Iya Yonai

The New Testament in the Umanakaina language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Umanakaina long Niugini

Wycliffe
BIBLE TRANSLATORS

Iya Yonai

The New Testament in the Umanakaina language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1999 The Bible Society of Papua New Guinea

Print publication, 1999 by The Bible Society of Papua New Guinea

Web version
© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long http://tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Oka garugaru mena weupamana empamana ki kabuwai

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Mateyu okapupu
Mateyu . . . . . Mat 1

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Maki okapupu
Maki . . . . . Mak 105

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Ruki okapupu
Ruki. . . . . Ruk 168

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Diyoni okapupu
Diyoni . . . . . Diyn 273

Iyesu Tonotapu Ragidai mu bususumaga
Bususu . . . . . Bus. 344

Apunu Poru natere Roumi ragidai mu okamaga tapu
Roumi. . . . . Rou 442

Apunu Poru natere Korini ragidai mu okamaga yabiri tapu
1 Korini . . . . . 1 Kor. 487

Apunu Poru natere Korini ragidai mu okamaga ewa tapu
2 Korini . . . . . 2 Kor. 529

Apunu Poru tawana Garasiya ragidai mu okamaga tapu
Garasiya . . . . . Gar. 555

Apunu Poru natere Epeso ragidai mu okamaga tapu
Epeso . . . . . Ep 570

Apunu Poru natere Piripai ragidai mu okamaga tapu
Piripai . . . . . Pir 586

Apunu Poru natere Korosiya ragidai mu okamaga tapu
Korosiya . . . . . Kor. 597

Apunu Poru Tesaronika Ragidai mu okamaga yabiri tapu
1 Tesaronika . . . . . 1 Tes. 608

Apunu Poru Tesaronika ragidai mu okamaga ewa tapu
2 Tesaronika . . . . . 2 Tes 617

Apunu Poru oka yabiri apunu Simosi nene okapupu
1 Simosi. . . . . 1 Sim. 623

Apunu Poru oka siyarai apunu Simosi nene okapupu
2 Simosi. . . . . 2 Sim. 636

Apunu Poru e okai apunu Taitosi bameya okapupu
Taitos . . . . . Tai 646

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Poru e okai apunu Paerimoni bameya okapupu
Paerimoni . . . . . Pae 652
Iburu ragidai mu okamaga
Iburu . . . . . Ibu 655
Apunu Diyemesi e okai tapu
Diyemesi . . . . . Diy 688
Apunu Pita e okai yabiri tapu
1 Pita . . . . . 1 Pit 700
Apunu Pita e okai siyarai tapu
2 Pita . . . . . 2 Pit 713
Apunu Diyoni e okai yabiri tapu
1 Diyoni. . . . . 1 Diyn 721
Apunu Diyoni e okai paunau tapu
2 Diyoni. . . . . 2 Diyn 732
Apunu Diyoni e okai siyarai tapu
3 Diyoni. . . . . 3 Diyn 734
Apunu Diyudi e okai tapu
Diyudi . . . . . Diyd 737
Iyesu Keriso e yonai apunu Diyoni bameya matarapupu
Matatapupu . . . . . Mata 741

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

MATEYU

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Mateyu okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Takari kawaya Mamanuga God badidi gwaiyabawena e bonanai wainapamawa ragidai badidi tadeyawa ki makeya makeya ka Iyesu wenawena kawayawena upiwagawa umawa manako siyareya powena ko ade iyawena kipu ubupu. Gwaiyaba ropani kawaya ki badidi maba matarawagawa ki yonai ka apunu Mateyu ubupu Mamanuga God e okai bagi kawaya yau rabineya okapupu. Iyesu e ka Mesaiya. E ka oragai apunai Dewida e gidaragai.

Oka yau rabineya ka Iyesu badidi kabuwawagawa umawa ki yonai ropani kawaya.

Oka debai empamana ki kabuwai

Iyesu e ripakwarakwaraiyoma ade e wenawena yonai *1:1–2:23*
Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e upi *3:1-12*
Iyesu siruwa kawapu ade kerapu wadewade e bameya bauwena *3:13–4:11*
Iyesu tawana Gariri rabineya upiwagawa *4:12–18:35*
Iyesu natere Diyerusaremu deneya upiwagawa kaniyawa *19:1–20:34*
Pura siyarai natere Diyerusaremu rabineya *21:1–27:66*
Iyesu iyawena kipu ubupu ade matarawagawa *28:1-20*

Iyesu Keriso e ripa kwarakwaraiyoma
(Ruki 3:23-38)

1 **1** Yau ka Iyesu Keriso e ripakwarakwaraiyoma dai mu simaga. Oragai apunai Eburamu e momoiyoma wenatagamawa kebomawa da paunau ka kaiwawo Dewida wena-wena. Ade kaiwawo Dewida e momoiyoma wenatagamawa kebomawa da siyareya ka Iyesu wenawena.

2 Apunu Eburamu e ubupu manako e gubagai Aisiki wenawena.
Aisiki e ubupu manako e gubagai Diyaikapu wenawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Diyaikapu e ubupu manako e gubagai Diyuda e yowaiyoma mete
kina wenatagubu.
3 Diyuda e ubupu manako e gubagai-yoma Peresi yo Tara wenatagubu.
Mu inamaga ka Tama.
Peresi e ubupu manako e gubagai Esironi wenawena.
Esironi e ubupu manako e gubagai Rama wenawena.
4 Rama e ubupu manako e gubagai Aminadapu wenawena.
Aminadapu e ubupu manako e gubagai Nasoni wenawena.
Nasoni e ubupu manako e gubagai Saramoni wenawena.
5 Saramoni e ubupu manako e gubagai Bowasi wenawena. Bowasi e
inai ka ridi Reyabu.
Bowasi e ubupu manako ridi Rusi pokaiya ka e gubagai Obedi
wenapupu.
Obedi e ubupu manako e gubagai Diyese wenawena.
6 Diyese e ubupu manako e gubagai apunu kawai Dewida wenawena.
Apunu kawai Dewida e ubupu manako e gubagai Soromoni
wenawena. Soromoni e inai ka apunu Uriyasi e koboroi.
7 Soromoni e ubupu manako e gubagai Reyabowamu wenawena.
Reyabowamu e ubupu manako e gubagai Abaidiya wenawena.
Abaidiya e ubupu manako e gubagai Ata wenawena.
8 Ata e ubupu manako e gubagai Diyosapasi wenawena.
Diyosapasi e ubupu manako e gubagai Diyoramu wenawena.
Diyoramu e ubupu manako e gubagai Usiya wenawena.
9 Usiya e ubupu manako e gubagai Diyotamu wenawena.
Diyotamu e ubupu manako e gubagai Ayasi wenawena.
Ayasi e ubupu manako e gubagai Esekiya wenawena.
10 Esekiya e ubupu manako e gubagai Manase wenawena.
Manase e ubupu manako e gubagai Amoni wenawena.
Amoni e ubupu manako e gubagai Diyosaiya wenawena.
11 Diyosaiya e ubupu manako e gubagai Diyokonaiya e yowai-yoma
mete kina wenatagubu. Mara ki makeya ka tawana Babironi
ragidai bautagubu tawana Isiraero ragidai tetampu diburatampu
tawana Babironi kayatagubu.
12 Tawana Isiraero ragidai tawana Babironi were ade wiratagubu
bautagubu ki makeya ka apunu Diyokonaiya e ubupu manako e
gubagai Siyasiyero wenawena.
Siyasiyero e ubupu manako e gubagai Serababero wenawena.
13 Serababero e ubupu manako e gubagai Abiyusi wenawena.
Abiyusi e ubupu manako e gubagai Eraiyakimu wenawena.
Eraiyakimu e ubupu manako e gubagai Asoro wenawena.
14 Asoro e ubupu manako e gubagai Diyadoki wenawena.
Diyadoki e ubupu manako e gubagai Akimu wenawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Akimu e ubupu manako e gubagai Eriyudi wenawena.
15 Eriyudi e ubupu manako e gubagai Eriyesa wenawena.
Eriyesa e ubupu manako e gubagai Matanu wenawena.
Matanu e ubupu manako e gubagai Diyaikapu wenawena.
16 Diyaikapu e ubupu manako e gubagai Diyosepa wenawena. Apunu
Diyosepa e ka ridi Meri e nobomoi.
Ade ridi Meri e ka Iyesu e inai.
Ko Iyesu e si daikere ka mu Keriso simupu.
17 Oragai apunai Eburamu e momo-iyoma wenatagamawa
popotagamawa ade wenatagamawa popotagamawa inako kwaetagamawa
kebomawa da ida esida kewowena kerapu apeya apeya (14) ki makeya
ka kaiwawo Dewida wenawena. Ade kaiwawo Dewida e momoiyoma
wenatagamawa popotaga-mawa ade wenatagamawa popotaga-mawa
inako kwaetagamawa kebomawa da ida esida kewowena kerapu apeya
apeya (14) ki makeya ka tawana Babironi ragidai bautagubu tawana
Isiraero ragidai tetampu diburatampu tawana Babironi kayatagubu. Ade
ki eweya ka tawana Isiraero ragidai wenatagamawa popotagamawa
ade wenatagamawa popotagamawa inako kwaetagamawa kebomawa
da ida esida kewowena kerapu apeya apeya (14) ki makeya ka Keriso e
wenawena.

Iyesu Keriso wenawena
(Ruki 2:1-7)

(22) Takari kawaya ka Mama-nuga God ubupu e bonanai waina-piyawa
wagawa apunai mosi sibu, manako e ubupu oka inako tapu, wagubu
ke; (23) ‘Aita ewa ka onowa mosi romodoyagisi manako munu uratanai
wenapoto. Ko onowa ki ka apunu mo mete eba iwa. Munu wena-yagisi
ki mu e si Imanuwero siyomoto. (Si Imanuwero ki mibai mete kina ko ki
mibai ka ‘Mamanuga God nu mete idiwei.’)

18 Mamanuga God e okai wagubu ki makeya makeya ka Iyesu Keriso
wenawena yau kena; E inai Meri ka onowa tondawa da yaraga mo si
ka Diyosepa pokaiya winemupu da e uwarana ki nana. Mu didiwa eba
ukwapamawa ko pa idiwa. Onowa Meri inako pa tondawa kaniyawa
da Mama-nuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu e rabineya
minibu siwa manako Keyai ki kasiyarai pokaiya ka e romodowena.
19 Apunu Diyosepa e ka notai eyaka mena supasupai apunai, ko e gurabai
Meri romodowena empupu ka e notai wagubu ke; ‘Ki nima romodoi
wagubu?’ E notai inako wagubu, ko e eba nuwaiya iyapana Meri
siyamana midimama kweyamana ki pokere e ebo mena weki gwaiya
wareta kwaetagubu ki meyana puru kayawagana ki nana wainapiyawa.
20 E inako notapiyawa tondawa da Mamanuga God aneya mo tonopupu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e bameya bauwena waro were maba sibu, wagubu ke; “Diyosepa, kau ka oragai apunai Dewida e wenai. Kau notagi eba koyogono ko kau gurabagi Meri ki e idai karako tepi kupi. Nau suwagani wainapi; Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu Meri rabineya minibu siwa kasiyara kwebu manako kasiyara ki pokaiya ka e romodowena.
21 Ko munu uratanai aita wenayagisi ki kau e si Iyesu siyo, mibai ka e iyapanaiyoma mu bigimaga empoto surupoto manako iya tageni.” Aneya ki inako wagubu. 22 (-) 23 (-)

24 Apunu Diyosepa yabuwena kipu ubupu ka e aneya badidi sibu ki makeya makeya kwaewena e gurabai Meri uwapu. 25 Ko e wainai mete eba iwa ko pa idiwa kebomawa da e gubagai wenawena ka e ubupu munu ki si Iyesu sibu. Naiya ka e wainai mete eba ukwapamawa ko munu ki wenawena eweya ka mu waina nobomo ewapuru idiwa.

Munu Iyesu wenawena ki iyapana e empamana ki nana bautagubu

2 1 Apunu Erodi tawana Diyudiya ragidai kawaimaga tondawa ki makeya ka munu Iyesu natere Beteriyemu tawana Diyudiya rabineya wenawena. E wenawena eweya ka iyapana supama iyabatamawa ragidai dai ki madega posiwagau deneya idiwa ki kimpu ubumpu madega kaniyau surau deneya kayatagubu natere Diyerusaremu bautagubu.
2 Bautagubu, manako manu inako wadumupu, tagubu ke; “Wi Diyu ragidai Kaiwawoga wauni wenawena ki e bani tondau? Nu madega posiwagau ki deneya idiweya da e supamai wauni posiwena ki tanai emipi ki pokere nu munu wenawena ki taragapamana e si tepapamana ki nana baigibi.”

3 Apunu kawai Erodi ade natere Diyerusaremu ragidai kuduba mete kina yona ki wainamupu ka mu notamaga babawena, 4 ki pokere apunu Erodi ubupu Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina mu bibimaga tonopupu manako manutapu, wagubu ke; “Keriso aita baiyagisi ki ka e tawana bani wenayagisi?”

5 E inako wagubu manako mu denai tagubu ke; “E natere Beteriyemu tawana Diyudiya rabineya wenayagisi, mibai ka takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai mosi oka tapu, wagubu ke;

> 6 ‘Natere Beteriyemu tawana Diyuda rabineya, kau ka natere marai munta ko ade natere kuduba tawana Diyuda rabineya mu paunamugu kau mena ka natere kawaya, mibai kau rabinageya ka Kaiwawo kawaya mo wenayagisi. E uburoto nau iyapananiyoma Isiraero ragidai kwayubatamono tondono.’”

7 Apunu Erodi yona ki wainapupu ka e supama iyabatamawa ragidai ki mu bibimaga tonopupu bautagubu manako weki gwaiya manutapu,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wagubu ke; “Wi gwede mara supama wauni posi-wena ki yabiri emupu?”
8 Mu denai tagubu manako e tadebu tonotapu, wagubu ke; “Wi natere
Beteriyemu kaiwagi munu wawayai ki naigida mena kwaenepumuri
empumuri manako ewa wiraiwagi baiwagi nau sidimuri da nau mete
kayasugani e empani taragapani.”
9 Supama iyabatamawa ragidai yona ki wainamupu ka mu kimpu
ubumpu kayatagubu kaiwa manako supama naiya mu mubo tawanamaga
deneya posiwena emupu ki yabiritapu kaya-wena kaniyawa da
yabaramugu munu wenawena kawareya uburawa ki mu ade emupu.
10 Mu supama ki emupu ka mu mamama kawaya wainamupu, **11** manako
kayatagubu kaiwa da munu tondawa tawai ki bautagubu. Mu tawa
rabineya yampu ka mu munu ki e inai Meri mete kina ika idiwa
emitampu manako kwarisitagubu ramatamaga kawareya ubumpu munu
ki taragamupu e si esida tepamupu. Mu e si tepa-pamawa idiwa da
kamadumpu ka mu igwamaga rabineya puyo bagibagi bowa yamayamai
ade ripa otai aurere aurere kiyabumaga ebo ebo denimaga kawa-kawaya
ki inako waramupu puyo kwemupu. **12** Mu ade wiratagubu kayatagamawa
makeya ka mu yawata naiya bautagubu yawatai ki eba kaya-tagubu,
mibai ka mu waro were emupu da mu apunu Erodi bameya eba kaya-
tagamana ki nana. Mu kimpu ubumpu manako yawata kudubai mosi mu
mubo tawanamugu ade kayatagubu.

Mu tawana Idipi kayatagubu

13 Supama iyabatamawa ragidai ki kayatagubu eweya ka Mamanuga
God e aneyai mo tonopupu kunumau kawapu manako apunu Diyosepa
bameya bauwena waro were sibu, wagubu ke; “Apunu Diyosepa, kau
garugaru mena kiri uburi kau ridigi munugi tetami wakapaiwagi kaiwagi
tawana Idipi idiwoi, mibai ka apunu Erodi kau munugi miniyana po ki
kwaenei kwaewagau. Ko wi ade wiraigamana marai ki nau ewa were kau
kabuwa-niyani.” Aneya ki inako wagubu.
14 Apunu Diyosepa waro were yona ki wainapupu ka e garugaru mena
kipu ubupu munu ki e inai mete kina wara-tapu kemora ki rabineya
tawana Idipi deneya kayatagubu. **15** Mu kayatagubu kaiwa da bautagubu
ka mu ika idiwa kebomawa da apunu Erodi powena eweya ka mu ade
wiratagubu mu mubo tawanamugu ade kayatagubu.
Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa
apunai mosi oka inako tapu, wagubu ke; ‘Kaiwawonuga e wagubu ke;
Nau gubagani tawana Idipi kamadana yabadana ki nana suwagubuwani.’
Oka badidi wagubu ki mibai wana wena-wena karako yau kena.
16 Supama iyabatamawa ragidai apunu Erodi beramupu yawata
kudubai mo kayatagubu ki sisiyai Erodi waina-pupu ki ka e nuwai
pupuwena. E piyara ragidai tadebu da mu kayatagamana munu uratanai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu kwamuramaga apeya ade erida ki natere Beteriyemu ade natere Beteriyemu bameya ika idiwa ki mu kuduba namutamana gawarara ki nana wagubu. Supama iyabatamawa ragidai gwede mara supama wauni posiwena emupu ki yonai apunu Erodi kataiwena ki pokere e wainapupu da piyara ragidai munu kwamuramaga apeya ade erida ki namutamana ki ka baganai.

17 Apunu Erodi berokoi yau kwae-wena ki pokaiya ka Mamanuga God takari kawaya e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Diyeremaiya kabuwa-pupu oka tapu ki mibai wana wena-wena. Oka ki wagubu ke;

18 'Tawana Rama rabineya ka apena yo yadi ki mumugarai bauwena
kayawena iyapana wainamupu. Ridi Raisero e munuiyoma kuduba
popotagubu gawarara ki pokere e mu yadimaga kirau. Iyapana
e rabinai minimana kwarisi ki nana kwaetagamu ko e rabinai
eba kwarisiwena mibai ka e munuiyoma kuduba popotagubu
gawarara.'

Mu wiratagubu natere Nasareta kayatagubu

19 Apunu Erodi powena ki makeya ka Mamanuga God e aneyai mo tono-pupu kunumau kawapu tawana Idipi rabineya apunu Diyosepa bameya bauwena manako waro were sibu, 20 wagubu ke; "Kau kiri uburi munu ki e inai mete kina karako waratami manako wiraiwagi tawana Isiraero naiya idiwa watagau ki ade kaiwagi. Kau munugi minimana po kwaetaga-mawa ragidai ki mu kuduba popo-tagubu gawarara."

21 Apunu Diyosepa yona ki waina-pupu ka e kipu ubupu munu ki e inai mete waratapu ade wiratagubu kaya-tagubu kaiwa da tawana Isiraero bautagubu. 22 Mu ika bautagubu ka apunu Erodi e gubagai si ka Akerausi e mamai watai wadubu tawana Diyudiya ragidai kawaimaga tondawa ki sisiyai Diyosepa wainapupu. E kudu waina-pupu ade waro mo mete wadubu ki pokere mu ade kimpu ubumpu tawana Diyudiya kamadumpu manako kaya-tagubu kaiwa da tawana Gariri bau-tagubu. 23 Mu ika bautagubu ka mu ade kayatagubu kaiwa idiwa da natere mo si ka Nasareta bautagubu manako ika idiwa. Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai Iyesu nene oka inako tamupu, tagubu ke; 'Iyapana e tawana Nasareta apunai siyomoto.' Oka badidi wagubu ki mibai wana wenawena karako yau kena.

Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e Iyesu yawatai mebu
(Maki 1:1-8; Ruki 3:1-18; Diyoni 1:19-28)

3 1 Mara ki makeya ka iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni tawana Diyudiya rabineya iyapana eba idiwu tawaneya ki bauwena manako dimawagawa iyapana tadeyawa, wagawa ke; 2 "Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki marai rogobiwena ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokere wi beraga berokoi oragai ki wi karako kamadumuri wi notaga wirayagisi."

3 Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Aisaiya apunu Diyoni nene oka yau okapupu, wagubu ke;

"Apunu mosi gwabau umau e bonanai ragiragi kawaya wagau ke; Kaiwawonuga e yawatai gwaba memuri da e taneya mena baiyagisi kayayagisi."

4 Apunu Diyoni e gwedegwedei ka eba bagi. E papa kameru kumai kaupiyawa ade e naurai taburuba papa kwakwarai pokaiya yamanamupu ki umarawa umawa. E bani ka manigowa yo tapoi borepa ki mena kupawa tondawa. 5 Natere Diyerusaremu ragidai, iyapana awana Diyoudani bameya idiwa ragidai, ade iyapana tawana Diyudiya kuduba inako ki mu e bameya bautagubu, 6 manako mu bigi badidi kwaetagamawa ki mu tagamawa matara mu idamaga kerapumaga rikapamawa manako apunu Diyoni ubupu mu awana Diyoudani rabineya siruwatapu.

7 Parisi ragidai ade Sadusi ragidai ropani kawaya mete kina e siruwatamana ki nana bautagubu emitapu ki ka e ubupu mu tadebu, wagubu ke; "Wi ka motamota berokoi e munuiyoma. Nima nidibu da wi Mamanuga God e nuwa pupui wi bamagau bauwagana kwaewagau ki kudeya wakapaigubu yewe siruwaigamana ki nana baigubu? 8 Wi mibai iyaga wirapamana weta-wetara ki nana wainapiyamu ki ka wi iyaga oragai ki kuduba kamadumuri manako supasupai mena idiwoi. 9 Ade eba notapiyoi da wi yona mena iwaga-mana ka baganai, iwagi ke; 'Nu ka oragai apunai Eburamu e momoiyoma ki pokere Mamanuga God e nu waina-niyau da nu ka baganai.' Nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e nuwaiya ki ka e bowa ropani kawaya yau tadeni manako mu eyaka eyaka oragai apunai Eburamu e momoiyoma wenatagisi. 10 Karako ka ripa kerareya dokopana apunai okukunawena kewo-wena da e ripa meyana ki nana. Ripa ururutanai kuduba ki e dokopoto matau isiyapoto."

11 Apunu Diyoni iyapana ade tadebu, wagubu ke; "Wi notaga wirawena beraga berokoi kamadumpu ki mibi-pamana ki nana ka nau awana pokaiya wi siruwaniyakani. Ko nau ewaneya ka apunu mosi baiyagisi. E kasiyarai ka kawaya esida ko nau kasiyarani ka marai munta erida. Nau apunu ki e bigabigai kwaesugana waitapana e kerarai kwakwarai bibiyopana ko nau eba bagi da nau upi ki kwaesugani. E baiyagisi ki ka e Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki kasiyarai pokaiya ade mata nonarai pokaiya wi siruwaniyoto. 12 E diba idaiya wadubu kewowena ki pokaiya e gwaba madai ki tekwaripoto da mibai gwegwetagisi wateya ukwopomoto. Ko gwaba ki kwarai ka mugu ki pokere nusuru tepoto madaneya nakapoto. Madai gwetagubu ki e tepoto e tawaiya magara nakapoto, ko mugui ki e mata maramara urau ko ewa mo eba poyagisi ki kawareya isiyapoto." Apunu Diyoni inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Diyoni Iyesu siruwapupu
(Maki 1:9-11; Ruki 3:21-22)

13 Mara ki makeya ka Iyesu tawana Gariri kamadubu awana Diyoudani
papateya bauwena da apunu Diyoni uburana e awana ki rabineya siruwa-
pana ki nana. 14 Ko apunu Diyoni ubupu Iyesu notai wirapana ki nana
sibu, wagubu ke, “Nau ka eba bagi da nau uburani kau siruwaniyani. Nau
kau bamageya bausugubena da kau nau siruwasinibena ki ka baganai, ko
kau gwede nana nau bamaneya baunugibi?”
15 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Kau mara karako nene nau
siruwasini ki ka supasupai. Nu inako kwaigomu ki ka Mamanuga God e
badidi supasupai wainapiyau ki mibai wenapoto.” Apunu Diyoni yona ki
wainapupu ka e ubupu Iyesu siruwapupu.
16 Iyesu awana rabineya supu ade matarau posiwagawa ki makeya
ka kunuma yagarawena manako Mama-nuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya ki midiwari umago maba kawapu e kawareya minibu siwa ki
e empupu. 17 Ki makeya ka bonana mosi kunumau kawapu, wagubu ke;
“Yau ka nau Gubagani. Nau nuwaneya po eyo ki pokere nau karako e
mamamai suwagakani.” Bonana ki inako wagubu.

Berokoi Apunai Seitani Iyesu beraberapiyawa kerapu taisinipiyawa
(Maki 1:12-13; Ruki 4:1-13)

4 1 Ki eweya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu
manako yabiriwena Iyesu bananapupu iyapana eba idiwu tawaneya
kaya-tagubu. 2 Iyesu bani eba kupawa ko ika pa umawa wadawa da mara
apunai apeya (40) kewowena eweya ka e wetei mebu. 3 E wetei meyawa
makeya ka kerapu wadewade apunai Seitani e bameya bauwena manako
sibu, wagubu ke; “Kau God e Gubagai baganai ki kau nuwagi da bowa
yau bani wenayagisi kupi.” 4 E inako wagubu ko Iyesu denai e sibu,
wagubu ke; “Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; Iyapana iyamaga
kerarai ka eba bani mena ko Mamanuga God e umuneya badidi wagau ki
pokaiya ka mu iya wadamu.”
5 Berokoi Apunai Seitani Iyesu yonai ki wainapupu ka e wirawena Iyesu
idaiya wadubu kayatagubu natere Bagi Kawaya Diyerusaremu bautagubu,
manako e Iyesu wadubu Mamanuga God e Tawai iyarau kawaya ki
tagaiya tapu, 6 manako sibu, wagubu ke; “Kau God e Gubagai baganai ki
kau kwarara yau sikipi wairau uburi.” E inako wagubu ade wagubu ke;
“God oka inako tapu, wagubu ke;

‘Nau aneyagiyoma tonotamani eminimoto idamaga rabineya
wadinimoto sumoto ki pokere kau keraragi bowa eba miniyoto.’”

7 Berokoi Apunai Seitani e Mamanuga God yonai kawareya inako
wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Mama-nuga God e okai mosi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wagubu ke; Wi nau kasiyarani matarau empamana ki nana asusu eba kwaiwogoi."

8 Iyesu inako wagubu, ko Seitani ubupu Iyesu idaiya ade wadubu
banana-pupu ewapuru kweya iyarau mo yamupu manako e tawana
bagibagi kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki kabuwapupu
sibu, wagubu ke; 9 "Kau yabaraneya kwarisinuwagi kau rama-tagi
kawareya uburi nau sini tepapi manako ewa ka nau gwedegwede
bagibagi yau kuduba kau negeyani."

10 E inako wagubu, ko Iyesu denai e nakaripupu sibu, wagubu ke;
"Seitani, kau kamadisini kayanuwagi. Mamanuga God e okai mosi
wagubu ke; Nu Mamanuga God e ebo mena si tepa-pomu ade e mena
notapomu bigabigai kwaigomu."

11 Iyesu yona ki wagawa makeya ka Berokoi Apunai Seitani e kamadubu
kayawena, manako aneya bautagubu Iyesu waitamupu togimupu.

Iyesu e upi kerarai tawana Gariri rabineya birikapupu
(Maki 1:14-15; Ruki 4:14-15)

12 Iyapana apunu Diyoni wadumpu diburamupu ki sisiyai Iyesu
wainapupu ki ka e ade wirawena tawana Gariri kayawena. 13 E ika
bauwena ka e ebo tawaneya natere Nasareta rabineya eba tondawa
ko e kayawena kaniyawa da natere Kaponiyamu bauwena manako ika
tondawa. Natere Kaponiyamu ka kaburu kawaya Gariri ki papateya
tawana Teburoni yo Natari ragidai mu wairamaga kawareya. 14 E ika
tondawa ki ka Mamanuga God e bonanai waina-piyawa wagawa apunai
Aisaiya takari kawaya oka badidi tapu ki mibai wana wenawena yau
kena. E oka inako tapu, wagubu ke;

15 'Tawana Teburoni ade tawana Natari awana Diyoudani papasi
buridere egi yawatai deneya ade tawana Gariri iyapana kwaiyanai
ragidai mete idiwu ki tawanai,
16 wi yona yau wainapumuri; Iyapana sisipu rabineya idiwu ki mu ka
tanai kawaya mo emupu. Ade sisipu kudeya wainapiyamu idiwu
ragidai ki mu kawarimugu ka tanai ki mete minibu siwa.'

17 Mara ki makeya ka Iyesu yona ki mibai dimawagana kerarai
birikapupu. E iyapana tadeyawa, wagawa ke; "Mamanuga God e gari
rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki marai rogobiwena. Ki
pokere wi beraga berokoi oragai ki wi karako kamadu-muri wi notaga
wirayagisi."

Iyesu kimai ragidai apeya apeya ki mu nene wagubu
(Maki 1:16-20; Ruki 5:1-11)

18 Mara ki makeya ka Iyesu kaburu Gariri papateya kaniyawa da
apunu Saimoni si daikere Pita ade e yowai Enduru mete kina raubiyo

nene kaburu kawaya ki papateya ika puwaritaga-mawa idiwa emitapu.
Mu ka kimai wasisinai ragidai bowa madai wada-mana ki nana eboga ki
kwaetagamawa. 19 Ko Iyesu mu emitapu tadebu, wagubu ke; “Kebomuri
nau ewaneya ubumuri. Wi karako raubiyo tepiyamu iwu ki maba nau wi
kabuwaniyani da wi kaiwagi iyapana nene iwagi tetamuri.” 20 Mu Iyesu
yonai wagubu ki waina-mupu ka mu garugaru mena puwari-muguma ika
nakamupu kamadumpu manako kimpu ubumpu e eweya kayatagubu.
21 Iyesu ade kayawena kaburu papateya kaniyawa ka e apunu Tabadi
e gubagaiyoma Diyemesi e yowai Diyoni mete kina mamamaga mete ika
waka rabineya puwarimaga badipamawa idiwa emitapu. E mu nene mete
wagubu, 22 manako garugaru mena ka mu kimpu ubumpu mamamaga
ki ika waka rabineya kamadumpu manako deni mena Iyesu eweya
kayatagubu.

Iyesu iyapana tadeyawa kabukabuwa ade iyatamiyawa
(Ruki 6:17-19)

23 Iyesu tawana Gariri rabineya tawa tawa kuduba bauwena
kayawena. E Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya iyapana
kabuwatamiyawa mu Mamanuga God e gari rabineya kai-wana e
kasiyarai pokaiya idiwana ki yonai bagi kawaya dimawagawa ade
iyapana sigiramaga kiyabui ebo ebo ki kuduba mete iyatamiyawa.
24 E badidi kwaewagawa ki yonai tawana Siriya rabineya kuduba
kawayawena kaya-wena ki pokere iyapana ubumpu sigira kiyabui ebo
ebo wadumpu ragidai ki waratampu e bameya bautagubu. Iyapana
makari kawaya wainapamawa ragidai, iyapana notamaga gogagoga-
wagawa kakasimaga meme dokodoko-pupu ragidai, idamaga kerapumaga
badabadamawena bisi kayawena ragidai, ade kweya kairapu iyapana
giritampu mu rabinamugu idiwa ragidai ki mu kuduba kebompu Iyesu
bameya bautagubu manako e ubupu mu iya-tapu. 25 Iyapana ropani
kawaya tawana Gariri rabineya idiwa ragidai, natere Ida Esida Kewowena
rabineya idiwa ragidai, natere Diyerusaremu rabineya idiwa ragidai,
tawana Diyudiya rabineya idiwa ragidai, ade awana Diyoudani papasi
buridere idiwa ragidai ki mu kuduba e ewakumapamawa iwa.

Iyesu kweya mo kawareya dimawagawa
(Ruki 6:20-23)

5 1 Iyapana ropani kawaya Iyesu ewakumapamawa iwa emitapu ki
ka e kweya mo yapu manako ika kwarisi-wena tondubu. E tadeyau
kabukabuwa ragidai bautagubu e kwagaramupu idiwa, 2 manako e tadebu
kabukabuwa, wagubu ke;

3 “Iyapana gwedewau mu nuwa-maga notamaga Mamanuga God
kataipamana wainapiyamu ko mu kataimaga ka eba kawaya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki pokere mu ida kasikasi maba e bameya bautagamu ki mu
mamamatogomono, mibai ka Mamanuga God e gari rabineya
kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana watai ka mu nene.
4 Iyapana gwedewau karako yadi wadamu ragidai ki mu mete
mamamatogomono, mibai ka Mamanuga God mu rabinamaga
miniyoto kwarisi nuwanusuru tageni.
5 Iyapana gwedewau kwarisitagubu moyamoyakai idiwu ragidai ki
mu mete mamamatogomono, mibai ka Mamanuga God e gwede
tageyana gwaiyabai wagubu ki e mu tageni.
6 Iyapana gwedewau mu nuwamaga notamaga eyaka mena bagi
supasupai idiwana ki mena notapiyamu ragidai ki mu mete
mamamatogomono, mibai ka mu badidi notapiyamu ki kuduba mu
bananapomoto.
7 Iyapana gwedewau mu kowa-muguma nuwanuwatamiyamu ragidai
ki mu mete mamamatogo-mono, mibai ka Mamanuga God e
uburoto mu mete nuwanuwa-tamini.
8 Iyapana gwedewau mu rabina-mugu nota bagi mena waina-piyamu
ragidai ki mu mete mamamatogomono, mibai ka mu ubumoto
yabumugere Mamanuga God empomoto.
9 Iyapana gwedewau kowamuguma nuwarara tagarara idiwu ki
dobotamiyamu ragidai ki mu mete mamamatogomono, mibai ka
Mamanuga God uburoto e eya munuiyoma mu tadeni.
10 Iyapana gwedewau Mamanuga God e nene bagi supasupai kwaetagamu
manako ki pokaiya ka iyapana mu giritamiyamu pasutamiyamu
ragidai ki mu mete mamamatogomono, mibai ka aita ewa ka mu
Mamanuga God e gari rabineya kaiwoto e kasiyarai pokaiya idiwono.
11 Nau pokanere ka iyapana wi wainanimoto siyasiya, wi tagararani-
moto, wi wereyakauranimoto ade bera yonai berokoberoko ebo ebo
wi narini-moto. Ko mu wi bamagau inako kwae-togomono ki ka wi
mamamaiwogoi. 12 Ena, mara ki baiyagisi ki ka wi mibi mamamai
idiwoi, mibai ka wi puyoga kawaya ki wi nawanaga usi kunumau tondau.
Iyapana wi giriniyamu pasuniyamu ki maba takari kawaya ka iyapana
ubumpu Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai
inako mete giritamawa pasutamawa."

Aidaba ade Tanai ki kabuwai
(Maki 9:50; Ruki 14:24-35)

13 "Wi yewe wairau iyapana kuduba mu paunamugu idiwu ki ka wi
midiyaga ka aidaba maba. Ko wainapumuri; Aidaba ki kwerereyagisi e
midiyai kewoyagisi ki ka wi badidi maba kwaiwagi da aidaba ki midiyai
ade wenapoto? Ae, ki pa mena. Aidaba ki midiyai kewoyagisi ki ka pa
mugu da iyapana isiyapomoto taisi kurakura-pomoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Wi yewe wairau iyapana kuduba mu paunamugu idiwu ki ka wi
taniga duna urau ki tanai maba. Iyapana kweya kwauneya natere mo
wadumupu, natere ki ka iyapana yabumugu matarau uburau ko eba weki
gwaiya uburau. 15 Ade iyapana mosi duna beupoto ki ka e duna ki bani
taroto? E kurari umuneya wekepoto bo? Ae, pa mena, e duna matarau
taroto manako iyapana e tawai rabineya duna ki taneya idiwono. 16 Ki
maba, wi wiga taniga duna maba iyapana kawarimugu miniyoto siwa
da mu wi iyaga bagi kawaya ki empomoto ki ka mu Mamanuga God
Kunumau Tondau e si esida tepapomoto."

Mamanuga God e gorai oragai ki kabuwai

17 "Oragai apunai Mosisi gora tapu ade Mamanuga God e bonanai
waina-pamawa tagamawa ragidai badidi tagubu ki nau koritapana
kwenupana ki nana bausugubuwani bo? Pa mena, wi inako eba
wainapiyoi. Nau eba gora oragai ki koritapana ki nana bausugu-buwani
ko mu badidi tagubu ki mibai wenawagana ki nana ka nau bausugu-
buwani. 18 Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana badidi maba
idiwana ki gorai ka e wateya tondau. Iyapana gora ki wirapamana bo
e okai marai munta mo surupamana ki yawatai mo pa mena. Gora
oragai tampu ki mibai makeya makeya wena-yagisi kewoyagisi eweya
ka kunuma yo waira kuduba gogatagisi. 19 Ki pokere iyapana gwedewau
gora oragai ki marai munta mo paerepomoto bo mu kowa-muguma
gora marai munta ki kamadamana ki nana kabuwatamini, ki ka aita
kunumau Mamanuga God e gari rabineya ka iyapana ki maimeretagisi
tariya kawareya idiwono. Ko iyapana gwedewau gora oragai ki makeya
makeya kwaetogomono ade kowa-muguma kabuwatamono da mu kwae-
tagamu ki kawareya mu kowamuguma inako mete kwaetogomono,
ki ka aita kunumau Mamanuga God e gari rabineya ka iyapana ki
kawakawaya-tagisi kebari bagi kawaya ki kawareya idiwono. 20 Nau
nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ade
Parisi ragidai mete kina ki mu wainapiyamu da; 'Nu ka Mamanuga God
e yabuiya bagi supasupai kwaigemei ragidai.' Ko wainapumuri; Mu bagi
supasupai kwaetagamu ki maba wi mete inako kwaiwagi ko ade eba
wade ewaiwatamuri, ki ka Mama-nuga God wi iyapana bagi supasupai
eba nidini ade e gari rabineya kunumau ki wi eba posiwagi."

Nuwapupu ki kabuwai

21 "Gora oragai inako wagau; 'Kau waretagi eba mini poyo. Kau
ki kwae-nuwagi ki ka iyapana kau wadinimoto idamaga gurai kau
naurigeya ugwadini-moto ragiragi manako kau paeregi ki bimbinai
makeya makeya bita negeni.' Wi kataigau da takari kawaya ka oragai
ragidai gora ki wainapamawa kwae-tagamawa. 22 Ko nau nidiyani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapu-muri; Kau nima waretagi bameya nuwagi pupuwagau ki ka iyapana kau wadinimoto idamaga gurai kau nauri-geya ugwadinimoto ragiragi manako kau paeregi ki denai bita negeni. Ade kau nima yona berokoi pokaiya kau waretagi kirapiyei ki ka iyapana kau wadinimoto kawakawai ragidai mu yabaramugu tamunimoto. Ade kau nima waretagi siyei da e ka notababa apunai ki kau mata nonarai ki yawateya kayanugana kwaenugei. 23 Ki pokere nau ade nidiyani wainapumuri; Kau nima puyo Mamanuga God e kepakepai kawareya tarana kwaenugei manako ki makeya ka kau notagi yagisi ke; 'Akae, nau waretani bameya kwaesugubuwani siyasiya ki e wainapiyau tondau.' Kau notagi inako yogono, 24 ki kau puyogi ika kamadi manako kayanuwagi kau waretagi bameya kau paeregi ki wade supasupapi ade besipi were ewa wiranuwagi baunuwagi kau puyogi ki Mamanuga God nene ika tari.

25 Kau gwede mo paerepipi ki gwawai kau iyaragi wadiniyoto kawakawai ragidai mu bamamugu kayayogono ki kau yawatau e mete wibo mena kau paeregi ki wadumuri supasupa. Kau ki eba kwaenuwagi ki ka e uburoto kau wadiniyoto idamaga gurai iyapana naurimugu ugwaditami-yamu ragiragi ragidai mu idamaga rabineya kau tamuniyoto. Tamuniyoto manako mu ubumoto kau wadinimoto supasupa manako ewa wiratagisi pinai ragidai idamaga rabineya kau tamuni-moto da mu ubumoto kau diburanimoto. 26 Nau nidiyani wainapi; Kau dibura rabineya tondowa yarowa da kau paeregi ki denai kuduba kau kewopi were."

Sipuma goragora eba rauru kawakawara kasiwaraigamana ki kabuwai

27 "Oragai ragidai oka tampu ki wi kataigau. Mu oka inako tampu, tagubu ke; 'Wi sipuma goragora eba rauru kawakawara kasiwaraiwogoi idiwoi.' 28 Ko nau karako wi nidiyani wainapu-muri; Apunu mo uburoto ridi mo empoto manako e rabineya ridi ki mete ukwapamana poisiyasiyai wainapono ki ka e notai ororeya mena bigiwena sipuma goragora rauru kawakawara-wena. 29 Ki pokere, kau yabugi garu berokoi kwaenugana ki nana weyaweya-niyau taininiyau ki kau kiya uburi yabugi ki wadi toporu kwenupi. Kau inako kwaenuwagi ki kau midigi kwakware-pugi bani makariyagisi ko ki ka eba gwedei mete kina mibai ka aita ewa ka kau bagi kawaya tondowa. Ko kau inako eba kwaenuwagi ki kau bani wainapiyei da kau midigi kwakwarepugi ka bagi kawaya ko aita ewa ka mu kau midigi kwakwarepugi bagi kawaya ki yadini matau kwenupomoto. 30 Ade kau idagi garu berokoi kwaenugana ki nana weyaweyaniyau taininiyau ki kau kiya idagi ki mei puru kwenupi. Kau inako kwaenuwagi ki kau midigi kwakware-pugi bani makariyagisi ko ki ka eba gwedei mete kina mibai ka aita ewa ka kau bagi kawaya tondowa. Ko kau inako eba kwaenuwagi ki kau bani wainapiyei da kau midigi kwakware-pugi ka bagi kawaya ko aita ewa ka mu kau midigi kwakwarepugi bagi kawaya ki kuduba yadini matau kwenupomoto."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ridi apunu ragi kasiwaratagamu ki kabuwai
(Mateyu 19:9; Maki 10:11-12; Ruki 16:18)

31 "Oragai ragidai oka inako mete tampu, tagubu ke; 'Apunu mosi e
wainai kamadana wainapiyau ki ka e anika meyana puru ki okai okapoto
kweyoto.' 32 Ko nau karako nidiyani wainapumuri; Apunu mosi e wainai
apunu mo mete eba iwa ko e wainai ki pa asusu ragipupu manako ridi
ki ewa kayayagisi apunu kudubai mo uworoto, ki ka e nobomoi yabiri
kwaewena siyasiya ki pokaiya ka ridi ki e nobomoi yabiri ki rauru
kawakawarapupu. Ade apunu ridi wakeyara uwapu ki e mete kina ka ridi
ki e nobomoi yabiri ki rauru kawakawarapupu." Iyesu inako wagubu.

Gwede mo si pokaiya gwaiyaba kaimatana iwegemei ki kabuwai

33 "Oragai ragidai oka tampu ki wi kataigau. Mu oka inako tampu,
tagubu ke; 'Wi badidi kwaigamana ki nana gwede mo e si pokaiya
gwaiyaba kaima-tana Mamanuga God bameya iwagubu ki kuduba wi
makeya makeya kwaiwogoi ko eba paerepiyoi.' 34 Ko nau karako nidiyani
wainapumuri; Wi gwaiyaba yonai mo iwagi ki ka wi gwede mo e si
pokaiya gwaiyaba kaimatana eba iwagi. Wi kunuma si pokaiya gwaiyaba
kaima-tana eba iwagi mibai ka kunuma ka Mamanuga God e tondau ki
watai. 35 Ade wi waira si pokaiya gwaiyaba kaimatana eba iwagi mibai
ka waira ka Mamanuga God e kerarai tainipiyau uburau ki watai. Ade
wi natere Diyerusaremu e si pokaiya gwaiyaba kaimatana eba iwagi
mibai ka natere ki ka nu Kaiwawonuga Kawaya e naterei. 36 Ade wi wiga
debaga pokaiya gwaiyaba kaimatana mete eba iwagi mibai ka wi wiga
kasiyaraga pokaiya iwagi ki ka gwede mo eba wenayagisi. Wi badidi
iwagi ki pokaiya ka wi debaga kumai eyaka mena kwaitana poe bo pinai
eba wenapoto. Pa mena. 37 Ko wi yau mena kwaiwagi; Wi wainapiyamu
da gwede mo ka pa mena ki ka wi 'pa mena' iwagi, ade wi waina-piyamu
da gwede mo ka mibai ki ka wi 'mibai' iwagi. Wi yona ki kawareya
gwede mo iwagi, yona ki kuduba ka Berokoi Apunai e deneya bauwagau."

Nu deni deni bimbina kasiwaraigemei ki kabuwai
(Ruki 6:29-30)

38 "Oragai ragidai oka tampu ki wi kataigau. Mu oka inako tampu,
tagubu ke; 'Apunu mosi e waretai yabui mini-yoto sukwana ki ka bidara
wadubu apunai ki gwawai uburoto e waretai ki yabui mete miniyoto
sukwana. Ade apunu mosi e waretai uwarai miniyoto siwa ki ka bidara
wadubu apunai ki gwawai uburoto e waretai ki uwarai mete miniyoto
siwa.' 39 Ko nau karako wi nidiyani wainapumuri; Iyapana mosi gwede
berokoi mo kau bamageya kwaeyogono ki kau denai bimbina eba wadi.
E kau kwanabugi garu minibu ki kau denai e eba mini ko kamadi da e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kau kwanabugi tenene ki mete miniyoto ka baganai. 40 Ade kau waretagi
mo bameya kau kwaenugibi siyasiya manako e denai kau midigi tatamai
kweyana ki nana yagisi ki kau eba kau midigi tatamai ki mena rikapi
kwei ko nusuru tatamai ki mete kwei. 41 Ade piyara apunai mosi kau
e waitapana yawata eba rowarowa e igwai ketowa-pana wagau ki kau
yawata rowarowai-tau ade yari e igwai ketowapi were kwei. 42 Ade
iyapana mosi kau gwede-gwedegi ki genei yagisi ki kau e kwei, ade
iyapana mosi baiyagisi kau gwede-gwedegi pa wadana empana ki nana
yagisi ki kau eba gwandagi nuwagi ko kamadi da e yadini."

Nu iyaranuguma mete nota kwarikwarisitamana ki kabuwai
(Ruki 6:27-28, 32-36)

43 "Oragai ragidai oka tampu ki wi kataigau. Mu oka inako tampu,
tagubu ke; 'Wi kowaguma nota kwarikwarisi-tamiyoi ko wi iyaraguma
keitamiyoi.' 44 Ko nau karako nidiyani wainapu-muri; Wi iyaraguma
ki mete nota kwarikwarisitamuri ade wi giriniyamu pasuniyamu
ragidai ki mu nene ka wi Mamanuga God bameya guriguriwagi. 45 Wi
inako kwaiwagi ki ka wi kunumau tondau apunai Mamanuga God e
munuiyoma mibai. E yagisi ki ka e umuneya madega uburoto iyapana
bagai ade eba bagai ki mu kawarimugu tapapoto, ade e yagisi ki ka
e umuneya nawaya baiyagisi iyapana supasupai kwaetagamu ragidai
ade eba supasupai kwaetagamu ragidai ki mu kawarimugu kaworoto.
46 Kau nota kwarikwarisi-niyamu ragidai ki mu mena denai nota
kwarikwarisitamiyowa ki ka Mamanuga God kau gwede nana wadiniyoto
bagi? Kau kwaenugibi ki ka eba gwede kawaya mosi. Iyapana takesi
wadamu ragidai ki mu mete inako kwaetagamu. 47 Ade kau kowagiyoma
nuwageya po ragidai ki mu mena waretatamiyowa mete yonaiwogoi ki
kau gwede bagi mo eba kwaenugibi. Mamanuga God eba kataimugu
ragidai ki mu mete inako kwaetagamu. 48 Ki pokere, wi Mamaga
kunumau tondau e bagi supasupai mena kwaewagau ki maba wi mete
inako bagi supasupai mena kwaiwogoi." Iyesu inako wagubu.

Gwedegwedemaga pa mena ragidai waitatamana ki kabuwai

6 1 Iyesu yona ade mosi tadebu, wagubu ke; "Naigida mena idiwoi.
Wi gwedegwede kuduba Mamanuga God nene kwaiwogoi ki ka
eba iyapana wi eminimana ki nana kwaiwogoi ko wi weki gwaiya mena
kwaiwogoi. Wi iyapana eminimana ki nana kwaiwagi ki ka wi Mamaga
kunumau tondau aita puyo wi eba negeni.

2 Ki pokere wi iyapana gwedegwede-maga pa mena ragidai
waitatamana wainapiyamu ki ka eba iyapana wi eminimana ki nana
yonai iwagi kawaya ko giyansu mena mu waitatamuri. Iyapana midimaga
pa matakawagau ragidai ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi. Mu ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

guriguri tawai rabineya ade imatau noda gongomu-tagamu iyapana mu emitamana simaga tepapamana ki nana matarau kwae-tagamu. Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Mu upimaga denai ka mu yewe wairau wadumpu kewowena. 3 Wi iyapana waitatamana ki nana waina-piyamu ki ka wi matarau iyapana yabumugu mu eba waitatamuri ko wi wibo mena weki gwaiya mu waitata-muri da kowaguma wi bagi badidi kwaigubu ki sisiyai mete eba kataitagisi. 4 Wi inako kwaiwagi ki ka wi Mamaga ki nu weki gwaiya badidi kwaigemei ki kuduba matarau empiyau apunai ki e uburoto denai puyo wi negeni."

Nu Mamanuga God bameya gurigurigamana ki kabuwai
(Ruki 11:2-4)

5 "Wi Mamanuga God bameya gurigurigamana kwaiwagamu ki ka wi iyapana midimaga pa matakawagau ragidai ki mu maba inako eba guri-guriwogoi. Mu ka iyapana mu emita-mana ki nana guriguri tawai rabineya ade imatau mete kina matarau ubumu guriguritagamu. Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Mu denimaga ka mu ororeya mena wadumpu kewowena. 6 Wi gurigurigamana kwaiwagamu ki ka wi wibo tawaga rabineya kaiwuri gudu umamuri manako wi Mamaga ki nu yabunugu matarau eba empemei apunai ki e bameya guriguriwagi. Wi inako kwaiwagi ki ka wi Mamaga ki nu weki gwaiya badidi kwaigemei ki kuduba matarau empiyau apunai ki e uburoto wi bagi kawaya kwaigubu ki denai puyo wi negeni.

7 Wi Mamanuga God bameya gurigurigamana kwaiwagamu ki ka wi iyapana kwaiyanai ragidai mu buburi-maga kororai mibi pa mena rowarowa kawaya tagamu kaiwu idiwu ki mu maba wi inako eba guriguriwogoi. Mu notapiyamu da; 'Nu rowarowa kawaya inako buburigomu ki ka e nu waina-niyoto'. Mu inako notapiyamu, 8 ko wi mu maba inako eba kwaiwogoi. Wi nuwaga notaga kuduba ki Mamanuga God e matarau empiyau ki pokere wi gwede nene wainapiyamu ki e ororeya mena kataiwena kewowena were ewa wi e bameya gurigurigubu. 9 Wi Mamanuga God bameya guriguriga-mana ki wi guriguri yau maba iwagi;

'Mamanuga, kau ka Kunumau tondei. Nu nuwanugu kau sigi bagi
kawaya ki kawayayagisi.
10 Nu nuwanugu kau garigi rabineya kaiwana kau kasiyaragi pokaiya
idiwana ki marai baiyagisi. Nu nuwanugu kau kaubo nuwageya
kunumau badidi wainapiyei kwaenugei ki maba kau yewe wairau
inako mete kwaenuwagi da wenayagisi.
11 Nu baninuga karako nene waina-pemei ki kau nege.
12 Ade kowanuguma berokoi nu bamanugu kwaetagubu ki nu nubo
notanugu deni mena surumipi ki maba berokoi nu kwaigibi ki
kuduba kau mete kau kaubo notageya deni mena surupi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Kau kwayubaniyo da gwede ragiragi mosi eba baiyagisi nu
nukeniyoto, ade kau Berokoi Apunai bodapi da e eba baiyagisi nu
giriniyoto. Kau ka Kaiwawo maramara tondei. Kau kasiyaragi ade
kau tanigi kawaya ki mara-mara tondono kaniyono. Ki mibai.'
Wi inako guriguriwagi.
14 Ade yona yau mete wainapumuri; Iyapana bera berokoi mo wi
bamagau kwaetagubu ki ka mu berokoi badidi kwaetagubu ki wi notagau
deni mena surupumuri. Wi inako kwaiwagi ki ka wi Mamaga kunumau
tondau ki e mete uburoto wi bigi badidi kwaigubu ki kuduba deni mena
notagogapoto. 15 Ko iyapana bera berokoi mo wi bamagau kwaetagubu
ki wi notagau deni mena eba surupumuri ki ka wi Mamaga kunumau
tondau ki e mete wi bigiga ki eba empoto notagogapoto. Pa mena."

Mamanuga God e nene bani kamadamu ki kabuwai

16 "Wi gurigurigamana ki nana Mamanuga God e nene bani kamadu-
muri ki ka wi iyapana midimaga pa matakawagau ragidai badidi
kwae-tagamu ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi. Mu ka kiyabumaga
nuwa-boya kiyabui maba idiwu da iyapana mu kiyabumaga ki empamana
manako ki pokaiya kataitagamana da mu Mamanuga God nene bani
kamadumpu idiwu. Ko nau nidiyani wainapumuri; Mu kwaetagubu ki
denai ka mu wadu-mupu kewowena. 17 Wi Mamanuga God e nene bani
kamadumuri ki ka wi kiyabuga siruwapumuri monagaiwagi ade wi
debaga isiwaripumuri. 18 Wi inako kwaiwagi ki ka iyapana wi midiga
bagi kawaya ki empomoto manako eba kataitagisi da wi Mamanuga God
nene bani kamadumpu idiwu. Wi Mamaga ki nu yabunugu eba empemei
apunai ki e mena kataiya. E ka wi weki gwaiya badidi kwaiwagamu ki
kuduba matarau empiyau apunai ki pokere aita ewa ka e uburoto wi
badidi kwaigubu ki denai puyo negeni."

Nu puyo denai kunumau yadamu
(Ruki 12:33-34)

19 "Wi gwedegwedega yewe wairau eba bondaiwogoi magara miniyoi.
Yewe wairau ka ketere baitagisi wi gwede-gwedega purupomoto ade wi
gwede-gwedega niniyagisi. Ade kuwa ragidai mete baitagisi wi tawaga
baupomoto wi bondaga magara nakamupu ki kuwa-tagisi. 20 Ko wi
Mamanuga God e nene kwaiwogoi ki ka wi deniga ki e kunumau wi nene
puyo tapu ki kawayayogono yarono. Kunumau ka ketere eba bai-tagisi wi
puyoga ki purupomoto ade wi puyoga ki eba niniyagisi. Ade kuwa ragidai
mete eba baitagisi wi deniga ki kuwatagisi. Pa mena. 21 Wi yewe wairau
magaraga damupumuri ki ka wi nuwaga notaga waira yau purapurai ki
mena kawareya ukworono. Ko wi magaraga kunumau damupumuri ki ka
wi nuwaga notaga kunuma purapurai ki mena kawareya ukworono."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamanuga God e tanai nu rabinanugu tondau ki kabuwai
(Ruki 11:34-36)

22 "Wi yabuga ka wi kwakwarepuga ki dunai. Wi yabuga bagi negai
kawaya ki ka wi midiga kwakwarepuga mete tanai kawaya, 23 ko wi
yabuga gwaku-gwakuyagisi berokoyagisi ki ka wi midiga kwakwarepuga
tanai ki sisipupoto. Ki maba, tanai wi rabinagau ki sisipuyagisi, akae, ki
ka wi rabinagau sisipu kawaya umoroto."

Mamanuga God ade waira yau gwedegwedei ki kabuwai
(Ruki 16:13; 12:22-31)

24 "Iyapana mosi e kawakawaiyoma apeya mu bigabigamaga
kwaeyogono ki ka e badidi maba mo yogono ki e umunui yodono ade
wirayogono mo yogono ki e umunui mete yodono? Ki pa mena mibai
ka e uburoto mosi nota kwarikwarisipono ko ade mosi keipono ade
uburoto mosi e diriwai kwaeyogono ko ade mosi tagararapono. Ki
maba, wi Mamanuga God e nene wainapamana wainapiyamu ki ka
wi waira yau gwedegwedei nene notagogapumuri. Ade wi waira yau
gwedegwedei nene wainapamana wainapiyamu ki ka wi Mamanuga God
notagogapumuri.
25 Ki pokere, nau nidiyani wainapu-muri; Wi karako yewe idiwana ki
iyai nene eba wainapiyoi. Wi masura kupamana bo awana kubamana
bo midi tatamai umamana ki bani deneya baiyagisi ki nene wi eba
wainapiyoi bo nuwaboyaiwogoi. Bani ka eba gwede kawaya mosi ko wi
iyaga ka kawaya esida. Ade sipuma goragora ka eba gwede kawaya mosi
ko wi midiga kwakwarepuga ka kawaya esida. 26 Nau keyakeyai mosi
midiwari naureya nidiyani ki wi wainapumuri; Midiwari iyarau iwu ki
mu upi eba kwaetagamu, mu raupomu eba kwaetagamu, ade mu bani
magara nakapamana tawai pa mena, ko mu banimaga ka Mamanuga
God maramara mu tageyau iyatamiyau. Mamanuga God e yabuiya wi
ka kawaya esida ko midiwari mu ka erida. 27 Wi yewe wairau idiwana
ki iyai nene wainapiyoi nuwaboyaiwogoi ki ka wi iyaga ki pokaiya
eba rowarowayagisi. Pa mena, wi iyaga piri munta mena mete eba
rowarowayagisi.
28 Wi sipuma bo goragora umamana ki nuwaboyai mete eba
wainapiyoi nuwaboyaiwogoi. Nau keyakeyai mosi paraparawasi
naureya kabuwaniyani ki wi wainapumuri; Paraparawasi mu ka eba
upitagamu ade mu kwakwarepu-maga sikwapamana nene mete eba
wainapiyamu, 29 ko wainapumuri; Kaiwawo Soromoni e ka purapura
apunai ade e gwedegwedei umapu monagawena ki tanai ka kawaya,
ko e gwedegwedei ki tanai ka ade marai munta erida ko paraparawasi
mu tanimaga Mamanuga God mu pa tagebu ki tanai ka kawaya esida.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 Gwaba karako kasiga uburau ko tawiri pasumoto ki uroto kewoyagisi,
ko wainapumuri; Mamanuga God gwaba kaina ki pa monagatamiyau
ki ka e sipuma goragora wi negeni monaganiyoto bo? Ena e wi negeni
monaganiyoto. Akae, wi sumaga Mamanuga God bameya ka marai
munta erida wainapakani.
31 Ki pokere wi bani kupamana bo awana kubamana ki nene eba
wainapiyoi nuwaboyaiwogoi, ade wi gwedegwede umamana ki nima
negeyana ki nene mete eba notapiyoi. 32 Mamanuga God eba kataimugu
ragidai tawana tawana idiwu ki mu inako notapiyamu kwaenetagamu
iwu, ko wi Mamaga kunumau tondau ki e kataiya da wi bani pa mena
ade gwedegwede pa mena pa idiwana ki ka eba baganai. 33 Wi e gari
rabineya idiwana ki kwaenei mena kwaiwogoi ade wi nuwaga notaga
e nuwaiya badidi wainapiyau ki mena supasupai makeya makeya
kwaiwogoi ki ka e bani yo gwedegwede kuduba inako deni mena wi
negeni.
34 Ki pokere mara marawani nene ki wi karako eba notapiyoi
nuwaboya-iwogoi. Mara marawani baiyagisi ki ka wi e bitai bo e
nuwaboyai kataiwagi, ko wi eba karako ki notapiyoi nuwaboya-iwogoi.
Mara marawani ki ebo marawani nene ade mara karako ki ebo karako
nene."

Iyapana berokoi eba tadeyomu
(Ruki 6:37-38, 41-42)

7 1 Iyesu ade tadebu, wagubu ke; "Wi kowaguma emitamuri ki ka wi
garugaru mena mu eba waigubatamuri da Mamanuga God wi mete
eba waigubaniyoto. 2 Wi iyapana gwede maraitau tagemuri ki denai ka
Mama-nuga God wi maraitau negeni, ade wi iyapana gwede kawaya
daganani tagemuri ki ka Mamanuga God denai kawaya daganani wi
negeni."
3 Iyesu inako wagubu, manako ade tadebu, wagubu ke; "Kau nima
waretagi e yabuiya gwede mugu marai munta mo kenepupu empipi
nuwegei ki kau badidi pokere kau kiya yabugeya ripa tapai kawaya mo
kenepupu ki eba empipi were nuwegei. 4 Kau gwede nana yabarayabara
kau waretagi siyei, nuwegei ke; 'Kabai, kau yabi da nau waitaniyani
mugu marai munta kau yabugeya supu ki koritapani.' Kau gwede nana
inako nuwegei ko ripa tapai kawaya kau kiya yabugi kenepupu ki kau
eba empipi were nuwagibi? 5 Wi ka midiga pa matakawagau ragidai. Wi
yabiri ripa tapai kawaya wi wiga yabuga kenepupu ki koritapumuri da wi
tawana naigida empumuri were ewa ka wi kowaguma yabumugu mugu
marai munta kenepupu ki waitatamuri koritapumuri.
6 Gwede bagi Mamanuga God e nene ki wi taku eba tagemuri kwaenda
taku ade wiratagisi wi wiga menimoto. Ade wi taene monabu bagi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawaya ki wi boyo yabaramugu eba nakapumuri kwaenda boyo dogiya mete taisi kurakurapomoto utapomoto.”

Mamanuga God e kwaenepamu e gudui miniyamu
(Ruki 11:9-13)

7 “Nau suwagani ki wi naigida mena wainapumuri; Wi Mamanuga God bameya badidi iwagi ki e negeni. Wi iya yawatai kwaenepumuri ki ka e yawata ki wi kabuwaniyoto. Wi e gudui mini-muri ki ka gudu ki wi nene siwayagisi, 8 mibai ka iyapana gwedewau Mama-nuga God bameya genetogomono ki ka e denai mu tageni. Ade iyapana gwedewau kwaenetogomono ki ka mu mibai bananapomoto. Ade iyapana gwedewau gudu minimono ki ka gudu ki mu nene siwayagisi.

9 Wi gwedewau munuguma mete kina ki wi yona yau wainapumuri; Wi munuga mosi baire nene yagisi ki ka wi e bowa kwemuri kupoto bo? Ae, pa mena. 10 Ade e menamena kupana nene yagisi ki ka wi e motamota berokoi kugura kwemuri da e ki kupoto bo? Ae, pa mena. 11 Ki pokere wainapumuri; Wi iyapana kaina yewe wairau idiwu ki wi ka eba bagi ko wi munuguma mu bamamugu ka wi bagi mena kwaiwa-gamu puyo ebo ebo bagi mena mu tageyamu. Ki maba, Mamanuga God e ka bagi kawaya esida kunumau tondau ki apunai ki pokere nu mete kataigibi wetawetara da iyapana gwedewau e bameya genetagisi ki ka e denai puyo bagi ebo ebo ki mena mu tageni.

12 Ki pokere, wi nuwagau iyapana wi bamagau badidi kwaetagamana waina-piyamu ki wi yabiri mu bamamugu inako mete kwaiwogoi. Oragai apunai Mosisi gora tapu ade Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai badidi tagubu ki mibai kuduba ka ki kena.”

Katamuru kapokaporoi ade katamuru dadarai ki kabuwai
(Ruki 13:24)

13 “Wi kunuma katamurui kapo-kaporoi ki rabineya kaiwuri. Bita wadamana tawanai ki katamurui ka dadarai kawaya ade yawata ki kayatagamana ka eba ragiragi ki pokere iyapana ropani kawaya yawata ki kayatagamu. 14 Ko iya yawatai ki katamurui ka kapokaporoi ade yawata ki kayatagamana ka ragiragi kawaya ki pokere iyapana eba ropani yawata ki bananamupu kayatagaubu.”

Ripa mibai kirau ki kabuwai
(Ruki 6:43-44)

15 Iyesu iyapana ade tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God e yonai mu mubo notamaga pokaiya beratagamu tagamu iwu ragidai ki mu wi naigida mena emitamiyoi. Mu midimaga kwakwarepu-maga matarau empumuri ka papa sipi maba moyamoyakai ko mu rabinamugu ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

berokoi taku kamarai wasibena maba tayatayabadai. 16 Mu badidi kwaetagamu ki pokaiya ka wi mu kiyabumaga kataiwagi. Gaya madai kauma eba wenapoto ade impunewa madai damaya eba wenapoto. 17 Ripa iruirui kawaya ka mibai bagi kawaya naigida mena kiroto ko ripa wayowayoi ka mibai kiroto siyasiya. 18 Ripa iruirui kawaya ka mibai berokoi eba kiroto, ade ripa wayowayoi ka mibai bagi kawaya eba kiroto. 19 Nau nidiyani wainapumuri; Ripa mosi e mibai eba kirau ki ka mu ripa ki meyomoto yadini matau kwenupomoto. 20 Ki maba, iyapana mu mubo notamaga pokaiya Mamanuga God e yonai beratagamu tagamu iwu ragidai ki mu badidi tagamu kwaetagamu iwu ki pokaiya ka wi mu kiyabumaga matarau emitamuri."

Mamanuga God yagisi ke; 'Nau eba kataineya wiyo'
(Ruki 13:25-27)

21 Nau nidiyani wainapumuri; "Iyapana ropani kawaya nau sidiyamu tagamu ke; 'Kaiwawoni, Kaiwawoni.' Mu inako tagamu ko mu dai mena ka Mamanuga God e gari rabineya kunumau baitagisi. Iyapana gwedewau nau Mamai kunumau tondau e nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya makeya kwaetagamu ragidai ki mu mena ka e bameya baitagisi. 22 Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba mu nauri-mugu ugwaditamana ragiragi ki marai baiyagisi makeya ka iyapana ropani kawaya baitagisi nau sidini, tagisi ke; 'Kaiwawoni, Kaiwawoni, nau kau sigi pokaiya Mamanuga God e yonai dimasugekeya ade kau sigi pokaiya ka nau kweya kairapu ropani kawaya siwakeketamekeya ade matakira ebo ebo mete kwaesugekeya mibai wenapiyawa.' 23 Mu inako tagisi ko nau denai mu tadeyani, suwagani ke; 'Wi bani baigubu? Nau eba kataineya wiyo. Wi ka bera berokoi kwaiwagamawa ragidai ki pokere kamadisinimuri kaiwagi."

Iyapana apeya tawa wadumupu ki keyakeyai
(Ruki 6:47-49)

24 "Iyapana nima nau bamaneya baiyagisi manako nau yonani suwagu-buwani ki makeya makeya kwaeyogono ki e iyai badidi maba ki keyakeyai nau karako suwagani wainapumuri; E ka apunu notanotai mosi ki e tawai bebedai ki urubai rorowa kawakawaya ukwatapu supu bebeda nunutapu ki maba. 25 Nawaya aniyata wagubu ade awana goya ade nusuru bauwena tawa ki kweyana gwairi kwaewagawa, ko e tawa ki bebedai rorowa kawakawaya ukwatapu nunutapu ki pokere tawa ki eba gwairiwena. 26 Ko iyapana nima nau yonani yau wainapoto ko makeya makeya eba kwaeyogono ki ka e notababa apunai ki e tawai bebedai ki urubai iyaruiyaru ukwatapu nunutapu ki maba. 27 Nawaya aniyata wagubu, awana goya bauwena ade nusuru tapu tawa ki minibu da tawa ki deni mena gwairiwena rorororowena."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

28 Iyesu yona ki wagubu kewowena makeya ka iyapana kuduba e yonai
wainamupu mu notamaga kowena kodabamaga kamupu, 29 mibai ka e
kabuwai ka kasiyarai kawaya ko Mama-nuga God e gorai kataimugu
ragidai ki mu kabuwamaga ka kasiyarai pa mena.

Iyesu ubupu apunu mosi sigira berokoi wadubu ki iyapupu
(Maki 1:40-45; Ruki 5:12-16)

8 1 Iyesu kwaunai ki kamadubu kawarawa ka iyapana ropani kawaya
e ewakumamupu. 2 Ki makeya ka apunu mosi sigira berokoi wadubu
e kwakwarepui kwatakwatawena ki bauwena Iyesu empupu. E garugaru
mena yabadubu Iyesu yabareya kwarisi-wena e ramatai kawareya ubupu
manako genepupu, wagubu ke; "Kaiwa-woni, kau kaubo nuwageya ko kau
nuwanuwasiniyei ki kau nau wadisini bagi." 3 Iyesu apunu ki e nuwaboyai
wainapupu ki pokere e idai roronapupu apunu ki e mideya tapu manako
sibu, wagubu ke; "Nau nuwaneya kau iya negeyani ki pokere kau sigiragi
ki nau karako surupakani da kewoyagisi." Iyesu yona ki wagubu makeya
ka apunu ki e sigirai garugaru mena kewowena e midi wateya wateya
bauwena manako e iyawena. 4 Ko Iyesu apunu ki tatama-pupu, wagubu ke;
"Nau karako iyani-buwani ki sisiyai kau iyapana eba tade ko kau deni mena
Mamanuga God Bameya Dobopiyamu Ragidai mu bamamugu kayanuwagi
da mu kau eminimoto manako ewa kayanuwagi oragai apunai Mosisi gora
tapu ki makeya makeya kwaenuwagi Mama-nuga God bameya puyo tari.
Kau inako kwaenuwagi ki ka iyapana kawakawai kau eminimoto manako
mibipomoto da kau sigiragi wana kewowena." Iyesu inako wagubu.

Apunu kawai mosi e bigabigai apunai sigirawena
(Ruki 7:1-10)

5 Iyesu natere Kaponiyamu rabineya bauwena ka tawana Roumi ragidai
mu piyaramuguma kawaimaga mosi e ika bananapupu manako waita
nene Iyesu genepupu sibu, wagubu ke; 6 "Kaiwa-woni, nau bigabigani
apunai sigira kawaya wadubu e idai kerarai bada-badamawena bisi
kawayawena kebari kawareya makariwagau ukwarau."
7 Iyesu yona ki wainapupu, ka e denai sibu, wagubu ke; "Baganai,
kaigomu da nau e empani iyapani."
8 E inako wagubu, ko piyara apunai ki garugaru mena denai wagubu
ke; "Kaiwawoni, ki pa mena. Kau ka apunu bagi kawaya ko nau ka eba
bagi da kau nau tawaneya yari. Kau pa yona mena nuwagi manako nau
bigabigani apunai iyayagisi. 9 Nau mete kina ka iyapana kawakawai
dai mu kobamugu ade nau kobaneya ka piyara dai mete kina. Nau mu
kayatagamana suwagani ki mu kayatagisi. Nau mu kebomana suwagani
ki mu kebomoto. Ade nau bigabigani apunai nau bigani mo kwaewagana
siyani ki e nau bigani ki kwaeyagisi."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Iyesu yona ki wainapupu, ka e notai wagubu ke; “Akae, apunu
yau e sumai ka kawaya.” E inako notapupu manako wirawena iyapana
ropani kawaya e ewakumapamawa ika ubu-mawa ki tadebu, wagubu
ke; “Nau nidiyani wainapumuri; Tawana Isiraero ragidai wi paunagau
ka nau apunu yau e sumai maba mo eba bananapuwani. 11 Nau yona
mibai nidiyani wainapu-muri; Iyapana kwaiyanai ragidai tawana
tawana kuduba madega kau-wagau madega posiwagau were bai-
tagisi manako kebomono Mamanuga God e gari rabineya kunumau wi
ripakwarakwaraguma Eburamu, Aisiki ade Diyaikapu mete kina mu mete
ewapuru mamamatogomono bani kupomono idiwono. 12 Wi Diyu ragidai
wi ka Mamanuga God e gari rabineya idiwana ki ragidai ko wi eba suma-
iwagamu ki pokere Mamanuga God uburoto wi teniyoto matarau gari
tagaiya sisipu rabineya isiyaniyoto manako wi ika makariwogoi uwariga
sisiripiyoi ‘aige, aige’ iwogoi idiwoi.” 13 Iyesu inako wagubu manako wira-
wena piyara apunai ki sibu, wagubu ke; “Kau tawageya ade kayanuwagi.
Kau nau sumasinibi ki pokere kau bigabigagi apunai ki iyayagisi.”

Iyesu yona ki wagawa makeya ka piyara apunai ki e bigabigai apunai
deni mena iyawena.

Iyesu iyapana ropani kawaya iyatamiyawa
(Maki 1:29-34; Ruki 4:38-41)

14 Ki eweya ka Iyesu apunu Pita e tawaiya kayawena. Apunu Pita e
memenagui ridai muyamuyawena ika kebari kawareya ukwarawa, 15 ki
pokere Iyesu kanibu e idai ridi ki kawareya tapu manako ki makeya ka
e muyamuyawena ki deni mena kewowena manako e kipu ubupu kanibu
Iyesu diriwai kwaewena bani dai warapupu kwebu.

16 Kemorawagawa ka iyapana ubumpu kowamuguma kweya kairapu
rabinamugu idiwa ki tetampu Iyesu bameya bautagubu manako e
yona mena pokaiya keyai berokoi kuduba ki siwakeketapu bautagubu
kayatagubu ade sigira ragidai kuduba mete iyatapu. 17 Mamanuga God e
bonanai waina-piyawa wagawa apunai Aisaiya takari kawaya wagubu oka
tapu ki mibai wana wenawena yau kena. E oka tapu ki inako wagubu ke;
‘Sigira ebo ebo nu umeme dokodokonibu ki e rikapupu wadubu kayawena.’

Nu Iyesu eweya badidi maba kaigamu
(Ruki 9:57-62)

18 Iyapana ropani kawaya bautagubu Iyesu kwagaramupu emitapu ka e
tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu da e yo mu ewapuru waka kawareya
kaburu papasi daikere kayatagamana ki nana wagubu. 19 Ki makeya ka
Mama-nuga God e gorai ki kataiya apunai mosi bauwena Iyesu sibu,
wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kau kayanuwagi tawa tawa
umowa ki nau kau ewakumaniyoni mete iwomu.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 E inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Taku kamarai ki
mu ka waira umuneya ukwapamu gawara-maga mete kina. Ade midiwari
iyarau iwu ki mu ka tawamaga ripa kawareya mete kina. Ko nau
Kunumau Kawa-puwani Apunai gawara nau ukwarana bo aiyatasugana
ki watai mo pa mena.”
21 E tadeyau kabukabuwa apunai mosi bauwena e sibu, wagubu ke;
“Kaiwawoni, kamadisini da nau yabiri kayasugani nau mamai powena ki
ononopani were ewa ki nau bausugani kau ewageya kayasugani.”
22 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Iyapana
keyaimaga powena ragidai ki mu mena ubumoto popotagubu ragidai
onono-tamini, ko kau kiya uburi nau ewaneya yabodowa.”

Nusuru kawaya mo bauwena Iyesu wagubu puruwena
(Maki 4:35-41; Ruki 8:22-25)

23 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina waka kawareya
yamupu. 24 Mu kayatagubu kaiwa ka nusuru kawaya mo garugaru mena
bauwena towawa wirawena yabadubu waka rabineya posiwena da waka
waunitau kaburu surana kwaewagawa. Ko Iyesu ika waka rabineya
ukwarawa, 25 ki pokere e tadeyau kabukabuwa ragidai kaimupu e
wadumupu yabuyabu manako simupu, tagubu ke; “Kaiwawo-nuga, nu
waunitau popoigamana kwaigemei ki pokere garugaru mena waitaniyo.”
26 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Wi gwede
nana kudu wainapiyamu? Wi sumaga ka eba kawaya.” E inako wagubu
manako ubupu ragiragi kawaya nusuru towawa tadebu manako ki
makeya ka nusuru pamenawena, towawa bigawena, manako kaburu
kwarisiwena ukwapu.
27 Iyapana kuduba matakira ki emupu ka mu notamaga kowena
kodabamaga kamupu, tagubu ke; “Apunu yau e ka nima? E bonanai
ragiragi kawaya wagubu makeya ka nusuru yo towawa e umunui
wadumupu.”

Iyesu kweya kairapu siwakeketapu
(Maki 5:1-20; Ruki 8:26-39)

28 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina waka kawareya
kayatagubu kaiwa da papasi buridere Gadara ragidai mu tawanamugu
bau-tagubu. Bautagubu ka iyapana apeya ika idiwa ki Iyesu emupu
manako matarau bautagubu. Mu tawa rabineya eba idiwa ko popotagubu
ragidai nakapiyamu wateya ki ragumaga rabineya ukwapamawa. Kweya
kairapu iyapana apeya ki mu rabinamugu idiwa ki kasiyara tagemawa
da mu yawira kwaetagamawa ki pokere tawana ki ragidai mu kudumugu
wainapamawa ragu ki yawatai deneya eba iwa. 29 Iyapana apeya ki Iyesu
ika bauwena emupu ka mu kwetagubu bonanamaga ragiragi kawaya

e simupu, tagubu ke; “Nu katainugu da kau ka God e Gubagai. Nu bita wadamana marai ki eba bauwena ko nu nawananuga tondau ki pokere kau karako gwede berapana ki nana nu bamanugu baunugibi?.” Mu inako tagubu.

30 Karako kweya madanai daikere eba uwama ka papa boyo ropani kawaya eba bigabigai buri sipura-tagamawa idiwa. 31 Kweya kairapu papa boyo ki emitampu ka mu Iyesu genemupu, tagubu ke; “Kau nu siwakekeniyana ki nana baunugibi ki kau tononiyo da nu kaigamu bo buri rabinamugu teteigamu idiwomu.”

32 “Ki baganai, kaiwagi.” Iyesu inako wagubu manako ki makeya ka keyai berokoi ki kimpu ubumpu iyapana apeya ki kamaditampu matarau bautagubu kayatagubu kaiwa da bo ki rabinamugu tetetagubu. Ki makeya ka bo ki kuduba yabaramaga babawena kweya ki erida mena garugarumupu kaburu sikisiki-mupu manako nonamaga kubabu da mu kuduba popotagubu gawarara.

33 Bo baikamutagamawa ragidai ika idiwa badidi wenawena ki mu mubo yabumugere emupu ki ka mu wakapa-tagubu kayatagubu natere ki rabineya badidi wenawena sisiyai ade iyapana apeya rabinamugu kweya kairapu idiwa mu bamamugu badidi wenawena ki sisiyai mete kina iyapana tademawa iwa. 34 Iyapana yona ki wainamupu ka mu kuduba Iyesu empamana ki nana kayatagubu manako mu e bameya bautagubu ka mu e baiyonomupu da e mu tawanamaga ki kamadana kayawagana ki nana simupu.

Idai kerarai badababadamawena bisi kayawena apunai
(Maki 2:1-12; Ruki 5:17-26)

9 1 Iyesu waka kawareya yapu manako wirawena e ebo tawaneya kaya-wena. 2 E ika bauwena ka iyapana dai mu waretamaga sigirawena e idai kerarai badababadamawena bisi kaya-wena kebari kawareya ukwarawa ki kawaramupu e bameya bautagubu. Mu sumamaga kawaya Iyesu bameya ki e empupu ki pokere e sigira apunai ki sibu, wagubu ke; “Gubagani, kau kasiyara wainapi. Kau bigigi ki nau empuwani karako deni mena surupakani.”

3 Iyesu yona ki wagubu ka Mama-nuga God e gorai kataimugu ragidai ika idiwa wainamupu manako mu deni deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; “Apunu yau ka Mamanuga God e si giripiyau wainapemei.”

4 Mu inako notapamawa ko mu notamaga ki kuduba Iyesu empupu kewowena ki pokere e mu manutapu, wagubu ke; “Wi gwede nana karako nota berokoi inako wi rabinagau wainapiyamu? 5-6 Nau e bigi surupana suwagubuwani ko wi bera umani nau sidimpu mibai ka wi wainapiyamu da ki ka pa yona da muyai pa mena. Ko nau karako yona ade mosi suwagani manako wi nau matakirani muyai kawaya empumuri.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nau Kunumau Kawapuwani Apunai iyapana bigimaga empana surupana
ki nana ki kasiyarai wadubuwani ki wi karako nau mibisini-muri." E
inako wagubu manako wira-wena sigira apunai ki sibu, wagubu ke; "Kau
kiri uburi kebarigi ewopi kawarapi kau tawageya kayanuwagi."
7 Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu ki garugaru mena kipu ubupu
e ebo tawaiya kayawena. 8 Iyapana kuduba ika idiwa matakira ki emupu
ka mu notamaga kowena kudu mete wainamupu, tagubu ke; "Mamanuga
God e iyapana kaina karako kasiyara kwebu ki nu yabunugere emipi.' Mu
inako tagubu manako Mamanuga God e si esida tepamupu.

Iyesu apunu Mateyu nene wagubu
(Maki 2:13-17; Ruki 5:27-32)

9 Iyesu tawana ki kamadubu manako kayawena kaniyawa ka e iyapana
wairamaga denai takesi wadawa ki apunai mosi si ka Mateyu ika takesi
wadamawa wateya tondawa empupu. Empupu manako sibu, wagubu ke;
"Kau karako yabi nau ewaneya kayanuwagi."
E inako wagubu, manako ki makeya ka apunu Mateyu deni mena kipu
ubupu Iyesu eweya kayawena.
10 Mara mosi ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina apunu
Mateyu e tawaiya daiyo bautagubu. Iyapana takesi wadamawa ragidai ropani
kawaya ade iyapana beramaga berokoi ki iyapana mu keitamawa ragidai ki
mu dai mete bautagubu mete ika dibimupu ewapuru kupetagamawa idiwa.
11 Parisi ragidai iyapana ki emitampu ka mu bautagubu Iyesu e tadeyau
kabukabuwa ragidai manu-tampu, tagubu ke; "Wi Nidiyau Kabu-kabuwa
Apunai e ka badidi pokere iyapana takesi wadamu ade bigi kwae-tagamu
ragidai ki mu mete dibimupu ewapuru kupetagamu idiwu?"
12 Iyesu mu yonamaga ki wainapupu ka e denai tadebu, wagubu ke;
"Sigira ragidai ki mu mena ka muramura apunai bameya kayatagisi ko
midimaga bagi ragidai ki mu ka muramura apunai ki e bameya asusu eba
kayatagisi. 13 Wi kaiwagi manako Mamanuga God e okai yau nene badidi
wagubu ki mibai wi kwaenepumuri empumuri. E okai inako wagubu ke;

> 'Wi nau nene papa puyo pasumana ki nau eba nuwaneya, ko
> wi nuwaga notaga iyapana nuwanuwatamana ade mu nene
> kwaiwagamana ki nau nuwaneya.'

Nau eba iyapana bagi ki mu nene bausugubuwani ko nau iyapana
berokoi bigibigi ki mu nene bausugubuwani da mu notamaga wirayagisi."
Iyesu inako wagubu.

Iyapana Mamanuga God e nene bani kamadumpu
(Maki 2:18-22; Ruki 5:33-39)

14 Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e tadeyawa kabukabuwa
ragidai Iyesu bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; "Nu ade

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Parisi ragidai mete kina nu kuduba ka mara dai Mamanuga God e nene bani kame-demei pa gurigurigemei idiwei ko kau tadeyei kabukabuwa ragidai mu ka badidi pokere inako eba kwaetagamu?"

15 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi badidi waina-piyamu? Anika waunai ki kupei kawa-reya ka apunu ewai ade ridi ewai bani eba kupomono ko nuwaboyatagisi pa idiwono bo? Ae, pa mena, bananatamini kupe ki kawareya baitagisi ki ka mu anika waunai apunai ki mete ewapuru kupetogomono ko eba nuwaboya nene idiwono. Ko mara baiyagisi da iyapana ubumoto anika waunai apunai ki yadini dokodoko kayatagisi. Mara ki makeya ka e kowaiyoma nuwaboyatagisi bani kamadini."

16 Iyapana nota oragai ade nota waunai ki eba dibipamana ki nana ka Iyesu waigugu mosi mu ade tadebu, wagubu ke; "Iyapana mosi e midi tatamai oragai tegereyagisi ki ka e eba uburoto dabuwa tenai waunai mosi tegerepoto manako yadini oragai ki naureya popopoto. Pa mena. E inako kwaeyagisi ki ka dabuwa tenai waunai ki ewa kaporopoto manako e midi tatamai oragai ki popopupu wateya purupuruyagisi. **17** Ki maba; Awana waeni waunai ki wi awana kororai oragai kakokakowena rabineya eba gwepumuri. Wi ki kwaiwagi ki ka awana waeni waunai ki ebo totoripoto kawayayagisi ko awana kororai ki ka kakokakoi ki pokere wateya tondono da tegereyagisi sukwanayagisi manako awana waeni mete baiyagisi kayayagisi. Ko awana waeni waunai ki wi awana kororai papa kwakwarai wauni waka-mupu ki rabineya gwepumuri. Awana kororai ki ka nenanenaitau ki pokere awana waeni ebo totoripoto kawaya-yagisi ki ka kororai ki mete kawayayagisi manako awana waeni ade awana kororai ki ewapuru bagi kawaya idiwono."

Munu ridi popai ade ridi sigisigirai
(Maki 5:21-43; Ruki 8:40-56)

18 Iyesu yona ki wagawa makeya ka iyapana gurigurimaga tawai ki kwayubapiyau apunai mosi bauwena Iyesu yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako sibu, wagubu ke; "Nau peteni waunitau yewe powena ki pokere kau yabodowa da nau tawa-neya kaigamu manako kau idagi e kawareya tari da e iyayagisi ade umono."

19 Iyesu yona ki wainapupu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina kimpu ubumpu apunu ki mete kaya-tagubu.

20-21 Iyapana mu paunamugu ka ridi mosi ika kaniyawa ko e ka kwamura ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki rabineya sigira mena tondawa. E kobaiya ka dara maramara bauwagawa. Ridi ki e notai inako wagubu ke; 'Nau kaniyani e midi tatamai mena geyapani ki nau iyasugani.' E notai inako wagubu ki pokere e karako Iyesu tagere bauwena manako e midi tatamai giyansu mena geyapupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Ko Iyesu wirawena ridi ki empupu manako sibu, wagubu ke; “Peteni,
kau kasiyara wainapi. Kau sumasinibi ki pokere kau karako iyanugibi.” E
yona ki wagawa makeya ka ridi ki deni mena iyawena.
23 Iyesu apunu kawai ki e tawaiya bauwena ka e tawa rabineya yapu
manako iyapana ika ratapamawa apena meyamawa munu ridai powena
ki pokere durere siyamawa ika idiwa emitapu. 24 Emitapu manako
baiyono-tapu, wagubu ke; “Wi kuduba baiwagi kaiwagi. Munu ridai yau
eba powena ko e pa ukwarau.” E inako wagubu, ko mu e gwaigwitamupu.
25 Iyapana kuduba bautagubu kaya-tagubu eweya ka Iyesu e eya mena
kanibu munu ridai ki bameya bauwena e idaiya wadubu manako ki
makeya ka munu ridai ki ade iyawena kipu ubupu.
26 Iyesu badidi kwaewena ki sisiyai garugaru mena kawayawena
kayawena iyapana kuduba tawana ki rabineya idiwa ragidai wainamupu.

Iyapana apeya yabumaga kenekenei ki Iyesu iyatapu

27 Iyesu natere ki kamadubu kaya-wena kaniyawa ka iyapana apeya
yabumaga kenekenei e ewakumamupu manako bonanamaga ragiragi
kawaya wena siyamawa, tagamawa ke; “Oragai apunai Dewida e momai;
Kau nu nuwa-boyanuga wainapiyei bo pa mena?”
28 Iyesu tawa mo yapu ka yabumaga kenekenei ragidai ki mu mete
bauta-gubu e eweya tawa ki rabineya yamupu manako e mu manutapu,
wagubu ke; “Wi wainapiyamu da nau wi iyaniyana ki kasiyarai nau
bamaneya bo?”
“Ena, Kaiwawonuga nu kau sumanimei.”
29 Mu inako tagubu ki pokere Iyesu ubupu e idai mu yabumaga
kawareya tapu manako tadebu, wagubu ke; “Wi badidi sumaiwagamu ki
makeya makeya wi bamagau wenayagisi.” 30 E yona ki wagawa makeya
ka mu yabumaga pawena tawana ade emupu. Ko Iyesu mu umunumaga
umapu, wagubu ke; “Nau wi bamagau kwaesugubuwani ki sisiyai wi
iyapana eba tadeyoi.”
31 E inako wagubu, ko mu e umunui eba wadumupu ko mu tawana ki
rabineya kayatagubu kaiwa e sisiyai iyapana tademawa iwa.

Apunu mosi e tenawarai bisi kayawena yona eba wagawa

32 Iyapana apeya ki iyatagubu kayatagubu eweya ka iyapana dai ki
apunu mosi e rabineya kweya kairapu mo tondawa ki pokere e tenawarai
bisi kayawena yona eba wagawa ki wadumpu Iyesu bameya bautagubu.
33 Iyesu kweya kairapu ki siwakekepupu bauwena kayawena makeya ka
apunu ki e tenawarai tekatekawena manako e yona supasupai kawaya
ade wagubu. Iyapana kuduba ika idiwa matakira ki emupu ka mu
notamaga kowena kodaba-maga kamupu, tagubu ke; “Tawana Isiraero
rabineya ka nu naiya gwede mo yau maba inako eba wenawena emipi.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Ko Parisi ragidai Iyesu badidi kwaewena emupu ka mu tagubu ke;
"Kweya kairapu mu kawaimaga kasiyara kwebu manako kasiyara ki
pokaiya ka e uburau kweya kairapu siwakeketamiyau da mu bautagamu
kayatagamu."

Iyesu e iyapanaiyoma mu nuwaboyamaga wainapupu

35 Iyesu kayawena natere natere tawa tawa bauwagawa kayawagawa
umawa. E Diyu ragidai mu guriguri-maga tawai rabineya iyapana
tadeyawa kabukabuwa ade mu Mamanuga God e gari rabineya kaiwana
e kasiyarai pokaiya idiwana ki yonai bagi kawaya dimawagawa umawa.
Iyapana sigira-maga kiyabui ebo ebo e bameya bau-tagamawa ki ka e mu
iyatamiyawa. 36 Iyapana ropani kawaya e bameya inako bautagamawa
emitapu ka e mu nuwaboyamaga wainapupu, mibai mu ka gwe papa sipi
mu kwayubatamiyau apunai pa mena ki maba nuwasiyasiya-tagamawa
iwa. 37 Iyesu iyapana emitapu ka e wirawena e tadeyau kabukabuwa
ragidai tadebu, wagubu ke; "Emitamuri, maura ka kawaya daganani
ko raupomu ragidai ka eba ropani, 38 ki pokere upi apunai e bameya
guriguriwogoi da e raupomu ragidai e kokoreya raupomutagamana ki
nana tonotamini." E inako wagubu.

Iyesu apunu ida esida kewowena kerapu apeya winetapu
(Maki 3:13-19; Ruki 6:12-16)

10 1 Mara ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida
esida kewowena kerapu apeya mu nene wagubu e bameya
bautagubu manako e ubupu kasiyara tagebu da mu kayataga-mana keyai
berokoi siwakeketamana ade iyapana sigiramaga kiyabui ebo ebo ki
mete iyatamana ki nana. 2 Iyesu tonotapu ragidai ida esida kewowena
kerapu apeya winetapu ki mu simaga ka yau kena; Apunu Saimoni
ki e si daikere Pita sibu ade e yowai Enduru mete kina; apunu Tabadi
gubagaiyoma Diyemesi ade e yowai Diyoni mete kina; 3 apunu Piripo,
apunu Batoromaiya, apunu Tomasi, ade iyapana wairamaga denai takesi
wadawa apunai Mateyu mete kina; apunu Arapiyasi gubagai Diyemesi;
apunu Tadeyasi; 4 iyapana wairamaga gwandagi wagau apunai mosi si
ka Saimoni; ade Iyesu yogoi ewa wagubu apunai Diyudiyasi si daikere ka
Isikariyoto.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tonotapu kayatagubu
(Maki 6:7-13; Ruki 9:1-6)

5 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu
apeya ki tadebu tonotapu, wagubu ke; "Wi iyapana kwaiyanai ragidai mu
bamamugu eba kaiwagi ade tawana Sameriya ragidai mu nateremaga
mo rabineya mete eba kaiwuri. 6 Wi tawana Isiraero ragidai mu mena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bamamugu kaiwagi, mibai mu ka gwe papa sipi yawata paeremupu
kwakotagubu ki mu maba iwu. 7Wi kaiwagi manako dimaiwogoi, iwogoi
ke; 'Nu Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya
idiwana ki marai waunitau baiyagisi.' 8Wi inako dimaiwogoi manako
sigira ragidai iyatamiyoi. Iyapana kwakwarepumaga kwatakwata-wena ki
wi iyatamiyoi ade kweya kairapu iyapana rabinamugu idiwu ki wi mete
siwakeketamiyoi da mu baitogomono kayatogomono. Iyapana dai mibai
popotagubu emitamuri ki ka wi iwogoi manako mu ade iyatogomono
kimono ubumono. Nau kasiyara deni mena wi puyo negebuwani ki
pokere kaiwagi iyapana deni mena iyatamiyoi ko eba mu gwede mo
denai wi negemana ki nene iwogoi. 9Wi bani iwoi ki ka wi bowa
madai dai mete eba tepumuri, 10igwa eba tepumuri, wi midiga tatamai
yapakai eba tepumuri, wi kerapuga kwakwarai eba tepumuri, ade wi
gunaga mete eba tepumuri ko pa ida kasikasi kaiwagi mibai ka iyapana
gwedewau nau upini kwaetagamu ragidai ki mu ka upimaga ki denai
mete bananapomoto."

11Wi natere bo tawa mo baiwagi manako iyapana mo wi diriwaga
kwaeyogono ki ka wi e bameya yamuri idiwoi da wi natere ki
kamadumuri kaiwagi makeya. Ko wi tawa yaba-yababa mo eba
ukwapumuri. 12Wi tawa mo yamuri ki ka wi yabiri yona inako iwagi ke;
"Parau kawaya nuwabagi rabineya idiwoi.' 13Iyapana mosi ika nuwabagi
rabineya tondau ki ka e wi parauga ki mibai wainapoto. Ko tawa ki
rabineya iyapana mo inako pa mena ki ka wi parauga ki wirayagisi wi
wiga wainapumuri. 14Ko wi tawa bo natere mo baiwagi da iyapana
wi nene eba kwaetogomono ki ka wi waigugu mena inako kwaiwagi;
Wi kerapuga dogiyai mena tawamaga pasipumuri. 15Nau nidiyani
wainapumuri; Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba wi naurigau
ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi makeya ki ka tawana Sodomu
yo Gomora ragidai bita maraitau yadini ko natere ki ragidai ki mu ka bita
kawaya daganani bananapomoto."

Iyapana nu girinimoto pasunimoto ki yonai
(Maki 13:9-13; Ruki 21:12-17)

16"Nau karako wi tononiyakani, ko nau nidiyani wainapumuri; Papa
sipi munai taku kamarai wasibena ropani kawaya paunamugu iwu
ki maba ka nau wi tononiyani kaiwagi. Ki pokere motamota baibiga
kwaetagamu ki maba wi mete baibigaga inako kwaiwogoi, ade wi
iyapana paunamugu bagi supasupai mena kwaiwogoi idiwoi. 17Yabu
yabu idiwoi mibai ka iyapana baitagisi wi tenimoto kayatagisi mu
gurigurimaga tawai rabineya mu idamaga gurai wi naurigau ugwadini-
moto ragiragi manako taburuba pokaiya wi raukekenimoto girinimoto
pasuni-moto. 18Nau pokanere ka wi aita kaiwawo kawakawai ragidai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu yabaramugu ubumuri nau yonani bagi kawaya mu tademuri ade iyapana kwaiyanai ragidai mete tademuri da mu mete kina nau yonani ki wainapomoto. 19 Wi mu yabaramugu ubumu ki ka mu wi manunimana ki denai wi badidi iwagamana bo badidi maba tademana ki wi notaga eba koyogono mibai ka wi yona denai iwagamana marai baiyagisi ki ka wi yona badidi iwagamana ki nau wi kabuwaniyani. 20 Wi yona denai iwagi ki ka eba wi wibo yonaga ko ki ka wi Mamaga e eya Keyai wi rabinagau tondau ki e yagisi.

21 Tatai uburoto yagisi manako e yowai poyagisi. Yowai uburoto yagisi manako e tatai poyagisi. Mamai ubu-roto yagisi manako e munuiyoma popotagisi. Munumuguma ubumoto mu inamuguma mamamuguma tagarara-tamini tagisi manako mu inamuguma mamamuguma popotagisi. 22 Nau pokanere ka iyapana wi nidimono siyasiya ade wi tagararanimono, ko iyapana nima nau eba tagararasiniyau ko giruru maba ki kobaiya tewagau buridere bauwagau ki ka aita ewa, mara kwauneya, ka Mamanuga God uburoto iyapana ki iya waunai kweyoto. 23 Mu natere mo rabineya wi girinimoto pasunimoto ki ka wi wakapaiwagi kaiwagi natere mo rabineya idiwoi. Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi kaiwagi tawana Isiraero rabineya nau yonani natere natere tawa tawa iwogoi iwoi ko wi upiga ki wi eba kewopumuri were ka nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugani bausugani.

24 Iyapana gwede mosi kataitagamana wainapiyamu ki ka mu eba ubumoto kabuwamaga apunai ki e raurupomoto. Ade bigabiga kwaetagamu ragidai ki ka mu eba ubumoto kawakawaimuguma raurutamini. 25 Kabuwawagau apunai badidi bananapoto ki e kabuwai waina-piyamu ragidai mete bananapomoto ki ka baganai. Ade kawai apunai badidi bananapoto ki e bigabigaiyoma mete bananapomoto ki ka baganai. Nau ka wi Kaiwawoga ade wi ka nau iyapana-niyoma ki pokere wainapumuri; Mu tawa apunai nau sidimono da nau ka kweya kairapu mu kawaimaga Besaboro ki ka mu tawa rabineya idiwu ragidai wi mete nidimono siyasiya."

Nu nima kudeya wainapomu?
(Ruki 12:2-7)

26 "Ki pokere, wi iyapana kaina mu kudumugu eba wainapiyoi, mibai ka gwedegwede kuduba karako utamupu ki utai ka mara mosi wakayagisi, ade gwedegwede kuduba karako weke-piyamu ki kuduba ewa marai mosi matarayagisi. 27 Nau yona karako sisipu rabineya badidi nidiyakani ki wi nawaru puruyagisi makeya matarau iwagi, ade nau wenagugau umana misimisinibuwani ki yonai ka wi aita ewa tawa tagaiya yamuri matarau wena siyamuri da iyapana kuduba wainapomoto. 28 Iyapana wi kwakwarepuga mena minimoto poyo ko wi mibiga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabinagau ki eba minimoto poyo ki mu kudumugu wi eba wainapiyoi. Ko Mamanuga God e mena kudeya wainapiyoi mibai ka e nuwaiya ki ka e uburoto wi teniyoto manako wi kwakwarepuga ade wi mibiga rabinagau ki ewapuru bita wadamana wateya giritamini. 29 Wainapumuri, wi waibora eyaka mena pokaiya midiwari gunototo apeya gimaratamuri mibai ka midiwari ki ka maimerei munta. Mu ka maimerei munta ko mu Mamanuga God e kwayubai rabineya idiwu ki pokere mu mo asusu wairau eba kauyagisi. 30-31 Ko ade wainapumuri; Mamanuga God e yabuiya ka midiwari ki maimerei munta erida ko wi ka kawakawaya esida. Wi debaga kumai eyaka eyaka ka e iyaba-pupu kewowena wi kwayubaniyau ki pokere wi kudu eba wainapiyoi."

Iyapana dai Iyesu nene tagamu ko dai e tagararapiyamu
(Ruki 12:8-9)

32 "Nau suwagani wainapumuri; Iyapana nima iyapana paunamugu matarau yagisi ke, 'Nau ka Iyesu nene', iyapana nima inako yagisi ki ka nau mete kina nau Mamai kunumau tondau e yabareya suwagani da apunu bo ridi ki e ka nau nene. 33 Ko iyapana nima iyapana paunamugu matarau yagisi ke, 'Nau ka eba Iyesu e iyapanai', iyapana nima inako yagisi ki ka nau mete kina aita ewa nau Mamai kunumau tondau e yabareya matarau suwagani da apunu bo ridi ki e ka eba nau nene."

Iyesu ka iyapana ewanauwanibu apunai
(Ruki 12:51-53; 14:26-27)

34 "Wi bani wainapiyamu da nau bausuwagubuwani da iyapana nuwabagi rabineya yewe wairau idiwana ki nana. Ko ki pa mena, nau eba ki nene bau-sugubuwani. Nau iyapana purutamana ewanauwatamana ki nana bausugu-buwani. 35 Nau bausugubuwani ki pokaiya ka munumuguma ubumoto mu mamamuguma iyaratamini, ade pete-muguma ubumoto mu inamuguma iyaratamini, ade wawanepumuguma ubumoto mu naimuguma iyaratamini. 36 Wi iyaranimana ragidai ka wi wiga wenaga eyaka mena ki rabineya.

37 Iyapana nima nau maraitau nota kwarikwarisisiniyau ko e eya inai mamai kawaya daganani nota kwarikwarisitamiyau ki e kwaitana ka nau ewaneya eba uburoto kayayagisi. Ade iyapana nima nau maraitau nota kwarikwarisisiniyau ko e eya gubagai-yoma ade e peteiyoma kawaya daganani nota kwarikwarisitamiyau ki e kwaitana ka nau ewaneya eba uburoto kayayagisi. 38 Iyapana nima nuwaboya ade midi makari nau bananapakani ki maba e mete bananapana ko e tagararapiyau e eya ripa korosi ki eba kawarapiyau, iyapana ki e kwaitana ka nau ewaneya eba uburoto kayayagisi. 39 Iyapana nima e eya iyai karako tondana ki nene mena wainapiyau ade wadau doko ki e ka e eya iyai ewa wadana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki mete kaupiyau. Ko iyapana nima e eya iyai karako nene nau pokanere kaupiyau ki e ka aita ewa iya mibai ki bananapoto."

Mamanuga God deni mena nu puyonuga negeni
(Maki 9:41)

40 "Iyapana nima wi diriwaga kwaewagau ki ka e nau diriwani mete kwaewagau, ade iyapana nima nau diriwani kwaewagau ki ka e nau Tonosinibu Apunai e diriwai mete kwaewagau. 41 Iyapana nima nuwaiya ka Mamanuga God e bonanai waina-piyau wagau apunai e diriwai kwae-wagana wainapiyau manako e diriwai kwaeyogono ki ka aita ewa Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai puyo yodono makeya ki ka iyapana ki e mete uburoto puyo ki maba mo yadini. Ade iyapana nima nuwaiya ka iyapana bagi supasupai kwaewagau apunai e diriwai kwaewagana wainapiyau manako e diriwai kwaeyogono ki ka aita ewa Mamanuga God iyapana bagi supasupai ki puyo kweyono makeya ki ka iyapana ki mete uburoto puyo ki maba mo yadini. 42 Nau yona mibai nidiyani wainapu-muri; Iyapana nima nuwaiya ka awana kasiga miniyana bo gwede mo inako wadana nau ewakumasiniyau ridai bo apunai simaga eba kawaya ki mo kweyana wainapiyau manako kweyau ki ka aita ewa e denai puyo bagi kawaya bananapoto mibai ka e nau ewakuma-siniyawa apunai bo ridai ki waitapupu."

Apunu Diyoni e kowakowaiyoma Iyesu bameya tonotapu
(Ruki 7:18-35)

11 1 Iyesu yona ki e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya tadebu kewo-wena ka e ade kipu ubupu tawana ki kamadubu manako kayawena tawana Gariri rabineya tawa tawa dimawagawa iyapana tadeyawa kabukabuwa umawa.

2 Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni dibura rabineya tondawa manako Iyesu badidi kwaewagawa umawa ki sisiyai wainapupu ka e eya tadeyau kabukabuwa ragidai dai Iyesu manupamana ki nana tonotapu. 3 Mu Iyesu bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; "Kau nidi da nu wainapamu; Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni apunu mosi ewa bauwagana sisiyai wagubu wainamipi ki apunai ka kau baganai bo nu apunu kudubai mosi e bauwagana nawanai idiwomu?"

4 Iyapana ki inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi wiraiwagi kaiwagi manako wi yabugere badidi empiyamu bo wainapiyamu ki sisiyai kuduba wi apunu Diyoni simuri, iwagi ke; 5 'Iyapana yabumaga kenekenei ki tawana ade empiyamu; iyapana kerapu-maga badababadamai bo kiyokiyoi ki iyatagubu ka iwu; iyapana kwakwarepu-maga kwatakwatawena ki ade bagi-tagubu; iyapana wenagumaga kenekenei ki yona ade wainapiyamu; popotagubu ragidai ki mu dai ade iyatagubu kimpu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ubumpu ade iyapana nuwasiyasiya nene idiwu ragidai ki mu ka yona bagi
kawaya ki mete wainapiyamu. 6 Iyapana nima e midi nau bamaneya eba
togayogono ki ka e mibi mamamai tondono.'" Iyesu inako wagubu.
7 Apunu Diyoni e tonotapu ragidai ki wiratagubu kayatagubu eweya
ka Iyesu iyapana ropani kawaya ika dibimupu idiwa ki apunu Diyoni e
nene yona yau tadebu, wagubu ke; "Wi apunu Diyoni bameya iyapana
eba idiwu tawaneya kaigubu ki ka wi gwede empamana ki nana
wainapamawa? Wi gwaba mosi nusuru gipiyau ki empamana ki nana
kaigubu bo? 8 Wi gwede empamana ki nana kaigubu? Wi apunu mosi e
midi tatamai bagibagi monagawena ki empamana ki nana kaigubu bo?
Pa mena. Iyapana midimaga tatamai bagibagi inako umamu ragidai ki
mu ka kawakawai ragidai mu tawamaga bagi kawaya rabineya idiwu.
9 Ko nau sidimuri; Wi gwede empamana ki nana kaigubu? Wi Mamanuga
God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai mosi ki empamana ki nana
kaigubu bo? Ena, wi ki nene kaigubu. Ko nau nidiyani wainapumuri;
Apunu Diyoni e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai
mosi ko e ka ade kawaya esida. 10 Mamanuga God e Okai apunu Diyoni
nene inako wagubu ke;

'Nau yonani wagana apunai ka nau bibi yabiri tonopani kau
yawatagi meyoto.'

11 Oka ki inako wagubu, ko nau ade nidiyani wainapumuri; Iyapana
kuduba emitamiyamu mu paunamugu ka iyapana siruwatamiyau
apunai Diyoni e mena ka kawaya esida, ko aita ewa, Mamanuga God e
gari rabineya idiwana ki marai baiyagisi makeya, ki ka iyapana nima
kwarisiwena munu marai munta maba tondau ki e ka ade apunu Diyoni
raurupoto esida. 12 Apunu Diyoni e yonai dimawagawa makeya yabadawa
da karako ka yawira ragidai ropani kawaya Mamanuga God e watai
kunumau ki wadamana giripamana pasumana ki nana kwaetagamu.
13 Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai oka
badidi tampu ade oragai apunai Mosisi gora tapu mete kina ki mu kuduba
ka mara ewa badidi wenawagana ki nana tagubu were ewa ka apunu
Diyoni bauwena. 14 Wi nuwagau mu tagubu ki mibai wainapamana
wainapumuri? Ki baganai, wi yona yau mete wainapu-muri; Mu tagubu
da oragai apunai Eraidiya aita ewa ade wirawagana bauwagana ki nana
ki ka mu apunu Diyoni e nene tagubu. 15 Wi wenaguga mete kina ki ka
nau yona yau suwagu-buwani ki mibai wi naigida mena wainapumuri.
16 Wi karako idiwu ragidai wi iyaga badidi maba ki keyakeyai nau
badidi maba suwagani? Nau nidiyani wainapu-muri; Wi ka munu rasi
imatau damu-piyamu idiwu ki mu maba. Mu ka mu mubo deni deni
tagamu kasiwara, tagamu ke;

17 'Wi taereigamana ki nana durere siyemeya ko wi eba taereigubu. Nu
nuwaboya umayoi umayoigemeya ko wi yadi eba wadumupu.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Nau nidiyani wainapumuri; Apunu Diyoni bauwena ki ka e Mamanuga
God nene bani ragipupu ade awana waeni ki mo e mete eba kubabu. Ko
iyapana e kwaewena ki emupu ka mu e simpu siyasiya, tagubu ke; 'Kweya
kairapu mosi e rabineya tondau.' 19 Ade nau Kunumau Kawapuwani Apunai
bausugubuwani ki ka nau bani yo awana kubabuwani manako iyapana
nau sidimupu, tagubu ke; "Empumuri, e ka kupekupei ade awana kawaya
daganani kubarau e yabarai baba-wagau. E takesi wadamu ragidai ade
iyapana bigibigi nu tagararatamemei ragidai ki mu waretamaga." Mu inako
tagamu, ko Mamanuga God e katai ka kawaya esida. Iyapana gwedewau
Mamanuga God e yonai wainapomoto mibipomoto ki mu ka e katai mibai ki
mete kataitagisi." Iyesu inako wagubu.

Iyesu eba sumapiyamu ragidai ewa bita yadini
(Ruki 10:13-15)

20 Iyesu kayawena tawa tawa natere natere kunuma kasiyarai pokaiya
matakira ebo ebo kwaewagawa ki iyapana mu yabumugere matarau emupu.
Ko mu notamaga eba wirawena ade mu beramaga berokoi ki mu eba
kamadumpu ki pokere e natere ki ragidai nakaritapu tadebu, wagubu ke;
21 "Akae, natere Korasini ragidai. Akae, natere Betaida ragidai. Wi ka bita
kawaya daganani bananapumuri. Nau matakira kawakawaya wi paunagau
kwaesugekeya. Nau matakira ki maba natere Taya yo natere Saidoni ragidai
mu bamamugu kwaesugubena ki ka mu ororeya mena mu beramaga berokoi
ki kamadumpena mu notamaga wira-mpena Mamanuga God kabuwampena
manako gwedegwede tegetegerei umampena ku pasitagumpena ade mibi
nuwaboyai idimpena. 22 Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Mamanuga
God e idai gurai iyapana naurigau ugwa-diniyana ragiragi ki marai baiyagisi
ki ka e natere Taya yo natere Saidoni ragidai kawaya daganani nuwanuwa-
tamini ko e wi maraitau nuwanuwa-niyoto. 23 Ade wi natere Kaponiyamu
ragidai; Wi bani wainapiyamu da wi wibo kasiyaraga pokaiya esida kunumau
yamuri, ko nau nidiyani wainapumuri; Pa mena, wi ka deni mena erida
bita wadamana wateya sumuri. Nau matakira kawakawaya wi paunagau
kwaesugekeya. Nau matakira ki maba natere Sodomu ragidai mu bamamugu
kwaesugubena empena ki ka mu nateremaga ki eba giriwagubena ko
mu karako mete idimpibena. 24 Nau yona mibai nidiyani wainapumuri;
Mamanuga God e idai gurai iyapana wi naurigau ugwadiniyana ragiragi
ki marai baiyagisi ki ka e natere Sodomu ragidai mu kawaya daganani
nuwanuwatamini ko e wi maraitau nuwanuwaniyoto." Iyesu inako wagubu.

Nau bamaneya baiwagi aiyata maramara idiwoi
(Ruki 10:21-22)

25 Ki makeya ka Iyesu Mamanuga God bameya parauwena, wagubu ke;
"Mamai, kau ka kunuma yo waira Kaiwawoi ki pokere nau kau parau-

niyakani. Gora kataimugu ragidai ade katai ebo ebo kataitagubu ragidai ki mu bamamugu ka kau yonagi wekepipi. Ko iyapana karako munu rasi maba idiwu ki mu mena bamamugu ka kau notagi matarapipi. 26 Ena, Mamai, kau kaubo nuwageya wainapipi da ki ka baganai ki pokere kau inako kwaenugibi."

27 Iyesu e Mamai bameya inako parauwena kewowena ka e iyapana ade tadebu, wagubu ke; "Nau Mamai gwedegwede kuduba tegebu umani sidibu. E mena e eya Gubagai nau kataisinibu wetawetara ade nau niya mena ka nau Mamai kataipuwani wetawetara. Ade iyapana gwedewau nau naubo nuwaneya winetapuwani da mu nau Mamai kataipamana ragidai ki mu mena ka nau Mamai mete kataipomoto.

28 Wi gwedewau bita kawaya kawara-piyamu ki pokere wi wairoroigubu kasiyaraga kewowena ragidai ki wi kuduba nau bamaneya baiwagi manako nau aiyata wi negeyani. 29 Nau kewatani kawarapakani ki wi mete wadumuri wi kwepokaragau tamuri manako nau kwaesugakani ki wi nau emisinimuri makeya makeya kwaiwogoi. Wi inako kwaiwogoi ki ka wi aiyata bananapu-muri mibai ka nau kwarisisugubuwani moyamoyakai tondakani. 30 Nau kewatani ki daikerei wi kawarapamana ki nana negeyakani ki bitai ka eba bisi kawaya ko tekatekai." Iyesu inako wagubu.

Aiyata pa idiwana marai ki yonai
(Maki 2:23-28; Ruki 6:1-5)

12 1 Mara eba rowarowa kewowena eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina aiyata marai ki makeya yawata mo kaya-tagubu manako yawatau ka mu kokora mo bameya bautagubu. E tadeyau kabukabuwa ragidai kokora ki kawareya kaiwa ka mu gwaba mosi ki madai dai asusu toporupamawa tepa-mawa idamugu kotopamawa manako madai mibai ki kupamawa kaiwa. 2 Mu inako kupamawa kaiwa ki ka Parisi ragidai dai mu emitampu manako mu bautagubu Iyesu simupu, tagubu ke; "Kau kowakowagiyoma buri emitami. Nu aiyatanuga marai ki makeya mu inako kwaetagamu ki ka mu goranuga ki raurupiyamu."

3 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Takari kawaya oragai apunai Dewida badidi kwaewena ki bususui mu oka tampu ki wi iyaba-mupu kataigubu bo pa mena? E kowakowaiyoma mete kina wetei metapu, 4 manako oragai apunai Dewida Mamanuga God e Tawai rabineya yapu bani buredi ki iyapana Mamanuga God nene puyo ika naka-mupu ki dai e tepupu kubabu ade dai mete tepupu e kowakowaiyoma tagebu kupamupu. E inako kwaewena, ko gora wagau da bani ki ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu mena kupomoto. 5 Ade oragai apunai Mosisi gora tapu ki wi iyabamupu

bo pa mena? Gora wagau da Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu ka aiyata marai ki makeya mete kina Mamanuga God e Tawai rabineya upitogomono. Mu aiyata marai ki kaisi raurupiyamu ko Mamanuga God e yabuiya ka mu eba paerepiyamu.

6 Nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e Tawai ka gwede mo
kawaya ko ade gwede mo kawaya esida ki karako bauwena. 7 Oka mo
wagubu ke; 'Wi papa nau nene puyo pasumu ki nau eba nuwaneya, ko wi
nuwaga notaga iyapana nuwanuwatamana mu nene kwaiwagamana ki
nana ki nau nuwaneya.' Wi yona ki mibai kataigu-mpena ki ka wi karako
nari yonai pa asusu iwagamu ki eba iwagumpena. 8 Kunumau Kawapu
Apunai e ka aiyata marai ki debai. E ka esida, ko aiyata marai ka erida."

Apunu mosi e idai kiyokiyowena
(Maki 3:1-6; Ruki 6:6-11)

9 Iyesu tawa ki kamadubu manako kayawena guriguri tawai mo yapu.
10 Tawa ki rabineya ka apunu mosi e idai kiyokiyowena bisi kayawena
ika tondawa. Ko mara ki ka aiyata marai ki pokere iyapana dai Iyesu
naigida mena empamana da e aiyata marai ki makeya gwede mo
paerepana manako mu ki pokaiya e siyamana wirawira ki nana ika mete
bautagubu. Bautagubu manako manumupu, tagubu ke; "Sigira ragidai ki
nu aiyata marai ki makeya mu iyatamomu bo pa mena? Nu goranuga ki
nene badidi wagau?" 11 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu
ke; "Wi papaga sipi mosi aiyata marai ki makeya uruba mo rabineya
kauyagisi ki ka wi sumuri papa ki tainipumuri iyapumuri bo pa mena?
Ena, wi sumuri tainipumuri iyapumuri. 12 Papa sipi ki ka eba gwede
kawaya mosi ko iyapana ka kawaya esida ki pokere nu sigira ragidai
aiyata marai ki makeya waita-tamomu ki ka nu gora eba raurupemei."
13 E inako wagubu manako wirawena idai kiyokiyoi apunai ki sibu,
wagubu ke; "Kau idagi roronapi."

Apunu ki e idai roronapiyawa makeya ka e idai ki garugaru mena supasupawena iyawena e idai daikere ki maba wenawena. 14 Parisi ragidai Iyesu kwaewena ki emupu ka mu tawa ki kamadumpu manako e minimana po ki keketai kupamawa.

Mamanuga God e bigabigai apunai winepupu

15 Parisi ragidai Iyesu minimana po keketai kupamawa ki e eya
wainapupu ki pokere e kipu ubupu tawana ki kamadubu kayawena. Iyapana
ropani kawaya e ewakumamupu kayatagubu. Iyapana dai mu sigiramaga
mete kina ki ka e mu kuduba iyatapu, 16 ko e mu tatamatapu tadebu da
mu e sisiyai ki iyapana eba tademana ki nana. 17 E inako kwaewena ki ka
Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Aisaiya takari
kawaya oka tapu ki mibai wenawagana ki nana. Oka ki wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 ‘Mamanuga God inako wagau; Yau ka nau bigabigani apunai
winepuwani. Nau nuwaneya po eyo ade e mamamai nau
suwagakani. Nau Keyaini ki nau e rabineya tapuwani ade nau
kasiyara kwe-buwani da iyapana kuduba, madega kauwagau
madega posiwagau e umuneya nau notani bagi supasupai ki
kataipamana ki nana.
19 Iyapana e siyomoto siyasiya ki e denai eba yagisi ade e bonanai
ragiragi kawaya eba yagisi. Natere natere imatau ka mu e bonanai
eba wainapomoto.
20 Iyapana gwedewau kasiyaramaga pa mena ragidai ki mu bamamugu
ka e kwarisiyagisi naigida mena kwayubatamono, ade iyapana
gwedewau waitamaga pa mena da mu notamaga kauwena ragidai
ki e mu togitamini. E inako kwae-yogono yarono da nota bagi
supasupai baiyagisi nota oragai kuduba raurutamini kewoyagisi
makeya.
21 E mu waitatamana ki nana ka iyapana tawana tawana kuduba mu
notamaga e bameya nota-pomono ade e nawanai idiwono.’
Oragai apunai Aisaiya e Mamanuga God yonai oka inako tapu.

Iyesu ade Besaboro
(Maki 3:20-30; Ruki 11:14-23)

22 Ki makeya ka iyapana dai ubumpu apunu mosi kweya kairapu e
rabineya tondawa ki pokere e yabui kenewena ade e tenawarai bisi
kayawena yona eba wagawa ki wadumpu Iyesu bameya bautagubu.
Iyesu apunu ki iyapupu manako e yabui papupu makeya ki ka e tawana
empupu ade yona mete wagubu. 23 Iyapana ropani kawaya ika idiwa Iyesu
matakira kwaewena ki emupu ka mu notamaga kowena kodabamaga
kamupu manako mubo manu kasiwara-tagamawa, tagamawa ke; “Apunu
yau ka oragai apunai Dewida e momai ki nawanai nu idiwei ki e baganai
bo?”
24 Parisi ragidai iyapana inako tagubu wainamupu ka mu denai tagubu
ke; “Ki pa mena. Kweya kairapu kawai-maga Besaboro e rabineya tondau
kasiyara kweyau manako kasiyara ki mena pokaiya ka e kweya kairapu
kuduba ki siwakeketamiyau.”
25 Mu inako tagubu, ko mu nuwa-maga notamaga ka Iyesu ororeya
mena empupu kewowena ki pokere e denai tadebu, wagubu ke; “Tawana
mosi ki ragidai nuwarara tagarara kande kasiwaratogomono idiwono
ki ka mu purutagisi mu mubo mubo kayatagisi manako tawanamaga ki
gumoroyagisi gwaba umuroto. Ade iyapana tawa eyaka mena bo natere
eyaka mena rabineya purupomoto kandetogomono idiwono ki ka mu
iyamaga giriyagisi mu mubo mubo kayatagisi. 26 Ki maba, Berokoi Apunai
Seitani e ebo kowaiyoma mete kande kasiwaratogomono ki ka e kasiyarai

badidi maba uburono, mibai ka e kowakowaiyoma purupurutagubu mu
mubo mubo idiwu. 27 Wi iwagamu da nau kweya kairapu kawaimaga
Besaboro e kasiyarai tegeyau pokaiya kweya kairapu siwakeketamakani,
ko nau e kasiyarai pokaiya kwaesugubena maba ki ka wi wiga kowaguma
nima kasiyarai pokaiya kweya kairapu ki siwakeke-tamuimbena?
Besaboro mu mete kasiyara tageyau bo? Wi wiga kowa-guma ki
manutamuri da mu muga tagisi. 28 Nau ka eba Besaboro e kasiyarai
pokaiya kwaesugakani ko nau Mamanuga God e eya Keyai ki kasiyarai
pokaiya kweya kairapu siwakeke-tamakani bautagamu kayatagamu. Ki
pokaiya ka wi kataiwagi da Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e
kasiyarai pokaiya idiwana ki marai wana wi bamagau bauwena.
29 Iyapana mosi nuwaiya ka kasiyara apunai mosi e tawai baupana
e gwede-gwedei kuwawagana wainapiyau ki ka e yabiri kayayagisi
kasiyara apunai ki yadini e idai kerarai umeme dokodoko-poto taroto
were ewa tawa ki yaroto apunu ki e gwedegwedei kuwayagisi.
30 Iyapana nima nau diriwani eba kwaewagau ki ka e nau
tagararasiniyau, ade iyapana nima nau eba waitasiniyau nau
iyapananiyoma eba waratamiyau ki ka e mu daburitamiyau. 31 Nau
suwagani wainapumuri; Iyapana berokoi badidi kwaetagubu bo tagubu
ki kuduba ka Mamanuga God empoto surupoto e tagaiya deni mena
kwenupoto. Ko iyapana nima uburoto Mamanuga God e eya Keyai
ki siyoto siyasiya ki ka Mamanuga God iyapana ki e bigi empana
notagogapana ki yawatai pa mena. 32 Iyapana gwedewau nau Kunumau
Kawapuwani Apunai nau sidimoto siyasiya ki ka Mamanuga God mu
bigimaga ki empana surupana yawatai mete kina. Ko iyapana gwedewau
ubumoto Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki siyomoto
siyasiya ki ka Mamanuga God mu bigimaga ki empoto ko mara karako
ade mara ewa ka e mu bigimaga ki eba surupoto."

Ripa mibai kirau ki yonai
(Ruki 6:43-45)

33 "Ripa iruirui kawaya ki e ka mibai bagi mena kiroto, ade ripa
wayowayoi ki e ka mibai berokoi mena kiroto. Wi ripa mibai empumuri
ki pokaiya ka wi kataiwagi da ripa bani ka iruirui ade ripa bani ka
wayowayoi. 34 Wi ka motamota berokoi ki e momoiyoma. Wi rabinagau
ka nota berokoi mena posiwena ki pokere wi badidi maba wi umunuga
pokaiya yona bagi iwagi? Ki pa mena. Iyapana nima yona berokoi e
umuneya wagau ki ka e rabineya berokoi badidi notapiyau ki mena
makeya e umuneya posiwagau. 35 Ki maba, apunu bagai ki e nuwai notai
ka taniwena ki pokere e bagi mena kwaewagau. Ko apunu berokoi e
nuwaiya notaiya ka berokoi mena posiwena ki pokere e berokoi mena
kwaewagau.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

36 Nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e idai gurai iyapana
kuduba wi naurigau ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi makeya ki
ka e uburoto wi yewe wairau yona mibai pa mena kororai iwagamawa ki
kuduba e mete matarapoto denai negeni. 37 Wi yona supasupai iwagubu
bo yona eba supasupai iwagubu wi yonaga ki pokaiya ka e wi iyapana
bagi nidini bo iyapana berokoi nidini."

Iyapana matakira nene tagamawa ki yonai
(Maki 8:11-12; Ruki 11:29-32)

38 Ki makeya ka Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ade Parisi
ragidai dai mete kina bautagubu Iyesu simupu, tagubu ke; "Nidiyei
Kabukabuwa apunai, nu nuwanugu kau matakira mo kwaenuwagi da nu
empamu."
39 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi karako
idiwu ragidai wi beraga ka eba bagi ade wi Mamanuga God bameya
rauru kawa-kawara ki berai maba kwaiwagamu idiwu ki pokere wi
kunuma matakirai empamana ki nana iwagamu. Ko matakira inako mo
wi bamagau eba wenayagisi. Mamanuga God e bonanai wainapiyawa
wagawa apunai Diyouna e bameya badidi wenawena, waigugu ki mena
maba wi bamagau wenayagisi. 40 Oragai apunai Diyouna mara apeya
eyaka iyana kawaya mo rabineya tondawa ki maba ka nau Kunumau
Kawapuwani Apunai mara apeya eyaka waira rabineya surani tondoni.
41 Oragai apunai Diyouna dimawagawa makeya ka tawana Niniwe ragidai
mu notamaga wirawena mu beramaga berokoi kuduba kamadumpu. Ko
wi inako eba kwaigubu ki pokere Mamanuga God e idai gurai iyapana
kuduba wi naurigau ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi ki ka
tawana Niniwe ragidai ki mu mete ubumoto mu idamaga gurai wi
naurigau ugwadini-moto ragiragi. Oragai apunai Diyouna e ka apunu
kawaya, ko nau suwagani wainapumuri; E ka ade erida ko karako
bauwena apunai ki e ka kawaya esida. 42 Ade takari kawaya ka tawana
Seba ragidai mu ridimaga kawai mosi tawana uwama kawaya were
yabadubu apunu kawai Soromoni e notai supasupai pokaiya dimawagawa
ki yonai waina-pana ki nana. Apunu Soromoni e ka kawaya, ko nau
suwagani wainapu-muri; E ka ade erida ko karako bau-wena apunai
ki e ka kawaya esida. Ki pokere Mamanuga God e idai gurai iyapana
naurigau ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi ki ka ridi kawai ki
e mete uburoto e idai gurai iyapana karako idiwu ragidai wi naurigau
ugwadiniyoto ragiragi.
43 Nau nidiyani wainapumuri; Keyai berokoi iyapana mosi kamadini
bai-yagisi kayayagisi ki ka e aiyata tondana aiyatawagana tawai waunai
mosi kwaenepono umono. E wata bagi mosi eba bananapoto, 44 ki ka
e notai yagisi ke; 'Nau karako ade wirasugani wata naiya tondekeya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki wateya ade kaya-sugani.' E notai inako yagisi manako e wirayagisi baiyagisi ki ka e tawa memupu waramupu monagamupu bagi kawaya ki empoto, 45 ki pokere e mamamayagisi kayayagisi e kowaiyoma e maba ko ade berokoi kawakawaya esida ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki waratamini manako mu baitagisi ewapuru iyapana ki e rabineya ika idiwono. Naiya, keyai berokoi eyaka mena iyapana ki rabineya tondawa makeya, ki ka iyapana ki bagasitau tondawa. Ko karako ka keyai berokoi ropani kawaya e rabineya idiwu ki pokere e iyai ka berokoi kawaya. Iyapana mara karako bera berokoi kwaetagamu idiwu ragidai ki mu ka bita kawaya ki maba bananapomoto." Iyesu inako wagubu.

Iyesu inai ade e eya yowaiyoma
(Maki 3:31-35; Ruki 8:19-21)

46 Iyesu iyapana inako tadeyawa kabukabuwa tondawa makeya ka e eya inai ade e eya yowaiyoma mete kina ika bautagubu. Mu tawa rabineya eba yamupu ko ika matarau ubumawa Iyesu kawarana da mu e mete yonatagamana ki nana ki yonai mena tawa rabineya tonomupu. 47 Mu yona mena tonomupu manako iyapana mosi ubupu Iyesu sibu, wagubu ke; "Kau inagi ade kau yowagi-yoma mete kina bautagubu tawa ureya ubumu kau mete yonaigamana ki nana tagamu."

48 E inako wagubu, ko Iyesu e denai sibu, wagubu ke; "Nau inai ka nima? Ade nau yowaniyoma ka gwedewau?" 49 E inako wagubu ade wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai emitapu manako iyapana tadebu wagubu ke; "Nau tadeyakani kabukabuwa ragidai yau emitamuri. Mu ka nau nau yowani-yoma ade nau inaniyoma. 50 Iyapana gwedewau nau Mamai kunumau tondau e nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya makeya kwaetogomono ki mu ka mibai nau yowaniyoma, nau egapuniyoma, ade nau inaniyoma." Iyesu inako wagubu.

Momai upu ki waigugui
(Maki 4:1-9; Ruki 8:4-8)

13 1 Mara eyaka mena ki rabineya ka Iyesu tawa ki kamadubu manako kayawena kaburu kawaya ki papateya bauwena kwarisiwena ton-dubu manako e iyapana ika tadeyawa kabukabuwa tondawa. 2 Iyapana ropani kawaya eba bigabigai bautagubu e yonai wainapamana ki nana e kwagara-mupu idiwa ki pokere Iyesu waka mosi ika kaburu papateya uburawa ki kawareya yapu tondawa ko iyapana kuduba ka kaburu ki papateya wairau idiwa. 3 E yona marai kawai kuduba waigugu were tadeyawa manako paunau ka e waigugu mosi inako tadebu, wagubu ke;

"Apunu mosi ka momai dai urana kayawena. 4 E momai ki urawa umawa da momai dai yawatau kerapu dabireya gwegwetagubu manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

midiwari garugaru mena bautagubu momai ki kupampu gawarara.
5 Momai dai ka e yaroyaro kawareya upu manako momai ki garugaru
mena ugwadubu susukwana. Ko waira ki ka eba kawaya, 6 ki pokere
madega ubupu urabu ki ka momai ki garugaru mena suratagubu,
mibai ka witai waira rabineya eba supu. 7 Ade momai dai ka gwabau
gaya kakapareya gwegwetagubu wenatagubu ko gwaba ubupu
niniuraurapupu ki pokere wenatagubu ko mibai eba kipu. 8 Ko momai
dai ka e waira bageya upu manako ugwede susukwanapupu wenatagubu
kawakawayatagubu mibai kipu. Dai ka mibai apunai ida daikere mena
(100) kipu, dai ka mibai apunai apeya eyaka (60) kipu, ade dai ka apunai
eyaka mena ida esida mena (30) inako kipu. 9 Wi wenaguga mete kina
ki ka wi nau waiguguni yau suwagu-buwani ki mibai naigida mena
wainapu-muri." Iyesu inako wagubu.

Iyesu gwede nana waigugu were tadeyawa?
(Maki 4:10-12; Ruki 8:9-10)

10 Iyesu yona ki wagubu eweya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai e
bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; "Kau badidi pokere
iyapana waigugu were tadeyei?"
11 Mu inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Mamanuga
God e gari rabineya idiwana ki yonai weke-wekei ki mibai kuduba ka nau
wi mena nidiyakani ko mu eba tadeyakani. 12 Iyapana nima Mamanuga
God e yonai mibai wainapupu wadubu doko ki ka e yona waunai mosi
ade wainapoto yadini manako Mamanuga God e eya katai iyapana ki e
rabineya kawaya-yagisi. Ko iyapana nima yona ki eba wainapupu wadubu
doko ki ka e ewa mo eba yadini ade marai munta waina-pupu ki mete
gogayagisi. 13 Nau iyapana waigugu were tadeyakani ki mibai ka mu
yabutamiyamu ko mu mibai eba empiyamu. Ade mu wenagu-mugere
wainapiyamu ko mu mibai eba wainapiyamu. 14-15 Mu inako kwae-tagamu
ki ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Aisaiya
takari kawaya oka tapu ki mibai wena-wena yau kena. Oka ki wagubu ke;

> 'Wi wenaguga wi wiga bodamupu. Wi yabuga wi wiga kenemupu.
> Ade wi rabinagau wi wiga gudu uma-mupu.
> Ki pokere wainapiyoi, wainapiyoi, ko wi mibai eba wainapumuri.
> Yabu tamiyoi, yabu tamiyoi, ko wi mibai eba empumuri.
> Wi empamana eba wainapiyamu. Wi wainapamana eba
> wainapiyamu. Wi kataigamana mete eba waina-piyamu.
> Wi wainampena ki ka wi mibai mete bananampena manako wi
> notaga wirawagubena wi Mamaga God nau bamaneya da nau iya
> wi negebena.'

16 Iyesu Mamanuga God e okai ki kawareya inako wagubu manako e
tadeyau kabukabuwa ragidai ki ade tadebu, wagubu ke; "Ko wiyo, wi ka

wi yabuga pokaiya empiyamu ade wi wenaguga pokaiya wainapiyamu
ki pokere mamamaiwogoi. 17 Nau yona mibai suwagani wainapumuri;
Oragai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai
ropani kawaya ade iyapana ropani kawaya naiya idiwa mete kina ki mu
ka wi karako empiyamu ki mu mete empamana wainapamawa ko mu
eba emupu. Ade wi karako waina-piyamu ki mu mete wainapamana
wainapamawa ko mu eba wainamupu." Iyesu inako wagubu.

Momai urawa waigugui ki mibai Iyesu matarapupu
(Maki 4:13-20; Ruki 8:11-15)

18 "Apunu momai urawa ki waigugui mibai nau karako suwagani
wainapu-muri; 19 Iyapana gwedewau Mamanuga God e gari rabineya
kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki yonai wainapomoto ko mu
mibai naigida eba kataitagisi, ki mu ka momai yawatau kerapu dabireya
gwegwetagubu ki maba. Iyapana ki mu ka Mamanuga God e yonai
waina-pomoto ko Berokoi Apunai Seitani garugaru mena baiyagisi
mu notamaga yadini gogapoto manako yona badidi wainamupu ki e
surupoto. 20 Momai yaroyaro kawareya gwegwetagubu ki mibai ka
yau kena; Iyapana dai Mamanuga God e yonai wainapomoto manako
mamamatagisi, 21 ko yona ki mibai mu rabinamugu eba supu tawa-
wena ki pokere mu rowarowa kawaya eba mamamatogomono. Mu yona
ki pokaiya berokoi mosi bananapomoto bo iyapana dai ubumoto mu
giritamini pasutamini ki ka mu Mamanuga God e yonai ki garugaru
mena notagoga-pomoto ewamugere wiratagisi. 22 Ade momai gwabau
gaya kakapareya gwegwetagubu ki mibai ka yau kena; Iyapana dai
Mamanuga God e yonai wainapomoto ko mu mubo iyamaga nene
mena notapomono ade waira yau purapurai empomono yabumaga
midiyayogono. Mu notamaga ka ki mena kawareya ukworono manako
nota ki uburoto Mamanuga God e yonai badidi wainamupu ki utapoto da
mu mibimaga mo eba kiroto. 23 Ko iyapana dai ka e momai waira bageya
upu ki maba. Mu ka Mamanuga God e yonai wainapomoto sumapomoto
manako mu mibimaga mete kiroto. Dai ka mu mibimaga apunai ida
daikere mena (100) kiroto, dai ka mu mibimaga apunai apeya eyaka (60)
kiroto, ade dai ka mu mibimaga apunai eyaka mena ade ida esida mena
(30) kiroto." Iyesu inako wagubu.

Gwaba kokorau wenawena ki waigugui

24 Iyesu waigugu ade mosi tadebu, wagubu ke; "Wi Mamanuga God
e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki keyakeyai
mosi nau nidiyani wainapumuri; Ki ka apunu mosi momai bagibagi dai
tepupu e kokoreya upu ki maba. 25 Kemora mo rabineya iyapana kuduba
ukwapamawa tetamugu ka apunu ki e iyarai mosi gwaba berokoi ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

momai dai tepupu apunu ki e kokoreya bauwena manako momai bagi kawaya ki kawarimugu ka e momai berokoi ki kwisipupu kayawena.
26 Momai bagi kawaya upu ki kawayawena supupu ki kaparimugu ka gwaba berokoi ki mete wenatagubu.
27 Wenatagubu emupu ka upi ki apunai e bigabigaiyoma dai e bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Bada, kau momai bagi mena upi ko badidi pokere ka gwaba berokoi ki mete kaparimugu wenatagubu."
28 Upi apunai yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; "Nau iyarani mo bauwena ki kwaewena."
E inako wagubu manako mu e ade manumupu, tagubu ke; "Kau nuwageya nu kaigamu gwaba berokoi ki kwai-pamu isiyapamu bo?"
29 Ko e denai tadebu, wagubu ke; "Pa mena, wi inako kwaiwagi ki ka wi kwaenda momai bagi dai mete kwaipu-muri, **30** ki pokere karako pa idiwomu yamomu da maura marai baiyagisi were. Nu inako kwaigomu ki ka momai bagi ade gwaba berokoi ki ewapuru kawakawayatagisi manako maura marai baiyagisi ki ka nau raupomu ragidai tonotamani da mu yabiri gwaba berokoi ki kwaipomoto bawapomoto matau pasumoto manako ewa ka mu mibai bagi ki raupomutagisi nau tawani rabineya nakapomoto."

Damaya madai ki waigugui
(Maki 4:30-32; Ruki 13:18-19)

31 Iyesu iyapana waigugu were inako tadebu ko kawareya ade wagubu ke; "Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki keyakeyai mosi nau karako wi nidiyani wainapu-muri; Ki ka apunu mosi ripa damaya madai tepiyau urau ki maba. **32** Ripa dai mu madimaga ka kawakawaya ko damaya madai rabineya ka momai rasirasi. Momai marai munta eyaka mena inako ki kauyagisi wairau suroto wena-yagisi ki ka aita ripa kawaya mo wena-yagisi ragaragapoto manako midiwari baitagisi ragai ki kawareya tawatagisi."

Bani buredi kawayawagana ki waigugui
(Ruki 13:20-21)

33 Iyesu waigugu mosi iyapana ade tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki keyakeyai ade mosi nau karako wi nidiyani wainapumuri; Ki ka ridi mosi bani buredi kawaya-wagana domai marai munta mo yadini suguna mete wirapoto taroto manako suguna ki kawayayagisi yaroto ki maba."

Iyesu waigugu mena pokaiya iyapana tadeyawa
(Maki 4:33-34)

34 Iyesu waigugu mena pokaiya iyapana ropani kawaya tadeyawa umawa ko e yona matarau mo mu eba tadebu. **35** Mamanuga God e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bonanai waina-piyawa wagawa apunai mosi naiya oka tapu ki mibai wenawagana ki nana ka e inako kwaewena. Oka ki wagubu ke;

> ‘Mamanuga God kunuma waira yamanapupu makeya yabadawa da karako e yonai mibai iyapana eba kataitagamana ki nana wekepupu ki yonai ka nau waigugu mena pokaiya mu tadeyani.’

Momai bagi ade berokoi ki waigugui Iyesu matarapupu

36 Iyesu iyapana ropani kawaya ki kamaditapu tawa rabineya yapu
ton-dubu makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu
manako manumupu, tagubu ke; “Kaiwawonuga, kau gwaba momai
berokoi kokorau wenawena ki waigugui nuwagibi ki mibai kau karako
matarau nuwagi da nu wainapamu.”
37 Mu inako tagubu, ki pokere Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Momai
bagi upu apunai ki e ka nau Kunumau Kawapuwani Apunai. 38 Kokora
ki ka waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau, ade momai
bagi ka iyapana kuduba ki aita ewa Mamanuga God e gari rabineya
kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki ragidai. Gwaba berokoi ki momai
kwisipupu ka Berokoi Apunai Seitani e iyapanaiyoma, 39 ade iyara apunai
ki ka Berokoi Apunai Seitani e eya. Maura marai ki ka mara siyareya, ade
raupomutagamana ragidai ki mu ka Mamanuga God e aneyaiyoma.
40 Mu gwaba berokoi ki kwaimpu matau isiyamupu ki maba mara
siyareya 41 ka nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau aneyaniyoma
tonotamani da mu nau garini rabineya kayatagisi gwede kuduba iyapana
bigi tageyau ade iyapana gwedewau berokoi kwaetagamu ragidai ki mu
kuduba mete kina purutamini damutamini, 42 manako tetamini mata
maramara urau ki nonareya isiyatamini. Isiyatamini manako mu ika
yadi kimono uwarimaga sisiripomono ‘aige, aige’ togomono idiwono.
43 Mara ki makeya ka Mamanuga God e eya iyapanaiyoma bagi supasupai
kwaetagamawa ragidai ki mu tanimaga madega maba tapapoto manako
mu e gari rabineya idiwono. Wi wenaguga mete kina ki ka wi nau
waigugu suwagubuwani yau ki mibai naigida mena wainapumuri.”

Waigugu yonai dai yau kena

44 Iyesu inako wagubu manako waigugu dai ade tadebu, wagubu ke;
“Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki
keyakeyai ade mosi nau karako wi nidiyani wainapumuri. Ki ka apunu
mosi waira ukwapupu rabineya purapura bagi kawaya mo bananapupu
ki maba. E purapura ki empupu ade utapupu kamadubu manako mibi
mamamai garugaru mena kayawena e ebo gwedegwedei kuduba tepupu
nidapupu manako denai bowa madai wadubu ki pokaiya ka e wirawena
waira ki gimarapupu. E waira gimara-pupu kewowena ki ka purapura
waira rabineya ki mete e nene.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

45 Ade Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya
idiwana ki keyakeyai ade mosi ka yau kena; Ki ka purapura deni deni
nida kasiwarawagau apunai mosi taene bagi kawaya mo kwaenepiyau
umau ki maba. 46 E taene bagi kawaya mo bananapoto ki ka e wirayagisi
kaya-yagisi e ebo purapurai kuduba nidapoto manako denai bowa madai
yadini ki pokaiya ka e kayayagisi taene bagi kawaya ki gimarapoto.
47 Ade Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya
idiwana ki keyakeyai ade mosi ka yau kena; Ki ka iyapana kimai
wasisinai ragidai puwarimuguma tempu kaya-tagubu kaburu rabineya
nunumupu manako raubiyo kiyabumaga ebo ebo waramupu ki maba.
48 Mu puwari-muguma tainitamini borau positagisi ki ka mu raubiyo
kwanapomoto. Raubiyo bagi ki mu kodemaga rabineya nunu-moto ko
berokoi ki mu isiyapomoto. 49 Mara siyarai ki marai baiyagisi ki ka inako
maba wenayagisi. Mamanuga God e aneyaiyoma kayatagisi iyapana bagi
supasupai ragidai mu paunamugu iyapana beramaga berokoi ki kwana-
tamini, 50 manako tetamini mata maramara urau ki nonareya isiyatamini.
Isiyatamini manako mu ika yadi kimono uwarimaga sisiripomono ‘aige,
aige’ togomono idiwono.”
51 Iyesu waigugu ki wagubu kewo-wena ka e tadeyau kabukabuwa
ragidai ki emitapu manako manutapu, wagubu ke; “Nau keyakeyai
karako suwagu-buwani ki mibai wi wainamupu bo pa mena?”
“Ena, nu wainamipi.” 52 Mu inako tagubu ki pokere Iyesu denai tadebu,
wagubu ke; “Nau keyakeyai mo wi nidiyani wainapumuri; Mamanuga
God e gorai kataimugu ragidai ubumoto nau sumasinimoto manako
Mamanuga God e gari rabineya kayatagisi yona waunai mete kataitagisi
ki ka mu tawa apunai e tawai rabineya kaniyau e gwedegwedei waunai
ade oragai ewapuru tepiyau ki maba.” Iyesu inako wagubu.

Natere Nasareta ragidai Iyesu tagararamupu
(Maki 6:1-6; Ruki 4:16-30)

53 Iyesu waigugu kuduba ki wagubu kewowena ka e tawana ki
kamadubu, 54 manako wirawena e ebo tawaneya ade kayawena. E
guriguri tawai rabineya Mamanuga God e yonai iyapana tadeyawa
kabukabuwa tondawa. Iyapana ropani kawaya e yonai wagawa ki
wainapamawa ka mu notamaga kowena, tagamawa ke; “Apunu yau ka
yona kawaya kawaya yau bani wainapupu bauwena wagau? Nota yau
ka nima e kwebu? E matakira ebo ebo mete kwaewagau ki kerarai ka
badidi? 55 E ka ripa meyau kaitepiyau tawa wadau apunai ki e gubagai.
E inai ka Meri ade e yowaiyoma ka Diyemesi yo Diyosepa yo Saimoni yo
Diyudiyasi. 56 Ade e egapuiyoma ka nu mete yewe idiwei. E ka pa tawa
munai ko e katai kawaya yau ka e bani wadubu?” 57 Iyapana inako tagubu
manako Iyesu simpu siyasiya tagararamupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko Iyesu iyapana tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai ki e ka tawana tawana umono manako iyapana e wiwirapomono e diriwai kwaetogo-mono ko e wirayagisi e ebo tawaneya baiyagisi ki ka e eya iyapanaiyoma e eba wiwirapomono ade e diriwai mete eba kwaetogomono.”

58 Iyapana ika idiwa e eba suma-mupu ki pokere natere ki rabineya ka e matakira ropani kawaya eba kwaewena.

Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni powena
(Maki 6:14-29; Ruki 9:7-9)

14 1 Mara ki makeya ka tawana Gariri ragidai mu kawaimaga si ka Erodi Iyesu sisiyai wainapupu, 2 manako e kowakowaiyoma tadebu, wagubu ke; “Apunu yau kena e ka bani iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni powena ki ade iyawena kipu ubupu ki pokere e kasiyara wadubu matakira ebo ebo inako kwaewagau.”

3-5 Apunu Erodi inako wagubu ki mibai ka e naiya e yowai Piripo e wainai si ka Erodiyasi kuwawena uwapu ki pokere iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni ubupu e kawareya kawareya sisibapiyawa, wagawa ke; “Kau nadawagi kuwanugibi ki kau gora raurupipi bera berokoi kwaenugibi.” Apunu Diyoni inako wagawa tondawa ki pokere apunu Erodi gagayawena Diyoni deni mena miniyana po wainapupu. Ko e Diyu ragidai mu kudumugu mete wainapupu mibai ka iyapana kuduba kataimugu da apunu Diyoni e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai mosi. Apunu Erodi iyapana kudumugu wainapupu ki pokere e piyara ragidai tadebu da mu Diyoni pa wadamana e idai kerarai umamana dokodoko manako diburapamana ki nana wagubu.

6 Ki eweya, iyapana apunu Erodi wenawena marai ki kupei kupe-tagamawa idiwa ki mareya ka ridi Erodiyasi e petei bauwena apunu Erodi e daiyoi bautagubu ragidai mete mamamatagamana ki nana mu yabara-mugu taerewagawa kaniyawa yabadawa. Apunu Erodi munu ridai ki badidi kwaewena empupu ka e rabinai bagiwena, 7 manako gwaiyaba kaimatana e sibu, wagubu ke; “Nau mibai nidiyakani; Kau gwede mo nene wainapiyei nuwagi ki kuduba nau kau negeyani.”

8 Apunu Erodi inako wagubu, manako munu ridai ki e inai nuwaiya badidi wainapiyawa ki e kataiya ki pokere e denai wagubu ke; “Nau nuwaneya kau tegeyana ka yau kena; Iyapana siruwa-tamiyawa apunai Diyoni e gobai wi karako memuri puru manako e debai ki wi yogo kawareya tamuri nau tegemuri.”

9 Apunu Erodi yona ki wainapupu ka e nuwaboyawena. Ko e ororeya mena e daiyoi bautagubu ragidai mu yabumugu munu ridai ki gwaiyaba kaimatana sibu ki pokere e piyara ragidai tadebu da mu munu ridai ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuwaiya badidi ki makeya makeya kwaetagamana ki nana wagubu,
10 manako mu e umuneya kayatagubu apunu Diyoni dibura rabineya
tondawa ki e gobai mempu puru. 11 Mempu puru manako e debai yogo
mo kawareya tampu wadumpu bautagubu munu ridai ki kwemupu,
manako e ubupu yogo ki wadubu kayawena e inai kwebu. 12 Apunu
Diyoni e tadeyau kabukabuwa ragidai e powena sisiyai wainamupu ka mu
bautagubu e kwakwarepui wadumpu kayatagubu ononomupu. Ki eweya
ka mu kayatagubu apunu Diyoni powena sisiyai ki kuduba Iyesu simupu.

Iyesu iyapana 5000 bani mibai tagebu
(Maki 6:30-44; Ruki 9:10-17; Diyoni 6:1-14)

13 Iyesu apunu Diyoni powena sisiyai wainapupu ka e tawana ki
kamadubu waka kawareya iyapana eba idiwu tawanai mo kayawena
e ebo mena ika tondana ki nana. Ko iyapana e kaya-wena sisiyai
wainamupu ki ka mu e kayawena ki deneya kaburu papateya
kerapumugu kayatagubu kaiwa e duwareya buri bautagubu manako e
nawanai ika idiwa. 14 Iyesu buri bau-wena waka kamadana wairau surana
kwaewagawa ka e iyapana ropani kawaya bautagubu e nawanai ika idiwa
emitapu manako e mu nuwaboyamaga wainapupu ubupu sigiramaga ebo
ebo ki iyatapu.

15 Kemorawagawa makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya
bautagubu manako simupu, tagubu ke; “Madega surana kwaewagau,
ko tawana yau ka tawa pa mena ki pokere kau iyapana ropani kawaya
yau karako tonotami da mu kayatagisi tawa tawa bani dai mu mubo
gimarapomoto teyomoto kupomoto.”

16 Mu inako tagubu, ko Iyesu mu emitapu denai tadebu, wagubu ke;
“Ae, mu eba kayatagisi ko wi wiga baniga dai tepumuri tagemuri da mu
kupomoto.”

17 E yona ki wagubu ka mu denai tagubu ke; “Akae, nu ka bani buredi
ida daikere mena ade raubiyo apeya ki mena yewe temipi.”

18 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Ki baganai, bani
ki tepumuri nau tegemuri.” 19 E inako wagubu manako iyapana kuduba
dewarepa kawareya idiwana ki nana tadebu. E bani buredi ida daikere
mena ade raubiyo apeya mete kina ki tepupu esida kunumau yabu tapu
e Mamai bameya parauwena manako bani buredi ki gerepupu e tadeyau
kabukabuwa ragidai tagebu manako mu ubumpu iyapana tagempu
kayatagubu. 20 Iyapana kuduba bani ki kupampu matetagubu manako
mu kupampu kewowena eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai
bani pirai ki kwanamupu kode rabineya nunumupu ka kode ida esida
kewowena kerapu apeya (12) positagubu. 21 Ko mara ki makeya ka iyapana
ropani kawaya eba bigabigai bani ki kupampu matetagubu. Apunu mena
ka kuduba 5000, ko ridi yo munu mete kina ki mu eba iyabatampu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu e kerareya kaburu kawareya kaniyawa
(Maki 6:45-52; Diyoni 6:15-21)

22 Iyapana bani ki kupampu kewo-wena eweya ka Iyesu e tadeyau kabu-
kabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Wi yabiri waka kawareya kaburu
papasi daikere kaiwagi ko nau ka ewa ika bausugani." E inako wagubu
manako wirawena iyapana kuduba ika dibimupu idiwa ki tonotapu mu
mubo tawana-mugu tawanamugu kayatagubu. 23 Iyapana kayatagubu
kewowena eweya ka Iyesu e eya mena kwaunai mo yapu manako e eya
mena e Mamai bameya ika guriguriwagawa tondawa da kemorawena.
24 Kemora ki rabineya ka nusuru towawa wirawena waka kaburu
paunau gipiyawa kaniyawa, 25 da mara waunitau dumai tarana
kwaewagawa ka Iyesu kipu ubupu supu e kerareya kaburu kawareya e
tadeyau kabukabuwa ragidai mu ewamugu kayawena.
26 E kayawena kaniyawa da mu bamamugu bauwagana kwaewagawa
ka mu e kaburu kawareya e kerareya mu denemugu yabadawa emupu ki
ka mu kudu ebotau wainamupu didiguramaga wagubu, tagubu ke; "Guba
diyayai mo bauwagau." Mu inako tagamawa kwetagamawa idiwa.
27 Ko Iyesu garugaru mena tadebu wagubu ke; "Yau ka nau, ki pokere
kudu eba kwaiwogoi ko kasiyarai kawaya idiwoi."
28 Apunu Pita Iyesu yonai ki waina-pupu ka e denai wagubu ke;
"Kaiwa-woni, ki kau baganai ki kau nuwagi da nau mete kina nau
kerapuneya kaburu kawareya kau bamageya kaniyani."
29 "Ki baganai, yabi." Iyesu inako wagubu manako apunu Pita kipu
ubupu waka kamadubu e kerareya kaburu kawareya Iyesu bameya
kayawena. 30 E kaburu kawareya kaniyawa ka e nusuru kasiyarai kawaya
bauwena e weupana kwenupana kwaewagawa ki kudeya wainapupu. E
kudu wainapiyawa makeya ka e kaburu rabineya surana kwaewagawa ki
pokere e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; "Kaiwawoni, nau kaburu
rabineya surakani ki pokere waitasini."
31 E inako wagubu, ko Iyesu garugaru mena e idaiya wadubu manako
sibu, wagubu ke; "Pita, kau badidi pokere kau notagi apeya apeya inako
wainapiyei? Kau kawaya daganani nau eba sumasiniyei."
32 Mu waka kawareya positagubu makeya ka nusuru kewowena.
33 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai matakira ki emupu ka mu e si
tepamupu, tagubu ke; "Mibai, kau ka Mamanuga God e eya Gubagai."

Iyesu sigira ragidai tawana Genesare rabineya iyatamiyawa
(Maki 6:53-56)

34 Mu waka kawareya ade kaya-tagubu kaiwa da papasi buridere tawana
Genesare bautagubu. 35 Iyapana ika idiwa Iyesu kiyabui emupu ka mu
garugaru mena kimpu ubumpu tawa tawa kayatagubu sigira ragidai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tetampu Iyesu bameya bautagubu. 36 Mu e midi tatamai mena geyapamana
da mu iyatagamana ki nana e genemupu, manako sigira ragidai ki e midi
tatamai geyamupu makeya ki ka mu kuduba iyatagubu gawarara.

Nu ripakwarakwaranuguma mu kabuwamaga
(Maki 7:1-3)

15 1 Parisi ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai
mete kina natere Diyerusaremu were bautagubu manako Iyesu
manumupu, tagubu ke; 2 "Kau tadeyei kabukabuwa ragidai badidi pokere
nu goranuga oragai ki nu ripakwarakwaranuguma nu kabuwanimawa
kebomawa ki mu raurupiyamu mu idamaga gora ki pokaiya eba
siruwapiyamu were bani kupamu?"

3 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi gwede nana wi
wiga goraga naigida mena wiwira-piyamu ko Mamanuga God e gorai tapu
ki wi raurupiyamu? 4 Mamanuga God e okai wagubu ke; 'Kau inagi mamagi
naigida mena wiwiratamiyowa ade mu umunumaga wadowa'. Ade e okai
mosi inako wagubu ke; 'Iyapana nima e eya inai mamai tadebu siyasiya ki
ka wi denai e minimuri poyo.' 5 Mamanuga God e okai inako wagubu ko
wi wibo nuwagau iwagamu da iyapana mosi e inai mamai nuwasiyasiya
nene idiwu ki emitamini manako yagisi ke; 'Nau wi waitaniyana gwede
mo negeyana ko nau gwede ki winepuwani Mamanuga God nene tapuwani
ki pokere nau wi negeyana ka eba baganai.' 6 E inako yagisi ki ka wi
iwagi ke; 'Baganai, kau inagi mamagi eba waitatamiyowa.' Ko wi iyapana
inako tadeyamu ki ka wi paerepiyamu Mamanuga God e gorai tapu ki wi
raurupiyamu manako wi wibo kabuwaga ade wi wibo kaisiga ki mena
makeya makeya kwaiwagamu. 7 Wi ka wi midiga pa matakawagau ragidai.
Oragai apunai Aisaiya takari kawaya wi karako kwaiwagamu idiwu ki
uwamau empupu manako wi nene oka mibai inako tapu, wagubu ke;

> 8 'Mamanuga God e wagau; Iyapana yau nau sini pa umunumaga
> pokaiya tagamu wiwirasiniyamu, ko mu nuwamaga notamaga ka
> uwama kawaya, eba nau bamaneya.
> 9 Mu tagamu da mu nau sini tepa-piyamu ko mu kwaetagamu ki
> mibai ka pa mena. Mu muga goramaga iyapana naiya mu mubo
> notamaga pokaiya kwaetagamawa iwa ki mena mu makeya makeya
> kwaetagamu ade mu kowamuguma mete kabuwatamiyamu iwu. Ko
> gora kuduba mu wiwirapiyamu ki ka eba nau gorani. Pa mena.'

Oragai apunai Aisaiya wi sisiyaga inako wagubu."

Gwede ka iyapana bigi negeyau?
(Maki 7:14-23)

10 Iyesu iyapana ropani kawaya ika idiwa ki mu nene wagubu
bautagubu manako tadebu, wagubu ke; "Nau yona yau suwagani ki mibai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wi naigida mena wainapumuri kataiwagi wetawetara; 11 Wi gwede mosi
wi umunugere kupumuri ki ka eba bani ki wi bigi negeni. Ko wi wibo
rabinagau berokoi notapiyamu manako wi umunuga pokaiya matarau
iwagamu ki mena wi bigi negeyau."
12 Iyesu yona ki wagubu kewowena eweya ka e tadeyau kabukabuwa
ragidai e bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Parisi ragidai
kau yonagi ororeya mena nuwagibi ki mu wainamupu gagayatagubu ko
kau ki wainapipi bo pa mena?"
13 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu wagubu ke; "Gwede ripai
kuduba ki nau Mamai kunumau tondau e idere eba utapu ki ripai
ka e aita ewa uburoto kwaitamini, 14 ki pokere wi Parisi ragidai mu
nene eba wainapiyoi. Mu ka iyapana yabumaga kenekenei ragidai mu
kawakawaimuguma, ade mu muga mete yabumaga kenekenei ki pokere
mu yawata paerepiyamu. Yabui kenekenei apunai mosi ki eba uburoto e
waretai yabui kenekenei ki e idaiya yadini yawata kabuwapoto. E inako
kwaeyogono ki ka mu ewapuru yawata paerepomoto bobau gwepomoto."
15 Iyesu yona ki wagubu ka apunu Pita denai wagubu ke; "Kau waigugu
nuwagibi ki mibai kau matarau nu kabuwaniyo."
16 Ko Iyesu denai mu kuduba tadebu, wagubu ke; "Wi mete kina mu
maba notababa wadamu bo? 17 Wi badidi pokere eba wainapiyamu? Bani
kiyabui ebo ebo kupumuri ki suroto wi rabinagau tondono manako ewa
baiyagisi kayayagisi. Ki ka eba bani ki wi nuwaga notaga bigi kweyau,
18 ko ki ka wi wibo rabinagau berokoi badidi wainapiyamu manako
wi umunugere matarau iwagamu ki mena wi bigi negeyau. 19 Wi wibo
nuwaga notaga nota berokoi ebo ebo wainapiyamu taininiyau ki pokaiya
ka wi minimini popoiwagamu, deni deni rauru kawakawaraiwagamu,
taku maba igida yauda asusu yabayababa iwu, kuwaiwagamu, yona
beraiwagamu ade yanuwe teyateyama iwagamu. 20 Nota berokoi ebo
ebo inako ki wi bigi negeyau, ko wi idaga eba siruwapiyamu were bani
kupamu eba ki wi bigi negeyau." Iyesu inako wagubu.

Ridi kwaiyanai mosi Iyesu sumapupu
(Maki 7:24-30)

21 Iyesu tawana ki kamadubu kaya-wena kaniyawa da tawana mosi
natere Taya yo natere Saidoni bamamugu ika bauwena, 22 ka tawana
Kainani ragidai mu ridimaga mosi ika tondawa ki Iyesu bameya
bauwena manako e bonanai ragiragi kawaya sibu, wagubu ke; "Oragai
apunai Dewida e momai, kau nau nuwaboyani wainapiyei bo pa mena?
Kweya kairapu berokoi mosi nau peteni rabineya tondau ki pokere e
makariwagau naigida eba ukwarau."
23 Ridi ki inako wagubu, ko Iyesu yona daikere eba wagubu ki pokere
e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu manako simupu,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tagubu ke; “Kau ridi yau tonopi da e kayayagisi mibai ka e midi togatoga nene yona-wagau tondau.”

24 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; “Tawana Isiraero ragidai papa sipi maba yawata paeremupu kwakotagubu kayatagubu ki mu nene mena ka nau Mamai nau tonosinibu kawapuwani.”

25 E yona ki wagawa makeya ka ridi ki Iyesu yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni, kau nau waitasini.”

26 E inako wagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau munu rasi banimaga tepani takumuguma kupamana nene isiyapani ki ka eba baganai.”

27 Iyesu inako wagubu, ko e waigugu wagubu ki mibai ka ridi ki wainapupu ki pokere e denai wagubu ke; “Kaiwawoni, kau yona mibai nuwagibi, ko munu rasi ki mu banimaga kupomono da pirai gwetagisi ki ka taku mete kupomoto.”

28 Iyesu yona ki wainapupu ka e denai sibu, wagubu ke; “Ridi, kau kawaya daganani nau sumasiniyei ki pokere kau petegi nene badidi wainapiyei ki nau kwaesugani.” Iyesu yona ki wagawa makeya ka ridi ki e petei deni mena iyawena.

Iyesu ubupu iyapana ropani kawaya iyatapu

29 Iyesu tawana ki kamadubu kayawena kaburu Gariri papateya bauwena manako kanibu kwaunai mo yapu kwarisiwena tondubu.
30 E ika tondawa ka iyapana ropani kawaya e bameya ika bautagubu. Mu kowa-muguma idamaga kerapumaga bada-badamawena ragidai, yabumaga kenekenei ragidai, idamaga kerapu-maga korekorei ragidai, tenawarimaga badabadamawena bisi kayawena yona eba tagamawa ragidai, ade iyapana sigiramaga kiyabui ebo ebo ragidai ki mu tetamawa ika bautagamawa Iyesu yabareya nakatamawa manako e ubupu mu kuduba iyatapu. **31** Iyapana tenawarimaga badabadamawena bisi kayawena yona eba tagamawa ragidai ki mu ka yona ade tagubu, idamaga kerapumaga korekorei ragidai ki mu ka ade supasupatagubu, iyapana idamaga kerapumaga badabadamawena bisi kayawena ragidai ki mu ubumpu kerapumugu kayatagubu, ade iyapana yabumaga kenekenei ragidai ki mu ka tawana ade emupu. Iyapana kuduba ika idiwa matakira ki emupu ka mu nota-maga kowena kodabamaga kamupu manako tawana Isiraero ragidai mu Mamamaga God ki e si mu esida tepamupu.

Iyesu iyapana 4000 bani mibai tagebu
(Maki 8:1-10)

32 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu nene wagubu bautagubu, manako tadebu, wagubu ke; “Nau iyapananiyoma yau mu nuwaboyamaga

wainapakani. Mu dai ka tawana uwama kawaya were bautagubu mara apeya eyaka nu mete yewe idiweya ko mu banimaga ka pa mena. Nau mibi wetei mu tonotamani ki ka mu yamono da yawatau kasiyaramaga kewoyagisi wairorotagisi."

33 Iyesu inako wagubu ko e tadeyau kabukabuwa ragidai denai e manumupu, tagubu ke; "Tawana yau ka gwabau iyapana eba idiwu tawanai ki pokere nu kaigamu iyapana ropani kawaya yau waitatamamu ki ka mu banimaga ki nu bani maba tepamu tageyamu da mu kupomoto?"

34 Mu inako tagubu, ko Iyesu mu manutapu, wagubu ke; "Wi masura boromai badibadi ika nunumupu?"

Mu denai tagubu ke; "Nu masura ida daikere kewowena daikere apeya ki mena yewe temipi ade menamena maimerei munta eba ropani dai mete temipi."

35 Iyesu yona ki wainapupu ka e iyapana kwarisitagamana waira kawareya idiwana ki nana wagubu, 36 manako e masura ida daikere kewo-wena daikere apeya ki ade menamena ki mete tepupu kunumau esida Mamanuga God bameya parauwena. E bani ki gerepupu e tadeyau kabu-kabuwa ragidai tagebu manako mu bani ki temupu iyapana tagemupu kaya-tagubu. 37 Mara ki makeya ka iyapana ropani kawaya ki kuduba bani ki kupampu matetagubu. Mu kupamawa idiwa da kamadumpu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai bani pirai kwana-mupu kode rabineya nunumupu manako kode ida daikere kewowena daikere apeya (7) positagubu. 38 Iyapana ropani kawaya bani ki kupampu matetagubu apunu mena ka kuduba 4000 ko ridi yo munu mete kina ki mu eba iyabatampu.

39 Ko Iyesu iyapana tonotapu kaya-tagubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai mete waka rabineya yamupu tawana Magadani kayatagubu.

Iyesu matakira mo kwaewagana ki nana tagubu
(Maki 8:11-13; Ruki 12:54-56)

16 1 Ki eweya ka Parisi ragidai ade Sadusi ragidai Iyesu kerareya wadamana da e yona mo paerepana bo eba paerepana ki empamana ki nana e bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; "Kau kunuma kasiyarai pokaiya matakira mo kwaenuwagi da nu kau eminiyamu."

2 Iyesu yona ki wainapupu ka e denai tadebu, wagubu ke; "Madega surau gugu beuwagau empiyamu ki ka wi iwagi ke; 'Gugu beuwena ki pokere marawani ka kwamura puruyagisi', 3 ade wi didiburu oroguma pinipini-wagau empiyamu ki ka wi iwagi ke; 'Oroguma pinipiniwena ki pokere kemora nene ka nawaya baiyagisi.' Wi ka kunuma yo waira

kiyabumaga empiyamu manako ki pokaiya ka wi kataiwagamu da
nawaya baiyagisi bo kwamura uburoto. Ko Mamanuga God karako
kwaewagau ki mibai wi badidi pokere eba empiyamu bo wainapiyamu?
4 Wi karako idiwu ragidai wi beraga ka eba bagi ade Mamanuga God
bameya ka wi rauru kawakawara ki berai maba kwaiwagamu ki pokere
wi kunuma matakirai empamana ki nana iwagamu ki mo nau eba
kwaesugani. Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai
Diyouna matakira badidi kwae-wena ki kawareya mena nau wi kabuwa-
niyani." Iyesu inako wagubu manako kamaditapu kayawena.

Parisi ragidai ade Sadusi ragidai mu beramaga
(Maki 8:14-21)

5 Mu waka kawareya kayatagubu kaiwa ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa
ragidai wainamupu da mu masura dai eba temupu. 6 Ko Iyesu tadebu,
wagubu ke; "Nau suwagani wainapumuri; Parisi ragidai ade Sadusi ragidai
mete kina mu banimaga bedebedepupu ki wi naigida mena empiyoi
kaisipiyoi kwaenda mu banimaga kinokinoi ki wi pasiniyoto giriniyoto."
7 Iyesu yona ki wagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai babatagubu
manako mu mubo mubo deni deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa
ke; "Nu masuranuga dai eba temipi ki pokere e inako wagau bo?"
8 Mu notamaga badidi wagawa ki Iyesu ororeya mena kataiwena
ki pokere e manutapu, wagubu ke; "Wi badidi pokere masura dai eba
temupu ki kawareya iwagamu? Wi sumaga nau bamaneya ka eba kawaya.
9 Nau keyakeyai suwagubuwani ki mibai wi eba wainamupu bo? Nau
naiya bani buredi ida daikere mena gerepuwani iyapana uratanai mena
5000 tagebuwani kupampu matetagubu gawarara ki ka wi bani pirai
uburawa ki kode badibadi positampu? Wi ki wainapiyamu bo pa mena?
10 Ade nau masura ida daikere kewowena daikere apeya gerepuwani
iyapana 4000 tagebuwani kupampu matetagubu ki ka wi bani pirai
uburawa ki kode badibadi positampu?" 11 Nau eba bani kaina nene
suwagubuwani ko nau Parisi ragidai ade Sadusi ragidai mu banimaga
bedebedepupu ki wi naigida mena empamana kaisipamana ki nana
suwagubuwani. Ko wi badidi pokere keyakeyai ki mibai eba wainamupu?"
12 Iyesu yona ki wagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai wainamupu
da e eba bani kaina bedebedepupu kinokino-wena ki nene wagubu ko
e Parisi ragidai ade Sadusi ragidai mu kabuwamaga ki naigida mena
empamana kaisipamana ki nana wagubu.

Apunu Pita ubupu Iyesu nu Iya Negeyana Apunai Keriso sibu
(Maki 8:27-30; Ruki 9:18-21)

13 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina natere
Sisaraiya Piripai ade natere dai bameya bameya mete kina ki deneya

kaya-tagubu. Mu yawatau kayatagubu kaiwa ka Iyesu mu manutapu, wagubu ke; “Nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau nene ka iyapana badidi tagamu?”

14 “Mu dai tagamu da kau ka iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni, ade dai tagamu da kau ka oragai apunai Eraidiya ade wiranugibi baunugibi, ade dai tagamu da kau ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Diyeremaiya bo ade e waretai mosi.”

15 Mu inako tagubu manako Iyesu mu ade manutapu, wagubu ke; “Ko wiyo, wi wainapiyamu da nau ka nima?”

16 E inako wagubu ka apunu Saimoni si daikere Pita denai wagubu ke; “Kau ka Mesaiya. Kau ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso. Kau ka Mamanuga God mara-mara tondau apunai e eya Gubagai.”

17 Apunu Pita inako wagubu manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Apunu Diyouna e gubagai Saimoni, kau yona mibai nuwagibi ki pokere mamama-nugowa. Kau yona inako nuwagibi ki ka eba iyapana kaina mo kau kabuwanibu ko nau Mamai kunumau tondau e mena kau kabuwanibu ki makeya kau nuwagibi. **18** Apunu Pita, nau nidiyani wainapi; Kau sigi ka waigugu ko ki mibai ka ‘bowa’ ki pokere bowa ki kawareya ka nau bebedani kaupani nau tawani yadani manako nau sumasiniyamu ragidai kau pokagere ropanitagisi ade mu sumamaga ragiragiyagisi. Po kasiyarai ki baiyagisi nau sumasiniyamu ragidai ki bodata-mana kwaeyogono ko po kasiyarai ki mu eba raurutamini bo bodatamini. Pa mena. **19** Mamanuga God e gari kunumau ki kasiparai nau kau negeyani ki pokere kau yewe wairau gwede mo bodapana eba wenawagana nuwagi ki ka Mamanuga God usi kunumau ki e mete bodapoto da eba wenayagisi. Ade kau yewe wairau gwede mo wenawagana ki nana baganai nuwagi ki ka Mamanuga God usi kunumau ki e mete baganai yagisi.”

20 Iyesu inako wagubu manako wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai mu umunumaga umapu, wagubu ke; “Nau ka wi Iya Negeyana Apunai Keriso ko yona ki wi iyapana eba tademuri.”

Iyesu bita midi makari bananapana powagana ki yonai wagubu
(Maki 8:31–9:1; Ruki 9:22-27)

21 Naiya ka Iyesu e powagana sisiyai e tadeyau kabukabuwa ragidai matarau eba tadebu ko karako ade ewa ka e mu inako tadebu, wagubu ke; “Nau natere Diyerusaremu kayasugani manako iyapana kawakawai Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina ki mu ubumoto nau wadisinimoto bita midi makari kawaya daganani tegeni. Mu nau wadisinimoto deni mena susinimoto poyo ko mara apeya eyaka kewoyagisi eweya ka nau ade iyasugani kirani uburani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Iyesu e powagana sisiyai matarau inako wagubu wainapupu ka
apunu Pita ubupu Iyesu wadubu paere bananapupu mubo kayatagubu
manako e ubupu Iyesu sisibapupu, wagubu ke; “Kaiwawoni, mu kau
bamageya inako kwaetogomono ki ka Mamanuga God mu bodatamini da
kau bamageya inako eba wenayagisi.”
23 E inako wagubu ko Iyesu wira-wena e empupu manako denai
sibu, wagubu ke; “Pita, kau ka Seitani. Kau nau yawatani bodapiyei ki
pokere nau taganeya kayanuwagi. Kau eba nau Mamai God e nuwaiya ki
nuwegei ko kau iyapana kaina mu notamaga ki nuwegei.”
24 Iyesu inako wagubu manako ade wirawena e tadeyau kabukabuwa
ragidai kuduba tadebu, wagubu ke; “Iyapana nima nuwaiya nau ewaneya
kayawagana wainapiyau ki ka e gwedegwede kuduba e eya iyai nene
wainapiyau ki kamadini manako e bita makari nau pokanere bananapana
ki kudeya e eba wainapono ko kasiyarai kawaya uburoto e eya korosi
kawara-poto yabadini nau ewaneya uburoto kayayagisi. 25 Iyapana nima e
ebo iyai karako nene wainapiyau ki ka e eya iyai ewa nene ki e kaupiyau.
Ko iyapana nima nau pokanere e eya iyai karako nene kaupiyau ki ka
aita ewa ka e iya mibai bananapoto yadini. 26 Iyapana mosi e eya iyai
karako nene wainapiyau ade waira purapurai kuduba, madega kauwagau
madega posiwagau ki tepiyau niniyapiyau, ki ka e poyagisi makeya ka
e gwedegwedei ki kuduba kamadini kayayagisi ko denai mo eba yadini.
E eya iyai mibai ki e kaupupu kewowena. 27 Nau Kunumau Kawapuwani
Apunai uburani nau Mamai e tanai bagi kawaya ki kasiyarai pokaiya nau
aneyaniyoma tetamani mete kawamamu makeya ki ka iyapana kuduba,
madega kauwagau madega posiwagau mu badidi kwae-tagamawa ki
makeya mena ka nau mu denai tageyani. 28 Nau yonani yau nidiyakani ki
wi naigida mena wainapu-muri; Wi karako idiwu ragidai nau Kunumau
Kawapuwani Apunai kaiwawo-sugana ki marai baiyagisi emisinimuri
were ka wi dai popoiwagi.”

Iyesu kiyabui wirawena taniwena
(Maki 9:2-13; Ruki 9:28-36)

17 1 Mara ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki eweya
ka Iyesu ubupu apunu Pita, apunu Diyemesi ade Diyemesi e
yowai Diyoni mete kina waratapu mu muga mena kweya kawaya mo
yampu kwauneya positagubu. 2 Mu ika idiwa ka Iyesu e midi kuduba
wirawena ebo wenawena. E kiyabui wirawena tanai ka madega sinini
maba ade e midi tatamai poe kawaya wirawena taniwena ki mu mete
emupu. 3 Mu empamawa idiwa ka oragai popotagubu ragidai Mosisi yo
Eraidiya mataratagubu bautagubu Iyesu mete yonatagamawa idiwa ki mu
emitampu. 4 Emitamawa ka apunu Pita ubupu Iyesu inako sibu, wagubu
ke; “Kaiwawoni, nu wi mete yewe idiwei ka bagi kawaya. Kau nuwageya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki ka nau karako nabonabo apeya eyaka yewe yadani, mosi kau nene, mosi apunu Mosisi nene ade mosi apunu Eraidiya nene."

5 Apunu Pita yona ki wagawa makeya ka oroguma poe tanai kawaya mo mu kawarimugu kawapu manako bonana mosi oroguma rabineya mete bauwena, wagubu ke; "Yau ka nau Gubagani. Nau nuwaneya po eyo ki pokere e mamamai nau suwagakani. E mena yonai ki wi wainapiyoi idiwoi."

6 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai bonana ki wainamupu ka mu notamaga kowena kudu mete wainamupu manako gwairitagubu nikapu mempu wairau ukwampu. 7 Ko Iyesu mu bamamugu bauwena geyatapu manako tadebu wagubu ke; "Kimuri ubumuri ko kudu eba wainapiyoi." 8 E inako wagubu ka mu yabu tampu manako mu Iyesu e ebo mena ika uburawa emupu.

9 Mu kweya were wiratagubu kawamawa ka Iyesu mu tatamatapu, wagubu ke; "Wi karako badidi yabugere matarau waro were maba emupu ki sisiyai wi iyapana eba tademuri. Nau Kunumau Kawapuwani Apunai posugani ade iyasugani kirani uburani eweya ka wi iyapana tademuri."

10 Iyesu inako wagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai ki e manumupu, tagubu ke; "Gora kataimugu ragidai badidi pokere tagamu da oragai apunai Eraidiya e yabiri baiyagisi?"

11 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Mu apunu Eraidiya nene inako tagamu ki mibai. E yabiri baiyagisi gwedegwede kuduba okukuna-yagisi. 12 Ko nau ade suwagani wainapu-muri; Oragai apunai Eraidiya e ororeya mena wirawena bauwena ko iyapana e gogomupu manako mu mubo nuwamugu e bameya berokoi badidi kwaetagamana wainamupu ki mu kwaetagubu. Ki kwaitana ka iyapana ubumoto Kunumau Kawapuwani Apunai nau bamaneya inako mete kwaetagisi."

13 Iyesu yona ki wagawa makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai katai-tagubu da e wagubu ki ka e iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni ki e nene wagubu.

Kweya kairapu munu mosi rabineya tondawa
(Maki 9:14-29; Ruki 9:37-43)

14 Mu ade wiratagubu iyapana ropani kawaya ki mu bamamugu bautagubu ka apunu mosi Iyesu bameya bauwena e yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu, 15 manako sibu, wagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nau gubagani e nuwaboyai ki kau wainapi. Kweya kairapu mosi e rabineya tondau ki e wadau kwisikwisi-piyau ku kawareya matau kwenupiyau ade awanau mete kwenupiyau. 16 Nau e wadubuwani kau tadeyei kabukabuwa ragidai mu bamamugu bausugubuwani da mu e iyapamana ki nana, ko mu kwaetagubu ko e eba iyawena."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; “Wi nau eba
sumasini-yamu ragidai. Wi nau matesiniyamu idiwu. Nau mara badibadi
yabaranugu wi mete yewe idiwomu da wi nau suma-sinimuri? Ko
baganai, munu ki wadu-muri nau bamaneya kebomuri.”
18 Mu munu ki wadumpu bautagubu ka Iyesu kweya kairapu munu
ki rabineya tondawa ki siwakekepupu bauwena kayawena manako ki
makeya ka munu ki deni mena iyawena.
19 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mubo mena e
bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; “Nu badidi pokere
keyai berokoi ki simipi ko e eba bauwena kayawena?”
20 Mu inako manumupu, ko Iyesu denai tadebu wagubu ke; “Ki mibai
wi sumaga ka eba kawaya. Ko nau nidiyani wainapumuri; Ripa damaya
madai ki bonai rabineya ka rasirasi. Wi marai munta ki maba nau
mibai sumasinimuri ki ka wi kweya yau simuri, iwagi ke; ‘Kau kiya kiri
uburi buri kayanuwagi’, wi inako iwagi ki ka kweya ki kiroto uburoto
kayayagisi. Wi nau inako sumasiniyoi ki ka wi badidi iwagi ki kuduba
wenayagisi. 21 Ko wi kweya kairapu yau maba siwakekepamana ki ka wi
yabiri Mamanuga God e nene bani kamadumuri ade guriguriwagi were
ewa e siwakekepumuri da e baiyagisi kaya-yagisi.” Iyesu inako wagubu.

Iyesu e powagana ade kirana uburana yonai ade wagubu
(Maki 9:30-32; Ruki 9:43-45)

22 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai kuduba tawana Gariri
rabineya bautagubu dibimupu idiwa ka Iyesu mu tadebu, wagubu ke;
“Iyapana ubumoto Kunumau Kawapuwani Apunai nau nidani tagisi
manako iyapana dai ki mu idamaga rabineya tamusinimoto, 23 da mu
nau susinimoto poyo. Mu nau susinimoto poyo, ko mara apeya eyaka
kewoyagisi eweya ki nau ade iyasugani kirani uburani.”
Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki wainamupu ka mu
nuwaboya-tagubu.

Apunu Pita Mamanuga God e Tawai ki takesi tapu

24 Mu natere Kaponiyamu bautagubu ka Mamanuga God e Tawai ki takesi
wadamu ragidai bautagubu apunu Pita manumupu, tagubu ke; “Wi Nidiyau
Kabukabuwa Apunai ki e nu wairanuga denai takesi tarau bo pa mena?”
25 “Ena, e takesi tarau.” Pita inako wagubu ko e tawa rabineya yapu
ka Iyesu wirawena e sibu, wagubu ke; “Saimoni, kau badidi wainapiyei?
Iyapana gwedewau waira yau kawakawaimuguma mu bamamugu
takesi tamoto? Iyapana kwaiyanai ragidai mu mena takesi ki tamoto bo
taubanuwai ragidai mete kina?”
26 “Ki ka iyapana kwaiyanai ragidai ki mu mena takesi ki tamoto.” Pita
inako wagubu ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Baganai, inako ki ka nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taubanuwai ragidai waira ki denai takesi eba tamana. 27Ko Mamanuga God e tawai ki takesi wadamu ragidai nu bamanugu eba gunaratagamana ki nana ka kau kayanuwagi kimai kaburu kwenupi manako menamena yabiri tainipi ki e kodabai ki kau wadi waka manako e rabineya ka kau nu takesi tamana ki bowai madai ika emani. Kau bowa madai ki wadi manako kaya-nuwagi takesi wadamu ragidai mu bamamugu nau yo wi ewapuru takesinuga tari." Iyesu inako wagubu.

Nima ka kawaya esida?
(Maki 9:33-42; Ruki 9:46-48; 17:1-2)

18 1Mara ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; "Kunumau, Mamanuga God e gari rabineya nima si ka kawaya esida?"

2Ko Iyesu munu marai munta mo nene wagubu bauwena wadubu mu yabaramugu tapu, 3manako tadebu, wagubu ke; "Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana kawakawai wi notaga munu rasi mu notamaga maba ki ka wi Mamanuga God e bameya kaiwuri e gari rabineya bagi kawaya idiwoi. Ko wi notaga eba munu rasi mu notamaga maba ki ka wi Mamanuga God e bameya eba kaiwuri ade e gari rabineya eba idiwoi. 4Nima iyapana yabaramugu ebo kwarisiyagisi manako munu marai munta yau e notai maba tondono ki ka aita ewa Mamanuga God e gari rabineya ka iyapana ki kawaya-yagisi. 5Ade iyapana nima nau sini pokaiya munu yau maba e diriwai kwaewagau ki ka e nau diriwani mete kwaewagau. 6Ko iyapana nima uburoto nau sumasiniyau apunai bo ridai ki pisipisipoto da e sumai nau bamaneya ki kauyagisi, akae, iyapana ki ka aita bita kawaya mo bananapoto. Iyapana e wadumpena bowa bisi kawaya mo taburuba pokaiya kwimpena e gobaiya umampena manako egi rabineya kwenumpena ki ka e nene baganai.

7Gwede marai kawai iyapana tainitamiyau da mu paerepiyamu bigi kwaetagamu, ko iyapana nima e waretai ki e kerareya wadau da e bigi kwaewagau, akae, iyapana ki ka aita berokoi kawaya eba marai bananapoto. 8Ki pokere, kau idagi bo kau kerapugi daikere berokoi kwaenugana ki nana taininiyau da kau sumagi ki pokaiya kaupana kwaenugei, ki kau kaubo uburi kau idagi bo kau kerapugi ki mei puru kwenupi. Kau idagi bo kau kerapugi daikere mena pokaiya kanenenugowa umowa da ewa iya maramara tondana kaniyana ki iyai bananapi ki ka bagi kawaya. Ko kau idagi bo kau kerapugi daikere daikere pokaiya inako umowa da mu aita ewa kau wadinimoto mata maramara urau ki nonareya kwenuni-moto ki ka berokoi kawaya. 9Ade kau yabugi daikere berokoi kwaenugana ki nana taininiyau da kau sumagi ki pokaiya kaupana kwaenugei, ki kau kaubo uburi kau yabugi ki wadi toporu kwenupi. Kau yabugi eyaka mena bagi ki mena pokaiya umowa da ewa iya maramara

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tondana kaniyana ki iyai bananapi ki ka bagi kawaya. Ko kau yabugi daikere daikere pokaiya inako umowa da mu aita ewa kau wadinimoto mata maramara urau ki nonareya kwenunimoto ki ka berokoi kawaya.

Papa sipi kwakowena ki keyakeyai
(Ruki 15:3-7)

10 Wi munu rasi yau maba eba waigubatamiyoi mibai ka mu aneya-
muguma ka maramara kunumau nau Mamai e yabareya ubumu.
11 Iyapana Mamanuga God e yawatai paeremupu ragidai ki mu
waratamana iya waunai tageyana ki nana ka nau Kunumau Kawapuwani
Apunai bausugubuwani. 12 Nau keyakeyai mo suwagani waina-pumuri;
Apunu mosi e papaiyoma sipi ropani kawaya apunai ida daikere mena
(100) manako e papaiyoma ki mu paunamugu papa sipi eyaka mena mo
yadini kaupoto ki ka e badidi kwae-yagisi? Nau nidiyani wainapumuri;
E papaiyoma dai ki kuduba 99 ki gwabau kamaditamini manako papa
eyaka mena wadubu kaupupu ki e kwaenei kayayagisi. 13 E kwaenepono
umono da bananapoto ki ka e papa eyaka mena ki e nene mamama
kawaya wainapoto ko e papaiyoma ropani kawaya eba waditapu
nunutapu ki mu nene ka e mamama maraitau wainapoto. 14 Ki maba, wi
Mamaga kunumau tondau e eba nuwaiya e munui eyaka mena yau maba
mo yawata paerepoto kwakoyagisi."

Iyapana bigi nu bamanugu kwaetagisi ki nu badidi kwaigamu?

15 Iyesu ade tadebu, wagubu ke; "Kau waretagi mosi berokoi mo kau
bamageya kwaeyagisi ki kau yabiri e bameya kayanuwagi manako wi
apeya wiga mena e paerei kwaewena ki wadumuri supasupa. E kau
yonagi wainapoto ki ka baganai, 16 ko e kau yonagi ki eba wainapiyau
ki kau uburi kau kowagiyoma apeya bo apeya eyaka inako waratami e
bameya kaiwagi manako e badidi wagau ki mu mete wainapomoto. Kau
inako kwaenuwagi ki kau Mamanuga God e okai wagubu ki makeya
kwaenugei. Oka ki wagubu ke; 'Iyapana apeya bo apeya eyaka baitagisi
gwede ewapuru emupu ki tagisi matara ki ka wi mu yonamaga ki
mibipumuri.' 17 Ko paere kwaewena apunai ki uburoto kau kowagiyoma
mu yonamaga mete eba wainapoto ki kau kayanuwagi iyapana ika
Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ragidai kuduba mu paunamugu
uburi nuwagi da mu mete kina e badidi kwaewena ki sisiyai mu
wainapomoto. Ko e mu yonamaga mete eba wainapoto ki kau e deni
mena kamadi kayanuwagi. Mamanuga God tagararapiyamu ragidai ade
takesi wadamu ragidai mu bama-mugu wi badidi kwaiwagamu ki maba
kau e bameya inako mete kwaenuwagi tagararapi.

18 Nau wi kuduba yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi yewe wairau
gwede mo bodapamana eba wena-wagana iwagi ki ka Mamanuga God

usi kunumau gwede ki mete bodapoto da eba wenayagisi. Ade wi yewe wairau gwede mo wenawagana ki nana baganai iwagi ki ka Mamanuga God usi kunumau gwede ki nene mete baganai yagisi.

19 Ade nau yona yau mete suwagani wainapumuri; Wi apeya yewe wairau gwede mo nene wi nuwaga notaga eyaka mena pokaiya guriguriwagi ki ka nau Mamai kunumau tondau wi badidi iwagubu ki makeya makeya e kwae-yagisi. 20 Mibai, wi apeya bo apeya eyaka nau sini pokaiya ewapuru dibipu-muri idiwoi ki ka nau mete kina ika wi paunagau."

Iyapana paeremaga ki nu notanugu deni mena surupamu

21 Ki makeya ka apunu Pita Iyesu bameya bauwena manako manupupu, wagubu ke; "Kaiwawoni, nau waretani nau girisiniyono pasusiniyono ki ka nau mara badibadi e paere nau bamaneya kwaewena ki nau notaneya deni mena surupani? Nau mara ida daikere kewo-wena daikere apeya ki kwaesugani ka baganai bo?

22 Apunu Pita inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau eba mara ida daikere kewowena daikere apeya mena inako kwaenuwagi ko maramara kawareya kawareya ka kau e badidi paerepiyau ki kau notageya deni mena surupi. 23 Ki pokere, Mamanuga God e gari rabineya kunumau ka badidi maba ki nau karako keyakeyai mosi wi kabuwaniyani wainapumuri; Mara mosi ka apunu kawai mo ubupu iyapana e bameya gwedegwede sikwatagubu ki denai e kweyamana ki nana mu yona-maga tonopupu. 24 Mu denai kweya-mana marai ki bauwena ka e kowa-kowaiyoma dai tonotapu kayatagubu yabiri e bigabigai apunai mosi ki bowa madai kawaya daganani eba iyaba-pamana makai e bameya sikwawena apunai ki wadumpu bautagubu e yabareya tamupu. 25 Bigabiga apunai ki sikwa kawaya daganani kwaewena denai tarana ki makai eba wadubu ki pokere apunu kawai ki ubupu bigabiga apunai ki sibu, wagubu ke; 'Kau ridigi munugiyoma mete kina ade kau gwedegwedegi kuduba ki iyapana baitagisi tepomoto manako mu bowa madai wi deniga tamoto ki nau yadani.'

26 Bigabiga apunai yona ki waina-pupu ka e kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako e kawai ki genepupu sibu, wagubu ke; 'Bada, kau nuwagi nau bamaneya ki eba pupu-yogono ko nawananugowa. Nau sikwasugubuwani ki denai kuduba nau ewa were kau negeyani.'

27 E inako wagubu ka apunu kawai ki e notai wirawena e bigabigai apunai ki e nuwaboyai wainapupu manako e ubupu apunu ki e bameya badidi sikwawena ki kuduba deni mena surupupu pa tonopupu kayawena.

28 Bigabiga apunai ki tawa ki kama-dubu bauwena kayawena kaniyawa ka e waretai mosi ika bananapupu. E waretai ki ka naiya bowa madai eba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ropani bigabiga apunai ki e bameya sikwawena ko bigabiga apunai ki e waretai karako empupu ka e kanibu e gobaiya wadubu manako ragiragi kawaya sibu, wagubu ke; ‘Kau naiya nau bamaneya sikwa-nugibi ki denai kau karako mena tege.’

29 E waretai yona ki wainapupu ka e kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako bigabiga apunai ki sibu, wagubu ke; ‘Kabai, kau nuwagi nau bamaneya eba pupuyogono ko nawananugowa. Nau sikwasugubuwani ki denai kuduba nau ewa were kau negeyani.’ 30 E inako wagubu, ko bigabiga apunai ki e waretai ki e nuwaboyai eba wainapupu ko e wadubu diburapupu ika tondana da e sikwa-wena ki denai kuduba bodapana were.

31 Bigabiga ragidai dai ki mu wareta-maga badidi kwaewena emupu ka mu gagayatagubu manako kayatagubu kawaimaga sisiya ki kuduba simupu. 32 Apunu kawai ki yona ki wainapupu ka e bigabiga apunai ki e nene ade wagubu bauwena manako nakaripupu sibu, wagubu ke; ‘Kau ka berokoi. Kau bigabiga beranugei. Kau genesinibi ki pokere kau bowa madai kawaya daganani nau bamaneya sikwanugibi ki kuduba nau deni mena surupuwani notagogapuwani. 33 Nau kau nuwanuwa-nibuwani ki pokere kau mete kina ka kau waretagi e nuwaboyai wainapena.’ 34 Apunu kawai ki e nuwai e bigabigai apunai ki bameya pupuwena manako e wadubu diburapupu ika tondana bita wadana da e sikwawena ki denai kuduba bodapana were.”

35 Iyesu keyakeyai ki wagubu kewo-wena ka e wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; “Nau keyakeyai suwagubuwani ki maba ka wi kowaguma paere wi bamagau badidi kwaetagamu ki kuduba wi notagau deni mena surupumuri. Wi inako eba kwaiwagi ki ka nau Mamai kunumau tondau e uburoto apunu kawai ki e bigabigai apunai bameya badidi kwae-wena ki maba e wi bamagau inako mete kwaeyagisi.” Iyesu inako wagubu.

Ridi apunu anikatagubu ko ragi kasiwaratagamu
(Maki 10:1-12; Ruki 16:18)

19 1 Iyesu yona ki wagubu kewowena ka e tawana Gariri kama-dubu kayawena kaniyawa da tawana Diyudiya bauwena ka e awana Diyoudani purupupu papasi daikere bauwena tondawa. 2 Iyapana ropani kawaya e ewakumapamawa iwa ki e mu ika iyatapu.

3 E ika tondawa ka Parisi ragidai dai bautagubu e manupamana da e yona mo paerepana manako mu ki pokaiya e wadamana ki nana e bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; “Apunu mosi e ebo nuwaiya e wainai pa ragipana wainapiyau ki ka nu goranuga wagau da ki ka baganai bo eba baganai?”

4 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai mu manutapu, wagubu ke; “Mamanuga God e okai ki wi iyabamupu bo pa mena? E okai wagubu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

da e kunuma waira yamanapupu makeya ki ka e ridi yo apunu ewapuru yamanatapu. 5 E mu yamanatapu manako wagubu ke; 'Apunu mosi karako e inai mamai kamaditamini ridi mosi uworoto manako mu apeya wainai nobomoi ewapuru eyaka mena idiwono.' 6 Naiya ka mu mubo mubo idiwa ko karako ka mu ewapuru eyaka mena idiwu ki pokere Mamanuga God ridi yo apunu inako dibitapu ki ka iyapana mo eba baiyagisi mu wade purupurutamini."

7 Iyesu inako wagubu wainamupu ka Parisi ragidai ki denai e manumupu, tagubu ke; "Kau nuwegei ki mibai maba ki ka oragai apunai Mosisi badidi pokere nu goranuga tapu, wagubu ke; 'Apunu mosi nuwaiya ka e wainai ragipana wainapiyau ki ka e anika meyana puru ki yonai oka pokaiya taroto manako e ridi ki tonopoto deni mena kayayagisi." '

8 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; "Wi rabinaga ka ragiragi kawaya ki pokere ka oragai apunai Mosisi gora ki wi nene tapu. Ko kerareya Mamanuga God iyapana yamanatapu makeya ka inako pa mena. 9 Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Ridi mosi rauru kawakawara ki berai mo eba kwaewena ko e nobomoi uburoto e wainai ki pa asusu ragipoto manako kayayagisi ridi kudubai mosi uworoto, ki ka apunu ki e wainai yabiri ki rauru kawakawarapupu." Iyesu inako wagubu.

10 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki wainamupu ka mu Iyesu simupu, tagubu ke; "Waina nobomo inako idiwana ki ka nu ridi eba tauwa-mana ko pa idiwana wainapemei."

11 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Nau yona suwagu-buwani ki iyapana kuduba eba waina-pomoto ko Mamanuga God yona ki wainapamana notai tagebu ragidai ki mu mena ka yona ki mibai waina-pomoto. 12 Mibai ebo ebo ki pokaiya ka iyapana dai ridi eba tauwamu; Dai wenatagubu siyasiya ki pokere, dai ka iyapana mu kwakwarepumaga rigamupu ki pokere, ade dai ka Mamanuga God e gari kunumau ki mena diriwai kwae-tagamu ki pokere mu ridi eba tauwamu. Iyapana gwedewau yona yau wainapa-mana wainapiyamu ki ka baganai mu wainapomoto." Iyesu inako wagubu.

Iyesu munu rasi waditapu bagi
(Maki 10:13-16; Ruki 18:15-17)

13 Iyapana dai mu munumuguma tetampu Iyesu bameya bautagubu da e idai mu kawarimugu tarana mu nene guriguriwagana ki nana. Ko e tadeyau kabukabuwa ragidai ubumpu iyapana ki nakaritampu baiyonotampu.

14 Mu inako kwaetagamawa ko Iyesu tadebu, wagubu ke; "Munu rasi nau bamaneya kebomono ki wi mu yawata-maga eba bodapiyoi. Mu ka nau Mamai God e gari rabineya kaiwoto e kasiyarai pokaiya bagi kawaya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

idiwono." 15 E inako wagubu manako e idai munu ki kawarimugu tapu
waditapu bagi manako ewa kamaditapu kayawena.

Apunu mosi e gwedegwedei ropani kawaya
(Maki 10:17-31; Ruki 18:18-30)

16 Mara mosi ka apunu mosi Iyesu bameya bauwena manako
manupupu, wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai, nau bagi badidi
maba kwae-sugani da nau denai iya waunai banana-pani maramara
tondoni kaniyoni?"
17 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau
gwede bagi nene nau manusinibi ki mibai ka badidi? Mamanuga God e
eya mena ka bagi. Kau e gorai tapu ki makeya makeya kwaenugowa ki
kau iya ki wadi."
18 Iyesu inako wagubu, ko apunu ki denai wagubu ke; "Nau gora bani
wadana makeya makeya kwaesugana ki nana nuwegei?"
E inako wagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; 'Iyapana mo eba mini
poyo; Kau waretagi eba raurupi e wainai eba wadi; Gwedegwede mo
eba kuwa-nuwagi; Kau waretagi badidi kwaewena empipi ki kau bera
eba nuwagi; 19 Kau inagi mamagi wiwiratamiyowa ade kau kiya nene
wainapiyei ki maba kau kowagiyoma mu nene inako mete wainapiyowa."
20 Iyesu inako wagubu, ko apunu ki denai wagubu ke; "Gora nuwagibi
ki nau makeya makeya naigida mena kwaesugekeya yabedekeya da
karako, ko ki kawareya ka nau gwede kwaesugani?"
21 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu ade sibu, wagubu ke; "Kau
nuwageya bagi kawaya tondana wainapiyei ki kau kayanuwagi kau
gwedegwedegi kuduba tepi iyapana gwedegwedemaga pa mena
imagei ragidai tage manako ewa yabi nau ewaneya uburi. Kau inako
kwaenuwagi ki kau denai bagi kawaya mosi aita kunumau bananapi."
22 Apunu ki e gwedegwedei ka ropani kawaya ki pokere e Iyesu yonai
ki wainapupu ka e nuwaboyawena nuwasiyasiya nene e tagai wirapupu
kayawena.
23 Iyesu apunu ki nuwasiyasiya nene inako kayawena empupu
ka e wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke;
"Iyapana gwedegwedemaga ropani kawaya ragidai mu Mamanuga God
sumapamana ade e gari rabineya kunumau kaiwana idiwana ka ragiragi
kawaya. 24 Yawata ki katamurui ka tainugu umunai ki maba. Papa kawaya
'kameru' kwaitana tainugu umunai ki teyagisi ki ka e daikere eba baiyagisi
kayayagisi, mibai ka tainugu umunai ka marai munta ko papa ki ka
kawaya. Ko nau suwagani wainapumuri; Papa kawaya 'kameru' ki tainugu
umuneya tewagana ki ka ade matarau ko iyapana mu gwedegwedemaga
ropani kawaya ragidai ubumana Mamanuga God sumapamana ade e gari
rabineya kaiwana idiwana ki ka ragiragi kawaya."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki wainamupu ka mu
notamaga kowena manako e manu-mupu, tagubu ke; “Akae, inako ki ka
nima iya waunai yadini?”
26 Mu inako tagubu, ko Iyesu mu emitapu manako denai tadebu,
wagubu ke; “Iyapana wi wiga kasiyaraga pokaiya iya ki eba wadumuri ko
Mamanuga God e badidi yagisi ki e umuneya ka gwedegwede kuduba ade
wenayagisi.”
27 Apunu Pita yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; “Kau wainapi,
nu ka tawanuga kuduba kamadimpi kau ewageya kaigibi ki pokere denai
ka nu gwede yadamu?”
28 E inako wagubu, ko Iyesu mu kuduba tadebu, wagubu ke; “Nau yona
mibai nidiyani wainapumuri; Mara ewa, nau Kunumau Kawapuwani
Apunai kaiwawo kemai tanai bagi kawaya ki kawareya tondoni makeya,
ki ka wi nau ewakumasiniyamu ragidai ida esida kewowena kerapu apeya
(12) ki wi kawakawaiwagi manako wi kemaga kawareya idiwoi tawana
Isiraero ragidai kunu ida esida kewowena kerapu apeya (12) kuduba
ki mu yabiyabirimuguma idiwoi. 29 Iyapana gwedewau wi tawaga, wi
yowaguma tataguma, wi inaguma mamaguma, wi munuguma bo wi
wairaga inako ki kuduba nau pokanere kamaditamuri kaiwagi, ki ka wi
denai kawaya daganani wadumuri manako maramara idiwana kaiwana
ki iyai wi mete wadumuri. 30 Iyapana ropani kawaya karako yewe wairau
kawakawayatagubu idiwu ki mu ka mara mosi maimeretagisi ewa
ubumoto. Ade iyapana ropani kawaya karako maimeretagubu idiwu ki mu
ka mara mosi kawakawayatagisi yabiri ubumoto.” Iyesu inako wagubu.

Iyapana kokorau upitagamawa ki keyakeyai

20 1 “Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya
idiwana ki keyakeyai mosi nau karako wi kabuwaniyani
wainapumuri; Mara mosi nawaru dumai tarawa makeya ka apunu kawai
mosi ubupu iyapana e upi kwaetagamana ki nana mu kwaene-maga
kayawena. 2 Mu mara eyaka mena upitagamana ki denimaga bowa
madai baura eyaka mena wadamana ki yonai e mu mete ewapuru tagubu
mibimupu manako ewa tonotapu e kokoreya kayatagubu upitagamawa.
3 Madega kaidenai pisikanawagawa makeya ka e ade ubupu kanibu
iyapana dai ika imatau pa ubumawa iwa emitapu. 4 Emitapu manako e
mu mete tadebu, wagubu ke; “Wi kaiwagi nau upini kwaiwagi ki ka nau
wi deniga kemora nene negeyani.” 5 E inako wagubu manako mu mete
kina e kokoreya kayatagubu.

Madega paunau wadawa makeya ade madega kekerawagawa makeya
ka e inako mete kwaewena iyapana dai e kokoreya tonotapu.

6 Kemora nene ka e ade ubupu iyapana dai ika pa ubumawa iwa ki
emitapu manako tadebu, wagubu ke; ‘Wi madega kawaya yau gwede

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nana pa asusu giripiyamu iwu?' 7E inako wagubu ka mu denai tagubu ke;
'Ki mibai ka iyapana mo e upi kwaigamana ki nana nu eba nidibu.' Mu
inako tagubu ki pokere apunu kawai ki iyapana ki mete tadebu, wagubu
ke; 'Baganai, wi kaiwagi nau kokoraneya upiwagi.'
8 Kemorawagawa makeya ka apunu kawai ki ubupu e kobaiya
upiwagawa apunai mosi sibu, wagubu ke; 'Kau nau upini kwaetagamawa
ragidai ki mu nene nuwagi baitagisi manako mu upitagamawa ki
denimaga tage. Ewa bautagubu ragidai mu denimaga ki kau yabiri tage
ko yabiri bautagubu ragidai mu denimaga ki kau siyarai tage.'
9 Iyapana kemora nene bautagubu ragidai ki mu ka yabiri bautagubu
manako mu denimaga bowa madai baura eyaka mena ki mu eyaka eyaka
wadumupu. 10 Iyapana didiburu bau-tagubu ragidai ki emupu ka mu nota-
maga wagubu ke; 'Nu ka didiburu mena baigibi muya nunumeya idiweya
da kemorawena ki pokere nu ka bani deninuga kawaitau yadamu.' Mu
notamaga inako wagubu ko mu mete bowa madai baura eyaka mena ki
mena wadumupu. 11 Mu ki mena wadumupu ki pokere mu apunu kawai ki
e bameya gunaratagubu, tagubu ke; 12 'Iyapana yau mu ka kemora nene
bautagubu eba rowarowa upitagamawa ko nu ka didiburu mena baigibi
kau upigi kwaigemeya muya nunumeya da karako kemorawena. Kau
bowa madai baura eyaka mena mu tagebi ki kau nu mete negebi ko ki ka
eba supasupai.'
13 Mu inako tagubu, ko apunu kawai ki wirawena e upi kwaewagawa
apunai ki mosi sibu, wagubu ke; 'Kabai, nau eba paerepuwani kau
bamageya berokoi mo eba kwaesugubuwani. Nau didiburu kau mete
ewapuru iwagibi mibimipi da kau nau upini mara eyaka mena upi-
nugowa ki nau kau denigi bowa madai baura eyaka mena negeyani.
14 Kau denigi ki wadi kau tawageya kaya-nuwagi. Nau siyarai bautagubu
ragidai ade wi yabiri baigubu ragidai wi deniga kawayai eyaka mena
negebuwani ki ka nau naubo mena. 15 Nau naubo bowani madai pokaiya
badidi kwaesugana wainapakani ki nau kwaesugani, ko kau wainapiyei
da ki ka eba baganai bo? Nau ewa bautagubu ragidai denai kawaya
tagebuwani ki nene kau nuwaroronugei bo?"
16 Iyesu keyakeyai ki wagubu ade tadebu wagubu ke; 'Iyapana
gwedewau karako siyareya ubumu ki mu ka aita yabiri ubumoto
ade iyapana gwedewau karako yabiri ubumu ki mu ka aita siyareya
ubumoto."

Iyesu powagana ade iyawagana sisiyai ki ade wagubu
(Maki 10:32-34; Ruki 18:31-34)

17 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu
apeya mete kina kayatagubu natere Diyerusaremu yawatau yamawa
ka e mu waditapu paere bananatapu mubo mena kayatagubu manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tadebu, wagubu ke; 18 "Nau suwagani wainapu-muri; Nu karako natere
Diyerusaremu kaigamu ki ka iyapana ubumoto Kunumau Kawapuwani
Apunai nau wadisinimoto iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya
dobopiyamu ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai
mete kina ki mu idamaga rabineya nau tamusinimoto. Mu idamaga
rabineya tamusinimoto manako iyapana ki ubumoto mu idamaga gurai
nau naurineya ugwadi-sinimoto ragiragi, tagisi ke; 'Kau kaubo beragi ki
pokere karako denai ponuwagi.' Mu inako tagisi, 19 manako wadisinimoto
kwaiyanai ragidai mu idamaga rabineya tamusinimoto manako mu
ubumoto nau waegeyageyamasinimoto, wikuku pokaiya raukekesinimoto
manako ewa susinimoto poyo. Nau mibai posugani ko mara apeya eyaka
kewoyagisi eweya ka nau ade iyasugani kirani uburani." Iyesu inako
wagubu.

Apunu Diyemesi yo Diyoni mu inamaga Iyesu genepupu
(Maki 10:35-45)

20 Ki makeya ka apunu Tabadi e wainai ubupu e gubagaiyoma apeya
waratapu Iyesu bameya bautagubu. Ridi ki Iyesu yabareya kwarisiwena
e ramatai kawareya ubupu manako e nuwaiya badidi wainapiyawa ki e
Iyesu kwaewagana ki nana gwaiyabapupu.

21 "Kau nuwageya gwede?" Iyesu inako wagubu manako ridi ki denai
wagubu ke; "Nau nuwaneya ka yau kena; Kau nau gwaiyabasini da
kau Kaiwawo-nuwagi makeya ki ka nau gubaganiyoma apeya yau kau
madanigeya idiwono, mosi kau idagi garu deneya ade mosi kau idagi
tenene ki deneya."

22 Ridi ki inako wagubu ka Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau
nuwegei ki mibai kau kiya eba kataigeya." E inako wagubu manako
wirawena ridi ki e gubagaiyoma ki tadebu, wagubu ke; "Nau nuwaboya
nene awana suwakarai kubarani makari bananapani ki wi mete
kubamuri baganai bo?"

23 "Ena, nu baganai."

Mu inako tagubu, ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Baganai, nau
nuwaboya nene awana suwakarai kubarani ki wi mete kubamuri. Ko
iyapana nima nau idani garu deneya tondana ade nima nau idani tenene
deneya tondana ki sisiyai ka nau eba suwagani. Iyapana gwedewau nau
Mamai mu watamaga ki winepupu ragidai ki mu mena ka aita kaiwoto
wata ki idiwono."

24 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida mena ki apunu
Diyemesi yo Diyoni mu sisiyamaga ki wainamupu ka mu bamamugu
rabina-maga pupuwena. 25 Ko Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa
ragidai kuduba mu nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu
ke; "Wi kataigau da Mamanuga God tagararapiyamu ragidai mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawakawaimuguma ubumoto mu mubo kasiyaramaga pokaiya gwede
mo togomono ki ka mu kobamugu idiwu ragidai ki mu umunumaga
yodomono makeya makeya kwaetogomono. 26 Ko wi bamagau ka inako
pa mena. Wi mo nuwagau kawaigamana wainapiyamu ki ka wi yabiri
kwarisiwagi wi kowaguma mu bigabigamaga kwaiwogoi. 27 Ade wi mo
nuwagau yabiri ubumana waina-piyamu ki ka wi yabiri kowaguma
mu ewamugu ubumoi mu bitamaga kawara-piyoi. 28 Nau Kunumau
Kawapuwani Apunai mete kina inako kwaesugakani. Eba iyapana
ubumana nau bigani kwaetagamana ki nana bausugubuwani ko nau
uburana mu bigamaga kwae-sugana ki nana nau bausugubuwani. Nau
posugani manako nau pokanere ka iyapana ropani kawaya mu bigimaga
kuduba rikayagisi deni mena goga-yagisi."

Iyapana apeya yabumaga kenekenei
(Maki 10:46-52; Ruki 18:35-43)

29 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina natere Diyeriko
kamadamana kayatagamana kwae-tagamawa ka iyapana ropani
kawaya mu ewakumatampu. 30 Iyapana apeya yabumaga kenekenei ika
yawata kwaiya idiwa ki Iyesu ika yabadawa sisiyai wainamupu ka mu
bonanamaga ragiragi kawaya patamupu, tagubu ke; "Oragai apunai
Dewida e momai, kau nu nuwaboyanuga wainapiyei bo pa mena?"
31 Mu inako tagamawa ka iyapana ropani kawaya ika ubumawa
iyapana apeya ki yona kerekeretagamana ki nana nakaritampu ko mu
bonanamaga ragiragi kawaya kawareya kawareya ade wena siyamawa,
tagamawa ke; "Oragai apunu Dewida e momai, kau nu nuwaboyanuga
wainapiyei bo pa mena?"
32 Iyesu yona ki wainapupu ka e yawatau ubupu iyapana apeya ki mu
nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; "Wi nuwagau nau
gwede wi nene kwaesugani?"
33 E inako wagubu ka mu denai tagubu ke; "Kaiwawonuga, nu nuwa-
nugu ka kau nu yabunuga wadi papi da nu tawana empamu."
34 Mu inako tagubu wainapupu ka Iyesu mu nuwaboyamaga wainapupu
manako mu yabumaga geyapupu. E mu yabumaga geyapiyawa makeya
ka iyapana ki tawana matarau emupu manako mu kimpu ubumupu Iyesu
eweya kayatagubu.

Iyesu natere Diyerusaremu bauwena manako iyapana e paraupamawa
(Maki 11:1-11; Ruki 19:28-40; Diyoni 12:12-19)

21 1 Mu kebomawa da natere Diyerusaremu bameya bau-tagamawa
ka mu ripa 'oripi' wena-tagubu kweyai ki yamupu manako
natere marai munta mo si ka Bepage bautagubu. Mu ika bautagubu ka
Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya tadebu, wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 "Wi natere buri yabaranugu ki yabiri kaiwagi manako papa 'donki'
mosi e munui mete kina taburuba pokaiya yawata uwareya umatampu
ki ika emitamuri. Wi papa 'donki' ki e munui mete kina taburubamaga
rikapumuri manako bananatamuri kebomuri. 3 Ko iyapana mosi wi
eminiyoto, yagisi ke; 'Wi badidi pokere inako kwaiwagamu?', e inako
yagisi ki ka wi denai e simuri, iwagi ke; 'Nu Kaiwawonuga papa 'donki'
yau e munui mete kina ki mu nene wagubu. E garugaru ade tonotamini
wiratagisi baitagisi."
4 Iyesu inako wagubu ki ka Mama-nuga God e bonanai wainapiyawa
wagawa apunai mosi oka tapu ki mibai wenawena. E okai ki inako
wagubu ke;
5 'Tawana Saiyoni ragidai yona yau tade; Wi Kaiwawoga kwarisiwena
papa 'donki' kawareya wi nene yabadau empumuri. E papa 'donki'
ki munai kawareya yabadau.'
6 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya ki kayatagubu manako
mu natere buri bautagubu ka mu Iyesu badidi tadebu ki makeya
makeya kwaetagubu. 7 Mu papa 'donki' ki e munui mete kina tetampu
wiratagubu bautagubu ade mu muga midimaga tatamai rikatampu papa
ki kawarimugu nakatampu manako Iyesu yapu papa 'donki' ki kawareya
tondubu kayawena. 8 E kayawena kaniyawa ka iyapana ropani kawaya
ika ubumawa ki mu mete kina mu midimaga tatamai dai rikatamawa
yawatau nakapamawa ade dai ka ripa kwarai meyamawa naka-pamawa
da Iyesu ki kawareya bauwagana kayawagana ki nana. 9 Iyapana dai
yabiritagubu ade dai ewatagubu inako kayatagubu yamawa manako mu
ewapuru mena Iyesu paraupamawa Mamanuga God e si tepapamawa,
tagamawa ke;
"Ousana kaiwa kaiwa. Oragai apunai Dewida e momai, nu kau sigi
tepapemei. Mamanuga God kau wadiniyoto bagi. Kau karako
Mamanuga God e kasiyarai pokaiya baunugibi. Mamanuga God
usi kunumau tondau e si nu karako tepapemei."
Iyapana inako tagamawa.
10 Iyesu natere Diyerusaremu bau-wena ka iyapana kuduba notamaga
kowena purere igida yauda bautaga-mawa, tagamawa ke; 'Apunu yau e ka
nima?' 11 Ko iyapana e ewakumapamawa mete bautagubu ragidai ki mu
denai tagubu ke; "Apunu yau e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyau
wagau apunai mosi si ka Iyesu. E ka natere Nasareta tawana Gariri
rabineya ki mu iyapana-maga mosi." Mu inako tagubu.

Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya kayawena
(Maki 11:15-19; Ruki 19:45-48; Diyoni 2:13-22)

12 Iyesu Mamanuga God e Tawai ki rabineya kayawena manako
iyapana ika deni deni nida kasiwaratagamawa idiwa ki nakaritapu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

siwakeketapu. Bowa madai deni deni nida kasiwaratagamawa ragidai ki mu wataramaga ki e korita-pupu isiyapupu ade midiwari bowa madai nene nidatagamawa ragidai ki mu kebarimaga ki e mete tarapupu isiya-pupu, 13 manako tadebu, wagubu ke; “Takari kawaya ka mu Mamanuga God e okai mosi inako tampu, tagubu ke; ‘Nau Tawani ki ka guriguri tawai.’ Mamanuga God e okai inako wagubu, ko wi ka kuwa ragidai yewe maramara weki gwaiya kuwaiwagamu idiwu.” Iyesu inako wagubu.

14 Mamanuga God e Tawai rabineya ka iyapana yabumaga kenekenei ade tagamaga korekorei Iyesu bameya bautagubu manako e mu iyatapu. 15 Ko Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade gora kataimugu ragidai mete kina Iyesu bagi kawaya badidi kwaewagawa emupu, ade munu rasi Mamanuga God e Tawai rabineya e si tepapamawa idiwa ki mu yonamaga mete wainamupu, ki ka mu nuwamaga pupuwena. Munu rasi ki inako taga-mawa ke; ‘Oragai apunai Dewida e momai, nu kau sigi tepapemei.’

16 Iyapana kawakawai ki Iyesu bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; “Mu yona tagamu ki kau wainapiyei bo pa mena?”

“Ena, nau wainapakani. Ko Mama-nuga God e okai ki wi iyabamupu bo? Oka ki wagubu ke; ‘Mamanuga, kau munu rasi kabuwatapi da mu kau sigi bagi kawaya ki tepapiyamu.’”

17 Iyesu inako wagubu manako iyapana ki kamaditapu natere Diyerusaremu kamadubu kayawena umawa da natere Betani bauwena manako e kemora ki ika ukwapu.

Iyesu ripa damaya sibu
(Maki 11:12-14, 20-24)

18 Mu ika ukwampu nawaru puru-wena manako natere Betani kama-dumpu kayatagubu kaiwa ka Iyesu wetei mebu. 19 E wetei meyawa ka e yabu tapu manako ripa damaya mo buri yawata kwaiya uburawa ki empupu. Ko ki ka eba damaya madai kirau ki marai ki pokere e ripa ki bameya bauwena ka e damaya madai mo eba empupu. E kwarai mena empupu ki pokere e ripa ki sibu, wagubu ke; “Kau mibigi ewa eba kiroto.” Iyesu yona ki wagubu makeya ka ripa ki deni mena surawena.

20 E tadeyau kabukabuwa ragidai badidi wenawena emupu ka mu nota-maga kowena kodabamaga kamupu, tagubu ke; “Ripa damaya yau badidi maba garugaru mena inako surawena?”

21 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi notaga eba apeya apeya ko eyaka mena Mamanuga God sumapiyoi ki ka nau ripa damaya bameya badidi kwaesugubuwani ki maba wi mete inako kwaiwagi. Ko eba ki mena. Wi kweya buri simuri, iwagi ke; ‘Kau kiya kiri uburi kayanuwagi egi suri’, wi inako iwagi ki ka kweya ki eya kiroto uburoto kayayagisi. 22 Wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamanuga God bameya guriguri pokaiya gwede mo nene geneiwagi ki ka wi notaga eyaka mena inako nota-pumuri, iwagi ke; ‘Nau karako suwagu-buwani ki wenayagisi.’ Wi inako sumaiwagi ki ka wi iwagubu ki wana e negeni.” Iyesu inako wagubu.

Diyu ragidai kawakawaimuguma Iyesu pari wirawirapamawa
(Maki 11:27-33; Ruki 20:1-8)

23 Iyesu wirawena Mamanuga God e Tawai rabineya ade kanibu manako iyapana ika idiwa ki tadeyawa kabukabuwa tondawa ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade iyapana kawakawai dai ki e bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; “Kau nima kasiyara negebu were kwaenugei? Kasiyara ki nima negebu?”

24 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Yabiri ka nau wi manuniyani denai sidimuri were ewa ka nau nima kasiyara tegebu ki sisiyai wi nidiyani. **25** Apunu Diyoni iyapana siruwatamana ki nana bauwena ki ka e Mamanuga God wagubu ki pokaiya kwaewagawa bo iyapana kaina mo wagubu were kwaewagawa? Wi ki iwagi da nau wainapani.”

Kawakawai ragidai e manui ki wainamupu ka mu denai e badidi siyamana ki nana dibimupu deni deni tagamawa kasiwara idiwa. Mu inako tagamawa ke; “Nu denai iwagamu da; ‘Apunu Diyoni, e ka Mamanuga God wagubu umuneya kwaewagawa’, nu inako iwagamu ki ka apunu ki denai nidiyoto, yagisi ke; ‘Baganai, ko wi badidi pokere apunu Diyoni e yonai eba sumamupu?’ **26** Ko nu iwagamu da; ‘Apunu Diyoni, e ka iyapana kaina mo wagubu umuneya kwaewagawa’, nu inako iwagamu ki ka nu iyapana-nuguma pakasi ragidai badidi tagisi, mibai ka mu kuduba wainapiyamu da apunu Diyoni e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa ki apunai mosi.”

27 Kawakawai ragidai inako waina-mupu ki pokere mu denai Iyesu simupu, tagubu ke; “Nima Apunu Diyoni tono-pupu ki nu eba katainugu.”

Iyesu yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; “Baganai, wi nau eba sidimupu ki pokere nima kasiyara nau tegebu pokaiya kwaesugakani ki sisiyai nau wi mete eba nidiyani.”

Apunu mosi e gubagaiyoma apeya ki keyakeyai

28 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; “Wi karako badidi wainapiyamu; Apunu mosi e gubagaiyoma apeya mete idiwa manako mara mosi ka e ubupu e gubagai yabiri wenawena ki e bameya bauwena manako sibu, wagubu ke; ‘Gubagani, kau karako kokorau kaya-nuwagi upinuwagi.’ **29** E inako wagubu ko e gubagai ki basarawena, denai wagubu ke; ‘Pa mena, nau eba nuwa-neya’. E inako wagubu ko ewa ka e notai ade wirapupu manako kokorau kayawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 Ki eweya ka apunu ki wirawena e gubagai mosi ki e bameya
kayawena manako e mete sibu da e kokorau kayawagana upiwagana ki
nana. E gubagai ki garugaru mena wagubu ke; 'Baganai, eba wainapi,
nau kokorau kayasugani'. E inako wagubu ko ewa ka e notai wirapupu
manako kokorau eba kayawena.
31 Karako sidimuri da nau wainapani; Munu nima ubupu e mamai
umunui wadubu, yabiri ki kena bo ewa ki kena?"
Iyesu yona ki wagubu ka kawakawai ragidai ki denai tagubu ke; "Munu
yabiri ki kena."
Mu inako tagubu, manako Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Nau
yona mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana takesi wadamu ragidai ade
ridi yawata kawakawareya iwu ragidai ki mu ka aita wi raurunimoto
Mamanuga God e gari rabineya yabiri kaiwoto, ko wi ka ewaiwagi.
32 Apunu Diyoni wi bamagau bauwena yawata supasupai kabuwa-nibu, ko
e yonai ki wi eba wainamupu sumamupu. Takesi wadamu ragidai ade ridi
yawata kawakawareya iwu ragidai e yonai wainamupu sumamupu manako
mu beramaga berokoi kamadumpu ki wi yabugere emitampu ko wi wiga
beraga berokoi ki wi eba kamadumpu ade wi notaga eba wiramupu."

Upi kwayubapamawa ragidai mu keyakeyaimaga
(Maki 12:1-12; Ruki 20:9-19)

33 Iyesu ade tadebu, wagubu ke; "Nau keyakeyai ade mosi suwagani
wainapumuri; Waira apunai mosi e gari umapu manako ripa 'waeni'
ki momai dai tepupu gari ki rabineya upu. Ki eweya ka e ripa
madai ki botopamana watai yamanapupu manako iyapana e upi ki
kwayubapamana watai iyarau mo mete wadubu. Wadubu kewowena ka e
iyapana dai mu nene wagubu bau-tagubu manako gwaiyabatapu, wagubu
ke; "Wi nau upini yau naigida mena kwayubapiyoi manako maura marai
ki makeya ka wi madai dai wi wiga tepiyoi ko dai nau nene nakapiyoi.
Nau niya ka tawana mo kayasugani umoni da ewa marai mosi ade
bausugani." E inako wagubu manako kamaditapu kayawena.
34 Maura marai bauwena ka e ubupu e bigabigaiyoma ripa madai
dai tepa-mana ki nana upi kwayubapamawa ragidai ki mu bamamugu
tonotapu kayatagubu. 35 Ko mu ika bautagubu ka upi kwayubapamawa
ragidai ki ripa madai mo mu eba tagempu ko mu ubumpu iyapana ki
tetampu mo guda-pamawa da pa tonomupu kayawena, mo minimupu
poyo ade mosi bowa were minimupu.
36 Ki eweya ka upi ki apunai e bigabigaiyoma ragidai ropani kawaya
inako ade tonotapu kayatagubu. Ko mu iwa da buri bautagubu ka upi
kwayuba-pamawa ragidai ubumpu yabiri bau-tagubu ragidai bamamugu
badidi kwaetagamawa ki maba mu ewa bautagubu ragidai ki mu
bamamugu inako mete kwaetagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

37 Upi apunai e bigabigaiyoma inako tonotamiyawa da kewowena ka e
eya gubagai tonopupu. E notai wagubu ke; 'Nau niya gubagani tonopani
ki ka mu e naigida mena wiwirapomoto waina-pakani.' 38 Ko e gubagai
kayawena umawa da buri upi kwayubapamawa ragidai bamamugu
bauwagana kwae-wagawa ka mu e yabadawa emupu manako mu mubo
mena tagubu ke; 'Waira yau ewa wadana apunai ki bauwena yau kena ki
pokere karako miniyamu poyo da e gwedegwedei yau kuduba ka aita nu
tepamu.' 39 Mu inako tagubu manako mu munu ki wadumpu dokodoko
gari tagaiya kwenumupu manako minimupu poyo."
40 Iyesu keyakeyai ki wagubu kewowena ka e iyapana ki ade manutapu,
wagubu ke; "Wi badidi wainapiyamu; Waira ki apunai e eya aita
wirayagisi baiyagisi ki ka e upi kwayubapamawa siyasiya ragidai ki mu
bamamugu badidi kwaeyagisi?"
41 Iyesu inako wagubu ka kawakawai ragidai ki denai e simupu, tagubu ke;
"Mu berokoi kwaetagubu ki pokere e mu tetamini namutamini manako ewa e
upi kwayubapamana ragidai kudubai dai ki mu nene yagisi baitagisi manako
mu ubumoto e upi naigida mena kwayuba-pomono da maura marai baiyagisi
ki ka mu bani tepomoto manako daikere apunu kawai ki e nene nakapomoto."
42 Iyapana ki inako tagubu manako Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke;
"Mamanuga God e okai ki wi iyaba-mupu bo pa mena? Oka ki wagubu ke;

> 'Wi tawa wadamu ragidai waina-mupu da e ka bebeda berokoi ki
> pokere kwenumupu. Ko Mamanuga God bebeda ki wadubu ade
> wowo bebedai kaupupu. Nu Kaiwawo-nuga ki kwaewena ka bagi
> kawaya nu yabunugere emipi.'"

43 Iyesu Mamanuga God e okai kawareya inako wagubu manako
ade tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God wi wataga e gari rabineya
winepupu tapu ki e koritapoto iyapana kudubai mibi-maga kipu ragidai
ki mu tageni da mu ika idiwono. 44 Nau nidiyani wainapu-muri; Iyapana
kaiwoto da bebeda ki pokaiya pisipisitamini gwepomoto ki ka mu bidara
yadini midimaga purupuru-tagisi. Ade bebeda ki mu kawarimugu
kauyagisi ki ka mu tauniyoto kwere-kwerere." Iyesu inako wagubu.
45 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai ade Parisi ragidai mete
kina wainamupu da Iyesu keyakeyai ki wagubu ki ka e mu nene wagubu,
46 ki pokere mu gagayatagubu e wadamana yawatai kwaenepamawa.
Ko mu e eba wadumupu mibai ka mu pakasi ragidai ropani kawaya ika
idiwa ki mu kudu-mugu wainamupu. Pakasi ragidai tagubu da Iyesu e ka
Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai mosi.

Mamanuga God e poragai kawaya ki waigugui
(Ruki 14:15-24)

22 1 Iyesu waigugu pokaiya iyapana ade tadebu, wagubu ke;
2 "Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya

idiwana ki keyakeyai mosi ka yau kena; Apunu kawai mosi e gubagai anikawagana ki kupei kawaya mo okukunawena. 3 E okukunawena kewowena ka e bigabiga-iyoma dai tonotapu da mu kayataga-mana iyapana bibitapu ragidai ki waratamana kupe kawareya bautaga-mana ki nana. E bigabigaiyoma kaya-tagubu iyapana tademupu, ko iyapana ki basaratagubu eba bautagubu.

4 Ko apunu kawai ki e bigabigaiyoma dai ade tonotapu tadebu, wagubu ke; 'Wi kaiwagi nau bibitapuwani ragidai inako tademuri, iwagi ke; 'Nau kupe yau okukunasugubuwani kewowena. Nau papaniyoma burumakau munumuguma mete kina ki nau namutapuwani bani teyamipi nawananimei ki pokere wi kuduba kupe yau kawareya garugaru mena baiwagi.' 5 E bibi tonotapu ragidai kayatagubu yona ki iyapana tademupu ko iyapana basaratagubu umunumaga eba wadumpu ko mu mubo nuwamugu nuwamugu mena kwaetagubu. Mosi e ebo kokoreya kayawena ade mosi e ebo baikamu wateya ki kayawena. Mu inako kwaetagubu, 6 ade mu dai ubumpu bibi ragidai ki tetampu giritampu pasutampu manako ewa taunimupu popo.

7 Iyapana kwaetagubu siyasiya ki sisiyai apunu kawai ki wainapupu manako e nuwai pupuwena e piyara-iyoma dai tonotapu kayatagubu berokoi kwaetagubu ragidai ki kuduba namu-tampu gawarara manako mu natere-maga mete pasumupu. 8 Ki eweya ka e bigabigaiyoma ragidai mu nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; 'Nau gubagani anikawagana ki kupei nau ororeya mena okukunasugubuwani kewowena. Ko iyapana bibimaga tonopuwani ragidai ki mu ka eba bagi da mu bautagamana makai, 9 ki pokere wi karako kaiwagi imatau ade yawata kawakawareya iyapana ropani kawaya pa asusu ika idiwu ki waratamuri da mu kupe yau kawareya baitagisi.' 10 E inako wagubu manako e bigabigaiyoma kayatagubu imatau ade yawata kawa-kawareya iyapana bagi ade eba bagi ki kuduba waratampu bautagubu tawa kuduba posiwena.

11 Apunu kawai ki iyapana bau-tagubu ragidai mu emitamana ki nana tawa rabineya yapu manako e apunu mosi ika tondawa ki e anika monagai eba umapu ki empupu sibu, wagubu ke; 12 'Kabai, kau anika monagai eba umapi ki pokere kau badidi maba nau tawaneya baunugibi?' E inako wagubu, ko apunu ki yona daikere mo eba wagubu ko pa tondawa. 13 E pa tondawa ki pokere apunu kawai ki e bigabigaiyoma tadebu, wagubu ke; 'Apunu yau wadumuri e idai kerarai umamuri dokodoko manako gari tagaiya sisipu rabineya kwenupumuri. E ika makariyogono uwarai sisiripono yadi kirono tondono."

14 Iyesu keyakeyai ki wagubu kewowena ka e iyapana ki ade tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e iyapana ropani kawaya bibitapu ko e iyapana eba ropani winetapu."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyapana wairamaga denai takesi tamoto bo pa mena?
(Maki 12:13-17; Ruki 20:20-26)

15 Ki makeya ka Parisi ragidai mubo mena paeretagubu Iyesu
beraberapa-mana manupamana da e yona mo paerepana manako mu ki
pokaiya e wadamana ki nana ki keketai kupamawa. 16 Mu ubumpu mu
muga tademawa kabukabuwa ragidai ade apunu Erodi e kowaiyoma dai
mete kina ki tonotampu kayatagubu Iyesu bameya bautagubu manako
simupu, tagubu ke; “Nidiyei kabukabuwa apunai, nu katainugu da kau
iyapana eba beratamiyei ko kau yona mibai mena nuwegei. Iyapana
kawakawai kau bamageya bautagamu ki kau bera yonai eba nuwegei
beratamiyei. Ade iyapana pakasi ragidai kau bamageya bautagamu ki
kau mu mete eba beratamiyei yona kudubai mosi nuwegei. Pa mena.
Kau maramara yona eyaka mena Mamanuga God e yawatai ki yonai
mibai ki mena kawareya kawareya iyapana kabuwatamiyei. 17 Ki pokere,
kau badidi wainapiyei ki kau karako kiya nuwagi da nu wainapamu;
Nu tawana Roumi ragidai mu kawaimaga Sita bameya nu wairanuga
denai takesi tamana ki nene ka nu goranuga badidi wagau? Nu takesi ki
tamana ka baganai bo eba baganai?”

18 Iyapana ki Iyesu wadamana ki nana dayaya yonai tagamawa ki Iyesu
ororeya mena kataiwena ki pokere e denai tadebu, wagubu ke; “Wi ka
midiga pa matakawagau ragidai. Wi badidi pokere nau wadisinimana ki
nana dayaya yonai iwagamu? 19 Ko baganai, wi takesi tamana ki bowai
madai mo tegemuri da nau empani.”

Mu bowa madai mo wadumpu kwemupu, 20 manako e mu manutapu,
wagubu ke; “Yau ka nima keyai bowa madai yau naureya tondau? Nima
si bowa madai yau naureya okamupu?”

21 E inako wagubu ka mu denai tagubu ke; “Yau ka tawana Roumi
ragidai mu kawaimaga Sita e keyai ki naureya tondau.”

Mu inako tagubu, manako Iyesu denai wagubu ke; “Baganai, ki pokere
apunu kawai Sita e nene ki wi e ebo kwemuri, ade Mamanuga God e
nene ki wi e ebo kwemuri.” 22 Iyesu yona ki wagubu ka iyapana ki mu
notamaga kowena denai siyamana babatagubu manako kamadumpu
kayatagubu.

Popai ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto
(Maki 12:18-27; Ruki 20:27-40)

23 Mara eyaka mena ki rabineya ka Sadusi ragidai dai Iyesu bameya
bau-tagubu. Sadusi ragidai mu ka iyapana inako tadeyamu, tagamu ke;
‘Nu popoigamu ki ka nu ewa eba iyaigamu ade kimamu ubumamu.’

24 Sadusi ragidai ki Iyesu bameya bautagubu manako simupu, tagubu
ke; “Nidiyei Kabukabuwa Apunai, oragai apunai Mosisi nu goranuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako tapu, wagubu ke; ‘Apunu mosi e wainai munu eba wenapoto manako e nobomoi poyagisi, ki ka apunu ki e yowai koboro ki uworoto manako munu wenapoto ki aita popai apunai ki e watai yadini.’ 25 Kau karako wainapi; Iyapana ida daikere kewowena daikere apeya (7) nu mete yewe idiweya manako mu tata-maga ridi mo uwapu. E ridi mo uwapu ko e munu eba wenapupu manako apunu ki powena. E powena ki pokere e yowai koboro ki uwapu ko e mete powena ko munu mo eba wenawena. 26 Mu inako kwaetagamawa yamawa da iyapana ida daikere kewowena daikere apeya (7) koboro ki uwamupu ki mu kuduba popotagubu gawarara ko munu mo eba wenawena. 27 Ko siyareya ka ridi ki e eya mete powena. 28 Kau karako nuwagi da nu wainapamu; Mara kwauneya iyapana popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto makeya ki ka ridi ki nima wainai? Mibai ka e iyapana ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki tauwapu.”

29 Sadusi ragidai ki inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke, “Wi paerepiyamu kawaya daganani. Wi Mamanuga God e yonai eba kataigau ade e kasiyarai mete eba kataigau. 30 Iyapana popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto makeya ki ka mu eba anikatagisi. Mu ka aneya kunumau idiwu ki mu maba inako idiwono. 31 Ko iyapana popotagubu ragidai ewa ade iyatagamana kimana ubumana ki yonai ka Mamanuga God e okai wi kabuwanibu kewowena. Ko e yonai ki wi bani eba iyabamupu bo? E okai ki wagubu ke; 32 ‘Apunu Eburamu e Mamai God ka nau. Apunu Aisiki e Mamai God ka nau. Ade apunu Diyaikapu e Mamai God ka nau.’”

Iyesu ubupu Mamanuga God e okai kawareya inako wagubu manako ade tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God e ka eba iyapana kwakwarepumaga ononopiyamu puwawagau ki mu Mamamaga. E ka popai ragidai mu keyaimuguma iyaiya idiwu ki mu Mamamaga, ki pokere e okai wagubu ke; ‘Apunu Eburamu e Mamai God ka nau. Apunu Aisiki e Mamai God ka nau. Ade apunu Diyaikapu e Mamai God ka nau.”

33 Iyapana ropani kawaya Iyesu kabuwai ki wainamupu ka mu nota-maga kowena.

Gora bani ka kawaya
(Maki 12:28-34; Ruki 10:25-28)

34 Iyesu badidi wagubu ki pokaiya Sadusi ragidai yona denai tagamana babatagubu ki sisiyai Parisi ragidai wainamupu manako mu bautagubu ewapuru dibimupu. 35 Mu ewapuru dibimupu manako mu paunamugu ka Mamanuga God e gorai kataiya apunai mosi ubupu Iyesu manupana da e yona mo paerepana ki nana e manupupu, wagubu ke; 36 “Nidiyei Kabukabuwa Apunai, Mamanuga God e gorai ropani kawaya nakapupu ki paunamugu gora bani ka kawaya esida?”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

37 E inako wagubu, manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Gora
kawai ka yau kena; ‘Mamanuga God e eya mena ka Kaiwawo. Wi nuwaga
notaga ade wi mibiga kuduba e mena mara-mara nota kwarikwarisipiyoi
idiwoi.’ 38 Gora ki mena ka kawaya esida, 39 ade gora ki kobaiya ka yau
kena; ‘Kau kiya nene wainapiyei ki maba kau kowagi-yoma mu nene mete
wainapiyowa.’ 40 Gora apeya yau mena ka kawakawaya. Mamanuga God
e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai badidi tagubu ade oragai
apunai Mosisi gora badidi tapu ki kuduba ka gora apeya yau mu koba-
mugu.” Iyesu inako wagubu.

Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ka nima?
(Maki 12:35-37; Ruki 20:41-44)

41 Parisi ragidai ika bautagubu dibimupu idiwa ki pokere Iyesu mu
manutapu, wagubu ke; 42 “Wi badidi wainapiyamu; Wi Iya Negeyana
Apunai Keriso ki e ka nima e momai?”

E inako wagubu manako mu denai tagubu ke; “E ka oragai apunai
Dewida e momai.”

43 Mu inako tagubu ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Keriso ka
oragai apunai Dewida e momai ki yonai ka mibai maba ki ka Mamanuga
God e Keyai badidi pokere apunu Dewida kabuwapupu da e uburoto
Keriso e eya Kaiwawoi siyana ki nana sibu? Mama-nuga God e okai
wagubu ke;

44 ‘Nau Mamai God nau Kaiwawoni sibu, wagubu ke; Kau nau
madanani garu deneya tondowa da nau kau iyaragiyoma kuduba
kwanatamani kau kerapugi kobaiya nakatamani kewoyagisi were.’

45 Oragai apunai Dewida ubupu wi Iya Negeyana Apunai Keriso e eya
Kaiwawoi sibu, ko ade badidi maba ka e eya Kaiwawoi sibu Keriso ki ade
apunu Dewida e eya momai?” 46 Iyesu yona ki wagubu ka Parisi ragidai
yona denai tagamana babatagubu. Mara ki makeya ade ewa ka iyapana
dai eba bautagubu Iyesu manumupu.

Iyesu iyapana kawakawai sisibatapu
(Maki 12:38-39; Ruki 11:43-46; 20:45-46)

23 1 Ko Iyesu wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai ade iyapana
ropani kawaya mete kina ki tadebu, wagubu ke; 2 “Mamanuga
God e gorai kataimugu ragidai ade Parisi ragidai ki mu ka oragai
apunai Mosisi e watai wadumupu, 3 ki pokere mu Mamanuga God e
yonai tagamu ki wi wainapiyoi makeya makeya kwaiwogoi. Ko mu
kwaetagamu ki kawareya wi inako eba kwaiwogoi, mibai ka mu yona
tagamu ki mu muga paerepiyamu ko eba kwaetagamu. 4 Mu mubo
goramaga bisi kawaya ki mu wadamu pakasi ragidai mu kwepokaramugu
tamu. Ko iyapana gora ki makeya kwaetagamana ki nana muya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nunumu ki ka kawakawai ragidai ki pa ubumu mu emitamiyamu ko eba waitatamiyamu.

5 Iyapana mu emitamana ki nana ka mu Mamanuga God e yonai dai oka-piyamu mu yabaramugu painipiyamu ade mu idamugu katama maba umamu. Mu midimaga tatamai umamu ki kisiyarai rorowa kawakawaya taini-piyamu iwu. 6 Poraga kawareya ka mu iyapana mu emitamana wiwiratamana ki nana kebari bagi kawaya kawareya idiwu ade guriguri tawai rabineya ka mu kawai gisipiyamu kawakawai ragidai mu watamaga bagi kawaya ki kawareya idiwu. 7 Mu nuwamugu kayatagamana imatau iwana da iyapana ropani kawaya ika idiwu mu emitamana naigida mena parautamana ki nana manako tagamana ke; 'Wi ka nu Nidiyamu Kabukabuwa Ragidai'.

8 Mu inako kwaetagamu, ko nau nidiyani wainapumuri; Wi wiga kowaguma eba tademuri da mu ka wi 'Nidiyamu Kabukabuwa Ragidai', mibai ka wi Nidiyau Kabukabuwa Apunai ka eba ropani ko eyaka mena. 9 Ade yewe wairau ka wi iyapana kaina mo eba simuri da e ka wi 'Mamaga', mibai ka wi Mamamaga eyaka mena ka kunumau tondau. 10 Ade wi Kaiwawoga ka Keriso e eya mena ki pokere iyapana kaina mo wi Kaiwawoga eba simuri. 11 Iyapana nima wi paunagau kawaiwagana wainapiyau ki ka e kwarisiyagisi e kowaiyoma mu bigabigamaga kwaeyogono. 12 Iyapana nima e ebo si tepapiyau ki ka aita ewa ka e kwarisiyagisi suroto. Ko ade iyapana nima e ebo kwarisiwena tondau ki ka aita ewa ka e kawayayagisi."

Parisi ragidai mu midimaga pa matakawagau
(Maki 12:40; Ruki 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Iyesu ade wagubu ke; "Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai ade Parisi ragidai, wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Wi ka midiga pa matakawagau ragidai. Mamanuga God e gari kunumau ki katai iyapana kataitagamana katamurui ki kasiparai ka wi umamupu dokodoko. Wi wiga ka katai ki eba kataigamana wainapiyamu ade iyapana katai ki kataitagamana wainapiyamu kaiwu mu yawatamaga ki wi bodapiyamu.

15 Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai ade Parisi ragidai, wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Wi ka midiga pa matakawagau ragidai. Iyapana eyaka mena kwaitana e notai wirapa-mana da wi kwaiwagamu ki maba e mete inako kwaewagana ki nana ka wi ubumu tawana tawana igida yauda egi kawareya mete kina kwaeneiwagamu iwu. Wi iyapana mo inako bananapumuri ki ka wi beraga berokoi e kabuwapumuri da e wi badidi kwaiwagamu ki maba e inako mete kwaeyogono. Ko berokoi e kwae-yogono ka kawaya esida ki pokere e yo wi bita wadamana tawaneya baiwagi ki ka e bita kawaya daganani esida bananapoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Akae, wi yabuga kenekenei iyapana waratamiyamu yawata paere-
piyamu kabuwatamiyamu ragidai. Wi ka aita bita kawaya bananapumuri.
Wi iyapana tadeyamu, iwagamu ke; 'Nima uburoto Mamanuga God
e Tawai ki si pokaiya gwede mo gwaiyaba kaimatana yagisi manako
gwaiyaba wagubu ki e ewa eba kwaeyagisi, ki ka baganai, eba gwedei
mete kina. Ko e uburoto bowa yamayamai Mamanuga God e Tawai
rabineya ki si pokaiya gwaiyaba kaima-tana ki yagisi, ki ka gwaiyaba
wagubu ki e makeya makeya kwaeyogono ko eba paerepoto.' 17 Wi inako
iwagamu ki mibai ka wi yabuga ka kenekenei ade wi ka notababa ragidai.
Gwede ka kawaya esida? Bowa yamayamai ki kena bo Mamanuga God
e Tawai ki kena? Nau nidiyani wainapumuri; Gwede yamayamai tawa
rabineya ki kuduba ka tawa ki pokaiya Mamanuga God e nene. 18 Ko wi
iyapana inako mete tadeyamu, iwagamu ke; 'Nima uburoto Mamanuga
God e kepakepai ki si pokaiya gwede mo gwaiyaba kaimatana yagisi
manako gwaiyaba wagubu ki e ewa eba kwaeyagisi, ki ka baganai, eba
gwedei mete kina. Ko e uburoto puyo kepakepa kawareya tampu ki si
pokaiya gwaiyaba kaimatana ki yagisi, ki ka gwaiyaba wagubu ki e
makeya makeya kwae-yogono ko eba paerepoto.' 19 Wi yabuga kenekenei
ragidai. Gwede ka kawaya esida? Kepakepa ki kena bo puyo kepakepa
kawareya ki kena? Nau nidiyani wainapumuri; Gwede kepa-kepa
kawareya ki kuduba ka kepakepa ki pokaiya Mamanuga God e nene.
20 Iyapana nima uburoto kepakepa ki si pokaiya gwede mo gwaiyaba
kaimatana yagisi ki ka e puyo kepakepa kawareya nakamupu ki kuduba
simaga pokaiya gwaiyaba kaimatana ki mete wagubu. 21 Ade iyapana
nima uburoto Mama-nuga God e Tawai ki si pokaiya gwede mo gwaiyaba
kaimatana yagisi ki ka e tawa ki apunai e si pokaiya gwaiyaba kaimatana
ki mete wagubu. 22 Ade ki kwaitana; Iyapana nima uburoto kunuma
si pokaiya gwede mo gwaiyaba kaimatana yagisi ki ka e Mamanuga
God e kemai ade kema kawareya tondau apunai ki mu simaga pokaiya
gwaiyaba kaimatana ki mete wagubu.

23 Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai ade Parisi ragidai, wi
ka aita bita kawaya bananapumuri. Wi ka midiga pa matakawagau ragidai.
Wi ka gwedegwedega kuduba naigida mena damupiyamu manako damu
ida esida mena ki damui eyaka mena ka wi Mamanuga God nene tamu.
Ena, eba wi gwedegwedega ki mena ko kusura kwarai yo gumai ebo ebo
inako ki wi mete tepiyamu naigida mena damu-piyamu. Ko Mamanuga
God e gorai kawakawai karako suwagani ki wi eba wainapiyamu
kwaiwagamu; Wi Iyapana bamamugu supasupai kwaiwagamana ki wi
eba kwaiwagamu, wi iyapana eba nuwanuwatamiyamu, ade wi badidi
kwaiwagamana iwagamu ki wi eba kwaiwagamu. Damu eyaka mena
Mamanuga God nene tamana ki ka baganai ko e gorai kawakawai ki wi
mete makeya makeya kwaigamana ki nana.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

24 Wi yabuga kenekenei iyapana waratamiyamu yawata paerepiyamu
kabuwatamiyamu ragidai, wi ka badidi maba ki keyakeyai nau karako
wi nidiyani wainapumuri; Wi ka apunu mosi e kapai rabineya kwagama
marai munta supu ki empupu tekwaripupu kwenupupu ko buwamuku
kawaya e kapai rabineya supu ki e eba empupu ko mete kubabu, ki wi ka
apunu ki maba.
25 Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai ade Parisi ragidai,
wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Wi ka midiga pa matakawagau
ragidai. Wi kapaga yo wi yogoga tagai mena ki wi siruwapiyamu da
iyapana wi emini-mana baganai tagamana ki nana, ko wi rabinagau
berokoi posiwena uburau ki wi utapiyamu kapoi ade taisi teyateyama
ki mena kwaiwagamu idiwu. 26 Wi yabuga kenekenei Parisi ragidai, nau
yona yau nidiyani ki wi wainapumuri; Wi kapaga yo wi yogoga ki rabinai
yabiri siruwapumuri ki ka tagai mete taniyagisi.
27 Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai ade Parisi ragidai,
wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Wi ka midiga pa matakawagau
ragidai. Popotagubu ragidai mu rakimaga iyapana tarapiyamu bagi
kawaya monagapiyamu, ki wi ka ade raki ki maba. Raki kawareya ka
tanai kawaya ko raki rabineya ka popai ragidai mu suwanamaga ade mu
midimaga kwakwarepumaga puwawena ika uburau. 28 Ki maba, iyapana
wi midiga kwakwarepuga empiyamu ka bagi kawaya ko wi midiga pa
matakawagau. Wi rabinagau ka bigi mena posiwena uburau."

Mamanuga God uburoto Parisi ragidai bita tageni
(Ruki 11:47-51)

29 Iyesu ade wagubu ke; "Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai
ade Parisi ragidai, wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Wi ka midiga
pa matakawagau ragidai. Mamanuga God e bonanai wainapamawa taga-
mawa ragidai ade bagi supasupai kwaetagamawa ragidai naiya mena
popotagubu ononotampu ki mu ononotampu rakimaga ki wi karako
naigida mena monagapiyamu ade kwayubapiyamu. 30 Wi iwagamu ke; 'Nu
ripakwarakwaranuguma ubumpu Mamanuga God e bonanai waina-pamawa
tagamawa ragidai namutampu ki ka mu idiwa makeya nu ika mete idimpena
ki ka mu berokoi kwaetagubu ki maba nu inako eba kwaigumpena.' 31-32 Wi
inako iwagamu, ko nau nidiyani wainapumuri; Wi ripakwarakwaraguma
nene iwagamu ki ka wi wiga nene mete iwagamu, mibai wi ka mu momo-
muguma. Ko baganai, mu naiya Mamanuga God e bonanai wainapamawa
tagamawa ragidai namutamawa ki bigi wi karako wadumuri riyapumuri
yamuri kewopumuri. 33 Wi ka motamota berokoi e munuiyoma ade
wi motamota e munuiyoma mete wenatamiyamu. Mamanuga God wi
bita negeyana watai ki wi badidi maba baibigapumuri? 34 Nau nidiyani
wainapumuri; Nau bonanani wainapamana tagamana ragidai yo katai

ragidai yo wi nidimana kabukabuwa ragidai ki mu kuduba nau wi bamagau tonotamani manako mu nau yonani togomono iwono. Ko nau kataineya da aita ewa ka wi ubumuri manako mu dai wi namutamuri, dai wi ripa korosi naureya ikokotamuri da popotagisi, dai wi tetamuri guriguri tawai rabineya raukeketamuri, ade dai wi siwakeketamuri tawa tawa kaya-tagisi.
35 Wi mu bamamugu inako kwaiwagi ki pokere wainapumuri; Iyapana naiya ubumpu bagi supasupai apunai Eiboro minimpu poyo ade e eweya supasupai kwaetagamawa ragidai mete namutamawa kebomawa da apunu Barakaiya e gubagai Sekaraiya Mama-nuga God e Tawai rabineya 'Puyo Tamu Watarai' ade 'Wata Tanai Bagi' ki paunau minimpu poyo, mu berokoi ki kuduba kwaetagamawa ki denai ka bita wi bananapumuri. 36 Ena, nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana kuduba naiya namutampu popotagubu ragidai mu bimbinamaga ka wi karako idiwu ragidai wadumuri."

Iyesu natere Diyerusaremu nene nuwaboyawena
(Ruki 13:34-35)

37 Iyesu ade wagubu ke; "Natere Diyerusaremu ragidai, natere Diyerusaremu ragidai. Mamanuga God e bonanai wainapiyamu ragidai ki wi namutamiyamu ade e bibi tonotapu ragidai ki wi bowa were tauniyamu popo. Kokoroku inai e munuiyoma e mabui kobaiya nakatamiyau kwayubatamiyau ki maba ka nau maramara wi kuduba nau idani rabineya dibiniyana ki nana wainapekeya ko wi nau bodabodasinimawa. 38 Ko wainapumuri, karako nau kamadiniyani kayasugani manako wi tawaga gumoroyagisi.
39 Ade nau yonani yau mete wainapumuri; Waunitau ka wi nau mo eba emisinimuri, ko mara baiyagisi da wi iwagi ke; 'Kau Mamanuga God e kasiyarai pokaiya baunugibi ki pokere e kau wadiniyoto bagi,' wi yona ki iwagi makeya ka wi nau ade emisinimuri." Iyesu inako wagubu.

Mara siyarai bauwagana ki makai nu badidi maba empamu
(Maki 13:1-2; Ruki 21:5-6)

24 1 Iyesu Mamanuga God e Tawai ki kamadubu kayawena kaniyawa ka e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu e tawa bagi kawaya ki naigida mena empana ki nana simupu. 2 Ko e tadebu, wagubu ke; "Wi gwedegwede yau kuduba em-piyamu? Nau yona mibai suwagani wainapumuri; Tawa yau bowa pokaiya wadumupu ki ka iyapana ewa marai mosi baitagisi baupomoto giripomoto pasumoto manako bowa mo kawareya pasimupu ki kuduba mu yadini rorororo isiyapomoto kewoyagisi.

Nuwboya ade bita makari yabadau ki yonai
(Maki 13:3-13; Ruki 21:7-19)

3 Iyesu ripa 'oripi' wenatagubu kweyai ki kawareya tondawa makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mubo mena e bameya bautagubu manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manumupu, tagubu ke; “Kau nidi; Nuwaboya yo midi makari nene nuwagibi ki gwede mara baiyagisi? Kau wiranugana baunugana marai ade mara siyarai ki marai bauwagana ki nu gwede matakirai empamu da nu kataigamu mete idiwomu?”

4 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi yabu yabu idiwoi kwaenda iyapana baitagisi wi beranimoto kerapugau yadini. 5 Iyapana ropani kawaya nau ewaneya baitagisi nau sini pokaiya beratagisi, tagisi ke; ‘Nau ka wi Iya Negeyana Apunai Keriso.’ Mu inako beratagisi manako iyapana ropani kawaya notamaga wirapomoto da mu sumatamini. 6 Wi ta yo yawira ki sisiyai wainapumuri, ade ta yo yawira kwaetagamana kwaetagisi ki sisiyai mete wainapumuri. Ko kudu eba wainapiyoi. Ta yo yawira ki kuduba wenayagisi ko mara siyarai tondau, eba bauwagana kena. 7 Tawana tawana ka natere mo uburoto natere kudubai mo mete yawiratagisi, ade tawana mo kawaimaga e iyapanaiyoma tetamini kayatagisi tawana mo kawaimaga e iyapanaiyoma mete kandetagisi. Tawana dai ka kapoi kawaya daganani uburoto ade tawana dai ka waira nutanuta mete baiyagisi. 8 Ko nuwaboya yau kuduba ka ridi munu wenapana tagai urau ki makarai maba. Makarai kawaya ka ewa baiyagisi.

9 Mara ki baiyagisi makeya ka iyapana ubumoto wi dai tenimoto iyara ragidai mu idamaga rabineya naka-nimoto manako mu ubumoto wi girini-moto pasunimoto manako namunimoto. Nau pokanere ka iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau wi tagararanimoto. 10 Mara ki makeya ka nau sumasiniyamu ragidai ropani kawaya mu sumamaga kaupomoto manako kowamuguma tagararatamono deni deni yogo kasiwaratogomono. 11 Ki makeya ka Mamanuga God e yonai beratagamu mubo nuwamugu nuwa-mugu tagamu ragidai ropani kawaya mete baitagisi iyapana kerapumugu waditamono notamaga wirapomono. 12 Mara ki makeya ka berokoi e upi kawayayagisi kayayagisi ki pokere iyapana ropani kawaya mu rabinamugu ka nota kwarikwarisi ki notai nusuru-yagisi. 13 Ko iyapana gwedewau ragiragi kawaya ubumoto giruru maba kobaiya tetetagisi kaiwono da mara siyarai baiyagisi ki mu ka iya waunai yadini. 14 Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau, ki ka mu Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki yonai bagi kawaya yau wainapomoto kewoyagisi were ewa ka mara siyarai ki baiyagisi.”

Berokoi kawaya mosi yabadau
(Maki 13:14-23; Ruki 21:20-24)

15 “Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Daniyero wagubu da aita ewa ka Berokoi Kawaya mosi baiyagisi manako wata bagi kawaya e eba uburana watai ki wateya e uburoto. (Nima yona yau iyabapono

ki ka e yona yau mibai ki naigida mena notapono.) Wi berokoi ki ika uburono
empumuri, 16 ki ka wi tawana Diyudiya ragidai garugaru mena wakapaiwagi
kweyau kaiwagi. 17 Iyapana mosi tawa tagaiya yapu tondau ki e eba suroto
e ebo gwedegwedei tawa rabineya nakapupu ki tepoto. Pa mena. 18 Ade
iyapana mosi kokorau umau ki ka e eba wirayagisi e midi tatamai ki kai tawau
kayayagisi. Pa mena. 19 Akae, mara ki makeya ridi mosi mibi romodoi bo
munu wawayai mete kina ki ka e badidi maba wakapayagisi garugaru kaya-
yagisi? 20 Ade ki maba, wi Mamanuga God bameya guriguriwogoi da berokoi
ki nusuru marai bo aiyata marai ki makeya eba baiyagisi. 21 Mibai, mara ki
makeya ka nuwaboya yo bita kawaya daganani wenayagisi. Mamanuga God
ubupu waira yo gwedegwede kuduba yamanatapu makeya idiweya kebomeya
da karako ka iyapana bita inako mo eba emupu. Ade ewa, mara siyareya,
ka mu bita inako mo mete eba empomono. Ko paunau ka bita kawaya yau
wenayagisi. 22 Mamanuga God e bita ade nuwaboya ki marai yadini rowarowa
ki ka iyapana mo eba tondono ko mu kuduba popo-tagisi gawarara. Ko e eya
iyapanaiyoma winetapu ragidai ki mu nene e waina-piyau ki pokere e mara ki
yadini rogobi da mu eba popotagisi ko idiwono.

23 Mara ki makeya iyapana mo baiyagisi wi nidiyoto, yagisi ke; 'Kebo-
muri empumuri, Keriso yewe bauwena tondau,' bo ade mo yagisi ke; 'Keriso
bauwena burida tondau,' iyapana mosi baiyagisi inako yagisi ki ka wi e
yonai ki eba sumapumuri. 24 Iyapana dai ubumoto beratagisi, tagisi ke; 'Nau
ka Keriso.' Ade dai beratagisi, tagisi ke; 'Nau ka Mamanuga God e bonanai
wainapuwani makeya nidiyakani yau kena.' Mu inako tagisi manako mu
matakiramaga marai kawai mete kwaetogomono wi kabuwanimono. Mu
iyapana beratamini manako kasiyara-tagisi ki ka mu ubumoto Mamanuga
God e eya iyapanaiyoma winetapu ragidai ki mu notamaga mete wira-pomoto.
25 Ki pokere wi wibo kwayubaga kwaiwogoi yabu yabu idiwoi. Gwedegwede
kuduba aita ewa wenayagisi ki sisiyai nau karako yabiri nidibuwani yau kena.

26 Iyapana dai wi nidimoto, tagisi ke; 'Empumuri, e bauwena iyapana eba
idiwu tawaneya buri tondau', mu inako tagisi ki ka wi rabinaga pakarayagisi
mu ewamugu eba kaiwagi. Ade mu tagisi ke; 'Empumuri, e nu bamanugu yewe
bauwena tawanugu tondau', mu inako tagisi ki ka wi mu yonamaga ki mete eba
sumapumuri. 27 Yangwara wadau kunuma kuduba miniyau siwa ki maba ka
Kunumau Kawapuwani Apunai nau marani baiyagisi manako iyapana kuduba
nau inako matarau emisini-moto. 28 Ko nau waigugu yau suwagani ki wi
wainapumuri; Gwede mosi powena ika ukwarau ki ka midiwari kusuketa ika
mete dibipomoto e kwakwarepui ki kupamana ki nana baitagisi."

Kunumau Kawapu Apunai ade wirayagisi baiyagisi
(Maki 13:24-27; Ruki 21:25-28)

29 "Bita makari kawaya ki marai kewoyagisi ki ka madega sisipupoto
manako siragamu ewa eba taniyagisi. Supama kunumau gwegwetagisi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako kunuma kasiyarai mubo mubo geyageyatagisi. 30 Mara ki
makeya ka iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau, Kunumau Kawapuwani Apunai nau matakirani kunumau
kwaesugani ki mu empomoto manako yadi kimono apena meyomono. Ki
makeya ka Kunumau Kawapuwani Apunai nau tanini bagi kawaya ade
nau kasiyarani mete kina kunumau oroguma kawareya ade kaworoni
ki wi nau emisinimuri. 31 Bawiwi kawaya ki yogono makeya ka nau
aneyaniyoma tonotamani manako tawana tawana kuduba, madega
kauwagau madega posiwagau, kunuma waira kerareya, ki mu kayatagisi
nau iyapananiyoma winetapuwani ragidai kuduba kwanatamini manako
wata eyaka mena damutamini."

Waigugu mosi ripa damaya naureya
(Maki 13:28-31; Ruki 21:29-33)

32 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Karako keyakeyai
ripa damaya naureya kabuwaniyani ki wi wainapumuri; Ripa damaya
mibai toporuyagisi gumai bagi kawaya posiwagana kwaeyogono ki
ka wi kataigau da bodu marai waunitau baiyagisi. 33 Baganai, wi
gwedegwede kuduba nidibuwani ki mibai wena-yogono empiyoi ki ka
wi mete kataiwagi da mara siyarai ka waunitau. 34 Nau yona mibai
suwagani wainapu-muri; Nau yonani yau kuduba nidi-buwani ki mibai
matarayagisi empu-muri were ka wi dai yewe wairau idiwu ragidai ewa
popoiwagi. 35 Kunuma waira kuduba gogatagisi, ko nau yonani badidi
suwagubuwani ki eba gogayagisi ko maramara tondono kaniyono."

Iyesu gwede mara ade wirayagisi baiyagisi
(Maki 13:32-37; Ruki 17:26-30, 34-36)

36 "Nau gwede mara kemorau bo nawarau ade wirasugani bausugani
ki ka iyapana kuduba wi eba kataigau, aneya kunumau idiwu mete
eba katai-mugu, ade nau niya Mamanuga God e eya Gubagai ki nau
mete eba kataineya. Nu Mamanuga God e eya mena mara ki kataiya.
37 Iyapana oragai apunai Nowa tondawa makeya badidi kwaetagamawa
idiwa ki maba ka nau Kunumau Kawa-puwani Apunai ade wirasugana
bau-sugana makeya iyapana inako mete kwaetagisi. 38 Oragai takari
kawaya awana goya kawaya ki eba bauwena makeya ka iyapana bani
kupamawa, awana kubamawa, apunu ridi tauwa-mawa ade petemuguma
apunu tauwa-mawa, mu inako kwaetagamawa kebomawa da apunu
Nowa waka kawaya ki kawareya yapu posiwena. 39 Mara ki makeya ka
iyapana eba kataimugu da awana goya kawaya ki yabadawa, ko goya
kawaya ki bauwena iyapana kuduba bibiyotapu gawarara. Nau Kunumau
Kawapuwani Apunai ade wirasugana bausugana marai ka inako
wenayagisi. 40 Nau bausugani ki ka iyapana apeya upitagamu idiwu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nau mo yadani ko mosi kamadani. 41 Ridi apeya bani madai musupiyamu
idiwu ki nau mo yadani ko mosi kamadani.
42 Ki pokere wi wibo kwayubaga kwaiwogoi yabu yabu idiwoi. Nau
wi Kaiwawoga gwede mara ade wira-sugana bausugana marai ki wi eba
kataigau. 43 Nau yona yau mete suwagani ki wi naigida mena wainapu-
muri; Tawa apunai e eba kataiya da kuwa apunai kemorau gwede madega
baiyagisi. E kataiwagubena ki ka e dagurai tondibena manako kuwa
apunai ki eba bauwagubena e tawai baupena. 44 Baganai, ki maba nau
nawanani yabu yabu idiwoi. Wi wainapiyoi da nau eba bausugana marai
ki nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugani bausugani." Iyesu
inako wagubu.

Bigabiga apunai bagi ade eba bagi
(Ruki 12:41-48)

45 "Bigabiga apunai nima e upi eba kamadau ko e notai supasupai
kawaya mena kwaewagau ki e bameya badidi wenayagisi ki nau karako
wi nidiyani wainapumuri; Kawai apunai tawa kamadini kayayogono ki ka
e bigabiga apunai ki e nene yagisi baiyagisi manako siyoto da e yabiyabiri
uburono manako e kowaiyoma bigabiga ragidai kuduba mu upimaga
badidi upitagamu ki makeya mu denimaga tageyono. 46 Bigabiga apunai ki
uburoto e upi wadubu ki naigida mena kwayubapono kwaeyogono tondono
da apunu kawai ki ade wirayagisi baiyagisi e empoto, ki ka apunu kawai
ki e mamamai yagisi. 47 Ena, nau mibai suwagani wainapu-muri; Bigabiga
apunai ki e upi naigida mena inako kwayubapono kwaeyogono tondono ki
ka tawa apunai ki e tepapoto kawaiyagisi manako siyoto, yagisi ke; 'Nau
tawani ade nau gwedegwedeni kuduba ki kau mete kwayubapiyowa.'
48 Ko bigabiga apunai ki e berai eba bagi ki ka e upi naiya wadubu
ki naigida eba kwayubapono ko e notai yagisi ke; 'Nau kawaini e
wirawagana bauwagana marai ki e paerepupu rowarowa kawaya umau
wadau'. 49 E inako notapono manako e eya kawai gisipono e kowaiyoma
bigabiga ragidai ridi yo apunu ki tauniyono makari tageyono ade bani
kawaya daganani kupono awana suwakarai mete kuburono da e yabarai
babayagisi. 50 Ko ki makeya ka tawa apunai ki ade wira-yagisi baiyagisi
manako bigabiga apunai ki nainipoto. 51 E eba nawanawagawa ki pokere
apunu kawai ki baiyagisi bigabiga apunai ki yadini gudapoto bidara
kweyoto manako ewa yadini iyapana midimaga pa matakawagau ragidai
mu watamugu kwenupoto. Kwenupoto manako e ika yadi kirono uwarai
sisiripono tondono." Iyesu inako wagubu.

Onowa ida esida mena badidi kwaetagubu ki keyakeyai

25 1 Iyesu ade tadebu, wagubu ke; "Mara ki makeya wi Mamanuga
God e gari rabineya badidi maba kaiwana ki keyakeyai mosi

ka yau kena; Onowa ida esida mena ki mu duna-muguma temupu anika
waunai apunai ki bananapamana nawanai kayatagubu. 2 Onowa ki
mu paunamugu ida daikere mena ka notanotai ko ade ida daikere ka
notababa ragidai. 3 Notababa ragidai ki mu dunamuguma mena temupu
ko duna awanai yapaka ki mu eba temupu. 4 Ko onowa notanotai ki mu
ka mu duna-muguma ki awanai yapaka mete temupu.

5 Anika apunai ki garugaru eba bauwena ki pokere onowa ki kuduba
pa nawana idiwa da paunau ka mu yabu-maga towena manako oro
wadumpu.

6 Tedera paunau ka apunu mosi ubupu e bonanai ragiragi kawaya
wagubu ke; 'Anika apunai bauwagana kwaewagau, wi kebomuri
e banana-pumuri.' 7 E yona ki wagubu ka onowa ida esida ki
kuduba wakapa giritagubu kimpu ubumpu mu dunamuguma wade
kawakawayamupu, 8 ko notababa ragidai ki mu dunamuguma awanai
kewowena ki pokere mu ubumpu notanotai ragidai ki tademupu, tagubu
ke; 'Wi dunaga awanai dai nu negemuri, mibai ka nu dunanuguma
awanai ki kewowena.' Mu inako tagubu, 9 ko onowa notanotai ki denai
mu tademupu, tagubu ke; 'Pa mena, nu nubo denenugu mena minimipi ki
pokere dai wi nege-mana ka eba baganai. Wi kaiwagi wi wibo awanaga
ki gimarapumuri.' 10 Mu inako tagubu manako notababa ragidai ki
ubumpu mu dunamuguma awanai ki gimarapamana ki nana kayatagubu.

Mu kayatagubu ewamugu ka anika apunai ki bauwena. Onowa
notanotai ida daikere mena ki mu ka okukuna-tagubu kewowena ika
nawana idiwa ki pokere anika apunai ki bauwena ka e mu emitapu
waratapu tawa rabineya anika kupei kupetagamana ki nana yamupu
manako ewa gudu umamupu.

11 Notababa ragidai iwa da ewa bautagubu ka mu gudu umampu ki
tagaiya wadedetagamawa, tagamawa ke; 'Kaiwawonuga, Kaiwawonuga,
kau gudu nu nene kwaipi.' 12 Mu inako tagubu, ko apunu ki denai tadebu,
wagubu ke; 'Ki pa mena, nau eba kataineya wiyo.'"

13 Iyesu keyakeyai ki wagubu kewowena ka e iyapana ade tadebu,
wagubu ke; "Nau gwede mara bo gwede madega bausugani ki wi eba
kataigau ki pokere yabu yabu idiwoi."

Bigabiga ragidai apeya eyaka mu keyakeyaimaga
(Ruki 19:11-27)

14 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Mara ki makeya wi Mamanuga
God e gari rabineya badidi maba kaiwana ki keyakeyai mosi ka yau kena;
Apunu kawai mosi tawana uwama kawaya mo kayawagana kwaewagawa
ki pokere e bigabigaiyoma apeya eyaka ki mu nene wagubu bautagubu
manako e gwede-gwedei kuduba mu idamaga rabineya nakapupu da
mu kwayubapamana ki nana. 15 Mu eyaka eyaka kataimaga kawayai ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makeya makeya ka e bowa madai mu tagebu. Mosi ka e bowa madai 5000 kwebu, mosi ka e 2000 kwebu, ade mosi ka e 1000 kwebu. E inako kwaewena manako kamaditapu tawana mo kayawena.

16 Bowa madai 5000 wadubu apunai ki e kayawena bowa madai ki pokaiya upi mo kwaewagawa manako bowa madai ki kawayawagawa yarawa da e kawareya ade 5000 wadubu. 17 Bowa madai 2000 wadubu apunai ki e mete inako kwaewena. E kayawena bowa madai ki pokaiya upiwagawa yarawa da bowa madai ki kawareya ka e ade 2000 wadubu. 18 Ko bowa madai 1000 wadubu apunai ki e upi mo eba kwae-wena ko e ubupu apunu kawai ki e bowai madai wadubu kayawena uruba ukwapupu manako rabineya wekepupu.

19 Apunu kawai ki umawa wadawa da mara rowarowa kawaya kewowena eweya ka e ade wirawena bauwena manako e bigabigaiyoma mu nene wagubu bautagubu tadebu, wagubu ke; 'Nau bowa madai wi kwayubapamana ki nana negebuwani ki wi karako tepumuri baiwagi da nau empani.' 20 Bowa madai 5000 wadubu apunai ki e yabiri bauwena manako wagubu ke; 'Bada emani, kau bowa madai 5000 nau idani rabineya tapi ko ki pokaiya ka nau upisugekeya da kawareya ade 5000 wadubuwani karako negeyakani yau kena.' 21 E yona ki wagubu ka apunu kawai ki denai e sibu, wagubu ke; 'Kau midigi eba togawena ko kau upi bagi kawaya kwaenugibi apunai. Nau marai munta negebuwani ki kau naigida mena kwayubapiyeya ki pokere nau karako kawaya daganani negeyani ki kau mete kwayubapiyowa. Kau yabi da nau mete ewapuru idiwomu mamamaigomu.'

22 Ki eweya ka bowa madai 2000 wadubu apunai ki e mete bauwena manako wagubu ke; 'Bada emani, kau bowa madai 2000 nau idani rabineya tapi ko ki pokaiya ka nau upisugekeya da kawareya ade 2000 wadubuwani karako negeyakani yau kena.' 23 E yona ki wagubu ka apunu kawai ki denai e sibu, wagubu ke; 'Kau midigi eba togawena ko kau upi bagi kawaya kwaenugibi apunai. Nau marai munta negebuwani ki kau naigida mena kwayubapiyeya ki pokere nau karako kawaya daganani negeyani ki kau mete kwayubapiyowa. Kau yabi da nau mete ewapuru idiwomu mamamaigomu.'

24 Siyarai ka bowa madai 1000 wadubu apunai ki e mete bauwena manako wagubu ke; 'Bada, nau kataineya da kau midigi kwakwarepugi ka tayatayabadai. Kau eba upinugibi kokoreya ki kau bani tepiyei ade kau momai eba upi wateya ki kau raupomunugei. 25 Nau kau kudugeya wainapekeya ki pokere kau bowagi madai ki nau tepuwani waira rabineya wekepuwani ko ki kuduba nau karako ade negeyakani yau kena.'

26 Bigabiga apunai yona ki wagubu wainapupu ka apunu kawai ki denai e sibu, wagubu ke; 'Kau ka berokoi ade kau ramatagi ka togatogai upi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba kwaenugei apunai. Nau eba upisugubuwani kokoreya ki nau bani
tepakani ade nau momai eba upuwani wateya ki nau raupomusugakani
ki kau katainugibi nuwegei? 27 Baganai, kau katainugibi ki pokere
bowa madai negebuwani ki kau wadubena kayanugubena bowa
madai kawayawagau wateya tapena da nau karako wirasugubuwani
bausugubuwani ki kau bowa madai dai kawareya tapena ki nau mete
tegebena.' 28 Apunu kawai ki inako wagubu manako e bigabigai-yoma
tadebu, wagubu ke; 'Bowa madai 1000 apunu yau kwebuwani ki wi
wadmuri bowa madai kawaya daganani 10000 wadubu apunai ki e
kwemuri. 29 Nau nidiyani wainapumuri; Iyapana nima marai munta
wadubu ki pokaiya uburau upi naigida mena kwaewagau kwayubapiyau
ki kawareya ka e ropani kawaya bananapoto ade e bondai ki mete
uburono. Ko iyapana nima e bameya marai munta uburau ki kawareya ka
e mo eba yadini ade marai munta e bameya uburau ki mete gogayagisi.
30 Wi apunu berokoi yau karako wadumuri sisipu tawaneya gari tagaiya
kwenupu-muri. E ika yadi kirono e uwarai sisiri-pono tondono.' Apunu
kawai ki inako wagubu."

Mamanuga God iyapana bagi ade berokoi purutamini

31 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Nau Kunumau Kawapuwani
Apunai kaiwawosugani nau aneyaniyoma bananasinimoto kaworoni
makeya ki ka wi nau kepakepani tanai bagi kawaya ki kawareya tondoni
emisinimuri. 32-33 Iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau
ki mu baitagisi Kunumau Kawapu apunai e yabareya dibipomoto
idiwono manako papa sipi yo papa gote kwayuba-tamiyamu ragidai mu
papamuguma badidi maba purupiyamu papa sipi daikere nakapiyamu
ade papa gote daikere nakapiyamu ki maba ka e uburoto iyapana
bagi supasupai kwae-tagamawa ragidai tetamini e idai garu deneya
nakatamini ade eba supasupai kwaetagamawa ragidai ki tetamini e idai
tenene deneya nakatamini. 34 E inako kwaeyagisi kewoyagisi eweya ka
wi Kaiwawoga uburoto e idai garu deneya idiwu ragidai ki tadeni, yagisi
ke; 'Nau Mamai wadinibu bagi ragidai wi karako kebomuri manako
e kunuma waira kerareya wi wataga e gari rabineya yamanapupu ki
rabineya ka wi e kasiyarai pokaiya idiwoi. 35 Nau wetei mesiniyawa
makeya ka wi nau bani tegemupu kububuwani, ade nau awana gobani
wagawa ki makeya ka wi nau awana tegemupu kubabuwani. Nau gogai
wi bamagau bausugubuwani ki wi nau diriwani kwaigubu, 36 ade nau
sipumani pa mena ki wi nau sipuma-sinimupu. Nau sigirasugubuwani ki
wi nau kwayubasinimawa ade nau dibura rabineya tondekeya ki wi nau
kasiyara tegemana ki nana nau daiyoni baigubu.'

37 E inako yagisi ki ka iyapana bagi supasupai kwaetagamawa ragidai
denai e siyomoto, tagisi ke; 'Kaiwawonuga, kau gwede mara wetei

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

meniyawa manako nu bani kau negemipi, ade kau gwede mara awana gobagi wagawa manako nu awana kau negemipi? 38 Kau gwede mara nu bamanugu iyapana gogai maba baunugibi manako nu kau diriwagi kwaigibi ade gwede mara ka kau sipumagi pa mena manako nu kau sipumanimpi? 39 Kau gwede mara sigiranugibi manako nu kau eminimpi bo kau gwede mara dibura rabineya tondeya manako nu kau daiyogi baigibi?'

Mu inako tagisi, 40 ko wi Kaiwawoga denai yagisi ke; 'Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi ubumpu nau iyapananiyoma kupamu siyasiya iwu ragidai mu diriwamaga kwaigubu ki ka wi nau diriwani mete kwaigubu ki kena.' 41 E inako yagisi manako ade wirayagisi iyapana e idai tenene deneya ubumu ragidai ki tadeni, yagisi ke; 'Mamanuga God e kowagai rabineya idiwu ragidai, wi paepereiwagi kamadisinimuri kaiwagi. Berokoi Apunai Seitani e aneyaiyoma mete kina mu watamaga mata maramara urau ki tawaneya Mamanuga God yamanapupu ki wateya ki wi mete ika kaiwagi. 42 Nau wetei mesiniyawa makeya ki wi nau bani eba tegemupu, ade nau awana gobani wagawa ki makeya ka wi nau awana mete eba tegemupu. 43 Nau gogai wi bamagau bausugubuwani ki wi nau diriwani eba kwaigubu, ade nau sipumani pa mena ki ka wi nau eba sipumasinimpu. Nau sigirasugubuwani ade dibura rabineya tondekeya ki wi nau nene eba kwaigamawa.'

44 E inako yagisi ki ka mu denai tagisi ke; 'Kaiwawonuga, kau gwede mara wetei menibu, bo awana gobagi wagubu, bo kau iyapana gogai maba baunugibi, bo kau sipumagi pa mena, bo kau sigiranugibi bo ade dibura rabineya tondeya manako nu kau eba eminimpi waitanimpi?'

Mu inako tagisi, 45 ko wi Kaiwawoga denai yagisi ke; 'Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi nau iyapananiyoma kupamu siyasiya iwu ragidai mu diriwamaga eba kwaigubu ki ka wi nau diriwani mete eba kwaigubu ki kena.' E inako yagisi, 46 manako uburoto iyapana ki tonotamini bita maramara wadamana ki tawaneya kayatagisi. Ko iyapana bagi supasupai kwaetagamawa ragidai ki mu e tonotamini iya maramara idiwana ki wateya kayatagisi idiwono." Iyesu inako wagubu.

Iyapana kawakawai Iyesu minimana po ki keketai kupamawa
(Maki 14:1-2; Ruki 22:1-2; Diyoni 11:45-53)

26 1 Iyesu yona yau kuduba iyapana kabuwatapu kewowena ka e wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Wi kataigau da mara apeya yabaranugu ka 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki marai. 2 Poraga ki kawareya ka iyapana ubumoto nau Kunumau Kawapuwani Apunai wadisinimoto piyara ragidai mu idamaga rabineya nau tamusinimoto manako mu ubumoto nau ripa korosi naureya susinimoto poyo."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Mara ki makeya ka iyapana kawakawai ade Mamanuga God bameya
dobopiyamu ragidai mete kina ewapuru mena Mamanuga God bameya
dobo-piyamu ragidai kawaimaga si ka Kaipasi e tawaiya dibimupu,
4 manako mu Iyesu wekei gwaiya wadamana minimana po ki keketai
kupamawa. 5 Iyapana ropani kawaya ika poraga kawareya bautagubu ki
pokere kawakawai ragidai ki tagubu ke; "Iyapana ropani kawaya yewe
bautagubu ki ubumana nu yawirani-mana kudeya ki pokere kamadamu
da poraga yau kewoyagisi were ewa ka nu apunu ki yadamu." Mu inako
tagubu.

Ridi mosi ubupu Iyesu monagapupu
(Maki 14:3-9; Diyoni 12:1-8)

6 Ki makeya ka Iyesu apunu mosi si ka Simiyoni e bameya natere Betani
rabineya tondawa. Apunu Simiyoni e ka naiya sigira berokoi mo wadubu
e kwakwarepui kwatakwatawena, ko e karako iyawena.
7 Mu kupetagamawa idiwa ka ridi mosi ripa otai aurai bagi kawaya
awana kororai mo rabineya minibu ki wadubu Iyesu bameya bauwena.
Awana ki denai ka kawaya daganani, ade awana kororai ka mu bowa si
'arabata' pokaiya yamanamupu. Ridi ki Iyesu bameya bauwena manako
ripa otai bagi kawaya ki Iyesu debaiya kwebu wira. 8 Iyesu e tadeyau
kabukabuwa ragidai ridi ki badidi kwaewena emupu ka mu rabina-
maga urabu manako mu mubo mena inako tagubu ke; "Ridi yau awana
bagi kawaya ki gwede nana pa giripupu? 9 E kayawagubena iyapana
gimarampena manako denai bowa madai kawaya daganani kwempena
ki e wadubena iyapana gwedegwedemaga pa mena imagei ragidai ki
tagebena." Mu inako tagubu.
10 Ko mu badidi notapamawa ki Iyesu e ororeya mena kataiwena ki
pokere e tadebu, wagubu ke; "Ridi yau kamadumuri midimama eba
kwemuri. E bauwena nau nene badidi kwaewena ka bagi kawaya.
11 Gwedegwedemaga pa mena imagei ragidai ki mu ka maramara wi
mete idiwoi da wi mu waitatamiyoi, ko nau marani rogobiwena da nau
ewa wi mete eba idiwomu. 12 Ridi yau badidi kwaewena ki kuduba bagi
mena. Nau posugana marai waunitau ki pokere e karako bauwena nau
monagasinibu awana bagi kawaya yau nau debaneya kwebu wira. 13 Nau
mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana tawana tawana idiwu aita ewa
nau yonani bagi kawaya wainapomoto ki ka mu ridi yau nau nene badidi
kwaewena ki sisiyai mete waina-pomoto manako e werei togomono."

Iyesu wadamana yonai ki apunu Diyudiyasi mibipupu
(Maki 14:10-11; Ruki 22:3-6)

14 Iyesu yona ki wagubu makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai ida
esida kewowena kerapu apeya apunai mosi si ka Diyudiyasi si daikere ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Isikariyoto e kipu ubupu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki
mu bamamugu kayawena, 15 manako manutapu, wagubu ke; “Nau karako
waitaniyani da wi Iyesu wekei gwaiya wadumuri ki ka wi denai nau
gwede tegemuri?”
Mu bowa madai apunai eyaka mena ade ida esida mena (30) ki
iyabamupu kwemupu, 16 ki pokere apunu Diyudiyasi kayawena Iyesu
wadana mu idamaga rabineya tarana ki yawatai kwaenepiyawa umawa.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kupetagamawa
(Maki 14:12-21; Ruki 22:7-14, 21-23; Diyoni 13:21-30)

17 ‘Parawa Pa Pasumana Kupei’ ki marai yabiri bauwena ki makeya ka
Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu manako simupu,
tagubu ke; “Kau nuwageya nu tawa bani rabineya yamamu tawiyaigamu
da kau ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ki kupei kupenuwagi?”
18 Mu inako tagubu manako e denai tadebu, wagubu ke; “Wi natere
Diyerusaremu kaiwagi, manako apunu mosi ika bananapumuri ki
wi simuri, iwagi ke; Nu Nidiyau Kabukabuwa Apunai nu tononibu
wagubu ke; Nau marani wana bauwena ki pokere kau tawageya ka
nau tadeyakani kabu-kabuwa ragidai mete kina ‘Mamanuga God Nu
Raurunibu Poragai’ ki kupei ika kupeigamu.”
19 Iyesu inako tadebu tonotapu manako mu kayatagubu natere ki
rabineya e wagubu ki makeya makeya kwaetagubu ‘Mamanuga God Nu
Raurunibu Poragai’ ki ika tawiyatagubu.
20 Kemorawagana kwaewagawa ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai
ida esida kewowena kerapu apeya mete ika dibimupu kupetagamawa
idiwa, 21 manako paunau ka e ubupu mu tadebu, wagubu ke; “Nau yona
mibai nidiyani wainapumuri; Waunitau ka apunu mosi wi paunagau
uburoto nau yogoni yagisi.”
22 Iyesu yona ki wagubu wainamupu ka mu notamaga kowena
nuwaboya-tagubu manako mu eyaka eyaka e manumupu, tagubu ke;
“Kaiwawoni, kau nau nene nuwegei bo? Kau eba nau nene nuwegei?”
23 Ko Iyesu tadebu, wagubu ke; “Ki ka apunu eyaka mena mosi karako
nau mete ewapuru bani pikapana ki nana awanau kaupiyau yogo yau
kawareya nau mete ewapuru kupemei apunai ki waunitau nau nidani
yagisi. 24 Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapamawa
tagamawa ragidai ubumpu nau Kunumau Kawapuwani Apunai posugana
ki yonai oka tamupu. Ko apunu nima nau nidani yagisi ki e ka aita bita
kawaya daganani bananapoto. Akae, apunu ki eba wenawagubena ki e
nene baganai.”
25 Iyesu yona ki wagubu ka e yogoi tapu apunai Diyudiyasi e empupu
manako wagubu ke; “Sidiyei Kabu-kabuwa Apunai, kau nau nene
nuwegei bo? Kau eba nau nene nuwegei?”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

E inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu wagubu ke; “Kau kiya yona ki nuwagibi.”

Iyesu e kupe siyarai
(Maki 14:22-26; Ruki 22:14-20; 1 Korini 11:23-25)

26 Mu kupetagamawa idiwa da paunau ka Iyesu bani buredi mo wadubu Mamanuga God bameya parauwena piripiri gerepupu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai tagebu, tadebu, wagubu ke; “Bani buredi yau ka nau kwakwarepuni ki pokere tepumuri kupumuri.”
27 E inako wagubu manako kapa mo wadubu Mamanuga God bameya ade parauwena manako tagebu tadebu, wagubu ke; “Wi kuduba awana yau piripiri kubamuri. **28** Awana ‘waeni’ daragai yau ka nau darani. Nau Mamai uburana iyapana ropani kawaya mu bigimaga deni mena surupana ki nana gwaiyabawena ki mibai wenawagana ki nana ka nau karako posugani manako nau darani baiyagisi kaworoto. **29** Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Awana daragai yau ka nau ewa mo eba kubarani. Ko aita ewa nau Mamai God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya tondoni makeya ki nau awana ‘waeni’ waunai mosi wi mete ewapuru kubamamu.”
30 Iyesu yona ki wagubu kewowena ka mu Mamanuga God e si umayo pokaiya tepamupu manako kayatagubu kaimpu ripa ‘oripi’ wenatagubu kweyai ki yampu kayatagubu.

Iyesu kataiya da apunu Pita yona yagisi bodaboda
(Maki 14:27-31; Ruki 22:31-34; Diyoni 13:36-38)

31 Mu kayatagubu kaiwa ka Iyesu yona mo mu ade tadebu, wagubu ke; “Nau kataineya da kemora yau rabineya ka wi kuduba nau kamadisinimuri kudu wakapaiwagi kaiwagi, mibai ka takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai mosi nau nene oka inako tapu, wagubu ke;

> ‘Mamanuga God wagubu ke; Aita ewa ka nau papa sipi kwayubatamiyau apunai miniyani manako papa sipi kuduba daburipomoto mu mubo mubo kayatagisi.”

32 Iyesu inako tadebu, manako ade tadebu wagubu ke; “Nau posugani ade iyasugani kirani uburani ki nau yabiri kayasugani tawana Gariri rabineya wi nawanaga ika tondoni.”
33 Apunu Pita yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; “Mu dai ka bani kau kamadinimoto kudu wakapatagisi kayatagisi ko nau kau eba kamadiniyani kayasugani.”
34 Apunu Pita inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Pita, nau mibai nidiyani wainapi; Kemora yau rabineya ka kau mara apeya eyaka nuwagi bodaboda da kau eba kataigeya nau. Kau

inako beranugowa manako ewa ka kokoroku yagisi manako nawaru puruyagisi."

35 Iyesu inako wagubu, ko apunu Pita e midi minibu, wagubu ke;
"Akae, nau inako eba suwagani. Kau ponuwagi ki ka nau mete posugani."
Apunu Pita inako wagubu manako Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai
kuduba Pita umunui kawareya ki mu mete tagubu.

Iyesu tawana Gesemane rabineya guriguriwagawa tondawa
(Maki 14:32-42; Ruki 22:39-46)

36 Mu kayatagubu kaiwa da tawana Gesemane bautagubu ka Iyesu mu
munatapu, wagubu ke; "Wi yewe idiwoi ko nau niya mena kayasugani
nau Mamai bameya gurigurisugani." 37 E inako wagubu manako ubupu
apunu Pita ade apunu Tabadi e gubagaiyoma apeya ki mu mena waratapu
mete kayatagubu.

Ki makeya ka Iyesu nuwaboya kawaya wainapupu ade e rabinai
giriwena pasuwena, 38 ki pokere e kowakowaiyoma ki emitapu tadebu,
wagubu ke; "Nau karako nuwaboya kawaya wainapakani ade nau
rabinaneya po mete wainapakani ki pokere wi nau mete yabu yabu yewe
idiwoi ko oro eba ukwopoi."

39 E inako tadebu kamaditapu kanibu e ebo mena ubupu manako
kwarisiwena wairau ukwapu e Mamai bameya guriguriwena, wagubu
ke; "Mamai, berokoi nau karako banana-pani ki kau surupi bo? Kau
wainapiyei da baganai ki kau baunuwagi nau nuwaboyani kerarai
kapa tegebi ki kau wadi kwenupi. Ko Mamai, kau kaubo nuwageya ki
kwaenuwagi ko eba nau nuwaneya ki kau kwaenuwagi."

40 Iyesu inako guriguriwena manako e ade wirawena bauwena
ka e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya eyaka ki ika ukwapamawa
emitapu. Emitapu, wade yabuyabutapu, manako e apunu Pita empupu
sibu, wagubu ke; "Nau eba rowarowa kanibuwani ko wi apeya eyaka
badidi pokere nau mete yabu yabu eba idiwei? 41 Yabu yabu idiwoi, ade
Mamanuga God bameya guriguriwogoi da gwede mosi eba baiyagisi wi
kerapugau yadini. Wi nuwaga notaga ka wi bani kasiyara wainapiyamu
ko wi kwakwarepuga ka kasiyarai pa mena."

42 Iyesu inako tadebu manako wirawena kanibu e Mamai bameya ade
guriguriwena, wagubu ke; "Mamai, kau kapa tegebi ki nau kamadana
yawatai pa mena ki ka baganai, nau kubarani. Eba nau nuwaneya ki
kau kwaenuwagi ko kau kaubo nuwageya ki kwaenuwagi." 43 E inako
guriguriwena manako ade wirawena bauwena e kowakowaiyoma ki
yabumaga ade bisi kayawena ukwa-pamawa emitapu.

44 E mu emitapu kamaditapu ade kanibu e Mamai bameya naiya
guriguri-wena ki kawareya ade guriguriwena. 45 E guriguriwagawa
da kamadubu ka e wirawena bauwena e kowakowaiyoma ki ade

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ukwapamawa idiwa emitapu manako wade yabuyabutapu tadebu, wagubu ke; “Wi oro mena ukwapamu idiwu bo? Ko karako kewowena. Nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau marani wana bauwena da nau nidani wagubu apunai ki baiyagisi nau wadi-siniyoto manako iyapana beramaga berokoi ragidai mu idamaga rabineya nau tamusiniyoto. 46 Ki pokere, kimuri ubumuri da kaigomu. Nau yogoni tapu apunai ki wana bauwena empumuri.”

Iyapana Iyesu wadumupu
(Maki 14:43-50; Ruki 22:47-53; Diyoni 18:3-12)

47 Iyesu yona ki wagawa makeya ka mu apunu Diyudiyasi ika matarau bauwena emupu. E ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewo-wena kerapu apeya ki apunai mosi. Diyu ragidai mu kawakawaimuguma ade Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mete kina ki mu iyapana ropani kawaya tonotampu ta yo kepata inako temupu apunu Diyudiyasi mete ika bautagubu. 48 Yawatau ka yogo tapu apunai ki iyapana ki inako tadebu, wagubu ke; “Nu kaigamu buri baigamu ki wi nau mena emisiniyoi manako apunu ki nau kiyauyauponi ki e wi naigida mena wadumuri dokodoko kaiwagi.” 49 Apunu Diyudiyasi inako tadebu, ki pokere mu karako bautagubu ka e deni mena kayawena Iyesu bameya bauwena manako paraupupu, wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kaiwa kaiwa.” E inako wagubu, manako kanibu Iyesu kiyauyaupupu.

50 Ko Iyesu apunu Diyudiyasi empupu manako sibu, wagubu ke; “Nau waretani, kau badidi kwaenugana wainapiyei ki kau garugaru mena kwaenuwagi.”

E yona ki wagubu makeya ka iyapana ki Iyesu waipara mena wade dokodokomupu ubumawa. 51 Ko Iyesu mete iwa apunai mosi ubupu e kerebai wadubu iyara apunai ki mosi e wenagui mebu puru. Bidara wadubu apunai ki e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kawaimaga ki e bigabigai apunai mosi. 52 Ko Iyesu wirawena kereba wadubu apunai ki sibu, wagubu ke; “Kau kerebagi wadi wateya ade tari. Iyapana gwedewau kereba sumeya kwaetagamu ragidai ki mu ka aita kereba pokaiya popotagisi. 53 Nau naubo nuwaneya kwaesugubena ki ka nau Mamai kabuwapena manako e aneyaiyoma ropani kawaya eba bigabigai nau waitasinimana ki nana kunumau tonotapena kawampena nau waitasinimpena, ko ki wi wainapiyamu bo pa mena? 54 Nau Mamai inako sibena ki ka e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai takari kawaya oka tampu ki mibai eba wenawagubena, ko nau eba sibuwani mibai ka nau nuwaneya oka ki wenawagana ki nana.”

55 Iyesu inako wagubu manako wirawena iyapana ropani kawaya ika bautagubu ki mu emitapu tadebu, wagubu ke; “Nau ka eba yawiyawirai.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Wi ta yo kepata wi tawagau kamadumpena pa baigumpena, ko wi gwede nana ki mete temupu nau yawirani baigubu? Nau maramara Mamanuga God e Tawai rabineya wi nidiyekeya kabukabuwa tondekeya ko wi badidi pokere mara ki makeya nau eba wadisinimupu? **56** Ko baganai; Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai takari kawaya oka tampu ki mibai karako wenayagisi."

Iyesu yona ki wagubu wainamupu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai kuduba e kamadumpu wakapatagubu garugaru mena kayatagubu.

Iyapana kawakawai Iyesu siyamawa wirawira
(Maki 14:53-65; Ruki 22:54-55, 63-71; Diyoni 18:13-14, 19-24)

57 Iyapana ki Iyesu wadumpu dokodoko kayatagubu kaiwa da Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kawaimaga si ka Kaipasi e tawaiya bautagubu. Diyu ragidai kawakawaimuguma ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai kuduba mete kina ika dibimupu idiwa.

58 Apunu Pita Iyesu eweya weke-wagawa yabadawa da tawa ki kakapareya tewena imatau bauwena manako kanibu iyara ragidai ika idiwa ki mu paunamugu tondubu. E Iyesu bameya badidi wenawagana ki empana ki nana ika tondawa.

59 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai ade Diyu ragidai mu kawakawaimuguma mete kina ki mu nuwamugu Iyesu minimana po waina-mupu ki pokere e paere mo kwaewena ki mu beratagamana ade matarapamana ki yawatai mu kwaenepamawa idiwa. **60** Iyapana ropani kawaya bautagubu mu mubo mubo beratagamawa ko mu rabinamaga ka eba eyaka mena ki pokere mu mibai mo eba bananamupu. Mu mubo mubo inako manu kasiwara-tagamawa idiwa da paunau ka iyapana apeya ubumpu, **61** manako tagubu ke; "Apunu yau wagubu ki nu wainamipi, e wagubu ke; 'Mamanuga God e Tawai ki nau koritapani manako mara apeya eyaka rabineya ka nau tawa ki waunai ade yadani.'"

62 Iyapana apeya ki inako tagubu wainamupu ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ubupu Iyesu sibu, wagubu ke; "Mu yona tagubu ki denai kau mo nuwagi bo pa mena? Mu gwede yonai tagubu?" **63** E inako wagubu, ko Iyesu kererewena yona denai mo eba wagubu ki pokere Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kawaimaga ki ubupu e ade sibu, wagubu ke; "Maramara tondau apunai Mamanuga God e kau eminiyau ki pokere e yabuiya karako matarau nuwagi da nu wainapamu; Mamanuga God e eya Gubagai ade nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki kau baganai bo?"

64 E yona ki wagubu ka Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Ena, ki kau ba nuwegei. Ko nau wi kuduba nidiyani wainapumuri; Nau Kunumau Kawapuwani Apunai aita ewa uburani nau Mamai Kasiyarai Kawaya Esida Apunai e idai garu deneya tondoni ki wi nau emisinimuri manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nau kunumau oroguma kawareya ade wirasugani kaworoni ki wi nau mete emisinimuri."

65 Iyesu yona ki wagubu makeya ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki e yabui dara wirawena manako e ubupu e eya midi tatamai wadubu tegere manako iyapana ika idiwa ki manutapu, wagubu ke; "E yona berawena Mamanuga God e si giripupu ki wi wainamupu bo? E eya wagubu ki nu kuduba wainamipi kewowena ki pokere e paere kwaewena iwagamana matara ki yonai nu kwaene-pemeya idiweya ki kwaenei karako kewowena. **66** Apunu yau Mamanuga God bameya berawagau ki pokere wi wainapiyamu da nu karako e bameya badidi kwaigamu?"

E inako wagubu ka kawakawai ragidai ki mu kuduba ubumpu ewapuru mena mu idamaga gurai Iyesu naureya ugwadumpu ragiragi, tagubu ke; "E Mamanuga God e si giripiyau ki pokere e denai karako poyagisi."

67 Mu inako tagubu manako mu dai ubumpu Iyesu kiyabuiya tepotepo-pamawa ade minimawa ade dai e kwanabeya minimawa manako waegeyageyamapamawa, tagamawa ke; **68** "Ki nima nunibu? Kau nu Iya Negeyana Apunai Keriso baganai ki ka kau nima nunibu ki e si nuwagi da nu wainapamu." Mu inako tagubu.

Apunu Pita wagubu bodaboda

(Maki 14:66-72; Ruki 22:56-62; Diyoni 18:15-18, 25-27)

69 Ki makeya ka apunu Pita ika imatau tondawa manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kawaimaga e bigabigai munu ridai mosi bauwena e empupu sibu, wagubu ke; "Kau mete kina ka tawana Gariri apunumaga Iyesu mete iwa apunai mosi eminiyakani."

70 Munu ridai ki inako wagubu ko Pita iyapana kuduba yabaramugu denai wagubu bodaboda, wagubu ke; "Kau apunu nima nene nuwegei? Kau yonagi ki nau eba wainapakani." **71** Apunu Pita inako wagubu manako kipu ubupu kanibu tawa kakapareya uburawa.

E ika uburawa ka munu ridai ade mosi bauwena e empupu manako iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; "Apunu burida ka tawana Nasareta apunai Iyesu mete iwa apunai mosi."

72 E inako wagubu ko Pita ade wagubu bodaboda, wagubu ke; "Mamanuga God nau emisiniyau; Apunu ki nene iwagamu ki nau eba kataineya."

73 Mu idimupu eba rowarowa ka iyapana ika idiwa ki Pita naigida mena yabu dokodokomupu manako simupu, tagubu ke; "Nu katainugu da kau ka e mete iwa apunai mosi, mibai kau ka tawana Gariri ragidai mu bonanamaga nuwegei."

74 Pita yona ki wainapupu ka e midi minibu, wagubu ke; "Apunu ki nene iwagamu ki e nau eba kataineya. Mamanuga God e kataiya da nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yona mibai suwagakani. Nau berasugakani ki ka e kowaga tegeni ka baganai."

Apunu Pita yona ki wagawa makeya ka e kokoroku mo wagubu wainapupu,
75 manako e wenagui paparawena Iyesu naiya badidi wagubu ki wainapupu.
Iyesu naiya e inako sibu, wagubu ke; 'Kemora yau rabineya ka kau mara apeya
eyaka nuwogowa bodaboda da kau eba kataigeya nau. Kau inako beranugowa
manako ewa ka kokoroku yagisi manako nawaru puruyagisi.' Iyesu naiya
inako wagubu ki makeya makeya apunu Pita wainapupu manako e kipu
ubupu matarau kayawena yadi kawaya daganani kipu.

Iyesu apunu Pairasi yabareya ubupu
(Maki 15:1; Ruki 23:1-2; Diyoni 18:28-32)

27 1 Nawaru dumai tarawa ka Mamanuga God bameya dobo-piyamu
ragidai ade Diyu ragidai kawakawaimuguma kuduba mete kina
Iyesu badidi maba minimana po ki keketai kupamawa. 2 Mu wadumupu
e idai umamupu dokodoko manako bananamupu kayatagubu tawana
Roumi ragidai piyaramuguma mu kawaimaga Pairasi bameya bautagubu.

Apunu Diyudiyasi kwikwiwena
(Bususu 1:18-19)

3 Iyesu yogoi wagubu apunai Diyudiyasi mu Iyesu wadumupu sisiyai
wainapupu ka e rabinai wirawena e badidi paerepupu ki wainapupu,
manako e bowa madai apunai eyaka mena ade ida esida mena (30)
naiya kwemupu ki tepupu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
ade Diyu ragidai kawakawaimuguma mete kina ki mu bamamugu
kayawena. 4 E mu bamamugu bauwena ka e tadebu, wagubu ke; "Nau
kwaesugubuwani siyasiya. Iyesu berokoi mo eba kwae-wena ki pokere
nau e nidai suwagu-buwani ki nau paerepuwani kawaya daganani."

Apunu Diyudiyasi inako wagubu ko mu denai tagubu ke; "Ki ka eba
nuyo ko kau kaubona."

5 Mu inako tagubu ka apunu Diyudiyasi bowa madai kuduba ki
tepupu Mamanuga God e Tawai rabineya isiyapupu manako kamaditapu
bauwena kayawena kanibu e ebo kwikwiwena.

6 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai bowa madai ki kwana-
mupu manako tagubu ke; "Nu bowa madai yau Mamanuga God e Tawai
nene tamamu ki ka nu goranuga raurupamu mibai ka bowa madai yau
ka yogo tampu ki bowai madai." 7 Mu yona ki kawareya tagamawa
idiwa da mu rabinamaga eyakamenawena ka mu kayatagubu kurari
yamanawagawa apunai mosi e bameya bowa madai ki pokaiya waira mo
gimaramupu. Waira ki rabineya ka mu kwaiyanai ragidai popotagamana
ki ika ononotamana ki nana. 8 Mara ki makeya yabadawa da karako ka
iyapana waira ki si 'Apunu Darai Waira Yau Wadubu' ki tagamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Mamanuga God e bonanai waina-piyawa wagawa apunai Diyeremaiya takari kawaya oka tapu ki mibai wena-wena yau kena. E oka tapu ki inako wagubu ke;

'Tawana Isiraero ragidai mu rabina-maga eyakamenawena manako mu bowa madai apunai eyaka mena ade ida esida mena (30) ki tempu apunu powagana ki e yogoi tamupu.
10 Bowa madai ki pokaiya ka mu kurari yamanawagawa apunai mosi e wairai gimaramupu. Mamanuga God nau sidibu ki makeya makeya inako wenawena.'

Oragai apunai Diyeremaiya e oka inako tapu.

Iyesu apunu Pairasi e yabareya ubupu
(Maki 15:2-5; Ruki 23:3-5; Diyoni 18:33-38)

11 Mu Iyesu wadumpu apunu Pairasi bameya bautagubu e yabareya tamupu manako tawana Roumi kawaimaga ki ubupu Iyesu manupupu, wagubu ke; "Kau Diyu ragidai mu Kaiwawomaga kawai ki kau baganai bo?"

E inako manupupu manako Iyesu denai wagubu ke; "Ena, ki kau ba nuwegei."

12 Iyesu inako wagubu ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Diyu ragidai kawakawaimuguma mete kina e kawareya kawareya naripamawa bera ropani kawaya siyamawa ko e yona denai mo eba wagubu. 13 E yona denai mo eba wagubu ki pokere apunu Pairasi Iyesu ade sibu, wagubu ke; "Mu rowarowa kawaya kau mena kekeniyamu idiwu ko mu yona tagamu ki kau wainapiyei bo pa mena?"

14 Ko Iyesu yona denai mo eba wagubu, ki pokere apunu kawai ki e notai babawena.

Apunu Pairasi Iyesu minimana po yonai wagubu
(Maki 15:6-15; Ruki 23:13-25; Diyoni 18:39–19:16)

15 Kwamura makeya makeya 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' poragatagamawa ki kawareya ka tawana Roumi piyaramuguma mu kawaimaga ubupu dibura gudui kwai-pupu manako dibura apunai eyaka mena nima iyapana e si tagamawa ki apunai dibura kamadubu manako pa bauwena kayawena.

16 Karako ka apunu mosi si ka Barabasi ika diburawena tondawa. E si kawayawena kayawena iyapana kuduba wainamupu. 17 Iyapana kuduba ika bautagubu dibimupu idiwa ki apunu Pairasi mu emitapu manako e ubupu mu manutapu, wagubu ke; "Wi nuwagau nau karako nima e idai rikapani da e baiyagisi kayayagisi? Nau apunu Barabasi e idai rikapani baiyagisi kayayagisi bo apunu Iyesu si daikere Keriso tagamu ki e idai rikapani bai-yagisi kayayagisi?" 18 Apunu Pairasi yona ki wagubu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mibai ka e kataiya da Diyu ragidai mu kawakawaimuguma gunaratagubu ki pokere mu Iyesu wadumpu e idai rabineya tamupu.

19 Apunu Pairasi e idai gurai iyapana naurimugu ugwaditamana ragiragi ki kemai kawareya tondawa makeya ka e eya wainai bauwena yona mo e bameya tonopupu sibu, wagubu ke; 'Apunu ki e berokoi mo eba kwaewena ki pokere kamadi. Nau kemorau e waro were empuwani manako e pokaiya ka nau oro naigida eba ukwapuwani.' E yona inako tonopupu.

20 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai ade Diyu ragidai mu kawakawaimuguma mete kina ki garugaru mena bautagubu iyapana pakasi ragidai mu rabinamaga kupa-mpu, tagubu ke; "Apunu Pairasi wi ade manuniyoto ki ka wi apunu Barabasi e idai rikapana da bauwagana kayawagana ki nana iwagi ko mu ubumoto apunu Iyesu pa minimana po ki yonai iwagi."

21 Apunu kawai Pairasi iyapana ade manutapu, wagubu ke; 'Wi nuwagau nau nima e idai rikapani da e baiyagisi kayayagisi?'

Ko mu denai tagubu ke; 'Nu nuwanugu kau apunu Barabasi e idai rikapi da e baiyagisi kayayagisi.'

22 Mu inako tagubu ki pokere apunu Pairasi mu ade manutapu, wagubu ke; "Ko apunu Iyesu si daikere Keriso tagamu ki e bameya ka nau karako badidi kwaesugani?"

E yona ki wagubu ka mu kuduba tagubu ke; 'Ripa korosi naureya minimuri poyo.'

23 Mu inako tagubu ki pokere apunu Pairasi mu ade manutapu, wagubu ke; "E poyagisi ki mibai ka badidi? E gwede paere kwaewena?"

Ko mu naiya tagubu ki kawareya mu bonanamaga ragiragi kawaya ade tagamawa ke; "Ripa korosi naureya minimuri poyo."

24 Iyapana inako kawareya kawareya tagamawa ki pokere apunu Pairasi e notai wagubu ke; 'Iyapana yau nau bonanani eba wadamu ade mu waunitau yawira kwaetagamana kwaetagamu.' E notai inako wagubu ki pokere e iyapana kuduba yabaramugu waigugu mo kwaewena e idai bigi siruwapupu manako tadebu, wagubu ke; "Apunu yau powagana ki yonai ka wi iwagubu ko eba nau suwagubuwani, ki pokere e poyagisi ki bimbinai ka aita wi wadumuri ko eba nau yadani."

25 E inako wagubu, ko iyapana ropani kawaya ki denai tagubu ke; "E poyagisi ki bimbinai nu yadamu ade nu mununuguma mete yadini ki ka baganai, eba gwedei mete kina.'

26 Iyapana yona ki tagubu waina-pupu ka apunu Pairasi ubupu dibura rabineya tondawa apunai Barabasi e idai kerarai rikapupu tonopupu bauwena kayawena. Ko e piyara ragidai tadebu da mu Iyesu wikuku pokaiya raukekepamana ki nana wagubu manako ewa ubupu Iyesu wadubu mu idamaga rabineya tapu, wagubu ke; "Wi apunu yau wadumuri ripa korosi naureya minimuri poyo."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Piyara ragidai Iyesu waegeyageyamapamawa
(Maki 15:16-20; Diyoni 19:2-3)

27 Piyara ragidai ki Iyesu wadumpu kawaimaga tawai rabineya
kaimpu manako kowamuguma nene tagubu bautagubu ewapuru mena
ika dibimupu idiwa. 28 Mu e eya midi tatamai rika-mupu manako
midi tatamai daragai bagi kawaya mo wadumpu monaga-mupu. 29 Mu
impunewa tempu e debaiya painimupu ade guna mosi wadumpu e idai
garu tampu kwempu manako e yabareya kwarisitagubu mu ramatamaga
kawareya ubumupu e waegeyageyamapamawa parau bera-tagamawa
siyamawa, tagamawa ke; “Kaiwa kaiwa, Diyu ragidai mu Kaiwawomaga
Kawaya.”
30 Mu inako tagubu manako ubumpu Iyesu kiyabuiya tepotepopamawa
ade guna idaiya wadubu ki mu wadumpu e debaiya kawareya kawareya
minimawa. 31 Mu e inako waegeyageyamapamawa da kamadumpu ka mu
midi tatamai daragai bagi kawaya ki ade rikamupu e ebo gwedegwedei
ade umamupu kwemupu manako ripa korosi naureya minimana po ki
nana wadumpu kaya-tagubu.

Mu Iyesu ripa korosi naureya ikokomupu
(Maki 15:21-32; Ruki 23:26-43; Diyoni 19:17-27)

32 Piyara ragidai ki Iyesu wadumpu kayatagamawa yamawa ka mu
tawana Sairini apunumaga mo si ka Saimoni ika yawatau bananamupu.
Mu e Iyesu korosi kawarapana ki nana simupu manako apunu Saimoni
ubupu ripa korosi ki kawarapupu.
33 Mu Iyesu wadumpu yampu tawana mo si ka ‘Gorogata’ bautagubu
ko tawana ki si mibai ka Deba Suwana. 34 Ika bautagubu ka mu ripa
otai suwakarai mosi wadumpu awana ‘waeni’ mete wiramupu manako
awana ki Iyesu kubarana ki nana kwemupu. E awana ki piri munta
remopupu ko e eba nuwaiya kubarana wainapupu. 35 Ki eweya ka mu
Iyesu wadumpu ripa korosi naureya ikokomupu manako e midi tatamai
rikamupu. Mu yanuwa munta mo mete kwaetagubu da nima si yanuwa ki
rabineya yabiri bauwena ki ka e ubupu Iyesu midi tatamai ki e wadubu.
36 Mu inako kwaetagamawa da kewowena ka mu kwarisitagubu e ika
empamawa idiwa. 37 Iyesu debaiya ripa korosi naureya ka mu e badidi
pokere powagana ki kerarai oka inako tamupu; ‘Yau ka Iyesu, Diyu
ragidai mu Kaiwawomaga’. 38 Mu iyapana berokoi apeya mete ripa korosi
naureya ikokotampu, mosi ka Iyesu e idai garu deneya ade mosi ka e idai
tenene deneya.
39 Iyapana ika esidaeridatagamawa kaiwa kebomawa Iyesu emupu
ka mu debamaga gipamawa e waegeyageyama-pamawa siyamawa,
tagamawa ke; 40 ‘Kau karako kiri uburi kwaenuwagi. Kau naiya nuwagibi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

da kau Mamanuga God e Tawai ki koritapana mara apeya eyaka rabineya
ade wadana ki nana nuwagibi ki pokere kau Mamanuga God e Gubagai
mibai ki kau karako iyanuwagi ripa korosi ki kamadi kawari da nu kau
eminiyamu." 41 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai, Mamanuga
God e gorai kataimugu ragidai, ade Diyu ragidai mu kawakawaimuguma
mete kina ki mu bautagubu Iyesu inako mete gwaigwita-pamawa,
tagamawa ke; 42 "E iyapana iyatamiyawa ko e eya iyawagana ka
badidi pokere e kasiyarai pa mena? E mibai tawana Isiraero ragidai
nu Kaiwawonuga ki ka e ebo ripa korosi ki kamadini kaworoto da nu
yabunugere e empamu sumapamu. 43 E wagubu da e Mamanuga God
sumapiyau ade wagubu da e ka Mamanuga God e eya Gubagai ki pokere
e mibai wagubu ki ka Mamanuga God karako e iyapoto da nu empamu."
44 Iyapana kawakawai ki inako tagubu ade iyapana berokoi apeya
e madanai daikere daikere ikokotampu ki mu mete kina Iyesu inako
waegeya-geyamamupu.

Tawana sisipu umapu
(Maki 15:33-41; Ruki 23:44-49; Diyoni 19:28-30)

45 Madega paunau wadawa makeya ka tawana kuduba sisipu umapu, ko
ade madega kanibu kekerawagawa napusi apeya eyaka wadawa makeya
ka sisipu ki ade negawena. 46 Sisipu ki ade negawagawa makeya ka Iyesu
e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; "Eroi, Eroi, rama sabaktani."
Ki mibai ka inako; 'Mamani God, Mamani God, kau badidi pokere nau
kamadisinibi?'
47 Iyapana dai ika ubumawa e yonai ki wainamupu ka mu tagubu ke;
"Wainapumuri, e oragai apunai Eraidiya e wenai siyanau." 48 Apunu ki
mosi dabuwa tenai mo wadubu garupupu awana suwakarai mo rabineya
kaupupu manako sikurupupu Iyesu umuneya tapu da e kubarana ki nana.
49 Ko mu dai tagubu ke; "Kamadi, idiwomu da empomu. Oragai apunai
Eraidiya baiyagisi e iyapoto bo?"
50 Ko Iyesu e bonanai ragiragi kawaya ade wagubu manako e nonai
toporuwena powena.
51 Iyesu powagawa makeya ka aukwara mosi Mamanuga God e Tawai
rabineya gudu maba uburawa ki paunau tegerewena esida da erida.
Waira nutanuta kawaya mo mete bauwena ade bowa susukwanatagubu.
52 Mamanuga God e iyapanaiyoma naiya popotagubu ragidai ki mu dai
uruba rabineya ade iyatagubu kimpu ubumpu. 53 Iyesu ade iyawena kipu
ubupu eweya ka iyapana popotagubu ade iyatagubu kimpu ubumpu
ragidai ki Mamanuga God e naterei Diyerusaremu rabineya matara-
tagubu manako iyapana ropani kawaya mu yabumugere emitampu.
54 Piyara ragidai kawaimaga ade e kobaiya idiwa ragidai mete kina
ika Iyesu empamawa idiwa ki waira nutanuta ade gwedegwede kuduba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wenawena ki mete emupu ka mu notamaga kowena kudu mete waina-
mupu manako tagubu ke; “Mibai, apunu yau e ka Mamanuga God e eya
Gubagai.”
55-56 Ridi ropani kawaya ika uwamautau Iyesu empamawa ubumawa
mu paunamugu ka ridi Meri Magidarini, apunu Diyemesi yo Diyose mu
inamaga si ka Meri, ade apunu Tabadi e wainai. Iyesu naiya tawana
Gariri rabineya umawa wadawa ki makeya ka ridi ropani kawaya ki e
ewakumapamawa waitapamawa wadamawa tekateka iwa.

Mu Iyesu kwakwarepui ragu tamupu
(Maki 15:42-47; Ruki 23:50-56; Diyoni 19:38-42)

57 Kemorawagana kwaewagawa ka purapura apunai mosi si ka
Diyosepa ika bauwena. E ka Iyesu ewakuma-piyawa umawa apunai mosi
tawana Arimateya were bauwena. 58 E kaya-wena apunu kawai Pairasi
e yabareya ubupu manako Iyesu kwakwarepui wadana ononopana ki
nana ki genei wagubu. Apunu Pairasi wagubu da baganai, 59 ki pokere
apunu Diyosepa kayawena Iyesu kwakwarepui wadubu kwarisi aukwara
waunai mosi pokaiya gerowopupu, 60 manako wadubu kayawena ragu
waunai mosi ki e eya nene gimarapupu ki rabineya tapu. Tapu manako
bowa kawaya mosi gwairipupu kanibu ragu umunai ki minibu bodapupu
manako kamadubu kayawena. 61 Ridi Meri Magidarini ade e waretai si
ka Meri ki mu ika uwamautau ubumawa manako apunu Diyosepa badidi
kwaewena ki kuduba mu yabumugere emupu.

Piyara ragidai ragu ki katamurui dagurapamawa ubumawa

62 Nawaru puruwena aiyata marai ki makeya ka Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai mu kawakawai-muguma ade Parisi
ragidai dai mete kina apunu Pairasi bameya kayatagubu, 63 manako
simupu, tagubu ke; “Kawainuga, bera apunai powena e naiya iyaiya
tondawa makeya badidi wagubu ki nu notapemei. E inako wagubu
ke; ‘Nau posugani ko mara apeya eyaka eweya ki nau ade iyasugani
kirani uburani.’ 64 E inako wagubu ki pokere kau nuwagi da piyara
ragidai kayatagisi ragu ki katamurui dagurapomono da mara apeya
eyaka kewoyagisi werena. Wi inako eba kwaiwagi ki ka e tadeyawa
kabukabuwa ragidai kwaenda kai baitagisi e kwakwarepui ki kuwatagisi
kayatagisi manako iyapana beratamini, tagisi ke; ‘E iyawena kipu ubupu.’
Mu inako bera-tagisi ki ka mu yonamaga ki kawaya-yagisi kayayagisi.
E naiya eya berawena ki ka maraitau erida ko mu karako ewa inako
beratagisi ki ka kawaya esida.”
65 Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; “Baganai,
wi piyara ragidai bananatamuri kaiwagi manako wi badidi wainapiyamu
ki wi makeya kwaiwogoi ragu ki naigida mena kwayubapiyoi.” 66 E

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako wagubu manako mu kayatagubu iwa da buri bautagubu ka mu ragu katamurui rima umamupu manako ripa otai mo rima ki kawareya pasimupu da iyapana rima ki koritapomoto ki ka mu idamaga kewoi bowa ki naureya tondono ki mu em-pomoto. Mu inako kwaetagubu manako piyara ragidai ki ika dagura ubumana ki nana kamaditampu kayatagubu.

Iyesu powena, ko e ade iyawena kipu ubupu
(Maki 16:1-10; Ruki 24:1-12; Diyoni 20:1-10)

28 1 Diyu ragidai aiyatamaga marai ki idiwa da kewowena manako
ukwampu nawaru dumai tarawa ka ridi Meri Magidarini
ade e waretai si ka Meri ki kimpu ubumpu Iyesu kwakwarepui tampu
ki ragui empamana ki nana kayatagubu. 2 Garugaru mena ka waira
nutanuta kawaya mo bauwena manako ki makeya ka Mamanuga God
e aneyai mosi kunumau kawapu bowa kawaya ragu umunai bodapupu
ki gwairipupu ragu madaneya tapu manako yapu bowa ki kawareya
tondubu ki mu yabumugere emupu. 3 Aneya ki e kiyabui sinini tanai ka
yangwara maba ade e midi tatamai ka poe kawaya midiwari weyaku ki
maba. 4 Piyara ragidai ika gopara ubumawa aneya ki emupu ka mu kudu
ebotau wainamupu didiguramaga wagubu manako iyapana popai ki
maba notamaga gogagogawena.

5 Ko aneya ridi ki inako tadebu, wagubu ke; “Wi notaga eba koyogono,
kudu eba wainapiyoi. Nau kataineya da ripa korosi naureya minimpu
poyo yewe ragu tampu apunai Iyesu e midi kwakwarepui ki wi
empamana ki nana baigubu. 6 Ko e yewe eba ukwarau. E naiya nidibu
ki makeya makeya e iyawena kipu ubupu kayawena. Mu e tampu watai
yau kena ki wi karako kebomuri empumuri. 7 Ko karako garugaru
mena kaiwagi e tadeyau kabukabuwa ragidai tademuri, iwagi ke;
‘Iyesu iyawena kipu ubupu yabiri kayawena tawana Gariri rabineya wi
nawanaga ika tondau ki pokere karako kaiwagi e ika bananapumuri.’ Nau
karako nidibuwani ki wi naigida mena wainapumuri.”

8 Aneya yona ki wagubu ka ridi ki garugaru mena ragu kamadumpu
Iyesu kowakowaiyoma tademana ki nana mibi didigurai garugarumupu
kayatagubu, ko mu mamama mete wainamupu.

9 Ki makeya ka Iyesu garugaru mena bauwena mu yabaramugu
ubupu manako parautapu, wagubu ke; “Kaiwa kaiwa.” Mu e yonai ki
wainamupu ka mu e yabareya kwarisitagubu ramata-maga kawareya
ubumpu e kerareya wadumpu doko manako e si esida tepamupu. 10 Ko
Iyesu tadebu, wagubu ke; “Kudu eba wainapiyoi ko karako kaiwagi nau
kowaniyoma nau sumasiniyamu ragidai ki mu tademuri, iwagi ke; ‘Wi
kaiwagi manako tawana Gariri rabineya ika bananasinimuri.’” Iyesu
inako tadebu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ragu katamurui dagura ubumawa ragidai mu yonamaga

11 Ridi ki ragu kamadumpu wira-tagubu kayatagamawa ka piyara
ragidai ika katamuru dagurapamawa ubumawa ki wiratagubu natere
Diyerusaremu kayatagubu manako badidi wenawena mu yabumugere
emupu ki sisiyai mu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu
kawakawaimuguma tade-mupu. 12 Mamanuga God bameya dobopiyamu
ragidai ki yona ki waina-mupu ka mu Diyu ragidai kawakawai-muguma
mete dibimupu mu badidi kwaetagamana ki yonai tagamawa kasiwara
manako bowa madai kawaya daganani tempu piyara ragidai ki tagempu,
13 tadempu, tagubu ke; "Wi yona yau mena iyapana tadeyoi, iwogoi ke;
'Nu kemorau ukwepemeya tetanugu ka e tadeyawa kabukabuwa ragidai
bautagubu e midi kwakwarepui ki kuwatagubu kayatagubu.' Wi inako
mena iwogoi, 14 ko wi ukwapamawa sisiyai ki wi kawaiga wainapana
manako ki pokaiya bita negeyana ki kudeya ki wi eba wainapiyoi. Yawata
ki ka nu mena yadamu supasupa."

15 Diyu ragidai kawakawaimuguma inako tagubu ki pokere piyara
ragidai bowa madai ki temupu manako kawa-kawai ragidai ki mu badidi
kwaetaga-mana ki nana tademupu ki mu makeya makeya kwaetagubu.
Mu bera yonai iyapana tademupu ki kawayawagawa yabadawa da karako
Diyu ragidai inako mete wainapiyamu.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu bamamugu matarawena
(Maki 16:14-18; Ruki 24:36-49; Diyoni 20:19-23; Bususu 1:6-8)

16 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu
eyaka mena ki kimpu ubumpu tawana Gariri kayatagubu manako kweya
mosi ki Iyesu naiya mena kabuwatapu ki ika bautagubu. 17 Mu Iyesu
emupu ka mu e si tepapamawa ko mu dai notamaga apeya apeya mete
wagawa. 18 Ko Iyesu mu bamamugu bauwena, manako tadebu, wagubu
ke; "Kunuma waira ki kasiyarai kuduba ka nau tegebu wadu-buwani,
19 ki pokere kimuri ubumuri tawana tawana kuduba, madega kauwagau
madega posiwagau ki kaiwagi iyapana bani bani idiwu ki tadeyoi iwoi da
mu nau ewakuma-sinimono. Mamanuga God e si pokaiya ade e Gubagai
nau sini pokaiya ade e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki e si pokaiya ka
wi mu siruwatamiyoi, 20 ade yona kuduba nau nidibuwani ki wi kaiwagi
mu tadeyoi kabukabuwa iwoi da nau yona kuduba suwagubuwani ki mu
makeya makeya kwaetagamana ki nana. Nau suwagani wainapumuri;
Wi inako kwaiwogoi ki ka nau maramara wi mete idiwomu yamomu da
mara siyarai ki baiyagisi." Iyesu inako wagubu.

Ika kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

MAKI

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Maki okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Mamanuga God e yonai bagi kawaya apunu Maki okapupu yau rabineya ka Iyesu e upi badidi kwaewagawa umawa ki yonai ropani kawaya ko e badidi kabuwawagawa umawa ki yonai ka eba ropani.

Oka yau rabineya ka Iyesu e eya si wagubu da e ka Kunumau Kawapu Apunai.

Oka debai empamana ki kabuwai.

Yona bagi kawaya ki kerarai *1:1-13*
Iyesu tawana Gariri rabineya upiwagawa *1:14–9:50*
Iyesu natere Diyerusaremu deneya upiwagawa kaniyawa *10:1-52*
Pura siyarai natere Diyerusaremu rabineya *11:1–15:47*
Iyesu iyawena kipu ubupu *16:1-8*
Iyesu matarawena ade kunumau kayawena *16:9-20*

Apunu Diyoni Iyesu sisiyai wagawa
(Mateyu 3:1-12; Ruki 3:1-18; Diyoni 1:19-28)

1 **1** Mamanuga God e Gubagai Iyesu Keriso e yonai bagi kawaya ki kerarai ka yau kena.
2 Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Aisaiya Mamanuga God e okai yau tapu, wagubu ke;
‘Nau bibini yabiri kayawagana wagana apunai ki nau yawata yabiyabiri tonopani da e kau yawatagi meyoto taniyagisi.
3 Iyapana eba idiwu tawaneya ka e bonanai ragiragi kawaya inako wagau ke;
‘Kaiwawonuga e yawatai gwaba memuri da e taneya baiyagisi kayayagisi.’ ’

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Oragai apunai Aisaiya oka inako tapu ki pokere mara ki bauwena
makeya ka apunu Diyoni iyapana eba idiwu tawaneya ubupu iyapana
siruwa-tamiyawa dimawagawa, wagawa ke; “Wi beraga berokoi oragai
ki wi karako kamadumuri wi notaga wirayagisi da nau uburani wi
siruwaniyani manako Mamanuga God e uburoto wi bigiga ki kuduba
deni mena surupoto.” 5 E yona inako wagawa manako tawana Diyudiya
ade natere Diyerusaremu ragidai e empamana ki nana kebomupu ika
bautagubu. Bautagubu ka mu berokoi badidi kwaetagamawa ki tagubu
matara mu idamaga kerapumaga rikapamawa manako apunu Diyoni
ubupu mu awana Diyoudani rabineya siruwatapu.
6 Apunu Diyoni e gwedegwedei ka eba bagi. E papa kameru kumai kau-
piyawa ade e naurai taburubai ka papa kwakwarai pokaiya yamanamupu ki
e umarawa umawa. E bani ka manigowa yo tapoi borepa ki mena kupawa
tondawa. 7 E dimawagawa iyapana tadeyawa, wagawa ke; “Apunu nau
ewaneya baiyagisi e kasiyarai ka kawaya daganani esida ko nau kasiyarani ka
maraitau erida. Nau e bigabigai kwaesugana waitapana e kerarai kwakwarai
ki rikapana ko nau eba bagi da nau upi ki kwaesugani. 8 Nau awana pokaiya
wi siruwaniyakani ko e uburoto Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya
ki pokaiya wi siruwaniyoto.” Apunu Diyoni inako wagubu.

Apunu Diyoni ubupu Iyesu siruwapupu
(Mateyu 3:13–4:11; Ruki 3:21-22; 4:1-13)

9 Mara ki makeya ka Iyesu natere Nasareta tawana Diyudiya rabineya ki
kamadubu kayawena yabadawa da apunu Diyoni bameya bauwena manako
Diyoni ubupu Iyesu wadubu awana Diyoudani rabineya siruwapupu.
10 Iyesu awana rabineya supu ade matarau posiwagawa makeya ka e kunuma
yagarawena empupu manako Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki
midiwari umago maba kawapu e kawareya tondubu, 11 manako bonana mosi
kunumau kawapu ki wagubu ke; “Kau ka nau Gubagani. Nau nuwaneya po kau
ki pokere nau karako kau mamamagi suwagakani.” Bonana ki inako wagubu.
12 Ki makeya, garugaru mena, ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya bauwena Iyesu sibu yabiripupu da e iyapana eba idiwu tawaneya
ki kayawagana ki nana, 13 ki pokere e kipu ubupu manako tawana ki
kayawena mara apunai apeya (40) rabineya e eya mena ika umawa
wadawa. Ko Berokoi Apunai Seitani maramara e bameya bauwagawa e
beraberapiyawa ade e rabinai kupawa. Papa kamarai ika mete idiwa ko
Mamanuga God e aneyaiyoma bautagubu Iyesu kwayubapamawa.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu nene wagubu
(Mateyu 4:12-22; Ruki 4:14-15; 5:1-11)

14 Iyapana apunu Diyoni wadumpu diburamupu eweya ka Iyesu tawana
Gariri rabineya bauwena Mamanuga God e yonai bagi kawaya ki dimai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wagawa iyapana tadeyawa, wagawa ke; 15 "Mara wana bauwena. Iyapana
ubumana nau Mamai God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya
idiwana ki marai wana bauwagana kwaewagau. Ki pokere wi beraga
berokoi ki wi karako kamadumuri wi notaga wirayagisi manako yona
bagi kawaya yau mena wainapumuri sumapumuri." E inako wagubu.
16 Mara ki makeya ka Iyesu kaburu Gariri papateya kaniyawa da
apunu Saimoni e yowai Enduru mete kina raubiyo nene kaburu kawaya
ki papateya ika puwaritagamawa idiwa emitapu. Mu ka kimai wasisinai
ragidai bowa madai wadamana ki nana ika ebogatagamawa. 17 Ko
Iyesu mu emitapu manako tadebu, wagubu ke; "Kebomuri nau ewaneya
ubumuri. Wi karako raubiyo tepiyamu iwu ki maba nau wi kabuwaniyani
da wi kaiwagi iyapana nene iwagi tetamuri." 18 Iyesu yona ki wagubu
wainamupu ka mu garugaru mena puwarimaga tampu kamadumpu
manako kimpu ubumpu e eweya kayatagubu.
19 Mu kayatagubu kaburu papateya kebomawa da apunu Tabadi e
gubagai-yoma Diyemesi yo Diyoni mete kina ika wakamaga rabineya
puwarimaga badipamawa idiwa emitampu. 20 Iyesu garugaru mena
apunu Diyemesi yo Diyoni mu nene wagubu manako mu kimpu ubumpu
mu mamamaga Tabadi e kowakowaiyoma mete kina ika waka rabineya
kamaditampu manako sumpu deni mena Iyesu eweya kayatagubu.

Keyai berokoi apunu mo rabineya tondawa
(Ruki 4:31-37)

21 Mu kayatagubu kaiwa da natere Kaponiyamu bautagubu ka mu
ika idiwa da aiyata marai ki makeya ka mu guriguri tawai ki rabineya
yamupu manako Iyesu ika dimawagawa iyapana tadeyawa kabukabuwa
tondawa. 22 Ko iyapana ika idiwa e yonai ki waina-mupu ka mu notamaga
kowena kodaba-maga kamupu mibai ka Iyesu e yonai ki kasiyarai ka
kawaya ko iyapana kawakawai Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai
ki mu yonamaga ka kasiyarai pa mena.
23 Iyesu ika dimawagawa tondawa manako ki makeya ka keyai berokoi
apunu mosi rabineya tondawa ki ika bauwena Iyesu empupu manako
e bonanai ragiragi kawaya Iyesu sibu, wagubu ke; 24 "Iyesu, tawana
Nasareta apunai, kau nuwageya gwede nu bamanugu berapana ki nana?
Kau nu giriniyana ki nana baunugibi bo? Nau kataineya kau. Kau ka
Mamanuga God e umunui wadei apunai bagi kawaya."
25 Ko Iyesu wirawena keyai berokoi apunu ki rabineya tondawa
ki empupu manako e bonanai ragiragi kawaya siwakekepupu sibu,
wagubu ke; "Kau kererenuwagi apunu yau kamadi baunuwagi matarau
kayanuwagi." 26 E yona ki wagubu makeya ka keyai berokoi ki apunu ki
ragiragi kawaya wadubu kwisikwisipupu manako e kwewena bauwena
kayawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

27 Ko iyapana kuduba Iyesu badidi kwaewena emupu ka mu notamaga
kowena mu mubo mubo kowamuguma mete manu kasiwaratagamawa,
tagamawa ke; “Yau ka badidi? Yau ka kabuwa waunai mosi bo? Apunu
yau e kasiyarai ka kawaya esida. E keyai berokoi siwakeketamiyau
wagau ki ka mu e bonanai wadamu bautagamu kayatagamu.” Iyapana
inako tagubu, 28 manako Iyesu badidi kwaewena ki sisiyai garugaru
mena tawana Gariri rabineya kawayawena kayawena iyapana kuduba
wainamupu.

Iyesu iyapana ropani kawaya iyatamiyawa
(Mateyu 8:14-17; Ruki 4:38-41)

29 Iyesu kipu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai ade apunu Diyemesi
yo Diyoni mete kina waratapu guriguri tawai ki kamadumpu manako
kaimpu apunu Saimoni yo Enduru mu tawamugu yamupu. 30 Tawa
ki rabineya ka apunu Saimoni e memenagui ridai muyamuyawena
ika ukwarawa ki sisiyai mu Iyesu simupu, 31 manako e kanibu ridi
ki waitapupu e idaiya wadubu kipu ubupu. Ridi ki kirawa uburawa
makeya ka e sigirai ki garugaru mena kewo-wena manako e kanibu mu
diriwamaga kwaewena bani warapupu tagebu.
32 Madega kanibu supu kemora-wagawa ka iyapana dai kayatagubu
sigira ragidai ade keyai berokoi mu rabinamugu idiwa ragidai inako
tetampu Iyesu bameya bautagubu. 33 Natere ki ragidai kuduba ika
bautagubu tawa ki ureya ubumawa, 34 manako Iyesu ubupu iyapana
sigiramaga ebo ebo ki iyatamiyawa ade keyai berokoi mu dai rabinamugu
idiwa ki mete siwakeke-tamiyawa bautagamawa kayataga-mawa. Keyai
berokoi ki kuduba katai-mugu da Iyesu ka nima ko mu yona ki matarau
eba tagamana ki nana ka e mu tatamatapu.

Iyesu tawana Gariri rabineya dimawagawa umawa
(Ruki 4:42-44)

35 Mu ukwapamawa da nawaru dumai tarawa ka Iyesu kipu ubupu
iyapana yabumaga sipeya tawa ki kamadubu kanibu e ebo mena gari
tagaiya e Mamai bameya guriguri-wagawa tondawa. 36 Ko apunu Saimoni
e kowaiyoma mete kina Iyesu kwaenei kayatagubu kwaenepamawa
iwa da bananamupu, 37 manako simupu, tagubu ke; “Natere yau ragidai
kuduba kau kwaeneniyamu.”
38 Ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Nau Mamai e yonai iyapana
kuduba tadeyana ki nana nau tono-sinibu bausugubuwani ki pokere nu
yewe mena eba idiwomu ko tawana tawana mete kaigamu da nau ika
mete dimasugoni umoni.”
39 Iyesu inako wagubu manako tawana Gariri rabineya tawa tawa
umawa wadawa ade Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya mete

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kina Mamanuga God e yonai wagawa umawa. E keyai berokoi dai mete siwakeketamiyawa bautagamawa kayatagamawa.

Iyesu apunu mosi sigira berokoi wadubu ki iyapupu
(Mateyu 8:1-4; Ruki 5:12-16)

40 Apunu mosi sigira berokoi mo wadubu e kwakwarepui kwatakwatawena ki Iyesu bameya bauwena parau-pupu e yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako genepupu sibu, wagubu ke; "Kau kaubo nuwageya nau nene wainapiyei ki kau wadisini bagi."
41 Iyesu apunu ki e nuwaboyai wainapupu ki pokere e idai roronapupu sigira apunai ki e mideya tapu manako sibu, wagubu ke; "Nau nuwaneya kau iya negeyani ki pokere kau sigiragi nau karako surupakani da deni mena kewoyagisi." 42 Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu ki e sigirai garugaru mena kewowena e midai wateya wateya bauwena manako e iyawena.
43 Ko Iyesu apunu ki tatamapupu sibu tonopupu, wagubu ke; 44 "Nau karako iyanibuwani ki sisiyai kau iyapana eba tade ko kau deni mena Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu bamamugu kayanuwagi da mu kau eminimoto manako ade kau sigiragi kewowena ki mu mete em-pomoto manako ewa kayanuwagi oragai apunai Mosisi gora tapu ki makeya makeya kwaenuwagi papa kumerekumere Mamanuga God bameya puyo tari. Kau inako kwaenuwagi ki ka iyapana kawakawai ki kau eminimoto manako mibipomoto da kau sigiragi wana kewowena."
45 E inako sibu ko apunu ki e umunui eba wadubu ko e kayawena Iyesu e badidi maba iyapupu ki sisiyai tawa tawa wagawa umawa ki pokere Iyesu tawana tawana matarau eba umawa ko e gari tagaiya wekei gwaiya mena umawa. Ko iyapana ropani kawaya tawana tawana maramara e bameya bautagamawa.

Apunu mosi e idai kerarai badabadamawena ki Iyesu iyapupu
(Mateyu 9:1-8; Ruki 5:17-26)

2 1 Mara dai kewowena eweya ka Iyesu ade wirawena natere Kaponiyamu e ebo tawaneya bauwena manako e bauwena sisiyai kawayawena kayawena iyapana ropani kawaya wainamupu e empamana ki nana diriwai bautagubu. 2 Bautagubu ka tawa rabineya, katamuru ade imatau iyapana posiwena tawa rabineya yamana watai mo pa mena.
Iyesu tawa rabineya kabuwagawa tondawa ki makeya, 3 ka iyapana apeya apeya mu waretamaga e idai kerarai badabadamawena bisi kayawena ki gagara umampu rabineya kaumpu ki kerorampu ika bautagubu. 4 Mu nuwa-mugu apunu ki wadamana Iyesu bameya yamana ki nana ko tawa rabineya iyapana posiwena ki pokere mu apunu ki mibi gagarai wadumpu tawa tagaiya yampu manako Iyesu tondawa kawareya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tawa tagai wadu-mpu bebere apunu ki mibi gagarai taburuba pokaiya kwimpu kaumpu Iyesu rabineya supu. 5 Mu sumamaga kawaya daganani Iyesu bameya ki e empupu ki pokere e sigira apunai ki sibu, wagubu ke; "Gubagani, kau beragi berokoi ki nau empuwani da karako surupakani."

6 Iyesu yona ki wagubu ka iyapana kawakawai Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ika idiwa waina-mupu manako mu notamaga wagubu ke; 7 "E ka badidi pokere inako wagau? Mamanuga God e mena nu beranuga berokoi ki empiyau surupiyau. Apunu yau ka berawagau Mamanuga God e si giripiyau ade e eya si tepapiyau wainapemei." 8 Mu inako notapamawa, ko Iyesu mu notamaga ki e garugaru mena empupu manako manutapu, wagubu ke; "Wi karako gwede nana sidiyamu da nau Mamanuga God e si giripakani? 9 Nau e bigi surupana suwagubuwani ko wi bera umani nau sidimupu mibai ka wi wainapiyamu da ki ka pa yona da muyai pa mena. Ko nau karako yona ade mosi suwagani manako wi nau matakirani muyai kawaya empumuri. 10 Nau Kunumau Kawapuwani Apunai iyapana beramaga berokoi empana surupana ki kasiyarai wadubuwani kawapuwani ki wi karako nau mibisinimuri." E inako wagubu, manako wirawena sigira apunai ki sibu, wagubu ke; 11 "Nau suwagani wainapi; Kau kiri uburi gagaragi wadi kawarapi kau tawageya kayanuwagi."

12 Iyesu yona ki wagubu makeya ka apunu ki kipu ubupu iyapana yabumugu e gagarai wadubu kawarapupu manako garugaru mena bauwena kayawena. Iyapana ika idiwa matakira ki emupu ka mu notamaga kowena kodabamaga kamupu manako Mamanuga God si tepamupu, tagubu ke; "Nu naiya inako mo eba emipi."

Iyesu apunu Riwai nene wagubu
(Mateyu 9:9-13; Ruki 5:27-32)

13 Iyesu ade wirawena kayawena kaburu Gariri papateya bauwena ka iyapana ropani kawaya e bameya bautagubu manako e ubupu dimawagawa Mamanuga God e yonai mu tadeyawa kabukabuwa tondawa.

14 E tadeyawa kabukabuwa tondawa da kamadubu ade kayawena kaniyawa ka e apunu Aropiya e gubagai si ka Riwai ika empupu. Apunu Riwai e ka tawana ki mu wairamaga denai 'takesi' wadawa ki apunai mosi ika 'takesi' wateya tondawa. Ko Iyesu apunu Riwai empupu manako sibu, wagubu ke; "Kau karako yabi nau ewaneya uburi." E inako wagubu manako apunu Riwai kipu ubupu e eweya kayawena.

15 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina apunu Riwai e tawai rabineya kupetagamawa idiwa. Iyapana 'takesi' wadamawa ragidai ade beramaga eba bagi ki pokere iyapana mu tagararatampu ragidai ropani kawaya mete kina Iyesu ewakumapamawa iwa manako mu dai e mete ika kupetagamawa idiwa. 16 Parisi Mamanuga God e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gorai kataimugu ragidai iyapana ki Iyesu mete kupe-tagamawa idiwa emitampu ka mu ubumpu Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai tademupu, tagubu ke; “E badidi pokere bera berokoi kwaetagamu ragidai ki mu mete ewapuru kupe-tagamu idiwu?”

17 Iyesu mu yonamaga ki wainapupu ka e denai tadebu, wagubu ke; “Sigira ragidai ki mu mena ka muramura apunai bameya kayatagisi, ko midimaga bagi ragidai ki mu ka muramura apunai ki e bameya asusu eba kayatagisi. Nau ka eba iyapana bagi supasupai ki mu nene bausugubuwani ko iyapana berokoi bigibigi ki tadeyana da mu nau bamaneya kebomana ki nana nau bausugubuwani.

Iyapana Mamanuga God nene bani kamadumpu
(Mateyu 9:14-17; Ruki 5:33-39)

18 Mara mosi ka iyapana siruwa-tamiyawa apunai Diyoni e tadeyau kabukabuwa ragidai ade Parisi ragidai dai mete kina gora pokaiya Mamanuga God nene bani kamadumpu idiwa, manako iyapana dai Iyesu bameya bautagubu e manumupu, tagubu ke; “Apunu Diyoni e tadeyau kabukabuwa ragidai ade Parisi ragidai mu tadeyamu kabukabuwa ragidai mete kina ki mu kuduba ka Mamanuga God nene bani kamadumpu idiwu ko kau tadeyei kabukabuwa ragidai ki mu ka badidi pokere inako eba kwaetagamu?”

19 Iyapana ki inako tagubu ko Iyesu denai waigugu were tadebu, wagubu ke; “Anika waunai kupei ki kawareya ka apunu ewai ade ridi ewai bani eba kupomoto ko pa idiwono bo? Ae, pa mena. Bananatamini kupe ki kawareya baitagisi ki ka mu eba nuwaboya nene idiwono ko anika waunai ki mete kupetogomono idiwono. 20 Ko mara baiyagisi da iyapana ubumoto anika waunai apunai ki yadini dokodoko kayatagisi. Mara ki makeya ka e kowai-yoma nuwaboyatagisi bani kamadini.”

21 Iyapana nota oragai ade nota waunai ki eba dibipamana ki nana ka Iyesu waigugu were ade tadebu, wagubu ke; “Gwedegwede oragai mo tegereyagisi ki ka wi dabuwa tenai oragai mo wadumuri ki naureya tamuri popopumuri. Ko wi dabuwa tenai waunai mo wadumuri tamuri popopumuri ki ka dabuwa tenai waunai ki ewa kaporopoto manako gwedegwede oragai ki wi popomupu wateya purupuruyagisi. 22 Ade keyakeyai mosi ka yau kena; Awana ‘waeni’ waunai ki wi awana kororai papa kwakwarai waunai pokaiya yamanamupu ki rabineya gwepumuri. Awana kororai ki ka nenanenaitau ki pokere awana ‘waeni’ ebo totoripoto kawayayagisi ki ka kororai ki mete kawayayagisi. Ko wi awana ‘waeni’ waunai ki awana kororai oragai kakokakowena rabineya gwepu-muri ki ka awana ‘waeni’ waunai ki totoripoto kawayayagisi ko awana kororai ki ka kakokakoi ki pokere wateya mena tondono da baurayagisi manako awana ‘waeni’ ki mete baiyagisi kayayagisi.” Iyesu waigugu inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Aiyata pa idiwana marai
(Mateyu 12:1-8; Ruki 6:1-5)

23 Aiyata marai ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete
kina tawana mo kayatagubu manako yawatau kokora mo kawareya bau-
tagubu. Bautagubu ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai gwaba maba
mosi ki madai kupemei kena ki asusu toporu-pamawa tepamawa kaiwa.
24 Parisi ragidai mu emitampu ka mu bautagubu Iyesu simupu, tagubu ke;
"Kau kowa-kowagiyoma buri emitami. Nu aiyata-nuga marai mu inako
kwaetagamu ki ka mu nu goranuga ki giripiyamu."
25 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Takari kawaya
oragai apunai Dewida badidi kwaewena ki bususui mu oka tampu ki wi
iyaba-mupu kataigubu bo pa mena? E kowakowaiyoma mete kina wetei
metapu, 26 manako e Mamanuga God e Tawai rabineya yapu bani buredi
ki iyapana Mamanuga God nene puyo ika nakamupu ki dai e tepupu
kubabu. Mara ki makeya ka apunu Abayata Mamanuga God bameya
dobopiyamu ragidai mu kawaimaga tondawa. Oragai apunai Mosisi nu
goranuga tapu da bani ki kena ka Mamanuga God bameya dobopiyamu
ragidai ki mu mena ku-pomoto ko apunu Dewida e ka bani ki dai tepupu
kubabu ade dai e kowakowai-yoma mete tagebu kupamupu."
27 Iyesu inako wagubu manako siyareya ka e mu ade tadebu, wagubu
ke; "Mamanuga God e ubupu aiyata marai ki iyapana kuduba nu
baginuga nene tapu ko eba nu aiyata marai ki si tepapamana ki nana
nakanibu. 28 Kunumau Kawapu Apunai e ka aiyata marai ki debai. E ka
kawaya esida ko aiyata marai ki ka e kobaiya."

Iyesu apunu mosi e idai kiyokiyowena ki iyapupu
(Mateyu 12:9-14; Ruki 6:6-11)

3 1 Ki eweya ka Iyesu wirawena guriguri tawai ki ade kayawena
manako tawa ki rabineya ka e apunu mosi e idai daikere
kiyokiyowena bisi kayawena ika tondawa empupu. 2 Ko mara ki ka aiyata
marai ki pokere iyapana dai Iyesu naigida mena empamana da e gwede
mo paerepana manako mu ki pokaiya e siyamana wirawira ki nana
ika bautagubu. E apunu idai kiyokiyoi ki aiyata marai ki iyapoto bo pa
mena? Mu inako nota-pamawa. 3 Ko Iyesu apunu ki sibu, wagubu ke;
"Kau yabi yewe iyapana yabaramugu uburi." 4 E inako wagubu, manako
wirawena iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; "Aiyata marai ki ka
nu bagi kwaigomu bo berokoi kwaigomu? Ade nu iyapana iyatamomu bo
giritamomu? Nu goranuga ki nene badidi wagau?" Ko iyapana ki denai
mo eba tagubu.
5 Iyesu mu emitapu manako e rabinai berokowena. Ko e mu
nuwaboyamaga mete wainapupu mibai ka mu tagamawa mama ade mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabina-maga ka ragiragi kawaya. Ko e idai kiyokiyoi apunai ki empupu manako sibu, wagubu ke; “Kau idagi roronapi.” E idai roronapupu makeya ka e idai ki garugaru mena supasupawena. 6 Parisi ragidai Iyesu kwaewena ki emupu ka mu garugaru mena tawa ki kamadumpu bautagubu kayatagubu manako apunu Erodi e kowaiyoma mete dibimupu Iyesu minimana po ki yanuwei teyamawa.

Iyapana ropani kawaya kaburu ki papateya bautagubu

7 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina kaburu kawaya si Gariri tagamu ki papateya kayatagubu, manako iyapana ropani kawaya mu ewakumatampu. Iyapana ki mu ka tawana Gariri yo tawana Diyudiya ki ragidai. 8 Mu dai ka tawana Idumeya yo natere kawaya Diyerusaremu were bautagubu ade mu dai ka awana Diyoudani papasi buridere ade natere Saidoni yo Taya ki deneya bautagubu. Mu kuduba ka Iyesu e badidi kwaewena ki sisiyai wainamupu ki pokere mu karako e empamana ki nana ika bau-tagubu. 9 Iyapana ropani kawaya inako bautagubu tawana kuduba posiwena ki pokere Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; “Waka mo wadumuri da nau waka rabineya tondoni mibai ka iyapana yau kuduba nau tatarasiniyamu kapisinimana kwaetagamu.” 10 Iyesu sigira ragidai ropani kawaya iyatapu ki pokere sigira ragidai ade dai bautagubu mu kowamuguma tataratamawa mibai ka mu nuwamugu ka garugaru mena Iyesu bameya bautagamana da e mu iyatamana ki nana. 11 Iyapana rabina-mugu keyai berokoi idiwa ki mu mete ika bautagubu manako mu Iyesu emupu ki ka mu e yabareya gwaigwiritagubu bonanamaga ragiragi kawaya e simupu, tagubu ke; “Kau ka Mamanuga God e Gubagai.” 12 Ko Iyesu keyai berokoi ki tatamatapu ragiragi kawaya tadebu, wagubu ke; “Nau ka nima ki sisiyai wi iyapana eba tadeyoi.”

Iyesu e tonotapu ragidai winetapu
(Mateyu 10:1-4; Ruki 6:12-16)

13 Iyesu kwaunai mo yapu posiwena manako e ebo nuwaiya iyapanai ki mu nene wagubu e bameya bautagubu, 14 manako apunu ida esida kewowena kerapu apeya (12) winetapu tadebu, wagubu ke; “Wi ka nau tononiyana ragidai. Nau yonani nidiyani ki wi wainapiyoi mete iwomu manako nau kasiyara negeyani were ewa ka wi kaiwagi nau yonani ki dimaiwogoi iwoi, 15 ade keyai berokoi iyapana dai mu rabinamugu idiwu ki wi mete siwakeketamiyoi.”

16 Iyesu e winetapu ragidai ida esida kewowena kerapu apeya mu simaga ka yau kena; Saimoni si daikere Pita sibu; 17 apunu Tabadi e gubagaiyoma Diyemesi yo Diyoni simaga waunai Bowanagesi tadebu (Simaga Bowanagesi ki mibai ka gaiya). 18 Ade iyapana dai simaga ka;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Enduru yo Piripo yo Batoromaiya yo Mateyu yo Tomasi, ade apunu Arapiyasi e gubagai si ka Diyemesi. Ade dai ka apunu Tadeyasi yo apunu Saimoni mosi. Apunu Saimoni e ka iyapana wairamaga gwandagi wagau ki apunai. 19 Ko siyarai ka apunu Diyudiyasi si daikere ka Isikariyoto. E ka Iyesu e yogoi ewa wagubu ki apunai.

Berokoi Apunai Seitani si daikere ka Besaboro

(Mateyu 12:22-32; Ruki 11:14-23; 12:10)

20 Ki eweya ka Iyesu ade wirawena e tondawa tawaiya kayawena ko iyapana ropani kawaya e ewakumamupu mete kayatagubu. E tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina bani kupetagamana kwaetagamawa ko mu kupetagamana yawatai mo pa mena mibai ka iyapana ropani kawaya ika bautagubu mu kwagaratampu idiwa. 21 Iyesu inai ade e eya yowaiyoma sisya ki wainamupu ka mu kimpu ubumpu e bananapamana tawamugu tamana ki nana, mibai ka mu wainamupu da e yabarai babawena.

22 Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai natere Diyerusaremu were bautagubu ki Iyesu badidi kwaewena emupu ki ka mu e wereyakauramupu, tagubu ke; “Keyai berokoi mu kawai-maga Besaboro e rabineya tawawena tondau kasiyara kweyau manako kasiyara ki pokaiya ka e keyai berokoi kuduba siwakeketamiyau.”

23 Mu inako tagubu ko Iyesu mu nene wagubu e bameya bautagubu manako e waigugu were mu tadebu, wagubu ke; “Berokoi Apunai Seitani e ka badidi maba uburoto ade e eya siwakekeyagisi? Ki pa mena. 24 Tawana mosi ki ragidai nuwarara tagarara kande kasiwaratogomono idiwono ki ka mu purupurutagisi mu mubo mubo kayatagisi manako mu tawanamaga ki gumoroyagisi gwaba umoroto. 25 Ade iyapana tawa eyaka mena rabineya ewa nauwa idiwono ki ka mu iyamaga giriyagisi mu mubo mubo kayatagisi. 26 Ki maba, Berokoi Apunai Seitani e ebo kowaiyoma mete purupomoto kande kasiwaratagisi ki ka e kasiyarai garugaru mena kewoyagisi. 27 Iyapana nima nuwaiya ka apunu kasiyarai mosi e tawai baupana e gwedegwedei kuwawagana wainapiyau ki ka e yabiri kasiyara apunai ki yadini e idai kerarai umoroto doko-doko taroto manako ewa tawa ki yaroto apunu ki e gwedegwedei kuwayagisi.”

28 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; “Nau suwagani wainapumuri; Iyapana berokoi badidi kwaetagubu bo tagubu ki kuduba ka Mamanuga God empoto deni mena surupoto nota-gogapoto. 29 Ko iyapana nima Mama-nuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki siyoto siyasiya ki e paerei ka Mamanuga God eba empoto surupoto ko e bigi ki maramara tondono kaniyono.”

30 Iyesu yona ki wagubu mibai ka iyapana dai e simupu, tagubu ke; ‘Keyai berokoi mosi e rabineya tawawena tondau.’

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu inai ade e eya yowaiyoma
(Mateyu 12:46-50; Ruki 8:19-21)

31 Ki makeya ka Iyesu inai ade e eya yowaiyoma mete kina ika
bautagubu. Mu tawa ki rabineya eba yamupu ko ika tawa ureya
ubumawa Iyesu mu bama-mugu kawarana ki nana ki yonai mena tawa
rabineya tonomupu. 32 Iyapana ropani kawaya Iyesu kwagaramupu ika
idiwa yona ki wainamupu ka mu Iyesu simupu, tagubu ke; "Kau inagi ade
kau kiya yowagiyoma mete kina bautagubu kau nene tagamu."
33 Ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Nau inai ka nima? Nau yowani-
yoma ka gwedewau?" 34 E inako wagubu manako wirawena iyapana
ika kwagaramupu idiwa ki kuduba emitapu, tadebu, wagubu ke; "Nau
kwagara-siniyamu mete idiwei ragidai wi kuduba ka nau yowaniyoma
ade nau inaniyoma. 35 Iyapana gwedewau nau Mamai God e badidi
wagau ki wainapiyamu makeya makeya kwaetagamu ragidai ki mu ka
mibai nau yowaniyoma, nau egapuni-yoma, ade nau inaniyoma."

Momai upu ki keyakeyai
(Mateyu 13:1-9; Ruki 8:4-8)

4 1 Mara mosi ka Iyesu kaburu Gariri papateya iyapana ade tadeyawa
kabukabuwa tondawa. Iyapana ropani kawaya eba bigabigai
bautagubu e yonai wainapamana ki nana e kwagara-mupu idiwa ki
pokere Iyesu waka mosi ika kaburu papateya uburawa ki kawareya yapu
tondawa ko iyapana kuduba ka kaburu ki papateya wairau idiwa. 2 E
yona marai kawai kuduba waigugu were tadeyawa manako paunau ka e
inako wagubu ke;
3 "Nau yona yau suwagani wainapu-muri; Apunu mosi e momai dai
urana ki nana kayawena. 4 E momai ki urawa umawa da momai dai
kerapu dabireya gwegwetagubu manako midiwari garugaru mena
bautagubu momai ki kupampu gawarara. 5 Momai dai ka e yaroyaro
kawareya upu manako momai ki garugaru mena ugwadubu susukwana.
Ko waira ki ka eba kawaya, 6 ki pokere madega ubupu urabu ki ka
momai ki garugaru mena suratagubu mibai ka witai waira rabineya
eba supu. 7 Ade momai dai ka gwabau gaya kakapareya gwegwetagubu
wenatagubu ko gwaba ubupu niniuraurapupu ki pokere wenatagubu
ko mibai eba kipu. 8 Ko momai dai ka e waira bageya upu manako
ugwede susukwanapupu wenatagubu kawakawayatagubu mibai kipu.
Dai ka mibai apunai eyaka mena ida esida mena (30) kipu, dai ka mibai
apunai apeya eyaka (60) kipu, ade dai ka mibai apunai ida daikere
mena (100) inako kipu. 9 Wi wenaguga mete kina ki ka wi nau yonani
yau suwagubuwani ki mibai naigida mena wainapumuri." Iyesu inako
wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu badidi pokere iyapana waigugu were tadeyawa?
(Mateyu 13:10-17; Ruki 8:9-10)

10 Ki eweya Iyesu e tadeyau kabu-kabuwa ragidai ida esida kewowena
kerapu apeya (12) ade e ewakumapa-mawa ragidai mete kina mu muga
mena e mete ika idiwa ki makeya ka mu e manupupu, tagubu ke; "Kau
yona waigugu were nuwagibi ki mibai ka badidi?"
11 Mu inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi Mamanuga
God e gari rabineya idiwana ki yonai wekewekei ki mibai kuduba nau
matarau wi nidiyakani ko iyapana gwedewau gari ki tagaiya idiwu
ragidai ki ka nau waigugu mena pokaiya mu tadeyakani, 12 da mu;

> 'Yabutamono, yabutamono ko mibai eba empomoto. Wainapomono
> wainapomono ko mibai eba waina-pomoto. Mu wainampena ki ka
> mu notamaga wirawagubena Mamanuga God bameya manako e
> mu bigimaga ki empena surupena mu tagamugu kwenupena.'"

Iyesu waigugu wagubu ki mibai matarapupu
(Mateyu 13:18-23; Ruki 8:11-15)

13 Iyesu inako wagubu, manako manutapu, wagubu ke; "Nau momai
upu ki waigugui suwagubuwani ki ka eba waigugu wekewekei. Wi
waigugu ki mibai eba wainamupu ki ka wi badidi maba waigugu were
ewa suwagani ki mibai wainapumuri? 14 Waigugu suwagubuwani ki mibai
ka yau kena; Momai urau apunai ki e ka Mamanuga God e yonai wagau
apunai. 15 Mara mosi ka momai upu ki kerapu dabireya gwegwetagubu ko
ki mibai ka yau kena; Iyapana dai Mamanuga God e yonai wainapomoto
ko Berokoi Apunai Seitani garugaru mena baiyagisi yona waina-mupu ki
surupoto. 16 Momai yaroyaro kawareya gwegwetagubu ki mibai ka yau
kena; Iyapana dai Mamanuga God e yonai wainapomoto mamamatagisi,
17 ko yona ki mibai mu rabinamugu eba supu tawawena ki pokere mu
yona ki pokaiya berokoi mosi bananapomoto bo iyapana dai baitagisi mu
giritamini pasutamini ki ka mu Mamanuga God e yonai ki garugaru mena
notagoga-pomoto. 18 Ade momai gwabau gaya kakapareya gwegwetagubu
ki mibai ka yau kena; Iyapana dai Mamanuga God e yonai wainapomoto,
19 ko mu mubo mubo iyamaga nene mena notapomono ade waira yau
purapurai empomono yabumaga midiyayogono. Mu notamaga ka ki
mena kawareya ukworono manako nota ki uburoto Mamanuga God e
yonai badidi wainamupu ki utapoto da mu mibimaga mo eba kiroto. 20 Ko
iyapana dai ka e momai waira bageya upu ki maba. Mu ka Mamanuga
God e yonai wainapomoto sumapomoto manako mu mibimaga mete
kiroto. Dai ka mu mibimaga apunai eyaka mena ade ida esida mena (30)
kiroto, dai ka mu mibimaga apunai apeya eyaka (60) kiroto, ade dai ka
mu mibimaga apunai ida daikere mena (100) kiroto."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Duna eba wekepamana ki waigugui
(Ruki 8:16-18)

21 Iyesu inako wagubu ade tadebu, wagubu ke; “Apunu mosi duna
beupoto ki ka e duna ki bani taroto? E digumau taroto bo kurari
umuneya wekepoto bo? Ae, e duna ki matarau taroto da tanai tawa
rabineya miniyoto siwa. 22 Ki maba, wi weki gwaiya badidi kwaiwagamu
ki ka ewa marai mosi matarayagisi. Ade wi gwede mosi utapiyamu ki utai
ka ewa marai mosi wakayagisi matarayagisi. 23 Ki pokere wi wenaguga
mete kina ki ka wi nau yonani suwagubuwani yau ki mibai naigida mena
wainapumuri wetawetara.
24 Wi yona badidi maba wainapu-muri ki wi naigida mena notapumuri
wainapumuri. Wi kawareya kawareya inako wainapiyoi yamoi ki ka wi
mibai wainapumuri ade mibai ki kawareya mete wainapumuri. 25 Iyapana
nima Mamanuga God e yonai mibai waina-pupu wadubu doko ki ka e
yona waunai mosi ade wainapoto yadini. Ko iyapana nima yona ki eba
wainapupu wadubu doko ki ka e ewa mo eba yadini ade marai munta
wainapupu ki mete gogayagisi.”

Momai mosi wenawagau kawayawagau ki waigugui

26 Iyesu inako wagubu ade tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God e gari
rabineya idiwana kaiwana ki waigugui mosi ka yau kena; Iyapana mosi
momai dai uroto kamadini, 27 manako e tawaiya kayayagisi ukworono
ade kirono uburono inako kwaeyogono umono. Ko momai upu ki badidi
maba waira rabineya ugwede susukwanatapu positagubu ki ka eba
apunu ki e kwae-wena. 28 Ki ka waira ebo kwaewena manako momai ki
ugwede susukwanatapu matarau positagubu kawakawayatagubu kwarai
wenapupu supupu manako ewa mibai kipu. 29 Mibai kipu ki raiyagisi ki
ka raupomu marai wana bauwena ki pokere apunu ki e kerebai yadini
baiyagisi mibai ki meme kaikirapoto raupomuyagisi.”

Damaya madai ki waigugui
(Mateyu 13:31-32, 34; Ruki 13:18-19)

30 Iyesu inako wagubu ade tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God
e kasiyarai pokaiya e gari rabineya idiwana ki ka badidi maba? Ki
keyakeyai nu gwede naureya iwagamu? 31 Ki ka ripa damaya madai ki
maba. Ripa dai ki mu madi-maga ka kawakawaya ko damaya madai
rabineya ka momai rasirasi. Momai marai munta eyaka mena inako ki
kauyagisi wairau suroto wenayagisi, 32 ki ka ripa kawaya mo wenayagisi
ragai isiyapoto manako midiwari baitagisi ragai ki kawareya tawatagisi.”
33 Iyesu waigugu were iyapana inako tadeyawa kabukabuwa tondawa.
Mu e waigugu wagubu ki mibai wainamupu ki ka e waigugu waunai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mosi kawareya ade tadebu. Ko mu eba wainamupu ki ka e yona waunai mosi mu eba tadebu. 34 E waigugu mena pokaiya wagawa umawa ko yona matarau mo iyapana eba tadeyawa. Ko e eya tadeyau kabukabuwa ragidai mete muga mena ewapuru idiwa ki ka e waigugu were wagawa ki mibai kuduba mu bamamugu matarapiyawa.

Nusuru kawaya mo bauwena manako Iyesu wagubu umuneya puruwena

(Mateyu 8:23-27; Ruki 8:22-25)

35 Mara ki kemoreya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Kebomoi da nu waka kawareya kaburu papasi daikere kaigamu." 36 E yona ki wagawa ka e eya waka rabineya tondawa ki pokere e tadeyau kabukabuwa ragidai kimpu ubumpu iyapana ropani kawaya ika idiwa ki kamaditampu e eweya waka kawareya positagubu manako mu ewapuru mena kayatagubu. Ko waka dai mete kayatagubu.
37 Mu kayatagubu kaiwa da nusuru kawaya mo bauwena towawa wirawena yabadubu waka rabineya posiwena manako waka waunitau kaburu surana kwaewagawa. 38 Ko Iyesu waka nikareya kunuwana tapu ukwarawa, ki pokere e tadeyau kabukabuwa ragidai kaimpu e wadumpu yabuyabu simupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nu popoigamana kwaigemei ko kau nu nene wainapiyei bo pa mena?" 39 Mu inako tagubu manako Iyesu yabuwena kipu ubupu e bonanai ragiragi kawaya nusuru yo towawa ki tadebu, wagubu ke; "Purupuruiwagi! Bigabigaiwagi!" E yona ki wagawa makeya ka nusuru puruwena, towawa bigawena, manako kaburu kwarisiwena daumoro ukwapu.
40 Ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai emitapu tadebu, wagubu ke; "Wi gwede nana kudu kwaiwagamu? Wi nau sumasinimpena ki ka wi kudu eba wainampena ko wi nau eba suma-siniyamu ki pokere wi kudu mete wainapiyamu." 41 Mu notamaga kowena kudu ebotau wainamupu manako mu mubo mena tagubu ke; "Apunu yau ka nima? Nusuru yo towawa e wagubu umuneya bigabigatagubu."

Keyai berokoi apunu mosi giripupu

(Mateyu 8:28-34; Ruki 8:26-39)

5 1 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina waka kawareya kayatagubu kaiwa da papasi daikere Gerasini ragidai mu tawanamugu bautagubu. 2 Bautagubu ka Iyesu waka kamadubu kanibu wairau supu manako apunu mosi iyapana popotagubu ononotampu ki rakimaga kawareya tondawa ki Iyesu empupu e diriwai yabadubu. Keyai berokoi apunu ki rabineya tondawa ki pokere e yabarai babawena, 3 raki ki kawareya ukwarawa. Iyapana e wadamana kwarisi ki kwaetagamawa ko e kasiyarai ka kawaya daganani ki pokere e iyapana weutamiyawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

isiyatamiyawa. 4 Mu maramara e idai kerarai taburuba ragiragi kawaya
pokaiya umamawa dokodoko ko e kwikwi gengemupiyawa manako
taburuba ki purupurutagamawa ki pokere iyapana karako e kamadumpu
e ebo mena umawa wadawa. 5 E kemora nawaru kweyau umawa
raki kawareya tondawa kwewagawa bowa were e eya midi minimini
sipasipara-piyawa mibai darai umawa wadawa.
6 Apunu ki yabu tapu Iyesu buri empupu ka e diriwai garupupu Iyesu
yabareya bauwena manako e paraupana ki nana kwarisiwena e ramatai
kawareya ubupu. 7-8 Ko Iyesu apunu ki empupu manako keyai berokoi e
rabineya tondawa ki mete empupu manako e keyai berokoi ki siwakeke-
pupu sibu, wagubu ke; "Kau apunu yau rabineya tondei ki karako kamadi
baunuwagi kayanuwagi." E inako wagubu siwakekepupu ko keyai
berokoi ki denai bonanai ragiragi kawaya Iyesu sibu, wagubu ke; "Iyesu,
Kawainuga God kunumau tondau e Gubagai ka kau. Kau gwede berapana
ki nana nau bamaneya baunugibi? Kawainuga God e yabuiya ka nau
suwagakani yau kena; Nau eba girisini kwaenda makari nau bamaneya
baiyagisi."
9 Keyai berokoi ki inako wagubu, ko Iyesu e manupupu, wagubu ke;
"Kau sigi ka badidi?"
"Nu keyai berokoi ropani kawaya yewe dibimipi idiwei, ki pokere
nau sini ka Damu Kawaya." 10 Keyai berokoi ki inako wagubu manako
kawareya kawareya nuwasiyasiya nene Iyesu siyawa, wagawa ke; "Waira
kudubeya eba tononiyo ko waira orageya yewe idiwomu."
11 Karako ka kweya madani daikere papa boyo ropani kawaya buri
sipura-tagamu iwu, 12 ki pokere keyai berokoi papa boyo ki emitampu
ka mu Iyesu genepamawa kawareya kawareya siyamawa, tagamawa
ke; "Kau nuwagi, manako nu kaigamu bo buri rabina-mugu teteigamu
idiwomu."
13 "Ki baganai, kaiwagi." Iyesu inako wagubu, manako keyai berokoi
apunu ki kamadumpu matarau bautagubu kayatagubu bo ki rabinamugu
tete-tagubu. Ki makeya ka bo ropani kawaya eba iyabapamana makai
kuduba 2000 kwaitana mu yabaramaga babawena kweya ki erida
mena garugarumupu kaburu sikisikimupu manako nonamaga kubabu
popotagubu gawarara.
14 Baikamu ragidai ika idiwa gwede wenawena ki emupu ka mu
wakapa-tagubu kayatagubu tawa tawa iyapana tademupu manako
iyapana waratampu kayatagubu Iyesu bameya mu mubo yabumugere
empamana ki nana bau-tagubu. 15 Bautagubu ka mu apunu ki naiya
keyai berokoi ropani kawaya e rabineya idiwa ki ika monagawena bagi
kawaya tondawa emupu. Empamawa ka mu notamaga kowena kudu
mete wainamupu. 16 Ko bo baikamu-tagamawa ragidai ubumpu apunu ki
sisiyai ade bo popotagubu ki sisiyai mete kina iyapana tademawa, 17 ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokere tawana ki ragidai Iyesu kawareya kawareya baiyonopamawa da e mu tawanamaga ki kamadana kayawagana ki nana.

18 Iyesu waka kawareya ade kayawagana kwaewagawa ka wadubu bagi apunai ki e ewakumapupu mete kayatagamana ki nana ika bauwena. **19** Ko Iyesu apunu ki munapupu, sibu, wagubu ke; "Kau kowagiyoma mu bamamugu kayanuwagi. Mamanuga God e notai kawaya daganani kau nene wainapupu. E kau nene bagi kawaya badidi kwaewena ki sisiyai kuduba kau iyapana tawageya idiwu ki tadeyowa da mu mete wainapomoto." **20** Iyesu inako wagubu manako apunu ki kayawena tawana Dekaporisi rabineya Iyesu e bameya badidi kwaewena ki sisiyai iyapana tadeyawa umawa. Iyapana kuduba yona ki wainamupu ka mu notamaga kowena.

Munu ridai popai ade ridi sigisigirai
(Mateyu 9:18-26; Ruki 8:40-56)

21 Iyesu ade wirawena waka kawareya kayawena kaburu papasi daikere bauwena manako iyapana ropani kawaya bautagubu e ika banana-mupu kwagaramupu idiwa. **22** Iyesu ika kaburu papateya uburawa ka guriguri tawai ki kwayubapiyau apunai mosi si ka Yairusi bauwena Iyesu empupu manako garugaru mena e diriwai yabadubu e yabareya kwarisiwena ramatai kawareya ubupu manako nuwasiyasiya nene Iyesu gigipiyawa, wagawa ke; **23** "Nau peteni marai sigirawena powagana kwaewagau ki pokere kau yabodowa nau tawaneya mete kaigamu kau idagi e kawareya tari da e iyayagisi ade umono." **24** Apunu ki Iyesu inako gigipiyawa da bananapupu ko iyapana ropani kawaya Iyesu paupunampu mete kayatagubu.

25 Iyapana ropani kawaya ki mu paunamugu ka ridi mosi ika kaniyawa. Kwamura ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki rabineya ka e sigira mena tondawa. E kobaiya ka dara maramara bauwagawa. **26** Sigira ki kataimugu ragidai e iyapamana ki nana kawareya kawareya muramura kweyamawa ko e sigirai ki eba kewowena ko e maramara makari wainapiyawa tondawa. Mu e iyapamana ki denai ka e bowai madai tagebu gawarara ko e eba iyawena ko e sigirai ki kawayawagawa yarawa.

27 Ridi ki Iyesu sisiyai wainapupu ki pokere e empana ki nana karako iyapana paunamugu e tagere bauwena. **28** E kaniyawa da e notai wagubu ke; "Nau karako kaniyani e aukwarai mena geyapani ki nau bani iyasugani." **29** E notai inako wagubu manako kanibu Iyesu bameya bauwena e aukwarai ki giyansu mena geyapupu. E aukwarai geyapiyawa makeya ka e rabineya e ebo mena wainapupu da e kobaiya dara bauwagawa ki kewowena ade e sigirai ki mete garugaru mena kewowena.

30 Ki makeya ka Iyesu e nuwaiya mena wainapupu da e kasiyarai mo bauwena kayawena ki pokere e iyapana paunamugu wirawirawagawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yabu tarawa, wagawa ke; “Nau aukwarani ka nima geyapupu?” 31 E inako
wagubu ko e tadeyau kabukabuwa ragidai denai e simupu, tagubu ke;
“Empiyei, karako iyapana ropani kawaya bautagubu kau paupunanimpu
ki geyaniyamu, ko kau nima geyanibu were nuwegei?”
32 Mu inako tagubu ko Iyesu nima geyapupu ki e nene yabu tarawa
tondawa, 33 ki pokere ridi ki e ebo mena wainapupu da e sigirai kewowena
ki kudu mibi didigurai bauwena Iyesu yabareya kwarisiwena e ramatai
kawareya ubupu manako e geyapupu sisiyai ki kuduba wagubu matara.
34 Ko Iyesu ridi ki empupu denai sibu, wagubu ke; “Peteni, kau sumasinibi
ki pokere kau karako iyanugibi. Kau sigiragi wana kewowena ki pokere kau
rabinagi kwarisiyagisi nuwabagi rabineya mibi mamamai kayanuwagi.”
35 Iyesu inako wagawa makeya ka iyapana dai apunu Yairusi bibi bau-
tagubu simpu, tagubu ke; “Kau petegi powena. Nu Nidiyau Kabukabuwa
Apunai ki ororeya mena bauwagubena ki ka baganai ko kau petegi karako
wana powena ki pokere apunu ki siyo da e wirayagisi kayayagisi.” 36 Mu inako
tagubu ko Iyesu e wenagui mena yona ki wainapupu kamadubu manako
wirawena apunu Yairusi sibu, wagubu ke; “Kau notagi eba koyogono ko nau
mena sumasiniyowa.” 37 E inako wagubu iyapana kuduba munatapu manako
apunu Yairusi ade e eya tadeyau kabukabuwa ragidai Pita yo Diyemesi ade
Diyemesi yowai Diyoni mete kina ki mu mena mete kayatagamana ki nana
wagubu manako waratapu apunu Yairusi tawaiya kayatagubu.
38 Mu apunu Yairusi tawaiya bau-tagubu ka Iyesu iyapana ika yadi
wadamawa nuwamaga notamaga giri kandiwagawa ki emitapu, 39 manako e
kanibu tawa rabineya yapu iyapana ki tadebu, wagubu ke: “Wi gwede apenai
meyamu? Munu ridai ki eba powena ko e pa ukwarau.” 40 E inako wagubu
ko mu e gwaigwitapamawa ki pokere e iyapana ki baiyonotapu bautagubu
matarau kayatagubu. E eya ade munu ridai ki inai mamai ade e tadeyau
kabukabuwa ragidai apeya eyaka mete kina ki mu mena tawa rabineya munu
ki bameya idiwa. 41 Iyesu kanibu munu popai ki bameya bauwena e idaiya
wadubu manako sibu, wagubu ke; “Tarita kumi!” (Yona ki mibai ka; ‘Munu
ridai, nau nidiyani wainapi; Kau kiri uburi!’)
42-43 Iyesu inako wagawa makeya ka munu ridai ki garugaru mena iyawena
kipu ubupu kanibu yabadubu. Tawa rabineya idiwa ragidai matakira ki emupu
ka mu notamaga kowena kodabamaga kamupu didiguramaga mete wagubu.
Ko Iyesu mu umunumaga umapu tadebu, wagubu ke; “Iyapana eba tademuri.
Wi petega wana iyawena ki pokere karako bani dai kwemuri kupoto.” Ko
munu ridai iyawena ki e kwamurai ka ida esida kewowena kerapu apeya (12).

Natere Nasareta ragidai Iyesu tagararamupu
(Mateyu 13:53-58; Ruki 4:16-30)

6 1 Iyesu tawana ki kamadubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai
mete kina e ebo tawaneya ade kayatagubu. 2 Aiyata marai ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makeya ka e guriguri tawai rabineya Mamanuga God e yonai iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa. Iyapana ropani kawaya e yona wagawa ki wainapamawa ka mu notamaga kowena, tagamawa ke; “Apunu yau ka yona kawaya kawaya yau bani wainapupu bauwena wagau? Nota yau ka nima kwebu? E matakirai ebo ebo mete kwaewagau ki kerarai ka badidi? 3 E ka ridi Meri e gubagai ki gwedegwede marai kawai ripa pokaiya yamanawagau ki apunai. E yowaiyoma ka Diyemesi yo Diyose yo Diyudiyasi yo Saimoni, ade e egapuiyoma ka nu mete yewe idiwei.” Iyapana inako tagubu manako Iyesu simpu siyasiya tagarara-mupu.

4 Ko Iyesu iyapana tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai tawana tawana umono da iyapana e wiwira-pomono e diriwai kwaetogomono. Ko e wirayogono e ebo tawaiya baiyogono ki ka e eya iyapanaiyoma e eba wiwira-pomono ade e diriwai mete eba kwaetogomono.”

5 Mu Iyesu eba sumamupu ki pokere e natere ki rabineya matakira kawaya mo eba kwaewena. E idai sigira ragidai dai mena mu kawarimugu nakapupu manako mu iyatagubu. 6 Tawana ki ragidai e eba sumamupu ki pokere e notai babawena nuwaboyawena.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tonotapu kayatagubu
(Mateyu 10:5-15; Ruki 9:1-6)

7 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya (12) mu nene wagubu bautagubu manako kasiyara tagebu da mu tawana tawana kayatagamana keyai berokoi siwakeketamana ki nana. E tadebu, wagubu ke; “Wi apeya tawana anu kaiwagi ade wi apeya tawana anu kaiwagi.” E inako tadbu tonotapu, 8 ade wagubu ke; “Wi kaiwagi ki ka wi yawata gwedegwedei mete eba tepu-muri. Igwa, masura, bowa madai ki kuduba wi kamaditamuri, 9 ko wi kerapuga tatamai ade wi midiga tatamai eyaka eyaka ki mena umamuri wi gunaga mena tepumuri kaiwagi. 10 Wi kaiwagi iwoi da natere mo baiwagi manako iyapana mo wi nene kwaewagau ki ka wi e bameya ukwapu-muri ko wi tawa yabayababa mo eba ukwapumuri. 11 Ko wi natere mo baiwagi da iyapana wi nene eba kwaetogomono ade wi yonaga eba wainapomono ki ka wi waigugu mena inako kwaiwagi; Wi kerapuga dogiyai mu tawamaga mena pasipumuri manako kamaditamuri kaiwagi. Mu waigugu ki empomoto ki ka mu notamaga yagisi ke; ‘Akae, nu beranuga ka eba bagi ki pokere mu waigugu mena nu bamanugu kwaetagubu yau kena.” ’

12 Iyesu inako tadebu tonotapu manako mu kayatagubu tawana tawana bautagamawa dimatagamawa iwa, tagamawa ke; “Wi beraga berokoi kamadumuri ade wi notaga wirayagisi Mamanuga God bameya.” 13 Mu inako tagamawa manako keyai berokoi ropani kawaya mete siwakeketamawa bau-tagamawa kayatagamawa. Ade mu sigira ragidai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ropani kawaya mete iyatamawa awana dobiri monamonai maba ki pokaiya mu kwakwarepumaga pasipamawa.

Erodi apunu Diyoni e gobai mebu puru
(Mateyu 14:1-12; Ruki 9:7-9)

14-16 (-)

17-19 Apunu kawai Erodi e ka e yowai Piripo e wainai si ka Erodiyasi kuwawena uwapu ki pokere iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e kawareya kawareya sisibapiyawa, wagawa ke; "Kau nadawagi gwede nana kuwanugibi? Kau ki kwaenugibi ki kau gora raurupipi bera berokoi kwaenugibi." Apunu Diyoni inako wagubu ki pokere ridi Erodiyasi gagayawena e deni mena miniyana po wainapupu. Ko apunu Erodi e tatamapupu piyara ragidai tadebu da mu apunu Diyoni e idai kerarai umamana pa diburapamana ki nana wagubu. **20** Apunu Erodi wainapupu da apunu Diyoni e ka tanai supasupai bagi kawaya ki apunai ade e kudeya mete wainapupu ki pokere e tatamai inako wagubu. Apunu Diyoni badidi yonawagawa ki ka apunu Erodi nuwaiya yona ki wainapana waina-piyawa ko e yonai ki wainapiyawa ki ka e notai mete babawagawa.

21 Ki eweya mara mosi ka ridi Erodiyasi apunu Diyoni bameya badidi kwaewagana notapiyawa ki matara-wena. Apunu Erodi wenawena kupei ki marai bauwena ka iyapana kawakawai e kobaiya idiwu ragidai yo piyara ragidai mu kawakawaimuguma yo tawana Gariri ragidai mu kawakawai-muguma dai mete kina ika Erodi bameya daiyo bautagubu. **22** Mu kupetagamawa idiwa ka ridi Erodiyasi e petei bauwena mu mamamatagamana ki nana mu yabaramugu taerewagawa kaniyawa yabadawa. Apunu Erodi e daiyoi bautagubu ragidai mete kina e taerewagawa ki empamawa ki ka mu rabinamaga bagiwena manako apunu Erodi ubupu munu ridai ki sibu, wagubu ke; "Kau nuwageya gwede ki kau nuwagi manako gwede ki kuduba ka nau kau negeyani." **23** E inako sibu manako gwaiyabapupu, wagubu ke; "Nau mibai nidiyakani; Kau nuwa-geya gwede nene wainapiyei ki kuduba nau kau negeyani. Nau kasiyarani daikere ki nau mete negeyani."

24 Apunu Erodi inako wagubu ko munu ridai ki e inai bameya kayawena manako manupupu, wagubu ke; "Inani, nau gwede tegeyana ki nana siyani?"

"Mu iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e gobai meyamana puru ade e debai kau negemana ki nene nuwagi."

25 E inai inako wagubu, ki pokere munu ridai ki garugaru mena apunu Erodi bameya ade kayawena, manako sibu, wagubu ke; "Nau nuwaneya kau tegeyana ka yau kena; Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e gobai wi karako memuri puru manako e debai yogo kawareya tamuri tege-muri."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

26 Apunu Erodi yona ki waina-pupu ka e nuwaboyawena ko e ororeya
mena iyapana ropani kawaya ki mu yabumugu munu ridai ki gwaiyaba
kaimatana sibu ki pokere e apunu Diyoni e tatamai ade wagana ki
yawatai pa mena. **27** E piyara apunai mo sibu da e kayawagana apunu
Diyoni e gobai meyana puru ki nana wagubu manako apunu ki kayawena
apunu Diyoni e gobai mebu puru. **28** E gobai mebu puru kewowena ka
e debai ki yogo kawareya tapu manako wadubu kanibu munu ridai ki
kwebu manako e ubupu yogo ki wadubu e inai kwebu. **29** Ko apunu Diyoni
e tadeyau kabukabuwa ragidai e powena sisiyai wainamupu ka mu
bautagubu e kwakwarepui wadu-mupu ononomupu.

(14) Iyesu badidi kwaewagawa umawa ki sisiyai kawayawena kayawena
manako apunu Erodi sisiya ki mete wainapupu. Iyapana dai Iyesu nene inako
tagubu ke; "Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni powena ki ade iyawena
wirawena bauwena yau kena ki pokere e upi kasiyarai kawaya kwaewagau."

(15) Ko dai tagubu ke; "E ka bani oragai apunai Eraidiya ade wirawena
bauwena."

Ko ade dai tagubu ke; "E ka Mamanuga God e bonanai wainapiyau
wagau apunai mosi ki naiya idiwa tagamawa ki maba mosi."

(16) Mu inako tagamawa ki apunu Erodi mete wainapupu, manako e
wagubu ke; "Ki mibai, e ka apunu Diyoni ade wirawena bauwena yau
kena. Nau suwagubuwani manako mu apunu Diyoni e gobai mempu puru
powena ko e karako ade iyawena wirawena bauwena yau kena."

Iyesu iyapana 5000 bani mibai tagebu
(Mateyu 14:13-21; Ruki 9:10-17; Diyoni 6:1-14)

30 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ade wiratagubu bautagubu
manako mu badidi kwaetagamawa ade iyapana badidi tademawa
teyateyama ki sisiyai kuduba mu makeya makeya Iyesu simupu.

31 Mu kupetagamana kwaetagamawa ko iyapana ropani kawaya
mu bama-mugu bautagamawa ade kayatagamawa bautagamawa ade
kayatagamawa ki pokere mu bani kupamana babatagubu. Babatagubu ki
pokere Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Iyapana
yau kamaditamamu nu nubo mena tawana mosi iyapana pa mena
tawanai ki kaigamu da wi ika naigida mena aiyataiwagi." **32** E inako
wagubu manako mu waka kawareya positagubu mubo mena kayatagubu.

33 Iyapana ika idiwa ragidai mu kayatagamawa emitampu ki ka
mu kimpu ubumpu mu kayatagamawa ki deneya kaburu papateya
garugarumupu manako Iyesu duwareya naiya buri bautagubu e nawanai
ika idiwa. Tawana ki ragidai ropani kawaya ika mete bautagubu ewapuru
mena dibi-mupu idiwa.

34 Iyesu waka kawareya kaniyawa da bauwena manako iyapana
ropani kawaya ika bautagubu e nawanai idiwa emitapu ki ka e mu

nuwaboyamaga wainapupu. Mu ka papa sipi kwayuba-tamiyau apunai pa mena ki maba idiwa. E mu nuwaboyamaga wainapupu ki pokere e ubupu yona marai kawai mu tadeyawa kabukabuwa tondawa.

35 E inako tadeyawa kabukabuwa tondawa da kemorawagana kwaewagawa ka e tadeyau kabukabuwa ragidai bautagubu e simupu, tagubu ke; "Madega surana kwaewagau ko tawana yau ka tawa pa mena,
36 ki pokere kau iyapana kwagaraniyamu yau karako tonotami da mu tawanamugu tawana-mugu kayatagisi bani tepomoto teyomoto kupomoto."

37 Mu inako tagubu ko Iyesu mu emitapu manako denai tadebu, wagubu ke; "Ae, wi inako eba iwagi. Wi wiga baniga ki dai tepumuri tagemuri da mu kupomoto."

E yona ki wagubu ka mu denai tagubu ke; "Akae, nu gwede tageyamu? Nu kaigamu bani dai gimarapamu tageyamu kupomoto bo? Mu ka ropani kawaya ko bani ki denai ka kawaya daganani. Bowa madai kawaya 200 yau ka maraitau."

38 Mu inako tagubu, ko Iyesu mu manutapu, wagubu ke; "Wi yawata masurai nu nuga denenugu badibadi temupu? Kaiwagi empumuri." E inako wagubu, manako mu kaimpu emupu ade bautagubu, tagubu ke; "Nu bani buredi ka ida daikere mena ade raubiyo apeya ki mena temipi."
39 Mu inako simupu manako Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Ki baganai. Sumuri iyapana tademuri da mu dewarepa yau kawareya mu mubo mubo damupomoto idiwoto kayatagisi." 40 E inako wagubu, manako e kowakowaiyoma ki kaya-tagubu iyapana ki tademupu, dai 100 idimpu, dai 50 idimpu, mu inako kayatagubu iyapana damutamawa iwa.

41 Ko Iyesu bani buredi ida daikere mena ade raubiyo apeya mete kina ki tepupu esida yabu tapu e Mamai bameya parauwena manako bani buredi ki gerepupu e tadeyau kabukabuwa ragidai tagebu manako mu bani ki tempu iyapana tagempu kayatagubu. E raubiyo apeya ki mete purupupu iyapana kuduba tagemana ki nana wagubu.

42-44 Ko mara ki makeya ka iyapana ropani kawaya eba bigabigai apunu mena kuduba 5000 bani ki kupampu matetagubu. Mu kupetagamawa idiwa da kamadumpu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai bani pirai kwana-mupu kode rabineya nunumupu ka kode ida esida kewowena kerapu apeya (12) positagubu.

Iyesu kerareya kaburu kawareya kaniyawa
(Mateyu 14:22-33; Diyoni 6:15-21)

45 Iyapana bani kupampu kewowena ka Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Wi yabiri waka kawareya kaburu papasi buridere tawana Betaida kaiwagi ko nau ka iyapana ropani kawaya yau tonotamani kayatagisi were wi ewagau ika bau-sugani." 46 E

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako wagubu kuwenatapu ade wirawena iyapana kuduba ika dibimupu idiwa ki tonotapu kayatagubu manako ewa kwaunai mosi yapu e Mamai bameya ika guriguriwagawa tondawa. 47 Kemorawagawa ka waka wana kaburu paunau kaniyawa ko Iyesu e ebo mena borau tondawa. 48 Nusuru towawa wirawena waka gipiyawa kaniyawa ki pokere e tadeyau kabu-kabuwa ragidai waka barapamana ka ragiragi kawaya ki e mu emitapu.

Nawaru dumai waunitau tarana kwaewagawa ka Iyesu kipu ubupu supu e kerareya kaburu kawareya e tadeyau kabukabuwa ragidai mu ewamugu kayawena. E kayawena kaniyawa da mu bamamugu bauwena ade wade ewaiwatamana kwaewagawa, 49-50 ka mu e kerareya kaburu kawareya yabadawa emupu manako kudu ebotau wainamupu didiguramaga mete wagubu, tagubu ke; "Ki ka guba diyayai mo bauwena." Mu inako tagamawa kwetagamawa idiwa mibai ka e ika yabadawa ki mu kuduba matarau emupu manako notamaga kowena.

Ko Iyesu garugaru mena tadebu, wagubu ke; "Yau ka nau ki pokere kudu eba kwaiwogoi ko kasiyarai kawaya idiwoi." 51 E inako wagubu kanibu waka kawareya yapu posiwena manako ki makeya ka nusuru bigawena. E tadeyau kabukabuwa ragidai e kwaewena ki emupu ka mu notamaga kowena kodabamaga kamupu, 52 mibai ka mu notamaga ka ragiragi kawaya. Iyesu naiya bani buredi gerepupu iyapana tagebu ko matakira ki mibai ki mu naigida eba wainamupu.

Iyesu tawana Genesare rabineya sigira ragidai iyatamiyawa
(Mateyu 14:34-36)

53 Mu waka kawareya ade kaya-tagubu kaiwa da papasi buridere tawana Genesare bautagubu. Mu waka taburubai wadumpu kwimpu, 54 manako waka ika kamadamana kwaetagamawa ka iyapana ika idiwa ki Iyesu kiyabui emupu, 55 manako mu garugaru mena kimpu ubumpu tawa tawa kayatagubu Iyesu bauwena sisiyai iyapana tademawa iwa. Tawana ki ragidai yona ki wainamupu ka mu sigira ragidai mibi gagarai tetampu manako tawa tawa Iyesu bani umawa ki mu e bameya ika bautagamawa. 56 E tawa tawa bau-wagawa ki ka mu sigira ragidai imatau nakatamawa da mu Iyesu midai geyapamana bo pa mena ki ka mu e midi tatamai mena geyapamana da mu ki pokaiya iyatagamana ki nana. Iyapana gwedewau e geyapamawa ki ka mu iyatagamawa.

Parisi ragidai mu mubo kaisimaga ki kwaetagamawa
(Mateyu 15:1-9)

7 1-4 Parisi ragidai ade Diyu ragidai dai mete kina mu ripakwarakwara-muguma gora tampu ki mu makeya makeya naigida mena kwaetagamu idiwu. Mu bani kupomoto ki ka mu naiya goramaga badidi wagau ki makeya makeya kwaetagisi mu idamaga

siruwapomoto were ewa bani ki kupo-moto. Mu bani gimarapomoto ki ka mu naiya bani ki naigida mena siruwa-pomoto were ewa tawiyatagisi ade kapa yo kurari yo gwedegwede kuduba inako ki mu asusu eba siruwapomoto ko oragai ragidai badidi kwaetagamawa ki maba mu makeya makeya inako kwae-togomono siruwapomono.

Parisi ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina natere Diyerusaremu were bautagubu ki mu kaimpu Iyesu kwagaramupu idiwa manako e tadeyau kabukabuwa ragidai gora pokaiya idamaga eba siruwamupu ko bani pa kupamawa idiwa ki mu emitampu, **5** ki pokere mu Iyesu manu-mupu, tagubu ke; "Nu ripakwarakwara-nuguma goranuga oragai kabuwanimpu kebomawa ki kau tadeyei kabukabuwa ragidai badidi pokere raurupiyamu idamaga eba siruwapiyamu were bani tepiyamu kupamu?"

6 Mu inako tagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Wi ka midiga pa mataka-wagau ragidai. Ko wi kwaiwagamu ki nene ka oragai apunai Aisaiya takari kawaya uwamau empupu manako e oka mibai inako tapu, wagubu ke;

> 'Mamanuga God e wagau; Iyapana yau nau sini pa umunumaga pokaiya tagamu wiwirasiniyamu, ko mu nuwamaga notamaga ka uwama kawaya, eba nau bamaneya.
> **7** Mu tagamu da mu nau sini tepa-piyamu ko mu kwaetagamu ki mibai ka pa mena. Mu muga goramaga iyapana naiya mu mubo notamaga pokaiya kwaetagamawa iwa ki mena mu makeya makeya kwaetagamu ade mu kowa-muguma mete kabuwatamiyamu iwu. Ko gora kuduba mu wiwirapiyamu ki ka eba nau gorani. Pa mena.'

Oragai apunai Aisaiya wi nene inako wagubu, **8** ki kawareya nau karako wi nidiyakani yau kena; Mamanuga God e gorai ki wi wadumpu tagagau kwenu-mupu ko iyapana kaina mu yonamaga ki wi wadamu doko wi rabinagau tamu makeya makeya kwaiwagamu."

9 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e yonai ki wi wadamu kiyokiyo wi tagagau tamu ko wi wibo kabuwaga ki wi naigida mena wiwirapiyamu esida tepapiyamu. **10** Oragai apunai Mosisi Mamanuga God e gorai tapu, wagubu ke; 'Kau inagi mamagi wiwiratamiyowa ade mu naigida mena kwayubatamiyowa. Iyapana nima e eya inai mamai kiratamono tadeyono siyasiya ki ka e denai poyagisi.' **11** Oragai apunai Mosisi inako wagubu ko wi ka wibo nuwagau inako iwagamu ke; 'Iyapana mosi e inai mamai nuwasiyasiya nene idiwu ki emitamini manako yagisi ke; 'Nau wi waitaniyana gwede mo negeyana ko nau gwede ki winepuwani Mamanuga God nene tapuwani ki pokere nau wi negeyana ka eba baganai.' **12** E inako yagisi ki ka wi iwagi ke; 'Ki ka bagi kawaya. Gwedegwede Mamanuga God nene tapi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki kau inagi mamagi eba tage.' 13 Ko wi iyapana inako tadeyamu ki
ka wi paerepiyamu Mamanuga God e gorai raurupiyamu manako wi
wibo kabuwaga ade wi wibo kaisiga ebo ebo ki mena kwaiwagamu. Wi
gwedegwede marai kawai yau maba mete paere-piyamu kwaiwagamu."

Gwede ka iyapana bigi negeyau?
(Mateyu 15:10-20)

14 Iyesu iyapana ropani kawaya ika idiwa ki mu nene ade wagubu bau-
tagubu manako tadebu, wagubu ke; "Nau yona yau suwagani ki mibai
wi kuduba naigida mena wainapumuri; 15-16 Wi gwede mosi umunugere
kupu-muri ki ka eba bani ki wi bigi negeni. Ko wi wibo notaga pokaiya
waina-piyamu matarau kwaiwagamu ki mena wi bigi negeyau."
17 Iyesu iyapana ropani kawaya ki kamaditapu tawa yapu ki ka e
tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bau-tagubu manako manumupu,
tagubu ke; "Kau nuwagibi ki mibai ka badidi?"
18 Mu inako tagubu, ko e denai tadebu, wagubu ke; "Wi mete notababa
wadamu bo? Wi badidi pokere eba wainapiyamu? Bani kiyabui ebo ebo
kupemei ki ka eba bani ki uburoto wi bigi negeni. 19 Bani kupumuri ki
suroto wi rabinagau tondono manako ewa baiyagisi kayayagisi. Ki ka eba
bani ki uburoto wi nuwaga notaga bigi kweyoto. Pa mena." Iyesu yona ki
wagubu ki ka e bani kuduba ka bagi mena ki yonai wagubu.
20 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Ki ka wi wibo rabinagau
waina-piyamu ade matarau kwaiwagamu ki mena wi bigi negeyau. 21 Wi
wibo nuwagau notagau nota berokoi waina-piyamu ki pokaiya ka wi
taku maba igida yauda asusu iwu, kuwaigamu, minimini popoiwagamu,
22 mibi anikai sipuma goragora rauru kawakawara kasiwaraiwagamu,
wibo kapoiwagamu, bera berokoi ebo ebo kwaiwagamu, kowaguma
weyaweyatamiyamu, midimama berai kwaiwagamu, nuwaroroiwagamu,
kowaguma yanuwe-maga teyamu, wibo yabara kawa-kawaraiwagamu,
wi notaga pa mena maba babaibitau inako kwaiwagamu iwu. 23 Nota
berokoberoko yau kuduba wi wibo rabinagau wainapiyamu ade ewa
matarau kwaiwagamu ki mena wi bigi negeyau." Iyesu inako wagubu.

Ridi kwaiyanai mosi Iyesu sumapupu
(Mateyu 15:21-28)

24 Iyesu tawana ki kamadubu kayawena kaniyawa da tawana mosi
natere Taya bameya bauwena manako tawa mo yapu. E eba nuwaiya
iyapana e empamana ki nana ko e bauwena sisiyai ki kawayawena
kayawena iyapana kuduba wainamupu.
25 Ridi kwaiyanai mosi ika mete tondawa ki Iyesu bauwena sisiyai
wainapupu. E ka eba Diyu ragidai mu ridimaga ko e ka tawana
Sairoponisiya mu ridimaga mosi. 26 Keyai berokoi mosi ridi ki e petei

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabineya tondawa ki pokere ridi ki karako garugaru mena bauwena Iyesu yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako Iyesu genepupu da e uburana keyai berokoi e petei rabineya tondawa ki siwakeke-pana ki nana.

27 Ko Iyesu denai e waigugu were sibu, wagubu ke; "Nau yabiri munu rasi bani tageyani da mu kupomoto mate-tagisi. Ko mu banimaga taku nene isiyapani ki ka eba baganai."

28 E inako wagubu ko ridi ki Iyesu waigugui ki mibai wainapupu manako denai sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, kau yona mibai nuwagibi ko munu rasi banimaga kupomono da pirai gwetagisi ki ka taku mete kupomoto."

29 Iyesu yona ki wainapupu manako denai e sibu, wagubu ke; "Kau yona denai bagi kawaya nuwagibi ki pokere kau tawageya kayanuwagi. Keyai berokoi kau petegi rabineya tondawa ki karako wana bauwena kayawena."

30 Iyesu inako wagubu manako ridi ki kayawena e tawaiya bauwena ka e petei iyawena midi bagi kawaya kebari kawareya ukwarawa empupu. Keyai berokoi ki ororeya mena e kamadubu bauwena kayawena.

Apunu mosi e wenagui kenekenei ki Iyesu e iyapupu

31 Iyesu natere Taya kikireya ki kamadubu kayawena umawa da tawana Saidoni bauwena manako kayawena kaniyawa da tawana Dekaporisi bauwena ade surawa da kaburu Gariri papateya bauwena. **32** E ika bauwena ka iyapana dai ki apunu mosi e wenagui kenekenei yona naigida eba wagawa ki wadumpu Iyesu bameya bautagubu, manako genemupu, tagubu ke; "Kau yabi kau idagi apunu yau kawareya tari da e iyayagisi."

33 Iyesu apunu ki wadubu paere mu mubo mena kaimupu manako e idai gurai apeya apunu ki e wenagui umuneya daikere daikere nunupu. Nunupu toporupupu ade e idai gurai tepopupu apunu ki e tenawarai kawareya tapu. **34** E inako kwaewena wirawena kunumau esida yabu tapu e nonai warapupu manako e apunu ki sibu, wagubu ke; "Epata!" (Ki mibai ka; 'wenagugi paparayagisi.') **35** Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu ki e wenagui paparawena ade e tenawarai tekatekawena manako e yona supasupai kawaya wagubu.

36 Ko Iyesu wirawena bauwena iyapana tadebu, wagubu ke; "Nau apunu yau wadubuwani bagi ki sisiyai wi iyapana eba tademuri." E kawareya kawareya inako tatamatamiyawa umunumaga umarawa ko mu e umunui kwenumupu manako tawana tawana kayatagubu iyapana tademawa iwa. **37** Iyapana sisiya ki wainamupu ka mu notamaga kowena Iyesu e si esida tepapamawa, tagamawa ke: "Apunu Iyesu badidi kwaewagau ki kuduba bagi mena. Wenagui kenekenei iyapanai ki yona wainapiyau ade yona eba wagau ki karako yona wagau." Mu inako tagamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu iyapana 4000 bani mibai tagebu
(Mateyu 15:32-39)

8 1 Mara ki makeya ka iyapana ropani kawaya ade dai bautagubu dibi-
pamawa idiwa ko mu banimaga ka pa mena. Mu banimaga ka pa
mena ki pokere Iyesu mu nuwaboyamaga waina-pupu manako e tadeyau
kabukabuwa ragidai mu nene wagubu bautagubu tadebu, wagubu ke;
2 "Nau iyapanani-yoma yau mu nuwaboyamaga waina-pakani. Mu dai ka
tawana uwama kawaya were bautagubu mara apeya eyaka nu mete yewe
idiweya ko mu banimaga ka pa mena. 3 Nau mibi wetei mu tonotamani ki
ka mu yamono da kasiyaramaga yawatau kewoyagisi wairorotagisi."

4 Iyesu inako tadebu ko e tadeyau kabukabuwa ragidai denai tagubu
ke; "Tawana yau ka tawa pa mena ki pokere bani ki nu bani tepamu
tageyamu da mu kupomoto?"

5 Mu inako tagubu ko Iyesu mu manutapu, wagubu ke; "Wi masura
boromai badibadi ika nunumupu?" Mu denai tagubu ke; "Nu masura ida
daikere kewowena daikere apeya ki mena yewe temipi."

6 Iyesu yona ki wainapupu ka e iyapana kwarisitagamana wairau
idiwana ki nana wagubu. E masura ida daikere kewowena daikere apeya
ki e idaiya tepupu kunumau esida Mama-nuga God bameya parauwena
manako bani ki geretapu e tadeyau kabukabuwa ragidai tagebu manako
mu bani ki tempu iyapana tagempu kayatagubu. 7 Ko raubiyo rasirasi eba
ropani ika mete idiwa ki mu tempu Iyesu kwemupu manako e Mamanuga
God bameya ade parauwena. E parauwagawa da kamadubu, iyapana
tagemana ki nana wagubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai
raubiyo ki mete tempu iyapana tagempu kayatagubu. 8-9 Mara ki makeya
ka iyapana ropani kawaya kuduba 4000 kwaitana bani ki kupa-mpu
matetagubu. Mu kupamawa idiwa da kamadumpu ka e tadeyau kabu-
kabuwa ragidai bani pirai kwanamupu kode rabineya nunumupu manako
kode ida daikere kewowena daikere apeya positagubu.

10 Ko Iyesu iyapana tonotapu kaya-tagubu manako e tadeyau
kabukabuwa ragidai mete waka rabineya yamupu mu mubo mena tawana
Daromanuta kayatagubu.

Parisi ragidai Iyesu matakira mo kwaewagana ki nana tagubu
(Mateyu 16:1-4)

11 Ki eweya ka Parisi ragidai dai Iyesu kerareya wadamana da e yona mo
paerepana bo eba paerepana ki empa-mana ki nana e bameya bautagubu
manako manumupu, tagubu ke; "Kau kunuma kasiyarai pokaiya matakira
mo kwaenuwagi da mibai bo bera ki nu kau eminiyamu."

12 Iyesu yona ki wainapupu ka e midi togawena e debai gipupu manako
e denai tadebu, wagubu ke; "Iyapana karako idiwu ragidai wi badidi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokere matakira nene maramara nau sidiyamu iwu? Nau yona mibai suwagakani; Nau matakira inako mo wi eba kabuwa-niyani empumuri."
13 E inako wagubu kamaditapu waka kawareya ade yapu manako e kowakowaiyoma mete kina kaburu ki papasi buridere kayatagubu.

Parisi ragidai ade apunu Erodi mu beramaga
(Mateyu 16:5-12)

14 Mu waka kawareya kayatagubu kaiwa ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai wainamupu da mu masura dai eba temupu. Mu bani buredi eyaka mena ki mena wadumpu. 15 Ko Iyesu waigugu were tadebu, wagubu ke; "Nau suwagani wainapumuri; Parisi ragidai ade apunu Erodi mete kina mu banimaga bedebede-pupu ki wi naigida mena empiyoi kaisipiyoi kwaenda mu banimaga kinokinoi ki wi pasiniyoto giriniyoto."
16 Iyesu yona ki wagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai baba-tagubu manako mu mubo mubo deni deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; "Nu masura dai eba tempi ki pokere e inako wagau bo?"
17-18 Mu inako manu kasiwara-tagamawa idiwa ki Iyesu kataiwena ki pokere e manutapu, wagubu ke; "Wi badidi pokere masura dai eba tempu ki kawareya iwagamu? Nau waiguguni suwagubuwani ki mibai wi wainamupu bo eba wainamupu? Wi yabuga mete kina ko wi badidi pokere eba em-piyamu? Wi wenaguga mete kina ko wi badidi pokere eba wainapiyamu? Wi notaga mete kina bo pa mena? 19 Nau naiya bani buredi ida daikere mena gerepuwani iyapana uratanai mena 5000 tagebuwani kupampu matetagubu gawarara ki ka wi bani pirai uburawa ki kode badibadi positampu? Wi ki waina-piyamu bo pa mena?"
E inako manutapu manako mu denai tagubu ke; "Nu kode ida esida kewowena kerapu apeya (12) inako positampi."
20 Mu inako tagubu manako Iyesu mu ade manutapu, wagubu ke; "Baganai, ko nau bani buredi ida daikere kewowena daikere apeya geretapuwani iyapana 4000 tagebuwani kupampu matetagubu ki ka wi bani pirai uburawa ki kode badibadi positampu?"
Ko mu denai tagubu ke; "Nu kode ida daikere kewowena daikere apeya (7) inako positampi."
21 Mu inako tagubu ko Iyesu tadebu, wagubu ke; "Baganai, wi matakira ki kuduba emupu ko wi badidi pokere matakira ki mibai eba kataigubu?"

Apunu mosi e yabui kenewena ki Iyesu iyapupu

22 Mu natere Betaida bautagubu ka iyapana ubumpu apunu mosi e yabui kenekenei ki wadumpu Iyesu bameya bautagubu manako genemupu, tagubu ke; "Kau yabi manako kau idagi apunu yau e yabui kawareya tari da e yabui payagisi tawana empoto." 23 Mu inako tagubu ki pokere Iyesu kanibu apunu ki e idaiya wadubu bananapupu gari tagaiya kayatagubu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako e yabui ki puwapupu. Puwapiyawa da kamadubu ka e idai daikere daikere e yabui kawareya nakapupu ade kamadubu manako sibu, wagubu ke; “Kau gwede mo empiyei bo pa mena?” 24 Iyesu inako wagubu manako apunu ki iyarau esida yabu tapu igida yauda yabu tapu, wagubu ke; “Nau iyapana emitamakani ko nau yabuni keyai kaniyau yabadau iyapana ripa maba kaiwu kebomu emitamakani.” 25 E inako wagubu ki pokere Iyesu e idai daikere daikere apunu ki e yabui kawareya ade naka-pupu ade kamadubu manako ki makeya ka apunu ki e yabui bonai keyai kani-yawa yabadawa ki kewowena manako e tawana naigida mena empiyawa.

26 Ko Iyesu apunu ki e ebo tawaiya tonopupu sibu, wagubu ke; “Kau natere buri eba kayanuwagi ko kau kaubo tawageya ki deni mena kayanuwagi.”

Apunu Pita ubupu Iyesu nu Iya Negeyana Apunai Keriso sibu
(Mateyu 16:13-20; Ruki 9:18-21)

27 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina natere Sisaraiya Piripai ade natere dai bameya bameya mete kina ki deneya kayatagubu. Mu yawatau kayatagubu kaiwa ka Iyesu mu manutapu, wagubu ke; “Wi karako iwagi da nau wainapani; Iyapana nau sini badidi tagamu?”

28 “Mu dai tagamu da kau ka iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni ade wiranugibi baunigibi, ade dai tagamu da kau ka oragai apunai Eraidiya ade wiranugibi baunugibi, ade dai tagamu da kau ka Mamanuga God bonanai wainapiyei nuwegei ki apunai mosi.”

29 Mu inako tagubu ki pokere Iyesu mu ade manutapu, wagubu ke; “Ko wiyo, wi wainapiyamu da nau ka nima?”

E inako wagubu ka apunu Pita denai e sibu, wagubu ke; “Kau ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso.”

30 Apunu Pita yona ki wagubu ka Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai ki kuduba mu umunumaga umapu, wagubu ke; “Ki kau mibai nuwegei ko nau sisiyani ki wi iyapana eba tadeyoi.”

Iyesu bita midi makari bananapana powagana ki yonai wagubu
(Mateyu 16:21-28; Ruki 9:22-27)

31 Naiya ka Iyesu e powagana sisiyai e tadeyau kabukabuwa ragidai matarau eba tadebu ko karako ka e tadebu, wagubu ke; “Nau Kunumau Kawapuwani Apunai aita bita midi makari kawaya daganani mo bananapani. Iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina ki mu kuduba nau tagarara-sinimoto manako nau wadisinimoto susinimoto poyo. Nau mibai posugani ko mara apeya eyaka kewoyagisi eweya ka nau ade iyasugani kirani uburani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

32 Iyesu e powagana sisiyai matarau inako wagubu ki pokere apunu
Pita kanibu Iyesu bananapupu mu mubo mena paeretagubu manako e
Iyesu sisibapupu. 33 Ko Iyesu wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai
emitapu manako denai Pita sisibapupu, wagubu ke; "Pita, kau ka Seitani
ki pokere nau taganeya kayanuwagi. Kau ka eba nau Mamai God e
nuwaiya badidi ki nuwegei ko kau iyapana kaina mu notamaga ki
nuwegei."
34 Iyesu ubupu iyapana ropani kawaya ade e tadeyau kabukabuwa
ragidai mete kina ki mu nene wagubu bautagubu manako tadebu,
wagubu ke; "Iyapana nima nuwaiya ka nau ewaneya kayawagana
wainapiyau ki ka gwedegwede e eya iyai nene waina-piyau ki kuduba
e kamadini manako nau ripa korosi kawareya makarisugani ki maba e
mete bita makari nau pokanere bananapana ki kudeya e eba wainapoto
ko kasiyarai kawaya e eya korosi ki kawarapoto yabadini nau ewaneya
uburoto. 35 Iyapana nima e ebo iyai karako nene wainapiyau ki ka e
eya iyai ewa nene ki e kaupiyau. Ko iyapana nima nau pokanere ade
nau yonani bagi kawaya ki pokaiya e eya iyai karako nene kaupiyau ki
ka e iya mibai aita ewa yadini. 36 Iyapana mosi e eya iyai karako nene
wainapiyau ade waira gwedegwedei kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau ki tepiyau manako poyagisi, ki ka e poyagisi makeya ka e
gwedegwedei kuduba ki kamadini kayayagisi ko denai mo eba yadini.
E eya iyai mibai ki e kaupupu kewowena. 37 E ebo gwede-gwedei ki
pokaiya iya mibai ki ade wadana ki yawatai mo pa mena. 38 Mara karako
idiwei ki rabineya ka iyapana mu mubo notamaga berokoi pokaiya
kwae-tagamu iwu ade Mamanuga God bameya rauru kawakawara ki
berai maba kwaiwagamu idiwu. Ki pokere nima nau pokanere bo nau
yonani pokaiya iyapana ki mu yabaramugu midimamayagisi ki ka nau
Kunumau Kawapuwani Apunai uburani nau Mamai e tanai pokaiya nau
aneyaniyoma bagi kawaya mete wirasugani bausugani makeya ki ka nau
ridi bo apunu ki mete midimamapani."

9 1 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Nau yonani yau nidiyakani ki
wi naigida mena wainapumuri; Wi yewe idiwu ragidai Mamanuga
God e gari rabineya idiwana ki kasiyarai matara-yagisi wi yabugere
empumuri were ewa ka wi dai popoiwagi."

Iyesu kiyabui wirawena taniwena
(Mateyu 17:1-13; Ruki 9:28-36)

2 Mara ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki eweya ka Iyesu
ubupu apunu Pita yo Diyemesi yo Diyoni waratapu mu muga mena kweya
kawaya mo yampu kwauneya posi-tagubu. Mu Iyesu empamawa idiwa ka e
kiyabui ade e midi kuduba wirawena ebo wenawena ki mu emupu, 3 ade e
midi tatamai poe kawaya ki mete wirawena nainiwara kawareya wadawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki mu mete emupu. Iyapana gwede-gwede bigibigi ki taniwagana siruwa-
pemei ki tanai ka maraitau ko e midi tatamai poe ki tanai ka bagi kawaya.
4 Mu inako empamawa idiwa ka oragai ragidai Eraidiya yo Mosisi
Iyesu bameya mataratagubu mete yona-tagamawa ubumawa ki mu mete
emitampu. 5 Emitamawa ka apunu Pita ubupu Iyesu sibu, wagubu ke;
"Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nu yewe wi mete idiwei ka bagi kawaya
ki pokere karako ka nu nabonabo apeya eyaka yewe waditamamu, mosi
ka kau nene, mosi ka apunu Mosisi e nene, ade mosi ka apunu Eraidiya
e nene." 6 Apunu Pita e kowaiyoma apeya ki mete kina kudu ebotau
wainapamawa ki pokere e babawena yona ki wagubu.
7 Ki makeya ka oroguma kawapu mu ruputapu manako bonana mosi
oroguma rabineya mete bauwena, wagubu ke; "Yau ka nau Gubagani.
Nau nuwaneya po eyo ki pokere e mena yonai ki wi wainapiyoi idiwoi."
8 Mu bonana ki wainapamawa ka mu kokakokaratagubu notamaga
babawena. Mu yabu tamawa ko mu iyapana mo eba emupu ko Iyesu e eya
mena ika uburawa emupu.
9 Mu kweya were wiratagubu kawamawa ka Iyesu mu umunumaga
umapu, wagubu ke; "Wi gwedegwede kuduba karako yabugere emupu
ki sisiyai wi iyapana eba tadeyoi. Nau Kunumau Kawapuwani Apunai
posugani ade iyasugani were ka wi nau sisiyani yau iyapana tademuri."
10 E wagubu ki mu e umunui wadu-mupu ko mu mubo mubo deni
deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; "E powagana ade
iyawagana yonai wagubu ki mibai ka badidi?" 11 Mu inako tagubu
manako wiratagubu Iyesu manumupu, tagubu ke; "Mamanuga God e
gorai kataimugu ragidai ka badidi pokere oragai apunai Eraidiya yabiri
bauwagana ki nana tagamu?"
12-13 Mu inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Mu apunu
Eraidiya nene tagamu ki mibai, ko nau suwagani wainapumuri; Oragai
apunai Eraidiya e ka ororeya mena wirawena bauwena manako iyapana
e bameya berokoi badidi kwaetagamana wainamupu ki mu Mamanuga
God e okai apunu Eraidiya nene wagubu ki makeya makeya mena
kwaetagubu. Apunu Eraidiya e ororeya mena bauwena gwedegwede
kuduba okukunawena kewowena nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau
yawatani mebu. Ko Mamanuga God e okai nau nene badidi wagubu ki wi
mete wainapumuri. Oka ki wagubu da iyapana aita ubumoto Kunumau
Kawapuwani Apunai nau tagararasinimoto manako bita midi makari
tegeni."

Keyai berokoi munu mo rabineya tondawa ki Iyesu siwakekepupu
(Mateyu 17:14-21; Ruki 9:37-43)

14 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya eyaka ki mete kweya
kawareya ade wiratagubu kawamawa da kweya kerareya bautagamawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka mu kowamuguma ika kamaditampu ragidai ki iyapana ropani kawaya
mete idimpu wiwirampu ika idiwa emitampu. Mu ka iyapana kawakawai
Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete yona deni deni
tagamawa kasiwara idiwa. **15** Iyapana ika idiwa ki Iyesu yabadawa emupu
ka mu wakapa giritagubu manako garugaru mena e diriwai bameya
kayatagubu.

16 Ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ki manutapu, wagubu ke;
"Wi gwede yonai deni deni yewe mu mete iwagamawa kasiwara idiwa?"
17 E inako wagubu manako apunu mosi iyapana paunamugu ika uburawa
ki bauwena denai wagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nau karako
nau gubagani wadubuwani kau bamageya bausugu-buwani mibai ka
keyai berokoi mosi e rabineya tondau ki pokere e yabarai babawena yona
eba wagau. **18** Keyai berokoi ki nau gubagani wadau wairau kwenupiyau
manako e umunui gipoporai bauwagau uwarai sisiripiyau manako
e idai kerarai kuduba patoto-tagamu. Nau kau tadeyei kabukabuwa
ragidai keyai berokoi ki siwakeke-pamana ki nana tadebuwani ko mu
siwakekemupu ko e eba bauwena kayawena." Apunu ki inako wagubu.

19 Iyesu yona ki wainapupu manako iyapana emitapu tadebu, wagubu
ke; "Wi nau eba sumasiniyamu ragidai, wi nau matesiniyamu idiwu.
Nau mara badibadi yabaranugu wi mete yewe idiwomu da wi nau
sumasinimuri? Nau mara badibadi wi bitaga kawaraponi yaroni tondoni?
Ko baganai, munu ki wadumuri kebomuri da nau e empani."

20 Iyesu inako wagubu manako iyapana dai kayatagubu munu
ki wadumpu e bameya bautagubu. Mu e bameya bautagamana
kwaetagamawa ka keyai berokoi ki Iyesu empupu manako munu ki
wadubu kwisipupu gwairiwena wairau ukwapu wiriwiri-wagawa pisi
kandawa e umunui gipoporai bauwagawa. **21** Munu ki inako kwaewagawa
ki Iyesu empupu manako e wirawena munu ki mamai sibu, wagubu ke;
"Kau gubagagi kwamura badibadi inako kwaewagawa?" Ko apunu ki
wagubu ke; "E munu marai munta makeya berokoi yau banana-pupu.
22 Keyai berokoi yau nau gubagani mara ropani kawaya wadawa ku
kawareya kwenupiyawa mata urana po ki nana kwaewagawa. E awanau
kwenupiyawa nonai kubarana ki nana inako mete kwaewagawa. Ki
pokere nau nidiyani wainapi; Kau karako nu nuwaboyanuga wainapiyei
bo pa mena? Kau kasiyaragi mete kina ki kau nuwagi manako nau
gubagani iyayagisi."

Apunu ki inako wagubu, **23** ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau
badidi pokere inako nuwegei? Kau nau sumasiniyei bo eba sumasiniyei?
Kau nau sumasini ki nau gwedegwede kuduba kau bamageya kwaesugani."

24 Iyesu yona ki wagubu ka munu ki mamai e bonanai ragiragi kawaya
wagubu ke; "Nau sumaniyakani ko nau notani mete apeya apeya ki
pokere kau waitasini nau notani wirapi da nau kau mena sumaniyoni."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Ki makeya ka Iyesu wirawena iyapana ropani kawaya e bameya ika kebomawa emitapu ki pokere e wira-wena e bonanai ragiragi kawaya pokaiya keyai berokoi ki siwakekepupu sibu, wagubu ke; “Kau sigi ka Keyai Berokoi Wenagugi Kenekenei Umunugi Bodabodai. Nau karako nidiyakani; Kau baunuwagi deni mena kayanuwagi ko ewa mo eba wiranuwagi munu yau rabineya.” Iyesu inako wagubu.

26 Keyai berokoi ki Iyesu yonai wainapupu ka e kwewena munu ki wadubu ragiragi kawaya kwisikwisi-pupu wairau kwenupupu manako matarau bauwena kayawena. E bau-wena kayawena makeya ka munu ki powena maba ika wairau ukwapu ki pokere iyapana kuduba tagubu ke; “Munu ki wana powena.” **27** Ko Iyesu kanibu munu ki e idaiya wadubu bagipupu manako munu ki iyawena kipu ubupu.

28 Iyesu tawa rabineya kanibu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu weki gwaiya giyansu mena e simupu, tagubu ke; “Nu keyai berokoi ki siwakekemipi ko e badidi pokere eba bauwena kayawena?”

29 Ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Guriguri mena pokaiya ka wi keyai berokoi yau kwaitana siwakekepumuri manako e baiyagisi kayayagisi ko wi inako eba guriguriwagi ki ka e eba baiyagisi kayayagisi.” Iyesu inako tadebu.

Iyesu powagana ade kirana uburana yonai ade wagubu
(Mateyu 17:22-23; Ruki 9:43-45)

30-31 Mu tawa ki kamadumpu manako tawana Gariri bautagubu kayatagubu. Iyesu nuwaiya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mu mubo mena yona mo kabuwatamana ki nana wainapiyawa ko e eba nuwaiya iyapana kuduba e yonai ki kataitagamana ki nana.

E tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; “Iyapana ubumoto Kunumau Kawapuwani Apunai nau nidani tagisi manako wadisinimoto iyapana dai mu idamaga rabineya nau tamusinimoto da mu nau susinimoto poyo. Mu nau susinimoto poyo ko mara apeya eyaka kewoyagisi eweya ki nau ade iyasugani kirani uburani.”

32 Iyesu inako wagubu ko e tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki eba waina-mupu. E mibai badidi wagubu ki mu e manupamana ko mu kudu mete waina-pamawa ki pokere e eba manumupu.

Nima ka kawaya esida?
(Mateyu 18:1-5; Ruki 9:46-48)

33 Mu natere Kaponiyamu bautagubu tawa rabineya yampu ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai manutapu, wagubu ke; “Yawatau ka wi gwede yonai deni deni iwagamawa kasiwara kebomawa?”

34 Ko nima mu paunamugu ka kawaya esida ki sisiyai mu deni deni tagamawa kasiwara kebomawa ki pokere Iyesu mu manutapu ki ka mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

midimama waditapu kerekereretagubu idiwa ko yona denai mo eba tagubu.

35 Ko Iyesu kwarisiwena tondubu manako e tadeyau kabukabuwa
ragidai ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki tadebu, wagubu ke;
"Iyapana nima yabiri uburana wainapiyau ki ka e naiya yabiri eba
uburoto ko e kwarisiyagisi e kowaiyoma mu bigabigamaga kwae-
yogono." 36 E inako wagubu manako munu marai munta mo wadubu e
wereyeya tapu manako tadebu, wagubu ke; 37 "Iyapana nima nau sini
pokaiya munu yau maba e diriwai kwaewagau ki ka e nau diriwani mete
kwaewagau. Ade iyapana nima nau diriwani kwae-wagau ki ka e eba nau
mena diriwani kwaewagau ko e nau Tonosinibu Apunai e diriwai mete
kwaewagau."

Nima nu eba tagararaniyau ki e ka nu waretanuga
(Ruki 9:49-50)

38 Iyesu inako wagubu manako apunu Diyoni ubupu e sibu, wagubu ke;
"Nidiyei Kabukabuwa Apunai, apunu mosi kau sigi pokaiya keyai berokoi
mo siwakekepiyawa ki nu emipi ko e ka eba nu mete ewapuru iwei ki
pokere e badidi kwaewagawa ki nu e kamadana ki nana simipi."

39 Apunu Diyoni inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Ae,
wi e inako eba bodampena mibai ka iyapana nima nau sini pokaiya
matakira kwaeyagisi ki ka e garugaru mena eba wirayagisi nau sini
giripoto. 40 Nima nu eba tagarara-niyau ki e ka nu waretanuga ko eba
nu iyaranuga. 41 Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi ka nau
iyapananiyoma ki pokere iyapana nima wi diriwaga kwaeyagisi awana
kasiga bo inako mo wi negeni ki ka aita ewa ka e denai bagi kawaya mo
bananapoto."

Bigi taininiyau ki nu kwaigamana wainapemei
(Mateyu 18:6-9; Ruki 17:1-2)

42 Iyesu inako wagubu ade tadebu, wagubu ke; "Iyapana nima uburoto
munu marai munta nau sumasiniyau yau maba e kerareya yadini da e
nau kamadisiniyoto ki iyapanai ka aita ewa bita kawaya daganani mo
bananapoto. Akae, iyapana e wadumpena bowa kawaya mosi taburuba
pokaiya kwi-mpena e gobaiya umampena egi kwenumpena ki ka e nene
baganai. 43-44 Ki pokere, kau idagi daikere berokoi kwaenugana ki nana
weyaweyaniyau ki kau idagi ki mei puru kwenupi. Kau idagi daikere bagi ki
mena pokaiya umowa wadowa da ewa iya maramara tondana kaniyana ki
iyai bananapi ki ka bagi kawaya. Ko kau idagi berokoi ki mete inako umowa
wadowa da ewa mata nonarai tawaneya kayanuwagi ki ka berokoi kawaya.
Mata nonarai ki eba poyagisi ko maramara kau uraniyono tondono. 45-46 Ade
kau keraragi daikere berokoi kwaenugana ki nana weyaweyaniyau ki kau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

keraragi ki mei puru kwenupi. Kau keraragi daikere bagi ki mena pokaiya kanenenugowa umowa wadowa da ewa iya maramara tondana kaniyana ki iyai bananapi ki ka bagi kawaya. Ko kau keraragi berokoi ki mete inako umowa wadowa da mu ewa kau mata nonareya kwenunimoto ki ka berokoi kawaya. 47 Ade kau yabugi berokoi kwaenugana ki nana weyaweyaniyau ki kau yabugi ki wadi toporu kwenupi. Kau yabugi daikere bagi ki mena pokaiya umowa wadowa da ewa Mamanuga God e kasiyarai pokaiya e gari rabineya kani tondowa ki ka bagi kawaya. Ko kau yabugi berokoi ki mete umowa wadowa da mu ewa kau mata nonareya kwenunimoto ki ka berokoi kawaya. 48-49 Mata ki tawaneya ka 'motamota rasirasi wi rabinagau idiwono ki eba popotagisi ade mata nonarai ki mu eba popomoto.'"

Iyesu inako wagubu manako ade tadebu, wagubu ke; "Puyo kuduba Mamanuga God bameya nakapiyamu ki midiyawagana ki nana ka mu aidaba mete kawareya kweyamu wira. Ko wainapumuri; Mu aidaba pasumu ku wenawagau ki maba ka mata kaworoto iyapana kuduba wi uraniyoto manako Mamanuga God yabuiya ka midiyai ewa wenayagisi. 50 Aidaba ki ka gwede mo midiyai bagi kawaya ko aidaba ki kwerereyagisi midiyai ki kewoyagisi ki ka wi badidi maba kwaiwagi da aidaba ki midiyai ade wenapoto? Ki pokere, aidaba midiyai bagi kawaya ki maba wi mete inako idiwoi ade deni deni kwayuba kasiwaraiwogoi idiwoi." Iyesu waigugu inako wagubu.

Ridi apunu anikatagubu ko ragi kasiwaratagamu
(Mateyu 19:1-12; Ruki 16:18)

10 1 Iyesu tawana ki kamadubu manako kayawena kaniyawa da tawana Diyudiya bauwena ka e awana Diyoudani purupupu papasi daikere bauwena tondawa. Iyapana ropani kawaya e bameya bautagubu kwagara-mupu idiwa manako e ubupu Mama-nuga God e yonai mu tadeyawa kabu-kabuwa tondawa. E tawana tawana umawa wadawa ki ka e maramara inako mena kwaewagawa umawa.

2 E ika tondawa ka Parisi ragidai dai bautagubu e manupamana da e yona mo paerepana manako mu ki pokaiya e wadamana ki nana e bameya bautagubu manumupu, tagubu ke; "Apunu mosi e ebo nuwaiya e wainai ragipana waina-piyau ki ka baganai bo eba baganai?"

3 Mu inako tagubu ko Iyesu denai manutapu, wagubu ke; "Oragai apunai Mosisi gora tapu e ki nene badidi wagubu?"

4 Ko mu denai tagubu ke; "Oragai apunai Mosisi e gora inako tapu, wagubu ke; 'Apunu mosi e wainai ragipana wainapiyau ki ka e yabiri uburoto anika meyana puru ki yonai okapoto manako ewa ridi ki tonopoto deni mena kayayagisi."

5 Mu inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi rabinaga ka ragiragi kawaya ki pokere ka oragai apunai Mosisi gora ki wi nene

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako tapu. 6 Ko naiya mena, kunuma waira kerareya Mamanuga God
iyapana yamanatapu makeya ki ka e ridi yo apunu ewapuru yamanatapu.
7 E inako kwaewena ki pokere apunu mosi karako e inai mamai
kamaditamini ridi mosi uworoto manako mu apeya wainai nobomoi
ewapuru eyaka mena idiwono. 8 Naiya ka mu mubo mubo idiwa ko
karako ka mu ewapuru eyaka mena inako idiwono. 9 Ki pokere waina-
pumuri; Mamanuga God ridi yo apunu inako dibitapu ki ka iyapana eba
baitagisi mu wade purupurutamini." Iyesu inako wagubu.
10 Mu ade wiratagubu yampu tawa rabineya idiwa ka e tadeyau kabu-
kabuwa ragidai bautagubu Iyesu simupu da e yona ki kawareya mu ade
kabuwatamana ki nana tagubu, 11 ki pokere Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke;
"Apunu mosi uburoto e wainai ragipoto manako ewa kayayagisi ridi kudubai
mosi uworoto ki ka apunu ki e wainai yabiri ki rauru kawakawarapupu. 12 Ade
ridi mosi uburoto e nobomoi ragipoto manako ewa kayayagisi apunu kudubai
mosi uworoto ki ka ridi ki e nobomoi yabiri ki mete rauru kawa-kawarapupu."

Iyesu munu rasi waditapu bagi
(Mateyu 19:13-15; Ruki 18:15-17)

13 Iyapana munumuguma tetampu kebompu Iyesu bameya bautagubu
da e idai mu kawarimugu tarana waditamana bagi ki nana. Ko e tadeyau
kabukabuwa ragidai ubumpu munu rasi ki inamuguma mete kina
nakaritampu baiyonotampu, tagubu ke; "Wi kaiwagi."
14 Mu inako tagamawa ki Iyesu wainapupu manako e rabinai beroko-wena
tadebu, wagubu ke; "Munu rasi nau bamaneya kebomu ki wi eba bodatamiyoi
mibai mu ka nau Mamai God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya bagi kawaya
idiwono. 15 Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana kawakawai wi
notaga munu rasi mu notamaga maba ade wi mu maba Mamanuga God
e umunui wadumuri sumapumuri ki ka wi e bameya mete kaiwuri e gari
rabineya bagi kawaya idiwoi. Ko wi notaga eba munu rasi mu notamaga maba
ki ka wi e bameya eba kaiwuri ade e gari rabineya ki wi eba idiwoi."
16 Iyesu inako wagubu manako munu rasi ki taiyatapu e idai mu
kawarimugu tapu manako waditapu bagi.

Gwedewau Mamanuga God e gari rabineya kaiwoto idiwono
(Mateyu 19:16-30; Ruki 18:18-30)

17 Iyesu ade kayawagana kwae-wagawa ka apunu mosi garugaru
mena bauwena e yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu
manako sibu, wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai bagi, nau badidi
kwaesugani da nau iya waunai bananapani maramara tondoni kaniyoni?"
18 E inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Kau gwede nana
nau apunu bagi sidibi? Mamanuga God e eya mena ka bagi. 19 Ko kau
manusinibi ki denai nau nidiyani; Mamanuga God e gorai kuduba ki kau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kataigeya; ‘Iyapana mo eba mini poyo; Kau waretagi eba raurupi e wainai eba wadi; Gwede-gwede mo eba kuwanuwagi; Kau waretagi badidi kwaeyagisi emani ki kau bera eba nuwagi; Kau rabinageya bera berokoi mo eba wainapiyowa ade iyapana eba beratamiyowa; Kau inagi mamagi tagisi ki mu umunumaga wadi ade mu naigida mena wiwiratamiyowa.”

20 Iyesu yona ki wagubu ka apunu ki denai e ade sibu, wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, nau munu marai munta tondekeya makeya kaniyekeya da karako ka nau Mamanuga God e gorai tapu ki kuduba nau naigida mena wiwirapekeya tondekeya.”

21 E inako wagubu ko Iyesu apunu ki empupu e nene wainapupu manako sibu, wagubu ke; “Kau gwede mo eyaka mena yau eba kwaenugibi; Kau kaya-nuwagi kau gwedegwedegi kuduba tepi iyapana gwedegwedemaga pa mena ragidai tage manako ewa yabi nau ewaneya uburi. Kau inako kwaenuwagi ki kau denai bagi kawaya mo aita kunumau bananapi.”

22 Apunu ki e gwedegwedei marai kawai ropani kawaya ki pokere e Iyesu yonai ki wainapupu ka e notai kauwena e gwedegwedei nene wainapiyawa manako e nuwaboyawena Iyesu eweya eba kayawena ko nuwasiyasiya nene e tagai wirapupu deni mena kayawena.

23 Iyesu apunu ki kayawena empupu ka e wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; “Iyapana gwedegwedemaga ropani kawaya ki Mamanuga God e umunui wadamana sumapamana ade e gari rabineya kaiwana idiwana ki ka ragiragi kawaya.”

24 E inako wagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mu notamaga babawena. Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Mununiyoma, nau nidiyani wainapumuri; Iyapana Mamanuga God sumapamana ade kaiwana e gari rabineya idiwana ki ka ragiragi kawaya. **25** Yawata ki katamurui ka tainugu umunai ki maba. Papa kawaya ‘kameru’ kwaitana tainugu umunai ki teyagisi ki ka e daikere eba baiyagisi kayayagisi mibai ka tainugu umunai ka marai munta ko papa ki ka kawaya. Ko nau suwagani wainapumuri; Papa kawaya ‘kameru ‘tainugu umunai ki teyagisi ki ka ade matarau ko iyapana gwedegwede-maga ropani kawaya Mamanuga God sumapamana e gari rabineya kaiwana idiwana ki ka ragiragi kawaya.”

26 Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki wainamupu ka mu notamaga kowena kodabamaga kamupu manako tagubu ke; “Akae, inako ki ka nima iya waunai yadini?” **27** Mu inako tagubu ko Iyesu mu emitapu manako denai tadebu, wagubu ke; “Iyapana wi wiga mena iya ki eba wadumuri ko Mamanuga God wi iyaniyana yagisi ki ka wi e bameya kaiwuri e gari rabineya e kasiyarai pokaiya idiwoi. Mamanuga God e badidi yagisi ki e umuneya ka gwedegwede kuduba wenayagisi.”

28 Iyesu inako wagubu ko apunu Pita ubupu e sibu, wagubu ke; “Kau wainapi; Nu ka gwedegwedenuga kuduba kama-dimpi kau ewageya kaigibi ki pokere denai ka nu gwede yadamu?”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

29 Apunu Pita inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau mibai suwagani
wainapumuri; Wi gwedewau nau pokanere bo nau yonani bagi kawaya yau
pokaiya wi tawaga bo wi kokoraga bo wi inaguma, mamaguma, yowaguma,
tataguma, munuguma bo inako ki kuduba kamaditamuri manako kaiwagi
tawana mo idiwoi, 30 ki ka denai wi tawaga yo wi kokoraga ropani-yagisi ade
iyapana ropani kawaya wi inamamatamuri yowatatatamuri gubagatamuri
idiwoi. Ko wi nau Mamai e umunui inako wadoi kwaiwogoi ki ka iyapana dai
mete baitagisi wi girini-moto. Ko mara waunai baiyagisi ki makeya ka wi iya
mara mara idiwana kaiwana ki iyai wadumuri. 31 Iyapana gwedewau yewe
wairau kawakawaya-tagubu idiwu ki mu ka mara mosi maimeretagisi ewa
ubumoto. Ade iyapana gwedewau karako maimere-tagubu idiwu ki mu ka
mara mosi kawakawayatagisi yabiri ubumoto.” Iyesu inako wagubu.

Iyesu powagana ade iyawagana sisiyai ki ade wagubu
(Mateyu 20:17-19; Ruki 18:31-34)

32 Mu kayatagubu natere kawaya Diyerusaremu yawateya yamawa
ka Iyesu yabiriwena ko e tadeyau kabu-kabuwa ragidai mu notamaga
kowena e eweya kayatagubu. Iyapana dai mu ewamugu yamawa ki mu
mete kudu wainapamawa.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya
(12) ki mu nene ade wagubu kaimpu e madaneya ubumpu manako iyapana
e bameya badidi kwaetagamana ki sisiyai e tadebu, wagubu ke; 33 “Nau
suwagani wainapumuri; Nu karako natere Diyerusaremu kaigamu ki ka
apunu mosi uburoto Kunumau Kawapuwani Apunai nau yogoni yagisi
manako iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina ki mu idamaga
rabineya nau tamusiniyoto. Mu idamaga rabineya tamusiniyoto manako mu
ubumoto mu idamaga gurai nau naurineya ugwadisinimoto ragiragi, tagisi
ke; ‘Kau kaubo beragi ki pokere karako denai ponuwagi.’ Mu inako tagisi
manako ubumoto nau wadisinimoto iyapana kwaiyanai ragidai mu idamaga
rabineya tamusinimoto, 34 manako mu ubumoto nau waegeyageyamasinimono
gwaigwitasinimono tepoteposinimono manako ewa susinimoto poyo. Nau
mibai posugani ko mara apeya eyaka kewoyagisi eweya ka nau ade iyasugani
kirani uburani.” Iyesu inako wagubu.

Apunu Diyemesi yo Diyoni Iyesu manumupu
(Mateyu 20:20-28)

35 Apunu Tabadi e gubagaiyoma Diyemesi yo Diyoni kaimpu Iyesu
bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; “Nidiyei Kabukabuwa
Apunai, nu nuwanugu ka kau gwede mosi nu nene kwaenuwagi.”

36 Mu inako tagubu manako Iyesu denai wagubu ke; “Wi nuwagau
gwede ki wi karako nau kabuwasinimuri da nau wainapani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

37 E inako wagubu, manako mu tagubu ke; “Nu nuwanugu ka yau kena;
Kau aita ewa Mamanuga God e gari rabineya e taneya tondowa makeya
ki kau nuwagi manako nu apeya kau madanigeya idiwomu, mosi kau
idagi garu deneya ade mosi kau idagi tenene ki deneya.”
38 Mu inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Wi yona
baba-piyamu ki pokere wi inako sidiyamu. Nau nuwaboya nene awana
suwakarai kubarani ki wi mete kubamuri baganai bo? Nau nuwaboya
nene siruwasugani ki wi mete inako siruwaiwagi bo?”
39 “Ena, nu baganai.”
Mu inako tagubu ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Baganai, nau
nuwaboya nene awana suwakarai kubarani ki wi mete kubamuri ade
nau nuwaboya nene siruwasugani ki wi mete inako siruwaiwagi. 40 Ko
iyapana gwedewau nau idani garu deneya bo nau idani tenene deneya
idiwana ki sisiyai ka eba nau suwagani. Iyapana gwedewau nau Mamai
mu watamaga ki winepupu ragidai ki mu mena ka aita kaiwoto wata ki
idiwono.”
41 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai dai ki apunu Diyemesi yo Diyoni
mu sisiyamaga ki wainamupu ka mu bamamugu rabinamaga pupuwena.
42 Ko Iyesu ubupu e tadeyau kabu-kabuwa ragidai kuduba mu nene
wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; “Wi kataigau da iyapana
kwaiyanai ragidai mu kawakawai-muguma kasiyaramaga pokaiya gwede
mo tagisi ki ka mu kobamugu idiwu ragidai ubumoto mu umunumaga
yadini makeya makeya kwaetogomono. Ade iyapana kawakawai ki
mu kawarimugu esida ragidai badidi tagisi ki ka kawakawai ragidai ki
ubumoto mu umunumaga mete yadini makeya makeya kwaetogomono.
43 Ko wi bamagau ka inako pa mena. Wi mo nuwagau kawaigamana
wainapiyamu ki ka wi naiya kwarisiwagi wi kowaguma mu bigabigamaga
kwaiwogoi. 44 Ade wi mo nuwagau yabiri ubumana waina-piyamu ki ka
wi naiya kwarisiwagi kowaguma mu ewamugu ubumoi ade mu bitamaga
kawarapiyoi. 45 Nau Kunumau Kawapuwani Apunai mete kina inako
kwaesugakani. Eba iyapana ubumana nau bigani kwaetagamana ki nana
bausugubuwani ko nau uburana mu bigamaga kwaesugana ki nana nau
bausugubuwani. Nau posugani manako nau pokanere ka iyapana ropani
kawaya mu bigimaga kuduba rikayagisi deni mena gogayagisi.

Yabui kenekenei apunai Basimiyasi
(Mateyu 20:29-34; Ruki 18:35-43)

46 Mu kayatagubu kaiwa da natere Diyeriko bautagubu ade kayatagubu
kaiwa ka iyapana ropani kawaya Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai
mete kina bananatampu mete kayatagubu. Yawata kwaiya ka apunu mosi
e yabui kenekenei bowa madai nene gene-wagawa ika tondawa. Apunu ki
ka apunu Simiyasi e gubagai si ka Basimiyasi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

47 Tawana Nasareta apunai Iyesu ika yabadawa sisiyai ki apunu
Basimiyasi wainapupu manako e bonanai ragiragi kawaya wena siyapu,
wagubu ke; “Iyesu, oragai apunai Dewida e wenai, kau nau nuwaboyani
wainapiyei bo pa mena?” 48 E inako wagubu ka iyapana bau-tagubu e
nakarimupu simpu tagubu ke; “Kau yona kamadi.” Mu inako tagubu
ko e bonanai ragiragi kawaya kawareya kawareya ade wena siyanawa,
wagawa ke; “Apunu Dewida e wenai, kau nau nuwaboyani wainapiyei bo
pa mena?”
49 Iyesu ubupu iyapana tadebu, wagubu ke; “Wi apunu ki simuri da
e yabadini.” E inako wagubu manako iyapana kaimpu apunu yabui
kenekenei ki simupu, tagubu ke; “Kau kiri uburi kau notagi kasiyara
wainapiyowa. E kau nene wagau nawananiyau.”
50 Mu inako tagubu wainapupu ka apunu Basimiyasi e aukwarai
wadubu waka kwenupupu bagi ubupu manako Iyesu diriwai garugaru
mena kayawena. 51 E bameya bauwena ka Iyesu wirawena e empupu
manako manu-pupu, wagubu ke; “Kau nuwageya nau gwede kwaesugani
kau bamageya?”
Ko e denai wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kau yabuni wadi
papi da nau tawana empani.”
52 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Ki baganai, kayanuwagi. Kau sumasinibi
ki pokere kau karako iyanugibi.” Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu
ki e yabui papupu tawana empupu manako e kipu ubupu Iyesu eweya
kayawena.

Iyesu natere Diyerusaremu bauwena manako iyapana e paraupamawa

(Mateyu 21:1-11; Ruki 19:28-40; Diyoni 12:12-19)

11 1 Mu kebomawa da natere Diyerusaremu bautagamana
kwaetagamawa ka mu ripa ‘oripi’ wenatagubu kweyai ki yamupu
manako natere marai munta mo si ka Betani bautagubu kamadumpu
kayatagubu da natere mo si ka Bepage bautagubu. 2 Ika bautagubu ka
Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya tadebu, wagubu ke; “Wi
yabiriwagi natere buri yabaranugu ki kaiwagi manako papa ‘donki’ mosi
taburuba pokaiya yawata uwareya kwimupu uburau ki ika empumuri,
ko papa ‘donki’ ki kawareya ka iyapana mo naiya eba kayawena.
Wi papa ‘donki’ ki e taburubai rikapumuri manako bananapumuri
kebomuri. 3 Ko iyapana mo wi eminiyoto, yagisi ke; ‘Wi gwede nana
inako kwaiwagamu?’, e inako yagisi ki ka wi denai e simuri, iwagi ke;
‘Nu Kaiwawonuga papa ‘donki’ yau nene wagubu ko e garugaru mena ade
tonopoto wirayagisi baiyagisi.”
4 Iyesu inako wagubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya ki
kayatagubu papa ‘donki’ buri yawata uwareya tawa katamuruiya kwimupu ki
emupu manako mu kaimpu papa ki rikapamupu. 5 Rikapamawa ka iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ika idiwa ragidai mu emitampu manako manutampu, tagubu ke; “Wi gwede nana asusu baigubu papa ‘donki’ munai yau e taburubai rikapiyamu?”
6 Iyapana ki inako tagubu ko Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai ki Iyesu badidi tadebu ki mu makeya makeya iyapana tademupu manako iyapana ki denai tagubu ke; “Baganai, papa ‘donki’ ki wadumuri kaiwagi.”
7 Mu papa ‘donki’ ki wadumpu bautagubu manako mu muga midimaga tatamai rikatampu tempu papa ki tagaiya nakamupu manako Iyesu yapu papa donki ki kawareya tondubu kayawena. 8 Tondubu kayawena kaniyawa ka iyapana ropani kawaya mu mete kina mu midimaga tatamai rikatamawa yawatau nakapamawa ade dai ka ripa kwarai meyamawa nakapamawa da Iyesu bauwagana ki kawareya kaya-wagana ki nana.
9 Iyapana dai yabiri-tagubu ade dai ewatagubu inako kaya-tagubu yamawa manako ewapuru mena Iyesu paraupamawa ade Mamanuga God e si tepapamawa, tagamawa ke;

> “Ousana kaiwa kaiwa. Mamanuga God e si nu karako tepapemei.
> E kau wadiniyoto bagi. Kau karako Mamanuga God e kasiyarai
> pokaiya baunugibi.
> 10 E kau wadiniyoto bagi. Kau ka nu ripakwarakwaranuga Dewida
> kaiwawowena e watai wadana nu kwayubaniyana tondana ki
> nana baunugibi. Mamanuga God usi kunumau tondau e si nu
> karako tepapemei.”

11 Iyesu natere Diyerusaremu bau-wena ka e Mamanuga God e Tawai rabineya kanibu gwedegwede kuduba empiyawa wiwirapiyawa ko kemora-wagana kwaewagawa ki pokere e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya mete wira-tagubu kayatagubu natere Betani bautagubu.

Iyesu ripa damaya sibu
(Mateyu 21:18-19)

12 Mu ika ukwampu nawaru puru-wena manako natere Betani kamada-mana kwaetagamawa ka Iyesu wetei mebu. 13 E wetei meyawa ka e yabu tapu manako ripa damaya kwarai buri empupu ki pokere e madai dai kupana wainapupu kayawena. Ko ki ka eba damaya madai kirau ki marai ki pokere e buri bauwena ka e damaya madai mo eba empupu. 14 E kwarai mena empupu ki pokere e ripa damaya ki sibu, wagubu ke; “Kau mibigi ewa eba kiroto. Iyapana mo kau mibigi eba kupoto.” Iyesu yona ki wagubu ki ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mu kuduba wainamupu.

Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya kanibu
(Mateyu 21:12-17; Ruki 19:45-48; Diyoni 2:13-22)

15 Mu natere Diyerusaremu ade bautagubu ka Iyesu kanibu Mamanuga God e Tawai rabineya kayawena manako iyapana ika deni deni nida

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kasiwaratagamawa idiwa ki emitapu manako nakaritapu siwakeketapu. Bowa madai deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa ragidai ki mu watara-maga ki e koritapupu isiyapupu ade midiwari bowa madai nene nida-tagamawa ragidai ki mu kebarimaga ki e mete tepupu isiyapupu.
16 Iyapana gwedegwede marai kawai tepamana Mamanuga God e Tawai rabineya kebomana kwaetagamawa ki ka e mu yawatamaga bodapupu,
17 manako iyapana kabuwatapu tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e okai wagau; 'Nau Tawani ki ka guriguri tawai ki rabineya iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki baitagisi nau bamaneya guriguritogomono idiwono.' Ko wi ka yona ki eba waina-piyamu. Wi ka kuwa ragidai yewe maramara weki gwaiya kuwaiwagamu idiwu." Iyesu inako wagubu.

18 Iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina Iyesu kwaewena sisiyai ki wainamupu ka mu e minimana po yanuwei teyamawa. Ko iyapana ropani kawaya Iyesu eweya kayatagubu e yonai kasiyarai kawaya ki waina-pamawa e si tepapamawa iwa ki pokere kawakawai ragidai ki e kudeya mete wainapamawa. 19 Kemora nene ka Iyesu e kowakowaiyoma mete kina natere Diyerusaremu kamadumpu kayatagubu.

Ripa damaya sibu ki surawena emupu
(Mateyu 21:20-22)

20 Mu ukwampu nawaru puruwena ka mu didiburu kayatagubu kebomawa da ripa damaya ki bameya bautagubu manako ripa ki kwarai, ragai ade witai kuduba suratagubu emupu. 21 Mara yomi ka Iyesu ripa ki sibu ki apunu Pita wainapupu ki pokere e wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kau ripa burida emani. Kau yomi ripa ki sibi ko karako ka surawena."

22 Apunu Pita inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Nau mibai nidiyani wainapumuri; Wi notaga eyaka mena Mamanuga God sumapumuri, 23 ki ka wi kweya buri simuri, iwagi ke; 'Kau kiri uburi egi kayanuwagi', ki ka kweya ki kiroto uburoto egi kayayagisi. Ko wi notaga apeya apeya notapiyoi were simuri ki ka e eba kiroto uburoto kayayagisi. Wi notaga eyaka mena iwagi ke; 'Nau karako suwagubuwani ki wenayagisi', wi notaga inako yagisi ki ka wi iwagubu ki wana wenayagisi.

24 Ki pokere, nau karako yona mo ade suwagani wainapumuri; Wi Mamanuga God bameya guriguri pokaiya gwede mo nene geneiwagi ki ka wi notaga eyaka mena inako notapu-muri, iwagi ke; 'Nau karako suwagubuwani ki wenayagisi.' Wi inako sumaiwagi ki ka wi iwagubu ki wana e negeni. 25 Ade yona yau mete wainapu-muri; Iyapana bera berokoi mo wi bamagau kwaewena manako wi rabinaga berokowena ki ka wi naiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

berokoi ki wi notagau deni mena surupumuri notagogapumuri manako ewa ubumuri guriguriwagi. Wi inako kwaiwagi ki ka Mamanuga God kunumau tondau wi wiga bigiga ki mete empoto deni mena surupoto.
26 Ko iyapana mo bera berokoi wi bamagau kwaewena manako wi berokoi ki wi notagau eba surupumuri notagogapumuri ki ka Mamanuga God kunumau tondau wi wiga bigiga ki mete eba notagogapoto."

Diyu ragidai kawakawaimuguma Iyesu pari wirawirapamawa
(Mateyu 21:23-27; Ruki 20:1-8)

27 Mu natere Diyerusaremu ade bautagubu ka Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya ade kayawena manako iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai, Mama-nuga God e gorai kataimugu ragidai, ade iyapana kawakawai dai mete kina ki e bameya bautagubu,
28 manako manumupu, tagubu ke; "Kau nima kasiyara negebu were kwaenugei? Kasiyara ki nima negebu?" Mu inako tagubu.
29 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Yabiri nau wi manuniyani denai sidimuri were ewa ka nau nima kasiyara tegebu ki sisiyai wi nidiyani. **30** Nau yonani ka yau kena; Apunu Diyoni iyapana siruwatamana ki nana bauwena ki ka e Mamanuga God wagubu ki pokere kwaewagawa bo iyapana kaina mo wagubu were kwae-wagawa? Wi ki iwagi da nau wainapani."
31 Kawakawai ragidai e manui ki wainamupu ka mu mubo mubo deni deni manu kasiwaratagubu, tagubu ke; "Nu denai iwagamu da; 'Apunu Diyoni, e ka Mamanuga God wagubu umuneya kwaewagawa', nu inako iwagamu ki ka apunu ki denai inako nidiyoto, yagisi ke; 'Baganai, ko wi badidi pokere apunu Diyoni e yonai eba sumamupu?' **32** Ko nu iwagamu da; 'Apunu Diyoni, e ka iyapana kaina mo wagubu umuneya kwaewagawa', nu inako iwagamu ki ka nu iyapananuguma pakasi ragidai badidi tagisi?" (Mu iyapana kudumugu mete wainapamawa mibai ka pakasi ragidai kuduba wainamupu da apunu Diyoni e ka Mamanuga God e wagubu umuneya bauwena ade e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa ki apunai mosi.)
33 Kawakawai ragidai kudu mete wainapamawa ki pokere mu denai Iyesu simupu, tagubu ke; "Nima apunu Diyoni tonopupu ki nu eba katainugu." Iyesu yona ki wainapupu ka e denai tadebu, wagubu ke; "Baganai, wi nau eba sidimupu ki pokere nima kasiyara tegebu ki sisiyai nau wi mete eba nidiyani." Iyesu denai inako wagubu.

Upi kwayubapamawa ragidai mu keyakeyaimaga
(Mateyu 21:33-46; Ruki 20:9-19)

12 **1** Iyesu keyakeyai mo tadebu, wagubu ke; "Apunu mosi e gari umapu manako ripa 'waeni' ki momai dai tepupu gari ki rabineya

upu. Ki eweya ka e ripa madai ki botopamana watai yamanapupu manako iyapana e upi ki kwayubapamana ragidai wata-maga iyarau mo mete wadubu. Wadubu kewowena ka e iyapana dai nene wagubu bautagubu manako gwaiyaba-tapu, wagubu ke; “Wi nau upini yau naigida mena kwayubapiyoi manako maura marai ki makeya ka wi madai dai wi wiga tepiyoi ko dai wi nau nene nakapiyoi. Nau niya ka tawana mo kayasugani umoni da ewa marai mosi ade bausugani.” E inako wagubu manako kayawena.

2 Maura marai bauwena ka e ubupu e bigabigai apunai mosi ripa madai ki dai tepana ki nana upi kwayubapamawa ragidai ki mu bamamugu tonopupu kayawena. **3** Ko e ika bauwena ka mu e ripa madai ki eba kwemupu ko mu e wadumupu pa gudapamawa da tono-mupu ida kasikasi wirawena kayawena.

4 Ki eweya ka upi ki apunai e bigabigai apunai ade mosi tonopupu manako e kayawena umawa da buri bauwena ka upi ki kwayubapamawa ragidai e mete wadumupu e debai minimupu sukwana ade midimama berai e bameya kwaetagubu manako e mete pa ida kasikasi tonomupu kayawena.

5 Ki eweya ka upi apunai ki e bigabigai ade mosi tonopupu ko e umawa da buri bauwena ka upi ki kwayubapamawa ragidai e wadumupu minimupu poyo. Upi apunai ki e bigabigaiyoma ragidai ropani kawaya inako eyaka eyaka tonotamiyawa kayatagamawa ko mu iwa da buri bautagamawa ka upi ki kwayuba-pamawa ragidai iyapana ki kuduba giritamawa pasutamawa. Dai mu taunimawa popo ade dai mu pa bidara tagemawa ida kasikasi tonotamawa kayatagamawa.

6 Mu inako kwaetagamawa yamawa da siyareya ka upi apunai ki e bigabiga-iyoma kuduba inako tonotapu kewo-wena. E eya gubagai nuwaiya po apunai ki e mena ika e bameya tondawa. E notai wagubu ke; ‘Nau niya gubagani tonopani ki ka mu e naigida mena wiwirapomoto wainapakani.’ E inako wainapupu manako e eya gubagai ki tonopupu kayawena.

7 E gubagai kayawena umawa da mu bamamugu bauwagana kwaewagawa ka upi kwayubapamawa ragidai ki mu mubo mena tagubu ke; ‘Waira yau ewa wadana apunai bauwena yau kena ki pokere karako miniyamu poyo da e gwedegwedei yau kuduba ka aita nu tepamu.’ **8** Mu inako tagubu manako kaimpu apunu ki e gubagai ki deni mena minimupu poyo manako gari tagaiya kwenumupu.”

9 Iyesu keyakeyai ki wagubu manako manutapu, wagubu ke; “Waira ki apunai e gubagai powena ki bimbinai ka e badidi kwaeyagisi? Nau suwagani wainapumuri; E baiyagisi manako upi kwayubapamawa siyasiya ragidai ki tetamini namutamini manako mu upimaga ka e kowaiyoma kudubai dai tageni.

10 Mamanuga God e okai tampu ki wi iyabamupu bo pa mena? Oka ki wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘Wi tawa wadamu ragidai waina-mupu da e ka bebeda berokoi ki pokere kwenumupu. Ko Mamanuga God bebeda ki wadubu ade wowo bebedai kaupupu.
11 Nu Kaiwawonuga ki kwaewena ka bagi kawaya.’”
Iyesu inako wagubu.
12 Diyu ragidai kawakawaimuguma wainamupu da Iyesu waigugu wagubu ki ka e mu nene wagubu ki pokere mu e wadamana ki nana mete wainamupu. Ko mu iyapana ropani kawaya ika idiwa mu kudumugu mete wainapamawa ki pokere mu e kamadumpu kayatagubu.

Iyapana wairamaga denai takesi tamoto bo pa mena?
(Mateyu 22:15-22; Ruki 20:20-26)

13 Ki eweya ka kawakawai ragidai ki ubumpu Parisi ragidai dai ade apunu Erodi e kowaiyoma dai mete kina Iyesu beraberapamana manupamana da e yona mo paerepana manako mu ki pokaiya e wadamana ki nana e bameya tonomupu. 14 Mu e bameya bautagubu manako dayaya yonai inako tagubu ke; “Nidiyei kabukabuwa apunai, nu katainugu da kau iyapana eba beratamiyei ko kau yona mibai mena nuwegei. Iyapana kawakawai kau bamageya bautagamu ki kau bera yonai mo eba nuwegei mu beratamiyei. Ade iyapana pakasi ragidai kau bamageya bautagamu ki kau mu mete eba beratamiyei yona kudubai mosi nuwegei. Pa mena. Kau maramara yona eyaka mena Mamanuga God e yonai mibai ki mena kawareya kawareya nuwegei. Ki pokere nu karako kau nidimei ki kau wainapi; Nu tawana Roumi ragidai mu kawaimaga Sita e bameya nu wairanuga denai takesi tamamu ki kau wainapiyei baganai bo eba baganai? 15 Nu takesi ki tamamu bo eba tamamu?”
Mu inako tagubu, ko Iyesu e rabineya wainapupu da; ‘Mu ka nau bamaneya dayayatagamu nau kerapuneya wadamu’, ki pokere e denai tadebu, wagubu ke; “Wi gwede nana inako manusiniyamu kerapuneya wadamu? Bowa madai mo tegemuri da nau empani.”
16 Mu kayatagubu bowa madai mo wadumpu bautagubu kwemupu manako e bowa madai ki empupu tadebu, wagubu ke; “Yau ka nima keyai bowa madai yau naureya tondau? Nima si bowa madai yau naureya okapupu?”
E inako wagubu ka mu denai tagubu ke; “Yau ka tawana Roumi ragidai mu kawaimaga Sita e keyai ki naureya tondau.”
17 Mu inako tagubu, manako Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Baganai, apunu kawai Sita nene ki wi e ebo kwemuri ade Mamanuga God nene ki wi e ebo kwemuri.” Iyesu yona ki wagubu ka iyapana ki mu notamaga kowena denai siyamana babatagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyapana popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto
(Mateyu 22:23-33; Ruki 20:27-40)

18 Ki makeya ka Sadusi ragidai dai Iyesu manupamana ki nana e
bameya bautagubu. (Sadusi ragidai mu iyapana inako tadeyamu, tagamu
ke; “Nu popoigamu ki ka nu ewa eba iyaigamu kimamu ubumamu.”)
19 Sadusi ragidai ki Iyesu bameya bautagubu manako e simupu, tagubu
ke; “Nidiyei Kabukabuwa Apunai, oragai apunai Mosisi nu goranuga
inako tapu, wagubu ke; ‘Apunu mosi e wainai munu eba wenapoto ko
e nobomoi poyagisi ki ka apunu ki e yowai koboro ki uworoto manako
munu e wenapoto ki aita popai apunai ki e watai yadini. 20 Karako
tawana mosi ka iyapana ida daikere kewowena daikere apeya (7) ika
idiwa manako mu tatamaga ridi mo uwapu. E ridi mo uwapu ko e
munu eba wenapupu manako apunu ki powena. 21 E powena ki pokere e
yowai koboro ki uwapu ko e mete powena ko munu mo eba wenawena.
Munu eba wenawena ki pokere e yowai ade mosi ubupu koboro ki ade
uwapu manako e mete powena ko munu mo eba wenawena. 22 Mu inako
kwaetagamawa yamawa da iyapana ida daikere kewowena daikere
apeya (7) koboro ki uwamupu ki mu kuduba popotagubu gawarara ko
munu mo eba wenawena. Ko siyareya ka ridi ki e eya mete powena.
23 Kau karako nuwagi da nu wainapamu; Mara kwauneya ka iyapana
popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto makeya ki ka ridi ki
nima wainai? Mibai ka e iyapana ida daikere kewowena daikere apeya
(7) ki tauwapu.”
24 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai Sadusi ragidai ki tadebu, wagubu
ke, “Wi kawaya daganani paerepiyamu. Wi Mamanuga God e yonai
eba kataigau ade e kasiyarai mete eba kataigau. 25 Iyapana popotagubu
ragidai ade kimoto ubumoto makeya ki ka mu eba anikatagisi. Mu ka
aneya kunumau idiwu ki maba inako idiwono. 26 Ko iyapana popotagubu
ragidai ewa ade iyatagamana kimana ubumana ki yonai ka oragai apunai
Mosisi oka tapu kewowena ko e yonai ki mibai wi bani eba wainapiyamu
bo? Mara mosi ka oragai apunai Mosisi kayawena kaniyawa da e ripa mo
beuwena empupu manako e Mamanuga God e bonanai inako wainapupu,
wagubu ke; ‘Apunu Eburamu e Mamai God ka nau. Apunu Aisiki e Mamai
God ka nau. Apunu Diyaikapu e Mamai God ka nau.’ 27 Oragai apunai
Mosisi Mamanuga God e bonanai inako wainapupu ki mibai nau karako
wi nidiyani wainapumuri; Oragai ragidai Eburamu yo Aisiki yo Diyaikapu
ki mu ka orageya mena popotagubu gawarara ko mu keyai-muguma iyaiya
idiwu ki pokere Mamanuga God wagubu ke; ‘Mu Mamamaga God ka
nau.’ Ko wi waina-piyamu da iyapana popotagisi ki mu ewa eba iyatagisi
kimoto ubumoto ki pokere wi kawaya daganani paere-piyamu.” Iyesu inako
tadebu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yona kawakawaya apeya
(Mateyu 22:34-40; Ruki 10:25-28)

28 Mamanuga God e gorai ki kataiya apunai mosi ika uburawa mu
waina-tamiyawa ki Iyesu yona denai bagi kawaya Sadusi ragidai
tadeyawa ki wainapupu manako e kanibu Iyesu bameya bauwena e
sibu, wagubu ke; "Mamanuga God e gorai ropani kawaya nakapupu ki
paunamugu gora bani ka kawaya esida?"
29 E inako wagubu manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Gora kawai
ka yau kena; 'Tawana Isiraero ragidai, wi wainapumuri; Mamanuga God
e eya mena ka Kaiwawo. 30 Ade wi nuwaga notaga, wi mibiga kuduba
ade wi kasiyaraga kuduba ki pokaiya ka wi maramara wi Mamaga God
e mena nota kwarikwarisipiyoi idiwoi.' 31 Gora kawai mosi ka yau kena;
'Kau kiya nene wainapiyei ki maba kau kowagiyoma mu nene mete
wainapiyowa.' Gora apeya yau mena ka kawakawaya."
32 Iyesu inako wagubu manako apunu ki ubupu denai wagubu ke; "Sidiyei
Kabukabuwa Apunai, kau yona mibai kawaya nuwegei. Mamanuga God e
eya mena ka Kaiwawo. Tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau ka kaiwawo mo e maba pa mena. 33 Nu nuwanuga notanuga
ade nu kasiyaranuga kuduba ki pokaiya Mamanuga God kawaya daganani
nota kwarikwarisipomu ade nu kowanuguma mu nene mete notatamomu
idiwomu ki ka gora kawakawaya esida. Nu papa pasumei puyo Mamanuga
God kweyemei bo denai gwede mo inako kwaigemei ki kuduba ka erida."
34 Apunu ki yona supasupai kawaya inako wagubu ki pokere Iyesu
denai e sibu, wagubu ke; "Kau yona mibai nuwagibi. Nau wainapakani
da kau waunitau Mamanuga God sumapi e umunui wadi manako e gari
rabineya e kasiyarai pokaiya uburi."
Iyesu inako wagubu wainamupu ka iyapana ika idiwa kudu mete
waina-mupu ko mu manu mo e eba simupu.

Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ka nima?
(Mateyu 22:41-46; Ruki 20:41-44)

35 Iyesu Mamanuga God e Tawai ki rabineya iyapana tadeyawa kabu-
kabuwa tondawa ka e mu manutapu, wagubu ke; "Mamanuga God e
gorai kataimugu ragidai ka badidi pokere tagamu da 'Nu Iya Negeyana
Apunai Keriso e ka oragai apunai Dewida e momai?' 36 Nau suwagani
wainapumuri; Takari kawaya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya oragai apunai Dewida kabuwapupu manako e ubupu oka yau
tapu, wagubu ke;

> 'Nau Kaiwawoni God nau Kaiwawoni sibu, wagubu ke; Kau nau
> madanani garu deneya tondowa da nau kau iyaragiyoma kuduba
> kwanatamani kau kerapugi kobaiya nakatamani kewoyagisi were.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

37 Oragai apunai Dewida ubupu Keriso e eya Kaiwawoi sibu, ko ade badidi
maba ka e eya Kaiwawoi sibu Keriso ki ade apunu Dewida e eya momai?"
Iyesu inako wagubu manako iyapana pakasi ragidai ropani kawaya ika
idiwa ki mibi mamamai e yonai ki waina-pamawa.

Iyesu Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mu sisiyamaga wagubu
(Mateyu 23:1-36; Ruki 20:45-47)

38 Ko Iyesu ubupu iyapana ade tadeyawa kabukabuwa, wagawa ke; "Yabu
yabu idiwoi kwaenda Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai baitagisi
wi kerapugau yadini. Iyapana mu emitamana ki nana ka mu monagamaga
rorowa kawakawaya inako umamu imatau kaiwu kebomu da iyapana ropani
kawaya ika idiwu ki mu emitamana wiwiratamana ki nana. 39 Guriguri
tawai rabineya ka mu kawai gisipiyamu kawakawai ragidai mu watamaga
bagi kawaya ki kawareya idiwu. Ade poraga kawareya ka iyapana mu
emitamana simaga tepapamana ki nana ka mu iyapana yabaramugu kebari
bagi kawaya kawareya idiwu. 40 Ridi koboro mu gwedegwedemaga ade mu
tawamaga kuduba ki mu asusu tepiyamu ko mu beramaga ka badidi maba
ki iyapana eba kataigamana ki nana ka mu ubumu iyapana yabaramugu
guriguri rowarowa kawaya tagamu. Mu inako kwaetagamu ki pokere mu
aita ewa denai bita banana-pomoto ki bitai ka kawaya esida."

Koboro mosi bowa madai Mamanuga God nene tapu
(Ruki 21:1-4)

41 Iyesu kanibu Mamanuga God e Tawai rabineya iyapana bowa madai
Mamanuga God nene puyo tamawa watai ki madaneya tondubu manako
iyapana ika bautagamawa bowa madai dai puyo nakapamawa ki mu
emitami-yawa. Gwedegwedemaga ropani kawaya ragidai bautagamawa
bowa madai kawaya daganani nunumawa, 42 ko ridi koboro mosi e
gwedegwedei pa mena ki bauwena bowa madai waibora apeya ki mena
ika nunupu. 43 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu nene wagubu
bautagubu, manako tadebu, wagubu ke; "Nau yonani yau nidiyani
wainapumuri; Iyapana kuduba bowa madai ika nunumawa mu ka
puyo maraitau nakapamawa ko ridi koboro ki e mena ka puyo kawaya
daganani tapu. 44 Gwedegwede ropani kawaya ragidai ki mu ka tagamaga
mesi mete nakamupu ko ridi koboro ki e gwedegwedei ka pa mena ko
waibora marai munta e bameya tondawa ki kuduba e Mamanuga God
nene tapu." Iyesu inako wagubu.

Mamanuga God e Tawai ki iyapana yadini rorororo
(Mateyu 24:1-14; Ruki 21:5-19)

13 1 Iyesu Mamanuga God e Tawai ki kamadana kwaewagawa ka e
tadeyau kabukabuwa apunai mosi e bameya bauwena manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sibu, wagubu ke; “Nidiyei Kabukabuwa Apunai, tawa bagi kawaya bowa
bagibagi pokaiya wadumupu yau emani.” 2 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu
ke; “Kau gwede-gwede yau kuduba empiyei? Nau yona mibai nidiyani
wainapi; Tawa yau bowa pokaiya wadumupu ki ka iyapana ewa marai
mosi baitagisi baupomoto giri-pomoto pasumoto manako bowa eyaka
mena kwaitana mo e wateya eba tondono ko mu kuduba rorororotagisi
kewoyagisi.”
3 Ki eweya, Iyesu ripa ‘oripi’ wenatagubu kweyai ki kawareya yapu
tondawa ka e Mamanuga God Tawai ki bamanugutau burida empupu.
Apunu Pita yo Diyemesi yo Diyoni yo Enduru mu muga mena e
bameya bautagubu manako manumupu, tagubu ke; 4 “Kau kabuwaniyo;
Nuwaboya marai nene nuwagibi ki gwede mara baiyagisi? Ade mara
ki bauwagana ki nu gwede matakirai empamu da nu kataigamu mete
idiwomu?”
5 Ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Yabu yabu idiwoi da iyapana
eba baitagisi wi beranimoto wi notaga wirapomoto. 6 Iyapana ropani
kawaya nau ewaneya baitagisi nau sini pokaiya beratagisi, tagisi ke; ‘Nau
ka eyo.’ Mu inako beratagisi manako ubumoto iyapana ropani kawaya
kerapumugu waditamini notamaga wirapomoto da mu sumatamini.
7 Wi ta yo yawira sisiyai wainapumuri ade ta yo yawira kwaetagamana
kwaetagisi ki sisiyai mete wainapumuri. Ko kudu eba wainapiyoi. Ta yo
yawira ki kuduba wenayagisi ko mara siyarai tondau eba bauwagana
kena. 8 Tawana tawana ka natere mo uburoto natere kudubai mo mete
yawira-tagisi, ade tawana mo kawaimaga e iyapanaiyoma tetamini
kayatagisi tawana mo kawaimaga e iyapanaiyoma mete kandetagisi.
Tawana ebo ebo ka tawana mosi waira nutanuta baiyagisi ade tawana
mosi ka kapoi kawaya uburoto. Ko nuwaboya yau ki ka ridi munu
wenapana tagai urau ki makarai maba. Makari kawaya ka ewa baiyagisi.
9 Wi wibo kwayubaga kwaiwogoi idiwoi. Iyapana wi tenimoto
kawakawai ragidai mu bamamugu idamaga gurai wi naurigau
ugwadinimoto ragiragi manako guriguri tawai rabineya wi nunimoto.
Nau pokanere ka wi aita kawakawai ragidai mu yabaramugu ubumuri
nau sisiyani mu tademuri wainapomoto. 10 Yabiri ka iyapana tawana
tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nau yonani bagi
kawaya yau wainapomoto kewoyagisi were ewa ka mara siyarai ki
baiyagisi.
11 Tawana tawana ebo ebo iyapana aita ubumoto wi tenimoto idamaga
gurai wi naurigau ugwadinimoto ragiragi ki ka wi denai iwagamana
ki nene kudu eba wainapiyoi ko yabarayabara ubumoi. Wi yona denai
iwagamana marai baiyagisi ki ka wi pa yona iwagi manako ki makeya
ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya wi kabuwaniyoto
manako wi yona ki mena makeya makeya iwagi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Tatai uburoto yagisi manako e yowai poyagisi. Yowai uburoto yagisi
manako e tatai poyagisi. Mamai uburoto yagisi manako e munuiyoma
popotagisi. Munumuguma ubumoto mu inamuguma mamamuguma
tagarara-tamini tagisi manako mu inamuguma mamamuguma
popotagisi. 13 Nau pokanere ka iyapana wi kiranimono beroberoko ko
iyapana nima nau eba tagararasiniyoto ko giruru maba kobaiya teyagisi
buridere baiyagisi ki ka mara siyareya ka Mamanuga God uburoto
iyapana ki iya waunai kweyoto."

Berokoi kawaya mosi yabadau
(Mateyu 24:15-28; Ruki 21:20-24)

14 "Aita ewa ka 'Berokoi Kawaya' mosi baiyagisi manako e eba uburana
watai ki wateya uburoto. (Nima yona yau iyabapono ki ka e yona yau
mibai ki naigida mena notapono.) Wi berokoi ki ika uburono empumuri
ki ka wi tawana Diyudiya ragidai garugaru mena wakapaiwagi
kweyau kaiwagi. 15 Iyapana mosi imatau tondau ki ka e eba yaroto e
ebo gwedegwedei tawa rabineya nakapupu ki tepoto. Pa mena. 16 Ade
iyapana mosi kokorau umau ki ka e eba wirayagisi e midi tatamai ki kai
tawau kayayagisi. Pa mena. 17 Akae, mara ki makeya ka ridi mosi mibi
romodoi bo munu wawayai mete kina ki ka e badidi maba wakapayagisi
garugaru kayayagisi? 18 Mamanuga God bameya guriguriwagi da berokoi
ki nusuru mareya eba baiyagisi. 19 Mibai, mara ki makeya ka nuwaboya
ade bita kawaya daganani wenayagisi. Kerareya Mamanuga God waira
gwedegwede kuduba yamanapupu makeya idiweya kebomeya da karako
ka iyapana bita inako mo eba bananamupu. Ade ewa, mara siyareya
ki nu bita inako mo mete eba bananapamu. Ko paunau ka bita kawaya
yau wenayagisi. 20 Mamanuga God e bita ade nuwaboya ki marai yadini
rowarowa ki ka iyapana mo eba tondono ko mu kuduba popotagisi
gawarara. Ko e eya iyapanaiyoma winetapu ragidai ki mu nene e
wainapiyau ki pokere e mara ki yadini rogobi da mu eba popotagisi ko
idiwono.

21 Mara ki makeya iyapana mo baiyagisi wi nidiyoto, yagisi ke; 'Kebo-
muri empumuri, Keriso yewe bauwena tondau.' Bo ade mo yagisi ke;
'Keriso burida bauwena tondau.' Iyapana mo baiyagisi inako yagisi ki ka
wi e yonai ki eba sumapumuri. 22 Iyapana dai ubumoto beratagisi, tagisi
ke; 'Nau ka Keriso.' Ade dai beratagisi, tagisi ke; 'Nau ka Mamanuga God
e bonanai wainapuwani nidiyakani yau kena.' Mu inako tagisi manako
mu matakiramaga marai kawai mete kwaetogomono wi kabuwanimono.
Mu iyapana beratamini ade Mamanuga God e iyapanaiyoma winetapu
ragidai mu notamaga wira-pamana ki nana mete kwaetogomono, 23 ki
pokere wi wibo kwayubaga kwaiwogoi idiwoi. Gwedegwede kuduba aita
ewa wenayagisi ki sisiyai nau karako yabiri nidibuwani yau kena."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu kunumau oroguma kawareya kaworoto
(Mateyu 24:29-31; Ruki 21:25-28)

24 "Bita kawaya ki marai kewoyagisi ki ka madega sisipupoto manako
siragamu ewa eba taniyagisi. 25 Supama kunumau gwegwetagisi manako
kunuma kasiyarai mubo mubo geyageyatagisi.
26 Mara ki makeya ka Kunumau Kawapuwani Apunai nau kasiyarani
kawaya tanini bagi kawaya mete oroguma kawareya ade kaworoni ki
wi nau emisinimuri. 27 Nau aneyaniyoma tonotamani manako tawana
tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki mu kayatagisi
Mamanuga God e winetapu ragidai kuduba kwana-tamini ewapuru mena
damutamini."

Waigugu mosi ripa damaya naureya
(Mateyu 24:32-35; Ruki 21:29-33)

28 Iyesu inako wagubu ade tadebu, wagubu ke; "Karako waigugu ripa
damaya naureya kabuwaniyani ki wi wainapumuri; Ripa duwapiyau
empu-muri ki wi kataigau da bodu marai waunitau baiyagisi. 29 Baganai,
wi gwedegwede kuduba nidibuwani ki mibai wenayogono empiyoi ki
wi mete kataiwagi da mara siyarai ka waunitau. 30 Nau yona mibai
suwagani wainapu-muri; Nau yonani yau kuduba nidi-buwani ki mibai
matarayagisi wi yabugere empumuri were ka wi dai karako idiwu ragidai
ewa popoiwagi. 31 Kunuma waira kuduba gogatagisi ko nau yonani
suwagubuwani ki eba gogayagisi ko maramara tondono kaniyono."

Iyesu gwede mara wirayagisi baiyagisi ki nu eba katainugu
(Mateyu 24:36-44)

32 "Nau gwede mara kemorau bo nawarau ade wirasugani bausugani
ki ka iyapana kuduba wi eba kataigau, aneya kunumau idiwu mete eba
katai-mugu, ade Mamanuga God e eya Gubagai nau niya mete kina
ka mara ki eba kataineya. Nau Mamai e eya mena mara ki kataiya.
33 Ki pokere yabu yabu idiwoi wi kyayubaga mete kwaiwogoi mibai
ka mara ki gwede mara baiyagisi ki wi eba kataigau. 34 Mara ki badidi
maba baiyagisi ki nau karako suwagani; Apunu kawai mosi e tawana
mo kaya-yagisi ki ka e naiya e bigabigaiyoma ragidai mu upimaga
purupoto mubo mubo denemugu tageni ade katamuru uburau apunai
gwaiyabapoto da e yabu yabu tondono. 35 Baganai, katamuru uburau
apunai yabu tarau tondau ki maba ka wi mete inako yabu tamiyoi idiwoi
mibai ka tawa apunai gwede mara ade wirayagisi baiyagisi ki wi eba
kataigau. E kemora nene baiyagisi bo kemora paunau baiyagisi bo mara
dumai tarono ki makeya baiyagisi bo nawaru puruyagisi didiburu mena
baiyagisi bo, ki wi eba kataigau. 36 E garugaru mena baiyagisi manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wi oro were naininiyoto ki ka eba baganai. 37Nau karako wi nidiyakani
ki nau eba wi nene mena suwagakani ko iyapana kuduba mu nene mete
suwagakani yau kena; Yabu yabu idiwoi."

Iyapana kawakawai Iyesu minimana po ki keketai kupamawa
(Mateyu 26:1-5; Ruki 22:1-2; Diyoni 11:45-53)

14 1Mara ki makeya ka iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya
dobopiyamu ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu
ragidai mete kina Iyesu weki gwaiya minimana po ki keketai kupamawa.
Mara ki tetaiya ka iyapana poragamaga kawaya ki mu si 'Mamanuga God
Nu Raurunibu Poragai' tagamu ade poraga ki rabineya ka kupe mosi ki
mu si 'Parawa Pa Pasumana Kupei' tagamu ki mete kina.

2Iyapana kawakawai ki Iyesu wadamana sisiyai tagamawa ko mu
iyapana yawiratagamana kudumugu mete wainapamawa ki pokere
mu mubo mena tagubu ke; "Iyapana ropani kawaya yewe poraga nene
bautagubu ki ubumana nu yawiranimana kudeya ki pokere kamadamu
da poraga yau kewoyagisi were ewa yadamu." Mu inako tagubu.

Ridi mosi ubupu Iyesu monagapupu
(Mateyu 26:6-13; Diyoni 12:1-8)

3Ki makeya ka Iyesu apunu mo si ka Simiyoni si daikere ka 'Kwata
Apunai' ki e bameya natere Betani rabineya bauwena.

Mu kupetagamawa idiwa ka ridi mosi ripa otai aurai bagi kawaya
awana kororai mo rabineya minibu ki wadubu bauwena. Ripa otai ki si
ka 'nada' ko ki denai ka kawaya daganani. Awana kororai ki mu bowa
'arabata' pokaiya yamanamupu. Ridi ki Iyesu bameya bauwena awana
kororai ki minibu sukwana manako e ripa otai bagi kawaya ki Iyesu
debaiya kwebu wira.

4Iyapana dai tawa rabineya Iyesu mete idiwa ki ridi ki inako
kwaewena emupu ka mu rabinamaga urabu mu mubo mena tagubu
ke; "Ridi yau awana bagi kawaya ki gwede nana pa kwebu wira? 5E
wadubena kayawagubena iyapana gimarampena manako denai bowa
madai kwempena ki e wadubena iyapana gwedegwedemaga pa mena
ragidai tagebena ki ka baganai." Mu inako tagubu manako mu ridi ki
sisiba-pamawa.

6Ko Iyesu denai wagubu ke; "Ridi yau kamadumuri midimama eba
kwemuri. E bauwena nau nene badidi kwaewena ki ka bagi kawaya.
7Gwede-gwede pa mena ragidai ki mu ka maramara wi mete idiwoi
da wi mu waitatamiyoi ko nau marani rogobi-wagau da nau wi mete
eba idiwomu. 8Ridi yau e ebo nuwaiya badidi waina-pupu nau nene
kwaewena ki kuduba bagi mena. Nau posugana marai ka waunitau ki
pokere e karako bauwena nau monagasinibu awana bagi kawaya yau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nau debaneya kwebu wira. 9 Nau mibai nidiyani wainapumuri; Iyapana
tawana tawana idiwu aita ewa nau yonani bagi kawaya wainapomoto ki
ka mu ridi yau e nau nene badidi kwae-wena ki sisiyai mete wainapomoto
manako e werei togomono."

Mu Iyesu wadamana ki apunu Diyudiyasi mibipupu
(Mateyu 26:14-16; Ruki 22:3-6)

10 Iyesu yona ki wagubu makeya ka e tadeyau kabukabuwa apunai
mosi si ka Diyudiyasi si daikere ka Isikariyoto kipu ubupu kayawena
iyapana kawakawai Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki
mu bamamugu bauwena manako tadebu, wagubu ke; "Nau karako
waitaniyani da wi Iyesu weki gwaiya wadumuri."
11 E yona ki wagubu wainamupu ka kawakawai ragidai ki mu
rabinamaga bagiwena poyo manako mu denai e simupu, tagubu ke; "Ki
ka bagi kawaya. Kau inako waitaniyo ki ka nu denai aita bowa madai dai
kau negeyamu." Mu inako tagubu ki pokere apunu Diyudiyasi kayawena
Iyesu wadamana minimana po ki yawatai kwaenepiyawa umawa.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kupetagamawa
(Mateyu 26:17-25; Ruki 22:7-14, 21-23; Diyoni 13:21-30)

12 Mara karako mena idiwono da marawani ka mu 'Parawa Pa
Pasumana Kupei' ki kupetagisi. Ko karako ka mu bususumaga wagubu
ki mu makeya makeya kwaetagisi papa sipi munai mo ugwadinimoto
poyo ki pokere Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu
manako simupu, tagubu ke; "Kau nuwageya nu bani kaigamu
tawiyaigamu da kau 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki kupei
kupenuwagi?"
13 Ko Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya tonotapu
tadebu, wagubu ke; "Wi yabiriwagi natere Diyerusaremu baiwagi manako
apunu mosi ika yawatau awana miniyoto kawarapoto kaniyono empumuri
ki e eweya kaiwagi. 14 E tawa bani yaroto ki wi mete ika yamuri manako
wi tawa ki apunai ika tondau ki simuri, iwagi ke; Nu Nidiyau Kabukabuwa
Apunai wagubu ke; 'Nau watani bani da nau tadeyakani kabukabuwa
ragidai mete kina 'Mama-nuga God Nu Raurunibu Poragai' ki kupei ika
kupeigamu?' 15 Wi manu inako iwagi manako nu kupenuga watai kawaya
mosi ki mu ororeya mena okukunatagubu kebari mempu kewo-wena ki e
yaroto ika tawa rabinai tetaiya wi kabuwaniyoto. Nu baninuga ki wi ika
tawiyaiwagi manako nu ika kupeigamu." 16 Iyesu inako wagubu manako
mu kayatagubu natere ki rabineya bautagubu ka mu Iyesu badidi wagubu
ki makeya makeya banana-mupu manako mu ika tawiyatagubu.
17 Kemorawagana kwaewagawa ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai
ida esida kewowena kerapu apeya mete kina ika bautagubu manako mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tawa ki rabineya kupetagamawa idiwa. 18 Ko Iyesu tadebu, wagubu ke;
“Nau yona mibai nidiyani wainapumuri; Wi ba bananasinimpu baigubu
yewe mete kupemei idiwei ko waunitau ka apunu mosi wi paunagau
uburoto nau yogoni yagisi.”
19 Iyesu yona ki wagubu wainamupu ka mu notamaga kowena
nuwaboya-tagubu manako mu eyaka eyaka e manupamawa, tagamawa
ke; “Kau nau nene nuwegei bo? Kau eba nau nene nuwegei?”
20 Ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Ki ka wiyo, nau nidiyakani
kabukabuwa ragidai ida esida kewo-wena kerapu apeya ki mosi. Karako
tena yau kawareya nau mete ewapuru kupemei apunai mosi ki waunitau
uburoto nau nidani yagisi. 21 Takari kwaya ka Mamanuga God e bonanai
wainapamawa tagamawa ragidai ubumpu Kunumau Kawapuwani Apunai
nau aita posugana ki yonai okamupu. Ko apunu nima nau nidani yagisi ki
ka aita ewa ka e bita kawaya daganani bananapoto. Akae, apunu ki eba
wenawagubena ki ka e nene baganai.” Iyesu inako wagubu.

Kupe siyarai
(Mateyu 26:26-30; Ruki 22:14-20; 1 Korini 11:23-25)

22 Mu kupetagamawa idiwa da paunau ka Iyesu bani buredi mo
wadubu Mamanuga God bameya parauwena piripiri gerepupu manako e
tadeyau kabukabuwa ragidai tagebu, wagubu ke; “Bani buredi yau ka nau
kwakwarepuni ki pokere tepumuri kupumuri.”
23 E inako wagubu manako ade kapa mo wadubu Mamanuga God bameya
ade parauwena manako tagebu ewapuru mena kubamupu. 24 Kubamawa
da kamadumpu ka e tadebu, wagubu ke; “Awana ‘waeni’ daragai yau ka
nau darani. Nau Mamai naiya iyapana ropani kawaya mu iyamaga nene
gwaiyaba kaimatanawena ki mibai wenawagana ki nana ka nau karako
posugani manako nau darani baiyagisi kaworoto. 25 Nau yona mibai
suwagani wainapumuri; Awana daragai yau ki nau ewa mo eba kubarani.
Ko aita ewa, nau Mamai God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya tondoni
makeya ki ka nau awana ‘waeni’ waunai mosi kubarani.” 26 Iyesu yona ki
wagubu kewowena ka mu Mamanuga God e si umayo pokaiya tepamupu
manako kayatagubu kaimpu ripa ‘oripi’ wenatagubu ki kweyai yamupu.

Iyesu kataiya da apunu Pita yagisi bodaboda
(Mateyu 26:31-35; Ruki 22:31-34; Diyoni 13:36-38)

27 Mu kayatagubu kaiwa ka Iyesu yona mo tadebu, wagubu ke; “Nau
kataineya da wi kuduba waunitau nau kamadisinimuri kudu wakapaiwagi
kaiwagi mibai ka takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai
wainapiyawa wagawa apunai mosi nau nene oka inako tapu, wagubu ke;
‘Aita ewa ka Mamanuga God papa sipi kwayuba-tamiyau apunai miniyoto
poyo manako papa sipi kuduba daburipomoto mu mubo mubo kayatagisi.’”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

28 Iyesu inako wagubu manako ade tadebu, wagubu ke; “Nau posugani ade iyasugani kirani uburani ki nau yabiri kayasugani tawana Gariri rabineya wi nawanaga ika tondoni.”
29 Apunu Pita yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; “Kau nidiyei kabukabuwa ragidai dai ka bani kau kamadinimoto kudu wakapatagisi kayatagisi ko nau kau eba kamadiniyani kayasugani.”
30 Apunu Pita inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Pita, nau mibai nidiyani wainapi; Kemora yau rabineya ka kau mara apeya eyaka nuwogowa bodaboda da kau eba kataigeya nau. Kau inako nuwogowa were ewa ka kokoroku apeya yagisi manako nawaru puruyagisi.”
31 Iyesu inako wagubu ko apunu Pita e midi minibu, wagubu ke; “Akae, nau inako eba suwagani ko kau ponuwagi ki ka nau mete posugani.” Apunu Pita inako wagubu manako Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai kuduba Pita umunui kawareya ki mu mete tagubu.

Iyesu tawana Gesemane rabineya guriguriwena
(Mateyu 26:36-46; Ruki 22:39-46)

32 Mu kayatagubu kaiwa da tawana Gesemane bautagubu ka Iyesu mu munatapu, wagubu ke; “Wi yewe idiwoi ko nau niya mena kaniyani nau Mamai bameya gurigurisugani.” **33** E inako wagubu manako ubupu apunu Pita yo Diyemesi yo Diyoni ki mu mena waratapu mete kayatagubu.
Ki makeya ka Iyesu nuwaboya kawaya wainapupu ade e rabinai giriwena pasuwena ki pokere e kowakowaiyoma ki emitapu tadebu, wagubu ke; **34** “Nau karako nuwaboya kawaya daganani wainapakani ade nau rabinani giripakani pasurakani. Wi yewe yabu yabu idiwoi ko oro eba ukwopoi.”
35 E inako tadebu kamaditapu kanibu e ebo mena ubupu manako kwarisiwena wairau ukwapu e Mamai bameya guriguriwena, wagubu ke; “Mamai, berokoi nau karako bananapani ki kau surupi bo?” **36** Ade wagubu ke; “Mamai, Mamai, kau badidi wainapiyei nuwagi ki kuduba wenayagisi. Nau nuwaboyani kerarai kapa tegebi ki nau eba kubarana wainapakani ki pokere kapa ki wadi kayanuwagi. Ko Mamai, kau kaubo nuwageya ki kwaenuwagi ko eba nau nuwaneya ki kau kwaenuwagi.”
37 Iyesu inako guriguriwena manako e ade wirawena bauwena ka e tadeyau kabukabuwa ragidai ki ika ukwa-pamawa emitapu. Emitapu, wade yabuyabutapu, manako e apunu Pita si daikere Saimoni empupu sibu, wagubu ke; “Saimoni, kau ukwerei bo? Nau eba rowarowa kanibuwani ko kau yabu eba tondei. **38** Yabu yabu idiwoi ade Mama-nuga God bameya guriguriwogoi da gwede mosi eba baiyagisi wi rabinaga kweyoto wira. Wi nuwaga notaga ka bani kasiyara wainapiyamu ko wi kwakwarepuga ka kasiyarai pa mena.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

39 Iyesu inako tadebu manako wirawena kanibu e Mamai bameya naiya
guriguriwena ki kawareya ade guriguriwena. 40 E guriguriwagawa da
kamadubu ka e ade wirawena bauwena manako e kowakowaiyoma ki
yabu-maga ade bisi kayawena ukwapamawa emitapu. Emitapu ade wade
yabu-yabutapu ko mu yona denai e siyamana ki mu babatagubu.
41 Ko Iyesu ade kanibu e Mamai bameya guriguriwagawa da
kamadubu manako ade wirawena bauwena ka e kowakowaiyoma ki ade
ukwapamawa emitapu. Emitapu ka e tadebu, wagubu ke; "Wi oro mena
ukwapamu idiwu. Ko karako kewowena. Kunumau Kawa-puwani Apunai
nau marani wana bauwena da nau nidani wagubu apunai baiyagisi nau
wadisiniyoto manako iyapana beramaga berokoi ragidai mu idamaga
rabineya nau tamusiniyoto. 42 Ki pokere kimuri ubumuri da kaigomu. Nau
yogoni wagubu apunai ki burida bauwena empumuri."

Iyapana Iyesu wadumupu
(Mateyu 26:47-56; Ruki 22:47-53; Diyoni 18:3-12)

43 Iyesu yona ki wagawa makeya ka mu apunu Diyudiyasi ika
matarau bauwena emupu. E ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai
ida esida kewo-wena kerapu apeya ki apunai mosi. Diyu ragidai mu
kawakawaimuguma yo Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
yo Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina ki mu iyapana
ropani kawaya tonotampu karako ta yo kepata inako temupu apunu
Diyudiyasi bananamupu mete bautagubu. 44 Yawatau ka yogo wagubu
apunai ki iyapana ki tadebu, wagubu ke; "Nu kaigamu usi baigamu ki
ka wi nau mena emisiniyoi manako apunu ki nau kiyauyauponi ki e
wi naigida mena wadumuri dokodoko kaiwagi." 45 Apunu Diyudiyasi
inako tadebu ki pokere mu karako bautagubu ka e deni mena kanibu
Iyesu bameya bauwena manako paraupupu sibu, wagubu ke; "Sidiyei
Kabukabuwa Apunai." E inako wagubu manako Iyesu kiyauyaupupu.
46 E kiyauyaupiyawa emupu ka iyapana ki kaimpu Iyesu wade doko-
dokomupu ubumawa. 47 Ki makeya ka Iyesu mete iwa apunai mosi kereba
wadubu iyara apunai ki mosi e wenagui mebu puru. Bidara wadubu
apunai ki e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kawaimaga e
bigabigai apunai mosi.
48 Ko Iyesu iyapana ki emitapu manako tadebu, wagubu ke; "Nau
ka eba yawiyawirai. Wi ta yo kepata wi tawagau kamaditampena
pa baigu-mpena ka baganai ko wi gwede nana ki mete temupu nau
yawirani baigubu? 49 Nau maramara Mamanuga God e Tawai rabineya
wi nidiyekeya kabu-kabuwa tondekeya ko wi badidi pokere mara ki
makeya nau eba wadisinimupu? Ko baganai; Mamanuga God e bonanai
wainapamawa tagamawa ragidai takari kawaya e yonai oka badidi tampu
ki mibai karako wenayagisi."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

50 Iyesu yona ki wagubu wainamupu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai
kuduba e kamadumpu wakapatagubu kayatagubu. 51 Ko yaraga mosi
aukwara mena utawena ika Iyesu eweya kaniyawa ki iyara ragidai
e emupu manako mu e wadamana ki nana wadumupu paeremupu
e aukwarai mena wadumupu rika, 52 ki pokere apunu ki ni matarau
wakapawena kayawena.

Iyapana kawakawai Iyesu siyamawa wirawira
(Mateyu 26:57-68; Ruki 22:54-55, 63-71; Diyoni 18:13-14, 19-24)

53 Iyapana ki Iyesu wadumpu dokodoko kayatagubu kaiwa da
Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga tawaiya
bau-tagubu. Diyu ragidai kawakawai-muguma kuduba Iyesu siyamana
wirawira ki nana mete ika bautagubu dibimupu idiwa.
54 Apunu Pita Iyesu eweya weke-wagawa yabadawa da tawa ki
kakapareya tewena imatau bauwena manako kanibu iyara ragidai mata
pasumpu ika idiwa ki mu paunamugu tondubu mete mata empiyawa
tondawa.
55 Iyapana kawakawai Iyesu siyamana wirawira ki nana ika dibimupu
idiwa ki mu nuwamugu e paerei mo kwaene-pamana bananapamana da
mu ki pokaiya e minimana po ki nana ko mu kwaenepamawa idiwa ko
mibai mo eba bananamupu. 56 Iyapana ropani kawaya ubumpu mu mubo
nuwamugu nuwa-mugu beratagamawa ko mu rabinamaga ka eba eyaka
mena ki pokere mu mibai mo eba bananamupu.
57 Mu inako tagamawa idiwa da tagamawa idiwa da paunau ka
iyapana dai ubumpu bera inako tagubu ke; 58 "Apunu yau wagubu ki
nu wainamipi, e wagubu ke; 'Mamanuga God e Tawai iyapana idamugu
wadumupu ki nau koritapani manako mara apeya eyaka rabineya ka
nau tawa ki waunai ade yadani. Ko tawa nau yadani ki ka eba iyapana
mu idamugere wadamu ki maba nau yadani.' E inako wagubu ki nu
wainamipi." 59 Iyapana ki inako tagubu ko mu mete rabinamaga ka eba
eyaka mena ki pokere mu mibai mo eba bananamupu.
60 Ki makeya ka mu kawaimaga ki ubupu Iyesu manupupu, wagubu
ke; "Yona mu tagubu ki kau denai mo nuwagi bo pa mena? Kau sisiyagi
tagubu ki kau wainapiyei mibai bo bera?" 61 E inako manupupu ko Iyesu
yona denai mo eba wagubu ko pa tondawa ki pokere mu kawaimaga
ki ubupu e ade manupupu, wagubu ke; "Mamanuga God si tepapemei
e Gubagai ki kau baganai bo? Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki kau
baganai? Kau kiya sisiyagi karako matarau nuwagi da nu wainapamu."
62 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai kawaimaga yona ki
wagubu ka Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Ki ka nau. Nau ka Kunumau
Kawapuwani Apunai. Aita ewa ka nau uburani nau Mamai Kasiyarai
Kawaya Apunai e idai garu deneya tondoni ki wi nau emisinimuri

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako nau kunumau oroguma kawareya ade wirasugani bausugani ki wi nau mete emisinimuri."

63 Iyesu yona ki wagawa makeya ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki e yabui dara wirawena manako e ubupu e eya midi tatamai wadubu tegere manako iyapana ika idiwa ki manutapu, wagubu ke; "E yona berawena Mamanuga God e si giripupu ki wi wainamupu bo? E eya wagubu ki pokere yona yau yewe kewowena wainapakani. **64** Apunu yau Mamanuga God bameya berawagau ki pokere wi wainapiyamu da nu karako e bameya badidi kwaigamu?" E inako wagubu manako kawakawai ragidai ki kuduba ewapuru mena mu idamaga gurai Iyesu naureya ugwadumpu ragiragi, tagubu ke; "E Mamanuga God e si giripiyau ki pokere e denai karako poyagisi."

65 Mu inako tagubu manako mu dai kimpu ubumpu Iyesu tepotepopamawa mu idamaga e yabui bodapamawa ade dai e kwanabeya minimawa manako waegeyageyamapamawa, tagamawa ke; "Ki nima nunibu? Kau mibai Mamanuga God e Gubagai ki kau nima nunibu ki e si nuwagi da nu wainapamu." Ta ragidai dai mete bautagubu e minimawa.

Apunu Pita wagubu bodaboda

(Mateyu 26:69-75; Ruki 22:56-62; Diyoni 18:15-18, 25-27)

66 Ki makeya ka apunu Pita ika imatau tondawa manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kawaimaga e bigabigai kwaewagawa munu ridai mosi ika bauwena e em-pupu. **67** E Pita ika mata empiyawa tondawa empupu manako yabu doko-dokopupu sibu, wagubu ke; "Kau tawana Nasareta apunumaga Iyesu e mete iwa eminibuwani." **68** Ko Pita denai wagubu bodaboda, wagubu ke; "Kau nima nene nuwegei? Kau yonagi ki nau eba wainapakani." E inako wagubu manako kipu ubupu kanibu tawa kakapareya uburawa manako ki makeya ka kokoroku wagubu.

69 E ika uburawa ka ridi ki ade bauwena e empupu manako wirawena iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; "Apunu burida ka mu wadumupu apunai ki e mete iwa apunai mosi e kiyabui empakani." **70** E inako wagubu, ko Pita ade wagubu bodaboda.

Mu idimpu eba rowarowa ka iyapana ika idiwa ki Pita naigida mena yabu dokodokomupu manako simupu, tagubu ke; "Nu katainugu da kau ka e mete iwa apunai mibai kau ka tawana Gariri apunai." **71** Apunu Pita yona ki wainapupu ka e midi minibu, wagubu ke; "Apunu ki nene iwagamu ki nau eba kataineya. Mamanuga God e kataiya da nau yona mibai suwagakani."

72 E yona ki wagawa makeya ka e kokoroku ade wagubu wainapupu manako e wenagui paparawena Iyesu naiya badidi wagubu ki wainapupu. Iyesu naiya e inako sibu, wagubu ke; 'Kemora yau rabineya ka kau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mara apeya eyaka nuwogowa bodaboda da kau eba kataigeya nau, ko ki eweya ka kokoroku apeya yagisi manako nawaru puruyagisi.' Iyesu naiya inako wagubu ki makeya makeya Pita wainapupu manako e rabinai makariwena yadi kipu.

Iyesu apunu Pairasi e yabareya ubupu
(Mateyu 27:1-2, 11-14; Ruki 23:1-5; Diyoni 18:28-38)

15 1 Nawaru dumai tarawa ka Diyu ragidai mu kawakawaimuguma kuduba yonatagubu kewowena ade mu rabinamaga eyakamenawena ki pokere mu Iyesu wadumpu e idai umamupu dokodoko manako bananamupu kaya-tagubu piyara ragidai mu kawaimaga Pairasi bameya bautagubu. 2 Bautagubu ka apunu Pairasi ubupu Iyesu manupupu, wagubu ke; "Diyu ragidai mu kaiwawo-maga kawai ki kau baganai bo?"

Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Ena, ki kau ba nuwegei."

3 Iyesu inako wagubu ko iyapana kawakawai Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai bautagubu e kawareya kawareya naripamawa bera ropani kawaya siyamawa, 4 ki pokere apunu Pairasi wirawena Iyesu ade sibu, wagubu ke; "Kau yona denai mo nuwagi bo pa mena? Mu rowarowa kawaya kau mena kekeniyamu idiwu ko kau pa tondei." 5 Ko Iyesu yona denai mo eba wagubu ki pokere apunu Pairasi e notai babawena.

Apunu Pairasi ubupu mu Iyesu minimana po wagubu
(Mateyu 27:15-26; Ruki 23:13-25; Diyoni 18:39–19:16)

6-7 Karako ka iyapana dai dibura-tagubu ika idiwa. Mu naiya yawira kayatagubu kawakawai ragidai dai namutampu ko mu paunamugu ka apunu mo si ka Barabasi ika mete tondawa. Diyu ragidai mu bususumaga ka kwamura makeya makeya 'Mama-nuga God Nu Raurunibu Poragai' poragatagamawa ki kawareya ka mu dibura apunai mo eyaka mena e si tagamawa manako apunu Pairasi dibura gudui kwaipiyawa manako si tagamawa apunai ki pa bauwagawa kayawagawa. 8 Mu bususumaga inako ki pokere iyapana karako apunu Pairasi bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Kau kwamura makeya makeya kwae-nugei ki kau karako mete kwaenuwagi dibura gudui ade kwaipi bo?"

9-10 Iyapana inako tagubu ko apunu Pairasi e rabineya mena wainapupu da Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu nuwarorotagubu ki pokere mu Iyesu wadumupu e idai rabineya tamupu. E notai inako wagubu ki pokere e denai iyapana ki manutapu, wagubu ke; "Wi nuwagau nau uburani manako Diyu ragidai wi kaiwawoga yau e idai rikapani da e baiyagisi kayayagisi bo?"

11 Ko Diyu ragidai kawakawai-muguma ki garugaru mena bautagubu iyapana ika idiwa ki mu rabinamaga kupamupu, tagubu ke; "Iyesu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bauwagana kayawagana ki nana eba iwagi ko apunu Barabasi e si iwagi da e baiyagisi kayayagisi." Mu inako tagubu ki pokere iyapana kuduba apunu Barabasi e si tagubu.

12 Ko apunu Pairasi iyapana ade manutapu, wagubu ke; "Ko Diyu ragidai wi kaiwawoga siyamawa apunai yau e bameya ka nau badidi kwaesugani?" **13** E yona ki wagubu ka iyapana mu bonanamaga ragiragi kawaya denai tagubu ke; "Wadumuri ripa korosi naureya ikokopumuri da e poyagisi."

14 Mu inako tagubu ki pokere apunu Pairasi iyapana ki ade manutapu, wagubu ke; "E poyagisi ki mibai ka badidi? E paere badidi kwaewena?" Ko mu kawareya kawareya bonanamaga ragiragi kawaya tagamawa ke; "Wadumuri ripa korosi naureya ikoko-pumuri da e poyagisi."

15 Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e iyapana rabinamaga bagiwagana ki nana dibura gudui kwaipupu manako apunu Barabasi matarau bauwena kayawena. Ki eweya ka e ubupu piyara ragidai tadebu da mu Iyesu kuwe pokaiya minimana ki nana wagubu manako ewa kanibu Iyesu wadubu mu idamugu tapu, wagubu ke; "Wadumuri ripa korosi naureya e minimuri poyo."

Piyara ragidai Iyesu waegeyageyamapamawa
(Mateyu 27:27-31; Diyoni 19:2-3)

16 Piyara ragidai ki Iyesu wadumpu mu kawaimaga tawai rabineya kaimpu manako kowamuguma nene tagubu bautagubu ewapuru mena ika dibimupu idiwa. **17** Mu aukwara daragai bagi kawaya mo wadumpu Iyesu monaga-mupu ade impunewa tempu e debaiya painimupu, **18** manako waegeyageyama-pamawa, tagamawa ke; "Kaiwa kaiwa, Diyu ragidai Kaiwawomaga Kawaya."

19 Mu inako tagamawa, e debaiya auda were minimawa ade e kiyabuiya tepotepopamawa manako e yabareya ramatamaga kawareya ubumpu parau beratagamawa. **20** Mu inako waegeya-geyamapamawa da kamadumpu, aukwara daragai bagi kawaya ki ade rikamupu e ebo midi tatamai ade umampu kwempu manako ripa korosi naureya minimana po ki nana wadu-mpu kayatagubu.

Mu Iyesu ripa korosi naureya ikokomupu
(Mateyu 27:32-44; Ruki 23:26-43; Diyoni 19:17-27)

21 Piyara ragidai ki Iyesu wadumpu kayatagamawa ka tawana Sairini apunu-maga mo si ka Saimoni ika gwabau gari tagaiya yabadawa da yawatau banana-mupu. Bananamupu ka mu e Iyesu korosi kawarapana ki nana simupu manako apunu Saimoni ubupu ripa korosi ki kawarapupu. (Apunu Saimoni e ka Arekisanda yo Rupai mu mama-maga.)

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Mu Iyesu wadumpu kaimpu tawana mo si ka 'Gorogata' tagamu ki
bautagubu. Si 'Gorogata' ka keyakeyai ko ki mibai ka Deba Suwana. 23 Ika
bautagubu ka mu ripa otai suwakarai mosi awana 'waeni mete wiramupu
ki Iyesu kubarana ki nana e kwemupu ko e awana ki eba kubabu.
24-25 Didiburu madega kaidenai pisikanawagawa makeya ka mu Iyesu ripa
korosi naureya ikokomupu manako piyara ragidai ubumpu e midi tatamai
rikamupu ki yanuwa munta mo pokaiya nida kasiwaratagubu. Nima si
yanuwa ki rabineya yabiri bauwena ki e ubupu Iyesu midi tatamai ki e
wadubu. 26 Iyesu powagana ki kerarai ka mu oka pokaiya inako tamupu,
"Yau ka Diyu ragidai mu Kaiwawomaga'. 27-28 Mu Iyapana berokoi
apeya mete ripa korosi naureya ikokotampu ki mosi ka Iyesu e idai garu
deneya ade mosi ka e idai tenene ki deneya. Mu inako kwaetagubu ki ka
Mamanuga God e okai takari kawaya badidi wagubu ki makeya makeya
mu kwaetagubu. Oka ki wagubu ke; 'Kuwa ragidai mu paeremaga
bimbinai banana-mupu ki daikere e mete bananapupu.'
29 Iyapana ika esidaeridatagamawa kaiwa kebomawa Iyesu emupu
ka mu debamaga gipamawa e waegeyageyama-pamawa, tagamawa ke;
'Kau karako kiri uburi da nu kau eminiyamu. Kau naiya nuwagibi da kau
Mamanuga God e Tawai ki koritapana mara apeya eyaka rabineya tawa
waunai mo ade wadana nuwagibi, 30 ki pokere karako kau kiya kasiyaragi
pokaiya ripa korosi ki kamadi kawari iyanuwagi da nu kau eminiyamu."
31 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Mamanuga God
e gorai kataimugu ragidai ki mu mete kina Iyesu gwaigwitapamawa,
tagamawa ke; "E iyapana iyatamiyawa ko e eya iyawagana ka badidi
pokere e kasiyarai pa mena. 32 E mibai tawana Isiraero ragidai nu
Kaiwawonuga ade nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki ka e ebo ripa korosi
ki kamadini kaworoto da nu yabunugere empamu manako sumapamu."
Iyapana apeya e madanai daikere daikere ikokotampu ki mu mete kina
Iyesu inako waegeyageyama-pamawa.

Tawana sisipu umapu

(Mateyu 27:45-56; Ruki 23:44-49; Diyoni 19:28-30)

33 Madega paunau wadawa makeya ka tawana kuduba sisipu umapu ko
ade madega kanibu kekerawagawa napusi apeya eyaka wadawa makeya
ka sisipu ki ade negawena. 34 Sisipu ki ade negawagawa makeya ka Iyesu
e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; "Eroi, Eroi, rama sabaktani."
Ki mibai ka; 'Mamani God, Mamani God, kau badidi pokere nau
kamadisinibi?'
35 Iyapana dai ika ubumawa e yonai ki wainamupu, ka mu tagubu ke;
"Wainapumuri, e oragai apunai Eraidiya nene wena siyanau."
36 Apunu mosi dabuwa tenai mo wadubu garupupu awana suwakarai
rabineya kaupupu manako sikurupupu Iyesu umuneya tapu da e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kubarana ki nana manako wagubu ke; “Idiwomu empomu. Oragai apunai Eraidiya baiyagisi e ripa korosi naureya yadini pakara bo?”

37 Ko Iyesu e bonanai ragiragi kawaya wagubu manako e nonai toporuwena powena.

38 Iyesu powagawa makeya ka aukwara mosi Mamanuga God e Tawai rabineya gudu maba uburawa ki paunau tegerewena, esida da erida.
39 Piyara apunai mosi ika ripa korosi kerareya uburawa ki Iyesu bonanai ragiragi kawaya wagubu ki wainapupu ade e badidi maba powena ki mete empupu ki ka e wagubu ke; “Mibai, apunu yau e ka Mamanuga God e eya Gubagai.”

40 Ridi dai ika uwamau Iyesu em-pamawa ubumawa mu paunamugu ka ridi Meri Magidarini, ridi Saromi, ade apunu Diyemesi marai yo apunu Diyose mu inamaga si ka Meri. 41 Iyesu naiya tawana Gariri rabineya umawa wadawa ki makeya ka ridi ki e wadamawa tekateka waitapamawa iwa. Ade ewa, e natere Diyerusaremu kayawena ki makeya ka ridi ropani kawaya dai ki e mete ewakumapamawa, ko mu mete kina karako bautagubu ika empamawa ubumawa.

Apunu Diyosepa Iyesu kwakwarepui ragu tapu
(Mateyu 27:57-61; Ruki 23:50-56; Diyoni 19:38-42)

42-43 Diyu ragidai mu kawaimaga mosi si ka Diyosepa. E tawanai ka Arimasiya. Iyapana e werei tagamawa mibai ka e berai bagi kawaya. E maramara Mamanuga God notapiyawa ade Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana ki marai bauwagana nawanai mete tondawa.

Kemora nene ka apunu Diyosepa yabarayabara apunu Pairasi bameya kayawena manako Iyesu kwakwarepui ki genei wagubu da e wadana onono-pana ki nana. 44 Apunu Pairasi Iyesu powena yonai ki wainapupu ka e wakapa giriwena piyara apunai mo nene wagubu manako manupupu, wagubu ke; “E ororeya mena powena ki mibai?”

45 “Ena, e ororeya mena powena.” Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e ubupu apunu Diyosepa kayawagana Iyesu kwakwarepui ononopana ki nana wagubu.

46 Apunu Diyosepa kayawena aukwara bagi kawaya mo gimarapupu wadubu kayawena ripa korosi kerareya bauwena manako e kowaiyoma mete kina Iyesu kwakwarepui ripa korosi naureya wadumupu kwarisi manako aukwara ki pokaiya gerowomupu. Gerowopamawa da kamadumpu ka mu e kwakwarepui wadumpu kayatagubu ragu mosi ki iyapana idamugu ukwa-mupu ki rabineya tamupu manako bowa kawaya mosi gwairimupu ragu umunai ki minimupu bodamupu. 47 Mu inako kwaetagamawa ki ka mu ridi Meri Magidarini yo apunu Diyose e inai si ka Meri mu yabumugu kwaetagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu powena ko e ade iyawena kipu ubupu
(Mateyu 28:1-8; Ruki 24:1-12; Diyoni 20:1-10)

16 1 Diyu ragidai aiyatamaga marai ki idiwa da kewowena makeya
ka ridi Meri Magidarini, ridi Saromi ade apunu Diyemesi e inai si
ka Meri ki kimpu ubumpu ripa otai aurai bagi kawaya dai gimaratampu
da mu ewa kayatagamana Iyesu powena e kwakwarepui monagapamana
ki nana. 2 Pura kawaiya didiburu mena madega posiwagawa makeya
ka mu kimpu ubumpu Iyesu kwakwarepui ragu rabineya tampu ki
empamana ki nana kayatagubu. 3 Mu kayatagubu kaiwa da yawatau
ka mu muga manu kasiwara-tagubu, tagubu ke; “Bowa kawaya ragu
katamurui minimpu bodampu ki nima waitaniyoto da nu gwairipamu?”
(Mibai ka bowa ki ka kawaya eba marai.)

4 Mu inako manu kasiwaratagamawa kaiwa da buri bautagubu ka mu
yabu tampu manako bowa ki ororeya mena gwairiwena emupu. 5 Emupu
manako ragu rabineya kaimpu yabu tampu ka mu yaraga mosi e midi
tatamai poe rowarowa kawaya umapu ki mu idamaga garu deneya
ragu rabineya tondawa emupu. Empamawa ka mu notamaga kowena
kodabamaga kamupu.

6 Ko apunu ki mu tadebu, wagubu ke; “Wi notaga eba koyogono. Nau
kataineya da wi tawana Nasareta apunumaga Iyesu ripa korosi naureya
minimpu poyo yewe ragu tampu ki e midi kwakwarepui empamana ki
nana baigubu. Ko e yewe eba ukwarau. E ororeya mena iyawena kipu
ubupu kayawena. Mu tampu watai yau karako yewe empumuri. 7 Wi
karako kaiwagi e tadeyau kabukabuwa ragidai apunu Pita e kowaiyoma
mete tademuri, iwagi ke; ‘Iyesu naiya mena nidibu da e yabiri kayawagana
tawana Gariri rabineya wi nawanaga ika tondana ki nana wagubu ki pokere
wi karako e eweya kaiwagi tawana Gariri rabineya e bananapumuri.”

8 Apunu ki inako wagubu ko ridi ki kudu wainamupu ragu
kamadumpu manako yona mo eba tagubu ko mibi didigurai garumupu
kayatagubu.

Iyesu ridi Meri Magidarini e bameya matarawena
(Mateyu 28:9-10; Diyoni 20:11-18)

9 Iyesu pura kawaiya didiburu mena ade iyawena kipu ubupu ka e
yabiri ridi Meri Magidarini e bameya matarawena. Ridi ki ka naiya
keyai berokoi ida daikere kewowena daikere apeya (7) e rabineya
idiwa manako Iyesu mu siwakeketapu ki ridai. 10 E Iyesu iya-wena
empupu ka e kayawena Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai Iyesu nene
nuwaboyatagamawa yadi wadamawa idiwa ki mu bamamugu bauwena
manako e Iyesu iyawena matarau empupu ki sisiyai mu tadebu. 11 Mu e
yonai ki wainamupu ko mu e eba sumamupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu e kowakowaiyoma apeya bamamugu matarawena
(Ruki 24:13-35)

12 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai apeya tawana
mo kayatagubu yawatau kaiwa manako Iyesu kiyabui wirawena
ebo mo wenawena ki mu emupu. 13 Mu ade wiratagubu kayatagubu
kowamuguma tademupu ko mu yonamaga ki ka mu kowamuguma ki eba
sumamupu.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai bamamugu matarawena
(Mateyu 28:16-20; Ruki 24:36-49; Diyoni 20:19-23; Bususu 1:6-8)

14 Siyareya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewo-
wena kerapu eyaka mena bani ku-pamawa idiwa manako e eya mu
bamamugu matarawena. E iyawena kipu ubupu ki sisiyai ka iyapana dai
naiya bautagubu mu tademupu ko mu yonamaga ki eba mu sumamupu.
Mu rabinamaga ka ragiragi kawaya ki pokere Iyesu mu sisibatapu
manako tadebu, wagubu ke; 15 "Karako kimuri ubumuri tawana tawana
kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki kaiwagi nau yonani
bagi kawaya yau iyapana tadeyoi iwoi. 16 Iyapana nima nau sumasiniyoto
ade nau sini pokaiya siruwayagisi ki ka e iya waunai yadini. Ko iyapana
nima nau eba sumasiniyoto ki ka e bita bananapoto. 17 Nau sumasinimono
ragidai mu ka nau kasiyarani pokaiya matakira ebo ebo kwaetogomono;
Nau sini pokaiya ka mu keyai berokoi siwakeketamono da keyai berokoi
ki matarau baitogomono kayatogomono. Mu tenawarimaga ka wirayagisi
da mu yona naiya eba tagamawa ki mu togomono. 18 Motamota berokoi
mu metamini ki ka mu eba popotagisi ade mu awana berokoi mo
kubomoto ki ka mu mete eba popotagisi. Mu idamaga sigira ragidai
kawarimugu nakapomono ki ka sigira ragidai ki iyatagisi."
19 Nu Kaiwawonuga Iyesu yona ki wagubu kewowena ka kasiyara
mo kawapu e wadubu tepapupu kunumau yapu kayawena manako
Mamanuga God e idai garu deneya e tapu tondubu. 20 Ko e tadeyau
kabukabuwa ragidai ki mu kayatagubu tawana tawana, madega
kauwagau madega posiwagau ki e sisiyai iyapana tademawa iwa. Nu
Kaiwawonuga mu kasiyara tageyawa manako kasiyara ki pokaiya ka
mu matakira ebo ebo mete kwaetagamawa iwa. Iyapana matakira
ki empamawa pokaiya ka mu yonamaga ki mete mibipamawa
sumapamawa.
Ika kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

RUKI

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Ruki okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Ruki okapupu yau rabineya ka Iyesu e wenawena bususui, e kawayawena upi badidi kwaewagawa umawa ki bususui ade e powena ko ade iyawena kipu ubupu kunumau kayawena ki bususui

Oka yau rabineya ka Iyesu sigira ragidai ropani kawaya iyatamiyawa ade Mamanuga God e kasiyarai pokaiya matakira ebo ebo kwaewagawa ki bususui mete kina.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-4*
Apunu Diyoni ade Iyesu wenatagubu *1:5–2:52*
Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e upi *3:1-20*
Iyesu siruwa kawapu ade kerapu wadewade e bameya bauwena *3:21–4:13*
Iyesu tawana Gariri rabineya upiwagawa *4:14–9:50*
Iyesu natere Diyerusaremu deneya upiwagawa kaniyawa *9:51–19:27*
Pura siyarai natere Diyerusaremu rabineya *19:28–23:56*
Iyesu iyawena, matarawagawa, ade kunumau kayawena *24:1-53*

---

1 1 Kaiwa kaiwa apunu Teopirasi, nau parauniyakani kawaya kau bamageya.

Nu paunanugu badidi wenawena ki sisiyai ka iyapana ropani kawaya naigida mena wainamupu were oka-mupu. 2 Ade gwede wenawena yabumugere empamawa iyapana tademawa kebomawa ragidai badidi tagubu ki iyapana ki makeya makeya oka tamupu.

3 Nau kawaini Teopirasi, kerareya badidi wenawena yabadawa da karako ki bususui nau mete naigida mena kataisugana ki nana ka nau iyapana manutamekeya ade oka dai mete iyabapekeya manako karako ka nau bususu ki kuduba makeya makeya kau bamageya okapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapakani. 4 Iyapana naiya kau badidi ka-buwanimawa ki mibai kau
naigida mena wainapana wetawetara ki nana ka nau karako oka yau kau
nene tarakani.

Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e wenawagana sisiyai

5 Yabiri badidi wenawena ka yau kena; Apunu Erodi tawana Diyudiya
ragidai mu kawaimaga tondawa ki makeya ka Mamanuga God bameya
dobopiyau apunai mosi si ka Sekaraiya ika tondawa. Apunu Sekaraiya e
ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai dai mu debaimaga si ka
Abaidiya e kobaiya tondawa upiwagawa. Apunu Sekaraiya e wainai si
ka Erisabeta. E mete kina ka oragai apunai Aroni e momai. 6 Mamanuga
God yabuiya ka apunu Sekaraiya e wainai mete kina iya bagi supasupai
mena idiwa. Nu Kaiwawonuga e gorai kuduba ki mu naigida mena
wiwirapamawa makeya makeya kwaetagamawa idiwa. Mu paeremaga
mete pa mena. 7 Ridi Erisabeta e ka kagara tondawa da karako ka e
nobomoi mete kina ewapuru maguratagubu.

8 Mara mosi ka apunu Sekaraiya e kowaiyoma mete kina Mamanuga
God bameya dobopiyamu ki upi kwae-tagamawa, 9 manako ki makeya
ka e kowaiyoma ki apunu Sekaraiya wine-mupu da e kayawagana
nu Kaiwawo-nuga e Tawai rabineya gwede mosi aurai bagi kawaya
Mamanuga God e kepakepai kawareya pasurana ki nana. Mamanuga
God bameya dobopiyamu ragidai mu goramaga pokaiya ka mu maramara
inako kwaetagamawa mu waretamaga mo winepamawa da e upi ki
kwaewagana ki nana.

10 Apunu Sekaraiya e ebo mena tawa ki rabineya kanibu manako
e gwede aurai bagi kawaya ki pasurana madegai wadawa makeya
ka iyapana ropani kawaya ika imatau Mamanuga God bameya
guriguritagamawa ubumawa. 11 Ki makeya ka Mamanuga God e aneyai
mosi e bameya ika matarawena gwede aurai bagi kawaya pasumu ki
kepakepai idanuga garu deneya ika uburawa.

12 Apunu Sekaraiya aneya ki empupu ka e notai kowena kudu mete
waina-pupu, 13 ko aneya ki e sibu, wagubu ke; "Sekaraiya, kau kudu eba
wainapiyowa. Kau Mamanuga God bameya gwede nene gurigurinugeya ki e
wainapupu mibipupu ki pokere kau wainagi Erisabeta ka aita romodoyagisi
manako kau gubagagi ki wenayagisi. Ko e wenayagisi ki kau e si Diyoni
siyo. 14 Kau gubagagi wenayagisi ki pokaiya ka kau mamama wainapiyowa
ade iyapana ropani kawaya ka e mamamai mete mamamatogomono. 15 Nu
Kaiwawonuga e yabuiya ka kau gubagagi ki apunu kawai mosi uburoto.
E awana 'waeni' ade awana suwakarai mo eba kuboroto, mibai ka e
wenayagisi makeya ka Mamanuga God uburoto e eya Keyai Tanai Bagi
Kawaya kau gubagagi bameya tonopoto e rabineya posiyagisi kasiyara
kweyoto. 16 Kau gubagagi pokaiya ka tawana Isiraero ragidai ropani kawaya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu notamaga wirayagisi da mu ubumoto nu Kaiwawonuga mu Mamamaga
God siyomoto. 17 Oragai apunai Eraidiya kasiyarai kawaya uburawa ki maba
ka kau gubagagi kasiyarai kawaya uburoto yawata yabiyabiri kayayagisi
nu Kaiwawonuga e yawatai meyoto. E iyapana kawakawai mu notamaga
wirapoto da mu munumuguma notatamono, ade iyapana Mamanuga God
e yonai tagararamupu ragidai ki e mu mete wiratamini da mu iya bagi
supasupai idiwana ki yawatai naiya kataitagubu ko tagararamupu ki yawatai
mu ade kataitagisi. Nu Kaiwawonuga e eya iyapanaiyoma mu nuwamaga
notamaga ki e wirapoto da mu Kaiwawonuga e nawanai idiwono."

18 Aneya yona ki wagubu manako apunu Sekaraiya denai e sibu,
wagubu ke; "Nau badidi kataisugani da yona yau ka mibai? Nau ka apunu
magurai ade nau ridini e mete magurawena."

19 Ko aneya ki denai wagubu ke; "Nau ka Gebiro, karako Mamanuga
God e yabareya uburakani. E nau tonosinibu da nau yona bagi kawaya
yau kau nidiyana ki nana bausugubuwani, 20 ko nau nidibuwani ki kau
eba mibisinibi ki pokere nau karako kau nidiyani wainapi; Mamanuga
God e winepupu marai baiyagisi ki ka nau suwagubuwani ki mibai
makeya makeya wenayagisi. Ko kau nau yonani ki eba sumapipi ki pokere
Mamanuga God uburoto kau umunugi deni mena bodapoto manako kau
pa tondowa yarowa da nau gwaiyaba nidibuwani ki mibai matara-yagisi
makeya ki kau tenawarigi tekatekayagisi manako kau yona ade nuwagi."

21 Apunu Sekaraiya aneya ki mete yonatagamawa makeya ka iyapana
kuduba ika imatau e nawanapamawa ubumawa. Ko e garugaru eba
bauwena ki pokere mu notamaga babawena, tagubu ke; "E badidi pokere
Mamanuga God e Tawai rabineya rowarowa kawaya inako tondau?" Mu
inako tagamawa idiwa.

22 Apunu Sekaraiya matarau bauwena ki ka e yona wagana kwaewagawa
ko gwede mo e bonanai bodapupu ki pokere e yona mo eba wagubu ko idai
mena pokaiya keyai kwaewagawa. Iyapana e bameya badidi wenawena
ki emupu ka mu notamaga wagubu ke; "E ka bani waro were maba mosi
Mamanuga God e Tawai rabineya empupu ki pokere e inako kwaewagau."

23 Apunu Sekaraiya e upi Mamanuga God e Tawai rabineya kewopupu
manako ade wirawena e ebo tawaiya kayawena. 24 Mara dai kewowena
eweya ka e wainai Erisabeta romodo-wena. E romodowena siragamu
ida daikere ki rabineya ka e tawa rabineya mena tondawa. 25 E wagubu
ke; "Nau Kaiwawoni karako nau waitasinibu. E nuwai notai kawaya
daganani nau nene wainapiyawa ki pokere nau kagara tondekeya manako
iyapana kuduba nau emisinimawa ki midimamai e wadubu kwenupupu."

Aneya Iyesu wenawagana yonai onowa Meri sibu

26 Ridi Erisabeta romodowena siragamu ida daikere kewowena ki
makeya ka Mamanuga God ubupu aneya Gebiro ade tonopupu kunumau

kawapu tawana Gariri bauwena manako e kayawena natere mo si ka Nasareta bauwena. 27 Ika bauwena ka e kayawena onowa mo si ka Meri bameya bauwena. Onowa Meri e ka apunu mo mete eba iwa ko e yaraga mo si ka Diyosepa pokaiya tonabamupu da e uwarana ki nana. Apunu Diyosepa e ka oragai apunai Dewida e momai.

28 Aneya ki bauwena Meri sibu, wagubu ke; "Meri, kaiwa kaiwa. Nu Kawainuga God e nuwaiya po kau. E kawaya daganani kau notaniyau da karako kau wadiniyoto bagi." Aneya ki Meri inako paraupupu.

29 Onowa Meri parau ki wainapupu ka e notai babawena, inako notapupu; "Ki ka gwede parui parausiniyau?"

30 Ko aneya e ade sibu, wagubu ke; "Meri, kau notagi eba koyogono. Nu Kawainuga God e notai kawaya daganani kau nene wainapiyau ki pokere karako ka e deni mena kau wadiniyoto bagi. 31 Nau suwagani wainapi; Kau romodonuwagi manako munu uratanai wenayagisi ki kau e si Iyesu siyo. 32 E kaiwawoyagisi manako iyapana tagisi ke; "Mamanuga Kawai Kunumau Tondau e Gubagai ka yau kena." Takari kawaya ka oragai apunai Dewida ubupu kaiwawowena ko karako ka nu Kawainuga God kaworoto kasiyara e Gubagai kweyoto manako e uburoto e ripakwarakwarai Dewida e watai yadini kaiwawoyagisi. 33 E kaiwawoyogono manako uburono tawana Isiraero ragidai maramara kwayubatamono tondono ko e kasiyarai ki eba kewoyagisi."

34 Aneya yona ki wagubu ka Meri denai e sibu, wagubu ke; "Nau apunu mo mete eba iweya. Nau pa tondekeya ki pokere nau munu asusu badidi wenapani?"

35 Ko aneya denai e sibu, wagubu ke; "Nu Kawainuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki kaworoto kau rabinageya miniyoto siwa manako e kasiyarai kau kawarigeya tondono. Ki pokere munu bagi kawaya ki aita wenayagisi ki e ka nu Kawainuga God e ebo nene manako iyapana tagisi ke; "Mamanuga God e Gubagai ka yau kena." 36 Nau suwagani wainapi; Kau rakarakagi Erisabeta e ka kagara tondawa da magurawena ko Kawainuga God wagubu ki pokere e karako romodowena. E romodo matara-pupu siragamui ka ida daikere kewo-wena daikere eyaka mena. 37 Nu Kawainuga God e kasiyarai pokaiya badidi yagisi ki e umuneya ka gwedegwede kuduba wenayagisi." Aneya ki inako wagubu.

38 Onowa Meri yona ki wainapupu ka e denai aneya ki sibu, wagubu ke; "Baganai, nau ka Kaiwawoni e bigabigai kwaesugakani ki ridai ki pokere e badidi wagubu ki makeya nau bamaneya wenayagisi." E inako wagubu manako aneya ki e kamadubu kayawena.

Onowa Meri e rakarai Erisabeta bameya daiyo kayawena

39 Mara ki makeya ka onowa Meri kipu ubupu manako garugaru mena natere mosi kweyau ika tawana Diyudiya rabineya ki kayawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

40 E kayawena kaniyawa da natere ki bauwena ka e kanibu apunu
Sekaraiya tawaiya yapu manako e rakarakai Erisabeta ika paraupupu.
41 Ridi Erisabeta parau ki wainapiyawa makeya ka e rabineya munu
ki geyageyawena manako Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya
kawapu ridi Erisabeta kawareya minibu siwa, 42 manako Erisabeta
ubupu e bonanai ragiragi kawaya Meri sibu, wagubu ke; "Ridi kuduba
nu paunanugu ka Mamanuga God kau mena kawaya daganani wadinibu
bagi ade munu kau aita wenapi e mete kina ka Mamanuga God deni
mena yadini bagi. 43 Ko nau ka eba bagi da nau Kaiwawoni e eya inai
nau daiyoni bauwagana mamama kawaya yau nau tegeyana ki nana.
44 Nau suwagani wainapi; Kau nau parau-siniyeya ki makeya ka munu
nau romodoneya ki mamamawena yapu kawapu. 45 Nu Kaiwawonuga kau
bamageya badidi kwaewagana wagubu ki kau sumapipi ki pokere e deni
mena wadiniyana bagi ki mamamai kau wainapiyowa tondowa." Ridi
Erisabeta inako wagubu.

Onowa Meri umayo pokaiya Mamanuga God e si tepapupu

46 Ko onowa Meri Mamanuga God e si tepapupu, wagubu ke;
"Nau nuwani notani pokaiya karako nau Kaiwawoni e si esida
tepa-pakani.
47 Nau Mamai God e ka nau Iyasinibu Apunai ki pokere nau
rabinaneya ka nau mamama kawaya wainapakani.
48 Nau ka pa iyapana kaina eba bagi ade e bigabigai mena kwae-
sugakani ki ridai, ko e nau nene wainapiyau ki pokere nau mibi
mamamai tondakani. Mara karako ade ewa ka iyapana kuduba
Mamanuga God nau wadisinibu bagi ridai sidimono.
49 Mamanuga God e kasiyarai ka kawaya daganani esida. E gwede
kawaya mosi nau nene kwae-wena ki pokere iyapana nau inako
sidimono. Mamanuga God e si ka bagi kawaya esida.
50 Iyapana naiya idiwa, karako idiwei ade ewa mete idiwono ragidai
nu gwedewau e mayapemei ki ka e nu nuwanuwaniyono ade
wadiniyono bagi.
51 E idai roronapupu manako e kasiyarai pokaiya ka e matakira ebo
ebo kwaewagawa. Iyapana yabara kawakawaratagamawa ragidai
mu notamaga ade mu muga mete kina ki e daburitapu mubo mubo
kayatagubu.
52 Yewe wairau kawakawayatagubu ragidai ki mu simaga ka e erida
nunupu ade iyapana simaga wekewena ragidai ki mu simaga ka e
esida tepapupu.
53 Wetei idiwu ragidai ki e bani yo gwedegwede bagibagi tagebu ko
gwedegwedemaga ropani kawaya ragidai ki mu e ida kasikasi
tonotapu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

54 E nu ripakwarakwaranuguma badidi gwaiyabatapu ki e notai
eba gogawena. E bigabigaiyoma tawana Isiraero ragidai nu
nuwanuwaniyana ade toginiyana ki nana ka e bauwena.
55 Nu ripakwarakwaranuga Eburamu e momoiyoma ka nuyo.
Mamanuga God nu eba notagoganibu ko e maramara nu
notaniyau, nu nuwanuwaniyau ade nu wadiniyau bagi.”
56 Onowa Meri umayo pokaiya yona ki wagubu manako e rakarakai
Erisabeta mete ika idiwa da siragamu apeya eyaka kewowena
eweya ka e ade wirawena e ebo tawaneya kayawena.

Iyapana siruwatamana apunai Diyoni e wenawena

57 Ridi Erisabeta e munu wenapana marai ki bauwena ka e munu
uratanai wenapupu. 58 Nu Kaiwawonuga ridi Erisabeta bameya bagi
kawaya badidi kwaewena ki sisiyai e kowaiyoma, e rakarakaiyoma
ade e tawanai eyaka mena ragidai kuduba wainamupu manako mu ika
bautagubu e mete ewapuru mamamatagubu.
59 Munu ki wenawena e purai eyaka mena kewowena ki eweya ka
iyapana e kwakwarepui wakapamana ki nana bautagubu. Mu e mamai
ebokowai siyamana ki wainapamawa, 60 ko e inai mu bodatapu, wagubu
ke; “Pa mena, nu e si Diyoni siyamu.”
61 E inako wagubu ko mu e denai simupu, tagubu ke; “Akae, ki badidi?
Kau ewagi mu paunamugu ka iyapana mo si ka Diyoni ki pa mena
wainapemei.”
62 Munu ki mamai e bonanai boda-pupu tondawa ki pokere iyapana
mu idamaga pokaiya keyai kwaetagubu simpu da e munu ki si wagana ki
nana.
63 E yona ki wainapupu ka e oka tarana gwedegwedei nene keyai kwae-
wena manako e oka okapupu ki inako wagubu ke; “E si ka Diyoni”. Iyapana
e okai okapupu ki emupu ka mu nota-maga kowena kodabamaga kamupu.
64 Apunu Sekaraiya oka ki okapupu makeya ka e bonanai ade
matarawena manako e yona supasupai ade wagawa Mamanuga God e si
esida tepapiyawa. 65 Tawana ki ragidai e ade yonawagawa ki matakirai
emupu ka mu wakapa giritagubu notamaga kowena manako mu badidi
emupu ki sisiyai ka tawana Diyudiya kweyau ki tawa tawa garugaru mena
kawayawena kayawena. 66 Iyapana kuduba yona ki wainapamawa ka mu
manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; “Munu ki kawayayagisi ki ka
e gwede upi kwaeyogono?” Mu yona ki tagamawa mibai ka mu kuduba
kataimugu da nu Kaiwawonuga e eya kasiyarai munu ki bameya mete kina.

Apunu Sekaraiya ewa badidi wenawagana ki yonai wagubu

67 Ki makeya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya munu ki e
mamai Sekaraiya rabineya posiwena kasiyara kwebu da e uburana mara

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewa badidi wenawagana ki yonai iyapana tadeyana ki nana. E ubupu wagubu ke;

68 "Nu Kaiwawonuga e ka tawana Isiraero ragidai nu Mamanuga God ki pokere e si nu karako esida tepapemei. E nu bamanugu bauwena gwede umanibu dokodoko ki e rikapupu.

69 E nu Iyaniyana Apunai kasiyarai kawaya mo tonopupu nu bamanugu bauwena da nu e pokaiya iya wadamana ki nana. E tonopupu apunai ki e ka Mama-nuga God e bigabigai apunai Dewida e momai.

70 Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa e nene idiwa ragidai badidi wainamupu ki mu makeya makeya inako okamupu, tagubu ke;

71 'Nu iyaranuguma mu idamaga rabineya idiwei ki e nu rikaniyana ki nana gwaiyabawena, ade nu giriniyamu pasuniyamu ragidai ki mu kasiyaramaga ki e mete bodapoto.'

72 Nu ripakwarakwaranuguma ki e nuwanuwatamana ki nana wagubu, ade e gwaiyabai bagi kawaya mu bamamugu wagubu ki e eba notagogapoto.

73-74 E ubupu nu ripakwarakwara-nuga Eburamu badidi gwaiyaba sibu ki maba e karako nu bamanugu inako mete kwae-yagisi. Nu iyaranuguma mu idamaga rabineya idiwei ki e nu rikaniyoto teniyoto da nu kudu pa mena yabarayabara e bigabigai mena kwaigomu.

75 Nu yewe wairau idiwei ki ka nu maramara e nene mena idiwomu ade supasupai bagi mena kwaigomu."

76 Apunu Sekaraiya Mamanuga God e okai kawareya inako wagubu, ade wagubu ke;

"Gubagani, aita ewa ka iyapana kau nidimoto, tagisi ke; 'Kau ka Iyarau Tondau Apunai e bonanai wainapiyei nuwegei ki apunai.' Kau ka nu Kaiwawonuga e yawatai meyana ki nana yabiri kayanuwagi manako e baiyagisi kau ewageya taneya mena kayayagisi.

77 Kau e iyapanaiyoma tade da mu bigimaga kuduba ki ka Mamanuga God e notaiya deni mena surupoto manako ki pokaiya ka mu iya yadini.

78 Mamanuga God e ka nu ragiragi kawaya eba nidiyoto ko e nu nuwaboyanuga wainapoto ade nuwanuwaniyoto. E iyai tanai bagi kawaya ki e kunuma were tonopoto kaworoto nu bamanugu baiyagisi,

79 manako iyapana kuduba yewe sisipu idiwei ade po kasiyarai nu umanibu dokodoko rabineya idiwei ki nu kawarinugu ka tanai ki miniyoto siwa. Nuwabagi rabineya idiwana yawatai ki e nu kabuwaniyoto."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Sekaraiya ewa badidi wenawagana yonai ki inako wagubu.
80 Mu munumaga wenawena ki kawayawagawa ade nota supasupai
mete wadawa. E iyapana eba idiwu tawaneya e ebo mena tondawa
umawa da e tawana Isiraero ragidai mu yabara-mugu uburana ki marai
bauwena ki makeya ka e iyapana bamamugu matarau bauwena.

Iyesu Keriso wenawena ki bususui
(Mateyu 1:18-25)

2 1 Mara ki makeya ka apunu kawai mosi si ka Sita Ogatasi yona
tono-pupu tawana Roumi rabineya iyapana kuduba mu mubo
tawanamugu kayatagamana simaga tamana ki nana wagubu. 2 Ki makeya
ka apunu Kwiriniyasi tawana Siriya kwayuba-piyawa tondawa. Iyapana
naiya mu simaga inako eba tamawa, 3 ko mu kawaimaga wagubu ki
pokere iyapana tawana tawana idiwa ki karako wira-tagubu mu mubo
tawanamugu kaya-tagubu manako simaga ika tamupu.
4 Mara ki makeya ka apunu Diyosepa natere Nasareta tondawa. Natere
ki ka tawana Gariri rabineya. Apunu Diyosepa e ka oragai apunai Dewida
e momai mosi ki pokere e karako oragai apunai Dewida e naterei si
ka Beteriyemu e si ika tarana ki nana kayawena. (Natere Beteriyemu
ka tawana Diyudiya rabineya.) 5-6 E kipu ubupu onowa Meri ki mu
e uwarana tonabamupu ki bananapupu manako natere Beteriyemu
kayatagubu. Ko onowa Meri e ka romodo matarapupu ki pokere mu
kaiwa idiwa da bautagubu ka e munu wenapana makarai waina-pupu. 7 E
munu wenapana makarai wainapiyawa ko natere Beteriyemu rabineya
ka iyapana posiwena ukwapamana watai pa mena ki pokere mu idiwa da
e gubagai amu suwakarai ki wenawena ki ka e ubupu munu ki aukwara
pokaiya sikwapupu manako kanibu papa burumakau bani kupamu ki
tenamaga mo rabineya tapu ika ukwarawa.

Papa sipi baikamutagamawa ragidai

8 Kemora ki rabineya ka papa sipi baikamutagamawa ragidai dai ika
gwabau mu papamuguma kwayuba-tamawa idiwa, 9 manako Mamanuga
God e aneyai mosi mu bamamugu matarawena. Mu aneya ki empamawa
idiwa ka Mamanuga God e eya sinini tanai mu kawarimugu kawapu
tawana minibu siwa manako mu kudu waina-mupu didiguramaga mete
wagubu. 10 Ko aneya ki mu tadebu, wagubu ke; “Kudu eba wainapiyoi.
Nau yona bagi wadubuwani kawapuwani iyapana tawana tawana kuduba
wi rabinaga bagiwagana mamamaigamana ki nana. 11 Kemora yau
rabineya ka wi Iya Negeyana Apunai wenawena oragai apunai Dewida e
tawaneya. Munu wenawena ki e ka Keriso, wi Kaiwawoga. 12 Ko e badidi
maba wenawena ki nau karako wi nidiyani da wi kaiwagi e empumuri
mibipumuri; Wi munu wawayai aukwara pokaiya sikwamupu papa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

burumakau bani kupamu ki tenai rabineya tampu ukwarau ki e kwaenei kwaiwagi."

13 Aneya yona ki wagubu kewowena ka aneya ropani kawaya eba bigabigai kunumau mamataratagubu kawamupu Mamanuga God e si esida tepapamawa, tagamawa ke; 14 "Mamanuga God kunumau esida tondau e mena si nu tepapemei, ade waira kawareya ka e iyapanaiyoma nuwaiya po ki mu kuduba ka nuwabagi rabineya idiwono."

15 Aneya ropani kawaya ki inako tagubu ade wiratagubu kunumau kaya-tagubu ka iyapana ika gwabau idiwa ki deni deni tagubu kasiwara, tagubu ke; "Edama, natere Beteriyemu kaigamu da Kaiwawonuga e gwede yonai wagubu ki nu kwaenepamu empamu." 16 Mu inako tagubu manako kimpu ubumpu garugaru mena kayatagubu kaiwa da ridi Meri yo apunu Diyosepa mete kina mu bamamugu bautagubu manako mu munu wawayai ika tena rabineya ukwarawa ki emupu. 17 Mu e emupu ka mu aneya munu ki e yonai badidi tadebu ki mu iyapana ika idiwa kabuwatampu. 18 Iyapana yona ki wainamupu ka mu kuduba notamaga kowena kodabamaga kamupu. 19 Ko ridi Meri e ka yona ki kuduba wadubu doko e rabineya mena notapiyawa tondawa.

20 Papa sipi baikamutagamawa ragidai ade wiratagubu kayatagubu. Aneya bauwena mu badidi tadebu ki mu makeya makeya yabumugere emupu ki pokere mu Mamanuga God mamama-pamawa ade e si esida mena tepa-pamawa kaiwa.

Mu Iyesu wadumpu natere Diyerusaremu kayatagubu

21 Pura eyaka mena kewowena eweya ka mu gubagamaga e kwakwarepui wakapamana ki marai bauwena manako aneya naiya ridi Meri eba romodowena makeya e munu wenapana si Iyesu siyana sibu ki mu makeya makeya kwaetagubu e si Iyesu simupu.

22 Oragai apunai Mosisi e gorai wagubu da ridi munu wenapoto ki ka e pura dai pa tondono manako pura ki kewoyogono makeya ka kiroto uburoto puyo mosi Mamanuga God bameya taroto. Gora inako wagubu ki pokere apunu Diyosepa e wainai Meri mete kina idiwa da gora badidi wagubu ki kwaetagamana marai bauwena ki ka mu munumaga ki wadumpu natere Diyerusaremu kayatagubu manako mu munumaga ki Mamanuga God nene tamupu. 23 Mu inako kwaetagubu ki mibai ka Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; "Munu uratanai amu suwakarai mo wenayagisi ki ka e inai mamai mu munumaga ki yadini Mamanuga God nene tamoto." 24 Ade e okai mosi wagubu ke; "Munu wenayagisi ki ka e inai mamai midiwari umago apeya bo midiwari wabarauwa munai apeya inako tepomoto manako Mamanuga God bameya puyo naka-pomoto." Oka ki inako wagubu ki pokere Iyesu e inai mamai kayatagubu gora badidi wagubu ki makeya kwae-tagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Mara ki makeya ka apunu mosi si ka Simiyoni ika natere
Diyerusaremu rabineya tondawa. E ka apunu bagi mosi Mamanuga
God mayapiyawa tondawa ki apunai. Mamanuga God uburana tawana
Isiraero ragidai waditamana bagi ki marai bauwagana ki nana ki
nawanai e tondawa ade Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya
ki e rabineya mete minibu siwa. 26 Mamanuga God e Keyai naiya mena
e kabuwapupu da nu Kaiwawonuga uburana Keriso tonopana gwaiyabai
wagubu ki marai ka apunu Simiyoni e yabere empoto were ewa poyagisi,
27 ki pokere Mamanuga God e Keyai ki karako bauwena apunu Simiyoni
yabiripupu da e Mamanuga God e Tawai rabineya kanibu. Ki makeya
ka Iyesu e inai mamai gora badidi wagubu ki makeya makeya mu
munumaga bameya kwaetagamana ki nana ika bautagubu, 28 manako
apunu Simiyoni mu emitapu ka e kanibu mu munumaga ki wadubu
taiyapupu manako Mamanuga God e si esida tepapupu, wagubu ke;
29 "Kaiwawoni, kau naiya nau badidi gwaiyabasinibi ki kau karako
makeya kwaenugibi ki pokere karako kau bigabigagi apunai nau eba
bodasini ko nau nuwabagi rabineya waira yau kamadani. 30 Nu Iya
Negeyana Apunai tonopipi ki e karako nau naubo yabunere empuwani.
31 Iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nu iyanuga
yawatai ki kau mebi. 32 Munu yau pokaiya ka iyapana kwaiyanai ragidai
kau tanigi matarau empomoto ade e pokaiya ka kau iyapanagiyoma
Isiraero ragidai nu sinuga mete kawayayagisi."

33 Iyesu e inai mamai apunu Simiyoni mu munumaga nene badidi
wagubu ki wainamupu ka mu notamaga kowena kodabamaga kamupu,
34 ko apunu Simiyoni mu emitapu waditapu bagi manako e munu ki inai
Meri yona yau sibu, wagubu ke; "Nau nidiyani wainapi; Mamanuga God
kau gubagagi yau winepupu da e pokaiya ka tawana Isiraero ragidai
ropani kawaya pisipisi-tamini gwepomoto ko ade e pokaiya ka tawana
Isiraero ragidai ropani kawaya iya mete yadini. E pokaiya ka Mama-
nuga God e nuwaiya badidi wainapiyau ki matarayagisi ko ade iyapana
ropani kawaya e mete wereyakaurapomoto. 35 Iyapana ropani kawaya
mu wekemaga ki e matarapoto ko kau kiya ka nuwaboya kawaya mosi
aita ewa kau rabinageya ta maba ugwadiniyoto makari negeni." Apunu
Simiyoni inako wagubu.

36-37 Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa ridai mosi si
ka Ana ika mete tondawa. E ka apunu Panuero e petei. E kunui ka Asi.
Ridi ki e naiya anikawena apunu naureya tondawa ka kwamura ida
daikere kewowena daikere apeya (7), ko e nobomoi powena kwamura
rowarowa kawaya (84) kewowena ki rabineya ka e koboro tondawa da
karako magura-wena. Kemora nawaru ka e Mamanuga God e Tawai
rabineya Mamanuga God e si tepapiyawa ade mara dai Mamanuga God
nene bani kamadawa e bameya guriguriwagawa tondawa. 38 Apunu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Simiyoni ridi Meri siyawa da kewowena ki makeya ka ridi Ana ika mete bauwena manako Mamanuga God paraupupu. Mamanuga God natere Diyerusaremu ragidai iyatamana ki nana ki nawanai ika idiwa ragidai ki mu bamamugu ka e munu ki sisiyai mu tadeyawa.

39 Apunu Diyosepa e wainai Meri mete kina Mamanuga God e gorai badidi wagubu ki makeya makeya kwaetagubu kewowena ki ka mu kimpu ubumpu wiratagubu mu mubo nateremaga Nasareta tawana Gariri rabineya ki ade kayatagubu. **40** Mu ika bautagubu idiwa ka mu munumaga ki kawayawagawa yarawa ade Mamanuga God e deni mena wadubu bagi ki pokere e nuwai notai supasupai mena kwaewagawa ade katai ebo ebo e rabineya posiwena.

Munu Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya tondawa

41-42 Iyesu munu waunai e kwamurai ka ida esida kewowena kerapu apeya (12) kewowena ki makeya ka e inai mamai mete kayatagubu natere Diyerusaremu rabineya poraga kawaya mo ika kupamana ki nana. Poraga kawaya ki ka Diyu ragidai e si 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki tagubu. Kwamura eyaka eyaka ki rabineya poraga marai ki bauwagawa ki ka Iyesu e inai mamai poraga ki kawareya kayatagamawa.

43 Poraga ki kewowena ka mu ade wiratagubu tawanamugu kayatagubu manako mu wainamupu da mu munu-maga ki iyapana kaparimugu mete ika kawarawa ko ki pa mena. Mu e ika natere Diyerusaremu rabineya kamadumpu kayatagubu. **44** Mu kaya-tagubu kaiwa da yawatau ukwapamana kwaetagamawa ka mu munumaga ki eba emupu ki pokere mu kayatagubu tawa tawa ki mu kowamuguma bama-mugu e kwaenepamawa iwa. **45** Mu e kwaenepamawa iwa ko eba banana-mupu ki pokere mu wiratagubu natere Diyerusaremu ade kayatagubu. **46** Ika bautagubu ka mu e kwaenei kwaene-tagamawa iwa da mara apeya eyaka kewowena eweya ka mu Mamanuga God e Tawai rabineya e ika tondawa emupu. E iyapana tadeyamu kabukabuwa ragidai ki mu paunamugu tondawa mu yonamaga wainapiyawa ade yona denai mu mete manutamiyawa. **47** Iyapana kuduba e denai supasupai kawaya wagawa ki wainapamawa ka mu notamaga kowena e nene ebotau wainapamawa.

48 E inai mamai e kwaenepamawa iwa da iyapana kawakawai ragidai ki mu paunamugu ika tondawa emupu ka mu mete notamaga kowena manako e inai kanibu e bameya bauwena empupu sibu, wagubu ke; "Gubagani, kau gwede nana nu yabunuga minibi kayanugibi? Nau mamagi mete kina nu notanuga kowena kau kwaenegi kwaigemeya."

49 Ko Iyesu denai wagubu ke; "Wi gwede nana nau kwaeneni kwaigamawa? Nau Mamai e Tawai rabineya tondana ki nana ko ki wi kataigau bo pa mena?" **50** Ko e badidi wagubu ki mibai mu eba wainamupu.

51 Iyesu ubupu mu mete kayatagubu sumawa da mu nateremaga Nasareta ki ade bautagubu manako e inai mamai wiwiratamiyawa ade

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu umunumaga wadawa tondawa. Ko e inai ka badidi wenawena yau
kuduba e ebo mena rabineya notapiyawa tondawa. 52 Mu munumaga
Iyesu kawayawagawa yarawa ade e notai mete kawayawagawa yarawa.
Mamanuga God ade iyapana mete kina e nene ebotau wainapamawa ade
e mamamai tagamawa.

Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni
(Mateyu 3:1-12; Maki 1:1-8; Diyoni 1:19-28)

3 1 Apunu Sita Taibiriyasi tawana Roumi ragidai mu kawaimaga
tondawa kaniyawa da kwamura ida esida kewowena kerapu daikere
kewo-wena (15) ki makeya ka apunu Ponsiyasi Pairasi tawana Diyudiya
ragidai mu kawaimaga tondawa, apunu Erodi ka tawana Gariri ragidai
mu kawaimaga tondawa, apunu Erodi e yowai Piripo ka tawana Isuriya
yo Tarakoniyasi ragidai mu kawaimaga tondawa, apunu Raisaniyasi ka
tawana Abirini ragidai mu kawaimaga tondawa, 2 ade apunu Anasi yo
apunu Kaipasi ki mu ka Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai
kuduba mu kawakawai-muguma idiwa. Mara ki makeya ka apunu
Sekaraiya e gubagai Diyoni ika iyapana eba idiwu tawaneya tondawa.
Mamanuga God e yonai e bameya bauwena, 3 manako e ubupu tawa tawa
awana Diyoudani bameya ki kayawena dimawagawa umawa iyapana
tadeyawa, wagawa ke; "Wi beraga berokoi ki wi karako kamadumuri
wi notaga wira-yagisi da nau wi siruwaniyani manako Mamanuga God
uburoto wi bigiga ki empoto surupoto."
4 Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa
apunai Aisaiya oka yau tapu, wagubu ke;

"Apunu mosi gwabau umau e bonanai ragiragi kawaya wagau ke;
'Kaiwawonuga e yawatai gwaba memuri da e taneya baiyagisi
kayayagisi.
5 Gonu kuduba ki wi waira utapu-muri da posiyagisi ade kweya
kuduba ki kwarisitagisi manako dobu wenapoto. Yawata ninoki
tapu ki supasupayagisi ade yawata bowa ganaganai ki kuduba
momomoi wenapoto,
6 manako iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki
ka mu Mamanuga God e Iya Negeyau Apunai mu yabumugere
empomoto."

Oragai apunai Aisaiya oka inako tapu.

7 Iyapana ropani kawaya apunu Diyoni bameya bautagubu da e mu
siruwatamana ki nana, ko e mu tadebu wagubu ke; "Wi ka motamota
berokoi e munuiyoma. Nima nidibu da wi Mama-nuga God e nuwa
pupui wi bamagau bauwagana kwaewagau ki kudeya wi wakapaigubu
yewe siruwaigamana ki nana baigubu? 8 Wi mibai iyaga wirapamana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapiyamu ki ka wi iya oragai ki kuduba kamadumuri supasupai
mena kwaiwogoi. Ade eba notapiyoi da wi yona mena iwagamana
ka baganai, iwagi ke; 'Nu ka oragai apunai Eburamu e momoiyoma
ki pokere Mamanuga God e nu wainaniyau da nu ka baganai.' Nau
nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e nuwaiya ki ka e bowa ropani
kawaya yau tadeni manako mu eyaka eyaka oragai apunai Eburamu e
momoi-yoma wenatagisi. 9Karako ka ripa kerareya dokopana apunai
okukuna-wena kewowena da e ripa ki meyana kwaewagau. Ripa
ururutanai kuduba ki e dokopoto matau isiyapoto."

10Apunu Diyoni inako wagubu ki ka iyapana e denai manumupu,
tagubu ke; "Nu badidi kwaigamu?'

11Ko e denai tadebu, wagubu ke; "Kau nima midigi tatamai apeya ki
kau mo wadi kau waretagi midi tatamai pa mena apunai ki kwei. Ade
kau nima bani mete kina ki kau waretagi bani pa mena apunai dai kwei."

12Iyapana wairamaga denai 'takesi' wadamawa ragidai dai apunu
Diyoni mu siruwatamana ki nana e bameya bautagubu manako
manumupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nu badidi
kwaigamu?"

13Ko e denai tadebu, wagubu ke; "Iyapana wairamaga denai mempu
puru tampu ki mena makeya wi takesi wadoi ko ki kawareya wi wibo
nuwagau asusu eba tepiyoi."

14Piyara ragidai dai mete kina bautagubu e manumupu, tagubu ke; "Ko
nuyo, nu ka badidi kwaigamu?"

Ko e denai tadebu, wagubu ke; "Iyapana eba keraputaisini pokaiya mu
gwedegwedemaga tepiyoi ade iyapana yabayababa eba naritamiyoi. Wi
upiga badidi kwaiwagamu ki denai wadamu ki mena mamamai iwogoi ko
eba kaupuwaiwogoi."

15Apunu Diyoni inako dimawagawa ka iyapana notamaga kipu ubupu,
tagubu ke; "Apunu yau ka bani nu Iya Negeyana Apunai Keriso ba
bauwena yau kena."

16Mu inako wainapamawa ki sisiyai apunu Diyoni wainapupu ki
pokere e iyapana ki kuduba yona yau tadebu, wagubu ke; "Nau ka awana
pokaiya wi siruwaniyakani ko nau ewaneya ka apunu mosi baiyagisi. E
kasiyarai ka kawaya esida ko nau kasiyarani ka maraitau erida. Nau e
bigabigai kwaesugana waitapana e kerarai kwakwarai rikapana ko nau
eba bagi da nau upi ki kwaesugani. E baiyagisi ki ka e Mamanuga God e
Keyai Tanai Bagi Kawaya ki kasiyarai pokaiya ade mata nonarai pokaiya
wi siruwaniyoto. 17E diba idaiya wadubu kewowena ki pokaiya e gwaba
madai ki tekwaripoto da mibai gwegwetagisi wateya ukwo-pomoto
ko gwaba ki kwarai ki ka mugu ki nusuru tepoto madaneya nakapoto.
Gwaba mibai gwetagubu ki e tepoto e tawaiya magara nakapoto ko mugui
ki e mata maramara urau ko ewa mo eba poyagisi ki wateya isiyapoto."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Apunu Diyoni e bonanai ragiragi kawaya yona ebo ebo iyapana
tadeyawa teyateyama. Ade e ubupu Mamanuga God e yonai bagi
kawaya ki mete dimawagawa tondawa. 19 Ko apunu kawai Erodi e nuwai
pupuwena apunu Diyoni bameya mibai ka Diyoni ubupu e nakaripupu,
wagubu ke; "Kau berokoi kwaenugibi kau nadawagi Erodiyasi
kuwanugibi uwapi." Apunu Erodi e eba berokoi ki mena kwaewena ko e
berokoi ebo ebo dai mete kwaewagawa ki pokere Diyoni ubupu e inako
nakari-pupu. 20 Apunu Erodi berokoi kuduba kwaewena ki kawareya ka e
yau mete kwaewena; E apunu Diyoni wadubu dibura rabineya tapu.

Apunu Diyoni ubupu Iyesu siruwapupu
(Mateyu 3:13-17; Maki 1:9-11)

21 Apunu Diyoni iyapana kuduba siruwatapu kewowena eweya ka e
Iyesu mete siruwapupu. Ki eweya, Iyesu guriguriwagawa ki makeya, ka
kunuma gudui siwawena, 22 manako Mamanuga God e eya Keyai Tanai
Bagi Kawaya midiwari umago maba kawapu Iyesu kawareya tondubu,
manako bonana mosi kunuma were kawapu, wagubu ke; "Kau ka nau
Gubagani. Nau nuwaneya po kau ki pokere kau mamamagi nau karako
wainapakani." Bonana ki inako wagubu.

Yau ka Iyesu e ripakwarakwaraiyoma
(Mateyu 1:1-17)

23-38 Iyesu bauwena Mamanuga God e upi kerarai birikapupu ki
makeya ka e kwamurai apunai eyaka mena kewo-wena ida esida mena
(30). Iyapana naiya wenamaga eyaka mena wenatagamawa kebomawa
da siyarai Iyesu wenawena mu simaga ka yau kena; (38) Kerareya ka
Mamanuga God apunu Adamu pasipupu.

Adamu ubupu manako e gubagai Seti wenawena.
Seti ubupu manako e gubagai Inosi wenawena.
(37) Inosi ubupu manako e gubagai Keinani wenawena.
Keinani ubupu manako e gubagai Marareo wenawena.
Marareo ubupu manako e gubagai Diyere wenawena.
Diyere ubupu manako e gubagai Inoki wenawena.
Inoki ubupu manako e gubagai Mesusera wenawena.
(36) Mesusera ubupu manako e gubagai Remeki wenawena.
Remeki ubupu manako e gubagai Nowa wenawena.
Nowa ubupu manako e gubagai Semu wenawena.
Semu ubupu manako e gubagai Apakesedi wenawena.
Apakesedi ubupu manako e gubagai Keinani wenawena.
(35) Keinani ubupu manako e gubagai Sira wenawena.
Sira ubupu manako e gubagai Iba wenawena.
Iba ubupu manako e gubagai Pereki wenawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pereki ubupu manako e gubagai Reu wenawena.
Reu ubupu manako e gubagai Seroki wenawena.
(34) Seroki ubupu manako e gubagai Neyo wenawena.
Neyo ubupu manako e gubagai Tera wenawena.
Tera ubupu manako e gubagai Eburamu wenawena.
Eburamu ubupu manako e gubagai Aisiki wenawena.
Aisiki ubupu manako e gubagai Diyaikapu wenawena.
Diyaikapu ubupu manako e gubagai Diyuda wenawena.
Diyuda ubupu manako e gubagai Peresi wenawena.
Peresi ubupu manako e gubagai Esironi wenawena.
Esironi ubupu manako e gubagai Anai wenawena.
Anai ubupu manako e gubagai Atamini wenawena.
3233) Atamini ubupu manako e gubagai Aminadapu wenawena.
Aminadapu ubupu manako e gubagai Nasoni wenawena.
Nasoni ubupu manako e gubagai Saramoni wenawena.
Saramoni ubupu manako e gubagai Bowasi wenawena.
Bowasi ubupu manako e gubagai Obedi wenawena.
Obedi ubupu manako e gubagai Diyese wenawena.
(32) Diyese ubupu manako e gubagai Dewida wenawena.
Dewida ubupu manako e gubagai Natani wenawena.
Natani ubupu manako e gubagai Matata wenawena.
Matata ubupu manako e gubagai Mena wenawena.
(31) Mena ubupu manako e gubagai Mereya wenawena.
Mereya ubupu manako e gubagai Erayakimi wenawena.
Erayakimi ubupu manako e gubagai Diyonamu wenawena.
Diyonamu ubupu manako e gubagai Diyosepa wenawena.
Diyosepa ubupu manako e gubagai Diyuda wenawena.
Diyuda ubupu manako e gubagai Simiyoni wenawena.
(30) Simiyoni ubupu manako e gubagai Riwai wenawena.
Riwai ubupu manako e gubagai Matata wenawena.
Matata ubupu manako e gubagai Diyorimi wenawena.
Diyorimi ubupu manako e gubagai Eriyesa wenawena.
(29) Eriyesa ubupu manako e gubagai Diyosuwa wenawena.
Diyosuwa ubupu manako e gubagai Eri wenawena.
Eri ubupu manako e gubagai Eremadamu wenawena.
Eremadamu ubupu manako e gubagai Kotami wenawena.
Kotami ubupu manako e gubagai Adi wenawena.
Adi ubupu manako e gubagai Meruki wenawena.
(28) Meruki ubupu manako e gubagai Narai wenawena.
Narai ubupu manako e gubagai Siyasiyero wenawena.
Siyasiyero ubupu manako e gubagai Serababero wenawena.
Serababero ubupu manako e gubagai Resa wenawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

(27) Resa ubupu manako e gubagai Diyonani wenawena.
Diyonani ubupu manako e gubagai Diyoda wenawena.
Diyoda ubupu manako e gubagai Diyoseki wenawena.
Diyoseki ubupu manako e gubagai Semaini wenawena.
Semaini ubupu manako e gubagai Matataiyasi wenawena.
Matataiyasi ubupu manako e gubagai Masu wenawena.
(26) Masu ubupu manako e gubagai Nagui wenawena.
Nagui ubupu manako e gubagai Esiri wenawena.
Esiri ubupu manako e gubagai Neuma wenawena.
Neuma ubupu manako e gubagai Aimosi wenawena.
(25) Aimosi ubupu manako e gubagai Matataiyasi wenawena.
Matataiyasi ubupu manako e gubagai Diyosepa wenawena.
Diyosepa ubupu manako e gubagai Diyanai wenawena.
Diyanai ubupu manako e gubagai Meruki wenawena.
Meruki ubupu manako e gubagai Riwai wenawena.
Riwai ubupu manako e gubagai Matata wenawena.
(24) Matata ubupu manako e gubagai Erai wenawena.
Erai ubupu manako e gubagai Diyosepa wenawena.
Diyosepa ubupu manako e gubagai Iyesu wenawena.
(23) Iyapana Iyesu mamai Diyosepa simupu, ko Iyesu e ka eba apunu Diyosepa e gubagai mibai.

Berokoi Apunai Seitani Iyesu beraberapiyawa kerapu taisinipiyawa
(Mateyu 4:1-11; Maki 1:12-13)

4 1 Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya Iyesu rabineya posiwena kasiyara kwebu manako Iyesu awana Diyoudani kamadubu wirawena ki makeya ka Mamanuga God e Keyai ki bauwena e yabiripupu bananapupu iyapana eba idiwu tawaneya ki kaya-tagubu. 2 Mu ika bautagubu ka Berokoi Apunai Seitani ubupu Iyesu bameya bauwena manako mara apunai apeya kewowena (40) ki rabineya ka e maramara Iyesu beraberapiyawa kerapu taisinipiyawa. Mara ki rabineya ka Iyesu bani eba kupawa ko e maramara pa umawa wadawa da ewa wetei mebu. 3 E wetei meyawa makeya ka Seitani e bameya bauwena sibu, wagubu ke; "Kau God e Gubagai baganai ki kau nuwagi da bowa yau bani wenayagisi kupi."

E inako wagubu, 4 ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke: "Mamanuga God e okai mosi inako wagubu ke; 'Iyapana iyamaga kerarai ka eba bani mena."

5 Ko Seitani ade ubupu Iyesu yabiri-pupu ewapuru iyarau mo yamupu manako namari maba mo garugaru mena wadubu tawana tawana, madega kauwagau madega posiwagau ki kuduba minibu siwa matarau emupu. Empamawa ka Seitani wirawena Iyesu sibu wagubu ke;
6 "Gwedegwede bagibagi yau kuduba empiyei ki kasiyarai mete kina ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nau kau negeyani. Yau kuduba ka nau nene ki pokere nau nuwaneya iyapana mo kweyana wainapani ki nau e kweyani. 7Ko kau naiya nau parausini nau yabaraneya kwarisinuwagi ramatagi kawareya uburi nau sini tepapi were ewa ki nau bagibagi yau kuduba kau negeyani."

E inako wagubu, 8ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke: "Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Nu Mamanuga God e ebo mena si tepapomu ade e mena notapomu bigabigai kwaigomu."

9Berokoi Apunai Seitani Iyesu yonai ki wainapupu bananapupu natere kawaya Diyerusaremu kayatagubu manako e Iyesu wadubu Mamanuga God e Tawai ki tagaiya iyarau yamupu manako sibu, wagubu ke; "Kau God e Gubagai baganai ki kau kwarara yau sikipi wairau uburi." E inako wagubu, ade wagubu ke; 10"God oka yau tapu, wagubu ke;

'Nau aneyaniyoma tonotamani eminimoto naigida mena kwayubanimoto.'

11 Ade e oka yau mete tapu;

'Aneya idamaga rabineya kau wadinimoto sumoto ki pokere kau keraragi bowa eba miniyoto.'"

Berokoi Apunai Seitani e Mamanuga God yonai kawareya inako wagubu, 12ko Iyesu wirawena e empupu manako denai sibu, wagubu ke; "Mamanuga God e okai mosi inako wagubu ke; 'Wi nau kasiyarani matarau empamana ki nana asusu eba kwaiwogoi."

13Berokoi Apunai Seitani e Iyesu beraberapiyawa kerapu taisinipiyawa da kewowena manako kamadubu kayawena. Ko e eba deni mena kamadubu kayawena.

Iyesu e upi kerarai tawana Gariri rabineya birikapupu
(Mateyu 4:12-17; Maki 1:14-15)

14Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya Iyesu rabineya posiwena ki kasiyarai pokaiya ka e wirawena tawana Gariri ade kayawena. E ika bauwena ki sisiyai garugaru mena kawayawena kayawena tawana ki rabineya iyapana kuduba wainamupu. 15E Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai ebo ebo ki rabineya iyapana tadeyawa kabukabuwa umawa ade iyapana kuduba e mamamai tagamawa e si esida mena tepapamawa.

Natere Nasareta ragidai Iyesu tagararamupu
(Mateyu 13:53-58; Maki 6:1-6)

16Ki eweya ka Iyesu e naiya kwempu kawaya ki wateya natere Nasareta ade bauwena. Aiyata marai ki makeya ka e maramara guriguri tawaiya kayawagawa ki pokere e karako ika Nasareta bauwena ka e inako mete kwaewena guriguri tawaiya yapu. E iyapana paunamugu Mamanuga God e okai mo iyabapana ki nana bagi ubupu, 17manako mu kaimpu Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Aisaiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

takari kawaya oka badidi okapupu wikumupu ki Iyesu kwemupu manako e wiku ki rikapupu wadubu rorona manako yona yau iyabapupu, wagubu ke;

18 ‘Mamanuga God e nau winesinibu, manako e eya Keyai nau
rabinaneya tapu minibu siwa da nau kayasugana e yonai bagi
kawaya iyapana imagei ragidai tadeyana ki nana. Umatampu
dokodoko ragidai mu idamaga kerapumaga rikawagana
sisiyai mu tadeyana ki nana ka e nau tonosinibu. Iyapana
yabumaga kenewena ki tawana ade empamana ade iyapana bita
kawaya wadamu ki bitamaga tekatekawagana ki nana ka nau
bausugubuwani.
19 Mamanuga God e iyapanaiyoma iyatamana ki marai bauwena ki
sisiyai nau mu tadeyani.’

20 Iyesu oka ki iyabapupu kewowena ade wikupupu tawa ki kawaimaga ade kwebu manako kwarisiwena tondubu. Iyapana kuduba tawa ki rabineya e yabu dokopamawa idiwa, 21 manako e tadebu, wagubu ke; “Nau oka yau iyabapekeya ki mibai karako wi yabugere makeya makeya matarawena.”

22 Iyapana kuduba e badidi wagubu ki wainamupu ka mu mamamatagubu mibai ka e yonai ka midiyai kawaya. Ko mu ade notamaga babawena mu mubo mubo tagubu ke; “E ka apunu Diyosepa e gubagai diyayai wainapemei ko e badidi maba yona bagi kawaya inako wagau?”

23 Ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Nau kataineya da iyapana tagamu yonai ki wi wirapumuri nau sidimuri, iwagi ke; ‘Iyapana Iyatamiyei Apunai, kau karako kiya iyanuwagi.’ Ade wi yona yau mete sidimuri, iwagi ke; ‘Kau natere Kaponiyamu rabineya badidi kwaenugeya wainamipi ki maba kau karako kau kiya tawanageya yewe mete kwaenuwagi da nu kau eminiyamu.’ 24 Ko nau karako kawareya ade suwagani wainapumuri; Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai e ebo tawaneya baiyagisi ki ka e eya iyapanaiyoma e diriwai eba kwae-tagisi. 25 Nau nidiyani wainapumuri; Naiya takari kawaya Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Eraidiya tondawa ki makeya ka ridi koboro ropani kawaya tawana Isiraero rabineya idiwa. Kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki rabineya ka nawaya mo eba bauwena ki pokere tawana kuduba ka kapoi kawaya ubupu. 26 Koboro taubanuwai ropani kawaya ika mibi wetei idiwa ko Mamanuga God e eba ubupu oragai apunai Eraidiya mu waitamaga nene tonopupu. Pa mena. Ridi kwaiyanai mosi ki tawana Saidoni natere Sarepita rabineya koborowena ki e mena bameya ka e apunu Eraidiya tonopupu. 27 Ade Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Eraisa tondawa ki makeya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka tawana Isiraero taubanuwai ropani kawaya mu kwakwarepumaga kwatakwatawena. Mu ropani kawaya inako sigiratagubu idiwa ko oragai apunai Eraisa mu mo eba iyatapu ko e ubupu tawana Siriya ragidai mu apunumaga Namani ki e mena iyapupu." Iyesu inako wagubu.

28 Iyapana kuduba guriguri tawai ki rabineya Iyesu yonai wagubu ki waina-mupu ka mu nuwamaga pupuwena, **29** manako mu kimpu ubumpu e weumpu kwenumpu matarau bautagubu manako tainimupu gari tagaiya kayatagubu. Mu nateremaga ka kweya mo kwauneya ki pokere mu e kwarareya kaupamana ki nana wainamupu. **30** Ko Iyesu mu yabumaga minibu manako mu pauna-mugu bauwena kayawena.

Keyai berokoi apunu mo rabineya tondawa
(Maki 1:21-28)

31 Ki eweya ka Iyesu natere Kaponiyamu tawana Gariri rabineya ki kayawena umawa da bauwena manako aiyata marai ki makeya ka e iyapana ika idiwa mete tadeyawa kabukabuwa tondawa. **32** Iyapana kuduba e yonai wainamupu ki mu notamaga kowena kodabamaga kamupu mibai ka e yonai ki kasiyarai ka kawaya.

33 Diyu ragidai gurigurimaga tawai ki rabineya ka apunu mosi ika mete kina ki e rabineya kweya kairapu mosi tondawa. Apunu ki Iyesu empupu ka e bonanai ragiragi kawaya kwewena wagubu ke; **34** "Iyesu tawana Nasareta apunai, kau nu bamanugu badidi kwaenugana ki nana baunugibi? Kau nu giriniyana ki nana baunugibi bo? Nau kataineya kau. Kau ka Mamanuga God e bibi tononibu apunai bagi kawaya."

35 E inako wagubu, ko Iyesu keyai berokoi apunu ki rabineya tondawa ki empupu manako siwakekepupu ragiragi kawaya sibu, wagubu ke; "Kau yona kererenuwagi apunu yau kamadi baunuwagi kayanuwagi." E inako wagubu makeya ka keyai berokoi ki apunu ki wadubu kwisipupu iyapana yabaramugu kwenupupu manako bauwena kayawena. Ko apunu ki bidara mo eba wadubu.

36 Iyapana kuduba Iyesu matakira badidi kwaewena ki emupu ka mu notamaga kowena mu mubo mubo kowamuguma mete manu kasiwara-tagubu, tagubu ke; "Yau ka badidi? Yau ka kabuwa waunai mosi bo? Apunu yau e kasiyarai ka kawaya. E keyai berokoi siwakeketamiyau wagau ki ka mu e bonanai wadamu bautagamu kaya-tagamu." **37** Mu inako tagamawa manako Iyesu badidi kwaewena ki sisiyai tawana ki rabineya tawa tawa kawayawena kayawena.

Iyesu iyapana ropani kawaya iyatamiyawa
(Mateyu 8:14-17; Maki 1:29-39)

38 Iyesu Diyu ragidai mu guriguri-maga tawai ki kamadubu manako apunu Saimoni tawaiya kayawena. E ika bauwena ka apunu Saimoni e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

memenagui ridai ki muyamuyawena ika ukwarawa ki sisiyai mu Iyesu simupu, 39 ki pokere e kanibu ridi kebari kawareya ukwarawa ki e madaneya ubupu manako e bonanai ragiragi kawaya sigira ki baiyonopupu. Ki makeya ka ridi ki e muyai ki kewowena manako e deni mena kipu ubupu kanibu mu diriwamaga kwaewena bani dai warapupu tagebu.

40 Kemorawagana kwaewagawa ki makeya ka iyapana ubumpu mu kowa-muguma sigisigirai ropani kawaya sigiramaga ebo ebo ki tetampu Iyesu bameya bautagubu manako e ubupu e idai mu eyaka eyaka kawarimugu tapu da mu kuduba iyatagubu gawarara. 41 Kweya kairapu iyapana dai rabina-mugu idiwa ki e mete siwakeketapu da mu matarau bautagubu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu ke; "Kau ka Mamanuga God e Gubagai." Kweya kairupu ki mu kataimugu da e ka Keriso ki pokere e mu tatamatapu da mu e sisiyai matarau eba tagamana ki nana.

42 Mu ukwapamawa da nawaru dumai tarawa ki makeya ka Iyesu e eya mena kipu ubupu iyapana kuduba yabumaga sipeya gari tagaiya kayawena. Ko iyapana e kwaenepamawa iwa da bananamupu manako munamupu da e mu eba kamaditamana kayawagana ki nana. 43 Ko e denai tadebu, wagubu ke; "Iyapana Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya idiwana ki yonai bagi kawaya ka nau iyapana tawana tawana kuduba mu mete tadeyana ki nana. Nau Mamai ki nene nau tonosinibu bausugubuwani ki pokere nau yewe mena eba tondoni ko tawana tawana mete kayasugani dimasugoni umoni."

44 Iyesu tawana tawana umawa wadawa Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya dimawagawa iyapana tadeyawa kabukabuwa umawa.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai yabiri winetapu
(Mateyu 4:18-22; Maki 1:16-20)

5 1 Mara mosi ka Iyesu kaburu kawaya Genesare papateya uburawa manako iyapana ropani kawaya Mamanuga God e yonai wainapamana ki nana ika bautagubu e kwagarampu paupunampu ubumawa. 2 Ika kaburu papateya ka waka apeya ika nakamupu ki kimai ragidai kaburu papateya puwarimuguma ika siruwatamawa idiwa. 3 Waka ki mosi ka apunu Saimoni e nene manako Iyesu waka ki kawareya yapu apunu Saimoni sibu, wagubu ke; "Kau waka riyapi da kaburu kaniyoto." Apunu Saimoni waka riyapupu manako Iyesu waka ki rabineya tondawa iyapana ropani kawaya kaburu papateya idiwa ki tadeyawa kabukabuwa tondawa.

4 E yonawagawa da kewowena ka e apunu Saimoni ade sibu, wagubu ke; "Kau kowagiyoma mete kina waka riyapumuri kaburu paunau kaniyoto manako raubiyo nene puwari nunumuri."

5 Ko apunu Saimoni denai e sibu, wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kemora ka nu kimaigemeya idiweya da nawaru yabunugu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

puruwena ko nu raubiyo mo eba wadimipi. Ko kau nuwegei ki pokere nau puwari ade kaupani ka baganai." 6 Apunu Pita e kowaiyoma mete kina puwari ki nunu-mupu ka puwari rabineya raubiyo posiwena da puwari waunitau purupuru-tagamana kwaetagubu, 7 ki pokere mu kowamuguma waka mosi kawareya ki kebomana mu waitatamana ki nana ida were taunimupu. Mu bautagubu ka mu ewapuru raubiyo kuduba waramupu waka apeya positampu da waka apeya ki waunitau kaburu sumana kwae-tagubu. 8 Apunu Saimoni si daikere ka Pita raubiyo ropani kawaya ki empupu ka e Iyesu yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, nau ka apunu berokoi bigibigi ki pokere nau kamadisini kayanuwagi."

9-10 Mu raubiyo ropani kawaya temupu ki matakirai ka apunu Saimoni e iyapanaiyoma ade e kowaiyoma apunu Tabadi gubagaiyoma Diyemesi yo Diyoni mete kina emupu manako mu notamaga kowena kodabamaga ka-mupu. Ko Iyesu wirawena apunu Saimoni sibu, wagubu ke; "Kau kudu eba wainapiyowa. Kau karako raubiyo tepipi ki maba ka mara karako ade mara ewa ki kau iyapana tepiyowa."

11 Ki makeya ka mu wakamuguma tainitampu borau nakatampu manako gwedegwede kuduba ika kamaditampu Iyesu eweya kayatagubu.

Iyesu ubupu apunu mosi sigira berokoi wadubu ki iyapupu
(Mateyu 8:1-4; Maki 1:40-45)

12 Mara mosi Iyesu natere mo bauwena ka apunu mosi sigira berokoi mo wadubu e kwakwarepui kwatakwatawena ki ika tondawa. Apunu ki Iyesu bauwena empupu ka e garugaru mena yabadubu Iyesu yabareya gwairiwena nikapu mebu manako genepupu sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, kau kaubo nuwageya nau nene wainapiyei ki kau nau wadisini bagi." 13 Iyesu apunu ki e nuwaboyai wainapupu ki pokere e idai roronapupu e mideya tapu manako sibu, wagubu ke; "Nau nuwaneya kau iya negeyani ki pokere kau sigiragi ki nau karako surupakani da kewoyagisi." Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu ki e sigirai garugaru mena kewowena e midai wateya wateya bauwena manako e iyawena. 14 Ko Iyesu apunu ki tatama-pupu sibu, wagubu ke; "Nau karako iyanibuwani ki sisiyai kau iyapana eba tade ko kau deni mena Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu bama-mugu kayanuwagi da mu kau eminimoto manako ewa kayanuwagi oragai apunai Mosisi gora tapu ki makeya makeya kwaenuwagi puyo Mamanuga God bameya tari da iyapana ki empomoto ki mu kataitagisi da kau sigiragi wana kewowena."

15 Iyesu apunu ki tatamapupu ko e bameya badidi kwaewena ki sisiyai garugaru mena kawayawena kayawena iyapana tawana tawana wainamupu ki pokere iyapana ropani kawaya eba bigabigai Iyesu bameya bautagamawa e yonai wainapamana ade e uburana mu sigiramaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ebo ebo ki iyatamana ki nana. 16 Ko mara dai ka Iyesu tawana tawana
matarau eba umawa ko e gari tagaiya e ebo mena guriguriwagawa
tondawa.

Idai kerarai badababadamawena bisi kayawena apunai
(Mateyu 9:1-8; Maki 2:1-12)

17 Mara mosi Iyesu iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa ka Parisi
ragidai ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina ika
bautagubu e yonai wainapamawa empamawa idiwa. Mu ka natere natere
kuduba tawana Gariri rabineya, tawana Diyudiya rabineya, ade natere
Diyerusaremu were mete bau-tagubu. Iyesu yonawagawa makeya ka
Mamanuga God iyapana iyatamana ki kasiyarai e rabineya posiwena,
18 manako ki makeya ka iyapana dai ki mu waretamaga sigirawena e
idai kerarai badababadamawena bisi kaya-wena gagara rabineya tamupu
ki wadumpu ika bautagubu. Mu nuwa-mugu tawa rabineya yamana
apunu ki wadamana Iyesu yabareya tamana ki nana, 19 ko tawa rabineya
iyapana posiwena yamana watai pa mena ki pokere mu apunu ki
wadumpu tawa tagaiya yamupu manako Iyesu tondawa kawareya tawa
tagai wadumpu bebere apunu ki mibi gagarai taburuba pokaiya kwimpu
kaumpu iyapana paunamugu Iyesu yabareya supu. 20 Mu sumamaga
kawaya daganani Iyesu bameya ki Iyesu empupu ki pokere e sigira
apunai ki sibu, wagubu ke; “Waretani, kau bigigi ki nau empuwani
karako surupakani.”

21 Iyesu yona ki wagubu ka Mama-nuga God e gorai kataimugu ragidai
ade Parisi ragidai ika idiwa wainamupu manako mu mubo mubo manu
kasiwaratagamawa, tagamawa ke; “Apunu yau ka nima? Mamanuga God
e mena nu biginuga empiyau surupiyau ki pokere apunu yau berawagau
Mamanuga God e si giripiyau.”

22 Mu inako notapamawa ko mu notamaga ki kuduba ka Iyesu
empupu ki pokere e wirawena mu manutapu, wagubu ke; “Wi gwede
nana inako notapiyamu wereyakaurasiniyamu? 23-24 Nau sigira apunai
yau e bigi surupana ki nana suwagubuwani ko wi bera umani nau
sidimupu mibai ka wi wainapiyamu da ki ka pa yona da muyai pa mena.
Ko nau karako yona ade mosi suwagani manako wi nau matakirani
muyai kawaya empumuri. Nau Kunumau Kawapuwani Apunai iyapana
bigimaga empana surupana ki kasiyarai wadubuwani ki wi karako nau
mibisinimuri.” E inako wagubu manako wirawena sigira apunai ki sibu,
wagubu ke; “Kau kiri uburi kebarigi ewopi kawarapi kau tawageya
kayanuwagi.”

25 Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu ki iyapana kuduba
yabumugu garugaru mena kipu ubupu e kebari ewopupu kawarapupu
manako mibi mamamai Mamanuga God e si tepapupu e ebo tawaiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kayawena. 26 Iyapana kuduba ika idiwa matakira ki emupu ka mu
notamaga kowena kudu mete wainamupu manako Mamanuga God e si
esida tepapamawa, tagamawa ke: “Karako ka nu gwede bagi kawaya
mosi nu nubo yabunugere emipi.”

Iyesu apunu Riwai nene wagubu
(Mateyu 9:9-13; Maki 2:13-17)

27 Ki eweya ka Iyesu tawa ki kamadubu matarau bauwena manako
iyapana wairamaga denai takesi tamawa ki wadawa apunai mosi si ka
Riwai ika takesi wadawa wateya tondawa empupu. Empupu manako
sibu, wagubu ke; “Kau karako yabi nau ewaneya uburi mete kaigamu.”
28 E inako wagubu manako apunu Riwai deni mena kipu ubupu e
gwedegwedei kuduba ika kamadubu manako Iyesu eweya kayawena.
29 Mara mosi ka apunu Riwai e ebo tawaiya kupe kawaya mo Iyesu
nene kwaewena. Iyapana takesi wadamawa ragidai ropani kawaya ade
iyapana dai ki mete kina ika bautagubu Iyesu mete kupetagamawa idiwa.
30 Parisi ragidai ade mu kowamuguma Mamanuga God e gorai kataimugu
ragidai mete kina Iyesu ika iyapana mete kupetagamawa idiwa emitampu
ka mu gagayatagubu manako kaimpu Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai
manutampu, tagubu ke; “Wi badidi pokere takesi wadamu ragidai ade
iyapana bigi kwaetagamu nu tagararatamemei ragidai ki mu mete
kupeiwagamu idiwu?”
31 Iyesu mu yonamaga ki wainapupu ka e denai tadebu, wagubu ke;
“Sigira ragidai ki mu mena ka muramura apunai bameya kayatagisi
ko midimaga bagi ragidai ki mu ka muramura apunai ki e bameya
asusu eba kayatagisi. 32 Nau ka eba iyapana bagi supasupai ki mu nene
bausugubuwani ko nau iyapana bigi kwaetagamu ragidai ki mu nene
bausugubuwani da mu notamaga wirayagisi.” Iyesu inako wagubu.

Iyapana Mamanuga God nene bani kamadumpu
(Mateyu 9:14-17; Maki 2:18-22)

33 Iyapana dai Iyesu bameya bau-tagubu manako simupu, tagubu ke;
“Apunu Diyoni e tadeyau kabukabuwa ragidai ade Parisi ragidai mu
tadeyamu kabukabuwa ragidai mete kina ki mu kuduba ka mara dai
Mamanuga God nene bani kamadamu pa guriguritagamu idiwu ko kau
tadeyei kabukabuwa ragidai mu ka badidi pokere inako eba kwaetagamu
ko mu bani kupamu ade awana mete kubamu?”
34 Iyapana ki inako tagubu ko Iyesu denai tadebu, wagubu ke; “Wi badidi
wainapiyamu? Anika waunai kupei ki kawareya ka apunu ewai ade ridi
ewai bani eba kupomono ko pa idiwono bo? Ae, pa mena, bananatamini
kupe ki kawareya baitagisi ki ka mu eba nuwa-boya maba idiwono ko
anika waunai ki apunai mete kupetogomono idiwono. 35 Ko mara baiyagisi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

da iyapana anika waunai apunai ki yadini dokodoko kayatagisi. Mara ki makeya ka e kowa-iyoma nuwaboyatagisi bani kamadini."

36 Iyapana nota oragai ade nota waunai ki eba dibipamana ki nana ka Iyesu keyakeyai mosi mu ade tadebu, wagubu ke; "Iyapana mosi e midi tatamai oragai tegereyagisi ki ka e eba uburoto e midi tatamai waunai mosi tegerepoto tenai yadini manako oragai ki naureya popopoto. Pa mena. E inako kwaeyagisi ki ka e midi tatamai waunai ki giripoto ade dabuwa tenai wadubu ki ka eba dabuwa oragai ki mete kiyabu-maga eyaka mena. 37-38 Ki maba; Awana 'waeni' waunai ki wi awana kororai papa kwakwarai waunai wakamupu ki rabineya gwepumuri. Awana kororai ki ka nenanenaitau ki pokere awana 'waeni' ebo totoripoto kawayayagisi ki ka kororai ki mete kawayayagisi. Ko wi awana 'waeni' waunai ki awana kororai oragai kakokakowena ki rabineya gwepumuri ki ka awana 'waeni' waunai ki totoripoto kawayayagisi ko awana kororai ki ka kakokakoi ki pokere wateya tondono da baurayagisi manako awana 'waeni' ki baiyagisi kayayagisi. 39 Ade keyakeyai mosi ka yau kena; Iyapana awana 'waeni' waunai kubomoto ade oragai mete kubomoto ki ka mu waunai ki kamadini oragai mena wainapomono mibai ka awana 'waeni' oragai ka midiyai bagi kawaya ko awana 'waeni' waunai ka midiyai pa mena." Iyesu inako wagubu.

Aiyata pa idiwana marai ki yonai
(Mateyu 12:1-14; Maki 2:23-28; Maki 3:1-6)

6 1 Aiyata marai ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina tawana mo kayatagubu manako yawatau ka mu kokora mo kawareya bautagubu. E tadeyau kabukabuwa ragidai kokora ki kawareya kaiwa ka mu gwaba mosi ki madai dai asusu toporu-pamawa tepamawa idamugu koto-pamawa manako madai mibai ki kupa-mawa kaiwa. 2 Ko Parisi ragidai dai mu emitampu manako manutampu, tagubu ke; "Wi badidi pokere inako kwaiwagamu? Nu goranuga aiyata marai nene badidi wagau ki wi raurupiyamu."

3 Ko Iyesu denai iyapana ki tadebu, wagubu ke; "Takari kawaya oragai apunai Dewida badidi kwaewena ki bususui mu oka tampu ki wi iyabamupu kataigubu bo pa mena? E kowakowai-yoma mete kina wetei metapu, 4 manako oragai apunai Dewida Mamanuga God e Tawai rabineya yapu bani buredi ki iyapana Mamanuga God nene puyo ika nakamupu ki dai e tepupu kubabu ade dai mete tepupu e kowakowaiyoma tagebu kupamupu. E inako kwaewena, ko gora wagau da bani ki ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu mena kupomoto."

5 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Kunumau Kawapu Apunai e ka aiyata marai ki Debai. E ka kawaya esida ko aiyata marai ki ka erida."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Aiyata marai mosi ka Iyesu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai
mo yapu manako e ubupu iyapana ika tadeyawa kabukabuwa tondawa.
Apunu mosi ika tondawa e idai garu ka kiyokiyowena bisi kayawena. 7 Ko
mara ki ka aiyata marai ki pokere Mamanuga God e gorai kataimugu
ragidai ade Parisi ragidai dai mete kina ika bautagubu Iyesu naigida
mena empamana ki nana idiwa. Mu wainamupu da e sigira ragidai aiyata
marai ki makeya iyatamini bo gwede mo paerepoto gora raurupoto ki
ka mu ubumoto e pari wirawirapomoto. 8 Mu inako notapamawa ko mu
notamaga ki ka Iyesu e ororeya mena empupu kewowena ki pokere e
apunu idai kiyokiyowena apunai ki sibu, wagubu ke; "Kau yabi yewe
iyapana yabara-mugu uburi." E inako wagubu manako apunu ki kipu
ubupu kanibu iyapana kuduba mu yabaramugu ubupu. 9 Ko Iyesu iyapana
tadebu, wagubu ke; "Wi nau sidimuri da nau wainapani; Aiyata marai ki
ka nu bagi kwaigomu bo berokoi kwaigomu? Ade nu iyapana iyatamomu
bo giritamomu? Nu goranuga ki nene badidi wagau?" 10 E wirawena mu
kuduba emitamiyawa da kamadubu manako ade wirawena idai kiyokiyoi
apunai ki sibu, wagubu ke; "Kau idagi roronapi." Apunu ki e idai
roronapiyawa makeya ka e idai ki garugaru mena supasupawena.
11 Kawakawai ragidai matakira ki emupu ka mu nuwamaga pupuwena
manako mu mubo mubo tagamawa kasiwara Iyesu bameya badidi
kwaetagamana ki keketai kupamawa.

Iyesu apunu ida esida kewowena kerapu apeya winetapu
(Mateyu 10:1-4; Maki 3:13-19)

12 Mara ki makeya ka Iyesu e eya mena kweya mo yapu posiwena
manako kemora ki rabineya ika Mamanuga God bameya guriguriwagawa
tondawa da nawaru puruwena. 13 Nawaru puru-wagawa ka e ubupu e
tadeyau kabu-kabuwa ragidai ki mu nene wagubu bautagubu manako
apunu mena ida esida kewowena kerapu apeya winetapu mu simaga e
'Tononotapu Ragidai' tadebu. E winetapu ragidai eyaka eyaka mu simaga
ka yau kena; 14 Apunu Saimoni ki e si daikere Pita sibu ade Saimoni e
yowai Enduru mete kina. Apunu Diyemesi yo apunu Diyoni, apunu Piripo
yo apunu Batoromaiya, 15 apunu Mateyu yo apunu Tomasi, apunu Arapiyo
gubagai si ka Diyemesi, apunu Saimoni mosi (e ka iyapana wairamaga
gwandagi wagau ki apunai mosi), 16 apunu Diyemesi gubagai si ka
Diyudiyasi ade apunu Diyudiyasi Isikariyoto. E ka Iyesu yogoi wagubu ki
apunai.

Iyesu iyapana tadeyawa kabukabuwa ade iyatamiyawa
(Mateyu 4:23-25; Mateyu 5:1-12)

17 Iyesu e tonotapu ragidai mete kina kweyau kawamawa da dobu
mo bau-tagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai ropani kawaya e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ika kwagara-mupu ubumawa. Iyapana ropani kawaya natere natere
kuduba tawana Diyudiya rabineya ade natere Diyerusaremu ade
natere Taya yo Saidoni egi papasi deneya ki mete ika bautagubu e
kwagaramupu ubumawa. **18-19** Mu nuwamugu e badidi kabuwawagawa ki
wainapamana ade e uburana mu sigiramaga ebo ebo ki mete iyatamana
ki nana ika bautagubu. Iyesu kasiyarai e rabineya ki matarau bau-
wagawa kayawagawa da iyapana iyatagamawa ki pokere mu kuduba
e geyapamana manako iyatagamana ki nana wainapamawa. Iyapana
gwedewau keyai berokoi mu giritamiyawa ki mu mete bautagamawa
manako mu iya-tagamawa.

20 Iyesu ubupu e tadeyau kabu-kabuwa ragidai emitapu manako tadebu,
wagubu ke;

> "Wi gwabau idiwu ragidai karako mamamaiwogoi, mibai ka
> Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana watai ki ka wi
> nene. **21** Wi karako wetei idiwu ragidai ki wi mete mamamaiwogoi,
> mibai ka aita ewa ki ka wi mateiwagi.
>
> **Wi karako yadi wadamu ragidai ki wi mete mamamaiwogoi,**
> **mibai ka aita ewa ki ka wi gwaita wadumuri.**

22 Nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau pokanere ka iyapana wi
wainanimoto siyasiya, wi tagarara-nimoto, wi wereyakauranimoto ade
wi iyapana berokoi nidini. Ko mu wi bamagau inako kwaetogamu ki
ka wi mamamaiwogoi. **23** Mara ki baiyagisi ki ka wi mibi mamamai
taereiwogoi mibai ka wi puyoga kawaya ka kunumau wi nawanaga
tondau. Wi giriniyamu pasuniyamu ragidai ki mu bodamuguma ka
naiya mena Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai
ki inako mete giritamawa pasutamawa. **24** Akae, gwedegwede ropani
kawaya wi bamagau uburau ragidai. Wi karako mamamaiwagamu ki ewa
kewo-yagisi. **25** Akae, wi karako mateigubu idiwu ragidai. Aita ewa ka wi
nuwaboyaiwagi mibi wetei idiwoi.

> Akae, wi karako gwaita wadamu ragidai. Aita ewa ka wi apena
> meyoi ade yadi kimoi. **26** Akae, wi gwedewau iyapana wi werega
> tagamu wi siga esida tepapiyamu ragidai. Naiya takari kawaya ka
> iyapana inako mete kwaetagamawa.
>
> Mu dai beratagamawa tagamawa da 'nu ka Mamanuga God e
> bonanai wainapemei iwegemei ragidai', manako iyapana mu
> weremaga tagamawa."

Nu iyaranuguma mete nota kwarikwarisitamomu
(Mateyu 5:38-48; 7:12)

27 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Nau wainasiniyamu ragidai, nau
karako wi nidiyani ki wi naigida mena wainapumuri; Wi iyaraguma

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki wi ubumuri mu nota kwarikwarisitamuri, ade wi wainaniyamu
siyasiya ragidai ki mu bamamugu ka wi denai bagi mena kwaiwagi.
28 Wi simaganiyamu ragidai ki denai ka wi mu waditamuri bagi, ade
wi giriniyamu pasuniyamu ragidai ki denai ka wi mu nene Mamanuga
God bameya guriguriwagi. 29 Iyapana mosi kau kwanabugeya miniyoto
ki kau denai e eba mini ko kamadi da e kau kwanabugi daikere mete
miniyoto ka baganai. Ade iyapana mosi kau nusurugi tatamai yadini ki
kau e eba bodapi ko kamadi da e kau midigi tatamai mosi mete yadini
ka baganai. 30 Iyapana mosi kau gwedegwedegi ki genei yagisi ki kau e
kwei, ade iyapana mosi kau gwedegwedegi mo pa wadubu ki kau eba
nuwagi kasiwara ade wadi. 31 Kau nuwageya iyapana kau bamageya
badidi kwaetagamana wainapiyei ki kau yabiri mu bamamugu inako
mete kwaenuwagi.

32 Kau nota kwarikwarisiniyamu ragidai ki mu mena kau denai nota
kwarikwarisitamiyowa ki ka Mamanuga God badidi pokere ki pokaiya
kau wadiniyoto bagi? Kau kwaenugibi ki ka eba gwede kawaya mosi. Bigi
kwae-tagamu ragidai ki mu mete kina inako deni deni nota kwarikwarisi
kasiwara-tagamu idiwu. 33 Ade iyapana bagi mena kau bamageya
kwaetagamu ragidai ki mu mena bamamugu kau bagi kwaenugowa ki
ka Mamanuga God badidi pokere ki pokaiya kau wadini-yoto bagi? Kau
kwaenugibi ki ka eba gwede kawaya mosi. Bigi kwaetagamu ragidai
ki mu mete kina inako kwae-tagamu. 34 Ade kau gwede mosi iyapana
mo kwebi manako kau notapiyei da e uburoto kau suruwagi ki denai
wirapana negeyana wainapiyei ki ka Mamanuga God badidi pokere ki
denai kau wadiniyoto bagi? Bigi kwaetagamu ragidai ki mu mete kina ka
mu mubo kowamuguma bigi kwaetagamu ragidai gwede mosi tageyamu
ki mu suruwa-maga ade denai wirapamana tagemana ki wainapiyamu.
35 Wi inako eba kwaiwogoi ko yau mena kwaiwogoi; Wi iyaraguma nota
kwarikwarisitamiyoi ade mu bamamugu bagi mena kwaiwogoi. Wi
iyapana gwede mo tagemuri ki ka mu denai wi suruwaga wirapamana
negemana ki eba wainapiyoi. Wi bagi supasupai mena inako kwaiwogoi
yamoi ki ka wi deniga kawaya ki wi aita ewa wadumuri ade wi ka mibai
Mamanuga God Iyarau Tondau Apunai e munuiyoma. Wainapumuri;
Berokoi kwaetagamu ragidai ade puyo wadamu ko denai parau eba
tagamu ragidai ki ka Mamanuga God mu mete waitatamiyau. 36 Ki pokere
Mamanuga God wi nuwanuwaniyau ki maba wi kowaguma inako mete
nuwanuwa-tamiyoi."

Iyapana berokoi eba tadeyomu
(Mateyu 7:1-5)

37 "Wi kowaguma emitamuri ki ka wi garugaru mu eba waigubatamuri
da Mamanuga God wi mete eba waiguba-niyoto. Ade wi idaga gurai wi

kowaguma naurimugu eba ugwaditamuri ragiragi da Mamanuga God e idai gurai wi naurigau mete eba ugwadini ragiragi. Iyapana berokoi wi bamagau badidi kwaetagubu ki wi deni mena notagogapumuri. Wi inako kwaiwagi ki ka berokoi wi badidi kwaigubu ki kuduba ka Mamanuga God mete notagogapoto. 38 Wi kowaguma puyo werenatamiyoi ki ka Mamanuga God wi mete puyo werenaniyoto. E negeni ki ka wi idagau posiyagisi siwagapoto iyapana poka nunumu dompiyamu ade kawareya kawareya nunumu dompiyamu posiwagau siwagapiyau ki maba posiyagisi siwagapoto. Ko wi iyapana gwede maraitau tagemuri ki denai ka Mamanuga God wi maraitau negeni, ade wi iyapana gwede kawaya daganani tagemuri ki ka Mamanuga God denai kawaya daganani wi negeni."

39 Iyesu inako wagubu manako keyakeyai mo tadebu, wagubu ke; "Iyapana yabui kenekenei apunai mosi ki ka e eba uburoto e waretai yabui kenekenei ki e idaiya yadini yawata kabuwapoto. Pa mena. E inako kwae-yogono ki ka mu apeya ewapuru yawata paerepomoto bobau sumoto. 40 Iyapana gwede mosi kataitagamana wainapiyamu ki ka mu eba ubumoto kabuwamaga apunai ki e raurupomoto. Ko e badidi kabuwatamiyau ki mu kataitagisi kewoyagisi ki ka mu katai-maga ka kabuwamaga apunai ki e katai mete eyaka mena.

41 Kau nima kau waretagi e yabuiya gwede mugu marai munta mo kene-pupu empipi nuwegei ki ka kau badidi pokere naiya kau kiya yabugeya ripa tapai kawaya mo kenepupu ki eba empipi were nuwegei. 42 Kau gwede nana kau waretagi siyei, nuwegei ke; 'Kabai, kau yabi da nau waitaniyani mugu marai munta kau yabugeya supu ki koritapani.' Kau gwede nana inako nuwegei ko ripa tapai kawaya kau kiya yabugi kenepupu ki kau eba empipi were nuwagibi? Wi ka midiga pa matakawagau ragidai. Wi yabiri ripa tapai kawaya wi wiga yabuga kenepupu ki koritapumuri da wi tawana naigida empumuri were ewa ka wi kowaguma yabumugu mugu marai munta kene-pupu ki waitatamuri koritapumuri." Iyesu inako wagubu.

Ripa mibai kirau ki yonai
(Mateyu 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ripa iruirui kawaya ki mibai berokoi eba kiroto ade ripa wayowayoi ki mibai bagi eba kiroto. 44 Ripa mibai kirau ki pokaiya ka wi ripa makamaga kataiwagi. Damaya madai ki siporo eba wenapoto ade impunewa ki madai kauma eba wenapoto. 45 Ki maba, iyapana bagai ki e nuwai notai ka taniwena ki pokere e bagi mena kwaewagau ko iyapana berokoi ki e nuwai notai ka berokoi mena posiwena uburau ki pokere e berokoi mena kwaewagau. Iyapana nima e nuwai notai nota bagi mena notapiyau ki e umuneya ka yona bagi mena bauwagau, ko iyapana nima e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuwai notai nota berokoi mena notapiyau ki e umuneya ka yona berokoi mena bauwagau."

Tawa wadamu ragidai apeya mu keyakeyaimaga
(Mateyu 7:24-27)

46 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Wi badidi pokere kawareya
kawareya 'Kaiwawoni, Kaiwawoni' sidiyamu ko nau nidiyakani ki wi
makeya makeya eba kwaiwagamu? 47 Iyapana nima nau bamaneya
baiyagisi manako nau yonani suwagubuwani ki e makeya makeya
kwaeyogono ki e iyai badidi maba ki keyakeyai nau karako wi
kabuwaniyani wainapumuri; 48 E ka apunu mosi e tawai bebedai uruba
rorowa kawa-kawaya ukwatapu bebeda nunutapu ubumu ki maba.
Awana goya bauwena tawa ki kweyana gwairi kwaewagawa ko tawa
ki bebedai ragiragi kawaya uburawa ki pokere tawa ki eba gwairi-
wena. 49 Ko iyapana nima nau yonani pa wainapoto ko makeya makeya
eba kwaeyogono ki ka e apunu mosi e tawai bebedai uruba iyaruiyaru
ukwapupu kaupupu ki e maba. Awana goya bauwena tawa ki minibu
manako tawa ki bebedai deni mena siwawena gwairi-pupu ki pokere
tawa ki rorororowena manako awana kawarapupu kaya-wena." Iyesu
inako wagubu.

Apunu kawai mosi e bigabigai apunai sigirawena
(Mateyu 8:5-13)

7 1 Iyesu dimawagawa tondawa da kamadubu manako kipu ubupu
kayawena umawa da natere Kaponiyamu bauwena. 2 Natere
Kaponiyamu rabineya ka apunu kawai mosi tawana Roumi were bauwena
ika tondawa. Piyara ragidai mu kawaimaga ka eyo. Apunu ki e bigabigai
nuwaiya po apunai mosi sigirawena powagana kwaewagawa. 3 Piyara
apunai ki Iyesu sisiyai wainapupu ki pokere e ubupu Diyu ragidai mu
kawakawaimuguma dai bibi tonotapu da mu Iyesu siyamana bauwagana
manako uburana sigira apunai ki iyapana ki nana.

4 Mu kayatagubu Iyesu bameya bautagubu manako mu nuwamaga
notamaga eyaka mena e simupu, tagubu ke; "Nu tononibu apunai ka
apunu bagi kawaya ki pokere kau nu mete kaigamu manako e bigabigai
apunai sigirawena ki kau iyapi. 5 Piyara apunai ki nu Diyu ragidai
nu nene ebotau wainapiyau ade nu gurigurinuga tawai ki e nu nene
mete wadubu." 6 Mu Iyesu inako simupu manako bananamupu mete
kayatagubu.

Mu umunamawa da tawa kikireya bautagamana kwaetagamawa
ka piyara apunai ki yona mo ade tonopupu, wagubu ke; "Wi kaiwagi
Kaiwawo apunai ki simuri da e nau tawaneya eba umunoto. Nau ka eba
gwede mo bagi kwaesugubuwani da e nau bamaneya baiyagisi, 7 ade nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e bameya surana ki mete eba baganai. Ko wi simuri da e wateya mena ika uburoto yagisi ki ka nau bigabigani apunai iyayagisi. 8 Nau mete kina ka iyapana kawakawai dai mu kobamugu. Mu gwede mo tagisi ki nau makeya makeya kwaesugani. Ade iyapana dai nau kobaneya. Nau mu kayatagamana suwagani ki mu kaya-tagisi ade mu kebomana suwagani ki mu kebomoto. Ade nau bigabigani apunai nau bigani mo kwaewagana siyani ki ka e nau bigani ki kwaeyagisi. Ko ki maba wi karako Iyesu simuri da e yona mena yagisi manako e umuneya ka nau bigabigani apunai iyayagisi." Piyara apunai ki yona inako tonopupu manako iyapana kayatagubu Iyesu bameya bautagubu yona ki makeya makeya e simupu.

9 Iyesu yona ki wainapupu ka e notai wagubu ke; "Akae, apunu ki e sumai ka kawaya." E inako notapupu manako wirawena iyapana ropani kawaya e eweya umunamawa ki tadebu, wagubu ke; "Nau suwagani wainapumuri; Tawana Isiraero ragidai wi paunagau ka nau iyapana yau e sumai maba mo eba bananapuwani."

10 Bibi ragidai ki wiratagubu kaya-tagubu piyara apunai e tawaiya ade bautagubu ki ka mu sigira apunai ki iyawena ika tondawa emupu.

Koboro mosi e gubagai powena ki Iyesu iyapupu

11 Eba rowarowa ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ade iyapana ropani kawaya mete kina e bananamupu natere Naini kayatagubu. 12 Natere Naini kikireya gari umampu teta nakampu ki bameya bautagamawa ka mu natere ki ragidai yaraga mosi powena keroramupu gari tagaiya ononopamana ki nana ika kebomawa emitampu. Powena apunai ki e inai ka koboro, e gubagai eyaka mena ki po-wena. Ko tawa ki ragidai ropani kawaya ridi ki mete bautagubu kebomawa.

13 Nu Kaiwawonuga koboro ki empupu ki ka e nuwaboyai kawaya daganani wainapupu manako sibu, wagubu ke: "Kau yadi eba kirowa." 14 E inako wagubu manako kanibu e idai gerowo kawareya tapu. Ki makeya ka onodiba ragidai ubumpu doko manako Iyesu ubupu powena apunai ki sibu, wagubu ke; "Munu waunai, nau nidiyani wainapi; Kau kiri uburi." 15 Iyesu yona ki wagawa makeya ka powena apunai ki ade iyawena kipu ubupu bagi tondubu manako yona daikere wagubu. Ko Iyesu munu ki wadubu e inai kwebu.

16 Iyapana kuduba matakira ki emupu ka mu notamaga kowena kudu mete wainamupu manako Mamanuga God e si tepamupu, tagubu ke; "Kau yonagi wagau apunai kawaya mosi nu paunanugu bauwena. Mamanuga God e iyapanaiyoma nu iyaniyana ki nana ka e karako apunu yau tonopupu nu bamanugu bauwena yau kena." 17 Mu inako tagamawa manako Iyesu e badidi kwaewena ki sisiyai kawayawena kayawena tawana Diyudiya rabineya ade tawana tawana Diyudiya bameya ki mete kina ka iyapana kuduba e badidi kwaewena sisiyai mu kuduba waina-mupu gawarara.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Diyoni e kowakowaiyoma Iyesu bameya tonotapu
(Mateyu 11:2-19)

18 Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni e kowakowaiyoma e bameya
bautagubu manako Iyesu badidi kwae-wagawa umawa ki sisiyai e
kabuwa-mupu. 19 E yona ki wainapupu ka e kowakowaiyoma apeya ki
ade tonotapu da mu manu yau nu Kaiwawonuga manupamana, tagamana
ke; "Apunu nu nawanai idiwei ki kau baganai bo nu apunu kudubai mosi
bauwagana ki e nawanai idiwomu?"
20 Iyapana apeya ki Iyesu bameya bautagubu ka mu e simupu, tagubu
ke; "Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni kau manunimana ki nana
nu tononibu baigibi. Nu karako kau manunimei yau kena; 'Apunu nu
nawanai idiwei ki kau baganai bo nu apunu kudubai mosi bauwagana ki
e nawanai idiwomu?"
21 Iyapana apeya ki Iyesu bameya bautagubu ki makeya ka Iyesu
iyapana sigiramaga ebo ebo iyatamiyawa, keyai berokoi iyapana
giritamiyawa ki siwakeketamiyawa, ade iyapana yabu-maga kenekenei
ki dai mete iyatamiyawa da mu tawana ade empamawa, 22 ki pokere
e denai mu tadebu, wagubu ke; "Wi wiraiwagi kaiwagi manako wi
yabugere badidi empiyamu bo waina-piyamu ki kuduba wi apunu Diyoni
simuri, iwagi ke; 'Iyapana yabumaga kenekenei ki tawana ade empiyamu;
iyapana kerapumaga badabadamai bo kiyokiyoi ki iyatagubu ka iwu;
iyapana kwakwarepumaga kwatakwatawena ki ade iyatagubu; iyapana
wenagumaga kenekenei ki yona ade wainapiyamu; popotagubu ragidai
ki mu dai ade iyatagubu kimpu ubumpu, ade gwabau idiwu ragidai ki
mu ka yona bagi kawaya mete wainapiyamu. 23 Iyapana gwedewau mu
midimaga nau bamaneya eba togawagau ragidai ki mu ka mibi mamamai
idiwono.' Wi apunu Diyoni inako simuri." Iyesu inako tadebu.
24 Apunu Diyoni e tonotapu ragidai ki wiratagubu kayatagubu eweya ka
Iyesu iyapana ropani kawaya ika dibimupu idiwa ki apunu Diyoni e nene yona
yau tadebu, wagubu ke; "Wi naiya apunu Diyoni bameya iyapana eba idiwu
tawaneya kaigubu ki ka wi gwede empamana ki nana kaigubu? Wi gwaba
mosi nusuru gipiyau ki empamana ki nana kaigubu bo? 25 Wi gwede empa-
mana ki nana kaigubu? Wi apunu mosi e gwedegwedei bagibagi monagawena
ki empamana ki nana kaigubu bo? Pa mena, iyapana gwedegwede bagibagi
umamu ragidai ki mu ka upi eba kwaetagamu ko mu ka kawakawai ragidai
mu tawamaga bagi ki rabineya pa idiwu. 26 Ko karako nau sidimuri; Wi
mibai gwede empamana ki nana kaigubu? Wi Mamanuga God e bonanai
wainapiyawa wagawa apunai mosi ki e empamana ki nana kaigubu bo? Ena,
wi ki nene kaigubu. Ko nau nidiyani wainapumuri; Apunu Diyoni e ka eba
Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai ki mena ko e ka ade
kawaya esida, 27 mibai ka Mamanuga God e okai e nene inako wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘Nau yonani wagana apunai ka nau bibi yabiri tonopani da e kau
yawatagi meyoto.’
28 Oka ki inako wagubu ko nau ade nidiyani wainapumuri; Iyapana
kuduba emitamiyamu mu paunamugu ka apunu Diyoni e mena
ka kawaya esida. Ko aita ewa Mamanuga God e gari rabineya
idiwana ki marai baiyagisi makeya ka iyapana nima munu marai
munta maba tondau ki e ka ade apunu Diyoni raurupoto esida.”
29 Iyapana pakasi ragidai kuduba ade takesi wadamu ragidai mete kina
Iyesu e yonai ki wainamupu ka mu tagubu ke; “Ki mibai, Mamanuga God
e yawatai kabuwaniyau ki ka supasupai kawaya.” Mu inako tagubu ki
mibai ka apunu Diyoni ororeya mena mu siruwatapu. 30 Ko Parisi ragidai
ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ki mu notamaga ka eba
wirawena ade Mamanuga God mu nene kwaewena ki mu tagararamupu
ki pokere apunu Diyoni mu eba siruwatapu.
31 Ko Iyesu iyapana ika idiwa ki ade tadebu, wagubu ke; “Wi karako
idiwu ragidai wi iyaga badidi maba ki keya-keyai nau badidi maba
suwagani? 32 Wi ka munu rasi imatau yanuwatagamu ki mu maba. Mu ka
mu mubo deni deni tagamu kasiwara, tagamu ke; ‘Wi taereigamana ki
nana nu kainaga minimei ko wi eba taereiwagamu.’ Bo ade tagamu ke;
‘Nu nuwaboya umayoi iwegemei ko wi yadi eba kimu.’ 33 Nau keyakeyai
ki suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Iyapana siruwatamiyawa
apunai Diyoni bauwena ki ka e Mama-nuga God nene bani kamadubu
ade awana ‘waeni’ mo e mete eba kubabu. Ko wi e kwaewena ki emupu
ki ka wi e simpu siyasiya, iwagubu ke; ‘Kweya kairapu mosi e rabineya
tondau.’ 34 Ade nau Kunumau Kawapuwani Apunai bausugubuwani ki
ka nau bani yo awana kubabuwani manako wi nau sidimupu, iwagubu
ke; ‘Empumuri, e ka kupekupei ade awana kawaya daganani kubarau
e yabarai babawagau. E takesi wadamu ragidai ade iyapana bigibigi
nu tagarara-tamemei ragidai ki mu waretamaga.’ 35 Wi inako iwagamu
ko iyapana gwede-wau Mamanuga God e yonai suma-pomoto ki mu
kataitagisi da Mamanuga God e notai ka mibai supasupai bagi kawaya
esida.” Iyesu inako wagubu.

Ridi mosi bigi mena kwaewagawa ki Iyesu bameya bauwena

36 Parisi apunai mosi Iyesu nene bibi tonopupu da e bauwagana e tawaiya
mete kupetagamana ki nana wagubu ki pokere Iyesu ika bauwena tawa
rabineya kanibu tondubu manako mete kupetaga-mana kwaetagamawa.
37 Natere ki rabineya ka ridi mosi bigi mena kwae-wagawa ridai ki ika
mete tondawa. Iyesu bauwena Parisi apunai ki e tawaiya kupewagawa
tondawa ki sisiyai ridi ki wainapupu manako e karakara mosi ki mu
bowa pokaiya yamanamupu ki rabineya e ripa otai aurai bagi kawaya mo
minibu ki e wadubu Iyesu bameya kayawena. 38 E Iyesu tagere bauwena e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kerareya ubupu manako yadi kipu. E yadi kirawa ki yabui iwai supu Iyesu kerarai pasipupu manako ridi ki kwarisi-wena tondubu e yabui iwai Iyesu kerareya ki e debai kumai rowarowa kawaya pokaiya surupupu. Surupupu kewowena ka e Iyesu kerarai kiyauyau-pupu manako ewa ripa otai aurai bagi kawaya ki wadubu e kerarai kawareya kwebu wira.

39 Parisi apunai ki ridi ki badidi kwaewena empupu ka e notai wagubu ke; "Apunu yau Mamanuga God e bonanai mibai wainapibena waguibena ki ka e ridi yau karako e midi geyapiyau ki e iyai berokoi mete kataiwagubena, mibai ka ridi yau ka bigibigi." E notai inako wagubu.

40 Ko Iyesu apunu ki empupu manako sibu, wagubu ke; "Saimoni, nau yona mo kau nidiyana wainapakani."

E inako wagubu ka apunu Saimoni denai wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kau badidi wainapiyei ki kau sidi."

41 Ko Iyesu keyakeyai mo e sibu, wagubu ke; "Iyapana apeya mu ka apunu kawai mosi e bameya bowa madai dai sikwatagubu. Mosi ka bowa madai kawaya daganani (500) sikwa-wena ko mosi ka bowa madai maraitau (50) ki mena sikwawena. **42** Iyapana apeya bowa madai sikwatagubu ki denai wirapamana marai bauwena ki ka mu bowa madai pa mena ki pokere apunu kawai ki mu nuwaboyamaga wainapupu manako mu sikwamaga ki kuduba e deni mena surupupu. Ko nau karako kau manuniyani; Mu apeya ki mu paunamugu ka nima mamama kawaya mu kawaimaga ki e bameya wainapupu?" **43** Iyesu inako wagubu manako apunu Saimoni denai wagubu ke; "Nau wainapakani da bowa madai kawaya daganani sikwawena apunai e sikwai surupupu ki kena."

"Ena, kau yona mibai nuwagibi." **44** Iyesu inako wagubu manako wira-wena ridi ki empupu manako apunu Saimoni ade sibu, wagubu ke; "Kau ridi yau empiyei? Nau kau tawageya bausugubuwani ki kau nau kerarani siruwapana awanai mo eba tegebi. Ko ridi yau ka e eya yabui iwai pokaiya nau kerarani siruwapupu manako ewa e debai kumai pokaiya nau kerarani surupupu. **45** Nau tawageya bausugu-buwani ki kau diriwani eba kwaenugibi nau eba kiyauyausinibi. Ko ridi yau ka nau tawageya bausugubuwani ki makeya ka e nau kerarani mena kiyauyaupiyawa tondawa da karako yau kena. **46** Kau awana monamonai nau debaneya eba kwebi wira ko ridi yau e ka ripa otai aurai bagi kawaya nau kerapuni kawareya kwebu wira. **47** Nau nidiyani wainapi; Ridi yau e paere ropani kawaya kwaewena ki kuduba nau karako deni mena surupuwani kewowena ki pokere e kawaya daganani nau nota kwarikwarisi-siniyau. Ko iyapana nima paere marai munta kwaewena manako nau uburani paere marai munta ki surupani ki denai ka iyapana ki uburoto maraitau mena nau nota kwarikwarisisiniyono.

48 Iyesu inako wagubu manako wirawena ridi ki empupu sibu, wagubu ke; "Kau bigi badidi kwaenugibi ki kuduba nau deni mena surupakani kau tagageya kwenupakani."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

49 Iyapana ika bani kupamawa idiwa Iyesu yonai ki wainamupu ka mu
mubo mubo umana misimisitagawa, tagamawa ke; "Apunu yau ka nima?
E wagubu da e bigi deni mena surupana kwenupana ki nana wagau."
50 Mu inako tagubu ko Iyesu ridi ki ade sibu, wagubu ke; "Kau sumagi
pokaiya ka kau iya bananapipi ki pokere naigida mena nuwabagi
rabineya kayanuwagi."

Momai upu ki keyakeyai
(Mateyu 13:1-23; Maki 4:1-20)

8 1 Mara dai kewowena eweya ka Iyesu tawana tawana natere natere
kayawena Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya
badidi maba idiwana ki yonai bagi kawaya dimawagawa umawa. E
tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewo-wena kerapu apeya, 2 ade
naiya sigira ebo ebo wadumupu keyai berokoi mu rabinamugu idiwa ko
Iyesu mu iyatapu ridi dai ki mu mete kina e mete kaya-tagubu. Ridi ki mu
simaga ka yau kena; Mosi ka Meri si daikere Magidarini tagubu (naiya ka
keyai berokoi kuduba ida daikere kewowena daikere apeya (7) e rabineya
idiwa ko Iyesu berokoi ki kuduba siwakeketapu gawarara), 3 mosi ka
Diyona (e nobomoi ka kaiwawo Erodi e piyaraiyoma mu kawaimaga mosi
si ka Kusa), ade mosi ka Susana. Ridi ki kena ade ridi ropani kawaya
dai mete kina karako Iyesu ade e tadeyau kabukabuwa ragidai mete
kayatagubu mu waitatamawa iwa.
4 Iyapana tawana tawana bautagubu Iyesu empamana ade e yonai
waina-pamana ki nana e kwagaramupu idiwa manako e mu paunamugu
ubupu waigugu were tadebu, wagubu ke;
5 "Apunu mosi ka momai dai urana kayawena. E momai ki urawa
umawa ka momai dai kerapu dabireya gwegwe-tagubu manako midiwari
garugaru mena bautagubu momai ki kupampu gawarara. 6 Momai
dai ka e yaroyaro kawareya upu. Momai ki ugwadubu susukwana ko
garugaru mena sura-tagubu mibai ka witai waira rabineya eba supu ade
waira ki awana pa mena. 7 Ade momai dai ka gwabau gaya kakapareya
gwegwetagubu wenatagubu ko gwaba niniurau rapupu ki pokere
wenatagubu ko mibai eba kipu. 8 Ko momai dai ka e waira bageya upu
manako ugwede susukwanapupu wenatagubu kawakawayatagubu momai
eyaka eyaka mibai apunai ida daikere mena (100) kipu."
Iyesu inako wagubu ade wagubu ke; "Wi wenaguga mete kina ki ka
wi nau waigugu suwagubuwani yau mibai naigida mena wainapumuri
wetawetara."
9 Ki eweya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai e manumupu, tagubu
ke; "Kau waigugu nuwagibi ki mibai ka badidi?" 10 Ko e denai tadebu,
wagubu ke; "Mamanuga God e gari rabineya idiwana ki yonai wekewekei
ki mibai kuduba ka nau matarau wi nidiyakani ko iyapana dai ki nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

waigugu mena pokaiya mu tadeyakani da mu yabu tamono ko mibai eba empomoto ade wainapomono ko mibai eba kataitagisi."

11 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Waigugu suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Momai upu ki ka Mamanuga God e eya yonai. **12** Momai ki kerapu dabireya gwegwetagubu ki mibai ka yau kena; Iyapana dai mu ka Mamanuga God e yonai wainapomoto ko Berokoi Apunai Seitani garugaru mena baiyagisi mu notamaga yadini gogapoto manako yona ki surupoto da mu yona ki eba sumapomoto ade iya waunai mete eba yadini. **13** Momai yaroyaro kawareya gwegwetagubu ki mibai ka yau kena; Iyapana dai mu ka Mamanuga God e yonai wainapomoto mamamatagisi ko yona ki mibai mu rabinamugu eba supu tawawena ki pokere gwede mo mu sumamaga nukepana empana ki nana baiyagisi ki ka mu Mamanuga God e yonai ki garugaru mena notagogapomoto. **14** Ade momai gwabau gaya kakapareya gwegwetagubu ki mibai ka yau kena; Iyapana dai mu ka Mamanuga God e yonai wainapomoto ko mu waira yau gwedegwedei empomono yabumaga midiyayogono ade mu mubo gwede-gwedemaga kawayawagana ki nana mete wainapomono ki pokere Mama-nuga God e yonai wainamupu ki mu notamaga ki utapoto manako mu mibimaga mo eba kiroto raiyagisi. **15** Ko iyapana dai mu ka e momai waira bageya upu ki maba. Mu ka Mamanuga God e yonai wainapomoto sumapomoto mu rabinamugu yadini doko manako kasiyarai kawaya ubumono da mu mibimaga bagi kawaya kirono."

Duna eba wekepamana ki waigugui
(Maki 4:21-25)

16 Iyesu ade tadebu, wagubu ke; "Iyapana mosi duna beupoto ki ka e duna ki bani taroto? E digumau taroto bo kurari umuneya wekepoto bo? Ae, pa mena, e duna matarau taroto manako iyapana e bameya baitagisi ki ka duna tanai tawa miniyau siwa ki mu empomoto.

17 Wi gwedegwede kuduba weki gwaiya kwaiwagamu ki ka ewa marai mosi matarayagisi. Ade wi gwedegwede kuduba utapiyamu ki utai ka ewa marai mosi wakayagisi matarayagisi taneya tondono.

18 Ki pokere wi yona badidi maba wainapumuri ki wi naigida mena notapumuri wainapumuri. Iyapana nima yona mibai wainapupu wadubu doko ki ka e yona waunai mosi ade wainapoto yadini. Ko iyapana nima yona ki eba wainapupu wadubu doko ki ka e ewa mo eba yadini ade marai munta wadubu ki mete gogayagisi."

Iyesu e inai ade e eya yowaiyoma
(Mateyu 12:46-50; Maki 3:31-35)

19 Iyesu e eya inai ade e eya yowai-yoma mete kina e bameya bautagubu ko iyapana ropani kawaya e kwagara-pamawa idiwa ki pokere

mu e bameya bautagamana mete yonatagamana ki ka ragiragi kawaya.
20 Iyapana mosi bauwena Iyesu sibu, wagubu ke; “Kau inagi ade kau
yowagiyoma mete kina bautagubu tawa ureya ubumu kau nene tagamu.”
21 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Iyapana gwedewau nau Mamai God e
badidi wagau ki wainapiyamu makeya makeya kwaetagamu ragidai ki
mu mena ka mibai nau yowaniyoma ade nau inaniyoma.”

Nusuru kawaya mo bauwena Iyesu wagubu puruwena
(Mateyu 8:23-27; Maki 4:35-41)

22 Mara mosi ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina waka
mo kawareya yamupu manako e ubupu mu tadebu, wagubu ke; “Waka
yau kawareya kaburu papasi daikere kaigomu.” E inako wagubu manako
kayatagubu.
23 Mu kayatagubu kaiwa ka Iyesu e yabui towena ki pokere e
kwarisiwena ukwarawa. Garugaru mena ka nusuru kawaya mo bauwena
towawa wirawena yabadubu waka rabineya posiwena manako waka
waunitau kaburu surana kwaewagawa. 24 Iyesu e tadeyau kabu-kabuwa
ragidai kaimpu e wadumpu yabuyabu simupu, tagubu ke; “Kaiwawonuga,
Kaiwawonuga, nu popoigamana kwaigemei.”
Iyesu yabuwena kipu ubupu ragiragi kawaya nusuru towawa tadebu
manako ki makeya ka nusuru pamenawena ade towawa bigawena
manako kaburu kwarisiwena ukwapu. 25 Ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa
ragidai tadebu, wagubu ke; “Wi sumaga ka bani?” E inako wagubu ko mu
notamaga kowena kudu mete wainapamawa mu mubo mubo tagamawa
kasiwara, tagamawa ke; “Apunu yau ka nima? E bonanai ragiragi kawaya
wagubu manako nusuru yo towawa e bonanai wadumupu.”

Kweya kairapu apunu mosi giripupu
(Mateyu 8:28-34; Maki 5:1-20)

26 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina tawana Gariri
kamadumpu waka kawareya kaya-tagubu kaiwa da papasi daikere Gerasini
ragidai mu tawanamugu bautagubu. 27 Iyesu waka kamadubu kanibu
wairau surawa ki makeya ka apunu mosi bauwena e ika bananapupu.
Apunu ki ka natere ki mu apunumaga mosi ko kweya kairapu dai e rabineya
idiwa. E ebo tawaiya eba tondawa ko mara ropani kawaya ka e iyapana
popai kwakwarepumaga ragu rabineya naka-pamawa ki mu watamugu
ukwarawa. E sipuma eba umarawa ko ni matarau umawa. 28 E Iyesu
empupu ki ka e kwewena Iyesu yabareya gwairiwena ukwapu manako e
bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; “Iyesu, Kawainuga God Kunumau
Tondau e Gubagai ka kau. Kau gwede berapana ki nana nau bamaneya
baunugibi? Nau nidiyani; Kau eba girisini.” 29 E yona ki wagubu ki mibai ka
Iyesu ororeya mena kweya kairapu e rabineya tondawa ki siwakekepupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Naiya, mara ropani kawaya ka keyai berokoi ki apunu ki wadubu doko kasiyara kweyawa. E bigawagana ki nana ka iyapana kawareya kawareya e idai kerarai taburuba pokaiya umamawa dokodoko, ko e kwikwi gengemu-wagawa taburuba ki purupurutagamawa manako kweya kairapu ki e yabiripiyawa da e iyapana eba idiwu tawaneya ki kayawagawa umawa.

30 Ko Iyesu apunu ki empupu manako kweya kairapu e rabineya tondawa ki manupupu, wagubu ke; "Kau sigi ka badidi?"

"Nau sini ka Damu Kawaya." E inako wagubu ki mibai ka kweya kairapu ropani kawaya apunu ki e rabineya idiwa. 31 Kweya kairapu ki kawareya kawareya nuwasiyasiya nene Iyesu siyamawa, tagamawa ke; "Bita wadamana tawaneya waira kobaiya ki kau eba tononiyo."

32 Karako ka kweya madanai daikere eba uwama ka papa boyo ropani kawaya eba bigabigai buri sipuratagamawa idiwa. Kweya kairapu papa boyo ki emitampu ka mu Iyesu kawareya kawareya siyamawa, tagamawa ke; "Kau nuwagi manako nu kaigamu bo buri rabinamugu teteigamu idiwomu."

"Ki baganai, kaiwagi." Iyesu inako wagubu, 33 manako kweya kairapu ki kuduba apunu ki kamadumpu matarau bautagubu kayatagubu manako bo ki rabinamugu tetetagubu. Ki makeya ka bo ki kuduba mu yabaramaga babawena kweya ki erida mena garugarumupu kaburu sikisikimupu manako nonamaga kubabu popotagubu gawarara.

34 Bo baikamutagamawa ragidai ika idiwa gwede wenawena ki kuduba emupu ka mu wakapatagubu kaya-tagubu tawa tawa iyapana tademawa iwa, 35 manako iyapana ki waratampu kayatagubu Iyesu bameya mu mubo yabumugere empamana ki nana bau-tagubu. Bautagubu ka mu apunu ki naiya kweya kairapu e rabineya idiwa ko karako kamadumpu kayatagubu ki e yabarai supasupawena monagawena ika Iyesu kerareya bagi kawaya tondawa emupu. Mu matakira ki emupu ka mu notamaga kowena kudu mete waina-pamawa. 36 Ko bo baikamutagamawa ragidai ubumpu mu mubo yabumugere apunu ki badidi maba iyawena emupu ki sisiyai kuduba mu kowamuguma kabuwatampu. 37 Tawana Gerasini ragidai kuduba yona ki wainamupu ka mu kudu ebotau wainamupu didigura-maga mete wagubu manako mu Iyesu baiyonomupu ki pokere e waka rabineya ade yapu posiwena kamaditapu kaya-wena. 38 Iyawena apunai ki Iyesu mete kayatagamana ki nana wagubu ko Iyesu e munapupu sibu, wagubu ke; 39 "Ae, ki pa mena. Kau wiranuwagi kau tawageya kayanuwagi manako Mamanuga God kau nene bagi kawaya badidi kwaewena ki sisiyai kuduba kau kowagiyoma tade."

Iyesu inako wagubu manako apunu ki kayawena natere ki rabineya e bameya Iyesu badidi kwaewena ki sisiyai kuduba iyapana tadeyawa umawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Munu ridai popai ade ridi sigisigirai
(Mateyu 9:18-26; Maki 5:21-43)

40 Iyesu waka kawareya ade wira-wena kayawena kaburu papasi
daikere bauwena ka iyapana kuduba e nawanai ika idiwa ki e
paraupamawa ade e diriwai kwaetagamawa. 41-42 Ki makeya ka Diyu
ragidai gurigurimaga tawai ki debai apunai mosi ika bauwena Iyesu
yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu. Apunu ki e petei
eyaka mena ki e kwamurai ka ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki e
sigirawena powagana kwaewagawa ki pokere apunu ki Iyesu gigipiyawa
da e tawaiya e mete kayatagamana ki nana wagubu.

Iyesu mete kayatagubu ko iyapana ropani kawaya e kwagaramupu
paupuna-mpu mete kayatagubu. 43 Iyapana ropani kawaya ki mu
paunamugu ka ridi mosi ika kaniyawa ki kwamura ida esida kewowena
kerapu apeya (12) rabineya sigira mena tondawa ko e kobaiya dara
maramara bauwagawa. Iyapana e iyapamana kwaetagamawa ko e
eba iyawena. 44 Ridi ki iyapana paunamugu Iyesu tagere ika kaniyawa
manako e giyansu mena kanibu Iyesu midi tatamai ki madanai mena
geyapupu manako ki makeya ka e kobaiya bau-wagawa ki deni mena
kewowena.

45 Ko Iyesu wirawena iyapana manutapu, wagubu ke; "Ki nima nau
geyasinibu?"

Iyapana kuduba tagubu bodaboda ki pokere apunu Pita kanibu Iyesu
sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni kau emani, iyapana ropani kawaya karako
kau kwagaranimpu ki geyaniyamu."

46 Ko Iyesu wagubu ke; "Kasiyara mo nau rabinaneya bauwena
kayawena ki nau wainapuwani ki pokere nau kataineya da iyapana
mosi nau geyasinibu." 47 Ridi ki wainapupu da e kwaewena ki wekepana
yawatai pa mena ki pokere e kudu mibi didigurai bauwena Iyesu
kerareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako iyapana
kuduba yabaramugu ka e gwede nana Iyesu geyapupu ade e badidi maba
garugaru mena iyawena ki sisiyai kuduba e wagubu matara. 48 Ko Iyesu
ridi ki empupu manako denai sibu, wagubu ke; "Peteni, kau sumagi ki
pokaiya kau iyanugibi. Kau sigiragi wana kewowena ki pokere nuwabagi
rabineya kayanuwagi."

49 Iyesu yona ki wagawa makeya ka iyapana mosi apunu Yairusi e tawai
deneya bauwena apunu Yairusi sibu, wagubu ke; "Kau petegi powena. Nu
Nidiyau Kabukabuwa Apunai yau wauneya bauwagubena ki ka baganai
ko kau petegi karako powena ki pokere siyo da e wirayagisi kayayagisi."

50 Iyesu yona ki e wenagui mena wainapupu kamadubu manako
apunu Yairusi sibu, wagubu ke; "Kau notagi eba koyogono ko nau mena
sumasiniyowa ki kau petegi ade iyayagisi."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

51 Mu tawau bautagubu ka Iyesu iyapana kuduba munatapu manako
apunu Pita yo Diyoni yo Diyemesi ade munu ridai ki e inai mamai mete
kina ki mu mena waratapu tawa rabineya yamupu. 52 Iyapana kuduba ika
idiwa munu ki powena ki yadi wadamawa apenai meyamawa ki pokere
Iyesu mu tadebu, wagubu ke; "Wi gwede apenai meyamu? Munu ridai ki
eba powena ko e pa ukwarau."
53 E inako wagubu ko mu kataimugu da munu ki mibai powena ki
pokere mu e gwaigwitapamawa. 54 Ko Iyesu kanibu munu popai ki idaiya
wadubu manako sibu, wagubu ke; "Peteni, nau nidiyani wainapi; Kau kiri
uburi." 55 Ki makeya ka munu ridai ki e keyai ade bauwena e rabineya
yapu ugwadubu iyaiya manako e garugaru mena kipu ubupu. Ko Iyesu
mu tadebu, wagubu ke; "Wi bani dai kwemuri kupoto." 56 Munu ridai ki
e inai mamai mu notamaga kowena kodabamaga kamupu ko Iyesu mu
tatamatapu da mu petemaga badidi maba iyawena ki sisiyai mu iyapana
eba tademana ki nana wagubu.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tonotapu kayatagubu
(Mateyu 10:5-15; Maki 6:7-13)

9 1-2 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena
kerapu apeya mu nene wagubu bautagubu manako e kasiyara
tagebu da mu kayatagamana kweya kairapu ebo ebo siwakeketamana
ade iyapana sigira-tagubu ragidai mete iyatamana ki nana. E kasiyara
inako tagebu manako Mamanuga God e gari rabineya idiwana ki yonai
iyapana tademana ki nana mu tonotapu, 3 tadebu, wagubu ke; "Yawata
gwedegwedei, guna, igwa, masura, bowa madai, ade gwedegwede
raragai inako ki kuduba wi kamadumuri pa ida kasikasi kaiwagi. 4 Wi
tawa mo baiwagi manako iyapana mo wi nene kwaewagau ki ka wi e
bameya ukwapu-muri idiwoi da wi natere ki kamadu-muri makeya, ko
wi tawa yabayababa mo eba ukwapumuri. 5 Ko wi natere mo baiwagi
manako iyapana wi nene eba kwaetogomono ki ka mu beramaga berokoi
matarapamana ki nana ka wi waigugu yau mena kwaiwagi; Wi kerapuga
dogiyai mu tawamaga katamuruiya mena pasipumuri. Mu waigugu ki
empomoto ki mu kataitagisi da mu paeremupu."
6 Iyesu inako tadebu manako mu kayatagubu kaiwa tawana tawana
tawa tawa Mamanuga God e yonai bagi kawaya iyapana tademawa ade
sigira ragidai mete iyatamawa iwa.

Apunu kawai Erodi e notai babawena
(Mateyu 14:1-12; Maki 6:14-29)

7 Tawana Gariri ragidai mu kawai-maga Erodi gwedegwede yau kuduba
wenawena ki sisiyai wainapupu ka e notai babawena. Iyapana dai tagubu
da iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni naiya powena ki ade iyawena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kipu ubupu, 8 dai tagubu da oragai apunai Eraidiya ade wirawena
bauwena, ade dai tagubu da Mamanuga God e bonanai wainapiyawa
wagawa apunai mosi ki naiya takari kawaya tondawa ko powena ki
ade iyawena kipu ubupu bauwena. 9 Apunu Erodi iyapana yonamaga ki
wainapupu ka e notai babawena, wagubu ke; "Nau apunu Diyoni e gobai
meyamana puru ki yonai suwagubuwani ko apunu karako bauwena
matakira ebo ebo kwaewagau wainapakani ki e ka nima?" Apunu
Erodi e notai inako wagubu manako e Iyesu empana ki nana ki yawatai
kwaenepiyawa tondawa.

Iyesu iyapana 5,000 bani tagebu
(Mateyu 14:13-21; Maki 6:30-44; Diyoni 6:1-14)

10 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ade wiratagubu bautagubu
manako mu badidi kwaetagamawa ki sisiyai mu makeya makeya Iyesu
simupu. Simpu kewowena ka e mu waratapu iyapana kamaditampu
manako mu mubo mena kayatagubu natere mo si ka Besaida bautagubu.
11 Ko mu tawana bani deneya kaya-tagamawa ki iyapana ropani kawaya
mu emitampu manako ewakumatampu kayatagubu mu bamamugu ade
bau-tagubu. Iyesu iyapana nuwaboyamaga wainapupu ki pokere e mu
diriwamaga kwaewena Mamanuga God e gari rabineya idiwana ki yonai
mu tadeyawa ade sigira ragidai mete iyatamiyawa.

12 Madega kanibu kekerawagawa ka Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai
e bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Madega surana
kwaewagau ko tawana yau ka tawa pa mena ki pokere iyapana ropani
kawaya yau tonotami da mu tawa tawa kayatagisi ukwapamana watai
kwaenepomoto ade bani kupamana ki mete kwaenetagisi."

13 Mu inako tagubu ko Iyesu mu emitapu manako denai tadebu,
wagubu ke; "Ae, ki inako pa mena. Wi wiga baniga dai tagemuri da mu
kupomoto."

Ko mu denai e simupu, tagubu ke; "Akae, nu bani buredi ida daikere
mena ade iyana apeya ki mena nu nuga masuranuga temipi, ko iyapana
yau ka ropani kawaya eba bigabigai. Nu kaigamana mu banimaga
gimarapamana ki nene nuwegei bo?" 14 (Iyapana ika damumupu idiwa ka
ropani kawaya, uratanai mena ka kuduba 5,000.)

Ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Wi
kaiwagi iyapana tademuri da damu mo rabineya ka iyapana 50 idiwoto
ade mosi rabineya ka 50 idiwoto, mu inako idiwoto kaya-tagisi."

15 E tadeyau kabukabuwa ragidai kaimpu iyapana makeya makeya
inako nakatampu kewowena, 16 ka Iyesu bani buredi ida daikere mena
ade iyana apeya ki mete tepupu pairawena esida kunumau yabu tapu
Mamanuga God bameya parauwena manako bani ki gerepupu e tadeyau
kabukabuwa ragidai tagebu da mu bani ki iyapana tagemana ki nana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wagubu. 17Iyapana kuduba bani ki kupampu matetagubu manako ki
eweya ka Iyesu kowakowai-yoma bani pirai kwanamupu kode rabineya
nunumupu manako kode ida esida kewowena kerapu apeya posi-tagubu.

Apunu Pita Iyesu nu Iya Negeyana Apunai Keriso sibu
(Mateyu 16:13-28; Maki 8:27–9:1)

18 Mara mosi ka Iyesu e eya mena guriguriwagawa tondawa manako
e tadeyau kabukabuwa ragidai e bameya bautagubu. Ko Iyesu mu
manutapu, wagubu ke; "Sidimuri; Iyapana tawana tawana idiwu ki mu
nau nene badidi tagamu? Mu wainapiyamu da nau ka nima?"
19 Ko mu denai e simupu, tagubu ke; "Mu dai wainapiyamu da kau
ka iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni. Ade dai tagamu da kau ka
oragai apunai Eraidiya ade wiranugibi baunugibi. Ade dai tagamu da kau
ka takari kawaya Mamanuga God e bonanai wainapiyeya nuwegeya ko
ponugibi manako ade iyanugibi kipi ubupi ki apunai."
20 Mu denai inako tagubu manako Iyesu mu ade manutapu, wagubu ke;
"Ko wiyo, wi wainapiyamu da nau ka nima?"
E yona ki wagubu ka apunu Pita denai e sibu, wagubu ke; "Kau ka nu
Iya Negeyana Apunai Keriso, Mamanuga God e nene."
21 Apunu Pita inako wagubu, ko Iyesu mu umunumaga umapu da
mu yona ki iyapana mo eba siyamana ki nana, 22 manako ade tadebu,
wagubu ke; "Nau Kunumau Kawapuwani Apunai aita ewa midi makari
kawaya mo bananapani. Iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya
dobopiyamu ragidai, ade Mamanuga God e gorai ki kataimugu ragidai
mete kina ki mu kuduba ka nau tagararasinimoto manako ubumoto
nau wadisinimoto susinimoto poyo. Nau posugani ko mara apeya eyaka
kewoyagisi eweya ka nau ade iyasugani kirani uburani."
23 E inako wagubu manako mu kuduba ade tadebu, wagubu ke;
"Iyapana nima nuwaiya nau ewaneya kayawagana wainapiyau ki ka
gwedegwede kuduba e eya iyai nene wainapiyau ki kuduba e kamadini
manako nau ripa korosi kawareya makarisugani ki maba e mete bita
makari nau pokanere maramara bananapana ki kudeya e eba wainapono
ko kasiyarai kawaya e eya korosi maba kawarapoto yabadini nau
ewaneya uburoto. 24 Iyapana nima e eya iyai karako yewe wairau ki
nene wainapiyau ki ka e eya iyai ewa nene ki e kaupiyau. Ko iyapana
nima nau pokanere e eya iyai karako nene kaupiyau ki ka aita ewa ka
iya mibai bananapoto yadini. 25 Iyapana nima waira yau gwede-gwedei
kuduba tepiyau ko e eya iyai ewa nene ki e kaupiyau manako e poyagisi
ki ka e aita ewa gwede yadini? 26 Iyapana nima nau pokanere bo nau
yonani suwagubuwani ki pokaiya midimamayagisi ki ka aita ewa nau
Kunumau Kawapuwani Apunai nau Mamai ade e aneyaiyoma bagi
kawaya mete kina mu tanimaga pokaiya ade wirasugani bausugani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makeya ki nau uburani iyapana ki mete midimamapani. 27 Nau yona yau
mibai wi nidiyakani; Wi karko idiwu ragidai Mamanuga God e kasiyarai
matarayagisi wi yabugere empumuri were ewa ka wi dai popoiwagi."

Iyesu kiyabui wirawena taniwena
(Mateyu 17:1-8; Maki 9:2-8)

28 Iyesu yona ki wagubu makeya pura eyaka mena kwaitana kewowena
eweya ka e apunu Pita yo Diyoni yo Diyemesi waratapu mu mubo mena
guriguritagamana ki nana kweya mo yamupu. 29 Iyesu guriguriwagawa
makeya ka e kiyabui wirawena ebo wenawena ade e midi tatamai poe
kawaya ki mete wirawena taniwena sinini tawana kuduba minibu
siwa. 30 Garugaru mena ka iyapana apeya ika mataratagubu Iyesu
mete yonatagamawa ubumawa. Mosi ka oragai apunai Mosisi ade
mosi ka oragai apunai Eraidiya. 31 Kunuma tanai bagi kawaya kawapu
mu kawarimugu minibu siwa manako Mamanuga God e ebo nuwaiya
winepupu tapu ki makeya Iyesu natere Diyerusa-remu rabineya bita
bananapana powagana ki sisiyai mu e mete tagamawa ubumawa.
32 Apunu Pita e kowaiyoma mete kina ukwapamawa ki yabutagubu
ki ka mu Iyesu kiyabui tanai kawaya ki emupu ade iyapana apeya e
mete yonatagamawa ubumawa ki mu mete emitampu. 33 Iyapana apeya
ki Iyesu kamadamana kwaetagamawa ka apunu Pita ubupu Iyesu sibu,
wagubu ke; "Kaiwawoni, nu yewe wi mete idiwei ka bagi kawaya. Karako
ka nu nabonabo apeya eyaka yewe waditamamu, mosi ka kau nene, mosi
ka oragai apunai Mosisi e nene, ade mosi ka oragai apunai Eraidiya e
nene. (Apunu Pita yona ki wagawa ka e notai babawena wagawa.)
34 E yona ki wagawa makeya ka oroguma kawapu mu ruputapu ki
pokere mu notamaga kowena kudu mete wainapamawa. 35 Ko bonana
mosi oroguma rabineya mete bauwena, wagubu ke; 'Yau ka nau
Gubagani. Nau e winepuwani ki pokere e mena yonai ki wi wainapiyoi
idiwoi."
36 Bonana ki yona inako wagubu kewowena eweya ka mu Iyesu e eya
mena ika uburawa emupu. E tadeyau kabukabuwa ragidai apeya eyaka
ki mu yabumugere badidi emupu ade waina-mupu ki mu mubo mena
notapamawa idiwa ko sisiya ki mu iyapana mo eba simupu.

Keyai Berokoi munu mosi giripupu
(Mateyu 17:14-18; Mateyu 17:22-23; Maki 9:14-27; Maki 9:30-32)

37 Nawaru puruwena ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete
kweya kawareya ade wiratagubu kawamawa manako mu kweya kerareya
bautagamawa makeya ka iyapana ropani kawaya mu ika bananatampu.
38 Iyapana ropani kawaya ki mu pauna-mugu ka apunu mosi ika uburawa
e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nidiyakani wainapi; Kau waitasini nau gubagani eyaka mena yau emani.
39 Maramara ka keyai berokoi mosi garugaru mena bauwagau kwewagau
nau gubagani wadau wairau kwenupiyau da e idai kerarai kuduba
patototagamu manako e umunai gipoporai bauwagau uwari sisiripiyau.
Keyai berokoi ki kawareya kawareya e makari kweyau ko garugaru mena
eba kamadau. 40 Kau tadeyei kabukabuwa ragidai mu keyai berokoi ki
siwakekepamana ki nana nau tadebuwani, ko mu siwakekemupu ko e eba
bauwena kayawena."

41 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; "Wi nau eba suma-
siniyamu ragidai. Wi paerepiyamu kawaya daganani. Nau mara badibadi
yabaranugu wi mete yewe idiwomu? Nau mara badibadi wi bitaga
kawaraponi yaroni tondoni?" E inako wagubu manako wirawena apunu ki
sibu, wagubu ke; "Baganai, kau gubagagi wadi nau bamaneya yabi."

42 Munu ki yabadawa makeya ka keyai berokoi ki e ragiragi kawaya
minibu wairau kwenupupu manako munu ki e idai kerarai kuduba
patoto-tagubu. Ko Iyesu e bonanai ragiragi kawaya keyai berokoi ki
siwakekepupu, munu uratanai ki iyapupu manako wadubu e mamai
kwebu. 43 Iyapana kuduba Mamanuga God e kasiyarai kawaya ki emupu
ka mu notamaga kowena kodabamaga mete kamupu.

Iyesu bagi kawaya badidi kwae-wagawa umawa ki kawareya iyapana
deni deni tagamawa kasiwara idiwa ki pokere Iyesu wirawena e tadeyau
kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; 44 "Nau karako wi nidiyani ki
wi notaga eba gogayagisi; Iyapana ubumoto nau Kunumau Kawapuwani
Apunai nau yogoni tagisi manako iyapana dai ki mu idamaga rabineya
nau tamusinimoto." 45 E inako wagubu ko mu notamaga ka gwede mo
bodapupu da mu yona ki mibai eba wainamupu. Mu e manupamana ko
mu kudu mete waina-mupu ki pokere eba manumupu.

Nima ka kawaya esida?
(Mateyu 18:1-5; Maki 9:33-40)

46 Mara mosi ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu paunamugu
nima ka kawaya esida ki sisiyai mu mubo deni deni tagamawa kasiwara
idiwa. 47 Mu notamaga badidi nota-pamawa ki Iyesu e ororeya mena
kataiwena ki pokere e munu mosi wadubu e madaneya tapu, 48 manako
tadebu, wagubu ke; "Iyapana nima nau sini pokaiya munu yau maba e
diriwai kwaewagau ki ka e nau diriwani mete kwaewagau. Ade iyapana
nima nau diriwani kwaewagau ki ka e nau Tonosinibu Apunai ki e
diriwai mete kwaewagau. Nau yona mibai suwagani wainapumuri;
Wi wainapiyamu da wi paunagau nima ka erida ki e ka esida, ade wi
wainapiyamu da wi paunagau nima ka esida ki e ka erida."

49 Iyesu inako wagubu, ko apunu Diyoni ubupu e sibu, wagubu ke;
"Nidiyei Kabukabuwa Apunai, apunu mosi kau sigi pokaiya kweya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kairapu siwakeketamiyawa ki nu emipi, ko e ka eba nu mete ewapuru iwei ki pokere e badidi kwaewagawa ki nu e kamadana ki nana simipi."
50 Apunu Diyoni inako wagubu, ko Iyesu wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai apunu Diyoni mete kina denai tadebu, wagubu ke; "Ae, wi e inako eba bodampena, mibai ka iyapana nima wi eba tagararaniyau ki e ka wi waretaga."

Tawana Sameriya ragidai Iyesu tagararamupu

51 Mamanuga God e Iyesu ade tepapana kunumau kayawagana ki marai rogobiwena ki makeya ka Iyesu natere Diyerusaremu kayawagana ki nana wainapupu ki pokere e kipu ubupu deni mena natere ki yawatai kayawena. 52 E kowakowaiyoma yabiri tonotapu e nene okukunatagamana ki nana ki mu kayatagubu kaiwa da yawatau ka mu tawana Sameriya ragidai mu nateremaga mo bautagubu. 53 Natere ki ragidai wainamupu da Iyesu natere Diyerusaremu kayawagawa ki ka mu gagayatagubu e diriwai eba kwaetagubu ko baiyonomupu. 54 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai Diyemesi yo Diyoni yona ki wainamupu ka mu nuwamaga pupuwena manako wira-tagubu Iyesu simupu, tagubu ke; "Kaiwawonuga, kau badidi wainapiyei? Nu Mamanuga God siyamu da mata nonarai kunuma were kaworoto natere yau ragidai ki uratamini popo bo?"
55 Mu inako tagubu, ko Iyesu mu nakaritapu, 56 manako mu natere ki kamadumpu natere mo kayatagubu.

Nu Iyesu eweya badidi maba kaigamu
(Mateyu 8:19-22)

57 Mu yawatau kayatagubu kaiwa ka apunu mosi Iyesu bameya bauwena manako sibu, wagubu ke; "Kau tawana bani kayanuwagi ki nau mete kina kau ewakumaniyoni umoni."
58 E inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Taku kamarai ki mu gawaramaga mete kina ade midiwari iyarau iwu ki mu tawamaga mete ripa kawareya wadamu ko nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau ukwarana bo aiyatasugana gawarani mo pa mena."
59 E apunu ade mosi sibu, wagubu ke; "Kau yabi nau ewaneya uburi mete kaigamu."
Ko apunu ki denai wagubu ke; "Kaiwawoni, kamadisini da nau yabiri kayasugani nau mamai powena ki ononopani were ewa ka nau bausugani kau ewageya kayasugani."
60 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Iyapana keyaimaga powena ragidai ki mu mena ubumoto popotagubu ragidai onono-tamini, ko kau upigi ka yau kena; Iyapana kebomana Mamanuga God e gari rabineya idiwana ki yonai kau dimanugowa umowa."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

61 Ade apunu mosi bauwena Iyesu sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni,
nau kau ewageya kayasugani ko kau naiya tonosini da nau niya
iyapananiyoma parautamani were ewa ka nau uburani kau ewageya
kaniyani.”
62 E inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Iyapana nima
Mama-nuga God e upi kwaewagau ko ade wirawagau ewere kayawagana
ki wainapiyau ki e kwaitana ka Mama-nuga God e gari rabineya e
kasiyarai pokaiya idiwana ki upi eba kwaeyagisi.”

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tonotapu kayatagubu

10 1 Ki eweya ka nu Kaiwawonuga e tadeyau kabukabuwa ragidai
ropani kawaya (72) ki winetapu da mu e upi kwaetagamana ki
nana. E tawana tawana ewa kayawagana wainapiyawa ki tawanai ka e
mu apeya tawana mo tonotapu ade apeya tawana mo tono-tapu. E inako
kwaewena, 2 manako yona yau tadebu, wagubu ke; ‘Maura ka kawaya
daganani ko raupomu ragidai ka eba ropani ki pokere upi apunai bameya
guriguriwogoi da e raupomu ragidai e kokoreya raupomutagamana ki
nana tonotamini. 3 Karako wi kaiwagi, ko nau nidiyani wainapumuri; Wi
ka papa sipi munai ki maba ko taku kamarai wasibena ki mu paunamugu
ka nau wi tononiyakani. 4 Wi kaiwagi ki ka bowa madai ki sikwai bo
igwa bo kerapuga tatamai inako ki wi eba tepiyoi ko ida kasikasi mena
kaiwagi. Ade wi iyapana yawatau bananatamuri ki wi eba ubumoi mu
parautamiyoi kwaenda wi madega kewopumuri.
5 Wi tawa mo yamuri ki ka wi yabiri yona yau mena iwagi ke; “Parau
kawaya nuwabagi pokaiya.” 6 Iyapana mosi ika nuwabagi rabineya tondau
ki ka e wi parauga ki mibai wainapoto. Ko tawa ki rabineya iyapana
mo inako pa mena ki ka wi parauga iwagubu ki wirayagisi wi wiga
rabinagau mete wadumuri kaiwagi. 7 Wi tawa mo yamuri ki ka wi tawa
ki mena rabineya kupeiwogoi idiwoi ko eba tawa roroneya iwoi. Iyapana
ubumoto bani yo awana wi negemoto ki ka baganai, ki ka wi upiga
kwaiwagamu ki denai.
8 Wi natere mo baiwagi manako iyapana ika idiwu wi diriwaga kwae-
tagisi ki ka baganai, mu bani negemoto ki wi kupumuri. 9 Sigira ragidai
dai ika mete kina ki wi ubumuri mu iyatamuri ade iyapana tademuri,
iwagi ke; “Wi Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana ki marai
waunitau wi bamagau baiyagisi.” 10 Ko wi natere mo baiwagi manako
iyapana ika idiwu wi diriwaga eba kwaetagisi ki ka wi imatau ubumuri
manako iyapana ika idiwu ki yona yau mena tademuri, iwagi ke; 11 “Wi
tawanaga dogiyai nu kerapunugu pasipupu ki nu wiga wairagau minimei
gwepemei. Ko wainapumuri; Mamanuga God e gari rabineya kaiwana
idiwana ki marai wana rogobiwena.” Wi inako mena mu tademuri. 12 Nau
nidiyani wainapu-muri; Iyapana bigimaga denai wadamana ki marai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

baiyagisi ki ka natere Sodomu ragidai bita maraitau yadini ko wi diriwaga eba kwaetagubu ragidai ki mu ka bita kawaya daganani bananapomoto.

13 Akae, natere Korasini ragidai. Akae, natere Betaida ragidai. Wi ka aita ewa bita kawaya daganani bananapu-muri. Matakira kawakawaya wi paunagau wenawena ki wi yabugere emupu ko wi notaga eba wirawena. Natere Taya yo natere Saidoni ragidai matakira ki maba empena ki ka mu ororeya mena mu beramaga berokoi ki kamadumpena mu notamaga wirawagu-bena Mamanuga God kabuwampena manako mu ubumpena gwedegwede tegetegerei umampena ku pasitagu-mpena ade mibai nuwaboyai idimpena. **14** Mamanuga God e idai gurai wi naurigau ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi ki ka e uburoto natere Taya yo natere Saidoni ragidai kawaya daganani nuwanuwatamini ko e wi maraitau nuwanuwaniyoto. **15** Ade natere Kaponiyamu ragidai, wi waina-piyamu da wi wibo kasiyaraga pokaiya esida kunumau yamuri, ko nau nidiyani wainapumuri; Ki pa mena. Mamanuga God e deni mena wi erida nununiyoto giriniyoto."

16 Iyesu inako wagubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai yona yau mete tadebu, wagubu ke; "Iyapana gwedewau wi yonaga wainapiyamu ki ka mu nau mete wainasiniyamu. Ade iyapana gwedewau wi tagararaniyamu ki ka mu nau mete tagararasiniyamu. Ade iyapana gwedewau nau tagarara-siniyamu ki ka mu nau Tonosinibu Apunai ki e mete tagararapiyamu."

Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai wiratagubu ade bautagubu

17 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ropani kawaya (72) ki mibi mamamai ade wiratagubu Iyesu bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Kaiwawonuga, nu kweya kairapu kau sigi pokaiya siwakeketameya ki ka mu nu umununuga wadamawa bautagamawa kayatagamawa."

18 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Berokoi Apunai Seitani e gwairiwena kauwena yangwara maba kunuma were kawapu ki nau empuwani. **19** Nau nidiyani wainapumuri; Nau kasiyara kuduba negebuwani da wi ubumuri wi iyaraga Seitani e raurupumuri manako e kasiyarai kuduba ki wi bamagau pamenayagisi. Nau kasiyara wi nege-buwani da wi motamota berokoi bo tori bo gwede berokoi inako ki wi taisi kurakuratamuri ko mu bidara wi eba negeni. **20** Nau yona yau nidibuwani ki kuduba ka mibai ko nau ade nidiyani wainapumuri; Keyai berokoi wi umunuga wadumupu bautagubu kaya-tagubu ki pokaiya wi eba mamama-iwogoi ko Mamanuga God wi siga kunumau okapupu ki mena pokaiya wi mamamaiwagi."

21 Ki makeya ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya Iyesu rabineya posiwena mamama kwebu manako e mibi mamamai Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God bameya parauwena, wagubu ke; “Mamai, kau ka kunuma yo waira ki Kaiwawoi ki pokere nau parauniyakani. Gora kataimugu ragidai ade katai ebo ebo kataitagubu ragidai ki mu bama-mugu ka kau yonagi wekepipi, ko iyapana karako munu rasi maba idiwu ki mu mena bamamugu ka kau notagi matarapipi. Ena, Mamai, kau kaubo nuwageya wainapipi da baganai ki pokere kau inako kwaenugibi.”

22 Iyesu Mamanuga God bameya inako parauwena kewowena ki ka e ade wagubu ke; “Nau Mamai gwedegwede kuduba tegebu nau umani sidibu. E mena e eya Gubagai nau kataisinibu wetawetara ade nau niya mena ka nau Mamai kataipuwani wetawetara. Ade iyapana gwedewau ki nau naubo nuwaneya winetapuwani da mu nau Mamai kataipamana ragidai ki mu mete kina ka nau Mamai kataipomoto.”

23 Iyesu yona ki wagubu kewowena ka e wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai mu mubo mena yona yau tadebu, wagubu ke; “Gwedegwede iyapana eba empiyamu ki wi yabugere empiyamu ki pokere mamamaiwogoi. **24** Nau yona mibai nidiyani wainapu-muri; Oragai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ropani kawaya ade kawakawai ragidai ropani kawaya mete kina ki mu ka wi karako badidi empiyamu ki mu mete empamana wainapamawa ko mu eba emupu. Ade wi karako badidi wainapiyamu ki mu mete wainapamana wainapamawa ko mu eba wainamupu.” Iyesu inako wagubu.

Keyakeyai tawana Sameriya apunai mosi e naureya

25 Mamanuga God e gorai kataiya apunai mosi Iyesu kerareya wadana ki nana e bameya bauwena manako manupupu, wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, nau badidi maba kwaesugani da nau denai maramara tondana kaniyana ki iyai yadani?”

26 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Kau manugi ki denai ka Mamanuga God e okai rabineya ka badidi wagau? Kau oka ki iyabapipi ki mibai kau badidi maba wainapiyei?”

27 Iyesu inako wagubu manako apunu ki denai wagubu ke; “Mamanuga God e okai wagubu ke; ‘Kau nuwagi notagi, kau mibigi ade kau kasiyaragi kuduba ki pokaiya nu Kaiwawonuga God deni mena nota kwarikwarisi-piyowa’, ade wagubu ke; ‘Kau kiya nene nota kwarikwarisinugei ki maba kau waretagi kau madanigeya tondau iyapanai ki e mete inako nota kwari-kwarisipiyowa.’

28 Apunu ki inako wagubu, manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Kau yona mibai nuwagibi ki pokere kau inako mena kwaenugowa ki kau iya tondowa kaniyowa.”

29 Ko apunu ki e nuwaiya ka e ebo notai utautapana wainapiyawa ki pokere e Iyesu ade manupupu, wagubu ke; “Mamanuga God e okai iyapana madaninugu idiwu nene wagubu ki ka iyapana gwedewau?”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 E inako wagubu ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Nau keyakeyai
mo karako suwagani ki kau wainapi; Apunu mosi natere Diyerusaremu
kamadubu natere Diyeriko yawatai ki kayawena surawa da yawatau
ka kuwa ragidai bautagubu e minimupu weumpu kwenumpu. E
gwedegwedei ki mu rikamupu kuwamupu manako kawareya kawareya
gudapamawa da e powagana kwaewagawa ka mu e pa kamadumpu
kayatagubu.
31 Mu kayatagubu eweya ka Mama-nuga God bameya dobopiyau apunai
mosi yawata ki surawa. E bidara wadubu apunai ki buri empupu ka e
paerewena tagai wirapupu deni mena kayawena, ko e eba waitapupu.
32 Ki eweya ka kunu Riwai mu apunumaga mosi yawata ki mete
surawa. Ko e mete kina bidara wadubu apunai ki empupu manako
paerewena tagai wirapupu deni mena kayawena.
33 Siyarai ka tawana Sameriya ragidai mu apunumaga mosi ika
yawatau surawa da bidara wadubu apunai ki buri empupu. E nuwaboyai
wainapupu, 34 ki pokere e kanibu e bameya bauwena manako awana
monamonai mosi ade awana ‘waeni’ mete kina ki tepupu apunu ki e
kwatai kawareya pasipupu manako sikwapupu. E kwatai sikwapupu
kewowena ka e apunu ki wadubu e ebo papai ‘donki’ ki kawareya tapu
manako togipupu kayatagubu kaiwa da tawa mo bau-tagubu ka e bidara
wadubu apunai ki ika tawa rabineya tapu manako ika kwayubapiyawa
tondawa. 35 Nawaru puruwena ka e bowa madai bauburai apeya
warapupu tawa ki apunai mosi kwebu manako sibu, wagubu ke; ‘Bidara
wadubu apunai yau kau kwayubapiyowa. Kau bowa madai e pokaiya
kwenupi ki nau ade wirasugani bausugani makeya ka nau ki kuduba
denai makeya makeya kau negeyani.’ E inako wagubu.”
36 Iyesu keyakeyai ki wagubu kewowena ka e Mamanuga God e gorai
kataiya apunai ki manupupu, wagubu ke; “Karako kau badidi wainapiyei?
Iyapana apeya eyaka bautagubu bidara wadubu apunai ki emupu, ko
mu paunamugu nima ubupu nu kowa-nuguma madaninugu idiwu mu
bamamugu bagi kwaigemei ki maba apunu ki bameya kwaewena?”
37 Gora kataiya apunai ki denai wagubu ke; “Nau wainapakani da
apunu bauwena e nuwaboyai waina-pupu ki kena.”
E inako wagubu manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Kau
yona mibai nuwagibi ki pokere kayanuwagi ki maba kau mete inako
kwaenugowa.” Iyesu inako wagubu.

Ridi Meri yo Mata mu yonamaga

38 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kayatagubu iwa da natere
mo bautagubu ka ridi mosi si ka Mata mu bibitapu ki pokere mu e
tawaiya kayatagubu. 39 Ridi Mata e yowai Meri kanibu nu Kaiwawonuga
bameya kwarisiwena tondubu manako e yona-wagawa ki yonai naigida

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mena waina-piyawa tondawa. 40 Ko ridi Mata e eba tondubu ko e tawiya
ade upi marai kawai tawa rabineya e ebo mena kwaewagawa ki pokere
Iyesu badidi yonawagawa ki e eba wainapupu. E yowai bameya eba
bagi wainapupu manako e kanibu Iyesu empupu sibu, wagubu ke;
"Kaiwawoni, nau niya mena karako wi tawiyaga kwaesugakani. Nau
yowani nau eba waitasiniyau ki kau empiyei bo pa mena? Kau siyo da e
yabadini nau waitasiniyoto."
41 Ridi Mata inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Mata,
Mata, kau upi marai kawai kwaenugei ki nene notapiyei ki pokere kau
rabinagi urau. 42 Ko gwede mo eyaka mena ka kawaya esida. Kau yowagi
Meri e ka supasupai bagi kawaya kwaewena. E nau yonani wainapana ki
diriwai kwaewagau ki pokere iyapana mo eba baiyagisi e bodapoto."

Mamanuga God bameya gurigurigamana ki yonai
(Mateyu 6:9-13; 7:7-11)

11 1 Mara mosi Iyesu Mamanuga God bameya guriguriwagawa
tondawa da kewowena ki makeya ka e tadeyau kabukabuwa
apunai mosi e bameya bauwena manako sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni,
iyapana siruwa-tamiyawa apunai Diyoni e ka e eya tadeyau kabukabuwa
ragidai mu badidi maba Mamanuga God bameya guriguritagamana ki
nana ki yawatai mu kabuwatapu. Kau mete kina nu inako kabuwaniyo."
2 E inako wagubu manako Iyesu denai tadebu, wagubu ke; "Wi
Mamanuga God bameya guriguriwagi ki ka wi inako iwagi ke;

'Mamanuga, nu nuwanugu kau sigi bagi kawaya ki kawayayagisi.
Nu nuwanugu kau garigi rabineya kaiwana kau kasiyaragi
pokaiya idiwana ki marai baiyagisi. 3 Kau nu baninuga maramara
negeyowa, 4 ade nu kowanuguma berokoi nu bamanugu
kwaetagubu ki nu nubo notanuga deni mena surumipi ki maba
berokoi nu kwaigibi ki kuduba kau mete kau kaubo notageya deni
mena surupi.
Kau kwayubaniyo da gwede ragiragi mo eba baiyagisi nu
nukeniyoto.'

Wi inako guriguriwagi."
5-6 Iyesu yona ki wagubu kewowena ka e tadeyau kabukabuwa ragidai
ade tadebu, wagubu ke; "Nau keyakeyai mo suwagani wainapumuri;
Tedera paunau kau waretagi mosi e bameya kaya-nuwagi e gudui mini,
nuwagi ke; 'Kabai, iyapana mo kemora yau rabineya nau bamaneya
bauwena ko nau diguma kororo ki pokere bani dai waitasini da nau
tawiyasugani bani kweyani.' Kau inako nuwagi, 7 ko kau waretaga ki
denai yagisi ke; 'Kau badidi pokere nau girisiniyei? Nau gudu umapuwani
ade nau ridini mununiyoma mete kina ukwepemei ki pokere nau eba
uburani bani kau negeyani.' 8 Iyesu inako wagubu manako ade wagubu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ke; Keyakeyai suwagubuwani ki mibai wi wainapu-muri; Kau apunu ki bameya kawareya kawareya genenugowa tondowa ki ka e kemora ki rabineya gudu kwaipoto bani negeni. Ki ka eba kau e waretai ki pokere e uburoto bani ki negeni ko kau midimama eba wadinibu ko kawareya kawareya e gudui miniyeya genepiyeya tondeya ki pokere e uburoto bani dai tepoto kau negeni. 9 Ki maba, wi Mamanuga God bameya badidi iwagi ki e negeni ade wi iya yawatai kwaenepumuri ki ka e yawata ki wi kabuwaniyoto ade wi e gudui minimuri ki ka gudu ki wi nene siwayagisi, 10 mibai ka iyapana gwedewau Mamanuga God bameya genetogomono ki ka e denai mu tageni ade iyapana gwedewau kwaenetogo-mono ki ka mu mibai bananapomoto ade iyapana gwedewau gudu minimono ki ka gudu ki mu nene siwayagisi.

11 Wi gwedewau munuguma mete kina ki wi yona yau wainapumuri; Wi munuga mosi menamena kupana nene yagisi ki ka wi e motamota berokoi kugura kwemuri bo? Ae, pa mena, wi menamena ki kwemuri. 12 Ade e midiwari bonai kupana nene yagisi ki ka wi e sisiya kawakawaya pakira ki kwemuri kupoto bo? Ae, pa mena, wi midiwari bonai ki kwemuri. 13 Ki pokere wainapumuri; Iyapana wi ka eba bagi ko wi munuguma mu bamamugu ka wi bagi mena kwaiwagamu ade puyo bagi mena mu tageyamu. Ko Mamanuga God e ka bagi kawaya esida kunumau tondau ki apunai ki pokere wi mete kataigau da nima uburoto e bameya geneyagisi ki denai ka e uburoto e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya iyapana ki puyo kweyoto." Iyesu inako wagubu.

Berokoi Apunai Seitani si daikere ka Besaboro
(Mateyu 12:22-30; Mateyu 12:43-45; Maki 3:20-27)

14 Kweya kairapu mosi apunu mo e umunai bodapupu da e yona eba wagawa ki Iyesu siwakekepupu manako kweya kairapu ki matarau bauwena kayawagawa makeya ka apunu ki yona supasupai ade wagubu. Iyapana ropani kawaya Iyesu matakira kwaewena ki emupu ka mu notamaga kowena kodabamaga mete kamupu, 15 ko dai tagubu ke; "Kweya kairapu mu kawai-maga Besaboro e rabineya tondau kasiyara kweyau manako kasiyara ki pokaiya ka e kweya kairapu kuduba ki siwakeketamiyau."

16 Iyapana dai inako tagubu ade dai nuwamugu Iyesu kerareya wadamana ki nana e simupu, tagubu ke; "Kau kunuma kasiyarai pokaiya matakira mo kwaenuwagi da nu empamu."

17 Mu inako tagubu ko mu nuwa-maga notamaga ki Iyesu kataiwena kewowena ki pokere e denai tadebu, wagubu ke; "Tawana mosi ki ragidai nuwarara tagarara kande kasiwaratogomono idiwono ki ka mu purupurutagisi mu mubo mubo kaya-tagisi manako mu tawanamaga ki gumoroyagisi gwaba umuroto. Ade iyapana tawa eyaka mena rabineya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewa nauwa idiwono ki ka mu iyamaga giriyagisi mu mubo mubo
kayatagisi. 18 Ko ki maba, Berokoi Apunai Seitani e ebo kowaiyoma
mete kande kasiwara-tagisi ki ka e kasiyarai badidi maba uburono? Ki
pa mena. Wi iwagamu da nau keyai berokoi mu kawaimaga Besaboro e
kasiyara tegeyau pokaiya keyai berokoi siwakeketamakani, ko ki badidi
maba? Keyai berokoi mu kawai-maga nau rabinaneya tondibena ki ka nau
badidi maba nau niya kowaniyoma ki siwakeketapena? 19 Ade Besaboro
e kasiyarai pokaiya nau kwaesugubena maba ki ka wi wiga kowaguma
nima kasiyarai pokaiya keyai berokoi ki siwakeketamuimbena?
Besaboro mu mete kasiyara tageyau bo? Nau nidiyani wainapumuri;
Wi wiga kowaguma ki manutamuri da mu tagisi. 20 Nau Mamanuga
God e kasiyarai pokaiya keyai berokoi ki siwakeketamakani bautagamu
kayatagamu manako ki pokaiya ka wi kataigamana da Mamanuga God e
gari rabineya kaiwana idiwana ki marai wi bamagau bauwena."

21 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; "Apunu kasiyarai kawaya ta
yo kepata tepoto e ebo tawai taububarai purupono koyagai tondono ki
ka kuwa apunai eba baiyagisi e tawai ki baupoto bo e gwedegwedei
giripoto. 22 Ko kasiyara kawaya esida apunai mosi baiyagisi tawa apunai
ki e tai ade e kepatai taoropoto ki ka e tawa apunai ki raurupoto e
tawaiya yaroto. Tawa apunai e sumai ka e tai ade e kepatai ki bamamugu
tondau, ko ki ka eba baganai. Kasiyara kawaya esida apunai ki baiyagisi
ki ka e tawa apunai ki raurupoto e gwedegwedei kuduba tepoto nidapoto.

23 Nau nidiyani wainapumuri; Iyapana nima nau diriwani eba
kwaewagau ki ka e nau tagararasiniyau. Ade nima nau nene iyapana eba
wara-tamiyau ki ka e mu daburitamiyau."

24 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Nau nidiyani wainapu-
muri; Keyai berokoi iyapana mosi kamadini baiyagisi kayayagisi ki ka e
tondana aiyatawagana tawanai waunai mo kwaenepono umono. E wata bagi
mosi eba bananapoto ki ka e notai yagisi ke; 'Nau karako ade wirasugani
wata naiya tondekeya ki kayasugani.' 25 E notai inako yagisi manako e
wirayagisi baiyagisi ki ka e tawa meme warawaramupu monagamupu bagi
kawaya ki empoto, 26 ki pokere e mamamayagisi kayayagisi e kowaiyoma
ida daikere kewowena daikere apeya (7) e maba ko ade berokoi esida ki
waratamini manako mu baitagisi ewapuru mena ika idiwono. Naiya keyai
berokoi eyaka mena iyapana ki rabineya tondawa ki makeya ka e bagasitau
tondawa ko karako ka keyai berokoi ropani kawaya e rabineya tawatagubu
idiwu ki pokere e iyai ka berokoi kawaya." Iyesu inako wagubu.

27 Iyesu yona ki wagawa makeya ka ridi mosi ika iyapana paunamugu
uburawa ki e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; "Ridi nima kau
wenanibu ade e amui kau kubabi ki ridai ka mibi mamamai tondono."

28 Ko Iyesu denai wagubu ke; "Kau yona ki nuwegei ko iyapana
gwedewau Mamanuga God e yonai wainapomono makeya makeya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaetogomono ragidai ki mu ka mibi mamamai idiwono." E inako wagubu.

Iyapana matakira empamana ki nana tagamawa
(Mateyu 12:38-42)

29 Iyapana ropani kawaya Iyesu kwagaramupu ubumawa ka e wirawena mu tadebu, wagubu ke; Iyapana karako idiwu ragidai wi beraga ka eba bagi. Wi kunuma matakirai ki empamana ki nana iwagamu ko matakira inako mo wi bamagau eba wenayagisi. Oragai apunai Diyouna badidi kwaewena ki mena maba wi bamagau matarayagisi. 30 Mamanuga God e takari kawaya apunu Diyouna pokaiya tawana Niniwe ragidai e kasiyarai empamana ki nana kabuwatapu ki maba ka e karako nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau pokanere iyapana karako idiwu ragidai e kasiyarai wi kabuwaniyoto. 31 Naiya takari kawaya ka tawana Seba mu ridimaga kawai mosi tawana uwama kawaya were yabadubu apunu Soromoni e notai supasupai pokaiya dimawagawa ki yonai wainapana ki nana bauwena. Apunu Soromoni e ka apunu kawaya ko nau suwagani wainapumuri; E ka ade erida ko apunu karako bauwena apunai ki e mena ka kawaya esida. Ko e yonai ki wi eba wainapiyamu ki pokere Mamanuga God e idai gurai wi naurigau ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi ki ka ridi kawai ki e mete uburoto e idai gurai iyapana karako idiwu ragidai wi naurigau ugwadiniyoto ragiragi. 32 Oragai apunai Diyouna dimawagawa makeya ka tawana Niniwe ragidai mu notamaga wirawena manako mu beramaga berokoi kuduba kamadumpu. Ko wi inako eba kwaigubu ki pokere Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba wi naurigau ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi ki ka tawana Niniwe ragidai ki mu mete ubumoto mu idamaga gurai wi naurigau ugwadinimoto ragiragi. Oragai apunai Diyona e ka apunu kawaya, ko nau suwagani wainapumuri; E ka ade erida ko karako bauwena apunai ki e mena ka kawaya esida."

Mamanuga God e tanai nu rabinanugu tondau
(Mateyu 5:15; 6:22-23)

33 Iyesu iyapana ade tadebu, wagubu ke; "Iyapana mosi e duna beupoto ki ka e duna ki eba wekepoto bo kurari umuneya taroto. Pa mena. E matarau taroto da iyapana e tawai rabineya yamoto ki ka mu duna ki tanai empomoto. 34 Ki maba, wi yabuga ka wi midiga kwakwarepuga ki dunai. Wi yabuga bagi negai kawaya ki ka wi midiga kwakwarepuga ade wi notaga ki mete tanai kawaya. Ko wi yabuga gwakugwakuyagisi berokoyagisi ki ka wi midiga kwakwarepuga ade wi notaga tanai ki sisipupoto. 35 Ki pokere naigida mena idiwoi kwaenda tanai wi rabinagau ki sisipu umoroto. 36 Wi nuwaga notaga tanai mena ade wi midiga daikere mo sisipu rabineya eba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tondau ki ka iyapana duna pasumu tanai miniyau siwa ki maba tanai ka wi midiga kwakwarepuga kuduba miniyoto siwa." Iyesu inako wagubu.

Iyesu iyapana kawakawai sisibatapu
(Mateyu 23:1-36; Maki 12:38-40)

37 Iyesu yona ki wagubu kewowena ka Parisi apunai mosi bauwena
e bibipupu da e mete kayatagamana e tawaiya bani ewapuru
kupetagamana ki nana wagubu. Iyesu apunu ki banana-pupu e tawaiya
yapu manako kupe wateya kwarisiwena tondubu. 38 Mu kupetagamana
kwaetagamawa ka Diyu ragidai mu goramaga pokaiya idamaga
siruwapiyamu ki makeya Iyesu eba kwaewena ki pokere Parisi apunai ki
Iyesu empupu manako e notai babawena.

39 Ko nu Kaiwawonuga wirawena apunu ki sibu, wagubu ke; "Wi
Parisi ragidai ka wi kapaga yo wi yogoga ki tagai mena siruwapiyamu
da iyapana wi eminimana tagamana da wi ka baganai. Ko wi rabinagau
ka berokoi posiwena kapoi mena kwaiwagamu idiwu. 40 Wi ka notababa
ragidai. Wi midiga kwakwarepuga yamanapupu apunai ki ka e eba
wi kwakwarepuga ki mena yamanapupu ko e wagubu umuneya ka wi
nuwaga notaga mete wenapupu. 41 Nau nidiyani wainapu-muri; Gwede
bani wi kapaga yo wi yogoga rabineya posiwena uburau ki wi tepumuri
iyapana imagei ragidai tagemuri. Wi inako kwaiwagi ki ka wi nuwaga
notaga ade wi kwakwarepuga bigi posiwena ki mete taniyagisi.

42 Akae, Parisi ragidai, wi ka aita bita kawaya bananapumuri.
Wi ka kusura gumai ade kwarai ebo ebo ki tepiyamu naigida mena
damupiyamu manako damu ida esida mena ki damu eyaka mena ki
wi Mamanuga God nene tamu. Ko iyapana bamamugu supasupai
kwaiwagamana ki wi eba kwaiwagamu ade Mamanuga God e wi eba
nota kwarikwarisipiyamu. Wi ki mete kwaigumpena ko eba damu eyaka
mena Mamanuga God kweyamana ki mena wainampena.

43 Akae, Parisi ragidai, wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Guriguri
tawai rabineya ka wi kawai gisipiyamu kawakawai ragidai mu watamaga
bagi kawaya ki kawareya idiwu. Wi ka imatau kaiwu kebomu da iyapana
wi eminimana paraunimana naigida mena wiwiranimana ki nana
kwaiwagamu.

44 Akae, wi ka aita bita kawaya bananapumuri. Popotagubu ragidai mu
rakimaga gwaba utapupu ki iyapana eba empiyamu ki pokere kawareya
asusu kaiwu kebomu da ki pokaiya bigitagamu ki maba ka wi mete kina
iyapana bigi tageyamu."

45 Iyesu yona inako wagubu ki Mamanuga God e gorai kataiya apunai
mosi wainapupu manako e Iyesu sibu, wagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa
Apunai, kau Parisi ragidai inako tadeyei ki kau Mamanuga God e gorai
kataigibi ragidai ki nu mete nidiyei siyasiya."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

46 E inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Akae, Mamanuga
God e gorai kataigau ragidai, wi mete kina ka aita bita bananapumuri.
Wi wibo goraga ragiragi kawaya ki wi iyapana kwepokaramugu bita
nakapiyamu ko iyapana wi goraga ki makeya makeya kwaetagamana ki
nana muya nunumu ki ka wi mu eba waitatamiyamu.
47-48 Akae, wi ka aita bita bananapu-muri. Naiya takari kawaya ka wi
ripakwarakwaraguma ubumpu Mama-nuga God e bonanai wainapamawa
tagamawa ragidai ki namutamawa manako ononotamawa. Ko mu
ononotampu watamaga ki wi karako monagatamiyamuki pokere mu
berokoi badidi kwaetagamawa ki wi mibi-piyamu. Mu yo wi paerega ka
eyaka mena. 49 Wi inako kwaiwagamu ki pokere Mamanuga God e katai
pokaiya ka e inako wagubu ke; ‘Nau bonanani wainapamana tagamana
ragidai ade nau bigabiganiyoma ragidai mete kina ki nau tonotamani
iyapana paunamugu nau yonani togomono iwono ko iyapana ubumoto
mu dai namutamini ade dai mu giritamini pasutamini.’ 50 Nau nidiyani
wainapumuri; Mamanuga God e kunuma waira yamanapupu makeya
yabadubu da karako ka wi ripakwara-kwaraguma paerepamawa e
bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ki mu namutamawa kebomawa
ko ki bimbinai ka wi karako idiwu ragidai wadumuri. 51 Naiya takari
kawaya mu apunu Eiboro minimpu poyo yabadawa da Mamanuga God
e Tawai rabineya ‘Puyo Tamu Watarai’ ade ‘Wata Tanai Bagi’ ki paunau
ka mu ubumpu apunu Sekaraiya minimpu poyo, mu berokoi kuduba
kwaetagamawa ki bimbinai ka wi wadumuri. Ena, nau yona mibai
nidiyani wainapumuri; Iyapana kuduba namutampu popotagubu ragidai
mu bimbinamaga ka wi karako idiwu ragidai wadumuri.
52 Akae, Mamanuga God e gorai kataigau ragidai, wi ka aita bita
kawaya bananapumuri. Iyapana Mamanuga God e notai kataitagamana
ki katamuruiya kaiwana ki katamurui ka wi kasipara tamu. Wi
wiga ka nota ki eba kataigamana wainapiyamu ade iyapana nota ki
kataitagamana wainapiyamu kaiwu ragidai ki mu yawatamaga ki wi
bodapiyamu.” Iyesu inako wagubu.
53-54 Iyesu wata ki kamadubu bauwena kayawagawa makeya ka
Mamanuga God e gorai ki kataimugu ragidai ade Parisi ragidai mete kina
e kerareya wadamana da e yona mo paerepana manako mu ki pokaiya
e wadamana ki nana ki yawatai kwaene-pamawa. Mu e kawareya
kawareya pari wirawirapamawa, manupamawa ade ragiragi kawaya
wereyakaurapamawa.

Midinuga eba pa matakawagana ki sisibai
(Mateyu 10:26-33; 12:32; 10:19-20)

12 1 Mara ki makeya ka iyapana ropani kawaya eba iyabapamana
makai Iyesu e yonai wainapamana ki nana dibimupu tatara

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kasiwaratagamawa idiwa manako Iyesu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai naiya mu muga mena yona yau tadebu, wagubu ke; “Nau nidiyani wainapumuri; Parisi ragidai mu banimaga bedebedepupu ki wi naigida mena empiyoi kaisipiyoi kwaenda mu banimaga kinokinoi ki wi pasiniyoto. Nau waigugu suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Parisi ragidai mu ka pa midimaga matakawagau ragidai. 2 Gwedegwede kuduba iyapana uta-piyamu ki utai ka mara mosi wakayagisi, ade gwedegwede kuduba wekewekei ki ewa marai mosi matarayagisi. 3 Wi yona ebo ebo sisipu iwagubu ki kuduba ka nawarau matarayagisi, ade wi yona ebo ebo wi tawaga gudu umampu rabineya umana misimisi iwagubu ki yonai ka iyapana tawa tagaiya yamoto wena siyomoto da iyapana kuduba waina-pomoto.

4 Kowaniyoma, nau nidiyani wainapu-muri; Iyapana wi kwakwarepuga mena minimoto poyo ko gwede mosi kawareya eba kwaetagisi ki mu kudumugu wi eba wainapiyoi. 5 Wi nima kudeya waina-pamana ki e nau karako wi kabuwa-niyani; Mamanuga God e mena kudeya wi wainapiyoi. E wi namuniyana ki kasiyarai wadubu ade wi teniyana bita wadamana tawaneya isiyaniyana ki kasiyarai e mete wadubu. Ena, nau nidiyani wainapumuri; E mena kudeya wi wainapiyoi.

6-7 Iyapana midiwari gunototo ida daikere mena tepomoto iyapana gimarapomoto ki ka mu denai marai munta waibora daragai apeya ki mena yadini mibai ka midiwari ki ka rasirasi. Ko wainapumuri; Midiwari ki ka rasirasi ko Mamanuga God e ka mu mo eyaka mena kwaitana eba notagogapupu. E yabuiya ka midiwari ki maimerei munta erida ko wi ka kawakawaya esida. Wi debaga kumai eyaka eyaka ki e iyaba-pupu kewowena wi notananiyau ki pokere wi kudu eba wainapiyoi.”

8 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; “Nau suwagani wainapumuri; Nima uburoto iyapana paunamugu matarau yagisi ke; ‘Nau ka Iyesu e nene’, nima inako yagisi ki ka aita ewa ka nau Kunumau Kawapuwani Apunai mete uburani manako Mamanuga God e aneyaiyoma mu yabaramugu suwagani ke; ‘Iyapana yau ka nau nene.’ 9 Ko nima uburoto iyapana paunamugu matarau yagisi ke; ‘Nau ka eba Iyesu e iyapanai’, nima inako yagisi ki ka aita ewa ka nau mete uburani manako Mamanuga God e aneyaiyoma mu yabaramugu suwagani ke; ‘Iyapana yau ka eba nau nene.’

10 Iyapana nima uburoto Kunumau Kawapuwani Apunai nau sidiyoto siyasiya ki ka Mamanuga God iyapana ki e bigi deni mena surupana yawatai mete kina. Ko iyapana nima uburoto Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki siyoto siyasiya ki ka Mamanuga God iyapana ki e bigi deni mena surupana yawatai pa mena.

11 Iyapana wi tenimoto mu guriguri-maga tawai rabineya bo kawakawai ragidai ebo ebo mu yabaramugu wi nakanimoto manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nidimoto wirawira ki ka wi taububaraga badidi iwagamana ki pore
eba wainapiyoi. 12 Wi yona denai iwagamana marai baiyagisi ki ka
Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya wi badidi iwagamana
kabuwanibu ki makeya mena wi iwagi." Iyesu inako wagubu.

Apunu mosi notababa wadubu

13 Iyapana ropani kawaya ki mu paunamugu ka apunu mosi kanibu
Iyesu sibu, wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai, nau tatai siyo da nu
mamanuga e buderi ki e purupoto daikere nau tegeni ade daikere e eya
yadini."
14 Apunu ki inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke;
"Kabai, ki ka wi wibo keteketega. Nau ka eba wi paunagau uburana
wi gwedegwedega purupana negeyana ki upi wadubuwani." 15 E inako
wagubu ade iyapana kuduba tadebu, wagubu ke; "Wi kwayubaga naigida
kwaiwogoi idiwoi kwaenda kapoi ade nuwaroro ki notai wi umaniyoto
dokodoko. Wi gwedegwedega mete kina bo pa mena ki ka asusu. Ki ka
eba wi gwedegwedega ki pokaiya wi iya mibai wadumuri."
16 Iyesu inako wagubu manako keyakeyai yau tadebu, wagubu ke;
"Mara mosi ka purapura apunai mosi e kokorai maura kawaya daganani
yabadubu, 17 manako e notai wagubu ke; 'Nau banini magara nakapana
tawai ororeya mena posiwena, 18 ki pokere nau inako kwaesugani; Nau
banini magara nakapana tawai oragai dai nau koritatamani ade tawa
waunai kawakawaitau dai nau waditamani manako nau banini magara
ade nau gwedegwedeni kuduba ki nau bonda ika nakapani. 19 Nau inako
kwaesugani manako nau niya sidisugani, suwagani ke; 'Nau karako
bani yo gwedegwede kwamura ropani kawaya nene bonda nakapuwani
ki pokere nau pa aiyata-sugoni mibi mamamai bani irimagere kuponi
ade awana kuboroni tondoni.' 20 Apunu ki e notai inako wagubu, ko
Mamanuga God e sibu, wagubu ke; 'Kau ka notababa apunai. Kemora yau
rabineya ka kau ponuwagi manako kau banigi ade kau gwedegwedegi
kiya nene bonda nakapipi ki nima tepoto?"
21 Iyesu keyakeyai ki wagubu manako iyapana ade tadebu, wagubu ke;
"Nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Iyapana gwedewau magara
usi kunumau ki nene eba wainapiyamu ko mu muga kwakwarepumaga
yewe wairau ki mena wainapiyamu gwedegwedei damupiyamu ki mu
bamamugu ka apunu yau bameya wenawena ki maba mu bamamugu
inako mete wenayagisi."

Mamanuga God mena sumapomu
(Mateyu 6:25-34)

22 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu
ke; "Nau nidiyani wainapumuri; Wi karako yewe idiwana ki iyai nene

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba wainapiyoi. Wi masura kupamana bo midi tatamai umamana ki bani deneya baiyagisi ki nene wi eba wainapiyoi bo nuwaboyaiwogoi. 23 Bani ka eba gwede kawaya mosi ko wi iyaga ka kawaya esida. Ade sipuma goragora ka eba gwede kawaya mosi ko wi midiga kwakwarepuga ka kawaya esida. 24 Nau keyakeyai mosi midiwari ogaoga naureya suwagani ki wi wainapumuri; Midiwari ki mu upi eba kwaetagamu, mu raupomu eba kwaetagamu, ade mu bani magara nakapamana tawai pa mena, ko Mamanuga God maramara mu bani tageyau. Wainapumuri; Mamanuga God e yabuiya wi ka kawaya esida ko midiwari mu ka erida ki pokere wi bani nene eba wainapiyoi bo nuwaboya-iwogoi. 25 Kau yewe wairau tondana ki iyai nene mena notapiyowa kwaenepiyowa yarowa ki pokaiya kau wainapiyei da kau iyagi piri munta rowarowayagisi yaroto bo? Ki pa mena. 26 Nau nidiyani wainapumuri; Wi notaga pokaiya kwaenepiyoi yamoi manako ki pokaiya wi iyaga piri munta maba eba rowarowayagisi ki ka wi gwede nana waira yau e gwedegwedei nene wainapiyamu nuwaboyaiwagamu?

27 Ade nau keyakeyai mosi paraparawasi naureya nidiyani ki wi wainapumuri; Paraparawasi mu ka eba upitagamu ade mu kwakwarepumaga nene eba wainapiyamu. Ko wainapu-muri; Apunu kawai Soromoni e ka purapura apunai ade e gwedegwedei umapu monagawena ka tanai kawaya, ko e gwedegwedei ki tanai ka ade marai munta erida ko paraparawasi mu tanimaga Mamanuga God mu pa tagebu ki tanai ka kawaya esida. 28 Gwaba karako kasiga bagi kawaya uburau ko tawiri pasumoto ki uroto kewoyagisi. Ko wainapumuri; Mamanuga God gwaba kaina ki pa monagatamiyau ki ka e sipuma goragora wi negeni monaganiyoto bo? Ena, e wi negeni monaganiyoto. Akae, wi sumaga Mamamanuga God bameya ka marai munta erida wainapakani. 29 Wi bani kupamana bo awana kubamana ki nene eba wainapiyoi bo nuwaboyaiwogoi. 30 Mamanuga God eba kataimugu ragidai tawana tawana idiwu ki mu inako kwaetagamu kwaenetagamu iwu, ko wi Mamaga kunumau tondau e kataiya da wi bani pa mena ade gwedegwede pa mena pa idiwana ka eba baganai. 31 Wi e gari rabineya e kasiyarai pokaiya idiwana ki kwaenei mena kwaiwagi ki ka bani yo gwedegwede inako ki kuduba e deni mena wi negeni.

32 Kowaniyoma, wi ka eba ropani ko nau nidiyani wainapumuri; Wi notababa eba wadoi mibai ka wi Mamaga e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki puyoi e nuwaiya wi negeyana wainapiyau. 33 Wi wiga gwedegwedega nidapumuri manako denai bowa madai wadumuri ki wi iyapana imagei ragidai tagemuri, ade wi magaraga yewe wairau eba bondaiwogoi ko wi nuwaga notaga kunuma magarai aita ewa eba goga-wagana ki kawareya ukworono. Usi kunumau ka kuwa ragidai eba baitagisi wi gwedegwedega kuwatagisi ade ketere eba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

baitagisi wi gwedegwedega purupomoto. 34 Wi magaraga yewe wairau
damupiyoi ki ka wi nuwaga notaga magara ki mena kawareya ukworono.
Ko wi magaraga kunumau damupiyoi ki ka wi nuwaga notaga kunuma
gwedegwedei ki mena kawareya ukworono."

Yabu yabu idiwana ki nana

35-36 Iyesu inako wagubu ade wagubu ke; "Apunu kawai mosi
e bigabigaiyoma e nawanai idiwu ki maba wi inako mete idiwoi.
Apunu kawai ki uburoto anika kupei kawareya kayayagisi ki ka e
bigabigaiyoma e tawai ki kwayubapomono idiwono. E ade wirayagisi
baiyagisi gudu miniyono ki ka mu yabu idiwu ki pokere gudu garugaru
mena kwaipomoto. Ki maba wi mete kina wi midiga tatamai uma-muri
duna pasumuri manako nawana yabu yabu idiwoi. 37 Bigabiga ragidai
yabu yabu nawana idiwono da mu kawaimaga ade wirayagisi baiyagisi
mu emitamini ki ka e mu mamamamaga yagisi. Ena, nau nidiyani
wainapumuri; E eya gwedegwedei bagi ki e rikapoto nakapoto manako e
bigabigaiyoma tadeni da mu idiwoto manako e eya uburoto mu banimaga
warapoto tageni. 38 Wainapumuri; Mu kawaimaga tedera paunau bo
nawaru sisipui teyonono makeya baiyagisi manako e biga-bigaiyoma
e nawanai yabu yabu idiwu ki emitamini ki ka e mu mamamamaga
kawaya yagisi.

39 Ko wi yona yau mete naigida mena wainapumuri; Tawa apunai ki
kuwa apunai gwede madega bauwagana ki madegai kataiwagubena ki
ka e dagurai tondibena da kuwa apunai e tawai eba baupena. 40 Ki maba,
nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugana bausugana marai ki
wi eba kataigau ki pokere wi mete kina yabu yabu nau nawanasiniyoi
idiwoi mibai ka wi notapiyoi da nau eba bausugana marai ki nau
bausugani." Iyesu inako wagubu.

41 Apunu Pita yona ki wainapupu ka e Iyesu manupupu, wagubu ke;
"Kaiwa-woni, kau keyakeyai nuwagibi ki kau nu nene mena nuwagibi bo
iyapana kuduba ki mu nene mete nuwagibi?"

42 E inako wagubu, ko nu Kaiwawo-nuga wirawena denai e sibu, wagubu
ke; "Bigabiga apunai mosi e upi eba kamadau ko e notai supasupai mena
upiwagau ki ka tawa apunai uburoto bigabiga apunai ki tepapoto siyoto
da e tawa ki gwedegwedei kuduba mete kwayubapono ade e kowaiyoma
bigabiga ragidai upitagamu ki mu denimaga makeya makeya tageyana ki
upi e mete kwaeyogono. 43 E upi bagi kawaya inako kwaeyogono tondono
da tawa apunai ki ade wirayagisi baiyagisi e empoto ki ka apunu kawai
ki uburoto e bigabigai apunai ki mamamapoto. 44 Ena, nau nidiyani
wainapumuri; Bigabiga apunai bagi kawaya inako upiyogono ki ka tawa
apunai uburoto e tepapoto manako siyoto, yagisi ke; 'Nau tawani ade
nau gwedegwedeni kuduba ki debai nau karako kau tamuniyakani.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

45 Ko bigabiga apunai ki e notai yagisi ke; ‘Nau kawaini wirawagana
bau-wagana marai ki e bani paerepupu rowarowa kawaya umau wadau’,
e inako notapoto manako e eya kawai gisipono e kowaiyoma bigabiga
ragidai ridi yo apunu ki tauniyono makari tageyono ade bani kawaya
daganani kupono awana suwakarai kuburono da e yabarai babayagisi, 46 e
inako kwaeyogono ki makeya ka tawa apunai ki ade wirayagisi baiyagisi
manako e bigabigai apunai ki nainipoto. Tawa apunai ade wirawagana
bauwagana ki e eba nawanapiyawa ki pokere apunu kawai ki uburoto
e bigabigai apunai ki gudapoto bita kweyoto manako yadini iyapana e
umunui eba wadamu ragidai ki mu paunamugu kwenupoto.
47 Iyapana nima bigabiga upi kwaewagau manako tawa apunai e upi
badidi kwaewagana sibu ki e kataiwena ko e nawana eba tondau ade upi
wadubu ki e eba kwaewagau, ki ka aita ewa ka auda kawaya iyapana
ki meyoto. 48 Ko iyapana nima bigabiga upi kwaewagau ko tawa apunai
e upi badidi kwaewagana sibu ki e naigida eba wainapupu ki pokere e
kwaeyogono manako gwede mo paerepoto, ki ka auda maraitau iyapana
ki meyoto. Iyapana nima gwede kawaya daganani wadubu ki ka e makeya
kawaya daganani ade wirapoto. Ade nima e idaiya gwede kawaya
daganani naka-mupu ki ka e makeya kawaya daganani ade wirapoto.”

Iyesu ka iyapana ewanauwaniyau ki apunai
(Mateyu 10:34-36)

49 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Nau waira yau kawareya tawiri
pasurana ki nana bausugubuwani ko tawiri ki naiya mena beuwagubena
ka baganai. 50 Siruwa mosi nau nawanani tondau. Nau siruwa ki bitai
ororeya mena bananapena ki ka baganai ko karako ka bita ki nau
nawanani tondau ki pokere nau nuwaboya mete waina-pakani. 51 Wi bani
wainapiyamu da wi nuwabagi rabineya yewe wairau idiwana ki nana nau
bausugubuwani? Ki pa mena. Nau eba ki nene bausugu-buwani. Nau wi
puruniyana ewanauwa-niyana ki nana bausugubuwani. 52 Mara karako
ade yabaranugu esida yamomu ki ka iyapana ida daikere mena tawa
eyaka mena idiwu ki mu ewanauwa-tagisi. Apeya eyaka ubumoto apeya
iyaratamini bo ade apeya ubumoto apeya eyaka iyaratamini. 53 Mamai
uburoto e gubagaiyoma iyaratamini ade e gubagaiyoma ubumoto mu
mama-maga iyarapomoto. Inai uburoto e peteiyoma iyaratamini ade e
peteiyoma ubumoto mu inamaga iyarapomoto. Memenagui uburoto e
wawanepui iyarapoto ade e wawanepui uburoto e memenagui iyarapoto.”

Mara siyarai ki makai kataigamana ki nana
(Mateyu 16:1-3)

54 Iyesu iyapana inako tadebu ade tadebu, wagubu ke; “Wi oroguma
piniyogono empumuri ki wi notaga garugaru mena yagisi ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘Nawaya bauwagana kwaewagau.’ Manako nawaya baiyagisi. 55 Ade
wi kaukabokabo empumuri ki ka wi notaga garugaru mena yagisi
ke; ‘Kwamura uburana kwaewagau.’ Manako kwamura uburoto. 56 Wi
ka midiga pa mataka-wagau ragidai. Wi kunumau ade wairau badidi
wenawagau ki kiyabui empiyamu manako ki pokaiya ka wi kataigubu da
nawaya baiyagisi, nusuru baiyagisi, bo kwamura marai uburoto. Ko wi
gwede nana Mamanuga God karako badidi kwaewagau ki empiyamu ko
wi empiyamu ki mibai wi eba kataigubu?
57 Bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena ki wi badidi pokere
eba kataigubu? 58 Iyapana mosi kau paerepipi ki denai kau wadiniyoto
wade supasupanimana ragidai mu bamamugu kayayagisi ki ka wi wiga
mena paere ki wadumuri supasupa kwaenda idai gurai wi naurigau
ugwadiniyau ragiragi apunai ki uburoto kau wadiniyoto pinai ragidai
mu idamugu tamuniyoto manako mu ubumoto kau diburanimoto. 59 Nau
suwagani wainapumuri; Kau dibura ki rabineya tondowa yarowa da
kau paeregi ki denai kuduba kau kewopi were ki kau ade baunuwagi
kayanuwagi.” Iyesu inako wagubu.

Bera berokoi kamadamu kwaenda po bananapamu

13 1 Mara ki makeya ka iyapana dai bautagubu Iyesu simupu, tagubu
ke; “Tawana Gariri ragidai dai ki Mamanuga God nene puyo
naka-pamawa ki makeya ka apunu Pairasi e piyaraiyoma bautagubu
iyapana ki namutampu gawarara.” 2 Mu inako tagubu ko Iyesu denai mu
tadebu, wagubu ke; “Wi bani wainapiyamu da tawana Gariri ragidai ki
mu bigimaga ka kawaya esida ki pokere mu berokoi ki bananamupu ko
ade tawana Gariri ragidai dai ki mu bigimaga ka marai munta ki pokere
mu bita eba banana-mupu. Wi inako wainapiyamu bo? 3 Nau nidiyani
wainapumuri; Wi wiga beraga berokoi ki wi eba kamadumuri ade wi
notaga eba wirayagisi ki ka mu popotagubu ki maba wi mete inako
popoiwagi. 4 Ade iyapana ropani kawaya (18) tawana Siramu rabineya
idiwa da tawa iyarau kawaya ki rorororowena mu kawarimugu kawapu
namutapu gawarara ki wi wainapiyamu da mu bigimaga ka kawaya esida
ko iyapana dai ki natere Diyerusaremu rabineya idiwa ki mu bigimaga ka
pa mena? 5 Nau kawareya ade suwagani wainapumuri; Ki pa mena, ko wi
wiga beraga berokoi eba ki kamadumuri ade wi notaga eba wirayagisi ki
ka mu popotagubu ki maba wi kuduba inako mete gogaiwagi.”
6 Iyesu inako wagubu manako keyakeyai mo tadebu, wagubu ke;
“Apunu kawai mosi e wairai kawareya ka ripa damaya ika uburawa. E
ripa ki madipana ki nana kawareya kawareya empiyawa ko ripa ki eba
madipupu ko ururutanai uburawa. 7 Mara mosi ka e ubupu e wairai ki
kwayubapiyawa apunai sibu, wagubu ke; ‘Nau kwamura apeya eyaka
rabineya ripa yau madipana ki nana empekeya kwaepekeya ko e mibai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba kipu ki pokere karako ripa yau mei kaiyara. Ripa yau ka waira pa danapiyau.'

8 E inako wagubu ko e wairai ki kwayubapiyawa apunai denai inako wagubu ke; 'Kabai, kamadamu da kwamura eyaka mena yau kewoyagisi were empamu. Nau mugu ripa kerareya nakapani demanapani da mibai kiroto bo pa mena ki nu ika kataigamu. 9 Ripa ki kwamura yabaranugu yau rabineya mibai kiroto ki ka baganai ko pa mena ki kau ewa sidi manako nau meyani kaiyara.'"

Iyesu aiyata marai ki makeya ridi tagai kaikirai mosi iyapupu

10 Aiyata pa idiwana ki marai mosi ka Iyesu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya kabuwawagawa tondawa. 11 Tawa ki rabineya ka ridi mosi ika mete tondawa ki kwamura ropani kawaya (18) ki rabineya keyai berokoi mosi e tagai wadubu korekore ki pokere kutokuto umawa. 12 Iyesu ridi ki empupu manako e bameya yabadana ki nana wagubu manako sibu, wagubu ke; "Ridi, kau sigiragi ki nau karako rikapakani da kau iyanuwagi." 13 E idai ridi ki kawareya tapu ki makeya ka ridi ki e tagai supasupawena bagi ubupu manako e Mamanuga God si tepapupu.

14 Iyesu aiyata pa idiwana marai ridi ki iyapupu ki pokere guriguri tawai ki debai apunai mosi e nuwai pupuwena manako e ubupu iyapana tadebu, wagubu ke; "Pura eyaka mena ki rabineya ka nu mara ida daikere kewo-wena daikere eyaka mena upigomu. Wi nuwagau iyaigamana wainapiyamu ki ka wi upi marai ki makeya baiwagi ko eba aiyata marai ki makeya baiwagi."

15 E inako wagubu ko nu Kaiwawo-nuga denai e sibu, wagubu ke; "Wi ka midiga pa matakawagau ragidai. Wi mete kina ka aiyata marai ki makeya upiwagamu. Wi papaga burumakau bo 'donki' ki wi aiyata marai ki makeya rikatamiyamu awana tageyamu bo pa mena? Ena, wi tageyamu. 16 Ridi yau e ka oragai apunai Eburamu e momai ko Berokoi Apunai Seitani kwamura ropani kawaya (18) ki rabineya e wadubu doko giripiyawa tondawa. Wi badidi pokere iwagamu da gwede e umapu dokodoko ki nu aiyata marai ki makeya eba rikapamu?" 17 Iyesu yona ki wagubu ki pokaiya ka e iyaraiyoma mu debamaga musupupu. Ko iyapana pakasi ragidai e bagi kawaya kuduba kwaewagawa ki emupu ka mu e mamamai tagamawa.

Damaya madai ki keyakeyai
(Mateyu 13:31-32; Maki 4:30-32)

18 Iyesu iyapana manutapu, wagubu ke; "Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya idiwana ki ka badidi maba? Ki keyakeyai nu gwede naureya iwagamu? 19 Nau suwagani wainapu-muri; Ki ka ripa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

damaya madai rabineya momai rasirasi ki maba. Apunu mosi ka momai marai munta inako yadini uroto ki ka ripa kawaya mo wenayagisi ragai isiyapoto manako midiwari baitagisi ragai ki kawareya tawatagisi."

Bani buredi kawayawagana ki keyakeyai
(Mateyu 13:33)

20 Iyesu iyapana ade manutapu, wagubu ke; "Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya idiwana ki badidi maba ki keyakeyai nau karako gwede naureya suwagani? 21 Nau suwagani wainapumuri; Ki ka ridi mosi bani buredi kawayawagana domai marai munta mo wadau suguna mete wirapiyau manako suguna ki kawayawagau yarau ki maba."

Katamuru marai munta
(Mateyu 7:13-14, 21-23)

22 Iyesu natere Diyerusaremu yawateya kayawena kaniyawa ki ka e tawa tawa natere natere bauwagawa kabuwawagawa inako kwaewagawa kaniyawa, 23 manako iyapana mosi e manupupu, wagubu ke; "Kaiwawoni, Mamanuga God e iyapana kuduba iya waunai tageni bo iyapana dai mena iya ki tageni?"

E inako wagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; 24 "Kunuma katamurui ka kapokapori munta ki pokere kasiyara-iwagi nisi kandoi da wi katamuru ki teteiwagi. Nau nidiyani wainapumuri; Iyapana ropani kawaya katamuru ki tetetagamana kwaetogomono ko mu eba tetetagisi. 25 Mara baiyagisi da tawa apunai uburoto gudu umoroto manako wi tawa katamuruiya ubumuri gudu minimuri, iwagi ke; 'Kaiwawonuga, kau gudu nu nene kwaipi da nu yamamu.'

Ko e denai yagisi ke; 'Wi bani baigubu? Nau eba kataineya wiyo.'

26 Ko wi denai iwagi ke; 'Nu bani yo awana kau mete ewapuru dibipemeya kupemeya ade kau ubureya nu imatanugu kabuwaniyeya.'

27 Ko e denai yagisi ke; 'Wi bani baigubu? Nau eba kataineya wiyo. Wi ka berokoi kwaigamawa ragidai ki pokere kamadisinimuri kaiwagi.'

28 Mara ki makeya ka wi yabu tamuri manako oragai apunai Eburamu yo Aisiki yo Diyaikapu ade Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai kuduba ki mete kina ika Mamanuga God e gari rabineya idiwono emitamuri. Nau suwagani wainapumuri; Mara ki makeya ka e uburoto gari tagaiya wi isiyaniyoto manako wi yadi wadoi wi uwariga meme kaikirapiyoi 'ikui akui' iwogoi. 29 Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki deneya baitagisi Mamanuga God e gari rabineya kaiwoto kupe wateya wata yadini idiwono. 30 Mara ki makeya ka iyapana karako ewa ubumu ragidai ki mu yabiritagisi ade iyapana karako yabiri ubumu ragidai ki mu ka ewa ubumoto." Iyesu inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu natere Diyerusaremu nene nuwaboyawena
(Mateyu 23:37-39)

31 Mara ki makeya ka Parisi ragidai dai Iyesu bameya bautagubu,
tagubu ke; "Apunu kawai Erodi kau nuniyana po wainapiyau ki pokere
kau tawana yau kamadi kayanuwagi."
32 Mu inako tagubu ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Wi kaiwagi
taku kamarai apunai ki simuri, iwagi ke; 'Kau wainapi; Nau karako ade
marawani kweya kairapu iyapana rabinamugu idiwu ki siwakeketamoni
ade sigira ragidai mete iyatamoni ko mara ki tetaiya ka nau upi ki
kewopani.' Wi kaiwagi e inako simuri, 33 mibai ka karako, marawani
ade mara ki tetaiya ka nau tawana tawana umoni da siyarai ka nau
natere Diyerusaremu bausugani. Mu ubumoto Mamanuga God e bonanai
wainapiyau wagau apunai natere kudubai mo rabineya minimoto poyo ki
ka eba baganai.
34 Akae, natere Diyerusaremu, natere Diyerusaremu; Kau
iyapanagiyoma ubumu Mamanuga God e bonanai wainapiyamu tagamu
ragidai ki mu namutamiyamu ade e bigabigaiyoma kau bamageya
tonotamiyau ki mu bowa were mete namutamiyamu. Kokoroku
ridai e munuiyoma e mabui kobaiya sikwatamiyau ki maba ka nau
mara badibadi taganugu kayawena nau idani rabineya wi idiwana
wainapekeya ko wi nau bodabodasinimawa. 35 Wainapu-muri; Nau
kamadiniyani kayasugani ki ka wi tawaga gumoroyagisi. Wi nau ewa
mo eba emisinimuri ko wi idiwoi yamoi da wi iwagi ke; 'Kaiwawonuga e
si kasiyarai pokaiya baunugibi Apunai, Mamanuga God kau wadiniyoto
bagi,' wi inako sidimuri ki makeya ka wi nau ade emisinimuri."

Iyesu sigira apunai mosi iyapupu

14 1 Aiyata pa idiwana marai mo bauwena ki makeya ka Iyesu Parisi
ragidai mu kawaimaga mosi e tawaiya kupewagana kayawena.
Iyapana ika dibimupu idiwa ki mu e naigida mena empamawa idiwa,
2 manako ki makeya ka apunu mosi e idai kerarai kurukurupawena
ika Iyesu bameya bauwena. 3 Iyesu wirawena Mamanuga God e gorai
kataimugu ragidai ade Parisi ragidai mete kina ika idiwa ki manutapu,
wagubu ke; "Karako ka aiyata marai ki pokere nau apunu yau iyapani
ki nau gora raurupani bo?" 4 E inako wagubu ko mu yona denai mo eba
tagubu ki pokere e wirawena sigira apunai ki wadubu iyapupu manako
tonopupu kayawena.
5 Ko Iyesu iyapana ki ade manutapu, wagubu ke; "Aiyata marai ki
makeya wi munuga bo wi papaga mosi urubau kauyagisi ki ka wi sumuri
e tainipumuri bo pa mena?" 6 E inako wagubu ko mu denai tagamana
babatagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Iyapana ropani kawaya ika kupe ki kawareya bautagubu ki mu
kuduba nuwamugu ka kebari bagi kawareya idiwana kwaetagamawa
ko mu tonau eba idiwana wainapamawa. Iyesu mu emitapu manako e
keyakeyai yau mu tadebu, wagubu ke; 8 "Apunu mosi anikawagana ki
kupei nene wi bibiniyoto ki ka wi kebari bagi kawareya eba idiwuri
kwaenda iyapana kawai mosi baiyagisi, 9 manako kupe ki kwaewagau
apunai wi nidiyoto, yagisi ke; 'Wi riyaiwagi tonau idiwoi da apunu kawai
yau kebari bagi ki kawareya tondini.' E inako yagisi manako wi iyapana
yabu-mugu riyaiwagi tonau idiwuri ki ka wi midimama wadiniyoto.
10 Ko nau karako wi nidiyani yau kwaiwagi; Iyapana mosi wi bibiniyoto
ki ka wi naiya kaiwuri tonau idiwoi manako kupe kwaewagau apunai
ki wi bamagau baiyagisi nidini, yagisi ke; 'Edamani, kebomuri kebari
bagi kawaya yau kawareya idiwuri.' E inako yagisi banananiyoto ki
ka iyapana ika mete idiwu ragidai wi eminimoto manako wi siga
esida tepapomoto. 11 Nau nidiyani wainapumuri; Iyapana nima e ebo
si tepapiyau ki ka aita ewa ka e kwarisiyagisi, ko iyapana nima e ebo
kwarisiwena ki ka aita ewa ka e kawayayagisi."
12 Iyesu inako wagubu manako wirawena kupe ki apunai sibu,
wagubu ke; "Kau madegau bo kemorau tawiya mo kwaenuwagi ki
kau kowagiyoma bo kau rakarakagiyoma bo purapura ragidai ki
tawa madanigeya idiwu ki mu eba bibitami, mibai ka mu aita ewa
kau kwaenugibi ki denai kwaetagisi kau bibinimoto. 13 Kau kupe mo
kwaenuwagi ki kau iyapana kaikayokayoi, iyapana tagamaga kaikirai,
iyapana idamaga kerapumaga kiyokiyoi bo badabadamai, ade iyapana
yabumaga kenekenei, iyapana inako ki kau bibitami. 14 Kau inako
kwaenuwagi ki ka Mamanuga God kau wadiniyoto bagi. Kau kwae-nugibi
ki denai ka iyapana ki kau eba negeni, ko bagi supasupai mena kwae-
tagamu ragidai ade iyatagamana kimana ubumana ki marai baiyagisi
makeya ki kau denai bagi kawaya mo bananapi."

Mamanuga God e poragai kawaya ki keyakeyai
(Mateyu 22:1-10)

15 Iyesu yona ki wagawa ka apunu mosi ika kupewagawa tondawa ki
yona ki wainapupu manako e ubupu Iyesu sibu, wagubu ke; "Iyapana
gwedewau kupe kawaya Mamanuga God e gari rabineya ki kawareya
kupetogomono ki ka mu mibi mamamai idiwono."
16 E inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Nau keyakeyai mo
suwagani wainapumuri; Apunu mosi poraga kawaya mo kwaewagana ki
okukunawena manako iyapana ropani kawaya e bameya bautagamana
ki nana mu kabuwatapu. 17 E okukunawena kewowena ka e bigabigai
apunai mosi bibi tonopupu da e kayawagana iyapana bibitapu ragidai ki
garugaru mena kebomana ki nana tadeni.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Bibi apunai ki kayawena iyapana tadeyawa umawa ko mu kuduba
yona ewa nauwa tagamawa. Yabiri bameya bauwena apunai ki e wagubu
ke; 'Kabai, nau bausugana ko nau kokora mo wadubuwani ki empana ki
nana kaya-sugani ki pokere nau poraga kawareya ika eba bausugani.'
19 Ade apunu mosi wagubu ke; 'Kabai, nau bausugana ko nau burumakau
ida daikere mena waunitau yewe tepuwani waira waunai kawareya
nakatamana kayasugani ki pokere nau poraga kawareya ika eba bausugani.'
20 Ade apunu mosi wagubu ke; 'Nau bausugana ko nau waunitau yewe
anikasugubuwani ki pokere nau poraga kawareya ika eba bausugani.'
21 Bibitapu ragidai ki mu kuduba basaratagubu ki pokere bibi apunai ki
ade wirawena bauwena iyapana badidi tagubu ki sisiyai kuduba poraga
kwae-wagawa apunai ki sibu. E yona ki wainapupu ka e nuwai pupuwena
manako e bibi apunai ki ade tonopupu, wagubu ke; 'Kau garugaru mena
kaya-nuwagi natere imatau bo kareya ubumu iwu ragidai, iyapana
kaikayokayoi bo mu idamaga kerapumaga kiyokiyoi bo badabadamai bo
mu yabumaga kenekenei ragidai ki inako waratami da mu poraga yau
kawareya baitagisi.'
22 Bibi apunai ki kayawena ade wirawena bauwena ka e poraga kwae-
wagawa apunai ki sibu, wagubu ke; 'Kabai, kau sidibi ki nau makeya
makeya kwaesugubuwani iyapana waratapuwani bautagubu ko tawa eba
posiwena ko wata ade uburau.'
23 E inako wagubu ki pokere apunu kawai ki bibi e ade tonopupu,
wagubu ke; 'Nau nuwaneya ka nau tawani yau posiyagisi ki pokere
gari tagaiya mete kayanuwagi manako iyapana bani bani idiwu ki kau
gigitami waratami baunuwagi. 24 Nau nidiyani wainapi; Iyapana naiya
bibitapuwani ragidai ki mu mo eba baiyagisi nau banini yau siko kupoto.
Ki pa mena.'" Iyesu keyakeyai ki wagubu.

Badidi maba Iyesu eweya kaigamu
(Mateyu 10:37-38)

25 Iyapana ropani kawaya Iyesu bananamupu mete kayatagubu
kaiwa manako e wirawena mu emitapu tadebu, wagubu ke; 26 "Iyapana
nima nau ewaneya yabodono ki ka e nuwai notai nau mena bamaneya
tondono. E inai mamai bo e wainai bo e munui-yoma bo e yowaiyoma
tataiyoma bo e egapuiyoma bo e eya iyai mete kina ki nene kawaya
daganani notapono ko nau maraitau notasiniyono ki ka e eba yabadini
nau ewaneya kayayagisi. 27 Iyapana nima nuwaboya midi makari nau
bananapani ki e mete bananapana ko e eya korosi maba ki e eba kawara-
pana wainapiyau ko e kamadau, iyapana e kwaitana ki e eba yabadini
nau ewaneya kayayagisi. Pa mena."
28 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Wi mosi tawa kawaya
mo wadana wainapiyau ki ka e yabiri kwarisiyagisi naigida mena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

notapoto, yagisi ke; ‘Bowa madai nau bamaneya uburau ki ka tawa yau kwaitana yadani kewopani ki denai maka yadini bo?’ 29 E inako eba notapoto were kwaeyagisi ki ka e bani tawa bebedai mena nunuroto manako e bowai madai ki kewoyagisi. E tawa paunau kamadini ki ka iyapana e gwaigwitapomoto, tagisi ke; 30 ‘Apunu yau tawa wadana wainapiyawa ko e tawa wadawa da paunau kamadubu.’

31 Nau keyakeyai mo ade nidiyani wainapumuri; Tawana mo kawaimaga uburana tawana mo kawaimaga mete kandetagamana wainapiyau ki ka e yabiri kwarisiyagisi naigida mena nota yadini were yawira kayayagisi. E notai yagisi ke; ‘Ta ragidai kuduba 10,000 nau bamaneya ko nau iyaraniyoma mu ka ropani kawaya 20,000 ki pokere nu kasiyaraigamu mu raurutamamu ki baganai bo?’ 32 E wainapoto da ki eba baganai ki ka e iyaraiyoma kebomono makeya ki ka e dobo yonai garugaru mena tonopoto. 33 Ki maba, wi mosi nuwagau nau ewaneya kebomana wainapiyamu ko wi wiga gwedegwedega bo wi wiga notaga kuduba ki wi eba kamadamana wainapiyamu ki ka wi kwaitana nau ewaneya eba kebomuri.”

Aidaba ki midiyai pa mena
(Mateyu 5:13; Maki 9:50)

34 “Nau nidiyani wainapumuri; Aidaba ki ka gwede mosi midiyai bagi kawaya ko aidaba ki kwerereyagisi midiyai ki kewoyagisi ki ka wi badidi maba kwaiwagi da aidaba ki midiyai ade wenapoto? Ae, ki ka eba baganai. 35 Midiyai ki kewoyagisi ki ka wi aidaba ki wadumuri pa mugu kwenupumuri. Iyapana bani kokorau kawayawagana ki nana ni tepiyamu waira mete wira-piyamu ki ka baganai, kasiyarai mete kina. Ko aidaba midiyai pa mena ki ka pa mugu da deni mena kwenupamana ki nana. Wi wenaguga mete kina ki ka wi nau yonani yau suwagubuwani ki naigida mena wainapumuri wetawetara.” Iyesu inako wagubu.

Papa sipi munai wadubu kaupupu ki keyakeyai
(Mateyu 18:12-14)

15 1 Mara mosi ka iyapana wairamaga denai takesi ki wadamawa ragidai ade iyapana tagararatampu ragidai mete kina Iyesu e yonai wainapamana ki nana e bameya ika bautagubu.

2 Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ade Parisi ragidai mete kina iyapana ki inako Iyesu bameya bautagubu emitampu ki ka mu ungwerogwerorotagubu, tagubu ke; “Apunu yau e ka iyapana bigibigi tagararatamemei ragidai ki mu diriwa-maga kwaewagau mete kupetagamu idiwu ki pokere e paerepiyau.”

3 Mu inako tagubu ki pokere Iyesu keyakeyai mosi mu tadebu, wagubu ke; 4 “Wi paunagau iyapana mosi e papai-yoma sipi ropani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawaya (100) manako e eyaka mena yadini kaupoto ki ka e badidi kwaeyagisi? Nau nidiyani wainapumuri; E papaiyoma dai ki (99) ki e gwabau kamaditamini manako e kiroto uburoto papa eyaka mena wadubu kaupupu ki e kwaenei kaya-yagisi. 5 E kwaenepono umono da bananapoto ki ka e mibi mamamai papa ki yadini e gobaiya kaupoto, 6 manako kawarapoto e tawaiya ade kayayagisi. E tawau baiyagisi ki ka e kowaiyoma ade tawa e madaneya idiwu ragidai ki mu nene yagisi baitagisi manako tadeni, yagisi ke; 'Nau papani sipi wadubuwani kaupuwani ki nau ade bananapuwani ki pokere kebomuri karako nau mete mamamaigamu.'" 7 Iyesu inako wagubu manako ade tadebu, wagubu ke; "Nau nidiyani wainapumuri; Nau keyakeyai yau suwagubuwani ki maba kunumau ka iyapana ropani kawaya (99) mu paeremaga pa mena ki mu nene ka Mamanuga God e aneyaiyoma mamamatagisi ko ki mamamai ka erida. Ko iyapana eyaka mena e berai berokoi kwaewagawa ki kamadini manako e notai wirayagisi ki ka mu e nene mamama kawaya esida wainapomoto."

Ridi mosi bowa madai mo wadubu kaupupu ki keyakeyai

8 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Ridi mosi e bameya bowa madai bauburai ida esida mena manako e eyaka mena yadini kaupoto ki ka e badidi kwaeyagisi? E duna beupoto tawa meme warawarayagono kwaenepono tondono. 9 E bananapoto ki ka e kowaiyoma ade e tawa madaneya idiwu ragidai ki mu nene yagisi baitagisi, manako e uburoto mu tadeni, yagisi ke; 'Nau bowani madai wadubuwani kaupuwani ki nau ade bananapuwani ki pokere kebomuri karako nau mete mamamaigamu.'" 10 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; "Nau nidiyani wainapumuri; Nau keyakeyai yau suwagubuwani ki maba iyapana eyaka mena kwaitana e berai berokoi kwaewagawa ki kamadini e notai wirayagisi ki ka Mamanuga God e aneyaiyoma kunumau e nene kawaya daganani mamamatagisi."

Munu mosi kwakowena ki keyakeyai

11 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Apunu mosi e gubagaiyoma apeya, 12 manako mara mosi ka e gubagai marai e bameya bauwena sibu, wagubu ke; 'Mamai, kau buderigi purupi nau nene karako tege.' E inako wagubu ki pokere apunu ki e wairai ade e gwedegwedei kuduba purupupu e gubagaiyoma apeya ki mu denemugu denemugu tagebu.

13 Mara dai kewowena eweya ka e gubagai marai ki ubupu e gwedegwedei kuduba ki tepupu manako kipu ubupu e mamai kamadubu tawana uwama kawaya mo kayawena. E ika tondawa ka e midi kwakwarepui tainipiyawa poisiyasiyai wainapiyawa kwaewagawa ki mena pokaiya bowa madai ki deni mena giripupu gawarara. 14 E inako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaewagawa tondawa yarawa da e gwedegwedei ade e bowai madai kuduba e bameya ki kewowena makeya ka kapoi kawaya mo tawana ki rabineya ubupu. Munu ki mibai wetei tondawa, 15 ki pokere e ubupu tawana ki apunai mosi bameya bagibagiwagana ki nana kayawena. Apunu ki e boiyoma baikamuwagana ki upi kwebu, 16 ko mu bani mo e eba kwemupu ki pokere e ika baikamuwagawa tondawa ka e bo mugumaga kabuma rabineya ki dai kupana wainapupu.

17 E inako kwaewagawa nuwasiyasiya nene tondawa kaniyawa da siyareya ka nota supasupai e bameya ade bauwena. E notai wagubu ke; 'Nau mamai e bigabigaiyoma mu digumamugu ka bani kawaya daganani posiwena uburau ko nau yewe mibi wetei tondakani posugana kwaesugakani. 18 Nau karako tawana yau kamadani wirasugani nau mamai bameya ade kayasugani manako siyani, suwagani ke; 'Mamai, nau paerepuwani kawaya daganani. Kau bamageya ade Mamanuga God bameya ka nau bigi kwaesugekeya. 19 Nau naiya kau gubagagi sidibi ko karako nau paerepuwani ki pokere nau wadisini pa bigagi kwaesugana apunai sidi.' 20 E notai inako wagubu manako e kipu ubupu wirawena e mamai bameya ade kayawena.

E kayawena kaniyawa da e mamai tawai ki kikireya bauwagana kwae-wagawa ki ka e mamai yabu tapu e gubagai buri yabadawa empupu manako e nuwaboyai wainapupu garupupu e bameya bauwena barabarapupu ade kiyauyaupupu.

21 Ko e gubagai wagubu ke; 'Mamai, nau paerepuwani kawaya daganani. Kau bamageya ade Mamanuga God bameya ka nau bigi kwaesugekeya. Kau naiya nau gubagagi sidibi ko karako nau paerepuwani ki pokere wadisini pa bigagi kwaesugana apunai sidi.'

22 E inako wagubu ko e mamai ubupu e bigabigaiyoma ragidai mu nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; 'Wi garugaru mena kaiwagi gwedegwede bagibagi dai tepumuri nau gubagani monagapumuri. E idaiya katama nakapumuri ade e kerareya kerapu kwakwarai mete umamuri, 23 manako kaiwuri papa buyaga kawaya mo minimuri poyo da nau gubagani bauwena ki nu mamamapamu kupe-igamu. 24 Nau gubagani yau powena ko e ade iyawena. E kwakowena ko karako ade wirawena bauwena.' E mamai inako wagubu manako e gubagai nene kupe kawaya mo bagipupu.

25 Ki makeya ka e gubagai kawai kokorau upiwagawa umawa manako e wirawena yawatau yabadawa da tawa kikireya bauwagana kwaewagawa ki ka e iyapana kainagatagamawa ade taeretagamawa ki mumugarai waina-pupu. 26 E bigabiga apunai mosi em-pupu manako manupupu, wagubu ke; 'Mu gwede taerei taeretagamu?' 27 Ko e denai wagubu ke; 'Kau yowagi e midi kwakwarepui bagi kawaya ade wira-wena bauwena ki pokere e mamama-pamana ki nana ka kau mamagi papa buyaga kawaya mo minibu poyo.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

28 E yona ki wainapupu ka e gagaya-wena tawau eba yarana wainapupu
ki pokere e mamai matarau bauwena e gubagai tawau yarana ki nana
gigipupu. 29 Ko e gubagai ki e mamai inako sibu, wagubu ke; 'Mamai, nau
suwagani wainapi; Nau kwamura ropani kawaya kau umunugi wadekeya
kau bigagi makeya makeya kwaesugekeya ko kau papa marai munta mo
kwaitana eba wadibi tegebi da nau kowaniyoma mete mamamaigamana ki
nana. Pa mena. 30 Ko kau gubagagi ki kau buderigi kuduba tepupu giripupu
ridi yawata kawakawareya mu pokamugere isiya-pupu gawarara ki ade
wirawena bau-wena ki kau e nene papa buyaga kawaya ki minibi poyo.'
31 E inako wagubu ko e mamai denai e sibu, wagubu ke; 'Gubagani,
kau ka maramara nau mete yewe idiwei ki pokere gwedegwede kuduba
nau nene ki ka kau nene. 32 Ko nu kupe yau kwaigamu mamamaigamu
ki mibai ka kau yowagi yau e ka powena maba ko e karako ade iyawena.
E kwakowena ko karako ade wirawena bauwena." Iyesu keyakeyai ki
wagubu.

Kwayuba apunai mosi e keyakeyai

16 1 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai keyakeyai mo ade tadebu
wagubu ke; "Purapura apunai mosi e bigabigai apunai upi kwebu
da e gwedegwedei kuduba ki kwayubapana ki nana wagubu. Ki eweya
mara mosi ka iyapana dai bautagubu purapura apunai ki simupu, tagubu
ke; 'Kau gwedegwedegi kwayubapiyau apunai ki e ka kau gwedegwedegi
dai pa danapiyau.' 2 Iyapana ki inako tagubu ki pokere apunu kawai ki
e bigabigai apunai ki e nene wagubu bauwena manako sibu, wagubu
ke; 'Kau sisiyagi tagamu wainapakani ki mibai ka badidi? Kau upigi
negebuwani ki nau karako kau koritaniyakani ade nau gwedegwedeni
badibadi danapipi ki kawayai kau garugaru mena nau kabuwasini.
3 Gwedegwede kwayubapiyawa apunai yona ki wainapupu ka e
notai wagubu ke; 'Nau upi kwaesugekeya ki nau kawaini karako
nau koritasiniyoto ki pokere nau badidi kwaesugani? Nau ka eba
kasiyarani mete kina da nau diba kandani bo upi ragiragi kawaya
mo inako kwaesugani. Ade nau pa tondoni genesugoni ki ka nau
midimama wadisiniyoto. 4 Ko nau badidi kwae-sugani ki nau karako
wainapakani manako nau upi yau kamadani ki ka iyapana baitagisi nau
waretasinimoto manako mu tawamugu tawamugu nau bibisinimono ade
nau diriwani mete kwaetogomono.' 5 E inako notapupu manako ubupu
iyapana gwedewau apunu kawai ki e gwedegwedei naiya sikwatagubu
ragidai ki mu eyaka eyaka e bameya bautagamana ki nana wagubu. Mu
bautagubu ka e ubupu yabiri bauwena apunai ki manupupu, wagubu ke;
'Kau badibadi sikwanugibi?'
6 Ko e denai wagubu ke; 'Nau awana monamonai karakara ropani
kawaya apunai ida daikere mena (100) ki sikwasugubuwani.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko gwedegwede kwayubapiyawa apunai denai wagubu ke; ‘Pa mena, kau sikwanugibi ki okai kau karako wadi kwarisi manako apunai apeya ade ida esida mena (50) ki mena tari.’

7 Ki eweya ka e wirawena apunu ade mosi manupupu, wagubu ke; ‘Ade kau ka badibadi sikwanugibi?’

Ko e denai wagubu ke; ‘Nau gwaba madai baike ropani kawaya (1000) ki sikwasugubuwani.’

E inako wagubu ko gwedegwede kwayubapiyawa apunai ki denai e sibu, wagubu ke; ‘Kau sikwanugibi ki okai kau karako wadi kwarisi manako maraitau (800) ki mena tari.’”

8 Iyesu keyakeyai ki wagubu kewo-wena ka e iyapana ade tadebu, wagubu ke; “Kwayuba siyasiyawagawa apunai e upi kewowagana ki eweya e badidi maba tondana ki nene mete notapiyawa ki pokere apunu kawai ki e eba nakari-pupu ko e empupu manako baganai sibu.” Iyesu inako wagubu manako ade wagubu ke; “Waira yau notai wadamu doko ragidai badidi maba waira yau gwedegwedei pokaiya mu kowamuguma mete deni deni waita kasiwaratagamana idiwana ki notai maramara notapiyamu ki maba ka Mamanuga God e tanai mu rabinamugu minibu siwa ragidai iya aita ewa nene ki inako maba mete notampibena, ko mu kawaya daganani inako eba notapiyamu. 9 Nau nidiyani wainapumuri; Wi waira yau e gwede-gwedei pokaiya iyapana waretatamuri da wi waira yau e gwedegwedei mete kina kamaditamana marai baiyagisi ki ka mu kunumau wi mamamanimoto manako wi iya maramara idiwana kaiwana tawanai ki rabineya mibi mamamai posiwagi.

10 Iyapana gwedewau gwede maraitau wadumupu ki naigida mena kwayubapomoto ki ka mu aita ewa gwede kawaya mo yadini ki mete naigida mena kwayubapomoto. Ko iyapana gwedewau gwede maraitau wadumupu ki kwayuba siyasiyapomoto ki ka mu aita ewa gwede kawaya mo yadini ki mete kwayuba siyasiyapomoto. 11 Kau nima waira yau e gwedegwedei naigida eba kwayubapiyei ki ka kau keyaigi ki puyoi badidi maba kwayubapi? 12 Ade kau nima iyapana mosi e gwedegwedei naigida eba kwayubapiyei ki ka kau kiya gwedegwedegi badidi maba kwayubapi? Ki pa mena ki pokere kau gwede bagi mo eba wadi.

13 Bigabiga kwaewagau apunai ki e kawakawaiyoma apeya ki ka e badidi maba mo yogono e umunui yodono ade wirayogono mo yogono e umunui yodono? Ki pa mena, mibai ka e uburono mosi nota kwarikwarisipono ko mosi keipono ade uburono mosi e diriwai kwaeyogono ko mosi tagararapono. Ki maba, wi Mamanuga God e nene waina-piyoi ki ka wi waira yau gwedegwedei notagogapumuri. Ko wi waira yau gwedegwedei nene wainapiyoi idiwoi ki ka wi Mamanuga God notagogapumuri.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu yona ebo ebo wagubu
(Mateyu 11:12-13; 5:31-32; Maki 10:11-12)

14 Parisi ragidai mu notamaga ka bowa madai kawareya ukwarawa ki
pokere Iyesu waira yau gwedegwedei ki sisiyai inako wagubu wainamupu
ki ka mu e gwaigwitamupu ade mu madagura-maga e bameya memupu.
15 Ko Iyesu tadebu, wagubu ke; "Wi ka iyapana yabumugu midiga pa
matakawagau, ko wainapumuri; Mamanuga God e ka wi nuwaga notaga
ki e empiyau. Gwede-gwede marai kawai ki iyapana waina-piyamu da ki
ka kawakawaya ki ka Mamanuga God e yabuiya ki mibai ka pa mena.
16 Gora oragai ade Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa
ragidai oka badidi tamupu ki kuduba tondawa yabadawa da iyapana
siruwa-tamiyawa apunai Diyoni bauwena makeya. Ko ki eweya ka
Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana ki yonai bagi kawaya
ki mena ka iyapana wainapamana wainapiyamu. Iyapana kuduba gari ki
rabineya kaiwana ki nana nisi kandamu, 17 ko nau nidiyani wainapumuri;
Iyapana badidi maba idiwana ki gorai ka wateya tondau. Kunuma yo
waira gogawagana ki ka matarau ko iyapana gora ki wirapamana e okai
marai munta mo surupamana ki ka ragiragi kawaya.
18 Apunu mosi e wainai ragipoto manako ridi mo ade uworoto ki ka e
wainai naiya ki rauru kawakawarapupu. Ade apunu mosi ridi wakeyara
mo uworoto ki ka ridi ki e nobomoi yabiri ki e rauru kawakawarapupu."

Purapura apunai ade apunu Yasarusi

19 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Mara mosi ka purapura
apunai mosi tondawa ki maramara e gwedegwedei bagibagi mena
monagawagawa ade bani bagibagi ki mena kupawa tondawa. 20 Apunu ki
e tawai ki katamuruiya ka iyapana apunu mosi si ka Yasarusi ki mideya
kwata mena posiwena uburawa ki wadumpu ika tampu manako e bani
nene ika genewagawa tondawa. 21 Purapura apunai bani kupawa ki pirai
gwetagamawa ki ka apunu Yasarusi bani mugui ki kupana wainapiyawa.
Taku bautagamawa e kwatai ki remoremopamawa.
22 Mara mosi ka nuwasiyasiya nene tondawa apunai ki e powena
manako aneya kunuma were kawampu e wadumpu oragai apunai
Eburamu e madaneya kunumau tamupu. Purapura apunai ki e mete
powena manako iyapana e wadumupu ononomupu. 23 E popai ragidai mu
watamugu bauwena ki ka e bita yo midi makari kawaya ika bananapupu
manako e yabu tapu apunu Yasarusi usi oragai apunai Eburamu e idai
garu deneya uwamau ika bagi kawaya tondawa empupu, 24 ki ka e
bonanai ragiragi kawaya wena siyapu, wagubu ke; 'Mamai Eburamu, kau
nau nene wainapiyei bo pa mena? Nau mata yau nonareya midi makari
kawaya daganani bananapuwani ki pokere apunu Yasarusi siyo da e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

idai gurai awanau kaupoto kaworoto nau tenawarineya taroto da nau sinamuni pikapoto.'

25 Apunu ki inako wagubu, ko oragai apunai Eburamu denai e sibu, wagubu ke; 'Gubagani, nau yonani yau suwagani wainapi; Kau naiya iyaiya tondeya makeya ki kau gwedegwede kuduba bagi mena ki kawareya tondeya ko apunu Yasarusi e ka mugu ki mena kawareya tondawa. Karako ka e yewe mamamayogono tondono ko kau ika makarinugowa tondowa. **26** Nau yona yau mete nidiyani wainapi; Kau yo nu paunanugu ka uruba kawaya. Iyapana mosi nu mete yewe idiwei ki uruba kawaya ki raurupana kau bamageya bauwagana ki yawatai mo pa mena. Ade iyapana mosi kau bamageya mete idiwu ki uruba kawaya raurupana nu bamanugu bauwagana ki mete yawatai mo pa mena.' Oragai apunai Eburamu inako wagubu.

27 Purapura apunai yona ki waina-pupu ka e denai wagubu ke; 'Akae, Mamai Eburamu, kau nau nene waina-piyei ki kau apunu Yasarusi tonopi da e nau mamai e tawaiya kayayagisi, **28** manako nau yowaniyoma ida daikere mena ika idiwu ki tadeni da nau paerepuwani ki denai makari tawaneya yewe bausugubuwani ki mu mete inako eba paerepomoto kwaenda mu mete kina yewe baitagisi berokoi kawaya yau bananapomoto.'

29 Apunu ki inako wagubu ko oragai apunai Eburamu denai e sibu, wagubu ke; 'Ae, pa mena. Oragai apunai Mosisi ade Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai oka badidi tamupu ki kuduba mu bamamugu uburau ki pokere mu yona ki mena wainapomono.'

30 Ko purapura apunai ki wagubu ke; 'Ae, mamai Eburamu, yona ki mena pokaiya ka mu notamaga eba wirayagisi. Ko iyapana mosi powena ki iyayagisi ade kiroto uburoto manako yona ki tadeni ki ka mu e bonanai waina-pomoto manako mu bigimaga ki mu kamadini notamaga wirayagisi.'

31 Apunu ki inako wagubu ko oragai apunai Eburamu denai e sibu, wagubu ke; 'Mu oragai apunai Mosisi ade Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai badidi tagubu ki eba wainapomoto suma-pomoto ki ka mu badidi maba iyapana mosi powena ko ade iyayagisi kiroto uburoto ki e yonai wainapomoto sumapomoto? Ki pa mena.'" Iyesu keyakeyai ki iyapana tadebu.

Bigi ki yonai
(Mateyu 18:6-7, 21-22; Maki 9:42)

17 **1** Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai yona yau tadebu, wagubu ke; "Gwedegwede marai kawai iyapana pisipisitamini da mu paerepomoto bigi kwaetagisi ko iyapana nima e waretai ki e kerareya wadau da e bigi kwaewagau ki ka aita ewa ka e bita kawaya mo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bananapoto. 2 Akae, iyapana bowa bisi kawaya mo wadumpena taburuba
pokaiya kwimpena iyapana ki e gobaiya umampena manako egi rabineya
kwenumpena ki ka e nene baganai. Iyapana nima munu marai munta
mosi e kerareya wadau manako munu ki bigi kwaewagau ki denai ka
iyapana ki aita bita kawaya esida bananapoto. 3 Ki pokere wi yabu yabu
idiwoi.

Wi yowaga bo wi tataga gwede mo paerepoto bigi kwaeyagisi ki ka wi
e nakaripumuri. Ko e bigi kwaewena ki kamadini e notai wirayagisi ki
ka wi e badidi paerepupu ki wi notagau deni mena surupumuri. 4 Ena,
nau nidiyani wainapumuri; E mara eyaka mena ki rabineya wi bamagau
bigi kawareya kawareya ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki
kwaeyagisi ko ade mara ki rabineya ida daikere kewowena daikere apeya
(7) ki wirayagisi wi bamagau yagisi ke; 'Nau paerepuwani ki nau karako
deni mena kamadakani', e inako yagisi ki ka wi e bigi badidi kwaewena
ki wi notagau deni mena surupumuri."

Nu sumanuga

5 Iyesu tonotapu ragidai e simupu, tagubu ke; "Kaiwawonuga, kau nu
sumanuga wadi kawaya."

6 Mu inako tagubu ko e denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau nidiyani
wainapumuri; Ripa damaya madai ki bonai rabineya ka rasirasi. Wi
sumaga marai munta ki maba nau sumasinimuri ki ka wi ripa kauma
yau simuri, iwagi ke; 'Kau kiya siwanuwagi kayanuwagi egi rabineya
wenanuwagi,' wi inako iwagi ki ka ripa ki wi umunuga yadini kayayagisi."

Bigabiga ragidai badidi maba upitogomono

7 Iyesu ade wagubu ke; "Apunu kawai mosi e bigabigai apunai kokorau
diba kandono bo papa sipi kwayuba-tamono da madega bigayagisi
manako e tawau baiyagisi ki ka apunu kawai ki e eba paraupoto, yagisi
ke; 'Kau garugaru yabi aiyatanuwagi manako nau bani warapuwani yau
kupi.' E inako eba yagisi, 8 ko e yagisi ke; 'Kau kayanuwagi siruwanuwagi
monaganuwagi manako nau tawiyani kwaenuwagi tege kupani were
ewa ka kau kiya kupenuwagi.' 9 Bigabiga apunai e upi ka biga mena ki
pokere wi badidi wainapiyamu; Apunu kawai uburoto e bigabigai apunai
upi kwaewena ki denai paraupoto bo? Ae, pa mena. 10 Ki maba, nau
nidibuwani ki wi makeya makeya kwaiwogoi da kewoyagisi ki ka wi
inako mena iwagi ke; "Nu ka pa bigabiga ragidai. E nu kwaiwagamana
nidibu ki mena nu makeya makeya kwaigibi." Iyesu inako wagubu.

Iyesu iyapana ida esida mena sigiratagubu ki iyatapu

11 Iyesu natere Diyerusaremu kaya-wena kaniyawa da tawana Sameriya
yo tawana Gariri paunau ika bauwena kaniyawa, 12 ki ka e natere mo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bau-wena. Ika bauwena ka e iyapana ida esida mena sigira berokoi
mo wadumpu kwakwarepumaga kwatakwatatagubu ki ika kebomawa
bananatapu. Mu Iyesu bameya eba kaimupu ko uwamau buri mu
mubo mubo ubumawa, 13 manako mu bonanamaga ragiragi kawaya
Iyesu wenawenamupu, tagubu ke; "Kaiwawo-nuga Iyesu, kau nu nene
wainapiyei bo pa mena?"

14 Mu inako tagubu manako Iyesu mu emitapu tadebu, wagubu
ke; "Baganai, Mamamanuga God e bameya dobopiyamu ragidai mu
bamamugu kaiwagi da mu wi kwakwarepuga empomoto." E inako
wagubu manako mu kayatagubu kaiwa da yawatau ka mu sigiramaga ki
deni mena kewowena.

15 Apunu ki mosi ika kaniyawa da e sigirai kewowena ki wainapupu
ki ka e mamamawena manako wirawena e bonanai ragiragi kawaya
Mamanuga God e si tepapiyawa yabadawa da Iyesu bameya bauwena.
16 E ika bauwena ka e Iyesu yabareya kwarisiwena manako e iyawena ki
denai paraupupu. Apunu ki ka tawana Sameriya mu iyapanamaga mosi.

17-18 Ko Iyesu iyapana manutapu, wagubu ke; "Nau iyapana
sigiratagubu ragidai ida esida iyatapuwani ko badidi pokere ka iyapana
kwaiyanai apunai yau e mena wirawena Mamanuga God paraupiyau? E
kowaiyoma ida daikere kewowena daikere apeya apeya (9) ki mu mete
bautagumpena Mamanuga God e si tepampena." 19 Iyesu inako wagubu
manako wirawena iyawena apunai ki empupu sibu, wagubu ke; "Baganai,
kau kiri uburi kayanuwagi. Kau nau sumasinibi ki pokere kau iyanugibi."
Iyesu inako wagubu.

Mamanuga God e gari rabineya idiwana ki marai yabadau
(Mateyu 24:23-28, 37-41)

20 Parisi ragidai dai Iyesu manu-mupu, tagubu ke; "Nu Mamanuga God
e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki marai ka gwede
mara baiyagisi?"

Mu inako tagubu ko e denai tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e
gari rabineya idiwana marai ki baiyagisi ki ka eba matarau baiyagisi da
wi yabugere empumuri. 21 Iyapana mo eba yagisi ke; 'Empumuri, e yewe
bauwena tondau', bo yagisi ke; 'Empumuri, e burida bauwena tondau.'
Mu inako eba tagisi mibai ka Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai
pokaiya idiwana ki kasiyarai ororeya mena bauwena wi rabinagau
uburau."

22 Iyesu inako wagubu manako wirawena e tadeyau kabukabuwa
ragidai tadebu, wagubu ke; "Mara baiyagisi da wi ubumuri nau Kunumau
Kawapuwani Apunai nau marani empamana ki nana wainapiyoi ko wi
eba empumuri. 23 Iyapana dai baitagisi wi nidini, tagisi ke; 'Empumuri,
e burida bauwena tondau', bo tagisi ke; 'Empumuri, e yewe bauwena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tondau.' Mu inako togomono ki ka wi notaga pakarayagisi mu ewamugu kwaene igida yauda eba yabu tamiyoi iwoi. 24 Yangwara wadau kunuma kuduba miniyau siwa ki maba nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau marani baiyagisi ki ka iyapana kuduba ki maba nau emisinimoto. 25 Ko yabiri ka nau nuwaboya ade bita makari kawaya daganani bananapani. Iyapana karako idiwu ragidai ki mu ubumoto nau keisinimoto ade midi ragiragisinimoto.

26 Iyapana oragai apunai Nowa tondawa makeya badidi kwaetagamawa ki maba nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugani bausugani makeya ka iyapana inako ade kwae-tagisi. 27 Awana goya kawaya ki eba bauwena makeya ka iyapana bani kupamawa awana kubamawa ade anikatagamawa petemuguma apunu tauwamawa. Mu inako kwaetagamawa kebomawa da apunu Nowa waka ki kawareya yapu posiwena makeya ka goya kawaya ki bauwena iyapana kuduba bibiyotapu gawarara.

28 Ade oragai apunai Rote tondawa makeya iyapana badidi kwaetagamawa idiwa ki maba ka iyapana mara ki baiyagisi makeya inako mete kwae-tagisi. Mu bani kupamawa awana kubamawa deni deni nida kasiwara-tagamawa upitagamawa ade tawa-tagamawa. 29 Mu inako kwaetagamawa yamawa da apunu Rote natere Sodomu kamadubu kayawena ki makeya ka mata nonarai gwisi berokoi mete kina kunumau kawapu mu uratapu popo-tagubu gawarara. 30 Iyapana naiya inako wakapa giritagubu ki maba ka nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugani bausugani marai baiyagisi ki ka iyapana inako mete kwaetagisi.

31 Mara ki baiyagisi ki ka iyapana mosi tawa tagaiya tondau ki ka e gwedegwedei tawa rabineya kamadubu ki tepana kai eba suroto, ade iyapana mosi kokorau upiwagau ki ka e eba wirayagisi e tawaiya kayayagisi. Pa mena. 32 Oragai apunai Rote e wainai bameya badidi wenawena ki wi naigida mena wainapumuri. 33 Iyapana nima e eya iyai karako yewe wairau ki nene wainapiyau ki ka e eya iyai aita ewa nene ki e kaupiyau. Ko iyapana nima nau pokanere e eya iyai karako yewe wairau ki kaupiyau ki ka e eya iyai aita ewa nene ki e yadini. 34 Nau nidiyani wainapumuri; Kemora ki rabineya ka iyapana apeya kebari eyaka mena kawareya ukwopomono manako nau eyaka mena yadani ko mosi kamadani. 35-36 Ade mara ki makeya ka ridi apeya ripa madai musupomono idiwono manako nau eyaka mena yadani ko mosi kamadani."

37 Iyesu yona ki wagubu ka e tadeyau kabukabuwa ragidai e manumupu, tagubu ke; "Kaiwawonuga, kau nuwagibi ki bani wenayagisi?"

Ko e denai wagubu ke; "Nau waigugu yau suwagani ki wi wainapumuri; Gwede mosi powena e kwakwarepui ika ukwarau ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka midiwari kusuketa e kwakwarepui ki kupamana ki nana ika mete dibipomoto."

Koboro mosi wade supasupa apunai bameya kayawena

18 1 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu notamaga
eba kauwagana ko maramara Mamanuga God bameya
guriguritagamana ki nana ka e keyakeyai yau mu tadebu, wagubu
ke; 2 "Natere mo rabineya ka wade supasupa apunai mo tondawa ki
Mamanuga God eba mayapiyawa ade iyapana mete eba wiwiratamiyawa.
3 Natere ki rabineya ka ridi koboro mosi mete ika tondawa ki maramara
wade supasupa apunai ki e bameya bau-wagawa siyawa, wagawa ke; 'Nau
iyarani mosi nau girisiniyana ki nana kwaewagau ki pokere waitasini
berokoi yau kuduba kau wade supasupapi.'
4 Mara ropani kawaya ka wade supasupa apunai ridi ki e bonanai
eba wainapiyawa ko siyareya ka e notai wagubu ke; 'Nau Mamanuga
God e kudeya eba wainapakani ade iyapana mu umunumaga mete eba
wadakani, 5 ko ridi koboro yau e ka maramara nau waweresiniyau ki
pokere nau e waita-pani e nuwaboyai ki wade supasupa-pani. Nau ki
eba kwaesugani ki ka e maramara nau waweresiniyono tondono da nau
midini togayagisi.'"
6 Nu Kaiwawonuga keyakeyai ki wagubu manako ade tadebu,
wagubu ke; "Wade supasupa apunai eba bagi ki e badidi wagubu ki
wi naigida mena wainapiyoi. 7 Ko ade wainapumuri; Mamanuga God
e eya iyapanaiyoma maramara kemora nawaru e bameya waita nene
guriguritogomono ki ka e mu waitatamini ade mu nuwaboyamaga
wade supasupapoto bo pa mena? E mu garugaru waitatamini bo eba
garugaru waitatamini? 8 Nau nidiyani wainapu-muri; E garugaru mena
mu waitatamini ade mu nuwaboyamaga garugaru mena yadini supasupa.
Ko nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugana bausugana
ki marai baiyagisi makeya ki ka nau suma ragidai yewe wairau mete
bananatamani bo?" Iyesu inako wagubu.

Parisi apunai ade takesi wadawa apunai

9 Iyapana dai wainamupu da mu muga ka baganai ki pokere mu muga
simaga tepapamawa ade kowamuguma mu simaga kaupamawa ki mu
nene ka Iyesu keyakeyai yau wagubu. E wagubu ke; 10 "Mara mosi ka
iyapana apeya Mamanuga God e Tawai rabineya guriguritagamana ki
nana kayatagubu. Apunu ki mosi ka Parisi apunai ade mosi ka iyapana
wairamaga denai takesi ki wadawa apunai.
11 Parisi apunai ki wata mo e ebo mena ubupu manako Mamanuga
God bameya guriguri inako wagubu ke; 'Mamai God, iyapana supasupai
mo nau maba pa mena ki pokere nau parau-niyakani kawaya daganani.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nau ka eba iyapana kuduba kwaetagamu ki maba kwaesugakani. Nau ka eba kapokapoi, nau ka eba beraberai, nau ka eba sipuma goragora rauru kawakawarasugakani. Nau parauniyakani da nau ka eba takesi wadau apunai buri ki e maba. 12 Pura eyaka mena ki rabineya ka nau mara apeya kau nene bani kamadakani ade nau gwedegwedeni damupakani ida esida ki damu eyaka mena ki nau kau nene tarakani.' E inako guriguriwena.

13 Takesi wadawa apunai ki e ka mibi nuwaboyai digumau uburawa midimama diyayai e gobai kaupupu manako giyansugiyansu mena inako guriguriwena, wagubu ke; 'Mamai God, nau ka berokoi bigibigi ki pokere nau nuwaboyani ki kau wainapi waitasini.'"

14 Iyesu keyakeyai ki wagubu manako ade wagubu ke; "Nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e ka takesi wadawa apunai ki e bigi empupu deni mena surupupu ki pokere Mama-nuga God e yabuiya ka apunu ki supasupai bagi kawaya wirawena e tawaiya kayawena. Ko apunu ki mosi e guriguri ki e eba mibipupu mibai ka iyapana nima e eya si tepapiyau ki ka aita ewa e kwarisiyagisi ko iyapana nima e eya si kaupiyau ki ka aita ewa e kawayayagisi." Iyesu inako wagubu.

Iyesu munu rasi waditapu bagi
(Mateyu 19:13-15; Maki 10:13-16)

15 Iyapana dai ki mu munumuguma wawayai temupu kebompu Iyesu bameya bautagubu e idai mu debamugu tarana ki nana. E tadeyau kabukabuwa ragidai iyapana ki emitampu nakari-tampu, 16 ko Iyesu munu rasi ki e bameya bautagamana ki nana wagubu manako iyapana tadebu, wagubu ke; "Munu rasi nau bamaneya kebomono ki wi mu yawatamaga eba bodapiyoi. Munu yau kwaitana ki mu ka nau Mamai God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya kaiwoto idiwono. 17 Nau yona yau suwagani ki wi notaga eba goga-yagisi; Iyapana kawakawai wi notaga munu rasi mu notamaga maba ki ka wi Mamanuga God bameya kaiwuri e gari rabineya bagi kawaya idiwoi. Ko wi notaga eba munu rasi mu notamaga maba ki ka wi e bameya eba kaiwuri ade e gari rabineya eba idiwoi." Iyesu inako wagubu.

Apunu mosi e gwedegwedei ropani kawaya
(Mateyu 19:16-30; Maki 10:17-31)

18 Diyu ragidai mu kawaimaga mosi Iyesu bameya bauwena manako manu-pupu, wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai Bagi, nau badidi kwaesugani da nau iya maramara tondana kaniyana ki iyai bananapani?"

19 Apunu ki inako wagubu ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau gwede nana nau apunu bagi sidibi? Mamanuga God e mena ka bagi. 20 Ko kau manu-sinibi ki denai nau nidiyani; Mamanuga God e gorai oka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tampu ki kuduba kau kataigeya; ‘Kau waretagi eba raurupi e wainai eba wadi; Iyapana mo eba mini poyo; Gwedegwede mo eba kuwa-nuwagi; Kau waretagi badidi kwaewena empipi ki kau bera eba nuwagi; Kau inagi mamagi tagubu ki mu umunumaga wadi naigida mena wiwiratami.”

21 Iyesu inako wagubu ko apunu ki, wagubu ke; “Nau munu
marai munta tondekeya makeya ki ka Mamanuga God e gorai tapu
ki kuduba nau naigida mena wiwirapekeya tondekeya da karako
kawayasugubuwani.”

22 E yona wagubu ki Iyesu waina-pupu manako e apunu ki empupu
denai yona yau sibu, wagubu ke; “Kau gwede mo eyaka mena yau mete
kwaenuwagi; Kau kayanuwagi kau gwedegwedegi kuduba tepi iyapana
gwedegwedemaga pa mena imagei ragidai tage manako ewa yabi nau
ewaneya uburi. Kau inako kwaenuwagi ki kau denai bagi kawaya mosi
aita ewa kunumau bananapi.” 23 Apunu ki e gwedegwedei ka ropani
kawaya ki pokere e Iyesu yonai ki wainapupu ka e nuwaboyawena.

24 Iyesu apunu ki nuwaboyawena empupu manako wagubu ke;
“Iyapana gwedegwedemaga ropani kawaya ragidai mu Mamanuga God
e umunui wadamana sumapamana ade e gari rabineya kaiwana idiwana
ki ka ragiragi kawaya. 25 Yawata ki katamurui ka tainugu umunai ki
maba. Papa kawaya kameru kwaitana tainugu umunai teyagisi ki ka
e daikere eba baiyagisi kayayagisi mibai ka tainugu umunai ka marai
munta ko papa ki ka kawaya. Ko nau ade suwagani wainapumuri; Papa
kameru ki tainugu umunai teyagisi ki ka ade matarau ko iyapana mu
gwede-gwedemaga ropani kawaya ragidai ubumana Mamanuga God
sumapamana manako e gari rabineya kaiwana idiwana ki ka ragiragi
kawaya.”

26 Iyapana yona ki wainamupu ka mu Iyesu manumupu, tagubu ke;
“Akae, ki inako ki ka nima kwaitana iya yadini?”

27 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Iyapana wi
wiga mena iya ki eba wadamana makai ko Mamanuga God badidi yagisi
ki e umuneya ka gwedegwede kuduba wenayagisi.”

28 Apunu Pita yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; “Kau wainapi,
nu ka tawanuga kuduba kamadimpi kau ewageya kaigibi.”

29 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Ena, kau yona mibai nuwegei.
Nau karako suwagani ki wi wainapumuri; Iyapana gwedewau Mamanuga
God e gari rabineya idiwana ki yonai iyapana tademana ki nana wi
tawaga bo wi wainaguma bo wi yowaguma tataguma bo wi inaguma
mamaguma bo wi munuguma inako ki kuduba kamadita-muri manako
kaiwagi tawana mo idiwoi, 30 ki ka denai wi tawaga ropani-yagisi ade
iyapana ropani kawaya wi inamamatamuri yowatatatamuri idiwoi. Ade
mara waunai baiyagisi makeya ki ka wi iya maramara idiwana kaiwana
ki iyai mete wadumuri.” Iyesu inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu powagana sisiyai ki ade wagubu
(Mateyu 20:17-19; Maki 10:32-34)

31 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu
apeya ki mu nene wagubu waratapu mu mubo mena idiwa manako
tadebu, wagubu ke; “Nu karako natere Diyeru-saremu kaigamu
ki ka Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai
takari kawaya nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau yonani badidi
okamupu ki kuduba makeya makeya wenayagisi. 32 Iyapana nau
wadisini-moto iyapana kwaiyanai ragidai mu idimaga rabineya nau
tamusinimoto manako mu ubumoto nau waegeya-geyamasinimoto,
wereyakaurasinimoto ade tepoteposinimoto. 33 Mu nau kuwe pokaiya
raukekesinimoto manako susinimoto poyo. Nau posugani ko mara apeya
eyaka kewoyagisi eweya ki nau ade iyasugani kirani uburani.”

34 Iyesu inako wagubu ko e tadeyau kabukabuwa ragidai e yonai ki
mibai eba wainamupu. E yonai wagubu ki ka gwede mosi mu notamaga
utapupu diyayai. Mu mibai eba wainamupu ki pokere e badidi wagubu ki
mu baba-tagubu.

Apunu mosi e yabui kenewena ki Iyesu iyapupu
(Mateyu 20:29-34; Maki 10:46-52)

35 Iyesu natere Diyeriko kikirau bauwagana kwaewagawa ka
apunu mosi e yabui kenewena ika yawata kwaiya bowa madai nene
genewagawa tondawa. 36 E iyapana ropani kawaya ika kebomawa mu
ratabamaga waina-pupu ki pokere e iyapana dai manutapu, wagubu ke;
“Yau ka gwede ratabai wagau?”

37 Ko mu denai tagubu ke; “Ki ka tawana Nasareta apunai Iyesu e
yabadau.”

38 Apunu ki yona ki wainapupu ka e bonanai ragiragi kawaya wena
siyapu, wagubu ke; “Iyesu, oragai apunai Dewida e wenai, kau nau nene
wainapiyei bo pa mena?”

39 E inako wagubu ki ka iyapana e yabareya ika ubumawa ki e
nakarimupu yona kamadana ki nana simupu ko e bonanai ragiragi
kawaya kawareya kawareya ade wena siyanawa, wagawa ke; “Oragai
apunai Dewida e wenai, kau nau nene wainapiyei bo pa mena?”

40 Iyesu yona ki wainapupu ka e yawatau ubupu manako iyapana
tadebu da mu apunu yabui kenekenei ki wadamana e bameya
bautagamana ki nana tadebu. E bameya bauwena ka e apunu ki empupu
manako manupupu, wagubu ke; 41 “Kau nuwageya nau gwede kwaesugani
kau bamageya?”

Ko e denai wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, kau yabuni wadi
papi da nau tawana empani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

42 E inako wagubu manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Ki ka baganai,
kau tawana emani. Kau nau sumasinibi ki pokere karako iyanugibi.”
43 Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu ki e yabui papupu tawana
empupu manako e kipu ubupu Iyesu eweya kayawena Mamanuga God
paraupiyawa kaniyawa. Iyapana kuduba matakira ki emupu ka mu
Mamanuga God e si esida mena tepapamawa.

Apunu Sakiyasi

19 1 Iyesu natere Diyeriko bauwena ki ka e deni mena kayawagana
kwaewagawa. 2 Natere ki rabineya ka purapura apunai mosi
ika tondawa. E ka iyapana wairamaga denai takesi wadamawa ragidai
mu kawaimaga si ka Sakiyasi. 3 E nuwaiya Iyesu empana ki nana
wainapiyawa ko e ka apunu rogobi munta ki pokere iyapana ropani
kawaya ika ubumawa ki mu e bodamupu da e Iyesu eba empupu. 4 Iyesu
yawatau yabadawa ki ka apunu Sakiyasi yabiri garupupu Iyesu empana ki
nana ripa rowarowai mo yapu kawareya tondubu.
5 Iyesu kaniyawa da ripa ki kerareya bauwena ka e pairawena iyarau
yabu tapu apunu Sakiyasi ika tondawa empupu manako e sibu, wagubu
ke; “Sakiyasi, kau garugaru mena kawari. Nau karako kau tawageya kau
mete idiwomu.”
6 Apunu Sakiyasi yona ki wainapupu ka e garugaru mena wairau
kawapu Iyesu diriwai kwaewena manako mibi mamamai bananapupu e
tawaiya kayatagubu. 7 Iyesu apunu Sakiyasi tawaiya kayawena ki iyapana
emupu manako mu ungwerogwerorotagubu, tagubu ke; “Apunu yau e ka
bigibigi apunai ki e tawaiya daiyo kayawena.”
8 Ko apunu Sakiyasi kipu ubupu Iyesu sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni,
kau wainapi; Nau gwedegwedeni daikere ki nau karako iyapana imagei
ragidai tageyani ade nau iyapana beratapuwani mu gwedegwedemaga
kuwasugubuwani ki ka nau denai apeya apeya kawareya mu ade tageyani.”
9 Apunu Sakiyasi yona inako wagubu wainapupu ka Iyesu denai e
sibu, wagubu ke; “Sakiyasi, kau mete kina ka oragai apunai Eburamu
e wenai. Kau iyapanagiyoma mete kina wi bamagau ka iya karako
bauwena. 10-11 Iyapana gwedewau Mamanuga God e yawatai paeremupu
kwakotagubu ragidai ki mu tetamana iya tageyana ki nana ka nau
Kunumau Kawapuwani Apunai yewe wairau bausugubuwani.”
Natere Diyerusaremu ka eba uwama bamanugutau ki makeya ka Iyesu
yona ki wagubu.

Bowa madai ki keyakeyai
(Mateyu 25:14-30)

Iyapana ropani kawaya Iyesu yonai wainapamawa ki mu notamaga
wagubu da Mamanuga God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

idiwana ki marai bauwagana kwaewagawa ki pokere Iyesu ubupu keyakeyai mo mu tadebu, wagubu ke; 12 "Nau apunu kawai mosi e bususui suwagani wainapumuri; Apunu ki tawana uwama kawaya mo kayawagana da e kaiwawo-wagana ki kasiyarai ika wadana manako ewa ade wirawagana bauwagana ki nana. 13 E waunitau kayawagana kwaewagawa makeya ki ka e bigabiga-iyoma ida esida kewowena ki mu nene wagubu bautagubu manako e bowa madai purupupu mu eyaka eyaka tagebu, tadebu, wagubu ke; 'Wi bowa madai yau tepumuri pokaiya upiwogoi da nau bausugani makeya ki ka nau bowa madai negebuwani ki kawayai empani. Ki kawayawena bo pa mena.'

14 Apunu ki kipu ubupu kayawena ko e eya iyapanaiyoma mu nuwamugu ka e pa mena ki pokere mu bibi ragidai tonotampu da e tawana bani kayawena ki mu mete kayatagamana manako tagamana ke; 'Nu eba nuwanugu apunu yau nu kawainuga uburono.'

15 Mu inako tagubu ko apunu ki e kaiwawo kasiyarai wadubu manako ade wirawena e ebo tawaneya ade bauwena. E ika bauwena ka e garugaru mena e bigabigaiyoma ragidai mu nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; 'Nau bowa madai negebuwani ki kawayai wi karako kabuwasinimuri da nau empani.' 16 Yabiri ubupu apunai ki bauwena e inako sibu, wagubu ke; 'Kaiwawoni emani, kau bowa madai nau idani rabineya tapi ki pokaiya ka nau upisugekeya da kawareya ade ida esida mena tepuwani karako negeyakani yau kena.' 17 E yona ki wagubu ka apunu kawai ki denai e sibu, wagubu ke; 'Kau ka bigabiga apunai bagi upi supasupai mena kwaenugibi apunai. Nau marai munta negebuwani ki kau naigida mena kwayubapiyeya ade kau midigi eba togawena ki pokere nau karako natere ida esida mena kau idageya nakatamakani da kau mu kawaimaga uburi kwayubatamiyowa.'

18 Ki eweya ka e bigabigai apunai ade mosi bauwena e yabareya ubupu manako sibu, wagubu ke; 'Kaiwawoni emani, kau bowa madai nau idani rabineya tapi ki pokaiya ka nau upisugekeya da kawareya ade ida daikere tepuwani karako negeyakani yau kena.' 19 E yona ki wagubu ka apunu kawai ki denai e sibu, wagubu ke; 'Nau karako natere ida daikere mena kau idageya nakatamakani da kau mu kawaimaga uburi kwayubatamiyowa.'

20-21 Siyarai ka e bigabigai apunai ade mosi bauwena e inako sibu, wagubu ke; 'Kaiwawoni, nau kataineya da kau midigi kwakwarepugi ka tayatayabadai. Gwedegwede eba kau nene ki kau tepiyei ade kau momai eba upi ki wateya ki kau raupomunugei. Nau kau kudugeya wainapekeya ki pokere kau bowagi madai ki nau wadubuwani pa wekepuwani karako ade negeyakani yau kena.'

22 Apunu kawai ki yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; 'Kau paerepipi upi supasupai eba kwaenugibi. Kau kaubo nuwagibi ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokaiya ka nau karako denai bita kau negeyani. Kau kaubo nuwagibi da
gwedegwede eba nau nene ki nau tepakani ade momai nau eba upuwani
ki wateya ki nau raupomu-sugakani. 23 Kau badidi kwaenugubena ki
yonai nau karako kau nidiyani; Kau kayanugubena bowa madai kawaya-
wagau ki wateya tapena da nau karako wirasugubuwani bausugubuwani
ki kau bowa madai dai kawareya nau mete tegebena.' 24 Apunu kawai
ki inako wagubu manako e bigabigaiyoma dai ika ubumawa ki tadebu,
wagubu ke; 'Bowa madai eyaka mena kwebuwani ki wi wadumuri bowa
madai ida esida mena tepupu apunai ki e kwemuri.'
25 Ko mu denai e simupu, tagubu ke; 'Ko kaiwawonuga, apunu ki ka
ororeya mena bowa madai kawaya daganani ida esida mena ki e tepupu
kewowena.'
26 Mu inako tagubu, ko apunu kawai ki denai wagubu ke; 'Nau
nidiyani wainapumuri; Iyapana nima marai munta wadubu ki pokaiya
upi naigida mena kwaewagau kwayubapiyau ki kawareya ka e ropani
kawaya banana-poto. Ko iyapana nima e bameya marai munta uburau ki
kawareya ka e mo eba yadini ade marai munta e bameya uburau ki mete
deni mena gogayagisi.' 27 E inako wagubu, manako ade tadebu, wagubu
ke; 'Wi karako kaiwagi nau iyaraniyoma ki nau eba kaiwawosugana ki
nana tagubu ki mu kuduba tetamuri nau yabuneya yewe namutamuri.'"

Iyesu natere Diyerusaremu bauwena manako iyapana e paraupamawa
(Mateyu 21:1-11; Maki 11:1-11; Diyoni 12:12-19)

28 Iyesu yona ki iyapana tadebu kewowena manako yabiriwena natere
Diyerusaremu kayawena. 29 E ripa 'oripi' wenatagubu kweyai ki kerareya
natere Bepage yo Betani bamamugu bauwagana kwaewagawa ki ka e
tadeyau kabukabuwa ragidai apeya yabiri tonotapu, 30 tadebu, wagubu
ke; "Wi yabiriwagi natere buri yabaranugu ki kaiwagi manako wi ika
baiwagi ki ka wi papa 'donki' mosi taburuba pokaiya kwimupu uburau
ki ika empumuri ko papa 'donki' ki kawareya ka iyapana mo naiya eba
kayawena. Wi papa ki e taburubai rikapumuri manako banana-pumuri
kebomuri. 31 Ko iyapana mo wi eminiyoto, yagisi ke; "Wi gwede nana
inako kwaiwagamu papa ki e taburubai rikapiyamu," e inako yagisi ki wi
denai e simuri, iwagi ke; "Nu Nidiyau Kabukabuwa Apunai e papa 'donki'
yau nene wagubu."
32 Mu kayatagubu kaiwa da buri bautagubu ki ka Iyesu badidi tadebu
ki mu makeya makeya bananamupu. 33 Mu papa 'donki' ki rikapamawa
makeya ka papa ki apunai mu tadebu, wagubu ke; "Wi asusu gwede nana
baigubu papa 'donki' ki taburubai rikapiyamu?"
34 Ko mu denai tagubu ke; "Nu Nidiyau Kabukabuwa Apunai papa
'donki' yau nene wagubu." 35 Mu inako tagubu manako papa 'donki'
ki rika-mupu wadumpu Iyesu bameya kaya-tagubu. Mu ika bautagubu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka mu muga midimaga tatamai rikatampu papa ki tagaiya nakamupu manako Iyesu waitamupu da e yapu papa 'donki' ki kawareya tondubu kayawena. 36 E papa ki kawareya kayawena kaniyawa ka iyapana ropani kawaya mu muga midimaga tatamai rikatamawa yawatau nakapamawa manako Iyesu ki kawareya bauwagawa kayawagawa.

37 Iyesu kayawena kaniyawa da ripa 'oripi' wenatagubu kweyai ki warateya natere Diyerusaremu deneya surawa ki makeya ka e ewakumapamawa ragidai ropani kawaya mu bonanamaga eyaka mena Mamanuga God e si tepapamawa manako gwedegwede bagibagi mu mubo yabumugere emupu ki nene ka mu e paraupamawa iwa,
38 tagamawa ke;

"Kau ka nu Kaiwawonuga. Kau karako Mamanuga God e kasiyarai wadibi nu nene baunugibi. E kau wadiniyoto bagi.

Kunumau ka Mamanuga God e nuwabagi nu nene wainapiyau ki pokere nu karako e si esida mena tepapemei."

39 Iyapana inako tagubu ki yonai ka Parisi ragidai dai ika ubumawa ki mu wainamupu manako mu kaimpu Iyesu simupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau kowakowagiyoma ki ragiragi kawaya tade da mu kerekerere-tagisi."

40 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau nidiyani wainapumuri; Mu kerekereretagisi ki ka bowa urida ki iyapana maba bonana-maga ragiragi kawaya yona ki tagisi."

41 Iyesu natere Diyerusaremu bameya bauwagana kwaewagawa ka e natere ki empupu yadi kipu, 42 manako wagubu ke; "Natere Diyerusaremu ragidai, nau nuwaneya po wi nuwabagi rabineya idiwana ki yawatai naigida mena kataigamana ki nana ko wi yabuga kenewena ki pokere wi yawata ki eba empiyamu. 43 Wi iyaraguma ewa baitagisi wi naterega kawaya yau kwagarapomoto. Wi wakapaigamana yawatai kuduba ki mu deni mena bodapomoto manako wi gariga rauru-pomoto. 44 Mamanuga God ubupu wi iyaniyana wadiniyana bagi ki nana wi bamagau bauwena ko wi mara ki eba empamana wainamupu ki pokere wi iyaraguma ki baitagisi imatau wi ridiguma munuguma mete kina kuduba nunimoto isiyanimoto. Wi tawaguma bowa pokaiya waditampu ki kuduba mu wade rorororotamini da bowa eyaka mena kwaitana mo e wateya eba tondono." Iyesu inako wagubu.

Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya kanibu
(Mateyu 21:12-17; Maki 11:15-19; Diyoni 2:13-22)

45 Ki eweya ka Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya kanibu manako iyapana ika deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa ki siwakeketapu. 46 E tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e okai mo inako wagubu ke; 'Nau

Tawani ka guriguri tawai ki rabineya iyapana baitagisi nau bamaneya guriguritogo-mono idiwono.' Ko wi ka yona ki eba wainapiyamu. Wi ka kuwa ragidai maba maramara tawa yau rabineya wekei gwaiya dibipiyamu idiwu."

47 Iyesu maramara Mamanuga God e Tawai rabineya iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai, Mama-nuga God e gorai kataimugu ragidai, ade iyapana kawakawai dai mete kina e minimana po ki yanuwei teyamawa, 48 ko iyapana pakasi ragidai ropani kawaya e yonai marai kawai badidi wagawa ki kuduba wainapamana wainapamawa ki pokere kawakawai ragidai ki e minimana po ki yawatai mo mu eba bananamupu.

Diyu ragidai kawakawaimuguma Iyesu pari wirawirapamawa
(Mateyu 21:23-27; Maki 11:27-33)

20 1 Mara mosi Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya e yonai bagi kawaya ki dimawagawa iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai, Mamanuga God e gorai katai-mugu ragidai ade kawakawai ragidai dai ki mete kina e bameya bautagubu, 2 manako simupu, tagubu ke; "Kau karako nidi; Kau kasiyara nima negebu were kwaenugei? Kasiyara ki nima negebu?"

Mu inako tagubu, 3 ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau manu mosi wi manuniyani. Wi nau sidimuri; 4 Apunu Diyoni iyapana siruwatamana ki nana bauwena ki ka e Mamanuga God wagubu ki pokere kwaewagawa bo iyapana kaina mo wagubu were kwae-wagawa?"

5 Kawakawai ragidai e manui wagubu ki wainamupu ka mu mubo deni deni manu kasiwaratagubu, tagubu ke; "Nu denai badidi siyamu? Nu iwagamu da; 'Mamanuga God wagubu e umuneya kwaewena', ki ka e denai yagisi ke; 'Baganai, ko wi badidi pokere apunu Diyoni e yonai eba sumamupu?' 6 Ko nu iwagamu da; 'Iyapana kaina wagubu were e kwaewena', ki ka iyapana ropani kawaya yewe bautagubu ki mu gagayatagisi manako bowa were nu namunimoto mibai ka mu kuduba wainapiyamu da apunu Diyoni e ka Mamanuga God e bonanai ki waina-piyawa wagawa apunai mosi." 7 Kawa-kawai ragidai ki mu mubo mubo inako tagubu manako mu denai Iyesu simupu, tagubu ke; "Nima apunu Diyoni sibu were kwaewagawa ki nu eba katainugu."

8 Iyesu yona ki wainapupu ka e denai wagubu ke; "Baganai, wi nau eba sidimupu ki pokere nima kasiyara nau tegebu ki sisiyai nau mete eba suwagani."

Upi kwayubapamawa ragidai mu keyakeyaimaga
(Mateyu 21:33-46; Maki 12:1-12)

9 Ki eweya ka Iyesu keyakeyai mo iyapana tadebu, wagubu ke; "Apunu mosi e ka ripa 'waeni' ki momai upu manako iyapana dai mu nene

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wagubu bautagubu gwaiyabatapu, wagubu ke; ‘Wi nau upini yau naigida mena kwayubapiyoi. Maura marai baiyagisi ki ka wi madai dai wi wiga nene tepiyoi ko ade dai nau nene nakapiyoi. Nau tawana mo kayasugani umoni da ewa marai mosi ade wirasugani bausugani.’ E inako wagubu manako kipu ubupu kayawena mara rowarowa kawaya tawana mo tondawa.

10 Maura marai bauwena ki makeya ka apunu ki ripa madai e eya nene ki dai tepana ki nana e bigabigai apunai mosi tonopupu upi kwayubapamawa ragidai ki mu bamamugu kayawena. Ko e ika bauwena ka mu ripa madai ki dai e eba kwemupu ko mu e pa guda-pamawa da tonomupu ida kasikasi wirawena kayawena. 11 Upi ki apunai ubupu e bigabigai apunai ade mosi tonopupu ko e kayawena umawa da buri bauwena ka upi kwayubapamawa ragidai ki e mete gudapamawa ade midimama berai e bameya kwaetagamawa manako pa ida kasikasi tonomupu wirawena kayawena. 12 Ki eweya ka upi ki apunai e bigabigai apunai ade mosi tonopupu ko e mete kayawena umawa da buri bauwena ki ka mu e mete bidara kwemupu manako wadumpu gari tagaiya kwenumupu.

13 Mu berokoi kawareya kawareya inako kwaetagamawa ki pokere upi ki apunai e notai babawena, wagubu ke; ‘Nau karako badidi kwaesugani? Nau niya gubagani ki nau nuwaneya po ki e nau tonopani ki ka mu e naigida mena wiwirapomoto wainapakani.’ E notai inako wagubu ki pokere e eya gubagai ki tonopupu.

14 Ko upi kwayubapamawa ragidai ki e gubagai ki ika yabadawa emupu ki ka mu mubo tagubu ke; ‘Waira yau ewa wadana apunai ki e eya bauwena ki pokere karako miniyamu poyo manako e gwedegwedei yau kuduba ki aita nu tepamu.’ Mu mubo inako tagubu, 15 manako mu apunu ki e gubagai ki wadumpu gari tagaiya kwenumupu manako minimupu poyo.”

Iyesu keyakeyai ki wagubu kewowena ka e iyapana ika idiwa ki mu manutapu, wagubu ke; “Waira ki apunai e gubagai powena ki bimbinai ka e upi kwayuba-pamawa ragidai mu bamamugu badidi kwaeyagisi? 16 Nau nidiyani wainapu-muri; E baiyagisi manako kwayuba siyasiya kwaetagamawa ragidai ki tetamini namutamini manako mu upimaga ki e tepoto kwayuba ragidai kudubai dai ki mu idamaga rabineya nakapoto.”

Iyapana e yonai ki wainamupu ka mu tagubu ke; “Ae, inako eba wenayagisi.”

17 Mu inako tagubu ko Iyesu mu emitapu manako manutapu, wagubu ke; “Ko Mamanuga God e okai ki kawareya nau karako suwagani ki mibai ka badidi? Oka ki wagubu ke;

> ‘Wi tawa wadamu ragidai waina-mupu da e ka bebeda berokoi ki pokere kwenumupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko Mamanuga God bebeda ki wadubu ade wowo bebedai kaupupu.'

18 Nau nidiyani wainapumuri; Iyapana kaiwono da bebeda ki pokaiya
pisipisitamini gwepomoto ki ka mu bidara yadini mu midimaga
purupuru-tagisi. Ade bebeda ki mu kawarimugu kauyagisi ki ka mu
tauniyoto kwere-kwerere." Iyesu inako wagubu.

Iyapana mu wairamaga denai takesi tamoto bo pa mena?
(Mateyu 22:15-22; Maki 12:13-17)

19 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai ade Mamanuga God e
gorai kataimugu ragidai mete kina Iyesu waigugu wagubu ki wainamupu
ki ka mu deni mena e wadamana wainamupu mibai ka mu kataimugu da
e waigugu wagubu ki ka e mu nene wagubu. Ko mu iyapana kudumugu
mete waina-pamawa, 20 ki pokere kamadumpu manako mara bagi mosi
ewa bauwagana da mu e wadamana ki nawanai idiwa. Mu dayaya
tagamana ragidai dai e bameya tonotampu da mu e kerareya wadamana
manupamana manako e yona mo paerepana ki pokaiya ka mu e wadamana
piyara ragidai mu kawai-maga e idai rabineya tamana ki nana. 21 Dayaya
ragidai ki Iyesu bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Nidiyei
kabukabuwa apunai, nu katai-nugu da kau iyapana eba beratamiyei ko kau
badidi kabuwanugei ki kau yona mibai mena nuwegei. Iyapana kawa-kawai
kau bamageya bautagamu ki kau bera yonai mo eba nuwegei. Ade iyapana
pakasi ragidai kau bamageya bautagamu ki kau mu mete eba bera-tamiyei
yona kudubai mosi nuwegei. Pa mena. Kau maramara yona eyaka mena
Mamanuga God e yonai mibai ki mena nuwegei. 22 Ki pokere nu karako
kau nidimei ki kau wainapi; Nu tawana Roumi ragidai mu kawaimaga Sita
bameya nu wairanuga denai takesi tamamu ki kau wainapiyei baganai bo
eba baganai? 23 Nu takesi ki tamamu, bo eba tamamu?"

Mu inako tagubu ko mu rabinamugu e kerareya wadamana ki notai
nota-pamawa ki Iyesu e ororeya mena empupu kewowena ki pokere
e denai mu tadebu, wagubu ke; 24 "Bowa madai mo tegemuri da nau
empani. Yau ka nima keyai bowa madai yau naureya tondau? Mu nima si
bowa madai yau naureya okamupu?"

E inako wagubu ka mu denai tagubu ke; "Yau ka tawana Roumi ragidai
mu kawaimaga Sita e keyai ki naureya tondau."

25 Mu inako tagubu, ki pokere Iyesu denai mu tadebu wagubu ke;
"Baganai, apunu kawai Sita nene ki wi e ebo kwemuri ade Mamanuga
God nene ki wi e ebo kwemuri."

26 Iyesu yona ki wagubu ka iyapana ki mu notamaga kowena e denai
siyamana babatagubu. Mu iyapana paunamugu e yona mo paerepana da
mu ki pokaiya e wadamana ki nana wainapamawa ko mu e wadamana
yawatai mo eba bananamupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyapana popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto
(Mateyu 22:23-33; Maki 12:18-27)

27 Iyapana Sadusi ragidai dai ki Iyesu manupamana ki nana e bameya
bau-tagubu. Sadusi ragidai mu ka iyapana inako tadeyamu, tagamu ke;
'Nu popoigamu ki ka nu ewa eba iyaigamu kimamu ubumamu. 28 Mu Iyesu
bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa
Apunai, oragai apunai Mosisi nu goranuga inako tapu, wagubu ke; 'Apunu
mosi e wainai munu eba wenapoto ko e nobomoi poyagisi ki ka apunu ki e
yowai uburoto koboro ki uworoto manako munu wenayagisi ki aita popai
apunai ki e watai yadini. 29 Karako tawana mosi ka iyapana ida daikere
kewowena daikere apeya (7) ika idiwa manako mu tatamaga ridi mo
uwapu ko e munu eba wenapupu manako apunu ki powena. 30 E powena
ki pokere e yowai koboro ki uwapu ko e mete munu mo eba wenapupu
manako powena. 31 E powena ki pokere e yowai ade mosi ubupu koboro ki
ade uwapu manako e mete powena ko munu mo eba wenawena. Mu inako
kwaetaga-mawa yamawa da iyapana ida daikere kewowena daikere apeya
(7) koboro ki uwamupu ki mu kuduba popotagubu gawarara ko munu mo
eba wenawena. 32 Ko siyareya ka ridi ki e eya mete powena. 33 Kau karako
nuwagi da nu wainapamu; Mara kwauneya iyapana popotagubu ragidai
ade iyatagisi kimoto ubumoto makeya ki ka ridi ki nima wainai? Mibai ka
e iyapana ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki tauwapu."

34 Mu inako tagubu ko Iyesu denai Sadusi ragidai ki tadebu, wagubu
ke, "Ridi yo apunu yewe wairau idiwu ki ka mu anikatagamu, 35 ko
iyapana gwedewau Mamanuga God e wainapiyau da mu ka baganai ki
mu popotagisi ade kimoto ubumoto waira waunai kawareya idiwono ki
ka mu eba anikatagisi. 36 Mu ka aneya kunumau idiwu ki mu maba inako
idiwono manako ewa eba popotagisi. Mu ororeya mena popotagubu
ko ade iyatagubu kimpu ubumpu ki pokere mu Mama-nuga God e eya
munuiyoma idiwono. 37 Iyapana popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto
ubumoto ki yonai ka oragai apunai Mosisi matarau nu kabuwanibu.
E gwabau ripa mo beu-wena empupu ki bususui rabineya ka e ubupu
Mamanuga God nene inako wagubu ke; 'Apunu Eburamu e Mamai God
ka nau. Apunu Aisiki e Mamai God ka nau. Apunu Diyaikapu e Mamai
God ka nau.' 38 E inako wagubu ki mibai ka yau kena; Oragai ragidai
Eburamu yo Aisiki yo Diyaikapu ki mu ka orageya mena popotagubu ko
mu keyaimuguma ka iyaiya idiwu ki pokere Mamanuga God wagubu ke;
'Mu Mamamaga God ka nau.' E ka eba popai ragidai mu Mamamaga ko e
ka iyapana keyaimaga iyaiya idiwu ragidai ki mu Mamamaga. E yabuiya
ka nu kuduba iyaiya idiwei."

39 Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ika idiwa ki Iyesu denai
badidi wagubu wainamupu ki ka mu e simupu, tagubu ke; "Nidiyei

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kabukabuwa Apunai, kau yona denai bagi kawaya nuwagibi." 40 Ki eweya
ka iyapana mo eba ubupu Iyesu manupupu mibai ka mu kuduba e kudeya
mete wainamupu.

Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ka nima?
(Mateyu 22:41-46; Maki 12:35-37)

41 Iyesu mu manutapu, wagubu ke; "Iyapana badidi pokere tagamu da;
'Keriso e ka oragai apunai Dewida e momai?' 42 Oka 'Umayo' rabineya ka
oragai apunai Dewida oka inako tapu, wagubu ke;
'Nau Mamai God nau Kaiwawoni sibu, wagubu ke; Kau nau
madanani garu deneya tondowa,
43 da nau kau iyaragiyoma kuduba kwanatamani kau kerapugi kobaiya
nakatamani kewoyagisi were.'
44 Oragai apunai Dewida e ka Keriso e eya Kaiwawoi sibu ko ade badidi
maba ka e eya Kaiwawoi sibu ki ade apunu Dewida e eya momai?" Iyesu
inako wagubu.
45 Iyapana ropani kawaya e yonai ki wainapamawa ki pokere Iyesu
wira-wena e eya tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke;
"Yabu yabu idiwoi kwaenda Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai
wi kerapugau yadini. Mu ka iyapana mu emitamana ki nana mu
monagamaga rorowa kawakawaya inako umamu ade imatau kaiwu
kebomu da iyapana ika idiwu ki mu emitamana wiwiratamana ki
nana. 46 Guriguri tawai rabineya ka mu kawai gisipiyamu kawakawai
ragidai mu watamugu idiwu ade poraga kawareya ka mu kebari bagi
kawaya kawareya idiwana wainapiyamu. 47 Ridi koboro ragidai mu
gwedegwedemaga ade mu tawamaga kuduba mete kina ki mu tepiyamu
araratagamu ade iyapana mu emitamana ki nana ka mu iyapana
yabaramugu ubumu guriguri rowarowa kawaya tagamu. Mu inako
kwaetagamu ki pokere mu aita ewa denai bita banana-pomoto ki bitai ka
kawaya esida."

Koboro mosi bowa madai Mamanuga God nene tapu
(Maki 12:41-44)

21 1 Iyesu wirawena manako iyapana gwedegwedemaga ropani
kawaya ragidai bautagamawa Mamanuga God e Tawai rabineya
'Puyo Nakapemei Wateya' bowa madai kawaya daganani ika nunumawa
ki e mu emitapu. 2 Ki makeya ka ridi koboro mosi e gwedegwedei pa
mena ika bauwena bowa madai waibora apeya ki mena ika nunupu,
3 manako Iyesu ubupu yona yau iyapana tadebu, wagubu ke; "Nau
yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Iyapana kuduba bowa madai ika
nunumawa mu ka puyo maraitau tamawa ko ridi koboro yau kena ki e
mena ka puyo kawaya daganani esida tapu. 4 Gwedegwede-maga ropani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawaya ragidai ka mu tagamaga mesi mete nakamupu ko ridi koboro yau e gwedegwedei ka pa mena ko waibora marai muta e bameya tondawa ki kuduba e Mamanuga God nene tapu." Iyesu inako wagubu.

Mara siyarai bauwagana ki makai nu badidi maba empamu
(Mateyu 24:1-14; Maki 13:1-13)

5 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai Mamanuga God e Tawai ki
taragapamawa, tagamawa ke; "Tawa bagi kawaya bowa bagibagi
pokaiya wadumupu ade puyo bagibagi Mamanuga God nene nakamupu
ki empumuri." Mu inako tagubu ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu
ke; 6 "Wi yau kuduba empiyamu ki nene ka nau karako wi nidiyani
wainapumuri; Mara baiyagisi da iyapana tawa yau bowa pokaiya
wadumupu ki mu baupomoto giripomoto pasumoto manako bowa eyaka
mena kwaitana mo e wateya eba tondono ko mu kuduba rorororotagisi
kewoyagisi."
7 Iyesu inako wagubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai denai e
manumupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau kabuwaniyo;
Nuwaboya marai nene nuwagibi ki gwede mara baiyagisi? Ade mara
ki bauwagana ki nu gwede matakirai empamu da nu kataigamu mete
idiwomu?"
8 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Yabu yabu idiwoi da iyapana
eba baitagisi wi beranimoto wi kerapugau yadini. Iyapana ropani kawaya
nau ewaneya baitagisi nau sini pokaiya beratagisi, tagisi ke; 'Nau ka eyo',
bo ade tagisi ke; 'Mara wana bauwena.' Mu inako togomono ki ka wi mu
ewamugu eba kaiwagi. 9 Wi ta yo yawira sisiyai wainapumuri ade ta yo
yawira kwaetagamana kwaetagamu ki sisiyai mete wainapumuri ki ka wi
kudu eba wainapiyoi. Ta yo yawira ki kuduba wenayagisi ko mara siyarai
tondau eba bauwagana kena."
10 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; "Tawana tawana ka natere mo
uburoto natere kudubai mo mete yawiratagisi, ade tawana mo kawai-
maga e iyapanaiyoma tetamini kaya-tagisi tawana mo kawaimaga e
iyapanaiyoma mete kandetagisi. 11 Tawana mosi ka waira nutanuta
baiyagisi ade tawana mosi ka kapoi kawaya mete uburoto. Tawana
tawana berokoi ebo ebo inako wenayagisi ade kunumau keyai ebo
ebo mete matara-yagisi ki ka iyapana kudu wainapomoto. 12 Ko naiya
ka iyapana ubumoto wi tenimoto wi girinimoto pasunimoto manako
guriguri tawai rabineya mu idamaga gurai wi naurigau ugwadini-moto
ragiragi manako diburanimoto. Nau pokanere ka wi aita kaiwawo ade
kawakawai ragidai mu yabaramugu ubumuri, 13 ko ki ka mara bagi
da wi ubumuri nau yonani kawakawai ragidai ki mu mete tademuri.
14 Mara ki ewa baiyagisi ko wi taububuraga badidi maba iwagamana
ki nene wi karako eba notapiyoi bo nuwaboyaiwogoi. 15 Nau nidiyani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapumuri; Mu wi wirawira-nimoto bo manunimoto ki ka wi denai badidi iwagamana ki yonai nau naubo wi kabuwaniyani manako wi ki makeya mena iwagi. Wi yona iwagi ki ka mu wi yonaga denai tagamana ki mu baba-tagisi ade wi yonaga ki mu eba boda-pomoto. **16** Wi inaguma mamaguma bo wi yowaguma tataguma bo wi rakaraka-guma bo wi kowaguma ki mu ubumoto wi tenimoto kawakawai ragidai mu idamaga rabineya wi nakanimoto. Mu ubumoto wi dai mete namunimoto. **17** Nau pokanere ka iyapana kuduba wi keinimoto ade wi girinimoto pasunimoto, **18** ko wi kudu eba wainapiyoi. Wi debaga kumai eyaka mena kwaitana mo eba siwayagisi. **19** Wi watagau mena ragiragi kawaya ubumoi ki ka wi iya bananapumuri.

20 Piyara ragidai natere Diyerusa-remu kwagarapomoto ubumono emita-muri ki wi kataiwagi da natere ki waunitau giriyagisi. **21** Mara ki makeya ka wi tawana Diyudiya ragidai garugaru mena wakapaiwagi kweyau kaiwagi. Wi gwedewau natere ki rabineya idiwu ki wi natere ki kamadumuri ade wi gwedewau gari tagaiya idiwu ki wi natere ki rabineya eba kaiwuri. **22** Mara ki ka iyapana mu paeremaga bimbinai ki wadamana marai. Mamanuga God e okai badidi wagubu ki mibai wenawena yau kena. **23** Akae, mara ki makeya ridi mosi mibi romodoi bo munu wawayai mete kina ki ka e badidi maba wakapa-yagisi garugaru kayayagisi? Mara ki makeya ka bita kawaya daganani waira yau kawareya kaworoto ade Mamanuga God e uburoto iyapana kowaga tageni. **24** Wi iyaraguma ubumoto wi dai kereba pokaiya namunimoto ade ubumoto wi dai tenimoto diburanimana ki nana tawana tawana madega kauwagau madega posiwagau ki kayatagisi wi nakanimoto. Iyapana kwaiyanai ragidai baitagisi natere Diyerusaremu inako giripomono pasumono yamono da mu maramaga ki kewoyagisi makeya.

25 Mara ki makeya ka matakira ebo ebo madega yo siragamu yo supama mu naurimugu wenayagisi ki iyapana empomoto. Egi towawa kawaya daganani totori wenapoto manako iyapana tawana tawana kuduba egi mumugarai ki kudeya wainapomoto babatagisi. **26** Nuwaboya kawaya ki marai baiyagisi ki ka iyapana waira kawareya gwede berokoi badidi wenawagana ki kudeya wainapomoto manako mu kiyabumaga giyagisi, mibai ka mara ki makeya ka kunuma kasiyarai kuduba geyageyatagisi. **27** Mara ki makeya ka nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau kasiyarani kawaya ade nau tanini bagi kawaya oroguma kawareya ade kaworoni ki mu nau emisinimoto. **28** Wi yau kuduba wenayogono empumuri ki ka wi kimuri ubumuri pairaiwagi kunumau esida yabu tamuri mibai ka Mamanuga God wi wadiniyana bagi iya negeyana ki marai ka waunitau."

Iyesu inako wagubu, **29** ade tadebu, wagubu ke; "Karako keyakeyai ripa damaya ade ripa dai ki mu naurimugu suwagani ki wi wainapumuri;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 Ripa duwapiyau empumuri ki wi kataigubu da bodu marai waunitau
baiyagisi. 31 Ki maba, gwedegwede kuduba nidibuwani ki mibai
wenayogono empumuri ki wi mete kataiwagi da Mamanuga God e
gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki marai waunitau
baiyagisi. 32 Nau yona mibai suwagani wainapumuri; Nau yonani yau
kuduba nidibuwani ki mibai matarayagisi wi yabugere empumuri
were ewa ka wi dai waira yau kamadumuri. 33 Kunuma waira kuduba
gogayagisi ko nau yonani suwagubuwani ki eba gogayagisi ko maramara
tondono kaniyono.

34 Wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi ade wi notaga bani yo
awana kawaya daganani kubamana ki nene eba notapiyoi. Ade wi
waira yau iyai nene eba notapiyoi bo nuwaboya-iwogoi kwaenda mara
ki garugaru mena baiyagisi wi naininiyoto. 35 Iyapana tawana tawana
kuduba mu bamamugu ka mara ki baiyagisi mu nainitamini, 36 ki pokere
maramara yabu yabu idiwoi. Wi maramara Mamanuga God bameya
guriguriwogoi da e wi waitaniyoto kasiyara negeni da berokoi ki kuduba
wenayagisi ki ka wi berokoi ki baibigapumuri manako aita ewa mara
kwauneya ki ka wi Kunumau Kawapuwani Apunai nau yabaraneya
ubumuri." Iyesu inako wagubu.

37 Iyesu maramara Mamanuga God e Tawai rabineya dimawagawa
iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa ko kemorawagawa ka e
kayawena ripa 'oripi' wenatagubu kweyai ki yapu. 38 Ko maramara
nawaru puruwagawa didiburu ka iyapana kuduba e yonai wainapamana
ki nana Mamanuga God e Tawai rabineya ade bautagamawa manako ika
dibipamawa e kwagarapamawa idiwa.

Iyapana kawakawai Iyesu minimana po ki keketai kupamawa
(Mateyu 26:1-5; Maki 14:1-2; Diyoni 11:45-53)

22 1 Diyu ragidai mu poragamaga mo si 'Parawa Pa Pasumana
Kupei' ki si daikere 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai'
tagamu ki marai rogobiwena.

2 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade e gorai katai-mugu
ragidai mete kina Iyesu wadamana ki nana wainamupu. Ko mu iyapana
kudumugu mete wainapamawa ki pokere mu e minimana po ki yawatai
kwaenepamawa idiwa.

3 Ki makeya ka Berokoi Apunai Seitani bauwena Iyesu e tadeyau
kabukabuwa ragidai ida esida kewo-wena kerapu apeya ki apunai mosi si
ka Diyudiyasi si daikere ka Isikariyoto e rabineya supu e notai wirapupu.
4 Apunu Diyudiyasi kipu ubupu kaya-wena Mamanuga God bameya dobo-
piyamu ragidai ade Mamanuga God e Tawai ki kwayubapiyamu ragidai
mete kina mu bamamugu bauwena manako e badidi maba Iyesu wadana
mu idamaga rabineya tarana ki yonai mu mete tagamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 E yona ki wagubu wainamupu ka kawakawai ragidai ki mu
rabinamaga bagiwena poyo manako mu denai e simupu, tagubu ke; “Ki
ka bagi kawaya. Kau inako waitaniyo ki nu denai aita bowa madai dai
kau negeyamu.” 6 Apunu Diyudiyasi baganai wagubu manako kayawena
iyapana yabumaga sipeya Iyesu wadana kawakawai ragidai mu idamaga
rabineya tarana ki yawatai kwaenepiyawa umawa.

Kupe siyarai
(Mateyu 26:17-25; Maki 14:12-21; Diyoni 13:21-30)

7 Mu idiwa da ‘Parawa Pa Pasumana Kupei’ ki kawareya papa sipi
naumana pasumana manako ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ki
kupei kupetaga-mana ki marai bauwena, 8 ki ka Iyesu ubupu apunu Pita
yo Diyoni tadebu, wagubu ke; “Wi yabiri kaiwagi ‘Mama-nuga God Nu
Raurunibu Poragai’ ki kupei okukunaiwagi manako nu kupeigamu.”
9 Ko mu e manumupu, tagubu ke; “Kau nuwageya nu kaigamu tawa
bani rabineya tawiyaigamu.”
10 E denai wagubu ke; “Wi natere buri baiwagi ki ka apunu mosi ika
yawatau awana minibu kawarapupu kaniyau ki wi bananapumuri. Apunu
ki bani kayayagisi ki wi e ewakumapumuri mete kaiwagi manako e
tawa bani yaroto ki wi mete ika yamuri, 11 manako tawa ki apunai ika
tondau ki simuri, iwagi ke; Nu Nidiyau Kabukabuwa Apunai wagubu
ke; ‘Nau watani bani da nau tadeyakani kabukabuwa ragidai mete kina
‘Mamanuga God Nu Rauru-nibu Poragai’ ki kupei ika kupeigamu?’
12 Wi inako iwagi manako nu kupenuga watai kawaya mosi tawa
rabinai tetaiya ki mu kebari ororeya mena mempu kewowena ki e wi
kabuwaniyoto. Nu baninuga ki wi ika tawiyaiwagi.”
13 Iyesu inako tadebu tonotapu manako mu kayatagubu natere ki
bautagubu ki ka mu Iyesu yona badidi wagubu ki makeya makeya
bananamupu manako mu bani ika tawiyatagubu.
14 Mu bani kupamana madegai wadawa makeya ka Iyesu e tonotapu
ragidai mete kina kupetagamana wateya ika bautagubu idiwa, 15 manako
e mu tadebu, wagubu ke; “Nau mara rowarowa kawaya wi mete
‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ yau kupeigamana ki nana nau
nuwani notani wadawa notapekeya yabedekeya. Nu kupe yau kupeigamu
eweya ka nau nuwaboya ade midi makari bananapani. 16 Nau suwagani
wainapumuri; Nu yewe kupeigemei ki ka pa keyakeyai. Nau kupe yau
ewa mo eba kupesugani ko yaroni da aita ewa Mamanuga God e gari
rabineya kupe mibai wenayagisi were ki nau ade kupesugani.”
17 Iyesu inako wagubu manako kapa mo wadubu Mamanuga God
bameya parauwena manako tagebu, wagubu ke; “Wi kapa yau wadumuri
wi wibo eyaka eyaka piripiri kubamuri. 18 Nau yona mibai nidiyani
wainapumuri; Awana daragai yau kena ki nau ewa mo eba kubarani. Ko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aita ewa, nu Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana ki marai baiyagisi makeya ki nau ade kubarani."

19 Iyesu inako wagubu manako ki eweya ka e bani buredi mo wadubu Mamanuga God bameya parauwena gerepupu manako e tadeyau kabu-kabuwa ragidai tagebu, wagubu ke; "Bani buredi yau ka nau midini kwakwarepuni ki nau wi nene tarakani. Wi bani yau kupoi ki ka nau wi nene badidi kwaesugubuwani ki wi notapiyoi ade nau mete notasiniyoi."

20 Mu kupetagubu kewowena eweya ka e naiya kwaewena ki maba kawareya ade kwaewena kapa wadubu tagebu, manako tadebu, wagubu ke; "Awana daragai 'waeni' yau ka nau darani manako nau darani wi nene baiyagisi kaworoto ki pokaiya ka Mamanuga God gwaiyaba waunai mosi yagisi. 21 Ko wainapumuri; Nau yogoni wagana apunai ki karako nu mete ewapuru yewe bani yau kupemei. 22 Nau Kunumau Kawapuwani Apunai posugana ki marai ka Mamanuga God e ororeya mena winepupu tapu, ko 'akae', nau yogoni wagana apunai ki e ka aita bita kawaya daganani bananapoto."

23 Iyesu inako wagubu ki ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mu mubo mubo manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; "Nu paunanugu ki nima uburoto inako kwaeyagisi?"

24 Ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu paunamugu nima ka kawaya esida ki yonai kawareya mu deni deni tagamawa kasiwara idiwa. 25 Ko Iyesu ubupu mu tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God eba kataimugu ragidai mu kawakawaimuguma ki mu kasiyara mete wadumpu ki pokere mu gwede mo tagisi ki ka mu kobamugu idiwu ragidai mu umunumaga mete yadini. Ade mu kobamugu idiwu ragidai ki mu ubumu kawakawaimuguma ki mu simaga esida tepapiyamu, tagamu ke; 'Nu kawakawainuguma ki mu nu nene kwaetagamu.' 26 Ko wi mu maba eba kwaiwogoi. Wi paunagau nima nuwaiya kawai uburana wainapiyau ki ka e kwarisiyagisi munu marai munta maba tondono, ade nima nuwaiya ka debai uburana wainapiyau ki ka e kwarisi-yagisi e kowaiyoma mu bigabigamaga kwaeyagisi. 27 Iyapana nima ka kawai? Iyapana kebari bagi kawareya tondau bani kupau ki kena bo iyapana bani warapiyau bigabiga upi kwaewagau ki kena? Ki ka kebari kawareya tondau iyapanai ki kena. Ko nau karako nidiyani ki wi naigida mena wainapu-muri; Nau wi paunagau bausugubuwani ki ka nau wi bigaga kwaesugubuwani."

28 Iyesu inako wagubu ade tadebu wagubu ke; "Bita ebo ebo nau bamaneya bauwagawa ki wi nau eba kamadisinimawa ko wi maramara nau mete idiweya, 29 ki pokere nau iyapana yabaramugu kawai uburana ki kasiyarai nau Mamai tegebu ki kwaitana ka nau kasiyara wi mete negeyakani. 30 Nau kasiyarani pokaiya ka wi nau Mamai e gari rabineya nau mete idiwomu bani kupomu ade awana kubomomu. Wi kawakawaiwagi manako wi kemaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawareya idiwoi wi idaga gurai tawana Isiraero ragidai kunu ida esida kewowena kerapu apeya (12) kuduba ki mu naurimugu ugwaditamiyoi ragiragi.”

Iyesu kataiya da apunu Pita yona yagisi bodaboda
(Mateyu 26:31-35; Maki 14:27-31; Diyoni 13:36-38)

31 Iyesu ade wagubu ke; “Saimoni, Saimoni, nau suwagani wainapi;
Mu bani wakapiyamu kwakwarai ebo nakapiyamu ade mibai ebo
nakapiyamu ki maba ka Berokoi Apunai Seitani bauwena wi kuduba
nuteteniyana eminiyana ki nana manui wadubu ki Mamanuga God
mibipupu, 32 ko Saimoni, nau kau nene gurigurisugu-buwani da kau
sumagi eba kauyagisi. Kau kamadisini ko ade wiranuwagi baunuwagi
makeya ki kau kowagiyoma togitamiyowa kasiyara tageyowa.”
33 Iyesu yona ki wagubu ka apunu Pita denai e sibu, wagubu ke;
“Kaiwa-woni, kau diburanuwagi ki ka nau mete diburasugani ki baganai,
ade kau ponuwagi ki nau kau pokagere posugani ki mete baganai.”
34 Apunu Pita inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Pita,
nau nidiyani wainapi; Kemora yau rabineya ka kau mara apeya eyaka
nuwagi bodaboda da kau eba kataigeya nau. Kau inako nuwagi were ewa
ka kokoroku yagisi manako nawaru puruyagisi.”
35 Iyesu inako wagubu manako wirawena e tadeyau kabukabuwa
ragidai kuduba tadebu, wagubu ke; “Nau naiya mena wi tononiyekeya
manako wi bowaga madai ki sikwai bo wi igwaga bo wi kerapuga
kwakwarai bo inako ki kuduba wi kamadamana pa ida kasikasi
kaigamana suwagubuwani ki ka wi mibi wetei iwa bo?”
“Pa mena, nu bagi kawaya iweya.”
36 Mu inako tagubu manako Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Naiya ka
wi ida kasikasi kaigubu ko karako ka nima bowa madai bo e igwai mete kina
ki ka e gwedegwede ki tepoto, ade iyapana nima e kerebai pa mena ki ka e
kayayagisi e eya midi tatamai nidapoto manako denai bowa madai yadini ki
pokaiya ka e kereba gimarapoto. 37 Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri;
Mamanuga God e okai nau nene takari kawaya okamupu ki mibai karako
wenawagana kwaewagau. Oka ki wagubu ke; ‘Kuwa ragidai mu pauna-mugu
ki mu e mete ika tamupu.’ Oka wagubu ki kuduba wenayagisi.”
38 Iyesu inako wagubu ki pokere e tadeyau kabukabuwa ragidai denai
e simupu, tagubu ke; “Kaiwawonuga, kau emani. Nu kerebanuga apeya
yewe mete temipi.”
Ko e denai wagubu ke; “Kewowena.”

Iyesu ripa ‘oripi’ wenatagubu kweyai ki kawareya guriguriwena
(Mateyu 26:36-46; Maki 14:32-42)

39 Iyesu natere ki kamadubu bau-wena kayawena manako maramara
tondawa wateya ripa ‘oripi’ wenatagubu kweyai ki kawareya yapu. E

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tadeyau kabukabuwa ragidai e ewakumamupu eweya kayatagubu. 40 Mu kayatagubu kaiwa da ika bautagubu ka Iyesu mu tadebu, wagubu ke; “Wi yewe guriguriwogoi idiwoi kwaenda gwede berokoi mosi baiyagisi wi kerapugau yadini.”

41 E inako wagubu manako kamadi-tapu kanibu nu bowa kwenupemei kaniyau da kasiyarai kewowagau surau ki rowarowai makai maba ika kwarisi-wena e ramatai kawareya ubupu manako e ebo mena ika e Mamai bameya guriguriwagawa tondawa. 42 E guriguri yau guriguriwena, wagubu ke; “Mamai, kau nuwageya ki kau nuwaboya karako kapa tegebi ki wadi kwenupi. Ko kau kaubo nuwageya ki kwaenuwagi ko eba nau nuwaneya ki kau kwaenuwagi.” 43 E inako guriguri-wena makeya ka aneya mo kunumau kawapu e togipupu kasiyara kwebu. 44 E mibi nuwaboyai e Mamai bameya kawareya kawareya ragiragi kawaya ade guriguriwagawa manako e kiyabuiya ka muya dara maba bau-wagawa wairau tompiyawa.

45 Iyesu inako guriguriwagawa tondawa da kamadubu ka e ade kipu ubupu kanibu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu bamamugu bauwena manako mu nuwaboyatagubu ki pokere wairorotagubu ika ukwapamawa emitapu. 46 Emitapu ka e tadebu, wagubu ke; “Wi gwede oroi wadamu? Wi kimuri ubumuri guriguriwogoi kwaenda gwede berokoi mosi baiyagisi wi kerapugau yadini.”

Iyapana Iyesu wadumupu
(Mateyu 26:47-56; Maki 14:43-50; Diyoni 18:3-11)

47 Iyesu yona ki wagawa makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya ki apunai mosi si ka Diyudiyasi iyapana ropani kawaya waratapu umunamawa mete ika bau-tagubu. Apunu Diyudiyasi ubupu Iyesu paraupana kiyauyaupana ki nana yabadubu e bameya bauwena, 48 ko Iyesu e empupu, wagubu ke; “Diyudiyasi, kau gwede nana nau Kunumau Kawa-puwani Apunai kiyauyau pokaiya nau nidani nuwegei?”

49 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu bamamugu badidi wena-wagana kwaewagawa ki emupu ka mu Iyesu simupu, tagubu ke; “Kaiwawo-nuga, nu kerebanuga pokaiya taububara-nuga ubumamu bo?” 50 Mu inako tagubu manako mu mosi garugaru mena ubupu e kerebai wadubu iyara apunai ki mosi e wenagui mebu puru. Bidara wadubu apunai ki e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga e bigabigai apunai mosi.

51 Ko Iyesu mu tadebu, wagubu ke; “Kamadumuri, wi inako mo eba kwaiwagi.” E inako wagubu manako e idai roronapupu bidara wadubu apunai ki e wenagui kawareya tapu iyapupu.

52 Iyesu wirawena Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai, Mama-nuga God e Tawai ki kwayubapiyamu ragidai ade iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawakawai dai ki mete ika bautagubu ki mu tadebu, wagubu ke; “Nau
ka eba yawiyawirai ko wi gwede nana ta yo kepata temupu nau yawirani
baigubu? 53 Nau mara-mara Mamanuga God e Tawai rabineya iyapana
tadeyekeya kabukabuwa tondekeya ko wi badidi pokere mara ki makeya
nau eba wadisinimupu? Ko wi maraga karako wana bauwena da sisipu e
kasiyarai kawayayogono yarono.” Iyesu inako wagubu.

Apunu Pita wagubu bodaboda

(Mateyu 26:57-58, 69-75; Maki 14:53-54, 66-72; Diyoni 18:12-18, 25-27)

54 Iyapana ki Iyesu wadumpu dokodoko kayatagubu kaiwa da Mamanuga
God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga e tawaiya bautagubu. Ko
apunu Pita mu ewamugu weki gwaiya kaniyawa. 55 Iyapana ika imatau mata
pasumpu idiwa ki pokere Pita ika bauwena ka e kanibu mu paunamugu mata
empiyawa tondawa. 56 Ko bigabiga munu ridai mosi Pita ika mata empiyawa
tondawa empupu ki ka e iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; “Apunu ki
kena ka mu wadumupu apunai e waretai mosi e kiyabui diyayai empakani.”
57 E inako wagubu ko Pita e midi minibu denai sibu, wagubu ke; “Ridi,
kau apunu ki nene nuwegei ki e nau eba kataineya.”
58 Eba rowarowa eweya ka apunu mosi bauwena Pita ika empupu
manako sibu wagubu ke; “Nau kataineya da kau ka mu wadumupu
apunai ki e waretai mosi.”
E inako wagubu ko Pita denai ade wagubu gogagoga, wagubu ke;
“Kabai, nau pa mena.”
59 Madega napusi eyaka mena kwaitana kewowena eweya ka apunu ade
mosi bauwena ragiragi kawaya wagubu ke; “Apunu ki kena ka tawana
Gariri ragidai mu iyapanamaga ki pokere nu kataigibi wetawetara da e
ka wadumupu apunai ki e mete iwa apunai mosi.”
60 Ko Pita denai ade wagubu ke; “Kabai, kau badidi nuwegei ki nau eba
kataineya.”
E yona ki wagawa makeya ka e kokoroku daikere wagubu wainapupu.
61 Ko nu Kaiwawonuga wirawena Pita ika empupu manako ki makeya ka
apunu Pita e wenagui paparawena Iyesu yona naiya wagubu ki wainapupu.
Iyesu naiya e sibu, wagubu ke; ‘Kemora yau rabineya ki kau mara apeya
eyaka nuwogowa bodaboda da kau eba kataigeya nau manako ki eweya ka
kokoroku yagisi nawaru puruyagisi.’ 62 Iyesu naiya inako wagubu ki makeya
makeya Pita wainapupu manako e rabinai makariwena kipu ubupu gari
tagaiya kayawena yadi kawaya daganani kipu.

Mu Iyesu waegeyageyamapamawa ade minimawa

(Mateyu 26:67-68; Maki 14:65)

63 Iyara ragidai Iyesu wadumupu dokodoko ki mu ubumpu e waegeya-
geyamapamawa ade minimawa, 64 ade e yabui bodapamawa, siyamawa,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tagamawa ke; “Kau pa yabaragi pokaiya nuwagi da nu wainapamu; Ki nima nunibu?” 65 Mu inako tagamawa ade kira yonai ebo ebo e mete siyamawa wereyakaurapamawa.

Iyesu iyapana kawakawai mu yabaramugu ubupu
(Mateyu 26:59-66; Maki 14:55-64; Diyoni 18:19-24)

66 Nawaru puruwena ka iyapana kawakawai, Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawakawai-muguma, ade Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina Iyesu pari wirawirapamana ki nana ika bautagubu dibimupu idiwa. Mu Iyesu wadamana yabaramugu tamana ki nana tagubu, 67 manako e bauwena ka mu e manu-mupu, tagubu ke; “Kau karako matarau nidi da nu wainapamu; Nu Iya Nege-yana Apunai Keriso ki kau baganai bo?”

Mu inako tagubu ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau wi matarau nidiyani ki wi nau eba sumasinimuri, 68 ade nau wi manuniyani ki wi denai nau eba sidimuri wainapakani. 69 Ko mara karako ade ewa ka Mamanuga God Kasiyarai Kawaya Esida Apunai e idai garu deneya ka nau Kunumau Kawa-puwani Apunai ika tondoni ki wi nau emisinimuri.”

70 E inako wagubu ki pokere mu denai e simupu, tagubu ke; “Kau inako nuwagibi ki kau mete nuwegei da kau ka Mamanuga God e eya Gubagai bo?”

Ko e denai wagubu ke; “Wi wiga iwagubu da nau ka eyo.”

71 Iyesu yona ki wagubu makeya ka kawakawai ragidai ki denai tagubu ke; “E eya wagubu ki nu kuduba wainamipi kewowena ki pokere e kwaewena siyasiya ki mibai tagamana matara ragidai ki mu nene nu eba kwaene-igomu.” Mu inako tagubu.

Iyesu apunu Pairasi e yabareya ubupu
(Mateyu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5; Diyoni 18:28-38)

23 1 Kawakawai ragidai kuduba kimpu ubumpu Iyesu wadumpu kayatagubu apunu Pairasi bameya bautagubu e yabareya tamupu, 2 manako Iyesu naripamawa tagamawa ke; “Apunu yau nu iyapananuguma mu kerapumugu wadawa waratamiyawa yawata kwaiya kayawagawa ki nu e emipi matara ki pokere nu e wadimpi yewe baigibi. Nu kawainuga Sita e bameya wairanuga denai takesi tamana kwaigemeya ki e nu bodabodaniyawa ade e eya wagawa da e ka nu Kaiwawonuga ade nu Iya Negeyana Apunai Keriso.”

3 Iyapana inako tagubu ki pokere apunu Pairasi wirawena Iyesu manu-pupu, wagubu ke; “Kau Diyu ragidai mu kaiwawomaga kawai ki kau baganai bo?”

E inako manupupu, manako Iyesu denai wagubu ke; “Ki kau ba nuwegei.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e wirawena Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai ade iyapana ropani kawaya ika dibimupu
idiwa ki mu tadebu, wagubu ke; "Apunu yau e paerei mo nau eba
bananapuwani da nau ki pokaiya nau idani gurai e naureya ugwadani
ragiragi."
5 Ko iyapana ki mu ragiragi kawaya ade tagubu ke; "Apunu yau e uburau
e kabuwai pokaiya nu iyapananuguma mu rabinamaga wadau gayagaya.
E naiya tawana Gariri rabineya kwae-wagawa umawa da karako yewe
Diyudiya rabineya bauwena inako mete kabuwawagau umau."
6 Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e mu manutapu, wagubu ke;
"Apunu yau e ka tawana Gariri ragidai mu iyapanamaga mosi bo?"
7 "Ena, e ka tawana ki apunai." Mu inako tagubu ki pokere apunu
Pairasi ubupu Iyesu wadubu tawana Gariri ragidai mu kawaimaga si
ka Erodi bameya tonopupu. Mara ki makeya ka apunu Erodi ika natere
Diyerusaremu rabineya daiyo bauwena.
8 Apunu Erodi Iyesu empupu ki ka e rabinai bagiwena mibai ka e
rowarowa kawaya Iyesu sisiyai mena wainapiyawa ade e empana ki
nana mete waina-piyawa. E nuwaiya ka Iyesu kunuma kasiyarai pokaiya
matakira dai kwaewagana da e empana ki nana. 9 E manu ebo ebo Iyesu
manupiyawa ko Iyesu yona denai mo eba wagubu. 10 Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai ade e gorai kataimugu ragidai mete kina ki
kaimpu Iyesu madaneya ubumpu e ragiragi kawaya naripamawa.
11 Apunu Erodi e piyaraiyoma mete kina Iyesu bainamapamawa ade
e waegeyageyamapamawa da kama-dumpu ka mu midi tatamai bagi
kawaya mo wadumpu umampu kwempu manako tonomupu wirawena
kaiwawo Pairasi bameya ade kayawena. 12 Naiya ka apunu Pairasi yo
apunu Erodi mu nuwarara tagarara idiwa ko mara ki makeya ka mu
waretatagubu nuwa-maga notamaga eyakamenawena.
13 Apunu Pairasi ubupu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai,
iyapana kawakawai ade iyapana kuduba mete kina ki mu nene wagubu
bautagubu, 14 manako tadebu, wagubu ke; "Wi apunu yau wadumupu
nau yabaraneya tamupu manako iwagubu da e ka iyapana kerapumugu
wadawa ade waratamiyawa yawata kwaiya kayatagamawa. E paerei nene
ki nau wi yabaragau e manupuwani, ko wi e siyamu wirawira ki mibai
mo nau eba bananapuwani. 15 Apunu Erodi e mete kina apunu yau e
paerei mo eba bana-pupu ko e ade pa tonopupu wirawena nau bamaneya
bauwena ki pokere nau nidiyakani yau kena; Apunu yau gwede mo
eba kwaewena siyasiya da e ki pokaiya denai poyagisi. 16-17 Nau piyara
ragidai tadeyani da mu pa wikuku pokaiya e raukekepomoto manako
ewa tonopomoto baiyagisi kayayagisi."
18 Iyapana ropani kawaya ika idiwa apunu Pairasi wagubu ki
wainamupu ki ka mu bonanamaga ragiragi kawaya patamupu, tagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

"Wi apunu yau minimuri poyo ko nu nene ka wi apunu Barabasi e idai
rikapumur da e baiyagisi kayayagisi." 19 (Naiya mena ka apunu Barabasi
natere Diyerusaremu rabineya iyapana waratapu kawakawai ragidai mu
yawiramaga bautagubu. E iyapana dai mete namutapu ki pokere gwawai
ka piyara ragidai e wadumpu dibura-mupu.)
20 Apunu Pairasi e nuwaiya ka Iyesu e idai rikapana bauwagana
kayawagana wainapiyawa ki pokere e iyapana notamaga wirawagana
ki nana mu ade tadebu. 21 Ko mu denai mu bonana-maga ragiragi
patapamawa, tagamawa ke; "Ripa korosi naureya minimuri poyo. Ripa
korosi naureya minimuri poyo."
22 Mu inako tagubu, ko apunu Pairasi mu kawareya ade tadebu,
wagubu ke; "E poyagisi ki mibai ka badidi? E bera berokoi badidi kwae-
wena? Apunu yau gwede mo eba kwaewena siyasiya da ki pokaiya e
denai poyagisi. Nau piyara ragidai tadeyani da mu pa wikuku pokaiya e
raukekepomoto manako ewa tono-pomoto baiyagisi kayayagisi."
23 Apunu Pairasi inako wagubu ko tawana ki ragidai mu bonanamaga
ragiragi kawaya ade patapamawa, tagamawa ke; "Ripa korosi naureya
minimuri poyo." Mu kawareya kawareya inako patapamawa idiwa
da siyareya ka mu yonamaga ki mibai wenapupu. 24 Apunu Pairasi
wainapupu da baganai manako e iyapana ki mu umunumaga wadubu
Iyesu minimana po ki yonai wagubu. 25 Iyapana nuwa-mugu ki makeya
makeya ka apunu Pairasi ubupu iyapana waratapu ade dai mete
namutapu apunai Barabasi e idai kerarai rikapupu bauwena kayawena
ko Iyesu ka e wadubu iyapana idamaga rabineya tapu da mu e bameya
badidi kwaetagamana notapamawa ki mu kwaetagamana ki nana.

Mu Iyesu ripa korosi naureya minimupu poyo
(Mateyu 27:32-44; Maki 15:21-32; Diyoni 19:17-27)

26 Piyara ragidai ki Iyesu wadumpu kayatagamawa ka mu tawana
Sairini apunumaga mosi si ka Saimoni ika gari tagaiya yabadawa
bananamupu. Mu simupu da e Iyesu waitapana ripa korosi ki kawarapana
tagubu ki pokere e Iyesu eweya ubupu ripa korosi ki kawarapupu.
27 Iyapana ropani kawaya Iyesu ewakumapamawa mu paunamugu ka
ridi dai e nene yadi wadamawa ade e apenai meyamawa. 28 Ko Iyesu
wira-wena mu emitapu manako tadebu, wagubu ke; "Ridi kuduba natere
Diyerusaremu ragidai, nau nidiyani wainapumuri; Wi nau nene eba
yadi wadoi ko wi wiga nene ade wi munuguma ki mu nene yadi wadoi.
29 Mara yabadau da iyapana tagisi ke; 'Ridi kagara munu eba wenatampu
ade munu amu eba tageyamu ridai ki mu mamamatogomono.' 30 Mara ki
makeya ka iyapana kweya siyomoto, tagisi ke; 'Kweya, kau purunuwagi
kawari utaniyo', ade kwaunai mo siyomoto, tagisi ke; 'Kau utaniyo da nu
kau gwaiyageya idiwomu.' 31 Iyapana karako ubumu ripa kasiga e bameya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

berokoi kwaetagamu ki ka ripa sura-yogono makeya ki mu berokoi badidi kwaetagisi?" Iyesu inako wagubu.

32 Mu Iyesu minimana po ki nana wadumpu kayatagamawa ka mu iyapana apeya bera berokoi kwaetagubu ki denai taunimana popo ki mete waratampu. 33 Mu kayatagubu yamawa da kweya mo si ka 'Deba Suwana' tagubu ki ika bautagubu ka mu Iyesu ripa korosi naureya ikokomupu manako iyapana apeya beramaga berokoi ki mete ika ikokotampu, mosi e idai garu deneya ade mosi e idai tenene ki deneya.

34 Ko Iyesu e Mamai paraupupu, wagubu ke; "Mamai, iyapana karako nau bamaneya badidi kwaetagamu ki mu bigimaga kau deni mena surupi notagogapi. Mu badidi kwaetagamu ki mibai mu muga eba kataimugu."

Piyara ragidai ki mu nuwamugu ka Iyesu e midi tatamai wadamana waina-mupu ki pokere mu yanuwa marai munta mo kwaetagubu manako nima si yanuwa ki rabineya yabiri bauwena ki e ubupu Iyesu midi tatamai ki e wadubu.

35 Iyapana ika gayopamawa ubu-mawa ade Diyu ragidai mu kawakawai-muguma mete kina ki mu ewapuru Iyesu waegeyageyamapamawa, tagamawa ke; "E naiya iyapana dai iyatamiyawa ki pokere e mibai nu Iya Negeyana Apunai Keriso maba ki Mamanuga God e winepupu kawapu ki ka e ebo kasiyarai pokaiya iyayagisi ripa korosi ki kamadini kaworoto da nu empamu."

36 Piyara ragidai dai ika bautagubu ki mu mete ubumpu e waegeyageyama-pamawa ade awana suwakarai mo si ka 'winiga' wadumpu e kubarana ki nana kwempu, 37 manako simpu, tagubu ke; "Kau mibai Diyu ragidai mu kaiwawo-maga ki kau kiya iyanuwagi da nu kau eminiyamu."

38 Ko Iyesu e kawareya ka mu oka mosi ripa naureya minimupu. Oka ki wagubu ke; 'Yau ka Diyu Ragidai mu Kaiwawomaga.'

39 Apunu berai berokoi mosi ki mu ika Iyesu madani daikere ikokomupu ki e mete kina ka Iyesu waegeyageyama-pupu, wagubu ke; "Kau Keriso baganai ki kau nuwagi da nu yo kau ewapuru iyaigamu."

40 Ko e waretai ika Iyesu madanai daikere ikokomupu ki e waretai ki nakaripupu sibu, wagubu ke; "Kau Mamanuga God e kudeya wainapiyei bo pa mena? Mu idamaga gurai nu naurinugu mete ugwadumpu ragiragi. 41 Nu ka bera berokoi kwaigemeya ki pokere bimbinai nu karako bita yau wademei ko apunu yau e ka bera berokoi mo inako eba kwaewena." 42 E inako wagubu manako ade wirawena Iyesu sibu, wagubu ke; "Iyesu, kau kasiyaragi pokaiya tondowa ki makeya ki kau nau eba notagogasini."

43 E inako wagubu ko Iyesu e empupu manako denai sibu, wagubu ke; "Nau suwagani wainapi; Karako ka nau yo kau ewapuru mena Paradaisi kaigamu." Iyesu inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu powena
(Mateyu 27:45-56; Maki 15:33-41; Diyoni 19:28-30)

44 Madega paunau wadawa ki makeya ka tawana kuduba sisipu umapu
ko ade madega kanibu kekera-wagawa napusi apeya eyaka wadawa
ki makeya ka sisipu ki ade negawena. 45 Ki makeya ka aukwara mosi
Mamanuga God e Tawai rabineya gudu maba uburawa ki paunau
tegerewena. 46 Ko Iyesu e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; "Mamai,
nau keyaini ki nau kau idageya tarakani." E inako wagubu manako e
nonai toporuwena powena.
47 Piyara ragidai mu kawaimaga mosi ika Iyesu yabareya uburawa ki
badidi wenawena empupu ki ka e Mamanuga God e si esida tepapupu,
wagubu ke; "Mibai, apunu yau e ka bagi supasupai apunai mosi karako
powena yau kena."
48 Iyapana ropani kawaya ika gayo bautagubu ki badidi wenawena
emupu ki ka mu mibi nuwaboyai mu tagamaga wiramupu tawamugu
tawamugu ade kayatagubu. 49 Ko Iyesu e ebo kowai-yoma ade ridi
dai ki Iyesu naiya tawana Gariri rabineya umawa wadawa mete
ewakumapamawa iwa ragidai ki mu ika uwamautau Iyesu empamawa
ubumawa.

Mu Iyesu kwakwarepui ragu tapu
(Mateyu 27:57-61; Maki 15:42-47; Diyoni 19:38-42)

50-51 Diyu ragidai mu kawaimaga mosi si ka Diyosepa. E naterei ka
Arimateya tawana Diyudiya rabineya. E berai ka bagi supasupai kawaya
ki pokere iyapana e werei tagamawa. E maramara Mamanuga God
notapiyawa ade Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana ki
marai bauwagana ki nawanai e mete tondawa. E ka Diyu ragidai mu
kawaimaga mosi ko e kowaiyoma Iyesu bameya badidi kwae-tagamana
tagubu ki e eba mibipupu.
52 Apunu Diyosepa kipu ubupu kayawena apunu Pairasi e yabareya
ubupu manako Iyesu kwakwarepui wadana ononopana ki genei wagubu.
53 Ki eweya ka e kayawena Iyesu kwakwarepui ripa korosi naureya
wadubu kwarisi manako aukwara mo pokaiya gerowopupu wadubu
ragu mosi ki iyapana mu idamugu ukwamupu ki rabineya tapu. Ragu ki
rabineya ka mu iyapana mo naiya ika eba ononomupu.
54 Karako ka bagibagi siyarai ko marawani ka Diyu ragidai mu aiyata-
maga marai ki pokere karako kemora nene ka iyapana okukunatagamawa
idiwa.
55 Ridi ki tawana Gariri rabineya Iyesu ewakumapamawa iwa da ika
bautagubu ragidai ki mu apunu Diyosepa eweya kayatagubu manako
e Iyesu kwakwarepui badidi maba ragu tapu ki mu yabumugere

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

emupu. 56 Mu ade wiratagubu mu tawamugu kaya-tagubu manako
ripa otai aurai bagibagi dai mete okukunatagubu Iyesu kwakwarepui
monagapamana ki nana nakamupu. Ko Diyu ragidai mu gora-maga
wagubu ki mu makeya makeya kwaetagubu aiyata marai ki makeya pa
aiyatatagamawa idiwa.

Iyesu ade iyawena kipu ubupu
(Mateyu 28:1-10; Maki 16:1-8; Diyoni 20:1-10)

24 1 Pura kawai nawaru dumai tarawa ki makeya ka ridi ki kimpu
ubumpu ripa otai aurai bagi kawaya naiya okukunatagubu ki
tempu ragu kayatagubu. 2 Mu ika bautagubu ka mu bowa kawaya ragu
umunai minimpu bodampu ki gwairiwena emupu. 3 Mu ragu rabineya
kaimpu ko nu Kaiwawonuga Iyesu e kwakwarepui ki mu ragu rabineya
mo eba emupu, 4 ki pokere mu notamaga babawena. Garugaru mena ka
iyapana apeya mu midimaga tatamai sinini tanai kawaya ki bautagubu
ika madanimugu ubumpu. 5 Ridi ki wiratagubu mu emitampu ka mu
didiguramaga wagubu kudu kwarisitagubu nikapu mempu.

Ko iyapana apeya ki tagubu ke; "Wi gwede nana baigubu iyawena
tondau apunai ki e kwaenei yewe popai ragidai mu watamugu
kwaeneiwagamu? 6 E yewe eba ukwarau ko e iyawena kipu ubupu. E
naiya tawana Gariri rabineya wi badidi nidibu ki wi wainamupu bo
pa mena? 7 E nidibu, wagubu ke; 'Mu ubumoto Kunumau Kawapuwani
Apunai nau wadisinimoto iyapana beramaga berokoi mu idamaga
rabineya nau tamusinimoto. Mu wadisinimoto ripa korosi naureya nau
susinimoto poyo ko mara apeya eyaka kewoyagisi eweya ki nau ade
iyasugani kirani uburani."

8 Ridi ki iyapana apeya yona tagubu ki wainamupu ki ka mu notamaga
paparawena Iyesu naiya badidi tadebu ki mibai mete wainamupu,
9 manako mu ragu ki kamadumpu wiratagubu kayatagubu badidi
wenawena emupu ki sisiyai mu Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai ida
esida kewowena kerapu eyaka mena ade iyapana dai mete kina ika idiwa
ki mu tademupu. 10 Ridi ki mu simaga ka yau kena; Meri Magidarini
yo Diyona yo apunu Diyemesi e inai si ka Meri. Ridi ki ade ridi dai
mete kina mu badidi yabumugere emupu ki sisiyai kuduba mu Iyesu
tonotapu ragidai tademupu, 11 ko mu yona ki waina-mupu ka mu ubumpu
ridi ki bera umani tadempu, mibai ka mu wainamupu da ridi ki bani
babatagubu.

12 Ko apunu Pita yona ki wainapupu ka e kipu ubupu garupupu ragu
empana kayawena. E ika bauwena ka e kuwena ragu rabineya yabu
tapu manako gerowo mena ika ukwarawa empupu ko gwede mo ika eba
empupu. E notai kowena manako e wirawena tawau kayawena ki ka e
badidi wenawena empupu ki mena notapiyawa kaniyawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu natere Emeyasi yawateya matarawena
(Maki 16:12-13)

13 Mara eyaka mena ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai
apeya natere kawaya Diyerusaremu kamadumpu natere Emeyasi kaya-
tagubu. (Natere Emeyasi ka eba natere Diyerusaremu bameya ko yawata
ki ka rowarowaitau.) 14 Mu yawata ki kaya-tagubu kaiwa ka mu natere
Diyerusa-remu rabineya badidi wenawena ki sisiyai tagamawa, 15 manako
ki makeya ka Iyesu mu tagamugu bauwena mu madanimugu ubupu mete
kayatagubu kaiwa. 16 E mete kayatagubu kaiwa ki mu emupu ko mu
notamaga surupupu ki pokere mu e gogomupu.

17 Mu e gogopamawa ko e eya mu manutapu, wagubu ke; "Wi gwede
yonai yewe deni deni iwagamu kaiwu?"

Iyesu inako wagubu ki ka iyapana ki mu kiyabumaga nuwaboya
kiyabui ubumupu, 18 manako apunu ki mosi si ka Kiropasi denai Iyesu
inako sibu, wagubu ke; "Natere Diyerusaremu rabineya mara badibadi
taganugu kayawena ki rabineya badidi wenawena ki iyapana kuduba
kataimugu ko bani kau mena eba kataigeya bo?"

19 E inako wagubu, ko Iyesu denai wagubu ke; "Gwede wenawena?"

E inako wagubu manako mu denai e simupu, tagubu ke; "Nu ka tawana
Nasareta apunai Iyesu e sisiyai iwegemei. E ka Mamanuga God e bonanai
wainapiyawa wagawa apunai mosi. E yonai ka kasiyarai kawaya ade e
Mamanuga God yabuiya nu paunanugu badidi wagawa kwaewagawa
ki ka iyapana kuduba nu yabunugere empemeya. 20 Ko Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai ade nu kawakawainuguma mete kina ki mu
e wadumpu piyara ragidai mu idamaga rabineya tamupu manako mu
ubumpu mu idamaga gurai e naureya ugwa-dumpu ragiragi manako ripa
korosi naureya minimupu poyo. 21 Nu nota-mipi da e ka tawana Isiraero
ragidai nu bitanuga rikapana ade nu iyaniyana wadiniyana bagi ki apunai,
ko e karako powena. Ko ade wainapi; Mu ubumpu e ripa korosi naureya
minimpu poyo ka mara apeya eyaka kewowena, 22-23 ko karako didiburu
nawaru dumai tarawa makeya ka ridi dai nu mete idiwei ki kimpu
ubumpu ragu ki rabineya Iyesu kwakwarepui tampu ki empamana ki nana
kayatagubu. Mu ika bautagubu ka mu e kwakwarepui eba emupu ki pokere
wiratagubu bautagubu nu nidimupu, tagubu ke; 'Nu aneya dai waro were
maba ika emitampi ki nu nidimupu, tagubu ke; 'Iyesu e ka ade iyawena
kipu ubupu'. Ridi ki bautagubu inako tagubu ki ka mu naininimupu
wakapa girigibi, 24 manako nu kowanuguma dai kimpu ubumpu ragu ki
empamana ki nana kayatagubu. Mu ika bautagubu ka mu ridi ki badidi
tagubu ki makeya makeya emupu ko mu Iyesu e eya eba emupu."

25 Iyapana apeya ki inako tagubu ko Iyesu denai mu tadebu wagubu
ke; "Wi ka notababa ragidai. Takari kawaya Mamanuga God e bonanai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

waina-pamawa tagamawa ragidai badidi tagubu oka tampu ki wi garugaru eba wainapiyamu sumapiyamu. 26 Mu ororeya mena tagubu da Keriso yabiri bita ade midi makari bananapoto were ewa kunumau kayayagisi Mamanuga God e kasiyarai pokaiya e taneya tondono, ko oka ki wi bani eba kataigubu bo?" 27 Iyesu inako wagubu manako ubupu oragai apunai Mosisi ade Mosisi eweya Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai kuduba Iyesu nene oka badidi tampu ki kuduba makeya makeya mu kabuwatamiyawa kaniyawa.

28 Mu kayatagubu kaiwa da natere Emeyasi bautagamana kwaetagamawa ka Iyesu gwe mu kamaditamana tawana mo kayawagana diyayai kwaewagawa, 29 ko mu e munamupu, tagubu ke; "Tawana kemorawagau ki pokere nu mete yewe ukwapamu." Mu inako tagubu manako Iyesu mu mete tawau kayatagubu. 30 Mu tawau bautagubu idiwa da kupetagamana kwaetagamawa ka e ubupu bani buredi mo wadubu e Mamai bameya parauwena manako gerepupu piripiri tagebu. 31 E tageyawa makeya ka iyapana ki mu notamaga paparawena e kiyabui matarau emupu manako ki makeya ka Iyesu gogawena bani kayawena manako mu e ewa eba emupu. 32 Ko mu mubo deni deni tagubu kasiwara, tagubu ke; "Nu yawatau e mete iwegemeya kebomeya manako e Mamanuga God e yonai ki mibai matarapiyawa kabuwaniyawa wainamipi ki ka yona ki nu geyanibu nu rabinanugu mata maba urabu."

33 Mu inako tagubu manako garu-garu mena kimpu ubumpu wiratagubu natere Diyerusaremu kayatagubu manako Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu eyaka mena ade iyapana dai mete kina ika dibimupu idiwa ki mu bamamugu bautagubu. 34 Bautagubu ka iyapana ika idiwa ki ubumpu mu tademupu tagubu ke; "Nu Kaiwawonuga ade iyawena kipu ubupu ki mibai. Apunu Saimoni e Iyesu matarau empupu." 35 Mu inako tagubu manako iyapana apeya ki ubumpu Iyesu ika yawatau banana-mupu mu yabumugere badidi emupu ki sisiyai kuduba mu kowamuguma tadempu, tagubu ke; "E bani buredi gerepupu nu negeyawa ki makeya ka nu notanuga paparawena manako nu e kiyabui matarau emipi." Mu inako tagubu.

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mu bamamugu matarawena
(Mateyu 28:16-20; Maki 16:14-18; Diyoni 20:19-23; Bususu 1:6-8)

36 Iyapana apeya yona ki tagamawa makeya ka Iyesu e eya garugaru mena bani bauwena mu paunamugu ubupu manako tadebu, wagubu ke; "Wi notaga kwarisiyagisi nuwabagi rabineya idiwoi."

37 E inako wagubu ko mu notamaga kowena kudu mete wainapamawa. Mu notamaga wagubu da mu bani guba mo bauwena emupu. 38 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Wi gwede nana didiguraga wagau? Ade wi gwede nana wi rabinagau nota apeya apeya waina-piyamu? 39 Nau idani kerarani empu-

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

muri ki ka wi kataiwagi da yau ka nau. Ade wi nau geyasinimuri ki ka wi
mete kataiwagi wetawetara da nau ka eba guba mosi. Guba ka pa keyai ade e
midi kwakwarepui ka pa mena, ko nau midini kwakwarepuni mete kina."
40 Iyesu inako wagubu manako e idai kerarai mu kabuwatapu. 41 Mu
mamamatagubu ko mu notababa mete wadumpu ade mu yabumugere
badidi emupu ki mu eba sumamupu ki pokere Iyesu mu manutapu,
wagubu ke; "Bani boromai mo wi bamagau mete kina bo?" 42 E inako
wagubu manako mu raubiyo boromai ki pirai daikere wadumpu e
kwempu, 43 manako e raubiyo ki wadubu mu yabumugu kubabu.
44 Ko iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Oragai apunai Mosisi ade
Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai ade oka
Umayo okamupu ragidai ki mu kuduba nau nene badidi tagubu oka
tampu ki mibai kuduba karako wenawena yau kena. Nau naiya wi mete
idiweya ki ka nau yona ki wi mete nidiyekeya."
45 E inako wagubu manako mu Mamanuga God e okai kuduba ki mibai
wainapamana ki nana ka e mu nota-maga gudui kwaipupu, 46 manako
tadebu, wagubu ke; "Naiya, takari kawaya ka mu Mamanuga God e okai
inako tampu, tagubu ke; 'Keriso yabiri bita ade midi makari bananapoto
poyagisi manako mara apeya eyaka kewoyagisi eweya ki e ade iyayagisi
kiroto uburoto.' 47 Iyapana beramaga berokoi kamadamana mu nuwamaga
notamaga wirawagana da Mamanuga God mu bigimaga empana deni
mena surupana ki nana ki yonai ka wi nau kasiyarani pokaiya yabiri
natere Diyerusaremu rabineya dimaiwogoi manako ewa kimuri ubumuri
tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki kaiwagi
iyapana tadeyoi iwoi. 48 Wi yau kuduba wi wibo yabugere emupu ki
pokere matarau iwagi. 49 Nau nidiyani wainapumuri; Nau Mamai God wi
puyo negeyana gwaiyabai wagubu ki nau wi bamagau tonopani. Ko wi
natere yau eba kamadumuri ko yewe nawanaiwogoi da Mamanuga God
e kasiyarai kunumau ki tonopoto wi kawarigau kaworoto miniyoto siwa
were ewa ki wi kaiwagi nau dimani iwogoi iwoi." Iyesu inako wagubu.

Iyesu kunumau yapu kayawena
(Maki 16:19-20; Bususu 1:9-11)

50 Ki eweya ka Iyesu e kowakowai-yoma waratapu natere ki kamadumpu
kayatagubu natere Betani kikireya bautagubu manako e idai mu kawari-
mugu bagipupu waditapu bagi. 51 E mu waditamiyawa bagi ki makeya ka
Mamanuga God e wadubu tepapupu e kasiyarai pokaiya kunumau yapu
kayawena. 52 E kowaiyoma e kayawena yarawa inako emupu ki ka mu e
taraga-mupu manako mibi mamamai wira-tagubu natere Diyerusaremu
ade kayatagubu. 53 Mu Mamanuga God e Tawai rabineya maramara
Mamanuga God paraupamawa e si esida tepapamawa idiwa.
Ika kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

DIYONI

Iyesu e yonai bagi kawaya apunu Diyoni okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau pokaiya ka apunu Diyoni nu kabuwaniyau da Iyesu e ka Mamanuga God e eya Yonai, e ka nu Iya Negeyana Apunai, e ka Tanai Apunai, e ka nu Iyanuga Bani, ade e ka nu Iya Awanai ki Negeyau Apunai mete kina. Iyapana nima e sumapoto ki ka e maramara tondana kaniyana ki iyai yadini.

Oka debai empamana ki kabuwai

Yona kerarai *1:1-18*
Iyapana siruwatamiyawa apunai Diyoni *1:19-51*
Iyesu upiwagawa umawa *2:1–12:50*
Pura siyarai natere Diyerusaremu rabineya *13:1–19:42*
Iyesu iyawena ade matarawagawa *20:1-31*
Iyesu ade matarawena tawana Gariri rabineya *21:1-25*

Iyanuga yonai

1 1 Kunuma waira kerareya ka Yona Apunai tondawa. E ka Mamanuga
God mete idiwa. Yona Apunai ki e ka ade God. 2 E kunuma waira
kerareya Mamanuga God bameya tondawa. 3 Gwedegwede kuduba
mo bani eba bauwena ko Yona Apunai e pokaiya ka Mamanuga God
gwedegwede kuduba yamatapu. 4 Yona Apunai ki e ka Iya Kerarai, ade
Iya Kerarai ki e ka iyapana kuduba nu Dunanuga bauwena. 5 Duna ki
tanai tawana sisipu minibu siwa ko tanai ki bodapamana yawatai mo pa
mena.
6 Mamanuga God e ubupu apunu mo si ka Diyoni tonopupu bauwena.
7 E tanai ki sisiyai iyapana tadeyana da mu e wagubu ki pokaiya Tanai
Apunai ki sumapamana ki nana. 8 Apunu Diyoni e ka eba Tanai ki apunai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko e Tanai Apunai e sisiyai wagana ki nana bau-wena. 9 Tanai mibai
kawapu yewe wairau bauwena karako iyapana kuduba nu kawarinugu
miniyau siwa.
10 Yona Apunai kawapu yewe wairau tondawa. E pokaiya ka Mamanuga
God waira yo kunuma kuduba yamanatapu, ko e bauwena ki ka e
eya iyapanaiyoma e gogomupu. 11 E eya tawaneya bau-wena ko e eya
iyapanaiyoma mu nuwa-mugu ka e pa mena ade e diriwai ki mu eba
kwaetagubu. 12 Ko nu dai ki e diriwai kwaigibi sumamipi ki pokere
Mamanuga God nu e munuiyoma nidibu. 13 Nu ka eba inanuguma
mamanuguma mu pokamugere iya waunai ki wadimpi ko Mamanuga
God e eya mena iya ki nu negebu.
14 Yona Apunai e iyapana kaina nu maba wenawena manako nu
paunanugu tondawa. Mamanuga God e eya Gubagai eyaka mena ka eyo
ki pokere e kasiyarai tanai bagi kawaya ki nu matarau emipi. E ka mibai
kawaya. E nu deni mena nota kwarikwarisiniyau ki pokere nu bitanuga
ki nu nubo wadamana ki e deni mena rikapupu manako puyo iya waunai
nu negebu.
15 Apunu Diyoni ubupu e bonanai ragiragi kawaya Iyesu sisiyai iyapana
tadeyawa, wagawa ke; “Nau naiya mena nidibuwani, suwagubuwani ke;
‘Nau ewaneya ka apunu mosi baiyagisi ko e ka apunu kawaya. Apunu ki
e nau raurusinibu mibai ka e kunuma waira kerareya tondawa yabadawa
da karako.’ Apunu ki nene suwegekeya apunai e karako bauwena yau
kena.”
16 Apunu ki nu kuduba deni mena notaniyau ade bagi mena kawareya
kawareya nu negeyau. 17 Nu goranuga ki ka Mamanuga God ubupu oragai
apunai Mosisi pokaiya nu negebu, ko yona mibai ade iya waunai ki puyoi
ka e Iyesu Keriso pokaiya nu negebu. Nu bitanuga ki nu nubo wadamana
ki e rikapupu manako deni mena nu wadinibu bagi. 18 Nu iyapana kuduba
Mamanuga God nu yabunugere mo eba emipi ko e madaneya ka e eya
Gubagai mena tondau. E ka e eya Mamai maba. E ka ade God ki pokere
nu e kataipamu ki ka nu e Mamai mete kataipamu.

Apunu Diyoni iyapana siruwatamiyawa Iyesu sisiyai wagawa
(Mateyu 3:1-12; Maki 1:1-8; Ruki 3:1-18)

(28) Apunu Diyoni awana Diyoudani papasi buridere tawana Betani
bameya iyapana siruwatamiyawa tondawa, 19 manako Diyu ragidai mu
kawakawaimuguma natere Diyerusaremu rabineya idiwa ki mu ubumupu
Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade mu kobamugu
upitagamu ragidai dai mete kina ki tonotampu apunu Diyoni bameya
bautagubu manako manumupu, tagubu ke; “Kau ka nima?”
20 Ko apunu Diyoni denai yona mo eba wekepupu ko e matarau mu
tadebu, wagubu ke; “Nau ka eba wi Iya Negeyana Apunai Keriso.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

21 E inako wagubu ko mu e kawareya ade manumupu, tagubu ke; “Ko
kau ka nima? Kau ka bani oragai apunai Eraidiya ade baunugibi bo?”
“Ae, nau ka eba eyo.”
Apunu Diyoni inako wagubu waina-mupu ka mu e ade manumupu,
tagubu ke; “Mamanuga God e Bonanai Wainapiyei Nuwegei Apunai ki
kau baganai bo?”
“Ki pa mena, nau ka eba eyo.”
22 Apunu Diyoni inako wagubu, ki pokere iyapana e kawareya ade
manumupu, tagubu ke; “Ko kau kiya nidi; Kau ka nima? Nu tononimpu
ragidai kau yonagi denai wainapamana ki nawanai idiwu ki pokere
kau kiya sisiyagi karako matarau nuwagi da nu wainapamu manako nu
kaigamu mu tadeyamu.”
23 Ko apunu Diyoni denai mu tadebu, wagubu ke; “Nau ka gwabau
yonasugakani tondakani apunai. Mamanuga God e bonanai wainapiyawa
wagawa apunai Aisaiya naiya wagawa tondawa ki kawareya nau karako
ade suwagakani yau kena;

‘Kaiwawonuga e yawatai ki wi gwaba memuri da e taneya baiyagisi
kayayagisi.’”

24 Apunu Diyoni manupamana empamana bautagubu ragidai dai ki ka
Parisi ragidai. Mu e yonai ki waina-mupu ka mu e ade simupu, tagubu
ke; 25 “Kau nuwagibi da kau ka eba nu Iya Negeyana Apunai ade kau ka
eba oragai apunai Eraidiya ade kau ka eba Mamanuga God e Bonanai
Wainapiyei Nuwegei apunai. Kau ki kuduba pa mena nuwegei ko kau
iyapana gwede nana siruwatamiyei?”
26 Ko apunu Diyoni denai mu tadebu, wagubu ke; “Nau uburakani awana
pokaiya iyapana siruwa-tamakani, ko wi paunagau ka apunu mosi bauwena
uburau ko wi e eba kataigau. 27 E nau ewaneya bau-wena ko e ka ade apunu
kawaya eba nau maba. Nau e bigabigai kwaesugana ko nau ka eba bagi da
nau waitapani e kerarai kwakwarai ki taburubai rikapani.” 28 (-)

Mamanuga God e Papa Sipi Munai

29 Nawaru puruwena ka apunu Diyoni ubupu Iyesu ika yabadawa
empupu manako e iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; “Mamanuga
God e Papa Sipi Munai burida yabadau ki wi empumuri. E ka iyapana
kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nu biginuga surupana
kwenupana ki apunai. 30 Nau naiya suwagubuwani da; ‘Nau ewaneya
ka apunu mo baiyagisi. E ka apunu kawaya eba nau maba, mibai ka e
nau raurusinibu kunuma waira kerareya tondawa yabadawa da karako
bauwena.’ Apunu ki nene suwegekeya ki apunai karako wana bauwena
yau kena. 31 Wi tawana Isiraero ragidai e kataipamana ki nana ka nau
bausugu-buwani manako awana pokaiya wi siruwaniyakani. Ko e kiyabui
ki nau naiya mo eba empuwani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

32-33 Apunu Diyoni Iyesu sisiyai inako wagubu manako ade wagubu
ke; “E kiyabui nau naiya mo eba empuwani ko Mamanuga God e sidibu
da nau awana pokaiya wi siruwaniyana ki nana manako ade sidibu,
wagubu ke; ‘Nau niya Keyaini kaworoto apunu mo kawareya miniyoto
siwa emani, apunu ki ka aita uburoto nau Keyaini Tanai Bagi Kawaya
ki kasiyarai pokaiya iyapana siruwatamini’. E inako wagubu manako ki
eweya ka nau Mamanuga God e eya Keyai midiwari umago maba kawapu
apunu burida yabadau ki e kawareya tondubu empuwani. 34 Ki pokere
nau nidiyakani yau kena; Apunu burida bauwena ki e ka Mamanuga God
e eya Gubagai.”

Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai

35 Nawaru puruwena ka apunu Diyoni e kowakowaiyoma apeya mete
ika idiwa, 36 manako e yabu tapu Iyesu ika yabadawa empupu. Empiyawa
manako e kowakowaiyoma ki tadebu, wagubu ke; “Mamanuga God e
Papai Sipi Munai nu biginuga surupana ki nana bauwena ki yabadau
buri empumuri.” 37 Mu yona ki wainamupu ka mu kimpu ubumpu apunu
Diyoni kamadumpu manako Iyesu eweya kayatagubu.

38 Mu Iyesu eweya kayatagubu kaiwa ka e wirawena mu emitapu
manako manutapu, wagubu ke; “Wi nima kwaenepiyamu?”

Ko mu denai tagubu ke; “Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau tawagi ka
bani?”

39 “Kebomuri empumuri.” Iyesu inako wagubu manako mu e
bananamupu mete kayatagubu. Ko ki ka kemora nene, madega napusi
apeya apeya wadawa makeya ki pokere mu Iyesu mete kaya-tagubu
kaiwa da e tondawa tawaneya bautagubu ki ka mu kemora ki rabineya e
mete ika ukwamupu.

40 Iyapana apeya apunu Diyoni e yonai wainamupu Iyesu
ewakumamupu ki mosi ka Enduru. E tatai ka Saimoni si daikere
ka Pita. 41 Apunu Enduru garugaru mena kayawena e tatai Saimoni
kwaenepiyawa umawa da bananapupu manako sibu, wagubu ke; “Nu
Iya Negeyana Apunai Keriso ki e nu matarau emipi.” 42 E inako wagubu
manako e tatai ki bananapupu Iyesu bameya kayatagubu.

Mu bautagubu ka Iyesu yabu tapu apunu Saimoni ika yabadawa
empupu, manako e sibu, wagubu ke; “Kau ka apunu Diyoni e gubagai.
Kau sigi ka Saimoni ko nau kau sigi daikere Kepasi nidiyakani.” (Si
Kepasi yo Pita ki ka yona eyaka mena ko ki mibai mu mubo yonamugere
ka ‘bowa’.)

Iyesu apunu Piripo yo apunu Nataniyero mu nene wagubu

43 Nawaru puruwena ka Iyesu tawana Gariri kayawagana wainapupu.
E apunu mo si ka Piripo ika yawatau bananapupu manako sibu, wagubu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ke; “Kau yabi da nau mete kaigamu.” 44 (Apunu Piripo e ka apunu Pita yo Enduru mu mete tawanamaga eyaka mena natere Betaida were bautagubu.) 45 Apunu Piripo ubupu kayawena e waretai Nataniyero bananapupu manako sibu, wagubu ke; “Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ade oragai apunai Mosisi mete kina nu Iya Negeyana Apunai bauwagana sisiyai oka tampu, apunu ki karako bauwena nu yabunugere matarau emipi. E ka apunu Diyosepa e gubagai si ka Iyesu, tawana Nasareta were bauwena.”

46 Apunu Nataniyero yona ki waina-pupu ka e denai wagubu ke; “Gwede bagi mosi tawana Nasareta were eba bauwagana wainapakani.”

Ko Piripo e ade sibu, wagubu ke; “Kau yabi emani.”

47 Iyesu apunu Nataniyero ika yabadawa empupu ka e iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; “Apunu burida yabadau ki e wi empumuri. E ka tawana Isiraero taubanuwai. E bameya ka bera mo pa mena.”

48 Apunu Nataniyero bauwena e eya sisiyai Iyesu iyapana tadeyawa ki wainapupu ka e kanibu Iyesu manu-pupu, wagubu ke; “Nau naiya kau mete eba idiweya ko kau badidi maba nau kataisinibi?”

Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Kau waretagi Piripo nau sisiyani kau eba nidibu kau ripa damaya kerareya gwaiya buripo tondeya ki makeya ka nau yewe tondekeya kau eminibuwani.”

49 Apunu Nataniyero yona ki waina-pupu ka e denai wagubu ke; “Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau ka Mamanuga God e eya Gubagai. Kau ka tawana Isiraero ragidai nu Kaiwawonuga kawaya.”

50 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Nataniyero, kau ripa damaya kerareya gwaiya buripo tondeya manako nau yewe tondekeya kau eminibuwani ki sisiyai nidibuwani wainapipi ki pokere kau nau sumasinibi. Ko ki ka eba matakira kawaya mosi. Matakira kawa-kawaya ki kau ewa were emani.” 51 E inako wagubu manako wirawena iyapana ika idiwa ki tadebu, wagubu ke; “Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Ewa ka wi kunuma gudui kwaipoto uburono empumuri ade Mamanuga God e eya aneyaiyoma Kunumau Kawa-puwani Apunai nau kawarineya yamono kawomono ki mete empumuri.”

Ridi apunu natere Kaina rabineya anikatagubu

2 1-2 Mara apeya kewowena eweya ka tawana Gariri ragidai natere Kaina rabineya anika kupei mo kupetagubu manako Iyesu e inai mete kina ade e tadeyau kabukabuwa ragidai ika mete kupe ki kawareya bautagubu.

3 Mu kupetagamawa idiwa da paunau ka awana ‘waeni’ kubamawa ki kewowena ki pokere Iyesu inai kanibu e sibu, wagubu ke; “Gubagani, awana ‘waeni’ ki kewowena.”

4 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Inai, kau gwede nana inako sidibi? Nau marani tondau, mana bauwagana kena.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 E inako wagubu, ko e inai kanibu bani tawiyatagamawa ragidai ki
tadebu, wagubu ke; “Nau gubagani wi badidi nidini ki wi e umuneya
makeya makeya kwaiwagi.”
6 Karako Diyu ragidai mu goramaga ka ropani kawaya. Goramaga ki
mosi ka mu idamaga kerapumaga naigida mena siruwapamana ki nana ki
pokere tawa ki rabineya ka mu awana kororai kawakawaya ida daikere
kewowena daikere eyaka mena ika nakamupu. Awana kororai ki ka mu
bowa pokaiya yamanatampu.
7 Ko Iyesu tawiya ragidai ki tadebu, wagubu ke; “Kaiwagi awana kasiga
minimuri awana kororai yau posita-muri.” E inako wagubu manako mu
kayatagubu e umunui wadumpu makeya makeya kwaetagubu awana
kororai kuduba ki awana positampu. 8 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu
ke; “Awana minimupu ki dai wi karako kapa rabineya gwepumuri
manako kupe yau kwaewagau apunai kwemuri da e yabiri kuburoto.” E
badidi wagubu ki mu makeya makeya kwaetagubu, 9 ko awana kasiga ki
karako awana ‘waeni’ bagi kawaya mo wenapupu ki pokere mu apunu
ki kapa kwemupu ki ka e babawena, wagubu ke; “Awana midiyai bagi
kawaya yau ka bani bauwena?” Tawiya ragidai ki mu kataimugu ko
Iyesu badidi kwaewena sisiyai ki mu eba tagubu matara ki pokere apunu
ki kanibu anikawena apunai ki sibu, wagubu ke; 10 “Nu kupe inako
kwaigemei ki ka nu awana ‘waeni’ midiyai bagi kawaya yabiri iyapana
tageyamu manako mu awana ki kubomono idiwono da matetagisi ki ka
nu awana ‘waeni’ rerarerai ki kawareya mu tageyamu. Ko kau ka awana
midiyai bagi kawaya yau wadibi doko tondeya yabedeya da karako kupe
siyareya iyapana tageyei.”
11 Iyesu matakira mo naiya inako eba kwaewena. E tawana Gariri
natere Kaina rabineya matakira kerarai yau birikapupu manako e
tadeyau kabukabuwa ragidai e kasiyarai tanai bagi kawaya ki emupu
sumamupu.
12 Kupe ki kewowena eweya ka Iyesu e inai ade e eya yowaiyoma ade e
tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina kayatagubu natere Kaponiyamu
bau-tagubu manako e mara dai ika tondawa.

Iyesu ubupu iyapana siwakeketapu
(Mateyu 21:12-13; Maki 11:15-17; Ruki 19:45-46)

13 Diyu ragidai mu poragamaga kawaya si ‘Mamanuga God Nu Raurunibu
Poragai’ tagamu ki marai ka waunitau ki pokere Iyesu poraga ki kupei mete
kupetagamana ki nana natere Diyerusaremu kayawena. 14 Ika bauwena
ka e Mamanuga God e Tawai rabineya kanibu manako iyapana ika papa
burumakau yo papa sipi yo midiwari umago yo bowa madai mete kina inako
deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa emitapu. 15 Emitami-yawa ka e
nuwai pupuwena manako e taburuba mo wadubu koyapupu wikukupupu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako papa ki kuduba siwakeketapu bautagubu kayatagubu. E bowa madai deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa ragidai mu watara-maga wade rorororopupu ade mu bowamaga madai kuduba ki e mete tepupu isiyapupu.
16 E inako kwaewena manako e bonanai ragiragi kawaya iyapana ika midiwari umago nida-tagamawa idiwa ragidai ki mu tadebu, wagubu ke; "Wi midiwari yau kuduba tepumuri kaiwagi. Nau Mamai e Tawai rabineya ka wi bowa madai pokaiya deni deni inako eba nida kasiwara-iwogoi idiwoi."
17 E tadeyau kabukabuwa ragidai e badidi kwaewena emupu ki ka mu Mamanuga God e okai iyapana naiya okamupu ki mo wainamupu. Oka ki wagubu ke; 'Mamai, nau kau Tawagi nene wainapakani ki pokere nau rabinaneya muya warapiyau.'
18 Ko Diyu ragidai mu kawakawai-muguma Iyesu bameya ade bautagubu manako simpu ragiragi, tagubu ke; "Nima kasiyara negebu pokaiya kwaenugei? Kau kasiyaragi mete kina ki kau matakira mo kwaenuwagi da nu kau eminiyamu."
19 Mu inako tagubu ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e Tawai yau koritapumuri manako mara apeya eyaka rabineya ki nau mo ade yadani kewopani."
20-21 Iyesu ka e eya kwakwarepui ki waigugui wagubu ko mu wainamupu da e mibai tawa wadana nene wagubu ki pokere mu denai e simupu, tagubu ke; "Tawa yau ka mu kwamura ropani kawaya (46) ki rabineya wadamawa yamawa da kewomupu. Ko kau mara apeya eyaka rabineya tawa yau maba mo ade wadana nuwegei bo?" 22 Iyesu powena ade iyawena kipu ubupu eweya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mu notamaga baurawena e kwakwarepui waigugui wagubu ki mibai wainamupu. Mamanuga God e okai badidi wagubu ade Iyesu e eya badidi wagubu ki yonai kuduba mu mete sumamupu.

Iyesu iyapana kuduba nu nuwanuga notanuga empiyau

23 Iyesu 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki kawareya natere Diyerusaremu rabineya tondawa ki makeya ka e kunuma kasiyarai pokaiya matakira ebo ebo kwaewagawa ki pokere iyapana ropani kawaya e sumamupu. 24 Mu e sumapamawa ko e denai mu eba sumatapu mibai ka mu nuwamaga notamaga kuduba ki e empupu kewowena. 25 Iyapana mu muga sisiyamaga e eba siyamana ki nana mibai ka mu nuwamaga notamaga kuduba ki e ororeya mena kataiwena.

Apunu Nikodimasi ubupu Iyesu bameya bauwena

3 1 Apunu mo si ka Nikodimasi. E ka Parisi apunai Diyu ragidai mu kawaimaga mosi.
2 Kemora mo rabineya ka e Iyesu bameya bauwena manako sibu, wagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nu katainugu da Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God kau winenibu manako kau e yonai nu kabuwaniyana ki nana
baunugibi. E kasiyarai kau eba negebena ki ka matakira kawakawaya
kwaenugei ki kau eba kwaenugubena."
3 Apunu Nikodimasi inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke;
"Nau yona mibai kau nidiyani wainapi; Kau wena waunai wenanuwagi ki
kau aita Mamanuga God e gari rabineya mara-mara tondowa kaniyowa.
Ko kau wena waunai inako eba wenanuwagi ki kau iya waunai ki eba
wadi ade Mamanuga God e kasiyarai pokaiya e gari rabineya maramara
eba tondowa kaniyowa."
4 Iyesu inako wagubu wainapupu ka apunu Nikodimasi babawena
manako e denai wagubu ke; "Nau ka apunu kawaya ko nau badidi maba
ade wenasugani? Nau inani rabineya tesugani ade wena-sugani bo?"
5 Ko Iyesu ade wagubu ke; "Nau yona mibai kau nidiyani wainapi;
Kau awana ade Mamanuga God e eya Keyai ki kasiyarai pokaiya
eba wenanuwagi ki kau Mamanuga God e gari rabineya eba kaniyo.
6 Nu inanuguma mamanuguma mu ka nu kwakwarepunuga mena
wenapiyamu, ko nu keyainuga iyai ki ka Mamanuga God e ebo mena e
eya Keyai pokaiya nu negeyau. 7 Ki pokere, kau ade wenanugana yonai
nidibuwani ki kau notagi eba babayogono. 8 Nau keyakeyai mo suwagani
wainapi; Obo ki ebo yawateya baiyagisi kayayagisi. Kau e mumugarai
wainapi ko obo ki bani deneya bauwagau ade bani deneya kayawagau
ki kau eba kataigeya. Ki maba, wi Mamanuga God e Kasiyarai pokaiya
wenaiwagi ki ka wi iya waunai ki mibai mete kataiwagi ko wi badidi
maba wena waunai ki wenaigubu ki wi eba kataigau."
9 Apunu Nikodimasi yona ki waina-pupu ka e kawareya Iyesu ade
manu-pupu, wagubu ke; "Ko ki ka badidi maba?"
10 Iyesu apunu Nikodimasi empupu manako denai e sibu, wagubu ke;
"Nikodimasi, kau ka apunu kawaya tawana Isiraero ragidai mu tadeyei
kabukabuwa apunai mosi, ki pokere nau nidibuwani ki kuduba kau
katai-nugubena. 11 Nau yona mibai kau nidiyani wainapi; Nu badidi
emipi bo wainamipi ki sisiyai nu wi nidimei ko nu yonanuga ki wi eba
sumapiyamu. 12 Ki pokere, nau yewe wairau badidi matarau empuwani
ki sisiyai suwaga-kani manako wi nau eba sumasiniyamu ki ka nau
kunuma ki wi eba empiyamu ki sisiyai suwagani ki ka wi nau mete eba
sumasinimana diyayai wainapakani. 13 Kunumau Kawapuwani Apunai
nau niya mena ka kunuma usi empuwani.
14 Oragai apunai Mosisi e eya iyapanaiyoma iyatamana ki nana ka e
gwabau ubupu motamota keyakeyai mo kaitepupu ripa teyapu naureya
umapu. Ki maba ka iyapana ubumoto Kunumau Kawapuwani Apunai nau
wadisinimoto ripa naureya iyarau nau bagisinimoto, 15 da iyapana nima
nau sumasiniyono ki ka e iya waunai yadini manako mara-mara tondono
kaniyono. 16 Mamanuga God e iyapana kuduba, madega kau-wagau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

madega posiwagau wi kawaya daganani nota kwarikwarisinibu ki pokere e eya Gubagai eyaka mena wi iyaga nene nau tonosinibu da iyapana nima nau sumasiniyono ki ka e eba giriyagisi poyagisi ko maramara tondono kaniyono. 17 Mamanuga God ubupu nau tonosinibu kawapuwani ki ka nau iyapana kuduba wi iya waunai negeyana ki nana bausugubuwani ko eba nau idani gurai wi naurigau ugwa-diniyana ragiragi ki nana bausugu-buwani.

18 Iyapana nima nau sumasiniyau ki ka e baganai. Mamanuga God eba uburoto e idai gurai iyapana ki e naureya ugwadini ragiragi. Ko iyapana nima Mamanuga God e Gubagai eyaka mena nau eba sumasiniyau ki ka e ororeya mena paerepupu ki pokere Mamanuga God ororeya mena e idai gurai iyapana ki e naureya ugwadubu ragiragi kewo-wena. 19 Nau Mamai wi dunaga nau tonosinibu yewe wairau kawapuwani, ko wi bigiga pokaiya sisipu ki diriwai mena kwaiwagamu. Wi nuwagau tanai apunai nau pa mena ki pokere Mamanuga God e idai gurai wi naurigau ugwadau ragiragi. 20 Iyapana nima bera berokoi kwaewagau ki ka e tanai apunai nau midi ragiragisiniyau mibai ka e eba nuwaiya tanai ki deneya kayayagisi da tanai tawana miniyoto siwa manako e berai berokoi ki kuduba matarapoto. 21 Ko iyapana nima yona mibai mena wainapiyau ade makeya makeya kwaewagau ki ka e tanai ki deneya kayayagisi manako tanai ki tawana miniyoto siwa e upi bagi kawaya Mamanuga God e kasiyarai pokaiya kwaewena ki kuduba matarapoto."

Iyesu yo apunu Diyoni mu bususumaga

22-24 Iyesu yona ki wagubu kewo-wena eweya apunu Diyoni eba diburawena ki makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina tawana Diyudiya kayatagubu. Mu ika bau-tagubu manako mara dai ika iyapana siruwatamawa idiwa. Apunu Diyoni e ka tawana Aenoni natere Sarimi bameya ika iyapana siruwatamiyawa tondawa mibai ka tawana ki ka awana kawaya. Iyapana ropani kawaya e bameya bautagamawa.

25 Mara ki makeya ka apunu Diyoni e kowakowaiyoma dai ubumpu nu idanuga kerapunuga rikapamana bususui ki kawareya Diyu apunai mosi mete deni deni tagamawa kasiwara idiwa. 26 Mu apunu Diyoni bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, nu naiya awana Diyoudani papasi buridere mete idiweya manako kau apunu mosi bauwagana ki e sisiyai nu nidiyeya, apunu ki karako bauwena iyapana buri siruwatamiyau. Iyapana kuduba karako e bameya kayatagamu ko kau mu kamadiniyamu."

27 Mu inako tagubu ko apunu Diyoni ubupu denai mu tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e ebo mena kataiya. E nima kasiyara kweyoto ki apunai uburoto upi makeya makeya kwae-yogono. Ko e nima kasiyara eba kweyoto ki apunai eba uburoto upi ki kwaeyagisi. 28 Wi kataigau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

da nau naiya mena nidibuwani da nau ka eba wi Iya Negeyana Apunai Keriso. Nau ka Iya Apunai ki e yawata gewagewai bausugu-buwani.
29 Anikawagana apunai ki e mena ridi uworoto ko e tagawaiwitai e madaneya mena pa uburono e waretai ki e bonanai mena wainapono ade e mamamai yogono. Nau karako mamama ki maba wainapakani. 30 E ka esida ko nau ka erida. E kasiyarai ka kawaya-yogono yarono ko nau kasiyarani ka mareyayogono surono."

Kunumau Kawapu Apunai ka nima?

31 Apunu Diyoni inako wagubu, ade wagubu ke; "Kunumau Kawapu Apunai e mena ka kawaya. Iyapana ade gwedegwede kuduba ka e kobaiya. Yewe wairau wenawena apunai ki ka yewe wairau ki yonai mena e kataiya. Ko kunuma were kawapu apunai ki e ka kawaya esida.
32 E badidi usi empupu bo wainapupu ki sisiyai e yogono ko iyapana e yonai ki eba wainapamana wainapomoto ade e eba sumapomoto.
33 Ko iyapana nima Kunumau Kawapu Apunai e yonai wainapiyau ade sumapiyau ki ka Mamanuga God badidi kwaewagau ki e mete mibipiyau.
34 Mamanuga God e Tonopupu Apunai ki e rabineya ka Mamanuga God e eya Keyai ki tanai posiwena minibu siwa ki pokere apunu ki yonayogono ki ka e Mamanuga God e eya yonai ki mena makeya makeya yogono tondono. 35 Mamanuga God e Gubagai kawaya daganani nota kwarikwarisipiyau ki pokere e ubupu gwedegwede kuduba e Gubagai idaiya nakapupu. 36 Iyapana nima Mamanuga God e Gubagai sumapiyau ki ka maramara tondana kaniyana iyai ki e mete wadubu kewo-wena. Ko iyapana nima Mamanuga God e Gubagai e yonai kwenupiyau ki ka iya waunai ki e eba yadini ade Mamanuga God e nuwai iyapana ki bameya maramara pupuyogono tondono."

Iyesu tawana Sameriya mu ridimaga mosi mete yonatagubu

4 1-3 Parisi ragidai mu kataitagubu da Iyesu e iyapanaiyoma siruwa-tamiyawa ka ropani kawaya ko apunu Diyoni e iyapanaiyoma siruwatamiyawa ka eba ropani. Mu notamaga ki ka Iyesu e ororeya mena kataiwena ki pokere e kipu ubupu tawana Diyudiya kamadubu manako ade wirawena tawana Gariri kayawena. (Ki ka eba Iyesu e eya ubupu iyapana siruwatapu ko ki ka e tadeyau kabukabuwa ragidai mu kwaetagubu.)
4 Tawana Diyudiya yo Gariri paunau ka tawana Sameriya. Iyesu nuwaiya ka tawana ki mete kayawagana waina-pupu, 5-6 ki pokere e ika bauwena ka e ade kaniyawa da madega paunau wadawa makeya ka e natere mo si ka Saika bauwena. E ika bauwena ka e midi makariwena ki pokere e kanibu awana usirai mo uruba rabineya ki madaneya kwarisiwena tondubu. Takari kawaya ka oragai apunai Diyaikapu uruba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki ukwapupu manako waira ki e gubagai Diyosepa umani sibu ki pokere iyapana karako awana usirai ki si Oragai Apunai Diyaikapu Awanai Usirai simupu.

7-8 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai natere ki rabineya bani dai gimarapamana ki nana kayatagubu ko Iyesu e eya mena ika awana usirai ki madaneya tondawa. E ika tondawa ka tawana Sameriya ragidai mu ridimaga mosi awana miniyana ki nana ika bauwena manako Iyesu ridi ki sibu, wagubu ke; "Awana dai mini tege da nau kubarani."

9 Karako ka Diyu ragidai yo tawana Sameriya ragidai mu rabinamaga ka mubo mubo eba eyaka mena ki pokere ridi ki denai Iyesu sibu, wagubu ke; "Kau ka Diyu apunai ko nau ka Sameriya ridai. Kau badidi pokere nau awana miniyana negeyana nuwegei?"

10 E inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Mamanuga God e puyo kau negeyana wagubu ki kau katainugubena ade nau karako awana miniyana tegeyana nidibuwani apunai nau mete kataisinibena ki kau nau genesinibena manako nau iya maramara idiwana ki awanai kau negebena."

11 Iyesu inako wagubu manako ridi ki e ade sibu, wagubu ke; "Bada, uruba yau ka rowarowa kawaya ko kau awana kororai mo eba wadibi. Iya awanai nene nuwagibi ki kau badidi maba mini? **12** Nu ripakwarakwaranuga Diyaikapu awana usirai yau ukwapupu manako e eya munuiyoma ade e papaiyoma mete kina awana yau kubamawa. Ko kau karako nuwegei da kau ka nu kawainuga Diyaikapu e maba ko ade esida bo?"

13 Ridi ki inako wagubu ko Iyesu e ade sibu, wagubu ke; "Iyapana nima awana yau kuburoto ki ka e aita awana gobai ade yogono. **14** Ko iyapana nima awana nau kweyani ki kuburoto ki ka e aita ewa awana gobai eba yogono. Awana nau e kweyani ki aita e rabineya awana yabai maba maramara usirapono manako e iya maramara tondono kaniyono."

15 Ridi ki yona ki wainapupu ka e denai Iyesu sibu, wagubu ke; "Bada, kau awanagi ki mini tege kubarani da nau awana gobani eba yogono manako ewa awana yau ki kai mo eba umoni."

16 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau kayanuwagi kau nobomogi siyo bananapi mete ewapuru nau bamaneya baiwagi."

17 "Nau nobomoni pa mena."

Ridi ki inako wagubu, **18** manako Iyesu denai wagubu ke; "Kau yona mibai nuwagibi. Kau karako nobomogi pa mena. Kau naiya apunu ida daikere mena tauwapi da kamaditapi ko apunu karako mete iwu ki e ka eba kau nobomogi."

19 Ridi ki e eya sisiyai siyawa ki wainapupu ka e denai wagubu ke; "Sidiyei Kabukabuwa Apunai, nau wainapakani da kau ka Mamanuga God e bonanai wainapiyei nuwegei apunai mosi. **20** Nu Sameriya ragidai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nu ripakwarakwaranuguma kweya yau kawareya Mamanuga God bameya guriguritagamawa idiwa. Ko wi Diyu ragidai wi iwagamu da Mamanuga God e si tepapamana watai ka natere Diyerusaremu rabineya."

21-24 Ridi ki inako wagubu ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Ridi, nau yona yau nidiyani ki kau naigida mena wainapi; Kau ka nu tawana bani rabineya gurigurigamana ki nene notapiyei. Ko ki ka eba gwede kawaya mosi. Mamanuga God e ka eba iyapana kaina maba ko e ka ade Keyai ki pokere nu e bameya gurigurigamu ki ka nu nuwanuga notanuga eyaka mena e mena sumapamu were e eya Keyai ki pokaiya mibai supasupai mena e bameya gurigurigamu. Nu guriguri-gamana watai ka asusu yabayababa eba wata eyaka mena ko nu badidi maba gurigurigamana ki ka eba asusu. Mara baiyagisi, ena mara ki wana bauwena, da iyapana ubumoto Mamanuga God bameya supasupai mena inako guriguritogomono idiwono. Ko wi Sameriya ragidai wi ka nima si tepa-piyamu bameya guriguriwagamu ki e wi naigida eba kataigau. Iya ka Diyu ragidai nu paunanugu baiyagisi ki pokere nu nima si tepapemei ki nu mena katainugu. Nau yona yau nidi-buwani ki kau naigida mena wainapi."

25 Iyesu inako wagubu manako ridi ki denai wagubu ke; "Nau kataineya da Mesaiya ki ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso e baiyagisi ki ka e iya waunai wadamana yonai ki kuduba nu ka-buwaniyoto."

26 Ko Iyesu denai wagubu ke; "Iya Negeyana Apunai ki karako bauwena kau mete yonaigemei nau yau kena."

27 Ki makeya ka e tadeyau kabu-kabuwa ragidai ade wiratagubu bau-tagubu. Mu Iyesu ridi ki mete yona-tagamawa emitampu ki ka mu baba-tagubu ko mu yona mo e eba simupu; 'Kau nuwageya gwede?' bo 'Kau badidi pokere ridi ki mete yonaiwagamu?' Mu inako mo eba manumupu.

28 Ridi ki awana kororai ika kama-dubu manako wirawena garugaru mena natere ki kayawena iyapana ika idiwa tadebu, wagubu ke;
29 "Kebomuri da apunu mosi nau naiya badidi kwae-sugekeya ki sisiyai kuduba matarau nau sidibu ki empumuri. E ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso burida ba bauwena bo?" **30** Ridi ki inako wagubu manako e iyapana bananatapu Iyesu bameya kayatagubu.

31 Iyapana ki waunai kebomawa makeya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ika bani waramupu manako Iyesu simupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau yabi bani dai kupi."

32 Ko e denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau naubo banini dai nau bamaneya uburau ko bani ki wi eba kataigau."

33 Mu wainamupu da e pa bani kaina nene wagubu ki pokere mu mubo manu kasiwaratagubu, tagubu ke; "Iyapana mo bani dai tepupu bauwena e kwebu bo?"

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau banini ka nau Mamai God e badidi
wagubu ki kuduba nau kwaesugani ade e upi tegebu ki kuduba nau
kewopani. Nau banini ka ki kena. 35 Wi iwagamu da; ‘Siragamu apeya
apeya kewoyagisi ki ka maura marai baiyagisi’. Ko nau waigugu mo
suwagani wainapumuri; Wi yabuga kokora empumuri. Bani kuduba wana
raiwena da raupomuigomu. 36 Raupomutagamu ragidai ka aita denai
gwede bagi mosi yadini, mibai ka maramara idiwana kaiwana bani ki mu
tepiyamu. Ko upitagamu ragidai ade raupomutagamu ragidai ki ka aita
ewa ka mu ewapuru mena mamamatogo-mono idiwono. 37 Wi iwagamu
da; ‘Apunu mosi upiyagisi ade mosi raupomuyagisi’. Wi inako iwagamu ki
ka wi yona mibai iwagamu. 38 Kokora ki nau wi raupomuigamana ki nana
tononiyani kokora ki ka iyapana dai ki naiya mena upitagubu ko wi ka
bani ki pa irimagere mena raupomuiwagi.”

39-40 Tawana Sameriya ragidai ki Iyesu bameya bautagubu ka mu e
diriwai kwaetagubu manako simupu, tagubu ke; “Kau eba kayanuwagi
ko nu mete yewe idiwomu.” Mu inako tagubu ki pokere Iyesu mara apeya
mu mete ika idiwa. Ridi ki naiya badidi kwae-wagawa ki sisiyai Iyesu
e matarau sibu ki pokere ridi ki ubupu Iyesu sisiyai iyapana tadeyawa
umawa. Iyapana yona ki wainamupu ka mu dai Iyesu sumamupu.

41 Iyesu Mamanuga God e yonai ika Sameriya rabineya iyapana
tadeyawa kabukabuwa tondawa da kamadubu ka mu ropani kawaya e
yonai sumamupu, 42 manako mu ridi ki simupu, tagubu ke; “Kau naiya
nidibi ko karako ka nu e yonai nu nubo wenagunugere waina-mipi ki
pokere nu e sumapemei. E ka iyapana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau nu Iya Negeyana Apunai ki ba bauwena yau kena.”

Iyesu apunu kawai mosi e gubagai iyapupu

43 Mara apeya ki kewowena eweya ka Iyesu tawana ki kamadubu
manako tawana Gariri kayawena. 44 E iyapana naiya tadebu, wagubu ke;
‘Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai ki tawana tawana
umono da iyapana e diriwai kwaetogomono ko e ebo tawaneya baiyagisi
ki ka e eya iyapanaiyoma e diriwai eba kwaetagisi.’ 45 Iyesu iyapana
naiya inako tadebu ko e karako tawana Gariri bauwena ki ka e eya
iyapanaiyoma ika idiwa e diriwai mete kwaetagubu. E natere Diyerusa-
remu rabineya ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ki kawareya
badidi kwaewagawa ki mu mubo yabumugere emupu kewowena ki
pokere mu karako e mamamai kwaetagamawa.

46 Iyesu ika tondawa da kamadubu, manako wirawena natere Kaina
ade kayawena. Natere Kaina rabineya ka e naiya awana kasiga mo
wirapupu manako awana ‘waeni’ wenapupu ki tawanai. Natere ki
rabineya ka apunu kawai mosi ika bauwena ki e gubagai sigira kawaya
mo ukwarawa. Ko e gubagai ki natere Kaina rabineya eba tondawa ko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e natere Kaponiyamu tondawa. 47 Apunu ki Iyesu ika bau-wena sisiyai
wainapupu ka e kayawena e bameya bauwena manako sibu, wagubu ke;
“Nau gubagani sigirawena powagana kwaewagau ki pokere kau nau mete
kaigamu natere Kaponiyamu manako nau gubagani iyapi.”
48 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Wi nau matakirani empiyamu ki wi
nau sumasiniyamu ko wi nau matakirani eba empiyamu ki wi nau eba
sumasiniyamu.”
49 Iyesu inako wagubu ko apunu ki e ade sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni,
nau yona mibai kau nidiyakani; Nau gubagani powagana kwaewagau ki
pokere garugaru mena yabi da nau mete kaigamu.”
50 Apunu ki yona ki kawareya inako wagubu ki pokere Iyesu e empupu,
manako denai sibu, wagubu ke; “Kau gubagagi eba poyagisi. Kau
wiranuwagi kau kaubo tawageya kayanuwagi.”
Apunu ki Iyesu yonai ki sumapupu manako e wirawena e ebo tawaneya
kayawena. 51 E kayawena kaniyawa da yawatau ka e kowakowaiyoma dai
ki natere Kaponiyamu were bibi bau-tagubu, tagubu ke; “Kau gubagagi
iyawena tondau.”
52 Munu ki e mamai yona ki waina-pupu ka e bibi bautagubu ragidai ki
denai manutapu, wagubu ke; “E gwede mara iyawena?”
Ko mu tagubu ke; “Ki ka mara yomi madega napusi eyaka mena
wadawa ki makeya ki ka e midi muyai ki kewo-wena manako e iyawena.”
53 Munu ki e mamai yona ki wainapupu ka e notai wagubu ke; “Akae,
mara yomi madega napusi eyaka mena ki makeya ka Iyesu nau sidibu,
wagubu ke; ‘Kau gubagagi eba poyagisi.” E notai ki notapiyawa kaniyawa
da e tawaiya bauwena ki ka e eya ade e wainai ade e munuiyoma kuduba
mete kina Iyesu sumamupu.
54 Iyesu karako tawana Gariri tondawa. Naiya mena, e tawana
Diyudiya eba kayawena ki makeya, ka e awana ‘waeni’ ki matakirai ika
kwae-wena. Ko e karako ade bauwena ka e munu iyapupu ki matakirai
kwaewena.

Betata kaburui papateya apunu mosi iyawena

5 1 Ki eweya ka Iyesu ade wirawena natere Diyerusaremu rabineya
Diyu ragidai mu poragamaga mosi ika kwaetagamawa ki kupei
kupewagana ki nana kayawena.
2 Natere Diyerusaremu gari umampu ki katamurui mosi si ka ‘Papa Sipi
Katamurui’ tagamawa. Katamuru ki bameya ka kaburu mosi ika mete
kina ki mu yona Iburu were si Betata tagamu. Ade kaburu ki papateya
ka mu nabonabo ida daikere mena waditampu ika ubumawa. 3 Nabonabo
ki rabineya ka sigira ragidai ropani kawaya mu kerapumaga kiyokiyoi
bo mu yabumaga kenekenei bo mu ida-maga kerapumaga badababadamai
inako ki ika ukwapamawa idiwa. Mu kaburu ki giwagana empamana ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nawanai idiwa, 4 mibai ka makeya makeya ka Mamanuga God e aneyai
mosi kawapu kaburu ki gipiyawa da awana euna-piyawa manako iyapana
nima awana eunapiyawa makeya kaburu ki yabiri surawa ki e gwede
sigirai wadubu ki ka e iyawagawa.
5 Apunu mosi ika ukwarawa ki rowarowa kawaya kwamura (38) ki
rabineya maramara sigira mena ukwarawa. 6 Iyesu ika bauwena manako
apunu ki empupu manupupu, wagubu ke; "Kau nuwageya iyanuwagi bo?"
7 Ko sigira apunai ki denai wagubu ke; "Bada, nau rowarowa kawaya
yewe nawana ukwerekeya ko nau kowa-kowani pa mena ki pokere aneya
bauwagau kaburu yau gipiyau ki ka nau surana kwaesugakani ko iyapana
maramara nau wade ewaiwasiniyamu yabiri sumu."
8 Apunu ki inako wagubu ko Iyesu e sibu, wagubu ke; "Kau kiri uburi
kau kebarigi ewopi kawarapi kayanuwagi." 9 Iyesu yona ki wagawa
makeya ka sigira apunai ki iyawena kipu ubupu manako e kebari ki
ewopupu wadubu kaniyawa yabadawa.
Ko mara ki ka Diyu ragidai mu aiyatamaga marai da mu kaisi gwede
mo eba kawarapamana ki nana, 10 ki pokere kawakawai ragidai apunu
ki iyawena emupu ki ka mu e sisibamupu, tagubu ke; "Kau goranuga
giripiyei. Yau ka nu aiyatanuga marai ko kau kebarigi gwede nana
kawarapiyei?"
11 Ko e denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau iyasinibu apunai e sidibu da
nau kebarini ewopana kawarapana ki nana wagubu ki pokere nau karako
kawarapuwani kaniyakani yau kena."
12 Diyu ragidai yona ki wainamupu ka mu e ade manumupu, tagubu ke;
"Nidibu apunai ka nima?"
13 Mu inako tagubu ko e denai wagana ki e babawena mibai ka iyapana
ropani kawaya ika mete kina ko Iyesu mu paunamugu bani bauwena
kayawena.
14 Mara dai eweya ka Iyesu apunu ki Mamanuga God e Tawai rabineya
ade bananapupu manako sibu, wagubu ke; "Kau sigiragi wana kewowena.
Kau naigida mena umowa ade bera berokoi mo eba kwaenugowa ki ka
aita ewa bita kawaya mosi kau bamageya eba bai-yagisi."
15 Iyesu inako wagubu ko apunu ki kayawena Diyu ragidai mu
kawakawai-muguma bamamugu bauwena manako tadebu, wagubu
ke; "Nau iyasinibu apunai ka Iyesu." 16 E inako wagubu ki pokere mara
ki makeya ka Diyu ragidai Iyesu bita makari kweyamana ki kerarai
birikamupu. E aiyata marai rabineya sigira apunai ki iyapupu ki pokere
mu ubumpu e kiramupu. 17 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau
Mamai aiyata mo eba tondau ki pokere nau mete kina aiyata mo eba
tondoni."
18 Diyu ragidai mu kawakawai-muguma e yonai ki wainamupu ka mu
nuwamaga pupuwena mibai ka e eba mu aiyatamaga marai ki mena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rauru-pupu ko e mete wagubu da; ‘Mamanuga God e ka nau Mamai”. Mu wainamupu da e eya si tepapupu ki pokere mu e minimana po ki yanuwei mete teyamawa.

Mamanuga God Gubagai e kasiyarai

19 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Nau yona mibai wi nidiyani waina-pumuri; Nau Mamai God e eya Gubagai ka nau ki pokere nau naubo nuwaneya ki nau gwede mo eba kwaesugakani ko nau Mamai badidi wainapiyau nau kabuwasiniyau ki mena nau makeya makeya kwaesugakani. 20 Nau Mamai e nuwaiya po nau ki pokere e badidi wainapiyau ki kuduba e nau kabuwa-siniyau. Wi nau matakirani yau emupu ki ka eba gwede kawaya mosi ko wi nau Mamai aita ewa badidi kabuwasiniyoto kwaesugani empumuri ki ka wi notaga babayagisi. 21 Nau Mamai uburoto iyapana popotagubu ragidai iyatamini kimoto ubumoto ki maba ka nau mete kina uburani iyapana nau naubo nuwaneya iyatamana wainapakani ki ka nau mu waitatamani iyatamani. 22 Nau Mamai eba uburoto e idai gurai iyapana wi naurigau ugwadiniyoto ragiragi. Kasiyara ki kuduba ka e nau tegebu da nau uburani nau idani gurai wi naurigau ugwadani ragiragi. 23 Nau uburani inako kwaesugani ki ka wi nau Mamai e si tepapiyamu ki maba ka wi nau sini mete tepapumuri. Nau Mamai nau tonosinibu ki pokere iyapana gwedewau nau Mamai God e si tepapiyamu ki ka mu e Gubagai nau sini mete tepapi-yamu, ade iyapana gwedewau nau sini eba tepapiyamu ki ka mu nau Mamai e si mete eba tepapiyamu.

24 Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Iyapana nima nau yonani wainapiyau ade nau Tonosinibu Apunai e mete sumapiyau ki ka maramara tondana kaniyana iyai ki e wadubu kewowena. Po watai ki e raurupupu karako iya wateya tondau ki pokere e berokoi badidi naiya kwaewagawa ki bimbinai e aita mo eba bananapoto. 25 Nau yona mibai wi nidiyani wainapu-muri; Mara yabadau, ena, mara ki wana bauwena da iyapana popotagubu ragidai Kunumau Kawapuwani Apunai nau bonanani wainapomoto manako iyatagisi kimoto ubumoto. 26 Nau Mamai e ka wi iyaniyau ki apunai ko e karako kasiyara ki kuduba nau tegebu da nau uburani wi iya negeyani. 27 Kunumau Kawapuwani Apunai ka nau ki pokere nau Mamai ubupu nau idani gurai iyapana kuduba wi naurigau ugwadana ragiragi ki upi nau tegebu. 28 Ki pokere, nau karako wi nidibuwani ki wi wainapiyoi ko eba babaiwogoi. Mara yabadau da popotagubu ragidai uruba rabineya ukwapamu nau bonanani wainapomoto kimoto ubumoto, 29 manako nima bagi kwae-wagawa ki e kiroto uburoto maramara tondana kaniyana ki iyai yadini, ko nima berokoi kwaewagawa ki e kiroto uburoto manako e paerepupu ki denai yadini.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu e yonai mibai

30 Iyesu Diyu ragidai ade tadebu, wagubu ke; “Nau badidi
kwaesugakani ki ka nau naubo kasiyarani pokaiya eba kwaesugakani
ko nau Mamai badidi sidiyau ki makeya makeya ka nau idani gurai
wi naurigau ugwadiniyakani ragiragi ade mibai supasupai mena
kwaesugakani. Nau naubo nuwaneya eba kwaesugakani ko nau
Tonosinibu Apunai e nuwaiya badidi ki mena makeya makeya nau
upisugakani.
31 Nau naubo sisiyani suwagani ki ka wi bera umani nau sidimuri.
32-33 Ko iyapana mosi e naiya mena bauwena nau sisiyani wagubu. Wi
apunu Diyoni manupamana empamana ki nana wi iyapanaguma dai e
bameya tonotampu manako e ubupu nau sisiyani mibai kawaya matarau
wagubu ki wi waina-mupu kewowena. Ki pokere wi mete kataigubu da
nau niya sisiyani karako suwagakani ki mibai. 34 Apunu Diyoni ubupu
nau sisiyani wagubu ki ka nau nene eba gwede kawaya mosi ko wi iya
waunai wadamana ki nana ka nau karako e badidi nau nene wagubu ki
kawareya wi ade nidiyakani.
35 Apunu Diyoni e ka duna maba bauwena urawa ko wi mara eba
ropani e mamamai kwaigubu. 36 Nau nidiyani wainapumuri; Apunu
Diyoni badidi nau nene wagubu ki kuduba ka erida ko nau Mamai upi
tegebu makeya makeya kwaesugakani matakirai empumuri ki kuduba
ka esida. Wi nau matakirani ki empumuri ki ka Mamanuga God nau
tonosinibu ki wi mete kataiwagi. 37 Nau Tonosinibu Apunai e ubupu
nau sisiyani mete wagubu ko e bonanai ki wi eba wainamupu ade
e kiyabui ki wi mete eba emupu. 38 E nau tonosinibu ko wi nau eba
sumasiniyamu mibai ka nau Mamai e yonai ki wi rabinagau eba supu.
39 Mamanuga God e okai ki wi maramara iyabapiyamu idiwu, mibai ka
wi wainapiyamu da oka ki pokaiya ka wi iya maramara idiwana kaiwana
ki iyai bananapumuri. 40 Ko nau suwagani wainapumuri; Mamanuga God
e okai kuduba ka nau sisiyani mena wagau ki pokere wi nau bamaneya
baigumpena ki ka nau iya waunai ki wi negebena. Ko wi nau bamaneya
eba baigamana wainapiyamu ki pokere iya waunai ki wi eba wadumuri
41 Nau eba iyapana nau sini tepapamana ki nana yona yau suwagu-
buwani. 42 Ko wi badidi maba idiwu ki nau kataineya. Ade nau mete
kataineya da wi nuwaga notaga Mamanuga God nene eba notapiyamu.
43 Nau Mamai e kasiyarai pokaiya bausugubuwani ko wi nau diriwani
eba kwaiwagamu. Ko iyapana mosi e ebo kasiyarai pokaiya baiyagisi ki
ka wi e diriwai garugaru mena kwaiwagi. 44 Wi badidi maba Mamanuga
God sumapumuri? Ae, pa mena. Wi wibo siga tepapamana ki nana
yabara kawakawaraiwagamu idiwu ko Mamanuga God e nuwaiya
badidi ki kwaiwagamana da e wi mamamaga wagana ki diriwai wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba kwaiwagamu. Ki pokere wi badidi maba e sumapumuri? Ki pa
mena. 45 Nau nidiyani wainapumuri; Nau Mamai e yabareya ki nau eba
uburani nau idani gurai wi naurigau ugwadani ragiragi. Oragai apunai
Mosisi e uburoto inako kwaeyagisi. Wi wainapiyamu da oragai apunai
Mosisi wi waitaniyoto manako wi iya waunai wadumuri. 46 Ko nau ade
nidiyani wainapumuri; Oragai apunai Mosisi nau okani tapu ki yonai wi
sumampena ki ka wi karako nau mete sumasinimpena. 47 E nau okani
tapu ko wi oka ki eba sumapiyamu ki pokere nau yonani suwagubuwani
ki wi mete eba sumapiyamu." Iyesu Diyu ragidai inako tadebu.

Iyesu iyapana 5000 bani mibai tagebu
(Mateyu 14:13-21; Maki 6:30-44; Ruki 9:10-17)

6 1 Ki eweya, 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki marai
waunitau ka Iyesu waka kawareya kaburu kawaya Gariri papasi
buridere kayawena. (Kaburu ki si daikere ka Taibiriyasi.)

2 E sigira ragidai dai iyatamiyawa ki matakirai ka iyapana ropani kawaya
mu mubo yabumugere emupu ki pokere mu karako e ewakumapamawa iwa.
3-4 Iyesu kwaunai mo yapu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai mete ika
idiwa. 5 Idiwa da e yabu tapu manako iyapana ropani kawaya e deneya ika
umuna-mawa emitapu ki ka e wirawena apunu Piripo sibu, wagubu ke; "Kau
badidi wainapiyei, iyapana ropani kawaya urida umunamu ko mu banimaga
ki nu bani tepamu tageyamu da mu kupo-moto?" 6 (Iyesu e ewa badidi kwae-
wagana ki e kataiya ko e nuwaiya ka Piripo e nuwai notai naigida mena
empana wetawetara ki nana ki pokere e yona ki wagubu.)

7 Ko apunu Piripo denai wagubu ke; "Kaiwawoni, iyapana ka ropani
kawaya ko bani denai ka kawaya daganani. Nu kaigamu mu banimaga
gimarapamu manako iyapana eyaka eyaka bani piripiri tageyamu ki ka
bowa madai apunai ida daikere mena (200) ki maraitau wainapakani."

8 Apunu Piripo inako wagubu ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai
mosi si ka Enduru (e ka apunu Saimoni si daikere Pita e yowai) ki e
ubupu Iyesu sibu, wagubu ke; 9 "Munu mosi yewe bauwena ki e masurai
bani buredi ida daikere mena ade menamena apeya ki mete tepupu
bauwena. Ko ki ka eba bani kawaya. Iyapana ropani kawaya bani ki
kupomoto ka mu eba denemugu-yagisi."

10 Ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Iyapana
kuduba tademuri da mu dewarepa yau kawareya idiwoto." Ko iyapana
ropani kawaya ika dibimupu idiwa mu paunamugu uratanai mena ka
kuduba 5,000 kwaitana.

11 Iyesu bani buredi ki tepupu e Mamai bameya parauwena manako
iyapana kuduba bani ki tagebu. E menamena apeya ki mete tepupu inako
ade kwaewena manako iyapana kuduba bani ki kupamawa idiwa da
matetagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Ki eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu
ke; “Wi kaiwagi bani pirai ki kuduba kwanapumuri kode rabineya
nunumuri ko mo eba kamadumuri.” 13 E inako wagubu ki pokere mu
kaimpu bani pirai ki naigida mena kwanapamawa kode rabineya
nunumawa da kewowena ka kode ida esida kewowena kerapu apeya (12)
ika positagubu. Ko bani kawaya ki kerarai ka bani buredi ida daikere
mena ade menamena apeya mete kina ki iyapana kuduba kupampu
matetagubu.
14 Iyapana ropani kawaya ika idiwa Iyesu matakira kawaya ki
kwaewena emupu ka mu tagubu ke; “Mibai, apunu yau ka Mamanuga
God e Bonanai Wainapiyau Wagau Apunai nawanai idiweya ki karako
bauwena yau kena.” 15 Mu inako tagubu ko Iyesu e rabineya mena
wainapupu da mu e wadamana doko mu kawaimaga watai tamana
ki nana wainapamawa ki pokere e ade wirawena e ebo mena kweyau
kaya-wena.

Iyesu e kerareya kaburu kawareya kaniyawa
(Mateyu 14:22-33; Maki 6:45-52)

16 Kemora nene ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai sumpu kaburu
papateya idiwa. 17 Mu Iyesu nawanai ika idiwa da kemorawena ko e eba
bauwena ki pokere mu waka rabineya positagubu manako wiratagubu
kaburu ki kawareya natere Kaponiyamu deneya kayatagubu.
18 Mu kaiwa idiwa da nusuru kawaya mo bauwena towawa wirawena
waka gipiyawa kaniyawa. 19 Mu bara-tagamawa kaiwa da kaburu paunau
ka mu yabu tampu manako Iyesu e kerareya ika kaburu kawareya waka
deneya yabadawa ki emupu. Em-pamawa ka mu notamaga kowena kudu
ebotau wainapamawa. 20 Ko Iyesu mu tadebu, wagubu ke; “Yau ka nau.
Kudu eba wainapiyoi.” 21 Mu e yonai wagubu ki wainamupu ka mu e
mamamai kwaetagubu waitamupu waka rabineya posiwena manako ki
makeya ka mu garugaru mena kaburu papasi buridere mu kayatagamana
tawanai ki bau-tagubu.

Iyapana Iyesu kwaenepamawa

22 Mu ukwampu nawaru puruwena ka iyapana ropani kawaya
kaburu papasi daikere idiwa ki Iyesu kwaenei kwaetagamawa. E
tadeyau kabukabuwa ragidai ka yomi mu muga mena waka kawareya
kayatagubu ki mu emitampu ko Iyesu e eya ka bani kayawena? Mu
inako wainapamawa manu kasiwara-tagamawa idiwa. 23 Yomi ka Iyesu
bani buredi dai tepupu Mamanuga God bameya parauwena iyapana
tagebu ko ki wateya ka tawana Taibiriyasi ragidai karako waka ropani
kawaya tempu ika bautagubu. 24 Mu bautagubu Iyesu kowakowaiyoma
mete kina kwaene-tamawa da pa mena manako mu iyapana ika idiwa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai ki mete waratampu wakamuguma kawareya Iyesu kwaenei natere Kaponiyamu kayatagubu.

Iyesu e ka nu Iyanuga Bani

25 Ika bautagubu ka mu Iyesu banana-mupu manako manumupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau gwede mara yewe baunugibi?"

26 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau yona mibai wi nidiyani waina-pumuri; Nau yomi bani negebuwani kupampu mateigubu ki pokere wi nau kwaeneni kwaigamawa ko nau matakira kwaesugubuwani emupu ki mibai wi eba sumamupu. **27** Bani kaina kupemei garugaru mena kewowagau ki diriwai eba kwaiwagi ko iya maramara idiwana kaiwana iyai ki bani mena diriwai kwaiwagi. Nau Kunumau Kawapuwani Apunai bani ki wi negeyana ki nana bausugubuwani mibai ka nau Mamai God iya ki wi negeyana ki nana nau winesinibu tonosinibu kawapuwani."

28 Iyesu inako wagubu manako mu denai e simupu, tagubu ke; "Nu badidi maba kwaigamu da Mamanuga God badidi wagubu ki upi nu makeya makeya kwaigomu?"

29 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau Mamai God e nuwaiya ka wi nau mena sumasinimana ki nana. E ki nene nau tonosinibu."

30-31 E inako wagubu ko mu denai e ade simupu, tagubu ke; "Takari kawaya nu ripakwarakwaranuguma gwabau iwa wadamawa ki makeya ka mu bani mo si ka 'mana' ki kupamawa iwa. Oragai ragidai Mamanuga God e okai mo inako tampu, tagubu ke; 'Mamanuga God mu Kunuma Bani kupamana ki nana tagebu.' Kau kiya gwede matakira ki maba mo kwaenuwagi da nu matakira ki empamu manako kau sumaniyamu."

32 Iyapana ki inako tagubu ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Oragai apunai Mosisi e ka Kunuma Bani mibai mu eba tageyawa. Kunuma Bani mibai ki ka nau Mamai God e mena wi negeyau. **33** Bani ki kena ka kunuma were kawapu. Iyapana nima bani ki kupoto ki ka e iya maramara tondana kaniyana ki iyai yadini."

34 Iyapana yona ki wainamupu ka mu tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, kau bani ki nu negeyana nuwegei ki kau maramara nu negeyowa."

35 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Nau niya ka iya ki bani. Iyapana nima nau diriwani kwaeyagisi ade nau bamaneya baiyagisi ki ka e wetei eba wainapono. Ade iyapana nima nau sumasiniyoto ki ka e awana gobai eba yogono. **36** Nau ororeya mena nidibuwani kewowena da wi nau emisiniyamu ko wi nau eba sumasiniyamu. **37** Ko iyapana gwedewau nau Mamai uburoto mu notamaga wirapoto da mu nau bamaneya baitagisi, iyapana ki nau eba tagararatamani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bo kamaditamani. 38 Nau kunuma were kawapuwani ki ka eba nau
naubo nuwaneya ki kwae-sugana ki nana nau bausugubuwani ko nau
Tonosinibu Apunai e nuwaiya badidi ki makeya makeya kwaesugana ki
nana ka nau bausugubuwani. 39 Nau Tonosinibu Apunai e nuwaiya ka
nau iyapana kuduba tegebu ki mo eba wadana kaupana ki nana wagubu.
Mara kwauneya ka nau suwagani manako mu kuduba iyatagisi ade
kimoto ubumoto. 40 Nau Mamai e nuwaiya ka inako wainapiyau; Iyapana
nima e Gubagai nau emisiniyau ade nau sumasiniyau ki ka iya maramara
tondana kaniyana iyai ki e yadini. Mara kwauneya ka nau suwagani
manako iyapana ki ade kiroto uburoto."

41 Iyesu wagubu da; 'Nau ka iya kunuma were kawapuwani ki bani', e
inako wagubu ki pokere Diyu ragidai yona ki wainamupu ki ka mu umunu
kawakawaratagamawa, tagamawa ke; 42 "E inai mamai ki nu katainugu. E
ka eba kunuma were kawapu ko e ka apunu Diyosepa e gubagai."

43 Mu inako tagubu ko Iyesu denai mu tadebu wagubu ke; "Wi
umunu kawakawara ki kamadumuri. 44 Iyapana asusu nau bamaneya
eba baitagisi ko nau Mamai iyapana nima nene yagisi, iyapana ki nau
bamaneya baiyagisi. Mara kwauneya ki nau suwagani manako iyapana ki
ade iyayagisi kiroto uburoto. 45 Mamanuga God e bonanai wainapamawa
tagamawa ragidai naiya oka tamupu, tagubu ke; 'Mamanuga God
iyapana kuduba tadeyono kabukabuwa.' Oka ki inako wagau ki pokere
nau suwagani wainapumuri; Iyapana nima nau Mamai God e kabuwa
yonai tapu ki naigida mena wainapiyau e rabineya surau ki ka e nau
bamaneya mete baiyagisi. 46 Iyapana kuduba wi paunagau ka mo eyaka
mena kwaitana nau Mamai e kiyabui eba empupu. Nau Mamai bameya
tondekeya apunai nau niya mena e kiyabui matarau empuwani. 47 Nau
yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Iyapana nima nau sumasiniyau ki
ka iya maramara tondana kaniyana iyai ki e wadubu kewowena. 48 Iya
ki bani ka nau. 49 Wi ripakwarakwaraguma mu ka naiya gwabau bani
'mana' ki kupamawa iwa ko mu kuduba popotagubu gawarara. 50 Ko
iyapana nima kunuma were kawapu ki bani kupoto ki ka e eba poyagisi
ko maramara tondono kaniyono. 51 Nau ka kunuma were kawapuwani.
Nau ka maramara idiwana kaiwana ki bani. Bani ki nau wi negeyani
ki ka nau niya midini kwakwarepuni ki nau iyapana kuduba, madega
kauwagau madega posiwagau wi iyaga nene tarani. Iyapana nima bani ki
kupoto ki ka e maramara tondono kaniyono."

52 Diyu ragidai Iyesu yonai wagubu ki wainamupu ka mu notamaga
baba-wena mu bonanamaga ragiragi kawaya mubo mubo deni deni
tagamawa kasiwara, tagamawa ke; "Apunu yau ka badidi maba nu e midi
kwakwarepui kupamana ki nana wagau?"

53 Ko Iyesu denai wagubu ke; "Nau yona mibai wi nidiyani
wainapumuri; Wi Kunumau Kawapuwani Apunai nau midini

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwakwarepuni eba kupumuri ade nau darani mete eba kubamuri ki ka iya wi rabinagau ka popai. 54 Nima nau midini kwakwarepuni kupoto bo ade nau darani mete kuburoto ki ka iya maramara tondana kaniyana iyai ki e wadubu kewowena manako mara kwauneya ka nau uburani e iyapani da e ade kiroto uburoto. 55 Nau midini kwakwarepuni ki ka bani mibai. Ade nau darani ki ka awana mibai. 56 Iyapana nima nau midini kwakwarepuni kupoto ade nau darani mete kuburoto ki e yo nau ka ewapuru eyaka mena. E nau mete idiwomu ade nau e mete idiwomu. 57 Nau Mamai nau tonosinibu ki e ka maramara tondau ki apunai ki pokere nau mete maramara tondoni. Ko ki maba, iyapana nima nau midini kwakwarepuni kupoto ki ka nau pokanere ka e mete maramara tondono kaniyono. 58 Bani mibai kunuma were kawapu ki ka eba wi ripakwarakwara-guma bani kupamawa ade ewa popo-tagubu ki bani maba. Iyapana nima kunuma bani nau kweyani ki kupoto ki ka e eba poyagisi ko iya maramara tondono kaniyono."

59 Iyesu natere Kaponiyamu guriguri tawai rabineya yona ki iyapana kuduba kabuwatamiyawa tondawa.

Maramara idiwana kaiwana ki yonai

60 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki wainamupu ka mu ropani kawaya dai tagubu ke; "Yona yau ka ragiragi kawaya nu eba wainapamana wainapemei."

61 Mu mubo mubo inako notapa-mawa ko mu nuwamaga notamaga ki kuduba Iyesu empupu kewowena ki pokere e tadebu, wagubu ke; "Nau midini kwakwarepuni wi kupamana ki nana suwagubuwani ki pokere wi notababa wadumpu ade nau kamadi-sinimana kaigamana wainapiyamu bo? 62 Baganai, ko nau ade suwagani wainapumuri; Nau Kunumau Kawapuwani Apunai ade wirasugani nau naiya tondekeya wataneya ki ade tondoni emisinimuri ki ka wi badidi iwagi? 63 Mamanuga God e eya Keyai ki e mena wi iya negeyau ko wi wiga mena ka kasiyaraga pa mena. Nau yonani nidibuwani ki rabineya ka nau Mamai e eya Keyai ika mete kina. Ki pokere, nau yonani suwagubuwani ki pokaiya ka wi iya wadumuri."

64 Iyesu ewakumapamawa ragidai mu paunamugu ka iyapana dai e naigida mena eba sumamupu ade mu paunamugu ka aita ewa yogo wagana apunai ki mete kina. Ko ki kuduba ka Iyesu e ororeya mena kataiya ki pokere e mu ade tadebu, wagubu ke; "Nau kataineya da wi dai nau mete eba sumasiniyamu, 65 ki pokere nau naiya mena nidibuwani da iyapana asusu nau bamaneya eba baitagisi ko iyapana gwedewau nau Mamai uburoto mu rabinamaga wirapoto ki mu mena nau bamaneya baitagisi."

66 Iyesu ewakumapamawa ragidai yona ki wainamupu ka mu ropani kawaya mu midimaga togawena manako wiratagubu mu mubo mubo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kayatagubu. 67 Mu ropani kawaya inako kayatagubu ki pokere Iyesu e eya
tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki
mu mete manutapu, wagubu ke; “Ade wi mete kina nau kamadisinimana
kaigamana wainapiyamu bo?”
68 Ko apunu Saimoni si daikere Pita ubupu denai wagubu ke; “Kaiwawoni,
nu kau kamadiniyamu ki ka nu bani kaigamu? Nu Iya Negeyana Yonai ki
kau mena nu nidiyei. 69 Nu katainugu da Mamanuga God e eya winepupu
ade tonopupu apunai tanai bagi kawaya ki kau kiya mena.”
70 Apunu Saimoni inako wagubu, manako Iyesu denai wagubu ke; “Nau
iyapana ida esida kewowena kerapu apeya (12) wi winenibuwani, ko
nau nidiyani wainapumuri; Wi paunagau apunu eyaka mena ka Berokoi
Apunai Seitani e bigabigai.” 71 Iyesu yona ki wagubu ki ka e apunu
Saimoni mosi si daikere ka Isikariyoto e gubagai Diyudiyasi ki e nene
wagubu. Apunu Diyudiyasi e ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai
mosi ko e ka ade Iyesu e yogoi ki wagana apunai.

Iyesu e yowaiyoma mete kina mu bususumaga

7 1 Diyu ragidai mu kawakawaimuguma Iyesu minimana po ki nana
wainapamawa ki pokere Iyesu tawana Diyudiya mo eba kayawena
ko e tawana Gariri rabineya mena umawa wadawa.
2 Diyu ragidai mu poragamaga mo si ka ‘Nabonabo Poragai’ tagamu
ki marai rogobiwena, 3 manako Iyesu e eya yowaiyoma e bameya
bautagubu, simupu, tagubu ke; “Kau tawana yau kamadi tawana
Diyudiya ade kaya-nuwagi manako kau matakiragi mo ika kwaenuwagi
da kau tadeyei kabu-kabuwa ragidai matakira ki empomoto manako kau
sumanimoto. 4 Kau yewe Gariri rabineya weki gwaiya kwaenugei ki ka
iyapana kau eba eminimoto sumanimoto ko kau kayanuwagi ika poraga
kawaya ki kawareya kau matakiragi matarau kwaenugowa ki ka iyapana
kuduba kau eminimono sumanimono.” 5 (Mu inako tagubu mibai ka mu
mete kina e eba sumamupu.)
6 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Wi wainapiyamu da nau
naubo nuwaneya mena kwaesugakani, ko ki pa mena. Nau marani
tondau, mana bauwagana kena, ko wi maraga ka asusu. 7 Nau iyapana
rabinamugu bigi posiwena uburau ki empuwani matarau suwagakani
ki pokere iyapana kuduba nau midi ragiragisiniyamu. Ko mu wi mo eba
kiraniyamu. 8 Ki pokere baganai, wi wibo poraga ki kawareya kaiwagi
ko nau marani eba bauwena ki pokere nau yewe tondoni.” 9 Iyesu inako
wagubu manako e tawana Gariri rabineya ika tondawa.

Iyesu ‘Nabonabo Poragai’ kawareya kayawena

10 Iyesu yowaiyoma poraga ki kawareya kayatagubu ka e mete kina
mu ewamugu kipu ubupu weki gwaiya kayawena. 11 Ko Diyu ragidai mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawakawaimuguma ka poraga ki kawareya Iyesu nene kwaenetagamawa yabu tamawa idiwa, tagamawa ke; “Apunu ki bani? E baiyagisi bo pa mena?”

12-13 Iyapana pakasi ragidai mete kina Iyesu nene tagamawa ko mu kawakawaimuguma kudumugu waina-pamawa ki pokere e sisiyai ki mu weki gwaiya mena umana misimisi were manu kasiwaratagamawa idiwa. Dai tagamawa ke; “E ka apunu bagi kawaya mosi.” Ko dai tagamawa ke; “Pa mena, e ka iyapana kuduba nu beraniyau.”

14 Poraga ki paunau ka Iyesu kaya-wena Mamanuga God e Tawai ki rabineya bauwena manako ika iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa. **15** E yonawagawa wainamupu ka Diyu ragidai kawakawaimuguma mu nota-maga babawena manako mu tagubu ke; “E ka pakasi apunai mosi ko e gwede ba yona kawaya kawaya inako wagau?”

16 Mu inako tagamawa ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Nau Mamai God nau tonosinibu ki pokere nau karako nidiyakani ki ka eba nau naubo yonani ko nau Mamai badidi kabuwasiniyau ki mena nau makeya makeya suwagakani. **17** Nau Mamai God e yonai wi nidiyakani bo ade nau naubo notani pokaiya suwagakani ki wi naigida kataigamana wainapiyamu ki ka wi Mamanuga God e nuwaiya badidi ki makeya makeya kwaiwogoi were kataiwagi. **18** Iyapana nima e ebo kasiyarai pokaiya kwaewagau ki ka e ebo kawai gisipiyau. Ko iyapana nima e tonopupu apunai e si tepapiyau kwae-wagau ki ka e mibai mena kwaewagau. E bameya ka bera mo pa mena. **19** Oragai apunai Mosisi ubupu gora wi negebu ko wi gora ki makeya makeya eba kwaiwagamu. Wi kwaigumpena ki ka wi eba nau susinimana po wainampena.”

20 Iyesu yona ki wagubu ka iyapana kuduba denai tagubu ke; “Kau ka bani keyai berokoi mosi kau yabaragi giripiyau ki pokere kau babanugibi nuwegei. Iyapana nima kau nuniyana po wainapiyau?”

21-23 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau ubupuwani apunu mosi aiyata marai ki makeya iyapuwani ki pokere wi wakapa girigubu nau kirasiniyamu. Ko wi mete kina aiyata marai inako upiwagamu. Munu uratanai mosi wenayagisi ki ka mara ida daikere kewowena daikere apeya eyaka (8) ki kewoyagisi makeya ki ka wi oragai apunai Mosisi gora badidi tapu ki makeya makeya aiyata marai ki mete kwaiwagamu. (Ko ki ka eba oragai apunai Mosisi gora ki yabiri tapu ko ki ka wi ripakwarakwaraguma bususu ki kerarai birikamupu.) Ki pokere, nau apunu ki aiyata marai deni mena iyapuwani ki ka wi badidi pokere nau kirasiniyamu? Wi mete aiyata marai ki makeya upiwagamu. **24** Nari asusu yabayababa eba iwogoi ko naigida empumuri wetawetara were iwagi.” Iyesu inako tadebu.

Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ka Iyesu baganai bo?

25 Natere kawaya Diyerusaremu rabineya ka iyapana pakasi ragidai dai ki Iyesu ika emupu manako mu mubo deni deni manu

kasiwaratagamawa, tagamawa ke; “Kawakawai ragidai apunu mo minimana po yanuwei teyamawa ki apunu yau baganai bo? 26 E bauwena nu matarau nidiyau kabukabuwa umau ko mu badidi pokere e eba miniyamu poyo? Kawakawai ragidai mu notamaga karako wirawena da mu mete wainapiyamu da e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso bo?” 27 Mu inako tagubu ade tagubu ke; “Ko badidi? Nu Iya Negeyana Apunai Keriso baiyagisi ki ka nu e tawana bani deneya bauwagana ki nu eba kataigamana ki nana ko apunu yau e bauwena tawanai ki nu katainugu.”

28 Iyesu mu yonamaga ki wainapupu ka e Mamanuga God e Tawai rabineya e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; “Wi iwagubu ke; ‘E inai mamai ki nu katainugu.’ Ko nau nidiyani wainapu-muri; Nau tawana bani deneya bausugubuwani ki wi eba kataigau. Nau ka eba nau naubo kasiyarani pokaiya bausugubuwani. Nau Tonosinibu Apunai e ka mibai mena kwaewagau ki apunai, ko e wi eba kataigau. 29 Nau kataineya eyo mibai ka nau e bameya tondekeya manako e nau tonosinibu yewe wairau kawapuwani.”

30 Iyesu yona ki wagubu makeya ka Diyu ragidai mu kawakawaimuguma e wadamana kwaetagubu ko e wadamana marai eba bauwena ki pokere mu e kamadumpu. Iyapana dai e wadamana wainamupu, 31 ko ade dai e sumamupu, tagubu ke; “Nu wainapemei da nu Iya Negeyana Apunai Keriso ka apunu yau baganai. E matakirai kwaewagau ki ka mu takari kawaya Keriso bauwagana matakira kwaewagana tagubu ki matakirai maba e karako makeya makeya kwaewagau yau kena.”

Kawakawai ragidai Iyesu wadamana kwaetagamawa

32 Parisi ragidai iyapana Iyesu sisiyai inako umana misimisi tagamawa idiwa wainamupu ka mu ubumpu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mete kina piyara ragidai dai Iyesu wadamana ki nana tonotampu kayatagubu. 33 Ko Iyesu wagubu ke; “Nau wi mete mara rowarowa kawaya eba idiwomu. Nau waunitau ade wirasugani nau Tono-sinibu Apunai e bameya ade kayasugani, 34 manako wi nau kwaeneni kwaiwogoi ko wi nau ewa mo eba emisinimuri mibai ka nau kayasugana tawanai ki wi kwaitana eba kaiwagi.”

35 Diyu ragidai mu kawakawai-muguma yona ki wainamupu ka mu babatagubu mu mubo deni deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; “Apunu yau ka bani kayawagana da nu e ewa mo eba empamana ki nana wagau? E tawana Gurisi rabineya Diyu ragidai dai ika idiwu tawanai ki kayawagana manako tawana ki ragidai yona mo tadeyana kabukabuwa ki nana wagau bo? 36 E wagubu da; ‘Wi nau kwaeneni kwaiwogoi ko wi nau ewa mo eba emisinimuri’, ade wagubu da; ‘Nau kayasugana tawanai ki wi kwaitana eba kaiwagi’, e inako wagubu ki mibai ka badidi?” Mu inako tagamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya Maramara Idiwana Awanai

37 Mu poragamaga siyareya ka mu maramaga kawai manako ki
makeya ka Iyesu ubupu e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; “Iyapana
nima awana gobai wagau ki ka e nau bamaneya baiyagisi awana
kuburoto. 38 Mamanuga God e okai mo wagubu ke; ‘Iyapana nima nau
sumasiniyono ki ka Iya Maramara Idiwana Awanai ki yabai e rabineya
usirapono tondono.”
39 Iyesu Iya Awanai nene wagubu ki ka e Mamanuga God e Keyai
ki waigugui wagubu. Ko ki ka e Mama-nuga God bameya kunuma
taneya yarana were ewa puyo ki tonopana ki nana wagubu. Iyapana
nima uburoto e sumapoto ki ka Mamanuga God e eya Keyai iyapana ki
kweyoto.

Iyapana mu rabinamaga ka eba eyaka mena

40 Iyapana ropani kawaya Iyesu yonai ki wainamupu ka mu dai tagubu
ke; “Mamanuga God e Bonanai Waina-piyau Wagau Apunai ki nawanai
nu idiweya ki apunai karako wana bau-wena yau kena.”
41 Ade dai tagubu ke; “E ka Nu Iya Negeyana Apunai Keriso.”
Ko dai tagubu ke; “Pa mena. Apunu yau e ka tawana Gariri ragidai
mu apunumaga mosi ko Keriso e ka tawana Gariri were eba bauwagana
wainapemei. 42 Mamanuga God e okai mo wagubu ke; ‘Nu Iya Negeyana
Apunai Keriso e ka oragai apunai Dewida e momai. E ka oragai apunai
Dewida e naterei Beteriyemu rabineya wenayagisi.”
43 Iyapana Iyesu sisiyai inako mubo mubo tagamawa ko mu rabinamaga
ka eba eyaka mena. 44 Mu dai e wadamana wainapamawa ko mu e eba
wadumupu.

Diyu ragidai mu kawakawaimuguma Iyesu eba sumamupu

45 Piyara ragidai Iyesu wadamana ki nana bautagubu ko eba wadumupu
ki ade wiratagubu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade
Parisi ragidai mete kina mu bamamugu bautagubu. Bautagubu manako
kawakawai ragidai ki ubumpu mu manutampu, tagubu ke; “Wi badidi
pokere apunu ki eba wadu-mupu ko pa baigubu?”
46 Ko piyara ragidai ki denai tagubu ke; “Apunu ki e yonai ka kasiyarai
kawaya. Iyapana mo e maba inako pa mena.”
47 Kawakawai ragidai yona ki wainamupu ka mu denai kiratampu,
tagubu ke; “E wi mete rabinaga wira-pupu ki pokere wi e eba wadumupu
baigubu bo? 48-49 Wi pakasi ragidai ka bani Mamanuga God e kowagai
rabineya idiwu ki pokere oragai apunai Mosisi nu goranuga tapu ki wi
eba wainapiyamu. Ko nu kawakawai ragidai ade Parisi ragidai mete kina
ki nu ka apunu beraberai ki e yonai mo nu eba sumapemei.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

50 Ki makeya ka Parisi ragidai mu iyapanamaga mosi naiya Iyesu
bameya weki gwaiya bauwena apunai si ka Nikodimasi ki e ubupu e
kowaiyoma ki inako tadebu, wagubu ke; 51 "Nu goranuga tapu ki inako
wagau; 'Iyapana mosi e waretai siyoto wirawira ki ka yabiri e waretai
ki uburoto e eya yonai yagisi wainapamu da nu e paerei ki kerarai
kwaenepamu mibai bo bera. Ki eweya ka nu ubumamu e bita kweyamu
bo ade eba kweyamu."
52 Apunu Nikodimasi inako wagubu ko mu ubumpu e mete kiramupu,
tagubu ke; "Kau mete banipo tawana Gariri ragidai mu iyapanamaga
mosi bo? Kau Mamanuga God e okai tampu ki naigida mena empena ki
kau katai-nugubena da Mamanuga God e bonanai wainapana wagana
apunai ki e ka tawana Gariri were eba baiyagisi." Mu inako tagubu,
53 manako kimpu ubu-mpu mu mubo mubo tawanamugu kayatagubu.

Ridi mosi apunu mo mete iwa

8 1 Iyesu ripa 'oripi' wenatagubu kweyai ki yapu kayawena ukwapu
nawaru puruwena,
2 manako ade wirawena Mamanuga God e Tawai ki rabineya bauwena.
Bauwena ka iyapana ropani kawaya e bameya bautagubu manako e
kwarisiwena tondubu ika yona mu tadeyawa kabukabuwa tondawa.
3 Ki makeya ka iyapana kawakawai Mamanuga God e gorai kataimugu
ragidai ade Parisi ragidai dai mete kina ridi mosi wadumpu Iyesu bameya
bautagubu. Ridi ki ka mibi anikai ko e nobomoi rauru kawakawarapupu
apunu mo mete iwa ki mu emupu matara ki pokere mu ridi ki karako
wadumpu bautagubu iyapana ropani kawaya ki mu yabaramugu tamupu.
4 Tamupu manako Iyesu simupu, tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa
Apunai, ridi yau ka e nobomoi rauru kawakawarapupu apunu mo mete
iwa da nu mu emitampi matara. 5 Oragai apunai Mosisi nu goranuga
tapu da ridi mosi mibi anikai inako kwaeyagisi ki ka nu bowa pokaiya e
miniyamu poyo. Ko kau ridi yau nene badidi wainapiyei? Nu e miniyamu
poyo bo pa mena?" 6 Mu manu ki tagubu mibai ka mu nuwa-mugu
Iyesu yona denai paerepana da mu ki pokaiya e wadamana ki nana
wainamupu. Ko Iyesu yona mo eba wagubu ko e kuwena e idai gurai
pokaiya waira pa okapiyawa.
7 Mu e kawareya kawareya ade manupamawa empamawa idiwa ki pokere
e pairawena mu emitapu manako tadebu, wagubu ke; "Baganai, kau nima
wainapiyei da kau bigigi pa mena ki kau yabiri kiri uburi bowa pokaiya ridi
yau mini." 8 E inako wagubu manako ade kuwena waira ade pa okapiyawa.
9 Iyapana e yonai ki wainamupu ka mu eyaka eyaka ridi ki kamadumpu
kayatagubu. Kawakawai ragidai mu yabiri kimpu ubumpu kayatagubu
manako mu ewamugu ka iyapana kuduba kayatagubu gawarara. Ko ridi
ki ebo mena Iyesu mete ika idiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Iyesu ade pairawena manako ridi ki empupu manupupu, wagubu ke;
“Ridi, iyapana bani kayatagubu? Karako nima kau nidiyoto wirawira?”
11 Ko ridi ki denai e sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni, iyapana mo yewe pa
mena.”
E inako wagubu manako Iyesu denai wagubu ke: “Nau mete kina
kau eba nidiyani ki pokere kau pa kayanuwagi. Ko kau bera berokoi
kwaenugibi ki kau ewa inako mo eba kwaenuwagi.” Iyesu inako sibu.

Iyesu ka nu Tanainuga ki Apunai

12 Iyesu iyapana ade tadebu, wagubu ke; “Nau ka iyapana kuduba
wi Tanai Negeyakani Apunai. Iyapana nima nau ewaneya yabadini ki
ka e sisipu rabineya eba tondono ko e iya yawatai ki taneya maramara
tondono kaniyono.”
13 Parisi ragidai yona ki wainamupu ka mu denai e simupu, tagubu
ke; “Kau kiya sisiyagi nuwegei ade kau kiya sigi tepapiyei ki pokere kau
yonagi ki mibai pa mena.”
14 Ko Iyesu denai mu ade tadebu, wagubu ke; “Nau niya sisiyani
suwagu-buwani ki ka nau eba berasugubuwani mibai ka nau tawana
bani were bausugu-buwani ki ade kayasugani ki ka nau naubo mena
kataineya. Ko tawana ki wi mo eba kataigau. 15 Wi ka waira yau notai
pokaiya nari kasiwaraiwagamu idiwu ko nau wi mo eba nariniyakani.
16 Wi bera berokoi kwaiwagamu ki denai mo nau wi nidibena ki ka nau
yona mibai mena wi nidibena mibai ka nau Tono-sinibu Apunai badidi
kabuwasinibu ki mena nau makeya makeya mena wi nidibena. 17 Wi
wiga goraga rabineya ka mu oka inako tampu, tagubu ke; ‘Iyapana
apeya gwede mo ewapuru emupu ki baitagisi ewapuru tagisi matara ki
mibai.’ 18 Ki pokere, wainapumuri; Nau naiya badidi empuwani sisiyai
suwagubuwani ki ka eba nau niya mena suwagubuwani ko ki ka ade
nau Mamai tonosinibu ki e mete nau sisiyani ki wagubu. Ki pokere, nau
yonani yau nidibuwani ki mibai.”
19 Iyesu inako wagubu, ko iyapana ki e ade manumupu, tagubu ke; “Ko
kau mamagi ka bani?”
Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau Mamai mete kina ki e wi eba kataigau.
Wi nau kataisinimpena ki ka wi nau Mamai mete kataigumpena. Ko wi
eba kataigau nau ki pokere nau Mamai ki e wi mete eba kataigau.”
20 Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya ‘Puyo Nakapiyamu Wateya’
ika iyapana yona ki tadeyawa kabukabuwa tondawa. Ko e marai eba
bauwena ki pokere mu e eba wadumupu.

Iyesu kunumau ade kayawagana wagubu

21 Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Nau kamadiniyani kayasugani ki
ka wi nau kwaeneni kwaiwogoi ko wi beraga berokoi ki pokere wi bigiga

pokaiya ka wi aita popoiwagi. Nau kayasugani tawanai ki wi kwaitana eba kaiwagi."

22 Iyesu inako wagubu ki pokere Diyu ragidai mu kawakawaimuguma ubumpu mu mubo deni deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; "Nu e eweya eba kaigamana wagubu ki mibai ka badidi? E ebo wadewagana ki yonai wagubu bo?"

23 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Wi ka waira yau ragidai ko nau ka kunuma apunai. Wi ka yewe wairau wenaigubu ko nau ka pa mena. 24 Nau Mamai Tonosinibu Kawapuwani Apunai ka nau baganai ko nau sisiyani ki nau ororeya mena wi nidibuwani kewowena. Wi eba mibipumuri da nau ka eyo ki ka wi wibo paerega pokaiya popoiwagi, ko ki ka wi wibona."

25 Iyesu inako wagubu ko mu e ade manumupu, tagubu ke; "Ko kau ka nima?"

26 E denai mu ade tadebu, wagubu ke; "Ki nau ororeya mena wi nidibuwani kewowena. Nau wi wade supasupaniyana ki nana yona kawaya daganani mo kawareya ade nidiyana wainapakani ko nau Tonosinibu Apunai badidi wagau ki mena nau makeya makeya wi nidiyani. E badidi wagau ki kuduba ka mibai."

27 Iyesu inako wagubu ko mu eba wainamupu da e Mamanuga God nene wagubu ki pokere e mu ade tadebu, wagubu ke; 28 "Wi nau Kunumau Kawapuwani Apunai aita iyarau bagisinimuri makeya ki wi kataiwagi da nau ka eyo. Ki makeya ka wi mete kataiwagi da nau yona kuduba wi nidiyekeya ki ka nau Mamai badidi kabuwasiniyawa ki mena nau makeya makeya wi nidiyekeya. 29 Nau Tono-sinibu Apunai e ka maramara nau mete ewapuru idiwei. E nau eba kamadisini-yoto mibai ka nau badidi kwaesugakani ki ka nau e nuwaiya badidi ki mena kwaesugakani."

30 Iyesu yona ki wagubu makeya ka iyapana ropani kawaya e sumamupu.

Apunu Eburamu e momai ade Berokoi Apunai Seitani e momai

31 Iyesu ubupu Diyu ragidai e sumamupu ki tadebu, wagubu ke; "Wi nau yonani nidibuwani ki makeya makeya kwaiwogoi ki ka wi mibai nau iyapananiyoma. 32 Ade wi nau yonani nidibuwani ki mibai mete wainapumuri ki ka yona mibai ki uburoto berokoi badidi umanibu dokodoko ki rikapoto manako wadiniyoto bagi."

33 Iyesu inako wagubu ko mu denai e simupu, tagubu ke; "Nu ka oragai apunai Eburamu e ripakwarakwaraiyoma. Nu ka eba yabayababa da iyapana nu wadinimoto dokodoko manako nu mu bigamaga kwaigomu. Ko kau gwede nana nidiyei da gwede mosi nu umanibu dokodoko? Gwede mosi nu eba umanibu dokodoko wainapemei."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri;
Iyapana nima bera berokoi kwaewagau ki ka nota berokoi ki e wadubu doko-
doko. 35 Bigabiga mena kwaewagau apunai ki e ka kawai apunai e tawaiya
maramara eba tondono. Ko kawai apunai ki e eya gubagai ki e ka mara-mara e
mamai tawaiya tondono. 36 Ki pokere, Mamanuga God e Gubagai nau uburani
nota berokoi wi umanibu dokodoko ki rikapani ki ka nota berokoi ki deni
mena kewoyagisi ko ewa mo wi eba umaniyoto dokodoko. 37 Nau kataineya
da wi ka oragai apunai Eburamu e momai. Ko nau yonani kabuwaniyakani ki
wi rabinagau eba supu ki pokere wi nau susinimana po mete wainapiyamu.
38 Nau Mamai badidi kabuwasinibu ki makeya makeya nau wi nidiyakani ko
wi wibo mamaga badidi nidiyau ki mena wi makeya makeya kwaiwagamu.”
39 Iyesu inako wagubu ko mu denai tagubu ke; “Nu mamanuga ka
Eburamu.”
Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Wi mibai apunu Eburamu e
munu-iyoma maba ki ka wi e badidi kwae-wagawa ki maba wi mete inako
kwaigu-mpena, ko wi ki eba kwaiwagamu. 40 Nau Mamai yona mibai mena
nau sidibu ki mena nau wi nidiyakani ko wi nau susinimana po ki nana waina-
piyamu. Oragai apunai Eburamu bera inako mo eba kwaewena, 41 ki pokere
wi mamaga ka eba Eburamu. Wi mamaga ka apunu kudubai mosi. E berai
badidi kwaewagau kabuwaniyau ki wi karako makeya makeya kwaiwagamu.”
Iyesu inako wagubu ko mu denai tagubu ke; “Nu ka eba yawata kawa-
kawareya wenaigibi. Nu Mamanuga ka God eya mena.”
42 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Wi Mamanuga God e munuiyoma
maba idimpibena ki ka wi nuwaga notaga nau bamaneya tondibena, mibai
ka nau naubo asusu eba bausugubuwani ko nau Mamai nau tonosinibu yewe
kawapuwani. 43 Nau nidiyani wainapumuri; Wi mamaga ka wi wenaguga
bodapupu ki pokere nau yonani suwagakani ki wi naigida eba wainapiyamu.
44 Wi mamaga ka Berokoi Apunai Seitani ki pokere wi nuwagau ka e badidi
kwaewagau ki wi kawareya inako mete kwaiwagamana waina-piyamu.
Berokoi Apunai Seitani e ka kerareya mena minimini popo kwae-wagawa. E
ka yona bera kuduba ki mamai, mibai ka e rabineya ka bera mena posiwena.
45 Nau yona mibai mena wi nidiyakani ko wi ubumu wi mamaga Seitani e
diriwai mena kwaiwagamu ki pokere nau yonani ki wi eba sumapiyamu.
46 Nau bera berokoi mo eba kwaesugubuwani emisinimupu. Nau yona
mibai mena wi nidiyekeya ki pokere wi nau sumasini-mpena, ko wi nau
eba sumasiniyamu. 47 Mamanuga God e munuiyoma ki mu ka e yonai
wainapomono sumapomono. Ko wi ka eba e munuiyoma ki pokere e yonai ki
wi mete eba wainapamana sumapamana wainapiyamu.”

Oragai apunai Eburamu yo Iyesu mu yonamaga

48 Iyesu inako wagubu, ko Diyu ragidai gagayatagubu manako denai
tagubu ke; “Nu mibai iwegemei; Kau ka tawana Sameriya ragidai mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

apunu-maga mosi. Kau rabinageya ka kweya kairapu mosi tawawena tondau."

49 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Kweya kairapu mosi nau rabinaneya eba tondau. Nau Mamai God e si mena nau tepapakani ko wi ubumu nau sini kaupiyamu. **50** Nau ka eba iyapana nau sini tepapamana ki nana suwagakani. Nau Mamai e mena nau sini tepapiyau ko ki e ewa nau nene uburoto yagisi. **51** Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Iyapana nima nau yonani wainapoto makeya makeya kwaeyagisi ki ka karako ade aita ewa ki e eba poyagisi."

52 Diyu ragidai yona ki wainamupu ka mu Iyesu kawareya ade kirapamawa, tagamawa ke; "Karako ka nu kataigibi kewowena da keyai berokoi mosi kau rabinageya tondau. Oragai apunai Eburamu e powena ade Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ki mu mete popotagubu gawarara ko kau nuwagibi da, 'Iyapana nima nau yonani wainapoto makeya makeya kwaeyagisi ki ka e eba poyagisi', kau inako nuwagibi ki badidi maba? **53** Nu ripakwarakwaranuga kawai Eburamu e ka naiya takari kawaya mena powena ade Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai ki mu mete popotagubu gawarara. Ko kau ka nima? Kau wainapiyei da mu kuduba ka kau kobageya bo? Nu wainapemei da kau kiya kawai gisipiyei."

54-55 Mu inako tagubu, ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau niya sini tepapibena maba ki ka nau yonani mibai pa mena. Ko karako ka eba nau niya sini tepapakani ko nau Mamai God e mena nau sini tepapiyau. Wi iwagamu da; 'E ka nu Mamanuga God', ko nau suwagani wainapumuri; Nau Mamai ki e wi eba kataigau. Nau niya mena e kataipuwani. Nau suwagubena da, 'Nau eba kataineya eyo', ki ka nau wi maba berasugubena. Ko nau Mamai God e nau kataipuwani kewowena ki pokere e badidi wagau ki nau makeya makeya kwaesugakani. **56** Wi ripakwarakwaraga Eburamu nau wenasugana yonai takari kawaya wainapupu ki ka e nau nene mamamawena. Ade e nau wenasugu-buwani emisinibu ki ka e ade mamama kawaya daganani mete wainapupu."

57 Diyu ragidai yona ki wainamupu ka mu Iyesu kawareya ade kirapamawa, tagamawa ke; "Kau ka munu waunai. Kau kwamuragi ka eba apunai apeya ade ida esida mena (50) kewowena. Oragai apunai Eburamu e ka ororeya mena powena were kau wenanugibi ko kau e matarau empipi nuwegei?"

58 Mu inako tagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Oragai apunai Eburamu eba wenawena makeya ki ka nau tondekeya yabedekeya da karako."

59 Iyesu yona ki wagawa ka iyapana e bowa were minimana po kwaetagubu. Ko e weki gwaiya Mamanuga God e Tawai ki kamadubu bauwena kayawena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu mosi e inai rabineya yabui kenekenei wenawena

9 1 Iyesu yawatau kaniyawa ka e apunu mosi e inai rabineya yabui
kenekenei wenawena ki ika tondawa empupu. 2 Empupu manako
e tadeyau kabukabuwa ragidai bautagubu Iyesu manumupu, tagubu ke;
“Nidiyei Kabukabuwa Apunai, apunu ki e inai rabineya inako e yabui
kenekenei wenawena ki mibai ka badidi? E eya paerepupu ki pokere, bo e
inai mamai paeremupu ki pokere e yabui kene-wena?”

3 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Apunu yau e yabui kenewena
ki ka eba e eya kwaewena bo e inai mamai paeremupu. Ki pa mena. E
yabui kene-wena ki kerarai ka yau kena; E pokaiya ka Mamanuga God
matakira mosi kwaeyagisi manako iyapana Mamanuga God e kasiyarai
kawaya matarau em-pomoto. 4 Iyapana mosi, nawarau ki ka e upiyogono
ko kemorau ki ka e pa tondono. Ki maba, nau Mamai tonosinibu e upi ki
nu nawarau mena yodomu ko mara baiyagisi da sisipu umoroto da nu e upi
kwaigamana ki yawatai mo pa mena. 5 Nau yewe wairau tondakani ki ka
nau iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau wi dunaga.”

6 Iyesu inako wagubu manako waira tepopupu e idaiya kotopupu da
dogiya wenapupu manako kanibu apunu ki e yabuiya dogiya pasipupu.
7 E dogiya pasipupu kewowena ka e apunu ki sibu, wagubu ke; “Kau
kayanuwagi kaburu Saromi rabineya kau kiyabugi siruwapi.” (Yona
‘Siramu’ ki mibai ka ‘Tonopupu’.) Apunu ki kayawena e kiyabui buri
siruwapupu manako e wirawena yabadawa makeya ki wana e yabui
pawena tawana empupu.

8 Naiya ka apunu ki maramara yawata kwaiya bowa madai nene
genewagawa tondawa ki pokere e kowaiyoma ade iyapana e naiya badidi
maba genewagawa tondawa empamawa ki karako e emupu ki ka mu
babatagubu mu mubo deni deni manu kasiwara-tagamawa, tagamawa ke;
“Apunu naiya genewagawa tondawa ki apunai yau baganai bo e ka apunu
kudubai mosi?”

9 Dai tagubu ke; “Ki e baganai.” Ko ade dai tagubu ke; “Pa mena, ki eba
eyo ko apunu e maba mosi.”

Mu inako tagamawa idiwa ki pokere apunu ki e eya wagubu ke; “Ki
nau yau kena.”

10 E inako wagubu manako mu e manumupu, tagubu ke; “Ko kau
yabugi badidi maba pawena karako tawana empiyei?”

11 Ko e denai wagubu ke; “Apunu si Iyesu tagamu ki e bauwena
nau yabuni dogiya pokaiya pasipupu manako sidibu da nau kiyabuni
kaburu Siramu rabineya siruwapana wagubu. Manako nau kiyabuni
siruwapekeya ki makeya ka nau yabuni pawena tawana empuwani.”

12 Iyapana yona ki wainamupu ka mu tagubu ke; “Karako kau iyanibu
apunai ki e ka bani?”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko e denai wagubu ke; “Ki nau eba kataineya.”

Parisi ragidai iyawena apunai ki pari wirawirapamawa

13-14 Iyesu dogiya wadubu kotopupu apunu yabui kenekenei ki e yabui pasipupu ade wadubu papupu ki ka pura kawaiya aiyata marai ki makeya ki pokere iyapana apunu ki wadumpu Parisi ragidai mu bamamugu kaya-tagubu. **15** Mu ika bautagubu ka kawakawai ragidai ki e yabui badidi maba pawena ki nene e manumupu manako e ubupu denai wagubu ke; “Apunu mosi dogiya wadubu kotopupu nau yabuni pasipupu manako nau kiyabuni siruwapekeya ki makeya ka nau yabuni pawena tawana empuwani.”

16 Parisi ragidai yona ki wainamupu ka mu dai tagubu ke; “Kwaewena apunai ki e goranuga raurupiyau ade nu aiyata-nuga marai ki kaisi e mete giripiyau ki pokere nu katainugu da e ka eba Mamanuga God e tonopupu bauwena.”

Ko dai ki tagubu ke; “E ka eba berokoi mibai ka e matakira bagi kawaya ebo ebo kwaewagau nu empemei.” Mu rabinamaga ka eba eyaka mena ki pokere mu mubo mubo deni deni tagamawa kasiwara idiwa.

17 Mu apunu yabui kenewena Iyesu iyapupu ki ade manumupu, tagubu ke; “Kau nuwagibi da apunu ki ubupu kau iyanibu ki pokere kau wainapiyei da e ka nima?”

Ko e denai wagubu ke; “Nau waina-pakani da e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyau wagau apunai mosi.”

18 Diyu ragidai mu kawakawai-muguma ki mu wainamupu da apunu ki ka bani eba e yabui kenekenei wena-wena ki pokere mu e inai mamai nene tagubu bautagubu, **19** manako manu-tampu, tagubu ke; “Wi gubagaga yabui kenekenei e inai rabineya wenawena tagamu ki apunu yau baganai bo? E badidi kwaewena da e karako tawana empiyau?”

20 Kawakawai ragidai inako tagubu manako e inai mamai denai tagubu ke; “Nu katainugu da e ka nu gubaganuga ade nu mete katainugu da e ka e yabui kenekenei inako wenawena, **21** ko e karako badidi maba e yabui bagiwena tawana empiyau ki nu eba katainugu. Nu gubaganuga ka apunu kawaya eba munu gegeyai ki pokere e ebo manupu-muri da e badidi maba iyawena ki sisiyai e eya yagisi.” **22** Mu inako tagubu mibai ka mu Diyu ragidai kawakawai-muguma mu kudumugu mete waina-pamawa. Kawakawai ragidai ki ororeya mena purumupu ade mu rabinamaga eyakamenawena da iyapana nima yagisi ke; ‘Iyesu, e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso’, nima inako yagisi ki e si mu deni mena surupomoto manako e ewa mu gurigurimaga tawai rabineya eba kaniyoto. **23** Kawakawai ragidai inako tagubu ki pokere iyawena apunai ki e inai mamai karako tagubu ke; “Nu gubaganuga ka apunu kawaya eba gegeya ki pokere e badidi maba iya-wena ki sisiyai e eya yagisi.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

24 Parisi ragidai ubumpu apunu yabui kenekenei e inai rabineya
wenawena ki e nene ade tagubu bau-wena manako kawareya e ade manu-
mupu, tagubu ke; “Mamanuga God kau eminiyau ki pokere e yabuiya
eba beranuwagi. Nu kataigibi kewowena da iyanibu apunai e ka apunu
berokoi, ko kau badidi wainapiyei?”
25 Mu inako tagubu ko e denai wagubu ke; “E berokoi bo bagai ki nau
eba kataineya ko nau nota eyaka mena yau mena wainapakani; Naiya
ka nau yabuni kenekenei ko karako ka nau yabuni pawena tawana
empakani.”
26 E inako wagubu ko Parisi ragidai e ade manumupu, tagubu ke; “Ko e
badidi kwaewena da kau yabugi bagiwena?”
27 E denai wagubu ke; “Nau yona ki ororeya mena wi nidibuwani
kewowena ko nau yonani ki wi eba wainamupu bo? Wi badidi pokere
yona ki ade wainapamana ki nana iwagamu? Banipo wi mete kina e
kowakowai kaigamana ki nana wainapiyamu bo?”
28 Apunu ki inako wagubu ki pokere Parisi ragidai ubumpu denai
e nakari-mupu mu bonanamaga ragiragi kawaya simupu, tagubu ke;
“Kau ka bera apunai ki e waretai mosi ko nu ka oragai apunai Mosisi e
kowakowai eweya iwei ragidai. 29 Nu katainugu da oragai apunai Mosisi e
ka Mamanuga God e bonanai mena wainapiyawa wagawa ko bera apunai
ki e tawana bani were bauwena ki nu eba katainugu.”
30 Mu inako tagubu ko iyawena apunai ki denai wagubu ke; “Akae,
yau ka badidi? E nau yabuni wadubu papupu ko e tawana bani were
bau-wena ki wi eba kataigau? 31 Nu iyapana kuduba katainugu da
berokoi kwae-tagamu ragidai mu bonanamaga ka Mamanuga God eba
wainapiyau. Ko iyapana e mena si tepapiyamu ade e mena umunui
wadamu ragidai ki mu bonanamaga ka e wainapiyau. 32 Kunuma
waira kerareya yabadawa da karako ka iyapana mosi nau maba e inai
rabineya yabui kenekenei wena-wena ki nau iyasugubuwani maba
mo eba iyawena. 33 Ki pokere nau waina-pakani da Mamanuga God
apunu yau eba tonopena ki ka e matakira kawaya yau maba mo eba
kwaewagubena.”
34 Apunu ki inako wagubu ko mu e ade nakarimupu, tagubu ke;
“Kau ka bigi rabineya wenanugibi ko kau karako uburei nu kawakawai
ragidai nu nidiyana kabukabuwa ade nu wadiniyana supasupa ki nana
kwaenugei bo?” Mu inako tagubu manako ubumpu apunu ki weumpu
kwenumpu da e guriguri tawai ki kamadubu kayawena.

Iyapana dai iyanuga yawatai eba empiyamu

35 Mu apunu ki weumpu kwenumpu ki sisiyai Iyesu wainapupu manako
e apunu ki ewa bananapupu ki ka e sibu, wagubu ke; “Kunumau Kawapu
Apunai ki e kau sumapiyei bo?”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

36 Ko e denai wagubu ke; “Sidiyei Kabukabuwa Apunai, e ka nima ki
kau nau sidi da nau e sumapani.”
37 E inako wagubu manako Iyesu denai wagubu ke; “Kau ororeya mena
e empipi ko karako ade mete yonaigemei nau yau kena.”
38 Iyesu yona ki wagubu makeya ka apunu ki kwarisiwena e
ramatai kawareya ubupu manako wagubu ke; “Kaiwawoni, nau kau
sumaniyakani.”
39 Ko Iyesu iyapana ika idiwa ki mu tadebu, wagubu ke; “Nau yewe
wairau kawapuwani ki mibai ka nau iyapana kuduba wi wadiniyana
supasupa ki nana bausugubuwani. Wi yabuga kenekenei ade sisipu
idiwu ragidai ki wi yabuga ka payagisi tawana empumuri, ko wi yabuga
bagi ade tawana em-piyamu wainapiyamu ragidai ki wi yabuga ka aita
keneyagisi da wi tawana eba empumuri.”
40 Parisi ragidai dai mete ika idiwa yona ki wainamupu ka mu Iyesu
manumupu, tagubu ke; “Kau nu mete yabunuga kenekenei nidiyei bo?”
41 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Wi yabuga kenewagubena ki ka wi
Mamanuga God e yawatai naigida eba kataigumpena ki pokere wi paerega
ki denai ki wi eba wadumpena. Ko wi iwagamu da; ‘Nu yawatanuga ki nu
naigida mena empemei’, wi inako iwagamu, ki pokere wi badidi paere-
mupu ki denai wi nawanaga tondau.” Iyesu inako wagubu.

Papa sipi ki waigugui

10 1 Iyesu waigugu mosi mu tadebu, wagubu ke; “Nau yona mibai
wi nidiyani wainapumuri; Iyapana nima papa sipi kwagaramaga
katamuruiya ki eba kaniyau ko gari asusu raurupiyau, ki e ka kuwa
apunai.
2 Ko papa sipi kwayubatamiyau apunai ki e ka gari katamuruiya
kaniyau, 3 manako katamuru uburau apunai gudu kwaipoto manako
kaniyana apunai ki baiyagisi kwagara ki rabineya kaniyoto. E kwagara
rabineya kaniyoto yogono ki ka papa sipi mu muga mamamaga ki
e bonanai wainapomoto manako e mu simaga eyaka eyaka yogono
waina-pomoto ki ka mu e bameya kebomoto manako e mu waratamini
matarau baitagisi. 4 Matarau baitagisi kewoyagisi ki ka mu mamamaga
ki yabiriyagisi yagisi manako mu e bonanai waina-pomoto e eweya
kayatagisi. 5 Ko apunu kudubai mosi baiyagisi yagisi ki ka mu e bonanai
wainapomoto babapomoto manako e kudeya wakapatagisi kaya-tagisi.”
6 Iyesu yona ki wagubu ko waigugu ki mibai mu naigida eba
wainamupu.

Iyesu e ka Papa Sipi Kwayubatamiyau Apunai Bagi Kawaya

7 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Nau yona mibai wi nidiyani
wainapumuri; Papa sipi mu kwagara-maga ki katamurui ka nau. 8 Naiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mena, nau eba bausugubuwani makeya, ki ka kuwa ragidai ropani kawaya bautagamawa kayatagamawa ko papa sipi mu bonanamaga wainapamawa babapamawa. 9 Katamuru ka nau ki pokere iyapana nima kwagara rabineya kaniyoto nau uburakani bamaneya baiyagisi ki ka e iya waunai bananapoto manako kayayagisi bani igida yauda asusu kupono umuno. 10 Kuwa apunai ki e ka kuwawagana ade wi nuniyana giriniyana pasuniyana ki nana baiyagisi ko nau ka iya waunai wi negeyana ki nana bausugubuwani. Nau iya kororai wi eba negeyani ko iya mibai bagi kawaya ki mena nau wi negeyani.

11 Nau ka papa sipi wi naigida mena kwayubaniyana ki apunai ki pokere nau niya iyani nene eba wainapakani ko wi iyaga nene wainapakani. Nau wi nene posugani ki mete baganai. 12-13 Papa sipi mu mamamaga e ka papa sipi ki apunai ki pokere e papaiyoma ki e naigida mena kwayubatamiyau. Ko e waitapiyau apunai ki e ka papa sipi ki naigida eba kwayubatamiyau. Papa ki ka eba e nene ki pokere taku wasibena yawira baiyagisi ki ka e kudu wakapa-yagisi papa ki kamaditamini kayayagisi manako papa ki daburipomoto mubo mubo kayatagisi. 14 Ko nau ka papa sipi wi naigida mena kwayubaniyakani apunai. Nau kataineya wiyo ade wi kataigau nau. 15 Nau Mamai nau nota kwarikwarisisiniyau ade nau e nota kwarikwarisipakani ki maba ka nau wi mete inako nota kwarikwarisiniyakani. Nau niya iyani nene eba wainapakani ko nau wi iyaga nene wainapakani. Nau wi nene posugani ki mete baganai. 16 Nau papaniyoma sipi ka eba yewe mena idiwu ko nau tawana tawana kayasugani mu kwanatamani manako mu kuduba nau bonanani wainapomoto nau ewaneya kebomoto. Nau wata eyaka mena mu damutamani manako nau niya mena ika uburoni mu kwayubatamoni.

17 Nau Mamai God e nuwaiya po nau mibai ka nau naubo nuwaneya ka nau niya iyani nau iyapananiyoma mu nene tarani. Ko ewa ka nau iyani ki ade yadani. 18 Nau Mamai kasiyara tegebu ade ragiragi kawaya sidibu da nau naubo nuwaneya ki nau niya iyani wi nene tarani ade ewa ade yadani. Ki pokere, iyapana nau asusu eba susinimoto poyo ko nau naubo nuwaneya ki mu makeya makeya kwaetagisi."

19 Iyesu inako wagubu ki pokere Diyu ragidai mu mubo mubo yona ki kawareya tagamawa. 20 Mu dai tagubu ke; "Kweya kairapu mosi e rabineya tondau ki pokere e babawena wagau. Kamadamu, e bonanai ki nu gwede nana kawareya kawareya wainapamu."

21 Ko dai tagubu ke; "Kweya kairapu mosi e rabineya tondibena maba ki ka e yona bagi kawaya yau eba wagubena. Keyai berokoi iyapana yabumaga kenekenei inako eba iyatapena.'

Diyu ragidai Iyesu tagararamupu

22 Mara ki makeya ka Diyu ragidai natere kawaya Diyerusaremu rabineya mu poragamaga mo si tagamu 'Duna Pasumana Poragai' ki poragatagamawa

idiwa. Ki ka nusuru marai. 23 Iyesu Mamanuga God e Tawai rabineya
Oragai Apunai Soromoni Wateya kaniyawa, 24 manako Diyu ragidai ropani
kawaya bautagubu e kwagara-mupu manako simupu, tagubu ke; “Nu mara
rowarowa kawaya kau yona matarau nuwagana wainapamana ki nawanai
idiweya ko kau yona matarau mo nu eba nidibi. Karako nuwagi da nu
wainapamu; Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki kau baganai bo?”
25 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau wi ororeya mena nidibuwani ko wi
nau eba sumasiniyamu. Nau Mamai e kasiyarai pokaiya kwaesugakani
ki wi naigida mena emisinimpena ki ka wi nau sumasinimpena. 26 Ko wi
ka eba nau papaniyoma sipi. Nau bonanani ki wi eba wainapiyamu ade
wi nau eba sumasiniyamu. 27 Nau papaniyoma sipi mu ka nau bonanani
wainapiyamu. Nau kataineya muyo ade mu kataimugu nau ki pokere mu
nau ewakumasiniyamu, 28 manako maramara idiwana kaiwana iyai ki
nau mu tageyani. Mu karako ade aita ewa eba popotagisi ade iyapana
mo eba baiyagisi nau taorosiniyoto. 29 Nau Mamai gwedegwede kuduba
tegebu ki ka kawaya esida ki pokere iyapana mo eba baiyagisi nau
iyapananiyoma nau Mamai e idaiya taoropoto. 30 Nau Mamai ade nau nu
ka ewapuru eyaka mena.”
31 Iyesu yona ki wagawa ka Diyu ragidai mu nuwamaga pupuwena
manako mu bowa dai temupu e minimana po kwaetagamawa. 32 Ko Iyesu
mu ade tadebu, wagubu ke; “Nau Mamai upi bagi kawaya ebo ebo tegebu
ki nau wi bamagau kwaesugekeya emisinimawa ko nau badidi maba
paerepuwani da wi ki pokaiya karako nau bowa were susinimana po
kwaiwagamu?”
33 Ko Diyu ragidai denai e simupu, tagubu ke; “Kau ka eba gwede bagi
mo kwaenugeya da nu ki denai kau nuniyamu ko kau Mamanuga God e si
giripiyei ki gwawai ka nu karako kau nuniyamu. Kau ka iyapana kaina ko
kau ade nuwegei da kau ka God.”
34 Mu inako tagubu ko Iyesu denai wagubu ke; “Wi goraga rabineya
ka oka mosi inako wagau ke; ‘Wi kuduba ka wi Mamaga God nau maba.’
35 Mamanuga God e okai tapu ki kuduba mibai mena ki pokere iyapana
takari kawaya e yonai ki wainapamawa ki ka e mu ropani kawaya
simaga ‘God Nau Maba’ tadebu. 36 Ko nau ka Mamanuga God e eya
gubagai mibai ki pokere wi gwede nana sidiyamu da nau e si giripakani?
E ebo nau winesinibu manako tonosinibu yewe wairau kawapuwani.
37 E nuwaiya badidi ki nau makeya makeya kwae-sugakani da wi
nau sumasinimana ki nana. Ko wi wainapiyamu da nau yona badidi
suwagakani ki ka eba e wagubu ki makeya makeya nau suwagakani ki ka
eba nau yonani suwagubuwani ki pokaiya nau sumasinimuri, 38 ko nau
matakirani kwaesugakani empumuri ki mena pokaiya nau sumasinimuri.
Wi nau matakirani ki empumuri sumapu-muri ki ka wi kataiwagi da nau
Mamai ade nau nu ka ewapuru eyaka mena.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

39 Iyesu yona ki wagawa ka Diyu ragidai e wadamana dokodoko kwaetagubu ko e mu yabumaga minibu kwekwe wirawira kayawena.
40 Iyesu ade wirawena kayawena awana Diyoudani papasi buridere apunu Diyoni naiya iyapana siruwa-tamiyawa ki wateya bauwena tondawa, 41 manako iyapana ropani kawaya e bameya bautagubu, tagubu ke; "Apunu Diyoni matakira kawaya mo eba kwaewena ko e ubupu apunu yau nene badidi wagubu ki kuduba mibai kawaya." 42 Iyesu ika tondawa ka iyapana ropani kawaya e sumamupu.

Apunu Yasarusi powena

11 1 Mara ki makeya ka apunu mosi si ka Yasarusi sigirawena. Apunu ki e egapuiyoma ka Meri yo Mata. Mu nateremaga ka Betani ki ka tawana Diyudiya rabineya. 2 (Ridi Meri e ka awana otai bagi kawaya mo wadubu nu Kaiwawonuga Iyesu e kerareya kwebu wira manako e ebo debai kumai pokaiya Iyesu kerarai surusurupupu ki ridai.)
3 Apunu Yasarusi sigirawena ki pokere e egapuiyoma ubumpu Iyesu bibi tonomupu, tagubu ke; "Kaiwawo-nuga, yona yau tonopemei ki kau wainapi; Kau waretagi nuwegei apunai ki sigirawena." Mu bibi inako tonomupu.
4 Iyesu yona ki wainapupu ka e wagubu ke; "Iyapana Mamanuga God e si tepapamana ki nana ka apunu Yasarusi sigira yau wadubu. E sigirawena ko e eba poyagisi manako iyapana nau Mamai God Gubagai nau sini mete tepapomoto."
5 Iyesu ka ridi Meri yo Mata mu tatamaga Yasarusi mete kina mu nene ebotau wainapiyawa, 6 ko e Yasarusi sigirawena sisiyai wainapupu ki ka e midi mena ragiwena garugaru mu bamamugu eba kayawena ko mara apeya ika pa tondawa. 7 E mara apeya pa tondawa da kamadubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai tadebu, wagubu ke; "Karako ade wiraigamu tawana Diyudiya kaigamu." 8 E inako wagubu ka mu denai tagubu ke; "Nidiyei Kabukabuwa Apunai, waunitau yewena ka Diyu ragidai kau bowa were nunimana po ki nana ika kwaetagamawa ko kau karako mu bamamugu ade kaigamana ki nana nuwegei?"
9 Mu inako tagubu, ko Iyesu waigugu were denai wagubu ke; "Mara eyaka mena rabineya ki ka madega posiwagau ade surau. Nu nawarau kaigamu ki ka nu madega taneya yawata empamu ki pokere gwede mo nu eba pisipisiniyoto. 10 Ko kemorayagisi sisipu umoroto duna pa mena kaigamu ki ka nu yawata eba empamu manako nu gwepamu bidara yadamu."
11 Iyesu inako wagubu manako ade tadebu, wagubu ke; "Nu waretanuga Yasarusi ukwarau ki pokere nau e wadana yabuyabu ki nana kayasugani."
12-13 E apunu Yasarusi mibi powena ki yonai wagubu ko mu eba wainamupu ko Yasarusi pa ukwarawa wainamupu, ki pokere mu denai

tagubu ke; “Kaiwawonuga, e pa oro kirau ki ka baganai, e ukworono
da ewa kiroto uburoto.” 14 Mu inako wainamupu babamupu ki pokere
Iyesu mu matarau tadebu, wagubu ke; “Apunu Yasarusi e ororeya mena
powena. 15 Nau wi nene wainapakani ki pokere nau mamama mete
kwaesugakani. Nu naiya e bameya kaigumpena ki ka wi nau maraitau
sumasinimpena ko karako ka wi nau kawaya daganani sumasinimuri. Ko
kayo, kaigamu da empamu.”
16 Iyesu inako wagubu manako apunu Tomasi si daikere ka Nasuruwa
simupu ki ubupu e kowaiyoma ki tadebu, wagubu ke; “Bananapamu kaigamu
da iyapana e minimoto poyo ki ka mu nu mete nunimoto popo ki baganai.”

Popai ragidai mu iyamaga kerarai ka Iyesu

17 Mu kayatagubu kaiwa da bau-tagubu ka apunu Yasarusi powena ragu
tampu mara apeya apeya kewowena ki sisiyai Iyesu wainapupu. 18 Tawana
Betani ka eba uwama ko natere Diyerusaremu bameya, 19 ki pokere Diyu
ragidai ropani kawaya ridi Mata yo Meri mu tatamaga powena ki mu
rabinamaga minimana kwarisi ki nana ika yadi bautagubu.
20 Ridi Mata Iyesu yabadawa sisiyai wainapupu ka e kipu ubupu e nawanai
kayawena kaniyawa da yawatau bananapupu. Ko e yowai Meri ka tawau
mena tondawa. 21 Ridi Mata Iyesu bananapupu manako sibu, wagubu ke;
“Kaiwawoni, kau yewe tondibena ki ka nau inasi eba powagubena. 22 Ko nau
kataineya da kau karako Mamanuga God bameya genenuwagi ki kau gwede
nene nuwegei ki e uburoto kau negeni.” Ridi Mata inako wagubu.
23 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Kau inapugi powena ko e ade
kiroto uburoto.”
24 Ko Ridi Mata wagubu ke; “Nau kataineya; Mara kwauneya,
popotagubu ragidai kuduba ade iyatagisi kimoto ubumoto idiwono ki
makeya ki ka e mete kiroto uburoto.”
25 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Popo-tagubu ragidai iyatagisi kimoto
ubumoto mu iyamaga kerarai ka nau ki pokere nau sumasiniyamu ragidai
popotagisi ki ka mu ade iyatagisi. 26 Wi nau sumasiniyoi idiwoi ki ka
wi eba popoiwagi ko mara-mara idiwoi kaiwoi. Nau yonani yau kau
sumapiyei bo pa mena?”
27 Iyesu ridi Mata inako sibu manako e denai wagubu ke; “Kaiwawoni,
nau ororeya mena kau sumanibuwani kewowena. Kau ka Mamanuga
God e tononibu kawapi apunai ade nu Iya Negeyana Apunai. Kau ka
Mamanuga God e Gubagai yewe wairau tondana ki nana Mamanuga God
naiya mena gwaiyabawena ki makeya kau baunugibi.”

Iyesu yadi kipu

28 Ridi Mata inako wagubu manako wirawena tawau kayawena e
yowai Meri giyansu mena sibu, wagubu ke; “Nu Nidiyau Kabukabuwa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunai bauwena kau nene wagubu." 29 Ridi Meri yona ki wainapupu
ka e garugaru mena kipu ubupu Iyesu bananapana diriwai kayawena.
30 (Iyesu mu tawa-mugu eba bauwena ko ridi Mata e muguta bananapupu
ki wateya buri tondawa.)
31 Diyu ragidai tawa rabineya Meri rabinai minimana kwarisi ki nana
bautagubu idiwa ki Meri inako garugaru mena bauwena kayawena
emupu ki ka mu notamaga wagubu ke; "E ka bani e inarai ononomupu
wateya yadi kirana ki nana kayawena." Mu inako nota-mupu ki pokere
mu garugaru mena kimpu ubumpu e eweya kayatagubu.
32 Ridi Meri Iyesu empupu e bameya bauwena manako nuwasiyasiya
nene e yabareya kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu yadi kipu
manako sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, kau yewe tondibena ki nau inasi
eba powagubena."
33 Iyesu Meri yadi kirawa empupu ade Diyu ragidai mete bautagubu
ki mu mete yadi wadamawa emitapu ki ka e nuwaboyawena e rabinai
makariwena manako manutapu, wagubu ke; 34 "Yasarusi powena e
kwakwarepui ki wi bani tamupu ki nau kabuwasini-muri."
"Kaiwawonuga, kau yabi emani." 35 Mu inako tagubu manako Iyesu
yadi kipu.
36 Iyesu yadi kirawa emupu ka Diyu ragidai dai tagubu ke; "E ka e
waretai Yasarusi e nene wainapiyau ki pokere yadi kirau." 37 Ko dai
tagubu ke; "E ka apunu mosi e yabui kenekenei iyapupu ko karako e eya
waretai Yasarusi sigira-wena ki ka e badidi pokere garugaru mena eba
bauwena e iyapupu." Mu inako tagubu.

Apunu Yasarusi powena, ko ade iyawena kipu ubupu

38 Iyesu nuwaboya kawaya daganani ade wainapupu kanibu
ononomupu wateya bauwena manako ragu tamupu ki empupu. Iyapana
bowa kawaya mosi ragu umuneya minimpu bodampu ki pokere Iyesu
mu tadebu, wagubu ke; 39 "Bowa yau weupumuri kwenupu-muri." E yona
ki wagubu ka powena apunai ki e egarai Mata bauwena e sibu, wagubu
ke; "Kaiwawoni, e powena ka mara apeya apeya kewowena ki pokere e
kokowawena wainapakani."
40 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Mata, nau ororeya mena
nidibuwani ki kau notagi gogawena bo? Nau sumasini ki kau Mamanuga
God e kasiyarai bagi kawaya mo emani."
41 E inako wagubu ka iyapana bowa ki gwairimupu manako Iyesu
ubupu e yabui kunuma esida empupu e Mamai bameya parauwena,
wagubu ke; "Mamai, nau rabinaneya mena nidi-buwani ki kau ororeya
mena wainapipi kewowena ki pokere nau karako parauniyakani kawaya
daganani kau bamageya. 42 Nau kataineya da kau maramara nau nuwani
notani empiyei ko iyapana yewe idiwu kau tonosinibi kawapuwani ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sumapamana ki nana ka nau karako matarau kau parauniyakani yau kena."

43 E inako wagubu manako wira-wena e bonanai ragiragi kawaya
wagubu ke; "Yasarusi, nau suwagani wainapi; Kau kiri uburi yabi
matarau baunuwagi." 44 Iyesu yona ki wagawa makeya ka powena apunai
ki iyawena kipu ubupu yabadubu matarau bauwena. Ko mu e idai kerarai
kiyabui kuduba mete aukwara tenai pokaiya sikwamupu ki pokere e
matarau bauwagawa ka Iyesu iyapana tadebu, wagubu ke; "E idai kerarai
ade e kiyabui gerowo mete kina ki rikapumuri da e baiyagisi kayayagisi."
E inako wagubu.

Diyu ragidai Iyesu weki gwaiya minimana po wainapamawa
(Mateyu 26:1-5; Maki 14:1-2; Ruki 22:1-2)

45 Diyu ragidai ropani kawaya Meri daiyoi bautagubu Iyesu badidi
kwae-wena emupu ki ka mu e sumamupu, 46 ko dai wiratagubu Parisi
ragidai mu bamamugu kayatagubu manako e kwaewena sisiyai kuduba
mu tade-mupu. 47 Tademawa wainamupu ka Parisi ragidai ade Mamanuga
God bameya dobopiyamu ragidai mete kina ubumpu kawakawai
ragidai mete ewapuru dibimupu manako tagubu ke; "Apunu yau e
matakirai kawaya kawaya kwaewagau ki pokere karako ka nu badidi
kwaigamu? 48 Nu e kamadamu manako e maramara inako kwaeyogono
yarono ki ka iyapana kuduba e suma-pomoto manako tawana Roumi
ragidai mu piyaramuguma baitagisi Mamanuga God e Tawai ade nu
nuga tawananuga gwedegwedenuga mete kina ki kuduba giripomoto
pasumoto."

49 Karako mu paunamugu ka apunu mosi si ka Kaipasi ika tondawa.
Kwamura ki rabineya ka e Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
mu kawaimaga tondawa ki pokere e ubupu e kowaiyoma ki tadebu,
wagubu ke; "Wi ka nota mo wainapiyamu bo wi kuduba notababa
wadamu? 50 Nau suwagani wainapumuri; Nu kuduba popoigamu ki
ka eba baganai ko iyapana mosi nu kuduba nene poyagisi ki ka bagi
kawaya." 51 Kwamura ki rabineya ka apunu Kaipasi Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga tondawa ki pokere e yona ki
wagubu. Ko ki ka eba e ebo nuwaiya wainapupu wagubu ko Mamanuga
God e kabuwapupu da Iyesu Diyu ragidai mu pokamugere powagana
ki nana manako e ubupu yona ki wagubu. 52 Ko Iyesu e ka eba Diyu
ragidai mu nene mena poyagisi ko Mamanuga God e iyapana-iyoma
kuduba tawana tawana idiwei ki dibiniyana da nu rabinanuga eyaka-
menawagana ki nana ka e poyagisi.

53 Mara ki makeya ka Diyu ragidai mu kawakawaimuguma Iyesu
wada-mana ki nana ki kerarai birikamupu manako e minimana po
yanuwei tagamawa, 54 ki pokere Iyesu tawana Diyudiya rabineya matarau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba umawa ko e weki gwaiya iyapana eba idiwu tawanai ki deneya kayawena umawa da natere mo si ka Eparimi bauwena manako e tadeyau kabukabuwa ragidai mete ika idiwa.

55 Diyu ragidai mu poragamaga kawaya si ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ tagamu ki rogobiwena ki pokere iyapana ropani kawaya mu mubo mubo tawanamaga kamadumpu mu idamaga kerapumaga rikapamana manako ewa poraga ki kupamana ki nana natere Diyerusaremu kayatagubu. 56 Ika bautagubu ka mu Mamanuga God e Tawai rabineya Iyesu nene yabu tamawa mu mubo deni deni umana misimisi were manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; “Wi badidi wainapiyamu; E poraga yau kawareya baiyagisi bo pa mena?.” 57 Mu inako tagamawa mibai ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Parisi ragidai mete kina iyapana ragiragi kawaya tademupu, tagubu ke; “Wi apunu Iyesu tawa bani empiyamu ki wi nu nidimuri da nu e yadamu.”

Ridi mosi ripa otai wadubu Iyesu kerareya kwebu wira

(Mateyu 26:6-13; Maki 14:3-9)

12 1 ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ka mara ida daikere kewowena daikere eyaka mena yabaranugu makeya, ko karako ka Iyesu natere Betani apunu Yasarusi powena ko ade iyawena ki e tawaiya ade bauwena.

2 Mu Iyesu nene bani teyampu manako e apunu Yasarusi mete ika bani kupamana wateya idiwa. Ko ridi Mata bani wara-piyawa mu tageyawa.

3 Ki makeya ka ridi Mata e yowai Meri ubupu ripa otai aurai bagi kawaya mo si ka ‘nada’ ki denai mete kawaya daganani karakara maba mo rabineya minibu ki wadubu bauwena. E kanibu Iyesu e kerarai kawareya ripa otai ki kwebu wira manako ewa e ebo debai kumai rowarowa kawaya ki pokaiya Iyesu kerarai surusurupupu manako ripa otai aurai bagi kawaya ki aurai tawa rabineya posiwena.

4-6 Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai mosi si ka Diyudiyasi si daikere ka Isikariyoto ridi ki badidi kwaewena empupu ki ka e wagubu ke; “Ridi yau badidi pokere awana bagi kawaya ki pa kwebu wira? E wadubena manako iyapana dai gimarampena da e denai kawaya daganani bowa madai 300 kwaitana kwempena ki e wadubena iyapana gwedegwedemaga pa mena imagei ragidai ki tagebena.” Apunu Diyudiyasi e ka Iyesu e yogoi wagana apunai. E yona ki wagubu ki ka e eba iyapana gwedegwedemaga pa mena ragidai mu nuwaboyamaga wainapupu ki pokere wagubu ko Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete kina mu bowamaga madai sini kororai ki e bameya tondawa ki pokere e bowa madai ki dai mete kuwawagana waina-piyawa.

7 Ko Iyesu apunu Diyudiyasi sibu, wagubu ke; “Kau gwede nana ridi yau siyei siyasiya? Kamadi. Nau posugubena ki ka e ripa otai bagi kawaya

yau pokaiya nau kwakwarepuni monaga-pena, ko e karako nau marani rogobi-wagau ki makeya bauwena nau monaga-sinibu. 8 Gwedegwede pa mena ragidai ki mu ka maramara wi mete yewe idiwoi da wi mu waitatamiyoi. Ko nau marani rogobiwena da nau wi mete eba idiwomu."

Diyu ragidai apunu Yasarusi mete minimana po wainamupu

9 Diyu ragidai ropani kawaya Iyesu natere Betani bauwena ki sisiyai waina-mupu ki ka mu e diriwai ika bautagubu. Mu eba Iyesu mena empamana ki nana bautagubu ko apunu Yasarusi powena ade iyawena ki sisiyai mu wainamupu ki pokere mu e mete empamana ki nana bautagubu. 10-11 Mu Yasarusi iyawena ki matakirai mu yabumugere emupu ka mu Iyesu sumamupu ko mu muga kawakawaimuguma naiya sumatamawa ragidai ki mu kamaditampu ki pokere kawakawai ragidai ki mu rabinamaga berokowena manako gwawai apunu Yasarusi mete minimana po waina-mupu.

Iyapana Iyesu mu kaiwawomaga simupu
(Mateyu 21:1-11; Maki 11:1-11; Ruki 19:28-40)

12 Nawaru puruwena ka iyapana ropani kawaya ika 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki kawareya bau-tagubu ki Iyesu ika natere Diyerusaremu yabadawa sisiyai wainamupu. 13 Waina-pamawa ka mu notowiya kwarai dai temupu manako e bananapamana nawanai kayatagubu. Mu ewapuru mena mu bonanamaga ragiragi kawaya tagamawa ke;

"Kaiwa kaiwa! Nu karako Mamanuga God e si tepapemei.
Kau ka nu Isiraero ragidai nu Kaiwawonuga kawaya karako
Mamanuga God e kasiyarai pokaiya nu nene baunugibi.
Mamanuga God kau karako wadiniyoto bagi."

14 Iyapana inako tagamawa manako Iyesu papa 'donki' munai mo empupu wadubu kawareya tondubu yabadawa. Mamanuga God e okai mosi Iyesu nene inako wagubu ke;

15 'Natere Saiyoni ragidai, wi kudu eba wainapiyoi. Wi Kaiwawoga
papa 'donki' munai mosi kawareya baiyagisi empumuri.'

16 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai eba kataimugu da oka ki ka Iyesu e yonai. Ko e powena ade iya-wena kipu ubupu Mamanuga God e taneya posiwena tondawa eweya ki ka mu notamaga paparawena da mu Mamanuga God e okai Iyesu nene inako wagubu ki mibai kuduba wainamupu. Iyapana badidi makeya makeya e nene kwaetagubu ki mu mete wainamupu.

17 Iyapana ropani kawaya apunu Yasarusi powena ko Iyesu kasiyarai pokaiya ade iyawena kipu ubupu matarau emupu ragidai ki mu kaya-tagubu sisiya ki mu kowamuguma tademawa iwa, 18 ki pokere iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ropani kawaya matakira ki sisiyai wainamupu karako Iyesu bameya bautagubu. 19 Ko Parisi ragidai iyapana ropani kawaya Iyesu diriwai inako kwaetagamawa emitampu ki ka mu nuwarorotagubu, tagubu ke; "Emita-muri, nu eba kasiyaraigemei ko iyapana kuduba karako apunu ki sumapiyamu e eweya mena kayatagamu."

Tawana kwaiyanai ragidai Iyesu kwaenemupu

20 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki kawareya ka iyapana kwaiyanai yona Guriki tagamu ragidai dai Mamanuga God e si tepapamana ki nana ika mete bautagubu. 21 Bautagubu manako kaimpu natere Betaida tawana Gariri rabineya mu apunumaga mosi si ka Piripo simupu, tagubu ke; "Kabai, nu nuwanugu ka Iyesu empamu."

22 Apunu Piripo yona ki wainapupu ka e kayawena e waretai Enduru sibu manako mu apeya kayatagubu Iyesu simupu. 23 Ko Iyesu mu tadebu, wagubu ke; "Nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau sini tepapamana marai karako bauwena yau kena. 24 Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Nu momai mosi umamu ki ka e eya ropayagisi puwayagisi ko mibai waunai miniyoto daburi. Ko momai ki tawau mena tondono ki ka e mibai eba kiroto ade mibai waunai mete eba miniyoto daburi. 25 Ki kwaitana, iyapana nima e ebo mena iyai nene wainapiyau ki ka e eya iyai aita ewa nene ki e kaupiyau. Ko iyapana nima yewe wairau ki iyai nene eba notapiyau ko ewa iyai ki nene mena notapiyau ki ka e maramara tondana kaniyana ki iyai ewa yadini. 26 Iyapana nima nuwaiya ka nau upini kwaeyagisi ki ka e yabadini nau ewaneya uburoto manako nau bani kayasugani tondoni tawanai ki ka e mete ika baiyagisi manako nau mete ewapuru ika idiwomu. Iyapana nima inako kwae-yagisi ki e si ka nau Mamai God empoto tepapoto."

Iyesu powagana sisiyai wagubu

27 Iyesu ade wagubu ke; "Karako nau nuwaboya wainapakani ko nau badidi suwagani; 'Mamai, bita kawaya nau karako bananapani ki kau surupi bo?' Ae pa mena, nau inako eba suwagani mibai ka nau bita kawaya yau wadana ki nana bausugubuwani. 28 Ki pokere Mamai, kau kaubo nuwageya ki kwaenuwagi da kau sigi nau pokanere kawayayagisi."

Iyesu yona ki wagawa makeya ka bonana mosi kunumau inako wagubu ke; "Iyapana nau sini tepapamana ki nana ki nau ororeya mena kwaesugu-buwani ade ewa mete kwaesugani."

29 Iyapana ropani kawaya ika ubumawa bonana ki wainamupu ka mu tagubu ke; "Ki ka bani gaiya wagau." Ko ade dai tagubu ke; "Ae, ki ka eba gaiya ko ki ka bani aneya mosi kunumau e nene wagubu."

30 Iyapana inako tagamawa ko Iyesu wagubu ke; "Bonana wainamupu ki wi nene bauwena ko eba nau nene bau-wena. 31 Nau Mamai God

iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau e idai gurai wi naurigau ugwadana ragiragi ki marai karako bauwena yau kena. Nau Mamai uburana waira yau notai ki kerarai apunai wadana kwenupana ki marai bauwena. 32 Iyapana nau susinimoto poyo ade nau bagisinimoto makeya ki ka nau iyapana kuduba tetamani da mu nau bamaneya baitagisi." 33 Iyesu inako wagubu ki ka e badidi maba powagana ki sisiyai wagubu.

34 Ko iyapana denai tagubu ke; "Mamanuga God e gorai oragai apunai Mosisi kwebu ki wagau da nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki e eba poyagisi ko maramara tondono kaniyono. Nu wainapemei da nu Iya Negeyana Apunai ki kau baganai ko kau badidi pokere nuwegei da mu kau nunimana poyo ade kau baginimana ki nana nuwegei. Kau ka Kunumau Kawapi Apunai baganai bo?"

35 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; "Tanai Apunai mara eba rowarowa wi mete yewe idiwoi ki pokere e taneya iwoi kwaenda sisipu baiyagisi wi bodaniyoto. Iyapana nima sisipu umau ki ka e tawana eba empiyau ko pa asusu umau. 36 Ko Tanai Apunai karako wi bamagau tondau ki pokere wi e suma-piyoi ki ka wi e munuiyoma idiwoi."

Diyu ragidai Iyesu eba sumamupu

Iyesu yona ki wagubu kewowena ka e kayawena e ebo mena wekewena. 37 E naiya iyapana yabumugu matakira ropani kawaya kwaewagawa empamawa ko mu e eba sumapamawa. 38 Takari kawaya ka oragai apunai Aisaiya iyapana ki mu sisiyamaga oka pokaiya inako tapu, wagubu ke;

> 'Kaiwawonuga, kau yonagi iwagibi ki mu eba sumamupu.
> Kau kasiyaragi ki mu matarau mete emupu ko mu denai kau eba sumanimpu.'

39 Iyapana Iyesu eba sumamupu mibai ka oragai apunai Aisaiya ade wagubu ke;

> 40 'Mamanuga God mu yabumaga kenepupu ade mu notamaga gogapupu ki pokere mu mibai eba bananamupu. E wagubu ke; Mu nau bamaneya bautagumpena ki ka nau mu iyatapena ko mu nau bamaneya eba bautagubu.'

41 Oragai apunai Aisaiya oka ki tapu mibai ka e takari kawaya Iyesu bau-wagana ki tanai empupu were wagubu.

42 Iyapana kawakawai dai Iyesu sumamupu ko mu e sumamupu ki sisiyai mu matarau eba tagubu mibai ka mu Parisi ragidai mu kudumugu mete wainamupu. Parisi ragidai mu kasiyara-maga ka iyapana simaga guriguri tawai rabineya surupamana ki nana, 43 ki pokere iyapana kawakawai ki mu notamaga wagubu ke; 'Nu Iyesu sisiyai iwagamu ki ka Parisi ragidai ubumoto nu sinuga guriguri tawai rabineya surupomoto

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

siwakekenimoto.' Mu inako notapamawa mibai ka mu eba nuwa-mugu iyapana mu simaga giripomoto. Mu nuwamugu iyapana mu weremaga tagamana ki nene mena wainapamawa ko Mamanuga God uburana mu were-maga wagana ki nene mu eba waina-pamawa.

Iyesu yonai ka aita ewa nu ugwadiniyoto ragiragi

44 Ko Iyesu e bonanai ragiragi kawaya iyapana tadebu, wagubu ke;
"Nima nau sumasiniyau ki ka e eba nau mena sumasiniyau ko nau
Tonosinibu Apunai e mete sumapiyau. 45 Iyapana nima nau emisiniyau ki
ka e nau Tonosinibu Apunai e mete empiyau. 46 Nau Tanai Apunai yewe
wairau kawapuwani manako iyapana nima nau sumasiniyono ki ka e
sisipu rabineya eba umono. 47 Iyapana nima nau yonani wainapiyau ko
makeya makeya eba kwaewagau ki ka eba nau uburani nau idani gurai
e naureya ugwadani ragiragi. Nau eba ki nene bausugubuwani. Nau
ka iyapana wi iya negeyana ki nana bausugubuwani. 48 Iyapana nima
nau tagararasiniyau bo nau yonani eba wadau ki ka eba nau uburani
nau idani gurai e naureya ugwadani ragiragi. Pa mena. Aita ewa, mara
kwauneya, ka nau yonani suwagubuwani wainapupu ko kwenupupu ki
yonai ka uburoto e naureya ugwadiniyoto ragiragi. 49 Nau yona mibai
wi nidiyakani yau kena; Nau ka eba nau naubo kasiyarani pokaiya
suwagubuwani ko nau Mamai Tonosinibu Apunai badidi sidibu ki mena
nau makeya makeya wi nidi-buwani. 50 Nau kataineya da iyapana e
yonai sumapomoto ade yadini ki mu ka maramara idiwana kaiwana
ki iyai mete yadini. Ki pokere, nau badidi nidiyakani ki nau eba asusu
nidiyakani ko nau Mamai badidi wi nidiyana wagubu ki makeya makeya
nau wi nidiyakani." Iyesu inako wagubu.

Iyesu ubupu e kowakowaiyoma mu kerapumaga siruwapupu

13 1-3 Marawani ki ka 'Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' ki
kupei kupetagamana marai ko karako kemora nene ka Iyesu e
tadeyau kabukabuwa ragidai mete bani dai kupamawa idiwa. Berokoi
Apunai Seitani e ka ororeya mena apunu Saimoni e gubagai si ka
Diyudiyasi si daikere ka Isikariyoto e rabinai wira-pupu da e Iyesu yogoi
wagana ki nana wainapiyawa. Iyesu kataiya da e naiya e Mamai bameya
tondawa ade e mete kataiya da e waira yau kamadana e Mamai bameya
ade kayawagana ki marai rogobiwena. E mete kataiya da e eya Mamai e
kasiyarai kuduba ki e kwebu wadubu kewowena.

Iyesu e kerareya mena e kowakowai-yoma nene maramara
nota kwarikwarisi-tamiyawa tondawa yabadawa da karako e mu
kamaditamana marai rogobiwena ki ka e mu inako mete nota kwari-
kwarisitamiyawa. 4 Mu kupetagamawa idiwa ki makeya ka e mu
paunamugu kipu ubupu e midi tatamai rikapupu ade surusuru mo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wadubu e naureya umapu, 5 awana wadubu kabuma mo rabineya
kwebu wira manako e kanibu e tadeyau kabukabuwa ragidai eyaka
eyaka mu kerapumaga bigi siruwapiyawa. E bigi siruwapupu kewowena
ka e surusuru e naureya umapu ki pokaiya mu kerapu-maga ki
surusurupiyawa. 6 E inako siruwatamiyawa yabadawa da apunu Pita
bameya bauwena ki ka Pita e notai babawena Iyesu sibu, wagubu ke;
“Kaiwawoni, nau kerarani bigi ki kau eba siruwapi.”
7 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Nau kwaesugakani ki kau karako
eba kataigeya ko ewa were ki kau mibai ki katainuwagi.”
8 Ko apunu Pita ade wagubu bodaboda, wagubu ke; “Kau ka nau
Kaiwawoni kawaya ki pokere nau kerarani bigi ki kau eba siruwapi.”
Apunu Pita inako wagubu ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau kau
keraragi bigi eba siruwapani ki nau kau mete eba eyaka mena.”
9 Apunu Saimoni si daikere ka Pita yona ki wainapupu ka e wagubu ke;
“Kaiwawoni, kau eba nau kerarani bigi mena siruwapi ko nau idani yo
nau debani ki mete siruwapi.”
10 Ko Iyesu wagubu ke; “Iyapana nima awanau siruwawena ki e midi ka
kuduba tanai kawaya ko e kerarai mena dogiyapiyau. Wi kuduba ka tanai
mena ko wi paunagau apunu mo eyaka mena ka bigibigi.” 11 (E yogoi
wagana apunai ka nima ki Iyesu e kataiya ki pokere e wagubu ke; ‘Wi
paunagau apunu mo eyaka mena ka bigibigi’.)
12 Iyesu mu kerapumaga bigi siruwa-piyawa da kamadubu, e midi
tatamai ade wadubu umapu manako wirawena kanibu e wateya ade
tondubu. Tondubu manako mu tadebu, wagubu ke; “Nau karako wi
bamagau badidi kwaesugu-buwani ki mibai wi wainamupu bo pa
mena? 13 Nau ka wi Nidiyakani Kabukabuwa Apunai sidiyamu ade wi
Kaiwawoga sidiyamu ki ka wi mibai iwagamu. 14 Ki pokere, nau wi
Kaiwawoga ade wi Nidiyakani Kabukabuwa Apunai wi kerapuga bigi
siruwapuwani ki ka wi mete kina deni deni inako waita kasiyaraiwogoi
idiwoi. 15 Nau keyakeyai yau kwaesugubuwani ki mibai ka wi keyakeyai
ki empamana manako makeya makeya kwaigamana iwana ki nana nau
kabuwanibuwani. 16 Nau yona mibai wi nidiyani wainapu-muri; Bigabiga
ragidai ki mu eba ubumoto mu kawakawaimuguma raurutamini, ade
bibi kayatagubu ragidai ki mu eba ubumoto mu tonotampu ragidai ki
raurutamini. 17 Wi nau nidibuwani yau makeya makeya kwaiwogoi ki ka
wi mibi mamamai mete idiwoi.”
18 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; “Nau ka eba wi kuduba nene
suwagubuwani. Nau winenibuwani ragidai wi kuduba nau kataineya.
Mamanuga God e okai naiya tapu inako wagubu ke; ‘Apunu ki nau
mete ewapuru kupeigibi apunai ki e nau tagararasinibu manako nau
yogoni wagubu’. Oka ki mibai karako waunitau matarayagisi empumuri.
19 Nau yona yau karako wi nidiyakani da wi mibai aita ewa wenayagisi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

empumuri ki ka wi kataiwagi da Kunumau Kawapuwani Apunai ka nau yau kena. 20 Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Iyapana nima nau tonopana apunai ki e diriwai kwaeyagisi ki ka e nau diriwani mete kwaeyagisi. Ade iyapana nima nau diriwani kwaeyagisi ki ka e nau Tonosinibu Apunai ki e diriwai mete kwaeyagisi."

Iyesu e yogoi wagana apunai
(Mateyu 26:20-25; Maki 14:17-21; Ruki 22:21-23)

21 Iyesu yona ki wagubu eweya ka e rabinai makariwena nuwaboya waina-pupu manako yona matarau mu tadebu, wagubu ke; "Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Wi paunagau ka apunu mosi nau yogoni yagisi."

22 E tadeyau kabukabuwa ragidai yona ki wainamupu ka mu babatagubu mu mubo mubo empepe kasiwara-tagubu, tagubu ke; "E ka nima nene wagau?" 23 Iyesu madaneya ka e tadeyau kabukabuwa apunai mosi ki e nuwaiya po apunai ki ika tondawa, 24 manako apunu Saimoni si daikere ka Pita apunu ki yabu gedegedepupu sibu, wagubu ke; "Kau manupi; E nima nene wagau?"

25 Apunu ki riyawena Iyesu madaneya kanibu sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, kau yogogi wagana apunai ka nima?"

26 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Nau karako yawi yau kawareya bani yadani kupani daikere kweyani ki apunai ka nau yogoni yagisi." E inako wagubu manako bani mosi wadubu pikapana ki nana awana mo rabineya kaupupu manako wirawena apunu Saimoni Isikariyoto e gubagai si ka Diyudiyasi kwebu. 27 Apunu Diyudiyasi bani ki wadubu makeya ka Berokoi Apunai Seitani e rabineya supu manako Iyesu e sibu, wagubu ke; "Kau badidi kwaenugana wainapiyei ki kau garugaru mena kwaenuwagi." 28 E tadeyau kabukabuwa ragidai kuduba mete ika kupetagamawa idiwa yona ki waina-mupu ka mu notamaga babawena. 29 Apunu Diyudiyasi e ka mu bowamaga madai ki sini kororai kwayubapiyawa apunai ki pokere Iyesu apunu Diyudiyasi yona ki sibu ki ka mu notamaga wagubu da e Diyudiyasi kayawagana poraga bani dai gimarapana bo gwedegwede imagei ragidai bowa madai dai tageyana ki nana sibu. 30 Ko apunu Diyudiyasi bani ki wadubu manako garugaru mena kipu ubupu kemora ki rabineya tawa ki kamadubu kayawena.

Iyesu mu gora waunai tagebu

31 Apunu Diyudiyasi bauwena kayawena eweya ka Iyesu ubupu e kowakowaiyoma tadebu, wagubu ke; "Nau Kunumau Kawapuwani Apunai nau sini karako kawayayagisi. Nau badidi kwaesugani ki pokaiya ka nau Mamai e si mete kawayayagisi. 32 E Gubagai nau badidi kwaesugani ki pokaiya ka nau Mamai e si kawayayagisi, ade nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamai badidi kwaeyagisi ki pokaiya ka nau sini garugaru mena mete kawayayagisi. 33 Mununiyoma, nau suwagani wainapumuri; Nau mara eba rowarowa kawaya wi mete yewe idiwomu. Nau Diyu ragidai naiya tadebuwani ki maba nau karako wi mete nidiyakani yau kena; Nau karako kayasugana tawanai ki wi eba kaiwagi. 34 Nau gora waunai mosi wi negeyakani yau kena; Wi denideni kwayuba kasiwaraiwogoi idiwoi. Nau wi nota kwarikwarisiniyekeya ki maba wi kowaguma mete inako nota kwari-kwarisitamiyoi. 35 Wi inako kwaiwogoi idiwoi ki ka iyapana kuduba wi eminimoto manako kataitagisi da wi ka mibai nau yonani wainapiyamu kwaiwagamu idiwu ragidai."

36 Iyesu inako wagubu manako apunu Saimoni si daikere ka Pita denai e manupupu, wagubu ke; "Kaiwawoni, kau tawana bani kayanugana nuwegei?"

Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Nau kayasugana tawanai ki kau karako nau mete eba kaigamu ko ewa marai mosi ki kau nau bamaneya ika baunuwagi."

37 Ko apunu Pita e ade manupupu, wagubu ke; "Kaiwawoni, nau badidi pokere karako kau ewageya eba kayasugani? Kau ponuwagi ki ka nau kau nene mete posugani ka baganai."

38 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Kau mibai nau nene ponuwagi bo? Nau nidiyani wainapi; Kemora yau rabineya ka kau mara apeya eyaka nuwagi bodaboda da kau eba kataigeya nau. Kau inako nuwogowa bodaboda manako ki eweya ka kokoroku yagisi nawaru puruyagisi."

Iyesu pokaiya ka nu Mamanuga God bameya kaigamu

14 1 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai ade tadebu, wagubu ke; "Wi notaga eba koyogono kudu eba wainapiyoi. Nau Mamai God e mena sumapiyoi ade nau mete sumasiniyoi. 2 Nau Mamai e tawai rabineya ka wata ropani kawaya uburau. Ki pokere yewe idiwoi mibai ka nau kayasugani wi wataga yamanapani. Nau wi wataga ki eba yamanapena maba ki ka nau yona yau matarau wi eba nidibena. 3 Nau wi wataga yamanapani kewoyagisi ki ka nau ewa ade wirasugani bausugani manako nau wi teniyani da nau yo wi ewapuru kaigamu nau tondana tawanai ki ika ewapuru idiwomu. 4 Tawana nau kayasugani ki yawatai ki wi kataigau."

5 Iyesu inako wagubu ko apunu Tomasi babawena denai e sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, kau tawana bani kayanugei ki nu eba katainugu ki pokere nu tawana ki yawatai badidi maba empamu manako ika baigamu?"

6 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Nau ka Yawata, nau ka Yona Mibai ade nau ka wi Iya Negeyana ki Apunai. Iyapana nima nuwaiya nau Mamai God e bameya kayawagana wainapiyau ki ka e yabiri nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bamaneya baiyagisi manako nau sini pokaiya ka e nau Mamai bameya kayayagisi. Nau Mamai bameya kaiwagamana yawatai kudubai mo pa mena. 7 Wi nau naigida mena kataisinimuri ki ka wi nau Mamai e mete kataiwagi. Wi nau emisinimpu kewowena ki pokere nau Mamai ki e wi mete emupu kewowena. Nau Mamai ki e wi kataigau."

8 Iyesu inako wagubu ko apunu Piripo denai wagubu ke; "Kaiwawoni, nu nuwanugu ka kau Mamagi nu kabuwaniyo da nu e empamu."

9 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Piripo, nau mara rowarowa kawaya wi mete yewe idiweya ko kau eba kataigeya nau bo? Iyapana nima nau emisiniyau ki ka e nau Mamai mete empiyau. Ko kau gwede nana nau Mamai wi kabuwaniyana ki nana nuwegei? 10 Nau ka nau Mamai mete ewapuru eyaka mena ade e ka nau mete ewapuru eyaka mena. Nau yona suwa-gakani ki kau sumapiyei bo pa mena?" Iyesu apunu Piripo inako sibu manako ade wirawena e tadeyau kabukabuwa ragidai kuduba emitapu tadebu, wagubu ke; "Nau yona yau nidibuwani ki ka eba nau naubo kasiyarani pokaiya wi nidibuwani. Nau ade nau Mamai ki nu ka ewapuru eyaka mena ki pokere e ebo kasiyarai pokaiya badidi kwae-wagau nau kabuwasiniyau ki mena nau makeya makeya kwaesugakani manako wi kabuwaniyakani. 11 Nau ade nau Mamai nu ka ewapuru eyaka mena yonai nidibuwani ki wi naigida mena wainapumuri sumapumuri. Ko wi nau yonani suwagubuwani ki eba sumapu-muri ki ka wi nau matakirani nau Mamai e kasiyarai pokaiya kwae-sugekeya emisinimawa ki sumapumuri. 12 Nau yona mibai wi nidiyakani yau kena; Iyapana nima nau sumasiniyoto ki ka nau badidi kwaesugekeya ki maba e mete kwaeyagisi. Ko eba ki mena. Nau ka aita ewa nau Mamai bameya kayasugani ki pokere nau badidi maba kwaesugekeya ki ka maraitau erida ko nau sumasiniyau apunai badidi maba kwaeyagisi ki ka kawaya esida. 13 Wi gwede mosi nene nau sini pokaiya geneiwagi ki nau kwaesugani manako nau Mamai e si nau pokanere kawaya-yagisi. 14 Wi gwede mosi nau sini pokaiya geneiwagi ki kuduba nau kwaesugani."

Iyesu uburoto Mamanuga God e eya Keyai tonopoto

15 Wi nau nene notapiyoi idiwoi ki ka wi nau gorani nidibuwani ki makeya makeya kwaiwogoi, 16-17 manako nau Mamai siyani da e wi Waitaga mosi wi nene tonopoto. Wi Waitaga ki kena ka nau Mamai e eya Keyai Mibai Bagi Kawaya maramara wi mete idiwana kaiwana ki nana baiyagisi. Iyapana nau Mamai mete tagararaniyamu ragidai ki ka e Keyai Mibai Bagi Kawaya ki mu eba yadini mibai ka mu e eba em-pomoto ade e eba kataitagisi. Ko wi e kataipumuri mibai ka e wi rabinagau maramara tondono kaniyono."

18 "Nau deni mena wi eba kamadini-yani kayasugani ko nau ewa marai mosi ade wirasugani wi bamagau bausugani. 19 Mara eba rowarowa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yabaranugu ki ka iyapana nau Mamai mete tagarara-niyamu ragidai nau ewa mo eba emisinimoto. Ko wi nau ade emisini-muri. Nau iyaiya tondoni ki pokere wi mete inako iyaiya idiwoi. 20 Mara ki baiyagisi makeya ki ka wi kataiwagi da nau Mamai mete ewapuru eyaka mena idiwei ki maba wi nau mete ewapuru eyaka mena idiwomu ade nau wi mete ewapuru eyaka mena idiwomu.

21 Iyapana nima nau gorani tapuwani ki makeya makeya kwaewagau ki ka e nau nota kwarikwarisisiniyau. E nau nota kwarikwarisisiniyono tondono ki ka nau Mamai e mete inako nota kwarikwarisipono tondono ade nau e mete notaponi e bameya bausugoni."

22 Iyesu inako wagubu manako Apunu Diyudiyasi (e ka eba Diyudiyasi Isikariyoto ko apunu Diyudiyasi kudubai mosi) ki e ubupu denai wagubu ke; "Kaiwawoni, kau gwede nana nu mena bamanugu baunugana nuwegei ko kau tagararaniyamu ragidai ka badidi pokere pa mena?"

23 Apunu Diyudiyasi inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; "Iyapana nima nau nota kwarikwarisi-siniyau ki ka nau gorani tapuwani ki e makeya makeya mete kwaeyogono manako nau Mamai notai e bameya yodono ade nau mete ewapuru e bameya baigamu idiwomu. 24 Ko iyapana nima nau eba nota kwarikwarisisiniyau ki ka nau gorani tapuwani ki e mete eba wadau. Nau yona yau nidiyakani ki ka eba nau naubo yonani ko ki ka nau Mamai Tonosinibu Apunai ki e yonai.

25 Nau karako wi mete yewe ewapuru idiwei ki pokere nau yona yau karako matarau wi nidiyakani, 26 ko nau wi kamadiniyani kayasugani eweya ki ka nau Mamai God uburoto wi Waitaga mosi ki ka e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki nau sini pokaiya wi nene tonopoto manako e uburoto gwedegwede kuduba wi kabuwaniyoto. Nau yona kuduba naiya nidibuwani ko wi notaga gogawena ki e wi notaga ade yadini papara manako wi nau yonani ki kuduba wainapumuri.

27 Nau nuwabagi wi bamagau tarakani. Nuwabagi ki nau niya rabina-neya tondau ki nau wi negeyakani. Iyapana nau tagararasiniyamu ragidai ki mu ka nuwabagi ki maba mo eba wainapomoto wi negeni. Ki pokere, wi notaga eba koyogono kudu eba wainapiyoi. 28 Nau wi kamadiniyana kayasugana ade ewa mete wirasugana bausugana ki yonai nau ororeya mena wi nidibuwani kewowena. Wi nau yonani ki naigida mena sumampena nota kwarikwarisisinimpena ki ka nau Mamai bameya ade kayasugana yonai nidibuwani ki mibai wi wainampena ade nau mamamani mete kwaigumpena mibai ka nau Mamai e ka kawaya esida ko nau ka e kobaiya. 29 Ko ewa badidi wenawagana yonai nidibuwani ki mibai aita ewa wenayagisi empumuri ki ka wi nau sumasinimuri.

30 Waira yau wadubu apunai Seitani yabadau ki pokere nau yona rowarowa kawaya wi mete yewe eba iwogomu. E kasiyarai mo nau bamaneya pa mena, 31 ko iyapana kuduba, madega kauwagau madega

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

posiwagau mu naigida mena kataigamana ki nana da nau nuwani notani nau Mamai bameya tondau ki pokere nau Mamai badidi wagubu ki makeya makeya nau karako kwaesugani. Ki pokere, tawa yau kamadamu kaigamu."

Nu Iyanuga Kerarai Apunai ka Iyesu

15 1 Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai waigugu were ade tadebu, wagubu ke; "Nau ka ripa 'waeni' ko nau Mamai e ka ripa ki kwayubapiyau apunai. 2 Nau ragini mibai eba kiroto ki ka nau Mamai nau ragini ki purupoto isiyapoto. Ko nau ragini mibai kiroto ki ka e nau ragini ki meyoto warapoto taniyagisi manako mibai kawaya daganani ewa kiroto. 3 Ko wiyo, nau yonani nidibuwani ki pokaiya ka wi nuwaga notaga ororeya mena taniwena. 4 Wi nau mete ewapuru eyaka mena idiwoi ki ka ade nau wi mete ewapuru eyaka mena idiwomu. Ripa ragai mosi naureya kaiyarayagisi ki ka e mibai eba kiroto. Ko ragai ki ripa naureya tondono ki ka e mibai kiroto. Ki maba, wi wibo mena idiwoi ki ka wi mibiga eba kiroto. Ko wi nau naurineya idiwoi ki ka wi mibiga kiroto."

5 Iyesu inako wagubu ade wagubu ke; "Ripa eya ka nau ko wi ka nau ragi-niyoma. Iyapana nima nau naurineya nau mete eyaka mena idiwomu ade nau e mete eyaka mena idiwomu ki ka e mibai kawaya daganani kiroto. Ko wi nau kamadisinimuri nau naurineya eba idiwoi ki ka wi wibo kasiyaraga pokaiya gwede mo kwaiwagi ki mibai eba wenapoto. 6 Iyapana nima nau mete ewapuru eyaka mena eba idiwomu ki apunai bo ridai ka ripa ragai gwiya-mupu surawena ki maba surayagisi manako ewa tepomoto mata pasumoto. 7 Wi nau mete ewapuru eyaka mena idiwomu ade nau yonani suwagubuwani ki wainapumuri wi rabinagau suroto tawayagisi ki ka wi gwede mosi nene wainapiyamu ki wi nau Mamai simuri manako wi badidi simupu ki kuduba e uburoto wi negeni. 8 Wi mibiga inako kiroto ki ka wi nau yonani mibai wainapiyamu kwaiwagamu ragidai manako nau Mamai e si wi pokagere kawayayagisi. 9 Nau Mamai kawaya daganani nau nota kwarikwarisisiniyau ki maba nau wi mete kawaya daganani nota kwarikwarisiniyakani ki pokere wi inako idiwoi ki ka nau maramara wi nota kwarikwarisiniyoni tondoni. 10 Nau Mamai e umunui nau wadakani ki pokere e nau nota kwarikwarisisiniyau. Ki maba, wi nau gorani tapuwani ki makeya makeya kwaiwogoi ki ka nau wi maramara inako mete nota kwarikwarisiniyoni tondoni.

11 Nau yona yau nidibuwani da wi nau pokanere mibi mamamai deni mena wainapamana idiwana ki nana. 12 Nau gorani tapuwani ka yau kena; Nau wi nota kwarikwarisiniyakani ki maba wi inako mete denideni nota kwari-kwarisiwogoi ade kwayuba kasiwara-iwogoi idiwoi. 13 Iyapana

nima e kowaiyoma kawaya daganani nota kwarikwarisitamiyau ki ka e eya midi kwakwarepui ki tagararapoto ade e kowaiyoma nene poyagisi ki mete baganai. E nuwaiya po muyo ki pokere e inako kwaeyagisi.
14 Wi nau nidi-buwani ki makeya makeya kwaiwogoi idiwoi ki ka wi nau kowaniyoma mibai. 15 Nau bigabiga ragidai wi eba nidiyakani ko nau kowaniyoma mibai wi nidiyakani. Bigabiga apunai ki e kawai ki notai e eba kataiya. Ko nau Mamai badidi sidibu ki yonai kuduba nau wi nidibuwani kataigubu kewo-wena ki pokere wi ka eba bigabiga ragidai ko wi ka mibai nau kowani-yoma. 16 Wi eba nau winesinimpu ko nau wi winenibuwani da wi kaiwagi maramara idiwana kaiwana ki mibai wi rabinagau kimono manako wi nau sini pokaiya gwede mo nene iwagi ki kuduba ka nau Mamai uburoto wi negeni. 17 Ki pokere, nau gorani negeyakani ka yau kena; Wi deni deni nota kwarikwarisiwogoi ade kwayuba kasiwaraiwogoi idiwoi."

Iyapana baitagisi nu girinimoto pasunimoto

18 Iyesu inako wagubu, ade tadebu, wagubu ke; "Nau tagararasiniyamu ragidai baitagisi wi girinimoto pasuni-moto ki wi wainapumuri da mu naiya nau mete inako girisinimawa pasusini-mawa. 19 Wi mu mete ewapuru idimpena ki ka mu wi diriwaga kwaetagumpena. Ko nau wi winenibuwani da wi waira yau notai ki kamadamana ki nana suwagu-buwani ki pokere karako ka iyapana ki mu nuwamugu wi pa mena.
20 Nau naiya mena nidibuwani da bigabiga apunai eba uburoto e kawai ki raurupoto. Nau nidibuwani ki mibai wi wainapumuri; Iyapana nau girisinimupu ki ka mu wi mete girinimoto ade nau suwagubuwani ki nau umununi mu wadumupu ki ka wi iwagi ki wi umunuga mu mete yadini. 21 Wi ka nau nene ki pokere mu berokoi kuduba ebo ebo wi bamagau kwae-tagisi. Mu nau Tonosinibu Apunai kataitagumpena ki ka mu inako eba kwaetagumpena ko mu eba kataimugu eyo ki pokere mu inako kwaetagisi. 22 Nau mu bamamugu eba bausugubena ade nau Mamai e yonai mu eba tadebena wainampena ki ka mu eba paerempena bita wadumpena. Ko nau tadebuwani ki mu wainamupu kewowena ko mu nau yonani ki eba mibimupu ki pokere mu beramaga berokoi ki denai mu nawana-maga tondau. Mu denai ki baibigapa-mana yawatai mo pa mena. 23 Iyapana nima nau girisiniyau ki ka e eba nau mena girisiniyau ko e ka nau Mamai mete giripiyau. 24 Nau matakira kawaya kawaya mu paunamugu kwaesugu-buwani. Naiya ka iyapana mosi nau kwaesugubuwani ki kwaitana mo eba kwaewena. Nau matakira ki eba kwae-sugubena ki ka mu beramaga berokoi ki denai mo mu eba wadumpena. Ko karako nau matakirani ki mu mubo yabumugere emupu kewowena ki pokere mu beramaga berokoi ki denai mu yadini. Mu nau girisiniyamu ade nau Mamai mete giripiyamu, 25 ko ki ka oragai apunai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mosisi oka tapu ki mibai wenawagana ki nana. Oka ki wagubu ke; ‘Mu ka
nau pa asusu girisinimawa.’
26 Nau Mamai bameya bausugani ki ka nau uburani nau Mamai e eya
Keyai Mibai Tanai Bagi Kawaya e bameya tondau ki wi Waitaga tonopani
da e wi bamagau baiyagisi manako nau yonani kuduba ki yagisi matara.
27 Nau upini kerarai birikapuwani makeya yabedekeya da karako ka
wi maramara nau mete idiweya ki pokere wi mete kina nau yonani ki
naigida mena iwogoi iwoi.”

16 1 Iyesu inako wagubu ade mu tadebu, wagubu ke; “Wi nau
eba kamadisinimana ade yawata eba paerepamana ki nana ka
nau yona yau wi nidibuwani. 2-3 Iyapana mu midi-maga wi bamagau
togayogono manako wi siga ki mu gurigurimaga tawai rabineya
surupomoto wi siwakeke-nimoto. Mara yabadau da iyapana baitagisi wi
nau sumasiniyamu ragidai nunimoto popo. Iyapana ki mu ka nau Mamai
mete gogoniyamu, ki pokere mu inako kwaetogomono ki ka mu nota-
maga yogono da; ‘Nu ka Mamanuga God e upi mibai kwaigemei.’ Ko mu
eba e upi kwaetagamu. 4 Nau yona yau nidiyakani ki mibai kuduba aita
ewa wenayagisi empumuri ki ka wi nau yonani nidibuwani yau mena
notapiyoi.”

Mamanuga God e Keyai badidi kwaewagau

“Nau wi mete idiweya kebomeya ki ka nau yona yau wi eba
nidibuwani, 5-6 ko karako waunitau ka nau Tonosinibu Apunai e bameya
ade wirasugani kayasugani ki pokere nau yona yau wi nidiyakani.
Nau kataineya da nau yona suwagubuwani wainamupu ki ka wi
nuwaboyaigubu manako wi mo nau eba manusinimpu, iwagubu ke; ‘Kau
bani kayanugei?’ 7 Ko wainapumuri; Nau Mamai bameya eba kayasugani
maba ki ka wi Waitaniyana Apunai wi bamagau eba baiyagisi. Ko nau
kayasugani ki ka wi bagiga nene mibai ka nau uburani wi Waitaniyana
Apunai ki tonopani manako e wi bamagau baiyagisi wi toginiyoto.
8 Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki wi bamagau matarau bai-
yagisi ki ka e uburoto nau tagarara-siniyamu ragidai badidi paeremupu
mu kabuwatamini; Mu paeremaga ka badidi ade Mamanuga God e
yabuiya supasupai idiwana ki mibai ka badidi ade nau Mamai God e
idai gurai mu naurimugu aita ewa ugwaditamini ragiragi ki mibai ka
badidi ki kuduba e uburoto mu kabuwatamini. 9 Mu paeremaga ki mibai
kabuwatamini ka yau kena; Mu nau eba sumasiniyamu. 10 Ade Mama-
nuga God e yabuiya supasupai idiwana ki mibai kabuwatamini ka yau
kena; Nau Mamai bameya kayasugani manako mu nau ewa mo eba
emisinimoto. 11 Ade e idai gurai mu naurimugu ugwaditamana ragiragi
ki mibai ka yau kena; Nau Mamai God e ororeya mena e idai gurai waira
yau wadubu apunai Seitani e naureya ugwadubu ragiragi kewowena.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Iyesu inako wagubu, ade wagubu ke; “Nau yona kawaya mosi wi
ade nidiyana wainapakani ko nau yona ki suwagani ki ka wi notaga
bani baba-yagisi. 13 Ko nau Mamai e Keyai mibai kawaya ki baiyagisi ki
ka gwedegwede kuduba mibai mena ki e wi kabuwa-niyoto. E ka eba e
ebo nuwaiya ki yagisi ko nau Mamai badidi siyoto wainapoto ki makeya
makeya e yagisi manako gwedegwede kuduba ewa wenayagisi ki yonai e
wi mete kabuwaniyoto. 14 Nau wi nidiyana yonai wainapakani ki kuduba
e yagisi manako ki pokaiya ka nau sini kawayayagisi. 15 Gwedegwede
kuduba nau Mamai e nene ki kuduba mete nau nene. Ki pokere, nau
Mamai e Keyai badidi siyani wainapoto ki e makeya makeya wi nidini.”

Nuwaboya yo mamama ki yonai

16 “Nau waunitau wi kamadiniyani kayasugani manako wi nau eba
emisini-muri. Ko eba rowarowa eweya ki wi nau ade emisinimuri.”
17 Iyesu inako wagubu ki ka e tadeyau kabukabuwa ragidai dai mu
mubo deni deni manu kasiwaratagamawa, taga-mawa ke; “E inako
wagubu ki mibai ka badidi? E nidibu da ‘Nau Mamai bameya kayasugani
ki pokere waunitau ka wi nau eba emisinimuri ko ade waunitau ka wi
nau ade emisinimuri’. 18 E yona ‘waunitau’ nene wagubu ki mibai ka
badidi? Nu nota baba wademei.” E tadeyau kabukabuwa ragidai mu mubo
mena inako tagamawa.
19 Iyesu kataiya da mu e manu-pamana wainapamawa ki pokere e
wagubu ke; “Nau suwagubuwani da; ‘Waunitau ka wi nau eba emisinimuri
ko ade waunitau ka wi nau ade emisini-muri’, nau yona ki suwagubuwani
ki pokere wi wibo deni deni manu kasiwaraiwagamu idiwu bo? 20 Nau
yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Nau tagararasiniyamu ragidai
mu ka waunitau mamamatogomono ko nau sumasiniyamu ragidai ki wi
ka waunitau nuwaboyaiwagi nau yadini wadoi. Wi nuwaboyaiwogoi ko
mara eba rowarowa eweya ki ka wi nuwaboyaga ki kewo-yagisi manako
wi rabinagau kwarisiyagisi mibi mamamai idiwoi. 21 Mara ki waigugui
ka yau kena; Ridi mosi munu wenapana marai baiyagisi ki ka e makari
wainapono yadi kirono. Ko munu ki wenayagisi eweya ki ka e makari ki
notagogapoto mamamayagisi mibai ka e munui wenawena ki pokere. 22 Ki
maba, karako ka wi nuwaboya wainapiyamu ko waunitau yewena ka wi
nau ade emisinimuri manako wi ade mamamaiwagi. Wi mamamaga ki ka
iyapana mo eba baiyagisi surupoto.
23 Mara ki baiyagisi makeya ki ka wi eba gwede mosi nene nau
bamaneya genesinimuri ko wi nau sini pokaiya ki kuduba deni mena nau
Mamai simuri. Nau nidiyani wainapumuri; Wi badidi nau sini pokaiya
nau Mamai bameya inako iwagi ki e uburoto wi negeni. 24 Wi naiya nau
sini pokaiya nau Mamai bameya inako mo eba iwagubu ko wi karako
iwagi da e negeni manako wi mibi mamamai idiwoi.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu e tagararapiyamu ragidai kuduba raurutapu

25 "Naiya ka nau waigugu pokaiya wi nidiyekeya ko mara yabadau
da nau waigugu ki kamadani manako nau Mamai e yonai matarau wi
nidiyani. 26 Mara ki baiyagisi ki ka wi wibo nau sini pokaiya deni mena
nau Mamai bameya geneiwagi ko eba nau uburani wi nene nau Mamai
siyani. Pa mena. 27-28 Nau Mamai nuwaiya po wiyo mibai ka wi nuwaga
notaga nau bamaneya tondau ade wi mibipiyamu da e nau tonosinibu
yewe wairau kawapuwani. Ko karako waunitau ka nau ade wirasugani
nau Mamai bameya ade kayasugani."
29 Iyesu inako wagubu manako e tadeyau kabukabuwa ragidai denai
e simupu, tagubu ke; "Karako ka kau waigugu kamadibi yona matarau
nu nidiyei. 30 Nu karako wainapemei da gwedegwede kuduba ki kau
kataigeya ki pokere iyapana mo kau ewa eba manuniyoto eminiyoto.
Karako ka nu kau sumanimei ade nu kataigibi wetawetara da kau ka
Mamanuga God kau Tononibu Kawapi ki Apunai."
31 Mu inako tagubu ko Iyesu denai wagubu ke; "Wi karako nau suma-
siniyamu iwagubu ko nau nidiyani wainapumuri; 32 Mara yabadau, ena
mara ki wana bauwena da wi kuduba nau kamadisinimuri wakapaiwagi
daburipumuri wi wibo wibo tawagau kaiwagi. Wi nau kamadisinimuri
kaiwagi ko nau niya mena eba tondoni mibai ka nau Mamai e uburoto
nau togisiniyono tondono. 33 Nau yona yau nidibuwani da wi nau
pokanere nuwabagi rabineya idiwana ki nana. Nau tagararasiniyamu
ragidai baitagisi wi girinimono pasunimono ko kasiyaraiwogoi kudu eba
wainapiyoi. Waira yau e notai ki kuduba nau raurupuwani kewowena."

Iyesu e Mamai bameya guriguriwena

17 1 Iyesu yona ki wagubu kewowena pairawena kunumau esida
yabu tapu manako e Mamai bameya guriguriwena, wagubu ke;
"Mamai, nau marani wana bauwena ki pokere kau Gubagagi nau sini
karako tepapi da kawayayagisi manako iyapana ki empomoto kataitagisi
ki ka mu kau sigi mete tepapomoto.
2 Kau madega kauwagau madega posiwagau kasiyara kuduba tegebi
da nau uburana kau iyapanagiyoma kuduba tegebi ki maramara idiwana
kaiwana iyai mu tageyana ki nana nuwagibi. 3 Mamai, kau kiya mena
ka mibai ki pokere iya maramara idiwana kaiwana kerarai ka yau kena;
Iyapana nima kataiya kau ade kau Tonosinibi Apunai Iyesu Keriso nau
mete kina kataisiniyau ki ka iya maramara tondana kaniyana iyai ki
e wadubu kewowena. 4 Kau upini tegebi ki nau yewe waira kawareya
kuduba kewopuwani. Kau sigi nau yewe tepa-pekeya ki pokere Mamai;
5 Nau yo kau kunuma waira eba yamanamipi makeya ewapuru mena
tanai bagi kawaya rabineya idiweya manako nu sinuga kawayawena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kayawena ki maba nau karako kau yabarageya uburakani tanai ki ade
tege da nau sini karako mete kawayayagisi.
6 Waira yau ragidai kau winetapi nau idani rabineya nakatapi tegebi
ki nau ubupuwani mu kau sisiyagi tade-buwani manako kau yonagi ki
kuduba mu wadumupu kewowena. **7** Mu karako kataitagubu wetawetara
da gwedegwede kuduba kau tegebi ki kerarai ka kau kiya mena. **8** Kau
yonagi kuduba nau mu tadeyana ki nana sidibi ki nau mu tadebuwani
manako mu kau yonagi ki sumamupu. Mu karako kataitagubu
wetawetara da nau ka kau Tonosinibi Kawapuwani ki Apunai.
9 Nau karako kau kiya iyapanagi-yoma winetapi tegebi ki mu nene
gurigurisugakani. Nau eba iyapana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau ki mu nene guriguri-sugakani. **10** Gwedegwede kuduba
nau nene ki kau nene ade kau nene ki kuduba nau nene ki pokere nu
iyapananuguma mu pokamugere ka nau sini karako kawayawagau
yarau. **11** Nau karako waira yau kamadana kau bamageya ade yarana
kwaesugakani ko mu ka yewe wairau idiwono. Mamai, kau ka Bagi
Kawaya Tanai Apunai. Nau yo kau nu sinuga ka eyaka mena ki pokere
nau sini sidibi ki kasiyarai pokaiya mu kwayubatamiyowa tondowa.
Nau yo kau ewapuru eyaka mena idiwei ki maba mu mete kina mu
rabinamaga ewapuru eyaka mena inako idiwono. **12** Nau mu mete
ewapuru idiweya ki ka nau sini sidibi ki kasiyarai pokaiya ka nau mu
kwayubatamekeya tondekeya ki pokere mu mo nau eba kamadisinimpu.
Ko kau yonagi oka naiya tamupu ki mibai wenawagana ki nana
ka tawana berokoi kayawagana apunai eyaka mena ki e mena nau
kamadisinibu. **13** Nau karako waunitau kau bamageya yarani ko mu yewe
wairau idiwono ki pokere mu nau mamamani kawaya daganani mete
wainapamana ki nana ka nau yona yau matarau suwagakani. **14** Kau
yonagi kuduba ki nau mu tadebuwani kewowena. Nau yo mu ka eba
waira yau ragidai ki pokere waira yau ragidai nu girinimana pasunimana
kwaetagamu. **15** Kau eba nau iyapana-niyoma yau tetamana tawana
kudubeya nakatamana ki nana gurigurisugakani ko nau nuwaneya kau
uburi mu kwayubatamiyowa da Berokoi Apunai Seitani eba baiyagisi
mu giritamini. **16** Nau ka eba waira yau apunai ade mu mete kina ka eba
waira yau ragidai. **17** Ki pokere, kau yonagi mibai kawaya ki pokaiya kau
tanigi tonopi mu rabina-mugu miniyoto siwa da mu iyamaga kuduba kau
idagi rabineya nakapomoto manako kau iyapanagiyoma mibai idiwono.
18 Kau nau tonosinibi yewe wairau kawapuwani ki maba nau karako mu
mete tonotamakani da mu tawana tawana kayatagisi. **19** Mu pokamugere
ka nau karako nau naubo iyani kau bamageya tarakani da mu mete kina
mu mubo iyamaga kuduba kau idagi rabineya nakapomoto.
20 Mamai, nau karako eba mu nene mena gurigurisugakani ko iyapana
kuduba ki aita mu yonamaga pokaiya nau sumasinimoto ki mu nene nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mete gurigurisugakani. 21 Mamai, kau waita-tamiyowa da mu nuwarara
tagarara eba idiwono ko mu rabinamaga eyaka mena idiwono. Kau nau
mete ewapuru eyaka mena ade nau kau mete ewapuru eyaka mena ki
maba karako waitatamiyowa da mu mete kina nu mete ewapuru eyaka
mena inako idiwomu. Mu inako idiwono ki ka iyapana karako nau
tagararasiniyamu ragidai mu emitamini manako mu notamaga wirayagisi
da kau tonosinibi ki mu mete sumapomoto. 22 Nau yo kau ewapuru eyaka
mena idiwei ki maba mu mete inako rabina-maga eyaka mena idiwana
ki nana ka nau ubupuwani Tanai Bagi Kawaya kau tegebi ki mu mete
tagebuwani. 23 Kau nau mete ewapuru eyaka mena ki maba nau mu
mete ewapuru eyaka mena da mu kuduba deni mena mu rabinamaga
eyakamenaigamana ki nana. Mu notamaga eyaka mena inako idiwono
ki ka nau tagararasiniyamu ragidai mu emitamini manako kataitagisi da
kau nau tonosinibi bausugubuwani. Kau nau nota kwarikwarisisiniyei
ki maba nau sumasiniyamu ragidai kau mu mete kina inako nota
kwarikwarisitamiyei, ko ki ka iyapana ki mete kataitagisi.

24 Mamai, kau kunuma waira eba yamanapipi makeya ki kau nau
notasiniyeya. Kau iyapanagiyoma kuduba nau idaneya nakapipi ki nau
tanini tegebi ki maramara empamana ki nana ka nau nuwaneya nau bani
tondoni tawanai ki mu mete ika idiwono. 25 Mamai, kau ka Notagi Eyaka
Mena Supasupai Apunai. Kau tagararaniyamu ragidai mu eba kataimugu
kau ko nau kataineya kau ade nau sumasiniyamu ragidai ki mu mete
kataimugu da kau nau tonosinibi kawapuwani. 26 Kau yonagi ki nau mu
tadebuwani kewowena ade aita ewa ka nau kawareya mu ade tadeyoni da
mu kataitagisi da kau nau nota kwarikwarisi-siniyei ki maba ka mu mete
inako deni deni nota kwarikwarisi kasiwara-togomono idiwono manako
nau mu mete ewapuru eyaka mena idiwomu ade mu nau mete inako
ewapuru eyaka mena idiwomu."

Iyapana Iyesu wadumupu kayatagubu
(Mateyu 26:47-56; Maki 14:43-50; Ruki 22:47-53)

18 1 Iyesu Mamanuga God bameya guriguriwena kewowena manako
kipu ubupu e tadeyau kabukabuwa ragidai mete waratapu
tawana ki kamadumpu kayatagubu awana marai munta mo si ka Kidoni
purumupu manako papasi buridere tawana mo bautagubu. 2 Wata ki ka
Iyesu yogoi tapu apunai Diyudiyasi ki e mete kataiya. Naiya mena ka
Iyesu mara ropani kawaya e tadeyau kabukabuwa ragidai mu mete ika
idiwa. 3 Apunu Diyudiyasi karako piyara ragidai ade iyapana dai ki Parisi
ragidai ade Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu tonotampu
ki bananatapu mete wata ki kayatagubu. Mu siwe beumpu ade ta yo
kepata mete tempu bautagubu. 4 Iyesu bameya gwede mosi badidi ewa
wenawagana ki kuduba e kataiya ki pokere yawira ragidai ki bautagubu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka e kanibu mu yabaramugu ubupu manako manutapu, wagubu ke; “Wi nima kwaenepiyamu iwu?”

5 “Nu ka Iyesu, tawana Nasareta apunai ki e kwaenepemei.”

Mu inako tagubu manako Iyesu denai wagubu ke: “Nau yau kena.”

E yogoi tapu apunai Diyudiyasi ika piyara ragidai mu paunamugu uburawa.

6-7 Iyesu yona denai inako wagubu wainamupu ka iyapana ki kudu taga-mugere danatagubu gwempu wairau ukwampu. Ko Iyesu kawareya mu ade manutapu, wagubu ke; “Wi nima kwaenepiyamu iwu?”

E inako wagubu, manako mu ade tagubu ke; “Nu ka Iyesu, tawana Nasareta apunai ki e kwaenepemei.”

8 Ko Iyesu denai mu tadebu, wagubu ke; “Nau ororeya mena nidibuwani da ‘Nau yau kena’, ki pokere wi nau kwaenesiniyamu iwu ka baganai ko nau kowakowaniyoma yau mu kamadita-muri kayatagisi. 9 (E yona ki wagubu mibai ka e naiya e Mamai badidi sibu ki mibai wenawagana ki nana. E naiya e Mamai sibu, wagubu ke; ‘Iyapana kuduba tegebi ki eyaka mena mo nau eba wadubuwani kaupuwani.’)

10 Ki makeya ka apunu Saimoni si daikere ka Pita e kerebai wadubu iyara apunai mosi minibu manako e wenagui garu deneya mebu puru. Apunu ki bidara wadubu e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga e bigabigai apunai mosi si ka Marukasi. 11 Ko Iyesu wirawena apunu Pita sibu, wagubu ke; “Kau kerebagi wadi ade wateya tari. Nau Mamai nau makari bananapana sisiyai sidibu ki nau karako bananapani ko yawata ki kau eba bodapi.”

Mu Iyesu wadumupu apunu Anasi bameya bautagubu

12 Piyara ragidai mu kawaimaga mete kina ade yawira ragidai dai ki mu kaimpu Iyesu wadumpu dokodoko e idai umamupu, 13 manako wadumpu apunu Kaipasi e memenaguwai si ka Anasi tawaiya kayatagubu. Kwamura ki makeya ka apunu Kaipasi Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga tondawa. 14 E naiya Diyu ragidai inako tadebu, wagubu ke; ‘Nu kuduba popoigamu ki ka eba baganai, ko iyapana mosi nu kuduba nene poyagisi ki ka bagi kawaya.’

Apunu Pita Iyesu nene wagubu gogagoga
(Mateyu 26:69-70; Maki 14:66-68; Ruki 22:55-57)

15 Apunu Saimoni si daikere ka Pita ade Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai mosi ki Iyesu eweya weki gwaiya kayatagubu kaiwa. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki Pita waretai ki e kataiya ki pokere mu apunu kawai ki e tawaiya bautagubu ka Pita waretai ki Iyesu eweya tawa ki yapu, 16 ko Pita e eya ka ika gari tagaiya uburawa. Pita e waretai ade wirawena matarau bauwena manako munu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ridai mosi ika gari katamurui dagura uburawa ki sibu manako ewa kanibu Pita wadubu gari rabineya kebomupu. 17 Mu kebomawa ka munu ridai ki Pita empupu manako sibu, wagubu ke; “Kau ka mu wadumpu apunai ki e kowakowai mosi diyayai eminiyakani.”

Ko Pita e midi minibu, wagubu ke; “Ae, nau pa mena.”

18 Ki ka nusuru kawaya ki pokere apunu kawai ki e bigabigaiyoma imatau mata mo pasumpu ika mata emi-tamiyawa idiwa manako Pita ika bau-wena ka e mete kina kanibu mata empiyawa.

Mu Iyesu siyamawa wirawira
(Mateyu 26:59-66; Maki 14:55-64; Ruki 22:66-71)

19 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu kawaimaga ki e ubupu Iyesu yona badidi iyapana tadeyawa ki nene e manupiyawa ade e tadeyau kabukabuwa ragidai mu sisiya-maga mete kina e siyana ki nana manu-piyawa. 20 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau yona weki gwaiya mo eba suwege-keya ko guriguri tawai rabineya ade Mamanuga God e Tawai ki rabineya ka nau iyapana kuduba mu paunamugu uburekeya yona matarau mena suwege-keya. 21 Ki pokere kau gwede nana nau inako manusiniyei? Nau wainasinimawa ragidai ki mu mena manutami. Nau badidi tadeyekeya ki kuduba mu katai-mugu ki pokere mu tagisi.”

22 Iyesu yona ki wagawa makeya ka apunu kawai ki e bigabigai apunai mosi ika Iyesu madaneya uburawa ki Iyesu kwanabeya minibu manako sibu, wagubu ke; “Kau Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga inako eba siyowa.”

23 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Nau yona mo paerepuwani suwagu-buwani ki kau sisiya ki iyapana yau kuduba matarau tade da mu waina-pomoto. Ko nau yona mibai suwagu-buwani ki kau badidi pokere nau susinibi?”

24 Mu yonamaga kewowena ka apunu Anasi ubupu Iyesu wadubu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga Kaipasi bameya tonopupu ko e idai umamupu ki taburubai mu eba rikamupu.

Pita Iyesu nene ade wagubu gogagoga
(Mateyu 26:71-75; Maki 14:69-72; Ruki 22:58-62)

25 Ki makeya ka apunu Pita ika mata empiyawa tondawa manako iyapana dai ki e simupu, tagubu ke; “Nu wainapemei da kau ka mu wadumupu apunai ki e waretai mosi.”

Ko apunu Pita denai wagubu gogagoga, wagubu ke; “Ae, nau ka eba e mete iweya.”

26 Mu Iyesu wadamawa makeya ka apunu Pita Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga e bigabigai apunai mosi e wenagui mebu puru, ko karako ka apunu ki e rakarakai mosi Pita empupu manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sibu, wagubu ke; “Mu apunu ki buri wadamawa wateya ki ka nau kau mete ika emini-buwani wainapakani.”

27 Ko Pita ade wagubu gogagoga manako ki makeya ka e kokoroku wagubu wainapupu.

Iyesu kaiwawo Pairasi yabareya ubupu
(Mateyu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5; Ruki 23:1-5)

28 Nawaru puruwena didiburu mena ka iyapana ki Iyesu wadumpu apunu Kaipasi tawai ki kamadumpu manako piyara ragidai mu kawaimaga e tawaiya kayatagubu. Ika bautagubu ka Diyu ragidai tawa ki rabineya eba kaimupu ko mu ika imatau ubumawa mibai ka mu wainamupu da mu tawana kwaiyanai ragidai ki mu tawamugu kaiwoto ki ka mu bigi tageni manako mu ewa ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ki eba kupomoto.
29 Mu inako wainapamawa ki pokere tawa ki apunai si ka Pairasi ubupu mu bamamugu matarau bauwena manako manutapu, wagubu ke; “Apunu yau berokoi badidi kwaewena emupu were e kirapiyamu?”

30 Ko mu denai tagubu ke; “E berokoi mo eba kwaewagubena maba ki ka nu e asusu eba wadumpena kau bamageya baigumpena ko e berokoi kwaewena ki pokere nu e wadimipi kau bamageya baigibi.”

31 Mu inako tagubu ki pokere apunu Pairasi denai wagubu ke; “Wi wibo wadumuri kaiwagi manako wi wibo goraga badidi wagau ki pokaiya e makeya makeya wade supasupa-pumuri.”

Ko Diyu ragidai ki denai tagubu ke; “Nu ka ororeya mena nu nubo goranuga pokaiya e paerei ki wadimipi supasupa kewowena ko e paerei ki denai e mini-mana poyo ki kasiyarai ka piyara ragidai wi bamagau ko eba nu bamanugu.” **32** (Iyesu naiya badidi maba powagana sisiyai wagubu ki mibai karako wenawena yau kena.)

33 Apunu Pairasi wirawena e tawai rabineya ade kanibu manako wirawena Iyesu empupu sibu, wagubu ke; “Diyu ragidai mu Kaiwawomaga kau baganai bo?”

34 Ko Iyesu denai wagubu ke; “Nau yonani ki nuwagibi ki kau kaubo yabarageya nuwagibi bo iyapana dai kau nidimupu were nuwagibi?”

35 Ko apunu Pairasi denai wagubu ke; “Nau ka eba Diyu ragidai wi iyapanaga ko kau kiya iyapanagiyoma ade Mama-nuga God bameya dobopiyamu ragidai mete kina mu kau wadinimpu nau idani rabineya tamunimpu. Ki pokere, kau berokoi badidi kwaenugibi ki kau matarau nau kabuwasini.”

36 Apunu Pairasi inako wagubu, manako Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Nau ka eba waira yau e kaiwawoi. Nau waira yau kaiwawoi tondibena ki ka nau kowakowaniyoma karako bau-tagumpena taburuba pokaiya uma-sinimpu yau purumpena manako Diyu ragidai nau eba wadisinimpena. Nau ka eba waira yau nene kaiwawosugu-buwani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

37 Iyesu inako wagubu ki pokere apunu Pairasi e ade manupupu, wagubu
ke; “Kau mibai kaiwawo ki karako matarau nuwagi da nau wainapani.”
Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke: “Ena, kau ki kei nuwegei. Nau
iyapana yona mibai tadeyana ki nana waira yau kawareya kawapuwani
ki pokere yona mibai wainapiyamu ragidai ki mu ka nau yonani ki mete
wainapiyamu.”
38 Iyesu yona ki wagubu ka apunu Pairasi ubupu e ade manupupu,
wagubu ke; “Ko yona mibai ka gwede?”

Apunu Pairasi Iyesu powagana yonai wagubu
(Mateyu 27:15-31; Maki 15:6-20; Ruki 23:13-25)

Apunu Pairasi yona ki wagubu ade wirawena matarau ade bauwena,
manako Diyu ragidai tadebu, wagubu ke; “Apunu ki berokoi kwaewena
ki mibai mo nau eba bananapuwani. 39 Ko wi bususuga ka ‘Mamanuga
God Raurunibu Poragai’ ki kawareya iyapana mo diburawena ki e
si iwagi manako nau dibura gudui kwaipani da dibura apunai ki
baiyagisi kayayagisi. Ki pokere, wi nuwagau nau karako Diyu ragidai wi
Kaiwawoga yau tonopani da e baiyagisi matarau kayayagisi bo?”
40 E inako wagubu ko mu denai mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu
ke; “Eba eyo ko kau apunu Barabasi tonopi da e baiyagisi kayayagisi.”
(Apunu Barabarasi e ka apunu yawiyawirai mosi ki pokere diburawena.)

19 1 Ki eweya ka apunu Pairasi ubupu piyara ragidai Iyesu
taburuba pokaiya minimana ki nana tadebu, 2 manako mu e
raukekepamawa da kamadumpu ka mu impunewa dai tempu e debaiya
painimupu ade midi tatamai daragai bagi kawaya mosi wadumpu e
monagamupu, 3 manako waegeyageyamapamawa siyamawa, tagamawa
ke; “Kaiwa kaiwa Diyu ragidai mu Kaiwawomaga.” Mu inako tagamawa
manako kaimpu Iyesu kwanabeya minimupu.
4 Ko apunu Pairasi e ade wirawena matarau bauwena manako
iyapana tadebu, wagubu ke; “E berokoi badidi kwaewena ki mo nau eba
bananapuwani ki pokere nau karako yadani matarau bausugani tarani
da wi e empumuri.” 5 E inako wagubu manako Iyesu impunewa debaiya
painimupu ade midi tatamai daragai monagamupu inako mete matarau
bauwena ika ubupu. Ika uburawa ka apunu Pairasi iyapana tadebu,
wagubu ke; “Empumuri, apunu ki yau kena.”
6 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu bigabigamuguma
mete kina Iyesu ika uburawa emupu ka mu ewapuru mena mu
bonanamaga ragiragi kawaya tagamawa ke; “Ripa korosi naureya
minimuri poyo. Ripa korosi naureya minimuri poyo.”
Ko apunu Pairasi denai mu tadebu, wagubu ke; “Ki ka wi wibo
wadumuri ripa korosi naureya e minimuri poyo mibai ka e berokoi badidi
kwaewena ki mo nau eba bananapuwani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Apunu Pairasi inako wagubu, ko Diyu ragidai denai tagubu ke;
"Apunu yau poyagisi mibai ka e goranuga raurupiyawa e eya wagawa da
e ka Mamanuga God e Gubagai."
8 Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e notai kowena kudu wainapupu,
9 manako ubupu Iyesu wadubu wira-tagubu tawa rabineya kaimpu manako
Iyesu ade manupupu, wagubu ke; "Kau tawana bani were baunugibi?"
E inako wagubu ko Iyesu yona denai mo eba wagubu, 10 ki pokere
apunu Pairasi e ade sibu, wagubu ke; "Kau badidi pokere yona denai
mo eba nuwegei? Nau kasiyarani pokaiya ki kau baunuwagi matarau
kayanuwagi ade nau kasiyarani pokaiya ki kau ripa korosi naureya
ponuwagi. Nau kasiyarani inako ki kau kataigeya bo pa mena?"
11 Apunu Pairasi inako wagubu, ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke;
"Nau Mamai kau kasiyaragi ki eba negebena ki ka kau kasiyaragi nau
bamaneya pa mena ade kau inako eba nuwagubena. Ki pokere, kau
paeregi ki bigi ka maraitau erida ko nau wadisinibu kau idagi rabineya
tamusinibu apunai ki e paerei ki bigi ka kawaya esida."
12 Apunu Pairasi yona ki wainapupu ka e Iyesu tonopana matarau
bauwagana kayawagana ki yawatai kwaenepiyawa, ko Diyu ragidai
ewapuru mena mu bonanamaga ragiragi kawaya ade tagubu ke; "Iyapana
nima yagisi da e eya ka kawai ki ka e nu kawainuga kawai Sita e iyarai ki
pokere kau apunu yau tonopi matarau baiyagisi kayayagisi ki ka kau eba
nu kawainuga kawai Sita e waretai."
13 Apunu Pairasi mu yonamaga ki wainapupu ka e Iyesu wadubu
matarau bauwena manako e ebo kemai ki kawareya yapu tondubu. Kema
ki watai ki mu yona Iburu were si 'Gabata' tagamu, ko ki ka gwarantana.
14 Karako ka madega paunau wadana kwaewagawa ko marawani ka
'Mama-nuga God Nu Raurunibu ki Poragai'. Ko apunu Pairasi ubupu Diyu
ragidai tadebu, wagubu ke; "Wi Kaiwawoga ka yau kena."
15 Ko mu denai patapamawa mu bonanamaga ragiragi kawaya
tagamawa ke; "Wadumuri kaiwagi. Ripa korosi naureya minimuri poyo."
Iyapana inako tagamawa ko apunu Pairasi mu ade manutapu, wagubu
ke; "Wi mibai nuwagau nau uburani wi Kaiwawoga yau ripa korosi
naureya miniyani poyo bo?"
Ko Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai denai tagubu ke; "Nu
kaiwawonuga ka Sita eya mena. Nu kaiwawonuga kudubai mo pa mena."
16 Mu inako tagamawa ki pokere apunu Pairasi ubupu Iyesu wadamana
ripa korosi naureya minimana poyo ki yonai e piyaraiyoma tadebu.

Mu Iyesu ripa korosi naureya minimupu poyo
(Mateyu 27:32-44; Maki 15:21-32; Ruki 23:26-43)

17 Piyara ragidai Iyesu wadumupu ripa korosi mosi yamanamupu ki
wadumpu kwempu manako e ripa korosi ki kawarapupu kaniyawa da tawana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mo si ka Deba Suwana tagubu ki bautagubu. Yona Iburu were ka mu tawana ki si 'Gorogata' tagamu. **18** Ika bautagubu ka mu Iyesu ripa korosi naureya ikokomupu ade iyapana apeya mete tetampu e madanai daikere daikere ikokotampu. **19-20** Ko apunu Pairasi oka mo yona Iburu were ade yona Roumi were ade yona Guriki pokaiya okapupu ki mu Iyesu debaiya ripa korosi naureya minimupu. Oka tapu ki inako wagubu; 'Yau ka tawana Nasareta apunai Iyesu. Diyu ragidai mu Kaiwawomaga ka eyo.' Iyesu ripa korosi naureya ikokomupu watai ka eba rowarowa kawaya ko natere Diyerusa-remu bameya ki pokere Diyu ragidai ropani kawaya ika yawatau kebomawa oka ki iyabamupu. **21** Ko Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ubumpu apunu Pairasi simupu, tagubu ke; "Kau yona 'Diyu ragidai mu Kaiwawomaga ka eyo', ki kau eba tapena ko kau yona inako okapena; 'Apunu yau wagubu da e ka Diyu ragidai mu Kaiwawomaga'.

22 Mu inako tagubu ko apunu Pairasi denai mu tadebu, wagubu ke; "Nau oka badidi okapuwani ki nau okapuwani kewowena."

23 Piyara ragidai apeya apeya ki Iyesu ripa korosi naureya ikokomupu kewowena ka mu e gwedegwedei rikamupu ki damumupu mubo mubo temupu. E midi tatamai bagi rowarowa kawaya pa painiwagawa umawa ki mu mete wadumupu, **24** tagubu ke; "Dabuwa bagi kawaya yau ki nu eba purupamu ko nu yanuwa munta mo kwaigamu manako nima si yanuwa ki rabineya yabiri baiyagisi ki e yadini. Mu inako tagubu ki ka Mamanuga God e okai mosi badidi wagubu ki makeya makeya wenawena. Oka ki inako wagubu ke; 'Mu nau gwedegwedeni purumupu mu mubo denemugu dene-mugu temupu manako yanuwa mo kwaetagubu ki pokaiya mu nau midini tatamai wadumupu.'

Piyara ragidai yona ki makeya makeya kwaetagubu.

Iyesu e waretai mosi ubupu Iyesu inai inapupu

25 Ripa korosi bameya ka ridi apeya apeya ika ubumawa. Mosi ka Iyesu e eya inai, mosi ka Iyesu inai ki e yowai, mosi ka apunu Koropasi e wainai si ka Meri, ade mosi ka Meri Magidarini.

26 Iyesu inai ika uburawa empupu ade e tadeyau kabukabuwa apunai mosi ki e nuwaiya po eyo ki mete ika uburawa empupu ki ka e inai inako sibu, wagubu ke; "Inani, apunu ki kau karako gubagapi." **27** Ade e tadeyawa kabukabuwa apunai ki mete empupu sibu, wagubu ke; "Kau inagi ki kena." Iyesu inako wagubu ki pokere mara ki makeya ka e tadeyau kabukabuwa apunai ki Iyesu inai inapupu manako ewa bananapupu tawaiya kayatagubu manako mu ewapuru mena idiwa.

Iyesu powena

(Mateyu 27:45-56; Maki 15:33-41; Ruki 23:44-49)

28 Iyesu wainapupu da e upi kuduba kewowena. Ko oragai ragidai Mama-nuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai takari

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawaya oka tampu ki mibai makeya makeya wenawagana ki nana ka e wagubu ke; “Awana gobani wagau.”

29 Ika wairau ka awana suwakarai mosi si ka winiga karakara kopakai pokaiya minimpu posiwena ika tampu tondawa ki pokere iyapana dai dabuwa tenai mosi awana ki rabineya kaumupu manako sikurumupu Iyesu umuneya tamupu. 30 Iyesu umuneya tamupu manako e dabuwa ki remoremopiyawa da kamadubu, wagubu ke; “Ika kewo-wena.” E inako wagubu kuwena manako e nonai toporuwena powena.

Piyara apunai mosi Iyesu ta were ugwadubu

31 Mara karako ka bagibagi siyarai, ki pokere Diyu ragidai poraga bani yo gwedegwede kuduba tepiyamu tawiya-tagamu okukunatagamu da marawani ki ka mu maramaga kawai da mu pa aiyata idiwana marai. Diyu ragidai dai karako kayatagubu apunu Pairasi bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke; “Kau badidi wainapiyei? Marawani ka nu maranuga kawai da nu pa idiwana marai ki pokere nu nuwa-nugu ka wi piyara ragidai karako kaiwagi iyapana ripa korosi naureya ikokotampu ki mu kerapumaga suwanai gaipumuri da mu garugaru mena popotagisi manako mu kwakwarepu-maga karako mena tepumuri kaiwagi ononotamuri.”

32 Kaiwawo Pairasi wagubu da baganai manako e piyara ragidai dai tonotapu kayatagubu ripa korosi wateya bautagubu manako apunu ki Iyesu madanai daikere uburawa ki e kerarai suwanai gaimupu manako ewa e waretai ki e kerarai suwanai mete gaimupu.

33 Mu Iyesu bameya bautagubu ko e ororeya mena powena emupu ki pokere e kerarai suwanai ki mu eba gaimupu, 34 ko piyara apunai ki mosi ta wadubu kanibu Iyesu madaneya ugwadubu baura manako e darai ade e awanai ki garugaru mena bauwena kayawena. 35 (Nau yau kuduba nau naubo yabunere matarau badidi empuwani ki nau karako oka pokaiya tarakani da wi ki mete wainapamana sumapamana ki nana. Nau kataineya da nau karako suwagubuwani ki kuduba mibai.) 36 Piyara ragidai Iyesu kerarai suwanai eba gaimupu ki mu Mamanuga God naiya Iyesu nene badidi wagubu oka tampu ki makeya kwaetagubu. Oka ki mosi inako wagubu ke; ‘E suwanai mo ki mu eba minimupu kaiyara’. 37 Ade Mamanuga God e okai mosi takari kawaya tampu ka yau kena; ‘Ta were ugwadumpu apunai ki mu yabumugere empomoto.’

Mu Iyesu kwakwarepui ragu tamupu
(Mateyu 27:57-61; Maki 15:42-47; Ruki 23:50-56)

38 Tawana Arimateya mu apunu-maga mosi si ka Diyosepa. E Iyesu sumapiyawa ko e Diyu ragidai mu kawakawaimuguma mu kudumugu mete wainapiyawa ki pokere e Iyesu sisiyai matarau eba wagawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

umawa. Karako ka e ubupu kaiwawo Pairasi bameya kayawena Iyesu kwakwarepui wadana ononopana ki manui wadubu manako ewa kayawena Iyesu kwakwarepui ripa korosi naureya rikapupu.

39 Apunu mosi si ka Nikodimasi. E naiya Iyesu bameya kemorau bauwena apunai ki kena. E karako ripa otai aurai bagi kawaya mo wadubu mete ika bauwena. Ripa otai ki ka bisi kawaya igwa posiwena ki bitai maba. 40 Iyapana apeya ki Iyesu kwakwarepui wadumupu ripa otai pokaiya monagamupu manako ewa aukwara tenai rowarowa kawaya mo wadumpu e midi kwakwarepui kuduba painimupu. Diyu ragidai popotagamu ki ka mu inako kwaetagamu were ononotamiyamu.

41 Ripa korosi naureya minimpu poyo ki watai bameya ka ragu waunai mosi ika uburawa ki rabineya iyapana mosi naiya ika eba ononomupu. 42 Marawani ka Diyu ragidai mu aiyatamaga kawaya ki marai ki pokere iyapana apeya ki karako Iyesu kwakwarepui wadumpu ragu ki rabineya tamupu.

Iyesu powena, ko ade iyawena kipu ubupu
(Mateyu 28:1-8; Maki 16:1-8; Ruki 24:1-12)

20 1 Pura kawaiya, nawaru sisipui teyanawa makeya ka ridi mosi si ka Meri Magidarini kipu ubupu ragu ki rabineya Iyesu kwakwarepui tampu ki empana kayawena. E ika bauwena manako bowa kawaya ki ragu minimpu bodampu ki gwairiwena empupu. 2 Empiyawa da kamadubu ka e garugaru mena wirawena kayawena apunu Saimoni si daikere ka Pita ade Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai mosi ki Iyesu nuwaiya po apunai ki mete kina mu bamamugu bauwena. Bauwena manako tadebu, wagubu ke; “Nu Kaiwawonuga e kwakwarepui ragu rabineya tamupu ki mu wadumupu kayatagubu bani tamupu ko ki nau eba kataineya.”

3 Mu yona ki wainamupu ka apunu Pita e waretai ki mete kina kimpu ubumpu garugaru mena ragu ki empa-mana ki nana kayatagubu. 4 Mu garu-garupamawa ko e waretai ki yabiri ragu bauwena ko Pita ewa bauwena. 5 Yabiri bauwena apunai ki tapu kekera ragu rabineya yabu tapu manako e Iyesu gerowoi mena ika ukwarawa empupu. Ko e ragu rabineya eba kanibu ko matarau ika uburawa.

6 Apunu Saimoni si daikere ka Pita ewa bauwena ragu rabineya garugaru mena kutokuto kanibu yabu tapu manako e mete kina gerowo mena ika ukwarawa empupu. 7 Aukwara tenai mosi ki mu Iyesu debaiya painimupu ki ika bonipupu daikere ukwarawa empupu. Gerowoi ki daikere ukwarawa empupu. 8 Yabiri bauwena apunai ki e mete ragu rabineya kaimupu manako e mete empupu sumapupu.

9 Oragai ragidai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai Iyesu iyawagana kirana uburana yonai takari kawaya tagubu

oka tampu ki ka apunu Pita ade e waretai ki mu naiya eba kataimugu.
10 Mu ragu ki kamadumpu manako wiratagubu mu mubo tawamugu ade
kayatagubu.

Ridi Meri Magidarini Iyesu matarau empupu
(Mateyu 28:9-10; Maki 16:9-14)

11 Ko ridi Meri Magidarini ragu madaneya ika yadi kirawa uburawa
manako e tapu kekera ragu rabineya yabu tapu, 12 manako aneya apeya
mu midimaga tatamai poe utatagubu ki ika ragu rabineya idiwa emitapu.
Aneya mosi ka Iyesu naiya ukwarawa watai debaiya tondawa ko mosi ka
e ukwarawa watai kerareya tondawa. 13 Aneya ki Meri emupu manako
simupu, tagubu ke; "Ridi, kau gwede yadi kirei?"

Ko e denai wagubu ke; "Nau Kaiwawoni powena ko mu e kwakware-
pui wadumpu kayatagubu bani tamupu ki nau eba kataineya ki pokere
nau yadi kirakani." 14 E inako wagubu manako wirawena apunu mosi
ika tagaiya uburawa ki empupu. Apunu ki ka Iyesu ko Meri e gogopupu.
15 Gogopiyawa ko Iyesu ubupu ridi Meri empupu manako sibu, wagubu
ke; "Ridi, kau gwede yadi kirei? Kau nima kwaenepiyei?"

Meri wainapupu da apunu ki ka waira ki kwayubapiyau apunai mosi
ki pokere denai e sibu, wagubu ke: "Bada, e kwakwarepui ki kau wadibi
kayanugibi bo? Ki kau bani tapi ki kabuwasini da nau kayasugani
yadani."

16 Ko Iyesu denai Meri sibu, wagubu ke; "Meri."

Ki makeya ka ridi Meri wirawena Iyesu naigida mena empiyawa
manako e bonanai kawaya e yonai Iburu were wagubu ke; "Raboni." (Ki
ka; 'Sidiyei Kabukabuwa Apunai.')

17 Ko Iyesu e sibu, wagubu ke; "Kau nau midini eba wadi mibai ka nau
waunitau nau Mamai bameya ade kayasugani. Ko karako kayanuwagi
nau yowaniyoma nau sumasiniyamu ragidai ki mu tade, nuwagi ke; 'Iyesu
wagubu ke; Nau wirasugani kayasugani nau Mamai God bameya, nau yo
wi ewapuru Mamanuga God e bameya."

18 Iyesu inako wagubu manako ridi Meri Magidarini kipu ubupu
kayawena Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai mu bamamugu bauwena
manako tadebu, wagubu ke; "Nu Kaiwawonuga nau matarau empuwani."
E inako wagubu manako Iyesu badidi sibu ki makeya makeya e mu mete
tadebu.

Iyesu tadeyau kabukabuwa ragidai e eya matarau emupu
(Mateyu 28:16-20; Maki 16:14-18; Ruki 24:36-49)

19 Pura kawai ki kemoreya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai Diyu
ragidai kudumugu mu tawamaga rabineya gudu umamupu idiwa. Mu
gudu umamupu idiwa ko Iyesu bani bauwena mu paunamugu uburawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako yona inako tadebu, wagubu ke; “Wi notaga kwarisiyagisi kudu eba wainapiyoi ko nuwabagi rabineya idiwoi.” 20 E inako wagubu, manako e idai daikere daikere e madanai mete ugwadumpu baura ki watai mu kabuwatapu emupu. Emupu ka mu e mamamai ebotau wainamupu manako tagubu ke; “Kaiwawonuga, kau mibai baunugibi.”

21 Ko Iyesu mu ade tadebu, wagubu ke; “Wi notaga kwarisiyagisi kudu eba wainapiyoi ko nuwabagi rabineya idiwoi. Nau Mamai naiya nau tonosinibu kawapuwani ki maba karako nau wi mete tononiyakani.” 22 E inako wagubu, manako e umunai aurai pokaiya mu puwatapu, wagubu ke; “Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki nau karako negeyakani ki wi wadumuri.” 23 Ade wagubu ke; “Wi iyapana bera-maga berokoi mo empumuri manako nau kasiyarani pokaiya surupumuri ki ka nau mu beramaga berokoi ki mete surupani kewoyagisi. Ko wi iyapana beramaga berokoi mo empumuri ko nau kasiyarani pokaiya eba surupumuri ki ka nau mete kina mu beramaga berokoi ki eba surupani.” Iyesu inako tadebu.

Apunu Tomasi e notai apeya apeya

24 Iyesu ika mu bamamugu bauwena ki makeya ka e tadeyau kabukabuwa ragidai ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki apunai mosi si Tomasi si daikere ka Nasuruwa simupu ki tawana mo kayawena. 25 E ewa bauwena manako e kowaiyoma e simupu, tagubu ke; “Nu Kaiwawonuga ade iyawena yewe bamanugu bauwena ki nu yabunugere matarau emipi.” Mu inako tagubu ko apunu Tomasi denai wagubu ke; “E idai ikoko pokaiya minimupu watai ki nau empena nau idani gurai wateya tapena ade e madaneya ugwadumpu wateya nau idani kweupena ki nau wi sumanibena. Ko wi iwagubu ki nau eba sumapakani.”

26 Pura eyaka mena kewowena eweya ka Iyesu e tadeyau kabukabuwa ragidai apunu Tomasi mete kina gudu umampu tawa rabineya idiwa manako Iyesu ade bani bauwena mu paunamugu ubupu, wagubu ke; “Wi notaga kwarisi-yagisi kudu eba wainapiyoi ko nuwabagi rabineya idiwoi.” 27 E inako wagubu manako wirawena apunu Tomasi empupu sibu, wagubu ke; “Kau idagi gurai yewe tari nau idani emani. Kau idagi yewe roronapi nau madanineya kweupi. Kau nau eba sumasinibi ko karako kau notagi apeya apeya ki kamadi kau notagi eyaka mena nau sumasiniyowa.”

28 Apunu Tomasi yona ki wainapupu ka e denai Iyesu sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni. Kau ka nau Kaiwawoni, kau ka God.” 29 Ko Iyesu ubupu apunu Tomasi ade sibu, wagubu ke; “Kau nau matarau emisinibi ki pokere nau sumasinibi. Iyapana nau eba emisini-yamu ko pa sumasiniyamu ki ka mu mamamatogomono idiwono.” Iyesu inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Diyoni oka yau tapu ki kerarai

30 Iyesu ubupu nu nidiyawa kabu-kabuwa ragidai nu yabunugu
matakira ropani kawaya kwaewagawa empemeya ko oka yau rabineya
ka nau ki dai mena okapuwani. 31 Ko wi naigida mena kataigamana
wetawetara ki nana da Iyesu e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso ade
e ka Mamanuga God e eya Gubagai ki pokere ka nau karako oka yau
mena okapakani. Wi e sumapiyoi idiwoi ki ka wi e si pokaiya iya waunai
wadumuri idiwoi.

Iyesu e kowakowaiyoma bamamugu ade matarawena

21 1 Ki eweya ka Iyesu kaburu kawaya Taibiriyasi papateya e
tadeyau kabukabuwa ragidai mu bamamugu ade matarawena.
2 Apunu Saimoni si daikere ka Pita yo apunu Tomasi e si mu Nasuruwa
simupu yo natere Kainani tawana Gariri rabineya mu apunumaga mosi si
ka Nataniyero yo apunu Tabadi e gubagai-yoma apeya yo Iyesu e tadeyau
kabu-kabuwa ragidai apeya dai mete kina ki mu kuduba ewapuru mena
ika dibi-mupu idiwa, 3 manako apunu Pita ubupu e kowaiyoma ki tadebu,
wagubu ke; "Nau karako raubiyo nene kayasugani."

"Ki baganai, nu mete kaigamu."

Mu ewapuru mena kaimpu waka rabineya yampu manako kemora ki
rabineya kaburu kawareya raubiyo nene puwaritagamawa kaiwa idiwa
da nawaru puruwena ko mu raubiyo mo eba wadu-mupu. 4 Madega wauni
posiwagawa makeya ka Iyesu ika bauwena kaburu papateya uburawa ko
e tadeyau kabu-kabuwa ragidai ki mu e gogomupu. 5 Gogopamawa ko e
wena siyapu, wagubu ke; "Edamani, wi raubiyo dai tempu bo pa mena?"

Ko mu denai e simupu, tagubu ke; "Pa mena, nu mo eba wadimipi."

6 Mu inako tagubu manako Iyesu denai wagubu ke; "Wi puwari
wadu-muri waka madanai idanuga garu deneya kwenupumuri ki ka
wi raubiyo dai tepumuri." Mu e umunui wadumupu puwari wadumpu
kaburu rabineya ade kwenumupu manako ki makeya ka raubiyo puwari
posiwena mu tainipa-mana ko bisi kawaya.

7 Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai mosi ki Iyesu nuwaiya po eyo ki
wirawena apunu Pita sibu, wagubu ke; "Ki ka nu Kaiwawonuga bauwena
diyayai." Apunu Pita yona ki wainapupu ka e midi tatamai rikapupu
tapu ki garugaru mena e naureya ade umapu manako e Iyesu diriwai
kaburu sikipupu e bameya kayawena. 8 Ko Pita e kowai-yoma e eweya
waka kawareya puwari tainipamawa kebomawa. Kaburu papasi ka eba
rowarowa ko bamanugutau. 9 Mu kaburu papateya bautagubu ka mu
raubiyo dai matau kapusiratagubu urawa emupu ade bani dai mete ika
emupu. 10 Ko Iyesu mu tadebu, wagubu ke; "Raubiyo karako temupu ki
dai mete tepumuri kebomuri pasumuri."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Apunu Saimoni si daikere ka Pita kanibu waka kawareya yapu
puwari ki tainipupu papateya ade bauwena. Puwari ki rabineya ka
raubiyo kawakawai ropani kawaya (153) ika uburawa. Ki ka bisi
kawaya ko puwari ki eba puru-wena. 12 Ko Iyesu mu tadebu, wagubu ke;
"Kebomuri bani dai kupumuri." E tadeyau kabukabuwa ragidai e manu-
pamana ko mu kuduba kataimugu da e ka mu Kaiwawomaga ki pokere
mu mo e eba manumupu, tagubu ke; "Kau ka nima?" 13 Ko Iyesu kanibu
bani ki raubiyo mete tepupu mu tagebu.

14 Iyesu powena ade iyawena kipu ubupu eweya ka e yabiri e tadeyau
kabukabuwa ragidai mu bamamugu matarawena, paunau mo ade matara-
wena, ade karako ade matarawena yau kena.

Iyesu apunu Pita mete yonatagamawa

15 Mu kupetagamawa da kewowena eweya ka Iyesu apunu Saimoni si
daikere ka Pita inako sibu, wagubu ke; "Apunu Diyoni e gubagai Saimoni,
nau karako kau nidiyani wainapi; Kau kowagiyoma yau kuduba nau nota
kwarikwarisisiniyamu ko kau notagi nau bamaneya ka mu notamaga
maba bo kau notagi ka ade kawaya esida nau nota kwarikwarisisiniyei?"

Iyesu inako wagubu ko Pita denai wagubu ke; "Ena, Kaiwawoni, kau
kataigeya da nau nuwaneya po kau."

Pita inako wagubu manako Iyesu denai e ade sibu, wagubu
ke; "Baganai, nau papaniyoma sipi ki kuduba kau naigida mena
kwayubatamiyowa." 16 E inako wagubu manako Pita ade manu-pupu,
wagubu ke; "Apunu Diyoni e gubagai Saimoni, kau nau nota kwari-
kwarisisiniyei bo pa mena?"

"Ena, Kaiwawoni, kau kataigeya da nau nuwaneya po kau."

Pita kawareya inako ade wagubu manako Iyesu e ade sibu, wagubu ke;
"Baganai, nau papaniyoma sipi ki kau naigida mena kwayubatamiyowa."

17 Ki eweya ka Iyesu apunu Pita kawareya ade manupupu, wagubu ke;
"Apunu Diyoni e gubagai Saimoni, kau nau nota kwarikwarisisiniyei bo
pa mena?"

Iyesu Pita mara apeya eyaka inako manupiyawa ka Pita nuwaboyawena
manako e denai Iyesu sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, gwedegwede
kuduba ki kau kataigeya ki pokere nau nuwaneya po kau ki kau mete
kataigeya."

Pita inako wagubu manako Iyesu denai e ade sibu, wagubu ke;
"Baganai, nau papaniyoma sipi ki kau naigida mena kwayubatamiyowa.
18 Nau yona mibai kau nidiyani wainapi; Kau yaraga tondeya makeya
ki kau gwedegwedegi tepiyeya asusu kau kaubo nuwageya kayanugana
wainapiyeya ki umeya. Ko karako kau kawayanugibi makeya ka iyapana
mosi baiyagisi kau idagi roronapipi ki yadini doko manako kau eba
nuwageya kayanugana tawanai ki e kau tononiyoto kayanuwagi."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

19 Iyesu yona ki wagubu ki ka e apunu Pita ewa badidi maba powagana
Mamanuga God e si tepapana ki nana ki waigugui wagubu. Iyesu yona ki
wagubu kewowena ka e apunu Pita ade sibu wagubu ke; “Kau karako nau
ewaneya yabodowa.”

Nau Diyoni sisiyani Iyesu wagubu

20 Apunu Pita wirawena manako Iyesu e tadeyau kabukabuwa apunai
mosi ki Iyesu nuwaiya po apunai ki ika ewamugu yabadawa empupu.
Apunu ki ka naiya kupe siyarai ki kawareya riyawena kanibu Iyesu
madaneya tondubu manako manupupu, wagubu ke; ‘Kaiwawoni, kau
yogogi wagana apunai ka nima?’ Iyesu yo Pita mu ewamugu kaniyawa
apunai ki kena ka nau Diyoni oka yau tarakani. 21 Apunu Pita nau
emisinibu manako e wirawena Iyesu manupupu, wagubu ke; “Kaiwa-
woni, ko ade apunu yau bameya ka gwede wenayagisi?”

22 Ko Iyesu denai e sibu, wagubu ke; “Nau nuwaneya e tondana
kaniyana da nau ade wirasugana bausugana makeya ki ka nau naubo
mena ko ki ka eba kau nene da kau ki katainuwagi. Ko kau nau mena
ewaneya yabodowa.”

23 Iyesu yona ki wagubu ki pokere e sumapemei ragidai nu paunanugu
ka yona kawayawena kayawena da nau Diyoni eba posugana ki nana.
Ko Iyesu eba ki nene wagubu ko e wagubu ke; ‘Nau nuwaneya e tondana
kaniyana da nau wirasugana bausugana makeya ki ka nau naubo mena.’
E yona ki wagubu ki ka e nau Diyoni nau sisiyani wagubu.

24 Nau Diyoni yona yau suwagakani ade oka yau tarakani ko wi kuduba
kataigau da nau yona mibai mena suwagakani.

25 Iyesu gwedegwede marai kawai badidi kwaewagawa ki ka nau dai
mena yewe okapuwani. Nu e gwedegwede kuduba kwaewena ki makeya
makeya oka pokaiya tampena ki ka tawana tawana, madega kauwagau
madega posiwagau kuduba e okai ki posiwagubena.

Ika kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

BUSUSU

Iyesu Tonotapu Ragidai mu bususumaga

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Iyesu Tonotapu Ragidai mu bususumaga ka apunu Ruki e okapupu. Iyesu sumapamawa ragidai baididi kwaetagamawa Iyesu sisiyai iyapana badidi maba tademawa iwa ki bususui ropani kawaya oka yau rabineya. Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya tonopupu iyapana kawarimugu minibu siwa kasiyara tagebu manako kasiyara ki pokaiya ka mu matakira ebo ebo kwaetagamawa iwa.

Oka debai empamana ki kabuwai

Bususu yau kerarai *1:1-26*
Mu upimaga natere Diyerusaremu rabineya *2:1–8:3*
Mu upimaga tawana Diyudiya yo Sameriya rabineya *8:4–12:25*
Apunu Poru yabiri kayawena upiwagawa umawa *13:1–14:28*
Apunu Poru natere Diyerusaremu kayawena *15:1-35*
Apunu Poru paunau kayawena upiwagawa umawa *15:36–18:22*
Apunu Poru siyarai kayawena upiwagawa umawa *18:23–21:16*
Apunu Poru diburawena *21:17–28:31*

Iyesu e kowakowaiyoma bamamugu matarawagawa

1 1-2 Kaiwa kaiwa nau waretani Teopirasi. Iyesu e upi kerarai birika-
pupu badidi kwaewagawa e iyapana-iyoma badidi tadeyawa
kabukabuwa yarawa da kwauneya Mamanuga God e kasiyarai pokaiya
kunumau yapu kayawena ki sisiyai kuduba nau naiya mena oka pokaiya
kau kabuwanibuwani kewowena. Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya ki kasiyarai pokaiya ka e ubupu e winetapu tonotapu ragidai
gwaiyaba tadebu manako ewa kunumau yapu kayawena. 3 E powena
ade iya-wena kipu ubupu manako mara apunai apeya (40) ki rabineya
ka e mareya mareya mu bamamugu matarawagawa matakira ebo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ebo kwaewagawa da mu e iyawena kipu ubupu ki mibai mu mubo yabumugere naigida mena empamana ki nana. E mu bamamugu bauwagawa manako Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya idiwana ki sisiyai mu tadeyawa.

4 Mara mosi ka e mu bananatapu mete kupetagamawa idiwa da paunau ka e ubupu mu tadebu, wagubu ke; "Wi natere Diyerusaremu eba kamadumuri ko Mamanuga God e puyo mo wi nege-yana gwaiyabai wagubu ki nawanai mena ika idiwoi. Puyo ki sisiyai nau ororeya mena wi nidibuwani kewo-wena. **5** Apunu Diyoni ubupu awana pokaiya wi siruwanibu ko waunitau ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya kaworoto wi siruwaniyoto manako kasiyara negeni." Iyesu inako wagubu.

Iyesu kunumau yapu kayawena

6 Mu banabananatagubu mete idiwa manako mu e manumupu, tagubu ke; "Kaiwawonuga, kau gwede mara nu Isiraero ragidai nu bitanuga rikapi da nu bodanuguma bagi kawaya idiwa ki maba nu mete ade inako idiwomu? Kau gwede waunitau nu negeyana nuwagibi ki kau yau nene nuwagibi bo?"

7 Mu inako manumupu ko Iyesu denai wagubu ke; "Mara ki kena ki ka eba wi kataigau da wi kataiwagi. Mamanuga God e ebo mena gwede madega bo gwede mara e ebo kasiyarai pokaiya naiya mena winepupu tapu ki e mena kataiya. **8** Ko e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki kaworoto wi kawarigau miniyoto siwa kasiyara negeni manako ewa ki wi kaiwagi natere Diyerusaremu rabineya, tawana Diyudiya rabineya, tawana Sameriya rabineya, manako tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki inako kaiwagi wi yabugere badidi emupu bo wi wenagugere badidi wainamupu ki kuduba iyapana tadeyoi iwoi."

9 Iyesu yona ki wagubu kewowena ka Mamanuga God e wadubu tepapupu manako e kunumau yarawa mu yabu-mugere empamawa yarawa da oroguma gwaiya tewena kayawena manako mu e ewa mo eba emupu.

10 Mu kunumau esida yarawa ki empamawa idiwa manako iyapana apeya mu midimaga tatamai poe utatagubu ki garugaru mena bautagubu ika madanimugu ubumpu, tagubu ke; **11** "Tawana Gariri ragidai, wi gwede nana yewe ubumu kunumau esida yabu tamiyamu? Apunu Iyesu karako wi kamadinibu Mamanuga God e kasiyarai pokaiya kipu ubupu kunumau yapu kayawena. Ko e kipu ubupu kayawena emupu ki maba ka e ewa marai mosi ade wirayagisi baiyagisi." Iyapana apeya ki inako tagubu.

Apunu Diyudiyasi e watai apunu Mataiyasi wadubu

12 Mu yona ki wainamupu ka mu wiratagubu ripa 'oripi' wenatagubu kweyai ki kamadumpu manako natere Diyerusaremu ade kayatagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

(Natere Diyerusaremu ki ka eba uwama.) 13 Mu natere Diyerusaremu
bautagubu, manako ukwapamawa tawai ki rabinai tetaiya mo
yamupu. Iyapana ki mu simaga ka yau kena: apunu Pita, apunu Diyoni,
apunu Diyemesi, apunu Enduru, apunu Piripo, apunu Tomasi, apunu
Batoromaiya, apunu Mateyu, apunu Arapiyesi e gubagai si ka Diyemesi,
apunu Saimoni (e ka iyapana waira-maga gwandagi wagau ki apunai
mosi), ade apunu Diyemesi e gubagai si ka Diyudiyasi. 14 Iyapana ki
kena, ridi dai ki, Iyesu inai, ade Iyesu e eya yowa-iyoma mete kina ki
mu maramara dibipamawa idiwa mu nuwamaga notamaga eyaka mena
Mamanuga God bameya guriguritagamawa idiwa.

15 Mara ki makeya ka Iyesu suma-pamawa ragidai kuduba apunai
ida daikere kewowena daikere eyaka mena (120) ewapuru mena idiwa
manako apunu Pita mu paunamugu ubupu, 16-17 dimawena, wagubu ke;
"Iyapana-niyoma, takari kawaya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya oragai apunai Dewida kabuwapupu da e uburana apunu ki ewa
Iyesu wadamana yawatai iyapana kabuwatamana ki e sisiyai matarau
wagana ki nana. Oragai apunai Dewida Mamanuga God e okai badidi
tapu ki mibai wana wenawena. Apunu Diyudiyasi e ka nu waretanuga.
Nu Kaiwawonuga ubupu e mete wine-pupu ade e upi ka nu upinuga mete
eyaka mena."

18 (Apunu Diyudiyasi e bera berokoi mo kwaewena manako denai
bowa madai kwemupu ki pokaiya ka e waira mo gimarapupu. Waira ki
kawareya ka e gobere supu powena manako e romodoi sukwanawena e
rewonai matarau bauwena. 19 Natere Diyerusa-remu rabineya ka iyapana
kuduba e powena sisiyai ki wainamupu manako mu yonamugere ka mu
waira ki si 'Akerodama' simupu, ki ka; 'Apunu darai waira yau wadubu.)

20 Apunu Pita ade wagubu ke; "Oragai apunai Dewida e ubupu Oka
Umayo rabineya oka yau tapu, wagubu ke;

> 'E tawai gabo uburono da iyapana ewa tawa ki rabineya eba
> idiwono.'
>
> Ade oka mosi tapu, wagubu ke;
>
> 'E watai ka apunu mosi yadini.'

21-22 Oragai apunai Dewida oka inako tapu ki pokere apunu mosi
karako uburoto apunu Diyudiyasi e watai yadini manako nu
mete ubumamu Iyesu iyawena kipu ubupu ki sisiyai iyapana
tadeyomu iwomu. Ko apunu asusu mo inako eba uburoto ko apunu
mosi ki apunu Diyoni iyapana siruwatamiyawa ki e idai kerarai
empupu mete idiweya yameya da paunau nu Kaiwawonuga Iyesu
Mamanuga God e kasiyarai pokaiya kipu ubupu kayawena ki mete
empupu, apunu ki mosi karako uburoto nu mete inako iwomu."

23 Apunu Pita yona ki wagubu kewowena ka mu ubumpu iyapana apeya
mu simaga tagubu. Mosi ka Diyosepa si daikere ka Basabasi tagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

(E si mosi ka Diyastasi). Ade apunu mosi ka Mataiyasi. 24-25 Mu simaga
inako nakamupu manako guriguri-tagubu, tagubu ke; “Kaiwawonuga,
kau iyapana kuduba nu nuwanuga notanuga empiyei. Kau apunu
Diyudiyasi nu mete winenibi da e nu mete iwana kau upigi kwaigamana
ki nana. E kwaewena siyasiya ki pokere powena e ebo kayawagana
tawanai ki kayawena. Ko kau karako kabuwaniyo; Kau nima winepipi
da e karako uburoto apunu Diyudiyasi e watai yadini?” 26 Mu inako
guriguritagamawa da kamadumpu, kimpu ubumpu yanuwa marai
munta mo kwaetagubu manako ki pokaiya ka mu apunu Mataiyasi e
si bananamupu, ki pokere e kanibu Iyesu tonotapu ragidai ida esida
kewowena kerapu eyaka mena ki mu naurimugu ubupu.

Mamanuga God e eya Keyai kawapu mu kawarimugu minibu siwa

2 1 Mara si tagamu ke ‘Pentikosi’ ki bauwena ka Iyesu sumapamawa
ragidai kuduba wata eyaka mena mo dibimupu idiwa, 2 manako
nusuru obo maba ki mumugarai kunumau kawapu tawa rabineya
posiwena wainamupu. 3 Wainamupu manako mata nonarai maba kawapu
iyarau daburiwena iyapana kuduba ki eyaka eyaka mu debamugu
debamugu beuwena kaya-wena. 4 Mu debamugu debamugu beuwagawa
kayawagawa manako Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya
ki iyapana eyaka eyaka ki mu rabinamugu supu tanai minibu siwa
manako mu tenawarimaga wirawena yona yona kuduba ki mu naiya eba
kataitagubu ki mu mete tagamawa. Mamanuga God e Keyai badidi kwae-
wagawa ki mu e kasiyarai pokaiya deneya deneya tagamawa.

5 Mara ki makeya ka Diyu ragidai ropani kawaya ki Mamanuga God e
nene wainapamawa tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau were bautagubu karako natere Diyerusaremu rabineya idiwa.
6 Mu mumugara ki wainapamawa ka iyapana ropani kawaya ki garugaru
mena kimpu ubumpu empamana diriwai bautagubu. Iyesu sumapamawa
ragidai ubumpu tawana kudubai ragidai ki mu yonamaga ebo ebo
tagamawa ki mu wainamupu ki pokere iyapana ki mu notamaga kowena
kodabamaga kamupu, 7 babatagamawa, tagamawa ke; “Iyapana yau
tagamu ki mu kuduba ka tawana Gariri ragidai, 8 ko mu gwede ba yona
ebo ebo kuduba tagamu ade nu nuga yewe baigibi ragidai nu yonanuga
mete tagamu wainapemei? 9 Nu ka tawana tawana Pasiya yo Midiya yo
Iramu yo Mesuputamiya yo Diyudiya yo Kapadokiya yo Pontasi yo Aisiya
ragidai. 10 Ade nu dai ka tawana Pirigiya yo Pampiriyo yo Idipi yo Ribiya
tawana Sairini bameya ki ragidai. Ade nu dai ka natere Roumi were
baigibi. 11 Mibai, nu dai ka Diyu ragidai ade nu dai ka iyapana kwaiyanai
karako Diyu ragidai mu bususumaga ki mete kataigibi mibimipi ragidai.
Nu dai ka tawana Kureta yo Araibiya ragidai kebompi baigibi mete yewe
idiwei. Ko Mamanuga God e badidi bagi kawaya kwaewena ki sisiyai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyapana yau karako nu nubo nubo yonanugere tagamu wainapemei."
12 Iyapana ki inako tagubu manako mu notamaga kowena baba-tagubu
mu mubo deni deni manu kasiwaratagamawa, tagamawa ke; "Iyapana
yau yona yona badidi katai-tagubu were tagamu ki mibai ka badidi?"
13 Ko iyapana dai ki ubumpu Iyesu sumapamawa ragidai
bainamatamawa, tagamawa ke; "Mu ka bani awana suwakarai mo
kubamupu ki pokere mu yabaramaga babawena tagamu."

Apunu Pita dimawena

14 Ki makeya ka apunu Pita Iyesu tonotapu ragidai ida esida kewowena
kerapu eyaka mena mete ubumupu manako e bonanai ragiragi kawaya
wagubu ke; "Diyu ragidai, natere Diyerusaremu kuduba mete kina, wi
karako badidi empiyamu ki mibai nau karako nidiyani wi wenagugere
naigida mena wainapumuri. 15 Wi wainapiyamu da nu awana suwakarai
mo kubamipi manako nu yabaranuga babawena nidiyamu. Ko nu awana
mo eba kuba-mipi. Yau ka didiburu mena. Awana kubamana madegai
ki eba wadubu. 16 Ko wi karako badidi empiyamu ki ka Mamanuga
God takari kawaya e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Diyowero
kabuwapupu. 17 Oragai apunai Diyowero oka yau tapu, wagubu ke;

'Mamanuga God e wagau; Mara kwauneya ka nau yau kwaesugani;
Tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki
nau Keyaini tonopani iyapana kuduba mu kawarimugu miniyoto
siwa kasiyara tageni manako nau kasiyarani pokaiya ka wi
gubagaguma ade wi peteguma nau bonanani wainapomono
matarau togomono, wi yaragaguma gwedegwede marai
kawai waro were maba empomono ade iyapana magurai mete
warotogomono.
18 Mibai, mara ki makeya ka nau bigabiganiyoma uratanai yo ridai nau
Keyaini mete tageyani mu kawarimugu miniyoto siwa manako
mu nau kasiyarani pokaiya ubumoto nau bonanani wainapomono
matarau togomono.
19 Nau suwagani manako nau matakirani ebo ebo kunumau baitagisi
kayatagisi. Nau wairau mete kwaesugani ki wi empumuri manako
wi notaga koyagisi. Dara, mata nonarai, gwisi kawaya ki wi
empumuri.
20 Madega sisipupoto ki wi empumuri. Siragamu tanai dara maba
daragayagisi ki wi empumuri manako ki eweya ka nau marani
kawaya ki baiyagisi. Wi Kaiwawoga nau marani tanai bagi kawaya
ki baiyagisi.
21 Mara ki makeya ka iyapana nima yagisi ke; 'Kaiwawoni ke,
kau iyasini', nima inako yagisi ki nau e waitapani iya waunai
kweyani.'"

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Apunu Pita Mamanuga God e okai ki kawareya inako wagubu
manako ade dimawena, wagubu ke; “Tawana Isiraero ragidai, nau yonani
yau suwagani wainapumuri; Tawana Nasareta mu apunumaga Iyesu e
ka Mamanuga God e kasiyarai pokaiya upiwagawa umawa wi paunagau
matakira marai kawai ebo ebo kwaewagawa da wi ki empamana manako
kataigamana da Mamanuga God e tonopupu bauwena. E matakirai ebo
ebo kwaewagawa ki kuduba wi emupu kewowena. 23 Ko Mamanuga God
e naiya mena e ebo nuwai notai pokaiya wainapupu da baganai ki pokere
e apunu Iyesu wi idaga rabineya tapu. Wi e minimana po wainamupu ki
pokere wi e wadumupu iyapana berokoi Mamanuga God eba kataimugu
ragidai mu idamaga rabineya e tamupu manako mu ubumpu wi iwagubu
umunugere e ripa korosi naureya minimupu poyo. 24 E powena ko
Mamanuga God po makari rikapupu da e iyawena kipu ubupu, mibai ka
po tawanai ki kasiyarai ka maraitau erida e wadana doko ki eba baganai.
25 Takari kawaya ka oragai apunai Dewida ubupu Iyesu nene wagubu
ke;

‘Nau Kaiwawoni maramara nau gwanawasiniyau tondau ki nau
empakani. Nau rabinani bigawagana ki nana ka e nau madanani
garu deneya nau togisiniyau uburau.
26 Ki pokere, nau nuwani notani bagiwena ade nau yonani mibi
mamamai mete suwagakani. Nau posugani ko nau notani eba
koyagisi. Nau kataineya da nau ade iyasugani kirani uburani.
27 Nau po tawaneya kayasugani ko nau deni mena eba posugani. Kau
kiya bigabigagi apunai mibai ka nau ki pokere nau kataineya da
kau nau eba kamadisini. Nau midini kwakwarepuni ka uruba
rabineya eba puwayagisi.
28 Iya yawatai ki kau nau kabuwasinibi kewowena. Kau
gwanawasiniyei tondei ki pokere nau mamama kawaya
waina-pakani.’”

29 Apunu Pita Mamanuga God e okai kawareya inako wagubu ade
dimawena, wagubu ke; “Iyapananiyoma, nau karako yona ki mibai
matarau suwagani ki wi wainapumuri. Nu bodanuga Dewida e naiya
mena powena ononomupu. E ononomupu watai ki nu bamanugu
yewena. 30 Ko e ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa ki
apunai ki pokere Mamanuga God naiya badidi gwaiyaba sibu ki kuduba
apunu Dewida e kataiya. Takari kawaya ka Mamanuga God wagubu da
apunu Dewida e momai mosi aita ewa uburoto manako Dewida e watai
yadini kaiwawo-yagisi. 31 Gwedegwede kuduba aita ewa wenawagana
ki kuduba oragai apunai Dewida e kataiwena ki pokere e wagubu da,
‘Nau po tawaneya kaya-sugani ko nau deni mena eba posugani. Nau
kwakwarepuni uruba rabineya eba puwayagisi,’ e inako wagubu ki ka
e nu Iya Negeyana Apunai Keriso ade iyawagana kirana uburana ki e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nene wagubu. 32 Ko nau suwagani wainapu-muri; Yona ki mibai karako
wenawena yau kena; Apunu Iyesu e ka Mamanuga God e kasiyarai
pokaiya iyawena kipu ubupu ki nu yabunugere matarau emipi. E sisiyai
nu karako wi nidimei yau kena. 33 E ka Mamanuga God wagubu umuneya
kipu ubupu kunumau yapu kayawena karako Mamanuga God e taneya e
idai garu deneya tondau. Mamanuga God naiya mena gwaiyaba wagubu
da ewa marai mosi ka e uburoto e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya tonopoto
iyapana puyo negeni. Apunu Iyesu karako puyo ki wadubu tonopupu nu
kawarinugu minibu siwa kasiyara negebu ki pokere wi karako badidi
empiyamu bo wainapiyamu ki ka wi e puyoi tonopupu ki matakirai
empiyamu yau kena. 34 Oragai apunai Dewida e ka kunumau eba yapu ko
e apunu Iyesu e sisiyai yau wagubu ke;

‘Nu Kaiwawonuga Kawaya ubupu nau Kaiwawoni sibu, wagubu ke;
Kau madanani garu deneya tondowa,
35 da nau kau iyaragiyoma kuduba kwanatamani kau keraragi kobaiya
nakatamani kewoyagisi werena.’”

36 Apunu Pita inako wagubu, ade wagubu ke; “Iyapananiyoma, tawana
Isiraero ragidai kuduba, nau yonani yau suwagani ki wi naigida mena
wainapu-muri; Nau apunu Iyesu e sisiyai suwagu-buwani. Wi ubumpu
ripa korosi naureya e minimupu poyo ko Mamanuga God ubupu e nu
Kaiwawonuga sibu ade nu Iya Negeyana Apunai Keriso mete sibu.”

Iyapana dai Iyesu sumamupu

37 Iyapana apunu Pita dimawagawa yonai ki wainamupu ka mu
rabinamaga wadubu. Mu notamaga kowena manako ubumpu Pita yo
Iyesu tonotapu ragidai dai mete kina ki emitampu manutampu, tagubu
ke; “Edamani, nu badidi kwaigamu?”

38 Ko apunu Pita denai mu tadebu, wagubu ke; “Wi wibo wibo bigiga
kamadumuri wi notaga wirayagisi, manako ubumuri da nu Iyesu Keriso e
si pokaiya wi siruwaniyamu. Wi inako kwaiwagi ki ka Mamanuga God wi
bigiga ki empoto surupoto manako e Keyai Tanai Bagi Kawaya tonopoto
puyo wi mete negeni. 39 Mamanuga God naiya mena gwaiyaba wagubu
da e puyo ki wi negeni, wi munuguma tageni ade iyapana kwaiyanai
ragidai tawana tawana idiwu ki mu mete tageni. E ka nu Mamanuga
God, nu Mamanuga Kawai. E iyapana nima nene yagisi ki e puyo ki mete
kweyoto.”

40 Apunu Pita yona ki wagubu kewowena ka e kawareya kawareya
ragiragi kawaya mu tadeyawa teya-teyama, wagawa ke; “Yewe wairau
idiwu ragidai bera berokoi waina-piyamu kwaetagamu ki mu ka aita ewa
bita kawaya mo bananapomoto ki pokere kamaditamuri wi wibo iyaga
nene kwaiwagi da wi iyaiwagi.” 41 E iyapana inako gwaiyabatamiyawa
da kamadubu manako iyapana nima e yonai wainapupu sumapupu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e mu bananamupu Iyesu si pokaiya siruwa-mupu. Mara ki makeya ka iyapana kuduba 3000 Iyesu sumapamawa ragidai mete dibimupu idiwa.
42 Mu maramara Iyesu tonotapu ragidai mu yonamaga wainapamawa ade maramara ewapuru mena bani ku-pamawa Mamanuga God bameya guriguritagamawa idiwa.

Iyesu sumapamawa ragidai ewapuru mena idiwa

43 Iyesu tonotapu ragidai Mamanuga God e kasiyarai pokaiya matakira ropani kawaya ebo ebo kwaetagamawa ki pokere iyapana matakira ki empamawa ka mu notamaga kowena kudu mete wainapamawa.
44 Iyesu sumapamawa ragidai ewapuru mena idiwa mu gwedegwedemaga mete deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa. 45 Apunu bo ridi mosi e purapurai mete kina ki ka e purapura ki wadubu iyapana e bameya gimara-mupu manako mu denai bowa madai kwemupu ki e wadubu e waretai bani pa mena apunai bo ridai ki kwebu. 46 Mu maramara Mamanuga God e Tawai rabineya ewapuru mena dibi-pamawa idiwa ade maramara ka mu tawamugu tawamugu nuwabagi rabineya mibi mamamai bani ewapuru mena kupamawa idiwa. 47 Mu Mamanuga God e si esida mena tepa-pamawa ade iyapana kuduba mu emitamawa ki ka mu mamamamaga ade mu weremaga mete tagamawa. Mamanuga God maramara iyapana waunai iya tageyawa manako mu mete bautagamawa Iyesu sumapamawa ragidai mete ewapuru dibipamawa idiwa.

Pita yo Diyoni ubumpu apunu mosi iyamupu

3 1 Mara mosi madega kekerawagawa iyapana Mamanuga God e Tawai rabineya guriguritagamana madegai wadubu ki makeya ka apunu Pita yo Diyoni kimpu ubumpu Mamanuga God e Tawaiya kayatagubu. 2 Tawa ki katamurui mosi si ka ‘Katamuru Bagi’ tagamawa ki madaneya ka mu apunu mosi e kerarai badabadamawena bisi kayawena ki ika tondawa emupu. Apunu ki e inai rabineya inako wenawena inako tondawa yabadawa da karako kawayawena. E kowaiyoma maramara e werokapamawa Mamanuga God Tawai ki katamurui madaneya tamawa manako e ika iyapana kaiwa kebomawa ki bowa madai nene genetamiyawa tondawa.
3 Apunu Pita yo Diyoni tawa rabineya kaiwana kwaetagamawa ka apunu kerarai berokoi ki mu emitapu, genetapu, wagubu ke; “Bowa madai dai nau tegemuri.” 4 Ko Pita yo Diyoni apunu ki emupu manako Pita ubupu e sibu, wagubu ke; “Kau nu eminiyo.” 5 E yona ki wagubu ka apunu ki mu bowa madai dai e kweyamana ki nana waina-pupu ki pokere e mu emitapu. 6 Ko Pita ade wagubu ke; “Bowa madai nau bamaneya pa mena ko gwede bagi mosi nau bamaneya uburau ki nau karako kau negeyani. Iyesu Keriso, tawana Nasareta apunai ki e si

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokaiya ka nau karako kau nidiyakani; E kasiyarai pokaiya kau kiri
uburi kayanuwagi." 7Apunu Pita yona ki wagubu manako kanibu apunu
ki e idai garu deneya wadubu manako waitapupu kipu ubupu. E kipu
ubupu makeya ka e kerarai supasupawena tainipupu ragiragi, 8manako
e sikipupu supu ubupu kanibu yabadubu. E Pita yo Diyoni bananatapu
Mamanuga God e Tawai rabineya kaimupu manako ika mamamawagawa
sikipiyawa taerewagawa mibi mamamai Mamanuga God e si esida
tepapiyawa. 9E inako kwaewagawa umawa ki pokere iyapana kuduba e
kiyabui emupu ki ka mu tagubu ke; 10'Akae, ki ka apunu ki maramara
'Katamuru Bagi' ki madaneya bowa madai nene gene-wagawa tondawa
apunai ki karako iyawena yau kena." Mu inako tagamawa manako mu
notamaga kowena kodabamaga mete kamupu.

Apunu Pita ade dimawena

11Kerarai berokoi apunai ki Pita yo Diyoni eba kamaditapu ko mete
ewakumatamiyawa umawa ki pokere iyapana ika idiwa e badidi
kwaewena emupu ki ka mu notamaga kowena kimpu ubumpu garumupu
apunu Pita yo Diyoni mu diriwamaga bautagubu. Mu Mamanuga God e
Tawai rabineya wata mo si tagamu ke; 'Oragai Apunai Soromoni Watai',
ki ika dibimupu idiwa.

12Apunu Pita iyapana inako bau-tagamawa dibipamawa idiwa emitapu
ki ka e mu tadebu, wagubu ke; "Tawana Isiraero ragidai, apunu yau
e kerarai iyawena ko wi notaga badidi baba-wagau? Wi gwede nana
nu eminiyamu idiwu? Wi bani wainapiyamu da apunu yau nu nubo
kasiyaranuga pokaiya bo nu nubo beranuga bagi pokaiya iyapamana
da e ka umana ki waina-piyamu bo? Ko ki pa mena. 13Ki ka Mamanuga
God e kwaewena yau kena. Nu ripakwarakwaranuguma Eburamu yo
Aisiki yo Diyaikapu mu yo nu Mamanuga God e ubupu e bigabigai
apunai Iyesu esida tepapupu. Nau suwagani wainapumuri; Wi ka apunu
Iyesu wadumpu kawakawai ragidai mu idamaga rabineya e tamupu.
Apunu Pairasi nuwaiya ka e idai rikapana da e kayawagana ki nana ko
wi e wadumupu dokodoko. 14Iyesu e ka apunu bagi supasupai kawaya.
E bameya berokoi mo pa mena. Ko wi rabinaga eyakamena-wena e
tagararamupu manako apunu berokoi mosi iyapana naurawa apunai ki
e nene wi notapamawa ki pokere apunu Pairasi dibura gudui kwaipupu
manako apunu ki e mena bauwena kayawena. 15Ko Iya Kerarai Apunai
Iyesu ki e wi minimupu poyo. Wi e minimupu poyo ko Mamanuga God
wagubu umuneya ka e ade iyawena kipu ubupu. Ko ki nu yabunugere
matarau emipi manako e sisiyai nu karako wi nidimei.

16Iyesu e si pokaiya ka apunu yau naiya e kerarai berokowena ki
karako iyawena ka umau yau kena. Nu Iyesu sumapemei manako nu
sumanuga pokaiya ade Iyesu e si kasiyarai pokaiya ka wi kataigau apunai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yau deni mena iyawena, ko ki wi kuduba yabugere karako empiyamu yau kena.

17 Kowaniyoma, nau suwagani wainapumuri; Nau kataineya da wi
kawakawaiguma mete kina notababa wadumupu ki pokere wi Iyesu
mini-mupu poyo. 18 Takari kawaya ka Mama-nuga God e bonanai
wainapamawa tagamawa ragidai kuduba oka yau tamupu, tagubu ke;
'Nu Iya Negeyana Apunai Keriso e ka aita bita midi makari bananapoto.'
Wi Iyesu bameya badidi kwaigubu ki ka wi Mamanuga God e naiya
mena wagubu ki makeya makeya kwaigamawa. 19 Ko wi beraga berokoi
ki wi karako kamadumuri, wi notaga wirayagisi da Mamanuga God
uburoto wi bigiga ki empoto surupoto, 20 manako e ade wirayagisi wi
gwanawaniyono tondono nuwanusuru waunai bagi mosi wi negeni
manako e Gubagai Iyesu ade tonopoto kaworoto nu bamanugu baiyagisi.
Apunu Iyesu e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso. Mamanuga God naiya
mena upubu Keriso wi nene winepupu. 21 E karako kunumau nawana
tondono kaniyono da Mama-nuga God gwedegwede kuduba yewe
wairau iyatamana marai baiyagisi ki ka e ade kaworoto nu bamanugu
baiyagisi. Takari kawaya ka Mamanuga God ubupu iyapana bagi e
nene notapamawa e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai sisiya
ki kuduba mu kabuwa-tapu manako mu ubumpu sisiya ki oka pokaiya
okamupu. 22 Oragai apunai Mosisi yona yau wagubu ke; 'Mara aita ewa
ka Mamanuga God wi iyapanaga mosi wi waitaga winepoto tonopoto
manako e nau maba wi paunagau uburono Mamanuga God e bonanai
wainapono nidiyono kabukabuwa. E aita badidi yogono ki wi naigida
mena wainapiyoi kwaiwogoi. 23 Ko wi e yonai ki eba wainapiyoi ki ka
Mamanuga God deni mena wi suruniyoto da wi e iyapanaiyoma mete eba
idiwoi.' Oragai apunai Mosisi inako wagubu.

24 Oragai ragidai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa
ragidai apunu Samuwero makeya yauda mu kuduba mara karako idiwei
yamei ki nene tagamawa. 25 Mu momo-muguma ka wiyo ki pokere
Mamanuga God gwede bagi mosi mu tageyana ki nana gwaiyaba wagubu
ki e karako wi mete negeni. E oragai apunai Eburamu sibu, wagubu ke;
'Kau ewagi pokere ka nau iyapana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau ki aita ewa waditamoni bagi umoni.' 26 Mamanuga God e
takari kawaya inako wagubu ki mibai wana bauwena yau kena. E apunu
Iyesu winepupu tonopupu yabiri Diyu ragidai wi bamagau bauwena da
wi notaga wirawagana manako wi beraga berokoi kamadamana da e wi
wadiniyana bagi ki nana."

Kawakawai ragidai apunu Pita yo Diyoni pari wirawiratamawa

4 1 Pita yo Diyoni inako dimatagamawa idiwa ka Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai mu kawakawaimuguma, Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God e Tawai ki kwayubapiyamu ragidai mu kawaimaga mosi, ade
iyapana Sadusi ragidai dai mete kina mu nuwamaga pupuwena mu
bamamugu bautagubu. 2 Mu nuwamaga pupuwagawa ki mibai ka
apunu Pita yo Diyoni iyapana tademawa, tagamawa ke; 'Apunu Iyesu
e powena ade iyawena kipu ubupu ki pokere nu ewa popoigamu ki ka
nu mete iyaigamu kimamu ubumamu.' Yona ki ka kawakawai ragidai
ki mu eba nuwamugu, 3 ki pokere mu karako bautagubu Pita yo Diyoni
pari wirawira-tamana ki nana tetampu. Ko kemora-wena ki pokere mu
diburatampu da marawani nawaru puruyagisi werena.

4 Iyapana ropani kawaya apunu Pita yo Diyoni naiya dimatagamawa
mu yonamaga wainamupu mibimupu ragidai ki mu ubumpu Iyesu
sumapamawa ragidai mete dibimupu idiwa ki pokere iyapana
ropaniwena, uratanai mena ka kuduba 5000 kwaitana.

5 Mu ukwampu nawaru puruwena ka Diyu ragidai mu
kawakawaimuguma kuduba, debai ragidai ade Mamanuga God e gorai ki
kataimugu ragidai mete kina ki natere Diyerusaremu rabineya dibimupu
idiwa. 6 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga
si ka Anasi, e beteyai si ka Kaipasi, e wenai eyaka mena ragidai apunu
Diyoni yo apunu Arekisanda ade e wenai ki dai mete kina ki mu ika
bautagubu ewapuru dibimupu idiwa. 7 Mu Pita yo Diyoni nene tagubu
bautagubu mu yabaramugu nakatampu manako manutampu, tagubu ke;
"Wi badidi kwaigubu ki wi nima kasiyarai pokaiya bo nima si pokaiya
kwaigubu? Ki sisiyai wi karako matarau iwagi da nu wainapamu."

8 Ki makeya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya apunu Pita
rabineya posiwena kasiyara kwebu manako e denai wagubu ke; "Kawa-
kawainiyoma ade debai ragidai mete kina, 9 wi karako apunu kerarai
berokoi yau nene iwagamu ade nu gwede bagi e bameya badidi kwaigibi
ade e badidi maba iyamipi ki nene nu manuniyamu, 10 ki ka wi tawana
Isiraero ragidai kuduba yona yau suwagani ki naigida mena wainapumuri;
Tawana Nasareta apunai Iyesu Keriso e si pokaiya ka apunu yau iyawena
karako wi yabaragau uburau yau kena. Wi ubumpu Iyesu wadumpu ripa
korosi naureya e mini-mupu poyo ko Mamanuga God wagubu umuneya
ka e ade iyawena kipu ubupu. 11 Oragai ragidai Mamanuga God e bonanai
wainapamawa tagamawa ragidai e nene oka yau tamupu, tagubu ke;

> 'Wi tawa wadamu ragidai wi waina-mupu da e ka bebeda berokoi ki
> pokere e kwenumupu.
> Ko Mamanuga God bebeda ki wadubu ade wowo bebedai kaupupu.'

12 Nu Iya Negeyana Apunai ka Iyesu eya mena. Tawana tawana kuduba,
madega kauwagau madega posiwagau ka Mamanuga God iya kerarai si
mo eba tapu tondau da nu ki pokaiya iya yadamu."

13 Kawakawai ragidai ki apunu Pita yo Diyoni inako yabarayabara kudu
pa mena ubumawa yona supasupai kawaya tagamawa wainamupu ki ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu baba-tagubu mu notamaga wagubu ke; “Iyapana yau ka pakasi katai pa mena ragidai ko mu nota kawaya yau badidi maba wadumupu?” Mu inako nota-pamawa manako ki makeya ka mu wainamupu da Pita yo Diyoni mu ka naiya Iyesu mete iwa ki ragidai. 14 Apunu kerarai berokoi ki iyawena Pita yo Diyoni mu madanimugu ika uburawa ki mu mete emupu ki pokere yona denai tagamana ki mu babatagubu. 15 Baba-tagubu ki pokere mu ubumpu apunu Pita yo Diyoni yona yau mena tade-mupu, tagubu ke; “Wi matarau kaiwagi da nu nubo mena yonaigamu kewo-yagisi were ade baiwagi.” 16 Mu inako tagubu, manako mu mubo mena keketa kupamawa, tagamawa ke; “Iyapana apeya ki mu bamamugu ka nu badidi kwaigamu? Mu matakiramaga kawaya kwaetagubu ki sisiyai ka natere Diyerusaremu ragidai kuduba waina-mupu kewowena ki pokere yona ki bodapamana yawatai mo pa mena. 17 Ko nu eba nuwanugu mu notamaga ki kawayayagisi kayayagisi ki pokere karako ragiragi kawaya tatamatamamu da mu apunu ki e sisiyai ewa iyapana eba tademono iwono.” 18 Mu inako tagubu gudu kwaimupu apunu Pita yo Diyoni nene ade tagubu bautagubu manako ragiragi kawaya tademupu, tagubu ke; “Apunu Iyesu e sisiyai wi ewa mo eba iwogoi ade e bususui mo wi iyapana eba kabuwatamiyoi iwoi.”

19 Mu inako tagubu ko apunu Pita yo Diyoni denai tagubu ke; “Wi wibo wainapumuri; Nu Mamanuga God e yabuiya idiwei ki pokere e nuwaiya nu karako wi bonanaga yadamu bo e bonanai yadamu? 20 Nu yabunugere badidi matarau emipi bo wainamipi ki sisiyai nu karako iwegemei ko wi nu tatamaniyamu ki ka nu wi bonanaga ki eba yadamu.”

21 Mu inako tagubu ko kawakawai ragidai ki mu bonanamaga ragiragi kawaya kawareya ade tatamatamawa. Mu gudatamana mete wainapamawa ko ade kamaditampu tonotampu kaya-tagubu. Mu iyapana kudumugu waina-pamawa mibai ka iyapana ropani kawaya apunu Pita yo Diyoni mu matakiramaga emupu manako ki pokaiya Mamanuga God e si esida tepapamawa. 22 Kerarai berokoi iya-wena apunai ki e kwamurai ka apunai apeya (40) kewowena.

Iyesu sumapamawa ragidai guriguritagamawa

23 Apunu Pita yo Diyoni tawa ki kamadumpu kayatagubu mu kowa-muguma bamamugu ade bautagubu manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade debai ragidai mete kina badidi maba tatamatampu ki sisiyai kuduba mu kowamuguma tademupu. 24 Tademawa da kama-dumpu manako mu rabinamaga eyakamenawena Mamanuga God bameya guriguritagubu, tagubu ke; “Mamanuga Kawai, kau kunuma yamanapipi, kau waira yamanapipi, ade kau egi yamanapipi. Kau umunugeya ka gwedegwede kuduba wenatagubu gawarara. 25 Kau Keyaigi Tanai Bagi Kawaya ki kau naiya takari kawaya tonopipi kau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bigagi kwaewagawa apunai nu ripakwarakwaranuga Dewida sibi manako
e ubupu wagubu ke;
'Iyapana kwaiyanai ragidai mu rabinamaga pupuwagau ki mibai
ka badidi? Mu Mamanuga God bameya wainapiyamu siyasiya ki
mibai ka badidi?
26 Kaiwawo ragidai kuduba, madega kauwagau madega posiwagau
ubumu kawakawai ragidai dai ki mete dibipiyamu manako
Mamanuga God e si kaupiyamu e yanuwei teyamu ade e winepupu
apunai Keriso e si mete kau-piyamu.'
27 Mamanuga, oragai apunai Dewida inako wagubu ki mibai wana
wenawena yau kena. Natere yau rabineya ka iyapana kawakawai
apeya, apunu Erodi yo apunu Pontiyasi Pairasi, ki mu ubumpu
tawana Isiraero ragidai ade iyapana kwaiyanai ragidai mete
dibi-mupu manako kau bigagi kwaewagawa apunai Iyesu, nu
Iya Negeyana Apunai Bagi Kawaya, ki e yanuwei mu teya-mupu.
28 Mu e yanuwei teyamawa ko mu asusu eba kwaetagamawa.
Kau kiya naiya mena kau kasiyaragi pokaiya winepipi tapi ki mu
makeya makeya mena kwaetagubu. 29 Ki pokere Mama-nuga; Mu
karako mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu tatamanimpu ki
kuduba kau kataigeya. Kau upigi nu kwaigemei ki pokere kasiyara
nege da nu yabarayabara ubumomu kau yonagi iwogomu iwomu.
30 Kau idagi roronapi kasiyara nege da nu kau bigabigagi apunai
bagi kawaya Iyesu e si pokaiya sigira ragidai iyatamomu iwomu
manako iyapana kau matakiragi ebo ebo ki matarau empomono."
31 Mu Mamanuga God bameya inako guriguritagamawa da kamadumpu
makeya ka mu tawamaga ki geyageya-wena. Mamanuga God e eya Keyai
Tanai Bagi Kawaya ki kawapu mu kawarimugu minibu siwa kasiyara
tagebu manako mu kimpu ubumpu kayatagubu Mamanuga God e yonai
tagamawa iwa ko mu kudu mo eba wainapamawa.

Mu gwedegwedemaga ewapuru dibimupu

32 Iyesu sumapamawa ragidai mu nuwamaga notamaga eyaka mena
idiwa. Iyapana mo eba wagubu ke; "Gwedegwede yau ka nau nene." Pa
mena, mu gwedegwedemaga kuduba deni deni nida kasiwaratagamawa
idiwa. 33 Nu kaiwawonuga Iyesu e iyawena kipu ubupu ki e tonotapu
ragidai mu mubo yabumugere matarau emupu ki pokere mu kasiyarai
kawaya e sisiyai ki iyapana tademawa iwa. Mama-nuga God e
iyapanaiyoma deni mena waitatamiyawa nota tageyawa, 34-35 ki pokere
mu paunamugu ka e iyapanai mo eba nuwasiyasiya wainapiyawa.
Iyapana gwedewau mu wairamaga bo tawamaga mete kina ki ka mu
waira-maga bo tawamaga ki iyapana mu bamamugu gimarapamawa
manako denai bowa madai wadamawa ki mu tepamawa Iyesu tonotapu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai tagemawa. Tagemawa manako mu ubumawa iyapana mo mu paunamugu bani pa mena iyapanai ki bowa madai dai waitapamawa.
36 Apunu mo si ka Diyosepa. E kunui ka Riwai tawana Saiparasi
rabineya wenawena. Iyesu tonotapu ragidai apunu Diyosepa e si daikere
Banabasi simupu. (Si Banabasi ka keyakeyai ko ki mibai mete kina, ki ka;
'Iyapana Mu Rabinamaga Wadau Bagi ki Apunai'.) 37 Iyapana dai apunu
Diyosepa bameya e wairai mo gimaramupu manako denai bowa madai
kwemupu ki e tepupu Iyesu tonotapu ragidai mu bamamugu bau-wena
tagebu.

Apunu Ananaiyasi e wainai Sapaira mete kina

5 1 Mara ki makeya ka iyapana dai apunu mo si ka Ananaiyasi e
wainai Sapaira mete kina mu bamamugu bautagubu mu wairamaga
mo gimara-mupu, 2 manako denai bowa madai tagemupu ki ka apunu
Ananaiyasi wadubu daikere e ebo bondai tapu ko daikere ka e wadubu
kayawena Iyesu tonotapu ragidai tagebu. Tagebu manako berawena,
wagubu ke; "Nau wairani gimaramupu denai bowa madai tegemupu ki
kuduba yau kena." Apunu Ananaiyasi inako kwaewena ki ka e ororeya
mena e wainai mete mibimupu were inako berawena.
3 Ko Pita ubupu apunu Ananaiyasi sibu, wagubu ke; "Ananaiyasi, kau
badidi pokere Berokoi Apunai Seitani e gudui kwaipipi kau rabinageya
bauwena? Kau Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki bameya
beranugibi. Kau wairagi gimaramupu denai bowa madai negemupu ki
daikere kau kaubo bondagi tapi. 4 Waira ki naiya ka kau nene ade mu
gimaramupu denai bowa madai negemupu ki bowai madai kuduba ki
mete kau nene, ko kau badidi pokere bera kau rabinageya wainapipi
weki gwaiya kwaenugibi. Kau eba iyapana kaina nu beranibi ko kau
Mamanuga God e berapipi.
5 Apunu Ananaiyasi yona ki waina-piyawa makeya ka e gwairiwena
deni mena powena. Iyapana kuduba e powena sisiyai ki wainamupu
ka mu kudu wainamupu, 6 manako iyapana yaraga dai bautagubu e
kwakwarepui sikwamupu wadumpu kayatagubu ononomupu.
7 Madega napusi apeya eyaka kwaitana kewowena eweya ka apunu
Ananaiyasi e wainai mete ika bauwena, ko e nobomoi powena ki sisiyai
e eba kataiya ko pa asusu bauwena. 8 Bau-wena manako Pita ridi ki
empupu, manupupu, wagubu ke; "Kau sidi, kau nobomogi mete kina wi
wairaga gimaramupu denai bowa madai nege-mupu ki yau mena baganai
bo?"
"Ena, nu denai negemupu ka ki mena."
9 Ridi ki inako wagubu manako Pita e ade sibu, wagubu ke; "Kau
nobomogi mete kina wi rabinaga eyakamenawena were Mamanuga God
e Keyai berapa-mana empamana ki nana kwaigubu ki mibai ka badidi?

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kau nobomogi onono-mupu ragidai karako bautagubu katamuru ubumu
waunitau kau kwakwarepugi mete yadini kayatagisi."
10 Apunu Pita yona ki wagawa makeya ka ridi ki Pita yabareya gwairi-
wena deni mena powena. Onodiba ragidai bautagubu e ika powena
ukwarawa emupu ka mu e kwakwarepui mete wadumupu wira-tagubu e
nobomoi madaneya onono-mupu. 11 Ko Iyesu sumapamawa ragidai kuduba
Mamanuga God nene dibipa-mawa idiwa ade iyapana dai mete kina sisiya ki
wainamupu ka mu kuduba notamaga kowena kudu ebotau waina-pamawa.

Iyapana ropani kawaya Iyesu sumamupu

12 Iyesu tonotapu ragidai iyapana paunamugu kunuma kasiyarai
pokaiya matakira ebo ebo kwaetagamawa. E sumapamawa ragidai
maramara Mama-nuga God e Tawai rabineya 'Oragai Apunai Soromoni
Wateya' ika dibi-pamawa idiwa. 13 Iyapana mu were-maga tagamawa
ade mu kudumugu mete wainapamawa ki pokere mu mete ewapuru
eba idiwa. 14 Ko maramara ka ridi yo apunu waunai ropani kawaya mu
notamaga wirawagawa Kaiwawo-nuga Iyesu sumapamawa manako mu
bautagamawa e iyapanaiyoma mete dibipamawa ewapuru mena idiwa.
15 Iyesu tonotapu ragidai Mamanuga God e kasiyarai pokaiya badidi
kwae-tagamawa ki kuduba ka bagi mena ki pokere iyapana ubumpu
sigira ragidai tetampu yawata kwaiya mibi gagarai ade kebari kawareya
mete nakatampu idiwa da apunu Pita ewa mu madani-mugu bauwagana
kayawagana ki ka e gwakui mu kawarimugu kaniyana manako mu
iyatagamana ki nana. 16 Iyapana inako kwaetagamawa ki pokere tawana
tawana natere Diyerusa-remu bameya ka iyapana ubumpu sigira ragidai
ade keyai berokoi mu giritampu ragidai inako mete tetampu kebompu
bautagubu manako mu kuduba iya-tagubu gawarara.

Iyapana kawakawai Iyesu tonotapu ragidai giritapu

17 Ki makeya ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu
kawai-maga ade e kowaiyoma Sadusi ragidai mete kina ubumpu
Iyesu tonotapu ragidai mu bamamugu nuwaroro-tagubu, 18 ki pokere
bautagubu mu tetampu diburatampu. 19 Diburatampu ko kemora ki
rabineya ka Mamanuga God e aneyai mosi tonopupu kawapu dibura
gudui kwaipupu manako Iyesu tonotapu ragidai waratapu matarau
bautagubu, wagubu ke; 20 "Wi baiwagi kaiwagi manako Mamanuga God e
Tawai rabineya iya waunai ki sisiyai kuduba iyapana tadeyoi iwoi."
21 Mu aneya ki e umunui wadumupu manako nawaru puruwagawa ki
makeya ka mu kaimpu Mamanuga God e Tawai rabineya iya waunai ki
sisiyai iyapana ade tademawa kabukabuwatamawa idiwa.
Ki makeya ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu
kawai-maga e kowaiyoma mete kina bibi tonomupu da Diyu ragidai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu kawakawaimuguma kuduba bautaga-mana dimatagamu wateya ika ewapuru dibipamana ki nana. Mu bautagubu dibimupu idiwa manako diburatampu ragidai ki mu yonamaga tonomupu. 22 Ko bibi ragidai kaimpu dibura gudui kwaimpu ki ka mu iyapana mo eba emupu ki pokere mu wiratagubu iyapana kawakawai ki mu bamamugu ade bautagubu manako tademupu, tagubu ke; 23 "Nu dibura tawaiya baigibi gudu umamupu ki nu emipi ade dibura katamurui dagurapamawa ragidai ika ubumawa mete emitampi ko nu gudu kwaimipi ki ka nu tawa rabineya iyapana mo eba emipi." 24 Mamanuga God e Tawai ki kwayubapiyamu ragidai mu kawaimaga ade Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mete kina yona ki wainamupu ka mu notamaga babawena gwede aita ewa badidi wenawagana ki notapamawa.

25 Ki makeya ka apunu mosi bau-wena yona yau wagubu ke; "Edamani, diburatampi ragidai karako Mamanuga God e Tawai rabineya ade bautagubu iyapana tadeyamu kabukabuwa idiwu." 26 Mu yona ki wainamupu ka Mama-nuga God e Tawai ki kwayubapiyamu ragidai mu kawaimaga ubupu e kowakowaiyoma dai tetapu mete kayatagubu Iyesu tonotapu ragidai mu bamamugu bautagubu manako giyansu mena mu tetampu bananatampu dimatagamu wateya ade kayatagubu. Mu ragiragi kawaya eba tetampu kayatagubu mibai ka mu pakasi ragidai ubumana Iyesu tonotapu ragidai mu gwawimaga bowa were mu taunimana ki kudumugu wainapamawa.

27 Mu dimatagamu wateya bautagubu bananatampu kawakawai ragidai mu yabaramugu ubumpu manako Mama-nuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki ubupu Iyesu tonotapu ragidai tadebu, wagubu ke; 28 "Nu ragiragi kawaya nidimipi da wi apunu ki e sisiyai iyapana eba tademana kabukabuwa ki nana iwagibi. Wi nu umununuga ki wi eba wadumupu ko wi iyapana tademawa iwa manako wi yonaga ki karako natere Diyerusaremu kuduba kawayawena kayawena. Wi nu sinuga giripiyamu ade apunu powena ki e nari nu mete nariniyamu."

29 E inako wagubu ko apunu Pita e kowaiyoma mete kina denai tagubu ke; "Nu ka Mamanuga God e umunui wademei ragidai ki pokere nu e bonanai ki kwenupamu manako iyapana wi umunuga yadamu ki ka eba supasupai. 30 Wi ubumpu Iyesu wadumpu ripa korosi naureya minimupu poyo ko nu ripakwarakwaranuguma mu yo nu ewapuru Mamanuga God e ubupu wagubu manako e umuneya ka Iyesu ade iyawena kipu ubupu kayawena. 31 Isiraero ragidai nu beranuga berokoi kamadamana ade nu notanuga wirawagana da Mamanuga God nu biginuga surupana ki nana ka e ubupu Iyesu wadubu tepapupu e idai garu deneya kunumau nu Iya Negeyana Apunai ade nu Kaiwawonuga kawaya ika tondana ki nana tapu tondau. 32 Nu badidi yabunugere matarau emipi ki sisiyai nu karako iwegemei. Ko nu eba nu nubo nuwanugu wi nidimei ko Mamanuga God

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya yona ki mete nu kabuwaniyau. Iyapana nima Mamanuga God e umunui yadini ki ka Mamanuga God uburoto e eya Keyai iyapana ki puyo mete kweyoto."

33 Iyapana kawakawai yona ki wainamupu ka mu nuwamaga pupuwena mu yabumaga daragawena manako mu Iyesu tonotapu ragidai ki taunimana popo wainapamawa. 34 Ko Parisi ragidai mu kawaimaga mosi si ka Gamariyo ki Mamanuga God e gorai kataiya ade iyapana kuduba e werei tagamawa apunai ki e ubupu e kowaiyoma ki tadebu, wagubu ke; "Iyapana yau tonotamamu matarau kayatagisi da nu nubo mena yonaigamu kewoyagisi were ade baitagisi." E inako wagubu, tonotapu kayatagubu, 35 manako e ade ubupu dimawena, wagubu ke; "Tawana Isiraero ragidai, wi iyapana yau mu bamamugu badidi kwaiwagi ki ka wi rabinaga pakarayagisi naigida mena notapumuri were kwaiwagi. 36 Wi kataigau da waunitau yewena ka apunu Teyudasi e kawai gisipiyawa manako iyapana 400 kwaitana e eweya kaya-tagubu. Ko iyapana dai ubumpu apunu ki minimupu poyo manako ki eweya ka e kowaiyoma daburimupu mu mubo mubo kayatagubu gawarara manako e notai ki kanibu supu mibai pa mena. 37 Ki eweya, iyapana simaga tamawa ki makeya ka tawana Gariri mu apunu-maga mosi si ka Diyudiyasi ubupu manako e mete iyapana waratapu da mu e eweya kayatagamawa. Ko iyapana dai ubumpu e mete minimupu poyo manako e kowaiyoma kuduba daburi-mupu mu mubo mubo kayatagubu gawarara. 38 Ki pokere, nau yonani suwagani ki wi naigida mena wainapu-muri; Nu iyapana yau karako kamadi-tamamu ade gwede berokoi mosi mu bamamugu eba kwaigamu. Mu mubo notamaga pokaiya kwaetagamu ki ka mu kwaetogomono yamono da mu notamaga ki aita gogayagisi. 39 Ko Mamanuga God e nota yau tagebu ki ka nu kwaitana nota ki eba surupamu. Nota ki mu notamaga eba gogayagisi ko nu kwaenda aita Mamanuga God mete kandomu nene."

Iyapana kawakawai ki apunu Gamariyo e umunui wadumupu, 40 manako mu Iyesu tonotapu ragidai nene tagubu bautagubu. Mu kuwe pokaiya mu taunimawa da kamaditampu manako bonanamaga ragiragi kawaya mu ade tatamatampu, tagubu ke; "Wi Iyesu sisiyai ewa eba iwogoi." Mu inako tatamatampu mu idamaga rikamupu manako tonotampu kayatagubu.

41 Iyesu tonotapu ragidai dimatagamu watai ki kamadumpu kayatagubu ka mu mubo mena tagamawa ke; "Nu karako Iyesu nene midi makari bananamipi ko Mamanuga God e nu eminiyau wagau da nu ka baganai ki pokere nu mamama mete wainapemei." 42 Mu inako tagubu manako maramara Mamanuga God e Tawai rabineya iyapana tademawa kabukabuwa iwa ade mu mubo tawa-mugu tawamugu Mamanuga God e yonai bagi kawaya iyapana tademawa, tagamawa ke; "Apunu Iyesu e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki Mamanuga God takari kawaya nu bamanugu tonopana gwaiyabai wagubu."

Mu iyapana ida daikere kewowena daikere apeya winetampu

6 1 Iyesu sumapamawa ragidai ropaniwagawa yarawa ki makeya ka mu dai ki yona Guriki tagamu ragidai ubumpu yona Iburu tagamu ragidai mu bamamugu gunaratagubu, tagubu ke; "Wi maramara iyapana bani tageyamu kupamu ko nu koboronuguma ka wi bani naigida eba tageyamu." 2 Mu gunara inako tagubu ki pokere Iyesu tonotapu ragidai ida esida kewowena kerapu apeya ubumpu Iyesu suma-pamawa ragidai kuduba mu nene tagubu bautagubu manako tademupu, tagubu ke; "Nu upinuga kawai ka Mamanuga God e yonai wi kabuwanimana ki nana. Nu upinuga ki kamadamu manako bani mena wi negeyomu ki ka nu upinuga kawaya ki giriyagisi. 3 Ki pokere waina-pumuri; Iyapana uratanai ida daikere kewowena daikere apeya ki wi wibo nuwagau ki mu simaga wi karako iwagi manako nu iyapana bani tagemana ki upi mu tageyamu. Ko iyapana asusu mu simaga eba iwagi ko iyapana notamaga supasupai ade Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya mu rabinamugu posiwena uburau ki ragidai mu simaga wi iwagi da mu kebomoto nu bamanugu baitagisi. 4 Ko nu nuga ka Mamanuga God bameya maramara gurigurigomu ade e yonai mena wi nidiyomu kabu-kabuwa idiwomu.

5 Iyapana yona ki wainamupu ka mu rabinamaga bagiwena manako mu mubo nuwamugu iyapanai ki winetampu simaga tagubu. Apunu ki mosi ka Stiweni. E sumai ka kawaya ade e nuwai notai kuduba Mamanuga God bameya tondawa. Mamanuga God Keyai e rabineya posiwena. Iyapana dai ki mu simaga ka Piripo yo Porokusi yo Naikano yo Taimoni yo Pamenasi yo Nikorasi. Apunu Nikorasi e ka eba Diyu apunai ko e ka tawana Antiyoka ragidai mu apunumaga mosi ki Diyu ragidai mu bususumaga naigida mena kataiwena wetawetara makeya makeya kwae-wagawa. 6 Iyesu sumapamawa ragidai ubumpu iyapana ida daikere kewowena daikere apeya ki bananatampu Iyesu tonotapu ragidai mu bamamugu bau-tagubu manako mu ubumpu idamaga mu kawarimugu nakamupu manako Mamanuga God bameya mu nene guriguritagubu.

7 Mamanuga God e yonai kawaya-wagawa yarawa. Natere Diyerusaremu rabineya ka iyapana waunai mete notamaga wirawagawa maramara Iyesu sumapamawa ragidai mete dibipamawa idiwa. Iyapana kawakawai Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ropani kawaya mete kina Iyesu sumamupu.

Iyapana gagayatagubu apunu Stiweni wadumupu

8 Mamanuga God apunu Stiweni deni mena wadawa bagi ade deni mena kasiyara kweyawa ki pokere e ubupu iyapana paunamugu kunuma

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kasiyarai pokaiya matakira ebo ebo kwaewagawa. 9Ko Diyu ragidai dai
ki mu guriguri-maga tawai eyaka mena simaga tagubu ke; 'Idamaga
Rikatagubu Ragidai', ki mu ubumpu apunu Stiweni kiramupu. Iyapana
ki kena mu ka tawana Sairini yo Arekisandiya ragidai karako Diyu
ragidai tawana Sirisiya yo Aisiya were bautagubu ki mu mete dibimupu
manako ewapuru mena apunu Stiweni pari wirawirapamawa idiwa.
10Ko Mamanuga God e Keyai apunu Stiweni e rabineya posiwena
nota supasupai mena kwebu ki pokere e yonawagawa ki ka mu denai
tagamana babatagubu. 11Mu denai tagamana babatagamawa ki pokere
mu bowa madai dai temupu e yogoi iyapana dai tagemupu da mu Stiweni
e si kaupamana ki nana. Mu yogo inako tamupu manako iyapana ki
ubumpu beratagubu, tagubu ke; "Apunu Stiweni e ka oragai apunai
Mosisi ade Mamanuga God mete kina mu simaga giripiyau umau ko ki
nu wenagunugere wainamipi kewowena." 12Mu bera inako tagubu ki
pokere tawana ki ragidai yo Diyu ragidai mu kawakawai-muguma yo
Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai mete kina ki mu nuwamaga
apunu Stiweni bameya pupuwena. Mu e wadumupu kawakawai ragidai
kuduba mu bamamugu bau-tagubu, 13manako bera mubo nuwa-mugu
tagamawa ragidai ki mu nene mete tagubu bautagubu manako mu
ubumpu yona beratagubu, tagubu ke; "Mamanuga God e Tawai ki ka
gwede bagi kawaya mosi. Ko apunu yau tawa ki eba mayapiyau ade
oragai apunai Mosisi gora tapu ki e mete eba kaisipiyau ko maramara
giripiyau umau. 14E badidi wagubu ki nu kuduba wainamipi. E wagubu
da tawana Nasareta mu apunumaga Iyesu e uburoto Mamanuga God e
Tawai koritapoto manako nu bususunuga ki oragai apunai Mosisi naiya
mena nu negebu ki e mete surupoto waunai mosi taroto."

15Mu inako tagamawa ka kawakawai ragidai kuduba apunu Stiweni
igida mena empamawa manako e kiyabui tanai kawaya aneya maba
wirawena emupu.

Apunu Stiweni dimawena

7 1Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki
ubupu apunu Stiweni manupupu, wagubu ke; "Kau sisiyagi tagubu
ki mibai bo bera?"

2Ko apunu Stiweni denai wagubu ke; "Mamaniyoma, tataniyoma,
yowani-yoma, nau karako suwagani wainapu-muri; Takari kawaya, nu
ripakwara-kwaranuga Eburamu tawana Erani eba bauwena ko tawana
Mesuputamiya rabineya tondawa ki makeya, 3ka Tanai Bagi Kawaya
Apunai Mamanuga God e eya kawapu e bameya bauwena tanai minibu
siwa manako sibu, wagubu ke; "Eburamu, kau tawanagi ade kau
iyapanagiyoma mete kina ki kamaditami manako tawana waunai mosi
ki nau kau kabuwaniyani ki deneya kayanuwagi." 4Mamanuga God

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako wagubu ki pokere apunu Eburamu kipu ubupu tawana Kadeya ki kamadubu manako e kayawena kaniyawa da tawana Erani bauwena manako ika tondawa. Apunu Eburamu e mamai powena eweya ka Mamanuga God ade wagubu manako e umuneya ka apnu Eburamu ade kipu ubupu kayawena yabadawa da tawana karako idiwei yau bauwena. 5 Ki makeya ka Mamanuga God apunu Eburamu waira mo eba winepupu kwebu.

Doboro Eburamu e munui mo pa mena ko Mamanuga God e gwaiyaba sibu da aita ewa ka e waira mo kweyoto manako apunu Eburamu e ewai waira ki yadini idiwono. 6 E munui mo pa mena ko Mamanuga God e sibu, wagubu ke; 'Kau ewagi ka aita tawana kudubai mosi rabineya idiwono da kwamura 400 kewoyagisi. Mu tawana ki ragidai mu bigabigamuguma kwaetogomono yamono manako tawana ki ragidai ubumoto kau ewagi giritamono pasuta-mono idiwono. 7 Kwamura 400 ki kewoyagisi eweya ka nau tawana ki ragidai bita tageyani manako kau ewagi tawana ki kamadini kebomoto baitagisi tawana yau rabineya nau sini tepapo-mono idiwono.' 8 Mamanuga God e ubupu apunu Eburamu inako sibu manako ewa e ade sibu, wagubu ke; 'Nau gwaiyaba nidibuwani ki kau ewagi mete kina eba notagogapamana ki nana ka wi yau kwaiwagi; Wi munuguma uratanai aita ewa wenatagisi ki wi mu kwakwarepumaga wakapumuri. Wi ki kwaiwagi ki pokaiya ka wi kataiwagi da wi ka mibai nau iyapananiyoma.' Mamanuga God inako wagubu ki pokere apunu Eburamu e gubagai Aisiki wenawena makeya pura eyaka mena kewowena eweya ka e ubupu e gubagai kwakwarepui ki wakapupu. Ki eweya ka Aisiki ubupu e gubagai Diyaikapu e kwakwarepui wakapupu manako Diyaikapu tondawa yarawa da e gubagai-yoma ida esida kewowena kerapu apeya, nu ripakwarakwaranuguma kunu kerarai ragidai ki wenatagubu ki ka e mu kwakwarepumaga inako mete wakatapu.

Kunu kerarai ragidai

9 Nu ripakwarakwaranuguma mu yowamaga Diyosepa bameya nuwaroro-tagubu manako mu ubumpu e nida-mupu tawana Idipi ragidai mu bigabiga-maga kwaewagana ki nana tagemupu manako denai bowa madai dai wadu-mupu. Mu kwaetagubu siyasiya ko apunu Diyosepa e ka Mamanuga God e idai rabineya tondawa. 10 Bita ropani kawaya e bameya bauwagawa ko Mamanuga God e kwayubapiyawa tondawa. E tawana Idipi ragidai mu kawaimaga Pero e yabareya ubupu ki makeya ka Mamanuga God e waitapupu manako e berai bagi kawaya ade e notai supasupai kawaya ki apunu Pero mete empupu e werei wagubu manako sibu, wagubu ke; 'Kau ka apunu supasupai bagi kawaya ki pokere nau kobaneya nau iyapananiyoma, nau wairani ade nau tawani gwedegwedeni kuduba mete kina ki kau mu debaimaga uburi.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Mara mosi eweya ka kapoi kawaya mo ubupu manako tawana
Idipi yo Kainani rabineya ka iyapana kuduba mibi wetei idiwa. Nu
ripakwarakwara-nuguma mu banimaga ka pa mena. 12 Ko mu mamamaga
Diyaikapu e tawana Idipi rabineya bani dai uburawa ki sisiyai wainapupu
ki pokere e ubupu e munuiyoma, nu ripakwarakwara-nuguma ki
tonotapu tawana Idipi rabineya bani gimarapamana ki nana kayatagubu.
Mu ika bautagubu ade wiratagubu mu tawanamugu ade kaya-tagubu.
13 Ki eweya ka mu tawana Idipi ade kayatagubu manako ki makeya ka
mu yowamaga Diyosepa mu matarau tadebu, wagubu ke; 'Wi yowaga
nidasinimupu apunai Diyosepa ka nau yau kena.' E inako wagubu,
manako ki makeya ka apunu kawai Pero apunu Diyosepa e mamai ade e
tataiyoma mete kina mu bususumaga wainapupu. 14 Ki eweya ka apunu
Diyosepa bibi tono-pupu da e mamai Diyaikapu ade e ewai ridi yo apunu
ropani kawaya kuduba (75) mete kina ki e bameya kebomana tawana
Idipi rabineya e mete ika idiwana ki nana wagubu. 15 Doboro Diyaikapu
yona ki wainapupu ka e kipu ubupu e tondawa tawanai ki kamadubu
manako kayawena kaniyawa da tawana Idipi bauwena manako e ika
tondawa kaniyawa da ewa powena. E gubaga-iyoma mete kina ika
idiwa kaiwa da popotagubu gawarara, 16 ko mu kwakwarepumaga ka
iyapana tetampu kayatagubu kaiwa idiwa da tawana Sekamu rabineya
ononotampu. Takari kawaya ka oragai apunai Eburamu ubupu apunu
Emo e ewai ika Sekamu rabineya idiwa ki mu bamamugu waira
munta mo bowa madai pokaiya gimara-pupu. Waira ki kawareya ka
iyapana ubumpu nu ripakwarakwaranuguma mu kwakwarepumaga ika
ononotampu."

Apunu Mosisi e bususui

17 Apunu Stiweni inako wagubu, ade wagubu ke: "Nu iyapananuguma
ika Idipi rabineya idiwa kebomawa da kwamura 400 kewowena ki
makeya, Mamanuga God naiya oragai apunai Eburamu badidi ewa
wenawagana sisiyai gwaiyabai sibu ki wenawagana marai bauwena,
ki ka nu iyapana-nuguma Isiraero ragidai ika kawaya-wena minibu
daburi. 18 Ki makeya ka apunu kawai mosi apunu Diyosepa e bususui
eba kataiya apunai ki tawana Idipi ragidai mu kawaimaga ubupu.
19 E nu ripakwarakwaranuguma berabera-tamiyawa giritamiyawa
pasutamiyawa manako e bonanai ragiragi kawaya mu tadebu, wagubu
ke; 'Wi munuguma wawayai kuduba tetamuri gwabau asusu nakatamuri
da popotagisi.' 20 Ki makeya ka apunu Mosisi wenawena. E ka Mamanuga
God e yabuiya munu komeruwana bagi kawaya wenawena. E siragamu
apeya eyaka e eya inai mamai mu bamamugu tondawa, 21 ko mu
munumaga wawayai ki matarau tamupu ki makeya ka apunu kawai ki
e petei e empupu bagi kawaya manako wadubu kodapupu, 22 ki pokere

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mosisi ridi ki bameya tondawa kaniyawa da kawaya-wena. E tawana Idipi mu notamaga kuduba kataiwena ade kawaiwena apunu yonai kasiyarai kawaya.

23 Apunu Mosisi inako tondawa yarawa da e kwamurai apunai apeya (40) kewowena ki ka e eya iyapana-iyoma tawana Isiraero ragidai mu nene wainapupu manako mara mosi mu emitamana ki nana kayawena. 24 E kayawena kaniyawa da tawana Idipi mu apunumaga mosi ubupu Isiraero iyapanai mosi gudapiyawa giripiyawa pasurawa ki empupu manako e nuwai pupuwena kanibu gwawai Idipi apunumaga ki minibu poyo. 25 Mosisi wainapupu da e eya iyapanaiyoma e empamana ki ka mu kataitagamana da Mamanuga God e mu waitatamana bitamaga rikapana ki nana mu bamamugu tonopupu bau-wena, ko mu ki eba wainapamawa.

26 Mu ukwampu nawaru puruwena ka e tawana Isiraero ragidai ade emitamana ki nana kayawena. E eya iyapanaiyoma apeya mu mubo ika kandetagamawa emitapu manako e kanibu mu baramaga wadawa, wagubu ke; 'Iyapananiyoma, wi tawanaga ka eyaka mena ko wi gwede nana kira kasiwaraiwagamu kandamu idiwu?' 27 E inako wagubu ko apunu ki mosi e waretai minibu apunai ki ubupu Mosisi weupupu kwenupupu manako sibu, wagubu ke; 'Kau nupara kamadi. Nima kau apunu kawai nidibu? Nima wagubu da kau idagi gurai nu naurinugu ugwedei? 28 Kau yomi tawana Idipi mu apunumaga minibi poyo ki maba kau karako nau mete susiniyana po ki nana wainapiyei bo?' 29 Apunu ki ubupu Mosisi inako sibu ki pokere Mosisi kudu wainapupu tawana Idipi kamadubu manako wakapawena tawana Midiyani kayawena manako e ika tondawa yarawa da e gubagaiyoma apeya ika wenatagubu.

30 Kwamura ropani kawaya apunai apeya (40) kewowena ki eweya ka apunu Mosisi mara mosi iyapana eba idiwu tawaneya kweya Sainai bameya ki kayawena manako ripa mo beuwena nonarai rabineya ka aneya mo ika tondawa ki e empupu. 31 E notai kowena manako e ripa ki bameya naigida mena empana ki nana kaniyawa da Mamanuga God e eya bonanai wainapupu. Bonana ki wagubu ke; 32 'Mosisi, kau ripakwarakwaragiyoma Eburamu yo Aisiki yo Diyaikapu mu Mamamaga eyaka mena God ka nau.' Apunu Mosisi yona ki wainapupu ka e kudu waina-pupu e didigurai wagubu ade e yabui mete topupu. 33 Ko Mamanuga God e ade sibu, wagubu ke; 'Waira kawareya uburei ki ka waira tanai bagi kawaya ki pokere nau wiwirasini kau kerapugi kwakwarai rikapi nakapi. 34 Nau iyapananiyoma tawana Isiraero ragidai tawana Idipi rabineya nuwaboyatagamu idiwu ki nau mu emitamakani ade mu makaritagamu 'aige aige' tagamu ki nau mu mete wainatamakani ki pokere mu bitamaga rikapana waditamana bagi ki nana ka nau karako kunumau kawapuwani yau kena. Kau yabi, nau karako kau tononiyani tawana Idipi kayanuwagi.'"

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Isiraero ragidai iyapana eba idiwu tawaneya iwa wadamawa

35 Apunu Stiweni inako wagubu, ade wagubu ke; “Nu iyapananuguma
mu ka oragai apunai Mosisi e midi togamupu, tagubu ke; ‘Nima kau
apunu kawai nidibu? Nima wagubu da kau idagi gurai nu naurinugu
ugwedei?’ Mu inako simupu midi ragiragimupu ko aneya naiya ripa
beuwena ki rabineya matara-wena ki kawapu apunu Mosisi e waitai
bauwena. E pokaiya ka Mamanuga God ubupu apunu Mosisi wadubu
tawana Isiraero ragidai mu yabiyabirimaga sibu ade mu bitamaga ki
rikapana apunai winepupu tapu.
36 Oragai apunai Mosisi kasiyarai kawaya ubupu e iyapanaiyoma
banana-tapu tawana Idipi kamadumpu kaya-tagubu. E kwamura apunai
apeya (40) ki rabineya kunuma kasiyarai pokaiya matakira ropani
kawaya ebo ebo kwaewagawa, tawana Idipi rabineya, Egi Daragai ki
rabineya, ade iyapana eba idiwu tawanai ki rabineya. 37 E tawana Isiraero
ragidai tadebu, wagubu ke; ‘Aita ewa ka Mamanuga God wi iyapanaga
mosi winepoto manako e nau maba wi paunagau uburoto Mamanuga God
e bonanai wainapono makeya makeya wi nidiyono kabukabuwa tondono.’
38 Apunu Mosisi e madanai ka daikere daikere. Nu
ripakwarakwaranuguma iyapana eba idiwu tawaneya dibipamawa
idiwa ki ka Mosisi mu mete ika idiwa. Ko kweya Sainai kawareya
ka aneya kawapu ki e bonanai e wainapiyawa manako Mamanuga
God e gwedegwede kuduba nu iya negeyana yonai siyawa ki e mete
wainapiyawa manako wirawena iya yonai ki iyapana tadeyawa.
39 Ko nu ripakwarakwaranuguma ubumpu apunu Mosisi e yonai ki
mu kwenumupu ade e umunui ki mu eba wadumupu. Mu e weumpu
kwenumpu tawana Idipi ewamugere ade wirataga-mana kayatagamana
wainamupu, 40 ki pokere bautagubu apunu Mosisi e tatai Aroni simupu,
tagubu ke; ‘Apunu ki nu waranibu tawana Idipi kamadimpi kebompi yewe
baigibi ko e karako bani kayawena ki nu eba katainugu ki pokere karako
Mamanuga God e keyakeyai dai kau idagi pokaiya kaitepi manako nu
keyakeyai ki sumatamamu da mu nu waranimoto kaigamu.’ 41 Mara ki
makeya ka mu papa burumakau munai mosi e keyakeyai mu idamugu
yamanamupu, manako tagubu ke; ‘Nu Kawainuga God e eya mibai ka yau
kena.’ Mu inako tagamawa manako keyakeyai ki mu mubo idamugugere
yamanamupu ki mu mamamapamawa, taeretagamawa, papa tepamawa
pasumawa puyo kweyamawa. 42 Mu inako kwaetagamawa ki pokere
Mama-nuga God mu kamaditapu mu notamaga wirapupu da mu madega
yo supama yo siragamu inako bamamugu buburi-tagamawa idiwa. Nu
ripakwarakwara-nuguma badidi inako kwaetagamawa kebomawa ki mu
nene ka Mamanuga God e bonanai wainapamawa taga-mawa ragidai oka
yau okamupu, tagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

'Isiraero ragidai, wi kwamura apunai apeya (40) ki rabineya
iyapana eba idiwu tawaneya iwa wadamawa, papa namutamawa
pasutamawa, ade keyakeyai wi wibo idagau kaitemupu ki
mu bamamugu wi puyo kwaigamawa. Ko wi nau nene eba
kwaigamawa.
43 Wi nuwaga notaga ka eba nau bamaneya ko wi nuwaga notaga ka
Moraki e bameya. E tawai papa kwakwarai pokaiya wadumupu ki
wi bagi kawarapamawa iwa. Wi kawaiga mosi ka supama Repani.
E keyakeyai dai wi idagau yamanatampu mu bamamugu ka wi
buburigamawa idiwa ki pokere nau karako wi baiyononiyani
tawana uwama kawaya tawana Babironi tagere ki nau wi
tononiyani kaiwagi.'
44 Nu ripakwarakwaranuguma iyapana eba idiwu tawaneya iwa
wadamawa ki ka mu Mamanuga God e tawai papa kwakwarai pokaiya
wadu-mupu ki mete ika bagi kawarapamawa iwa manako mu tawa ki
emupu, tagubu ke; 'Mamanuga God e eya tawa yau rabineya tondau.'
Mu tawa ki asusu eba wadamawa ko Mamanuga God apunu Mosisi usi
kunumau ki keyakeyai badidi kabuwapiyawa ki makeya makeya mu
tawa ki wadamawa. 45 Apunu Mosisi e powena eweya ka Mamanuga God
apunu Diyosuwa kasiyara kwebu manako e ubupu nu ripakwarakwara-
nuguma waratapu Mamanuga God e tawai ki bagi kawarapamawa iwa.
Ko Mamanuga God ubupu e eya kasiyarai pokaiya iyapana tawana
ki idiwa ragidai siwakeketapu bautagubu kayatagubu manako mu
wairamaga ki ka nu ripakwarakwaranuguma wadumupu. Mu waira ki
wadumupu kewowena ka mu tawa papa kwakwarai bagi kawara-pamawa
iwa ki ika bagimupu manako tawa ki ika uburawa yabadawa da uburawa
yabadawa da siyareya ka apunu Dewida wenawena.
46 Mamanuga God apunu Dewida e mamamai wagubu manako Dewida
ubupu guriguriwena, wagubu ke; 'Mamai, oragai apunai Diyaikapu e
Mamai God ka kau. Nau tawa bagi kawaya kau nene wadana wainapakani.'
47 Apunu Dewida inako guriguriwena ko e eya tawa waunai ki eba wadubu
ko e gubagai Soromoni ki e ubupu Mamanuga God e Tawai ki wadubu."
48 Apunu Stiweni tawana Isiraero ragidai mu bususumaga kawareya
inako wagawa tondawa da kamadubu, ade wagubu ke; "Oragai apunai
Soromoni e ubupu Mamanuga God e Tawai wadubu ko nau suwagani
wainapumuri; Mama-nuga God Esida Kunumau Tondau e ka tawa kaina
rabineya badidi tondono? Takari kawaya ka Mamanuga God e bonanai
wainapiyawa wagawa apunai mosi oka yau okapupu, wagubu ke;
49 'Mamanuga God e wagau; Nau tondakani watani ka kunumau. Nau
kerarani tainipana watai ka wairau. Wi tawa badidi maba nau
nene wadamana ki nana? Nau aiyatasugana tondana watai ki wi
bani wadumuri?

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

50 Gwedegwede kuduba ki nau naubo idanere yamanapuwani
kewowena.'
Mamanuga God e okai inako wagau."
51 Apunu Stiweni inako dimawagawa tondawa da kamadubu manako e
bonanai ragiragi kawaya kawakawai ragidai ki ade tadebu, wagubu ke;
"Wi ka Mamanuga God bameya iwagamu mama ragidai. Wi wenaguga
ka boda-bodai. Mamanuga God e yonai ki wi eba wainapiyamu ki pokere
wi Mamanuga God eba kataigau diyayai maba inako kwaiwagamu.
Nu ripakwarakwara-nuguma Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi
Kawaya tagararapamawa idiwa ki maba wi mete inako kwaiwagamu.
52 Takari kawaya ka iyapana ubumpu Mamanuga God e bonanai waina-
pamawa tagamawa ragidai kuduba giritampu pasutampu ade ubumpu
iyapana gwedewau Mamanuga God e Bigabigai Apunai bagi kawaya ki
bauwagana sisiyai iyapana tademawa ragidai ki kuduba namutampu
gawarara. Mu inako kwaetagamawa ko wi ka apunu bagi supasupai
kawaya ki e nidai iwagubu manako iyapana e minimupu poyo. 53 Aneya
naiya kawampu Mama-nuga God e gorai nu ripakwarakwara-nuguma
mu idamugu tampu ki yabadawa da kwauneya wi wadumupu ko gora ki
wi raurupiyamu ade makeya eba kwaiwagamu." Apunu Stiweni inako
wagubu.

Mu apunu Stiweni bowa were minimupu poyo

54 Iyapana kawakawai apunu Stiweni e yonai ki wainamupu ka mu
nuwa-maga pupuwena uwarimaga sisirimupu mu kakasimaga memupu.
55 Ko Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya apunu Stiweni e
rabineya posiwena minibu siwa manako e kunumau esida yabu tapu
ka e Mamanuga God e eya Tanai Bagi Kawaya ki empupu ade Iyesu
kunumau Mamanuga God e idai garu deneya uburawa ki mete empupu.
56 Empiyawa, manako wagubu ke; "Empumuri, kunuma gudui siwawena
ki nau empa-kani. Kunumau Kawapu Apunai ki e nau Mamanuga God e
idai garu deneya ika uburau mete empakani."
57 Apunu Stiweni yona ki wagawa makeya ka kawakawai ragidai ki mu
bonanamaga ragiragi kawaya e nakari-mupu mu wenagumaga bodamupu
manako weu kasiwaratagubu garugaru-mupu kaimpu apunu Stiweni
wadu-mupu. 58 Wadumpu dokodoko gari tagaiya kwenumupu manako
bowa dai temupu kawareya kawareya bowa were e minimawa.
Bowa tempu minimawa ragidai mu monagamaga rikamupu ki mu
apunu yaraga mosi si ka Soro e bameya nakamupu.
59 Mu apunu Stiweni inako bowa were kawareya kawareya
minimawa idiwa ko e eya ka Mamanuga God bameya guriguriwena,
wagubu ke; "Kaiwawoni Iyesu, kau nau keyaini wadi." 60 E inako
wagubu kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu manako e bonanai

ragiragi kawaya ade wagubu ke; “Kaiwawoni, mu berokoi yau karako kwaetagamu ki kau deni mena surupi ko eba notapiyowa tondowa.” E inako wagubu manako powena.

Iyapana apunu Stiweni minimupu poyo ki ka apunu Soro mu emitapu, wagubu ke; “Wi bagi kawaya e mini-mupu poyo.”

Apunu Soro Iyesu sumapamawa ragidai giritapu

8 1 Mara ki eyaka mena ka iyapana ubumpu natere Diyerusaremu rabineya Iyesu sumapamawa ragidai Mamanuga God nene dibipamawa idiwa ki mu kuduba giritamana pasutamana ki kerarai birikamupu. Iyesu tonotapu ragidai mu muga mena natere ki rabineya idiwa ko e sumapamawa ragidai kuduba yawira kudeya mu mubo mubo daburimupu wakapatagubu tawana Diyudiya yo Sameriya kaya-tagubu.

2 Mamanuga God maramara nota-pamawa ragidai dai ki apunu Stiweni powena ki e apenai meyamawa yadi wadamawa da kamadumpu manako mu ubumpu e kwakwarepui wadumpu kayatagubu ononomupu.

3 Ko apunu Soro ubupu Iyesu suma-pamawa ragidai giritamiyawa pasutamiyawa umawa. E kayawagawa tawa tawa ridi apunu mu idamugu taini-tamiyawa tetamiyawa dibura rabineya nakatamiyawa umawa.

Apunu Piripo tawana Sameriya kayawena

4 Iyesu sumapamawa ragidai bani bani daburimupu kayatagubu ki ka nu Kaiwawonuga Iyesu e sisiyai mu mete tagamawa iwa. 5 Apunu Piripo ubupu natere mosi tawana Sameriya rabineya kayawena manako e ika dimawagawa iyapana tadeyawa, wagawa ke; “Iyesu, e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso.” 6 Iyapana kuduba apunu Piripo e yonai ki wainapamawa ade e matakirai kunuma kasiyarai pokaiya kwaewagawa ki mu yabumugere mete empamawa ki ka mu yona kerekereretagubu e yonai naigida mena wainapamawa idiwa. 7 E wagawa manako keyai berokoi iyapana ropani kawaya mu rabinamugu idiwa ki matarau bautagamawa kwetagamawa kayatagamawa. Iyapana kiyokiyoi ade iyapana idamaga bo kerapumaga badabadamai ki mu mete kina e bameya bautagamawa manako mu kuduba iyatagamawa, 8 ki pokere natere ki rabineya ka iyapana mu rabinamaga bagiwena mamamatagamawa idiwa.

Kweri wasisinai apunai mosi Iyesu sumapupu

9 Natere ki rabineya ka apunu kweri wasisinai apunai mosi si ka Saimoni ika tondawa. E kawai gisipiyawa ko iyapana kuduba tawana Sameriya rabineya e badidi kwaewagawa ki empamawa ki ka mu notamaga kowagawa e si esida tepapamawa. 10 Iyapana kawakawai ade maimerei kuduba apunu Saimoni e yonai mibipamawa, tagamawa ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

"Apunu yau ka Mamanuga God e maba. Mamanuga God e kasiyarai
kawaya wadau apunai ka yau kena." 11 Iyapana inako tagamawa ki
mibai ka mu rowarowa kawaya apunu Saimoni iyapana kweritamiyawa
ki matakirai kwaewagawa umunawa empamawa ki pokere mu e
sumapamawa. 12 Ko apunu Piripo karako bauwena Mamanuga God e
gari rabineya idiwana ki yonai bagi kawaya iyapana tadeyawa ade nu
Kaiwawonuga Iyesu nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki e sisiyai mete
kabuwa-tamiyawa, ki ka mu apunu Piripo e yonai sumamupu manako
e ubupu ridi yo apunu Iyesu si pokaiya siruwatapu. 13 Apunu Saimoni e
mete kina Iyesu yonai ki sumapupu siruwa kawapu manako ewa ubupu
apunu Piripo maramara ewakumapiyawa umawa. E Piripo e matakirai
ebo ebo kunuma kasiyarai pokaiya kwaewagawa ki empiyawa ki ka e
notai kowena e kodabai kapupu.

14 Iyesu tonotapu ragidai natere Diyerusaremu rabineya idiwa
tawana Sameriya ragidai Mamanuga God e yonai sumamupu ki sisiyai
wainamupu ki ka mu apunu Pita yo Diyoni tawana Sameriya tonotampu
kayatagubu. 15 Mu sumawa da bautagubu ka mu Mamanuga God bameya
guriguritagubu da e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki tonopana iyapana ki
mu kawarimugu mete miniyana siwa kasiyara tageyana ki nana. 16 Mu
inako guriguritagubu mibai ka iyapana ki nu Kaiwawonuga Iyesu e si
pokaiya siruwa kawampu ko Mamanuga God e Keyai mu kawarimugu
eba kawapu minibu siwa. 17 Apunu Pita yo Diyoni ubumpu mu idamaga
iyapana ki mu kawarimugu nakamupu manako ki makeya ka Mamanuga
God e Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu mu kawarimugu minibu siwa
kasiyara tagebu.

18 Apunu Pita yo Diyoni mu idamaga iyapana kawarimugu inako naka-
pamawa da mu Mamanuga God e kasiyarai wadumupu ki matakirai
ka kweri wasisinai apunai Saimoni e empupu manako e bowa madai
dai tepupu kanibu Pita yo Diyoni mu bamamugu bauwena, wagubu ke;
19 "Bowa madai yau tepumuri manako denai wi kasiyaraga ki nau mete
tege-muri da nau idani iyapana kawarimugu tarani manako Mamanuga
God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki mu kawarimugu mete miniyoto siwa
kasiyara tageni."

20 E inako wagubu ko apunu Pita wirawena denai ragiragi kawaya e
nakaripupu, wagubu ke; "Mamanuga God puyo deni mena nu negeyau
ki kau bowa madai pokaiya gimarapana wainapiyei ki pokere karako
kau bowagi madai mete kina gogaiwagi. 21 Nu yo kau upinuga ka eba
eyaka mena. Kau Mamanuga God e yabuiya supasupai eba kwaenugei
ade kau nuwagi notagi ka eba eyaka mena. 22 Ko karako kau beragi
berokoi ki kamadi kau notagi wirayagisi manako Mama-nuga God
bameya gurigurinuwagi da kau berokogi ki e empoto surupoto. Kataina,
e surupoto bani, pa mena bani, 23 mibai ka kau rabinageya nuwaroro

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaenugei ki nau empakani ade kau beragi berokoi paininibu umanibu dokodoko ki nau mete empakani."

24 Apunu Pita inako wagubu ka apunu Saimoni kudu wainapupu, wagubu ke; "Nu Kaiwawonuga bameya nau nene guriguriwagi da berokoi ki nau bananapana iwagubu ki mo nau bamaneya eba baiyagisi." E inako wagubu.

25 Apunu Pita yo Diyoni Mamanuga God badidi kwaewagawa mu yabumugere empamawa ki sisiyai mu iyapana tademawa iwa ade Iyesu badidi tadebu ki yonai mu mete makeya makeya kabuwa-tagamawa iwa da kamadumpu ki ka mu wiratagubu natere Diyerusaremu ade kayatagubu. Mu yawatau kayatagubu kaiwa ka mu tawana tawana Sameriya rabineya Iyesu e sisiyai bagi kawaya iyapana tademawa kabukabuwa kaiwa.

Tawana Isiyopiya mu kawaimaga mosi Iyesu sumapupu

26 Mamanuga God e aneyai mosi kawapu apunu Piripo sibu, wagubu ke; "Kau kiri uburi suri tawana Diyudiya deneya yawata Diyerusaremu yo Gata paunau iyapana eba idiwu tawanai ki tenuwagi kayanuwagi."
27 Apunu Piripo yona ki wainapupu manako kipu ubupu kayawena kaniyawa da yawatau ka e tawana Isiyopiya mu kawaimaga mosi ika bananapupu. Apunu ki ka tawana Isiyopiya ragidai mu kawaimaga ridai si ka Kandasi e purapurai kuduba kwayuba-piyawa tondawa ki apunai mosi. E Mamanuga God e si tepapana ki nana natere Diyerusaremu daiyo umawa, 28 ko e karako wirawena e ebo tawaneya kayawena. E kayawena kaniyawa papa osi iyapana kawareya idiwana anai nikareya tainipamawa kaiwa ki kawareya tondawa manako oragai apunai Aisaiya Mamanuga God e okai tapu ki okai mosi iyabapiyawa kaniyawa.

29 Ko Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya apunu Piripo sibu, wagubu ke; "Kau buri kaniyo papa osi nikareya tainipiyau anai ki madaneya kaniyowa." 30 E inako wagubu manako Piripo garupupu kanibu e bameya bauwena manako apunu ki ika Mamanuga God e yonai oragai apunai Aisaiya sibu oka-pupu ki iyabapiyawa kaniyawa waina-pupu. Wainapiyawa manako e apunu ki manupupu, wagubu ke; "Oka iyabapiyei ki mibai kau wainapiyei bo pa mena?"

31 Ko apunu ki denai wagubu ke; "Ae, nau badidi wainapani? Nau oka yau pa iyabapakani tondakani ko nima sidiyoto kabukabuwa da nau oka yau mibai mete wainapani? Kau umuni nau madanineya yewe tomi."

32 Apunu ki Mamanuga God e okai iyabapiyawa ka yau kena;

> 'Papa sipi mo yadamu miniyamu poyo ki ka e yona eba yagisi. Papa sipi munai mo kumai purupamu ki ka e yona mete eba yagisi. Ki maba ka iyapana apunu yau wadumupu ko e yona denai mo eba wagubu.
>
> 33 Mu iyapana yabumugu e midimama kweyamawa ade naripamawa yona mibai mo e bameya eba tagamawa. Iyapana e minimupu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

poyo ki pokere e tawanai gumorowena. E ewai mu sisiyamaga ka nima yagisi?'

34 Apunu kawai ki wirawena Piripo empupu manako manupupu, wagubu ke; "Kabai, kau sidi; Mamanuga God e okai yau tapu apunai ki ka e nima nene wagubu? E eya nene wagubu bo e apunu kudubai mosi nene wagubu?"

35 E inako wagubu manako Piripo yabiri Mamanuga God e okai iyabapupu ki mibai e kabuwapupu manako ewa Iyesu sisiyai bagi kawaya kuduba ki mete kabuwapupu.

36 Mu yawatau kayatagubu sumawa da awana mo papateya bautagubu ka apunu ki wagubu ke; "Awana yau emani. Ki gwedei mo mete kina nau kwaesugani da kau uburi Iyesu e si pokaiya nau siruwasini bo?"

37 Ko apunu Piripo denai e sibu, wagubu ke; "Kau nuwagi notagi kuduba Mamanuga God bameya sumapi ki nau uburani kau siruwaniyani."

Apunu ki denai wagubu ke; "Iyesu Keriso e ka Mamanuga God e Gubagai ki nau sumapakani." 38 E inako wagubu manako papa osi ki uburana wagubu manako mu apeya ewapuru mena kaimupu awanau sumupu manako Piripo ubupu Iyesu e si pokaiya apunu ki siruwapupu.

39 Mu awana kamadumpu borau positagubu ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya gwede mo kwae-wena da Piripo gogawena bani kaya-wena ki pokere apunu kawai ki Piripo ewa mo eba empupu. E mibi mamamai e ebo tawaneya kayawena.

40 Apunu Piripo gogawena ko tawana Asidoni rabineya ade matara-wena manako ewa tawana tawana bauwena kayawena Iyesu sisiyai bagi kawaya iyapana tadeyawa kabukabuwa umawa da tawana Sisaraiya bauwena.

Apunu Soro e notai wirawena

9 1 Mara ki makeya ka apunu Soro Iyesu sumapamawa ragidai taunimana popo ki yonai ragiragi kawaya wagawa umawa. E kayawena Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga sibu, 2 da e tawana Damaskasi ragidai mu okamaga tarana ki nana manako apunu kawai ki ubupu Diyu ragidai tawana Damaskasi rabineya idiwa ki mu okamaga yau okapupu; 'Apunu Soro wi bamagau baiyagisi manako ridi yo apunu gwedewau Iyesu Yawatai kataimugu ragidai ki kwaenetamini tetamini ki ka e mu idamaga umatamini wiratagisi natere Diyerusaremu baitagisi.' E oka inako okapupu apunu Soro kwebu manako sibu, wagubu ke; "Kau oka yau wadi tawana Damaskasi kayanuwagi manako kau Diyu ragidai mu guriguri-maga tawaiya idiwu ki mu bamamugu baunuwagi ki kau debai ragidai oka yau mu kabuwatami."

3 Apunu Soro kayawena kaniyawa da natere Damaskasi bameya bauwagana kwaewagawa ka tanai kawaya mosi garugaru mena kunumau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawapu e midi kuduba minibu siwa. 4 E gwairi-wena wairau ukwapu
manako e bonana mosi yona yau wagubu ki wainapupu; “Apunu Soro,
apunu Soro, kau gwede nana nau girisiniyei?”
5 “Kaiwawoni, kau nima?” Soro inako wagubu manako e bonana ki
ade wainapupu, wagubu ke; “Nau ka Iyesu. Kau nau girisiniyei, 6 ko
kau karako kiri uburi natere buri kayanuwagi manako kau ewa badidi
kwaenuwagi ki sisiyai apunu mosi baiyagisi kau nidini.”
7 Iyapana Soro mete iwa ragidai bonana ki wainamupu ka mu notamaga
kowena yona kerekereretagubu ubumawa. Mu bonana ki wainamupu ko
nima wagubu ki mo mu eba emupu.
8 Apunu Soro bagi ubupu e yabui papupu ko e yabui kenewena tawana
eba empupu ki pokere e kowakowa-iyoma ki e idaiya wadumpu banana-
mupu kayatagubu kaiwa da natere Damaskasi bautagubu. 9 Bautagubu ka
apunu Soro mara apeya eyaka tawana mo eba empiyawa tondawa. E bani
yo awana kuduba ragipupu.

Apunu Ananaiyasi Soro iyapupu

10 Natere Damaskasi rabineya ka Iyesu sumapiyawa apunai mosi si ka
Ananaiyasi ika tondawa. E waro were maba nu Kaiwawonuga Iyesu e
bonanai wainapupu, wagubu ke; “Apunu Ananaiyasi.”
Manako Ananaiyasi denai wagubu ke; “Kaiwawoni, nau yewena.”
11 E denai inako wagubu manako nu Kaiwawonuga Iyesu e ade sibu,
wagubu ke; “Kau kiri uburi yawata mo si ka Supasupai tagamu ki
kayanuwagi manako kau apunu Diyudiyasi e tawaiya baunuwagi ki kau
tawana Tasisi mu apunumaga mosi si ka Soro ki e nene manu wadi. E ika
guriguriwagau, 12 ko e waro were maba kau eminibu e bameya baunugibi
kau idagi e kawareya tapi manako e yabui pawena tawana ade empupu. E
waro were maba kau inako eminibu.”
13 Apunu Ananaiyasi Iyesu yonai inako wainapupu manako e denai
wagubu ke; “Kaiwawoni, apunu Soro natere Diyerusaremu rabineya
kau kiya iyapanagiyoma giritamiyawa pasu-tamiyawa ki sisiyai iyapana
ropani kawaya tagubu nau wainapuwani. 14 Iyapana kawakawai
Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai kasiyara e kwemupu da e
karako yewe Damaskasi bauwena nu notanimei sumanimei ragidai mete
teniyana diburaniyana ki nana.”
15 Apunu Ananaiyasi inako wagubu, ko nu Kaiwawonuga Iyesu denai e sibu,
wagubu ke; “Apunu Soro e ka nau bigabigani apunai winepuwani ki pokere
kau e bameya kayanuwagi ko kudu eba wainapiyowa. E ewa kaya-yagisi
tawana kwaiyanai ragidai yo kaiwawo dai ki yo tawana Isiraero ragidai mete
kina mu bamamugu nau sisiyani yogono umono manako nau sini e pokaiya
kawayayagisi kayayagisi. 16 E aita nau pokanere bita midi makari bananapoto
ade nuwaboya kawaya wainapoto ko ki nau niya aita ewa e kabuwapani.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Apunu Ananaiyasi yona ki waina-pupu ka e kipu ubupu kayawena
kaniyawa da tawa ki bauwena manako kanibu e idai apunu Soro e
mideya tapu, wagubu ke; "Waretani Soro, nu Kaiwawonuga Iyesu ki kau
yabedeya yawatau matarawena tanai empipi ki e karako kau yabugi
kenewena ki ade pawagana da kau tawana ade empana ki nana nau
tonosinibu bausugubuwani. Kau tawana ade emani manako Mama-nuga
God e Keyai Tanai Bagi Kawaya kaworoto kau kawarigeya miniyoto
siwa manako kasiyara negeni." 18 E inako wagawa makeya ka iyana
tagai yadai maba apunu Soro e yabuiya gwegwetagubu manako e yabui
pawena tawana ade empupu. Tawana empupu kipu ubupu manako mu e
Iyesu si pokaiya siruwamupu. 19 Siruwamupu kewowena ka e bani kubabu
manako kasiyara e mideya ade bauwena.

Apunu Soro natere Damaskasi rabineya Iyesu sisiyai wagawa umawa

Apunu Soro Iyesu sumapamawa ragidai natere Damaskasi rabineya mara
dai mu mete ika idiwa. 20 E garugaru mena Diyu ragidai mu gurigurimaga
tawaiya kayawena manako ubupu Iyesu sisiyai dimawagawa, wagawa ke;
"Apunu Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai." 21 Iyapana kuduba e yonai
ki wainamupu ka mu notamaga kowena babatagubu, tagubu ke; "Apunu yau e
notai badidi wirawena? Natere Diyerusaremu rabineya ka iyapana gwedewau
Iyesu si tagubu ki ka e ubupu mu namutapu ade e karako Iyesu kowaiyoma
yewe Damaskasi rabineya mete tetamana kawakawai ragidai natere
Diyerusaremu idiwu mu idamugu nakatamana ki nana bauwena. Ko karako
e notai ade badidi wirawena?" 22 Diyu ragidai inako tagubu ko apunu Soro e
kasiyarai kawayawagawa yarawa. E mu paunamugu uburawa Mamanuga God
e yonai ki mibai kuduba matara-piyawa kasiyarai kawaya wagawa ke; "Iyesu
e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso." Diyu ragidai kuduba natere Damaskasi
idiwa yona ki wainamupu ka mu denai tagamana babatagubu.
23 Mara ropani kawaya kewowena eweya ka Diyu ragidai dai bautagubu
dibimupu idiwa manako apunu Soro minimana po ki keketai kupamawa.
24 Natere Damaskasi kikiramugu ka iyapana gwarantana iyarau kawaya
mosi minimupu wiwiramupu ko tawa ka gwarantana ki rabineya. Diyu
ragidai mu nuwamugu ka Soro minimana po ki nana wainapamawa ki
pokere mara-mara kemora nawaru ka mu gwarantana ki katamuruiya e
dagurai idiwa. Ko Soro mu sisiyamaga wainapupu, 25 ki pokere e tadeyau
kabukabuwa ragidai kemorau e wadumupu keketa rabineya kaumupu
manako gwarantana kawareya ubumpu taburuba pokaiya e kwimpu
tagaiya kaumpu manako e supu wairau ubupu kayawena.

Apunu Soro natere Diyerusaremu kayawena

26 Apunu Soro kayawena natere Diyerusaremu bauwena ka e Iyesu
sumapamawa ragidai ika mete dibipa-mana ewapuru mena idiwana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki nana wainapupu. E Iyesu mibai sumapupu ko mu e berawagana
wainamupu ki pokere e kudeya mete kwaetagamawa. 27Ko apunu mosi
si ka Banabasi e bauwena Soro bananapupu Iyesu tonotapu ragidai
mu bamamugu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; "Apunu yau ka
yawatau kaniyawa da nu Kaiwawonuga Iyesu bananapupu e bonanai
matarau wainapupu manako e ewa kipu ubupu kayawena natere
Damaskasi rabineya kasiyarai kawaya ubupu nu Kaiwa-wonuga Iyesu e
sisiyai iyapana tadeyawa kabukabuwa umawa."
28Apunu Banabasi yona inako wagubu ki pokere Soro kanibu Iyesu
sumapamawa ragidai mete ewapuru idiwa manako natere Diyerusaremu
rabineya kasiyarai kawaya mete ubupu Iyesu sisiyai wagawa umawa.
29E Diyu ragidai yona Guriki tagamawa ki mu mete yona deni deni
tagamawa ko mu denai e minimana po wainamupu. 30Mu e minimana
po ki yonai ka Iyesu sumapamawa ragidai wainamupu ki pokere mu Soro
bananamupu tawana Sisaraiya kayatagubu manako tono-mupu natere
Tasisi kayawena.
31Mara ki makeya ka Iyesu suma-pamawa ragidai ika tawana Diyudiya
yo Gariri yo Sameriya rabineya Mamanuga God nene dibipamawa ki
mu kuduba bagi kawaya idiwa. Iyapana yawira mo mu bamamugu eba
kwaetagamawa. Mamanuga God mu gwanawatamiyawa ade e Keyai
Tanai Bagi Kawaya pokaiya kasiyara mu tageyawa ki pokere iyapana
ropani kawaya mu notamaga wirawena Iyesu sumapamawa ragidai mete
dibipamawa ewapuru mena idiwa. Mu nuwamaga notamaga eyaka mena
nu Kaiwawonuga wainapamawa wiwira-pamawa idiwa.

Apunu Pita tawana Rida yo Diyopa kayawena

32Apunu Pita tawana tawana umawa wadawa manako mara mosi ka
e Mamanuga God e iyapanaiyoma tawana Rida rabineya idiwa ki mu
daiyomaga kayawena. 33Ika bauwena ka e apunu mosi si ka Aeneyasi
ki e idai kerarai badababadamawena bisi kaya-wena kwamura ida daikere
kewowena daikere apeya eyaka (8) ika kebari kawareya deni mena
ukwarawa ki empupu. 34Empupu manako sibu, wagubu ke; "Aeneyasi,
Iyesu Keriso karako iya kau negeyau. Kau kiri uburi kau kebarigi ewopi."
Apunu Pita yona ki wagawa makeya ka sigira apunai ki iyawena kipu
ubupu. 35Tawana Rida yo Seroni ragidai kuduba matakira ki emupu ka
mu nuwamaga notamaga wirawena nu Kaiwawonuga sumamupu.

Ridi mo powena ade iyawena kipu ubupu

36Tawana Diyopa rabineya ka Iyesu sumapiyawa ridai mosi si ka Tabita
ika tondawa. (Yona Guriki were ka mu e si Dokasi simupu.) E maramara
bagi mena kwaewagawa iyapana nuwasiyasiya-tagamawa ragidai
waitatamiyawa tondawa, 37ko mara mosi ka e sigira-wena manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

powena. Iyapana e kwakwarepui wadumpu siruwamupu manako tawa rabinai tetaiya kebari mempu kawareya tamupu.

38 Tawana Diyopa yo Rida ka eba uwama ki pokere Iyesu sumapamawa ragidai ika Diyopa rabineya apunu Pita tawana Rida bauwena ki sisiyai waina-mupu ka mu garugaru mena iyapana apeya bibi tonotampu Pita kai kaya-tagubu. Mu kayatagubu kaiwa da bautagubu ka mu Pita simupu, tagubu ke; "Kau garugaru mena nu mete kaigamu." 39 Apunu Pita yona ki wainapupu ka e garugaru mena kipu ubupu mete kayatagubu manako ika bautagubu ka mu e bananamupu tawa rabinai tetaiya ki yamupu. Koboro ropani kawaya mete bautagubu e kwagaramupu yadi wadamawa powena ridai ki e werei tagamawa. E naiya iyaiya tondawa makeya gwedegwede marai kawai mu nene yamanapupu tagebu ki mu mete temupu Pita kabuwa-mupu, tagubu ke; "E idai watai ka yau kena."

40 Apunu Pita ubupu ridi ki kuduba matarau kayatagamana ki nana wagubu manako e eya mena ika tondawa kwarisiwena e ramatai kawareya ubupu Mamanuga God bameya parauwena manako wirawena powena ridai ki sibu, wagubu ke; "Tabita, kau kiri uburi." E yona ki wagawa makeya ka ridi ki e keyai bauwena e rabineya tewena yabui papupu Pita empupu manako e kirana uburana kwaewena. 41 E kirana uburana kwaewagawa ka Pita e idai kwebu waitapupu wadubu bagipupu. Pita ubupu Iyesu sumapamawa ragidai koboro ki mu nene mete wagubu bautagubu manako e powena ridai ki wadubu iyaiya mu tagebu. 42 Matakira ki sisiyai garugaru mena kawayawena kayawena tawana Diyopa rabineya manako iyapana ropani kawaya nu Kaiwawonuga sumamupu. 43 Apunu Pita mara ropani kawaya tawana Diyopa rabineya papa kwakwarai kwererewagana upi kwaewagawa apunai mosi si ka Saimoni e tawaiya mete ika idiwa.

Pita yo Koneriyasi mu bususumaga

10 1 Tawana Sisaraiya rabineya ka piyara apunai mosi si ka Koneriyasi tawana Roumi were bau-wena ki ika tondawa. Piyara ragidai simaga tagubu ke 'Itari Piyarai' mu dai ropani kawaya (100) mu kawaimaga ka eyo. 2 E notai kawaya Mamanuga God bameya ade e tawai eyaka mena ragidai mete kina maramara Mamanuga God e si tepapamawa idiwa. Diyu ragidai dai ki imagei ragidai ki e maramara mu waitatamiyawa ade Mamanuga God bameya guriguriwagawa tondawa.

3 Mara mosi madega kekerawagawa makeya ka e waro were maba matarau kawaya Mamanuga God e aneyai mosi e bameya bauwena uburawa ki empupu. Aneya ki e sibu, wagubu ke; "Apunu Koneriyasi."

4 E inako wagawa ka apunu Koneriyasi kudu kwaewena aneya ki igida mena empiyawa manako denai e sibu, wagubu ke; "Kaiwawoni, badidi?"

Ko aneya ki daikere wagubu ke; "Kau gurigurinugei iyapana imagei ragidai waitatamiyei ki kau Mamanuga God e yabuiya kwaenugei. E

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kau nene wainapiyau, 5 ki pokere karako uburi iyapana dai tonotami
tawana Diyopa kayatagisi manako apunu mo si ka Saimoni si daikere
ka Pita e bameya baitagisi. 6 E ka apunu Saimoni mosi papa kwakwarai
kwererewagana upi kwaewagau apunai ki e tawai egi papateya ki e
bameya tondau."
7 Aneya yona ki wagubu kewowena ade kayawena ka apunu Koneriyasi
ubupu e bigabigaiyoma apeya yo piyara apunai mosi ki maramara
Mamanuga God notapiyawa ade Koneriyasi e diriwai mete kwaewagawa
apunai ki mu nene wagubu bautagubu, 8 manako e aneya bauwena badidi
sibu ki sisiyai kuduba mu tadebu tonotapu tawana Diyopa kayatagubu.

Apunu Pita waro maba mo wadubu

9 Mu ukwampu nawaru puruwena ade kayatagubu kaiwa da tawana
Diyopa bautagamana kwaetagamawa ka apunu Pita madega paunau
wadawa ki makeya kanibu tawa tagaiya yapu Mamanuga God bameya
guriguriwagana ki nana. 10 E guriguriwagawa tondawa da wetei
mebu manako iyapana tawa rabineya tawiyatagamawa ki makeya ka
e waro maba mo wadubu. 11 E kunuma yagarawena empupu manako
aukwara maba mosi nikakawaneya taburuba apeya apeya umamupu ki
kawarawa empupu. 12 Aukwara ki rabineya ka papa kiyabumaga ebo ebo,
motamota, midiwari mete kina inako idiwa emitapu, 13 manako bonana
mosi kunuma were kawapu e sibu, wagubu ke; "Apunu Pita, kau kiri
uburi papa yau namutami kupi."
14 Ko Pita denai wagubu ke; "Ae, Kaiwawoni, nau ki pa mena. Nau ka
Diyu apunai, nau kaisini mete kina. Papa bigibigi ki nau eba kupakani
kena."
15 Apunu Pita inako wagubu ko bonana ki kunuma were ade kawapu,
wagubu ke; "Mamanuga God gwede-gwede kuduba iyapana nene bagi
kawaya tapu ki kau bigibigi eba siyo."
16 Bonana ki kawapu marai apeya eyaka manako ki eweya ka aukwara
ki mibi papai ade wirawena kunumau yapu kayawena.
17 Apunu Pita waro maba wadubu ki mibai notapiyawa tondawa ki
makeya ka iyapana apunu Koneriyasi tonotapu ragidai ki apunu Saimoni
tawai kwaene-pamawa iwa da imateya bautagubu 18 manako tawa ki
ragidai manutampu, tagubu ke; "Apunu mo si ka Saimoni si daikere ka
Pita wi daiyoga bauwena ki e yewe tondau bo pa mena?"
19 Ki makeya ka Pita tawa tagaiya waro maba wadubu ki mibai nota-
piyawa tondawa manako Mamanuga God e Keyai e bameya bauwena,
wagubu ke; "Kau wainapi; Iyapana apeya eyaka karako bautagubu kau
nene manu wadamu, 20 ki pokere uburi mu bamamugu kayanuwagi. Nau
mu tonotapuwani bautagubu ki pokere mu kudumugu eba wainapi ko
kiri uburi mu mete kaiwagi." 21 Mamanuga God e Keyai inako wagubu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokere Pita kipu ubupu supu iyapana ki mu bamamugu bauwena manako tadebu, wagubu ke; “Apunu kwaenei kwaigamawa apunai ki nau yau kena. Wi gwede nana yewe baigubu?”

22 Pita inako wagubu manako mu denai tagubu ke; “Piyara ragidai nu kawainuga apunu Koneriyasi nu tononibu ki pokere nu yewe baigibi. E ka apunu bagi kawaya maramara Mamanuga God notapiyau tondau. Diyu ragidai e werei mete tagamu. Ko Mamanuga God e aneyai tanai bagi kawaya mo tonopupu kawapu e bameya bauwena manako sibu da apunu mosi si ka Saimoni si daikere ka Pita e bameya bauwagana yona mo kabuwapana da e wainapana ki nana wagubu.”

23 Bibi bautagubu ragidai inako tagubu manako Pita denai mu tadebu, wagubu ke; “Baganai, ko karako kemorawagau ki pokere umunumuri da nu mete yewe ukwapamu manako marawani were kaigamu.”

Mu ukwampu nawaru puruwena ka mu Pita bananamupu mete kayatagubu. Tawana Diyopa ragidai Iyesu suma-pamawa ki mu dai mete kayatagubu. Mu kayatagubu kaiwa idiwa da kemora-wena yawatau ukwamupu, 24 manako nawaru puruwena ade kayatagubu kaiwa da tawana Sisaraiya apunu Koneriyasi e tawaiya bautagubu. Apunu Koneriyasi tawaiya bautagamawa ka e eya mu nawanamaga ika tondawa. E tawai rabineya ka iyapana ropani kawaya, e ewai ade e kowaiyoma mete kina ki ika ewapuru mena dibimupu idiwa.

25 Pita tawa rabineya yarana kwae-wagawa ka apunu Koneriyasi yauda bauwena e empupu manako kwarisi-wena e ramatai kawareya ubupu Pita wiwirapupu e si esida tepapupu. 26 Ko Pita ubupu e idaiya wadubu manako sibu, wagubu ke; “Kau uburi. Nau ka eba kawai mosi. Nau ka pa iyapana kaina.” 27 Pita apunu Koneriyasi inako sibu mete ewapuru tawa rabineya yapu manako e yabu tapu iyapana ropani kawaya ika tawa rabineya dibimupu idiwa ki emitapu. 28 E tadebu, wagubu ke; “Nu Diyu ragidai nu kaisinuga ki wi kataigau. Iyapana kwaiyanai ragidai wi maba ki wi bamagau nu daiyoga eba baigamu. Ko Mamanuga God karako nau kabuwasinibu da nau iyapana berokoi bo bigibigi eba nidiyana ki nana wagubu, 29 ki pokere wi nau bibini tonomupu ki nau eba basarasugu-buwani ko nau garugaru mena bausugu-buwani yau kena. Ko karako nau sidimuri; Wi gwede nana nau nene iwagubu?”

30 Apunu Pita inako wagubu manako apunu Koneriyasi denai e sibu, wagubu ke; “Mara yau makeya mara apeya apeya nu taganugu kayawena madega kekerawagawa ki makeya ka nau Mamanuga God bameya guriguri-sugekeya tondekeya manako apunu mosi e aukwarai poe tanai kawaya utawena ki nau yabaraneya bauwena uburawa empuwani. 31 Empekeya manako e ubupu nau sidibu, wagubu ke; “Apunu Koneriyasi, kau guriguri-nugei ade iyapana imagei ragidai waitatamiyei ki kau Mamanuga God e yabuiya kwaenugei. E kau nene wainapiyau,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

32 ki pokere karako iyapana dai bibi tonotami kayatagisi tawana
Diyopa rabineya apunu mosi si ka Saimoni si daikere ka Pita e bameya
baitagisi. E ka apunu Saimoni mosi papa kwakwarai kwererewagana upi
kwaewagau ki e tawai egi papateya ki e bameya tondau." 33 Aneya ki nau
inako sidibu ki pokere nau ubupuwani kau bibigi tonopuwani manako
kau bagi kawaya garugaru mena nau diriwani siyapi baunugibi. Nu
karako yewe Mamanuga God e yabuiya dibimipi idiwei nu Kaiwawonuga
gwede yonai nu kabuwaniyana nidibu ki wainapa-mana nawanai kau
nawananimei."

Apunu Pita dimawena

34 Apunu Koneriyasi inako wagubu manako Pita ubupu dimawena,
wagubu ke; "Nau karako wainapakani weta-wetara da Mamanuga God
e yabuiya ka iyapana kuduba nu kiyabunuga eyaka mena. 35 Tawana
tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau iyapana nima
Mamanuga God wiwira-piyau ade e berai bagi mena kwaewagau ki ka
Mamanuga God yagisi da e ka baganai. 36 Wi kataigau da Mamanuga God
yona mosi tonopupu nu Isiraero ragidai nu bamanugu bauwena. Yona ki
kena ki ka nu Iya Negeyana Apunai Iyesu Keriso e yonai bagi kawaya.
Mamanuga God e eya Gubagai Iyesu nu doboniyana ki nana tonopupu
da e yo nu kuduba rabinanuga eyakamena-wagana ki nana. Iyesu e ka
iyapana kuduba nu Kaiwawonuga kawaya. 37 Apunu Diyoni dimawagawa
iyapana siruwatamiyawa makeya yauda badidi yabiri tawana Gariri
rabineya wena-wagawa yabadawa manako ewa tawana Diyudiya
rabineya mete wenawena ki sisiyai kuduba wi wainamupu kewo-wena.
38 Wi kuduba kataigau da Mama-nuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya
ki kawapu tawana Nasareta mu apunu-maga Iyesu e kawareya minibu
siwa kasiyara kwebu. Mamanuga God e mete ewapuru iwa ki pokere
Iyesu tawana tawana umawa wadawa upi bagi mena kwaewagawa.
Iyapana gwedewau Berokoi Apunai Seitani e idai rabineya idiwa ki
ka e mu mete iyatamiyawa umawa. 39 Nu Diyu ragidai nu tawanugu
tawanugu ade natere Diyerusaremu rabineya mete kina e badidi kwae-
wagawa umawa nu yabunugere matarau empemeya ki sisiyai nu karako
iwegemei. Iyapana ubumpu ripa korosi naureya e minimupu poyo, 40 ko
mara apeya eyaka kewowena eweya ka Mamanuga God wagubu manako
e ade iyawena kipu ubupu nu paunanugu matarawena, ko ki kuduba nu
yabunugere emipi. 41 Eba iyapana kuduba e iyawena kipu ubupu ki emupu
ko nu gwedewau Mamanuga God nu winenibu da nu e sisiyai iyapana
tademana ki nana ki nu mena ka e ade iyawena kipu ubupu ki matarau
emipi ade bani yo awana e mete kubamipi. 42 Ko Iyesu nu nidibu, wagubu
ke; "Yona yau iyapana tadeyoi; Nau Mamai God nau mena winesinibu da
nau aita ewa uburani iyapana iyaiya bo popai kuduba nau idani gurai mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

naurimugu ugwaditamoni ragiragi." 43 Oragai ragidai Mamanuga God
e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ki mu kuduba Iyesu sisiyai
yau tagamawa ke; 'Iyapana nima e sumapoto ki ka Mama-nuga God
uburoto Iyesu e si kasiyarai pokaiya iyapana ki e bigi kuduba deni mena
surupoto.'"

44 Apunu Pita yona ki wagawa makeya ka Mamanuga God e Keyai
Tanai Bagi Kawaya kawapu apunu Pita e yonai wainapamawa ragidai
kuduba mu kawarimugu minibu siwa kasiyara tagebu. 45 Diyu ragidai
Iyesu suma-pamawa Pita mete bautagubu ragidai gwede wenawena ki
emupu ka mu notamaga kowena mibai ka Mamanuga God naiya e Keyai
Tanai Bagi Kawaya mu muga puyo tagebu ki maba e karako tawana
kwaiyanai ragidai mete kina puyo ki tagebu. 46 Tawa ki ragidai mu
tenawarimaga wirawena da mu yona yona kuduba tagamawa Mamanuga
God e si tepapamawa ki apunu Pita e kowa-iyoma mete kina mu mubo
wenagu-mugere wainamupu, 47-48 ki pokere Pita wagubu ke; "Mamanuga
God e Keyai Tanai Bagi Kawaya naiya nu kawarinugu minibu siwa
kasiyara negebu ki maba e karako iyapana yau mete kasiyara tagebu ki
pokere mu karako Iyesu e si pokaiya siruwatagisi. Mu yawatamaga ki nu
eba bodapamu."

Pita mu siruwatamana ki nana wagubu ki pokere mu Iyesu Keriso e si
pokaiya iyapana ki siruwatampu. Siruwatampu kewowena ka iyapana ki
apunu Pita munamupu, tagubu ke; "Kau garugaru mena eba kayanuwagi
ko mara dai nu mete yewe idiwomu were kayanuwagi."

Pita natere Diyerusaremu kayawena

11 1 Tawana kwaiyanai ragidai Mamanuga God e yonai waina-mupu
sumamupu ki sisiyai Iyesu tonotapu ragidai mu kowamuguma
mete kina tawa tawa tawana Diyudiya rabineya wainamupu. 2 Apunu Pita
wirawena natere Diyerusaremu ade kayawena manako e ika bauwena
ka iyapana Iyesu sumapamawa ragidai dai ki iyapana kwakwarepumaga
mete wakapamana yonai tagamawa ragidai ki e bameya bautagubu
manako mu bonanamaga ragiragi kawaya e simpu wirawira, tagubu ke;
3 "Kau kaisi beranugibi tawana kwaiyanai ragidai mu kwakwarepumaga
eba wakamupu ki mu bamamugu daiyo kayanugibi ade mu banimaga
mete kubabi."

4 Mu inako tagubu ki pokere Pita ubupu e badidi empupu bo
wainapupu ki kuduba supasupai mena mu kabuwa-tapu, wagubu ke;
5 "Nau tawana Diyopa rabineya Mamanuga God bameya gurigurisugekeya
tondekeya da nau waro maba bagi kawaya mo wadu-buwani. Nau gwede
mosi aukwara kawaya maba nikakawaneya taburuba apeya apeya
pokaiya umamupu kunumau kawarawa da nau bamaneya bauwena
ki empuwani. 6 Empuwani wetawetara manako aukwara ki rabineya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka nau papa kiyabumaga ebo ebo ade motamota yo midiwari ropani
kawaya inako emitapuwani. 7Emita-puwani manako nau bonana mosi
wainapuwani, wagubu ke; 'Pita, kau kiri uburi papa yau namutami
kupi.' 8Bonana ki inako wagubu ko nau denai suwagubuwani ke; 'Ae,
Kaiwawoni, nau ki pa mena. Nau ka Diyu apunai. Nau kaisini mete kina.
Papa bigibigi ki nau eba kupakani kena.' 9Nau inako suwagubuwani
manako bonana ki kunumau ade kawapu, wagubu ke; 'Mamanuga God
gwedegwede kuduba iyapana nene bagi kawaya tapu ki kau bigibigi
eba siyo.' 10Bonana ki kawapu marai apeya eyaka manako ki eweya ka
aukwara ki mibi papai ade wirawena kunumau yapu kayawena. 11-12Yapu
kayawagawa makeya ka iyapana apeya eyaka tawana Sisaraiya were
nau kani bautagubu. Bibi ragidai ki mu ka eba Diyu ragidai ko mu tawa
ki nau tonde-keya ki bautagubu ki ka Mamanuga God e Keyai Tanai
Bagi Kawaya nau sidibu da nau kudu eba wainapana ko iyapana ki mete
kayasugana ki nana wagubu ki pokere nau kipuwani ubupuwani mu mete
kaigibi. Nau natere Diyopa ragidai ida daikere kewowena daikere eyaka
mena (6) yau mete waratapuwani iyapana ki bananamipi mete kaigibi.
Nu kaigibi iweya wade-meya da tawana Sisaraiya baigibi ki ka nu apunu
mosi si ka Koneriyasi e tawaiya yamipi, 13manako apunu Koneriyasi yona
yau nidibu, wagubu ke; 'Aneya mosi bauwena nau tawaneya uburawa
empuwani manako e nau sidibu, wagubu ke; 'Bibi ragidai tonotami
tawana Diyopa kayatagisi apunu Saimoni si daikere ka Pita siyomoto
da e yabadini. 14E baiyagisi manako kau tawagi eyaka mena ragidai
mete kina Mamanuga God iya waunai negeyana ki sisiyai e uburoto wi
nidini manako wi kuduba iya waunai wadumuri.' 15Apunu Koneriyasi
ubupu nu inako nidibu manako nau waunai dimasuge-keya makeya ki
ka Mamanuga God e Keyai naiya nu kawarinugu minibu siwa kasiyara
negebu ki maba e tawana kwaiyanai ragidai ki mu kawarimugu inako
mete minibu siwa kasiyara tagebu. 16Nau ki kuduba empuwani ki ka nau
notani paparawena nu Kaiwawonuga Iyesu naiya nidibu ki yonai nau
wainapuwani. E naiya yona yau nu nidibu, wagubu ke; 'Apunu Diyoni
ubupu awana pokaiya wi siruwanibu ko nau uburani Mamanuga God
e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki pokaiya wi siruwaniyani kasiyara
negeyani.' 17Nu naiya ubumpi nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso sumamipi
manako e puyo Mamanuga God e Keyai tonopupu deni mena nu negebu
ki maba e karako tawana kwaiyanai ragidai mete tagebu. Nau ka iyapana
kaina ki pokere nau badidi maba Mamanuga God e yawatai bodapani?"

18Apunu Pita yona ki wagubu wainamupu ka iyapana ki e yona denai
mo eba simpu wirawira ko mu Mama-nuga God e si tepamupu, tagubu
ke; "Mamanuga, kau nuwagibi manako kau tawana kwaiyanai ragidai
mete kina mu bigimaga surupipi mu rabinamaga wirapipi manako iya
waunai tagebi."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu sumapamawa ragidai natere Antiyoka rabineya idiwa

19 Iyapana apunu Stiweni bowa were minimupu poyo ki makeya ka mu
Iyesu sumapamawa ragidai kuduba mete giritampu pasutampu ki pokere
Iyesu sumapamawa ragidai ki daburimupu mu mubo mubo tawana
tawana kaya-tagubu. Mu dai ki tawana uwama kawaya kayatagubu
tawana Ponisiya yo Saiporosi yo natere Antiyoka bautagubu manako mu
ika ubumupu Iyesu e sisiyai Diyu ragidai mu mubo mena ika idiwa ki
tademawa kabukabuwa. Ko tawana kwaiyanai ragidai ki mu Iyesu sisiyai
mu eba tademawa.
20 Ko Iyesu sumapamawa ragidai dai ki tawana Saiporosi yo Sairini
were bautagubu ki mu kimpu ubumpu natere Antiyoka kayatagubu
manako mu ubumpu nu Kaiwawonuga Iyesu e yonai bagi kawaya tawana
kwaiyanai ragidai ika idiwa ki mu mete tademupu. 21 Mamanuga God
mu kasiyara tagebu ki pokere iyapana ropani kawaya mu yonamaga
wainamupu manako mu notamaga wirawena nu Kaiwawonuga mete
sumamupu.
22 Natere Antiyoka ragidai mu notamaga wirawena ki sisiyai Iyesu
sumapamawa ragidai Mamanuga God nene dibipamawa ika natere
Diyerusa-remu rabineya idiwa ki wainamupu manako mu apunu Banabasi
tonomupu natere Antiyoka kayawena. 23 E ika bauwena manako iyapana
ika idiwa bita mubo wadamana ki Mamanuga God e rikapupu deni mena
mu waditapu bagi ki matakirai apunu Banabasi empupu ki pokere e
rabinai bagiwena manako e ubupu iyapana ki gwaiyaba-tapu, wagubu
ke; “Wi Kaiwawonuga Iyesu bameya naigida mena kwaiwogoi, e mena
notapiyoi sumapiyoi ade e mena yonai wadoi yamoi.” 24 Apunu Banabasi
e ka apunu bagi kawaya. E notai kawaya daganani Iyesu bameya ade
Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya e rabineya posiwena. E sumai
ka mete kawaya ki pokere iyapana ropani kawaya e yonai wainamupu ki
ka mu nu Kaiwawonuga sumamupu.
25 Apunu Banabasi ubupu apunu Soro e kwaenei tawana Tasisi supu
kayawena, 26 manako umawa da bananapupu ka mu ewapuru mena
wiratagubu natere Antiyoka ade kaya-tagubu. Mu kwamura eyaka
mena ika idiwa Iyesu sumapamawa ragidai Mamanuga God nene ika
dibipamawa ki mu ropani kawaya mete yona tademawa kabukabuwa
idiwa. Ki makeya ka natere Antiyoka ragidai Iyesu suma-pamawa ragidai
yabiri simaga waunai ‘Keriso Ragidai’ tademupu.
27 Mara ki makeya ka iyapana dai ki Mamanuga God e bonanai waina-
pamawa tagamawa ragidai natere Diyerusaremu kamadumpu sumpu
natere Antiyoka bautagubu. 28 Mu iyapanamaga mosi si ka Agabasi. E
Mamanuga God e Keyai ki kasiyarai pokaiya ubupu iyapana tadebu,
wagubu ke; “Mamanuga God nau kabuwasinibu da nu yabaranugu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka tawana tawana kuduba kapoi kawaya mosi yabadau." (Kapoi ki ka tawana Roumi ragidai mu kawaimaga Korodiyasi kaiwawowagawa tondawa ki makeya bauwena.) 29-30 Apunu Agabasi inako wagubu ki pokere Iyesu sumapamawa ragidai eyaka eyaka mu kowamuguma waitatamana ki nana wainamupu. Mu mubo mubo bowa madai dai temupu mu mubo denemugu denemugu ewapuru dibimupu manako mu bowa madai ki temupu apunu Banabasi yo Soro tagemupu da mu ubumana tawana Diyudiya kayataga-mana debai ragidai Mamanuga God e iyapanaiyoma kwayubatamawa ika idiwa ki tagemana ki nana.

Iyapana apunu Diyemesi minimupu poyo

12 1 Mara ki makeya ka kaiwawo Erodi Iyesu sumapamawa ragidai Mamanuga God nene dibipamawa idiwa ki mu giritamana pasutamana ki kerarai birikapupu. 2 E wagubu manako piyara ragidai ubumpu apunu Diyoni e tatai Diyemesi kereba pokaiya ugwadumpu poyo. 3 Diyu ragidai ki emupu ka mu rabinamaga bagiwena ki pokere kaiwawo Erodi ubupu apunu Pita mete wadamana ki nana wagubu. (E yona ki wagubu makeya ka Diyu ragidai 'Parawa Pa Pasumana Kupei' ki kupe-tagamawa.) 4 Piyara ragidai apunu Pita wadumpu diburamupu manako piyara kuduba ida esida kewowena kerapu daikere kewowena daikere eyaka mena (16) mara mo apeya apeya bau-tagamawa Pita goparapamawa ade kayatagamawa manako mu ewamugu ka apeya apeya ade bautagamawa, mu inako kwaetagamawa. Kaiwawo Erodi e notai wagubu da; "Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai' yau kewoyagisi ki ka nau apunu Pita yadani Diyu ragidai mu yabaramugu tarani nau idani gurai e naureya ugwadani ragiragi manako mu ewa e minimoto poyo.' 5 E inako waina-pupu ko apunu Pita diburawena tondawa ka Iyesu sumapamawa ragidai kuduba dibimupu Mamanuga God bameya Pita nene maramara mu nuwamaga nota-maga eyaka mena pokaiya guriguritagamawa idiwa.

Apunu Pita dibura rabineya bauwena kayawena

6 Marawani didiburu mena ka kaiwawo Erodi nuwaiya ka apunu Pita Diyu ragidai mu yabaramugu tarana e idai gurai e naureya ugwadana ragiragi ki nana wainapupu. Ko kemora ki rabineya ka piyara ragidai apeya Pita paupunamupu mete ukwapamawa. E idai ka mu taburuba apeya ragiragi kawaya pokaiya umamupu dokodoko ade dibura katamuruiya ka piyara ragidai dai mete dagura ubumawa.

7 Garugaru mena ka Mamanuga God e aneyai mosi ika bauwena manako dibura tawai rabineya tanai minibu siwa. Aneya ki kanibu Pita mideya minibu wadubu kwisipupu manako sibu, wagubu ke; "Pita, kau garugaru mena kiri uburi." Aneya ki inako wagawa makeya ka taburuba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e idai umamupu ki kuduba purupurutagubu gwetagubu, 8 manako aneya
ki Pita ade sibu, wagubu ke; “Kau kerapugi kwakwarai tepi umari ade
kau mairagi kau naurigeya mete umari.” Pita ki kwaewena ka aneya e
ade sibu, wagubu ke; “Kau aukwaragi pokaiya utanuwagi nau ewaneya
yabodowa.”
9 Aneya Pita bananapupu ko mu dibura tawai ki kamadamana kwae-
tagamawa ka Pita aneya badidi kwae-wagawa empupu ki e notai wagubu
ke; “Yau ka nau bani waro maba wadakani.” 10 Mu sumpu dagura yabiri
uburawa apunai ki raurumupu sumpu paunau uburawa apunai ki mete
raurumupu manako kaimpu gudu siyarai kirama pokaiya yamanamupu
ki bautagubu. Ika bautagamawa ka gudu ki natere deneya ebo siwawena
manako mu matarau bautagubu kayatagubu kaiwa da yawatau ka aneya
ki bani gogawena garugaru mena Pita kamadubu kayawena.
11 Kamadubu kayawagawa makeya ka apunu Pita e notai paparawena,
wagubu ke; “Karako nau kataineya da nau waro maba eba wadubuwani
ko aneya ki matarau nau nene kwaewena. Mamanuga God e aneya ki
tonopupu da Diyu ragidai kaiwawo Erodi e kasiyarai pokaiya gwede mo
nau bamaneya berapamana wainapamawa ki mu eba kwaetagamana ki
nana.”
12 Pita wainapupu da e mibai dibura tawai ki kamadubu matarau
bauwena ka e kayawena apunu Diyoni si daikere ka Maki e inai Meri e
tawaiya bauwena. Tawa ki rabineya ka Iyesu sumapamawa ragidai ropani
kawaya ika dibimupu guriguritagamawa idiwa. 13 Pita ika bauwena gudu
minibu manako tawa ki bigabigai munu ridai mosi si ka Roda gudu
kwaipana ki nana kaniyabu. 14 E Pita bonanai wainapupu ka e mamama-
wena gudu eba kwaipupu ko garugaru mena wirawena iyapana tawa
rabineya idiwa ki tadebu, wagubu ke; “Apunu Pita bauwena gudu tagaiya
burida uburau.”
15 Iyapana yona ki wainamupu ka mu denai tagubu ke; “Kau
babanugibi nuwegei.” Ko munu ridai ki yona ki kawareya kawareya
ade wagawa tondawa ki pokere iyapana tagubu ke; “Ki ka eba Pita e
eya bauwena ko ki ka bani e aneyai mosi ki bauwena.” 16 Ko Pita gudu
kawareya kawareya miniyawa uburawa ki pokere iyapana dai kaimpu
gudu ki kwaimupu. Gudu kwaimupu manako Pita ika uburawa emupu ka
mu notamaga kowena kodabamaga kamupu. 17 Ko Pita e idai bagipupu
mu yona kerekereretagamana ki nana wagubu manako nu Kaiwawonuga
dibura rabineya badidi kwaewena wadubu tonopupu ki sisiyai kuduba
e mu kabuwatapu. Kabuwatamiyawa da kamadubu ade wagubu ke;
“Kaiwagi nau sisiyani yau apunu Diyemesi e kowaiyoma kuduba mete
tademuri.” E inako wagubu manako kamaditapu tawana mo kayawena.
18 Mu ukwampu nawaru puruwena ka piyara dagura ubumawa ragidai
ki apunu Pita eba emupu ki pokere mu babatagubu, tagubu ke; “E ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bani bauwena kayawena.” 19 Kaiwawo Erodi piyara ragidai Pita ade
kwaenepamana ki nana tonotapu ko mu e eba banana-mupu ki pokere
Erodi dagura ubumawa ragidai ki mu muga nene wagubu bautagubu.
Bautagubu, pari wirawira-tamiyawa da kamadubu, mu taunimana po ki
nana wagubu manako ewa kipu ubupu tawana Diyudiya kamadubu supu
tawana Sisaraiya bauwena manako ika tondawa.

Kaiwawo Erodi powena

20 Kaiwawo Erodi tawana Taya yo Saidoni ragidai mu bamamugu
gagaya kawaya mo wainapupu ki pokere mara mosi ka iyapana ki
kuduba dibimupu kaiwawo Erodi e rabinai wadamana bagi ki nana e
bameya kayatagubu. Mu kayatagubu kaiwa da bautagubu ka mu yabiri
kaiwawo Erodi e tawai ki kwayubapiyawa apunai mosi si ka Barastasi
e wade manamanamamupu waretamupu manako ewa ka mu kaiwawo
Erodi e eya bameya bau-tagubu. Mu nuwamugu ka e mete dobopamana
ki nana mibai ka mu banimaga kuduba ka kaiwawo Erodi e tawaneya
bauwagawa.
21 Mara mosi ki mu winemupu makeya ka kaiwawo Erodi e kaiwawo-
wena monagai aukwara bagi kawaya mo wadubu kaupupu manako
yona-wagana kemai kawareya yapu ika dimawagawa uburawa. 22 E ika
dima-wagawa uburawa ka iyapana mu bonanamaga ragiragi kawaya
tagubu ke; “Yau ka eba apunu kaina mo wagau ko yau ka nu kawainuga
sumapemei e eya wagau.” 23 Kaiwawo Erodi yona ki wainapupu ka
e rabinai bagiwena. E eba Mamanuga God e si tepapupu ko e eya si
tepapupu ki pokere Mamanuga God e aneyai mosi garugaru mena
bauwena Erodi bita kwebu manako ki makeya ka motamota rasirasi dai e
rewonai baumupu manako e powena.
24 Mara ki makeya ka Mamanuga God e yonai kawayawena kayawena.
25 Apunu Banabasi yo Soro mu upimaga natere Diyerusaremu rabineya
kwaetagamawa ki kewomupu manako ade wiratagubu natere Antiyoka
kaya-tagubu. Mu apunu Diyoni si daikere ka Maki bananamupu mete
kayatagubu.

Mu apunu Banabasi yo Soro winetampu tonotampu

13 1 Iyesu sumapamawa Mamanuga God nene dibipamawa ragidai
natere Antiyoka rabineya idiwa mu paunamugu ka iyapana dai
Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ade dai e yonai
iyapana tademawa kabukabuwa mete kina. Iyapana ki mosi ka Banabasi,
mosi ka Soro, mosi ka Simiyoni ki mu si daikere Pinai Apunai simupu,
mosi ka Rusiyasi tawana Sairini mu apunumaga mosi, ade mosi ka
Manaeni, e ka tawana Gariri mu kaiwawomaga Erodi mete ewapuru
kawakawayatagubu sipumamaga eyaka mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Mara mosi mu guriguri nene bani kamadumpu Mamanuga God
bameya ewapuru mena guriguritagamawa si tepapamawa idiwa ka
Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya mu tadebu, wagubu ke; "Wi
karako apunu Banabasi yo Soro nau nene winetamuri tonota-muri da mu
nau upini purupuwani tagebuwani ki mu yodomono." 3 Mama-nuga God e
Keyai inako wagubu ki pokere iyapana ki guriguri nene bani kamadumpu
guriguritagamawa idiwa da kamadumpu manako mu idamaga apunu
Banabasi yo Soro mu kawarimugu nakamupu tonotampu kayatagubu.

Banabasi yo Soro tawana Saiparasi kayatagubu

4 Mamanuga God e Keyai apunu Banabasi yo Soro inako tonotapu ki
mu sumpu tawana Serusiya bautagubu manako waka mosi ika wadumupu
ruku mosi si ka Saiparasi kayatagubu. 5 Mu tawana Saiparasi bautagubu
ka mu natere mosi si ka Saramisi kayatagubu manako ika bautagubu
ka mu kaimpu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya yamupu
manako Mamanuga God e yonai ika dimatagamawa idiwa. Apunu Diyoni
si daikere ka Maki mete ika bauwena mu waitatamiyawa tondawa.
6 Mu natere Saramisi kamadumpu manako kerapumugu kayatagubu
kaiwa idiwa da ruku ki papasi daikere tawana Paposi bautagubu manako
kweri wasisinai apunai mosi si ka Bara-Iyesu ika bananamupu. Apunu ki
ka Diyu apunai. E maramara wagawa da e ka Mamanuga God e bonanai
wainapiyawa wagawa ko ki pa mena. E yona pa berawagawa. 7 E waretai
ka waira ki mu kawaimaga si ka Sogiyasi Porasi.

Apunu Sogiyasi Porasi e notai ka supasupai kawaya. E nuwaiya Mama-
nuga God e yonai wainapana waina-pupu ki pokere e apunu Banabasi
yo Soro nene wagubu bautagubu. 8 Ko kweri wasisinai apunai Bara-
Iyesu (e si yona Guriki were ka Eremasi) e bau-wena mu yonamaga
bodabodapupu, mibai ka e eba nuwaiya e waretai ki Iyesu sisiyai
wainapana sumapana ki nana.

9 Ko Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu apunu Soro
si daikere ka Poru e rabineya posiwena kasiyara kwebu manako Poru
ubupu kweri wasisinai apunai ki yabu doko-dokopupu sibu, wagubu
ke; 10 "Kau ka Berokoi Apunai Seitani e munui mosi. Gwedegwede
bagibagi supasupai kuduba ka kau iyaragiyoma. Nota berokoi ebo
ebo kau rabinageya posi-wena ki pokere kau maramara iyapana wade
wirawiratamiyei ade berabera-tamiyei tondei. Mamanuga God e yawatai
supasupai bagi ki kau maramara wade kiyokiyopana giripana wainapiyei,
11 ki pokere nau karako suwagani wainapi; Mamanuga God e kasiyarai
karako kaworoto kau bamageya bai-yagisi kau yabugi kenepoto da kau
mara badibadi madega tanai mo eba emani."

Apunu Poru yona ki wagawa makeya ka gwede mosi oroguma pinai
kawaya maba garugaru mena bauwena apunu Eremasi e yabui kenepupu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako e tawana mo eba empupu. E tawana mo eba empiyawa ki pokere e iyapana e idaiya wadana waitapana kayawagana ki nana ki kwaenewagawa kaniyawa yabadawa. 12 Waira ki kawaimaga gwede wenawena ki empupu ade nu Kaiwawonuga Iyesu e sisiyai mete wainapupu ki ka e notai kowena manako e nu Kaiwawonuga sumapupu.

Poru e kowaiyoma mete kina natere Antiyoka kayatagubu

13 Apunu Poru e kowaiyoma mete kina waka kawareya ade positagubu tawana Paposi kamadumpu manako kayatagubu kaiwa da natere mosi si ka Pega tawana Pampiriyo rabineya ki bautagubu. Bautagubu ka apunu Diyoni si daikere ka Maki e midi togawena mu ika kamaditapu wirawena natere Diyerusaremu ade kayawena, 14 ko apunu Poru yo Banabasi mu kimpu ubumpu natere Pega ki kamadumpu manako kayatagubu iwa wadamawa da natere Antiyoka tawana Pisidiya rabineya ki bautagubu. Mu ika bau-tagubu idiwa da aiyata marai ki mu kaimpu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawaiya yamupu idiwa. 15 Mu idiwa da iyapana ubumpu oragai apunai Mosisi e gora tapu ki iyabamupu kewowena ade oragai ragidai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai mu okamaga ki dai mete iyabamupu kewowena ka guriguri tawai ki debai ragidai ubumpu Poru yo Banabasi manutampu, tagubu ke; “Edamani, iyapana rabinamaga kirana uburana mamama wainapamana yonai ki dai wi bamagau mete kina bo pa mena?”

16 Apunu Poru ubupu iyapana yona kerekereretagamana ki nana e idai bagipupu manako tadebu, wagubu ke; “Iyapananiyoma tawana Isiraero ragidai ade tawana kwaiyanai ragidai mete kina yewe Mamanuga God wiwira-piyamu e si tepapiyamu idiwu, nau yonani suwagani ki wi wainapumuri; 17 Mamanuga God ubupu tawana Isiraero ragidai nu ripakwarakwara-nuguma e eya iyapanaiyoma mu winetapu. Mu tawana Idipi rabineya iyapana bigabigamuguma kwae-tagamawa ki makeya ka e mu waita-tamiyawa da mu iyapanamuguma kawayawagawa yarawa. E kasiyarai kawaya ki pokaiya ka e mu waratapu tawana Idipi kamadumpu kayatagubu, 18 manako mu kwamura apunai apeya (40) kwaitana gwabau ukwapamawa idiwa ki rabineya ka e maramara mu kwayubatamiyawa tondawa ko e midi mu bamamugu eba togawena. 19 Tawana Kainani rabineya ka iyapana yonamaga ebo ebo kuduba ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki e ubupu mu siwakeketapu manako mu waira-maga ki e eya iyapanaiyoma tawana Isiraero ragidai umani tadebu. 20 Mu kwamura rowarowa kawaya 450 ika idiwa manako ki eweya ka Mamanuga God mu wade supasupatamana ragidai tagebu iyapana bagi kawaya idiwana ki nana. Mu inako idiwa yamawa da Mamanuga God e bonanai wainapiyawa wagawa apunai Samuwero ubupu. 21 Ki makeya ka iyapana kaiwawo nene genetagamawa manako Mamanuga God

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu apunu Kisi e gubagai si ka Soro mu kaiwawomaga tagebu. Apunu Soro e ka kunu Bendimani ki wenai wenawena kwamura apunai apeya kewowena (40) ki rabineya kaiwawowagawa tondawa. 22 Kwamura apunai apeya (40) ki kewowena eweya ka Mamanuga God ubupu kaiwawo Soro e si kaupupu manako kaiwawo watai ki e apunu Dewida kwebu. E Dewida nene wagubu ke; 'Apunu Diyesi e gubagai Dewida ki e kwaitana nau nuwaneya. Nau badidi suwagani ki e wainapoto deneya deneya kwaeyagisi.'

23 Oragai apunai Dewida e momai ka apunu Iyesu ki Mamanuga God nu Isiraero ragidai nu iya negeyana ki nana tonopupu. Mamanuga God naiya gwaiyaba wagubu ki mibai karako wana bauwena yau kena. 24 Iyesu eba bauwena ki makeya ka apunu Diyoni ubupu nu Isiraero ragidai nidibu, wagubu ke; 'Wi beraga berokoi karako kamadumuri wi notaga wirayagisi da nau wi siruwa-niyani.' 25 Apunu Diyoni Mamanuga God e upi ki kewopana kwaewagawa ki makeya ka e iyapana manutapu, wagubu ke; "Wi wainapiyamu da nau ka nima? Apunu ki e nawanai wi idiwu ki eba nau ko e aita nau ewaneya baiyagisi. E bigabigai nau kwaesugana waitapana e kerarai kwakwarai ki rikapana ko nau ka eba bagi ki pokere tondakani.' Apunu Diyoni inako wagubu."

26 Poru bususu inako wagawa tondawa da kamadubu, ade wagubu ke; "Iyapananiyoma, oragai apunai Eburamu e wenai ade tawana kwaiyanai ragidai yewe Mamanuga God wiwirapiyamu e si tepapiyamu mete kina, nau yonani ade suwagani ki wi wainapumuri; Mamanuga God iya waunai nu negeyana yonai wagubu ki mibai nu bamanugu wana bauwena. 27 Ko natere Diyerusaremu ragidai ade nu kawa-kawainuguma mete kina ki mu eba wainamupu da Iyesu nu iyanuga nene bauwena. Oragai ragidai Mamanuga God e bonanai wainapamawa oka tamawa ki mu okamaga ki mu aiyata marai maramara iyabapiyamu idiwu ko yona ki mibai mu eba wainapiyamu. Ko Iyesu powagana ki nana ki yonai Mamanuga God e okai takari kawaya wagubu ki mibai wenawagana ki nana ka mu Iyesu wadumpu ade mu idamaga gurai e naureya ugwadumpu ragiragi. 28 E gwede mo eba paerepupu da mu ki gwawai e minimana po ki nana ko mu e pa asusu wadumupu apunu Pairasi e idaiya tamupu, tagubu ke; 'Kau nuwagi da mu apunu yau minimoto poyo.'

29 Mamanuga God e naiya mena Iyesu nene wagubu ki kuduba mu makeya makeya kwaetagubu kewowena manako mu ubumpu e kwakwarepui ripa korosi naureya minimupu poyo ki wadumpu kayatagubu ragu mo rabineya tamupu. 30 Ko Mamanuga God e wagubu ki pokere e umuneya ka Iyesu ade iyawena kipu ubupu, 31 manako mara ropani kawaya mareya mareya iyapana tawana Gariri yo Diyerusaremu yawateya naiya e mete ika iwa ragidai ki mu bamamugu matarau bauwagawa. Iyapana ki kena mu karako Iyesu e sisiyai tawana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Isiraero ragidai tadeyamu kabukabuwa iwu, 32-33 ade nu mete kina e
yonai waunai bagi kawaya ki wadi-mipi karako wi nidimana ki nana
yewe baigibi. Iyesu powena ko e Mamanuga God e kasiyarai pokaiya
ade iyawena kipu ubupu kayawena ki pokere Mama-nuga God nu
ripakwarakwaranuguma badidi tageyana ki nana gwaiyaba wagubu ki
mibai karako nu yo wi ewapuru bamanugu wana bauwena yau kena.
Mamanuga God e 'Umayo Okai' apeya ki rabineya ka mu Iyesu e sisiyai
oka pokaiya tamupu, tagubu ke;

'Mamanuga God wagau; Karako nau Gubagani kau ade kau Mamagi
ka nau.'

34 Iyesu e kwakwarepui uruba rabineya eba puwawagana ko e ade
iyawagana kirana uburana ki nana ki sisiyai ka Mamanuga God naiya
mena inako wagubu ke;

'Nau naiya mena apunu Dewida wadana bagi ki gwaiyabai bagi
kawaya sibuwani,
ko ki nau karako kau nidiyakani mibai wadiniyakani bagi.'

35 Mamanuga God e okai mosi rabineya ka oragai apunai Dewida oka
yau tapu, wagubu ke;

'Kau bigabigagi apunai bagi kawaya ki kau eba kamadi.
E kwakwarepui ka uruba rabineya eba puwayagisi.'

36 Oragai apunai Dewida oka ki tapu ko ki ka eba e eya nene wagubu.
Apunu Dewida e ka e ebo marai ki makeya Mamanuga God e bigabigai
kwae-wagawa umawa da powena manako iyapana e kwakwarepui
wadumupu e ripakwarakwaraiyoma mu madanimugu ononomupu.
37 Oragai apunai Dewida e kwakwarepui ka ororeya mena puwa-wena ko
apunu mosi ki powena e kwakwarepui ka eba puwawena. E powena ko
Mamanuga God wagubu, manako e kasiyarai pokaiya ka e ade iyawena
kipu ubupu. 38 Ki pokere iyapananiyoma, nau yonani suwagani ki wi
naigida mena wainapumuri; Iyesu eba bauwagubena ki ka Mamanuga God
nu biginuga eba surupena. Ko Iyesu bauwena nu nene powena e nonai
toporuwena manako ewa ade iyawena kipu ubupu ki pokere Mamanuga
God nu biginuga karako deni mena surupiyau nu taganugu kwenupiyau.
39 Oragai apunai Mosisi gora tapu ki ka baganai ko gora ki nu biginuga
surupana kasiyarai pa mena. Nu Iyesu sumapamu ki mena pokaiya ka
Mamanuga God nu biginuga empoto deni mena surupoto manako ki
pokaiya ka nu e yabuiya bagi supasupai idiwomu. 40 Ki pokere wi naigida
mena idiwoi da oragai ragidai Mamanuga God e bonanai waina-pamawa
tagamawa ragidai tagubu ki wi bamagau eba baiyagisi. Mu tagubu ke;

41 'Waegeyageyamasiniyamu ragidai, nau yonani suwagani ki wi
wainapumuri ade wi kodabaga kapiyoi da pa popoiwagi.
Nau aita gwede kawaya mosi wi yabugau kwaesugani ki wi eba
sumapumuri wainapakani,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ade iyapana dai ki wi bamagau baitagisi sisiya ki wi kabuwa-nimoto
ki ka wi mu yonamaga ki mete eba sumapumuri wainapakani.'"
42 Apunu Poru Mamanuga God e okai kawareya yonawagawa
tondawa da kamadubu manako apunu Banabasi mete guriguri tawai ki
kamadamana kwae-tagamawa ka Diyu ragidai ika idiwa mu tademupu,
tagubu ke; "Edamani, aiyata marai usida ki wi ade baiwagi manako
yona karako iwagubu ki kwaitana dai wi nu ade kabuwanimuri."
43 Diyu ragidai ropani kawaya ade iyapana kwaiyanai Diyu bususumaga
sumamupu mete kina ki mu kebompu Poru yo Banabasi ewakumatampu
mete kayatagubu kaiwa ki pokere Poru yo Banabasi ubumpu iyapana
ki tademupu teyateyama, tagubu ke; "Wi bitaga wibo wadamana ki ka
Mamanuga God rikapupu deni mena wi wadinibu bagi ki pokere e yonai
ki wi eba kamadumuri ko sumapiyoi idiwoi."

Diyu ragidai Iyesu sisiyai ki mu eba nuwamugu

44 Pura usi yabaranugu aiyata marai ki bauwena ka natere ki ragidai
waunitau tawamaga kuduba kamadamana kaya-tagamana gawarara
kwaetagamawa manako mu kebompu bautagubu nu Kaiwawonuga e
yonai ki ade waina-pamana ki nana. 45 Ko Diyu ragidai iyapana ropani
kawaya inako dibimupu idiwa emitampu ka mu nuwarorotagubu. Apunu
Poru yonawagawa ki mu ubumpu e yonai ki bodabodapamawa ade
wereyakaurapamawa.
46 Mu inako kwaetagamawa ko Poru yo Banabasi kudu eba
wainapamawa ko kasiyarai kawaya ubumawa kawareya kawareya
iyapana tademawa tagamawa ke; "Nu Mamanuga God e sisiyai naiya
wi Diyu ragidai nidimipi ki ka supasupai kawaya. Ko wi yonanuga
bodapiyamu tagararaniyamu, wainapiyamu ke; 'Iya maramara
idiwana kaiwana iyai nene tagamu ki ka eba iyapana nu kwaitana
nu yonanuga.' Wi inako wainapiyamu ki ka wi mibai iwagamu. Nu
karako wi kamadiniyamu iyapana kwaiyanai mu bamamugu kaigamu.
47 Mamanuga God e nu tononibu manako nidibu, wagubu ke; 'Nau
dunani nakaniyakani da wi iyapana kwaiyanai mu bamamugu kaiwagi
iya waunai ki yonai tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau ki iyapana tadeyoi kabukabuwatamiyoi iwoi."
48 Tawana kwaiyanai ragidai yona ki wainamupu ka mu rabinamaga
bagi-wena nu Kaiwawonuga e yonai esida tepamupu, tagubu ke; "Yau
ka yona bagi kawaya mosi." Mu inako tagamawa manako iyapana
gwedewau Mamanuga God mu iya maramara idiwana kaiwana iyai
tageyana ki nana winetapu ragidai ki mu notamaga wirawena Iyesu
sumamupu.
49 Tawana ki rabineya ka Mamanuga God e yonai kawayawena
kayawena, 50 ki pokere Diyu ragidai mu nuwamaga pupuwena manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kayatagubu natere ki kawakawaimuguma ade ridi kawa-kawai dai
ki Mamanuga God si tepa-pamawa ki mu rabinamaga kupamupu
manako mu ubumpu Poru yo Banabasi tawana ki kamadamana ki
nana kiratampu siwakeketampu kayatagubu. 51 Ko Poru yo Banabasi
waigugu kwae-tagubu mu kerapumaga dogiyai iyapana ki mu tawamaga
pasimupu manako kamaditampu tawana Aikoniyamu kayatagubu. 52 Ko
Iyesu sumapamawa ragidai ika Antiyoka rabineya mamama kawaya
wainapamawa. Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya mu kawari-
mugu minibu siwa mu rabinamugu posiwena.

Poru yo Banabasi natere Aikoniyamu idiwa

14 1 Apunu Poru yo Banabasi natere Aikoniyamu bautagubu manako
mu mubo manamamaga Diyu ragidai gurigurimaga tawaiya
ki yampu ika dimatagamawa idiwa. Mu yonamaga kasiyarai kawaya
tagamawa ki pokere Diyu ragidai ade tawana kwaiyanai ragidai mete
kina ropani kawaya Iyesu sumamupu. 2 Ko Diyu ragidai dai ki Iyesu eba
sumapamana wainamupu ki mu ubumpu tawana kwaiyanai ragidai mu
rabinamaga kupamupu ki pokere mu midimaga togawena apunu Poru
yo Banabasi mu kowamuguma mete kina ki tagararatampu. 3 Ko Poru yo
Banabasi mara rowarowa kawaya ika idiwa. Mu kudu eba wainapamawa
ko iyapana paunamugu yabarayabara ubumawa nu Kaiwawonuga e yonai
kasiyarai kawaya tagamawa. Bita nubo wadamana ki ka Mamanuga God
e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi ki sisiyai ka mu ubumpu iyapana
tademawa iwa manako Mamanuga God kasiyara tageyawa da mu e
yonai ki tagamawa ki ka mu iyapana yabumugu matakira ebo ebo mete
kwaetagamawa. 4 Tawana ki rabineya ka iyapana mu notamaga apeya.
Iyapana dai ka Diyu ragidai mena sumatamawa ade dai ka Iyesu tonotapu
ragidai ki mu sumatamawa.

5 Tawana kwaiyanai ragidai ade Diyu ragidai mu kawakawaimuguma
mete kina ki mu nuwamugu ka Poru yo Banabasi giritamana bowa
were tauni-mana popo wainamupu. 6 Ko Poru yo Banabasi sisiya ki
wainamupu manako wakapatagubu tawana Raekoniya kayatagubu.
Tawana Raekoniya rabineya ka mu natere Rusitara yo Debe ki deneya
kayatagubu, 7 manako Iyesu e yonai bagi kawaya ika dimatagamawa
idiwa.

Poru yo Banabasi natere Rusitara kayatagubu

8 Tawana Rusitara rabineya ka apunu mosi ika tondawa ki e kerarai
kiyokiyowena kasiyarai pa mena. E inai rabineya inako wenawena ki
pokere e wenawena makeya yabadawa da karako ka e wateya mena
tondawa ko e kerareya eba umawa. 9 E apunu Poru dimawagawa ki yonai
naigida mena wainapiyawa tondawa manako Poru e notai wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘Apunu ki e notai ka eyaka mena wainapakani ki pokere e iyayagisi ki
mete baganai.’ Poru e notai inako wagubu manako e apunu ki empupu
doko, 10 e bonanai ragiragi kawaya e sibu, wagubu ke; “Kau bagi uburi.”
Kerarai berokowena apunai yona ki wainapupu ka e garugaru mena kipu
ubupu kanibu yabadubu.
11 Iyapana kuduba apunu Poru e matakirai kwaewena ki emupu ki ka
mu mubo yonamaga Raekoniya were mu bonanamaga ragiragi kawaya
tagubu ke; “Nu daisusunuguma ade nu sumanuga kerarai ki mu karako
iyapana kaina wenatagubu nu nene kawampu nu bamanugu bautagubu
yau kena.” 12 Mu inako tagubu manako ubumpu apunu Banabasi
daisusu kerarai mosi si ka Seusi e ebokowai simupu ko apunu Poru e ka
dimawagau apunai ki pokere mu daisusu kerarai mosi si ka Eremesi e
ebokowai simupu. 13 Iyapana ki mu sumamaga kerarai Seusi e guriguri
tawai ka gari tagaiya eba uwama ki pokere nota ki kawaimaga garugaru
mena tawa ki kayawena papa burumakau uratanai yo rarema suya-mupu
ki ika tepupu manako wirawena gari teta umampu ki deneya ade bau-
wena. Bauwena manako e iyapana-iyoma tadebu, wagubu ke; “Papa yau
ugwadamu pasumamu manako nu daisusunuguma bautagubu yau mu
puyo tageyamu.”
14 Apunu Poru yo Banabasi iyapana yonamaga ki wainamupu
ka mu ubumpu mu mubo aukwaramaga wade tegetegeremupu
manako garugarumupu damu kawaya ki mu paunamugu ubumpu
manako bonanamaga ragiragi kawaya iyapana tademupu, tagubu ke;
15 “Iyapananuguma, wi gwede nana inako kwaiwagamu? Nu ka eba
daisusu kerarai ko nu ka iyapana kaina wi maba. Nu yewe baigibi
mibai ka nu nuwanugu ka Iyesu Keriso e yonai waunai bagi kawaya
wi nidimana ki nana. Wi daisusu sumatamiyamu mu mibimaga ka
pa mena ki pokere wi kudubi kwaki yau kuduba kamadita-muri wi
notaga wirayagisi manako Mamanuga God mibai tondau apunai ki e
mena sumapumuri. E ka waira yo egi yo kunuma kuduba yamanapupu
ade gwedegwede kuduba yewe idiwei nu mete yamananibu ki apunai.
16 Kwamura kwamura nu taganugu kayawena ka iyapana kuduba mu
mubo nuwamugu nuwamugu nota ebo ebo beratagamawa kebomawa
mu mubo nuwamugu ki kwaetagamawa, ko Mamanuga God mu eba
bodabodatapu 17 E eba wekewena tondawa ko e matakirai bagi kawaya ki
e maramara iyapana nu paunanugu nu nene kwaewagawa. E kunumau
esida wagawa manako e umuneya ka nawaya kawarawa, bani bagibagi
wenataga-mawa ade maura yabadawa. E mibi mamamai nu mete
negeyawa.”
18 Apunu Poru iyapana ki mu rabina-maga wadana kwarisi ki nana
inako wagubu ko ki ka ragiragi kawaya mibai ka iyapana ki mu
rabinamaga tatawa-wena. Mu wainamupu da Poru yo Banabasi mu ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

daisusu ki kerarai ki pokere mu papa pasumana puyo tagemana ki nana mete wainamupu.

19 Ki makeya ka Diyu ragidai dai ki natere Antiyoka tawana Pisidiya rabineya ade natere Aikoniyamu were ika bautagubu. Mu iyapana rabinamaga kupamupu da mu ubumana Poru yo Banabasi giritamana pasutamana ki nana nanamutampu ki pokere tawana ki ragidai ubumpu Poru bowa were minimupu. Bowa were minimawa da e powena maba emupu ki ka mu e tainimupu gari tagaiya kwenumupu. 20 Ko Iyesu sumapamawa ragidai bautagubu e kwagaramupu ki ka e mu paunamugu ade iyawena kipu ubupu gari rabineya natere ki ade kayawena. Nawaru puruwena ka e yo Banabasi kimpu ubumpu tawana ki kamadumpu manako natere Debe kayatagubu.

Poru yo Banabasi natere Antiyoka ade kayatagubu

21 Mu natere Debe bautagubu manako nu Kaiwawonuga e yonai bagi kawaya ika dimatagamawa idiwa da iyapana ropani kawaya mu yonamaga ki sumamupu. Mu inako tagamawa iwa da kamadumpu mu ewamugere wira-tagubu natere Rusitara yo Aikoniyamu ade bautagubu kayatagubu manako iwa wadamawa da natere Antiyoka tawana Pisidiya rabineya ki ade bautagubu. 22 Tawana tawana ka mu Iyesu suma-pamawa ragidai mu rabinamaga wadamawa bagi kasiyara tagemawa ade mu ubumana suma mena sumatagamana ki yonai kawareya kawareya mu tademawa, tagamawa ke; “Nu Mama-nuga God e gari rabineya kaigamana ki ka nu naiya bita kawaya kawaya mete bananapamu.” 23 Mu inako tagamawa manako tawaiya tawaiya Iyesu suma-pamawa ragidai Mamanuga God nene dibipamawa ki mu paunamugu debai ragidai dai mete nakatamawa. Mu mara dai guriguri nene bani kamadumpu manako Mamanuga God bameya iyapana nene guriguritagamawa, tagamawa ke; “Mamanuga God, kau iyapana yau kwayubatami da mu kau idagi rabineya idiwono manako mu naiya kau suma-nimawa ki maba mu kawareya kau ade sumanimono yamono.”

24 Mu tawana Pisidiya bautagubu kayatagubu iwa wadamawa da tawana Pampiriyo bautagubu, 25 manako kaya-tagubu kaiwa da natere Pega bautagubu. Natere Pega rabineya ka mu Iyesu e yonai tagamawa idiwa da kamadumpu manako ade kimpu ubumpu sumpu natere Atariya egi papateya bautagubu. 26 Natere ki rabineya ka mu waka wadumpu manako wiratagubu natere Antiyoka kayatagubu. Ika bautagubu ka mu naiya upimaga kerarai birikamupu ki wateya ade bautagubu. Naiya ka iyapana ika Antiyoka rabineya Mama-nuga God bameya mu nene guriguri-tagubu, tagubu ke; ‘Mamanuga God, nu karako apunu Poru yo Banabasi kau kaubo kwayubatamana ade deni mena waditamana bagi ki nana kau idagi rabineya mu nakatamemei tonotamemei.’ Mu upimaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wadumupu ki mu kewomupu manako karako wiratagubu bautagubu yau kena.

27 Mu natere Antiyoka rabineya Iyesu sumapamawa Mamanuga God nene dibipamawa ragidai kuduba mu nene tagubu bautagubu manako tade-mupu, tagubu ke; “Mamanuga God nu waitanibu kasiyara negebu manako e gudu kwaipupu da tawana kwaiyanai ragidai mete kina karako Iyesu suma-piyamu.” 28 Mu inako tagubu manako mara ropani kawaya Iyesu suma-pamawa ragidai mu mete ika idiwa.

Yona kawaya mosi natere Diyerusaremu rabineya

15 1 Mara ki makeya ka iyapana dai tawana Diyudiya were kawampu natere Antiyoka bautagubu manako mu ubumpu Iyesu sumapamawa ragidai tademupu, tagubu ke; “Oragai apunai Mosisi nu goranuga tapu da nu munu uratanai mu kwakwarepumaga waka-pamana ki nana. Wi ki eba kwaiwagi ki ka wi iya waunai naigida mena eba wadumuri.” 2 Apunu Poru yo Banabasi yona ki wainamupu ka mu ubumpu Diyu ragidai ki yona ragiragi kawaya mu mete deni deni tagamawa idiwa ki pokere Iyesu sumapamawa ragidai ubumpu Poru yo Banabasi ade iyapana dai mete kina ki tonotampu natere Diyerusaremu kayatagamana da mu Iyesu tonotapu ragidai ade debai ragidai mete kina mu bamamugu yona ki wadamana supasupa ki nana.

3 Mu tonotampu kayatagubu manako yawatau tawana Ponisiya yo Sameriya bautagubu kayatagubu ka tawana kwaiyanai ragidai mu notamaga wira-wena Iyesu sumamupu ki sisiyai mu iyapana tademawa iwa. Iyesu suma-pamawa Mamanuga God nene dibipa-mawa ragidai tawa tawa yona ki wainamupu ka mu rabinamaga bagi-wena.

4 Mu natere Diyerusaremu bau-tagubu ka Iyesu sumapamawa Mama-nuga God nene dibipamawa ragidai yo Iyesu tonotapu ragidai yo debai ragidai mete kina ika idiwa ki mu ubumpu mu parautampu manako apunu Poru yo Banabasi ubumpu Mamanuga God e kasiyara tagebu pokaiya mu badidi kwaetagamawa iwa ki sisiyai kuduba mu kabuwatampu.

5 Ko Parisi ragidai dai ki Iyesu sumapamawa ki mu ubumupu, tagubu ke; “Baganai, ko tawana kwaiyanai ragidai Iyesu sumapiyamu ki mu mete kina ka mu kwakwarepumaga waka-pomoto. Oragai apunai Mosisi gora tapu ki mu mete wiwirapomono makeya makeya kwaetogomono.”

Apunu Pita dimawena

6 Iyesu tonotapu ragidai ade debai ragidai mete kina yona ki wadamana supasupa ki nana dibimupu idiwa, 7 manako mu yonatagamawa idiwa da paunau ka apunu Pita ubupu wagubu ke; “Edamani, nau yonani suwagani wainapumuri; Wi kataigau da naiya mena ka Mamanuga God

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ubupu wi paunagau nau winesinibu da nau uburana tawana kwaiyanai ragidai e yonai bagi kawaya mu mete tadeyana kabukabuwa da mu Iyesu sumapamana ki nana. 8 Nu iyapana kuduba Mama-nuga God e yabuiya idiwei. Nu nuwa-nuga notanuga kuduba e kataiya. Tawana kwaiyanai ragidai mete kina ki e wainatamiyau da mu ka baganai ade e nuwaiya po muyo ki pokere e Keyai Tanai Bagi Kawaya puyo nu negebu ki maba e puyo ki mu mete tagebu. 9 Mamanuga God e yabuiya ka nu yo mu kiyabunuga eyaka mena ki pokere mu Iyesu sumamupu ki ka mu bigimaga rabinamugu uburawa ki kuduba e mete surupupu kewowena. 10 Ki pokere karako Mamanuga God e kerareya eba wadoi. Nu bodanuguma nu mete kina naiya bita kawayakawaya kawarape-meya gora ki kaisi makeya makeya kwaigemeya paerepemeya kebomeya ko nu ki pokaiya iya mibai mo eba wadi-mipi. Ki pokere gora ki bitai nu eba nu kowanuguma karako Iyesu waunai sumamupu ragidai mu tageyamu da mu kawarapomoto. Pa mena. 11 Nu yo mu ewapuru iyanuga kerarai ka eyaka mena yau kena; Nu Kaiwawonuga Iyesu sumapemei ki mena pokaiya ka Mamanuga God nu nene wainapiyau. Bita nubo wadamana ki e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi manako iya waunai deni mena nu negebu."

12 Apunu Pita inako wagubu ka iyapana kuduba ika dibimupu idiwa ki yona kereretagubu manako apunu Poru yo Banabasi ubumpu mu Mamanuga God e kasiyarai pokaiya matakira ebo ebo tawana kwaiyanai ragidai mu paunamugu badidi kwaetagamawa iwa ki sisiyai kuduba mu kabuwatampu.

Apunu Diyemesi dimawena

13 Mu yonatagubu kewowena ka apunu Diyemesi ubupu, wagubu ke; "Iyapananiyoma, nau suwagani wainapumuri; 14 Mamanuga God e tawana kwaiyanai ragidai mu nene wainapiyau manako mu paunamugu iyapana dai e eya nene winetapu ki sisiyai ka apunu Saimoni ika kabuwa-nibu kewowena. 15 Oragai ragidai Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai yona ki eyaka mena mete takari kawaya nu nidimupu teyateyama kewowena. Mu oka yau tamupu, tagubu ke;

16 'Nu Kaiwawonuga wagau; Mara ewa ki nau ade bausugani manako
apunu Dewida e tawai ki mu wadumupu rorororo isiyamupu
ki nau ade bausugani wateya sunarapani. Girimupu pasumupu
wateya ki nau ade bausugani yadani bagi.
17 Nau inako kwaesugani ki ka iyapana kudubai bani bani idiwu ki
mete baitagisi nau kwaene-sinimoto. Tawana kwaiyanai nau
nene ragidai ki mu mete baitagisi manako nau mu Kaiwawomaga
uburani.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Yau ka nu Kaiwawonuga e yonai ki e takari kawaya wagubu.'"
19 Apunu Diyemesi Mamanuga God e yonai kawareya inako wagubu manako ade wagubu ke; "Edamani, nau waina-pakani ka yau kena; Tawana kwaiyanai ragidai karako mu notamaga wirawena Mamanuga God mena sumapiyamu ki pokere nu bita mo mu eba tageyamu. 20 Ko nu oka mena mu bamamugu tonopamu, iwagamu ke; 'Daisusu bo momorapa bo inako bamamugu yadau umamu buburitagamu ki yadau bo papai ki wi eba kupoi, ridi apunu taku maba igida yauda asusu eba kwaiwogoi, onowa yaraga didiwa eba ukwopoi, papa ebo gobai wadubu ki wi eba kupoi ade papa darai mete eba kupoi.' 21 Tawana kwaiyanai ragidai yona ki wainapomoto mibai ka maramara aiyata marai ki makeya ka apunu Mosisi gora yau tapu ki ka Diyu ragidai nu gurigurinuga tawai rabineya iwegemeya kebomeya tawana tawana iyapana tademeya kabukabuwa iweya." Apunu Diyemesi inako wagubu.

Mu kwaiyanai ragidai okamaga tonomupu

22 Iyesu tonotapu ragidai yo debai ragidai yo Iyesu sumapamawa Mama-nuga God nene dibipamawa ragidai kuduba mete kina ki mu ubumpu iyapana dai purumupu apunu Poru yo Banabasi natere Antiyoka mete kayatagamana ki nana. Iyapana ki mu winetampu ragidai mosi ka apunu Diyudiyasi si daikere ka Basabasi tagubu ade mosi ka apunu Sairasi ki iyapana maramara mu weremaga tagamawa ragidai. 23 Mu oka ki wadumpu kaya-tagubu ko oka ki rabineya ka mu yona yau okamupu, tagubu ke;

'Kaiwa kaiwa iyapananuguma tawana kwaiyanai ragidai Iyesu sumapiyamu ika Antiyoka rabineya idiwu, tawana Siriya rabineya idiwu, ade tawana Sirisiya rabineya idiwu mete kina. Iyesu tononibu ragidai ade debai ragidai mete kina yewe Diyerusaremu idiwei ki nu karako ewapuru mena wi paraunimei. 24 Iyapana dai ki nu mete yewe idiweya ki kayatagubu wi bamagau bautagubu manako yona mo mu mubo nuwamugu ki tagubu da wi nuwaboya-igubu ki sisiyai nu wainamipi. Ko iyapana ki ka eba nu ubumpi mu tonotampi ko mu mubo nuwamugu kayatagubu.

25 Nu karako yewe ewapuru dibimipi idiwei manako nu rabinanuga eyaka-menawena iyapana dai purutampi nu kowanuguma Poru yo Banabasi mete tonotampi da mu nu yonanuga yau wi kabuwanimana ki nana. 26 Apunu Poru yo Banabasi mu ka nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yonai matarau tagamu iwu ki ragidai. Mu po kudeya eba wainapiyamu ade mu muga iyamaga nene mete eba wainapiyamu. 27 Nu iyapananuguma apeya apunu Diyudiyasi yo Sairasi karako mu mete tonotamemei da mu oka yau okamipi ki mu makeya makeya matarau wi ka-buwanimoto. 28 Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya nu mete

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabinanuga eyaka mena purumipi da nu bita mosi wi eba negeyamu ko nu gora kawakawai yau mena wi kabuwanimei; 29 Daisusu bo momorapa bo inako ki iyapana mu bamamugu yadau umamu buburi-tagamu ki yadau bo papai ki wi eba kupoi, papa darai eba kupoi ade papa ebo gobai wadubu ki wi mete eba kupoi. Ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu eba kwaiwogoi ade onowa yaraga didiwa eba ukwopoi. Wi supasupai inako idiwoi ki ka bagi kawaya.

Nu yonanuga rogobi munta ka yau mena. Kaiwa kaiwa wi bamagau.'

30 Oka wadumpu kayatagubu ragidai ika natere Antiyoka bautagubu ki ka mu Iyesu sumapamawa ragidai kuduba mu nene tagubu bautagubu manako oka ki mu tagemupu. 31 Iyapana oka ki iyaba-mupu kewowena ki ka mu rabinamaga bagiwena ade mamama mete waina-mupu mibai ka oka ki mu kasiyara tagebu ade mu togitapu. 32 Apunu Diyudasi yo Sairasi mu ka Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ki pokere mu mete rowarowa kawaya ika dimatagamawa Iyesu sumapamawa ragidai mu rabinamaga wadamawa bagi kasiyara tagemawa.

33 Mu mara dai mete ika idiwa da kamadumpu ka Iyesu sumapamawa ragidai ika Antiyoka idiwa ki ubumpu mu nuwabagi rabineya tonotampu manako mu wiratagubu kayatagubu naiya tonotampu ragidai ki mu bama-mugu ade bautagubu.

34-35 Apunu Poru yo Banabasi mara dai natere Antiyoka rabineya idiwa manako iyapana mete ewapuru upi-tagamawa Mamanuga God e yonai iyapana tademawa kabukabuwatamawa idiwa.

Poru yo Banabasi mu mubo mubo kayatagubu

36 Mara mosi eweya ka Poru apunu Banabasi inako sibu, wagubu ke; "Kayo, kaigamu da Iyesu sumapiyamu ragidai tawana tawana naiya nu Kaiwawonuga e yonai mu tademeya kabukabuwa iweya ki ade emitamamu. Mu bagi kawaya idiwu bo pa mena?" 37 Banabasi e nuwaiya ka apunu Diyoni si daikere ka Maki mete kayatagamana waina-pupu, 38 ko Poru e nuwaiya ka pa mena mibai ka apunu Maki e ka naiya mu mete iwa Mamanuga God e yonai wagawa umawa ko paunau ka e midi togawena manako e tawana Pampiriyo rabineya mu kamaditapu kayawena.

39 Poru yo Banabasi apunu Maki kawareya deni deni inako tagamawa ragiragi ki pokere mu mubo mubo kayatagubu. Banabasi waka wadubu apunu Maki mete tawana Saiparasi kayatagubu, 40 ko Poru apunu Sairasi winepupu bananapupu daikere kaya-tagubu. Iyesu sumapamawa ragidai ubumpu Poru yo Sairasi Mamanuga God e idai rabineya nakatampu da e deni mena mu waditamana bagi ade togitamana ki nana guriguritagubu manako tonotampu kayatagubu. 41 Mu tawana Siriya yo Sirisiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bautagubu kayatagubu manako Iyesu sumapamawa Mamanuga God nene dibipamawa ragidai kuduba mu rabinamaga wadamawa bagi kasiyara tagemawa iwa.

Poru apunu Simosi mete kayatagamana wagubu

16 1 Poru natere Debe bauwena manako ade kayawena umawa da natere Rusitara bauwena. Natere Rusitara rabineya ka Iyesu sumapiyawa apunai mosi si ka Simosi ika tondawa. Apunu Simosi e inai ka Diyu ragidai mu ridimaga ko e Iyesu mete sumapiyawa. E mamai ka eba Diyu apunai ko e ka yona Guriki wagawa ki apunai mosi. 2 Iyesu sumapamawa ragidai kuduba natere Rusitara yo Aikoniyamu rabineya apunu Simosi e werei tagamawa. 3 Poru nuwaiya ka Simosi uburana e mete kayatagamana wainapupu, ko tawana ki rabineya ka Diyu ragidai ropani kawaya ki mu kuduba kataimugu da Simosi e kwakwarepui ki mu eba wakamupu mibai ka e mamai ka tawana kwaiyanai yona Guriki wagawa ki apunai mosi. Iyapana inako waina-mupu ki Poru e kataiya ki pokere e ubupu apunu Simosi e kwakwarepui wakapupu manako ki eweya banana-pupu mete kayatagubu.

4 Mu tawana tawana bautagubu kayatagubu manako Iyesu tonotapu ragidai ade debai ragidai mete kina natere Diyerusaremu rabineya tawana kwaiyanai ragidai nene badidi oka tamupu ki mu iyapana kabuwatamawa makeya makeya kwaetagamana ki nana mu tademawa teyateyama iwa. 5 Mu iyapana inako tademawa ki pokere Iyesu sumapamawa Mamanuga God nene dibipamawa ragidai mu sumamaga Iyesu bameya ki kawayawagawa yarawa. Iyapana waunai ropani kawaya maramara bautagamawa Iyesu suma-pamawa ragidai mete dibipamawa idiwa.

Poru natere Torowasi rabineya waro maba mo wadubu

6 Mu tawana Aisiya kayatagamana wainamupu ko Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya mu yawatamaga bodapupu, wagubu ke; “Tawana Aisiya rabineya Iyesu sisiyai eba iwogoi.” E inako wagubu ki pokere mu tawana Pirigiya yo Garasiya bautagubu kaya-tagubu. 7 Mu tawana Misiya ragidai mu wairamaga ki kiya bautagubu ka mu tawana Bisiniya kayatagamana waina-mupu, ko Iyesu e Keyai mu tatamatapu, 8 ki pokere mu tawana Misiya madaneya madaneya mena bautagubu kayatagubu manako iwa wadamawa da natere Torowasi egi papateya ki bautagubu.

9 Kemora ki rabineya ka Poru waro were maba tawana Makedoniya mu apunumaga mosi waita nene uburawa wagawa ki empupu. Apunu ki wagubu ke; “Tawana tondei ki kau karako kamadi manako yewe Makedoniya yabi nu waitaniyo.’

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Poru waro were maba apunu ki empupu eweya ka nu garugaru mena
kimpi ubumpi nu gwedegwedenuga temipi manako tawana Makedoniya
kaigibi. Nu wainamipi da Mamanuga God nu kabuwanibu da e karako
tawana Makedoniya ragidai Iyesu e yonai waunai bagi kawaya mu
kabuwatamana ki nana nu tononibu.

Ridi mosi si ka Ridiya Iyesu sumapupu

11 Nu waka kawareya natere Torowasi kamadimpi manako kaigibi
kaiweya idiweya da ruku mosi si ka Tamasuresi ki baigibi manako ika
ukwampi. Ukwampi nawaru puruwena ade kimpi ubumpi kaiweya
idiweya da natere Neaporisi baigibi, 12 manako nu waka ika kamadimpi
borau nu kerapu-nugu kaigibi iweya da natere Piripai baigibi. Natere ki
kena ka tawana Makedoniya ragidai mu nateremaga kawaya. Tawana
Roumi ragidai mu piyaramuguma ropani kawaya ika mete idiwa. Nu
mara dai ika idiweya, 13 manako aiyata marai ki bauwena ka nu gari
tagaiya awanau kaigibi. Nu notanuga wagubu da Diyu ragidai mu
guriguritagamu watai ka bani ikana. Ika baigibi ka nu idimipi manako
ridi dai ika dibimupu idiwa ki mu mete yonaigemeya yona dai mu
tademeya kabukabuwa idiweya.
14 Ridi ki mosi si ka Ridiya ika tondawa nu yona iwegemeya ki waina-
piyawa. E naterei ka Tayataira. Iyapana maramara bautagamawa
aukwara daragidaragi bagi kawaya e bameya gimaratagamawa. E
maramara Mama-nuga God e si tepapiyawa. Nu Kaiwawo-nuga karako
ridi ki e notai wadubu papara da e Poru yonai wagawa ki naigida mena
wainapiyawa ade suma-piyawa, 15 ki pokere nu ubumpi ridi ki ade e
iyapanaiyoma tawamaga eyaka mena ragidai mete kina ki Iyesu e si
pokaiya mu siruwatampi. Siruwatampi kewowena ka ridi Ridiya nu
giginibu, wagubu ke; “Wi wainapiyamu da nau karako nu Kaiwawonuga
mibai suma-pakani ki ka wi kebomuri nau tawaneya kaigamu manako
nau mete idiwomu.” E inako gigiwagawa ki pokere nu kimpi ubumpi e
tawaiya e mete kaigibi.

Poru yo Sairasi natere Piripai rabineya diburatagubu

16 Mara mosi nu guriguritagamu wateya kaigibi ki ka bigabiga munu
ridai mosi ki iyapana e gimaramupu da e mu bigabigamaga kwaewagawa
ki e nu ika bananamipi. Munu ridai ki ka keyai berokoi mosi e uwapu
e rabineya tondawa. Gwede mosi ewa wenawagana ki kuduba keyai
berokoi ki e kabuwa-piyawa manako munu ridai ki wirawena sisiya
ki makeya makeya iyapana tadeyawa ki pokere mu denai bowa madai
kawaya daganani e kweyamawa. Ko e eya bowa madai ki eba wadawa
ko e gimaramupu ragidai ki mu ubumpu bowa madai ki kuduba mu
tepamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Munu ridai ki bauwena Poru yo nu mete ewakumaniyawa umawa
manako e bonanai ragiragi kawaya wagawa ke; “Iyapana yau mu
ka Mamanuga God kunumau tondau e upi wadamu ragidai. Wi iya
waunai badidi maba wadamana ki sisiyai mu tagamu iwu.” 18 Munu
ridai ki maramara nu sisiyanuga inako wagawa umawa ki pokere
Poru e midi togawena manako wirawena keyai berokoi munu ridai ki
rabineya tondawa ki sibu, wagubu ke; “Nau Iyesu Keriso e si pokaiya
kau nidiyakani; Munu ridai yau karako kamadi deni mena baunuwagi
kayanuwagi.” E inako wagawa makeya ka keyai berokoi ki munu ridai ki
deni mena kamadubu matarau bauwena kayawena.
19 Munu ridai ki gimaramupu ragidai gwede wenawena ki emupu ka
mu rabinamaga berokowena, tagubu ke; “Akae, iyapana yau karako
bautagubu nu bowa madai wademeya yawatai ki girimupu.” Mu inako
tagubu manako kayatagubu apunu Poru yo Sairasi wade dokodokotampu
tainitampu iyapana kawakawai mu bamamugu imata paunau bautagubu,
20 manako tawana Roumi ragidai mu kawakawaimuguma tademupu,
tagubu ke; “Iyapana yau ka Diyu ragidai ko mu karako yewe bautagubu
nu naterenuga giripiyamu. 21 Mu mubo bususumaga ki mu nuwamugu
nu mete kwaiwagamana ki nana tagamu ko ki ka eba supasupai. Nu
ki kwaigamu ki ka nu nuga goranuga giripamu. Nu ka tawana Roumi
ragidai ki pokere mu yonamaga ki nu eba nuwanugu wainapamana bo
kwaiwaga-mana wainapemei.” 22 Mu inako tagubu manako iyapana
pakasi ragidai ropani kawaya mete bautagubu mu yonamaga ki kawareya
ade tagamawa.
Kawakawai ragidai ki ubumpu Poru yo Sairasi tetampu mu
gwedegwede-maga rikamupu manako iyapana dai tadempu, tagubu
ke; “Baganai, kuwe pokaiya raukeketamuri.” 23 Mu inako tagubu ki
pokere iyapana dai bautagubu Poru yo Sairasi kawareya kawareya
raukeketamawa da kamadumpu manako tetampu kaimpu dibura tawai
rabineya isiyatampu. Isiyatampu manako dibura gudui kwayubapiyawa
apunai ki gudu naigida mena umarana ki nana simupu, 24 ki pokere
e wirawena Poru yo Sairasi tetapu kanibu dibineya nakatapu. E ripa
kawakawaya apeya tepupu, mosi mu kerapumaga kobaiya tapu ade mosi
kawareya tapu manako mu kerapumaga inako umeme dokodokotapu
gudu umapu kamaditapu kayawena.

Dibura gudui kwayubapiyawa apunai ki Iyesu sumapupu

25 Kemora paunau wadawa makeya ka apunu Poru yo Sairasi dibura
rabineya guriguritagamawa umayo pokaiya Mamanuga God e si
tepapamawa idiwa, ko diburatagubu ragidai dai ki mu wainatamawa.
26 Ki makeya ka waira nutanuta kawaya mo bauwena manako dibura
tawai ki geyageyawena da e gudui daikere daikere ki wakawaka-tagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Diburatagubu ragidai ika idamaga kerapumaga umatampu dokodoko ki taburubai mubo mubo mete rikarikatagubu.

27 Dibura gudui kwayubapiyawa apunai wakapa giriwena gudu waka-
wakatagubu ki empupu ki ka e waina-pupu da dibura ragidai kuduba bani
bautagubu kayatagubu gawarara. E kudu wainapupu manako e kerebai
wadubu e eya wadewagana kwaewagawa. 28 Ko Poru apunu ki inako
kwaewagana kwaewagawa empupu ki ka e bonanai ragiragi kawaya e
sibu, wagubu ke; "Kau kiya eba wadenuwagi. Nu kuduba yewe idiwei."

29 Dibura gudui kwayubapiyawa apunai yona ki wainapupu ka e siwe
nene wagubu beupupu manako garugaru mena kanibu Poru yo Sairasi
mu bama-mugu bauwena manako suyamaga ugwadubu didigurai
wagubu mu yabara-mugu kwarisiwena. 30 Kwarisiwena ade bagi ubupu
manako bananatapu matarau kayatagubu manako manutapu, wagubu ke;
"Kawakawainiyoma, nau badidi kwaesugani da nau iya waunai yadani?"

31 E inako wagubu manako mu denai e simupu, tagubu ke; "Kau yabi nu
Kaiwawonuga Iyesu sumapi ki ka e uburoto kau ridigi munugiyoma mete
kina iya waunai negeni." 32 Mu inako tagubu manako ubumpu apunu ki
e wainai ade e munuiyoma ade e tawai eyaka mena ragidai kuduba mete
kina ki nu Kaiwawonuga e yonai mu kabuwatampu. 33 Kabuwatamawa da
kewowena ka apunu ki garugaru mena kemora ki rabineya apunu Poru
yo Sairasi tetapu kanibu taunimupu sipasipara ki kwatamaga siruwatapu
manako mu muga ubumpu apunu ki e wainai ade e munuiyoma mete
kina ki tetampu nu Kaiwawonuga Iyesu e si pokaiya mu siruwatampu.
34 Siruwa-tampu kewowena ka apunu ki Poru yo Sairasi bananatapu e ebo
tawaiya kayatagubu manako bani dai warapupu tagebu. E iyapanaiyoma
kuduba mete kina karako Mamanuga God suma-mupu. Mu rabinamaga
bagiwena mibi mamamai idiwa.

35 Mu ukwampu nawaru puruwena ka tawana Roumi ragidai
mu kawakawai-muguma piyara ragidai tonotampu dibura gudui ki
kwayubapiyawa apunai e bameya bautagubu manako simupu, tagubu ke;
"Kau dibura gudui kwaipi da iyapana apeya ki baitagisi kayatagisi."

36 Mu inako tagubu manako apunu ki kanibu Poru sibu, wagubu ke;
"Tawana Roumi ragidai mu kawakawai-muguma yona tonomupu da
wi pa baigamana kaigamana ki nana, ki pokere wi kimuri ubumuri
nuwabagi rabineya mena kaiwagi."

37 Ko Poru ubupu denai piyara ragidai ki tadebu, wagubu ke; "Wi
kawakawaiguma nu gwede mo paere-mipi ki mo mu eba bananamupu.
Mu iyapana yabumugu kuwe pokaiya nu pa asusu raukekenimawa.
Nau ka Diyu apunai ko nau ka ade tawana Roumi ki taubanuwai mete
kina. Mu nu pa tenimpu diburanimpu ade karako weki gwaiya nu pa
tononimana tagamu, ko ki ka eba supasupai. Mu muga yewe baitagisi
tagisi manako nu mu yabu-mugu baigamu kaigamu."

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

38 Piyara ragidai wiratagubu mu kawakawaimuguma bamamugu
bau-tagubu manako Poru badidi wagubu ki mu makeya makeya mu
tademupu, tagubu ke; “Apunu Poru yo Sairasi mu ka tawana Roumi ki
taubanuwai.”
Kawakawai ragidai yona ki waina-mupu ka mu kudu mete wainamupu.
39 Mu kimpu ubumpu Poru yo Sairasi mu bamamugu bautagubu manako
parautampu, tagubu ke; “Nu diburani-mpi ki ka nu kwaigibi siyasiya.” Mu
inako tagubu manako bananatampu dibura tawai ki kamadumpu manako
besitampu tonotampu, tagubu ke; “Natere yau karako kamadumuri
kaiwagi.”
40 Poru yo Sairasi dibura tawai ki kamadumpu manako ridi Ridiya
e tawaiya kayatagubu. Ika bautagubu ka mu kowamuguma dai ika
bananatampu. Mu yona bagi kawaya mu tademawa da kamadumpu ade
kasiyara mete tage-mupu manako ewa kamaditampu kayatagubu.

Mu natere Tesaronika bautagubu

17 1 Poru yo Sairasi natere Ampiporosi yo Aporoniya bau-tagubu
kayatagubu manako iwa wadamawa da natere Tesaronika
bautagubu. Natere Tesaronika rabineya ka Diyu ragidai mu gurigurimaga
tawai mosi ika mete kina. 2 Poru e manamai ka guriguri tawai ki
kayawagana ki nana, ki pokere mu ika bautagubu ka e daikere kayawena
tawa ki rabineya yapu manako aiyata marai apeya eyaka rabineya
ika Mamanuga God e Okai ki kawareya Diyu ragidai mete deni deni
tagamawa kasiwara idiwa. 3 E Mama-nuga God e Okai iyabapiyawa
manako oka ki mibai wagawa matara, wagawa ke; “Nu Iya Negeyana
Apunai Keriso e iyapana nu nene eba makariwagubena powagubena ade
e eba iyawagubena kipena ubupena ki ka e nu iyanuga yawatai ki mete
eba mebena. Ko e nu nene makariwena powena ade ewa iyawena kipu
ubupu manako nu iyanuga yawatai ki e mebu kewowena.”
Apunu Poru inako wagubu, ade wagubu ke; “Apunu Iyesu e sisiyai nau
nidibuwani ki e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso eya ki kei.” 4 Iyapana
dai yona ki wainamupu mibimupu manako mu Poru yo Sairasi mete
ewapuru dibimupu idiwa. Yona Guriki tagamu ragidai ropani kawaya ki
Mamanuga God e si tepapamawa idiwa ade ridi kawakawai dai ki mete
kina ki mu mete bautagubu ewapuru mena dibimupu idiwa.
5 Ko Diyu ragidai mu nuwaroro-tagubu manako ubumpu iyapana
berokoi dai ika imatau idiwa ki tetampu iyapana ropani kawaya
mete dibimupu. Mu iyapana rabinamaga kupampu nanamutampu ki
pokere natere ki ragidai kuduba mu rabinamaga yayasi-pupu manako
kimpu ubumpu apunu Poru yo Sairasi mu yawiramaga kaya-tagubu.
Mu wainamupu da Poru yo Sairasi apunu Diyaisoni e tawaiya ika
idiwana wainamupu ki pokere mu tawa ki bodamupu gudu baupamana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwae-tagubu. 6 Mu Gudu baupamana kwae-tagamawa ko mu Poru yo
Sairasi ika eba bananatampu ki pokere mu apunu Diyaisoni ade Iyesu
sumapamawa ragidai dai mete kina ki wade dokodoko-tampu tainitampu
natere ki kawakawai-muguma mu bamamugu kayatagubu.

Mu ika bautagubu manako mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu
ke; "Iyapana yau tawana tawana iyapana giritamawa pasutamawa iwa ko
mu karako nu naterenuga rabineya mete bautagubu. 7 Apunu Diyaisoni
mu diriwamaga kwaewena tetapu e tawai rabineya nakatapu mete idiwa.
Nu kaiwawonuga kawai Sita e gorai tapu ki mu giripiyamu, tagamu
ke; 'Kaiwawo kawai ka eba Sita ko nu Kaiwawonuga Kawai ka apunu
kudubai mosi si ka Iyesu."

8 Iyapana kawakawai ade iyapana kuduba ika idiwa yona ki
wainamupu ka mu rabinamaga mete urabu mu yabara-maga
warawarasiwena, 9 manako mu apunu Diyaisoni e kowaiyoma mete kina
tademupu, tagubu ke; "Wi kwaigubu siyasiya ki denai bowa madai dai
yewe nakapumuri were baiwagi kaiwagi. Ko wi ewa nu goranuga makeya
makeya kwaiwogoi yamoi ki ka wi ade baiwagi wi bowaga madai
nakamupu ki ade tepumuri." Mu inako tagubu ki pokere apunu Diyaisoni
e kowaiyoma mete kina ubumpu bowa madai dai ika nakamupu manako
wiratagubu mu mubo tawamugu ade kayatagubu.

Mu natere Bereya kayatagubu

10 Kemorawagawa makeya ka Iyesu sumapamawa ragidai ika idiwa
Poru yo Sairasi tonotampu natere mo si ka Bereya kayatagubu manako
mu ika bautagubu ka mu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya
yamupu. 11 Natere Bereya ragidai mu beramaga ka eba natere Tesaronika
ragidai mu beramaga maba ko mu nuwamugu ka Poru yo Sairasi mu
yonamaga naigida mena wainapamana ki nana. Mu rabinamaga ka
pakarawena ki pokere apunu Poru ubupu yona mo wagubu ki ka mu
e yonai ki naigida mena notapamawa manako Mamanuga God e Okai
maramara iyabapamawa Poru yona badidi wagubu ki mibai bo bera
ki kwaenepamawa idiwa. 12 Mu ropani kawaya Iyesu sumamupu. Yona
Guriki tagamawa ragidai mu kawakawaimuguma dai ridi ade apunu mete
kina Iyesu sumamupu.

13 Ko Diyu ragidai natere Tesaronika rabineya Poru natere Bereya mete
bauwena Iyesu sisiyai ika wagawa umawa ki yonai wainamupu ki ka mu
garugaru mena kebompu bautagubu manako iyapana ika Bereya mete
kina mu rabinamaga kupampu nanamutampu da mu Poru yo Sairasi
siwakeketamana ki nana. 14 Ko Iyesu sumapamawa ragidai iyapana
yawiratagamana kwaetagamawa ki sisiyai wainamupu ki pokere mu Poru
garugaru mena banana-mupu magamau kayatagubu ko apunu Sairasi
yo Simosi mu muga mena ka ika Bereyau idiwa. 15 Poru bananamupu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai e mete waka kawareya kaya-tagubu iwa wadamawa da natere
Ateni bautagubu manako mu Poru ika kamadumpu ade wiratagubu
kaya-tagubu. Ko Poru mu tadebu, wagubu ke; “Wi wiraiwagi kaiwagi
natere Bereya ade baiwagi ki ka wi apunu Sairasi yo Simosi tademuri da
baganai ki ka mu garugaru mena kawomoto nau mete idiwomu.”

Poru natere Ateni tondawa

16 Poru natere Ateni rabineya apunu Sairasi yo Simosi mu nawanamaga
tondawa ki ka e natere ki rabineya daisusu yo momorapa keyakeyai
ki iyapana mubo idamugere kaitetampu bamamugu buburitagamawa
idiwa ki ropani kawaya eba bigabigai ika ubumawa emitapu ki pokere
e nuwaboyawena. **17** Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya ka e
Diyu ragidai ade tawana kwaiyanai ragidai Mamanuga God sumapamawa
ki mu mete yona deni deni tagamawa kasiwara idiwa. E maramara
pakasi ragidai imatau asusu bautagamawa ki mu mete tagamawa, **18** ade
nota ragidai dai ki mu notamaga debai apeya, mosi ka Epikuriya yo mosi
ka Sitoiki, ki mu mete deni deni tagamawa kasiwara idiwa. Ko mu dai
tagubu ke; “Nota baba apunai yau gwede yonai wagau?” Ade dai tagubu
ke; “E ka bani tawana kudubai ragidai mu daisusumaga mo empupu ki
sisiyai bauwena wagau.” Iyapana inako tagamawa mibai ka Poru ubupu
Iyesu e yonai wagawa ade iyapana popotagubu ragidai ade iya-tagamana
kimana ubumana ki yonai mete wagawa.

19-20 Iyapana ki mu notamaga inako babawena ki pokere mu Poru
wadumpu Kweya Areo yonatagamu wateya yamupu manako iyapana
kawakawai mu yabaramugu tamupu, simupu, tagubu ke; “Kau yonagi
nuwagibi ki mibai nu naigida eba wainapemei. Nu naiya nota inako mo
eba wainamipi ki pokere kau nota waunai yau karako mibai matarau
nuwagi da nu waina-pamu.” **21** Mu inako tagubu ki mibai ka natere Ateni
taubanuwai ade tawana kwaiyanai ragidai ika idiwa mete kina ki mu ka
maramara nota kudubi kwaki kwaetagamawa idiwa. Nota waunai mo
bauwena ki ka mu rabinamaga kipu ubupu manako mu nota ki maramara
wainapamawa sisiyai mena tagamawa idiwa.

22 Apunu Poru ika Areo yonatagamu wateya iyapana kawakawai mu yabara-
mugu ubupu manako dimawena, wagubu ke; “Iyapananiyoma yewe Ateni
idiwu, nau yonani suwagani ki wi naigida mena wainapumuri; Nau kataineya
da wi wibo daisusuguma idagau yamanatampu ki mu nene wi maramara
notapiyamu idiwu. **23** Natere yau rabineya ka keyakeyai wi idagau kaitetampu
bamamugu buburiwagamu ropani kawaya ki nau emitamekeya umekeya
manako keyakeyai ki mu paunamugu ka nau kepakepa mosi empuwani ki
kawareya wi oka yau okamupu; ‘Daisusunuga suma kerarai; Kau sigi nu eba
katainugu ko wata yau ka kau nene.’ Wi bameya pa asusu paruiwagamu idiwu
ko e si wi eba kataigau ki kena, e sisiyai nau karako wi nidiyani wainapumuri;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

24 Waira yo gwedegwede kuduba yamanapupu apunai Mamanuga
God ki e ka ade kunuma yo waira kuduba nu Kaiwawonuga Kawaya. E
eba tawa iyapana kaina nu idanugere wademei ki rabineya tondau. Pa
mena. 25 Ade nu e waitapamana gwede mo puyo e kweyamana ki ka
nu gwede e kweya-mana, mibai ka gwedegwede kuduba ki kerarai ka
eyo. Nu iyanuga yo nu nonanuga yo gwedegwede kuduba ki e ubupu
iyapana tawana tawana idiwei ki deni mena nu negebu. 26 Kerareya ka e
apunu eyaka mena yamanapupu manako e momai pokaiya ka e iyapana
kuduba kiyabuiya kiyabuiya madega kauwagau madega posiwagau ki
mete yamananibu wenaigibi gawarara. Nu wairanuga ki e ebo purupupu
damupupu manako makeya makeya nu nakanibu kayawena. Nu
maranuga ki e mete purupupu nu negebu.

27 E inako kwaewena ki mibai ka e nuwaiya iyapana e kwaenei kwaene-
togomono e nene togomono idiwono da mu e bananapomoto bani, pa mena
bani. Ko Mamanuga God e ka eba uwama. E ka nu kuduba bamanugu
yewena. 28 Apunu mosi oka yau tapu, wagubu ke; 'Nu e kasiyarai pokaiya
iwei idiwei ade ukwepemei.' Ade wi wiga iyapanaga mosi oka yau tapu,
wagubu ke; 'Nu kuduba ka e munuiyoma.' 29 Ki pokere nau suwagani
wainapumuri; Mamanuga God e ka eba gwede mosi da nu e keyakeyai
bowa yamayamapiyau poe bo daragai bo gwedegwede ki maba pokaiya
yamanapamana ki nana. E munuiyoma ka nuyo ki pokere nu iwagamu da
Mamanuga God e ka keyakeyai mosi ki nu idanugere yamana-mipi ki ka
nu beraigemei. 30 Naiya ka iyapana Mamanuga God e mu eba kataimugu
ki pokere mu inako kwae-tagamawa. E mu beramaga ki empiyawa ko e
wainapiyawa kamadawa. Ko karako ka e ragiragi kawaya nu nidiyau da
iyapana tawana tawana idiwei ki nu kuduba ubumana nu beranuga oragai
ki kamadamana manako nu notanuga wirawagana e mena notapamana
idiwana ki nana. 31 E mara mosi nu yabaranugu winepupu da e uburoto
apunu mosi ki e ebo nuwaiya winepupu tapu ki apunai pokaiya ka e idai
gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadini-yoto ragiragi. E eba nari
maba yagisi ko e yona supasupai mibai mena yagisi. Mamanuga God
badidi inako winepupu tapu ki iyapana kuduba nu naigida kataigamana
wainapamana ki nana ki matakirai ka yau kena; E winepupu apunai ki
powena ko e ade iyawena kipu ubupu."

32 Iyapana apunu mosi powena ko ade iyawena ki sisiyai wainamupu ka
mu dai Poru gwaigwitamupu ko dai e simupu, tagubu ke; "Nu nuwanugu
kau yonagi ki ewa marai mosi ade waina-pamana wainapemei." 33 Mu
inako tagubu manako Poru kipu ubupu yonatagamu watai ki kamadubu
kaya-wena. 34 Ko iyapana dai e yonai wagubu mibimupu ki mu kimpu
ubumpu e eweya kayatagubu. Apunu ki mosi ka kweya Areo ragidai mu
kawaimaga mosi si ka Daiyonisiyasi, ridi mosi si ka Damarisi ade iyapana
dai ki mete kina.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Poru natere Korini bauwena

18 1 Ki eweya ka Poru natere Ateni kamadubu manako kayawena
umawa da natere Korini bauwena. 2 Ika bauwena ka e Diyu
apunai mosi si ka Akwira ika bananapupu. Apunu Akwira e ka tawana
Pontasi rabineya wenawena. E wainai Pirisira mete kina karako waunitau
tawana Itari were bautagubu. Mu tawana Itari kamadumpu ki mibai ka
Roumi ragidai mu kawaimaga si ka Korodiyasi e ubupu Diyu ragidai
kuduba baiyonotapu da mu natere Roumi kamadamana kayatagamana
ki nana wagubu. Poru apunu Akwira e wainai mete kina mu bamamugu
kayawena, 3 manako e mu mete idiwa ewapuru mena bagibagitagamawa
idiwa mibai ka mu kataimaga ka eyaka mena. Mu papa kwakwarai
kapitagamawa nabonabo waditamawa manako iyapana mu bamamugu
bautagamawa nabonabo ki gimarapamawa.

4 Ko aiyata marai ki makeya ka Poru ubupu Diyu ragidai ade Guriki
ragidai mete kina mu gurigurimaga tawai rabineya kanibu Iyesu e yonai
ika wagawa tondawa mu notamaga wira-wagana da mu suma mena
sumataga-mana ki nana.

5 Apunu Sairasi yo Simosi tawana Makedoniya were bautagubu ka
Poru bagibagi wadawa ki kamadubu manako e maramara umawa nu
Kaiwawonuga Iyesu e yonai Diyu ragidai tadeyawa kabukabuwa, wagawa
ke; “Apunu Iyesu e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki kei.” 6 E inako
dimawagawa umawa ko mu e umunai bodabodamupu bo e simpu
siyasiya ki ka e eya midi minibu manako waiguguwena e gwedegwedei
kui minibu gwepupu, wagubu ke; “Baganai, wi wibo paerega pokaiya
aita bita bananapumuri ki ka wi bona ko eba nau. Nau iya yonai wi
nidibuwani kewowena ko wi nau eba wainasini-mupu ki pokere nau
karako wi kama-diniyani tawana kwaiyanai ragidai mu bamamugu
kayasugani.”

7 E inako tadebu manako kamaditapu tawana kwaiyanai apunai mosi
si ka Taitayosi si daikere ka Diyastasi ki Mamanuga God si tepapiyawa
apunai ki e bameya kayawena tondawa. Apunu ki e tawai ka Diyu
ragidai mu guriguri-maga tawai ki madaneya. 8 Guriguri tawai ki debai
apunai mosi si ka Kurisipa ade e wainai yo e munuiyoma mete kina ki
mu ubumpu nu Kaiwawonuga sumamupu manako natere Korini ragidai
ropani kawaya Iyesu e yonai wainamupu mibimupu siruwa kawa-mupu.

9 Kemora mo rabineya ka Poru waro maba mo wadubu manako
nu Kaiwawo-nuga empupu ki e sibu, wagubu ke; “Kau kudu eba
wainapiyowa ko nau yonani maramara nuwogowa tondowa, ko eba
kamodowa nene. 10 Nau niya kau madanigeya ika uburakani ade tawana
yau rabineya ka nau iyapanani-yoma ropani kawaya mete kina idiwu
ki pokere iyapana mo eba baiyagisi kau giriniyoto.” 11 Poru waro maba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki wadubu ki pokere e kwamura eyaka mena ade siragamu ida daikere kewo-wena daikere eyaka mena ika natere Korini rabineya Mamanuga God e yonai iyapana tadeyawa kabukabuwa tondawa.

12 Tawana Roumi mu apunumaga mosi si ka Gariyo tawana Akaiya mu kawaimaga ubupu ki makeya ka Diyu ragidai dai ki Poru e yanuwei teyamawa ki kaimpu e wadumpu mu kawaimaga bameya bautagubu e idai gurai Poru naureya ugwadana ragiragi ki nana. 13 Mu bautagubu manako e simupu, tagubu ke; "Apunu yau e iyapana nu rabinanuga kupau da nu goranuga raurupamana manako yawata kudubai mosi nidiyau ki mena pokaiya nu Mamanuga God e si tepapamana ki nana wagau."

14 Poru nuwaiya ka yona denai mo wagana ki nana ko kaiwawo Gariyo ubupu Diyu ragidai ki tadebu, wagubu ke; "Apunu yau gwede berokoi mo kwaewagubena sidimpena ki ka nau wi yonaga ki wainapena. 15 Ko yau ka wi Diyu ragidai wi wibo keteketega bo siga bo goraga ki kawareya iwagamu idiwu ki pokere wi wibo yona ki wadumuri supasupa. Ki ka eba nau sisiyani da nau suwagani."

16 Apunu kawai ki inako wagubu manako yonatagamu wateya baiyonotapu matarau bautagubu kayatagubu. 17 Matarau bautagubu ka mu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai ki debai apunai mosi si ka Sotenesi wadumupu manako minimupu. Mu e minimawa ki ka kaiwawo Gariyo e yabuiya ko e yona mo eba wagubu.

Poru tawana Antiyoka ade wirawena kayawena

18 Poru natere Korini rabineya Iyesu sumapamawa ragidai mete rowarowa kawaya ika idiwa da kamadubu manako kamaditapu ridi Pirisira yo apunu Akwira bananatapu manako waka mo wadumpu tawana Siriya kayatagubu. Poru kayawagana kwaewagawa ki makeya ka e natere Tenikiraiya rabineya gwaiyaba mo wagubu ade waigugu mo kwaewena e debai kumai mebu manako ewa kipu ubupu kayawena. 19 Mu kayatagubu kaiwa da natere Epeso bautagubu ka Poru apunu Akwira e wainai Pirisero mete kina ika kamaditapu manako e eya mena kanibu Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai rabineya yapu manako ika iyapana mete yona deni deni tagamawa kasiwara idiwa. 20 Mu nuwamugu ka e rowarowa kawaya mu mete ika idiwana ki nana tagubu ko Poru e eba nuwaiya. 21 Ko e tadebu, wagubu ke; "Mamanuga God e yagisi da baganai ki ka nau ewa mara mosi ade wirasugani wi bamagau bausugani." E inako wagubu manako natere Epeso kamadubu waka kawareya ade kaya-wena.

22 E waka kawareya kayawena kaniyawa da natere Sisaraiya bauwena manako waka ika kamadubu e kerareya natere Diyerusaremu kayawena. E natere Diyerusaremu bauwena ka e Iyesu sumapamawa Mamanuga God nene dibipamawa ragidai ika idiwa ki mu parautapu manako ewa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu kamaditapu natere Antiyoka kayawena. 23 E natere Antiyoka bauwena
ka e rowarowaitau ika tondawa manako ewa ade kipu ubupu tawana
Garasiya yo Pirigiya ki kayawena Iyesu sumapamawa ragidai kuduba
kasiyara tageyawa umawa.

Apunu Aporosi e bususui

24 Mara ki makeya ka Diyu apunai mosi si ka Aporosi ika natere Epeso
bauwena. E ka natere Arekisandiya tawana Idipi rabineya wenawena. E ka
dima waigugu apunai Mamanuga God e Okai mete naigida mena kataiwena
wetawetara ki apunai. 25 Iyapana naiya nu Kaiwawonuga Yawatai e
kabuwa-mupu ki pokere e ragiragi kawaya uburawa Iyesu e sisiyai kasiyarai
kawaya supasupai mena wagawa. Apunu Diyoni iyapana siruwatamiyawa
ki sisiyai kuduba e wainapupu kewo-wena ade Iyesu e yonai ki dabeya e
mete kataiya ko yona ki rabineya dai ka e naigida mena eba kataiwena
wetawetara. 26 Mara mosi ka e Diyu ragidai mu gurigurimaga tawai
rabineya yabarayabara ubupu e yonai kasiyarai kawaya wagubu manako
apunu Akwira e wainai Pirisira mete kina ika bau-tagubu e yonai ki
wainamupu. Mu e yonai ki wainapamawa manako ewa bananamupu mu
mubo tawamugu kayatagubu manako Iyesu e yonai kuduba ade Mamanuga
God e Yawatai ki sisiyai mete kina ki naigida mena e kabuwamupu.

27 Apunu Aporosi e nuwaiya ka tawana Akaiya ki kayawagana waina-
pupu ki pokere Iyesu sumapamawa ragidai ika Epeso rabineya idiwa ki
ubumpu e waitamupu oka mo okamupu mete tonomupu da Mamanuga
God e iyapanaiyoma ika Akaiya rabineya oka ki empomoto manako e
mamama-pamana ki nana. E oka ki wadubu kayawena umawa da tawana
ki bau-wena manako Iyesu sumapamawa ragidai kuduba Mamanuga God
deni mena mu waditapu bagi ika idiwa ki mu waitatamiyawa tondawa.
28 Iyapana ropani kawaya mu paunamugu ka e ubupu dimawagawa ade
Diyu ragidai mete deni deni tagamawa kasiwara. E yonai ka kasiyarai
kawaya ki pokere Diyu ragidai kuduba e yonai denai tagamana ki mu
babatagamawa. E Mamanuga God e Okai kawareya wagawa matara,
wagawa ke; “Iyesu, e ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso.”

Poru natere Epeso bauwena

19 1 Apunu Aporosi natere Korini rabineya tondawa ki makeya ka
Poru yawata kweyau e kerareya kaya-wena umawa da natere
Epeso bauwena. E Iyesu sumapamawa ragidai dai ika bananatapu,
2 manako mu manutapu, wagubu ke; “Wi Iyesu wauneya suma-mupu
makeya ki ka wi Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki kasiyarai
mete wadumupu bo pa mena?”

Ko mu denai tagubu ke; “Pa mena, ki nu eba wadimipi. Mamanuga God
e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki ka gwede? E sisiyai mo nu eba wainamipi.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Mu inako tagubu, manako Poru mu ade manutapu, wagubu ke; “Ko wi
gwede siruwai siruwaigubu?”
Mu tagubu ke; “Nu ka apunu Diyoni iyapana siruwatamiyawa ki e
siruwai mena nu siruwaigibi.”
4 Mu inako tagubu ki pokere Poru mu ade tadebu, wagubu ke;
“Apunu Diyoni naiya iyapana siruwatamiyawa ki ka e mu beramaga
berokoi kamada-mana ade mu notamaga wirawagana ki siruwai mu
siruwatamiyawa. E mu siruwatamiyawa ka e mu mete tadeyawa, wagawa
ke; ‘Apunu mosi nau ewaneya baiyagisi ki e mena sumapiyoi.’ Apunu
Diyoni yona ki wagubu ki ka e Iyesu nene wagubu.”
5 Iyapana Poru e yonai wagubu ki wainamupu ki ka mu ubumpu nu
Kaiwawonuga Iyesu e si pokaiya siruwatagubu, 6 manako Poru ubupu e
idai mu kawarimugu tapu. E idai mu kawarimugu tarawa ki makeya ka
Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu mu kawarimugu
minibu siwa kasiyara tagebu manako mu tenawarimaga wirawena
da mu yona ebo ebo tagamawa ade Mamanuga God e bonanai mete
wainapamawa iyapana tademawa. 7 Iyapana ki kena mu ka iyapana
uratanai mena ida esida kewowena kerapu apeya.

Poru upiwagawa umawa

8 Apunu Poru Diyu ragidai mu gurigurimaga tawaiya siragamu
apeya eyaka kewowena ki rabineya maramara yabarayabara uburawa
wagawa kasiwara ade iyapana Mamanuga God e gari rabineya
kaiwana idiwana ki sisiyai mu mete deni deni tagamawa da mu
notamaga wirawagana ki nana. 9 Ko mu dai tagamawa mama mu
midimaga togawena manako iyapana kuduba mu yabaramugu ubumpu
nu Kaiwawonuga Iyesu nu Iyanuga Yawatai mebu ki sisiyai girimupu.
Giripamawa ki pokere Poru mu kamaditapu ubupu Iyesu sumapamawa
ragidai waratapu kaya-tagubu kabuwa tawai mosi si ka ‘Siranisi’ ki
rabineya maramara iyapana Mamanuga God e yonai ika tadeyawa
kabukabuwa tondawa.
10 E iyapana inako tadeyawa kabuwa tondawa kaniyawa da kwamura
apeya kewowena. Tawana Aisiya rabineya ka Diyu ragidai ade tawana
kwaiyanai ragidai mete kina nu Kaiwawonuga e yonai ki mu kuduba
wainamupu gawarara.

Apunu Sikiwa e gubagaiyoma mu bususumaga

11 Mamanuga God apunu Poru pokaiya matakira ropani kawaya ebo
ebo kwaewagawa. 12 Poru e kiyabui surusurui bo aukwarai bo inako
ki iyapana te-pamawa kayatagamawa sigira ragidai mu kawarimugu
nakapamawa manako sigira ragidai ki iyatagamawa ade keyai berokoi
mu rabinamugu idiwa ki mete bau-tagamawa kayatagamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

13-14 Mara ki makeya ka Diyu ragidai dai ki mu mete kina keyai
berokoi gwede mosi pokaiya siwakeketamawa iwa. Iyapana ki inako
kwaetagamawa mu ka Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu
kawaimaga si ka Sikiwa e gubagaiyoma ida daikere kewowena daikere
apeya. Mu waina-mupu da apunu Poru e ka Iyesu e si pokaiya keyai
berokoi siwakeketami-yawa umawa ki pokere mu notamaga wagubu
ke; 'Nu mete inako kwaigamu.' Mu notamaga inako wagubu manako
wiratagubu keyai berokoi mosi inako simupu, tagubu ke; "Apunu Iyesu
e sisiyai apunu Poru wagau ki e si pokaiya nu karako kau nidimei; Kau
karako baunuwagi kayanuwagi."
15 Mu inako tagubu ko keyai berokoi ki denai mu tadebu, wagubu ke;
"Nau Iyesu kataineya ade apunu Poru e nau mete kataineya ko wi ka
gwedewau?"
16 Keyai berokoi apunu ki rabineya tondawa ki inako wagubu manako
e kasiyarai apunu ki rabineya matara-wena da apunu ki ubupu iyapana
ki waipara mena taunibu sipasipara. E mu aukwaramaga tegerepupu ade
mu sipumamaga rikatapu manako mu nimaga matarau wakapatagubu
tawa ki kamadumpu garugarumupu kayatagubu. 17 Diyu ragidai ade
tawana kwaiyanai ragidai mete kina natere Epeso rabineya idiwa sisiya
ki wainamupu ki ka mu notamaga kowena kudu mete waina-mupu
manako nu Kaiwawonuga Iyesu e si tepamupu.
18 Iyesu sumapamawa ragidai ropani kawaya bautagubu iyapana
yabaramugu ubumpu mu mubo beramaga berokoi wekemupu ki tagubu
matara. 19 Iyapana dai muwara bo simaga kwaetagamawa ki ka mu
muwara bo simaga ki purapurai bo okai kuduba ki temupu iyapana
yabaramugu matau pasumupu kwarisi. Mu purapuramaga pasumupu
kwarisi ki denai ka kawaya daganani.
20 Mara ki makeya ka Mamanuga God e yonai kawayawagawa yarawa
manako iyapana ropani kawaya e yonai ki kasiyarai mete empamawa.

Natere Epeso ragidai yawira bautagubu

21 Gwedegwede yau kuduba wenawena eweya ka apunu Poru natere
Diyerusaremu ade kayawagana waina-pupu. E nuwaiya ka tawana
Makedoniya yo Akaiya ki yawatai kayawagana ki nana manako e
iyapana tadebu, wagubu ke; "Nau natere Diyerusaremu bausugani ki
ka nau ewa natere Roumi mete empana ki nana kayasugani." 22 E inako
wagubu manako e kowakowai-yoma Simosi yo Erastasi tonotapu tawana
Makedoniya kayatagubu ko e eya ka mara dai ika tawana Aisiya rabineya
tondawa.
23 Mara ki makeya ka yawira kawaya mo wenawena natere Epeso
rabineya nu Kaiwawonuga Iyesu nu Iyanuga Yawatai mebu ki yonai
kawareya. 24-25 Natere ki rabineya ka mu daisusu ridai mosi si ka Atemesi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e keyai mu idamugu kaitemupu e tawai mete wadumupu ki ika uburawa manako iyapana keyai ki bameya buburitagamawa idiwa.

Apunu mosi si ka Demeteresi. E ka daisusu ridai Atemesi e tawai ki keya-keyai rasirasi dai bowa yamayamapiyau pokaiya yamanapupu manako iyapana e bameya bautagamawa keyakeyai ki gimarapamawa. E bigabigaiyoma mete kina upi ki pokaiya bowa madai kawaya daganani wadamawa. Apunu Demeteresi ubupu iyapana kuduba keyakeyai bowa yamayamapiyau pokaiya yamanataga-mawa ragidai ki mu nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; “Edamani, nu bagibagi yau kwaigemei ki pokaiya ka nu bowa madai kawaya daganani wademei.
26 Ko apunu beraberai Poru yewe bauwena badidi kwaewagau ki wi yabugere empiyamu bo pa mena? Nu iyapananuguma yewe Epeso rabineya ade tawana Aisiya kuduba mete kina ki mu rabinamaga e wirapiyau da mu ropani kawaya e eweya mena kayatagamu. E wagau da keyakeyai ki nu nubo idanugu kaite-pemei ki mibai ka pa mena. **27** E inako wagau ki pokere iyapana kuduba e yonai ki sumapomoto ki ka mu keyakeyai nu kaitepemei ki eba gimara-pomoto manako nu sinuga giriyagisi. Ade nu daisusunuga sumapemei ridai Atemesi e tawai ki mu mete kamadini gumoroyagisi. Ridi Atemesi e ka nu daisusunuga kawaya. Iyapana kuduba tawana Aisiya rabineya ade tawana tawana madega kauwagau madega posiwagau e si nu tepapemei idiwei. Ko iyapana karako apunu Poru e yonai sumapomoto ki ka mu nu sumanuga ridai ki e si mete kaupomoto.” Apunu Demeteresi inako wagubu.

28 Iyapana kuduba ika dibimupu idiwa yona ki wainamupu ka mu nuwamaga pupuwena manako mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu ke; “Nu natere Epeso ragidai nima sumapemei ka ridi Atemesi e mena.”
29 Mu inako tagamawa manako garugaru mena ka mu yonamaga ki kawayawena kayawena iyapana kuduba natere ki rabineya mu nuwamaga pupuwena mete dibimupu yawira kayatagubu. Mu ubumpu Poru e kowakowaiyoma apeya apunu Gaiyasi yo Aristakasi tawana Makedoniya were bautagubu ki mu waditampu dokodoko manako tainitampu garugarumupu yonatagamu watai mosi ika bautagubu.

30 Poru nuwaiya ka yawira ragidai ki mu yabaramugu uburana ki nana wainapiyawa ko Iyesu sumapamawa ragidai e munamupu. **31** Tawana ki mu kawakawaimuguma dai ki ka Poru e kowaiyoma ki pokere mu yona tono-mupu e bameya simupu, tagubu ke; “Kabai, kau yonatagamu wateya eba kayanuwagi kwaenda iyapana kau nunimoto poyo.”

32 Iyapana ika yonatagamu wateya dibipamawa patapamawa kwetagamawa idiwa mu rabinamaga ka ebo ebo. Mu dai ki yona mubo tagamawa ade dai ki yona kudubai mosi tagamawa, ko yawira ki kerarai ki mu eba kataimugu. **33** Ki makeya ka Diyu ragidai dai ki mu apunumaga mosi si ka Arekisanda wadumpu iyapana yabaramugu tampu ubupu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokere iyapana mu notamaga wagubu ke; ‘Yawira yau debai ka bani eyo.’
Apunu Arekisanda ubupu iyapana kerekereretagamana da e yona denai
mo wagana ki nana e idai bagipupu, 34 ko ki makeya ka mu emupu da
e ka Diyu apunai ki pokere mu bonanamaga ragiragi kawaya madega
napusi apeya rabineya ewapuru mena kawareya kawareya patapamawa,
tagamawa ke; “Nu natere Epeso ragidai nima suma-pemei ka ridi Atemesi
e mena.”
35 Mu inako tagamawa idiwa da tagamawa idiwa da paunau ka natere
ki yona okai tarawa apunai mosi ubupu wagubu manako e umuneya
ka iyapana kuduba yona kerekereretagubu. Apunu ki wagubu ke;
“Kowaniyoma natere Epeso ragidai, nau yonani suwagani wainapumuri;
Iyapana tawana tawana kuduba mu kataimugu da nu Epeso ragidai nu
daisusunuga kawaya suma-pemei ridai Atemesi e tawai yewe uburau ki
nu kwayubapemei. Bowa kawaya kunumau kauwena ki nu daisusunuga
ki mete kaisitamemei. 36 Iyapana mo eba baiyagisi nu beraniyoto yagisi
da ki pa mena. Ki pokere wi karako kwe kamadumuri. Wi rabinaga
kwarisiyagisi nota baba eba wadoi. 37 Wi iyapana yau tempu yewe
baigubu ki mu ka nu daisusunuga tawai ki rabineya gwede mosi eba
kuwatagubu ade nu sumapemei ridai Atemesi e si mu mete eba giri-
mupu. 38 Ko apunu Demeteresi e kowai-yoma mete kina mu nuwamugu
mu idamaga gurai iyapana mosi e naureya ugwadamana ragiragi ki
nana waina-piyamu ki ka nu iyapana tadeyamu wirawira tawai yewe
mete kina da mu tawa ki rabineya mu mubo empepe-togomono deni deni
togomono. 39 Wi yona yau kawareya ade iwagamana wainapiyamu ki
ka natere yau ragidai kuduba baitagisi were nu yona ki iwagamu. 40 Ki
pokere wi karako gwede ba ratapiyamu? Yawira yau debai ka nau yo wi
eba katainugu ki pokere iyapana kawakawai baitagisi nu manunimoto ki
ka nu denai badidi iwagamu? 41 Ko baganai, yona yau karako kewowena.”
Apunu ki inako wagubu manako iyapana tonotapu mu mubo mubo
tawamugu kayatagubu.

Poru tawana Makedoniya yo Gurisi kayawena

20 1 Iyapana ratapamawa ki kewowena eweya ka Poru ubupu
Iyesu sumapamawa ragidai mu nene wagubu bautagubu. E
kasiyara tagebu ade mu rabinamaga wadubu kwarisi manako ewa
kuwenatapu tawana Makedoniya kayawena. 2 E tawana ki bauwagawa
kayawagawa iyapana yona ebo ebo kabuwatamiyawa kasiyara tageyawa
umawa da tawana Gurisi bauwena. 3 Bauwena manako siragamu apeya
eyaka ika tondawa da kewowena ka e tawana Siriya waka kawareya
ade kayawagana ki nana ko Diyu ragidai e weki gwaiya minimana
po sisiyai tagamawa ki e wainapupu ki pokere e wirawena tawana
Makedoniya yawatai ewere ade wirawena kayawena. 4 E tawana Bereya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu apunumaga Pirasi e gubagai si ka Topata ade iyapana dai mete kina ki bananatapu ewapuru kayatagubu. Iyapana ki mu simaga ka yau kena; apunu Aristakasi yo Sekondiyasi, mu ka natere Tesaronika ragidai, apunu Gaiyasi, e ka natere Debe ki apunai, apunu Simosi, ade tawana Aisiya ragidai Taikikasi yo Toropimasi. 5 Iyapana ki mu kerapu-mugu yabiri kayatagubu natere Torowasi bautagubu manako mu nu nawananuga ika idiwa.

6 Iyapana 'Parawa Pa Pasumawa' ki kupei kupetagubu kewowena ka nu natere Piripai rabineya waka mo wadimipi manako nu waka ki kawareya kaigibi kaiweya idiweya da mara ida daikere kewowena ka nu natere Torowasi baigibi manako nu kowa-nuguma dai ika bananatampi. Nu pura eyaka mena mu mete ika idiweya.

Poru daiyo siyarai natere Torowasi tondawa

7 Pura marai ki kemora nene ka nu bani ewapuru mena kupamana ki nana dibimipi idiweya manako nu paunanugu ka Poru ubupu yonawena. Marawani ka e kai ki marai ki pokere e rowarowa kawaya yonawagawa tondawa da kemora paunau wadubu. 8 Tawa iyarau rabinai apeya eyaka ki kawareya nu ika idiweya ki wateya ka mu duna ropani kawaya ika pasutampu nakamupu. 9 Munu yaraga mosi si ka Yusikasi e katamuru iyarau tondawa. E Poru yonawagawa ki yonai wainapiyawa tondawa da e yabui towena e notai gogawena manako e tawa rabinai apeya eyaka wadumpu ki kawareya kauwena wairau ukwapu. Iyapana garugaru mena sumpu e wadumpu emupu ko e ororeya mena minibu powena.

10 Poru supu munu ki kawareya ukwapu e nodaiya wadubu manako iyapana tadebu, wagubu ke; "Wi notaga eba koyogono ko e iyaiya ukwarau." 11 E inako wagubu manako tawa iyarau ade yapu bani mo gerepupu kubabu manako iyapana ki mete yonatagamawa idiwa da nawaru puruwena ka e kipu ubupu mu kamaditapu kayawena. 12 Ko iyapana munu kauwena ki iyaiya wadu-mupu ki pokere mu rabinamaga bagi-wena bananamupu e tawaiya kaya-tagubu.

Apunu Poru natere Mairitasi bauwena

13 Poru nu waka kawareya yabiri kaigamana wagubu ki pokere nu waka mo wadimipi kaigibi ko e eya ka e kerareya kayawena. Nu waka kawareya kaiweya idiweya da natere Asosi baigibi ka nu Poru e nawanai ika idiweya. 14 E ika bauwena ka nu e wadimipi waka kawareya mete kaigibi manako nu kaiweya idiweya da natere Misirini baigibi. 15 Nu natere Misirini ukwampi nawaru puruwena ade kaigibi kaiweya idiweya da tawana Kaiyosi baigibi manako ade kaiweya idiweya da yawatau nawaru puruwena ka nu tawana Samowa baigibi. Nu tawana Samowa baigibi manako ade kaiweya idiweya da natere Epeso kwempi paere

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako nawaru puruwena ka nu natere Mairitasi baigibi. 16 Nu natere
Epeso raurumipi ki mibai ka Poru nuwaiya ka tawana Aisiya garugaru
mena kamadana natere Diyerusaremu kayawagana bauwagana da e
'Pentikosi' marai ika tondana ki nana wainapupu.

Poru natere Epeso debai ragidai yona siyarai tadebu

17 Nu natere Mairitasi baigibi ka Poru ubupu Iyesu sumapamawa
Mamanuga God nene dibipamawa ragidai natere Epeso rabineya
idiwa ki mu yabiyabirimuguma mu bibimaga tonopupu, 18 manako mu
kawampu bautagubu ka e ubupu mu tadebu, wagubu ke; "Nau naiya
mena tawana Aisiya rabineya wi bamagau bausugu-buwani mete idiweya
nau badidi kwae-sugekeya umekeya ki kuduba wi nau emisinimupu
kewowena. 19 Diyu ragidai nau girisinimawa pasusinimawa ade bita
kawaya daganani nau tegemawa ko nau niya sini kaupekeya mibi
yadi umekeya. Nu Kaiwawonuga e upi ki mo nau eba kamadubuwani.
20 Wi tawaga tawaga rabineya ade yonatagamu wateya mete kina ka
nau wi waitaniyana ki nana iya waunai ki yonai kuduba nidi-buwani
kewowena ko nau gwede mo eba wekepuwani. 21 Diyu ragidai yo tawana
kwaiyanai ragidai mete kina wi beraga berokoi kamadamana wi rabinaga
wirawagana Mamanuga God bameya manako wi ade ubumana nu
Kaiwawo-nuga sumapamana ki nana, yona ki mena nau wi nidiyekeya
umekeya. 22 Ko Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya wagubu ki
pokere e umuneya ka nau karako natere Diyerusaremu kayasugani. Nau
ika bausugani ki ka mu nau bamaneya badidi kwaetagisi ki nau eba
kataineya. 23 Nau yau mena kataineya; Tawana tawana nau bausuge-keya
yabedekeya ka Mamanuga God e Keyai nau sidiyawa da nau yabaraneya
ka dibura yo bita midi makari kawaya nau nawanasiniyau. 24 Nau naubo
iyani nene eba wainapakani ade nau po kudeya mete eba wainapakani
ko nau Kaiwawoni Iyesu upi tegebu ki nau nuwaneya kuduba kewopana
waina-pakani. E upi tegebu ka yau kena; Bita nubo wadamana ki ka
Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi ko ki yonai
waunai bagi kawaya ka e nau uburana iyapana tadeyana kabu-kabuwa ki
nana sidibu."

25 Apunu Poru inako wagubu ade wagubu ke; "Nau wi paunagau igida
kaniyekeya yauda yabedekeya Mama-nuga God e gari rabineya e kasiyarai
pokaiya idiwana ki sisiyai nau dima-sugekeya umekeya. Ko nau karako
kataineya da wi nau kiyabuni ewa mo eba empumuri. 26 Nau mibai nidiyakani
yau kena; Wi mosi aita wi iyaga kaupu-muri ki ka eba nau paerepuwani ki
pokere wi iyaga ki kaumupu. 27 Mama-nuga God wi badidi wainapamana ki
nana wagubu ki yonai kuduba nau wi nidibuwani kewowena ko gwede mo nau
eba wekepuwani. 28 Ki pokere naigida mena idiwoi. Mamanuga God e Keyai
Tanai Bagi Kawaya naiya mena wi winenibu da wi ubumana e suma-piyamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai wi tawanagau ki papa sipi maba naigida mena kwayubatamana ki nana wagubu. E Gubagai Iyesu mu nene mete powena. E darai mu nene mete yewe wairau kawapu ki pokere mu kuduba ka e iyapanaiyoma.

29 Nau kataineya da nau karako wi kamadiniyani kayasugani ki ka iyapana dai ewa baitagisi Mamanuga God e iyapanaiyoma beratamini mu notamaga wirapomoto. Mu ka taku kamarai wasibena papa sipi metamiyamu ki maba baitagisi Mamanuga God e iyapanaiyoma giritamini. Ki pokere wi iyapanaguma ki naigida mena kwayuba-tamiyoi idiwoi. 30 Mara baiyagisi da wi wibo iyapanaguma dai wi paunagau ubumoto mu mubo rabinamugu bera-tagisi wi kerapugau yadini manako wi rabinaga wirapomoto da wi mu ewa-mugu kaigamana ki nana. 31 Ki pokere yabu tamiyoi wi wibo kwayubaga kwaiwogoi idiwoi. Nau kwamura apeya eyaka ki rabineya kemora nawaru mibi yadi mete kina wi nidiyekeya kabu-kabuwa tondekeya, ko ki wi eba notagogapumuri.

32 Nau karako Mamanuga God e idai rabineya wi nakaniyakani ade e deni mena wi wadiniyana bagi yonai ki mete gari maba umarakani da wi ki rabineya idiwoi. Wi yona ki sumapiyoi ki ka e wi kasiyara negeni manako gwede bagi mosi ki e iyapanaiyoma kuduba aita ewa tageyana ki nana gwaiyaba wagubu ki puyoi e wi mete negeni. 33 Nau wi bowaga madai bo wi gwedegwedega empuwani ki nau yabuni eba midiya-wena ade nau notani gwedegwede ki kawareya eba tondawa. 34 Wi kataigau da nau naubo idani pokaiya bagibagi-sugekeya manako ki pokaiya ka nau kowakowaniyoma mete kina nu bani bo gwedegwede badidi wainapemeya ki nu gimarapemeya. 35 Nau eba pa aiyata tondekeya ko nau ragiragi kawaya upisugekeya ki mibai ka nau nuwaneya wi naigida mena kabuwaniyana weta-wetara da nu ubumana iyapana kasiyara-maga pa mena ragidai mu waitatamana ki nana ka baganai. Nu Kaiwawonuga Iyesu wagubu ki nu eba notagogapamu. E wagubu ke; 'Nu iyapana gwede mosi deni mena pa tageyamu ki ka nu nuga mamama kawaya wainapamu. Ko nu gwede mosi denai yadamu ki ka nu mamama wainapamu ko ki mamamai ka ade maraitau erida.'"

36 Apunu Poru yona ki wagubu kewowena ka e mu mete ewapuru kwarisitagubu mu ramatamaga kawareya ubumpu manako mu Mamanuga God bameya guriguritagubu. 37 Mu guriguri-tagamawa da kamadumpu ka iyapana ki mibi yadi Poru barabaramupu kiyauyaumupu manako tonomupu. 38 Mu e ewa mo eba empamana wagubu ki pokere mu nuwaboya kawaya daganani wainamupu. Mu kimpu ubumpu e waka kawareya tonopamana kayawagana ki nana bananamupu kayatagubu manako ewa kuwenamupu tonomupu kayawena.

Poru natere Diyerusaremu kayawena

21 1 Nu iyapana kuwenatampi kewowena manako kamaditampi waka kawareya ruku mo si ka Kosi ki deneya kaigibi. Ika

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

baigibi ka nu ukwampi nawaru puruwena manako ade kaigibi kaiweya
da ruku si ka Roda ki baigibi manako ade kaiweya idiweya da natere
Patara baigibi. 2 Ika baigibi ka nu waka mo tawana Ponisiya kayawagana
kwae-wagawa ki emipi ki pokere nu waka ki wadimpi kawareya kaigibi.
3 Nu egi kawareya inako iweya wademeya da ruku mo si ka Saiparasi
nu idanuga tenene deneya emipi ki nu ade kaiweya idiweya da tawana
Siriya baigibi. Nu tawana Siriya baigibi ka nu natere Taya ika borau
sumipi mibai ka waka ragidai gwedegwede dai ika nakapamana ki nana.
4 Nu suma sumatagamawa ragidai dai ika bananatampi manako nu pura
eyaka mena mu mete ika idiweya. Mamanuga God e Keyai ki kasiyarai
pokaiya ka mu Poru simupu da e natere Diyerusaremu eba kayawagana
ki nana, 5 ko nu daiyonuga marai ki kewowena ka nu kimpi ubumpi mu
kamaditampi ade kaigibi. Iyapana ki mu ridimuguma munumuguma mete
kina nu banana-nimpu natere ki kamadimpi sumpi egi papateya baigibi
manako nu ika kwarisigibi nu ramatanuga kawareya ubumpi manako
ewapuru mena Mamanuga God bameya gurigurigibi. 6 Nu gurigurigibi
kewowena ka nu besibesigibi manako nu waka kawareya yamipi ko mu
ade wiratagubu mu tawamugu kayatagubu.

7 Nu waka kawareya natere Taya kamadimpi manako kaiweya idiweya
da natere Toremesi baigibi. Nu Toremesi baigibi ka nu Iyesu sumapiyamu
ragidai dai ika bananatampi manako nu mara eyaka mena mu mete
ika idiweya. 8 Nu ukwampi nawaru puruwena manako iyapana ki
kamaditampi waka kawareya ade kaigibi kaiweya da natere Sisaraiya
baigibi. Ika baigibi ka nu Iyesu e sisiyai wagawa apunai mosi si ka Piripo
e tawaiya kaigibi. Naiya mena ka Iyesu sumapiyamu ragidai natere
Diyerusa-remu rabineya apunu ida daikere kewo-wena daikere apeya
winetampu ko Piripo e ka apunu ki mosi. 9 E peteiyoma onowa mena
apeya apeya mete ika idiwa. Mu mete kina ka Mamanuga God e bonanai
wainapamawa tagamawa iwa ragidai.

10 Nu mara dai ika idiweya ka Mamanuga God e bonanai wainapiyawa
wagawa apunai mosi si ka Agabasi tawana Diyudiya were ika bauwena.
11 E nu bamanugu bauwena manako keyakeyai mo kwaewena Poru e
taburubai naureya umapu ki wadubu rika e ebo idai kerarai taburuba
ki pokaiya umapu dokodoko manako wagubu ke; “Mamanuga God
e Keyai Tanai Bagi Kawaya nau kabuwasinibu yau kena; Nau karako
umesugubuwani dokodoko ki maba ka Diyu ragidai natere Diyerusaremu
rabineya taburuba yau e apunai waunitau yadini umomoto dokodoko
manako tawana kwaiyanai ragidai mu idamaga rabineya e tamoto.”

12 Apunu Agabasi yona ki wagubu wainamipi ka nu yo tawana
ki ragidai mete kina Poru ragiragi kawaya muna-mipi da e natere
Diyerusaremu eba kayawagana ki nana. 13 Ko e denai nu nidibu, wagubu
ke; “Wi gwede nana yadi wadamu ade nuwaboya nau tegeyamu? Nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

karako natere Diyerusa-remu kayasugani manako mu ubumoto nu Kaiwawonuga Iyesu e nene pokere nau umasinimoto bo susinimoto poyo ki mete baganai." 14 Nu e munamipi iwagibi ko e notai eba wirawena ko kayawagana wainapupu ki pokere nu yona ki kamadimpi, iwagibi ke; "Baganai, Mamanuga God badidi waina-piyau ki e makeya makeya kwaeyagisi."

15 Nu mara dai ika idiweya da kamadimpi manako nu gwedegwedenuga temipi natere Diyerusaremu kaigibi. 16 Iyesu sumapiyamu ragidai dai ika Sisaraiya idiwa ki mu kimpu ubumpu nu banananimpu mete kaigibi manako nu kaigibi iweya wademeya da apunu Nesoni e tawaiya baigibi e bameya ukwapamana ki nana. Apunu Nesoni e ka tawana Saiparasi mu apunumaga mosi ko e ka ade iyapana yabiri Iyesu sumapamawa ki mosi.

Poru apunu Diyemesi bameya daiyo kayawena

17 Nu natere Diyerusaremu baigibi ka Iyesu sumapiyamu ragidai kuduba nu diriwanuga kwaetagubu. 18 Nu ika ukwampi nawaru puruwena ka nu ubumpi Poru mete apunu Diyemesi empamana ki nana kaigibi. Debai ragidai ki mu kuduba ika mete idiwa. 19 Poru mu parautapu manako e Mamanuga God e kasiyarai pokaiya tawana kwaiyanai ragidai mu paunamugu badidi upiwagawa umawa ki sisiyai kuduba makeya makeya mu kabuwatapu.

20 Mu e yonai ki wainamupu ka mu kuduba Mamanuga God e si tepamupu manako denai Poru simupu, tagubu ke; "Nu sumanuga eyaka mena apunai, kau wainapi; Diyu ragidai ropani kawaya yewe Diyerusaremu rabineya karako Iyesu sumapiyamu ki kau yabugere emitamiyei. Ko mu kuduba ka oragai apunai Mosisi gora tapu ki mu mete wiwirapiyamu kaisi kwaetagamu. 21 Mu yona wainamupu da kau kayanugibi Diyu ragidai tawana kwaiyanai ragidai mu paunamugu idiwu ki mu bamamugu iweya ki kau mu tadeyeya da oragai apunai Mosisi gora tapu ki mu kamada-mana munu uratanai mu kwakwarepu-maga eba wakapamana ade Diyu ragidai nu bususunuga mete kamada-mana ki nana nuwagibi. 22 Mu kau sisiyagi inako wainamupu ki pokere mu karako kau yewe baunugibi ki sisiyai wainapomoto baitagisi ki nu badidi kwaigamu?"

23 Apunu Diyemesi e kowaiyoma mete kina inako tagubu manako mu Poru ade simupu, tagubu ke; "Nu karako kau nidimei ki kau makeya makeya kwae-nuwagi; Nu iyapananuguma apeya apeya yewe Mamanuga God bameya gwaiyaba kaimatana mo tagubu. 24 Kau mu mete kaiwagi manako papa dai mu nene gimarapi da mu ubumoto Diyu ragidai nu bususunuga pokere papa ki Mamanuga God bameya puyopomoto. Mu idamaga kerapumaga rikapomoto kewoyagisi ki ka mu Mamanuga God

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bameya gwaiyaba tagubu kaisi idiwu ki kewoyagisi manako mu ewa ubumoto mu debamaga meyomoto. Kau mu mete inako kwaiwagi ki ka iyapana kau eminimoto, tagisi ke; ‘Baganai, apunu yau e ka mibai Diyu apunai. Oragai apunai Mosisi nu goranuga tapu ki e naigida mena kwaewagau ki pokere e kwaewena siyasiya yonai wainamipi ki mibai ka pa mena.’ Mu inako tagisi manako mu rabinamaga kwarisiyagisi. 25 Ko tawana kwaiyanai ragidai Iyesu sumapiyamu ki mu nene ka nu gora purumipi mu okamaga okamipi, iwagibi ke; ‘Daisusu bo momorapa bo inako ki mu bamamugu iyapana yadau umamu buburitagamu ki yadau bo papai ki wi eba kupoi, papa darai eba kupoi, ade papa ebo gobai wadubu ki wi mete eba kupoi. Ridi yo apunu taku maba asusu igida yauda eba kwaiwogoi ade onowa yaraga didiwa eba ukwopoi.’ Nu oka mu nene inako tonomipi kewowena.”

26 Apunu Diyemesi e kowaiyoma mete kina inako tagubu ki pokere Poru ubupu iyapana apeya apeya ki banana-tapu mete kayatagubu manako mu ukwampu nawaru puruwena ka mu Mamanuga God e yabuiya ewapuru mena mu idamaga kerapumaga rika-mupu. Rikamupu kewowena ka Poru Mamanuga God e Tawai rabineya kayawena mu mara badibadi kaisi idiwana ade ewa mu eyaka eyaka Mamanuga God bameya puyo tamana ki sisiyai e iyapana kawakawai ika idiwa ki kabuwatapu.

Piyara ragidai Poru wadumupu

27 Mara ida daikere kewowena daikere apeya ki kewowagana kwaewagawa makeya ka Diyu ragidai dai ki tawana Aisiya were bautagubu ki Poru ika Mamanuga God e Tawai rabineya tondawa emupu manako mu iyapana kuduba ika idiwa ki mu rabinamaga kupampu manako kaimpu Poru ragiragi kawaya wadumpu dokodoko. 28 Mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu ke; “Tawana Isiraero ragidai, garugaru kebomuri nu waitanimuri. Apunu yau tawana tawana umawa wadawa iyapana kuduba tadeyawa da mu ubumana nu Diyu ragidai tagararanimana ade oragai apunai Mosisi gora tapu ade Mamanuga God e Tawai ki si mete kaupamana ki nana ki yonai wagawa umawa. E karako Mamanuga God e Tawai rabineya tawana kwaiyanai ragidai mete bananatapu bautagubu ki pokere e inako kwaewena ki ka e tawa bagi kawaya yau bigi kwebu.” 29 Iyapana ki inako tagubu mibai ka mu natere Epeso mu apunu-maga mosi si ka Toropimasi ika natere Diyerusaremu rabineya Poru mete bauwena emupu manako mu notamaga wagubu da e bani Mamanuga God e Tawai rabineya mete bananapupu bauwena.

30 Natere ki rabineya ka iyapana kuduba notababa kawayawena kayawena manako mu garugarumupu kaimpu Mamanuga God e Tawai rabineya Poru wadumpu dokodoko ubumawa. Mu e tainimupu matarau bautagamawa makeya ka tawa ki kwayubapamawa ragidai tawa ki gudui umamupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

31 Iyapana Poru waunitau minimana po kwaetagamawa ade rata
kandamawa idiwa ki sisiyai tawana Roumi ragidai piyaramuguma
mu kawaimaga waina-pupu, 32 ki pokere e piyara ragidai dai ade mu
kawakawaimuguma dai mete kina ki tetapu garugaru mena sumpu
iyapana ki mu paunamugu bautagubu. Iyapana Poru ika minimawa idiwa
ki piyara ragidai mu kawaimaga mete kina bautagamawa emitampu ki ka
mu Poru kamadumpu.
33 Apunu kawai ki Poru bameya bauwena kanibu piyara ragidai tadebu
da mu Poru e idai kerarai taburuba ragiragi pokaiya umanamana ki nana
wagubu manako wirawena iyapana manutapu, wagubu ke; "Apunu yau e
ka nima? E berokoi badidi kwaewena?"
34 E inako wagubu manako iyapana dai bautagubu mu mubo
nuwamugu beratagubu ade dai bautagubu mu mubo nuwamugu
kudubai beratagubu, ko mu rabinamaga ka eba eyaka mena. Mu
inako rata kandamawa idiwa ko mibai mo eba bananamupu ki pokere
piyara mu kawaimaga ki ubupu e kowakowaiyoma tadebu da mu Poru
wadamana piyara tawamugu kayataga-mana ki nana wagubu. 35 Mu Poru
bananamupu teta kiya bautagamawa ka iyapana Poru gobai wadamana
ki nana kwaetagamawa ki pokere piyara ragidai e tepamupu iyarau
wadumpu kaya-tagubu. 36 Ko iyapana damu kawaya ki mu ewamugu
umunamawa pata-pamawa kwetagamawa mu bonana-maga ragiragi
kawaya tagamawa ke; "Apunu yau wadumuri kaiwagi mini-muri poyo."
Mu inako tagamawa.

Poru ubupu e eya sisiyai wagubu

37 Piyara ragidai Poru wadumpu mu tawamaga rabineya kayatagamana
kwaetagamawa ka Poru piyara ragidai mu kawaimaga ki yona Guriki
were manupupu, wagubu ke; "Nau yona mo kau nidiyani bo?"
E inako wagubu ka piyara apunai ki Poru empupu manako denai e
manu-pupu, wagubu ke; "Akae, kau yona Guriki nuwegei ki apunai mosi
bo? 38 Nau wainapuwani da kau ka tawana Idipi mu apunumaga mosi ki
waunitau yewena yawira ragidai 4000 yawira nene waratapu iyapana
eba idiwu tawaneya kayatagubu."
39 Ko Poru denai wagubu ke; "Ae, ki ka eba nau. Nau ka Diyu apunai
tawana Sirisiya natere Tatasi rabineya wena-sugubuwani. Nau ka natere
kawaya ki apunai. Ko nau nuwaneya karako iyapana yau yona mo mu
tadeyana wainapakani."
40 Piyara ragidai mu kawaimaga wagubu da baganai ki pokere
Poru teta kawareya ubupu iyapana erekereretaga-mana ki nana e idai
bagipupu manako yona Iburu were tadebu, wagubu ke;

22 1 "Mamaniyoma, tataniyoma, yowaniyoma, wi nau sidiyamu
wirawira ki pokere nau karako nau naubo yonani suwagani

wainapumuri.” 2 Apunu Poru mu yonamaga Iburu were yonawagawa
wainamupu ka mu kuduba naigida mena kerekereretagubu idiwa manako
Poru ubupu mu ade tadebu, wagubu ke;
3 “Nau ka Diyu apunai, tawana Sirisiya natere Tasisi rabineya
wena-sugubuwani, ko yewe Diyerusaremu rabineya ka nu Nidiyawa
Kabukabuwa Apunai Gameriyo nau tegebu kawaya nau sidiyawa
kabukabuwa mete yarekeya. Nu ripakwarakwaranuguma gora tamupu
ki e mete nau kabuwa-siniyawa manako nau gora ki makeya makeya
ragiragi mena kwaesugekeya yarekeya. Wi karako Mamanuga God nene
kasiyarai kawaya kwaiwagamu ki maba nau mete inako kwaesugekeya.
4 Apunu Iyesu Iya Yawatai kabuwatapu kwaetagamawa ragidai ki nau
giritame-keya pasutamekeya da mu dai mete popotagubu. Nau ridi
yo apunu ropani kawaya tetapuwani dibura rabineya nakatapuwani.
5 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga ade Diyu
ragidai nu kawakawai-nuguma mete kina ki mu kuduba kataimugu da
nau karako yona mibai suwagakani. Mu Diyu ragidai natere Damaskasi
rabineya idiwu ki mu oka-maga okamupu nau tegemupu manako nau
oka ki wadubuwani Iyesu suma-pamawa ragidai ika Damaskasi idiwa ki
tetamana mu idamaga umeme doko-dokopamana manako waratamana
natere Diyerusaremu rabineya bita tagemana ki nana kayasugubuwani.”

Poru e notai wirawena Iyesu nene wainapupu

6 “Nau ki kayasugubuwani kaniyekeya da natere Damaskasi kikireya
bausugana kwaesugekeya madega paunau wadawa ki makeya ka nau
kunumau yangwara maba kawapu nau kawarineya wadubu empuwani.
7 Empuwani ka nau kiyabuni giwena wairau kausugubuwani manako
nau bonana mosi wainapuwani ki nau sini mete wagubu, wagubu ke;
‘Apunu Soro, apunu Soro. Kau gwede nana nau girisiniyei?’ 8 Bonana ki
inako wagubu, manako nau denai suwagubuwani ke; ‘Kaiwawoni, kau
ka nima?’ Manako e denai wagubu ke; ‘Nau ka Iyesu, tawana Nasareta
apunai, ko kau nau girisiniyei pasusiniyei.’ 9 Iyapana nau mete iweya
ragidai ki ka mu tanai ki mete emupu ko nau sidibu apunai badidi sidibu
ki mu eba wainamupu. 10 Nau niya mena bonana ki wainapuwani manako
nau suwagubuwani ke; ‘Kaiwawoni, nau karako badidi kwaesugani?’
Nau inako suwagubuwani manako nu Kaiwawo-nuga denai nau sidibu,
wagubu ke; ‘Kau kiri uburi natere Damaskasi kayanuwagi manako
Mamanuga God badidi kau nene winepupu tapu ki sisiyai kuduba apunu
mosi baiyagisi kau nidini.’ 11 Yangwara maba wadubu tawana minibu
siwa ki nau yabuni kenepupu ki pokere nau mete iweya ragidai nau
idaneya wadisinimpu bananasinimpu natere Damaskasi kaigibi.
12 Natere ki rabineya ka apunu mosi si ka Ananaiyasi ika tondawa.
E Mamanuga God nene notapiyawa ade nu goranuga ki e mete naigida

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mena kwaewagawa. Diyu ragidai kuduba ika Damaskasi idiwa e werei
tagamawa. 13 E nau bamaneya bauwena nau madanineya ubupu manako
sidibu, wagubu ke; 'Nau waretani Soro, nau nidiyani wainapi; Kau yabugi
papi tawana ade emani.' Ki makeya ka nau yabuni papuwani manako nau
tawana ade empuwani ade apunu ki mete empuwani. 14 Ko e ade sidibu,
wagubu ke; 'Nu ripakwara-kwaranuguma mu yo nu ewapuru Mamanuga
God e kau winenibu da e badidi wainapiyau wagau ki kau katainuwagi
manako e Bigabigai Apunai Supasupai ki e kau mete emani ade e bonanai
ki kau mete matarau wainapi. 15 Kau yabugere badidi empiyei ade kau
wenagugere badidi wainapiyei ki sisiyai kuduba kau iyapana tadeyowa
umowa. 16 Ki pokere kau karako eba nawana-nugowa ko kiri uburi da
iyapana ubumoto Iyesu e si pokaiya kau siruwanimoto. Ade uburi e si
pokaiya gurigurinuwagi da Mamanuga God kau bigigi kuduba ki empoto
deni mena surupoto.' Apunu Ananaiyasi nau inako sidibu."

Poru tawana kwaiyanai ragidai mu bamamugu kayawena

17 "Nau wirasugubuwani natere Diyerusaremu ade bausugubuwani
manako mara mosi nau Mamanuga God e Tawai rabineya gurigurisugekeya
tondekeya ki ka nau waro were maba yau empuwani; 18 Nau Kaiwawonuga
empuwani manako e nau sidibu, wagubu ke; 'Kau garugaru mena kiri
uburi natere Diyerusaremu kamadi kayanuwagi mibai ka iyapana yewe
idiwu ki ka nau yonani nuwegei ki mu eba sumapiyamu.' 19 E inako sidibu
ko nau denai suwagubuwani ke; 'Diyu ragidai kuduba mu kataimugu da
nau naiya tawana tawana Diyu ragidai nu gurigurinuga tawaiya tawaiya ki
umekeya wadekeya kau sumanimawa ragidai tauniyekeya ade tetamekeya
diburatamekeya. 20 Iyapana ubumpu kau yonagi wagawa apunai Stiweni
minimupu poyo ki ka nau mete ika uburekeya, suwagubuwani ke; 'Ki bagi
kawaya.' E minimana po ragidai ki mu kaimpu mu midimaga tatamai nau
bamaneya nakapamawa.' 21 Nau inako suwagubuwani ko nu Kaiwawonuga
denai nau sidibu, wagubu ke; 'Kau kiri uburi kayanuwagi. Nau uwama
kawaya tawana kwaiyanai ragidai mu bama-mugu kau tononiyakani.'"

22 Poru inako bususuwena ki iyapana wainamupu ko e yona siyarai
ki wagubu ka mu nuwamaga pupuwena manako mu bonanamaga
ragiragi kawaya tagubu ke; "Wadumuri kaiwagi minimuri poyo.
Iyapana e kwaitana yewe eba tondono." 23 Mu inako kwetagamawa
mu aukwaramaga rikapamawa iyarau isiyapamawa ade popoku mete
tepamawa isiyapamawa, 24 ki pokere piyara ragidai mu kawai-maga ki
ubupu e kowakowaiyoma tadebu da mu Poru wadamana mu tawamaga
rabineya kayatagamana ki nana wagubu. Mu e wadumpu tawa rabineya
kaimpu manako apunu kawai ki ubupu piyara ragidai dai tadebu da mu
Poru kuwe pokaiya raukekepamana da Diyu ragidai e nakaripamawa ki
kerarai e matarau wagana ki nana.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Mu Poru e idai umamupu dokodoko manako e minimana kwae-
tagamawa ka Poru piyara apunai kawai mosi ika uburawa ki sibu,
wagubu ke; “Nau ka Diyu apunai ko nau ka ade tawana Roumi
taubanuwai. Nau berokoi mo eba kwaesugubuwani ko wi nau eba
manusinimpu emisinimpu ade nau paereni ki mo wi eba bananamupu ko
wi nau pa asusu susinimana kwaiwagamu. Wi inako kwaiwagamu ki ka
nu Roumi ragidai nu nuga goranuga ki wi rauru-piyamu wainapakani.”
26 Piyara apunai yona ki wainapupu ka e kanibu mu kawaimaga
ki sibu, wagubu ke; “Kau badidi kwaenugei ki kau naigida wainapi
wetawetara were kwaenuwagi. Apunu yau ka nu Roumi ragidai nu
iyapananuga mosi.”
27 E inako wagubu ki pokere piyara ragidai mu kawaimaga ki kanibu
Poru manupupu, wagubu ke; “Kau sidi, kau mibai tawana Roumi ki
taubanuwai bo?”
“Ena, nau ka tawana ki taubanuwai.”
28 Poru inako wagubu manako piyara apunai ki denai e sibu, wagubu
ke; “Nau bowa madai kawaya daganani kwenupuwani were iyapana nau
tawana Roumi apunai sidimupu.”
Ko Poru denai wagubu ke; “Ko nau mamai nene ki ka nau tawana
Roumi taubanuwai.”
29 Poru yona ki wagubu ka e wadu-mupu dokodoko ragidai
nitaisinitagubu kudu wainamupu. Mu kawaimaga e eya kudu mete
wainapiyawa mibai ka e mu muga goramaga raurupupu mu tawana-maga
eyaka mena apunai Poru umamana dokodoko ki yonai wagubu.

Poru kawakawai ragidai mu yabaramugu ubupu

30 Mu ukwampu nawaru puruwena ka piyara ragidai mu kawaimaga
ki e nuwaiya Diyu ragidai Poru siyamawa wirawira ki mibai naigida
wainapana ki nana wainapupu ki pokere e ubupu Poru idai rikapamana
ki nana wagubu manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
mu kawaimaga ade Diyu ragidai mu kawakawaimuguma mete kina
ki mu bibimaga tonopupu da mu bautagamana yonatagamu wateya
dibipamana ki nana. Mu bautagubu dibimupu idiwa ka e Poru wadubu
mu yabaramugu teyapu uburawa.

23 1 Poru ubupu kawakawai ragidai ki igida mena emitapu
manako wagubu ke; “Iyapananiyoma tawana Isiraero ragidai,
nau ororeya mena Mamanuga God e yabuiya umekeya wadekeya da
karako ka nau rabinaneya gwede berokoi mo eba kwaesugu-buwani
wainapakani.”
2 Poru yona ki wagubu wainapupu ka Mamanuga God bameya dobopiyamu
ragidai mu kawaimaga si ka Ananaiyasi ubupu iyapana Poru madaneya
ubu-mawa ki e umunai musupamana ki nana tadebu. 3 Mu e minimawa da

kamadumpu ka Poru wirawena apunu Ananaiyasi sibu, wagubu ke; “Kau ka pa midigi matakawagau ko kau rabinageya ka bigibigi. Ko Mamanuga God aita uburoto kau nuniyoto. Kau gora naigida mena empena pokaiya nau wadi-sinimpena supasupa ki ka baganai ko kau kiya karako nu goranuga giripiyei mibai ka kau iyapana asusu nau susinimana ki nana nuwagibi.”

4 Iyapana Poru madaneya ubumawa yona ki wainamupu ka mu e simupu, tagubu ke; “Kau Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga wereyakaurapiyei.”

5 Mu inako tagubu manako Poru denai wagubu ke; “Kaiwa kaiwa nau iyapananiyoma tawana Isiraero ragidai; Nau eba kataineya da e ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga. Nau kataisugubena ki ka nau yona ki eba suwagubena mibai ka Mamanuga God e gora yau tapu, wagubu ke; ‘Wi iyapanaguma kawakawai ki eba tademuri siyasiya.’”

6 Kawakawai ragidai ika dibimupu idiwa ki daikere ka Sadusi ragidai ade daikere ka Parisi ragidai ko ki Poru mu emitapu ki pokere e ade wagubu ke; “Iyapananiyoma, nau mamai ka Parisi apunai ade nau mete kina ka Parisi apunai. Ko wi karako nau sidiyamu wirawira ki kerarai ka yau kena; Iyapana popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto ki nau sumapakani nawanai tondakani.”

7 Apunu Poru yona ki wagawa makeya ka Parisi ragidai yo Sadusi ragidai ika idiwa ki ubumpu mu mubo mubo purumupu manako deni deni kira kasiwaratagamawa idiwa. 8 (Mu inako kwaetagamawa ki mibai ka Sadusi ragidai mu wainapiyamu da iyapana popotagisi ki ka mu ewa eba iyatagisi kimoto ubumoto ade mu wainapiyamu da aneya eba idiwu ade keyai mete eba idiwu. Ko Parisi ragidai mu waina-piyamu da iyapana popotagisi ki ka mu ade iyatagisi kimoto ubumoto ade mu wainapiyamu da aneya idiwu ade keyai mete idiwu.)

9 Iyapana mu midimaga minimawa yona deni deni kira kasiwaratagamawa bonana ragiragitagamawa idiwa yamawa da paunau ka Parisi ragidai dai ki Mamanuga God e gorai kataimugu ragidai ki ubumpu mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu ke; “Apunu yau e paerei mo nu eba bananamipi. Kataina, keyai mosi bo aneya mosi e bameya bauwena e sibu were wagau bo?”

10 Iyapana deni deni kira kasiwara-tagamawa idiwa da waunitau kande-tagamana kwaetagamawa ka piyara ragidai mu kawaimaga iyapana ubu-mana Poru minimana po teterepamana ki kudeya wainapupu ki pokere e kowakowaiyoma dai tonotapu da mu yawira ragidai ki mu paunamugu sumana Poru wadamana paere kaya-tagamana mu mubo tawamugu tamana ki nana wagubu.

11 Kemora ki rabineya ka nu Kaiwawonuga Poru bameya bauwena e madaneya ubupu manako sibu, wagubu ke; “Kau kasiyaranugowa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kudu eba wainapiyowa. Kau nau yonani yewe Diyerusaremu rabineya nuwegeya tondeya ki maba kau natere Roumi rabineya nau yonani inako mete nuwogowa."

Iyapana Poru minimana poyo ki yanuwei teyamawa

12 Mu ukwampu nawaru puruwena ka Diyu ragidai dai dibimupu Poru minimana po ki keketai kupamawa, tagamawa ke; "Karako nu nuga gwaiyaba kasiwaraigamu mibipamu da nu bani yo awana ragipamu manako apunu Poru miniyamu poyo were ewa ade kupeigamu."
13 Iyapana keketa ki weki gwaiya inako kupamawa ragidai mu ka iyapana apunai apeya (40) kewowena ade dai kawareya mete kina. 14 Mu Poru minimana po ki yanuwei teyamawa idiwa da kamadumpu ka mu kimpu ubumpu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade iyapana kawa-kawai dai mete kina ki mu bamamugu kayatagubu manako tademupu, tagubu ke; "Nu karako purumipi gwaiyaba kasiwaraigibi mibimipi kewowena da nu bani yo awana kuduba ragipamu manako apunu Poru miniyamu poyo were ewa ade kupeigamu. 15 Ki pokere wi kawakawai ragidai mete kina karako yona mo tonopumuri piyara ragidai mu kawaimaga bameya beraiwagi, iwagi ke; "Nu nuwanugu ka apunu Poru e yonai naigida mena ade wainapamana wainapemei ki pokere wadumuri kawamuri da e yona ade yagisi nu wainapamu." Wi inako beraiwagi manako mu e yadini kawomono ki ka nu yawatau dagura idiwomu manako miniyamu poyo."
16 Mu inako tagubu ko sisiya ki ka Poru e eya korogoi wainapupu manako e kipu ubupu piyara ragidai mu tawa-mugu Poru bameya kayawena sisiya ki kuduba e sibu. 17 Poru yona ki waina-pupu ka e piyara kawai mosi ika uburawa ki sibu, wagubu ke; "Yaraga yau wadi kawaiga bameya kayanuwagi da e yona mosi e siyoto."
18 Piyara apunai ki yaraga ki wadubu mu kawaimaga bameya kayawena manako sibu, wagubu ke; "Nu dibura-mipi apunai Poru e nuwaiya ka nau yaraga yau wadana kau bamageya yona mo kau kabuwaniyana ki nana sidibu ki pokere nau e wadubuwani bausugu-buwani karako yau kena."
19 E inako wagubu ka piyara ragidai mu kawaimaga ki ubupu yaraga ki e idaiya wadubu paeretagubu mu mubo mena idimupu manako manupupu, wagubu ke; "Kau gwede yonai nau sidiyana ki nana baunugibi?"
20 Manako yaraga ki denai wagubu ke; "Diyu ragidai nu kawakawainuguma mu yona purumupu da mu marawani kau beraberanimoto. Mu nuwamugu kau uburana nau wawai Poru ki wadana surana da mu e yonai naigida mena ade wainapamana ki nana, 21 ko mu yona-maga ki kau eba wainapi. Iyapana apunai apeya (40) kewowena ade dai kawareya mete kina ki mu nuwamugu nau wawai minimana po ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nana ki pokere mu yawatau daguratogomono idiwono. Mu e wadamana keketai ororeya mena kupa-mpu kewowena ade gwaiyaba kasiwara-tagubu mibimupu da mu bani yo awana kuduba ragipomoto manako e minimoto poyo were ewa ade kupetagisi. Mu karako okukunatagubu idiwu kau yonagi denai ki nawanapiyamu."

22 Piyara ragidai mu kawaimaga yona ki wainapupu ki ka e yaraga ki sibu, wagubu ke; "Baganai, kau sibiyosinibi ki sisiyai kau iyapana eba tade." E inako wagubu manako tonopupu kayawena.

Mu Poru wadumupu apunu Pirikisi bameya tonomupu

23 Piyara ragidai mu kawaimaga ki ubupu e kowakowaiyoma apeya mu nene wagubu bautagubu manako tadebu, wagubu ke; "Wi piyara kuduba 400 tetamuri daikere 200 ka yawira gwedegwedei marai kawai tepomoto ade daikere 200 ka ta mena tepomoto ade papa osi kawareya iwono piyarai kuduba 70 ki mete kina tetamuri manako kemora yau rabineya oro madegai yodono ki makeya ka wi apunu Poru wadumuri natere Sisaraiya kaiwagi. 24 Papa osi dai mete tepumuri ki kawareya Poru kayawagana ki nana manako e naigida mena kwayubapiyoi sumoi da natere Sisaraiya baiwagi ki ka wi kaiwawo Pirikisi bameya e ika kamadumuri." 25 E inako wagubu manako oka mo okapupu tagebu. Oka ki rabineya ka e yona yau wagubu ke;

26 "Kaiwa kaiwa, nau kaiwawoni Pirikisi. Nau Korodiyasi Rausiyasi oka yau tonopakani kau bamageya. 27 Diyu ragidai apunu yau wadumupu e minimana po ki nana kwaetagamawa ko nau wainapuwani da e ka tawana Roumi apunai ki pokere nau piyara dai tepuwani mete sumpi mu kodabamugu taorotampi. 28 Mu gwede nana e siya-mawa wirawira ki kerarai nau naigida wainapana ki nana wainapuwani ki pokere nau e wadubuwani supuwani Diyu ragidai mu kawakawaimuguma yabaramugu tapuwani. 29 Ko e minimana poyo bo diburapamana ki nana ki e paerei mo nau eba bananapuwani. Diyu ragidai mu idamaga gurai e naureya ugwadamawa ragiragi ki ka mu pa mubo goramaga kawareya tagamawa. 30 Ko nau karako sisiya mo wainapuwani da mu e yanuwei teyamawa e weki gwaiya minimana po ki yawatai kwaene-piyamu idiwu ki pokere nau e wadu-buwani kau bamageya tonopakani yau kena. Nau Diyu ragidai tadebuwani da mu e gwede mo ade siyamana wirawira wainapiyamu ki ka mu sumoto kau bamageya yona ki tagisi. Kaiwa kaiwa, nau kaiwawoni Pirikisi. Nau yonani rogobi munta kewowena yau kena."

E oka inako okapupu.

31 Piyara ragidai mu kawaimaga wagubu ki mu makeya makeya Poru wadumpu kemora ki rabineya kaya-tagubu iwa da natere Ansipasi bau-tagubu manako ika ukwamupu. 32 Nawaru puruwena ka piyara

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kerapu-mugu kebomupu ragidai wiratagubu mu watamugu ade
kayatagubu ko papa osi kawareya iwa ragidai ki Poru banana-mupu
mete kayatagubu. 33 Mu kaya-tagubu iwa wadamawa da natere Sisaraiya
bautagubu ka mu kaimpu kaiwawo Pirikisi bameya bautagubu manako
oka ki Poru mete kina e idaiya nakamupu.
34 Kaiwawo Pirikisi oka ki iyabapupu manako ubupu Poru manupupu,
wagubu ke; "Kau tawanagi ka bani kena?" Poru denai wagubu da e
tawanai ka Sirisiya, 35 ki pokere apunu ki ade wagubu ke; "Baganai,
kau nidimawa wirawira ragidai yewe baitagisi were ki nau uburani kau
paeregi ki yonai kuduba wainapani." E inako wagubu manako piyara
ragidai tadebu da mu Poru wadamana kaiwawo Erodi e tawai bagi
kawaya ki rabineya tamana naigida mena kwayubapamana ki nana ki
mete wagubu.

Diyu ragidai Poru simpu wirawira

24 1 Mara ida daikere mena kewowena eweya ka Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga si ka Ananaiyasi,
iyapana wade supasupatamiyau apunai mosi si ka Totorasi ade iyapana
kawakawai dai mete kina ika Sisaraiya bautagubu manako mu kaimpu
kaiwawo Pirikisi e yabareya ubumpu Poru e paerei badidi kwaewena
wainamupu ki sisiyai e siyamana ki nana. 2 Kaiwawo Pirikisi wagubu
da baganai manako apunu Totorasi ubupu e idai gurai Poru e naureya
ugwadubu ragiragi, wagubu ke;
"Kaiwawoni Pirikisi, nau yonani yau suwagani ki kau wainapi;
Kwamura ropani kawaya nu taganugu kayawena ki kau bagi kawaya
nu kwayubaniyeya yabedeya. Kau nu nene wainapiyeya manako nu
nuwaboyanuga ebo ebo marai kawai ki kau wade supasupa-niyeya ade
nu tomonuga oragai mete wirapiyeya tomo waunai bagi kawaya mosi
nu negeyeya. 3 Kau bera bagi kawaya inako kwaenugeya ki pokere nu
rabinanuga bagiwena poyo. Nu karako paraunimei kawaya daganani kau
bamageya. 4 Nau yona rowarowa kawaya eba suwagani ko kau notagi
wirapi nu bamanugu da nu yona rogobi munta yau mena iwagamu ki
kau wainapi; 5 Apunu yau Poru e berai ka eba bagi. E tawana tawana
kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki kayawena Diyu ragidai
yawiratagа-mana ki nana mu rabinamaga kupawa umawa. Nasareta
notai wadamu doko ragidai Mamanuga God bameya bera-tagamu idiwu
ki mu kawaimaga ka eyo. 6 E natere Diyerusaremu rabineya Mamanuga
God e Tawai ki mete giripana kwaewagawa ki pokere nu ubumpi e
wadimipi Diyu ragidai nu goranuga pokaiya e siyamana wirawira
ki nana. 7-8 Baganai, nu karako ki nene yewe baigibi ki pokere kau
kaubo e manupi da e paerei ki yonai badidi nidimipi ki e ebo yagisi
wainapi." 9 Apunu Totorasi inako wagubu manako Diyu ragidai kuduba e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tagawaiwitai ika mete bautagubu ki mu kuduba tagubu ke; “E yona mibai wagau.”

Poru denai e eya sisiyai wagubu

10 Diyu ragidai yona ki tagubu kewowena ka kaiwawo Pirikisi e yabui
mena Poru bameya kwaewena da e uburana yona denai wagana ki nana
wagubu manako Poru ubupu yona denai inako wagubu ke;
“Kaiwawo Pirikisi, nau kataineya da kau kwamura ropani kawaya
tawana Isiraero ragidai nu wadiniyeya supasupa tondeya. Ki pokere,
nau karako kau yabarageya uburakani mu yonamaga tagubu ki denai
kau nidiyakani ki ka nau mibi mamamai suwagakani. 11 Waunitau
yewena, mara ida esida kewowena kerapu apeya (12) nu taganugu
kayawena ki makeya ka nau Mamanuga God e si tepapana ki nana
natere Diyerusaremu yapuwani. Kau nuwageya nau yona mibai bo bera
suwagubuwani ki bananapi ki kau iyapana manupi. 12 Mamanuga God
e Tawai rabineya bo guriguri tawai rabineya bo ade natere ki rabineya
ka nau iyapana eba kiratamekeya bo yawiratagamana ki nana mu
rabina-maga kupekeya. Nau sidiyamu wirawira ragidai nau inako mo
eba kwaesugu-buwani emisinimupu. Pa mena. 13 Mu karako naritagamu
ubumu ki ka mu pa tagamu ko mu mibai mo eba banana-mupu were kau
nidiyamu.
14 Ko mu yona eyaka mena tagamu ki mibai; Iya Yawatai ki yonai
nau sumapakani manako nau sumani ki pokaiya ka nau uburakani
nu ripakwara-kwaranuguma mu yo nu ewapuru Mamanuga God e
si tepapakani. Iyapana yau mu tagamu da yawata ki ka bera, ko nau
yawata ki sumapakani kaniyakani. Oragai apunai Mosisi gora tapu ade
oragai ragidai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa
ragidai oka badidi tampu ki kuduba nau mete sumapakani. 15 Iyapana
karako bautagubu nau sidiyamu wirawira idiwu ki mu mete kina nu
nuwanuga notanuga eyaka mena Mamanuga God bameya wainapemei
da iyapana bagi ade berokoi kuduba popoigamu ki ka nu ewa marai mosi
ade iyaigamu kimamu ubumamu. 16 Nau ki mena sumapakani ki pokere
nau maramara ragiragi kawaya uburakani Mamanuga God e yabuiya
ade iyapana kuduba mu yabumugu mete kina ki nau bagi supasupai
mena kwaesugakani. Nau inako tondakani ki ka nau rabinaneya mena
wainapakani da nau baganai ade nau gwede mo eba paerepuwani.”
17 Apunu Poru inako wagubu ade wagubu ke; “Nau kwamura badibadi
natere Diyerusaremu kamadubuwani umekeya wadekeya ki ka tawana
kwaiyanai ragidai ubumpu bowa madai nakamupu ki dai nau tegemupu
da nau kayasugana nau iyapananiyoma natere Diyerusaremu rabineya
wetei idiwa ki puyo mu tageyana ki nana. Nau ika bausugubuwani ki
nau bususunuga pokaiya Mamanuga God bameya puyo papa pasumei

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki mete wainapuwani, 18 ki pokere nau Mamanuga God e Tawai ki
kayasugubuwani. Diyu ragidai nu bususunuga pokaiya ka nau idani
kerarani rikapuwani manako nau ika tondekeya ki makeya ka Diyu
ragidai dai bautagubu nau emisinimupu. Ko iyapana damu kawaya nau
mete eba dibimipi idiweya ade nu yawira mo mete eba kwaigibi. 19 Diyu
ragidai bautagubu nau emisinimupu ki mu dai ka tawana Aisiya ragidai.
Nau paere mosi mu yabumugere kwaesugubena emisinimpena maba
ki ka mu karako yewe bautagumpena yona ki matarau tagumpena da
kau katainugubena, ko mu yewe eba bautagubu. 20 Nau Diyu ragidai
nu kawakawainuguma mu yabaramugu ubupuwani ki makeya mu nau
paereni badidi bananamupu ki kau iyapana yau mena manutami da
mu ubumoto kau kabuwanimoto. 21 Nau mu yabaramugu ubupuwani ki
ka nau yona eyaka mena yau mena nau bonanani ragiragi kawaya mu
tadebuwani, suwagubuwani ke; 'Popotagubu ragidai ewa ade iyatagisi
kimoto ubumoto ki yonai nau suwegekeya umekeya ki mena pokaiya
ka wi karako wi idaga gurai nau naurineya ugwadisiniyamu ragiragi
idiwu.'"

Poru e eya sisiyai inako wagubu.

22 Iya Yawatai ki yonai ka Kaiwawo Pirikisi e naiya mena wainapupu
kewowena ki pokere e ubupu, wagubu ke; "Yona yau karako kamadamu.
Piyara ragidai mu kawaimaga Rausiyasi baiyagisi were ki nau uburani
apunu yau e paerei ka mibai bo bera ki suwagani." E inako wagubu,
23 manako wirawena piyara ragidai mu kawaimaga mosi sibu, wagubu
ke; "Kau kowakowa-giyoma mete kina apunu yau Poru ki naigida mena
kwayubapiyoi. E daiyo mo kayawagana wainapiyau ki ka baganai
kayayagisi ade e gwede mo nene wainapiyau ki ka e kowaiyoma e
bameya baitagisi e kweyomoto ki mete baganai."

Poru kaiwawo Pirikisi e yabareya ubupu

24 Mara dai kewowena eweya ka kaiwawo Pirikisi e wainai Durusira
(e ka Diyu ragidai mu ridimaga mosi) ki bananapupu mete bautagubu.
Kaiwawo Pirikisi ubupu Poru nene wagubu bauwena manako Poru
ubupu nu Iyesu Keriso badidi maba sumapamana ki yonai dai mu
kabukabuwatamiyawa da paunau ka e wagubu ke; 25 "Naigida
supasupai mena idiwoi ade wi notaga pakarayagisi were kwaiwogoi.
Bagi kwaetagamu ragidai ki mu ka aita bagi bananapomoto ko berokoi
kwaetagamu ragidai ki mu ka aita berokoi banana-pomoto mibai ka
Mamanuga God e ewa marai mosi uburoto e idai gurai nu iyapana
kuduba naurinugu ugwadiniyoto ragiragi."

Poru yona ki wagubu ka kaiwawo Pirikisi kudu wainapupu manako
e ubupu Poru sibu, wagubu ke; "Baganai, nau mara mosi pa tondoni
makeya ki nau kau nene ade suwagani manako nau kau yonagi ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapani." 26 Kaiwawo Pirikisi wainapupu da Poru dibura kamadana kayawagana ki nana bowa madai dai e kweyana wainapupu ki pokere e mareya mareya e nene wagawa mete deni deni tagamawa ko Poru bowa madai mo e eba kwebu.

27 Mu inako idiwa kaiwa da kwamura apeya kewowena ka kaiwawo Pirikisi upi mo wadubu manako apunu mosi si ka Pasiyasi si daikere ka Pestasi ki bauwena e watai wadubu. Ko kaiwawo Pirikisi e nuwaiya ka Diyu ragidai e werei tagamana ki nana ki pokere e Poru ika dibura rabineya pa kamadubu kayawena.

Poru kaiwawo kawai Sita bameya kayawagana wagubu

25 1 Apunu Pestasi natere Sisaraiya bauwena kaiwawo Pirikisi e watai wadubu ki ka e mara apeya eyaka mena ika tondawa manako ade kipu ubupu natere Diyerusaremu kayawena. 2 E ika bauwena ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga ade Diyu ragidai mu kawakawai-muguma dai mete kina e bameya bautagubu manako mu ubumpu apunu Poru bera berokoi badidi kwaewena ki sisiyai naritagamawa, tagubu ke; 3 "Kau waitaniyo apunu Poru tonopi yewe Diyerusaremu baiyagisi." Mu inako tagubu ki mibai ka mu nuwamugu yawatau daguratagamana da Poru bauwagana manako mu e minimana po ki nana wainapamawa.

4 Ko kaiwawo Pestasi denai wagubu ke; "Apunu Poru karako natere Sisaraiya dibura rabineya tondau ko nau waunitau ade wirasugani ika kayasugani, 5 ki pokere wi wainapiyamu da e berokoi mo kwaewena ki ka wi kawakawaiguma dai nau mete kaigamu manako wi idaga gurai uri Sisaraiya rabineya e naureya ugwadumuri ragiragi."

6 Kaiwawo Pestasi mara ida daikere kewowena daikere apeya eyaka bo ida esida mena ki kwaitana ika Diyerusa-remu tondawa da kamadubu ka e ade wirawena natere Sisaraiya kayawena. E ika bauwena ukwapu nawaru puruwena ka e yonatagamu tawaiya kaiwawo kemai umampu ki kawareya yapu tondubu manako e iyapana Poru wada-mana ika bautagamana ki nana ki yonai wagubu. 7 Poru ika bauwena emupu ka Diyu ragidai natere Diyerusaremu were bautagubu e kwagaramupu yona ragiragi kawaya e empamawa tagamawa ko mu yonamaga ki mibai ka pa mena.

8 Mu inako tagamawa yamawa da kamadumpu ka Poru ubupu e eya sisiyai wagubu ke; "Diyu ragidai nu goranuga mo ki nau eba giripuwani, Mamanuga God e Tawai ki nau eba sibuwani siyasiya ade tawana Roumi ragidai mu kawainuga Sita bameya ki nau gwede berokoi mo eba kwaesugubuwani."

9 Kaiwawo Pestasi e nuwaiya ka Diyu ragidai e si mete tepapamana ki nana ki pokere e wirawena Poru sibu, wagubu ke; "Kau nuwageya nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

natere Diyerusaremu kaigamu manako mu usi nau yabuneya mu idamaga gurai kau naurigeya ugwadinimoto ragiragi bo?”

10 Ko Poru denai kaiwawo Pestasi sibu, wagubu ke; “Nau karako tawana Roumi ragidai nu kawainuga Sita e wadiniyana supasupa tawai rabineya kau yabarageya ba uburakani yau kena ko nau badi pokere ade wirasugani natere Diyerusaremu kayasugani? Kau kataigeya da mu karako nau nari-siniyamu bera umani nau sidiyamu. Diyu ragidai mu bamamugu ki nau gwede berokoi mo eba kwaesugu-buwani. 11 Nau gora mo giripena bo gwede berokoi mo kwaesugubena da wi ki gwawai nau susinimpena poyo ki ka baganai, nau denai yona mo eba suwagubena. Ko kau karako mu idamaga rabineya nau tamusiniyana ki nana wainapiyei ki ka eba supasupai ki pokere nau nuwaneya ka kaiwawonuga kawai Sita e yabareya uburani manako e mena nau wadisiniyoto supasupa.”

12 Kaiwawo Pestasi yona ki waina-pupu ka e wirawena e tagawaiwitai yona dai mete yonatagubu kewowena manako ade wirawena Poru empupu sibu, wagubu ke; “Kau kiya nu kaiwawo-nuga kawai Sita e bameya kayanugana nuwagibi ki pokere nau tononiyani da kau e bameya kayanuwagi ka baganai.”

Poru kaiwawo Agiripa e yabareya ubupu

13 Mara dai kewowena eweya ka kaiwawo mosi si ka Agiripa e egarai Bonisi mete kina natere Sisaraiya kayatagubu apunu Pestasi ika waunai kaiwawowena ki paraupamana ki nana e daiyoi bautagubu. 14 Mu bautagubu mete idiwa da mara dai kewowena eweya ka kaiwawo Pestasi ubupu apunu Poru e sisiyai kaiwawo Agiripa kabuwa-pupu, wagubu ke; “Apunu mo si ka Poru yewe diburawena tondau ki kaiwawo Pirikisi dibura rabineya pa kamadubu kayawena. 15 Nau natere Diyerusaremu yapuwani ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ade Diyu ragidai mu kawakawaimuguma mete kina ubumpu apunu ki e bera berokoi mo kwaewena ki denai nau bita e kweyana ki nana sidimupu. 16 Mu sidimupu ko nau denai mu tadebuwani, suwagubuwani ke; ‘Nu Roumi ragidai iyapana asusu bita eba tageyamu ko apunu mosi bera berokoi mo kwaewena ki ka e bera berokoi kwaewena emupu ragidai ki baitagisi e mete empepetagisi manako e eya uburoto e eya sisiyai mete yagisi.’ 17 Nau inako suwagu-buwani ki pokere Diyu ragidai mu kawakawaimuguma nau bamaneya yewe bautagubu ki ka nau mara mo eba pa tondekeya ko nu ukwampi nawaru puruwena ka nau kaiwawo kemai kawareya yapuwani manako iyapana apunu Poru wadamana bautagamana ki nana suwagubuwani. 18 Nau waina-puwani da e bani bera berokoi kawaya mo kwaewena ki pokere mu e siyamawa wirawira ko mu ubumpu tagubu ki ka mu berokoi kawaya inako ki sisiyai mo eba tagubu. 19 Mu mubo sumamaga kawareya e kirapamawa ade powena apunai mo si ka Iyesu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Poru wagubu da e ka ade iyawena kipu ubupu mu yona ki kawareya mena tagamawa. 20 Mu yonamaga mibai bo bera ki nau mete babasugubuwani ki pokere nau apunu ki e eya manupuwani, suwagu-buwani ke; ‘Kau nuwageya nu kaigamu natere Diyerusaremu manako mu usi nau yabuneya mu idamaga gurai kau naurigeya ugwadinimoto ragiragi bo?’ 21 Nau inako manupuwani ko e basara-wena sidibu da e nuwaiya dibura yau rabineya tondana da ewa kayawagana nu kaiwawonuga kawai Sita e yabareya uburana ki nana wagubu. E inako sidibu ki pokere nau piyara ragidai e naigida mena kwayubapamana ki nana tade-buwani manako ewa were ka nau uburani nu kaiwawonuga kawai Sita bameya e tonopani kayayagisi.”

22 Kaiwawo Pestasi yona ki wagubu kewowena ka kaiwawo Agiripa denai e sibu, wagubu ke; “Nau nuwaneya ka apunu ki yonayagisi manako nau e yonai wainapani.”

E inako wagubu ki pokere kaiwawo Pestasi denai wagubu ke; “Baganai, marawani ka e yonayagisi wainapi.”

23 Mu ukwampu nawaru puruwena ka kaiwawo Agiripa e egarai Bonisi mete kina kaiwawo monagai bagibagi ki monagatagubu manako gayo tawaiya bautagubu. Piyara ragidai mu kawa-kawaimuguma ade natere ki debai ragidai mete kina mu waratampu mete bautagubu. Kaiwawo Pestasi ubupu Poru nene wagubu bauwena, 24 manako e iyapana ki tadebu, wagubu ke; “Kaiwawo Agiripa ade nau iyapana-niyoma kuduba yewe baigubu mete kina, nau yonani suwagani ki wi wainapumuri; Apunu yau empiyamu ki ka Diyu ragidai kuduba yewe Sisaraiya rabineya ade natere Diyerusaremu mete kina ki mu eba nuwamugu eyo. Mu nau bamaneya mu bonanamaga ragiragi kawaya tagamawa ke; ‘E poyagisi, e poyagisi.’ 25 Mu inako tagamawa ko e denai powagana kerarai ki nau berokoi mo eba bananapuwani ki pokere e eya wagubu da e nuwaiya kaiwawo kawai Sita e yabareya natere Roumi rabineya uburana ki nana ki ka nau suwagu-buwani da baganai. 26 E paerei ki nau kwaenepekeya tondekeya ko eba bananapuwani ki pokere e kaiwawo kawai Sita bameya kayayagisi ki ka nau nu kaiwawonuga kawai ki bameya oka badidi okapani?

Kaiwawo Agiripa, nau babasugu-buwani ki pokere nau karako apunu yau wadubuwani kau yabarageya tapuwani uburau yau kena. E wi kuduba yabaragau mete uburau da wi yo nau ewapuru e berokoi badidi kwaewena ki kwaene-pamu were ewa nau oka ki okapani tonopani. 27 Nau uburani e asusu pa tonopani ko ade gwede berokoi kwae-wena tagamu ki okai mo eba okapani ki ka eba supasupai wainapakani.”

Poru kaiwawo Agiripa e yabareya ubupu e ebo sisiyai wagubu

26 1 Kaiwawo Pestasi inako wagubu manako kaiwawo Agiripa wirawena Poru empupu sibu, wagubu ke; “Baganai, karako kau kaubo sisiyagi nuwagi da nu wainapamu.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

E inako wagubu manako Poru e idai bagipupu e ebo sisiyai wagubu ke;
2 “Kaiwawoni Agiripa, Diyu ragidai mu idamaga gurai nau naurineya
ugwadisinimawa ragiragi ki pokere nau karako kau yabarageya
uburakani nau naubo sisiyani suwagakani ki ka nau rabinani bagiwena.
3 Diyu ragidai nu bususunuga ade nu notanuga ebo ebo kuduba ki kau
kataigeya ki pokere nau mamama mete wainapakani. Ko nau yonani
suwagani ki kau naigida mena wainapi ko eba bodasini.
4 Nau munu marai munta makeya tondekeya yabedekeya da karako
nau naubo tawanani rabineya ade natere Diyerusaremu rabineya mete
kina badidi kwaesugekeya umekeya ki ka Diyu ragidai mu kuduba
kataimugu. 5 Mu kwamura rowarowa kawaya nau emisinimawa
kataisinimawa ko mu yona ki matarau tagisi bo pa mena ki nau eba
kataineya. Mu kuduba katai-mugu da Parisi ragidai nu bususunuga
ki nau naigida mena kwaesugekeya. Nu goranuga ragiragi kawaya ki
mo nau eba kamadubuwani. 6 Ko nau karako yewe uburakani wi idaga
gurai nau naurineya ugwadisiniyamu ragiragi ki mibai ka Mamanuga
God nu ripakwara-kwaranuguma bamamugu badidi gwaiyaba wagubu
kabuwanimpu ki bauwagana nawanai nau tondakani. 7 Nu Isiraero
ragidai kunu kuduba ida esida kewowena kerapu apeya (12) kemora
nawaru Mamanuga God e si tepapemei idiwei ki mibai ka popotagubu
ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto Mamanuga God wagubu ki yonai
nu sumapemei ade mara ki bauwagana nawanai nu idiwei. Kaiwawoni
Agiripa, Diyu ragidai karako mu idamaga gurai nau naurineya
ugwadisiniyamu ragiragi ki kerarai ka yau kena; Mamanuga God takari
kawaya gwaiyaba wagubu ki nau sumapakani ade nawanai tondakani.
8 Popotagubu ragidai Mamanuga God e umuneya ade iyatagisi kimoto
ubumoto, ko wi badidi pokere wainapiyamu da ki pa mena?
9 Naiya mena ka nau mete waina-pekeya da nau ragiragi kawaya
uburekeya tawana Nasareta mu apunu-maga Iyesu e si giripekeya ki
ka nau wainapekeya da nau bagi kawaya kwaesugekeya. 10 Nau natere
Diyerusa-remu rabineya tondekeya ki ka nau inako mete kwaesugekeya.
Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawakawaimuguma nau
kasiyara tegemupu manako kasiyara ki pokaiya ka nau kayasugubuwani
Iyesu iyapana-iyoma ropani kawaya ki tetamekeya diburatamekeya.
Kawakawai ragidai ubumpu mu idamaga gurai iyapana ki mu
naurimugu ugwaditamawa ragiragi ade denai popotagamana yonai
mu tademawa ki ka nau mete kina uburekeya suwegekeya ke; ‘Ki
baganai, popotagisi.’ 11 Mara ropani kawaya ka nau guriguri tawaiya
tawaiya kaniyekeya Iyesu iyapanaiyoma bita tageyekeya umekeya. Mu
ubumana e wereyakaurapamana tagararapamana ade eba sumapamana
ki nana ki yonai nau mu tadeyekeya. Mu sumamaga ki nau nuwaneya
pa mena ki pokere nau nuwani pupuwena tawana uwama kawaya mete

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kayasugekeya Iyesu sumapamawa ragidai ki giritamekeya pasutamekeya umekeya."

Poru e notai wirawena Iyesu sumapupu

12 Nau inako kwaesugekeya umekeya ki pokere mara mosi ka
Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawa-kawaimuguma
nau kasiyara tegempu manako tonosinimpu tawana Damaskasi
kayasugubuwani. 13 Kaiwawoni Agiripa, nau yawata ki kayasugubuwani
kaniyekeya da madega paunau wadawa ki makeya ka tanai kawaya
mosi kawapu nau kowakowaniyoma mete kina nu kawarinugu tawana
minibu siwa. Tanai ki sinini ka kawaya. Madega tanai ka marai munta.
14 Nu kuduba kiyabunuga giwena wairau gwemipi manako nau bonana
mosi yona Iburu were inako wagubu wainapuwani; 'Apunu Soro, apunu
Soro, kau gwede nana nau girisiniyei? Kau inako kwaenugei ki kau kiya
makarinugei.'

15 Nau denai suwagubuwani ke; 'Kaiwawoni, kau ka nima?'

Manako e denai wagubu ke; 'Nau ka Iyesu. Kau nau girisiniyei, 16 ko
baganai, kau karako bagi kiri uburi. Nau kau bamageya bausugubuwani
ki mibai ka nau bigabigani kau winenibuwani da kau karako emisinibi ki
sisiyai kau iyapana kabukabuwatamiyowa ade nau ewa badidi nidiyani
ki sisiyai kuduba kau mete nuwogowa umowa. 17 Nau Diyu ragidai ade
tawana kwaiyanai ragidai mete kina mu bamamugu kau tononiya-kani.
Mu kau nunimana po kwaetogo-mono ko nau bausugani mu idamaga
rabineya kau iyagi nene taorotamani. 18 Mu yabumaga kenekenei idiwu ki
pokere mu yabumaga ki kau waditami papi. Mu sisipu rabineya idiwu ki
pokere kau tetami tawana taneya nakatami. Mu Berokoi Apunai Seitani
e kasiyarai pokaiya idiwu ki pokere mu bamamugu kayanuwagi mu
nuwamaga notamaga wirapi da mu Mamanuga God e kasiyarai pokaiya
idiwono. Iyapana nima nau sumasiniyoto ki ka nau e berai berokoi ki
empani ddeni mena surupani manako e Mamanuga God e iyapanaiyoma
winetapu ragidai ki mu mete idiwono.' Iyesu bauwena yona inako sidibu."

Poru e eya upiwagawa umawa ki sisiyai wagubu

19 Poru e eya sisiyai ade wagubu ke; "Kaiwawoni Agiripa, nau
waro were maba kunuma were bauwena empuwani ki nau eba
notagogapuwani ko e badidi sidibu ki nau makeya makeya kwae-
sugekeya. 20 Nau upini ki kerarai ki nau yabiri natere Damaskasi rabineya
birikapuwani manako ewa kayasugu-buwani natere Diyerusaremu
rabineya, tawana Diyudiya rabineya ade tawana kwaiyanai ragidai mu
bamamugu mete kina ki nau umekeya wadekeya mu tadeyekeya da mu
beramaga berokoi ki kamadamana mu notamaga wirawagana Mamanuga
God bameya. Iyapana gwedewau mu notamaga wirawena ki ka nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu tadeyekeya, suwegekeya ke; ‘Wi notaga karako wirawena ki pokere naigida mena idiwoi da iyapana wi eminimoto, tagisi ke; Mu ka mibai mu notamaga oragai kamadumpu ragidai.’

21 Nau iyapana inako tadeyekeya umekeya manako mara mosi nau natere Diyerusaremu Mamanuga God e Tawai rabineya tondekeya ki ka Diyu ragidai dai bautagubu nau wadisinimupu dokodoko manako nau susinimana po mete kwaetagamawa. **22** Ko nau naiya mena tondekeya yabedekeya da karako ka Mamanuga God maramara nau waitasiniyawa mu idamaga rabineya nau taorosiniyawa ki pokere nau iyapana kawakawai maimerei wi yabaragau karako uburakani nau badidi empuwani ki sisiyai suwagakani yau kena. Nau eba gwede yonai suwagakani ko Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai oragai apunai Mosisi mete kina takari kawaya badidi tagamawa ki yonai nau mete suwagakani. **23** Mu naiya mena tagubu da nu Iya Negeyana Apunai Keriso bita kawaya bananapoto poyagisi manako yabiri ade iyayagisi kiroto uburoto. E duna maba nu negeni mibai ka Diyu ragidai ade tawana kwaiyanai ragidai mete kina ki nu bamanugu ka e uburoto iya sisiyai nidini da nu popoigamu ki ka nu e eweya mete kimamu ubumamu.”

24 Poru yona ki wagawa ka kaiwawo Pestasi e bonanai ragiragi kawaya denai e sibu, wagubu ke; “Poru, kau baba-nugibi nuwegei. Kau nota ropani kawaya wainapiyei ki pokere kau yabaragi bani babawagau.”

25 Kaiwawo Pestasi inako wagubu, ko Poru denai e sibu, wagubu ke; “Kaiwawoni, nau yabarani eba baba-wena. Nau yonani mibai naigida mena notapuwani were suwagubuwani. **26** Nau kataineya da kaiwawo Agiripa yona yau kuduba e kataiwena ki pokere nau karako e yabareya uburakani ki ka nau yona matarau suwagakani. Iyapana ropani kawaya mu kataimugu da apunu Iyesu e ade iyawena kipu ubupu. Ki ka eba gwede mosi tawa rabineya digumau weki gwaiya wenawena maba. Kaiwawo Agiripa, nau wainapakani da kau mete kina kataigeya, **27** ki pokere nau karako kau nidiyani wainapi; Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai badidi tagubu ki kau sumapiyei bo pa mena? Nau kataineya da mu yonamaga ki kau sumapiyei.”

28 Poru inako wagubu manako kaiwawo Agiripa denai e sibu, wagubu ke; “Kau rogobitau yonanugibi ki pokaiya nau Keriso sumapana ki nana nuwegei bo?”

29 E inako wagubu manako Poru denai wagubu ke; “Yona rogobitau bo rowarowa kawaya ki kau bo mena. Nau karako Mamanuga God bameya guriguri-sugakani da kau yo iyapana kuduba karako nau yonani wainapiyamu ki wi nau maba ubumuri nu Iya Negeyana Apunai Keriso sumapumuri. Ko nau eba nuwaneya wi nau idaneya taburuba pokaiya umasinimpu ki kwaitana mu wi idaga mete umanimoto.”

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 Apunu Poru yona ki wagubu kewowena ka kaiwawo Pestasi yo
kaiwawo Agiripa e egarai Bonisi mete kina yo iyapana kuduba ika idiwa
ki mu kimpu ubumpu kayatagubu, 31 manako mu matarau bautagubu
ka mu mubo mubo deni deni tagamawa ke; "Apunu yau powagana bo
diburawagana ki e berokoi mo eba kwaewena wainapemei." 32 Mu inako
tagubu manako kaiwawo Agiripa ubupu apunu Pestasi sibu, wagubu
ke; "Apunu Poru kaiwawo kawai Sita e yabareya uburana ki nana eba
wagubena ki ka nu e idai kerarai karako rikampena bauwagubena
kayawagubena. Ko e kaiwawo kawai Sita bameya kayawagana wagubu ki
pokere tonopamu da kayayagisi."

Poru natere Roumi waka kawareya kayawena

27 1 Mu natere Roumi tononimana ki yonai purumupu kewowena
ka mu ubumpu Poru yo dibura ragidai dai mete kina ki tetampu
piyara ragidai mu kawaimaga mosi si ka Diyuriyasi e idaiya nakatampu.
Apunu Diyuriyasi e ka piyara ragidai tawana Roumi were bautagubu mu
simaga 'Kaiwawo Piyarai' tagamawa ki mu kawaimaga mosi. 2 Ki makeya
ka tawana Adirimisi ragidai mu wakamaga mosi tawana Aisiya egi
papateya papateya bau-wagana kayawagana ki kayawagana kwaewagawa
ki pokere nu waka ki kawareya yamipi manako kaigibi. Tawana
Makedoniya mu apunumaga mosi si ka Aristakasi natere Tesaronika were
bauwena ki nu banananibu mete kaigibi.

3 Nu kaiweya idiweya da nawaru puruwena ka nu natere Saidoni
baigibi. Piyara mu kawaimaga Diyuriyasi e ka apunu bagi kawaya mosi
ki pokere e Poru sibu, wagubu ke; "Kau nuwageya kau kowagiyoma
mu bamamugu kaya-nuwagi da mu yawata gwedegwedei mo kau
waitanimoto ki ka eba gwedei mete kina." E inako wagubu ki pokere
Poru e kowaiyoma bamamugu kayawena.

4 Nu ika idiweya da kamadimpi waka kawareya ade posigibi manako
kaigibi kaiweya idiweya da nusuru towawa wirawena yawatanuga
bodapupu ki pokere nu ruku mo si ka Saiparasi ki kwemipi wira rabineya
kaigibi. 5 Nu egi kawareya inako kaiweya idiweya da tawana Sirisiya
emipi kamadimpi ade kaiweya da tawana Pampiriyo emipi kamadimpi
manako ade kaiweya da natere Maira baigibi. Natere Maira ka tawana
Risiya rabineya. 6 Nu ika baigibi ka piyara ragidai mu kawaimaga ki waka
mosi natere Arekisanda were bauwena ki natere Roumi kayawagana
kwaewagawa ki empupu manako e nu waka ki kawareya kaigamana ki
nana wagubu.

7 Nu kimpi ubumpi waka ki kawareya yamipi manako nu mara dai
kaigibi kaiweya idiweya da kaiweya idiweya da nusuru towawa waka
miniyawa ki pokere nu giyansu munta mena kaiweya idiweya da natere
Naidasi emipi ki madaneya baigibi kaigibi. Nusuru towawa kawaya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

daganani nu yawata-nuga bodapupu ki pokere nu wiraigibi sumpi ruku
mo si ka Kurisi ki kwempi wira rabineya kaigibi manako kaiweya idiweya
da natere mo si ka Saromi muduwaraiya ki kwemipi wira ade kaigibi.
8 Nusuru towawa kawaya daganani wirawena ki pokere nu egi papateya
papateya giyansu munta mena kaiweya idiweya da kaiweya idiweya da
tawana mosi si tagamu ke 'Waka Bagi Kawaya Idiwu Tawanai' ki baigibi.
Tawana ki ka natere Rasiya bameya.
9 Nu mara ropani kawaya ika idiweya da egi berokowagau ki marai
bauwena. Diyu ragidai nu maranuga kawai si 'Bani Ragipemei Ki Marai'
mete taganugu kayawena. Egi berokowena ade nu kaigamana yawatai
ki ragiragi-wena ki pokere Poru waka ragidai ki tadebu, wagubu ke;
10 "Iyapananiyoma, nau wainapakani da nu ade kaigamu ki ka nu gwede
berokoi mosi bananapamu manako gwedegwede berokotagisi, waka
berokoyagisi, ade nu iyapana dai mete popoigamu."
11 E inako wagubu ko waka ki apunai ade waka wadawa apunai mete
kina ki mu ubumpu nu ade kaigamana ki nana tagubu ki pokere piyara
ragidai mu kawaimaga yona ki mibipupu ko e Poru bonanai kwenupupu.
12 Waka idiwana watai ka eba bagi da nu nusuru marai ika idiwana
ki nana ki pokere waka ragidai ropani kawaya ade kayatagamana
wainamupu, tagubu ke; "Inako kaigamu da empamu. Nu natere Ponikisi
baigemei bani pa mena bani." Natere Ponikisi ka tawana bagi kawaya
mosi ruku si Kurisi ki rabineya. Nusuru marai ki ka iyapana ika bagi
kawaya idiwono mibai ka nusuru towawa ika kwaitana eba baiyagisi.

Egi berokowena kawaya daganani

13 Nu nusuru towawa mareyawena emipi ka waka ragidai wainamupu
da nu kaigamana ka baganai ki pokere waka taburubai egi kaumupu
ki mu ade tainimupu manako nu kimpi ubumpi ruku si Kurisi ki egi
papateya papateya kaigibi. 14 Nu kaigibi eba rowarowa ka nusuru
kawaya daganani mosi ki si tagamu ke 'Madega Posiwagau Deneya
Nusurui' ki ruku ki deneya bauwena. 15 Nusuru ki nu ade kaigamana ki
nana nu yawatanuga bodapupu waka yabarai minibu wira ki pokere nu
kamadimpi manako nusuru ebo waka wadubu kayawena ki deneya nu
pa kaigibi. 16 Nu inako kaigibi kaiweya idiweya da ruku marai munta
mosi si ka Kauda ki kwemipi wira rabineya kaigibi ka nusuru piritau
bigawagawa manako nu kasiyaranuga pokaiya ka nu waka marai
munta waka nikareya tainipemeya ki waka kawai ki rabineya tamipi.
17 Waka ragidai taburuba ragiragi kawaya pokaiya nu wakanuga naureya
umampu dokodoko. Mu kudumaga ka kwaenda nu tawana Ribiya bameya
kaigamana ki nana mibai ka tawana Ribiya ki deneya ka egi naya
bamanugutau ki pokere nusuru waka yadini naya ki kawareya yarana ki
ka eba baganai. Mu kudu inako wainapamawa ki pokere mu kukakuka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuduba kwarisitampu da nusuru mena waka wadana giyansu-giyansu mena kayawagana ki nana.

18 Nusuru ade kawayawagawa yarawa ki pokere nu ukwampi nawaru puruwena ka mu waka tekatekawagana ki nana gwedegwede dai waramupu egi isiyamupu. 19 Nu ade ukwampi nawaru puruwena ka mu waka ki ebo gwede-gwedei mete kina ki temupu mu mubo idamugere egi isiyamupu. 20 Mara ropani kawaya ka nu madega yo supama eba emitamemeya ko nusuru eba kewo-wena ko kasiyarai kawaya maramara bauwagawa waka gipiyawa. Mara ki makeya ka nu notanuga kauwena iya mo wadamana ki yawatai pa mena.

21 Waka ragidai mara ropani kawaya kewowena bani eba kupamawa ki pokere Poru mu yabaramugu ubupu, wagubu ke; "Edamani, nau yonani naiya suwagu-buwani ki wi eba wainamupu. Wi yona ki wainampena tawana Kurisi idimpena ki ka waka yo gwedegwede yau kuduba eba berokotagumpena. 22 Ko nau karako suwagani ki wi wainapumuri; Kasiyara notapiyoi idiwoi. Nau kataineya da nu kuduba yewe idiwei ragidai nu paunanugu ka nu mo eba popoigamu ko waka mena berokoyagisi. 23 Nau ka Mamanuga God e iyapanai. E si nau tepapakani ko kemora ka e aneyai mosi tonopupu nau bamaneya bauwena, 24 wagubu ke; "Poru, kau kudu eba wainapiyowa. Kau tawana Roumi ragidai mu kaiwawomaga kawai Sita e yabareya uburi. Mamanuga God kau deni mena notaniyau ade bagi mena kau bamageya kwaewagau ki pokere iyapana kuduba yewe waka rabineya mete idiwu ki mo eba po-yagisi." Aneya ki nau inako sidibu, 25 ki pokere edamani, wi notaga eba kau-yagisi ko kasiyara notapiyoi idiwoi. Mamanuga God sidibu ki wenayagisi ki nau sumapakani, 26 ko egi teniyoto ruku mosi kawareya isiyaniyoto."

Waka berokowena

27 Nu pura apeya kewowena inako egi Adiriya ki kawareya nusuru kasiyarai pokaiya pa iweya wademeya da kemora paunau ka waka ragidai wainamupu da nu egi papateya waunitau baigamana kwaigemei. 28 Mu bowa mosi taburuba pokaiya kwimupu egi rabineya kaumupu manako bowa ki surawa da naya kawareya ukwapu ki ka mu ruwa makai rowarowaitau emupu. Eba rowarowa eweya ka mu bowa ki ade kaumupu manako ruwa makai rogobitau ki emupu ki pokere mu kataitagubu da egi papatai ka bamanugutau. 29 Mu nade waka ugwadana bebere ki kudeya wainamupu ki pokere mu waka nikareya taburuba apeya apeya egi nunumupu manako nawaru garugaru puruwagana ki nawanai notapamawa idiwa. 30 Waka ki ragidai waka kamadamana weki gwaiya kayatagamana wainamupu ki pokere mu waka marai munta ki wadumpu egi tamupu manako bera-tagubu, tagubu ke; "Nu taburuba dai waka yabareya mete nunumana ki nana kaigemei." 31 Mu inako beratagubu ko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Poru ubupu piyara ragidai mu kawai-maga mete kina tadebu, wagubu
ke; “Waka wadamu ragidai karako kaya-tagisi ki ka nu eba iyaigamu.”
32 E inako wagubu ki pokere piyara ragidai ki kaimpu waka marai munta
ki e taburubai purumupu manako waka marai munta ki ebo mena egi
kaya-wena.
33 Mara dumai tarawa ki makeya ka Poru ubupu iyapana ki kuduba
bani dai kupamana ki nana tadebu, wagubu ke; “Pura apeya nu taganugu
kayawena ki wi pa idiwa bani mo eba kupamupu, 34 ki pokere nau yonani
yau suwagani wainapumuri; Karako bani dai kupu-muri da wi kasiyara
wadumuri. Wi bani eba kupumuri ki wi eba iyaiwagi ko wi ubumuri nau
suwagubuwani ki makeya makeya kwaiwagi ki nau kataineya da wi bidara
mo eba wadumuri.” 35 Poru inako wagubu manako bani buredi mosi
wadubu iyapana kuduba nu yabunugu Mamanuga God bameya parauwena
manako bani ki gerepupu kubabu. 36 Iyapana ki emupu ka kasiyara mu
bamamugu bauwena manako mu mete kina bani dai kupamupu. 37 Nu
waka ki rabineya idiweya ragidai ka iyapana ropani kawaya kuduba 276.
38 Nu bani kupamipi mateigibi kewowena ka mu waka tekatekawagana ki
nana bani ika uburawa ki kuduba mete egi isiyamupu.
39 Nawaru ririwagawa makeya ka waka wadamawa ragidai tawana
baigibi ki gogomupu ko mu egi papateya wata bagi kawaya naya mena
mo emupu ki pokere tagubu ke; “Kwaigamu da empamu. Waka naya
ki kawareya yaroto bo pa mena?” 40 Mu inako tagubu manako waka
taburubai kuduba purumupu egi kamadumpu ade waka wirapiyamu ki
anai taburuba pokaiya umamupu ki mete rikamupu manako kaimpu
waka yabareya kukakuka mosi naiya wadumpu kwarisi ki ade bagimupu
da nusuru waka wadana egi papasi deneya garugaru mena kayawagana
ki nana. 41 Mu inako kwaetagamawa ko towawa wirawena waka yabarai
egi paunau naya kawareya yapu kekekeke-wena manako towawa
kasiyarai kawaya bauwena waka nikarai ki minibu puru.
42 Piyara ragidai wainamupu da dibura ragidai borau positagisi ki
ka mu wakapatagisi kayatagisi ki pokere mu kuduba taunimana popo
wainamupu. 43 Ko piyara ragidai mu kawaimaga ki Poru nene wainapupu
ki pokere e ubupu e kowaiyoma ki tatamatapu, wagubu ke; “Nima eka
kataiya ki sikipoto ekayagisi yabiri borau posiyagisi, 44 ko wi dai ki waka
musupupu ki tapai dai tepumuri kawareya kaiwagi.” Nu inako kwaigibi
manako nu kuduba bagi kawaya egi papateya borau posigibi.

Nu tawana Marota baigibi

28 1 Nu bagi kawaya egi papateya borau posigibi ka tawana ki
ragidai nu nidimupu da ruku baigibi ki si ka Marota. 2 Iyapana
ki bagi kawaya nu diriwanuga kwaetagubu. Tawana nawaya nusuru
bauwagawa ki pokere mu mata karamupu nu mata eminiyana ki nana.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Poru mata dai bawapupu tepupu pasupu manako motamota berokoi
mosi bawa ki rabineya ukwarawa ki mata muyai wainapupu posiwena
manako Poru e idai mebu kekekeke painipupu. 4 Tawana ki ragidai
motamota Poru idaiya inako mebu kekekeke painipupu ki emupu ka
mu mubo mubo tagamawa ke; "Apunu yau ka bani naunuma apunai
berokoi mosi. E egi supu eba powena ki pokere bimbinai karako e
bameya bauwena yau kena." 5 Ko Poru e idai wiruwirukupupu manako
motamota ki mata yabeya supu urabu poyo ko Poru e eya makarai mo
eba wainapupu. 6 Iyapana wainamupu da e idai ki waunitau kawayayagisi
manako e gwairipoto poyagisi ki pokere mu e empamawa idiwa da
rowarowa kawaya. Ko gwede mo inako eba wenawena ki pokere mu
babatagubu, manako tagubu ke; "Akae, e ka eba naunuma apunai ko e ka
bani daisusu kerarai ki kawai mosi bauwena yau kena."
7 Tawana ki baigibi mu kaiwawo-maga si ka Pubirasi ko e tawai ka
bamanugutau eba uwama. E nu nene wagubu waranibu e tawaiya
kaigibi manako nu mara apeya eyaka e mete ika idiweya. 8 E mamai
ka sigirawena nitetewena midi muya kawaya mara-mara kebari
kawareya mena ukwarawa ki pokere Poru kanibu e idai e kawareya
tapu Mamanuga God bameya guriguri-wena manako ki makeya ka
apunu ki garugaru mena iyawena. 9 E iyawena sisiyai ki garugaru
mena kawayawena kayawena iyapana wainamupu ki pokere tawana
ki sigira ragidai kuduba Poru bameya bautagubu manako e ubupu mu
guriguritapu da mu kuduba iyatagubu gawarara.
10-11 Iyapana ki nu puyo ropani kawaya negemupu manako nu ika
idiweya da siragamu apeya eyaka kewowena eweya ka nu waka mosi
natere Arekisanda were bauwena ki kawareya yampi kaigibi. Waka ki mu
si 'Daisusu Nasuruwa' simupu ki ororeya mena ika bauwena ko nusuru
marai ki pokere ika uburawa. Nu waka ki kawareya yameya ka tawana ki
ragidai bautagubu nu yawata masurai bani gwedegwede kuduba ki mete
negemupu denenuguwena.

Nu tawana Marota kamadimpi natere Roumi baigibi

12 Nu waka ki kawareya kaigibi kaiweya idiweya da natere Sirakusi
baigibi ka nu mara apeya eyaka ika idiweya, 13 manako ade kaigibi
kaiweya idiweya da natere Regiyamu baigibi. Nu ukwampi nawaru
puruwena ka nusuru mo nu kaigemeya deneya bauwena ki pokere nu
garugaru mena kaigibi kaiweya idiweya da mara apeya kewo-wena
ka nu natere Puteriyo baigibi. 14 Ika baigibi ka nu Iyesu sumapiyamu
ragidai dai ika bananatampi manako nu pura eyaka mena mu mete ika
idiweya da kamadimpi ade kimpi ubumpi natere kawaya Roumi kaigibi.
15 Nu kaigibi yameya ka Iyesu iyapanaiyoma ika idiwa nu sisiyanuga
wainamupu manako mu dai kebompu apunu Apiyasi e gimarai wateya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ika bananananimpu ko dai kebompu ‘Bareki Apeya Eyaka’ ubumu ki wateya ika bananananimpu. Poru mu emitapu ka e rabineya kasiyara wainapupu manako e Mamanuga God bameya parauwena.

16 Nu natere Roumi baigibi ka piyara ragidai mu kawaimaga wagubu da Poru tawa mo e ebo mena tondana ki baganai. Ko e piyara apunai eyaka mena Poru e kwayubai ika mete idiwana ki nana wagubu.

Poru natere Roumi rabineya tondawa

17 Mara apeya eyaka kewowena eweya ka Poru ubupu Diyu ragidai mu kawakawaimuguma ika idiwa ki mu bibimaga tonopupu. Mu bautagubu manako e mu tadebu, wagubu ke;

“Kowaniyoma, tawana Isiraero ragidai; Nu iyapananuguma bo nu bususunuga ki ripakwarakwaranuguma nu negemupu ki mo nau eba giripuwani bo sibuwani siyasiya. Ko Diyu ragidai natere Diyerusaremu rabineya nau wadisinimpu tawana Roumi piyarai mu idamaga rabineya nau tamusinimpu, 18 manako piyara ragidai ki nau manu-sinimawa emisinimawa. Nau paere mo kwaesugubena ki gwawai posugubena ki ka baganai ko mu nau paereni kerarai inako mo eba bananamupu. 19 Ko Diyu ragidai nau bodasinimupu ki pokere nau yawatani mo pa mena. Nau tawana Roumi kaiwawonuga kawai Sita e yabareya uburana ki nana suwagu-buwani. Ko nau kaiwawo Sita e yabareya uburani ki ka nau iyapanani-yoma mu midimaga eba pasurani bo e yabareya mu mo eba tadeyani siyasiya. Pa mena. 20 Ko nau yona ki pokaiya karako wi nene suwagubuwani baigubu da nu yona ki kawareya iwagamu. Nu Isiraero ragidai nu Iya Negeyana Apunai bauwagana nawanai idiwei e sisiyai nau suwegekeya ki pokere ki gwawai ka mu ubumpu nau diburasinimpu.”

21 Poru inako wagubu manako iyapana ki denai e simupu, tagubu ke; “Tawana Diyudiya ragidai kau sisiyagi mo oka pokaiya eba kabuwanimpu ade nu kowanuguma natere Diyerusaremu were bautagubu nu mete yewe idiwei ki mu kau sisiyagi mo eba tagubu ade kau sigi berokoi mo eba tagubu nu waina-mipi. 22 Ko nu katainugu da iyapana tawana tawana kuduba kau sumagi sumanugei ki mu siyamu siyasiya ki pokere nu nuwanugu kau kaubo nuwagi da nu suma ki kerarai naigida mena wainapamu.” 23 Mu inako tagubu manako yona ki mara mosi ade tagamana ki nana tagubu kayatagubu.

Mara tagubu ki bauwena ka iyapana ropani kawaya apunu Poru tondawa tawai ki bautagubu manako didiburu mena ka Poru ubupu Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya badidi maba kaiwana idiwana ki sisiyai mu tadeyawa tondawa kaniyawa da kemorawena. Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai oka tampu ade oragai apunai Mosisi gora tapu ki e mete iyabapiyawa manako iyapana ki mu notamaga wirawagana da mu Iyesu sumapamana ki nana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka e oka ki kawareya mu tadebu, wagubu ke; “Nu Iya Negeyana Apunai Keriso ki nawanai nu idiweya ki ka apunu Iyesu bauwena ki kei.”

24 Iyapana dai e yonai ki wainamupu sumamupu ko dai e yonai ki kwenu-mupu. **25** Mu mubo mubo yona deni deni tagamawa tawa ki kamadamana kwaetagamawa mibai ka Poru yona siyarai wagubu ke; “Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya kawapu oragai apunai Aisaiya e umuneya nu ripakwarakwaranuguma yona mibai kawaya mu tadebu. E wagubu ke;

26-27 ‘Kau kayanuwagi iyapana yau tade, nuwagi ke;
Wi wenaguga wi wiga bodamupu.
Wi yabuga wi wiga kenemupu.
Wi rabinagau wi wiga gudu uma-mupu.
Ki pokere wainapiyoi, wainapiyoi, ko wi mibai eba wainapumuri.
Yabu tamiyoi, yabu tamiyoi, ko wi mibai eba empumuri.
Wi empamana eba wainapiyamu.
Wi wainapamana eba wainapiyamu.
Wi kataigamana mete eba waina-piyamu.
Wi ki wainampena ki ka wi mibai mete bananampena,
manako wi notaga wirawagubena wi Mamaga God nau bamaneya da nau wi iya negebena.’”

28 Apunu Poru oragai apunai Aisaiya e okai kawareya inako wagubu manako yona siyarai mu tadebu, wagubu ke; “Nau karako yona matarau wi nidiyani wainapumuri; Mamanuga God iya waunai wi negeyana ki yonai wi tagararamupu, ki pokere e karako yona ki tawana kwaiyanai ragidai mu bama-mugu tonopupu da mu ubumoto yona ki yadini sumapomoto.

29-30 Apunu Poru kwamura apeya e ebo mena tawa ki rabineya tondawa ko e tawa ki denai bowa madai dai mete tarawa. Iyapana e bameya daiyo bautagamawa ki ka e mu diriwamaga kwaewagawa. **31** Nu Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya badidi maba kaiwana idiwana ki sisiyai e wagawa tondawa ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yonai kuduba ki e iyapana mete tadeyawa kabukabuwa tondawa. E kudu pa mena yona kasiyarai kawaya wagawa ko iyapana e yonai mo eba bodapamawa.

Ika kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ROUMI

Apunu Poru natere Roumi ragidai mu okamaga tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Apunu Poru e Iyesu sumapamawa ragidai natere Roumi rabineya idiwa ki mu bamamugu kayawagana wainapupu ki pokere e yawata wadana supasupa ki nana oka yau mu bamamugu okapupu.

Oka yau pokaiya ka e nu badidi sumaigamana ki notai wekewekei ropani kawaya matara-pupu ade nu supasupai badidi maba idiwana ki yonai e mete wagubu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-17*
Iyapana iya yawatai paeremipi *1:18–3:20*
Mamanuga God iya yawatai mebu *3:21–4:25*
Iya waunai Keriso e bameya *5:1–8:39*
Tawana Isiraero ragidai mu yonamaga *9:1–11:36*
Badidi maba idiwomu *12:1–15:13*
Oka gwede nana okapupu *15:14-33*
Parau siyarai *16:1-27*

---

1 [1]Kaiwa kaiwa, nau Poru, Iyesu Keriso e bigabigai kwaesugakani
apunai oka yau tarakani. Mamanuga God e nau winesinibu ade nau
tono-sinibu da nau e yonai bagi kawaya iyapana tadeyana ki nana. [2]Yona
bagi kawaya yau ka e naiya takari kawaya gwaiyaba wagubu manako e
bonanai wainapamawa tagamawa ragidai yona ki e Okai Tanai Kawaya
ki rabineya okamupu. [3]E badidi wagubu okamupu ki ka e eya Gubagai
nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ki e nene wagubu. Keriso e ka tawiri
ogayawa apunai. E madanai daikere ka e iyapana kaina nu maba oragai
apunai Dewida e momai, [4]ko e madanai daikere ka e Mamanuga God e
nene supasupai bagi kawaya ki apunai. E powena ko kunuma kasiyarai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokaiya ka e ade iyawena kipu ubupu manako ki pokaiya ka nu kataigibi wetawetara da e ka Mamanuga God e eya Gubagai.

5 Keriso pokaiya ka Mamanuga God deni mena nau wadisinibu bagi ade e eya bigabigai apunai nau sidibu tonosinibu. E Keriso nene nau winesinibu da nau kayasugana iyapana tawana tawana idiwu ki tadeyana da mu e sumapamana ki nana manako e badidi wagubu ki makeya makeya mete kwaetagamana ki nana. 6-7 Wi natere Roumi rabineya idiwu ragidai ki wi mete kina ka Mamanuga God wi winenibu da wi ka Iyesu Keriso e iyapanaiyoma. Wi gwedewau ika Mamanuga God e nota kwarikwarisi rabineya e nene idiwu ki wi nene ka nau oka yau okapakani. Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete kina karako wi waitanimoto da mu wi nene kwaetagubu ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara manako nuwabagi rabineya idiwoi.

Apunu Poru guriguri pokaiya parauwena

8 Nau yonani yabiri suwagakani ka yau kena; Iyesu Keriso e pokaiya ka nau wi kuduba nene Mamanuga God parau-pakani mibai ka wi sumaga ki sisiyai karako kawayawena kayawena iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau wainapiyamu. 9-10 Nau nuwani notani eyaka mena Mamanuga God e upi kwaesugakani ade e Gubagai e yonai bagi kawaya ki nau iyapana tadeyakani umakani. Nau Mamai God e kataiya da nau karako nidiyakani ki kuduba ka mibai.

Nau naiya mena wi daiyoga ika bausugana wainapekeya tondekeya ko nau karako Mamanuga God bameya ade gurigurisugakani da e nuwaiya waina-piyau baganai ki ka e nau yawatani yadini supasupa da nau waunitau wi bamagau ika bausugani. E kataiya da nau maramara gurigurisugakani ki ka nau wi nene mete gurigurisugakani.

11 Wi ragiragi kawaya ubumana ki nana ka nau nuwaneya po wi ade eminiyani mibai ka Mamanuga God e Keyai puyo tegebu ki pokaiya ka nau wi keyaiga togipana wainapakani. 12 Nau suwagakani ki mibai ka yau kena; Nau wi bamagau ika bausugani ki ka nau yo wi ewapuru togi kasiwaraigamu. Nau sumani pokaiya ka nau wi toginiyani ade wi sumaga pokaiya ka wi nau togisinimuri.

13 Kowaniyoma, nau nuwaneya wi yona yau naigida mena wainapumuri; Nau mara ropani kawaya wi bamagau ika bausugana wi eminiyana ki nana wainapekeya ko gwede mosi nau yawatani maramara bodabodapiyawa. Nau tawana tawana iyapana kwaiyanai ragidai mu paunamugu dimasugekeya umekeya manako mu dai iyamaga wiramupu ki maba ka nau nuwaneya wi bamagau inako mete dimasugani da wi paunagau iyapana dai mu iyamaga inako mete wirapomoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Mamanuga God e nau nene bagi kawaya kwaewena ki nau
eba kapoisugoni. Natereu idiwu ragidai ade gwabau idiwu ragidai,
katai ragidai ade kataimaga pa mena ragidai, iyapana kuduba inako
mu bamamugu ka nau e yonai mu tadeyana kabukabuwa ki nana
wainapakani mibai ka nau yawatani mo pa mena. 15 Ki pokere natere
Roumi ragidai, nau nuwaneya po wi bamagau ika mete bausugani
manako yona bagi kawaya ki wi paunagau mete kabuwasugoni.
16 Nau yona bagi kawaya yau dima-sugakani umakani ki ka nau
midimama eba wadisiniyau mibai ka yona yau kasiyarai ka kawaya.
Yona yau kasiyarai pokaiya ka iyapana gwedewau Iyesu sumapomoto
ki ka mu iya maramara idiwana kaiwana ki iyai yadini. Yabiri ka
Diyu ragidai e yonai kataitagisi manako ewa ka iyapana kwaiyanai
ragidai mete kataitagisi. 17 Nu Mama-nuga God e yabuiya supasupai
badidi maba idiwana ki ka e yonai bagi kawaya ki mena matarapiyau
nu kabuwaniyau. Nu eba gwede bagi mo kwaigamu da ki pokaiya
supasupaigamu. Pa mena. Nu sumanuga mena pokaiya ka Mamanuga
God nu iyapana bagi supasupai nidini. E yonai naiya okamupu ki inako
wagubu ke; 'Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi kawaya idiwu
ragidai ki mu suma-maga mena pokaiya ka mu e nene idiwono.'

Iyapana kaina nu paerenuga

18 Iyapana gwedewau mu mubo beramaga berokoi ebo ebo kwaetagamu
manako ki pokaiya yona mibai boda-bodapiyamu mu bigimaga ki
pokaiya ka Mamanuga God e nuwa pupui kunuma were kawarau. 19 Nu
Mamanuga God badidi maba kataipamana ki ka matarau mibai ka e
eya yamanai empemei ki pokaiya ka e eya kiyabui nu kabuwa-niyau.
Ko iyapana Mamanuga God tagararapiyamu ragidai ki mu paere-maga
pokaiya ka e nuwai mu bama-mugu pupuwagau ade bita mu tageyau.
20 Naiya takari kawaya Mamanuga God kunuma waira yamanapupu
makeya yabadawa da karako e eya badidi notapiyawa ade e eya
kunumau badidi maba tondawa ade e kasiyarai mara-mara tondau
kaniyau ki pokaiya badidi maba kwaewagawa yabadawa ki kuduba ka
e eya yamanai pokaiya matarapiyau nu kabuwaniyau. Nu e idai watai
yabunugere badidi empemei ki ka nu e eya kiyabui maba mete empemei.
Ki pokere iyapana dai tagamu da mu eba kataimugu Mamanuga God ki
ka mu beratagamu ade mu paeremaga ki wekepamana yawatai mo mu
bama-mugu pa mena.
21 Mu ororeya mena Mamanuga God kataimupu ko mu e eba
wiwirapiyamu. E si mu eba tepapiyamu ade e eba paraupiyamu. Mu
notamaga ka kororai, mu yabaramaga ka babawena ade mu nuwamaga
notamaga ka sisipu umapu. 22 Mu muga tagamu da mu ka katai ragidai. Ko
ki pa mena, mu ka notababa ragidai. 23 Mamanuga God e eya maramara

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tondau kaniyau apunai e si mu eba tepapiyamu. Iyapana kaina aita ewa popotagisi bo midiwari bo papa ebo ebo bo motamota bo gwedegwede kuduba inako ki keyakeyaimuguma mu mubo idamugere yamanatampu ki mu mena simaga mu tepapiyamu ade mu bamamugu buburitagamu.

24 Mu notababa notai inako waina-piyamu ki pokere Mamanuga God mu eba togitamiyau ko e mu kamaditapu da mu mubo kwakwarepumaga taini-tamiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki mena mu kwaetagamu ade taku igida yauda asusu iwu ki maba mu mubo midimaga deni deni nida kasiwara-tagamu. **25** Mamanuga God e yonai mibai ki mu kaumupu ade bera yonai ki mu wadumupu doko sumapiyamu. Gwedegwede kuduba yamanapupu apunai ki e si mu eba tepapiyamu ko e yamanai kuduba kiyabumaga ebo ebo ki mu mena simaga mu tepapiyamu. Mu inako kwaetagamu ki ka eba supasupai mibai ka Mamanuga God e mena si nu maramara esida tepapamana idiwana ki nana. Ki mibai.

26 Iyapana ki ka mu mubo nuwa-mugu taku maba kwaetagamana iwana ki poisiyasiyai wainapiyamu ki pokere Mamanuga God mu kamaditapu da mu midimama berai ebo ebo ki mena kwaetagamu iwu. Yewe waira kawareya ridi apunu uworoto mete iwono ki ka baganai ko ridi ade e eya waretai ridi mete ukwopomono ki ka eba baganai. Ko iyapana ki mu inako kwaetagamu. **27** Ade apunu ridi uworoto mete iwono ki ka baganai, ko apunu ade e eya waretai apunu mete ukwopomono ki ka eba baganai. Iyapana midimama berai deni deni inako kwaetagamu ki ka mu muga midimaga giripiyamu ki pokere mu paeremaga ki pokaiya ka mu bita wadamu mu muga midimugu tamu.

28 Mamanuga God e badidi kwae-wena yewe wairau tapu ki kuduba mu kataimugu. Ko katai ki mibai mu tagararamupu ki pokere Mamanuga God mu notamaga wirapupu ade notababa tagebu da mu eba kwae-tagamana berai ki mu kwaetagamu. **29** Mu rabinamugu ka bigi ebo ebo posiwena manako berokoi ki pokaiya ka mu kapoitagamu ade mu kowamuguma giritamiyamu pasutamiyamu. Mu nuwarorotagamu ade mu kowamuguma namutamiyamu. Mu kandetagamu, deni deni kerapu wadewade kasiwaratagamu ade maramara mu kowamuguma berokoi umani tadeyamu. Mu yanuwe-tagamu, **30** ade kowamuguma simaga berokoi tagamu. Mu Mamanuga God midi ragiragipiyamu ade mu kowa-muguma bamamugu nuwamaga pupuwagau gayagayatagamu. Mu mubo yabara kawakawaratagamu ade noda gongomutagamu. Mu berokoi kawareya kawareya kwaetagamana ki yawatai kwaekwenetagamu ade inamuguma mamamuguma mu umunumaga kwenu-piyamu ko eba wiwiratamiyamu. **31** Mu yona mena tagamu ko mu badidi tagamu ki mibai mu muga eba waina-piyamu. Mu badidi gwaiyabatagubu ki makeya mu eba kwaetagamu ade mu kowamuguma nene eba notapiyamu mu nuwaboyamaga mete eba wainapiyamu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

32 Mamanuga God e okai wagubu da iyapana gwedewau bera inako
kwae-togomono ki ka mu denai popotagisi. Gora supasupai inako
wagubu ki mu kataitagubu kewowena ko mu berokoi kwaetagamana
wainapiyamu ki mu eba kamadamu ko kawareya kawareya ade
kwaetagamu. Ena, eba ki mena ko mu kowamuguma bera inako mete
kwae-tagamu emitamiyamu ki ka mu tade-yamu, tagamu ke; "Wi bagi
kawaya kwaiwagamu."

Mamanuga God e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi

2 1 Kowaniyoma, wi gwedewau kowaguma paerepiyamu mu
emitamiyamu ki ka wi idaga gurai garugaru mena mu naurimugu
eba ugwaditamuri ragiragi. Wi ki kwaiwagi ki ka wi wiga paerega badidi
maba wekepumuri? Wi idaga gurai mu naurimugu uburono manako
ade mu kwaetagamu ki maba wi mete inako kwaiwogoi ki ka wi idaga
gurai daikere wirawena wi wiga naurigau uburau. 2 Nu katainugu
da iyapana berokoi kwaetogomono ki ka Mamanuga God supasupai
mena kwaeyagisi e idai gurai mu naurimugu ugwaditamini ragiragi.
3 Ki pokere wi kowaguma paerepiyamu emitamuri manako wi idaga
gurai mu naurimugu ugwaditamuri ragiragi ko ade mu kwaetagamu ki
maba wi wiga mete inako kwaiwogoi, ki ka wi badidi maba Mamanuga
God e idai gurai wi naurigau uburau ki baibigapumuri? Ki pa mena.
4 Wainapumuri; Mamanuga God e notai kawaya daganani wi notaniyau
ade wi paerega ki denai e bita garugaru mena wi eba negeyau. Wi notaga
wirawagana ki nana ka e wi nawananiyau, ko ki wi bani yanuwa dowaga
maba wainapiyamu bo? E nuwaiya ka wi beraga berokoi ki deni mena
kamadamana ki nana ade wi nuwaga notaga mete wirawagana ki nana,
ko ki wi wainapiyamu bo eba wainapiyamu?

5 Wi ka wagemama ragidai waina-pakani. Wi rabinaga ka ragiragi
kawaya ki pokere wi beraga berokoi ki wi eba kamadamana
wainapiyamu. Wi bitaga ki wi wiga wadamu kawaya. Mamanuga God
supasupai mena kwaeyagisi e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu
ugwadiniyoto ragiragi ki marai baiyagisi ki ka e uburoto e nuwai
wadamawa pupu ragidai wi bita negeni. 6 Mibai, mara ki makeya
ka Mamanuga God iyapana nima bagi kwaewagawa ki e denai bagi
kweyoto ade iyapana nima berokoi kwaewagawa ki e denai bita kweyoto.
7 Iyapana gwedewau bagi supasupai mena kwaetagamu ade Mamanuga
God e tanai rabineya e mete maramara idiwana da e mu mamama-maga
wagana ki diriwai kwaetagamu ragidai, ki ka e uburoto mu maramara
idiwana kaiwana ki iyai puyo tageni. 8 Ko iyapana gwedewau mu mubo
nene mena wainapiyamu ade yawata supasupai keipiyamu berokoi
kwaetagamana ki mena yawateya kayatagamu ragidai, ki ka Mamanuga
God e nuwai mu bama-mugu pupuwagau ki e matarapoto. 9 Iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gwedewau berokoi badidi kwaetagamu ki ka aita ewa ka mu denai bita yo midi makari yo nuwaboya bananapomoto. Diyu ragidai yabiri bita ki bananapomoto ko kwaiyanai ragidai ewa. 10 Ko iyapana gwedewau bagi supasupai mena kwaetagamu ki ka Mamanuga God denai mu weremaga yagisi, mu simaga tepapoto ade nuwabagi tageni. Diyu ragidai yabiri bagi ki bananapomoto ko kwaiyanai ragidai ewa. 11 Mamanuga God e inako kwaeyagisi ki mibai ka e yabuiya nu kuduba ka eyaka mena. Nu bagi kwaigomu ki nu denai bagi banana-pamu. Nu berokoi kwaigomu ki nu denai berokoi bananapamu.

12 Oragai apunai Mosisi gora okapupu ki okai ka tawana kwaiyanai ragidai mu bamamugu pa mena. Mu bigi kwae-tagamu ki ka mu eba gora pokaiya paerepiyamu ko mu bigimaga pokaiya ka mu iya yawatai paerepiyamu manako Mamanuga God iya waunai mu eba tageni. Ade Diyu ragidai mu bamamugu ka gora mete kina. Mu bigi kwaetagamu ki ka Mamanuga God gora ki pokaiya e idai gurai mu naurimugu ugwaditamini ragiragi manako ki pokaiya ka e iya waunai mu mete eba tageni. 13 Iyapana gwedewau gora ki wainapiyamu ko makeya makeya eba kwaetagamu ki ka Mamanuga God yabuiya mu ka eba supasupai. Ko iyapana gwedewau gora ki wainapiyamu ade makeya makeya kwaetagamu ki ka Mamanuga God e yabuiya mu ka supasupai bagi kawaya. 14 Oragai apunai Mosisi e gora okapupu ki okai ka iyapana kwaiyanai ragidai mu bamamugu pa mena. Ko mu mubo nuwamaga notamaga pokaiya gora wagau ki makeya makeya kwaetogo-mono ki ka mu mubo nuwamaga nota-maga badidi wagau kabuwatamiyau ki notai ka oragai apunai Mosisi gora okapupu ki mete eyaka mena. 15 Nau yona yau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Oragai apunai Mosisi gora okapupu ki okai ka iyapana kwaiyanai ragidai mu bamamugu pa mena ko mu mara dai paerepiyamu ki ka mu rabina-mugu wagau kabuwatamiyau da mu paeremupu. Ade mu bagi supasupai kwaetagamu ki ka mu rabinamugu wagau kabuwatamiyau da mu bagi supasupai kwaetagubu. Ki pokaiya ka nu kataigibi da Mamanuga God e eya gorai gwe mu rabinamugu tapu diyayai. 16 Yona bagi kawaya nau dimasugakani ki wagau ke; ‘Mara baiyagisi da Mamanuga God e uburoto Iyesu Keriso pokaiya iyapana kuduba nu rabinanugu weki gwaiya badidi notapemei ki yadini matara manako e idai gurai nu kuduba naurinugu ugwadiniyoto ragiragi.’

Diyu ragidai ade Mamanuga God e gorai

17 Wi dai bani noda gongomu-iwagamu, iwagamu ke; ‘Nu ka Diyu ragidai. Nu ka eba iyapana kwaiyanai ragidai mu maba. Nu ka Mamanuga God e winenibu ragidai ki pokere e eya gorai negebu ki pokaiya nu idiwei. 18 E nuwaiya nu badidi maba kwaiwaga-mana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapiyau ki nu katainugu. E gorai negebu ki pokaiya ka nu kataigibi
da bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena. 19 Iyapana yabumaga
kenekenei ragidai ki yawata nu mu kabuwatamemei, ade iyapana sisipu
idiwu ragidai ki mu dunamaga maba nu idiwei. 20 Iyapana notababa maba
idiwu ki nu wade supasupatamemei, ade yona eba wainapiyamu ragidai
ki nu munu rasi kabuwatamemei ki maba nu yona mu kabuwatamemei.
Nu goranuga rabineya ka katai ade yona mibai kuduba posiwena uburau.'
21 Wi notaga bani inako wagau ko nau nidiyani wainapumuri; Kau
nima iyapana kabuwatamiyei ki kau badi pokere kau kiya eba sidinugei?
Kau eba kuwatagamana ki dimai nuwegei ko kau kiya eba kuwanugei
bo? 22 Ade kau eba rauru kawakawaratagamana ki dimai nuwegei ko
kau kiya eba rauru kawakawaranugei bo? Iyapana daisusu bo momorapa
bo inako mu bamamugu eba buburitagamana ki dimai kau nuwegei
ko mu buburitagamu ki tawai rabineya ki kau gwede mo tepiyei bo pa
mena? 23 Kau nima Mamanuga God e gorai katainugibi ki pokaiya noda
gongomunugei ki kau gora ki raurupiyei manako ki pokaiya Mamanuga
God e si giripiyei bo? 24 Wainapumuri; Mama-nuga God e yonai wagubu
ke; 'Diyu ragidai wi pokagere ka tawana kwaiyanai ragidai Mamanuga
God e si giripiyamu ade wereyakaurapiyamu.'
25 Kau gora makeya makeya kwaenugei ki ka mu kau kwakwarepugi
Mamanuga God nene wakamupu ki mibai mete kina. Ko kau gora
raurupiyei ki ka mu kau kwakwarepugi wakamupu ki mibai ka pa mena.
26 Iyapana kwaiyanai mu kwakwarepu-maga ka eba wakamupu ko mu
gora makeya makeya kwaetagamu idiwu ki ka Mamanuga God yabuiya
mu ka iyapana kwakwarepumaga wakamupu ragidai ki mu maba e nene
idiwu. 27 Mu kwakwarepumaga ka mu eba waka-mupu ko Mamanuga
God e gorai tapu ki mu makeya makeya kwaetagamu pokere. Ko wiyo,
wi ka kwakwarepuga wakamupu ragidai ko Mamanuga God e gorai wi
bamagau tapu uburau ki wi eba wiwirapiyamu ade makeya makeya eba
kwaiwagamu. Wi midiga pa mataka-wagau ki pokere tawana kwaiyanai
ragidai ki ubumoto wi raurunimoto.
28 Nau suwagani wainapumuri; Iyapana gwedewau mu kwakwarepu-
maga Mamanuga God nene wakamupu ko ade mu nuwamaga notamaga e
bameya pa mena ko yona mena tagamu ke; 'Nu ka Diyu ragidai,' iyapana
inako tagamu ki ka mu eba mibai Diyu ragidai. Mu kwakwarepumaga ka
mu bani wakamupu ko mu nuwamaga notamaga ka eba wirawena ki pokere
mu kwakwarepumaga wakamupu ki mibai ka pa mena. 29 Iyapana nima e
nuwai notai eyaka mena Mamanuga God bameya tondau ki ka e mibai Diyu
apunai. Mamanuga God Keyai bauwena e rabinai wirapupu ko eba mu gora
pokaiya e kwakwarepui wakamupu ki e rabinai wirapupu. Pa mena. Iyapana
nima supasupai inako tondau ki ka Mamanuga God uburoto iyapana ki e
mamamai yagisi. Ko eba iyapana kaina mu ubumoto e mamamai tagisi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 1Ki pokere wi badidi maba wainapiyamu? Diyu ragidai mu
bama-mugu gwede bagi mo mete kina bo pa mena? Ade mu
kwakwarepumaga wakapiyamu ki mibai mo mete kina bo? 2Ena, ki
mibai mete kina. Yabiri ka yau kena; Mamanuga God e yonai iyapana
tadeyana ki nana wainapupu ki ka e yabiri Diyu ragidai yona ki mu
tadebu.

3Baganai, ko Diyu ragidai dai e yonai ki mu eba wadumupu sumamupu
ko tagararamupu ki pokere mu paere-maga ki pokaiya ka Mamanuga God
mu kuduba tagararatamini bo? 4Pa mena, e naiya gwaiyaba wagubu ki e
eba wira-poto ko e badidi wagubu ki e makeya makeya mena kwaeyagisi.
Nu iyapana kaina ka beraberai ko Mamanuga God e eba berayagisi. E
yonai mo okamupu ki wagubu ke;

> ‘Kau yonagi kuduba nuwagibi ka supasupai kawaya iyapana
> waina-pomoto.
> Mu ubumoto kau nidimoto wirawira ki ka mu kau eba raurunimoto.
> Pa mena.’

5-6Ko wainapumuri; Nu berokoi kwaigomu sisipu idiwomu manako
ki pokaiya Mamanuga God e iyai bagi supasupai ki tanai
matarayagisi ki ka nu badidi iwagamu? Nu iwagamu ke; ‘Duna
kemorau ki tanai ka kawaya ko nawarau ka tanai marai munta.
Ki kwaitana nu sisipu idiwomu berokoi kwaigomu ki ka nu
Mamanuga God waitapemei diyayai e tanai wademei kawaya
ki pokere e denai bita nu negeyau ki ka e paerepiyau.’ Nu inako
iwagamu bo? Ae, pa mena. Iyapana dai notababa yonai inako
tagamu ki pokere nau suwagubuwani.

Mamanuga God e ka paere mo eba kwaewagau. E paere mo
kwaewagubena ki ka e badidi maba aita ewa uburoto e idai gurai
iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nu naurinugu
ugwadiniyoto ragiragi?

7Iyapana mo bani uburoto yagisi ke; ‘Nau berasugoni umoni ki pokaiya
ka Mamanuga God e yonai mibai ki tanai matarayagisi ki pokere e gwede
nana nau bigibigi sidiyau ade denai bita nau tegeyau?’ 8Iyapana dai inako
tagamu ki pokere karako ka nau mete kina yona ki kawareya berasugani,
suwagani ke; ‘Kaigamu berokoi kwaigomu da denai bagi kawaya nu
bamanugu baiyagisi.’ Wainapumuri, yona ki kuduba ka notababa yonai
ko iyapana dai nau wereyakaurasinimupu tagubu da nau yona inako
suwegekeya umekeya. Mamanuga God aita uburoto iyapana ki bita tageni
ki ka baganai.

Mamanuga God e yabuiya ka iyapana mo eba supasupai

9Baganai, nu badidi iwagamu? Nu iwagamu ke; ‘Mamanuga God e
yabuiya ka nu Diyu ragidai supasupai bagi kawaya ko iyapana kwaiyanai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai ki mu ka bigibigi.' Nu inako iwagamu bo? Ae, pa mena. Nau eba
ki nene suwaga-kani. Nau ororeya mena nidibuwani kewowena da Diyu
ragidai ade iyapana kwaiyanai nu kuduba ka bigi umanibu dokodoko
ragidai. 10 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke;
'Iyapana bagi supasupai mo eba tondau.
11 Iyapana mo nota supasupai eba kataiwena ade iyapana mo
Mamanuga God e kwaenei eba kwaewagau.
12 Iyapana kuduba Mamanuga God tagararamupu kwakotagubu
yawata kwaiya kayatagubu. Mibai, iyapana eyaka mena kwaitana
bagi supasupai mo eba kwaewagau.
13 Iyapana popai urubamaga eba utamupu gwisimaga posiwagau
ki maba ka iyapana ki mu umunu-maga wakawena manako
yona beroko beroko ebo ebo mu umunu-mugu bauwagau.
Mu tenawarimaga pokaiya ka mu yona beratagamu iyapana
kerapumugu wadamu. Motamota berokoi iyapana metamiyamu
popotagamu ki maba ka mu ubumu mu yonamaga pokaiya
iyapana giritamiyamu.
14 Mu umunumugu ka kira yonai beroko beroko mena bauwagau.
15 Mu garugaru mena iyapana bidara tageyamu namutamiyamu.
16 Mu tawana tawana iwu ki ka mu iyapana giritamiyamu
pasutamiyamu ade nuwaboya mu tageyamu.
17 Nuwabagi yawatai ki mu eba kataimugu,
18 ade mu Mamanuga God eba mayapiyamu. Ki pa mena.'
Mamanuga God e okai inako wagubu.
19 Karako nu kataigibi da oragai apunai Mosisi gora tapu badidi wagau
ki ka iyapana kuduba gora wadumupu doko ragidai ki mu nene. Gora ki
pokaiya ka nu biginuga wekepamana yawatai mo pa mena ade gora ki
pokaiya ka Mamanuga God e idai gurai aita iyapana kuduba, madega
kauwagau madega posiwagau nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi.
20 Nu eba gora wademei doko makeya makeya kwaigemei ki pokaiya
Mamanuga God nu iyapana bagi supasupai nidini. Pa mena. Ko gora
pokaiya ka nu kataigibi da nu paeremipi bigi kwaigibi.

Sumanuga pokaiya ka Mamanuga God nu iyapana bagi supasupai nidiyau

21 Karako ka Mamanuga God yawata waunai mosi mebu da nu
yawata ki mena pokaiya e yabuiya bagi supasupai idiwana ki nana.
Yawata ki e eba gora pokaiya mebu ko gora apunu Mosisi okapupu ade
Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai takari
kawaya aita ewa badidi wenawagana uwamau emupu manako tagubu,
yona ki mibai karako wenawena yau kena. 22 Iyapana gwedewau Iyesu
Keriso sumapomoto, mu sumamaga ki mena pokaiya ka Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God mu iyapana bagi supasupai tadeni. E yabuiya ka iyapana kuduba
nu kiyabunuga ka eyaka mena. 23 Nu kuduba paeremipi bigi kwaigibi
ki pokere nu Mamanuga God e gari tagaiya uwama kawaya idiwei. Nu
nubo kasiyaranuga pokaiya e taneya e gari rabineya baigamana da e nu
iyaniyana ki yawatai mo pa mena. 24 Ko nu paerenuga ki denai bita nubo
wadamana ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi
ade denai mena puyo karako suwagani yau nu negebu; Bigi nu umanibu
doko-doko ki kuduba ka e Keriso Iyesu nu nene kwaewena ki pokaiya
rikapupu kewowena da nu karako e yabuiya bagi supasupai mena idiwei.
25 Mamanuga God nu biginuga surupana taganugu kwenupana ki nana
ka e Keriso tono-pupu nu nene powena manako e darai nu nene kawapu.
E inako kwaewena ki nu sumapemei ki mena pokaiya ka e nu biginuga
kuduba empiyau surupiyau. Mamanuga God e yawatanuga inako mebu
ki mibai ka e nuwaiya e notai bagi supasupai ki matarawagana ki nana.
Takari kawaya iyapana bigi kwae-tagamawa ki ka e denai garugaru
mena bita mu eba tageyawa ko e kwarisiwena mu nawanamaga tondawa.
26 Ko karako ka e ebo notai supasupai bagi kawaya ki matarapupu da
nu kuduba Iyesu suma-pamu ki mena pokaiya ka e uburoto nu biginuga
surupoto ade iyapana bagi supasupai nu nidini.

27 Mamanuga God ubupu nu nene inako kwaewena ki pokere nu
nuga ubumomu noda gongomuigomu yabara kawakawaraigomu bo? Pa
mena. Badidi pokere pa mena? Nu gora makeya makeya wiwirapemei
ki pokaiya ka Mamanuga God nu iyapana bagi supa-supai nidiyau bo?
Ae, pa mena, ki ka eba gora pokaiya ko nu sumanuga mena pokaiya.
28 Nu kataigibi wetawetara da eba nu ubumana oragai apunai Mosisi
gora okapupu ki wiwirapamana makeya makeya kwaigamana ki pokaiya
Mama-nuga God nu iyapana bagi supasupai nidini. Nu sumanuga mena
pokaiya ka e nu iyapana bagi supasupai nidini.

29 Mamanuga God e ka Diyu ragidai nu mena Mamanuga bo? Pa
mena. E ka Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai ragidai mete kina nu
ewapuru Mama-nuga God. 30 E ka eyaka mena ki pokere Diyu ragidai mu
sumamaga pokaiya ka e uburoto mu iyapana bagi supasupai tadeni ade
iyapana kwaiyanai ragidai mu sumamaga pokaiya ka e uburoto mu mete
iyapana bagi supasupai tadeni.

31 Nu sumanuga yonai yau suwagu-buwani ki ka oragai apunai Mosisi
gora okapupu ki nau kaupuwani bo? Pa mena. Nau sumanuga yonai
suwagu-buwani ki ka nau gora ki togipuwani.

Oragai Apunai Eburamu e Mamanuga God sumapupu

4 1 Nu ripakwarakwaranuga Eburamu e nene ka nu badidi iwagamu?
Nu sumanuga mena pokaiya Mamanuga God e yabuiya iyapana bagi
supasupai idiwei ki katai ka e badidi maba katai-wena? 2 Nau nidiyani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapumuri; Gwedegwede kuduba apunu Eburamu kwaewagawa ki pokaiya Mamanuga God ubupena e apunu bagi supasupai sibena ki ka e eya bani yabara kawakawarawagubena bo noda gongomuwagubena. Ko Mamanuga God e yabuiya ka apunu Eburamu uburana noda gongomuwagana ki yawatai mo pa mena. 3 Mamanuga God e okai apunu Eburamu e nene wagubu ke; 'Apunu Eburamu e ka Mamanuga God sumapupu ki pokere Mamanuga God denai e apunu bagi supasupai sibu.'

4 Ade yona keyakeyai mosi ka yau kena; Iyapana nima upiyogono ki ka e upiwagau ki denai yadini. E eba puyo yadini ko e muya nunurawa ki denai makeya yadini. 5 Ko Mamanuga God e ka iyapana bigi kwaetagamu ragidai mu bigimaga empiyau manako deni mena surupiyau ki apunai. Ki pokere iyapana nima paerepoto bigi kwaeyagisi ki ka e eba gwede bagi mo kwaewagana da Mamanuga God ki pokaiya e bigi suru-poto. Pa mena. E suma mena suma-yogono ki pokaiya ka e bigi badidi kwaewena ki kuduba ka Mamanuga God deni mena notagogapoto ade iyapana bagi supasupai e siyoto. 6 Nu eba nubo gwede mo kwaigamana da ki pokaiya supasupaigamana ki nana ko Mamanuga God e ebo kwaewena ki mena pokaiya ka nu mibi mamamai e yabuiya bagi supasupai idiwomu. Oragai apunai Dewida yona ki nene oka mo okapupu, wagubu ke;

7 'Iyapana gwedewau mu bigimaga Mamanuga God notagogapupu ade
utapupu ki mu ka mibi mamamai idiwono.
8 Iyapana nima e bigi kwaewena ki Mamanuga God deni mena surupupu e tagaiya kwenupupu, ki ka e mibi mamamai tondono.'

9 Oragai apunai Dewida nu mibi mamamai idiwana yonai wagubu ki ka e iyapana kwakwarepumaga wakamupu ragidai ki mu nene mena yona ki wagubu bo? Pa mena, e iyapana kwaiyanai kwakwarepumaga eba wakamupu ragidai ki mu nene mete wagubu.

Nu Mamanuga God e okai kawareya iwagibi ke; 'Apunu Eburamu ubupu Mamanuga God sumapupu ki pokere Mamanuga God denai e apunu bagi supasupai sibu.' 10 Mamanuga God gwede mara e apunu bagi supasupai inako sibu? E kwakwarepui wakamupu were ewa yona ki sibu bo yabiri sibu were ewa e kwakwarepui wakamupu? E yabiri apunu bagi supasupai sibu were ewa e kwakwarepui wakamupu.

11 Oragai apunai Eburamu e sumai pokaiya ka Mamanuga God e apunu bagi supasupai sibu manako iyapana ki mibai naigida mena kataitagamana ki nana ka e ewa e kwakwarepui waka-pamana keyakeyai ki mete kabuwa-pupu. Apunu Eburamu inako kwaewena ki pokaiya ka iyapana kwaiyanai mu kwakwarepumaga eba wakamupu ko sumamaga mena pokaiya Mamanuga God e yabuiya bagi supasupai idiwu ragidai ki mu ripakwarakwaramaga mibai ka Eburamu. 12 E ka nu Diyu ragidai nu mete ripakwarakwaranuga ko ki ka eba nu kwakwarepunuga wakamipi ki pokaiya. Pa mena. Oragai apunai Eburamu e kwakwarepui

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba wakapupu makeya e sumai mena pokaiya badidi maba tondawa ki maba nu mete sumanuga mena pokaiya inako idiwomu manako ki mena pokaiya ka e nu ripakwarakwaranuga.

13 Apunu Eburamu e momoiyoma mete kina mu nene ka Mamanuga God gwaiyabawena, wagubu ke; 'Nau waira yau kuduba kau umani nidiyakani.' Mamanuga God gwaiyaba wagubu ki ka e eba apunu Eburamu gora makeya makeya kwaewagawa ki pokere e yona ki wagubu. Ko apunu Eburamu suma-wena ki mena pokaiya ka Mamanuga God ubupu e apunu bagi supasupai sibu ade gwaiyaba inako mete gwaiyaba-pupu. 14 Iyapana gora oragai ki mena makeya makeya kwaetagumpena manako ki pokaiya ka Mamanuga God mu denai gwaiyabatapena, ki ka mu sumamaga ki mibai pa mena ade Mamanuga God e gwaiyabai wagubu ki mete kororai. 15 Nu gora raurupemei ki pokaiya ka Mamanuga God e nuwa-pupui nu bamanugu tondau. Ko gora ika pa mena maba ki ka nu badidi maba gora raurupamu?

16 Oragai apunai Eburamu e sumai pokaiya ka Mamanuga God ubupu e gwaiyabapupu da e momoiyoma ewa wenatagisi ki mu kuduba naigida mena kataitagisi wetawetara da e gwaiyaba wagubu ki puyoi ka mu mete yadini. Nu Diyu gora wademei kwaigemei ragidai ade iyapana kwaiyanai apunu Eburamu sumawagawa ki maba mu mete suma-tagamu idiwu ragidai ki nu sumanuga mena pokaiya ka nu kuduba oragai apunai Eburamu e momoiyoma. 17 Mamanuga God e okai mosi apunu Eburamu nene wagubu ke; 'Iyapana ropani kawaya tawana tawana idiwu mu mamamaga ka kau.' Apunu Eburamu e ubupu Mamanuga God sumapupu ki pokere Mamanuga God e yabuiya ka nu kuduba apunu Eburamu e momoiyoma. Mamanuga God e yagisi ki ka popo-tagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto, ade e yagisi ke; 'Gwedegwede kuduba naiya eba wenatagubu ki karako mataratagisi', e inako yagisi ki ka gwedegwede ki kuduba e umuneya mete mataratagisi.

18-19 Oragai apunai Eburamu e sumawagawa da e munui wenawagana ki nana. E wainai ka kagara tondawa ki pokere e munu wenapana ki yawatai pa mena. Ko apunu Eburamu e munui wenawagana ki nana sumawagawa manako e sumai ki pokaiya ka e iyapana ropani kawaya tawana tawana kuduba nu ripakwarakwaranuga ubupu, mibai ka Mamanuga God e naiya gwaiyabapupu sibu, wagubu ke; 'Kau momogi ka aita ewa ropani kawaya supama maba miniyoto daburi.' Oragai apunai Eburamu e magurawena, e kwamurai ka apunai ida daikere kewo-wena (100) kwaitana. E midi ka roparopawena kasiyarai pa mena ade e wainai Sera e munu wenapana marai ki ororeya mena kewowena. Ko e sumai eba mareyawena ko e munui wena-wagana ki nana sumawagawa tondawa. 20 E sumai ki e eba kamadubu ade Mamanuga God e badidi gwaiyabapupu ki e notai apeya apeya eba wainapiyawa. E sumai ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

uburawa e eya togipiyawa ki pokere e Mamanuga God e si esida mena tepapiyawa tondawa. 21 E katai-wena wetawetara da Mamanuga God badidi gwaiyabawena ki mibai kuduba aita wenayagisi. 22 E sumai ka ragiragi kawaya inako ki pokere ‘Mamanuga God ubupu e apunu bagi supasupai sibu’.

23 Mu oka mibai bagi kawaya okamupu da ‘Mamanuga God e apunu bagi supasupai sibu’, oka ki ka eba oragai apunai Eburamu e eya mena ki yonai, 24 ko ki ka iyapana gwedewau nu Kaiwawonuga Iyesu powena ki ade iyapupu Apunai e sumapemei ki nu mete yonanuga. Nu sumanuga pokaiya ka Mamanuga God nu iyapana bagi supasupai nidini. 25 Nu bigi kwaigemeya ki pokere ka Mamanuga God nu Kaiwawonuga Iyesu wadubu iyapana idiamaga rabineya tapu da mu e mini-mupu poyo. Ko e nu teniyana da nu Mamanuga God yabuiya bagi supasupai mena idiwana ki nana ka Mamanuga God ubupu e ade iyapupu kipu ubupu.

Nuwabagi ade mamama ki yonai

5 1 Naiya ka nu Mamanuga God e iyaraiyoma idiweya ko nu nuwabagi rabineya idiwana ki nana ka nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso bauwena tenibu dobonibu da nu karako nu sumanuga pokaiya Mamanuga God e yabuiya iyapana bagi supasupai idiwei. 2 Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e Keriso pokaiya rikapupu deni mena nu wadinibu bagi karako idiwei. E yawata-nuga mebu ki nu sumapemei ki pokere nu aita ewa Mamanuga God e taneya e mete idiwana ki nawanai nu karako mibi mamamai idiwei. 3 Nuwaboya bita ebo ebo nu bamanugu bauwagau ki ka nu mibi mamamai mete idiwei mibai ka nu katainugu da nu giruru maba ki kobaiya teteigamu ki ka nu sumanuga ragiragiyagisi. 4 Nu giruru maba ki eba kamadamu ko kobaiya teteigamu buridere baigamu ki ka Mamanuga God nu eminiyoto, yagisi ke; ‘Wi ka baganai’. E inako yagisi manako ki pokaiya ka nu puyo aita ewa wadamana ki mete notapomu nawanai idiwomu. 5 Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya puyo negebu ki pokaiya ka e eya nota kwarikwarisi ki notai awana maba kwebu wira nu rabinanugu posiwena ki pokere nu ewa puyo wadamana nawanai idiwei ki nu eba paerepamu ko yadamu.

6 Nu naiya kwakoigibi kasiyaranuga pa mena iweya ki makeya nu Mama-nuga God e ebo winepupu marai ki bauwena ka e Keriso tonopupu nu bigi kwaigemeya ragidai nu nene powena. 7 Iyapana kaina nu nuga iyanuga nu kowanuguma supasupai kwaetagamu ragidai ki mu iyamaga nene tamana mu nene popoigamana ki ka ragiragi kawaya. Kataina, nu dai bani waina-pemei da iyapana bagi kawaya kwae-tagamu ragidai ki mu nene nu popo-igamu ka baganai. 8 Ko Mamanuga God e notai nu bamanugu ka kawaya daganani esida, mibai ka nu berokoi kwaigemeya bigi rabineya idiweya ki makeya ka e Keriso tonopupu nu nene powena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 E nu nene powena ade e darai nu nene kawapu ki pokaiya ka nu
karako Mamanuga God e yabuiya bagi supa-supai idiwei. Ko eba ki
mena ko kawaya esida ka yau kena; Nu biginuga pokaiya ka Mamanuga
God e nuwai nu bama-nugu pupuwena ko e nuwapupui ki nu Keriso
pokaiya baibigapamu bita eba yadamu. 10 Naiya ka nu Mamanuga God e
iyaraiyoma idiweya ko e Gubagai powena ki pokaiya ka e tenibu dobo-
nibu e eya kowaiyoma nu nidibu. Karako ka Keriso ade iyawena kipu
ubupu iyaiya tondau ki pokere e iyai ki pokaiya ka nu mete kina iya
waunai ki bananapamu. 11 Ko eba ki mena; Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso
pokaiya ka nu Mamanuga God bameya mamama-igemei mibai ka e
ubupu nu dobonibu ade e eya kowaiyoma nu nidibu.

Apunu Adamu yo Keriso

12 Bigi waira yau kawareya bauwena kawayawena kayawena ki
kerarai ka apunu eyaka mena. Ade bigi ki pokaiya ka e po mete
wadubu bauwena. Apunu Adamu e pokaiya ka iyapana kuduba bigi
kwaetagamawa kebomawa ki pokere po mete kawayawena kayawena
waira kuduba wadubu. 13 Gora eba bauwena makeya ki ka bigi ika
mete kina ko ki makeya ka iyapana paere-pamawa ko mu bigimaga ka
Mamanuga God empiyawa ko eba iyabapiyawa. 14 Apunu Adamu tondawa
yabadawa da apunu Mosisi makeya ki ka po kawaya-wena kayawena
waira kuduba wadubu. Mamanuga God badidi wagubu ki apunu Adamu
wainapupu ko e ubupu Mama-nuga God e umunui kwenupupu ki
pokere powena. Iyapana dai apunu Adamu paerepupu ki maba mu eba
paeremupu ko mu mete ade popotagubu.

Apunu Adamu e ka apunu ewa bauwagana apunai ki e keyakeyai,
15 ko mu apeya ka eba ewapuru. Apunu Adamu e ka bigi wadubu nu
negebu ko Mamanuga God e puyoi deni mena nu negebu yau ka eba
Adamu bigi negebu ki maba. Pa mena. Apunu Adamu paerepupu ki
pokaiya ka iyapana ropani kawaya popotagubu. Ko nu paerenuga ki
denai bita nubo wadamana ki ka Mamanuga God e rikapupu deni
mena nu wadinibu bagi. E inako kwaewena ka puyo kawaya esida. E
puyoi ki kena ka e ubupu apunu eyaka mena Iyesu Keriso pokaiya deni
mena nu negebu manako Keriso ubupu nu wadinibu bagi. 16 Mamanuga
God e puyoi ade apunu Adamu e paerei ki mu ka eba ewapuru. Paere
eyaka mena ki pokaiya ka Mamanuga God e idai gurai nu kuduba
naurinugu ugwadiniyau ragiragi, wagau ke; 'Wi kuduba ka bigibigi'. Ko
e puyoi pokaiya ka e nu paerenuga ropani kawaya ki empiyau ko ade
nidiyau, wagau ke; 'Wi ka eba bigibigi ko supasupai.' 17 Mibai, apunu
eyaka mena paerepupu ki pokaiya ka po kawaya-wena kayawena waira
kuduba wadubu. E ka apunu eyaka mena ko e pokaiya ka po nu kuduba
bamanugu bauwena. Ko ki kuduba ka erida. Apunu eyaka mena mosi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu Keriso e kwaewena ki ka kawaya daganani esida. Iyapana kuduba nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e deni mena rikapupu kawaya daganani nu nene kwaewena manako wadinibu bagi. Iyapana gwedewau Mamanuga God e yabuiya supasupai idiwana ki puyoi wadumupu ragidai ki mu ka Keriso pokaiya iya yadini ade kaiwawotagisi idiwono.

18 Ki pokere wainapumuri; Apunu eyaka mena paerepupu bigi kwaewena ki pokaiya ka Mamanuga God nu iyapana kuduba bigibigi nidiyau. Ko ki maba, apunu ade mosi gwede bagi supasupai eyaka mena kwaewena ki pokaiya ka bigi nu kuduba umanibu dokodoko ki ka Mamanuga God ubupu rikapupu manako iyanibu. 19 Apunu eyaka mena ubupu Mamanuga God e umunui kwenupupu ki e pokaiya ka nu iyapana kuduba bigibigi. Ko ki maba, apunu ade mosi Mamanuga God e umunui wadubu ki e pokaiya ka Mamanuga God nu iyapana bagi supasupai nidiyau.

20 Gora pokaiya ka nu biginuga matarawena kawayawena kayawena. Ko nu biginuga kawayawena kayawena ki ka maraitau erida ko Mamanuga God e eya puyoi deni mena nu negebu ki kawayawena kayawena ka kawaya esida. 21 Ki pokere baganai; Iyapana bigi kwaetagamawa ki pokaiya ka po kawaiwena. Ko ade ki maba, nu Mamanuga God e yabuiya iyapana bagi supasupai idiwei ki pokaiya ka e nu deni mena wadinibu bagi manako e puyoi ki mete kawaiwena da nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso pokaiya ka Mamanuga God uburoto nu waraniyoto manako iya maramara idiwana kaiwana ki yawateya nu nakaniyoto.

Nu Keriso pokaiya iyaigibi ki pokere bigi kasiyarai kewowena

6 1 Nu yona iwagibi yau kawareya ka nu badidi iwagamu? Mamanuga God nu deni mena wadinibu bagi ki puyoi kawayawagana ki nana ka nu bigi kawareya kawareya ade kwaigomu bo? 2 Ae, pa mena. Bigi kasiyarai nu rabina-nugu ki kewowena ki pokere nu badidi maba bigi kawareya ade kwaigomu? 3-4 Wi kataigubu kewowena da nu Keriso Iyesu e naureya idiwana ki nana e si pokaiya siruwaigibi ki ka nu keyakeyai maba mete kwaigibi. Nu siruwaigibi ki ka Keriso powena ki maba nu mete popoigibi ade e urubau supu ki maba nu awana rabineya sumipi. Mamanuga God e kasiyarai tanai bagi kawaya pokaiya Keriso iyapupu kipu ubupu ki maba e nu mete iyanibu iya waunai negebu da nu karako iya ki rabineya idiwei.

5 Ko wainapumuri; E powena ki maba nu e naureya mete popoigibi ki ka e iyawena kipu ubupu ki maba nu e naureya mete inako iyaigibi kimpi ubumpi. 6 Nu katainugu da naiya ka bigi kasiyarai nu umanibu dokodoko ki pokere nu bigi ki mena diriwai kwaige-meya. Ko bigi ki kasiyarai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuduba karako kewowena mibai ka nu iyanuga oragai ka Keriso wadubu ripa korosi naureya e mete ika minimupu poyo da gwede mosi karako nu eba umaniyau dokodoko. 7Mibai, iyapana nima powena ki ka bigi e naiya umapu dokodoko ki kasiyarai kuduba e bameya wana kewowena.

8Nu Keriso mete popoigibi ki ka nu mete sumapemei da e iyawena kipu ubupu ki maba nu mete inako iyaigibi kimpi ubumpi karako e mete idiwei. 9Nu kataigibi wetawetara da Keriso powena ki ka Mamanuga God e deni mena iyapupu kipu ubupu ki pokere e ade ewa eba poyagisi. Po kasiyarai ki kuduba e raurupupu kewowena. 10E powena ki ka e nu biginuga nene po-wena manako bigi kasiyarai ki kuduba ki e purupupu kewowena. Ko karako ka e iyawena kipu ubupu iya maramara tondana kaniyana ki iyai wadubu manako Mamanuga God nene tondau.

11Ki maba, wi mete inako waina-piyoi. Bigi kasiyarai naiya wi umanibu dokodoko ki kuduba kewowena. Wi karako Keriso Iyesu e naureya idiwu ade e pokaiya iyaigubu ki pokere wi Mamanuga God e nene mena idiwoi. 12Wainapumuri, wi midiga kwakware-puga aita ewa puwayagisi ki wi naigida mena empiyoi kwaenda bigi kasiyarai wi taininiyoto da wi midiga kwakware-puga poisiyasiyai wainapiyamu ki mena kwaiwagi. 13Wi midiga bo wi idaga kerapuga mo berokoi nene eba nidapu-muri kwaenda wi manamaiwagi bigi mena kwaiwagi. Ko wi nuwaga notaga kuduba Mamanuga God mena kwemuri. Wi popoigubu ko ade iyaigubu kewo-wena ki pokere wi nuwaga notaga ade wi idaga kerapuga kuduba ki deni mena Mamanuga God puyo kwemuri manako e upi bagi supasupai ki mena kwaiwagi. 14Wi ka eba gora kobaiya idiwu ko wi paerega ki denai bita wibo wadamana ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi ki kasiyarai pokaiya ka wi idiwu. Ki pokere bigi eba wadumuri wi kawaiga simuri ko bigi tagararapumuri.

Bagi supasupai mena idiwana ki diriwai kwaigomu

15Karako nu badidi iwagamu? Nu eba gora kobaiya idiwei ko Mamanuga God e ubupu nu bitanuga rikapupu deni mena nu wadinibu bagi ki pokere nu bigigomu ki ka baganai bo? Pa mena, ki ka eba baganai. 16Wi kataigubu kewo-wena da wi iyapana mosi e umunui wadoi ade e bigabigai kwaiwogoi ki ka iyapana ki wi kawaiga ade wi ka e bigabigaiyoma. Ki maba, wi nota berokoi badidi kabuwaniyau ki makeya makeya bigi kwaiwogoi ki ka nota berokoi ki wi kawaiga manako denai ka wi po banana-pumuri. Ko wi Mamanuga God e bonanai wadumuri makeya makeya kwaiwogoi ki ka Mamanuga God wi kawaiga manako denai ka e uburoto wi iyapana bagi supasupai nidini. 17Karako Mamanuga God paraupamu; Naiya ka nota berokoi wi umanibu dokodoko manako nota ki badidi kabuwaniyawa ki wi makeya makeya e bigabigai mena kwaigamawa. Ko karako ka kabuwa mibai supasupai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bauwena wi rabinagau tawawena manako kabuwa ki badidi kabuwaniyau
ki mena wi makeya makeya kwaiwagamu. 18 Bigi naiya wi umanibu
dokodoko ki ka Mamanuga God ororeya mena rikapupu kewowena ki
pokere karako ka e yabuiya supasupai bagi kawaya idiwana ki notai
mena wi umaniyoto dokodoko bigabigai kwaiwagi.
19 Wi kataiga ka eba kawaya ki pokere nau keyakeyai mamatarai
ki mena suwagani da wi matarau waina-pumuri. Naiya ka wi midiga
ade wi idaga kerapuga kuduba berokoi nene nidapamawa ade bigi ki
mena bigabigai kwaigamawa. Ko karako ka wi nuwaga notaga kuduba
Mamanuga God kwe-muri manako e nene bagi supasupai idiwana ki
notai mena notapiyoi biga-bigai kwaiwogoi.
20 Wi naiya nota berokoi ki mena diriwai kwaiwagamawa ki makeya
ka bigi wi umanibu dokodoko e bigabiga-iyoma idiwa ko Mamanuga God
e yabuiya supasupai idiwana ki notai wi eba kataigubu. 21 Ko wi bigi
inako kwaiwagamawa idiwa ki ka wi denai gwede bagi mo wadumupu
bo pa mena? Ki pa mena. Tomo ki denai ka po ebo mena. Wi naiya badidi
kwaiwagamawa ki karako wainapiyamu ki ka wi midimama wadiniyau.
22 Ko bigi kuduba naiya wi umanibu dokodoko ki ka Mamanuga God e
karako rikapupu kewowena manako e eya bigabigaiyoma wi nakanibu. E
inako kwaewena ki mibai kipu ka yau kena; Wi karako e eya nene bagi
kawaya idiwu manako ki pokaiya ka wi maramara idiwana kaiwana ki
iyai ewa wadumuri. 23 Nu bigi kwaigemei ki denai ka nu po bananapamu.
Ko Mamanuga God e puyoi deni mena nu negebu ka yau kena; Nu
Kaiwawonuga Keriso Iyesu pokaiya ka nu iya maramara idiwana kaiwana
ki iyai yadamu.

Keyakeyai mosi anika naureya

7 1 Kowaniyoma, wi ka gora kataigubu ragidai ki pokere nau karako
keyakeyai gora naureya suwagani ki wi wainapumuri; Iyapana
iyaiya tondau ki ka gora badidi wagau ki e makeya makeya kwaeyogono
ko e poyagisi ki ka gora ki kasiyarai e bameya ki mete kewoyagisi. 2 Ade
keyakeyai mosi ka yau kena; Ridi nima e nobomoi iyaiya tondau ki ka
gora taburuba maba e naureya umapu dokodoko ki pokere e nobomoi
ki e eba ragipoto. Ko e nobomoi poyagisi ki ka gora taburuba maba e
naureya umapu dokodoko ki rikawena. 3 Ki pokere, ridi mosi e nobomoi
iyaiya tondau manako ridi ki kayayagisi apunu mosi mete iwono ki ka
iyapana e siyomoto, tagisi ke; ‘Kau nobomogi rauru kawakawarapipi’.
Ko e nobomoi poyagisi ki ka mu inako eba tagisi mibai ka gora naiya e
nobomoi naureya umapu dokodoko ki karako rikawena. E apunu kudubai
mosi uworoto ki mete baganai.
4 Kowaniyoma, nau keyakeyai yau suwagubuwani ki ka wi iyaga ki
keya-keyai. Keriso powena ki ka wi e mete popoigubu ki pokere gora

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

naiya wi umanibu dokodoko ki kasiyarai wi bamagau ki kewowena. Karako ka wi iyawena kipu ubupu apunai ki e nene mena idiwu manako ki pokaiya ka nu upinuga Mamanuga God nene ki mibai kirau. 5 Nu naiya nota oragai pokaiya nu midinuga kwakwarepunuga badidi kabuwaniyawa ki makeya makeya mena kwaigemeya idiweya ki ka gora bau-wena nu kwakwarepunuga poisiyasiyai wainapemeya ki notai yangarapupu da nu po upi ki mena kwaigemeya. 6 Ko karako ka nu eba gora kobaiya idiwei. Nu Keriso mete popoigibi ki pokere gora naiya nu umanibu dokodoko ki ka Mamanuga God e rikapupu kewowena. Naiya ka nu gora oragai oka pokaiya tamupu ki mena makeya makeya kwaigemeya ko karako ka Mamanuga God e eya Keyai yawata waunai mebu da nu yawata ki pokaiya upigemei idiwei.

Bigi ade gora ki yonai

7 Gora nene ka nu badidi iwagamu? Gora bigi negeyau bo? Ae, pa mena. Ko gora eba bauwagubena ki ka nau badidi maba bigi ki yawatai kataisugubena? Gora wagau ke; 'Kau waretagi e gwede-gwedei eba yabu gedegedepiyowa.' Gora inako eba wagubena ki ka nau waretani e gwedegwedei yabu gedegede-pana ki yawatai nau eba kataisugubena. 8 Nau bigi eba kwaesugana ki nana gora wagubu ko gora ki pokaiya ka bigi nau rabinaneya ki yangarapupu kipu ubupu manako yabu gedegede ki notai nau rabinaneya kawayawena. Gora ki eba tondibena ki ka bigi nau rabinaneya ki kasiyarai mete eba matarawagubena. 9 Naiya, nau gora eba kataisugubuwani ki makeya ka nau iyaiya tondekeya. Ko nau gora ki kataisugubuwani ki ka gora bauwena bigi nau rabinaneya ki yangarapupu kipu ubupu, 10 manako nau keyaini po maba powena. Gora nau iyasiniyana ki nana wainapuwani ko nau gora ki pokaiya eba iyasugubuwani ko nau po maba posugubuwani. 11 Nau berokoi eba kwaesugana ki nana gora sidibu ko bigi nau yabarani bodapupu ki ubupu nau beraberasinibu ade nau kerapuneya wadubu manako ewa nau susinibu poyo.

12 Mamanuga God e gorai ka tanai kawaya ade gora ki rabineya debai ebo ebo ka mete tanai kawaya, supasupai kawaya, ade bagi kawaya. 13 Gora bagi kawaya ki bauwena nau po tegebu bo? Pa mena. Ki ka eba gora nau po tegebu ko bigi nau rabinaneya tondawa ki kipu ubupu gora bagi kawaya ki pokaiya nau susinibu poyo. Bigi ka berokoi kawaya ko nu ki mibai naigida mena kataiga-mana wetawetara ki nana ka gora bauwena nu kabuwanibu. Gora pokaiya ka nu biginuga oragetapupu.

14 Nu katainugu da gora ki ka nu keyainuga nene. Ko nau ka iyapana kaina ki pokere bigi nau umasinibu dokodoko ki yabirisiniyau da nau e mena bigabigai kwaesugakani. 15 Nau badidi kwaesugakani ki nau babasugu-buwani. Nau eba nuwaneya kwaesugana ki nau kwaesugakani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ade nau nuwaneya kwaesugana ki nau eba kwaesugakani. 16 Ko nau
eba nuwaneya kwaesugana ki kwaesugakani ki pokaiya ka nau mete
mibipakani da Mamanuga God e gorai tapu ka supasupai kawaya.
17 Ki pokere nau eba nuwaneya kwaesugana ki kwaesugakani ki ka
eba nau niya ki kwaesugakani ko ki ka bigi nau rabinaneya tondau ki
e kwaewagau. 18 Nau kataineya da nau kwakwarepu-neya ka gwede
bagi mosi eba tondau. Nau nuwani notani pokaiya ka nau bagi mena
kwaesugana wainapakani ko nau bagi mena kwaesugana ki kasiyarai
nau bamaneya pa mena. 19 Gwede bagi ki nau kwaesugana wainapakani
ki nau eba kwaesugakani ko berokoi ki nau eba nuwaneya kwaesugana
waina-pakani ki nau kawareya kawareya kwaesugakani. 20 Ki pokere, nau
notani yau notapakani; Nau eba nuwaneya kwaesugana wainapakani ki
kwae-sugakani ki ka eba nau niya inako kwaesugakani ko ki ka bigi nau
rabina-neya tawawena tondau ki e kwaewagau.

21 Nau rabinaneya gwede upiwagau bananapuwani ka yau kena; Nau
bagi kwaesugana wainapakani ko berokoi garugaru mena bauwagau
wata ararawagau. 22 Nau nuwani notani pokaiya ka nau Mamanuga
God e gorai tapu ki mamamai wainapakani, 23 ko nau rabinaneya ka
nau kasiyara kudubai mosi mete upiwagau wainapakani. Kasiyara ki
uburau nau rabinaneya notapakani ki mete kandetagamu manako bigi
nau kwakwarepuneya upiwagau ki kasiyarai nau umasiniyau dokodoko.
24 Akae, nau babasugubuwani nuwaboya waina-pakani. Nau badidi
kwaesugani? Nau kwakwarepuni ka po yawateya kaya-wena kaniyau ki
pokere nima waitasini-yoto nau barani yadini? 25 Nau Mama-nuga God
paraupakani. Nu Kaiwawo-nuga Iyesu Keriso e mena kwaeyagisi.

Nau niya iyani nene ka nau inako wainapakani; Nau nuwani notani
ka Mamanuga God e gorai ki kawareya ukwarau ko nau midini
kwakwarepuni ka bigi deneya tainipiyau.

Mamanuga God e Keyai ki kasiyarai pokaiya idiwomu

8 1 Ki pokere, nu Keriso Iyesu e naureya idiwomu ki ka nima mo eba
baiyagisi e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi yagisi
ke; 'Wi paeremupu'. Pa mena. 2 Naiya ka bigi yo po ki kasiyarai nau
umasinibu dokodoko ko Keriso Iyesu pokaiya ka Mamanuga God e ebo
Keyai ki kasiyarai pokaiya nau rikasinibu iya tegebu. 3 Oragai apunai
Mosisi e bauwena gora nu wadiniyana supasupa ki nana tapu ko nu ka
bigibigi ki pokere gora ki kasiyarai nubawena nu wadiniyana supasupa
ki yawatai mo pa mena. Ko Mamanuga God e ubupu e eya Gubagai nu
nene tonopupu nu yawatanuga mebu. Nu biginuga deni mena surupana
ki nana ka e iyapana kaina nu maba wenawena. E eya ka bigi pa mena
ko e iyapana kaina nu biginuga nene powena manako ki pokaiya ka
e nu biginuga kuduba ki kasiyarai taisi kurakurapupu kewo-wena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Mamanuga God e inako kwae-wena da ki pokaiya ka gora supasupai
badidi wagau ki mibai kuduba nu rabinanugu matarawagana ki nana. Nu
ka eba nu nubo midinuga kwakwarepu-nuga kabuwaniyau ki kwaigemei
ko nu ka Mamanuga God e eya Keyai badidi kabuwaniyau ki mena
makeya makeya kwaigemei iwei.
5 Iyapana gwedewau mu mubo midimaga kwakwarepumaga nuwaiya
tainitamiyau ki makeya makeya kwae-tagamu ki mu nuwamaga
notamaga ka nota ki mena kawareya ukwarau. Ko iyapana gwedewau
Mamanuga God e Keyai badidi wagau ki makeya makeya kwaetagamu
ki mu nuwamaga nota-maga ka Mamanuga God e Keyai nuwaiya badidi
wainapiyau ki mena mu notapiyamu. 6 Iyapana nima e nuwai notai e ebo
midi kwakwarepui tainipiyau ki poisiyasiyai mena wainapiyau makeya
makeya kwaewagau ki denai ka e po bananapoto. Ko iyapana nima
e nuwai notai Mamanuga God Keyai ki yabiri-piyau makeya makeya
kwaewagau ki denai ka e iya ade nuwabagi banana-poto. 7 Iyapana nima
e midi kwakware-pui ki poisiyasiyai mena wainapiyau ki ka e Mamanuga
God e iyarai. Mama-nuga God e gorai badidi wagau ki e eba kwaewagau
mibai ka e kwakwarepui pokaiya gora badidi wagau ki kwae-wagana
ki yawatai mo pa mena. 8 Iyapana gwedewau mu mubo midi-maga
kwakwarepumaga nuwaiya ki mena kwaetogomono ki ka Mamanuga God
e rabinai ki mu eba wadamu bagi.
9 Mamanuga God e eya Keyai wi rabinagau tondau ki ka e nuwaiya
badidi wainapiyau ki mena wi makeya makeya kwaiwagi. Ko iyapana
gwedewau Keriso e Keyai mu rabinamugu pa mena ki mu ka eba Keriso e
nene. 10 Keriso e eya wi rabinagau tondau ki ka wi midiga kwakwarepuga
bigi pokaiya aita poyagisi ko wi keyaiga ka iyaiya tondono mibai ka
wi Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi kawaya idiwu. 11 Keriso
powena ko Mamanuga God e ade iyapupu kipu ubupu. E Keyai wi
rabinagau tondono ki ka e Keriso iyapupu kipu ubupu ki maba ka e Keyai
wi rabinagau tondau ki pokaiya ka e wi midiga kwakwarepuga aita
puwayagisi ki mete iyapoto.
12 Kowaniyoma, nau yonani yau wi nidiyani wainapumuri; Mamanuga
God nu nene kawaya daganani wainapupu kwaewena ki pokere denai ka
nu e nuwaiya badidi idiwana wainapiyau ki mena nu makeya idiwomu
ko eba nu midinuga kwakwarepunuga nuwaiya taininiyau ki inako
idiwomu. 13 Nu midinuga kwakwarepunuga nuwaiya taininiyau ki mena
kwaigomu idiwomu ki ka nu denai po bananapamu. Ko nu berokoi badidi
kwaiwagamana waina-pemei ki kuduba Mamanuga God e Keyai negebu
ki kasiyarai pokaiya deni mena taisi kurakurapamu tainipamu poyo ki ka
nu iya maramara idiwana kaiwana ki iyai aita ewa yadamu.
14 Iyapana gwedewau Mamanuga God e eya Keyai mu yabiritamiyau
makeya makeya kayatagamu ki ka mu Mamanuga God e munuiyoma

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mibai. 15 Mamanuga God e eya Keyai wi negebu ki ka eba wi kudu ki
bigabigai ade kwaiwagamana ki nana negebu. Pa mena. E Keyai pokaiya
ka nu e eya munuiyoma mibai wenaigibi ki pokere e Keyai ki kasiyarai
pokaiya ka nu eyaka eyaka nu Kawainuga God inako parau-pomu,
iwogomu ke; 'Mamai, kau ka nau Mamai mibai'. 16 Mamanuga God e eya
Keyai bauwena iyapana kaina nu keyainuga mete dibipupu ki matara-
piyau da nu Mamanuga God e munui-yoma idiwei, 17 ki pokere e ubupu
e iyapanaiyoma mu puyomaga winepupu e eya bameya nakapupu ki
puyoi e nu mete negeni yadamu. Ko eba ki mena; E puyo Keriso kweyana
ki nana winepupu nakapupu ki puyoi mete kina ki e nu mete negeni
yadamu. Keriso bita yo midi makari bananapupu ki maba nu mete inako
bananapamu ki ka aita ewa e esida kawaiwena tondau ki wateya nu mete
kina e mete ewapuru ika idiwomu.

Nu aita ewa Mamanuga God e taneya idiwomu

18 Nau inako wainapakani; Nu karako yewe wairau bita yo midi makari
bananapemei ki kuduba ka maraitau erida ko aita ewa Mamanuga
God e taneya e gwede bagi kawaya mosi matarapoto nu negeni ki ka
kawaya esida. 19 Mamanuga God e munuiyoma nu watanuga matarapana
negeyana marai bauwagana ki nana ka e yamanai kuduba karako bagi
ububuratagamu nawanai idiwu. 20-21 Mamanuga God e ebo nuwaiya
badidi notapupu ki e kwaewena ki pokere gwedegwede kuduba yewe
wairau wenatagubu ki idiwono kaiwono da mu maramaga baiyagisi
ki ka mu popotagisi puwa-tagisi. Ki ka eba mu mubo nuwamugu
puwatagamana ko Mamanuga God e ebo wagubu ki makeya wenayagisi.
Ko mara aita bauwagana da mu inako eba puwatagamana ki nana ki
nawanai mu karako idiwu. Mara ki baiyagisi ki ka Mamanuga God
e yamanai kuduba ki mo eba puwayagisi. E ubupu e munu-iyoma nu
rikanibu e eya taneya nakanibu idiwei ki maba ka e uburoto manako po
kasiyarai e yamanai kuduba umatapu dokodoko ki e rikapoto da mu mete
kina e taneya bagi kawaya inako idiwono.

22 Nu katainugu da Mamanuga God kunuma waira yamanapupu
makeya yabadawa da karako ka ridi munu wenapamana makarai
wainapiyamu ki makarai maba ka e yamanai kuduba ki mu mete
wainapiyamu 'aige aige' tagamu idiwu. 23 Ko eba mu mena makaritagamu
ko nu e Keyai pokaiya puyo yabiri wadimipi ragidai ki nu mete kina
nu rabinanugu makarigemei 'aige aige' inako iwegemei. Mamanuga
God ubupu nu kodanibu ki mibai e matara-pana ade gwede oragai nu
umanibu dokodoko ki kuduba e rikapana ki marai bauwagana ki nana ki
nawanai nu idiwei.

24 Karako ka nu mibai ki nu yabunugere matarau eba empemei
ko Mamanuga God aita ewa gwede matara-wagana wagubu ki nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sumapemei. Nu sumanuga ki pokaiya ka e iya waunai negebu manako gwede ewa bauwagana wagubu ki nawanai nu idiwei. E gwede-gwede ki kuduba karako nu negebena kewowagubena ki ka nu gwede mo eba sumampibena nawanai idimpibena, 25 ko karako ka nu gwede eba empemei ki bauwagana nawanai idiwei ki pokere nu eba iyaruiyaruigomu ko kwarisigomu nawanai idiwomu.

26 Ki maba, nu nuwanuga notanuga ka kasiyarai pa mena ko Mamanuga God e eya Keyai negebu ki nu waita-niyau ade toginiyau. Nu badidi maba Mamanuga God bameya waita nene gurigurigamana ki nana ki nu nuga naigida eba katainugu. Ko e Keyai ki e madanai ka daikere daikere ki pokere e nu nene uburau Mamanuga God kawareya kawareya siyau. Nu mibi yadi ubumei Mamanuga God siyemei ki ka maraitau erida ko e eya Keyai nu nene uburau nu nuwaboyanuga matarapiyau ade mibai 'ikui akui' Mamanuga God kabuwapiyau ki ka kawaya esida eba iwagamana makai. 27 Mamanuga God e ka iyapana kuduba nu nuwanuga notanuga empiyau ki apunai ki pokere e eya Keyai nu rabinanugu badidi waina-piyau ki e mete empiyau. Ade Mama-nuga God e nuwaiya ki kuduba e eya Keyai ki mete kataiwena ki pokere e keyai ki nu nene uburau Mamanuga God nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya mena kawareya kawareya e siyau.

28 Nu kataigibi wetawetara da Mama-nuga God e ebo nuwaiya winetapu nakatapu e mena nota kwarikwarisi-piyamu ragidai ki mu bamamugu gwede ebo ebo baitagisi ki ka Mamanuga God uburoto gwede ki kuduba wirapoto mu bagimaga nene taroto.

29 Iyapana gwedewau Mamanuga God ororeya mena ubupu mu winetapu ki ka e ororeya mena mu e eya nene mete nakatapu kewowena da mu nuwamaga notamaga e Gubagai nuwai notai ki maba wenawagana ki nana. Mu e munuiyoma inako idiwono ki ka e munuiyoma ropani kawaya ki mu paunamugu ka e eya Gubagai yabiri uburono. 30 Iyapana gwedewau e eya nene winetapu ki mu nene e mete wagubu. Ade iyapana gwedewau e mu nene wagubu ki ka e ubupu e eya yabuiya mu iyapana bagi supasupai mete tadebu. Ade iyapana gwedewau e iyapana bagi supasupai tadebu ki ka e eya tanai bagi kawaya ki mu mete tagebu.

Mamanuga God e Keriso pokaiya nu nota kwarikwarisiniyau

31 Nau suwagubuwani yau kuduba ki mibai nu wainapamu ki ka nu denai badidi iwagamu? Mamanuga God nu nene uburau ki ka nima baiyagisi nu raruniyoto? Ki pa mena. 32 Mamanuga God ubupu nu nene kwaewena ka kawaya daganani esida. E eya Gubagai ki e eba wakitapupu ko e ubupu e Gubagai ki wadubu nu nene puyo tapu ki pokere gwedegwede bagibagi kuduba ki e deni mena nu mete negeni. 33 Nima maba uburoto Mamanuga God winenibu ragidai nu wereyakauraniyoto

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yagisi da nu paerenuga mete kina? Ki pa mena, mibai ka Mamanuga
God e eya ubupu nu iyapana bagi supasupai nidibu. 34 Nima maba
uburoto e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi bita negeni?
Ki pa mena, mibai ka Keriso Iyesu e bauwena manako nu nene powena.
Ko eba ki mena, e ade iyawena kipu ubupu karako Mamanuga God e
idai garu deneya tondau. E ka tawiri ogayawa apunai ki pokere e nu
nene uburau Mamanuga God bameya nu yonanuga wagau. 35 Keriso
nu nota kwarikwarisiniyau ki pokere nima maba baiyagisi e nu nota
kwarikwarisiniyau ki notai meyoto puru ewanauwapoto? Bita nu
puruniyoto bo? Midi makari nu puruniyoto bo? Iyapana nu giriniyamu
pasuniyamu ki mu ubumoto nu puruni-moto bo? Wetei nu puruniyoto bo?
Kaikayokayoi idiwomu ki nu puruniyoto bo? Berokoi ebo ebo yabaranugu
bauwagau ki nu puruniyoto bo? Bo po nu bamanugu baiyagisi ki nu
puruniyoto bo? Ae, pa mena. Gwede mosi inako ki eba baiyagisi Keriso
nu nota kwari-kwarisiniyau ki notai meyoto puru. Pa mena. 36 Yona yau
nene ka Mamanuga God e okai wagubu ke;

> ‘Kau pokagere ka nu maramara kemora nawaru po yawateya iwei.
> Iyapana naunuma kwaetagamu papa naumu ki maba nu bamanugu
> mu inako mete kwaetagamu.’

37 Bita ebo ebo yau kuduba nu bamanugu bauwagau ki ka nu eba
kekeraigemei ko nu nota kwarikwarisi-niyau apunai ki e pokaiya ka nu
wata-nugu mena ragiragi kawaya ubumei. 38-39 Nau karako suwagani ki
katai ka nau naigida mena kataisuwagubuwani wetawetara yau kena; Nu
Kaiwawonuga Keriso Iyesu nu nene kwaewena ki pokaiya ka Mamanuga
God nu nota kwarikwarisiniyau ko e notai ki ka gwede mosi eba baiyagisi
bodapoto. Poyo bo iya bo kunuma aneyai bo kunuma kawakawai bo
kunuma kasiyarai bo kunuma kawareya esida bo waira kobaiya erida bo
gwede mo karako bananapemei bo mara ewa bananapamu bo Mamanuga
God e yamanai marai kawai inako ki mo eba baiyagisi e nu nota
kwarikwarisiniyau ki notai meyoto puru. Ki pa mena.

Mamanuga God ade e iyapanaiyoma winetapu ragidai

9 1 Nau ka Keriso e nene ki pokere nau yona mibai mena suwagakani
ko eba berasugakani. Nau rabinaneya badidi sidiyau kabuwasiniyau
ki ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki e mete mibipiyau
da nau eba berasuga-kani. 2-3 Nau nuwani notani maramara nau niya
iyapananiyoma nau wenani eyaka mena ragidai ki mu nuwaboya-maga
wainapakani ade nau rabinani mu nene makariwagau. Mamanuga
God nau tagararasinibena ade nau wadisini-bena e gari tagaiya
kwenusinibena da ki pokaiya mu Keriso sumampena ki ka baganai.
4 Mamanuga God ubupu Diyu ragidai e ebo munuiyoma winetapu tadebu
ade e eya tanai bagi kawaya ki mu kawarimugu kawapu mete iwa. E

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gwaiyabai wagubu ki ka mu nene ade e gorai oragai apunai Mosisi kwebu ki mu mete wadumupu. Mu e si badidi maba tepapamana ki yawatai e mu kabuwa-tapu ade gwaiyaba ebo ebo ki e mete tadebu kaimatana. 5 Diyu ragidai mu ripakwarakwaramuguma ka kunu kerarai ki ragidai. Keriso bauwena iyapana kaina nu maba wenawena ki ka e mu kunumaga ki rabineya wenawena. Keriso e ka gwedegwede kuduba ki debai. E ka ade nu Kawainuga God ki pokere e si nu maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki mibai.

6 Mamanuga God ubupu Diyu ragidai mu bamamugu gwaiyabawena ki ka e paerepupu mibai eba kwaewena bo? Ae, pa mena. Ko iyapana gwedewau kwakwarepu pokaiya tawana Isiraero ragidai wenatagubu ki ka eba mu kuduba Mamanuga God mu winetapu ragidai mibai. 7 Ade iyapana gwedewau mu kwakwarepumaga pokaiya oragai apunai Eburamu e kunui rabineya wenatagubu ki ka eba mu kuduba oragai apunai Eburamu e momai mibai. Pa mena. Mamanuga God ubupu apunu Eburamu sibu, wagubu ke; 'Kau gubagagi Aisiki e mena ewai pokaiya ka kau sigi kawayagisi kawayayagisi.' 8-9 Yona ki ka keyakeyai, ko ki mibai ka yau kena; Mamanuga God ubupu apunu Eburamu gwaiyabapupu, wagubu ke; 'Nau mara winepuwani tapuwani ki marai bai-yagisi ki ka nau ade wirasugani bausugani manako kau wainagi Sera kau gubagagi wenapoto'. E inako wagubu ki pokere apunu Eburamu e ewai kwakwarepu pokaiya wenatagubu ki ka eba mu kuduba e ewai mibai. Pa mena. Iyapana gwedewau Mamanuga God e gwaiyabai wagubu ki pokaiya wenatagubu ragidai ki mu mena ka oragai apunai Eburamu e ewai mibai.

10 Eba ki mena, ko keyakeyai mosi ka ade yau kena; Ridi Rebeka e gubaga-iyoma apeya ki mu mamamaga ka eyaka mena nu ripakwarakwaranuga apunu Aisiki. 11-12 Ko ridi Rebeka e gubagaiyoma nasuruwa apeya mu nene Mamanuga God badidi notapupu ki eba mu wenamaga pokaiya matarawagana ko e ebo nuwaiya wainapupu baganai ki mena pokaiya matarawagana ki nana ka e ridi Rebeka sibu, wagubu ke; 'Tatai uburoto e yowai bigabigai kwaeyogono.' Mu eba wenatagubu ade gwede bagi bo berokoi mo eba kwaetagubu ki makeya ka Mamanuga God ridi Rebeka yona ki sibu manako ki pokaiya ka nu kataigibi wetawetara da Mamanuga God eba mu upi badidi kwaetagubu ki pokaiya mu mo e eya nene winepupu. E ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki mena pokaiya ka e inako kwaewena. 13 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Nau apunu Diyaikapu nota kwarikwarisipuwani ko apunu Iso e nau keipuwani.'

14 Mamanuga God e inako wagubu, ki pokere nu badidi iwagamu? E eba supasupai kwaewena bo? Ae, pa mena. E supasupai mena kwaewena, 15 mibai ka e oragai apunai Mosisi yona yau sibu, wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

'Nau iyapana gwedewau nuwanuwatamana wainapani ki nau mu
nuwanuwatamani.
Ade nau iyapana gwedewau waitatamana wainapani ki nau mu
waitatamani.'

16 E yona ki wagubu ki pokere nu kataigibi wetawetara da ki ka
eba iyapana kaina nu nubo nuwanugu wainapemei bo kwaigemei ki
pokaiya Mamanuga God nu nene kwaewagau ko ki ka e ebo nuwaiya
nuwanuwaniyana wainapiyau ki mena makeya e kwae-wagau. 17 Takari
kawaya ka Mamanuga God tawana Idipi ragidai mu kawai-maga
Pero e nene oka tapu ade sibu wagubu ke; 'Kau apunu kawai uburana
ki nana winenibuwani ki mibai ka yau kena; Kau pokagere ka nau
kasiyarani matarayagisi ade ki pokaiya ka nau sini tawana tawana
kuduba kawayayagisi kayayagisi.' 18 Ki pokere, Mamanuga God iyapana
gwedewau nuwanuwa-tamana wainapiyau ki ka e mu nuwanuwatamini
ade gwedewau wagemamatagamana wainapiyau ki ka e uburoto mu
rabinamaga yadini ragiragi.

19 Wi mosi nau bani sidimuri, iwagi ke; 'Kau nuwegei ki mibai maba ki
ka nu iyapana kaina badidi maba Mama-nuga God e nuwaiya wainapiyau
ki baibigapamu? E ebo nuwaiya waina-piyau ki mena makeya wenawagau
ki ka e badidi maba uburoto nu nidiyoto wirawira?' 20 Wi mosi yona
inako iwagi ki ka nau denai suwagani ke; 'Kabai, kau ka nima da kau
Mamanuga God siyei siyasiya?' Kurari yamanawagau apunai kurari mosi
e ebo nuwaiya wainapiyau ki makeya yamanapoto ki ka kurari ki eba
uburoto yamana apunai ki siyoto, yagisi ke; 'Kau gwede nana nau inako
yamanasinibi?' 21 Kurari yamanawagau apunai nimadi yadini ki ka e ebo
nuwaiya wainapiyau ki makeya kwaeyagisi manako nimadi damu eyaka
mena ki pokaiya kurari apeya yamana-tamini; Mosi ka bagi kawaya
poraga nene ko mosi ka eba bagi asusu yaba-yababa nene.

22 Nau kurari naureya suwagubuwani ki ka pa keyakeyai ko ki mibai ka
yau kena; Mamanuga God e nuwapupui ade e kasiyarai matarawagana ki
nana ka e iyapana oragai bigi kwaetagamawa ki denai bita mu tageyana
ki nana waina-piyawa. Ko e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki
pokere mu bita wadamana yawateya kayatagamawa ki ka e nuwai
mu bamamugu pupuwagawa ki e wirapupu manako kwarisiwena bita
tageyana ki garugaru mu eba tagebu. 23 Ade e tanai bagi kawaya ki mete
matarawagana ki nana ka e nu karako idiwei nu nuwaboyanuga kawaya
daganani wainapupu. E ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere
e ubupu nau karako suwagani yau kwae-wena; Nu gwedewau e ororeya
mena winenibu da nu e tanai bagi kawaya ki wadamana ki nana ki ka e
nu tenibu manako e tanai bagi kawaya ki awana maba nu kawarinugu
kwebu wira. 24 Nu ka e iyapanaiyoma winenibu ragidai. E eba Diyu
ragidai mu mena paunamugu nu kwananibu ko iyapana kwaiyanai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai mu paunamugu ka e iyapana-iyoma nu mete kwananibu.
25 Mama-nuga God e wagubu ki ka oragai apunai Oseya oka yau tapu,
wagubu ke;
'Iyapana gwedewau ki naiya nau iyapananiyoma mu eba tade-
buwani ki karako ka nau iyapananiyoma mu tadeyani.
Ade iyapana gwedewau ki nau eba nota kwarikwarisitamekeya ki
karako ka nau 'nota kwarikwarisi-niyakani ragidai' mu tadeyani.
26 Wata naiya nau iyapananiyoma mu eba tadebuwani wateya, wata
eyaka mena ki rabineya ka nau karako mu tadeyani suwagani ke;
Nau ka wi Mamaga God maramara tondakani apunai ade wi ka nau
mununiyoma.'
27 Oragai apunai Aisaiya e ka tawana Isiraero ragidai mu nene ubupu
e bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; 'Mu ka ropani kawaya naya egi
papateya eba iyabapamana makai ki maba ko Mamanuga God mu eba
ropani iya-tamini. 28 Mibai, madega kauwagau madega posiwagau ka
Mamanuga God garugaru mena e badidi wagubu ki kwaeyagisi iyapana
kuduba bita tageni.'
29 Naiya mena ka apunu Aisaiya yona ade mosi wagubu ke;
'Nu Kaiwawonuga Kasiyarai Kawaya Esida Apunai nu momonuguma
dai eba kwanatapena nakatapena,
ki ka nu momonuguma ewa eba wenatagumpena,
ade tawana Sodomu yo Gomora gogatagubu ki maba nu mete inako
gogaigumpena.'

Tawana Isiraero ragidai eba sumatagubu

30 Karako ka nu badidi iwagamu? Nau suwagani wainapumuri; Iyapana
kwaiyanai ragidai ki ka Mamanuga God e yabuiya supasupai idiwana ki
nana ki yawatai mu eba kwaenepamawa kwaetagamawa ko mu sumamaga
mena pokaiya ka Mamanuga God mu iyapana bagi supasupai tadebu. 31 Ko
tawana Isiraero ragidai ki ka mu mubo kasiyara-maga pokaiya ka mu gora
ki makeya makeya wiwirapamawa da mu gora ki pokaiya Mamanuga
God e yabuiya supasupatagamana ki nana kwaetaga-mawa, ko mu mibai
mo eba banana-mupu. 32 Mu badidi pokere mibai ki eba bananamupu?
Ki mibai ka yau kena; Mu ka mu mubo kasiyaramaga pokaiya
kwaetagamawa ko eba mu sumamaga pokaiya Mamanuga God e yabuiya
supasupatagamana ki nana kwae-tagamawa. Iyapana 'pisipisitamana
bebedai' ki kawareya ka mu pisipisitapu gwemupu manako madanai
daikere sumupu. 33 Bebeda ki nene ka Mama-nuga God e okai wagubu ke;
'Empumuri, nau tawana Saiyoni rabineya bebeda mo winepuwani
kaupuwani.
Iyapana kaiwono manako bebeda ki pokaiya ka mu pisipisitamini
gwepomoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko iyapana gwedewau e sumapomoto ki ka midimama mu eba
waditamini. Pa mena.'

10 1 Kowaniyoma, nau naubo iyapananiyoma tawana Isiraero ragidai
mu nuwaboyamaga waina-pakani ade nau nuwani notani eyaka
mena pokaiya Mamanuga God bameya mu nene gurigurisugakani da e
iya waunai mu tageni.

2 Mu Mamanuga God notapiyamu e nene ragiragi kawaya kwaetagamu
ki nau yabunere mu emitamakani ko mu mibai naigida eba kataitagubu
were kwaetagamu. 3 Mamanuga God badidi maba iyapana tetamiyau
e ebo iyapanaiyoma bagi supasupai mu nakatamiyau ki yawatai mu
eba kataitagubu ko mu mubo supasupatagamana yawatai ki mena
kwaenepiyamu. Nu Mamanuga God e yabuiya bagi supasupai idiwana ki
yawatai nu kabuwanibu ki mu eba mibimupu. 4 Oragai apunai Mosisi gora
tapu ki pokaiya nu Mamanuga God e yabuiya bagi supasupai idiwana ki
marai ka ororeya mena kewowena. Keriso bauwena gora ki koritapupu
ade yawata waunai mo mebu da iyapana gwedewau e sumapomoto ki
mena pokaiya ka Mamanuga God uburoto e eya iyapanai-yoma bagi
supasupai mu tadeni.

5 Iyapana gwedewau wainapiyamu da mu gora pokaiya Mamanuga God
e yabuiya supasupai idiwana ki nana ki mu nene ka oragai apunai Mosisi
oka yau tapu, wagubu ke; 'Iyapana nima gora badidi wagubu ki makeya
makeya kwaewagana wainapiyau ki ka e gora kuduba ki kwaeyogono
pokaiya tondono kaniyono.' 6 Ko nu sumanuga pokaiya Mamanuga God
e yabuiya bagi supasupai idiwana ki nana ka Mama-nuga God e okai
mosi wagubu ke; 'Wi mo eba notapumuri iwagi ke; Iyapana nima yaroto
usi kunumau Keriso yadini kaworoto? Wi inako eba notapiyoi, 7 ade eba
iwagi ke; 'Nima suroto uri waira kobaiya popai ragidai mu bama-mugu
Keriso yadini umunoto?' 8 Nu inako eba iwogomu ko Mamanuga God e
okai wagubu ka yau kena;

'Mamanuga God e yonai ka wi bamagau, wi umunugau, ade wi
rabinagau.'

Suma yonai yau mena ki nu dimaigemei iwei;

9 Iyapana nima e umunui pokaiya matarau wagau ke, 'Iyesu e ka nau
Kaiwawoni', ade e nuwai notai eyaka mena sumapiyau da Iyesu e ka
powena ko Mamanuga God e ade iyapupu kipu ubupu, iyapana nima
inako notapiyau ki ka e iya waunai yadini. 10 Nu nuwa-nuga notanuga
pokaiya sumaigemei ki pokaiya ka Mamanuga God nu iyapana bagi
supasupai nidiyau. Ade nu nubo umununuga pokaiya iwegemei da
'Iyesu e ka nu Kaiwawonuga', nu inako iwegemei ki pokaiya ka e iya
nu negeyau. 11 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Iyapana nima
uburoto nu Kaiwawonuga sumapoto ki ka e midimama eba yadini ko
mibai bananapoto.' 12 Yona ki ka Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nu kuduba yonanuga mibai ka Mamanuga God e yabuiya ka nu kuduba nu kiyabunuga eyaka mena. Iyapana kuduba nu Kaiwawonuga eyaka mena ka e eya mena. Iyapana gwedewau e nene tagisi ki ka e uburoto mu waditamini bagi. **13** Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Iyapana nima yagisi ke; 'Kaiwawoni ke, kau iyasini', nima inako yagisi ki ka Mamanuga God uburoto e waitapoto manako iya waunai kweyoto.'

14 Ko iyapana e eba sumapiyamu ki ka mu badidi maba waita nene e bameya tagisi? Ade mu e yonai eba wainamupu ki ka mu badidi maba e sumapomoto? Ade iyapana dai ki e yonai eba dimatogomono ki ka iyapana badidi maba e yonai ki wainapomoto? **15** Ade e sumapiyamu ragidai eba ubumoto dimatagamana ragidai winetamini tonotamini ki ka mu badidi maba kayatagisi e yonai dimatogomono iwono? Ki pa mena. Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Mamanuga God e yonai bagi kawaya tagamu ragidai bautagamu ki ka nu mamamaigamu.'

16 E yonai tagamawa ragidai mu bautagubu e yonai ki tagamawa ko tawana Isiraero ragidai dai mena eba ropani yona ki mibimupu. Oragai apunai Aisaiya ki nene oka yau tapu, wagubu ke; 'O, Kaiwawonuga, iyapana eba ropani kau yonagi iwagibi ki waina-mupu sumamupu.'

17 Ko baganai, nu dimaigemei iyapana wainapiyamu ki mena pokaiya ka mu rabinamugu suma matarawagau. Ade nu badidi dimaigemei ki ka nu Keriso e yonai bagi kawaya ki mena dimaigemei.

18 Nau karako wi manuniyani; Tawana Isiraero ragidai mu ka Mamanuga God e yonai eba wainamupu ki pokere mu eba sumatagamu bo? Pa mena, mu e yonai wainamupu mibai ka Mamanuga God e okai wagubu ke;

> 'Nau yonani tagamawa ragidai mu kayatagubu tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nau yonani tagamawa iwa.
> Mu badidi tagamawa ki yonai ka iyapana kuduba wainamupu gawarara.'

19 Nau wi ade manuniyani; Tawana Isiraero ragidai mu ka Mamanuga God e yonai eba kataitagubu ki pokere eba sumatagamu bo? Pa mena. Mu e yonai kataitagubu mibai ka oragai apunai Mosisi e takari kawaya yabiri ubupu wagubu ke;

> 'Iyapana kwaiyanai pa asusu idiwu ragidai ki ka nau yonani mu tadeyani manako mu bamamugu wi nuwaroroiwagi.
> Katai bamamugu pa mena ragidai ade notababa idiwu ragidai ki ka nau yonani mu kataitagisi manako wi nuwaga mu bamamugu pupuyagisi.'

20 Ki eweya ka oragai apunai Aisaiya yabarayabara ubupu yona matarau wagubu ke;

> 'Iyapana nau kwaeneni eba kwae-tagamawa ragidai ki mu nau bananasinimupu,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ade iyapana nau nene eba tagamawa ragidai ki mu bamamugu ka
nau matarasugubuwani.'
21 E iyapana kwaiyanai ragidai mu nene inako wagubu ko tawana
Isiraero ragidai mu nene ka e wagubu ke; 'Mu waratamana ki nana
ka nau maramara kemora nawaru mu nawanamaga tondekeya ko nau
umununi ki mu eba wadumupu ko mu gagayasinimupu.'

Diyu ragidai eba ropani Mamanuga God sumamupu

11 1 Nau karako wi ade manuniyani wainapumuri; Mamanuga
God e eya iyapanaiyoma Isiraero ragidai ki e deni mena mu
tagararatapu kamaditapu bo? Ae, pa mena. E mu eba kamaditapu. Nau
Poru nau ka mibai tawana Isiraero ki taubanuwai mosi. Nau ripakwara-
kwarani ka oragai apunai Eburamu ade nau kununi ka Bendimani.
2 Mamanuga God e eya iyapanaiyoma ki e ororeya mena e eya nene
winetapu ragidai ki mu e eba kamaditapu. E okai rabineya oragai apunai
Eraidiya nene badidi wagubu ki wi kataigau. Mara mosi ka apunu
Eraidiya ubupu manako Mama-nuga God genepupu da e tawana Isiraero
ragidai giritamana pasutamana ki nana sibu, wagubu ke; 3 'Kaiwawoni,
tawana Isiraero ragidai ubumpu kau bonanagi wainapamawa tagamawa
ragidai kuduba namutampu gawarara. Mu kau tagararanimpu ade nu
papa kau nene puyo pasumei watai ki mu mete koritamupu. Karako
nau niya mena tondakani kau yonagi suwagakani ko mu ubumu nau
mete susinimana po kwaetagamu.' 4 Oragai apunai Eraidiya inako
wagubu ko Mamanuga God denai e badidi sibu? E sibu, wagubu ke; 'Nau
naubo iyapananiyoma momorapa Bara eba tepapiyamu ragidai kuduba
7,000 ki nau winetapuwani nau naubo nene nakatapuwani ika idiwu.'
Mamanuga God e ubupu oragai apunai Eraidiya inako sibu, 5 ko ki maba
karako ka e mete ubupu e ebo iyapanaiyoma eba ropani inako mete
winenibu. Nu paere-nuga ki denai bita nubo wadamana ko nu bitanuga
ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi e eya
nene nakanibu idiwei. 6 Nu eba gwede bagi mosi e nene kwaigibi da e
ki denai nu winenibu e eya nene nakanibu. Pa mena. Ko e ebo nuwaiya
wainapupu da baganai ki pokere e inako kwaewena manako deni mena
nu wadinibu bagi. Nu gwede bagi mosi e nene kwaigumpena manako
ki denai e nu wadinibena bagi ki ka e ebo nuwai notai kawaya nu
bamanugu ki mibai pa mena kororai.
7 Karako badidi? Nau nidiyani wainapumuri; Tawana Isiraero ragidai mu
mubo kasiyaramaga pokaiya gwede kwaenepamawa iwa ki mibai mu eba
bananamupu ko mu paunamugu ka Mamanuga God nu winenibu ragidai
eba ropani ki nu mena mibai ki banana-mipi. Nu iyapananuguma dai ki ka
mu wenagumaga bodamupu ki pokere Mamanuga God mu nene wagubu ki
mu eba wainamupu. 8 Mamanuga God e okai mu nene wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘E mu nuwamaga notamaga gudui umapu da mu katai mo eba
kataitagisi,
ki pokere naiya mena idiwa kebomawa da karako ka mu yabu
tamiyamu, yabu tamiyamu ko gwede mo eba empiyamu;
Wainapiyamu, wainapiyamu ko mibai mo eba wainapiyamu.’
9 Oragai apunai Dewida e ka tawana Isiraero ragidai mu nene yona yau
wagubu ke;
‘Mu poragatagamu ki nau nuwaneya mu mamamamaga ki denkoe
maba wirayagisi mu muga waditamini ade mu kerapumugu
pisipisitamini da mu gwepomoto bita yadini.
10 Nau nuwaneya sisipu mu yabu-maga kenepoto da mu mibai eba
empomoto ade mu bitamaga kawarapiyamu ki mu tagamugu
tauniyono da mu maramara dudutogomono iwono.’
Oragai apunai Dewida mu nene inako wagubu, 11 ki pokere nau
kawareya wi ade manuniyani; Diyu ragidai mu bigimaga pisipisitapu ki
ka mu deni mena gwemupu bo? Pa mena, mu eba deni mena gwemupu
ko mu paeremaga ki pokaiya ka Mamanuga God ubupu iyapana
kwaiyanai ragidai iya tagebu da Diyu ragidai nuwarorotagamana manako
iya ki mete kwaenepamana ki nana. 12 Diyu ragidai bigitagamawa
kebomawa ki pokaiya ka Mamanuga God wirawena iyapana kuduba
tawana tawana idiwu ki mu waditapu bagi. Diyu ragidai puyo naiya
wadumupu ki puyoi mu kaumupu manako mu paeremaga ki pokaiya ka
Mamanuga God ubupu puyo bagibagi iyapana kwaiyanai ragidai tagebu.
Ko ki ka ade maraitau erida; Diyu ragidai kuduba aita ewa mu notamaga
wira-yagisi manako iyapana kwaiyanai ragidai mete ewapuru dibipomoto
ki makeya ka Mamanuga God e puyoi bagi kawaya esida ki matarayagisi.

Iyapana kwaiyanai ragidai badidi maba iya wadumupu

13 Karako ka iyapana kwaiyanai ragidai wi yonaga nau suwagani;
Wi nene ka Mamanuga God nau tonosinibu ki pokere nau e upi tegebu
wi paunagau makeya makeya kwaesugakani ki ka nau midimama eba
wainapakani ko yabarayabara upisugakani. 14 Nau upini kwaesugakani
ki pokaiya ka nau nuwaneya nau niya iyapananiyoma Diyu ragidai mu
rabinamaga tepapani da mu wi iyaga waunai ki empomoto ki ka mu dai
mete notamaga wirayagisi da Mamanuga God mu iyatamini. 15 E ubupu
Diyu ragidai tagararatapu ki pokaiya ka e ade ubupu iyapana tawana
tawana kuduba naiya e iyaraiyoma idiwa ki mu wiratapu e eya iyapanai-
yoma tadebu. Ko aita ewa Diyu ragidai mete notamaga wirayagisi da
Mama-nuga God mu ade tetamini e gari rabineya nakatamini ki makeya
ki ka gwe iyapana popai ragidai ade iya-tagubu kimpu ubumpu ki maba.
16 Nau keyakeyai ki mo suwagani wainapumuri; Iyapana kokorau
maura amotana tepomoto puyo Mamanuga God kweyomoto ki ka kokora

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki kuduba mete e nene. Ade ripa mo witai Mama-nuga God nene ki ka ripa ki naurai ade ragai kuduba mete e nene.

17 Mamanuga God e ripa mewara-pupu ki ragai dai ka e purupupu isiya-pupu manako ripa kudubai dai mu ragimaga ki e tepupu ripa mewarapupu ki naureya dibipupu manako sidara-pupu siwisiwipupu. Ripa kudubai ki kena ka keyakeyai ko ki mibai ka wi iyapana kwaiyanai ragidai. Ade ripa mewarapupu ki mete keyakeyai ko ki mibai ka Diyu ragidai. Mamanuga God wi tenibu ripa mewarapupu ki naureya dibinibu da wi siwiga wenawena manako karako ka wi ripa ki pokaiya iyaigubu ade ripa ki kasiyarai negeyau ki pokaiya e naureya idiwu. 18 Ki pokere wi ripa mewarapupu ki ragai dai kaikira-tagubu emitamuri ki ka wi mu eba wereyakauratamuri bo wi wiga yabara kawakawaraiwagi. Wi ka eba ripa ki witai da wi yabara kawakawaraigamana ki nana ko wi ka pa ripa ki ragai. Wainapumuri; Ripa witai uburau ripa naurai ade ripa ragai kuduba togipiyau, ko eba ripa ragai uburau ripa witai ki togipiyau. Pa mena.

19 Ko wi bani inako wainapiyamu, iwagamu ke; 'Mamanuga God ripa mewarapupu ki ragai oragai dai puru-pupu da wata ki nu wadimipi.' 20 Ki mibai, ko ade wainapumuri; Diyu ragidai mu ka Mamanuga God eba sumamupu ki pokere e mu purutapu, ade wi ka e sumamupu ki pokere mu watamaga ki e wi negebu da wi karako e naureya idiwu. Ko e wi nene kwaewena ki pokaiya wi eba yabara kawakawara-iwogoi ko Mamanuga God e kudeya wainapiyoi, 21 mibai ka ripa ragai gwiyapupu apunai wi gwiyaniyana ki nana ki kasiyarai e mete wadubu.

22 Keyakeyai yau pokaiya ka nu kataigibi da Mamanuga God e ka bagi mena kwaewagau ki apunai ko e ka ade bita ragiragi mete negeyau ki apunai. Diyu ragidai mu mubo bigimaga pokaiya paeremupu gwemupu ki mu bamamugu ka e bita ragiragi tagebu ko wi bamagau ka e bagi mena kwaewena. Wi e nuwaiya badidi wainapiyau ki mena makeya makeya kwaiwogoi yamoi ki ka e bagi mena wi bamagau kwaeyogono yarono. Ko wi paerepumuri ki ka e ripa ragai gwiyapiyau ki maba wi mete gwiyaniyoto. 23 Diyu ragidai mu suma-maga kauwena ki mu notamaga ade wirayagisi da mu sumatogomono ki ka Mamanuga God mu tetamini mu wata-maga oragai ki watamugu watamugu dibidibitamini sidarapoto wenatagisi, mibai ka mu ade dibitamana ki kasiyarai e mete wadubu. 24 Wi iyapana kwaiyanai ragidai ki wi ka ripa kudubai ragimaga purumupu ki maba. Ko Mama-nuga God wi tenibu e eya ripai mewara-pupu ki naureya dibinibu wenaigubu. Wi ka eba ripa ki e eya ragai ki pokere e wi tenibu inako dibinibu ki ka ragiragi kawaya ko Mamanuga God e kasiyarai pokaiya ka e ubupu wi nene inako kwaewena. Ko Diyu ragidai mu ka ripa mewarapupu ki e eya ragaiyoma kaikiratagubu ki pokere Mamanuga God ragai ki ade tetamana ripa ki naureya ade dibitamana ki yawatai ka eba ragiragi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamanuga God iyapana kuduba nu nuwaboyanuga wainapiyau

25 Kowaniyoma, nau yonani weke-wekei mosi karako suwagani
wainapu-muri. Wi yona yau wainapumuri ki pokaiya ka wi kataiwagi da
wi wiga kataiga ka eba kawaya. Nau yonani ka yau kena; Tawana Isiraero
ragidai Mamanuga God tagararamupu wagemamatagamu idiwu ki ka
mu eba maramara inako idiwono kaiwono. Pa mena. Mamanuga God
uburoto iyapana kwaiyanai e ebo winetapu ragidai ki kwanatamini e gari
rabineya nakatamini kewoyagisi makeya ki ka Diyu ragidai mu notamaga
mete wirayagisi da mu e sumapomoto. 26 Mara ki makeya ka tawana
Isiraero ragidai kuduba iya waunai yadini. Mamanuga God e okai mu
nene wagubu ke;

> ‘Nu Iya Negeyana Apunai tawana Saiyoni were baiyagisi.
> E baiyagisi ki ka e oragai apunai Diyaikapu e momoiyoma ki mu
> paeremaga kuduba surupoto.’

Ade e okai mosi wagubu ke;

27 ‘Nau mu bigimaga surupani makeya ki ka nau gwaiyaba waunai mu
tadeyani.’

28 Iyapana kwaiyanai ragidai wi iya waunai wadamana ki nana ka Diyu
ragidai Mamanuga God e yonai bagi kawaya ki tagararamupu karako
e iyaraiyoma idiwu. Ko Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da
baganai ki pokere mu ripakwarakwaramuguma pokamugere ka mu ade
Mamanuga God e kowaiyoma. 29 Mamanuga God e naiya mena iyapana
gwedewau mu waditamana bagi ki nana winetapu ki ka e mu waditamini
bagi, mibai ka e badidi gwaiyabawena ki e eba wirapoto ko makeya
makeya kwaeyagisi. 30 Iyapana kwaiyanai ragidai wi ka naiya Mamanuga
God e umunui kwenu-mupu. Ko karako ka Diyu ragidai e umunui
kwenumupu manako mu paeremaga ki pokaiya ka Mamanuga God wi
nuwanuwanibu ade wadinibu bagi. 31 Mamanuga God wi nuwanuwa-
niyana ki nana ka Diyu ragidai karako e tagararamupu. Ko mu e
tagararamupu ki pokaiya e ubupu wi nuwanuwanibu ki maba aita ewa ka
e uburoto mu mete inako nuwanuwatamini. 32 Mamanuga God uburana
iyapana kuduba nu nuwanuwaniyana ki nana ka e nu notanuga wirapupu
da nu e umunui kwenupemei manako dibura maba rabineya idiwei.

Mamanuga God si tepapamu

33 Mamanuga God e bameya ka puyo ebo ebo posiwena uburau. E notai
ade e katai ka kawaya daganani esida. E badidi notapiyau ade e badidi
purupiyau ki ka iyapana nu kwaitana eba iwagamana mamatara makai.
Ade e badidi kwae-wagau ki mibai ka iyapana kaina nu kwaitana eba
kataigamu. 34 E okai mo wagubu ke;

> ‘Iyapana nima Mamanuga God e nuwai notai kataiwena? Pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyapana nima Mamanuga God siyoto yadini supasupa. Pa mena.
35 Iyapana nima gwede mo Mamanuga God nida kwebu da e aita
suruwa denai wirapoto kweyoto? Pa mena.'
36 Mibai e ka gwedegwede kuduba yamananibu ki apunai. E pokaiya
ka gwedegwede kuduba matarawena ade e eya nene ka nu kuduba
idiwei. Mama-nuga God tanai bagi kawaya apunai e si nu karako
maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki mibai.

Nu Mamanuga God yabuiya badidi maba idiwomu

12 1 Ki pokere kowaniyoma, nau yonani yau ragiragi kawaya
nidiyani ki wi wainapumuri; Mamanuga God nu kawaya
daganani nuwanuwa-nibu ki pokere iyapana papa pasumu puyo
Mamanuga God kweyamu ki maba ka wi mete kina karako wi iyaga
kuduba e puyo kwemuri. Ko eba mu papa naumu ki maba wi iyaga e
kwemuri ko wi nuwaga notaga eyaka mena e mena notapiyoi idiwoi da
e wi mamamaga yogono ki ka wi puyoga mibai. Wi inako kwaiwogoi
ki ka wi mibai Mamanuga God e si tepapiyamu. 2 Wi ka iyapana kaina
ko wi kowaguma yewe wairau badidi maba kwaetagamu ki wi eba
niniyatamiyoi ade mu kwaetagamu ki kawareya makeya makeya eba
kwaiwogoi. Wi rabinagau Mamanuga God e gudui kwaipumuri da e
wi notaga deni mena wirapoto manako wi iyaga oragai ki wi tagagau
kayayagisi ade iya waunai ki baiyagisi wi rabinagau wata yadini. Wi
inako kwaiwagi ki ka Mama-nuga God e nuwaiya badidi wainapiyau bagi
ade e nuwaiya badidi mamama-piyau ade e empiyau da kewanai, e nuwai
notai inako ki kuduba wi mete kataiwagi.
3 Mamanuga God nau puyoni deni mena tegebu ki pokaiya ka nau
karako wi nidiyani wainapumuri; Wi eba yabara kawakawaraiwogoi
ko Mamanuga God e iyapanaiyoma paunamugu wi eyaka eyaka
wataga kabuwanibu ki wi wibo sumaga negebu ki pokaiya wi wiga
rabinagau kwaenepumuri weupumuri empumuri. 4 Nau keyakeyai mo wi
kabuwaniyani wainapumuri; Nu midinuga kwakwarepunuga ka eyaka
mena ko nu idanuga bo nu kerapunuga bo nu yabunuga inako ki mu
ka ropani kawaya, ade mu eyaka eyaka upimaga ka mete ebo ebo. 5 Ki
maba, nu iyapana ka ropani kawaya ko Keriso nu tenibu e eya naureya
nu dibinibu. E upi ebo ebo negebu ko e naureya ka nu kuduba ewapuru
eyaka mena. 6 Mamanuga God nu eyaka eyaka wadinibu bagi puyo
ebo ebo negebu ki pokere e puyo badidi negebu ki nu eba kaupamu ko
e wadinibu bagi ki kasiyarai pokaiya ka nu makeya makeya upigomu.
Iyapana mosi Mamanuga God e bonanai wainapana wagana ki puyoi
wadubu ki ka e sumai ki kawayai makeya uburono dima-yogono.
7 E bigabiga upi kwaewagana ki puyoi wadubu ki ka e bigabiga upi
kwaeyogono, ade e iyapana kabuwa-tamana ki puyoi wadubu ki ka e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyapana kabuwatamono. 8 E iyapana togitamana kasiyara tageyana ki puyoi wadubu ki ka e upi ki kwaeyogono, ade e iyapana werenatamana ki puyoi wadubu ki ka e eba kapoiyogono ko iyapana deni mena waitatamono. E yabiyabiri uburana ki puyoi wadubu ki ka e eba pa tondono ko ragiragi kawaya upiyogono, ade e iyapana nuwasiyasiya nene kwaetagamu ragidai ki mu nuwa-boyamaga wainapana waitatamana ki puyoi wadubu ki ka e eba ungwero-gweroroyogono ko ramataramata e kowaiyoma waitatamono.

9 Wi nuwaga notaga eyaka mena pokaiya deni deni nota kwari-kwarisiwogoi idiwoi ko eba wi umunuga mena iwogoi. Berokoi kuduba ki wi deni mena tagararapumuri ko gwede bagi kuduba ki wi wadumuri doko. 10 Wi ka Keriso e iyapanaiyoma ki pokere deni deni kwayuba kasiwara-iwogoi ade wiwira kasiwaraiwogoi. 11 Wi nuwaga notaga eyaka mena Mamanuga God e upi kwaiwagamana notapiyamu ki ka wi midiga eba toga-yagisi ko ragiragi kawaya upiwogoi nu Kaiwawonuga e bigabigai kwaiwogoi. 12 Mamanuga God e puyo wi nene tapu nawanai idiwu ki mena wi notapiyoi mibi mamamai idiwoi. Bita midi makari ade nuwaboya wi bamagau baiyagisi ki ka wi kwarisiwagi wi watagau mena idiwoi ade maramara Mamanuga God bameya guriguriwogoi. 13 Mamanuga God e iyapanaiyoma dai ki mu gwede-gwede nene babatagamu emitamuri ki ka wi mu waitatamuri, ade iyapana kudubai dai ki wi bamagau baitagisi ki ka wi mu diriwamaga kwaiwagi waitatamuri.

14 Iyapana dai baitagisi wi girinimoto pasunimoto ki ka wi denai eba kwaiwagi ko Mamanuga God simuri da e mu waditamini bagi. 15 Iyapana mosi mamamawagau ki ka wi e mete dibipu-muri mamamaiwagi, ade iyapana mosi yadi kirau ki ka wi e mete dibipumuri ewapuru yadi wadumuri. 16 Eba nuwarara tagarara idiwoi ko kwayuba kasiwaraiwogoi idiwoi, ade eba wi yabiyabiri upi wadumupu ki pokaiya yabara kawakawaraiwogoi ko kwarisiwagi bigabiga upi ki mete kwaiwogoi. Wi eba notapiyoi da gwedegwede kuduba ki wi kataigubu kewowena. Wi inako eba notapiyoi.

17 Iyapana mosi baiyagisi wi girini-yono pasuniyono ki ka wi denai berokoi mo e bameya eba kwaiwagi. Iyapana badidi wainapiyamu da bagi supasupai ki mena wi makeya makeya kwaiwogoi. 18 Wi iyapana kuduba mete ewapuru nuwabagi rabineya idiwana ki nana ka wi naigida mena idiwoi kwaenda nuwabagi ki wi pokagere giriyagisi ewanauwayagisi. 19 Kowaniyoma, nau nidiyani wainapumuri; Iyapana bera berokoi wi bamagau kwaetagisi ki ka wi wiga eba ubumuri ki denai kwaiwagi ko mu badidi kwaetagubu ki wi Mamanuga God e idai rabineya nakapumuri da e eya nuwapupui ki uburoto denai kwae-yagisi. Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘Nu Kaiwawonuga wagau; Iyapana berokoi kwaetagamu ki bimbinai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaesugana apunai ka nau ade bita mu tageyana apunai ka mete nau.' 20 Wi
wiga denai eba kwaiwagi ko Mamanuga God e okai mosi badidi wagubu
ki mena kwaiwagi. E okai ki wagubu ke; 'Kau iyaragi wetei meyau ki kau e
bani kwei, ade e awana gobai wagau ki kau e awana mete kwei. Kau inako
kwaenuwagi ki kau mata omakai yabere yabere ki maba e debaiya nakapiyei
urau da e midimama yadini.' 21 Berokoi wata eba kwemuri kwaenda e
rauruniyoto ko wi bagi mena pokaiya berokoi raurupumuri.

Waira yau kodirerei mu kobamugu idiwana ki nana

13 1 Wi kuduba waira yau kodirerei ragidai mu umunumaga wadoi
mibai ka waira yau kawakawai mu ka eba mu mubo kasiyaramaga
pokaiya upi ki wadumupu ko Mamanuga God ubupu mu upimaga ki tagebu.
Tawana tawana kodirerei kuduba ka Mamanuga God mu nakatapu, 2 ki
pokere iyapana gwedewau waira yau kodirerei tagarara-tamiyamu ki ka
Mamanuga God badidi kwaewena ki mu mete tagararapiyamu manako
ki pokaiya ka mu muga midi-maga pasumu. 3 Iyapana gwedewau bagi
mena kwaetagamu ki ka mu kawakawai ragidai ki mu kudumugu eba
wainapomono. Ko iyapana gwedewau berokoi kwaetagamu ki ka mu
kawakawai ragidai mu kudumugu mete wainapomono. Ki pokere nau
suwagani wainapumuri; Wi kawakawai ragidai ki mu kudumugu eba
waina-pamana wainapiyamu ki ka wi bagi mena kwaiwogoi idiwoi manako
kawakawai ragidai ki wi eminimoto wi werega tagisi. 4 Waira yau kodirerei
ragidai mu ka wi bagiga nene Mama-nuga God upi ki tagebu. Ko wi gwede
mo berokoi kwaiwagi ki ka wi kawa-kawai ragidai ki mu kudumugu
wainapiyoi mibai ka mu audamaga pa asusu eba temupu. Mu ka Mamanuga
God e bigabigaiyoma iyapana wade supasupatamana ki nana nakatapu ki
pokere iyapana gwedewau bera berokoi kwaetagisi ki ka kawakawai ragidai
ki ubumoto denai bita mu tageni. 5 Ki pokere waira yau kawakawai ragidai
mu kobamugu idiwoi ade mu umunu-maga wadoi. Eba mu bita negemana
ki kudumugu wainapiyoi were umunu-maga wadoi ko wi rabinagau nidiyau
wirawira ki kabuwaniyana da wi ka baganai ki pokere wi inako kwaiwogoi.
6 Ade waira yau kodirerei mu bamamugu wi wairaga ki denai takesi mete
tamoi. Mu upitagamu ki ka mu Mamanuga God e upi kwaetagamu ki pokere
wi takesi mu bamamugu tamuri ki ka supasupai kawaya. 7 Gwedegwede
kuduba kawakawai ragidai mu nene ki wi mu tagemuri; Wi wairaga denai
takesi tamana tagisi ki wi takesi tamuri ade mu denai mosi wadamana ki
nene tagisi ki wi ubumuri mu tagemuri. Wiwiratamana ragidai ki wi wiwira-
tamiyoi ade simaga tepapamana ragidai ki mu simaga wi tepapiyoi.

Nu deni deni waita kasiwaraigomu

8 Iyapana gwede mosi negebu ki suruwai kau bamageya tondau ki kau
denai garugaru mena wirapi kwei ko eba nawananugowa ewa kweyana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki nene notapiyowa tondowa. Kau eyaka mena yau mena kwaenuwagi;
Kau waretagi mete deni deni nota kwari-kwarisigamana ki notai
notapiyowa, mibai ka iyapana nima e waretai nota kwarikwarisipiyau ki
ka e gora kuduba badidi wagubu ki makeya makeya mete kwaewagau.
9 Gora ka ropani kawaya. Gora mosi wagubu ke; 'Ridi yo apunu, wi eba
rauru kawakawara kasiwaraiwagi.' Ade mosi wagubu ke; 'Kau waretagi
eba mini poyo.' Ade mosi wagubu ke; 'Kuwa eba kwaenugowa.' Ade
mosi wagubu ke; 'Gwedegwede kau waretagi nene ki kau eba yabu
gedegedepi.' Gora yau ade dai mete uburau ki mu kuduba ka baganai ko
mu kuduba ka gora kawaya karako suwagani yau rabineya; 'Kau kiya
nene wainapiyei ki maba kau kowagiyoma mu nene mete wainapiyowa
nota kwarikwarisitamiyowa.' 10 Ki pokere iyapana nima e waretai
nota kwari-kwarisipiyau ki ka e berokoi mosi e waretai bameya eba
kwaeyagisi. E waretai nota kwarikwarisipono tondono ki pokaiya ka e
gora kuduba ki mibai mete matarapiyau ki kena.

11 Wi deni deni inako nota kwari-kwarisigamana idiwana ki mibai
ka wi kataigau da mara rogobiwagau. Wi oro wadamu ragidai karako
yabuiwagi kimuri ubumuri mibai ka wi Iyesu wauneya sumamupu
makeya ki ka e iya waunai negeyana ki marai rowarowaitau ko karako
ka mara ki wana rogobiwena nu bamanugutau yewena. 12 Nawaru dumai
tarana kwaewagau. Sisipu waunitau kewoyagisi ki pokere sisipu berai
kuduba ki nu deni mena kama-damu manako piyara ragidai bidara
eba wadamana tatamai umamu ade ta yo auda mu idamaga tepiyamu
ki maba ka nu mete kina tanai ki tatamai mena yadamu umamamu.
13 Nu ka nawarau idiwei ragidai ki pokere nu gwede mosi sisipu gwaiya
eba wekepamu ko bagi supasupai mena kwaigomu. Iyapana poraga
kawareya awana suwakarai kubamu yabaramaga babawagau bo taku
maba igida yauda asusu iwu bo midimama berai ebo ebo kwaetagamu bo
yawiratagamu bo nuwarorotagamu, bera kudubi kwaki inako ki mo nu
eba kwaigomu. 14 Ko nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e iyai ki wi wadumuri
sipuma bo goragora umemei ki maba wi naurigau umamuri. Wi midiga
kwakwarepuga taininiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki diriwai wi eba
kwaiwogoi ko nota ki kuduba deni mena wi tagagau kwenupu-muri
notagogapumuri.

Nu sumanuga eyaka mena ragidai eba tadeyamu siyasiya

14 1 Iyapana mosi e sumai eba kawaya wi bamagau baiyagisi ki ka
wi e diriwai kwaiwagi bananapumuri ko eba e badidi wainapiyau
kaisiwagau ki pokaiya e empumuri wereyakaurapu-muri. 2 Iyapana
mosi sumawagau e sumai ki pokaiya ka e kaisi eba kwae-wagau ko e
bani asusu kupau. Ko iyapana mosi e sumai ka eba kawaya ki pokere e
bani dai kaisipiyau manako kusura mena kupau. 3 Papa yo bani asusu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kupau apunai ki eba uburoto e waretai kaisi kwaewagau apunai ki wereyakaurapoto. Ade kaisi kwaewagau apunai ki eba uburoto e waretai papa yo bani asusu kupau apunai ki pari wirawirapoto siyoto, yagisi ke; 'Kau paerepiyei.' E inako eba yagisi mibai ka Mamanuga God e yabuiya ka e waretai ki baganai. 4 Kau waretagi kau biga-bigagi apunai maba tondibena ki kau e pari wirawirapena ka baganai. Ko karako ka e apunu kawai mosi e bigabigai kwaewagau ki pokere kau uburana e pari wirawirapana ka eba baganai. Kau waretagi supasupai kwaewagau bo paerepiyau ki e kawai e mena uburoto e kabuwapoto. Ade nu kataigibi kewo-wena da nu Kaiwawonuga e madaneya uburau e togipiyau ki pokere e eba paerepoto.

5 Iyapana mosi e ebo notai pokaiya wainapiyau da Mamanuga God e si tepapamana marai ka mara kawai eyaka mena ko ade iyapana mosi e wainapiyau da Mamanuga God e si tepapamana marai ka mara asusu. Ki ka eba gwede mete kina, ko mu eyaka eyaka ka mu mubo notamaga pokaiya naigida mena notapomono wetawetara were kwaetogomono. 6 Iyapana nima mara eyaka mena ki nene wainapiyau ki ka e Kaiwawonuga wiwirapana ki nana inako kwaeyogono. Ade iyapana nima papa yo bani asusu kupau ki e mete kina ka nu Kaiwawonuga wiwirapana ki nana inako kwaeyogono mibai ka e bani ki kuduba nene Mamanuga God paraupiyau. Iyapana nima bani dai kaisipiyau ki e mete kina ka nu Kaiwawonuga wiwirapiyau ade Mama-nuga God paraupiyau. 7 Iyapana mosi e notai eba yogono ke; 'Nau naubo nene mena tondoni,' bo yogono ke; 'Nau naubo nene mena posugani.' E notai inako eba yogono. 8 Nu idiwei ki ka nu Kaiwawonuga e nene idiwei ade nu popoigamu ki ka nu mete Kaiwawonuga e nene popoigamu. Ki pokere, nu iyaiya idiwomu bo nu popoigamu ki ka asusu, mibai nu ka Kaiwawonuga e nene.

9 Keriso e ka iyapana iyaiya ade popai kuduba nu ewapuru Kaiwawo-nuga uburana ki nana powena ade iyawena kipu ubupu, 10 ki pokere kau nima kusura mena kupei ki kau gwede nana uburei kau waretagi pari wirawira-piyei? Ade kau nima papa yo bani asusu kupei ki kau gwede nana uburei kau waretagi wereyakaurapiyei? Nu kuduba ka aita ewa Mamanuga God e yabareya ubumamu manako e uburoto e idai gurai nu kuduba naurinugu ugwadini-yoto ragiragi. 11 Mamanuga God e okai wagubu ke;

> 'Nu Kaiwawonuga wagau; Nau ka maramara tondakani apunai ki pokere nau suwagakani ka mibai;
> Iyapana kuduba nau yabaraneya kwarisitagisi mu ramatamaga kawareya ubumoto manako mu umunumaga pokaiya tagisi ke;
> Kau mena ka Mamanuga God mibai.'

12 Mamanuga God e okai inako wagubu ki pokere wainapumuri; Mara baiyagisi da nu kuduba Mamanuga God e yabareya ubumamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako nu eyaka eyaka badidi kwaigemeya ki nu e matarau
siyamu ko mo eba wekepamu.
13 Ki pokere wainapumuri; Naiya ka nu kowanuguma mete idanuga
gurai deni deni ugwe kasiwaraigemeya idiweya ko karako ka nu bera ki
kamadamu manako nota yau mena notapomu; 'Nau badidi kwaesugakani
ki pokaiya nau waretani pisipisipakani da e sumai nau pokanere
giriyagisi ki ka nau badidi kwaesugakani ki kuduba e nene kamadani.'
14 Nau ka nu Kaiwawonuga Iyesu e naureya tondakani ki pokere nau
kataisugubuwani wetawetara da bani kuduba ki mo eba bigibigi. Ko
iyapana mosi e rabineya wainapiyau da bani mosi ka bigibigi ki ka
e mena bameya ka bani ki bigibigi. 15 Ki pokere wi kowaguma bani
kaisimupu ki bani wi mu yabumugu kupumuri eminimoto manako mu
sumamaga ki pokaiya giriyagisi ki ka wi kowaguma ki wi eba nota
kwarikwarisitamiyamu ko wi mu giritamiyamu. Keriso mu nene mete
powena ki pokere wainapumuri; Wi bani kupamana da ki pokaiya
wi kowaguma mu iyamaga giriwagana kudeya ki ka wi naigida
mena empiyoi popo were kupoi kwaenda mu iyamaga giriyagisi.
16 Gwedegwede kuduba wi wiga wainapiyamu da baganai ki wi mu
yabumugu naigida mena notapiyoi were kwaiwogoi kwaenda mu
ubumoto wi upiga badidi kwaigubu ki berokoi siyomoto.
17 Nau yona mibai wi nidiyani wainapumuri; Nu Mamanuga God e
gari rabineya kaiwana idiwana ki ka eba nu bani kupemei bo kaisipemei
bo awana kubemei bo eba kubemei ki pokaiya da nu ki kawareya
iwogomu. Ko ki ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya
negebu da nu bagi supasupai nuwabagi rabineya mibi mamamai idiwana
ki nana ki mena pokaiya. 18 Iyapana gwedewau Keriso e nene inako
kwaetagamu idiwu ki ka Mamanuga God mu mamamamaga yagisi ade
mu kowamuguma ki mete mu weremaga tagisi.
19 Ki pokere wainapumuri; Nu nuwanuga notanuga eyaka mena ki
pokaiya nu kowanuguma mete deni deni togi kasiwaraigomu da nu
ewapuru mena nuwabagi rabineya idiwomu. 20 Mamanuga God gwede
bagi kawaya wi nene kwaewena ki wi eba bani kupamana bo eba
kupamana ki yonai pokaiya giripumuri pasumuri. Bani kuduba ka bagi
mena nu kupamana ki nana ko nu bani ki kupamu manako ki pokaiya
nu kowanuguma pisipisitamamu da mu sumamaga kauyagisi ki ka nu
paerepemei.
21 Nu supasupai kwaiwagamana ka yau kena; Kau waretagi papa
kupana bo awana 'waeni' kubarana ki e wainapiyau da ki ka eba baganai
ki kau e yabuiya papa ki eba kupi ade awana 'waeni' ki mete eba kubari
kwaenda e sumai ki pokaiya kauyagisi.
22 Ki pokere kau nima wainapiyei da kau papa bo bani asusu kupana,
ki ka baganai kau kupi. Ade kau nima wainapiyei da kau kaisigi mete

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kina, ki ka mete baganai kau kaisi tondowa. Ko kau badidi wainapiyei
ki kau rabinageya mena notapiyowa Mamanuga God mena sumapiyowa
were kwaenugowa ko eba kau waretagi kau kwaenugei ki kawareya e
mete kwaewagana ki nana siyowa. Iyapana nima e rabineya eba siyau
wirawira ade e badidi wainapiyau baganai ki e makeya makeya kwae-
wagau ki ka e mibi mamamai tondono. 23 Ko iyapana nima e notai apeya
apeya pokaiya bani kupau ki ka Mamanuga God uburoto e siyoto, yagisi
ke; 'Kau paerepipi', mibai ka e bani kubabu ki ka eba e sumai pokaiya
bani ki kubabu ko e notai apeya apeya pokaiya kubabu. Gwedegwede
kuduba nu sumanuga pokaiya eba kwaigemei ki ka nu Mamanuga God e
yabuiya paerepemei.

15 1 Nu gwedewau sumanuga kawaitau ki ka nu kowanuguma
sumamaga eba kawaya ki mete waita-tamomu mu bitamaga
kawarapomu. Nu ka eba nu nubo iyanuga nene mena wainapomu,
2 ko nu kowanuguma mu bagimaga nene ade mu sumamaga
kawayawagana ki nana ka nu bagi mena mu bamamugu kwaigomu
togitamomu. 3 Keriso e ka eba e eya iyai nene waina-pupu ko Mamanuga
God e okai Keriso nene wagubu ke; 'Iyapana wereyakaura yonai kau
nidiyamu ki wirawena nau bamaneya bauwena.' 4 Mamanuga God e okai
kuduba naiya mena okamupu ki ka yawata supasupai nu kabuwaniyana
ki nana okamupu. Nu giruru kobaiya teteigamu ki ka Mamanuga God e
okai ki nu toginiyono kasiyara negeyono da nu buridere baigamana puyo
ewa wadamana nawanai idiwei ki mena notapomu kaiwomu.
5 Nu giruru kobaiya teteigemei kaiwei ki ka Mamanuga God nu
toginiyau ade kasiyara nu negeyau. E karako wi waitaniyoto kasiyara
negeni da Keriso Iyesu keyakeyai kwaewena ki wi kataiwagi wetawetara
ade makeya makeya kwaiwagi manako wi nuwaga notaga ewapuru eyaka
mena idiwoi. 6 Wi inako idiwoi ki ka wi ewapuru mena wi bonanaga
eyaka mena pokaiya nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yo nu Mamanuga
God e si esida mena tepapiyoi idiwoi.
7 Keriso wi eba tagararanibu ko wi diriwaga kwaewena ki maba
wi mete kina wi kowaguma eba tagararatamiyoi ko mu diriwamaga
kwaiwogoi da ki pokaiya ka Mamanuga God e si kawaya-yagisi. 8 Nau
nidiyani wainapumuri; Naiya takari kawaya Mamanuga God nu
ripakwarakwaranuguma gwaiyabatapu ki mibai wenawagana ki nana
ka e Keriso tonopupu Diyu ragidai mu bigabigamaga kwaewagana ki
nana bauwena. 9 E bauwena ki pokaiya ka Mamanuga God iyapana
kwaiyanai ragidai mete kina nuwanuwatapu da mu ki pokaiya e si esida
tepapamana ki nana. Mamanuga God e okai wagubu ke;

> 'Nau iyapana kwaiyanai ragidai mu paunamugu kau parauniyoni
> ade kau sigi umayo pokaiya esida tepaponi.'

10 Ade wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

'Iyapana kwaiyanai ragidai, wi ubumuri Mamanuga God e
iyapanaiyoma winetapu ragidai mete dibipiyoi ewapuru mena
mamamaiwogoi.'
11 Ade wagubu ke;
'Iyapana kwaiyanai ragidai kuduba, nu Kaiwawonuga e si wi esida
mena tepapiyoi,
ade iyapana kuduba tawana tawana idiwu, wi umayo pokaiya e
mamamapiyoi.'
12 Ade oragai apunai Aisaiya oka mo inako okapupu, wagubu ke;
'Apunu Diyesi e momai mosi aita ewa wenayagisi manako
Mamanuga God e tepapoto da e iyapana kwaiyanai ragidai
kuduba mu yabaramugu uburoto kaiwawo-yagisi.
E pokaiya ka mu mete kina iya ewa wadamana ki nawanai idiwono.'
13 Wi puyo aita ewa wadamana nawanai idiwu ki apunai ka Mamanuga
God. Ko e karako waitaniyoto wi sumaga pokaiya mibi mamamai ade
nuwabagi negeni da wi puyo ewa wadamana notapiyamu nawanai idiwu
ki notai e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki kasiyarai pokaiya wi rabinagau
kawayayogono yarono da posiyagisi siwagapoto.

Apunu Poru oka yau gwede nana okapupu?

14 Kowaniyoma, nau wi nene pore eba wainapakani; Wi ka
gwedegwede supasupai mena kwaiwagamu ragidai. Gwedegwede kuduba
ki wi kataigubu kewowena ade katai ki pokaiya wi deni deni kabuwa
kasiwaraigamana ki mete baganai. 15 Ko nau oka yau pokaiya yona dai
wi kawareya ade wainapa-mana ki nana ragiragi kawaya nidiyakani ki
mibai ka Mamanuga God nau wadisinibu bagi ade upi bagi kawaya yau
winepupu puyo tegebu, 16 da nau Keriso Iyesu e bigabigai kwaesugana
iyapana kwaiyanai ragidai mu bamamugu upisugana ki nana. Mamanuga
God bameya dobopiyamu ragidai ubumu e bigabigai kwaetagamu papa
pasumu puyo kweyamu ki maba ka nau mete inako uburakani e yonai
bagi kawaya iyapana kwaiyanai ragidai mu bamamugu dimasugakani da
mu mubo iyamaga puyo maba deni mena e kweyomoto. Nau nuwaneya
ka Mama-nuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki mu winetamini
Mamanuga God nene nakatamini da Mamanuga God e eya uburoto mu
puyomaga ki eba tagarara-poto ko mibipoto yadini.

17 Nau Keriso Iyesu e naureya tondakani ki pokere nau yabarayabara
uburakani Mamanuga God e bigabigai kwaesugakani. 18-19 Nau naubo
badidi kwaesugakani ki yonai nau eba suwagakani ko Mamanuga God
e eya Keyai ki kasiyarai pokaiya nau badidi dimasugekeya bo matakira
ebo ebo kwaesugekeya da ki pokaiya Keriso bauwena iyapana kwaiyanai
ragidai mu notamaga wirapupu da mu Mamanuga God e umunui
wadumupu ki mena yonai nau yabarayabara uburakani suwagakani.
Nau natere Diyerusaremu rabineya dimasugekeya yabedekeya da karako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tawana Irurukamu rabineya bausugubuwani ki ka nau Keriso e yonai bagi kawaya ki mena dimasugakani umakani. 20 Nau notani kawaya maramara notapakani umakani ka yau kena; Iyapana gwedewau Keriso e yonai eba wainamupu kataitagubu ki mu bamamugu ka nau nuwaneya kaya-sugana e yonai bagi kawaya ika dimasugana ki nana wainapakani. E yonai wainamupu kataitagubu ragidai ki mu bamamugu ka nau eba kayasugana wainapakani kwaenda iyapana mosi bebeda ororeya mena kaupupu e bebedai ki kawareya nau bebeda ade kaupani. 21 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke;

> ‘Iyapana gwedewau e yonai eba tademupu ragidai ki mu yabumaga payagisi mibai empomoto.
> Ade e yonai naiya eba wainamupu ragidai ki mu ka e yonai waina-pomoto mete kataitagisi.’

Apunu Poru natere Roumi kayawagana wainapupu

22 Ki pokere kowaniyoma; Nau mara ropani kawaya wi bamagau ika bausugana wi eminiyana ki nana waina-pekeya ko gwede mosi nau yawatani maramara bodabodapiyawa. 23 Ko karako tawana yau rabineya ka nau upini kuduba kewowena ade nau kwamura ropani kawaya nu taganugu kayawena ki nau wi eminiyana ki nana mete wainapekeya, 24 ki pokere nau waunitau tawana Sipeini kayasugani ki ka nau kaniyoni da wi daiyoga ika mete bausugani. Nau nota yau wainapakani; Nau mara dai wi mete ika idiwomu da ewa ki ka wi nau waitasinimuri tonosinimuri da nau tawana Sipeini kayasugani. 25 Ko naiya ka nau Mama-nuga God e iyapanaiyoma natere Diyerusaremu rabineya idiwu ki mu bigamaga mo kwaesugani. 26 Iyesu sumapiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana Makedoniya yo tawana Akaiya rabineya idiwu ki mu mubo nuwamugu bowa madai dai kwanamupu Mamanuga God e iyapanai-yoma natere Diyerusaremu rabineya wetei idiwu ki puyo mu tagemana ki nana wainamupu. 27 Mu mubo nuwa-mugu wainamupu da baganai ki pokere mu inako kwaetagubu. Ko nau nidiyani wainapumuri; Diyu ragidai mu poka-mugere ka iyapana kwaiyanai iya wadumupu ki pokere mu iya wadu-mupu ki denai mu mubo gwedegwede-maga dai tepomoto Diyu ragidai puyo tageni ki ka supasupai bagi kawaya.

28 Tawana Makedoniya yo tawana Akaiya ragidai puyo kwanamupu nau idaneya nakamupu ki nau yadani kayasugani Mamanuga God e iyapanai-yoma natere Diyerusaremu rabineya idiwu ki tageyani were ewa ka nau ade kirani uburani manako tawana Sipeini kayasugani kaniyoni da wi bamagau ika mete bausugani wi eminiyani. 29 Nau kataineya da nau ika bausugani ki ka Keriso nau pokanere kawaya daganani wi wadiniyoto bagi.

30 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e pokaiya ade Mamanuga God e Keyai nu deni deni nota kwarikwarisigamana notai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

negebu ki pokaiya ka nau karako geneniyakani da wi nau waitasinimuri
Mamanuga God bameya nau nene ragiragi kawaya guriguriwagi.
31 Guriguriwogoi da Mamanuga God nau kwayubasiniyono da nu
sumanuga eba sumatagamu ragidai tawana Diyudiya rabineya idiwu
ki mu eba baitagisi nau girisinimoto. Ade guriguriwogoi da Mamanuga
God e iyapanaiyoma natere Diyerusaremu rabineya nau upi badidi
kwaesugoni ki mu eba tagararapomoto ko mibi-pomoto. 32 Mamanuga
God e waina-piyau da baganai ki ka nau upi ki kewopani manako ewa
wi bamagau mibi mamamai ika bausugani kasiyara yadani were ewa ade
kirani uburani kayasugani. 33 Nau nuwaneya ka nu nuwabagi negeyau
apunai Mamanuga God maramara wi kwayubaniyono tondono. Ki mibai.

Apunu Poru iyapana parautapu

16 1-2 Iyesu sumapiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai
ika tawana Kenkiriya rabineya mu waita-maga ridai mosi si
ka Pibi e werei nau suwagakani. E berai ka bagi kawaya ki pokere e
wi bamagau baiyagisi ki ka wi e eba tagararapumuri ko nu Kaiwawo-
nuga e si pokaiya e diriwai kwaiwagi. Nu Iyesu sumapemei ragidai
inako kwaigamana ki nana. Ridi Pibi e ka iyapana ropani kawaya
waitatamiyawa ade nau mete waitasinibu ki pokere e wi bamagau
baiyagisi ki ka wi e denai waitapumuri.

3 Ridi Pirisira e nobomoi Akwira mete kina nau parauni yau mu
tade-muri. Mu ka nau mete upinuga eyaka mena Keriso Iyesu e upi
kwaigemei ragidai. 4 Mu nau waitasinimawa ki pokaiya waunitau
popotagamana kwaetagubu ki pokere nau mu parau-tamakani. Eba nau
mena mu parau-tamakani ko iyapana kwaiyanai ragidai tawana tawana
Kersiso sumapiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu mete
parautamiyamu.

5 Keriso sumapiyamu ragidai kuduba apunu Akwira e wainai mete
tawamaga rabineya dibipiyamu guriguritagamu idiwu ki mu mete kina
nau parauni yau mu tademuri.

Nau waretani Epaenetasi nau parauni yau e mete simuri. Tawana
Aisiya rabineya ka e yabiri Keriso sumapupu.

6 Ridi Meri e wi nene ragiragi kawaya upiwagawa ki nau e mete
paraupakani.

7 Nau apunu Endurunikasi yo Diyuniyasi mu mete parautamakani. Nau
yo mu ka Diyu ragidai. Mu naiya nau mete ewapuru diburanimpu dibura
rabineya idiweya. Mu ka yabiri Iyesu sumamupu ko nau ka mu ewamugu
e sumapuwani. Iyesu tonotapu ragidai mu paunamugu mu ka bagi
kawaya kwae-tagamu ragidai.

8 Nau apunu Ampiriyatasi mete paraupakani. Nau nuwaneya po eyo
mibai ka nau yo e sumanuga ka eyaka mena nu Kaiwawonuga bameya.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Nu Keriso e upi mete ewapuru kwaigemei apunai Ubanasi e mete
kina nau paraupakani. Ade nau waretani Sitakesi nau parauni yau e mete
simuri.
10 Nau apunu Aperesi e mete parau-pakani. E ka Keriso e upi bagi
kawaya kwaewagau ki apunai ade e upi ka iyapana kuduba mibimupu.
Nau apunu Aristobarusi e tawai eyaka mena ragidai ki mu mete
parau-tamakani.
11 Apunu Erodiyoni, nau yo e ka Diyu ragidai, nau parauni e mete
simuri.
Keriso sumapiyamu ragidai kuduba apunu Narakisasi e tawai eyaka
mena ragidai ki mu mete kina nau mu parau-tamakani.
12 Nu Kaiwawonuga e upi ragiragi kawaya kwaetagamu ragidai ridi
Taraipina yo ridi Taraipota nau mu mete parautamakani.
Ade nau egasi Perisisi ki nu Kaiwawonuga e upi mete ragiragi kawaya
kwaewena ridai nau parauni yau e mete simuri.
13 Nu Kaiwawonuga e upi bagi kawaya kwaewagau apunai Rupasi ade e
inai nau gubagasinibu ridai ki nau parauni yau mu mete tademuri.
14 Apunu Asikiritasi yo Pirigoni yo Omesi yo Patorobasi yo Omasi
ade Iyesu iyapanaiyoma mu mete dibipiyamu ragidai nau mu mete
parautamakani.
15 Apunu Pirorogasi yo ridi Diyuriya yo apunu Nareyasi e egarai
mete kina yo apunu Orimpasi yo Mamanuga God e iyapanaiyoma mu
mete dibipiyamu ragidai kuduba ki mu mete kina nau parauni yau mu
tademuri.
16 Wi yowaguma tataguma badidi maba parautamiyamu ki maba wi
Keriso sumapiyamu ragidai kuduba mu mete inako deni deni parau
kasiwara-iwogoi idiwoi.
Keriso sumapiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai
tawana tawana idiwu ki mu paraumaga kawaya daganani wi bamagau
tonopiyamu.

Parau siyarai

17 Kowaniyoma, nau ragiragi kawaya wi nidiyani wainapumuri;
Iyapana gwedewau mu yonamaga pokaiya notababa negemana ade wi
purunimana ewanauwanimana ki yonai tagisi ki ka wi naigida mena mu
emitamiyoi kwaenda wi sumaga giriyagisi. Wi kabuwa mibai wauneya
wainamupu sumamupu ki mena wi wadumuri doko ko iyapana dai
baitagisi kabuwa kudubai mosi togo-mono ki ka mu yonamaga ki wi eba
wainapumuri ko tagararapumuri. 18 Iyapana baitagisi inako togomono
ki ka mu eba nu Kaiwawonuga Keriso e upi kwaetagamu ko mu ka
mubo midimaga kwakwarepumaga nuwaiya poyo ki mena wainapiyamu
tagamu. Iyapana ki mu ubumoto iyapana gwedewau eba kataitagubu da

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena ki mu kerapumugu yadini mu bamamugu umunumaga midiyayogono dayaya-togomono da mu notamaga wirawagana mu ewamugu kayatagamana ki nana.

19 Wi Mamanuga God e yonai bagi kawaya wadumupu doko makeya makeya kwaiwagamu ki sisiyai ka iyapana kuduba wainamupu kewowena ki pokere nau wi mamamaga suwaga-kani. Ko nau nuwaneya gwede bagi ki katai mena wi kataiwagi ko berokoi nene ka nau nuwaneya wi iyapana gogoi ki mu maba idiwoi. 20 Wi inako kwaiwogoi ki ka nuwabagi negeyau apunai Mama-nuga God waunitau uburoto Berokoi Apunai Seitani taisi kurakurapoto da e kasiyarai kuduba kewoyagisi manako e wi kerapuga kobaiya tondono.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Nu Kaiwawonuga Iyesu karako waitaniyoto da e wi nene bagi kawaya inako kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

21 Nau mete ewapuru upigemei apunai Simosi e wi parauniyau ade apunu Rusiyasi yo Diyaisoni yo Sosipa, nu kuduba ka Diyu ragidai, nu ewapuru mena wi paraunimei.

22 Ade nau Teritasi, apunu Poru wagubu umuneya oka yau makeya makeya okapuwani apunai ki nau mete kina nu Kaiwawonuga e si pokaiya wi parauniyakani.

23 Apunu Gaiyasi e wi mete parauniyau. Nau Poru e tawaiya yewe ukwarakani ade Iyesu sumapiyamu ragidai bautagamu e tawai rabineya Mamanuga God nene dibipemei ki ka e nu kuduba diriwanuga kwaewagau.

Natere yau mu bowamaga madai kwayubapiyau apunai Erastasi ade nu sumanuga eyaka mena apunai Kwatasi ki mu mete kina wi parauniyamu.

24 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Nu Kaiwawonuga Iyesu karako waitaniyoto da e wi nene bagi kawaya kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara. Ki mibai.

25 Karako nu Mamanuga God e si esida tepapamu. E yonai bagi kawaya nau dimasugakani umakani ki ka Iyesu Keriso e yonai. Naiya kunuma waira kerareya yabadawa da karako ka yona ki kuduba wekewena iyapana eba wainamupu ko karako ka yona ki mibai matarawena. Wi yona ki wadumuri doko ki ka Mamanuga God uburoto yona ki pokaiya wi waitaniyoto toginiyoto da wi sumaga pokaiya ragiragi kawaya ubumoi. 26 Naiya ka yona ki mibai wekewena ko Mamanuga God e bonanai wainapamawa taga-mawa ragidai ki ka mu e yonai ki mibai mataramupu oka pokaiya okamupu. Iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau Mamanuga God maramara tondau kaniyau apunai e sumapamana ade e umunui wadamana ki nana ka e yona ki tonopupu karako tawana tawana kawayawagau kayawagau.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

27Nu Mamanuga ka God eya mena ade e mena ka gwedegwede kuduba kataiya ki apunai. Iyesu Keriso pokaiya ka nu e si maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki mibai.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 KORINI

Apunu Poru natere Korini ragidai mu okamaga yabiri tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Naiya ka apunu Poru natere Korini rabineya Iyesu e yonai ika dimawagawa tondawa manako iyapana ropani kawaya Iyesu sumamupu ko karako ka Iyesu sumapamawa ragidai mu paunamugu notababa dai wenawena.

Apunu Poru oka yau mu wade supasupatamana ki nana okapupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-9*
Mu ewa nauwa idiwa *1:10–4:21*
Ridi yo apunu *5:1–7:40*
Suma ragidai ade pakasi ragidai *8:1–11:1*
Suma ragidai ewapuru idiwana ki nana *11:2–14:40*
Popoigamu ko ade kimamu ubumamu *15:1-58*
Puyo nakapamana ki nana *16:1-4*
Parau siyarai *16:5-24*

---

1 1-2 Wi sumaga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai ika natere Korini rabineya idiwu ki Mamanuga God wi winenibu da wi Keriso Iyesu e naureya e eya nene idiwana ki nana; Nau Poru ade nu sumanuga eyaka mena apunai Sotenisi mete kina oka yau wi bamagau okapemei.

Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere e winesinibu da Keriso Iyesu nau tonosini-yana da nau e upi kwaesugana ki nana. Iyapana gwedewau tawana tawana idiwu ki ubumu nu Kaiwawonuga siyamu, tagamu ke; 'Kaiwawoni ke, kau iyasini', iyapana gwedewau inako tagamu ki mu mete kina ka e iyapanaiyoma. E ka nu yo mu ewapuru Kaiwawonuga eyaka mena ki pokere nu karako wi kuduba nidimei yau kena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga
God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga
Iyesu Keriso mete kina karako wi waitanimoto da mu wi nene badidi
kwaetagubu ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade
nuwabagi rabineya idiwoi.

Mamanuga God e Keriso pokaiya nu wadinibu bagi

4 Keriso Iyesu pokaiya ka Mamanuga God wi wadinibu bagi ki pokere
nau wi nene maramara e paraupakani. 5 Wi Keriso e naureya idiwu
manako ki pokaiya ka wi yonaga yo wi kataiga yo wi iyaga kuduba
ki supasupawena ade bagiwena. 6 Mibai, Keriso e yonai wi naiya
wainamupu ki wi rabinagau supu tawawena witai nunupu, 7 ki pokere
wi karako nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ade matarawagana nawanai
idiwu ki ka wi gwede mo nene eba wainapiyoi. Mamanuga God iyapana
iyamaga nene puyo ebo ebo tageyau ki puyoi kuduba ka e wi mete
negebu kewowena. 8 E wi kwayubaniyono toginiyono tondono da mara
siyarai baiyagisi. Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e marai ki baiyagisi
ki ka wi paerega pa mena yabara yabara ubumuri. 9 Mamanuga God
badidi gwaiyabawena ki kuduba e makeya makeya kwae-yogono. E wi
winenibu da wi e Gubagai nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ki e mete ida
wadewadeigamana ki nana.

Iyesu sumapiyamu ragidai ewa nauwa idiwa

10 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e si pokaiya ka nau
karako yona yau wi nidiyani teyateyama waina-pumuri; Ewa nauwa
eba idiwoi ko wi badidi iwagamana ki ka wi kuduba mibipumuri were
iwagi ade wi nuwaga notaga eyaka mena pokaiya notapiyoi kwaiwogoi
idiwoi. 11 Kowaniyoma, wainapumuri; Apunu Koroe e iyapanai-yoma dai
nau bamaneya bautagubu nau sidimupu da wi paunagau ka wi dai kira
kasiwaraiwagamu idiwu, 12 mibai ka wi yona ebo ebo iwagamu. Wi dai
iwagamu ke; 'Nu apunu Poru e eweya kaigemei'. Ade wi dai iwagamu ke;
'Nu apunu Aporosi e eweya kaigemei'. Ade wi dai iwagamu ke; 'Nu apunu
Pita e eweya kaigemei'. Ade wi dai iwagamu ke; 'Nu ka Keriso e eweya
kaigemei.'

13 Wi kuduba ka Keriso e naureya idiwu, ko e midi kwakwarepui ki
wi bani purumupu ewanauwamupu bo? Ki ka eba nau Poru ripa korosi
naureya wi nene posugubuwani. Ade ki ka eba nau sini pokaiya ki wi
siruwaigubu. Ki pa mena. 14 Nau Mamanuga God parau-pakani da nau
wi mo eba siruwani-buwani. Nau apunu Kurisipa yo Gaiyasi mu mena
Iyesu e si pokaiya siruwa-tapuwani, 15 ki pokere wainapumuri; Wi mo eba
ubumuri iwagi ke; 'Nu ka Poru e si pokaiya e nene siruwaigibi.' 16 (O, nau
notani gogawena; Nau apunu Sitepanasi e iyapanaiyoma mete siruwa-

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tapuwani ko nau iyapana dai mete siruwatapuwani bo pa mena ki nau naigida eba wainapakani.)

17 Keriso e ka eba nau iyapana siruwatamana ki nana tonosinibu ko nau e yonai bagi kawaya dimasugana ki nana nau tonosinibu. E eba nuwaiya nau naubo kataini pokaiya kabuwa-sugana ki nana ko e nuwaiya ka nau yona yau mena dimasugoni, suwogoni ke; 'Keriso e ka ripa korosi naureya iyapana kuduba nu nene powena.' Yona ki mena ka kasiyarai kawaya ki pokere nau eba nuwaneya yona kudubai dai dimasuwogoni kwaenda Keriso nu nene powena ki kasiyarai pamenayagisi.

Mamanuga God e katai Keriso pokaiya matarapupu

18 Nau yona yau kawareya ade suwagani wainapumuri; Iya yawatai paeremupu kwakotagubu ragidai ki mu wainapiyamu da Keriso nu iyanuga nene ripa korosi naureya powena ki ka notababa yonai. Ko nu iya yawateya kaigemei ade Keriso ripa korosi naureya nu nene powena ki yonai sumapemei ragidai ki nu nene ka yona ki ka Mama-nuga God e kasiyarai matarawena ki kena. 19 Mibai, Mamanuga God e okai wagubu ke;

> 'Iyapana gwedewau notapiyamu da mu gwedegwede kuduba kataimugu ki mu kataimaga ki nau giripani deni mena kewoyagisi.
> Ade iyapana gwedewau wainapiyamu da mu ka notanotai ki mu nota-maga ki nau bodapani da gogayagisi.'

20 Mamanuga God e inako wagubu, ki pokere katai ragidai ki mu denai badidi tagisi? Ade nota ragidai, ki mu denai badidi kwaetagisi? Ade waira yau notai ki kawareya deni deni kabuwa kasiwaratagamu idiwu ragidai ki mu bani idiwono? Pa mena. Mamanuga God e kwaewena ki pokaiya ka e nu kabuwanibu wetawetara da waira yau notai ka kuduba notababa mena.

21 E mena katai ka kawaya daganani esida ki pokere e yau kwaewena; Iyapana gwedewau mu mubo notamaga bo kataimaga pokaiya e kwaenepamana bananapamana wainapiyamu ki yawatai e deni mena bodapupu. Ko iyapana gwedewau iya yonai nu dimaigemei ki sumapamana wainapiyamu ki ka e uburoto deni mena mu iya tageni.

Iyapana dai tagamu da yona yau ka eba iya yonai ko notababa negeyau ki yonai. 22 Diyu ragidai mu tagamu ke; 'Wi kunuma kasiyarai pokaiya matakira mo kwaiwagi eminiyamu were nu mibiniyamu.' Ade iyapana kwaiyanai ragidai mu tagamu ke; 'Wi kataiga ki kerarai nu kabuwanimuri were mibi-niyamu.' 23 Ko nu ka Keriso ripa korosi naureya powena ki mena yonai dima-igemei. Diyu ragidai mu ka yona ki eba wainapamana wainapiyamu ki pokere pisipisitamiyau, ade iyapana kwaiyanai ki mu tagamu da yona ki ka notababa yonai. 24 Ko iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gwedewau, Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai ki Mamanuga God mu winetapu da nu dimaigemei ki yonai mu sumapamana ki nana ki mu muga rabinamugu ka mu kataitagisi da yona yau ka Keriso e eya ki kena. Ade mu mete kataitagisi da Mamanuga God e kasiyarai ade e katai kuduba ka Keriso e mena pokaiya. 25 Iyapana tagamu da Mamanuga God e yonai ka notababa yonai, ko wainapu-muri; Notababa yonai ki katai ka kawaya esida. Iyapana kaina kuduba nu katainuga ka e katai kobaiya marai munta erida. Iyapana tagamu da Mamanuga God e badidi kwaewena ki ka eba gwede kawaya mosi, ko wainapumuri; E kwaewena ka kawaya daganani esida. Iyapana mu mubo notamaga pokaiya wainapiyamu kwaetagamu ki kuduba ka poi.

26 Kowaniyoma; Mamanuga God wauneya wi nene wagubu sumamupu makeya wi badidi maba idiwa ki wi wainapumuri. Iyapana waira yau notai mena wainapiyamu ragidai mu yabu-mugu ka wi paunagau katai nibadi kataimugu ragidai eba ropani, ade wi paunagau ka iyapana kawakawai eba ropani, ade wi wenaga rabineya ka iyapana eba ropani mu simaga kaya-wena. 27 Ko iyapana waira ki notai pokaiya wainapiyamu da mu ka katai nibadi kataitagubu ragidai ki mu midimama waditamana ki nana ka Mamanuga God nu 'notababa' ragidai winenibu. Ade iyapana waira yau notai pokaiya wainapiyamu da mu ka kawakawai kasiyara ragidai ki mu midimama waditamana ki nana ka Mamanuga God ubupu nu pakasi kasiyaranuga pa mena ragidai winenibu tenibu e eya nene nakanibu. 28 Iyapana waira yau notai wadamu doko ragidai ki mu nu eminiyamu nu ka pa tawa ragidai gwede mo eba katainugu ki pokere mu ubumu nu waigubaniyamu. Ko gwedegwede kuduba mu waina-piyamu da kawaya ki kaupana ki nana ka Mamanuga God ubupu tawa ragidai nu winenibu. 29 E kwaewena ki pokaiya ka iyapana mo eba uburoto Mamanuga God yabareya e eya si tepapoto noda gongomuyagisi. Pa mena. 30 Ko Mamanuga God e wi tenibu Keriso Iyesu e naureya wi nakanibu ki pokere karako ka Mamanuga God nu katainuga negebu ki ka Keriso e mena. Keriso pokaiya ka e iyapana bagi supasupai nu nidiyau. Keriso e mena pokaiya ka e tenibu e eya nene nakanibu ade gwede umanibu dokodoko ki e Keriso pokaiya rikapupu kewowena. 31 Ki pokere Mamanuga God e okai wagubu ke; 'Iyapana nima noda gongomuwagana wainapiyau ki ka e eya badidi kwaewena ki nene eba noda gongomuyogono ko nu Kaiwawonuga badidi e nene kwaewena ki pokaiya e noda gongomuyogono ka baganai.'

2 1 Kowaniyoma, karako nau niya sisiyani suwagani wainapumuri; Nau naiya wi bamagau bausugubuwani makeya ki ka nau Mamanuga God e yonai wekewekei ki mibai kabuwasinibu ki yonai wi nidiyana ki nana ika bausugubuwani. Ko nau uburekeya dimasugekeya ki ka nau eba iyapana dimadimai yona nibadi kataimugu ragidai yona kwekwe wirawira tagamu ki mu maba suwegekeya. Pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Nau wi paunagau uburekeya ki nau nota yau mena notapekeya;
'Yona kudubi kwaki ki nau kamadani ko Iyesu Keriso e mena yonai ade
e ripa korosi naureya powena ki mena sisiyai nau suwogoni.' 3 Nau inako
notapekeya ki pokere nau wi bamagau bausugubuwani ki ka nau niya
kasiyarani pa mena. Nau kudu wainapekeya didigurani mete wagawa.
4 Nau uburekeya dima-sugekeya ki ka eba nau naubo yonani bo nau
naubo kataini pokaiya wi notaga wirawagana sumaigamana ki nana
kwaesugekeya. Pa mena. Nau Mama-nuga God e eya Keyai ki kasiyarai
pokaiya dimasugekeya manako wi e kasiyarai kawaya ki matarawagawa
empamawa. 5 Nau inako kwaesugekeya ki mibai ka nau nuwaneya
wi sumaga Mamanuga God e kasiyarai matarawena emupu ki mena
kawareya ukworono ko eba iyapana kaina mu kataimaga kawareya
ukworono.

Mamanuga God e katai

6-7 Ko iyapana sumamaga bebeda maba irawawena ragidai ki mu bama-
mugu ka nau katai badidi wadubuwani ki yonai mete dimasugakani
umakani. Nau badidi kataisugubuwani ki ka eba waira yau e notai
ko ki ka Mamanuga God e eya katai ki e kunuma waira yamanapupu
makeya wekepupu yaba-dawa da karako ki yonai. Naiya ka waira yau e
notai kawayawagawa yarawa ade waira yau kawakawai ragidai nota ki
mena wadumupu doko kwaetagamawa. Ko karako ka nota ki e kasiyarai
mareyawagau surau. Mama-nuga God e ebo katai wekewekei ki e ororeya
mena nu nene winepupu tapu da nu ki pokaiya e taneya e mete idiwana
ki nana, katai ki yonai ki nau karako dimasugakani umakani. 8 Waira yau
kawakawai ragidai mu ka katai ki eba kataitagubu. Mu kataitagumpena
ki ka mu eba ubumpena tanai wadubu matara apunai nu Kaiwawonuga ki
ripa korosi naureya minimpena poyo.

9 Ko Mamanuga God e okai wagubu ke;

'Mamanuga God e nota kwarikwarisi-piyamu ragidai ki mu nene e
badidi winepupu tapu,
ki ka iyapana mo naiya e yabere eba empupu,
ki ka iyapana mo naiya e wenagere eba wainapupu,
ade ki ka iyapana mo naiya e notai pokaiya eba bananapupu.'

10 Iyapana naiya badidi eba emupu bo wainamupu bo notamupu ki
ka Mama-nuga God karako e eya Keyai pokaiya matarapupu nu
kabuwanibu.

Gwedegwede kuduba ka e eya Keyai ki empiyau ade matarapiyau.
Mama-nuga God e eya nuwai notai wekewekei ki e mete empiyau.
11 Nau keyakeyai mo suwagani wainapumuri; Nu iyapana kaina ki nu
kowanuguma mu nuwa-maga notamaga ki nu eba empemei. Ridi bo apunu
e rabineya badidi waina-piyau ki ka e ebo keyai ki e mena kataiya. Ko ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maba, nu iyapana kaina ki ka Mamanuga God e nuwai notai mo nu eba kataigibi. Mamanuga God e eya Keyai ki e mena ka Mamanuga God e nuwai notai ki kataiwena. 12 Nau keyakeyai suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Nu ka eba waira yau notai ki keyai wadimipi ko nu ka Mamanuga God e eya Keyai nu bamanugu tono-pupu ki wadimipi nu rabinanugu tondau. Ki pokere gwedegwede kuduba ki e nu nene kwaewena puyo deni mena negebu ki ka e eya Keyai pokaiya nu kabuwanibu kataigibi.

13 Ki pokere Mamanuga God e Keyai tagebu ragidai ki mu bamamugu nu iyanuga yonai mibai matarapamana ki nana ka nu eba waira yau katai ki yonai iwegemei ko Mamanuga God e ebo Keyai nu badidi kabuwaniyau ki yonai nu makeya makeya mena iwegemei. 14 Iyapana gwedewau mu rabinamugu Mamanuga God e Keyai pa mena ki ka e Keyai badidi kabuwatamiyau ki mibai mu eba wainapiyamu. Mamanuga God e Keyai ka mu rabinamugu pa mena ki pokere mu badidi wainapiyamu ki ka mu notababa tageyau. Nu iyanuga yonai mibai ki ka Mamanuga God e Keyai ki e mena matarapiyau ki pokere iyapana nima e rabineya Mamanuga God e Keyai pa mena ki ka e babayagisi yona ki mibai eba wainapoto. 15 Iyapana nima e rabineya Mamanuga God e Keyai tondau ki ka e Keyai ki pokaiya kataiyagisi da bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena. Iyapana mo eba uburoto e wereyakaurapoto. Pa mena. 16 Mamanuga God e okai wagubu ke;

‘Iyapana nima Mamanuga God e notai kataiya? Ki pa mena.
Iyapana nima Mamanuga God siyoto kabukabuwa? Ki pa mena.’

Mamanuga God e okai inako wagubu, ko wainapumuri; Nu ka Keriso e eya notai wadimipi ragidai.

Mamanuga God e bigabigai kwaigemei ragidai

3 1 Kowaniyoma, iyapana gwedewau Mamanuga God e Keyai mu rabina-mugu tondau mu bamamugu nau badidi kabuwasugakani umakani ki wi bamagau nau inako eba kabuwasugu-buwani mibai ka wi sumaga ka eba ragiragiwena. Wi ka munu wawayai maba idiwa. Wi notaga ka waira yau notai notapiyamu ragidai ki mu nota-maga maba, 2 ki pokere munu wawayai amu mena kubamu ki maba nau amu mena wi negeyekeya ko bani ragiragi wi eba negeyekeya mibai ka wi bani ragiragi kupamana ki marai eba bauwena. Karako ka wi bani ragiragi kupamana marai ki ororeya mena bauwena, 3 ko wi watagau mena idiwu. Wi nuwaroro yo kira kasiwara kwaiwagamu ki ka wi iyaga iyapana waira yau notai wadamu doko kwaetagamu ragidai ki mu iyamaga maba wainapakani. 4 Wi dai iwagamu ke; ‘Nau ka apunu Poru e eweya kaya-sugakani.’ Ade wi dai iwagamu ke; ‘Nau ka apunu Aporosi e eweya kayasugakani. Wi inako iwagamu ki ka wi waira yau notai wadamu doko kwaetagamu ragidai ki mu maba kwaiwagamu wainapakani.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Wainapumuri; Apunu Aporosi, e ka nima? Ade nau Poru ka nima?
Nau nidiyani wainapumuri; Nu ka Kaiwawo-nuga nu upinuga winepupu
negebu ki makeya makeya e bigabigai kwaigemei ragidai. Nu e bigabigai
kwaigemeya ki pokaiya ka wi e sumamupu. 6 Nau momai upuwani
ade apunu Aporosi e nau ewaneya bauwena kokora ki awana sipiyawa
ko Mamanuga God e kasiyarai pokaiya ka kokora ki rabineya bani
wenatagubu mibai kipu. 7 Momai urau apunai ade awana sipiyau apunai
ki mu ka asusu. Ko nima kwaewagau pokaiya bani mibai kirau e ka eba
asusu. Ki ka nu Mamanuga God e ebo mena ki kwaewagau. 8 Mamanuga
God e yabuiya ka momai urau apunai ade awana sipiyau apunai ki mu ka
ebo ebo. Mu upi badidi kwaetagamu ki denai ka e uburoto mu puyomaga
makeya makeya tageni. 9 Nu ka e nene ewapuru dibimipi upigemei
ragidai ko wi ka e kokorai.

Ade nau keyakeyai mosi suwagani ka yau kena; Wi ka Mamanuga
God e tawai. 10 Mamanuga God puyo tegebu ki pokaiya ka nau tawa ki
bebedai nunupuwani. Nau bebeda ki asusu eba nunupuwani ko tawa
wadamu katai-mugu ragidai badidi kwaetagamu ki maba nau tawa
bagipuwani. Iyapana dai ki nau ewaneya bautagubu bebeda nunupuwani
ki kawareya tawa wadamu. Ko wi eyaka eyaka tawa badidi maba
wadamana ki wi naigida mena empiyoi were kwaiwogoi. 11 Mamanuga
God e ororeya mena Iyesu Keriso winepupu wowo bebedai maba
kaupupu ki pokere iyapana mo eba baiyagisi wowo bebedai kudubai mosi
kaupoto. 12 Iyapana dai ka bowa yamayamapiyau bo bowa bagibagi ebo
ebo bebeda ki kawareya tawa wadamu ko iyapana dai ka tawa ki ripa
yo wiwirowa yo gwadagara pokaiya wadamu. 13 Nu eyaka eyaka upi
supasupai kwaigemei bo upi kwaigemei siyasiya ki nu aita ewa Keriso e
marai baiyagisi ki makeya mibai matarayagisi empamu. Mara ki makeya
ka mata nonarai nu eyaka eyaka upinuga uroto manako mata ki pokaiya
ka nu upinuga bagi bo eba bagi ki nu yabunugere empamu. 14 Iyapana
nima bebeda kawareya tawa wadubu ki mata urabu ko eba urabu
rerewara ki ka iyapana ki denai puyo bagi mo yadini. 15 Ko iyapana nima
tawa wadubu ki mata urabu rerewara ki ka e puyo mo eba yadini ade e
upi badidi kwaewagawa ki kuduba gogayagisi. Ko e eya ka eba gogayagisi
ko e iyapana mata urana kwaewagawa wadumupu paere ki maba pa
tondono.

16 Wi wiga ka Mamanuga God e tawai bagi kawaya ade Mamanuga God
e eya Keyai wi rabinagau tondau, ko ki wi wainapiyamu bo pa mena?
17 Iyapana nima Mamanuga God e tawai ki giripono ki ka Mamanuga God
denai e mete giripoto. Mamanuga God e tawai ki ka e eya nene mena, ko
ade wainapumuri; E tawai ki mibai ka wiyo.

18 Ki pokere naigida mena kwaiwogoi kwaenda wi wiga kerapu
wadewade-iwagi. Nima mo wi paunagau wainapiyau da e waira yau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

katai nibadi naigida mena kataiwena wetawetara ki ka e kwarisi-yagisi
'notababa' apunai maba tondono da ki pokaiya ka e katai mibai katai-
yagisi. 19 Waira yau katai wadamu doko ragidai badidi wainapiyamu da
ki ka katai kawaya, katai ki ka Mamanuga God e yabuiya ki ka notababa
e katai. E okai mosi wagubu ke; 'Iyapana gwedewau mu mubo kataimaga
pokaiya yabara kawakawaratagamu idiwu mu kataimaga ki pokaiya ka
Mamanuga God mu muga tapitamini.' 20 Ade e okai mosi wagubu ke;
'Nu Kaiwawonuga e kataiya da waira yau notai notapiyamu ragidai ki
mu kataimaga ka mugu.' 21 Ki pokere kowaniyoma; Iyapana kaina mu
simaga ki wi eba tepapumuri bo yabara kawakawaraiwagi. Wainapumuri,
gwedegwede kuduba ka wi nene; 22 nau Poru ka wi nene, apunu Aporosi
ka wi nene, ade apunu Pita ka mete wi nene. Waira kuduba ka wi nene,
iya kuduba ka wi nene, po ka wi nene, ade mara karako ade mara ewa
ki kuduba mete wi nene. 23 Ko wi wiga ka Keriso e nene ade Keriso e ka
Mamanuga God e nene.

Keriso e tonotapu ragidai

4 1 Wi nu eminiyoi ki nau nuwaneya wi notaga inako yogono
ke; 'Mu kuduba ka Keriso e bigabigaiyoma. Mamanuga God e
katai mibai naiya wekepupu ki e mu idamugu tapu da mu katai ki
matarapamana ki nana.' 2 Ko wainapumuri; Iyapana gwedewau bigabiga
upi inako kwaetogomono ki mu kawaimaga badidi yagisi ki mu eba
paerepomoto ko makeya makeya mena kwaetogomono. 3 Wi nau nene
badidi wainapiyamu? Nau bigabiga upi ki naigida mena kwaesugakani
bo pa mena? Nau nidiyani wainapumuri; Wi bo iyapana dai ki ubumuri
waira yau notai pokaiya nau upini nene pari wirawirasinimuri ki ka
nau wi yonaga ki eba wainapani. Ade nau niya badidi sidisugani ki nau
mete eba wainapani. 4 Nau niya rabinaneya sidiyau kabuwa-siniyau da
nau paere mo eba kwaesugu-buwani, ko nau eba suwagani ke; 'Nau ka
supasupai.' Nau inako eba suwagani mibai ka nu Kaiwawonuga e mena
aita ewa uburoto e idai gurai nau naurineya ugwadisiniyoto ragiragi,
yagisi ke; 'Kau supasupai kwaenugeya', bo yagisi ke; 'Kau paerepiyeya.'
5 Paerepemei bo eba paerepemei ki matarapana marai wine-pupu tapu ki
karako eba bauwagana kena ki pokere nawanaiwogoi ko iyapana bagi bo
berokoi ki wi karako mu eba tadeyoi. Nu Kaiwawonuga ade wirayagisi
baiyagisi makeya ki ka e mena uburoto nu eyaka eyaka nu rabinanugu
badidi notapemei wekepemei ki matarapoto ade nu eyaka eyaka badidi
kwaigibi ki kerarai e mete matarapoto. Mara ki makeya ka Mamanuga
God nu kuduba eminiyoto manako nu badidi kwaigemeya kebomeya ki
pokaiya ka e makeya makeya nu mamamanuga yagisi.

6 Kowaniyoma, wi bagiga nene ka nau keyakeyai apunu Aporosi mete
kina nu naurinugu suwegekeya. Wi keyakeyai ki mibai wainapumuri ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka iyapana oka mo tamupu ki mibai wi mete wainapu-muri. Mu oka yau okamupu, tagubu ke; 'Wi gora paupui ki makeya mena kwaiwagi.' Ki pokere wi wibo notaga pokaiya eba iyapana mosi e si esida tepapumuri ade eba iyapana mosi e si erida kaupumuri. 7Kau nima waina-piyei da kau ka esida ki kau badidi maba katainugibi da kau ka esida ko kau kowagiyoma mu ka erida? Gwede-gwede kuduba kau bamageya ki Mamanuga God kau negebu bo pa mena? Nau nidiyani wainapi; Gwedegwede kuduba kau bamageya ki ka Mamanuga God kau puyo pa negebu ki pokere kau gwede nana noda gongomunugei?

8Wi bani wainapiyamu da wi bamagau ka baganai. Wi bani waina-piyamu da wi keyaiga puyoi kuduba ka wi bamagau posiwena. Wi bani waina-piyamu da wi ororeya mena kawakawa-igubu ko nu ka pa mena. Kapore. Nau nidiyani wainapumuri; Nau nuwaneya po wi mibai kawakawaigumpena da nu yo wi ewapuru mena kawakawaigumpena.

9Nau nota yau wainapakani; Wata siyarai ka Mamanuga God e tononibu ragidai nu negebu. Iyapana ubumu berokoi kwaetagamu ragidai tetamiyamu iyapana kuduba yabumugu namu-tamiyamu ki maba ka nu mete kina inako kunuma aneyai ade iyapana kuduba mu paunamugu ubumei da mu nu eminimana waigubanimana ki nana. 10Keriso e nene ka iyapana ubumu notababa ragidai nu nidiyamu, ko kataina, wi ka bani Keriso pokaiya katai nibadi kataigubu ragidai. Nu kasiyara-nuga ka pa mena, ko kataina, wi ka bani kasiyara ragidai. Iyapana nu sinuga kaupiyamu, ko kataina, wi siga ki mu bani esida tepapiyamu. 11Naiya mena kebomeya da karako ka nu mibi wetei awana gobanuga wagau iwei. Nu ka yopeyopei ade nu gwedegwedenuga ka tegetegerei. Iyapana nu nuniyamu ade siwakekeniyamu tawa tawa igida yauda asusu ukwepemei iwei. 12Nu nubo idanuga kasiyarawagau ade muya nunumei ki pokaiya ka nu kupemei iwei. Iyapana nu kowaga nidiyamu bo kiraniyamu ki ka nu denai mu eba kiratamemei ko nu ubumei mu wadi-tamemei bagi. Iyapana nu giriniyamu pasuniyamu ki ka nu eba taganugere wiraigemei ko nu bita makari ki kobaiya teteigemei. 13Iyapana nu wereyakaura-niyamu ki denai nu yona bagi mena mu tademei. Nu naiya mena kebomeya da karako ka iyapana yabumugu ki ka mu mugu yo kokowai nu nidiyamu.

14Nau yona yau wi bamagau oka-pakani ki ka nau eba wi midimama negeyana ki nana okapakani. Wi ka nau mununiyoma mibai. Nau nuwaneya po wiyo ki pokere wi notaga wadana papara da wi kataigamana ki nana ka nau oka yau okapakani. 15Wi iyaga Keriso e naureya idiwu ki ka wi rapaniyamu ragidai ropani kawaya eba iyabapamana makai bani ika mete kina. Baganai, ko wi mamaguma ka eba ropani ko nau niya mena. Keriso Iyesu e yonai bagi kawaya ki nau wadubuwani yabiri wi bamagau bausugubuwani nidibuwani ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokere wi mamaga mibai ka nau. 16 Nau suwagani ki wi naigida mena
wainapumuri; Nau wi bamagau badidi suwegekeya bo kwae-sugekeya
ki maba wi mete inako iwogoi kwaiwogoi. 17 Wi inako kwaigamana ki
nana ka nau nuwaneya po gubagani Simosi wi bamagau tonopakani. Nu
Kaiwawonuga badidi wagubu ki mo e eba kamadubu ko makeya makeya
kwaewagau. E wi bamagau baiyagisi ki ka nau iyani Keriso naureya
badidi maba tondekeya emisinimawa ki e wi wenaguga ade yadini
papara wi kabuwaniyoto. Nu badidi maba inako idiwana yonai ki nau
uburakani nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu
ragidai tawana tawana idiwu ki mu kabuwatamakani ade keyai mete
matarau kwaesugakani umakani.

18 Wi dai bani wainapiyamu da nau garugaru wi bamagau eba
bausugani ki pokere wi yabara kawakawaraiwagamu idiwu. 19 Ko
nu Kaiwawonuga e waina-piyau da baganai ki ka nau waunitau ika
bausugani manako iyapana gwedewau yabara kawakawaratagamu idiwu
ki mu emitamani. Mu yona mena tagamu bo mibai mete kwaetagamu ki
nau mu kasiyaramaga empani, 20 mibai ka iyapana gwedewau Mamanuga
God e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana wainapiyamu
ki ka mu eba pa yona mena togomono ko e kasiyarai pokaiya mibai mete
kwae-togomono. 21 Nau manuniyani; Nau wi bamagau ika bausugani
ki wi nuwagau badidi wainapiyamu? Nau auda pokaiya wi wadiniyani
supasupa bo nota kwarikwarisi ki notai pokaiya giyansu mena wi wade
supasupaniyani?

Apunu mosi e kabarai mete iwa

5 1 Mibai, nau yona wainapuwani da wi paunagau ka iyapana mosi
taku maba kwaewagau. E midimama berai kwaewagawa ka berokoi
kawaya esida. Mamanuga God eba kataimugu ragidai ki mu inako mete
eba kwaetagamu. Wi sisiyaga wainapuwani ka yau kena; Apunu mosi wi
paunagau ubupu e eya kabarai mete ukwapamawa. 2 Wi gwede pokaiya
noda gongomuiwagamu? Wi rabinaga makariwagubena nuwaboya-
igumpena ade apunu bera berokoi wi paunagau inako kwaewena ki wi e
baiyonompena da e kayawagubena. 3 Kwakwarepu pokaiya ka nau niya
uwama kawaya yewena ko nau keyaini pokaiya ka nau ika wi mete kina.
Nau gwe wi bamagau ika tondakani maba ki ka nau nu Kaiwawonuga
Iyesu e kasiyarai pokaiya nau idani gurai bigi kwaewena apunai ki e
naureya ororeya mena ugwadubuwani ragiragi kewo-wena, 4 ki pokere
nau nuwaneya wi yau mena kwaiwagi; Wi ubumuri nu Kaiwawonuga
Iyesu e si pokaiya dibipumuri ki ka nau notani pokaiya wi mete ika
dibipamu manako nu Kaiwawo-nuga Iyesu e kasiyarai ika mete kina,
5 ki kasiyarai pokaiya ka wi bigi kwae-wena apunai ki wadumuri e
midi kwakwarepui Berokoi Apunai Seitani e idai rabineya tamuri da

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e giripoto. Wi inako kwaiwagi ki ka nu Kaiwawonuga ade wirayagisi baiyagisi makeya ki ka e apunu ki e keyai ade iyapoto.

6 Wi noda gongomuiwagamu ka eba baganai. Iyapana tagamu ki wi kataigau. Mu tagamu ke; 'Parawa kawayawagana muramurai 'yisti' ki marai munta dai mena parawa mete wirapumuri ki ka bani ki kawayayagisi.' **7** Nau nidiyani wainapumuri; Kawayawagana mura-murai oragai wi paunagau uburau ki wi wadumuri kwenupumuri da bigi wi pasinibu ki kewoyagisi. Wi inako kwaiwagi ki ka wi bani buredi waunai 'yisti' pa mena ki maba iyapana waunai ubumuri. Nau kataineya da Mamanuga God wi ororeya mena iyapana waunai bagi kawaya inako yamananibu, mibai ka nu poraganuga kawaya 'Raurunibu Poragai' ki e Keriso pokaiya kwaewena kewowena. Nau yonani suwagubuwani yau ka waigugu ko ki mibai ka yau kena; Keriso e ka ororeya mena nu 'Raurunibu Poragai' ki papai sipi munai maba e eya iyai puyo tapu powena. **8** Ki pokere nu poraga ki mibi mamamai poragaigamana ki nana ka nu biginuga ade nu beranuga oragai ebo ebo ki parawa kawayawagana muramurai oragai maba nu taganugu isiyapamu manako bani buredi waunai 'yisti' pa mena ki mena kupamu. Bani buredi waunai ki ka nu iyanuga waunai bigi pa mena ade gwede mibai kuduba ki keyakeyai.

9 Nau okani naiya wi bamagau tonopuwani ki rabineya ka nau iyapana taku maba asusu igida yauda kwae-tagamu iwu ragidai ki wi mu kamadi-tamana mete eba dibipamana idiwana ki nana suwagubuwani. **10** Nau yona ki suwagubuwani ki ka nau eba iyapana Mamanuga God e yonai eba kataimugu ragidai ki mu kamaditamana ki nana suwagubuwani. Mamanuga God e yonai eba kataimugu ragidai ropani kawaya ka taku maba asusu igida yauda kwae-tagamu bo kapoitagamu bo kuwa-tagamu ade daisusu bo momorapa bo dai mete kina inako mu bamamugu buburitagamu. Wi iyapana ki kamadi-tamana suwagubena ki ka wi tawana bani kaigumpena mibai ka tawana tawana waira yau kawareya ka iyapana bera inako kwaetagamu ragidai ropani kawaya idiwu. **11** Ko nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Iyapana mosi wi bamagau baiyagisi, yagisi ke, 'Nau ka wi mete sumanuga eyaka mena', e inako yagisi ko ade kayayagisi taku maba asusu igida yauda kwaeyogono umono bo kapoiyogono bo daisusu bo momorapa bo dai mete inako bama-mugu buburiyogono bo yanuweyogono bo kuwayogono bo awana suwakarai kuborono da e yabarai babayogono, e inako kwaeyogono ki ka wi deni mena e kamadumuri ade e mete eba dibipumuri ewapuru kupeiwogoi. Pa mena.

12-13 Mamanuga God e gari tagaiya idiwu ragidai ki mu naurimugu ka nau idani gurai eba ugwaditamakani ragiragi. Mamanuga God e eya mena aita ewa ki kwaeyagisi. Ko wi sumaga eyaka mena Mamanuga God nene mete dibipiyamu ragidai ki mu wi naigida mena emita-muri wade

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

supasupatamuri, mibai ka oka mosi wagubu ke; ‘Ridi bo apunu mosi wi paunagau bigi inako kwae-yogono ki ka wi deni mena e koritapumuri baiyagisi kayayagisi.’

6 1 Iyesu sumapiyamu ragidai wi paunagau kira kasiwara wenawagau ki ka wi gwede nana ubumuri Mama-nuga God eba kataimugu ragidai ki wi wade supasupanimana ki nana mu bamamugu kaiwagamu? Ki ka eba supasupai. Wi kowaguma Iyesu suma-piyamu ragidai bamamugu kaigamana da mu wi wade supasupanimana ki nana ka baganai. 2 Nau suwagubuwani ki wi wainapiyamu bo pa mena? Mara ewa baiyagisi da Mamanuga God uburoto kunuma waira kuduba tetamini dibitamini ki makeya ka nu Iyesu suma-pemei ragidai ubumamu nu idanuga gurai iyapana kuduba mu naurimugu ugwaditamamu ragiragi ade wade supasupatamamu. Nu aita ewa upi ki yodomu ki pokere karako ka wi gwede nana paere maimerei munta wi pauna-gau ki wi wiga eba wade supasupa-piyamu? 3 Mara ewa baiyagisi da nu ubumamu nu idanuga gurai aneya kunumau idiwu ki mu naurimugu ugwaditamamu ragiragi. Nu upi ki kwaigamu ki ka gwede mosi ragiragi kawaya ko nu karako yewe wairau paere maimerei munta nu paunanugu wenawagau ki wade supasupamana ki ka eba ragiragi. Nau suwagubuwani ki wi wainapiyamu bo pa mena?

4 Kira kasiwara bo gwede mosi inako wi paunagau wenawagau ki wi waina-piyamu da iyapana sumamaga eba wi mete eyaka mena ragidai baitagisi wi wade supasupanimoto ki ka baganai bo? 5 Wi midimama wadiniyana ki nana ka nau yona yau suwagakani; Wade supasupaniyana apunai mosi wi paunagau bani pa mena ki pokere wi inako kwaiwagamu bo? 6 Ena, ki bani pa mena wainapakani. Wi bani waina-piyamu da Iyesu sumapiyau apunai mosi uburoto e eya waretai yadini Mamanuga God eba kataimugu ragidai mu idamaga rabineya taroto da mu ubumoto e wade supasupapomoto ki ka baganai. Ko ki ka eba baganai.

7 Wi kowaguma mete iyapana bama-mugu kaiwagamu da mu wi paerega ki wade supasupapomoto ki ka wi paere-piyamu kawaya daganani. Wi wiga iyaga ki wi kaupiyamu. Wi supasupai badidi maba kwaiwagamana ki nau karako wi kabuwaniyani; Wi paunagau iyapana mosi uburoto e waretai giripoto manako e waretai ki gwawai gwede mo eba kwaeyagisi ki ka bagi kawaya. Ade wi paunagau iyapana mosi uburoto e waretai e gwedegwedei mo kuwayagisi manako e waretai ki denai gwede mo eba yagisi ki ka mete bagi kawaya. 8 Ko wi inako eba kwaiwagamu. Wi deni deni kira kasiwaraiwagamu ade deni deni kuwa kasiwaraiwagamu idiwu. Wi eba pakasi ragidai mete inako kwaiwagamu ko wi sumaga eyaka mena ragidai ki mu mete deni deni inako kwaiwagamu.

9 Wi kataigau bo pa mena? Iyapana berokoi kwaetogomono ki ka mu Mama-nuga God e gari rabineya eba kaiwoto idiwono, ki pokere wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wiga eba kerapu wadewadeiwagi. Iyapana gwedewau taku maba igida yauda asusu iwu bo didiwa asusu ukwapamu bo daisusu bo momorapa ade dai mete inako mu bamamugu buburitagamu bo rauru kawakawara kasiwaratagamu bo apunu mosi uburoto e ebo waretai apunu uworoto mete iwono bo ade ridi mosi uburoto e ebo waretai ridi uworoto mete iwono, 10 bo iyapana gwedewau kapoi-tagamu idiwu bo awana suwakarai kubamu yabaramaga babawagau iwu bo kowamuguma yanuwetamiyamu iwu bo kuwatagamu iwu bo kuwatagamu ki taububarai ubumu bo, iyapana inako kwaetagamu ki ka mu Mamanuga God e gari rabineya eba kaiwoto idiwono. Pa mena. 11 Naiya ka wi dai inako mete kwaiwagamawa iwa ko karako ka Mamanuga God wi bigiga ki kuduba surupu wi tagagau kwenupupu manako e eya nene wi nakanibu. Nu Kaiwawo-nuga Iyesu Keriso e si pokaiya ade Mamanuga God e eya Keyai ki kasiyarai pokaiya ka wi karako Mamanuga God e yabuiya bagi supasupai idiwu.

Nu midinuga kwakwarepunuga ka Mamanuga God e nene.

12 Iyapana mosi bani yagisi ke; ‘Gwede mosi nau eba bodasiniyau ki pokere nau badidi kwaesugana waina-pakani ki nau kwaesugoni.’ Ena, ko nau denai suwagani ke; ‘Gwedegwede kuduba ka bani baganai ko ki dai mena ka nu midinuga kwakwarepunuga ade nu nuwanuga notanuga togipiyau kasiyara kweyau.’ Kataina, nau mete bani suwagani ke; ‘Nau badidi kwaesugana wainapakani ki nau kwaesugoni.’ Ko gwede mosi inako nau iyani rabineya kawayayagisi da nau ki mena niniyaponi kwaesugana wainaponi ki ka nau ki kuduba kamadani ko eba kwaesugani.

13 Iyapana mosi bani yagisi ke; ‘Mamanuga God bani ebo ebo yamana-pupu da nu romodonuga nene, ade nu romodonuga ki e yamanapupu da bani nene.’ Ena, ko nau denai suwagani ke; ‘Mara baiyagisi da Mamanuga God e yagisi manako bani kuduba ade nu romodonuga mete kina ki ewapuru gogatagisi.’ Mamanuga God nu midinuga kwakwarepunuga yamanapupu da nu Kaiwawonuga e upi kwaigamana ki nana ko eba nu ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu kwaetagamu iwu ki mu maba kwaigamana ki nana. Nu midinuga kwakwarepunuga ka nu Kaiwawonuga e nene ade nu Kaiwawo-nuga ki e uburau nu midinuga kwa-kwarepunuga kasiyara kweyau. 14 Mama-nuga God e kasiyarai pokaiya ka e nu Kaiwawonuga iyapupu kipu ubupu manako ki maba ka e kasiyarai pokaiya nu mete iyaniyoto kimamu ubumamu.

15 Wi kataigubu wetawetara da wi Keriso e naureya idiwu ki pokere wi midiga kwakwarepuga ki karako Keriso e eya midi kwakwarepui mete dibipupu eyaka mena. Keriso e midi kwakwarepui mete dibipupu eyaka mena apunai ki mosi kayayagisi ridi yawata kawa-kawareya umau ki ridai mete kwa-kwarepumaga ewapuru dibipomoto ki wi wainapiyamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

da ki ka baganai bo? Akae, ki ka eba baganai. 16 Apunu mosi ridi yawata
kawakawareya umau ki mete iwono ki ka e eya midi kwakwarepui ridi
ki mete dibipupu. Nau suwagu-buwani ki wi wainapiyamu bo pa mena?
Mamanuga God e okai wagubu ke; 'Ridi yo apunu mu kwakwarepu-maga
dibimupu ki ka mu eyakamena-tagubu.' 17 Wainapumuri; Iyapana nima e
eya iyai nu Kaiwawonuga kwebu ade e naureya tondau ki e nuwai notai
ade e keyai ki ka nu Kaiwawonuga mete ewapuru eyakamenatagubu.
18 Ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu iwu ki berai wi deni
mena kamadumuri tagararapumuri. Nu berokoi ebo ebo kwaigemei ki
kuduba ka bigi ko bigi ki dai ka nu midinuga kwakwarepunuga bigi eba
pasipiyau. Ko iyapana nima taku maba igida yauda kwaewagau ki ka
e midi kwakwarepui nidapiyau ki pokere e eya midi kwa-kwarepui ki
giripiyau bigi kweyau. 19 Wi midiga kwakwarepuga ka Mama-nuga God
e Keyai negebu wi rabinagau tondau ki e tawai, ko ki wi waina-piyamu
bo? Wi midiga kwakwarepuga ka eba wi wibo nene ko Mamanuga God e
nene. 20 Mamanuga God e wi teniyana e eya nene nakaniyana ki nana ka
e wi deniga kawaya daganani tapu ki pokere wi midiga kwakwarepuga
eba giripiyoi ko naigida mena kwayubapiyoi da Mamanuga God e si wi
pokagere kawayayagisi.

Mibai anikai mu yonamaga

7 1 Kowaniyoma, wi oka pokaiya nau manusinimupu ki denai nau
karako okapakani yau kena;
Apunu ridi eba uworoto ko pa tondono ki ka bagi kawaya. 2 Ko waira
yau notai kawayawena kayawena da onowa yo yaraga didiwa ukwapamu
ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu iwu ki pokere nota
ki wi kerapugu eba wadana ki nana ka nau nuwaneya yaraga eyaka
eyaka kuduba ridi tauwomoto ade onowa eyaka eyaka kuduba apunu
tauwomoto. 3-4 Apunu e midi kwakwarepui ka eba e ebo nene ko e wainai
e nene mete kina, ki pokere e wainai nobomoi nene kwaeyagisi ki ka
e midi kwakwarepui eba gwandagipoto. Ade ridi e midi kwakwarepui
ka eba e ebo nene ko e nobomoi e nene mete kina, ki pokere e nobomoi
wainai nene kwaeyagisi ki ka e midai eba gwandagi-poto. 5 Waina
nobomo ewapuru mena ukwopomono ko eba midi ragiragitogo-mono.
Mu nuwamugu mara dai mu mubo pa idiwana Mamanuga God bameya
guriguritagamana ki nana wainapiyamu ki ka mu naiya ewapuru tagisi
mibipomoto were ewa mara dai mu mubo mubo inako idiwono. Ko
guriguri marai tagubu mibimupu ki kewoyagisi eweya ki ka mu garugaru
mena ade dibipomoto ewapuru ukwo-pomono kwaenda Berokoi Apunai
Seitani baiyagisi mu kerapumugu yadini. Wi ka iyapana kaina notaga eba
pakarawena ki pokere waina nobomo rowarowa kawaya mubo mubo eba
idiwono.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Nau yona yau suwagubuwani ki nau eba ninekenekenibuwani da wi
kuduba anikaigamana ki nana suwagu-buwani ko nau suwagakani da
wi nuwagau anikaiwagi ki ka baganai. 7 Nau nuwaneya ka wi kuduba
nau maba idimpena ko Mamanuga God nu eyaka eyaka puyo ebo ebo
negeyau. Apunu mosi ki e nau puyoni maba kwebu ade mosi ka e puyo
kudubai mo kwebu.
8 Karako ka nau onowa yaraga ade koboro wi yonaga suwagani;
Nau eba anikasugubuwani ko pa tondakani ki maba wi mete inako
pa idiwoi ki ka bagi kawaya wainapakani. 9 Ko apunu, kau notagi ridi
kawareya ukwarau, ade ridi, kau notagi apunu kawareya ukwarau, ki
ka baganai, wi anikaiwagi. Wi eba anikaiwagi ko pa idiwoi manako wi
midiga kwakwarepuga poisiyasiyai wainapiyamu ki taininiyono da wi
paerepumuri bigi kwaiwagi ki ka eba baganai.
10 Karako ka nau mibai anikai wi yonaga suwagani. Yona yau ka
eba nau naubo yonani ko ki ka nu Kaiwawonuga e eya yonai nau wi
nidiyakani yau kena; Ridi, wi wibo nobomoguma eba ragita-muri. 11 Ko
kau nima nobomogi ragipipi ki kau pa tondowa ko apunu mo eba uwari.
Kau apunu nene wainapiyei ki kau nobomogi oragai ki e bameya ade
baunuwagi manako ewapuru idiwoi. Ade apunu, wi wibo wainaguma eba
ragitamuri ade anika eba memuri puru.
12 Karako wi dai ki wi yonaga nau suwagani wainapumuri. (Yau ka
nau Poru naubo wainapakani ki suwagakani ko eba nu Kaiwawonuga
nau kabuwa-sinibu were suwagakani.) Apunu mosi Keriso sumapiyau ko
e wainai Keriso eba sumapiyau ko e nuwaiya e nobomoi mete ewapuru
idiwana wainapiyau, ki ka apunu ki anika eba meyoto puru. 13 Ki maba,
ridi mosi Keriso sumapiyau ko e nobomoi Keriso eba sumapiyau ko e
nuwaiya e wainai mete ewapuru idiwana wainapiyau, ki ka ridi ki anika
eba meyoto puru. 14 Apunu mosi Keriso eba sumapiyau ki ka e wainai
mete midimaga kwakwarepumaga eyaka mena ki pokaiya ka apunu ki
mete kina Mamanuga God nene. Ade ridi mosi Keriso eba sumapiyau ki
ka e nobomoi Keriso sumapiyau ki e mete midimaga kwakwarepumaga
eyaka mena da ki pokaiya ka ridi ki mete kina Mamanuga God nene.
Mu ewapuru Mamanuga God nene inako eba idimpibena ki ka mu
munumuguma Mamanuga God e gari tagaiya bigibigi idimpibena. Ko nu
katainugu da mu munumuguma ka Mamanuga God e nene idiwu.
15 Ko Keriso eba sumapiyau apunai bo ridai e wainai bo e nobomoi
Keriso sumapiyau ki ragipana kayawagana wainapiyau, ki ka baganai
e kayayagisi. Mamanuga God nu nuwabagi rabineya idiwana ki
nana wagubu ki pokere ragiwagana kayawagana apunai bo ridai ki
e wainai bo e nobomoi Keriso sumapiyau ki ka mu anikatagubu ki
ragi kasiwaratagamana ki eba basaratagisi ko taburuba meyomoto
puru. 16 Keriso sumapiyei ridai, kau nobomogi Keriso eba sumapiyau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kau pokagere e notai wirawagana sumawagana ki kau eba kataigeya. Ade Keriso sumapiyei apunai, kau wainagi Keriso eba sumapiyau kau pokagere e notai wirawagana suma-wagana ki kau mete eba kataigeya.

17 Mamanuga God nu eyaka eyaka winenibu makeya badidi maba idiweya ki maba nu idiwomu ade nu Kaiwawo-nuga puyo nu eyaka eyaka negebu ki pokaiya ka nu makeya makeya idiwomu yamomu. Nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki mu bamamugu ka nau yona ki mu kabuwatamakani umakani. 18 Diyu apunai mosi e kwa-kwarepui wakamupu ki Mamanuga God ubupu e nene wagubu manako e karako Iyesu sumapiyau, ki ka eba e uburoto e kwakwarepui wakamupu ki ade sunara-pana yawatai kwaenepono. Pa mena. Ade ki maba, iyapana mosi e kwakware-pui eba wakamupu ki Mamanuga God ubupu e nene wagubu manako e karako Iyesu sumapiyau, ki ka eba e kwakware-pui wakapamana ki nene wainapono nisi kandono. 19 Kwakwarepunuga wakamupu bo eba wakamupu ki ka eba gwede kawaya mosi ko nu Mamanuga God e umunui yodomu makeya makeya kwaigomu ki mena ka gwede mosi kawaya esida. 20 Nu eyaka eyaka badidi maba idiweya da Mamanuga God nu nene wagubu ki maba nu karako mete inako idiwomu yamomu. 21 Kau nima iyapana mo kobaiya tondeya e bigabigai kwaenugeya ki makeya Mamanuga God kau nene wagubu, ki ka baganai, kau ki nene eba wainapiyowa ko bigabiga upi ki kwaenugowa. Ko kau kawaigi yagisi ke; 'Kau kayanuwagi kau kaubo nuwageya ki kwaenugowa umowa,' e inako yagisi ki kau kayanuwagi. 22 Wainapumuri, iyapana nima bigabiga upi kwaewagawa da nu Kaiwawonuga e nene wagubu ki ka gwede e umapu dokodoko ki nu Kaiwawonuga pokaiya rikawena da e karako nu Kaiwawonuga e nene mena tondau. Ade iyapana nima naiya e ebo nuwaiya umawa wadawa da Keriso e nene wagubu ki ka e karako Keriso e naureya tondau ki pokere eba e ebo nuwaiya ki kwaeyogono ko e uburoto Keriso e bigabigai mena kwaeyogono tondono. 23 Wi Mamanuga God nene idiwana ki nana ka e wi deniga kawaya daganani tapu kewowena ki pokere wi ubumuri e bigabigai mena kwaiwagi ko eba iyapana kaina wi umanimoto dokodoko da wi mu mena bigabigamaga kwaiwagi. 24 Kowa-niyoma, nau nidiyani wainapumuri; Wi karako Mamanuga God mete ida wadewadeigubu e mete idiwu ki pokere e wi nene eba wagubu makeya upi badidi maba kwaiwagamawa idiwa ki wi karako inako mete kwaiwogoi yamoi.

25 Karako ka nau iyapana eba anikaigubu ko pa idiwu ragidai wi yonaga suwagani. Yona yau ka eba Keriso nau kabuwasinibu makeya suwagakani ko Mamanuga God e nau nuwanuwasinibu ade nau wadisinibu bagi ki pokere nau notani pokaiya badidi suwagani ki wi karako wainapu-muri mibipumuri. Nau naubo nota-pakani ka yau kena;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

26 Karako ka nu nuwaboya makari marai ki kerarai birikamipi yamei ki
pokere wi eba anikaiwagi ko pa idiwoi ki ka bagi kawaya wainapakani.
27 Wi gwedewau anikaigubu ki ka baganai, wi anika eba memuri puru.
Ko wi eba anikaigubu ki ka wi ridi uwamana nene nisi eba kandoi. 28 Ko
apunu nima anikawena ki e notai eba yagisi ke; 'Nau paerepuwani.' Ade
onowa anikawena ki e notai mete eba yagisi ke; 'Nau paerepuwani.' Pa
mena. Ko anikatagubu ragidai, yewe wairau ka mu upi bisi kawaya ebo
ebo kawarapomono ki pokere wi bita ki eba bananapamana ki nana ka
nau yona yau suwagubuwani.
29 Kowaniyoma, nau nidiyakani ki mibai ka yau kena; Mara rogobiwena
ki pokere iyapana mibai anikai ki ka wi iyapana eba anikatagubu
ragidai ki mu notamaga maba notapiyoi idiwoi. 30 Ade wi gwedewau
apena meyamu ki ka wi kiyabuga iyapana yadi eba wadamu ki mu
kiyabumaga maba idiwoi. Wi gwaita wadamu ki ka wi kiyabuga iyapana
gwaita eba wadamu ki mu kiyabumaga maba idiwoi. Wi gwedewau
waira yau gwedegwedei dai gimaraigubu ki ka baganai, ko wi eba
gimaraigubu maba idiwoi, 31 ade wi gwedewau kemora nawaru waira
yau gwedegwedei ki mena upiwagamu idiwu ki ka baganai, ko wi eba
upiwagamu ragidai ki mu maba mete idiwoi, mibai ka waira yau e
gwedegwedei mete kina karako empemei ki kuduba waunitau gogatagisi.
32 Nau yona nidiyakani yau mibai ka nau eba nuwaneya wi notaga
waira yau upi ebo ebo ki kawareya ukworono. Apunu nima eba
anikawena ko pa tondau ki e nuwai notai ka nu Kaiwawo-nuga e upi
kwaewagana ade e mamama-pana ki mena notapono tondono. 33 Ko
nima anikawena ki ka e wainai e rabinai badidi maba wadana bagi
ki nene notapono ade waira yau upi ebo ebo mete kwaeyogono, 34 ki
pokere e notai apeya daikere daikere e tainipiyau. Ridi eba anikawena
bo onowa bo koboro bo wakeyara ki ka nu Kaiwawonuga e mena upi ki
mu kwaetagamana waina-piyamu ade mu midimaga kwakwarepu-maga
ade mu nuwamaga notamaga kuduba ki mu deni mena e kweyamu. Ko
ridi nima e nobomoi mete kina ki ka e nobomoi e rabinai wadana bagi
ki nene e waira yau upi ebo ebo ki mete kwaeyogono. 35 Nau eba wi
bodaniyana bo bita mo wi negeyana ki nana yona yau suwagakani. Nau
nuwaneya wi waitaniyana da wi supasupai mena idiwana ki nana ade
wi nuwaga notaga ade wi iyaga kuduba ki deni mena nu Kaiwawonuga
kweyamana ki nana nidiyakani.
36 Onowa yaraga anikatagamana ki nana tonabatampu mibimupu ko
mu apeya gwaiyabatagubu kasiwara da mu mubo mubo pa idiwana ki
nana manako mu inako idiwono yamono da yaraga ki e nuwaiya ridi
ki mete iwana wainapono, ki ka e ridi ki eba giripana kudeya garugaru
mena uworoto. Mu anikatagisi ki ka mu eba paeremupu. Pa mena. 37 Ko
yaraga ki eba anikawagana ko pa tondana wainapiyau ade e kwarisiwena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e notai ridi ki mete iwana eba waina-piyau, ki ka baganai e ridi ki eba uworoto. E inako kwaeyagisi ki mete bagi kawaya. 38 Ki pokere apunu nima ridi uworoto ki ka baganai ko e eba uworoto ki ka bagi kawaya.

39 Ridi mosi e nobomoi mete kina ki ka eba e nobomoi ki ragipana waina-pono. Ko e nobomoi poyagisi ki ka e ebo nuwaiya anikawagana wainapiyau ki ka baganai. Ko e apunu pakasi mo eba uworoto ko Keriso sumapiyau apunai mosi uworoto. 40 Ko nau waina-pakani da e eba anikayagisi ko pa koboro tondono ki ka e mamama kawaya esida wainapono. Nau yona yau nau naubo notani pokaiya suwagubuwani, ko wainapumuri; Mamanuga God e Keyai nau rabinaneya mete tondau.

Yadau umamu buburitagamu ki kabuwai

8 1 Nau karako daisusu bo momorapa bo dai mete kina inako bamamugu buburitagamu yadau umamu ki nene manusinimupu ki yonai wi kabuwa-niyani. Iyapana dai tagamu ke; 'Nu kuduba ka katai ragidai.' Ki mibai, ko ki pokaiya ka iyapana kawai gisipiyamu. Nota kwarikwarisi ki mena notai nu toginiyau. 2 Iyapana nima wainapiyau da e gwedegwede kuduba kataiwena kewowena ki ka katai mibai ki e eba kataiwena. 3 Ko iyapana nima Mama-nuga God nota kwarikwarisipiyau tondau ki ka Mamanuga God kataiya eyo.

4 Baganai, nau karako daisusu bo momorapa ade dai mete kina inako bamamugu buburitagamu yadau umamu ki bani nu kupamu bo eba kupamu ki sisiyai suwagani; Nu katainugu da daisusu bo momorapa ade dai mete kina inako mu ka popai mu mibimaga pa mena. Mamanuga God e eya mena ka mibai. 5 Iyapana tagamu da daisusu bo momorapa bo inako ropani kawaya kunumau ade wairau posiwena uburau ki nu mu sumatamana ade kawakawai tademana ki nana. 6 Ko nu katainugu da nima nu sumapamana ki ka Mamanuga God e eya mena. E wagubu umuneya ka gwedegwede kuduba wenawena gawarara. E nu mete yamananibu karako e nene idiwei. Nu Kaiwawonuga ka eyaka mena Iyesu Keriso e mena. E pokaiya ka Mamanuga God kunuma waira kuduba yamanapupu ade e pokaiya ka nu karako idiwei.

7 Ko karako ka iyapana ropani kawaya yona mibai ki mu naigida eba kataitagubu. Mu daisusu bo momorapa ade dai mete kina inako bamamugu rowarowa kawaya buburitagamawa da manamatagubu ki pokere mu karako Keriso sumapiyamu manako papa bo bani ki kupomoto ki ka mu notamaga garugaru mena yagisi ke; 'Yau ka yadau umamupu ki bani.' Mu Keriso naigida eba kataitagubu wetawetara ki pokere mu papa bo bani ki kupomoto ki ka mu rabinamugu tadeyau wirawira ki yagisi da mu paeremupu bigi bani ki kupa-mupu. 8 Ko ki ka eba papa bo bani kupemei bo eba kupemei ki nu teniyoto Mamanuga God bameya baigamu. Nu gwede mo eba kupemei ki ka nu eba ki pokaiya denai marai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

munta yadamu, ade eba nu gwede kupemei ki pokaiya denai kawaya mo yadamu. Pa mena.

9 Wi kupoi ki ka baganai ko wi papa yo bani inako kupoi ki ka wi
kowaguma mu sumamaga eba ragiragiwena ragidai ki mu kwayubamaga
mete kwaiwogoi were kupoi kwaenda wi kupeiwogoi ki mu wi eminimoto
manako ki pokaiya ka wi mu pisipisitamuri da mu sumamaga kauyagisi.
10 Mibai, wi Mamanuga God e katai negebu ragidai ubumuri daisusu bo
momorapa bo inako bamamugu buburitagamu ki buburi tawai rabineya
kaiwuri yadau umampu ki papai bo bani kupoi manako iyapana mosi ki
e eba kataiya da daisusu bo momorapa bo inako ki ka gwede mo popai
ki e wi eminiyoto, ki ka e wi niniyagau bani ki mete tepoto kupoto ko
e rabineya siyau wirawira ki kabuwapiyau da e paere-pupu. 11 Keriso
ubupu wi waretaga ki e nene mete powena ko iyapana ki e sumai ka
eba ragiragi ki pokere wi kataiga pokaiya ka wi e sumai girimupu
ade e iyai ki wi mete minimupu poyo. 12 Wi kowaguma bamamugu
inako kwaiwagamu ki ka wi mu bamamugu paerepiyamu ade Keriso
e eya bameya mete paerepiyamu. Mu rabinamugu tadeyau wirawira
ki garugaru mena kabuwatamiyau da mu paeremupu ki pokere wi
inako kwaiwagamu ki ka wi mu rabinamaga giripiyamu ade bidara
nu tageyamu. 13 Ki pokere, nau niya nene yau wainapakani; Nau papa
kupani manako ki pokaiya nau waretani pisipisipani da e paerepoto ki ka
nau papa ki deni mena kamadani ko ewa mo eba kupani.

Iyesu tonotapu ragidai mu yonamaga

9 1 Wi wainapiyamu da gwede mosi nau umasiniyau dokodoko bo? Wi
wainapiyamu da Keriso nau eba tono-sinibu bo? Wi wainapiyamu
da nu Kaiwawonuga Iyesu nau yabunere matarau eba empuwani bo? Wi
waina-piyamu da ki ka eba upi nau kwaesuge-keya ki pokaiya wi karako
nu Kaiwawo-nuga kataimupu bo? 2 Iyapana dai nau sidiyamu, tagamu
ke; ‘Kau ka eba Keriso e tononibu apunai.’ Mu inako tagamu ko nau e
upi kwaesugekeya manako ki pokaiya wi iya waunai wadumupu nu
Kaiwawonuga e naureya idiwu ki iyapana empomoto ki ka mu kataitagisi
ade mibipomoto da e nau tonosinibu.

3 Iyapana nau wereyakaurasiniyamu bo nau sidiyamu wirawira ki nau
uburani nau taububarani purupakani suwaga-kani ke; 4 Wi wainapiyamu
da nau upisugakani ki denai ka iyapana bani yo awana nau eba tegemana
ki nana bo? 5 Wi wainapiyamu da nu Kaiwawonuga e eya yowaiyoma yo e
tonotapu ragidai apunu Pita mete kina ki mu waina-muguma waratamana
mete iwana ki ka baganai ko nau uburana sumawagau ridai mosi uwarana
mete iwana ki ka eba baganai bo? 6 Ade wi wainapiyamu da Mamanuga
God e upi kwaetagamu ragidai mu paunamugu ka nau yo Banabasi nu
mena nu idanuga kasiyara-yogono pokaiya kupomu iwomu bo?

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7Nau nidiyani wainapumuri; Piyara ragidai mu eyaka eyaka mu mubo
bowamaga madai pokaiya bani gimara-piyamu kupamu bo? Ki pa mena.
Mu kawakawaimuguma bani pa tageyamu. Ade kokora urau apunai ki
e eya bani 'waeni' upu ki mibai e eya mete kupoto bo? Ena, e kupoto.
Ade papa sipi baikamuwagau apunai e eya papaiyoma amumaga otai
botopupu ki e eya mete kuboroto bo? Ena, e kuboroto. 8Nau yona yau
suwagakani ki ka nu waira yau kawareya badidi kwaigemei ki keyakeyai
suwagakani, ko wainapumuri; Oragai apunai Mosisi gora tapu ki ka e
yona yau kawareya mete wagubu. 9-10E Mamanuga God e gorai okapupu,
wagubu ke; 'Papa burumakau uratanai wi nene upiyogono ki ka wi
e umunui eba umamuri ko e upiwagau ki denai bani mete kwemuri.'
Mamanuga God e inako wagubu ki ka e papa ki nene wainapupu wagubu
bo e iyapana nu nene wainapupu yona ki wagubu? E iyapana nu nene
wainapupu wagubu.

Nau keyakeyai mosi ade suwagani wainapumuri; Diba kandau apunai
ade bani raupomuwagau apunai ki ka mu upi kwaetagamu ki pokere
raupomu marai baiyagisi ki ka mu ewapuru bani kupamana nawanai
idiwono. 11Nu baigibi wi iyaga nene Mamanuga God e momai wi
rabinagau umipi mibai kipu ko nu upinuga ki denai wi ubumana nu
kwakwarepunuga togipamana bo bani yo gwedegwede dai nu negemana
ki wi wainapiyamu da ki ka eba baganai bo? 12Wainapumuri; Iyapana nu
ewanugu bautagubu wi rabinagau momai umipi ki raupamutagamu ki mu
ubumu mu upimaga denai wi mu tagemana ki nana tagamu. Ko nu yabiri
baigibi diba kandimpi momai umipi ragidai inako mete iwagumpena ki
wi wainapiyamu da ki ka eba baganai bo?

Nu Keriso e upi kwaigemei ki pokere wi denai negemana iwagumpena
ki ka baganai. Ko nu yona mo inako eba iwagibi. Nu nuga muya
nunumeya mibai ka nu eba nuwanugu Keriso e yonai bagi kawaya nu
pokanugere bodayagisi. 13Wi kataigubu wetawetara da iyapana puyo
Mamanuga God nene e Tawai rabineya nakapiyamu ki ka tawa ki
rabineya upitagamu ragidai bani ki dai mu muga mete kupomoto. Ade
papa naumu kepakepa kawareya puyo Mamanuga God nene pasumu
ragidai ki ka papa ki dai mu muga mete kupomoto. 14Ki maba, nu
Kaiwonuga e wagubu ke; 'Iyapana gwedewau nau yonani bagi kawaya
dimatogomono ki ka mu upi-maga kwaetagamu ki denai iyapana puyo
nakapiyamu ki mu kupomono.'

15Keriso inako wagubu ko nau wi bamagau denai mo tegemana ki
nene eba genenibuwani ade karako mete kina oka yau pokaiya wi eba
geneniyakani. Nau pa tondakani upi mena kwae-sugakani ki pokere
nau mamama kawaya mete wainapakani. Nau posugani ki ka baganai
ko nau geneniyani manako ki pokaiya nau karako mamamasugakani
ki mamamai kaupani ki ka eba baganai. 16Nau eba gwede bagi mo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaesugu-buwani ki pokere mamama yau waina-pakani. Ko Keriso e nau tonosinibu da nau e yonai bagi kawaya ki dimasugana ki nana sidibu ki pokere nau upi ki kamadani ki nau yawatani pa mena. Akae, nau e yonai ki eba dimasugoni ki ka paere kawaya. **17**Nau naubo nuwa-neya upi yau kwaesuguibena ki ka wi gwede mosi nau denai tegemana ki nana ki nau mete wainapibena. Ko karako ka eba nau naubo nuwaneya upi yau kwaesugakani. Mamanuga God e emisinibu da nau ka baganai manako e upi yau kwaesugana ki nana nau idani rabineya tapu, **18**ki pokere nau upi badidi kwaesugakani ki denai nau gwede yadani? Nau suwagani wainapu-muri; Nau Iyesu e yonai bagi kawaya pa dimasugoni manako denai wadana ki nene eba notaponi bo genesugoni ki ka nau rabinaneya mamama kawaya wainaponi. Nau upini denai wadakani ka mamama nau rabinaneya ki kena.

19Iyapana mosi e bigabigai kwae-sugana ki nana nau eba umasiniyau dokodoko ko iyapana ropani kawaya mu notamaga wirawagana Keriso sumapamana ki nana ka nau naubo nuwaneya kwarisisugubuwani mu bigabigamaga kwaesugakani. **20**Nau Diyu ragidai mu paunamugu umakani ki ka mu notamaga wirawagana Keriso sumapamana ki nana ka nau mu idiwu ki maba nau mete inako tondakani. Oragai apunai Mosisi e gora okapupu ki nau yabaraneya eba tarakani ko nau iyapana gora ki makeya makeya kwae-tagamu ragidai mu paunamugu umakani ki ka mu notamaga wirawagana Keriso sumapamana ki nana ka nau mu maba mete kwaesugakani. **21**Ki maba, nau iyapana kwaiyanai ragidai mu pauna-mugu umakani ki ka mu notamaga wirawagana Keriso sumapamana ki nana ka nau Diyu ragidai nu goranuga kamadakani manako iyapana kwaiyanai ragidai badidi maba idiwu ki mu maba nau mete inako tondakani. Ko Mama-nuga God e eya gorai ki nau eba rauru-pakani mibai ka nau Keriso e gorai nau yabaraneya maramara tarakani. **22**Nau iyapana sumamaga Keriso bameya eba ragiragiwena ragidai mu paunamugu umakani ki ka mu sumamaga ragiragi-wagana ki nana ka nau uburakani mu tatamamaga kwaesugakani manako mu idiwu ki maba nau mete inako tonda-kani. Nau iyapana kiyabumaga ebo ebo mu paunamugu umakani ki ka nau mu badidi maba idiwu ki maba nau mete inako tondakani da mu nau emisinimoto manako ki pokaiya ka nau mu dai iyatamani. **23**Keriso e yonai bagi kawaya ki kawayawagana ki nana ka nau inako mena kwaesugakani da ki pokaiya ka yona badidi wagau ki mamamai nau mete bananapani.

24Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri; Wi kataigau da yanuwa kawareya ka iyapana ropani kawaya garugarupomono ko nima yabiri baiyagisi ki e mena ka denai yadini. Ki maba, Keriso wi puyoga yabaragau tapu ki wadamana ki nana ki wi nisi kandoi garugarupiyoi da wi katamuru ki baiwagi. **25**Iyapana gwedewau waira yau yanuwai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabineya garugarupiyamu ki ka mu kawareya kawareya garugaru-
pomono da takotakotagisi. Mu nota-maga ka yanuwa ki pokaiya puyo
wadamana ki mena mu notapiyamu ki pokere mu nonamaga eba tamu.
Puyo deba tatamai mu yadini ki ka waira yau e gwedegwedei da aita
gogayagisi, ko nu garugarupemei ki denai deba tatamai puyo yadamu
ki eba gogayagisi ko maramara tondono kaniyono. 26 Nau puyo ki
wadana ki mena notapakani ki pokere nau katamuru yabaraneya ki
deneya deni mena garupakani nisi kandakani ko eba igida yauda kaniya-
kani yabadakani. Iyapana yanuwa rabineya mu idamaga bonipiyamu
mu kowamuguma pa yakatatamiyamu ki mu maba nau eba yakata
kwaesugakani. 27 Nau niya midini kwakwarepuni nuwaiya tainisiniyau
ki nau wade supasupapakani makari kweyakani da nau notani nuwaiya
wainapiyau ki mena nau midini kwakwarepuni makeya makeya
kwaeyagisi. Nau iyapana ropani kawaya iya yawatai kabuwatapuwani
ki pokere nau eba nuwaneya kwaesugani siyasiya da nau niya puyoni
yabaraneya tondau ki paerepani.

Isiraero ragidai mu naiya badidi bananamupu

10 1 Kowaniyoma, nau yonani yau suwagani wainapumuri; Nu
ripakwarakwaranuguma oragai apunai Mosisi eweya iwa ki
ka Mamanuga God e oroguma pokaiya mu baramaga wadubu. Mu
kaburu kawaya egi maba ki papateya bautagubu ka kaburu ki paunau
puruwena manako iyapana ki kuduba sumpu kaburu rabineya borau
maba kayatagubu papasi daikere positagubu. 2 Nu awana pokaiya
siruwa kawemei ki maba ka iyapana ki kuduba oroguma ki rabineya
ade kaburu ki rabineya mete kina oragai apunai Mosisi e mete ewapuru
kayatagamana ki nana siruwatagubu. 3 Mamanuga God e kasiyarai
pokaiya kunuma bani tage-yawa ki bani ka mu kuduba maramara
kupamawa iwa, 4 ade kunuma awanai ki e kasiyarai pokaiya mu
tageyawa ki mu kuduba mete kubamawa iwa. Awana ki ka bowa mosi
Mamanuga God e kasiyarai pokaiya mu tagebu ki rabineya usirapiyawa,
ko bowa ki ka maramara mu paunamugu mete umawa. Bowa ki ka
keyakeyai, ko ki mibai ka Keriso e eya. 5 Ko wainapumuri; Mamanuga
God mu kuduba bani yo awana inako tage-yawa ko mu paeremupu ki
pokere e ubupu mu ropani kawaya bamamugu eba mamamawena ko
e mu daburitapu da mu iyapana eba idiwu tawaneya ika popotagubu
tatariyatagubu.

6 Iyapana ki ka bera berokoi ebo ebo kwaetagamawa ki pokere bita ebo
ebo mu bamamugu bauwena. Ko ki kuduba ka keyakeyai. Nu keyakeyai
ki empa-mana kataigamana da mu kwaetaga-mawa ki maba nu mete
inako eba kwaigamana ki nana. 7 Mu dai ki ka daisusu bo momorapa
bo ade dai mete kina inako mu bamamugu buburitaga-mawa idiwa, ko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu kwaetagamawa ki maba nu inako eba kwaigomu. Mama-nuga God
e okai iyapana ki mu nene wagubu ke; 'Iyapana bani kupamawa, awana
kubamawa manako taere-tagamawa midimama berai ebo ebo mete
kwaetagamawa.' 8 Mu dai ki taku maba igida yauda asusu kwaetagamawa
ade didiwatagamawa iwa ki pokere mara eyaka mena ki rabineya ka
iyapana ropani kawaya eba iyabapamana makai kuduba 23.000 kwaitana
popotagubu gawarara. Mu kwaetagamawa ki maba nu mete inako eba
kwaigomu. 9 Nu Kaiwawonuga e kasiyarai mete kina bo pa mena ki
mu dai empamana ki nana e kerareya wadamawa ki pokere denai ka
motamota berokoi bautagubu iyapana ki metampu da mu ropani kawaya
popotagubu. Mu ubumpu nu Kaiwawo-nuga e kerareya wadamawa ki
maba nu mete inako eba kwaigomu. 10 Mu dai ungwerogwerorotagamawa
Mamanuga God awerapamawa iwa ki pokere denai ka 'Naunuma Aneyai'
ki bauwena iyapana ki ropani kawaya namutapu. Mu kwaetagamawa ki
maba nu inako mete eba kwaigomu.

11 Bita ebo ebo mu bamamugu bauwena ki yonai ka oragai ragidai
oka rabineya okamupu da nu ki empamana manako berokoi mu
kwaetagamawa ki maba nu mete inako eba kwaigamana ki nana. Mara
siyarai bauwagana kwae-wagau ki pokere nu naigida mena idiwomu.

12 Iyapana nima wainapiyau da e ragiragi kawaya uburau ki ka e
naigida mena uburono kwaenda da e kauyagisi. 13 Kerapu taisini ebo ebo
wi bamagau bauwagau taininiyau ki ka eba wi mena ki bananapiyamu
ko nu kuduba kerapu taisini inako mete maramara banana-pemei. Ko
Mamanuga God e gwaiyaba wagubu ki e kwaeyagisi. E wi kwayuba-
niyono tondono ki pokere kerapu taisini mo inako baiyagisi wi
taininiyono ki ka e berokoi ki tatamapoto da berokoi ki kasiyarai wi
eyaka eyaka kasiyaraga eba raurupoto nuniyoto gwaigwiri. Kerapu
wadewade inako wi bamagau baiyagisi ki ka Mamanuga God wi kasiyara
negeni toginiyoto da wi giruru maba ki kobaiya kaiwuri ki ka wi eba
kekeraiwagi ko buridere matarau baiwagi.

14 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo; Daisusu bo momorapa bo ade
dai mete kina inako bamamugu buburi-tagamu ki maba wi mete inako
eba kwaiwogoi ko wi bera ki deni mena kamadumuri tagararapumuri.
15 Wi ka eba notababa ragidai ko wi ka yona mibai ki wainapiyamu
ragidai ki pokere nau yona yau nidiyakani ki wi wibo rabinagau
wainapumuri. 16 Nu Kaiwawo-nuga e Kupei ki kawareya awana 'waeni'
kubemei Mamanuga God paraupemei ki ka nu mibipemei da Keriso e
darai nu nene kawapu ki ka nu ewapuru e naureya ika mete popoigibi.
Ade nu bani buredi gerepemei ewapuru mena kupemei ki ka nu mete
mibipemei da Keriso e midi kwakwarepui nu nene tapu ki ka nu ewapuru
e naureya ika mete popoigibi. 17 Nu eyaka eyaka Kupe ki kawareya bani
buredi piri piri kupemei ki kerarai ka bani buredi eyaka mena. Ki maba,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nu iyapana ka ropani kawaya ade nu kiyabunuga ka ebo ebo ko Keriso e naureya ka nu kuduba midinuga eyaka mena.

18 Tawana Isiraero ragidai badidi kwaetagamu ki keyakeyai nau mete suwagani wainapumuri; Mu gwedewau papa naumu kepakepa kawareya Mama-nuga God nene puyo pasumu ade papa ki pirai dai mu muga mete kupamu ki mu mibipiyamu da Mamanuga God mu mete ewapuru ika dibipiyamu.

19 Ki pokere wainapumuri; Nau daisusu bo momorapa bo ade dai mete kina inako ki mu nene suwagubuwani ade nau yadau umamu ki yonai mete suwagubuwani ki ka nau eba suwagu-buwani da mu ka mibai, **20** ko nau suwagubuwani ka yau kena; Iyapana gwedewau daisusu bo momorapa bo ade dai mete kina inako mu bamamugu buburitagamu yadau umamu ki ka mu eba puyo ki Mamanuga God kweyamu ko mu keyai berokoi bamamugu yadau ki umamu. Ko nau eba nuwaneya wi keyai berokoi ki mu mete ewapuru waretaiwagi. Pa mena. **21** Wi idaga daikere nu Kaiwawonuga e kapai wadoi kubomoi ko ade wi idaga daikere keyai berokoi mu kapamaga wadoi kubomoi ki ka eba supasupai. Ade nu Kaiwawo-nuga e yogoi kawareya wi kupeiwogoi ko ade daikere keyai berokoi mu yogomaga kawareya kupeiwogoi ki ka mete eba supasupai. **22** Wi bani waina-piyamu da wi inako kwaiwagi ki ka nu Kaiwawonuga eba nuwaroroyagisi bo? Ade wi bani wainapiyamu da iyapana kaina nu kasiyaranuga ka kawaya esida ko nu Kaiwawonuga e kasiyarai ka erida bo?

23 Iyapana dai tagamu ke; ‘Gwede mosi nu eba bodaniyau ki pokere nu nuwanugu badidi kwaiwagamana wainapemei ki nu kwaigomu.’ Ena, ko nau ade suwagani ke; ‘Ki mibai, ko gwedegwede kuduba ka eba bagi.’ Iyapana dai tagamu ke; ‘Nu nuwanugu badidi kwaiwagamana wainapemei ki nu kwaigomu.’ Ena, ko nau ade suwa-gani ke; ‘Ki mibai, ko ki dai mena ka nu midinuga kwakwarepunuga ade nu nuwanuga notanuga waitapoto togipoto.’ **24** Nu eyaka eyaka eba iwogomu ke; ‘Nau naubo nene mena kwaesugoni.’ Pa mena. Ko nu notanuga yau mena yogono ke; ‘Nau eba nau naubo nene mena kwaesugoni ko nau kowaniyoma mu bagimaga nene mete kwaesugoni.’

25 Papa yo bani kiyabui ebo ebo gimara kasiwaratagamu wateya uburau ki empiyei manako ki dai kau gimara-pana kupana wainapiyei, ki ka baganai, kau gimarapi kupi ko eba notapiyowa da ki ka yadau ki papai bo eba yadau ki papai. Kau inako eba notapiyowa kwaenda kau rabinageya nidiyau wira-wira ki notababa negeni. **26** Wainapu-muri; Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘Waira ade gwedegwede kuduba waira kawareya ki kuduba ka nu Kaiwawonuga e nene.’

27 Suma eba sumawagau apunai mosi kau bibiniyoto da kau e tawaiya e mete kupeigamana ki nana yagisi, ki ka baganai. Kau nuwageya e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bameya kayanuwagi ki ka gwede bani e kau rabinageya riyapiyau ki kau asusu tepi kupi. Kau rabinageya nidiyono wirawira ki kau eba notapi, nuwagi ke; ‘Akae, nau gwede nana paerepuwani bani yau kubabuwani?’ Ki pa mena. 28 Ko iyapana mosi kau nidiyoto yagisi ke; ‘Bani yau ka daisusu bo momorapa bo ade dai mete kina inako mu bamamugu yadau umamupu ki bani,’ e inako nidini ki ka e bagai nene ade e rabineya siyau wirawira ki eba siyana wirawira ki nana ki kau bani ki kamadi. 29 Ki ka eba kau kiya rabinageya nidiyau wirawira ki nidibu ki pokere kau bani ki kamadi, ko kau waretagi e rabineya siyau wirawira ki e sibu ki pokere e togipana ki nana ka kau inako kwaenuwagi bani ki eba kupi.

Kataina, wi dai bani wainapiyamu, iwagamu ke; ‘Iyapana dai ki mu kaisi-maga mete kina ko nau kaisini ka pa mena ade gwede mo nau eba bodaboda-siniyau ki pokere nau gwede nana mu rabinamugu tadeyau wirawira tadebu ki mu kaisimaga tondoni? 30 Ade nau bani kupana ki nana Mamanuga God paraupakani ki ka iyapana gwede nana sidimoto siyasiya da nau paerepuwani?’

31 Baganai, nau nidiyani wainapu-muri; Wi bani kupamu bo awana kubamu ki ka wi badidi kwaiwagamu ki pokaiya Mamanuga God e si kawaya-wagana ki nana ki mena notapiyoi kwaiwogoi. 32 Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai ragidai ade wi sumaga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai mete kina ki mu paunamugu wi idiwu ki pokere wi naigida mena kwaiwogoi kwaenda wi mu pisipisita-muri manako mu sumamaga giriyagisi. 33 Nau kwaesugakani ki maba wi mete inako kwaiwogoi. Nau badidi kwae-sugakani ki nau iyapana kuduba mu bagimaga nene mete kwaesugakani. Mu notamaga wirawagana Keriso sumapa-mana ki nana ka nau niya iyani nene eba wainapakani ko mu iyamaga nene wainapakani kwaesugakani.

11 1 Keriso badidi kwaewagawa ki kawareya nau ade inako kwae-sugakani. Ki maba, nau badidi kwae-sugakani ki kawareya wi mete inako kwaiwogoi.

Supasupai mena dibipamu

2 Wi maramara nau notasiniyamu ade nau kabuwa yonai kabuwanibuwani ki wi wainamupu wadumupu makeya makeya kwaiwagamu ki pokere nau wi mamamaga suwagakani.

3 Ko nau nuwaneya wi yona yau ki mibai naigida mena wainapumuri; Keriso e debai ka Mamanuga God, ade apunu nu debainuga ka Keriso, ade ridi mu debaimuguma ka mu mubo nobomo-muguma. 4 Keriso e ka nu debainuga ki pokere apunu nima deba tatamai taroto manako iyapana paunamugu uburoto Mamanuga God bameya guriguriyagisi bo e bonanai wainapupu ki matarau yagisi ki ka e debanuga apunai Keriso eba wiwirapiyau. 5-6 Ki maba, ridi e debai ka e nobomoi ki pokere ridi nima

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e eya debai eba paiwapoto were iyapana paunamugu uburoto Mamanuga God bameya guriguriyagisi bo e bonanai wainapupu ki matarau yagisi ki ka e eya nobomoi ki eba wiwirapiyau. Ridi nima e eya debai inako eba paiwapiyau ki e kiyabui ka ridi paerepupu ki pokere iyapana e debai boyamupu midimama kwemupu ki e kiyabui maba. 7 Mama-nuga God apunu e eya maba yamana-nibu ade e eya tanai negebu ki pokere nu ubumamu gurigurigamu ki ka nu debanuga eba paiwapamu. Ko ridi mu ka apunu pokamugere tanimaga wadu-mupu, 8 mibai ka Mamanuga God ridi apunu pokaiya yamanapupu ko eba apunu ridi pokaiya yamanapupu. 9 Ade e ridi apunu nene yamanapupu ko eba apunu ridi nene yamanapupu. 10 Ridi mu debaimuguma ka mu nobomo-muguma. Mu nobomomuguma koba-mugu idiwu ki aneya kunumau mu emitamana ki nana ka ridi kuduba keyakeyai yau kwaetagisi mu mubo debamaga paiwapomoto.

11 Nau suwagubuwani yau kuduba ka mibai, ko nu Kaiwawonuga e naureya ki ka eba ridi mu mubo mena idiwono bo ade eba apunu mu mubo mena idiwono. Pa mena. Mu ka ewapuru eyaka mena e naureya idiwono. 12 Mamanuga God mara kerareya ridi apunu pokaiya yamanapupu ko ki maba ka karako apunu ridi mu pokamugere wenatagamu. Ko gwedegwede kuduba wenawagau ki kerarai ka Mamanuga God e eya mena.

13 Wi wibo wainapumuri supasupai bo eba supasupai; Ridi mu debamaga eba paiwapomoto were iyapana pauna-mugu ubumoto Mamanuga God bameya guriguritagisi ki wi wainapiyamu da ki baganai bo eba baganai? 14 Nu yewe wairau wenaigibi idiwei ki pokaiya ka nu katainugu da apunu mu debamaga kumai rorowa kawakawaya wenatagisi ki ka gasitau, 15 ko ridi mu debamaga kumai rorowa kawakawaya ki pokaiya ka mu mamamatogomono, mibai ka mu debamaga kumai ki ka mu monaga-maga bagi kawaya. Mamanuga God mu deba kumai rorowa kawakawaya tagebu da mu kumai ki pokaiya mu debamaga utapamana ki nana. 16 Nau suwagu-buwani ki kawareya iyapana mosi nau pari wirawirasiniyana wainapiyau ki ka nau denai yona yau mena e siyani; Nu yo nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki nu kuduba inako mete kwaigemei.

Kaiwawonuga e Kupei

17 Wi badidi maba idiwana yonai wi nidiyana kwaesugakani yona ki pokaiya ka nau karako wi sisibaniyani. Nau wi bamagau mamama eba wainapakani mibai ka wi Mamanuga God e si tepapa-mana ki nana dibipiyamu ki rabineya ka wi paere mete kwaiwagamu. Mibai, wi eba dibimpena ki ka baganai. 18 Nau yonani yabiri ka yau kena; Iyapana dai wi yonaga nau sidimupu da wi dibi-piyamu ki ka wi nuwarara tagarara

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewa nauwa idiwu. Nau wainapakani da mu tagubu ki dai ka eba bera,
19 mibai ka wi ewa nauwa idiwu ki pokaiya ka nu matarau kataigamana
da wi paunagau gwedewau ka Mamanuga God e yabuiya supasupai idiwu
ade gwedewau ka pa mena. 20 Wi ewapuru dibipiyamu ki ka wi eba nu
Kaiwawonuga e kupei kupeiwagamu wainapakani. 21 Wi dibipiyamu ki
ka wi asusu kupeiwagamu; dai kawaya daganani kupamu, dai wetei
metamiyau maba kupamu, ade dai awana 'waeni' kawaya daganani
mete kubamu. 22 Wi wibo tawagau inako kwaigumpena ki ka baganai ko
wi badidi pokere Mamanuga God nene dibipiyamu ki kawareya inako
kwaiwagamu? Wi sumaga eyaka mena ragidai mete dibipiyamu ki mu
giritamana ki nana bera ki kwaiwagamu bo? Ade wi iyapana imagei
banimaga pa mena ragidai ki mu midimama tagemana ki nana inako
kwaiwagamu bo? Nau badidi nidiyani? Nau wi siga tepapani bo? Ae, pa
mena.

23 Nu Kaiwawonuga nau badidi kabuwasinibu ki nau ororeya mena wi
kabuwanibuwani kewowena; Iyapana ubumpu nu Kaiwawonuga Iyesu e
yogoi tamupu ki kemoreya ka e bani buredi mo wadubu, 24 Mamanuga
God bameya parauwena piripiri geregerepupu manako wagubu ke; 'Yau
ka nau midini kwakwarepuni ki nau wi nene tarakani. Nau karako
kwaesugakani ki wi mete kina ewa inako kwaiwogoi manako nau wi
nene badidi kwaesugubuwani ki wi notapiyoi ade nau mete notasiniyoi.'
25 Mu bani ki kupamupu eweya ka e naiya kwaewena ki maba ubupu
kapa mo wadubu manako tadebu, wagubu ke; 'Awana 'waeni' yau ka
nau darani. Nau darani yau pokaiya ka Mamanuga God yona waunai
gwaiyabawena ki wi mibipumuri manako wi ewa awana 'waeni' yau
kubomoi makeya ki ka wi nau badidi kwaesugubuwani ki notapiyoi ade
nau mete notasiniyoi.' Nu Kaiwawo-nuga inako wagubu. 26 Ki pokere
wainapumuri; Wi maramara bani buredi yau kupoi bo awana 'waeni' yau
kubomoi ki ka nu Kaiwawonuga nu nene badidi kwaewena powena ki wi
mibipiyoi yamoi da e ade wirayagisi baiyagisi makeya.

27 Ki pokere iyapana gwedewau bautagamu bani buredi ade awana
'waeni' supasupai eba wadamu manako ki pokaiya nu Kaiwawonuga
naigida eba wiwirapiyamu ki ka mu paere-piyamu e midi kwakwarepui
ade e darai ki mu giripiyamu. 28 Nu Kaiwawonuga e notapamana kupei
kupamana kwaigomu ki ka yabiri nu eyaka eyaka nu nubo iyanuga
rabineya naigida mena nota-pamu wetawetara were ewa nu bani buredi
ki kupamu ade awana 'waeni' kapa rabineya ki kubamamu. 29 Nu
Kaiwawonuga e midi kwakwarepui ki mibai badidi nu eba notapamu
bo nu bani buredi kupemei yo awana 'waeni' kubemei ki mibai nu
naigida eba kataigamu ko pa asusu tepamu kupamu, ki ka bita nu nuga
wademei nu midinugu tamei. 30 Wi inako paerepamawa ki pokere wi
ropani kawaya sigiraigubu, daiyororoigubu ade wi dai mete popoigubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

31 Ko nu nubo eyaka eyaka iyanuga rabinaneya naigida mena notapamu
wetawetara were bani ki kupamu ki ka Mamanuga God e idai gurai nu
naurinugu eba ugwadiniyoto ragiragi. 32 Nu Kaiwawonuga e idai gurai
nu naurinugu ugwadau ragiragi ki ka e nu wade supasupaniyau da nu
ki pokaiya e nene naigida mena idiwomu. Waira yau notai kwaetagamu
ragidai ki mu maba nu eba kwaigomu kwaenda Mamanuga God e bita mu
tageyono ki daikere nu mete yadamu.

33 Ki pokere kowaniyoma, nu Kaiwawonuga e Kupei kawareya wi
ewapuru dibipiyamu ki ka wi kowaguma mete nawanatamiyoi. 34 Iyapana
nima wetei meyau ki ka e naiya e ebo tawaiya bani kupoto were
baiyagisi. Wi inako kwaiwogoi were dibipiyoi ki ka Mama-nuga God wi
bita eba negeni.

Wi yona yau kawareya iwagubu ade yona dai ki manui mete kina
nau manusinimupu ki nau naubo wi bamagau ika bausugani were wi
kabuwaniyani.

Mamanuga God Keyai puyo ebo ebo nu negeyau

12 1 Kowaniyoma, nau karako Mamanuga God e Keyai puyo ebo ebo
nu negeyau ki nene wi nau manusinimupu ki yonai nau suwagani
da wi mibai naigida kataiwagi.

2 Wi kataigau da naiya wi Iyesu eba sumapamawa makeya ki ka
wi daisusu yo momorapa ade dai mete kina inako ki mu bamamugu
buburigamawa. Ko gwedegwede ki kuduba ka popai ki pokere nota ki
wi igida yauda waranibu yawata kwaiya kaigamawa. 3 Ki pokere nau
karako wi nidiyani wainapumuri; Iyapana nima Mamanuga God e eya
Keyai e rabineya tondau ki e eba yagisi ke; 'Iyesu, kau bamageya kowaga
baiyagisi.' E yona inako wagana ki yawatai e bameya pa mena. Ade
iyapana nima Mamanuga God e Keyai e rabineya pa mena ki e eba yagisi
ke; 'Iyesu, kau ka nau Kaiwawoni.' E yona inako wagana ki yawatai e
bameya pa mena.

4 Mamanuga God e Keyai ka eyaka mena ko e Keyai ki puyo ebo
ebo nu negeyau. 5 Ade nu Kaiwawonuga e upi ebo ebo kwaigemei ko
nu Kaiwawonuga ka eyaka mena. 6 Ade nu upi ebo ebo ki kwaigemei
ki ka nu katai ebo ebo mete wademei ko katai ki negeyau apunai ka
Mamanuga God e eya mena.

7 Nu kuduba ewapuru bagi kawaya idiwana ki nana ka Mamanuga
God e Keyai iyapana mosi puyo mo kweyau matarapiyau ade iyapana
mosi puyo kudubai mo kweyau matarapiyau. 8 Mamanuga God e Keyai
ki iyapana mosi nota supasupai kweyau ade e Keyai eyaka mena ki
pokaiya ka e iyapana mosi katai bagi kawaya kabuwapiyau. 9 Mamanuga
God e Keyai eyaka mena ki pokaiya ka e iyapana mosi suma kweyau
ade iyapana mosi sigira ragidai iyata-mana ki nana ki puyoi kweyau.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Mama-nuga God e Keyai pokaiya ka e iyapana mosi matakira
kwaewagana ki kasiyarai kweyau, iyapana mosi e bonanai waina-pana
wagana ki kasiyarai kweyau ade iyapana mosi keyai bani ka mibai ade
keyai bani ka bera ki empana wagana ki kasiyarai kweyau. E iyapana
mosi e tenawarai wirapiyau yona ebo ebo wagana ki puyoi kweyau ade
iyapana mosi yona ebo ebo ki wirapana mibai matarapana ki puyoi
kweyau. 11 Upi ebo ebo yau kuduba ka Mamanuga God e Keyai eyaka
mena ki kwaewagau. E ebo nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya e puyo
ebo ebo nu eyaka eyaka inako negeyau.

Keyakeyai nu midinuga naureya

12 Nu midinuga ka ripa maba naurai eyaka mena ko idai ragai ka
ropani kawaya. Ade nu iyapana ka ropani kawaya ko Keriso e naureya
nu ka eyaka mena. 13 Ki maba, nu Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai
ragidai, bigabiga ragidai ade pakasi ragidai, nu kuduba ka Mamanuga
God e Keyai ki kasiyarai pokaiya siruwaigibi e naureya eyaka-menaigibi.
Nu awana kubemei ki maba ka Mamanuga God nu kuduba e Keyai eyaka
mena ki kubamana ki nana negebu.
14 Nu midinuga kwakwarepunuga ka ripa maba idai ragai ropani
kawaya ko eba idai ragai eyaka mena. 15 Nu kerapu-nuga yagisi ke;
‘Nau ka eba iyapana e idai da nau e naureya tondana ki nana,’ e inako
yagisi ki ka e berawagau mibai ka nu kerapunuga ki ka nu midinuga
kwakwarepunuga ki daikere. 16 Ade nu wenagunuga yagisi ke; ‘Nau
ka eba iyapana e yabui da nau e naureya tondana ki nana,’ e inako
yagisi ki ka e berawagau mibai ka nu wenagunuga ki ka nu midinuga
kwakwarepunuga ki daikere. 17 Nu midinuga kwakwarepu-nuga kuduba
yabunuga mena wenapena ki ka nu badidi maba yona wainampena? Ade
nu midinuga kwakwarepunuga kuduba wenagunuga mena wenapena
ki ka nu badidi maba auru susunumpena? 18 Ko Mamanuga God e ebo
katai pokaiya wainapupu da baganai ki pokere e ebo nuwaiya ka e nu
midinuga kwakwarepunuga ragai ki makeya makeya purupupu nakapupu
negebu. 19 E ragai eyaka mena tapena ki ka nu midinuga eba wenapena.
20 Ko karako, nu midinuga kwakwarepunuga ki ka ripa maba naurai
eyaka mena ko e idai ragai ka ropani kawaya.
21 Ki pokere nu yabunuga eba uburoto nu idanuga siyoto, yagisi ke;
‘Kayanuwagi, nau eba nuwaneya kau.’ Ade nu debanuga eba uburoto
nu kerapunuga siyoto, yagisi ke; ‘Kaya-nuwagi, nau eba nuwaneya
kau.’ 22 Wainapumuri; Nu midinuga kwa-kwarepunuga ragai dai ka
noganogai ko nu raginuga noganogai ki eba tondibena maba ki ka nu
badidi kwaigumpena? 23 Ade nu midinuga kwakwarepunuga ragai dai
ki nu emitamemei waiguba-tamemei ko nu mu mete naigida mena
kwayubatamemei. Ade nu raginuga dai ki midimama negeyamu ki ka nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu naigida mena monagatamemei, 24 ko nu raginuga dai ki midimama
eba nege-yamu ki ka nu gwede nana ubumamu mu monagatamamu? Ki
pa mena.

Mamanuga God e ka nu midinuga kwakwarepunuga ripa ragai
maba ebo ebo nakapupu. Ragai dai ki nu waiguba-tamemei ki ka
Mamanuga God mu tepatapu bagi tadebu. 25 E inako kwae-wena ki
pokere karako ka nu midinuga kwakwarepunuga ka eyaka mena ko eba
ebo ebo. Nu raginuga ka ropani kawaya ko mu kuduba ka nu midinuga
kwakwarepunuga daikere ki pokere mu eyaka eyaka nu naurinugu deni
deni waita kasiwaratagamu. 26 Nu midinuga kwakwarepunuga ragai mosi
bidara yadini makariyagisi ki ka nu midinuga kuduba makariyogono. Ade
nu raginuga ki mosi iyapana e si tepapomoto ki ka nu raginuga kuduba e
mete mamama-togomono.

27 Wi kuduba ka Keriso e midi kwakwarepui. Wi kuduba ka Keriso e
naureya idiwu, 28 ki pokere nu sumanuga eyaka mena ragidai Mamanuga
God nene dibipemei nu kuduba paunanugu ka e nu upinuga ebo ebo
winepupu negebu; Yabiri ka e tonotapu ragidai nakatapu. Mu ewamugu
ka e bonanai wainapamana tagamana ragidai naka-tapu. Mu ewamugu
ka e yonai iyapana kabuwatamana ragidai nakatapu. Mu ewamugu
ka e matakira kwaetagamana ragidai nakatapu ade mu ewamugu ka
e sigira ragidai iyatamana ki puyoi wadu-mupu ragidai nakatapu,
kowamuguma waitatamana ragidai nakatapu, upi kuduba purupamana
iyapana makeya makeya tagemana ki ragidai nakatapu, ade siyarai ka
e iyapana tenawarimaga wirawagana yona ebo ebo tagamana ragidai
ki nakatapu. 29 Nu kuduba ka eba e nu tononibu ragidai, ade nu kuduba
ka eba e bonanai wainapamana iwagamana ragidai, ade nu kuduba
ka eba iyapana e yonai tademana kabu-kabuwa ragidai. Nu kuduba
ka eba matakira kwaigamana ki puyoi wadi-mipi, 30 bo sigira ebo ebo
wadumupu ragidai iyatamana ki puyoi wadimipi bo nu tenawarinuga
wirawagana yona ebo ebo iwagamana ki puyoi wadimipi bo yona ebo
ebo ki mibai wainapamana matarau iwagamana ki puyoi wadimipi. Pa
mena. 31 Mamanuga God e Keyai puyo ebo ebo nu negeyau ki dai ka
kawakawaya ade dai ka pa mena ki pokere wi notaga puyo kawakawaya
ki tepamana ki nana kawareya yodono.

Wi badidi maba kwaiwagamana nidibuwani ki ka bagi kawaya ko nau
karako kabuwaniyani yau ka bagi kawaya esida.

Nota kwarikwarisi ki yonai

13 1 Nau tenawarini wirayagisi da nau iyapana yonamaga ebo ebo
kuduba suwogoni ade aneya kunumau idiwu mu yonamaga mete
suwogoni ko nota kwarikwarisi ki notai nau rabina-neya pa mena, ki ka
nau pa sini kororai maba bo bero maba ratabani mena wagau ko nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mibini ka pa mena. 2 Nau uburoni Mamanuga God e bonanai wainaponi
iyapana tadeyoni bo katai wasisinai apunai maba tondoni yona
wekewekei kuduba ki mibai mataraponi bo nau sumani ragiragi kawaya
ki pokaiya kweya mo siyani da e kiroto uburoto kayayagisi, nau inako
kwae-sugoni ko ade nota kwarikwarisi ki notai nau bamaneya pa mena,
ki ka nau badidi kwaesugakani ki mibai ka pa mena pa kororai. 3 Nau
niya gwedegwedeni kuduba iyapana tageyani gawarara ade nau niya
midini kwakwarepuni mete nida tageyani da mu nau matau pasusinimoto
ko ade nota kwarikwarisi ki notai nau bamaneya pa mena, ki ka nau
badidi kwaesugakani ki pokaiya ka nau gwede bagi mo eba bananapani.

4 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya tondono ki ka nau eba
diriwa diriwa kwaesugoni ko nau kwarisisugani bagi mena kwaesugoni.
Nota kwarikwarisi ki notai nau rabina-neya tondono ki ka nau eba
nuwaroro-sugoni, eba noda gongomusugoni ade nau niya sini eba
tepaponi. 5 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya tondono ki ka nau
kowaniyoma eba raurutamoni, eba kapoisugoni ade eba tayatayabadai
kwaesugoni. Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya tondono ki ka
iyapana berokoi badidi kwaetagubu nau bamaneya ki nau eba notaponi
ko deni mena notagogapani. 6 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya
tondono ki ka nau berokoi kuduba tagararapani manako yona mibai
mena yadani doko mamamaponi. 7 Nota kwarikwarisi ki notai nau
rabinaneya tondono ki ka nau ewanere eba wirasugani ko nau sumani
pokaiya gwede yabaraneya nawanani tondau ki deneya nau deni mena
yaroni giruru maba kobaiya tesugoni.

8 Mamanuga God e bonanai waina-piyamu tagamu ragidai mu
yonamaga ka mara mosi kewoyagisi. Iyapana mu tenawarimaga
wirawagau yona ebo ebo tagamu ragidai ki mu umunumaga ka mara
mosi bodayagisi. Katai wasisinai ragidai mu kataimaga kuduba ka mara
mosi gogayagisi. Ko nota kwarikwarisi ki notai ka maramara tondono
kaniyono ko eba kewoyagisi. 9 Wainapumuri; Nu badidi kataigibi bo nu
Mamanuga God e bonanai badidi wainamipi iwagibi ki nu dai mena
wainamipi ko eba ki kuduba kataigibi wetawetara. 10 Ko gwede bagi
supasupai mena matarawagana ki marai baiyagisi makeya ki ka nu yewe
wairau katai marai munta daikere mena kataigibi ki kuduba gogayagisi.

11 Nau munu marai munta tondekeya makeya ki ka nau yonani ade nau
nuwani notani ka munurasi mu yona-maga ade mu nuwamaga notamaga
ki maba wainapekeya. Ko karako nau apunusugubuwani ki pokere munu
rasi mu notamaga maba ki nau eba nota-pakani. 12 Nu karako badidi
empemei ki ka nu kiyabunuga kaburu eunapiyau ki rabineya naigida eba
empemei ki maba nu empemei. Ko mara baiyagisi da nu Keriso mete deni
deni empepe kasiwara-igamu. Nau katai karako kataisugu-buwani ki ka
marai munta madanai daikere mena ko mara ki makeya ka Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God nau nuwani notani kuduba empupu siwa kataiwena ki maba ka nau mete kina gwede kuduba empani siwa kataisugani. 13 Ko karako ka apeya eyaka yau mena uburau; Nu sumanuga ki kena, nu gwede yabaranugu tondau nawanai idiwei ki kena, ade nu nota kwarikwarisigamana notai ki kena. Ko yona apeya eyaka mu paunamugu nota kwarikwarisi ki mena ka esida.

Mamanuga God e Keyai ki puyoi dai ki

14 1 Ki pokere kowaniyoma, wi deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraiwogoi ade wi nuwaga notaga Mamanuga God e Keyai puyo ebo ebo nu negeyau ki mena notapiyoi idiwoi. Mamanuga God e bonanai wainapamana iwagamana matara ki puyoi ka bagi kawaya esida ki pokere wi nuwaga notaga puyo ki kawareya ukworono. 2 Iyapana nima e tenawarai wirawena da e yona ebo ebo wagau ki ka e Mamanuga God bameya wagau ko eba iyapana kaina mu bamamugu wagau da mu e yonai ki kataitagisi. E wagau ki mu eba wainapiyamu mibai ka e Mama-nuga God Keyai ki kasiyarai pokaiya yona wekewekei ki wagau. 3 Ko iyapana nima Mamanuga God e bonanai waina-piyau ade iyapana kabuwatamiyau ki ka e mu waitatamiyau, mu togitamiyau ade mu rabinamaga miniyau kwarisi nuwa-nusuru tageyau. 4 Iyapana nima e tenawarai wirawena wagau ki ka e ebo nene mena kwaewagau, ko iyapana nima Mamanuga God e bonanai wainapiyau matarapiyau ki ka e kowaiyoma Mama-nuga God nene dibipiyamu ragidai ki mu kuduba mete waitatamiyau.

5 Nau nuwaneya ka wi kuduba wi tenawariga wirawagana da wi yona ebo ebo iwagamana ki nana, ko ki ka ade erida. Wi kuduba Mamanuga God e bonanai wainapamana matarau iwagamana ki ka bagi kawaya esida. Iyapana nima Mamanuga God e bonanai wainapiyau iyapana kabuwa-tamiyau ki kawayai ka esida ko iyapana nima e tenawarai wirawena yona ebo ebo wagau ki kawayai ka erida. Ko iyapana mosi uburoto e tenawarai wirawena pokaiya wagubu ki mibai mete matarapoto ki ka baganai. E iyapana kuduba ika Mamanuga God nene dibimupu ki mu waitatamiyau.

6 Kowaniyoma, nau wi bamagau bausugani manako nau tenawarini wirayagisi yona ebo ebo suwogoni ki ka yona ki wi toginiyoto bo pa mena? Ki pa mena. Ko nau wi bamagau bausugani manako yona wekewekei mo matarapani bo katai mo suwagani bo Mamanuga God e bonanai wainapuwani ki suwagani bo kabuwa yonai mo wi kabuwaniyani, nau inako kwaesugoni ki ka nau wi waitaniyakani ki pokere ki ka bagi kawaya. 7 Nau keyakeyai mo suwagani wainapumuri; Binogo yo ripa tapai ki mu ka eba gwede mosi iyaiya. Iyapana nima e idai binogo umunai ki kawareya eba taroto ko pa siyonoto ki bonanai ka

eba bagi, ade iyapana nima e idai ripa tapai ki kawareya eba taroto ko
pa asusu miniyoto ki ka ratabai kawaya. 8 Ade iyapana bawiwi siyonoto
bababa ki ka e kowaiyoma eba wainapomoto ki pokere mu ta yo kepata
eba tepomoto baitagisi. 9 Ki maba, wi tenawariga wirayagisi pa umunuga
mena pokaiya iwagi ki ka iyapana wi yonaga ki mibai badidi maba
wainapomoto kataitagisi? Ki pa mena. Wi yonaga ki ka wi pa nusuru
maba tamu. 10 Tawana tawana, madega kauwagau madega posiwagau ka
yona ebo ebo posiwena uburau ko yona ki kuduba mu mibimaga mete
kina. 11 Nau tawana mo bausugani manako iyapana mosi e yonai nau
eba kataineya ki yagisi ki ka nau babasugani manako ki pokaiya ka e
kataiyagisi da nau ka tawana kudubai mu iyapanamaga mosi ade nau
mete kataisugani da e ka eba nau tawanani mete eyaka mena apunai.
12 Baganai, Mamanuga God e Keyai puyo ebo ebo nu negeyau ki diriwai
wi kwaiwagamu ki pokere wi sumaga eyaka mena Mamanuga God nene
wi mete dibipiyamu ragidai mu togitamana ki nana ki puyoi mena wi
paunagau wadumuri kawaya.

13 Iyapana nima e tenawarai wira-wena da e yona ebo ebo wagau ki
ka e Mamanuga God bameya guriguriyagisi da e yona badidi wagubu
ki mibai matarapana puyoi ki e mete kweyoto. 14 Nau tenawarini
wirawena pokaiya gurigurisugakani ki ka bani nau keyaini bagi kawaya
guriguriwagau ko nau badidi gurigurisugubuwani ki mibai nau niya
notani mete eba kataiwena. 15 Ki pokere nau badidi kwaesugani? Nau
yau wainapakani; Nau keyaini pokaiya gurigurisugani ade nau notani
pokaiya mete gurigurisugani. Nau keyaini pokaiya umayosugani ade nau
notani pokaiya mete umayosugani. 16 Wi tenawariga wirayagisi manako
wi keyaiga mena pokaiya Mamanuga God paraupiyoi ki ka iyapana wi
paunagau idiwu ki wi guriguriga mibai badidi maba wainapomoto were
tagisi ke; 'Ki mibai.' Wi iwagubu ki mu wenagumaga mena wainamupu.
17 Wi Mamanuga God bameya badidi iwagubu ki bani bagi kawaya ko
iyapana wi guriguriga ki wainamupu ki ka mu wi bonanaga ki mena
wainamupu ko yona ki mibai mu eba togitapu.

18 Wi kuduba tenawariga wirawena pokaiya iwagamu ki ka erida ko
nau tenawarini wirawena pokaiya kawareya kawareya suwagakani ki
ka kawaya daganani esida. Nau ki nene Mamanuga God paraupakani,
19 ko nu sumanuga eyaka mena ragidai Mamanuga God nene dibipomoto
ewapuru idiwono manako nau mu paunamugu uburani yona mo
suwagani ki ka nau yau mena kwaesugani; Nau iyapana kabuwa-tamana
ki nana uburani yona matarau rogobitau suwagani manako iyapana yona
ki mibai wainapomoto ki ka bagi kawaya. Ko nau uburani nau tenawarini
wirawena pokaiya pa ratabasugoni yona rowarowa kawaya suwogoni
tondoni da iyapana nau yonani ki mibai eba waina-pomoto ki ka eba
baganai.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 Munu wawayai mu ka berokoi kuduba ki mu gogoi ki pokere wi mu
maba idiwoi ki ka bagi kawaya. Ko munu wawayai mu notamaga ade mu
kataimaga ka eba kawaya ki pokere mu notamaga pa mena ki mu maba
wi inako eba idiwoi ko iyapana kawakawai mu notamaga mete kina ki
mu maba idiwoi. 21 Mamanuga God e gorai mosi okamupu ki wagubu ke;

> ‘Nu Kaiwawonuga wagau; Iyapana kwaiyanai ragidai mu yonamaga
> ebo ebo tagamu ki mu pokamugere ade mu umunumugere ka nau
> iyapananiyoma yau nau yonani tadeyani ko mu nau yonani ki eba
> wainapamana wainapomoto.’

22 Nu tenawarinuga wirawagau pokaiya iwegemei ki ka eba nu Iyesu
sumapemei ragidai nu nene ko ki ka e eba sumapiyamu ragidai ki mu
nene da mu ki pokaiya Mamanuga God e kasiyarai matarau empamana ki
nana. Ko nu Mamanuga God e bonanai waina-pemei matarau iwegemei
ki yonai ka eba mu nene ko ki ka e sumapemei ragidai nu nene.
23 Wi sumaga eyaka mena ragidai kuduba Mamanuga God nene
dibipiyoi idiwoi ade ewapuru mena wi tenawariga wirawena pokaiya
yona ebo ebo iwogoi manako pakasi iyapanai mosi bo suma eba
sumawagau apunai bo ridai mosi ika baiyagisi wi wainaniyoto ki ka e
uburoto wi kuduba notababa ragidai nidini. 24 Ko wi Mamanuga God e
bonanai wainamupu ki matarau iwogoi manako pakasi iyapanai mosi
bo suma eba sumawagau apunai bo ridai mosi ika baiyagisi wi yonaga
ki wainapoto ki ka wi yonaga ki sikuru maba e rabineya suroto e paerei
badidi kwaewena ki ugwadini ragiragi. 25 E wekei kuduba ki matarayagisi
manako e notai wirayagisi Mamanuga God e yabareya kwarisi-yagisi e
umunere yagisi ke; ‘Mibai, Mamanuga God yewe wi mete kina.’

Nu badidi maba Mamanuga God e si tepapamu.

26 Kowaniyoma, nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Wi Mamanuga
God e si tepapamana ki nana dibipu-muri ki ka wi yau kwaiwagi; Wi
mosi ka umayo yadini, wi mosi ka kabuwa yonai mo yagisi, wi mosi ka
Mamanuga God e gwede mo kabuwapupu ki matarapoto, wi mosi ka e
tenawarai wirawena ki pokaiya Mamanuga God e yonai yagisi, ade wi mosi
ka e yonai wagubu ki mibai wirapoto matarau yagisi. Ko wi yau kuduba
kwaiwogoi ki ka wi kowaguma Mamanuga God nene wi mete ewapuru
dibipiyamu ragidai ki mu togitamana ki nana kwaiwogoi. 27 Wi dibipumuri
idiwoi manako wi paunagau iyapana mosi uburoto e tenawarai wirawena
ki pokaiya yogono ki ka baganai e yogono. Ko wi ropani kawaya inako
eba ubumuri iwogoi. Iyapana apeya bo apeya eyaka ki mu mena ubumoto
tagisi ko ade iyapana mosi mu ewamugu mete uburoto mu tagubu ki mibai
wirapoto matarau yagisi ki ka baganai. 28 Ko yona ki wirapana matarapana
apunai bo ridai mosi ika pa mena ki ka tenawarai wirawena apunai ki yona
kamadini e ebo rabineya mena Mamanuga God siyono.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

29 Wi dibipumuri idiwoi manako wi paunagau ridi bo apunu dai
ubumoto Mamanuga God e bonanai wainamupu ki matarau tagisi ki ka
mu apeya bo apeya eyaka mu mena inako ubumoto tagisi ko wi dai ki ka
wi notaga pakara-yagisi naigida mena notapumuri popo were iwagi da mu
tagubu ki supasupai bo eba supasupai. 30 Iyapana mosi uburoto yogono
manako ki makeya ka Mamanuga God wi iyapanaga mosi gwede mo
kabuwapupu da e yona ki matarapana ki nana ki ka e deni mena uburoto
yona ki yagisi ko naiya wagawa apunai bo ridai ki e yona kamadini. 31 Wi
eyaka eyaka ubumuri Mamanuga God badidi kabuwanibu ki makeya mena
iwagi ki ka wi kuduba katai wadumuri ade wi rabinagau kasiyara mete
waina-pumuri. 32 Iyapana nima Mamanuga God e bonanai wainapana
wagana ki puyoi wadubu ki ka e badidi wagana ki makeya mena yagisi
ko eba asusu yagisi, 33 mibai ka Mamanuga God e eba nuwaiya nu asusu
iwagamana kwaiga-mana ki nana ko e nuwaiya nu ewapuru mena
nuwabagi rabineya naigida mena makeya makeya kwaigamana ki nana.

Tawana tawana wi sumaga eyaka mena ragidai dibipiyamu idiwu, 34 ki
ka ridi pa kerekereretagisi idiwono. Oragai apunai Mosisi gora okapupu
ki wagubu da ridi mu ka kwarisitagisi ko eba yabiyabiri ubumono.
35 Mu gwede mo kataitagamana wainapiyamu ki manui ka mu mubo
nobomomuguma tawamugu manutamini ko mu iyapana Mamanuga God
nene dibimupu idiwu ki mu pauna-mugu ubumoto tagisi ki ka midimama.

36 Wi nau sidimuri; Mamanuga God e yonai yabiri wi bamagau
bauwena bo? Ade wi mena yona ki mibai wainamupu bo? Ae, pa mena.
37 Iyapana nima wainapiyau da Mamanuga God e bonanai wainapana
wagana matara ki puyoi e wadubu bo puyo kudubai dai e mete tepupu
ki ka e uburoto mibipoto da nau Poru badidi okapuwani ki kuduba ka
nu Kaiwawonuga e yonai. 38 Ko e ki eba kwaeyagisi ko pa wainapoto
kamadini ki ka e badidi yogono ki wi mete pa wainapiyoi kamodoi.

39 Ki pokere kowaniyoma, wi nuwaga notaga Mamanuga God e bonanai
wainapamana iwagamana ki puyoi kawareya ukworono. Iyapana dai
mu tenawarimaga wirawena pokaiya tagamu ki mete baganai, eba
bodatamiyoi. 40 Ko wi badidi kwaiwogoi ki ka wi asusu yabayababa eba
kwaiwogoi ko supasupai makeya mena kwaiwogoi.

Keriso ade iyawena kipu ubupu

15 1 Kowaniyoma, nau naiya Iyesu e yonai bagi kawaya
dimasugekeya wi kabuwaniyekeya manako wi yona ki
wainamupu wadumupu doko sumamupu ki kawareya nau karako yona ki
wi ade nidiyana wainapakani.

2 Yona bagi kawaya nidibuwani ki wi wadumuri doko ki ka wi iya
waunai wadumuri. Ko wi sumamupu ki ragiragi kawaya eba wadumuri
doko ki ka wi sumaigamawa ki mibai pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Mamanuga God e yonai mibai kawaya esida nau kabuwasinibu
nidi-buwani ka yau kena; Mamanuga God e okai badidi okamupu ki
makeya mena ka Keriso nu biginuga nene powena. 4 Ade e okai badidi
okamupu ki makeya mena ka mu e ononomupu manako mara apeya
eyaka ki eweya ka e ade iyawena kipu ubupu. 5 Ki eweya ka e apunu
Pita bameya matarawena manako ki eweya ka e tadeyau kabukabuwa
ragidai ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki mu kuduba bamamugu
mete matarawena. 6 Ki eweya ka e kowakowaiyoma ropani kawaya
kuduba 500 mara eyaka mena ki rabineya mu paunamugu matarawena
da mu kuduba ewapuru mena e kiyabui emupu. Iyapana ki dai mena
popotagubu ko ropani kawaya idiwu. 7 Ki eweya ka e apunu Diyemesi
bameya matarawena manako ki eweya ka e tonotapu ragidai kuduba mu
bamamugu mete matarawena. 8 Ko siyarai ka e nau niya bamaneya mete
matarawena, ko nau ka ridi munu wenatamiyamu bababa ki maba nau
wenasugubuwani.

9 Iyesu tonotapu ragidai mu kuduba ka esida ko mu paunamugu nau
mena ka erida. Nau naiya Iyesu sumapamawa ragidai giritamekeya
pasutamekeya umekeya ki pokere e tonotapu ragidai mu paunamugu
nau koritasinibena ki ka supasupai. 10 Ko nau paereni ki denai bita naubo
wadana ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nau wadisinibu
bagi ki pokere nau karako badidi maba tondakani ki ka nau Poru yau
kena. E nau wadisinibu bagi ki ka eba kororai ko ki mibai mete kipu.
Iyesu tonotapu ragidai kuduba mu ka Mamanuga God nene ragiragi
kawaya upitagamu ko nau e nene muya nunurakani upisugakani ki
ka ragiragi kawaya esida. Ko ki ka eba nau naubo kasiyarani pokaiya
inako upisugakani ko Mamanuga God nau deni mena wadisinibu bagi
puyo tegebu ki kasiyarai pokaiya ka nau inako upi-sugakani. 11 Nau
dimasugekeya bo mu dimatagamawa ki ka asusu, mibai nau yo mu
ewapuru ka Keriso e yonai yau mena kawareya dimaigemeya manako wi
yona ki wainamupu sumamupu.

Nu ade iyaigamu kimamu ubumamu

12 Keriso powena ko Mamanuga God e ade iyapupu kipu ubupu ki yonai
nu dimaigemei ki pokere wi dai badidi pokere iwagamu da popotagubu
ragidai ewa eba iyatagisi kimoto ubumoto? 13 Wi yona iwagamu ki
mibai maba ki ka Keriso mete eba iyawagubena kipena ubupena. 14 Ade
Keriso eba iyawagubena kipena ubupena maba ki ka nu yona bani
dimaigumpena ade wi ka yona bani sumampena? Ki pa mena. 15 Ade
yau mete wainapumuri; Wi iwagamu ki mibai maba ki ka nu iwegemei
da Keriso iyawena kipu ubupu ki ka nu Mamanuga God bera umani
simpena, mibai ka popotagubu ragidai eba iyatagisi kimoto ubumoto ki
ka Mama-nuga God yabiri Keriso eba iyapena kipena ubupena. Ko nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iwegemei da e iyawena kipu ubupu ki pokere wi badidi iwagamu ki mibai maba ki ka nu beraigemei. 16 Wainapumuri; Wi iwagamu da iyapana popotagubu ragidai eba iyatagisi kimoto ubumoto ki ka wi mete iwagamu da Keriso e eba iyawena kipu ubupu. 17 Ade Keriso eba iyawagubena kipena ubupena maba ki ka wi sumaga ki mibai pa mena kororai ki pokere Mamanuga God wi bigiga ki eba empena surupena ko wi karako wi bigiga mena rabineya idimpibena. 18 Wi wainapiyamu ki mibai maba ki ka ade iyapana Keriso sumapamawa da popo-tagubu ragidai ki mu mete kina iya waunai eba wadumpena. 19 Nu deni mena popoigamu ade iya ewa eba yadamu ki ka nu gwedewau Keriso pokaiya puyo ewa wadamana nawanai idiwei ragidai ki nu nuwaboyanuga ka kawaya daganani esida ko waira yau notai mena wainapiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki mu nuwaboya-maga ka maraitau erida.

20 Wainapumuri; Mamanuga God e ka ororeya mena Keriso iyapupu kipu ubupu tondau. Nu maura amotana yabiri tepemei ki maba ka Keriso yabiri iyawena kipu ubupu da nu ki pokaiya kataigamu wetawetara da popotagubu ragidai ukwapamu ki mu mete iyatagisi kimoto ubumoto. 21 Apunu eyaka mena pokaiya ka po bauwena manako e pokaiya ka nu kuduba popoigamu. Ko ki maba, iyapana eyaka mena yabiri iyawena kipu ubupu ki e pokaiya ka popotagubu ragidai mete iyatagisi kimoto ubumoto. 22 Nu iyapana kuduba ka oragai apunai Adamu e momoiyoma ki pokere e pokaiya ka nu kuduba mete popoigamu. Ko ki maba, iyapana gwedewau Keriso e naureya idiwu ki ka mu e pokaiya ade iyatagisi kimoto ubumoto. 23 Ko nu eyaka eyaka asusu inako eba iyaigamu kimamu ubumamu. Keriso e ka amotana maba yabiri iya-wena kipu ubupu ki pokere e ade wirayagisi baiyagisi makeya ki ka e iyapanaiyoma e eweya mete iyatagisi kimoto ubumoto. 24 Nu iyaigamu kimamu ubumamu ki eweya ka mara siyarai baiyagisi. Mara ki makeya ka Keriso uburoto kunuma waira kaiwawoi, kunuma waira kawakawai, ade kunuma waira kasiyarai ebo ebo mete kina ki kuduba raurutamini deni mena surutamini manako ki eweya ka e uburoto e Kaiwawowena ki kasiyarai kuduba yadini Mamanuga God e idai rabineya taroto. 25 Mibai, Keriso e Kaiwawoyagisi tondono yarono da Mamanuga God uburoto e iyaraiyoma kuduba kwana-tamini e Gubagai kerarai kobaiya nakatamini kewoyagisi. 26 E iyarai siyarai surupoto ki ka po e kasiyarai, 27 mibai ka Mamanuga God e okai wagubu ke; ‘Mamanuga God gwede-gwede kuduba Keriso e kerarai kobaiya nakapupu.’ Oka ki ‘gwedegwede kuduba’ nene wagubu ki ka e eba Mamanuga God e eya Keriso kobaiya tondana ki nana wagubu, mibai ka gwedegwede kuduba Keriso e kerarai kobaiya nakapana apunai ka Mama-nuga God e eya mena. 28 E gwedegwede kuduba e Gubagai kerarai kobaiya nakapoto kewoyagisi ki ka e Gubagai kwarisiyagisi e Mamai kobaiya tondono. Naiya ka Mamanuga God gwedegwede kuduba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e Gubagai kobaiya nakapupu, ko mara ki makeya ka gwedegwede kuduba ade Keriso mete kina Mamanuga God e kobaiya idiwomu manako e mena nu Kaiwawonuga kawaya uburono.

29 Karako nau yona mo suwagani wainapumuri; Iyapana dai mu ka Iyesu e si pokaiya mu kowamuguma popotagubu ragidai ki mu nene siruwatagamu. Ko iyapana popotagubu ragidai ki eba iyatagamana kimana ubumana maba ki ka iyapana ki mibai gwede wenawagana ki nana inako kwaetagamu? Popotagubu ragidai eba iyatagisi kimoto ubumoto ki mibai maba ki ka mu gwede nana mu kowamuguma popotagubu ki mu nene kawareya ade siruwatagamu? 30 Ade nuyo, nu wainampena da nu popoigamu ki ka nu ewa eba iyaigamu kimamu ubumamu ki ka nu upinuga kwaigemei yau kamadumpena, mibai ka upi yau pokaiya ka nu maramara po yawateya iwei. 31 Kowaniyoma, nau yona mibai suwagakani; Nau maramara po banana-pakani. Ko nau yo wi ewapuru nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu e naureya idiwei ki nene nau mamamasugakani ki pokere nau yona yau matarau wi nidiyakani. 32 Nau yewe natere Epeso rabineya iyapana berokoi ‘papa kamarai’ maba mete kandeigemeya. Nau upi kwaesugakani ki denai yewe wairau mena wadana wainapena ki ka nau upi yau kamadubena. Iyapana popotagubu ragidai eba iyatagamana kimana ubumana ki mibai maba ki ka nau upini pokaiya muya nunurakani bita makari bananapakani ki kamadu-bena manako iyapana dai tagamu ki kawareya nau mete suwagubena ke; ‘Bani yo awana karako kupomu mamamaigomu, mibai ka marawani ka nu popoigamu ko ewa mo eba iyaigamu.’

33-34 Wakapa giriwagi wi notaga paparayagisi kwaenda wi wiga kerapu wadewadeiwagi, mibai ka; ‘Bagi kwae-tagamu ragidai ki bigi kwaetagamu ragidai mu paunamugu idiwono ki ka bagi ragidai ki mu iyamaga giriyagisi.’ Wi bigi karako kamadumuri nota bagi mena notapiyoi. Nau suwagakani yau pokaiya ka nau bani wi dai midimama negeyakani mibai ka wi dai Mamanuga God eba kataigau.

Nu midinuga kwakwarepunuga waunai

35 Wi dai bani manu iwagi ke; ‘Popotagubu ragidai mu ka badidi maba ade iyatagisi kimoto ubumoto idiwono? Ade mu kimoto ubumoto ki ka mu kwakwarepumaga badidi maba wenayagisi?’

36 Ki ka notababa yonai. Nau waira yau keyakeyai suwagani wainapumuri; Wi momai mosi waira rabineya umuri ki ka e eya puwayagisi manako mibai waunai miniyoto daburi. Momai oragai ki eba puwayagisi ki ka mibai waunai ki mete eba kiroto. 37 Wi neka momai bo gwede mo momai inako umuri ki ka pa momai da e eya ropayagisi ko momai ki pokaiya ka gumai baiyagisi kayayagisi manako kwarai wenapoto yaroto. 38 Mamanuga God e ebo nuwaiya ki pokere e momai kiyabumaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ebo ebo nakapupu ade momai ki eyaka eyaka mu pokamugere ka gumai ade kwarai kiyabumaga ebo ebo ki mete wenayagisi baiyagisi kayayagisi.
39 Ki maba, gwedegwede kuduba iyaiya mu kiyabumaga ka mete ebo ebo; Iyapana kaina nu kwakwarepunuga ka ebona. Papa mu kwakwarepumaga ka ebona. Midiwari mu kwakwarepumaga ka ebona. Ade raubiyo awanau mu kwakwarepumaga ka mete ebona.
40 Gwedegwede wairau mu kiyabu-maga ka ebona ade kunumau mu kiyabumaga ka ebona. Waira nene ki tanai ka ebona ade kunuma nene ki tanai ka mete ebona. 41 Madega tanai ka ebona, siragamu tanai ka ebona, ade supama tanai ka ebona. Ade supama eyaka eyaka mu tanimaga ka mete ebo ebo.
42 Popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto ubumoto ki ka mu keyakeyai nau karako suwagubuwani yau maba. Nu iyapana mosi e kwakwarepui ononopamu ki ka e kwakwarepui waira rabineya puwayagisi. Ko e ade iyayagisi kiroto uburoto ki ka e kwakwarepui waunai ki maramara tondono kaniyono. 43 Iyapana mosi e kwakwarepui ononopamu ki kiyabui ka berokoi kawaya ade e kasiyarai pa mena. Ko e iyayagisi kiroto uburoto ki ka e tanai bagi kawaya ade e kasiyarai mete kawaya. 44 Iyapana mosi poyagisi ononopamu ki ka nu e midi kwakwarepui ki ononopemei. Ko e iyayagisi ki ka e keyai ki ebo midi kwakwarepui mete wenayagisi kiroto uburoto.
Nu yewe wairau idiwei ki ka nu midinuga kwakwarepunuga mete kina ki pokere nu popoigamu ade iyaigamu ki ka nu keyainuga e ebo midi kwakwarepui mete wenayagisi kiroto uburoto. 45 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘Mamanuga God wagubu e umuneya ka apunu Adamu iyapana kaina yabiri wenawena nu kwakware-punuga iyai ki kerarai e birikapupu.’ Ko apunu Adamu ewa bauwena ki e Keyai ka nu maramara idiwana kaiwana ki iyai nu negeyau. 46 Nu keyainuga iyai ka eba yabiriwena. Pa mena. Nu midinuga kwakwarepunuga yabiri wenawena manako ki eweya ka e nu keyainuga negebu. 47 Adamu yabiri ka Mamanuga God waira pokaiya yamana-pupu ko Adamu ewa e ka kunuma were kawapu. 48 Iyapana waira yau notai wadamu doko ragidai ki ka mu waira pokaiya yamanapupu apunai Adamu e wenai. Ko iyapana Mamanuga God e notai wadamu doko ragidai ki ka mu kunuma were kawapu apunai ki e wenai. 49 Nu yewe wairau wenaigibi ki ka nu waira pokaiya yamanapupu apunai e kiyabui maba wenaigibi ko mara ewa baiyagisi ki ka nu kiyabunuga kunuma were kawapu apunai ki e kiyabui maba wenayagisi.
50 Kowaniyoma, nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Nu midinuga kwakwarepunuga yau ka Mamanuga God e gari rabineya eba kaniyoto. Ade puwawagana kwakwarepui yau ka maramara tondana kaniyana kwakwa-repui ki watai eba yadini. Pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

51-52 Kowaniyoma, nau yona mibai wekewekei yau matarapani
suwagani wainapumuri; Nu kuduba ka eba popoigamu mibai ka bawiwi
siyarai yogono makeya ki ka nu yabunuga topemei papemei ki maba
garugaru mena ka nu kuduba midinuga wirapoto ebo wenayagisi.
Bawiwi ki yogono makeya ka popai ragidai iyatagisi mu midimaga
kwakwarepumaga waunai ewa eba puwawagana ki pokaiya kimoto
ubumoto manako nu iyaiya idiwei ragidai ki nu midinuga kwakware-
punuga ki mete wirayagisi waunai wenayagisi. 53 Nu midinuga
kwakware-punuga oragai puwawagana ki wira-yagisi eba puwawagana
ki wenapoto. Ade nu midinuga kwakwarepunuga oragai powagana ki
wirayagisi eba powagana ko maramara tondana kaniyana ki wenapoto.
54 Ko nu midi-nuga kwakwarepunuga puwawagana ki wirayagisi eba
puwawagana ki wenapoto ade nu midinuga kwakwarepunuga powagana
ki mete wirayagisi eba powagana ki wenapoto kewoyagisi ki makeya
ka Mamanuga God e okai badidi wagubu ki mibai wenayagisi. Oka ki
wagubu ke;

'Po kasiyarai deni mena kewowena ko ewa mo eba tondono.'
Ade wagubu ke;

55 'Poyo, kau nu rauruniyana ki kasiyarai ka bani?
Poyo, kau nu giriniyana pasuniyana ki kasiyarai ki kau bani wadi?"
Oka ki inako wagubu.

56 Nu paerepemei bigi kwaigemei ki pokaiya ka po nu giriniyana
pasuniyana ki kasiyarai ika wadau. Ade gora oragai umanibu dokodoko
ki pokaiya ka bigi e kasiyarai mete ika wadau. 57 Ko nu Mamanuga God
paraupamu; E wagubu umuneya ka nu karako nu Kaiwawo-nuga Iyesu
Keriso e pokaiya po kasiyarai ki kuduba raurupamu.

58 Ki pokere kowaniyoma, nau nidiyani wainapumuri; Wi Mamanuga
God e nene ragiragi kawaya ubumoi ko eba kekeraiwogoi. Wi kataigubu
kewo-wena da wi ubumu nu Kaiwawonuga e upi badidi kwaiwagamu
ki ka eba kororai ko ki denai ka wi aita ewa wadumuri. Ki pokere wi
nuwaga notaga eyaka mena e upi mena kawareya ukworono ade e mena
upi kwaiwogoi yamoi.

Puyo nakapamana ki nana

16 1 Karako nau Iyesu sumapiyamu ragidai tawana Diyudiya
rabineya Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu mu puyomaga
bowa madai dai wi damupamana ki nana manusinimupu ki yonai
suwagani; Nau Iyesu sumapiyamu ragidai tawana Garasiya rabineya
badidi kwaetagamana ki nene tadebuwani ki nau wi mete nidiyakani da
wi mu kwaetagamu ki maba wi mete inako kwaiwogoi.

2 Maramara pura kawaiya ka wi eyaka eyaka bowa madai wadamu
ki maraitau bo kawaitau ki wi wibo denegau dai nakapiyoi da nau

wi bamagau ika bausugani ki ka wi puyoga ki nu irimagere tepamu
mu puyomaga tonopamu. 3 Nau ika bausugani ki ka nau wi puyoga
ki tepamana kayataga-mana ragidai winetampu ki mu oka-maga mo
okapani manako mu oka ki puyo ki mete tepomoto natere Diyerusaremu
kayatagisi. 4 Ki makeya nau naubo wainapani da baganai ki ka nau niya
uburani mu mete kaigamu.

Apunu Poru badidi kwaewagana notapupu

5 Nau tawana Makedoniya rabineya natere natere bausugana
kayasugana wainapakani ki pokere nau kani ki umoni da kewoyagisi ki
ka nau wi eminiyana ki nana ika bamagau mete bausugani. 6 Nau nusuru
marai wi bamagau ika wi mete rowarowaitau idiwana wainapakani ko
nau ki kwaesugani bo pa mena ki nau karako naigida eba wainapakani.
Nau wi mete ika idiwomu da nau tawana mosi ade kayasugana wainapani
ki ka wi ubumuri nau waitasinimuri manako nau wi kamadiniyani
kayasugani. 7 Nau eba ka were bausugana wi eminiyana ki nana
wainapakani ko nu Kaiwawonuga wainapiyau da baganai ki ka nau mara
rowarowaitau wi mete ika idiwomu. 8 Ko nau karako yewe natere Epeso
rabineya tondoni da 'Pentikosi' ki marai kewoyagisi eweya ki nau ade
kirani uburani kayasugani, 9 mibai ka nau Mamanuga God e upi yewe
kwaesugana da iyapana ropani kawaya e sumapa-mana ki nana ki gudui
e yewe kwai-pupu. Ko nau bodabodasiniyamu ragidai ropani kawaya
yewe mete idiwu.

10 Apunu Simosi wi bamagau bai-yagisi ki ka wi e diriwai naigida
mena kwaiwagi mibai ka nau Keriso nene upisugakani ki maba e mete
inako upiwagau. 11 Wi mo e eba wereyakaura-pumuri ko wi ubumuri e
waitapumuri nuwabagi rabineya tonopumuri umono da nau bamaneya
yewe baiyagisi. Nau e nawanai tondakani ade nau kowakowa-niyoma dai
e mete bautagamana ki mu nene mete yabu tarakani.

12 Nau karako nu waretanuga apunu Aporosi nene manusinimupu ki
e nene suwagani; Nu kowanuguma wi bamagau daiyo kaiwa ki makeya
ka nau apunu Aporosi mu mete kayatagamana ki nana ragiragi kawaya
baiyonopekeya ko e eba kayawagana wainapupu ki pokere e karako
tondono da e ebo mideya ka wainapoto ki ka e kiroto uburoto kayayagisi
manako ika baiyagisi.

13 Wi wiga kwayubaga kwaiwogoi ade wi sumaga pokaiya
yabarayabara ragiragi kawaya ubumoi. 14 Wi upi badidi kwaiwogoi ki ka
wi nota kwarikwarisi ki notai pokaiya upiwogoi.

15 Kowaniyoma, wi kataigau da tawana Akaiya rabineya ka nu
waretanuga Sitepanasi e tawai eyaka mena ragidai mete kina ki mu
mena yabiri mu iyamaga wiramupu suma-tagubu. Mu nuwamaga
notamaga eyaka mena Mamanuga God e iyapanaiyoma waitatamana ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

upi kwaetagamana wainapiyamu ki pokere kowaniyoma, nau ragiragi kawaya wi nidiyakani yau kena; 16 Iyapana ki kena ade mu kowamuguma dai mu mete dibipiyamu upi eyaka mena kwaetagamu ragidai ki mu wi naigida mena wiwiratamiyoi ade mu kobamugu idiwoi.

17 Apunu Sitepanasi yo Potunatasi yo Akaikasi mu nau bamaneya bautagubu ki ka nau mamamasugubuwani. Nau wi yewe eba eminiyakani ki pokere mu bautagubu emitamakani ki ka nau wi yewe baigubu diyayai eminiyakani. 18 Mu bautagubu naiya wi wadinimawa tekateka ki maba mu nau mete inako wadisiniyamu tekateka. Iyapana mu maba upi bagi kawaya inako kwae-tagamu ragidai ki iyapana yabumugu mu parautamomu ki ka supasupai.

Parau siyarai

19 Nu sumanuga eyaka mena Mama-nuga God nene dibipiyamu ragidai tawana Aisiya rabineya idiwu ki mu wi parauniyamu, ade apunu Akwira e wainai Pirisira yo Iyesu sumapiyamu ragidai mu tawamaga rabineya mara-mara ewapuru dibipiyamu idiwu ki mu mete kina nu Kaiwawonuga e si pokaiya wi parauniyamu. 20 Iyesu iyapanaiyoma kuduba yewe idiwu ki mu mete kina wi parauniyamu.

Wi yowaguma tataguma badidi maba parautamiyamu ki maba wi Iyesu supapiyamu ragidai kuduba mu mete inako deni deni parau kasiwaraiwogoi idiwoi.

21 Nau Poru nau parauni yau nau naubo idanere okapakani yau kena; “Kaiwa kaiwa wi bamagau.”

22 Iyapana nima nu Kaiwawonuga eba nota kwarikwarisipiyau ki ka Mamanuga God uburoto kowaga e kweyoto.

‘Maranata’, ki ka ‘Kaiwawonuga, kau wiranuwagi baunuwagi.’

23 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Nu Kaiwawonuga Iyesu karako wi waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

24 Nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu pokaiya ka nau wi kuduba nota kwarikwarisiniyakani. Nau nuwaneya wi nota kwarikwarisi ki rabineya idiwoi.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 KORINI

Apunu Poru natere Korini ragidai mu okamaga ewa tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Natere Korini rabineya ka Iyesu sumapamawa ragidai dai apunu Poru simpu siyasiya ade e upi kaumupu. Oka yau pokaiya ka e mu mete rabinamaga ewapuru eyakamenaigamana ki nana ki yonai okapupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-11*
Poru ade Iyesu sumapiyamu ragidai *1:12–7:16*
Puyomaga damupamana ki nana *8:1–9:15*
Poru e eya taubabarai wagubu *10:1–13:10*
Parau siyarai *13:11-14*

---

1 1-2 Nu sumanuga eyaka mena ragidai Mamanuga God nene dibipiyamu natere Korini rabineya idiwu ade Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba tawana Akaiya rabineya idiwu mete kina; Nau Poru ade nu sumanuga eyaka mena apunai Simosi mete kina wi okaga yau okapemei. Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere e nau Poru winesinibu ade tonosinibu da nu Keriso Iyesu pokaiya iya waunai wadamana ki sisiyai nau iyapana tadeyana ki nana.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete kina karako waitanimoto da mu wi nene kwaetagubu ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya mibi mamamai idiwoi.

Apunu Poru Mamanuga God paraupupu

3 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yo nu Mamanuga God karako paraupamu. E ka nu Mamanuga ade e ka nu nuwa-nuwaniyau ki apunai.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nu waitaniyana ade nu rabinanuga miniyana kwarisi ki kasiyarai kuduba
ki e mena nu negeyau. 4 Nu bita bo nuwaboya ebo ebo banana-pemei
ki ka e nu toginiyau ade nu rabinanuga miniyau kwarisi ki pokere nu
kowanuguma bita bo nuwaboya ebo ebo inako mete bananapiyamu ki ka
nu ubumei Mamanuga God nu waitanibu nu rabinanuga minibu kwarisi
ki maba nu mete inako makeya makeya nu kowanuguma waitatamemei
mu rabina-maga minimei kwarisi. 5 Keriso e bita yo midi makari ebo
ebo bananapupu ki maba ka nu mete bita yo midi makari inako e nene
bananapemei. Ko ade Mamanuga God ubupu Keriso waitapupu ki maba
ka e Keriso pokaiya nu mete inako kawaya daganani waitaniyau.
6 Nu bita yo nuwaboya mete banana-pemei ko ki pokaiya ka Mamanuga
God wi waitaniyau, wi rabinaga miniyau kwarisi ade iya wi negeyau.
E badidi maba nu waitaniyau nu rabinanuga miniyau kwarisi ki maba
e wi mete inako waitaniyau wi rabinaga miniyau kwarisi. Nu giruru
maba kobaiya teteigemei bita wademei ki ka wi mete inako giruru maba
ki kobaiya teteiwagamu bita wadamu manako e wi mete toginiyau da
wi eba nitaisiniwagi ko wi giruru maba ki kobaiya teteiwagi buridere
baiwagi. 7 Ki pokere nu wi nene waina-pemei ko pore eba wainapemei
mibai ka nu katainugu da wi nu mete ewapuru midi makari yo nuwaboya
bananapemei ki ka Mamanuga God nu waitaniyau ki maba e wi mete
inako waitaniyoto wi rabinaga miniyoto kwarisi.
8 Kowaniyoma, nu tawana Aisiya rabineya bita yo midi makari
bananamipi ki sisiyai nu nuwanugu ka wi naigida mena kataiwagi.
Nu bita bananamipi ki ka kawaya daganani esida po dabi kopakeya
bananapemeya siyasiya. 9 Nu nuwanuga notanuga wagubu ke; ‘Nu
popoigamana waipusui bauwena.’ Nu inako notamipi ki ka nu eba nu
nubo kasiyaranuga pokaiya iyaigamana ki nana wainamipi. Pa mena.
Popai ragidai ade iyatamana kimana ubumana apunai Mamanuga God
ki e mena nu suma-mipi. 10-11 Nu iyaranuguma po keketai rogobitau
teyamupu ko Mamanuga God mu kodabamugu nu tenibu iyanibu. E ewa
inako mete kwaeyagisi nu iyaniyoto. Ena, nu kataigibi wetawetara da wi
guriguri pokaiya nu waitanimuri ki ka e uburoto nu ade iyaniyoto. Wi
ropani kawaya ubumoi nu nene guriguriwogoi ki ka Mamanuga God wi
guriguriga ki denai nu wadiniyoto bagi manako ki pokaiya ka iyapana
ropani kawaya nu pokanugere Mamanuga God parau-pomoto e si esida
tepapomoto.

Apunu Poru kayawagana wagubu ki notai e ade wirapupu

12 Nu wainapemei da nu supasupai kwaigemei ki pokere nu yona yau
wi nidimei; Nu rabinanugu nidiyau wira-wira ki mibipiyau da yewe
wairau ki nu iyapana paunamugu ade wi paunagau mete kina ki ka nu
gwede mo eba wekemipi ko nu nuwanuga notanuga eyaka mena pokaiya

ka nu Mamanuga God nuwaiya badidi ki mena matarau kwaigibi. Nu ka eba nu nubo katainuga pokaiya iwegemeya kwaigemeya ko Mamanuga God e deni mena nu wadi-nibu bagi ki puyoi kasiyarai pokaiya ka nu upigemeya. **13-14** Nu yona wekewekei eba okapemei ko wi nu yonanuga iyabapamana ade mibai naigida mena kataipamana ki nana ka nu matarau mena oka yau tamei. Karako ka wi yona dai mena wainamupu ko nu nuwanugu ka wi yona yau ki mibai kuduba wainapamana ki nana wainapemei. Wi ki kuduba wainapumuri ki ka nu Kaiwawonuga Iyesu e marai baiyagisi makeya ki ka nu e yabareya wi werega iwagamu ade ki maba ka wi ubumuri nu werenuga mete iwagi.

15 Nau kataineya da nau naiya badidi kwaesugekeya ki wi nau bamaneya mamama wainamupu ki pokere nau wi daiyoga ika bausugana ade kayasugana manako ewa ade bausugana wi emini-yana toginiyana ki nana wainapekeya. **16** Nau notani wagubu da nau tawana Makedoniya kayasugana ki ka nau yabiri wi bamagau ika bausugana wi eminiyana ki nana manako nau ewa ade wirasugana ki makeya ka nau wi bamagau ika ade bausugana wainapekeya. Nau nuwaneya wi daiyoga ika bausu-gana da wi nau waitasinimana were ewa ka nau tawana Diyudiya kaya-sugana ki nana wainapekeya. **17** Nau badidi inako notapekeya ko eba kwae-sugubuwani ki wi wainapiyamu da nau wi beranibuwani bo? Waira yau notai wadamu doko ragidai mu ka mara mosi tagamu da mu gwede mo kwaetagamana ki nana ko ki mibai mu eba kwae-tagamu, ade mu mara mosi tagamu da mu gwede mo eba kwaetagamana ki nana ko ki mu kwaetagamu. Ko wi wainapiyamu da nau notani ka mu notamaga maba bo?

18 Mamanuga God e yona mibai mena wagau ki maba nau mete kina yona mibai mena wi nidiyani wainapu-muri; Nau wi bamagau bausugana suwagubuwani ki ka nau eba notani apeya wainapuwani pokaiya yona ki suwagubuwani. Nau ka eba nau notani daikere; 'Ena nau ika bausugani,' ade daikere; 'Pa mena, nau ika eba bausugani,' ki ewapuru notapuwani were suwagubuwani. Pa mena. **19** Nau yo apunu Sairasi yo apunu Simosi mete kina nu naiya wi bamagau baigibi ika dimaigemeya ki ka nu Mamanuga God e Gubagai Iyesu Keriso e yonai mena dimaigemeya. Keriso e notai ka eba daikere 'Ena' ade daikere 'Pa mena' ki ewapuru notapiyawa were wagawa. E bameya ka yona 'Ena, nau kwaesugani' ki mena. **20** Mamanuga God gwaiyaba marai kawai ropani kawaya wagubu yona ki kuduba mibimaga ka Keriso e pokaiya matarawena. Ki pokere nu Mamanuga God e si esida tepapemei ki ka nu Keriso e si pokaiya iwegemei ke; 'Ki mibai.' **21** Keriso pokaiya ka Mama-nuga God nu yo wi ewapuru toginiyau da nu karako sumanuga pokaiya ragiragi kawaya nu watanugu mena ubumei. E nu winenibu e eya nene nakanibu, **22** manako e eya Keyai nu rabinanugu tapu tonabanibu da nu ki pokaiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kataigamana wetawetara da e aita ewa nu badidi negeyana gwaiyabai wagubu ki kuduba e negeni.

23 Nau nuwani notani kuduba ka Mamanuga God empiyau ki pokere e yabuiya ka nau yona mibai wi nidiyani yau kena; Nau wi bamagau ika natere Korini eba bausugubuwani ki mibai ka nau eba nuwaneya wi nuwaboya kawareya ade negeyana ki kudeya wainapekeya. 24 Nu eba nuwanugu wi nidimana manako wi nu umununuga wadamana ki nana. Wi wiga sumaga ka ragiragi kawaya ki pokere nu nuwanugu wi mete deni deni togi kasiwaraigamana da wi ki pokaiya mibi mamamai idiwana ki nana.

2 1 Nau naiya wi bamagau bausugubuwani ki ka nau nuwaboya wi negebuwani ki pokere nau notani karako wirapuwani da nau wi bamagau eba bausugani kwaenda da nau nuwaboya wi ade negeyani.

2 Nau wi nuwaboya negeyani ki ka iyapana gwedewau nau mamamasinimoto? Nau mamamasini-yamu ragidai ka wi mena ki pokere nau nuwaboya wi negeyani ki ka wi badidi maba nau mamamasinimuri? 3 Nau wi bamagau bausugubena manako wi nau mamamasinimpena ki ka baganai ko nau eba nuwaneya wi nuwaboya tegemana ki kudeya wainapekeya ki pokere nau oka mena wi bamagau tonopuwani. Nau notani eyaka mena wagubu ke; 'Nau mamamasugoni ki ka mu kuduba mete mamamatogomono.' 4 Nau oka ki wi bamagau okapuwani ki ka nau rabinani buwagawena mibi yadi oka ki okapuwani tonopuwani. Nau eba nuwaneya wi nuwaboya negeyana ki nana ko nau nuwani notani eyaka mena pokaiya wi nota kwarikwarisiniyakani ki wi naigida mena kataigamana wetawetara ki nana ka nau oka ki wi bamagau tonopuwani.

Paerepupu apunai e paerei notagogapamana ki nana

5 Apunu nima naiya paere kwaewena ki e eba nuwaboya nau tegebu ko e nuwaboya wi kuduba negebu. Ko nau eba nuwaneya yona ragiragi kawaya ki kawareya ade suwagani ki pokere nau yona yau mena wi nidiyani; E ka bani nuwaboya maraitau wi negebu. 6 Wi ropani kawaya ubumpu e paerepupu ki denai bita e kwemupu ki pokere baganai, karako kewowena. 7 Wi bita kawareya kawareya e kweyoi ki ka e nuwaboyai kawayayagisi da e sumai kuduba kauyagisi. Ki ka eba baganai ki pokere e bigi kwaewena ki wi karako deni mena notagogapumuri wi tagagau kwenupu-muri manako apunu ki togipumuri kasiyara ade kwemuri. 8 Nau ragiragi kawaya wi nidiyakani yau kena; Apunu ki naigida mena kabuwapumuri da wi eba e kamadumpu ko wi e nota kwari-kwarisipiyamu. 9 Nau oka naiya wi bamagau okapuwani ki mibai ka nau nuwaneya wi nuwaga notaga empana ki nana; Nau suwagubuwani ki mibai wi makeya makeya kwaiwagamana waina-mupu bo pa mena. 10 Iyapana mosi paerepoto bigi kwaeyagisi manako wi e kwaewena ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bigi deni mena notagoga-pumuri wi tagagau kwenupumuri ki ka nau
mete kina e bigi kwaewena ki notagogapani nau taganeya kwenupani.
Ena, nau gwede mosi notagogapana ki notagogapuwani ki ka nau
wi pokagere Keriso e yabuiya gwede ki deni mena notagogapuwani
kewowena. 11 Berokoi Apunai Seitani nu kerapunugu eba wadana ade nu
eba rauruniyana ki nana ka nau inako kwaesugakani mibai ka Berokoi
Apunai Seitani nu badidi maba giriniyana notapiyau ki e yawatai nu
katainugu.

Nu Keriso pokaiya bigi kuduba raurupemei

12 Nau natere Torowasi rabineya Keriso e yonai bagi kawaya ki
dima-sugana ki nana ika bausugubuwani ki ka nu Kaiwawonuga
nau ika upisugana ki nana ki gudui kwaipupu empuwani. 13 Ko nau
iyaruiyaru bagi ububura-sugekeya mibai ka nu sumanuga eyaka mena
apunai Taitosi e nau ika eba bananapuwani ki pokere nau natere ki
ragidai kuwenatapuwani manako e kwaenei tawana Makedoniya
kayasugu-buwani.

14 Ko nu Mamanuga God paraupamu. Nu Keriso e naureya idiwei
ki pokaiya ka Mamanuga God nu yabiyabirinuga uburau e kasiyarai
pokaiya nu waraniyau da nu berokoi kuduba raurutamemei iwei. Nu
tawana tawana bani iwei ki ka iyapana Keriso kataitagamana ki katai nu
pokanugere gwede mosi aurai bagi kawaya ki maba tarau kawayawagau
kayawagau. 15 Nu ka gwede mosi aurai bagi kawaya ki Keriso nu tenibu
puyo maba e eya Mamai e idai rabineya nu nakanibu. Nu aurinuga ki
ka iyapana iya waunai wadamu ragidai ade iyapana iya paerepiyamu
ragidai mete kina ki mu kuduba tauniyau kimugu warapiyau. 16 Iyapana
gwedewau iya paerepiyamu ragidai ki mu bamamugu ka nu aurinuga
po kokowai ki gwitai maba mu tauniyau wainapiyamu, ko iyapana
gwedewau iya waunai wadamana ragidai ki mu bama-mugu ka nu
aurinuga iya waunai ki aurai bagi kawaya ki mu tauniyau kimugu
warapiyau.

Ko wainapumuri; Iyapana nima kwaitana Mamanuga God e upi
bagi kawaya yau kwaeyagisi? 17 Iyapana ropani kawaya mu ka denai
wadamana ki nana wainapiyamu ki pokere mu Mamanuga God e yonai
dimatagamu iwu. Ko nu ka eba mu maba inako kwaigemei. Nu ka
Mamanuga God e nu winenibu tononibu ragidai ki pokere Keriso pokaiya
ka nu Mamanuga God e yabuiya nu nuwanuga notanuga eyaka mena e
yonai mibai supasupai ki mena iwegemei.

3 1 Wi bani wainapiyamu da nu karako kawareya ade yabara
kawakawaraigemei, ko wainapumuri; Iyapana dai ki wi bamagau
baitagisi ki ka wi mu kataitamana ki nana ki okai mete yadini baitagisi.
Ade wi iyapanaga dai tonotamuri tawana mo kayatagisi ki ka wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tawana ki ragidai mu kataitamana ki nana ki okai mete tagemuri yadini kayatagisi. Wi wainapiyamu da nu mete kina oka inako mete wadamana iwana ki nana bo?

2 Nau suwagani wainapu-muri: Ki pa mena. Wi wiga ka nu oka-nuga maba. Iyapana nu katainimana ki okai nu rabinanugu okapupu ka wiyo ade nu okanuga ki ka iyapana kuduba empiyamu ade iyabapiyamu. 3 Iyapana wi eminimoto ki ka mu kataitagisi da nu wi paunagau badidi maba upigemeya ki pokaiya ka Keriso e eya okai ki okapupu. Oka ki e eba diba pokaiya bowa naureya okapupu ko Mamanuga God maramara tondau apunai e eya Keyai ki pokaiya ka e oka ki iyapana kaina nu rabinanugu okapupu.

4 Nu yona yau iwegemei ki mibai ka nu kataigibi wetawetara da Keriso e pokaiya ka Mamanuga God ubupu upi yau nu negebu ade e badidi wagubu ki makeya e kwaeyagisi. 5 E eya kasiyarai nu eba negebena ki ka nu karako eba ubumpena iwagumpena da nu e upi makeya makeya kwaigemei. Pa mena. Nu nubo kasiyaranuga pokaiya upigu-mpena ki ka nu mibinuga mete eba kipena. 6 E yonai waunai gwaiyabawena ki yonai ka nu e kasiyarai negebu ki pokaiya makeya makeya bigabigai kwaigemei iwei. Yona waunai ki gwaiyabai ka eba gora pokaiya ko e eya Keyai ki pokaiya. Gora okamupu ki ka po wadubu nu negeyau ko Mamanuga God e eya Keyai ki nu iya negeyau.

7 Gora oragai apunu Mosisi bowa naureya okapupu ki kawareya ka Mamanuga God e eya tanai mete minibu siwa bauwena. Apunu Mosisi gora ki wauneya wadubu makeya ka tanai ki e kiyabuiya kawaya daganani igwarapiyawa ko e wirawena tawana Isiraero ragidai mu bamamugu ade bauwena ka tanai ki mareyawena. Tanai ki mareyawena ko e iyapana yabumaga ade poporapiyawa ki pokere mu apunu Mosisi e kiyabui empamana ka eba baganai. Ko gora oragai po wadubu bauwena nu negeyau ki tanai ka kawaya inako, 8 ki ka Mamanuga God e eya Keyai nu bigabigai kwaigemei ki tanai ka kawaya daganani esida. 9 Gora oragai nu nidiyau da nu paeremipi ki upi ki tanai mete kina ki ka upi waunai ki pokaiya e iyapana bagi supasupai nu nidiyau ki tanai ka kawaya daganani esida. 10 Tanai waunai bauwena ki ka kawaya daganani esida ki pokere tanai oragai ki karako gogawena. 11 Mibai, gwede oragai rowarowa kawaya eba uburawa ki tanai mete kina ki ka gwede maramara tondono kaniyono ki tanai ka kawaya daganani esida.

12 Nu puyo ewa wadamana ki nawanai nu idiwei ki pokere nu yabara-yabara ubumei. 13 Nu ka eba oragai apunai Mosisi e maba. Tanai e kiyabuiya ki kasiyarai mareyawagawa makeya ka e ubupu e eya kiyabui utapupu mibai ka tawana Isiraero ragidai tanai ki empa-mawa ki ka mu yabumaga popora-piyawa. 14 Ko Mamanuga God iyapana ki mu notamaga bodapupu. Naiya mena yabadawa da karako ka mu gwaiyaba oragai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki okai iyabapiyamu idiwu ko gwaiyaba yonai ki mibai mu eba waina-
piyamu. Oragai apunai Mosisi e kiyabui utapupu ki maba ka uta maba
mosi mu notamaga utapiyau. Ko iyapana nima e iyai Keriso kweyoto ki
mena pokaiya ka uta maba ki wakayagisi. 15 Ena, naiya mena yabadawa
da karako iyapana ubumu oragai apunai Mosisi e gorai iyabapiyamu ki
ka gwede mosi mu notamaga utapiyau. 16 Ko mu nuwa-maga notamaga
wirayagisi nu Kaiwawo-nuga bameya ki ka ‘gwede mosi mu notamaga
utapupu ki rikayagisi.’
17 Ko nu Kaiwawonuga e ka ade Keyai. Ade Mamanuga God e eya
Keyai ki bani tondono ki wateya ka gwede mosi iyapana eba umeme
dokodoko-tamini ko gwede mosi mu naiya umatapu dokodoko ki kuduba
rikayagisi. 18 Ko iyapana gwedewau nu kiyabunuga eba utamipi ragidai ki
nu kawarinugu ka nu Kaiwawonuga e eya tanai miniyau siwa da iyapana
nu eminimoto ki ka mu e tanai nu kiyabunugu ki mete empo-moto. Nu
Kaiwawonuga e ka ade Keyai ki pokere e eya tanai nu kawarinugu inako
miniyono siwa ki ka nu kiyabu-nuga e maba wenayagisi manako e tanai
ki nu kiyabunugu matarayagisi kawayayogono yarono.

Keyakeyai kurari naureya

4 1 Mamanuga God nu nuwanuwanibu manako nu upinuga yau
negebu ki pokere nu notanuga eba kauyagisi da nu upinuga yau
kamadamu. 2 Iyapana midimama berai badidi weki gwaiya kwaetagamu,
bera ki kuduba nu deni mena tagararamipi. Mamanuga God e yonai ki
nu eba wirawirapemei nu nubo yonanuga mete dibipemei ade nu iyapana
eba beraberatamemei mu rabinamaga kupemei. Pa mena. Mama-nuga
God e yabuiya ka nu yona mibai supasupai mena matarau iwegemei da
iyapana kuduba nu eminimoto ki mu rabinamugu mibipomoto da nu
bagi kawaya upigemei. 3 Nu yona matarau mena iwegemei ko iyapana
iya yawatai paeremupu kwakotagubu ragidai ki ka yona waunai bagi
kawaya iwegemei ki mibai mu eba wainapiyamu mibai ka gwede mosi
mu notamaga utapupu. 4 Keriso e ka e eya Mamai e kiyabui nunupu
wetawetara ade e sinini tanai bagi kawaya ki ka e yonai bagi kawaya ki
pokaiya matarapiyau. Ko waira yau kawai Seitani e ka yona ki bodapiyau
ade iyapana Keriso eba sumapiyamu ragidai mu yabumaga ki e kenepiyau
da tanai ki mu kawarimugu miniyau siwa ki mu eba empiyamu. 5 Nu
ka eba nu nubo yonanuga dimaigemei ko Iyesu Keriso e ka Kaiwawo ki
yonai mena nu iwegemei. Iyesu nene ka nu wi biga-bigaga kwaigemei.
6 Kunuma waira kerareya ka Mamanuga God wagubu ke; ‘Sisipu rabineya
ka tanai matarayagisi tawana miniyoto siwa.’ Yona ki wagubu apunai
ki e ubupu ade wagubu manako tanai ki bauwena nu rabinanugu mete
minibu siwa. Mamanuga God e kasiyarai tanai kawaya ki ka Keriso e
kiyabuiya matarawena da nu e kataipamana ki nana. Ki pokere e eya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tanai nu rabina-nugu minibu siwa ki igwarapono ki pokaiya ka iyapana mu mete kina e empomoto ade kataipomoto.

7 Nu nuga ka kurari eba ragiragi ki maba ko Mamanuga God e nu keyainuga puyoi bagi bagi ebo ebo kurari ki rabineya nunupu. E kwaewena ki pokaiya ka e nu kabuwaniyau da nu kasiyaranuga ka bani pa mena ko kasiyara kuduba ka e nene ade e mena bameya bauwagau. 8 Nu bita ebo ebo empemei bananapemei ko bita ki nu eba taisi kurakuraniyoto. Mara dai ka nu babaigemei nota apeya apeya wademei ko nu eba wairoroigemei. 9 Nu iyaranuguma mara ropani kawaya nu giriniyamu pasuniyamu ko Mamanuga God e nu eba kamadinibu. Mara dai ka iyapana nu nuniyamu para nakaniyamu ko nu eba popoigemei. 10 Nu tawana tawana iwei ki ka mu Iyesu minimupu poyo ki poi nu mete inako bananapemei iwei ko nu eba popoigibi ki pokaiya ka iyapana kataitagisi da Iyesu iyawena tondau ki iyai e nu mete negebu. 11 Nu midinuga kwakwarepunuga ewa poyagisi yau pokaiya ka nu Iyesu e nene maramara po waunitau bananapemei tetetete da e iyai nu midinugu pokaiya matarayagisi iyapana empomoto. 12 Ki pokere po nu wademei iwei ko iya wi rabinagau upiwagau.

13 Iyapana mosi oka yau tapu, wagubu ke; 'Nau e sumapakani ki pokere suwagubuwani.' E sumawena were wagubu ki maba ka nu mete kina inako sumaigemei were iwegemei. 14 Nu kataigibi wetawetara da Mamanuga God ubupu nu Kaiwawonuga Iyesu iyapupu kipu ubupu ki maba ka e nu mete iyaniyoto da nu Iyesu mete kimamu ubumamu manako e uburoto nu yo wi ewapuru waraniyoto da nu e yabareya ubumamu. 15 Nu badidi bananapemei yau kuduba ka wi iyaga nene manako ki pokaiya ka Mamanuga God nu bitanuga rikapupu deni mena wadinibu bagi ki yonai kawayayogono yarono da iyapana ropani kawaya yona ki wainapomoto sumapomoto. Ki pokaiya ka Mamanuga God e parau-pamana iyapanai ropaniyagisi manako nu paraunuga e bameya mete kawaya-yagisi kayayagisi.

16 Ki pokere, nu notanuga eba kauwena. Nu midinuga kwakwarepunuga ka maramara makariwagau kasiyarai kewowagau ko nu nuwanuga notanuga ka maramara kasiyara waunai wadau. 17 Nu karako bita makari banana-pemei yau ka tekatekai ka were bai-yagisi kayayagisi. Ko nu badidi banana-pemei yau pokaiya aita ewa gwede bagi kawaya esida bananapamu ki eba ka were baiyagisi kayayagisi ko maramara tondono kaniyono. 18 Ki pokere nu nuwanuga notanuga ka nu yabunugere badidi empemei ki kawareya eba ukwarau ko gwede eba empemei ki kawareya ukwarau. Nu karako yabu-nugere badidi empemei ki pa ka were baiyagisi kayayagisi ko nu gwede eba empemei ki maramara tondono kaniyono.

5 1 Nu midinuga kwakwarepunuga ka nabonabo maba ki pokaiya nu karako waira yau kawareya idiwei. Ko nu katainugu da nabonabo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yau roro-roroyagisi ki ka Mamanuga God nu tawanuga waunai mosi e ebo idaiya kunumau wadubu ki rabineya nu aita ewa maramara idiwomu.
2 Nu karako tawanuga kunumau ki rabineya idiwana wainapemei yadi wademei. Nu nuwa-nugu kunuma iyai ki nu midinuga tatamai umemei ki maba umamamu, 3 mibai ka nu midinuga kwakwarepu-nuga waunai ki yadamu umamamu ki ka nu ninuga matarau eba idiwomu. 4 Nu karako nabonabo yau rabineya idiwei ki ka nu nuwaboya wainapemei yadi wademei. Nu nuwanugu kunuma iyai ki kaworoto waira yau kwakwarepui aukwara maba utapoto iya kweyoto da e eba poyagisi ko maramara tondono kaniyono. 5 Mamanuga God nu iya waunai inako wadamana ki nana yamananibu. Nu kurari kweporeya bani yabiri warapemei ki maba ka e eya Keyai yabiri kurari kweporeya negebu da nu ki pokaiya kataigamu wetawetara da aita ewa ka e kurari nigidai kuduba nu mete negeni.
6 Ki pokere nu maramara yabara-yabara kasiyarai kawaya ubumei. Nu katainugu da nu nabonabonuga yewe wairau ki rabineya idiwei ki ka nu tawanuga mibai nu Kaiwawonuga e bameya ki ka uwama kawaya. 7 Nu sumanuga ki kasiyarai pokaiya idiwei ko eba nu gwede yabunugere empemei ki kasiyarai pokaiya idiwei. 8 Nu yabarayabara kasiyarai kawaya ubumei ade nu notanuga wagau ke; 'Nu nabo-nabo yau kamadamu manako nu tawa-nuga mibai nu Kaiwawonuga bameya ki kaigamu ki ka bagi kawaya.' 9 Nu inako wainapemei ko nu e bameya kaigamu bo yewe idiwomu ki eba gwedei mete kina. Nu bani iwei bo idiwei ki ka nu nuwanugu e mena mamamapamana wainapemei, 10 mibai ka nu katainugu da mara baiyagisi da nu kuduba Keriso e yabareya ubumamu manako e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi. Nu waira yau kawareya nu midinuga kwakwarepunuga pokaiya bagi bo berokoi badidi kwaigemeya idiweya ki nu denai makeya makeya yadamu.

Keriso pokaiya ka Mamanuga God nu waretanibu

11 Nu Mamanuga God mayapamana ki nu katainugu ki pokere nu iyapana e sumapamana ki nana ninekeneke-tamemei. Mamanuga God e nu nuwa-nuga notanuga kuduba empiyau ade nau kataineya da wi mete kina nau kataisinimupu. 12 Iyapana dai ubumu mu kowamuguma midimaga kwakware-pumaga mena empiyamu were iyapana bagi bo berokoi tadeyamu ko eba mu nuwamaga notamaga empiyamu were tagamu. Nu eba kawai gisipemei ko iyapana ki wi eminimoto manunimoto ki ka nu nuwanugu wi nu iyanuga badidi maba matarau emupu ki yonai mena mu tademuri ade nu werenuga mete iwagi.
13 Nu notababa yonai iwegemei ki ka nu Mamanuga God e nene iwegemei, ade nu yona supasupai iwegemei ki ka nu wi nene iwegemei.
14 Keriso kawaya daganani nu nota kwarikwarisiniyau ki notai nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ninekenekeniyau da nu e upi kwaigemei. Nu kataigibi wetawetara da apunu
eyaka mena nu nene powena ki e pokaiya ka nu kuduba popoigibi. 15 E
iyapana kuduba nene powena da iyapana gwedewau mu mubo nene mena
wainapiyamu idiwu ki ka mu nota ki kamadamana manako apunu mu nene
powena ade iyawena apunai ki e nene mena notapomono idiwono.
16 Karako ka nu eba waira yau yabui pokaiya iyapana emitamemei
bagi bo berokoi mu tademei. Naiya ka nu inako kwaigemeya ade Keriso
e eya mete inako empemeya siyemeya siyasiya ko karako ka nu nota
ki kuduba kamadimpi. 17 Iyapana nima Keriso e naureya tondau ki ka
e wena waunai wenawena ki pokere e iyai oragai ki kayawena ade iya
waunai karako bauwena wata wadubu. 18 Yau kuduba ka Mamanuga
God e kwaewena. Nu naiya e iyaraiyoma idiweya ko Keriso pokaiya ka
e nu wiranibu e ebo kowaiyoma nu nidibu. E inako kwaewena manako
upi negebu da nu kaigamana iyapana tademana da mu notamaga
wirawagana manako mu mete kina e kowaiyoma idiwana ki nana. 19 E
yonai negebu ka yau kena; Keriso pokaiya ka Mamanuga God iyapana
kuduba tawana tawana idiwu ki wiratamiyau e ebo iyapanaiyoma mu
tadeyau. Mu naiya badidi paerepamawa bigitagamawa ki bimbinai e mu
eba tageni. Ade mu badidi maba kebomana e munuiyoma wenatagamana
ki yonai e nu kabuwanibu da nu ubumana iyapana tademana ki nana.
20 Nu yona iwegemei ki ka Keriso e ebo uburana wagana ko ki nu
karako e nene ubumei wi nidimei. Ki ka Mama-nuga God e eya nu
pokanugere wi ninekenekeniyau. Keriso e nene ka nu ubumei wi nidimei,
iwegemei ke; Mamanuga God nene wi rabinaga gudui kwaipumuri da e
wi iyaga wirapoto. Naiya ka wi e iyaraiyoma idiwa ko karako wi notaga
wirayagisi da wi e kowaiyoma idiwoi. 21 Keriso e bameya bigi mo pa
mena ko nu biginuga kuduba ka Mamanuga God e Gubagai kwebu umani
sibu da nu karako Keriso e naureya Mamanuga God e yabuiya iyapana
bagi supasupai idiwana ki nana.

6 1 Nu Mamanuga God mete ewapuru eyaka mena upigemei ki pokere
nu wi ragiragi kawaya nidimei yau kena; Wi paerega ki denai bita
wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e deni mena rikapupu wi
wadinibu bagi ki pokere e wi nene bagi kawaya inako kwaewena ki wi
eba kamadumuri da giriyagisi.
2 Mamanuga God badidi wagubu ki wi wainapumuri. E wagubu ke;
‘Nau naubo wainapuwani marai wainapekeya ki makeya ka nau wi
guriguriga ki wainapuwani.
Nau wi iyaniyana marai wainapekeya ki makeya ka nau wi waitani-
buwani iyanibuwani.’
Nau nidiyani wainapumuri; Mama-nuga God e ebo wainapupu marai
ka karako. Mara karako ka Mamanuga God wi iya waunai negeyana ki
marai.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Poru bita ade midi makari bananapupu

3 Iyapana nu upinuga rabineya paere mo eba bananapamana ki
kudeya ka nu naigida mena upigemei ko eba gwede mosi iyapana
kerapumaga dabireya tamei da mu ki pokaiya pisipisitamini gwepomoto.
4 Nu upi badidi kwaigemei ki pokaiya ka iyapana nu eminimoto
manako kataitagisi da nu ka Mamanuga God e bigabigaiyoma mibai
kwaigemei ragidai. Nu giruru maba kobaiya teteigemei bita yo
midi makari ade nuwaboya ragiragi kawaya bananapemei ko nu
taganugere eba wiraigemei. 5 Iyapana ubumu nu nuniyamu giriniyamu
teniyamu diburaniyamu ade mara dai ka mu nu kwagaraniyamu
wereyakauraniyamu nidiyamu siyasiya. Nu ragiragi kawaya upigemei
oro naigida eba ukwepemei ade mara dai nu mibai wetei mete upigemei.
6 Nu bigi mo eba kwaigemei ko nu katai bagi kawaya kataigibi pokaiya
kwarisigemei iyapana mu bamamugu bagi mena kwaigemei. Mamanuga
God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki nu toginiyau mete iwei ade
nota kwarikwarisi ki notai pokaiya ka nu upigemei. 7 Mama-nuga God
e kasiyarai pokaiya ka nu yona mibai mena iwegemei ade nu iyanuga
supasupai ki nu auda maba nu idanugu daikere daikere tepemei. 8 Mara
dai ka iyapana nu sinuga tepapiyamu ko ade mara dai ka mu nu sinuga
kaupiyamu. Mara dai ka mu nu wereyakauraniyamu ade mara dai ka mu
nu mamamaniyamu. Nu ka yona mibai supasupai mena iwegemei ko mu
wainapiyamu da nu beraigemei. 9 Mu kataimugu nuyo ko mu gwe eba
kataimugu nu diyayai ki maba mu inako nu bamanugu kwaetagamu. Nu
po dabi kopakeya bananapemei tetetete ko nu eba popoigibi ko iyaiya
idiwei. Iyapana nu giriniyamu pasuniyamu ko mu nu eba nunimpu
popo. 10 Mu nuwaboya negeyamu ko nu maramara mamamaigemei. Nu
purapuranuga pa mena ko nu pokanugere ka iyapana ropani kawaya
Mamanuga God e puyoi ebo ebo wadamu. Nu ka gwede mosi gwe nu
bamanugu pa mena maba ko Keriso pokaiya ka gwedegwede kuduba nu
nene.

11-12 Kowanuguma ika Korini rabineya idiwu, nu yona matarau mena
wi nidimei. Nu rabinanuga ki gudui ki nu wi nene eba bodamipi ko
kwaimipi ko wi rabinaga gudui nu nene ki wi bodamupu. 13 Wi ka
nau mununiyoma maba ki pokere nau wi nidiyakani yau kena; Nu wi
nene gudu kwaimipi ki maba wi mete kina wi guduga nu nene inako
kwaipumuri.

Mamanuga God tagararapiyamu ragidai mete eba dibipiyoi

14 Wi Mamanuga God e tagarara-piyamu ragidai mete eba dibipiyoi
ewapuru upiwogoi. Bera supasupai ade bera eba supasupai ki mu ka
badidi maba waretatagisi ewapuru idiwono? Ade tanai yo sisipu ki mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka badidi maba dibipomoto eyaka mena idiwono? Pa mena. 15 Keriso
yo Berira si daikere Seitani mu rabinamaga ka eyaka mena bo? Ade
Mamanuga God e sumapiyamu ragidai ade e eba sumapiyamu ragidai ki
mu rabinamaga ka mete eyaka mena bo? Pa mena, mu iyamaga ka ebo
ebo. 16 Daisusu yo momorapa ade dai mete kina inako ki mu bamamugu
iyapana buburitagamu ki mu ka eba Mamanuga God e tawai ki mete
eyaka mena. Wainapumuri, nu nuga ka maramara tondau apunai
Mamanuga God e eya tawai. Mamanuga God e ebo yona yau wagubu ke;

'Nau iyapananiyoma mu paunamugu ka nau tawani yadani ade mu
paunamugu ka nau tondoni.
Mu Mamamaga God ka nau ade mu ka nau iyapananiyoma.'
17 Ade nu Kaiwawoga wagubu ke;
'Nau tagararasiniyamu ragidai ki wi deni mena kamaditamuri
paepereiwagi wi wibo mena idiwoi.
Gwedegwede kuduba eba bagi ki wi keipumuri da nau wi teniyani
nau niya nene nakaniyani.
18 Nau ka wi Mamaga tondoni ade wi ka nau gubaganiyoma ade nau
peteniyoma idiwoi.
Nau ka wi Kaiwawoga kasiyarani kawaya esida apunai yona yau
suwagakani.'

7 1 Kowaniyoma, nau wi nene kawaya daganani wainapakani, ki
pokere wainapumuri; Mamanuga God gwaiyaba ki wagubu ki ka e
nu yo wi kuduba nene wagubu. Ki pokere gwede nu nuwanuga notanuga
bo nu midinuga kwakwarepunuga bigi kweyau ki kuduba nu deni
mena kamadamu manako Mamanuga God wiwirapamana ki nana bagi
supasupai mena e nene idiwomu.

Apunu Poru mamama wainapupu

2 Wi rabinagau nu nene wata wadu-muri diriwanuga kwaiwagi.
Nu iyapana mo bameya berokoi eba kwaigibi ade iyapana mo eba
girimipi pasumipi bo bani yo gwedegwede e nu negeyana ki nana
wainapemeya. Pa mena. 3 Nau yona yau suwagakani ki ka eba nau wi
midimama negeyana ki nana suwaga-kani ko nau naiya nidibuwani
ki nau kawareya wi ade nidiyakani yau kena; Nu nuwanugu po wiyo
ki pokere nu yo wi ewapuru idiwomu bo popoigamu ki ka eba gwedei
mete kina. 4 Nau wi bamagau pore eba wainapakani ko wi pokagere
ka nau mamamasugakani yabarayabara umakani. Bita yo nuwa-boya
nu bamanugu bauwagau ki nau eba kausiniyau. Nau mibi mamamai
wainapakani ade nau mamamani ki ka gwede mosi eba baiyagisi
bodapoto.

5 Nu tawana Makedoniya baigibi ki makeya ka nu aiyata mo eba
idiweya ko nu tawa bani kaigemeya iweya ka iyapana nu kiranimawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bita makari ebo ebo nu negemawa. Nu rabinanugu ka nu kudu mete
wainapemeya. 6 Ko Mamanuga God e ka iyapana gwedewau mu
notamaga kauwena nuwasiyasiya nene idiwu ki mu togitamiyau kasiyara
tageyau ki pokere apunu Taitosi nu bamanugu bauwena ki pokaiya ka e
nu toginibu kasiyara negebu. 7 Apunu Taitosi nu bamanugu bauwena ki
ka nu mamama wainamipi. Wi e togimupu kasiyara kwemupu ki sisiyai
wainamipi ki ka yona ki nu tepanibu da nu mamama kawaya mete
wainamipi. E ade sidibu wagubu ke; 'Natere Korini ragidai mu kau nene
ebotau waina-piyamu ade mu naiya kwaetagubu siyasiya ki mu karako
mu rabinamugu wainapiyamu da mu paeremupu. Kau taububaragi ki mu
mete tagamu.' Apunu Taitosi bauwena nau inako sidibu ki pokere nau
karako mamama kawaya daganani esida wainapakani.

8-9 Nau oka naiya wi bamagau tonopuwani ki ka wi oka ki iyabamupu
manako nuwaboyaigubu ki pokere nau notani wagubu da nau oka ki
eba tonopena ki ka baganai. Nau notani inako wagubu ko karako ka nau
mamamasugakani mibai ka nau oka tonopuwani da wi nuwaboyaigubu
ki pokaiya ka wi iyaga wiramupu. Wi deni mena nuwaboyaigumpena
ki ka nu makari wi negempena ko Mamanuga God wainapupu da
baganai ki pokere e wi nuwaboyaga ki wirapupu da wi berokoi mo
nu pokanugere eba banana-mupu. 10 Mamanuga God wainapiyau da
baganai ki pokaiya nu nuwaboya bananapamu ki ka nu nuwaboya ki eba
tagararapamu mibai ka nuwaboya ki pokaiya ka nu notanuga wirayagisi
manako nu iya yadamu. Ko nu yewe wairau giri kandigemei ki pokaiya
iyapana nuwaboyatagisi, nuwaboya ki kwauneya ka po matarayagisi.
11 Wi nuwaboya wainamupu ki pokaiya Mamanuga God wi rabinagau
badidi kwaewena ki wi wainapumuri; Nuwa-boya ki wi karunanibu da
wi garugaru mena ubumupu wi wiga taububaraga iwagubu. Berokoi wi
paunagau wena-wena ki wi keimupu ade ewa mo eba wenawagana ki
tatamai iwagubu. Wi nau emisinimana wainamupu, wi nau taububarani
iwagubu ade berokoi kwaewena apunai ki wi bita kwemupu. Ki pokere
wi bamagau ka karako paere mo pa mena. Nau badidi suwagubuwani ki
wi bagi supasupai mena kwaigubu.

12 Ki pokere kowaniyoma, nau oka ki okapuwani ki ka nau eba berokoi
kwaewena apunai ki sisibapana ki nana oka ki okapuwani bo e giritapu
ragidai ki mu nene oka ki okapuwani. Pa mena. Nau oka ki okapuwani
mibai ka nau nuwaneya wi Mamanuga God e yabareya nu nene kawaya
daganani wainapiyamu bo eba wainapiyamu ki mena wi naigida
kataigamana ki nana. 13 Ki pokere nu rabinanuga karako bagiwena
kasiyara wainapemei.

Ko eba ki mena. Apunu Taitosi wi pokagere mibi mamamai nu
bamanugu bauwena ki ka nu mete kina mamama kawaya wainamipi. Wi
e waitamupu e diriwai kwaigubu ki pokaiya ka e rabinai kwarisiwena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Nau naiya wi werega apunu Taitosi sibuwani ki mibai e wi paunagau
matarawena empupu ki pokere nau midimama eba wadisiniyau. Nu
yona mibai mena wi nidimeya ki maba ka nau wi werega apunu Taitosi
sibuwani ki mete mibai. Ade wi iyaga karako idiwu empupu ki pokaiya
ka e kataiwena da nau eba berasugubuwani. 15 E wi bamagau bauwena
ki ka wi e wiwirapamana ki nana mibi didigurai e diriwai kwaigubu
ade e umunui ki wi wadumupu. Wi ubumpu e bameya inako kwaigubu
ki e notai eba goga-wena. E maramara wi notaniyau ade e wi nota
kwarikwarisiniyau ki notai mete kawayawagau yarau. 16 Nau wi nene
pore eba wainapakani ko mamama-sugakani mibai ka nau kataineya da
wi supasupai mena kwaiwagamu.

Deni deni waita kasiwaraigomu

8 1 Kowaniyoma, Iyesu sumapiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu
ragidai tawana Makedoniya rabineya idiwu ki mu bamamugu
Mamanuga God badidi kwaewena deni mena mu waditapu bagi ki sisiyai
nu wi nidimana wainapemei. 2 Midi makari yo nuwaboya ebo ebo mu
bamamugu bauwena mu sumamaga nukepupu ko mu sumamaga eba
kauwena. Mu ka imagei ragidai, mu gwedegwedemaga ka eba ropani,
ko mamama mu rabinamugu posiwena ki pokaiya ka mu bowamaga
madai taga-maga mesi nakamupu ki mete temupu Mamanuga God e
iyapanaiyoma puyotampu. 3 Nau mu badidi maba emitapuwani ki sisiyai
nau karako wi nidiyakani. Mu eyaka eyaka mu mubo gwedegwedemaga
kawayai ki makeya nidatagubu. Ko eba ki mena, ko mu muga
tagamaga mesi ki mu mete nida-mupu. Mu mubo nuwamugu kwae-
tagubu, 4 manako Mamanuga God e iyapanaiyoma tawana Diyudiya
rabineya idiwu mu waitatamana ki nana ka mu ragiragi kawaya nu
nidimupu, tagubu ke; 'Nu mibi mamamai nu kowanuguma waitatamana
wainapemei ki pokere nu eba bodanimuri.' 5 Nu wainapemeya da mu
maraitau nidatagisi ko ki pa mena, mu kawaya daganani kwaetagubu.
Mu yabiri mu nuwamaga notamaga kuduba nu Kaiwawonuga kwemupu
manako ki eweya ka mu Mamanuga God e nuwaiya ki kwaetagubu nu
umununuga wada-mawa makeya makeya kwaetagamawa.

6 Wi paunagau ka apunu Taitosi tawana Diyudiya ragidai waitatamana ki
upi birikapupu ki pokere nu e simipi da e upi ki kawareya ade kwaewagana
manako waitaniyana da wi mete kina nota kwarikwarisi ki notai pokaiya
upi ki kewopamana ki nana. 7 Mamanuga God gwedegwede kuduba bagi
mena wi negebu; E wi sumaga ragiragi kawaya negebu, wi dimaigamana
puyoi negebu, ade katai kawaya wi mete negebu. E wi iyapana
waitatamana ki notai negebu ade nu nuga nota kwarikwarisinimana ki
notai wi mete negebu. Ki pokere kowaniyoma, nu nuwanugu wi yabiriwagi
nota kwarikwarisi ki notai pokaiya waita kawaya daganani kwaiwogoi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

8 Nau suwagubuwani ki nau eba wi ninekenekenibuwani da wi
kwaigamana ki nana ko nau tawana Makedoniya ragidai bagi kawaya
badidi kwaetagubu ki sisiyai wi kabuwanibuwani ki pokaiya ka nau
kataisugana da nota kwarikwarisi ki notai wi bamagau ki mibai mete
kina bo pa mena. 9 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e nota kwarikwarisi
kawaya daganani wi bamagau ki wi kataigau. E eya iyai bagi kawaya usi
kunumau ki kuduba e kamadubu kawapu yewe wairau wi nene imagei
wenawena da ki pokaiya ka wi iya kuduba wadamana ki nana.
10 Nau niya badidi wainapakani ki nau wi nidiyani wainapumuri; Wi
kwamura taganugu kayawena upi ki kerarai birikamupu kwaigamawa
ki wi karako kewopumuri. Upi ki kerarai ragidai ka wiyo ade wi
eba umunuga mena iwagubu ko wi ka mibai mete kwaiwagamu
ragidai, 11 ki pokere wi upiga bagi kawaya ki karako kewopu-muri. Wi
naiya upi ki kwaiwagamana wainamupu diriwai kwaigubu ki maba
karako wi gwedegwedega badidi wi bamagau uburau ki kawayai
makeya damupumuri manako ki pokaiya wi upiga ki garugaru mena
kewopumuri. 12 Wi kawaya daganani nidaigamana wainapiyamu manako
wi bamagau ki kawayai makeya nidaiwagi ki ka Mamanuga God wi
mamamaga yagisi. Wi bamagau kawaitau bo maraitau ki ka asusu ko wi
bamagau ki kawayai makeya mena tamuri.
13 Nau eba nuwaneya wi mena upi yau wadumuri manako tawana
dai ki iyapana pa aiyatatogomono idiwono. Pa mena. Nau nuwaneya
iyapana tawana tawana kuduba ewapuru mena upi yau kwaetogomono.
14 Ko karako ka wi bamagau gwedegwede ropani kawaya uburau ko mu
dai ki mu bamamugu ka pa mena ki pokere karako ka wi nidaiwagi mu
tagemuri manako ewa marai mosi ka mu nidatagisi wi negeni. Wi inako
kwaiwogoi ki ka wi bagi kawaya waita kasiwaraiwogoi. 15 Mama-nuga
God e okai mosi wagubu ke;

> ‘Iyapana bani kawaya daganani temupu ki mu mubo denemugu,
> ade maraitau temupu ki mete mu mubo denemugu.’

Apunu Taitosi e yonai

16 Nau Mamanuga God paraupakani, mibai ka nau wi nene wainapakani
ki maba ka Mamanuga God apunu Taitosi e rabinai wirapupu da e mete kina
wi inako notaniyau. 17 Ki ka eba nu e baiyonomipi ki pokere e wi bamagau
kaniyana wainapiyau ko e ebo nuwaiya wi eminiyana wainapiyau ki pokere
e tauritauri ka kwaewagau. 18 Nu wareta-nuga mosi e mete tonopemei.
Apunu ki ka yona bagi kawaya ki ragiragi kawaya dimawagau umau ki
pokere nu suma-nuga eyaka mena ragidai Mamanuga God nene dibipiyamu
tawana tawana idiwu ki mu kuduba e werei tagamu. 19 Ko eba ki mena. Mu
e winemupu da e nu mete iwana nu waitaniyana wi puyoga damumupu ki
tepamana ki nana. Nu upi yau kwaigemei da ki pokaiya nu Kaiwawonuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mamamapamana e si wadamana kawaya ki nana ade iyapana nu eminimoto
ki mu mete kataitagisi da nu tauritauri waita kwaigemei.
20 Iyapana puyo damumupu nege-mupu da nu kowanuguma tagemana
ki nana, puyo ki nu naigida mena kwayuba-pemei. Nu eba nuwanugu
paerepamu da iyapana nu nidimoto siyasiya manako nu sinuga berokoi
tagisi. 21 Nu nuwa-nugu ka Mamanuga God e yabuiya ade iyapana kuduba
mu yabumugu mete kina bagi supasupai mena idiwana wainapemei, 22 ki
pokere nu waretanuga ade mosi wi bamagau mete tonopemei. Nu mara
ropani kawaya e upi badidi kwaewagawa ki nu emipi da supasupai bagi
kawaya. E wi sumaniyau ki pokere nu katainugu da e maramara ramata-
ramata nu badidi maba waitaniyawa ki maba e wi bamagau inako mete
kwae-yagisi.
23 Apunu Taitosi e ka nau daikereni nu ewapuru wi waitanimana ki
nana upigemei. Nu kowanuguma dai ki e mete tonotamemei ki ka Iyesu
sumapiyamu ragidai Mamanuga God nene dibipiyamu tawana tawana
idiwu ki mu winetampu tonotampu. Mu ka bagi kawaya kwae-tagamu ki
pokere iyapana mu iyamaga empomoto manako mu pokamugere Keriso
e si esida tepapomoto. 24 Iyapana ki wi bamagau baitagisi ki ka wi mu
wiwiratamuri ade mu diriwamaga mete kwaiwagi da ki pokaiya ka Iyesu
sumapiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki kataitagisi da nu ubumei wi
werega iwegemei ki ka eba yona kororai ko ki mibai mete kina.
9 1 Mamanuga God e iyapanaiyoma tawana Diyudiya rabineya idiwu
ki mu puyomaga tonopamana yonai ki wi wainamupu kewowena ki
pokere yona ki kawareya ka nau oka yau pokaiya wi eba kabuwaniyani.
2 Wi mu waitatamana wainapiyamu ki nau kataineya ki pokere wi
werega ki nau tawana Makedoniya ragidai tadeyekeya, suwegekeya
ke; ‘Akaiya ragidai kwamura taganuga kayawena bowa madai dai
puyo damu-pamawa ki maba wi mete inako kwaiwogoi.’ Nau inako
suwegekeya ki pokere mu ropani kawaya rabinamaga kipu ubupu da
mu karako inako mete kwaetagamu. 3 Karako nau kowaniyoma yau wi
bamagau tonotamakani manako mu ika baitagisi ki ka nau wi werega
suwagubuwani wainamupu ki mibai mu yabumugere empomoto. Wi
ororeya mena okukunaigubu kewowena ki sisiyai nau mu tadebuwani ki
pokere wi nawanaiwogoi. 4 Ko tawana Makedoniya ragidai ki nau mete
ika baigamu manako wi eba okukunaigubu nawanaiwagamu maba ki
ka wi midimamaiwagi ade nu mete kina midimama kawaya daganani
wadiniyoto, mibai ka wi werega iwagibi ki mibai ka pa mena. 5 Ki pokere
nau kowaniyoma yau yabiri wi bamagau tonotamakani manako mu
wi waita-nimoto da wi puyo naiya tamana gwaiyabai iwagubu ki wi
okukunaiwagi. Nau ewa ika bausugani ki ka nau wi okukunaigubu ki nau
yabunere empani. Ki ka eba nau wi ninekenekenibuwani da wi mibai
ungwerogweroroi puyo ki nakamupu ko ki wi wibo nuwagau nakamupu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Nau yonani yau naigida mena wainapumuri; Iyapana nima bani
momai eba ropani urau ki ka e bani mibai eba ropani raupomuyagisi.
Ko iyapana nima bani momai ropani kawaya urau ki ka e bani mibai
ropani kawaya mete raupomuyagisi. 7 Wi eyaka eyaka puyo tamana
wainapiyamu ki mena makeya wi tamuri ko eba nu wi ninekenekenimei
da wi gagaya diyayai mete tamuri. Iyapana nima e ebo nuwaiya puyo
tarau ki ka Mamanuga God nuwaiya po eyo. 8 Mamanuga God e kasiyarai
kawaya ki pokaiya ka e wi waitaniyoto wi gwedegwedega yadini kawaya
ade katai mete negeni da wi bamagau ka gwedegwede kuduba posiyagisi
siwagapoto. Wi denegau denegau bondaga yapaka ade uburono da wi upi
bagibagi badidi kwaigamana ki wi eba babaiwagi. 9 Mamanuga God e
okai mosi wagubu ke;

> 'E ka puyo werena apunai. Kupamu siyasiya iwu ragidai mu kawari-
> mugu ka e puyoi ki wadau daburi sikarapiyau.
> E maramara supasupai mena inako kwaeyogono tondono.'

10 Mamanuga God e nu momo negeyau da nu ki umana ki nana ade
e nu bani negeyau da nu ki kupamana ki nana. E gwedegwede kuduba
negeyau apunai ki pokere e momai negebu ki e yadini kawaya miniyoto
daburi ade wi bagi kawaya kwaigubu mibai kipu ki e kawareya mete
yadini kawaya. 11 E wi wadiniyoto bagi ade gwedegwede kuduba ebo
ebo wi mete negeni da mara bagi bo eba bagi wi bamagau baiyogono
ki ka wi maramara puyo werena mete kwaiwagi. Wi inako kwaiwogoi
ki ka wi puyoga nu idanugu tamu wademei iyapana tagemei ki pokaiya
ka iyapana ropani kawaya Mamanuga God paraupomono. 12 Wi nida
inako kwaiwogoi ki ka wi Mama-nuga God e iyapanaiyoma bagi kawaya
waitatamiyoi. Ko eba ki mena; Wi puyoga pokaiya ka iyapana ropani
kawaya Mamanuga God paraupomono. 13 Wi puyo nakapiyamu ki
pokaiya ka mu kataitagisi da wi ka mibai kwaiwa-gamu ragidai. Wi ka
Keriso e yonai bagi kawaya wadamu doko makeya makeya kwaiwagamu
ade wi gwedegwedega ki wi eba gwandagipiyamu ko wi werenaiwagamu
iyapana kuduba mete tageyamu. Wi inako kwaiwagamu ki pokaiya ka
iyapana Mamanuga God e si esida tepapomoto. 14 Mamanuga God kawaya
daganani wi nene kwaewena wi wadinibu bagi ki iyapana empomoto
manako ki pokaiya ka mu notamaga wi kawarigau ukworono ade wi
nene Mamanuga God bameya guriguritogo-mono. 15 Mamanuga God nu
wadinibu bagi ki puyoi ka kawaya esida eba iwagamana makai ki pokere
nu e parau-pomu ade e si esida mena tepapomu.

Apunu Poru e eya taububarai wagubu

10 1 Iyapana dai nau nene tagamu ke; 'E nu bamanugu mete idiwei
ki ka e kwarisiwagau yona eba ragiragi wagau, ko e tawana mo
tondau ki ka e notagau yona ragiragi kawaya oka pokaiya nu nidiyau.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mu inako tagamu ko nau wi nidiyani wainapumuri; Keriso kwarisiwena
moyamoyakai kwaewagawa ki maba nau inako mete kwaesugana
wainapakani ki pokere nau suwagakani ki wi naigida mena wainapumuri
weta-wetara.
2 Nau wi bamagau bausugani ki wi nau eba gayasinimuri kwaenda
nau yona ragiragi kawaya wi nidiyani. Wi iyapanaguma dai tagamu
da nau Poru ade nau kowaiyoma mete kina ki ka nu waira yau notai
wadimipi pokaiya kwaigemei. Mu inako tagamu ko nau ika bausugani ki
ka nau iyapana ki emitamani. 3 Nu waira yau kawareya idiwei ko nu eba
waira yau e notai wademei doko pokaiya berokoi mete kandeigemei. Pa
mena. 4 Nu audanuga ka kunuma e audai kasiyarai kawaya ki pokaiya
nu berokoi e kasiyarai kuduba musupemei giripemei pasumei, ko eba
waira yau e audai. 5 Iyapana yabara-yabara kwaetagamu Mamanuga God
e kataipamana yawatai bodabodapiyamu bera e notai ebo ebo inako
ki nu puru-pemei nunumei. Yewe waira e notai ebo ebo nu bamanugu
bauwagau ki nu umatamemei dokodoko wiratamemei da mu Keriso
e umunui yadini. 6 Ki pokere karako ka nu wi nawananimei; Wi nu
yonanuga kuduba ki wadumuri doko makeya makeya kwaiwogoi were
ewa ka nu ubumamu iyapana gwedewau nu yonanuga raurupiyamu
ragidai ki bita mu tageyamu.
7 Wi ka gwedegwede kuduba tagaiya mena empiyamu ko rabineya ka
wi eba empiyamu wainapakani. Wi gwedewau wainapiyamu da wi ka
Keriso e iyapana-iyoma ki ka wi eba notagogapumuri da nu mete kina
ka e iyapanaiyoma. 8 Nu Kaiwawonuga ubupu e kasiyarai nu negebu da
nu kasiyara ki pokaiya wi toginimana ko eba wi nununimana ki nana.
Kataina, nu kasiyara wadimipi ki nene ka nau bani kawaitau yabara
kawakawarasugekeya ko nau midimama eba wadisiniyau. 9 Nau oka wi
bamagau tonopakani ki wi eba notapumuri da nau ki pokaiya wi kudu
negeyana ki nana kwaesugakani. Pa mena. 10 Iyapana dai tagamu ke;
‘E okai tonopiyau ki yonai okapiyau ka ragiragi bisi kawaya ko e nu
bamanugu bauwagau mete idiwei ki ka e gumogumoroi midi kokokoma
nene yonawagau ade e yonai ki kasiyarai ka pa mena.’ 11 Iyapana
gwedewau inako tagamu ki ka mu naigida mena kataitagisi da nu
karako uwamau idiwei oka badidi tonopemei ki maba ka nu wi bamagau
baigamu ki nu matarau mete kwaigamu.
12 Nu eba nuwanugu iyapana mu muga si tepatepatagamu ragidai ki
mu mete dibipamu empamu da mu ka baganai ade nu ka eba baganai,
bo nu ka baganai ade mu ka eba baganai. Nu eba nuwanugu mu mete
dibipamu inako empepe kasiwaraigamu. Iyapana ki kena mu ka notababa
ragidai. Mu muga inako empepe kasiwaratagamu ade ki pokaiya ka
mu mibipiyamu da mu baganai bo eba baganai. 13 Ko nu inako eba
kwaigemei. Nu eba asusu yabara kawakawaraigemei ko Mamanuga God

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e nu upinuga winepupu negebu ki paupui makeya mena nu upigemei iwei ade wi paunagau mete upigemei. Nu upinuga ki mena pokaiya ka nu yabara kawakawaraigemei. 14 Nu naiya wi bamagau baigibi Keriso e yonai bagi kawaya wi nidimeya kabukabuwa ki ka nu e badidi wagubu ki makeya mena kwaigemeya. E nu upinuga purupupu negebu ki paupui mo nu eba raurumipi. 15 Iyapana dai ki wi paunagau upitaga-mawa da mibai wi rabinagau kipu ki ka eba nu ubumipi mu kwaetagubu ki nene yabara kawakawaraigibi. Pa mena. Mamanuga God e upi negebu ki paupui nu eba raurupemei ko nu nuwanuga notanuga yau mena wainapemei; Nu nuwanugu wi sumaga ragiragiyagisi manako nu upinuga wi paunagau ki mete kawayayagisi kayayagisi. Ko nu maramara Mamanuga God e upi negebu ki paupui mena rabineya upigomu ko eba raurupomu. 16 Nu inako kwaigomu ki ka nu wi tawanaga madanai daikere ki mete kaigamu yona bagi kawaya ki iyapana ika idiwu mete kabuwatamomu. Iyapana yabiri bautagubu upitagubu ki mu ewamugu nu baigamu manako mu naiya badidi upitagubu ki kawareya nu upigamu yabara kawakawaraiwagamu ki ka eba baganai.

17 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘Iyapana nima yabara kawakawarawagana wainapiyau ki ka e uburoto nu Kaiwawonuga badidi kwae-wena ki nene mena yabara kawakawara-yogono.’ 18 Oka wagubu ki mibai ka yau kena; Iyapana nima e eya si tepapiyau wagau da e ka baganai, yona ki mibai ka eba kawaya. Ko nu Kaiwawonuga wagau da e ka baganai ki ka mibai kawaya.

Upi bera kwaetagamu ragidai

11 1 Nau karako notababa yonai maba mo suwagani ki nau nuwaneya wi nau eba tagararasinimuri ko wainasiniyoi. 2 Mamanuga God wi wakitaniyau ki maba nau mete kina wi wakitaniyakani. Onowa apunu mo mete eba iwa ki maba ka nau wi tonabani-buwani da wi apunu eyaka mena Keriso e mena uwamana ki nana. 3 Nau kuduni ka yau kena; Motamota berokoi Seitani ki bera yawatai kataiwena wetawetara manako ridi Iwi berapupu e kerareya wadubu ki maba nau eba nuwaneya kerapu wadewade mo baiyagisi wi nuwaga notaga eyaka mena supasupai mena Keriso notapiyamu ragidai mete beraniyoto wi notaga wirapoto da wi yawata kwaiya kaiwagi. 4 Wi rabinaga ka tatatawai ki pokere iyapana dai ki wi bamagau baitagisi manako Iyesu e yonai nu wi kabuwanimeya ki mu kamadini apunu Iyesu kudubai mosi e sisiyai wi kabuwanimono ki ka wi mu sumatamana diyayai wainapakani. Mamanuga God e eya Keyai wi negebu kewowena ade Keriso e yonai bagi kawaya ki wi mete wainamupu sumamupu, ko iyapana baitagisi keyai kudubai mosi ki sisiyai tagisi bo ade yona waunai kudubai mosi wi kabuwanimoto, ki ka wi keyai ki ade yona ki diriwai mete kwaigamana diyayai wainapakani.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Wi bani wainapiyamu da iyapana bautagamu inako tagamu ki mu
ka Iyesu 'tonotapu ragidai' wasisinai. Ko nau nidiyani wainapumuri;
Nau ka eba mu kobamugu. 6 Kataina, wi bani waina-piyamu da nau
yona dimasugakani ka babaibitau. Ki mibai, ko wainapumuri; Nau katai
wadubuwani ka kawaya. Nu naiya wi bamagau badidi kwaigemeya
eminimawa ki ka wi nu katainuga ki matarau mete emupu kewowena.
7 Nau Mamanuga God e yonai bagi kawaya wi bamagau dimasugekeya
ki ka nau denai mosi wi tegemana ki nene eba suwegekeya. Wi
tepaniyana ki nana ka nau niya kwarisisugubuwani nau sini erida
kaupuwani. Nau ki kwaesugu-buwani ki ka nau paerepuwani bo? 8 Nau
wi bamagau tondekeya ki ka Iyesu sumapiyamu ragidai dai ki mu mena
nau waitasinimawa ki pokere wi pokagere ka nau kowaniyoma ki mu
bamamugu kuwa maba diyayai kwaesugubuwani. 9 Nau wi bamagau
tondekeya manako mara dai nau bamaneya gwede pa mena ki ka nau
bita wi eba negeyekeya ko tawana Makedoniya ragidai bautagubu
nau gwede babasugekeya ki mu nau waita-sinimupu. Nau nidiyani
wainapumuri; Naiya, karako ade marawani gwede mosi nau bamaneya
pa mena ki ka nau wi bamagau eba genesugani da wi gwede mosi nau
tegemuri. 10 Keriso e yona mibai mena wagawa ki maba ka nau mete
kina yona mibai suwagani wainapumuri; Tawana Akaiya rabineya ka
iyapana mosi eba uburoto nau iyani badidi maba tondakani pokaiya
yabara kawakawarasugakani ki yonai bodapoto. 11 Nau gwede nana yona
yau wi nidi-yakani? Nau wi eba nota kwarikwarisi-niyakani ki pokere
suwagakani bo? Ae, pa mena. Mamanuga God e kataiya da nau wi nota
kwarikwarisiniyakani.
12 Iyapana dai mu mubo simaga tepapamana ki nana tagamu ke;
'Apunu Poru e kowaiyoma mete kina badidi kwaetagamu ki maba
nu mete inako kwaigemei.' Mu inako tagamu ko nau karako badidi
kwaesugakani ki nau kawareya kawareya ade kwaesugoni yaroni da ki
pokaiya ka mu yonamaga mibai pa mena tagamu ki kasiyarai kewoyagisi.
13 Iyapana ki kena mu ka eba mibai Iyesu mu tonotapu ragidai ko mu
beratagamu kerapu taisinitagamu mu upimaga mibai ki mu wekepiyamu
manako mu muga kiyabumaga wira-piyamu da iyapana mu emitamini
tagisi ke; 'Mu ka mibai Keriso e tonotapu ragidai.' 14 Ko mu kwaetagamu
ki wi eba empumuri babapumuri mibai ka Berokoi Apunai Seitani e mete
kina nu e empamana babapamana ki nana e eya kiyabui kwewirawagau
da e aneya tanai kawaya ki kiyabui maba wenawagau. 15 Ki pokere
e eya bigabigaiyoma ubu-moto ki maba kwaetagisi mu kiyabu-maga
wirapomoto manako nu Mama-nuga God e yabuiya supasupai idiwana
yonai iwegemei ki maba mu mete inako togomono, ki ka wi eba mu
emitamuri babatamuri. Mu badidi kwaetagamu ki denai ka mu aita ewa
makeya makeya bananapomoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Poru Iyesu nene bita bananapupu

16 Nau suwagubuwani ki kawareya nau ade suwagani; Nau ka eba
notababa apunai. Ko wi wainapiyamu da nau notababa yonai suwagakani
ki ka eba gwedei mete kina, notababa apunai nau sidimuri ko wata mete
tegemuri da nau wi paunagau yabara kawakawarasugani.
17 Nau yona karako suwagani ki ka eba nu Kaiwawonuga e nuwaiya ki
nau suwagani ko nau notababa apunai maba yabara kawakawarasugani
nau niya sini tepapani. 18 Iyapana ropani kawaya wi bamagau waira yau
notai pokaiya yabara kawakawaratagamu mu muga simaga tepapiyamu
ki pokere karako ka nau mete kina inako kwaesugani nau niya sini
tepapani emisinimuri.
19 Kataina, wi ka bani katai ragidai ki pokere wi mibi mamamai
notababa ragidai ki mu diriwamaga kwaiwagamu. 20 Iyapana gwedewau
wi umaniyamu dokodoko da wi mu bigabigamaga kwaiwagamana
ki nana beraberaniyamu bo wi kerapugu wadamu weki gwaiya
taotoroniyamu bo wi siga kaupiyamu ade mu muga simaga tepapiyamu
bo wi kwanabugau weuniyamu isiyaniyamu, iyapana inako ki wi
emitamiyamu mu diriwamaga kwaiwagamu. 21 Kapore, nau midimama
wadisiniyau. Nu mete kina wi bamagau inako mete kwaigu-mpena ko nu
kasiyaranuga ka bani pa mena bo?
Nau karako notababa apunai maba yona yau suwagani; Iyapana mosi
yabarayabara uburoto e eya nodai gompoto yabara kawakawarayagisi
ki ka nau inako mete yabarayabara uburani nau niya nodani gompani
yabara kawa-kawarasugani. 22 Mu tagamu ke; 'Nu ka Iburu ragidai.'
Ena, ko nau mete Iburu apunai. Mu tagamu ke; 'Nu ka tawana Isiraero
ragidai.' Ena, ko nau mete tawana Isiraero apunai. Mu tagamu ke; 'Nu
ka oragai apunai Eburamu e momai.' Ena, ko nau mete kina e momai.
23 Mu tagamu ke; 'Nu ka Keriso e bigabiga-iyoma.' Ena, ko nau suwagani
waina-pumuri; Nau mu raurutapuwani. Nau notababa apunai maba
ade suwagakani; Mu badidi maba upitagamawa ki ka erida ko nau
upisugekeya ka kawaya daganani esida. Mara ropani kawaya ka iyapana
nau wadisinimawa diburasini-mawa ko nau bananapuwani ki maba ka
noda gongomutagamu ragidai ki mu eba bananamupu. Mara ropani
kawaya ka iyapana nau kawareya kawareya raukekesinimawa ko ki
maba mu inako eba bananamupu. Mara ropani kawaya ka nau po dabi
kopakeya bananapekeya tetetete. 24 Gora pokaiya ka Diyu ragidai kuwe
pokaiya nau kawareya kawareya (39) raukekesinimawa. Mu eba mara
eyaka mena ki kwaetagamawa ko mareya mareya inako kwaetagamawa
yamawa da mara ida daikere kewo-wena. 25 Mara apeya eyaka ka tawana
Roumi ragidai nau raukekesinimawa, ade mara eyaka mena ka iyapana
nau bowa were susinimawa. Mara apeya eyaka ka nau waka kawareya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

umekeya da waka egi rabineya supu. Mara mosi ka nau egi kawareya igida yauda ekasugekeya umekeya kemora eyaka mena ade nawaru eyaka mena. 26 Nau tawana tawana ebo ebo umekeya ki ka awana goya nau waunitau kawara-siniyana kwaewagawa ade yawatau ka kuwa ragidai waunitau nau girisinimana kwaetagamawa. Mara ropani kawaya ka nau niya iyapananiyoma Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai ragidai mete kina mu kudumugu wainapekeya. Nau natereu bo gwabau bo egi kawareya inako umekeya ki ka nau mara ropani kawaya berokoi waunitau banana-pekeya tetetete ade suma beratagamu ragidai ki mu ubumpu nau waunitau mete girisinimana kwaetagamawa. 27 Mara ropani kawaya ka nau oro eba ukwerekeya ko ragiragi kawaya upi-sugekeya. Nau wetei berokoi kawaya mesiniyawa ade awana gobani mete wagawa. Mara ropani kawaya ka nau ukwarana watai pa mena, bani pa mena, ade sipuma aukwara mete pa mena. 28 Nau bitani ka eba ki mena ko tawana tawana nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dipipiyamu ragidai naigida mena idiwu bo pa mena ki notai nau bita maba maramara kawarapakani umakani. 29 Nu sumanuga eyaka mena apunai bo ridai mosi wairorowagau ki ka nau mete inako wairorosugakani. Ade nu sumanugu eyaka mena apunai bo ridai paerepiyau bigi kwaewagau ki ka nau rabinaneya makari e nene wainapakani.

30 Nau gwede mo pokaiya yabara kawakawarasugani ki ka nau niya kasiyarani pa mena ki mena pokaiya yabara kawakawarasugani. 31 Nu Kaiwawonuga Iyesu e yo nu Mamanuga God e si nu maramara tepapemei ki e kataiya da nau eba berasugakani. 32 Nau natere Damaskasi rabineya tondekeya ki ka apunu Aretasi e kobaiya upiwagawa apunai kawai mosi ubupu piyara ragidai dai tonotapu natere ki gari katamuruiya nau wadisinimana ki nana dagura-tagamawa. 33 Ko nau kowaniyoma nau wadisinimupu katamuru iyarau kawaya keketa rabineya nau kwisinimupu kausinimupu da nau gari tagaiya ubupuwani manako nau wadisiniyana apunai ki baibigapuwani.

Poru waro were maba empupu

12 1 Nau yawatani mo pa mena ki pokere nau notababa apunai maba kawareya ade yabara kawa-kawarasugani. Nau kataineya da ki pokaiya ka gwede bagi mosi eba wenayagisi, ko baganai, nu Kaiwawonuga nau badidi waro were maba kabuwasinibu ki nau karako matarau suwagani.

2 Kwamura ida esida kewo-wena kerapu apeya apeya (14) nu taganugu kayawena ki makeya ka Mamanuga God ubupu Keriso e iyapanai mosi wadubu paere tepapupu kunumau iyarau esida tapu. Apunu ki nau kataineya. Kataina, e mibai tepa-pupu tapu bo waro were maba tepa-pupu tapu bo? Ki ka Mamanuga God e ebo mena kataiya. 3 Mamanuga

God apunu ki wadubu paere tepapupu iyarau 'Paradaisi' tapu. Ko kataina, nau kawareya ade suwagani; E mibai tepapupu tapu bo waro were maba tepapupu tapu bo? Ki ka Mamanuga God e ebo mena kataiya. 4 E usi bau-wena badidi wenagere wainapupu ki ka gwede mosi kawaya esida iyapana kaina umunere eba wagana ki makai. 5 Apunu kunumau yapu ki e badidi empupu ki pokaiya ka nau yabara kawakawarasugani ko eba nau niya kwakwarepuni pokaiya yabara kawa-kawarasugani. Nau niya nene ka nau kasiyarani pa mena ki mena pokaiya yabara kawakawarasugani. 6 Iyapana nau notababa apunai sidiyamu ko nau niya nene yabara kawakawarasugubena ki ka nau notababa maba eba kwae-sugubena. Nau yona mibai mena suwagubena. Ko nau nuwaneya iyapana nau badidi kwaesugakani bo suwagakani emisiniyamu ki mena pokaiya nau upini mibai bo bera sidimana ki nana ki pokere nau eba uburani nau niya nene yabara kawakawarasugani.

7 Nau usi kunumau badidi yabunere empuwani ki ka gwede mosi kawaya esida ko nau empuwani ki pokaiya nau niya eba noda gongomusugana ki nana ka Mamanuga God gwede mosi nau midineya gaya maba tapu nau ugwadi-siniyau makari tegeyau. Gwede nau kwakwarepuneya ugwadisiniyau ki ka Berokoi Apunai Seitani e bigabigai maba nau susiniyau. 8 Mara apeya eyaka ka nau ubupuwani nu Kaiwawonuga bameya gurigurisugubuwani da gwede nau makari tegayawa ki e wadana kwenupana ki nana. 9 Ko e denai nau sidibu, wagubu ke; 'Ae, pa mena. Nau puyo negebuwani kau nene kwaesugu-buwani ki kasiyarai ka kau denegeya. Kau kasiyaragi kewoyagisi ki ka nau niya kasiyarani kawaya ki nau uburani kau negeyani manako nau kasiyarani ki mena pokaiya ka kau upinugowa umowa.' E inako sidibu ki pokere nau niya kasiyarani kewoyagisi ki ka nau mamamasugoni mibai ka Keriso e eya kasiyarai baiyagisi nau togisiniyoto. 10 Nau kasiyarani pa mena pokaiya Keriso e nene upisugoni umoni ki ka baganai. Iyapana nau wereya kaurasinimoto bo bita tegeni bo girisinimoto pasusinimoto bo ragiragi ebo ebo inako tegeni ki ka baganai, nau mamamasugoni mibai ka nau niya kasiyarani kewoyagisi ki ka Keriso pokaiya ka nau kasiyarai kawaya upisugoni umoni.

Apunu Poru natere Korini ragidai mu nene wainapiyawa

11 Nau notababa apunai maba yona yau suwagubuwani. Ko ki ka wi nau sidimupu ki pokere nau suwagubuwani. Wi nau mibisinimpena ade nau diriwani kwaigumpena ki ka baganai, ko wi inako eba kwaigubu. Nau kataineya da nau niya kasiyarani ka pa mena ko nau nidiyani wainapumuri; Iyapana wi bamagau bautagubu manako wi mu emitamiyamu da mu ka Keriso e 'tonotapu ragidai' wasisinai, ki mu nau eba raurusinimupu. Pa mena. 12 Iyesu tonotapu ragidai mibai mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiyabumaga emitamana kataitamana ka yau kena; Iyapana paunamugu
ka mu notakoko matakirai ebo ebo kwaetogomono. Ko ki nau wi
paunagau kawareya kawareya kwaesugekeya emisinimawa.
13 Wi bani wainapiyamu da suma ragidai Mamanuga God nene
dibipiyamu tawana tawana idiwu ki ka nau mu kawaya daganani
waitatamekeya ko wi bani pa mena bo? Nau nidiyani wainapu-muri;
Nau yau mena wi bamagau eba kwaesugubuwani; Nau waita nene
wi bamagau eba genesugubuwani. Kapore, nau paerepuwani ki wi
notagogapumuri.
14 Nau yabiri wi bamagau bausugu-buwani, paunau wi bamagau
bausugu-buwani, ade karako waunitau ka nau wi daiyoga ade bausugana
wainapakani. Nau ika bausugani ki ka nau waita nene eba suwagani
bo wawereniyani. Pa mena. Nau wi wiga nene ika bausugani. Munu
rasi eba ubumoto bani yo gwede-gwede mu inamuguma mamamuguma
tageni ko inamuguma mamamuguma ubumoto bani yo gwedegwede
inako mu munumuguma tageni ka baganai. 15 Nau ka wi mamaga maba
ki pokere nau wi waitaniyana ki nana nau gwedegwedeni kuduba
ade nau niya iyani mete kina wi nene tarani ki ka eba gwedei mete
kina. Nau mamama-sugakani. Ko nau kawaya daganani wi inako
nota kwarikwarisiniyakani ki denai ka wi maraitau nau nota kwari-
kwarisisinimuri bo?
16 Wi kataigau da nau eba wi wawereniyekeya bo bita mo wi
negeyekeya, ko iyapana dai tagamu ke; ‘E wi beraberaniyawa wi
kerapugau tapiniyawa.’ 17 Mu inako tagamu ko ki ka badidi maba?
Nau kowaniyoma dai wi bamagau tonotapuwani ki pokaiya ka nau
wi beranibuwani wade kwekwe-nibuwani bo? 18 Nau apunu Taitosi wi
bamagau kaniyana sibuwani ade nu sumanuga eyaka mena apunai mosi
e mete tonopuwani. Ko apunu Taitosi wi bamagau bauwena ki ka e wi
beranibu wade kwekwenibu bo? Ae, pa mena. Apunu Taitosi inako mo
eba kwaewena. E yo nau nu nuwanuga notanuga ka ewapuru eyaka mena
ade nu upi badidi kwaigemei ki mete eyaka mena.
19 Wi oka yau iyabapiyamu ki wi bani wainapiyamu da nu berokoi mo
wi bamagau kwaigibi ki denai nu karako oka yau pokaiya wi rabinaga
wadamana bagi ki nana kwaigemei. Ko ki pa mena. Kowaniyoma, nu wi
nene ebotau wainapemei. Nu badidi kwaigemei ki kuduba nu Mamanuga
God e yabuiya wi toginimana ki nana kwaigemei ade Keriso e nuwaiya
wi badidi nidimana wainapiyau ki mena nu makeya makeya wi nidimei.
20 Nau kuduni ka yau kena; Kataina, nau ika bausugani ki ka wi iyaga
nau eba nuwaneya iyai ki wi idiwoi eminiyani bo? Ade wi mete kina
nau badidi kwaesugoni emisinimuri ki ka wi midiga togayagisi bo? Nau
kuduni ka yau kena; Nau ika bausugani manako wi kira kasiwaraiwogoi
bo nuwaroro-iwogoi bo tayatayabadai idiwoi bo kapoiwogoi bo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wereyakauraiwogoi bo yanuweiwogoi bo yabara kawakawara-iwogoi bo nuwarara tagarara idiwoi ki nau inako wi eminiyani bo? 21 Nau wi bamagau bausugani ki nau eba nuwaneya nau Mamai God wi pokagere uburoto wi yabaragau midimama nau tegeni. Nau kuduni ka nau ika bausugani manako iyapana ropani kawaya naiya bigi ebo ebo kwae-tagamawa, taku maba igida yauda asusu iwa bo didiwa ukwapamawa ade midimama berai ebo ebo inako kwae-tagamawa ko mu notamaga eba wira-mupu ki nau mu emitamani manako nau rabinani mu nene buwagayagisi yadi kirani.

Sisiba siyarai

13 1 Nau naiya mara apeya wi bamagau bausugubuwani ko karako ade bausugana kwaesugakani. Mamanuga God e yonai wagubu ke; 'Iyapana mosi paerepoto berokoi kwaeyagisi manako iyapana e wade supasupapamana ki nana e yadini siyomono wirawira ki ka e berokoi badidi kwaewena mu yabumugere emupu ragidai apeya bo apeya eyaka ki yabiri ubumoto tagisi matara manako ki eweya ka iyapana ubumoto e bita kweyomoto.' 2 Nau yabiri wi bamagau bausugubuwani kayasugubuwani manako ewa ade bausugubuwani ki makeya ka nau iyapana bigi kwae-tagamawa ko eba kamadumpu ragidai badidi ragiragi kawaya tadebuwani ki nau karako kawareya mu ade tadeyakani ade wi kuduba mete oka pokaiya nidiyakani yau kena; 'Nau ewa wi bamagau ika bausugani manako wi bigi inako kwaiwogoi eminiyani ki ka wi bani kaiwagi?' 3 Keriso kasiyara tegebu pokaiya suwagakani ki wi nuwagau matakira mo empamana were mibisinimana wainapiyamu ki pokere baganai, nau ika bausugani ki ka wi kasiyara ki matarayagisi empumuri. Keriso wi wade supasupaniyoto ki ka e eba giyantau kwaeyagisi ko e ragiragi kawaya wi wade supasupaniyoto. 4 Mibai, e ripa korosi kawareya e kasiyarai pa mena powena, ko karako ka e Mamanuga God e kasiyarai pokaiya tondau. E kwakwarepui kasiyarai pa mena ki maba ka nu kwakwarepunuga e pokaiya kasiyaranuga mete pamena-wena, ko e karako iyawena kasiyarai kawaya tondau ki maba ka nu mete kina e pokaiya iyaigibi kasiyarai kawaya idiwei ki pokere nu wi bamagau baigamu ki ka nu Mamanuga God e kasiyarai pokaiya wi wade supasupa-niyamu.

5 Wi wiga sumaga mete kina bo pa mena ki wiga sidiwagi. Keriso Iyesu wi rabinagau tondau ki wi wainapiyamu bo pa mena? Kataina, wi dai sumaga bani pa mena ki pokere wi eba waina-piyamu. 6 Nau rabinaneya wainapakani da nu upi badidi kwaigemei mibai kirau ki pokaiya ka wi kataiwagi da nu upi mibai kwaigemei. 7 Wi eba paerepamana ki nana ka nu ubumei Mamanuga God bameya wi nene gurigurigemei. Ki ka eba nu nuga upinuga ki mibai wi pokagere matarawagana ki nana nu inako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gurigurigemei. Pa mena. Iyapana nu nidimoto da nu paeremipi upi mibai eba kwaigibi ki ka eba gwedei mete kina, ko nu nuwanugu poyo ka wi bagi supasupai mena kwaigamana ki nana. **8** Nu badidi kwaigemei ki ka nu gwede mibai kuduba ki mena togipemei ko eba bodabodapemei. **9** Nu nuga kasiyaranuga kewoyagisi ko ade wi kasiyarai kawaya idiwoi ki ka nu mamamaigemei. Wi maramara supasupai naigida mena kwaigamana ki nana ka nu Mamanuga God bameya wi nene gurigurigemei. **10** Nau wi bamagau bausugani ki nau eba nuwaneya nu Kaiwawonuga kasiyara tegebu ki pokaiya uburani wi nakari-niyani bo wade supasupaniyani ki pokere nau karako uwamau tondakani ki ka nau oka mena pokaiya wi sisiba-niyakani. Nu Kaiwawonuga kasiyara tegebu da nau wi sumaga togipana ki nana ko eba wi sumaga kaupana ki nana.

Parau siyarai

11 Kowaniyoma, nau karako parau siyarai wi parauniyakani. Wi nuwaga notaga supasupai idiwana ki mena notapiyoi. Nau nidiyekeya teyateyama ki wi naigida mena wainapiyoi. Nuwarara tagarara eba idiwoi ko wi nuwaga notaga eyakamenayagisi nuwabagi rabineya idiwoi. Wi inako idiwoi ki ka nu nota kwarikwarisiniyau ade nuwabagi negeyau apunai Mama-nuga God ki ka wi e mete idiwoi.

12 Wi wiga yowaguma tataguma parautamiyamu ki maba wi Keriso e si pokaiya deni deni parau kasiwaraiwogoi idiwoi.

Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba yewe idiwu ki mu wi parau-niyamu.

13-14 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Mamanuga God e nota kwarikwarisi rabineya idiwoi ade e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki mete ida wadewade kasiwaraiwogoi idiwoi.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

GARASIYA

Apunu Poru tawana Garasiya ragidai mu okamaga tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwa

Iyesu sumapamawa ragidai tawana tawana idiwa mu paunamugu ka iyapana dai tagamawa da nu eba Iyesu mena sumapomu ko gora mete kaisipomu ki ka nu iya yadamu. Apunu Poru mu kabuwamaga ki bodapana ki dimai wagawa umawa ko tawana Garasiya rabineya ka iyapana dai e simpu siyasiya. E mu wade supasupatamana ki nana ka e oka yau mu bamamugu okapupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-10*
Nima apunu Poru tonopupu *1:11–2:21*
Mamanuga God nu wadinibu bagi *3:1–4:31*
Gwede mo nu eba umaniyau dokodoko *5:1–6:10*
Parau siyarai *6:11-18*

---

1 1-2 Nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana Garasiya rabineya idiwu, nau Poru oka yau wi bamagau oka-pakani. Nau upi kwaesugakani ki ka eba iyapana kaina nau winesinimpu bo ade iyapana mosi e ebo nuwaiya nau tonosinibu. Pa mena. Mamanuga God e wagubu umuneya ka nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso iyawena kipu ubupu. E Mamai mete kina nau winesinimupu tonosinimupu.

Iyesu sumapiyamu ragidai kuduba yewe nau mete ewapuru dibimipi idiwei ki mu mete kina wi parauniyamu.

3 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete kina karako waitanimoto da mu wi nene badidi kwaetagubu ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya idiwoi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Nu karako yewe wairau iyapana berokoi ebo ebo kwaetagamu
ragidai mu paunamugu idiwei. Ko Mamanuga God e ebo nuwaiya badidi
wainapupu wagubu ki ka Keriso e Mamai umunui wadubu manako e eya
iyai nu biginuga nene tapu iyapana paunamugu nu tenibu e eya nene
nakanibu, 5 ki pokere e si nu maramara esida tepapomu idiwomu. Ki
mibai.

Iyesu e yonai bagi kawaya ka eyaka mena

6 Wi badidi kwaiwagamu ki nau nota koko tegeyamu. Wi paerega ki
denai bita wibo wadamana ko ki ka Keriso e rikapupu deni mena wi
wadinibu bagi ade ki pokaiya ka Mamanuga God wi winenibu e eya nene
nakanibu. Ko wi badidi pokere wi nene kwaewena apunai ki garugaru
mena kamadumpu ade karako kabuwa kudubai mosi iyapana tagamu
da ki ka yona bagi kawaya ki diriwai kwaiwagamu. 7 Kabuwa ki ka
eba Keriso e yonai bagi kawaya ki kena ko iyapana dai ki wi bamagau
bautagubu Keriso e yonai ki wirapamana kwae-tagamu manako wi
notababa negeyamu. 8 Nau nidiyani wainapumuri; Aneya kunumau idiwu
bo nu mo baigamu yona bagi kawaya nu naiya wi bamagau dimaigemeya
ki kamadamu manako yona kudubai mosi wi kabuwaniyomu ki ka
Mamanuga God nu kowaga negeni ade e nuwai nu bamanugu maramara
pupuyogono tondono. 9 Nau suwagu-buwani ki kawareya nau ade
suwagani wainapumuri; Iyapana mosi wi bamagau baiyagisi manako
yona bagi kawaya ki wi naiya wadumupu doko ki kamadini yona kudubai
mosi dimayogono ki ka Mama-nuga God e nuwai iyapana ki bameya
maramara pupuyogono tondono.

10 Wi badidi maba wainapiyamu? Nau karako suwagubuwani ki ka
iyapana nau upini mibipamana ki nana suwagubuwani bo? Pa mena.
Nau nuwaneya Mamanuga God e mena nau upini mibipoto. Nau karako
suwagakani ki ka iyapana nau wereni tagamana mamamasinimana ki
nana suwagakani bo? Pa mena. Nau notani mu nau wereni tagamana ki
kawareya ukweri-bena ki ka nau Keriso e bigabigai eba kwaesugubena.

Mamanuga God badidi maba apunu Poru winepupu

11 Kowaniyoma, nau yonani yau suwagani ki wi naigida mena wainapu-
muri; Yona bagi kawaya nau dima-sugakani ki ka eba iyapana kaina
mosi e ebo notai nau kabuwasinibu ki yonai. Pa mena. 12 Yona ki ka eba
iyapana kaina mosi nau sidibu bo kabuwasinibu ko Iyesu Keriso e ebo
yona ki matara-pupu nau kabuwasinibu.

13 Diyu ragidai mu goramaga pokaiya kwaetagamu ki maba nau naiya
inako mete ragiragi kawaya kwaesugekeya gora wiwirapekeya, ko nau
sisiyani ki wi ororeya mena wainamupu kewo-wena. Mamanuga God
e iyapanaiyoma Iyesu sumapamawa ragidai ki mu nuwaboyamaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nau eba wainapuwani ko nau kawaya daganani mu giritame-keya
pasutamekeya ade mu upimaga bodapana ki nana mete kwaesugekeya.
14 Nau kowaniyoma nau mete sipuma-nuga eyaka mena ragidai Diyu
bususu-nuga pokaiya kwaigemeya ki mu dai paunamugu nau mena
mu rauru-tapuwani. Nu ripakwarakwaranuguma mu bususumaga
nu kwayubapemeya kwaigemeya ki ka nau ragiragi kawaya inako
kwaesugekeya gora naigida mena wiwirapekeya.
15-16 Ko nau paereni ki denai bita naubo wadana ki ka Mamanuga God
e deni mena rikapupu nau wadisinibu bagi manako ki pokaiya ka e nau
winesinibu e eya nene tamusinibu. Nau eba wenasugubuwani makeya
ka e ororeya mena nau winesinibu da nau e bigabigai kwaesugana
ade e Gubagai e yonai bagi kawaya ki iyapana kwaiyanai ragidai mu
paunamugu dimasugana ki nana. Ki pokere e Gubagai nau bamaneya
matarapana ki marai wine-pupu ki bauwena makeya ki ka e eya nau
kabuwasinibu. Eba nau iyapana kaina mosi nau kabuwasiniyana ki nana
bameya kayasugubuwani. Pa mena. 17 Iyesu yabiri winetapu tonotapu
ragidai natere Diyerusaremu rabineya idiwa ki mu bamamugu mo nau
eba kayasugubuwani. Nau deni mena kipuwani ubupuwani tawana
Araibiya kayasugubuwani manako ewa ka nau ade wirasugubuwani
natere Damaskasi ade bausugubuwani.
18 Kwamura apeya eyaka kewowena eweya ka nau apunu Pita e kiyabui
empana ki nana natere Diyerusaremu kayasugubuwani manako nau pura
apeya e mete ika idiweya. 19 Nau ika tondekeya ki ka nu Kaiwawonuga
e yowai Diyemesi e mena nau ika mete empuwani ko Iyesu tonotapu
ragidai dai ki nau eba emitapuwani.
20 Mamanuga God e kataiya da nau okapakani yau ka kuduba mibai.
Nau eba berasugakani.
21 Ki eweya, ka nau tawana Siriya yo Sirisiya kayasugubuwani. 22 Mara
ki makeya ka Iyesu sumapamawa Mama-nuga God nene dibipamawa
ragidai tawana Diyudiya rabineya idiwa ki mu nau kiyabuni mo eba
emupu kataisini-mupu. 23 Nau sisiyani iyapana dai tagamawa ki mena
mu wainamupu. Iyapana ki tagamawa ke; 'Apunu naiya nu giriniyawa
pasuniyawa apunai ki e karako nu waitaniyau nu sumanuga naiya
bodapana kwaewagawa ki dimai e wagau umau.' 24 Mu yona ki waina-
mupu ka mu nau pokanere Mamanuga God e si esida tepamupu.

Poru ade Iyesu Tonotapu Ragidai dai ki

2 1 Kwamura ida esida kewowena kerapu apeya apeya (14) kewowena
eweya ka nau apunu Banabasi banana-puwani wiraigibi natere
Diyerusaremu ade kaigibi. Nau apunu Taitosi e mete bananapuwani. 2 Nau
kayasugubuwani ki mibai ka Mamanuga God e ebo nau kabuwasinibu da
nau ika kayasugana ki nana. Nau ika bausugubuwani ki ka nau yabiyabiri

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai mete nubo mena yonaigibi. Iyapana kwaiyanai ragidai mu
bamamugu nau Iyesu e yonai badidi maba dimasugekeya umekeya ki sisiyai
kuduba nau mu tadeyekeya, mibai ka nau naiya badidi maba upisugekeya
ade karako mete upisugakani ki nau nuwa-neya kawakawai ragidai ki
mu mibipa-mana ki nana kwaenda nau upini kuduba ki kauyagisi. 3 Nau
waretani Taitosi ka iyapana kwaiyanai tawana Guriki apunai mosi ko
nu ewapuru ika baigibi ki ka kawakawai ragidai ki e kwakwarepui
wakapamana yonai mo eba tagubu. 4 Iyesu bameya suma beratagamu
ragidai dai ki weki gwaiya nu paunanugu bautagubu ki mu mena e
kwakwarepui wakapamana sisiyai tagamawa. Nu iyanuga Keriso Iyesu e
naureya badidi maba idiwei ki mu empamana ki nana ika bautagubu. Gora
nu naiya umanibu dokodoko ki ka Keriso e rikapupu purupupu kewowena
da gwede mosi karako nu eba umaniyau dokodoko, ko iyapana ki mu
nuwamugu ka nu ade umeme dokodokonimana wainapamawa ki pokere ika
bautagubu. 5 Ko yona bagi kawaya ki mibai eba giriwagana ko supasupai
kawaya wi bamagau tondana ki nana ka nu ubumpi mu yonamaga tagubu
ki mo eba waina-mipi ko deni mena bodabodamipi.

6 Yabiyabiri ragidai ika idiwa ki iyapana tagubu da mu ka kawakawai
ki mu nau yonani suwagubuwani ki wainapamawa. Yabiyabiri ragidai bo
eba yabiyabiri ragidai ki ka eba gwedei mete kina, mibai ka Mamanuga
God e ka eba nu midinuga bo nu kawayainuga ki empiyau. E yabuiya ka nu
kuduba eyaka mena. Nau badidi dimasugakani ki kawareya nau yona mosi
ade kabuwa-sugana ki nana ki mu nau eba sidi-mupu, 7 mibai ka mu kuduba
kataimugu da Mamanuga God apunu Pita wine-pupu da e yona bagi kawaya
Diyu ragidai mu tadeyana ki nana ki maba e nau mete winesinibu da nau
kayasugana iyapana kwaiyanai ragidai e yonai ki mu kabuwatamana ki
nana. 8 Mama-nuga God e kasiyarai pokaiya apunu Pita winepupu tonopupu
da e Diyu ragidai mu bamamugu upiwagau ki maba e nau mete winesinibu
tonosinibu da nau iyapana kwaiyanai ragidai mu bamamugu upisugana
ki nana. 9 Apunu Diyemesi yo Pita yo Diyoni ki iyapana tagubu da mu ka
kawakawai ragidai ki mu kataitagubu kewowena da Mama-nuga God nau
wadisinibu bagi ade e upi yau puyo tegebu ki pokere mu ubumpu nau yo
Banabasi besibesinimpu. Nu rabinanuga eyakamenawena purumipi da mu
ka Diyu ragidai mu paunamugu upitagamana ki nana ko nau yo Banabasi
nu ka iyapana kwaiyanai ragidai mu paunamugu upigamana ki nana. 10 Mu
yona eyaka mena yau mena nu nidi-mupu, tagubu ke; 'Diyu ragidai kupamu
siyasiya idiwu ki wi maramara mu waitatamana ki nana wainapiyoi.' Nau
niya ki mete kwaesugana wainapekeya ki mu kawareya nau sidimupu.

Apunu Poru ubupu apunu Pita sisibapupu

11 Ki eweya apunu Pita natere Antiyoka bauwena ki makeya ka nau
e badidi paerepupu ki iyapana yabumugu e sisibapuwani. 12 E paerei

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka yau kena; Naiya ka e supasupai kawaya iyapana kwaiyanai ragidai
mete ewapuru kupe-tagamawa idiwa ko apunu Diyemesi iyapana dai
tonotapu e bameya bau-tagubu eweya ka e nitaisiniwena iyapana
kwaiyanai ragidai kamaditapu manako ewa mo mu mete eba kupe-
tagubu. Iyapana kwaiyanai ragidai mu kwakwarepumaga wakapamana
ki notai notapamawa ragidai ki mu kudumugu e wainapupu ki pokere e
inako kwae-wena. **13** Apunu Pita berawena e notai apeya apeya ki pokere
nitaisiniwena makeya ki ka Diyu Iyesu sumamupu ragidai dai ki e emupu
manako mu mete inako nitaisinitagubu. Apunu Banabasi mu emitapu ki
ka e mete notababa wadubu mu maba kwaewena.

14 Mu yona bagi kawaya ki mibai kamadumpu madaneya madaneya
kayatagamawa emitapuwani ki ka nau apunu Pita mu kuduba yabumugu
sibuwani, suwagubuwani ke; 'Kau ka Diyu taubanuwai ko kau iyapana
kwaiyanai mu maba tondei ki pokere kau gwede nana iyapana kwaiyanai
ragidai ninekeneketamiyei da mu Diyu ragidai mu goramaga ki makeya
makeya kwaetagamana ki nana tadeyei?' Nau e inako sibuwani.

15 Nu Diyu taubanuwai nu ubumei iyapana kwaiyanai ragidai tademei
da mu ka 'bigibigi'. Nu wainapemei da nu ka eba mu maba, **16** ko karako
nu kataigibi wetawetara da iyapana nima Iyesu Keriso sumapoto ki
mena pokaiya ka Mamanuga God e iyapana bagi supasupai siyoto. E ka
eba gora oragai wiwirapono makeya makeya kwae-yogono ki pokaiya
Mamanuga God e inako siyoto. Pa mena. Nu Diyu ragidai mete kina ka
Keriso Iyesu sumapemei da nu e mena pokaiya Mamanuga God yabuiya
bagi supasupai idiwana ki nana. Nu ka eba gora oragai wiwirapemei
makeya makeya kwaigemei mibai ka nu kataigibi wetawetara da iyapana
eyaka eyaka gora wiwirapomono eba ki pokaiya ka Mamanuga God mu
iyapana bagi supasupai tadeni.

17 Nu Keriso pokaiya Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi kawaya
idiwana wainapemei gora kamedemei manako iyapana kwaiyanai
ragidai bigibigi gari tagaiya idiwu ki mu maba nu mete inako idiwei.
Ki pokere wi badidi wainapiyamu? Keriso e ka bigi wadana kawaya
ki nene bauwena bo? Pa mena. Nota inako ka bera kawaya. **18** Ko nau
gwede oragai mosi korita-puwani ki ade sunaraponi ki pokaiya ka nau
matarasiniyoto da nau paerepakani bigi kwaesugakani.

19 Gora oragai ki gwe nau susinibu po maba ki pokere nau karako gora
ki deni mena kamadubuwani da karako Mamanuga God nene tondakani.
20 Keriso ripa korosi naureya powena ki ka nau e mete posugubuwani,
ki pokere karako ka eba nau naubo tondakani ko Keriso nau rabinaneya
tondau ki mena pokaiya ka nau tondakani. Nau iyani karako tondakani
ki ka nau Mamanuga God e Gubagai sumapakani tondakani, mibai ka
e nau nota kwarikwarisisinibu ade e eya iyai nau nene tapu powena.
21 Nau paereni ki denai bita naubo wadana ko ki ka Mamanuga God e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikapupu deni mena nau wadisinibu bagi ki pokere e nau nene kwaewena ki nau eba tagararapani yadani nau taganeya tarani. Pa mena. Nu gora wiwirapemei makeya makeya kwaigemei ki pokaiya Mamanuga God nu iyapana bagi supasupai nidibena ki ka Keriso powena ki mibai gwe pa mena maba.

Nu sumaigomu bo gora wiwirapomu?

3 1 Wi tawana Garasiya ragidai wi ka notababa ragidai. Iyesu Keriso ripa korosi naureya powena ki sisiyai nu wi nidimeya ki ka wi gwe yabugere maba e ripa korosi kawareya powagawa emupu. Ko karako ka nima wi simaganibu? 2 Nau manuni eyaka mena yau nidiya-kani ki denai wi nau sidimuri; Mama-nuga God e eya Keyai ki ka wi gora wiwirapamawa makeya makeya kwaigamawa ki pokaiya Keyai ki wadu-mupu bo wi yona bagi kawaya waina-mupu sumamupu ki pokaiya wadumupu? 3 Wi badidi pokere babaiwagamu? Mamanuga God e Keyai kasiyara negebu ki pokaiya ka e wi iyaga upi wi rabinagau birikapupu. Ko kataina, karako ka wi bani wi wibo kasiyaraga pokaiya upi ki kewopamana waina-piyamu bo? 4 Wi naiya Keriso e nene bita midi makari ebo ebo bananamupu ki wi wainapiyamu da ki ka kororai mibai pa mena bo? Ae, pa mena, nau wainapakani da wi kataigubu kewo-wena da ki ka mibai mete kina. 5 Ko nau sidimuri; Mamanuga God e eya Keyai wi negebu ade wi paunagau matakira ebo ebo kwaewagau ki ka wi gora oragai wiwirapiyamu makeya makeya kwaiwagamu ki pokere e inako kwaewagau bo wi e yonai badidi wagubu ki sumamupu ki pokere e inako kwaewagau?

6 Wainapumuri, Mamanuga God e okai apunu Eburamu nene wagubu ke; ‘Apunu Eburamu e ka Mamanuga God sumapupu manako e sumai ki pokaiya ka Mamanuga God ubupu e apunu bagi supasupai sibu.’ 7 Ki pokere wi yona yau mete naigida mena wainapumuri; Iyapana gwedewau suma mena suma-tagamu ki ka mu mibai oragai apunai Eburamu e momoiyoma. 8 Iyapana kwaiyanai ragidai aita ewa Mamanuga God sumapamana manako e ki pokaiya mu iyapana bagi supasupai tadeyana ki nana ki sisiyai ka e naiya takari kawaya iyapana dai kabuwatapu okamupu. Oka ki rabineya ka oragai apunai Eburamu yona bagi kawaya wainapupu ki okai ika mete kina. Oka ki wagubu ke; ‘Kau pokagere ka Mamanuga God uburoto iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki waditamini bagi.’ 9 Mamanuga God e okai inako wagubu ki pokere oragai apunai Eburamu suma-wena ki maba nu mete inako sumaigomu ki ka Mamanuga God ubupu apunu Eburamu wadubu bagi ki maba e uburoto nu mete inako wadiniyoto bagi.

10 Iyapana gwedewau wainapiyamu da; ‘Nu gora naigida mena wiwirapomu ki pokaiya ka Mamanuga God denai nu iyapana bagi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

supasupai nidini,' iyapana gwedewau inako wainapiyamu ki ka mu kowaga kobaiya idiwu, mibai ka Mama-nuga God e okai mu nene wagubu ke; 'Iyapana gwedewau gora kuduba wagubu ki mu makeya makeya mara-mara eba kwaetogomono ki ka Mama-nuga God mu kowaga tageni.' 11 Nu kataigibi wetawetara da nima mosi eba gora wiwirapono makeya makeya kwaeyogono ki pokaiya Mamanuga God e iyapana bagi supasupai siyoto, mibai ka oka mosi wagubu ke; 'Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi kawaya idiwu ragidai ki ka mu sumamaga mena pokaiya e nene idiwono.' 12 Suma yo gora ka eba ewapuru, mibai ka Mama-nuga God e okai mosi wagubu ke; 'Iyapana nima gora kuduba wiwirapiyau makeya makeya kwaewagau ko mo eba paerepiyau ki ka e gora ki mena pokaiya tondono.'

13 Nu gora umanibu dokodoko kowaga kobaiya idiweya ki makeya ka Keriso bauwena nu rikanibu manako kowaga nu wadamana ki e wadubu. Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Iyapana nima ripa kawareya giroro-mupu ki e bameya ka Mamanuga God e kowagai bauwena.' 14 Keriso inako kwaewena ki pokaiya Mamanuga God oragai apunai Eburamu wadana bagi ki gwaiyabai wagubu ki makeya ka e Keriso Iyesu pokaiya iyapana kwaiyanai ragidai inako mete waditamini bagi. Ki pokere nu sumaigomu ki ka Mamanuga God e eya Keyai nu negeyana gwaiyabai wagubu ki e nu mete negeni.

Gora ade Gwaiyaba

15 Kowaniyoma, nau karako yona wekewekei eba suwagani ko keyakeyai mosi yewe wairau ki mena wi kabuwa-niyani; Iyapana apeya gwede mosi nene mu rabinamaga eyakamenawena manako deni deni gwaiyaba kasiwara-tagubu mibimupu ki ka iyapana mosi eba baiyagisi mu gwaiyabamaga ki meyoto puru bo yona kudubai mosi ki kawareya taroto. Pa mena. 16 Mamanuga God ubupu oragai apunai Eburamu wadana bagi ki gwaiyabai sibu ade e momai wadana bagi ki gwaiyabai mete wagubu. E okai tamupu ki ka eba apunu Eburamu e 'momoiyoma ropani kawaya' ki mu nene wagubu, ko e 'momai eyaka mena' ki nene mena wagubu. Ko e 'momai eyaka mena' nene wagubu ki ka Keriso. 17 Nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Mamanuga God gwaiyaba oragai apunai Eburamu badidi sibu ki gwaiyabai tondau. E gwaiyabawena ki yarawa da kwamura 430 kewowena eweya ka oragai apunai Mosisi gora wadubu tapu, ko gora ewa bauwena ki Mamanuga God e gwaiyabai naiya wagubu ki watai eba yadini bo meyoto puru. Pa mena. 18 Mamanuga God gwaiyabawena da e uburoto puyo nu mete negeni ko nu notapomu da nu gora wiwirapomu makeya makeya kwaigomu ki pokaiya ka e denai puyo ki negeni ki ka nu e gwaiyabai wagubu ki mibai pa mena kororai siyemei. Ko wainapumuri; Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God e oragai apunai Eburamu gwaiyabapupu ki mena pokaiya ka e ubupu puyo ki e kwebu.

19 Baganai, ko Mamanuga God e gwaiyabai mena pokaiya nu wadiniyana bagi wagubu ki ka e badidi pokere ade gora kawareya mete tapu? E gora tapu ki mibai ka e nuwaiya ka nu biginuga kuduba wadana matara ki nana. Gora ki tondawa yabadawa da oragai apunai Eburamu e momai ewa bauwagana gwaiyabai naiya wagubu ki bauwena makeya.

Gora ka Mamanuga God e aneya-iyoma wadumupu kawamupu tawiri ogayawa apunai Mosisi e idaiya tamupu, 20 ko Mamanuga God e oragai apunai Eburamu gwaiyabapiyawa ki makeya ka tawiri ogayawa apunai ika pa mena mibai ka Mamanuga God e eya gwaiyaba ki wagubu.

21 Nau yona karako suwagubuwani ki ka nau gora yo gwaiyaba nuwarara tagarara idiwu ki yonai suwagubuwani bo? Ae, pa mena. Gora mo tondibena da nu ki pokaiya iya waunai wadumpena ki ka nu gora ki makeya makeya kwaigumpena manako ki pokaiya iya wadumpena. 22 Ko Mamanuga God e okai wagubu ke; 'Iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki mu bigi umatapu dokodoko idiwu.' Iyapana inako idiwei ki pokere Mama-nuga God nu yawatanuga mebu da nu gwedewau Iyesu Keriso sumapamu ki ka puyo e sumapiyamu ragidai e pokaiya tageyana gwaiyabai wagubu ki nu mete yadamu.

23 Naiya, suma kerarai apunai ki eba bauwena makeya ka gora nu umanibu dokodoko dibura rabineya maba idiweya yameya da nu sumanuga ki kerarai apunai matarawena. 24 Nu Keriso sumapamana da Mamanuga God e pokaiya nu iyapana bagi supasupai nidiyana ki nana ka gora ki nu yabiyabiriniyawa yabadawa da Keriso bauwena makeya. 25 Ko karako ka suma kerarai apunai bauwena ki pokere gora nu yabiyabiriniyawa ki marai wana kewowena.

Mamanuga God e munuiyoma

26 Wi karako Iyesu Keriso suma-piyamu ki pokaiya ka Mamanuga God wi kuduba karako e eya munuiyoma nidiyau. 27 Wi Keriso e si pokaiya siruwa-igubu ki ka wi e mete eyakamenaigubu manako e iyai badidi maba tondau ki wi midiga tatamai umamu ki maba uma-mupu. 28 Keriso pokaiya ka wi kuduba eyakamenaigubu. Diyu ragidai yo iyapana kwaiyanai ragidai, bigabiga ragidai yo iyapana wibo nuwagau wainapiyamu kwaiwagamu ragidai, ridi yo apunu, wi ka eba ebo ebo ko Keriso pokaiya ka wi kuduba eyakamenaigubu. 29 Wi Keriso e iyapanaiyoma idiwoi ki ka wi oragai apunai Eburamu e momoi-yoma. Ki pokere Mamanuga God ubupu apunu Eburamu e momai puyo badidi tageyana gwaiyabai wagubu ki puyoi e wi mete negeni.

4 1 Nau keyakeyai mosi suwagani ki wi wainapumuri; Apunu mosi e poyagisi ki ka e gubagai uburoto e mamamai buderi ki tepoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Gwedegwede kuduba e mamai nene ki e nene. Ko e munu marai munta
tondau ki ka e mamai e bigabigaiyoma ki mu maba bigabiga mena
kwaeyogono yarono da e kawayayagisi makeya,
2 mibai ka e munu marai munta ki pokere iyapana dai ki e buderi ki
kwayubapomono idiwono da e mamai paupu tapu ki marai baiyagisi ki
ka mu buderi kuduba ki e idai rabineya nakapomoto. 3 Nau keyakeyai
suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Nu mete kina ka naiya munu rasi
maba idiweya manako waira yau notai nu umanibu dokodoko ki mena
bigabigai nu kwaigemeya. 4 Ko Mama-nuga God mara winepupu ki
paupui bauwena ki ka e eya Gubagai tonopupu kawapu nu bamanugu
bauwena. E ridi kaina rabineya gora kobaiya wenawena. 5 Nu iyapana
kuduba gora umanibu dokodoko kobaiya idiweya ki pokere nu rikaniyana
da Mamanuga God e munui-yoma mibai nu nidiyana ki nana ka Keriso
iyapana kaina wenawena gora kobaiya tondawa.
6 Wi naigida mena kataigamana wetawetara da wi ka Mamanuga God e
munuiyoma ki pokere e ubupu e eya Gubagai e Keyai nu rabinanugu tapu
tondau. E Keyai ki kasiyarai pokaiya ka nu yona yau iwegemei; 'Mamai,
kau ka nau Mamai mibai.' 7 Naiya ka wi bigabiga ragidai idiwa ko karako
ka wi Mamanuga God e eya munuiyoma idiwu. Wi ka e munuiyoma ki
pokere e munuiyoma mu puyomaga badidi nakapupu ki e wi mete negeni.

Apunu Poru tawana Garasiya ragidai mu nene wainapupu

8 Naiya ka wi Mamanuga God eba kataimupu ko wi daisusu yo
momorapa ade dai mete kina inako mibimaga pa mena ki mu mena
bigabigamaga kwaigamawa. 9 Ko karako ka wi Mama-nuga God
kataimupu, bo ade suwagani ke; Mamanuga God e kataiya wiyo.
Ki pokere wi gwede nana keyai ebo ebo mu kasiyaramaga pa mena
naiya kamaditampu ki karako ade gwanawa-tamiyamu? Mu wi
umanimana dokodoko da wi mu bigabigamaga ade kwaiga-mana ki nana
wainapiyamu bo? 10 Kataina, wi bani Mamanuga God mamamapamana
ki nana mara bo siragamu bo bodu kwamura ki paupui makeya makeya
inako wiwirapiyamu idiwu bo? 11 Nau wi nene tagani kandau. Nau wi
bamagau upisugekeya muya nunurekeya ki mibai karako pamenayagisi
gogayagisi bo?
12 Kowaniyoma, nau yonani yau suwagani ki wi naigida mena wainapu-
muri; Nau gora kamadubuwani wi maba tondakani ki maba wi mete
inako kwaiwogoi. Nau wi bamagau bausugu-buwani ki ka wi berokoi mo
nau bamaneya eba kwaigubu. 13 Wi kataigau da nau naiya wi bamagau
ika bausugu-buwani yona bagi kawaya dimasugekeya ki ka nau mibai
sigirasugubuwani ki pokere ika bausugubuwani. 14 Nau sigirasugubuwani
ki pokere nau bita wi mete negebuwani ko wi nau eba keisinimupu
bo tagararasinimupu. Mamanuga God e aneyai mosi wi bamagau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bauwagubena e diriwai kwaigumpena ki maba wi nau diriwani inako kwaigubu. Ade Keriso Iyesu e eya wi bamagau bauwagubena e diriwai kwaigumpena ki maba wi nau diriwani inako mete kwaigubu. 15 Naiya ka wi mibi mamamai idiwa ko karako ka wi mamamaga ki bani kayawena? Wi nau nene kawaya daganani wainapamawa, ena, wi wiga yabuga bonai toporu-pamana tegemana ki yawatai mete kina maba ki ka wi yabuga bonai ki bani toporumpena nau tegempena. 16 Ko nau karako yona mibai wi nidiyakani ki pokaiya ka wi nau iyaragasiniyamu bo?

17 Iyapana wi bamagau bautagubu mu ka supasupai eba kwaetagamu ko mu dayaya mena pokaiya wi diriwaga kwaetagamu. Mu nuwamugu wi nu bamanugu ki purunimana da wi mu mena diriwamaga kwaigamana ki nana. 18 Nau wi bamagau tondekeya wi diriwaga kwaesugekeya ki maba iyapana nota supasupai pokaiya wi diriwaga kwaetogomono ki ka baganai. Ko mu dayaya pokaiya wi diriwaga kwaetogomono ki ka eba baganai.

19 Mununiyoma nau nuwaneya po wiyo. Ridi munu wenapana makarai wainapiyau ki makarai maba ka nau karako wi nene ade wainapakani. Nau makarai ki wainaponi tondoni da Keriso e eya iyai wi rabinagau wata yadini makeya. 20 Nau wi nene tomo baba-pakani. Nau wi bamagau bausugubena da nau karako ragiragi kawaya suwaga-kani ki wirapena giyantau mena wi nidibena ki ka nau mamama wainapena. Nau badidi maba kwaesugani wi waita-niyani?

Ridi Eiga yo Sera mu keyakeyaimaga

21 Gora oragai kobaiya idiwana wainapiyamu ragidai, nau wi manu-niyani; Gora badidi kabuwaniyau ki mibai wi kataigau bo? 22 Gora wagau da oragai apunai Eburamu e gubagaiyoma ka apeya; Mosi ka bigabiga ridai ki e rabineya wenawena ade mosi ka e ebo wainai rabineya wenawena. E wainai ka eba bigabiga ridai ko e ka pakasi ridai. 23 Apunu Eburamu e ka bigabiga ridai ki mete ukwapamawa manako e gubagai ki wenawena ko e eya wainai ki ka Mama-nuga God badidi gwaiyabapupu ki makeya ka e munu ki wenapupu.

24 Nau yona karako suwagubuwani ki ka yona matarau ko ki rabineya ka keyakeyai dai mete kina. Keyakeyai ridi apeya mu naurimugu ki mibai ka Mamanuga God e gwaiyabai apeya. Keyakeyai ki mosi ka bigabiga ridai Eiga e naureya. Gwaiyaba e wadubu ka kweya Sainai were bauwena ki pokere ridi Eiga e munuiyoma ka bigabiga ragidai. 25 Keyakeyai ridi Eiga e naureya ki mibai mosi ka kweya Sainai tawana Araibiya rabineya ki kena ko ki ka ade natere Diyerusaremu yewe wairau ki keyakeyai. Natere ki e iyapanaiyoma mete kina ki ka gora mu umatapu dokodoko manako mu gora ki bigabigai mena kwaetagamu. 26 Ko natere Diyerusaremu usi kunumau e iyapanai-yoma mete kina ki ka gwede

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mosi mu eba umatapu dokodoko. Pa mena. Natere ki ka nu inanuga.
27 Mamanuga God e okai wagubu ke;
'Kagara tondei ridai, kau mamama wainapiyowa.
Munu eba wenapipi ade munu wenapana makarai gogoi ridai, kau mibi mamamai patapiyowa.
Kau taerenugowa umowa mibai ka ridi wakeyara ki ka e munu ropani kawaya wenatamini,
ko ridi nobomoi mete kina munu wenatamini ka eba ropani.'
28 Kowaniyoma, Mamanuga God e gwaiyabai oragai apunai Eburamu sibu ki pokaiya e gubagai Aisiki wenawena ki maba ka wi mete kina e gwaiyabai pokaiya e munuiyoma mibai wenaigubu. 29 Takari kawaya ka oragai apunai Eburamu e bigabigai ridai mete ukwa-pamawa manako e munu wenapupu. Ko munu ki ubupu Mamanuga God e Keyai ki kasiyarai pokaiya ewa wenawena munui ki giripiyawa pasurawa. Munu naiya ki e momoiyoma karako mete ubumu munu ewa ki e momoiyoma inako mete giritamiyamu pasutamiyamu.
30 Mamanuga God e okai iyapana ki mu nene badidi wagubu? E okai wagubu ke; 'Bigabiga ridai e gubagai mete kina ki wi baiyonotamuri da mu kayatagisi, mibai ka bigabiga ridai e gubagai ki eba uburoto pakasi ridai e gubagai buderi yadini.' Oka ki inako wagubu, 31 ki pokere kowaniyoma, nu ka eba bigabiga ridai ki e munuiyoma da gwede mosi nu umaniyoto dokodoko manako nu e bigabigai kwaigomu. Ko nu ka pakasi ridai ki e munuiyoma.

Keriso pokaiya ka gwede mosi nu eba umaniyoto dokodoko

5 1 Karako ka gwede mosi nu eba umaniyau dokodoko, mibai ka gwede naiya nu umanibu dokodoko ki ka Keriso bauwena nu rikanibu kewo-wena. Ki pokere ragiragi kawaya ubumoi kwaenda gwede mosi baiyagisi wi ade umaniyoto dokodoko manako wi e bigabigai kwaiwogoi.
2 Karako nau Poru yona yau nidiya-kani teyateyama ki wi naigida mena wainapumuri; Iyapana dai tagamu da wi gora pokaiya wi kwakwarepuga wakapamana ki nana, ko wi inako kwaiwagi ki ka Keriso wi nene badidi kwaewena ki wi mibai pa mena kororai siyamu. 3 Nau naiya nidibuwani ki nau karako kawareya wi ade nidiyakani yau kena; Wi gwedewau iyapana kwakware-puga wakapamana tagamu ki mibi-piyamu mu umunumaga wadamu ki ka wi gora oragai kuduba ki mete makeya makeya kwaiwogoi ko mo eba kamadu-muri. 4 Wi gwedewau notapiyamu da wi gora wiwirapamana makeya makeya kwaiwagamana ki pokaiya ka Mama-nuga God wi iyapana bagi supasupai nidini, wi inako notapiyamu ki ka wi Keriso mete eyakamenaigubu ki wi wiga meyamu puru. Mamanuga God deni mena wi wadinibu bagi ki wi tagara-piyamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako yawata kwaiya kaiwagamu. 5 Ko Mamanuga God e eya Keyai ki
kasiyara nu negebu ki pokaiya ka nu suma mena sumaigemei. E Keyai ki
pokaiya ka Mamanuga God iyapana bagi supasupai nu nidiyana ki marai
bauwagana ki nawanai nu idiwei. 6 Nu Keriso e naureya idiwei ki ka nu
kwakwarepunuga wakamupu bo eba wakamupu ki ka eba gwedei mete
kina. Ko gwede kawaya ka yau kena; Nota kwarikwarisi ki notai pokaiya
ka nu sumanuga matarayagisi.

7 Naiya ka wi bagi kawaya kwaiga-mawa ko karako ka nima bauwena
wi rabinaga kubabu wiranibu da wi yona mibai ki eba sumapiyamu ade
makeya makeya eba kwaiwagamu? 8 Mamanuga God ubupu wi nene
wagubu e eba ade baiyagisi wi wenagu temetemeniyoto, ko iyapana
mosi bauwena wi inako wiranibu. 9 'Bani eyaka mena kinokino-yagisi
ki ka e sigirai ki kawayayagisi kayayagisi bani ki kuduba pasitamini
kinokinotagisi gawarara.' 10 Iyapana nima wi bamagau bauwena notababa
negebu ki iyapanai nau eba kataineya, ko e berokoi kwaewena ki denai
ka Mamanuga God aita ewa uburoto e bita kweyoto. Nau yo wi ka Keriso
e naureya mete eyakamenaigibi idiwei ki pokere nau wi nene pore eba
wainapakani. Nau kataineya da nau badidi notapakani ki wi mete inako
notapiyamu.

11 Kowaniyoma, nau ubupena iyapana nu kwakwarepunuga wakapa-
mana yonai tagamu ragidai ki mu mete waretaigumpena ki ka mu nau
eba girisinimpena pasusinimpena. Ade mu kwaetagamu ki kawareya
nau mete inako kwaesuguibena ki ka nau Keriso ripa korosi naureya
powena ki sisiyai dimasugakani ki pokaiya ka mu rabina-magaeba
pupuwagubena. 12 Iyapana notababa negeyamu ragidai ki nau nuwaneya
mu badi muga kwakwarepu-maga wakapomono da meyomoto tetetete
manako igimaga warapomoto.

13 Kowaniyoma, Mamanuga God wi winenibu da gwede mosi karako wi
eba umaniyau dokodoko ki pokere wi wibo nuwagau badidi kwaiwagamana
waina-piyamu ki wi kwaiwogoi. Ko gwede mosi wi eba umaniyau
dokodoko ki notai wi eba uta maba wadumuri manako gwaiya wi midiga
kwakwarepuga taininiyau ki niniyapiyoi. Wi inako eba kwaiwogoi ko nota
kwarikwarisi ki notai mena pokaiya deni deni waita kasiwaraiwogoi idiwoi.
14 Gora kuduba ki dabai ka yau kena; 'Wi wiga nene wainapiyamu ki maba
wi kowaguma mu nene inako mete wainapiyoi.' 15 Ko wi papa kamarai
maba wi wiga deni deni wade sipasiparaiwagi bo meme wakawakaiwagi
ki ka eba baganai. Wi wiga kwarisiwagi naigida mena notapiyoi popo were
kwaiwogoi kwaenda wi wiga iyaga deni mena giripumuri pasumuri.

Nu Mamanuga God e Keyai ki kasiyarai pokaiya idiwomu

16 Nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Mamanuga God e eya
Keyai ki wi yabiriniyono ko eba wi kwakware-puga taininiyau ki wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yabiriniyono. 17 Mamanuga God e Keyai notapiyau ka ebona ade wi wiga
kwakwarepuga taininiyau ki notapiyamu ka ebona. Nota apeya ki wi
rabinagau kande-tagamu ki pokere wi nuwagau badidi kwaiwagamana
wainapiyamu ki wi eba kwaiwagamu. 18 Ko Mamanuga God e eya Keyai
wi yabiriniyoto ki ka wi gora oragai ki kobaiya eba idiwoi.
19 Nu kwakwarepunuga nuwaiya taininiyau ki ka matarau; Ridi
yo apunu taku maba igida yauda iwu bo didiwa asusu ukwapamu
bo midimama berai ebo ebo kwaetagamu bo iya supasupai ki
tagararapiyamu bera berokoi mena kwaetagamu. 20 Mu daisusu yo
momorapa ade dai mete kina inako ki mu bamamugu buburitagamu
simaga tepapiyamu. Mu pogina yo kairapu kwaetagamu bo iyara
kasiwaratagamu bo yawiratagamu bo nuwarorotagamu bo mu nuwamaga
pupuwagau mu rabinamugu berokoi mena waina-piyamu. Mu gwandagi
notai mena notapiyamu ade deni deni kira kasiwaratagamu purupiyamu
nuwarara tagarara mu mubo mubo idiwu. 21 Mu kowamuguma badidi
wadumupu ki mu mete wadamana wainapiyamu. Mu awana suwakarai
kubamu da mu yabara-maga babawagau ade poraga kawareya ka mu
igida yauda asusu iwu. Mu bigi berai ebo ebo inako mena kwaetagamu
ko nau naiya mena nidibuwani ki nau karako kawareya wi ade
nidiyakani yau kena; Iyapana gwedewau inako kwae-togamu ki ka mu
Mamanuga God e gari rabineya eba kaiwoto idiwono.
22 Ko Mamanuga God e Keyai nu rabinanugu mibai kirau ka yau
kena; E kasiyarai pokaiya ka nu nota kwarikwarisigemei bo mamama
wainapemei bo nuwabagi rabineya idiwei bo kwarisigemei diriwadiriwa
eba kwaigemei bo nu kowanuguma mu nene wainapemei waitatamemei
bo bagi mena kwaigemei bo nu badidi iwegemei ki nu eba kamedemei
ko makeya mena kwaigemei, 23 bo nu nubo kwarisigemei moyamoyakai
idiwei bo ade nu rabinanuga pakarawagau naigida notapemei were
kwaigemei. Nu bagi mena inako kwaigomu idiwomu ki ka gora mosi eba
baiyagisi nu bodaniyoto. Ki pa mena.
24 Iyapana gwedewau Keriso Iyesu e iyapanaiyoma idiwu ki
mu kwakware-pumaga nuwaiya tanitamiyawa poisiyasiyai naiya
wainapamawa ki mu karako deni mena Keriso e ripai korosi kawareya
tainimupu poyo da ewa mo mu eba yabiritamini. 25 Mamanuga God e
Keyai nu iya negebu ki pokere karako ka e mena nu iyanuga yabiripono
pokaiya idiwomu. 26 Nu eba kawai gisipomu bo nuwaroroigomu bo
nu kowanuguma mu rabinamaga yodomu pupu da mu rabinamaga
berokoyagisi. Nu inako eba kwaigomu.

Bita deni deni wade tekateka kasiwaraigomu idiwomu.

6 1 Kowaniyoma, wi paunagau iyapana mosi paerepoto berokoi mo
kwaeyagisi empumuri ki ka wi gwedewau sumaga ragiragiwena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ragidai e giyansu mena wade supasupapumuri. Ko wi wiga mete naigida
mena kwayubaiwogoi kwaenda berokoi ki wi kerapugau mete yadini. 2 Wi
bita deni deni wade tekateka kasiwaraiwogoi idiwoi. Wi inako kwaiwogoi
ki ka wi gora Keriso wagubu ki mibipiyamu.
3 Iyapana nima wainapiyau da e ka kawaya ko e pa kawai gisipiyau
ki ka e eya kerapu wadewadewagau. 4 Nu eyaka eyaka badidi maba
kwaigemei ki nu nubo empamu. Nu bagi kwaigibi ki ka nu badidi
kwaigibi ki mena pokaiya mamama wainapomu. Nu notanuga eba
yogono ke; 'Nau waretani e kwaewena ka erida ko nau kwaesugubuwani
ka esida,' bo ade yogono ke; 'Nau kwae-sugubuwani ka erida ko e
kwaewena ka esida.' Nu nota inako eba notapomu, 5 mibai ka nu badidi
kwaigemei ki bitai ka nu nubo eyaka eyaka yadamu.
6 Iyapana gwedewau Mamanuga God e yonai wainapiyamu ragidai
mu bamamugu gwedegwede bagi uburau ki ka mu gwedegwede ki
dai tepomoto Mamanuga God e yonai kabuwatagamu ragidai tageni
waitatamini.
7 Nu iyapana kaina mo Mamanuga God eba berapamu ki pokere wi
wiga eba kerapu wadewadeiwogoi. Nima mo upiyagisi ki ka e gwede
momai upu ki makeya yadini. 8 Iyapana nima e ebo kasiyarai pokaiya
bo e ebo kwakwarepui tainipiyau ki pokaiya upiwagau ki ka e maurai
ka e po yadini. Ko iyapana nima Mamanuga God e eya Keyai ki
kasiyarai pokaiya upiwagau ki ka e maurai ka Mamanuga God Keyai
e maramara tondana kaniyani ki iyai kweyoto yadini. 9 Ki pokere bagi
mena kwaigomu ko eba wairoroigamu bo ade nu midinuga togayagisi. Nu
watanugu mena ragiragi kawaya ubumomu upigomu ki ka mara ewa nu
bamanugu ka maura baiyagisi.
10 Nu iyapana mu bamamugu bagi mena kwaigamana ki yawatai mo
empamu bo kataigamu ki ka nu yawata ki eba tagarapamu ko garugaru
mena iyapana ki waitatamamu bagi mu bamamugu kwaigamu. Ade nu
sumanuga eyaka mena ragidai mu bamamugu ka nu kawaya daganani
esida mu waitatamomu.

Parau siyarai

11 Karako ka nau naubo idanere oka kawakawaya yau tarakani ki
wi empu-muri. 12 Iyapana wi bamagau bautagubu wi kwakwarepuga
wakapamana ki nana ninekenekeniyamu ki ka mu muga simaga
kawayawagana ade iyapana mu weremaga tagamana ki nana dayaya-
tagamu mu midimaga pa matakawagau. Iyapana mu eba giritamana
pasutamana ki kudeya ka mu Keriso ripa korosi naureya powena ki sisiyai
eba tagamu. 13 Iyapana kwakwarepumaga waka-piyamu ragidai ki ka
gora kuduba ki mu eba wiwirapiyamu ko mu karako wi kwakwarepuga
wakapamana ki nana tagamu da mu muga simaga ki pokaiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawayawagana manako mu ki pokaiya yabara kawakawaratagamana ki nana. 14 Ko nau Poru, nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e ripa korosi naureya powena ki mena pokaiya ka nau uburakani yabara kawakawarasugakani. Keriso ripa korosi naureya powena ki pokaiya ka waira yau notai nau bamaneya kewowena ade nau notani waira yau iyai bameya ki deni mena mete kewowena. 15 Iyapana mo e kwakwarepui wakamupu bo eba wakamupu ki ka eba gwedei mete kina. Ko gwede kawaya ka yau kena; Nu wena waunai wenaigamu ki mena. 16 Iyapana gwedewau nota ki mena wadamu doko ragidai ki ka mu nuwabagi mena rabineya idiwono manako Mamanuga God uburono mu nuwanuwatamono tondono. Mu ka mibai Isiraero ragidai Mamanuga God nene.

17 Nau yonani siyarai suwagakani yau kena; Wi bita mo nau eba tegemuri. Iyapana nau susinimawa bita tegemawa ko ki bidarai ka karako nau naurineya tondau. Bidara ki pokaiya ka iyapana kataitagisi da nau ka mibai Iyesu e bigabigai kwaesugakani apunai.

18 Kowaniyoma, wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi kewowena. E karako wi waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara. Ki mibai.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

EPESO

Apunu Poru natere Epeso ragidai mu okamaga tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka apunu Poru e dibura rabineya tondawa ki makeya okapupu (3:1; 4:1; 6:20). Oka daikere ka e iyapana kwaiyanai ade iyapana taubanuwai Iyesu Keriso e naureya ewapuru eyakamenatagubu idiwa ki yonai okapupu. Keriso pokaiya ka Mamanuga God mu bigimaga rikapupu winetapu da mu kuduba aita ewa puyo ki e mu tageyana gwaiyabawena ki mu yadini. E eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki pokaiya ka e mu tonabatapu. Oka ki daikere ka Iyesu sumapamawa ragidai natere Epeso rabineya idiwa badidi maba naigida mena idiwana ki yonai e mu tadebu.

Oka yau rabineya ka apunu Poru keyakeyai dai waigugu pokaiya mete wagubu. Iyesu sumapamawa ragidai mu ka Iyesu e midi kwakwarepui ki maba, ko e eya ka Debai. Mu ka tawa maba, ko e eya ka tawa ki bebedai. Mu ka ridi mibai anikai ki maba, ko e eya ka ridi ki e nobomoi.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:12*
Keriso ade e iyapanaiyoma *1:13–3:21*
Iya Waunai *4:1–6:20*
Parau siyarai *6:21-24*

---

1 1 Kaiwa Kaiwa Mamanuga God e eya iyapanaiyoma natere Epeso
rabineya idiwu. Wi Keriso Iyesu eba kamadumpu ko wi sumaga
ragiragi kawaya e suma-piyamu e naureya idiwu ki pokere nau Poru
karako oka yau wi nene okapakani. Mamanuga God e ebo nuwaiya
ki pokere e nau winesinibu ade nau tonosinibu da nau Keriso Iyesu e
bigabigai kwaesugana ki nana.
2 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e
rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mete kina karako wi yabuga yadini papomoto da mu wi nene kwaetagubu ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya idiwoi.

Iyesu bauwena nu nuwanuga notanuga wadubu bagi

3 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yo nu Mamanuga God e si nu
esida mena tepapemei. Nu Keriso mete ewapuru dibimipi idiwei ki
pokere kunuma puyoi kuduba ki ka Mamanuga God nu eyaka eyaka nu
keyainuga togipana ki nana negebu manako nu wadinibu bagi. 4 Mibai, e
kunuma yo waira eba yamana-pupu ki makeya ka e nu winenibu ade nu
purunibu e eya nene nakanibu da nu Keriso pokaiya e yabareya paere pa
mena bagi supasupai mena ubumana ki nana.

Mamanuga God e nu nota kwari-kwarisiniyau, 5 ki pokere e ororeya
mena e ebo nuwaiya wainapupu da baganai manako Iyesu Keriso pokaiya
nu kodanibu e eya munuiyoma nu nidibu. 6 E Gubagai nuwaiya poyo ki
e pokaiya ka e bagi kawaya nu nene yau kwaewena; E puyoi tanai bagi
kawaya esida ki e deni mena nu negebu. Nu paerenuga ki denai bita nubo
wadamana ko ki e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi, ki pokere e si
nu karako esida mena tepapemei.

7-8 Keriso nu nene powena ade e darai nu nene kawapu ki pokaiya
ka Mamanuga God nu biginuga naiya umanibu dokodoko ki rikapupu
ade nu paerenuga ki e deni mena notagogapupu da karako gwede mosi
nu eba bodaniyau. ‘O, Mamanuga, kau nuwagi notagi nu bamanugu ka
kawaya daganani esida ki pokere kau inako kwaenugibi. Nu paerenuga ki
pokaiya denai bita nubo wadamana ko ki kau rikapipi bagi mena nu nene
kwaenugibi nu wadinibi bagi.’

Mamanuga God e notai ka kawaya daganani esida. Gwedegwede
kuduba e kataiya, 9 ki pokere e ororeya mena e ebo notai pokaiya badidi
ewa wena-wagana notapiyawa ade Keriso pokaiya badidi kwaewagana
wainapiyawa, nota ki e makeya makeya nu kabuwanibu kewowena. Ko
e notai ki ka wekewekei ki pokere iyapana naiya idiwa ragidai e notai
ki mu eba kataitagubu. 10 Mara e ebo winepupu tapu ki marai baiyagisi
ki ka e naiya mena badidi notapiyawa ki kuduba kewopoto manako nau
karako suwagana kwaesugakani yau kwae-yagisi; Gwedegwede kuduba
kunumau ade wairau ki e tepoto dibipoto Keriso e kerarai kobaiya
nakapoto da Keriso e mena nu kuduba Kawainuga uburoto.

11 Mamanuga God e gwede mo yabayababa eba kwaewagau ko e ebo
nuwaiya purupupu nakapupu ki mena makeya makeya wenawagau.
E kunuma waira kerareya wainapupu da baganai ki pokere e Keriso
pokaiya nu winenibu.

12 Keriso uburoto iya nu negeyana nawanai idiwei ki yonai ka yabiri nu
kataigibi da nu ki pokaiya Mamanuga God e kasiyarai ade e tanai bagi
kawaya ki esida mena tepapomu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 E wi mete winenibu mibai ka e iya wi negeyana yonai mibai bagi
kawaya wainamupu sumamupu ki makeya ka Mamanuga God wi mete
iya waunai ki negebu manako Keriso e naureya wi dibinibu. Wi e
sumamupu makeya ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya
naiya tonopana gwaiyabawena ki e wi mete negebu wi rabinagau tapu.
Wi ka e nene ki pokere e eya Keyai ki pokaiya ka e wi tonabanibu. 14 E
Keyai nu rabinanugu tondau ki pokaiya ka nu kataigibi wetawetara da
gwede bagi kawaya Mamanuga God e iyapanai-yoma nene gwaiyabawena
tapu ki nu aita ewa yadamu. Ade nu mete kataigibi wetawetara da e
Keyai ki nu rabinanugu tondono kaniyono da Mamanuga God e nene
idiwei ragidai e nu nene badidi gwaiyabawena ki mibai e matarapoto
makeya. Mamanuga God e tanai ka bagi kawaya esida ki pokere e si nu
karako esida mena tepapemei.

Apunu Poru Epeso ragidai mu nene guriguriwena

15 Ki pokere, nau yona yau mete nidiyani wainapumuri; Wi nu
Kaiwawo-nuga Iyesu sumapiyamu ade Mamanuga God e iyapanaiyoma
kuduba mete nota kwarikwarisitamiyamu ki sisiyai nau wainapekeya
yabedekeya da karako, 16 ki pokere nau maramara wi nene Mamanuga
God paraupakani ade wi nene gurigurisugakani. 17 Nau guriguri-sugakani
da nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yo nu Mamanuga God, Tanai Bagi
Kawaya Apunai, ki e uburoto nota supasupai ade e notai wekewekei
ki mibai wadana matara ki keyai e wi negeni. Keyai ki pokaiya ka wi
Mama-nuga God naigida mena kataipumuri wetawetara.

18 Nau mete gurigurisugakani da e wi yabuga yadini papoto ade wi
nuwaga notaga gudui kwaipoto da e tanai bagi kawaya ki wi empumuri.
Ade e wi nene badidi ewa kwaewagana nawanai idiwu ki wi negeyana
ki nana winenibu ki mibai wi mete kataiwagi. Wi ki kuduba kataiwagi
ki ka Mamanuga God gwede bagi kawaya esida e iyapana-iyoma nene
gwaiyabawena tapu ki wi mete kataiwagi, 19-20 manako e kasiyarai e
sumapemei ragidai negebu pokaiya waitaniyau ki kasiyarai wi mete
kataiwagi. Gwede mo kasiyarai ka e kasiyarai maba pa mena. E mena
kasiyarai ka kawaya daganani esida. Kasiyara ki pokaiya ka e naiya
Keriso powena ki iyapupu wadubu yapu kunumau e ebo madaneya e idai
garu deneya tapu tondau. E kasiyarai ki e wi mete negebu kewowena.
21 Keriso kunumau yapu tondau ki ka e kunuma kawakawai yo kunuma
kaiwawoi yo kunuma kasiyarai kuduba ki raurutapu yabiriwena tondau.
E si ka kawaya esida. Yewe wairau bo usi kunumau bo ade mara
kwauneya waira waunai ki kawareya mete kina ka gwede upi debai mosi
e maba mo eba tondau. Pa mena.

22 Mamanuga God ubupu gwede-gwede kuduba Keriso e kerarai
kobaiya nakapupu ade e sumapemei ragidai nu Kaiwawonuga e mete

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

winepupu da gwedegwede kuduba Keriso kobaiya idiwana ki nana. 23 Nu
e sumapemei ragidai nu ka e idai yo e kerarai yo e midi kwakwarepui
kuduba, ko e eya ka debai. Nu e naureya eba idimpena ki ka Mamanuga
God badidi notapiyawa ki mibai eba wenawagubena. Gwedegwede
kuduba ki kerarai ka Keriso eya mena. Wairau ade kunumau gwedegwede
kuduba mu rabinamugu ka e mena posiwena.

Nu popoigibi ko Keriso pokaiya ade iyaigibi

2 1 Ko wiyo, wi ka naiya Mamanuga God e yawatai paeremupu. Wi
yawata kwaiya kaigubu bigigamawa iwa ki pokere wi keyaiga
ka powena idiwa. 2 Ki makeya ka wi waira yau notai berokoi ki mena
notapamawa. Keyai berokoi ebo ebo mu kawaimaga iyarau umau e
diriwai wi kwaigamawa ade e umunui wi wadamawa idiwa. Keyai
berokoi ki e karako mete iyapana inako giritamiyau e deneya mu
tainitamiyau ki pokere Mamanuga God e yonai mu tagararapiyamu ade
e umunui mu kwenupiyamu. 3 Mibai, naiya ka nu mete inako mu maba
kwaigemeya. Nu ka iyapana kaina wenaigibi ade nu nubo midinuga
bo notanuga berokoi badidi taininiyawa kabuwaniyawa ki nu makeya
makeya kwaigemeya ki pokere nu kuduba pokanugere ka Mamanuga
God e nuwai pupuwagau da e bita ewa negeyana ki nu baibigapamana
yawatanuga mo pa mena.

4 Ko Mamanuga God e nuwai notai kawaya daganani nu nota
kwarikwarisi-niyau ade kawaya daganani nu nuwanuwaniyau. 5 Nu
iyapana popai maba nu yabunuga kenekenei paere-mipi yawata kwaiya
kaigemeya ki makeya ka e Keriso pokaiya nu iyanibu. Nu paerenuga
ki denai nu nubo bita wadamana ko Mamanuga God e ebo nuwaiya
wainapupu da baganai ki pokere nu bitanuga ki e deni mena rikapupu
manako ki pokaiya iya waunai nu negebu. 6 Nu karako Keriso Iyesu
e naureya idiwei ki pokere Mamanuga God ubupu Keriso iyapupu
kunumau tapu ki ka e nu mete iyanibu da nu mete kimpi ubumpi e
tondau madaneya kunumau karako e mete ika idiwei. 7 Mamanuga God
ubupu inako kwae-wena ki mibai ka e nuwaiya iyapana kuduba karako
idiwei ade ewa mete wenatagisi ki nu kuduba naigida mena kataigamana
wetawetara da e Keriso Iyesu pokaiya nu nota kwarikwarisinibu ki ka
e gwede mosi kawaya daganani esida nu nene kwaewena yau kena; Nu
paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki e rikapupu deni mena nu
wadinibu bagi. 8 Iyesu nu nene inako kwaewena nu wadinibu bagi ki nu
sumapemei ki pokere Mamanuga God ubupu iya waunai ki puyoi deni
mena nu pa negebu. Ko ki ka eba nu gwede bagi mosi e nene kwaigibi
da ki pokaiya e denai iya ki nu negebu. Pa mena. 9 Nu gwede bagi mosi e
nene kwaigumpena manako ki pokaiya e denai iya waunai nu negebena
ki ka nu nubo sinuga tepampena yabara kawakawara-igumpena. Ko ki ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba baganai. 10 Nu ka Mamanuga God e yamanai. E nu yamananibu da
nu Keriso Iyesu e naureya idiwana manako e upi ororeya mena nu nene
winepupu tapu ki nu makeya makeya supasupai mena kwaigamana ki
nana.

Keriso pokaiya ka nu kuduba eyaka mena

11 Ki pokere, wi naiya badidi maba idiwa ki wi wainapiyoi ko eba
notagoga-pumuri. Wi ka iyapana kwaiyanai ki pokere Diyu ragidai
wi nidimawa da wi ka 'kwakwarepuga eba wakamupu ragidai'. Diyu
ragidai mu muga tagamu da 'nu ka kwakwarepunuga wakamipi ragidai'.
(Mu kwakwarepumaga mu mubo idamugere inako wakapiyamu.)
12 Wainapumuri; Mara ki makeya ka wi Keriso e gari tagaiya idiwa.
Wi ka eba Isiraero taubanuwai ko wi ka iyapana kwaiyanai. Wi ka
eba Mamanuga God e eya iyapanaiyoma winenibu ragidai nu mete
eyaka mena. Pa mena. Mamanuga God e iyapanaiyoma badidi maba
gwaiyabatapu ki gwaiyabai ka eba wi nene. Wi ka pakasi pa idiwa
ragidai. Puyo aita ewa wadamana ki nawanai nu idiwei ki yonai wi naiya
eba kataigubu, ade Mamanuga God e eya mete wi eba kataimupu. 13 Ko
karako ka wi e gari rabineya baigubu Keriso Iyesu e naureya idiwu mibai
ka wi uwama kawaya idiwa ki makeya ka Keriso wi nene mete powena
ade e darai wi nene mete kawapu manako ki pokaiya ka e wi mete tenibu
Mamanuga God e gari rabineya wi nakanibu.

14 Keriso inako kwaewena ki pokaiya ka Mamanuga God ubupu nu
Diyu ragidai ade wi iyapana kwaiyanai ragidai mete kina nu ewapuru
mena dobonibu nuwabagi negebu da nu karako ewapuru eyaka mena
idiwei. Naiya ka nu yo wi paunanugu gari ragiragi kawaya mosi
uburawa nu puruniyawa da nu nuwarara tagarara idiweya. Ko gari ki
ka Keriso bauwena wadubu rorororo. 15 E powena ki pokaiya ka e Diyu
ragidai nu goranuga marai kawai kuduba ki surupupu kewowena da
nu iyapana kuduba nubo nubo nuwarara tagarara idiweya ki e naureya
eyakamenaigamana ki nana. E nu tenibu dobonibu manako iyapana
waunai eyaka mena nu nakanibu. 16 Nu naiya iyara kasiwara idiweya
ko Keriso ripa korosi naureya powena ki pokaiya ka e nu dobonibu
tenibu eyaka mena dibinibu da nu karako e naureya Mama-nuga God e
iyapanaiyoma ewapuru eyaka mena ade idiwei. 17 Keriso bauwena ki ka e
dobo yonai bagi kawaya wi iyapana kwaiyanai ragidai naiya gari tagaiya
idiwa ki wi bamagau dimawena ade nu Diyu ragidai gari rabineya idiwei
ki nu bamanugu mete dimawena. 18 E pokaiya ka nu yo wi kuduba
Mamanuga God e Keyai eyaka mena ki kasiyarai pokaiya Mamanuga God
e yabareya ubumamu.

19 Baganai, ki pokere karako ka wi eba iyapana kwaiyanai bo iyapana
kudubai ko wi taubanuwaigubu Mamanuga God e iyapanaiyoma mete

ewapuru e gari rabineya e munuiyoma idiwu. 20 Nu kuduba ka tawa
maba. Keriso nu tononibu e nene upigemei ragidai ade Mamanuga God
e bonanai wainapemei iwegemei ragidai mete kina ki nu ka tawa ki
bebedai ko wi ka tawa ki ripai dai ki. Ko Keriso eya mena ka tawa ki
wowo bebedai, 21 mibai ka e mena ka tawa kuduba wadubu dokodoko
uburau. E mena pokaiya ka Mamanuga God e eya tawai tanai bagi
kawaya ki kawayawagau yarau. 22 Wi mete kina ka tawa ki ripai. Nu
Keriso e naureya idiwei ki ka Mamanuga God nu kuduba teniyau
dibiniyau e ebo tawai wadau manako e eya Keyai tawa ki rabineya
tondau ki ka e eya mete kina e Keyai ki pokaiya ika mete tondau.

Apunu Poru iyapana kwaiyanai ragidai waitatapu

3 1 Mamanuga God bagi kawaya inako kwaewena ki pokere nau
Poru karako Mamanuga God bameya wi nene gurigurisugakani.
Nau Keriso Iyesu e bigabigai kwaesugekeya ki pokere iyapana dai nau
wadisinimupu dibura-sinimupu.

2 Mamanuga God ubupu deni mena nau wadisinibu bagi manako
upi yau wi bagiga nene tegebu ki wi kataigubu wetawetara. 3 E ebo
notai wekewekei ki e wadubu matara nau kabuwasinibu. Ko yona ki
dabeya ka nau ororeya mena wi kabuwanibuwani kewowena. 4 Wi nau
okani yau naigida mena iyabapumuri ki ka Mamanuga God e Keriso
pokaiya badidi kwaewagana wainapiyawa ade e ebo notai wekewekei
notapiyawa nau kabuwasinibu ki notai kuduba wi mete kataiwagi.
5 Naiya takari kawaya ka Mamanuga God e ebo mena badidi notapiyawa
ki e eba wadubu matara e iyapanaiyoma kabuwatapu. Ko karako ka e
tononibu ragidai ade e bonanai wainapemei iwegemei e nene idiwei
ragidai e eya Keyai ki pokaiya yona ki nu nu bamanugu wadubu matara
kabuwanibu. 6 Mamanuga God e ebo notai wekewekei ki mibai ka yau
kena; E yonai bagi kawaya ki pokaiya ka tawana Isiraero ragidai ade
iyapana kwaiyanai ragidai mete kina ewapuru mena Mamanuga God e
puyoi yadini. E tawana Isiraero ragidai ade iyapana kwaiyanai ragidai
mete kina nu ewapuru tenibu e naureya dibinibu da nu eyakamenaigibi.
Ki pokere e Keriso Iyesu pokaiya naiya badidi gwaiyaba-wena ki iyai ka
karako eba Diyu ragidai nu mena yadamu ko ki ka iyapana kwaiyanai
ragidai ki wi mete wadumuri.

7 Mamanuga God e kasiyarai pokaiya nau puyo tegebu ka yau kena; E
nuwaiya ka nau e bigabigai kwaesugana e yonai bagi kawaya iyapana
tadeyana da mu wainapamana ki nana. 8 E sumapiyamu ragidai mu
kuduba ka esida ko nau mena ka mu paunamugu ko ade erida. Mu
kuduba kobamugu ka nau. Ko nau paereni ki bitai naubo wadana ki ka
Mamanuga God e deni mena rikapupu nau wadisinibu bagi manako nau
winesinibu upi bagi kawaya yau tegebu da nau uburana e yonai bagi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawaya yau iyapana kwaiyanai ragidai wi nidiyana ki nana sidibu. E yonai ki ka bagi kawaya esida. Mamanuga God e Keriso pokaiya nu puyo badidi negeyau ki ka iyapana kaina nu nubo notanuga bo katainuga pokaiya eba bananapamu. 9 Kunuma yo waira yo gwedegwede kuduba ka Mamanuga God yamana-pupu wadubu matara ko e eya Gubagai pokaiya badidi kwaewagana nota-piyawa ki e eba wagubu matara ko e ebo mena nota ki notapiyawa yabadawa da karako. Ko karako ka e nau winesinibu da e ebo mena notapiyawa ki yonai wekewekei nau uburana wi kuduba matarau kabuwaniyana ki nana sidibu. 10 E inako kwaewena ki mibai ka yau kena; Nu e sumapemei ragidai nu pokanugere ka kunuma aneyai yo kunuma kasiyarai yo kunuma kawa-kawai inako ki karako e katai ebo ebo kuduba ki mu mete kataitagisi. 11 Mama-nuga God e naiya mena kunuma waira kerareya inako notapiyawa yabadawa ki e karako nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu pokaiya wadubu matara. 12 Nu e sumapemei e mete dibimipi idiwei ki pokere gwede mosi nu eba bodaniyoto ko nu Mamanuga God e yabareya yabarayabara ubumamu.

13 Ki pokere nau nidiyani wainapu-muri; Nau karako wi nene bita makari yau bananapakani. Ko wi notaga nau nene eba kauyogono, mibai ka nau bamaneya badidi wenawagau ki kuduba ka wi bagiga nene.

Keriso nu nota kwarikwarisiniyau

14 Mamanuga God e bagi kawaya nu nene kwaewena ki pokere nau karako e yabareya nau ramatani kawareya uburakani wi nene gurigurisugakani. 15 Kunumau ade wairau ka e sumapemei ragidai nu tenibu dibinibu eyaka mena idiwei. E nu sinuga waunai nidibu ki ka e eya si ki nu nidibu. 16 Mamanuga God e eya iyai ki tanai ka bagi kawaya esida ki pokere nau e bameya guriguri-sugakani da e uburoto e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki pokaiya wi kasiyara negeni da wi nuwaga notaga ragiragi kawaya ubumoi, 17 manako wi sumaga ki pokaiya ka Keriso wi rabinagau tawayagisi tondono. Nau ade gurigurisugakani da deni deni nota kwarikwarisigamana ki notai wi paunagau kawayayagisi ripa witai maba wi rabinagau suroto wadiniyoto kekekeke da wi ragiragi kawaya ubumoi. Ragiragi kawaya ubumoi, 18 manako Mamanuga God uburoto e iyapanai-yoma kuduba wi mete kina e kasiyarai pokaiya wi nuwaga notaga gudui ki kwaipoto da Keriso wi nene kwaewena deni mena nota kwarikwarisinibu ki mibai wi rabinagau kawayayagisi, dadarayagisi, rowarowayagisi, esida kawayayagisi yaroto ade erida kawaya-yagisi suroto, ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara. 19 Ena, e wi nota kwarikwarisiniyau ki nau nuwaneya wi naigida mena wainapumuri manako Mamanuga God e eya iyai e rabineya posiwena uburau ki iyai wi rabinagau mete posiyagisi siwagapoto. E notai nu bamanugu ki mibai nu nubo notanuga bo katainuga pokaiya kataigamana ki yawatai mo pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 E kasiyarai nu rabinanugu tondau ki ka kawaya daganani esida. Nu
nubo notanuga pokaiya badidi notapemei bo gwede nene gurigurigemei
ki notai kuduba ka maraitau erida ko e notapiyau bo kwaewagau ki
kuduba ka kawaya daganani esida. 21 'O Mamanuga, kau tanigi ka bagi
kawaya. Keriso Iyesu pokaiya ka nu kau sumanimei ragidai kau sigi esida
mena tepapomu mara mara. Ki mibai.'

Mamanuga God e eya Keyai nu rabinanugu tondau

4 1 Nau Kaiwawonuga e upi kwaesugekeya ki pokere iyapana nau
wadisinimupu diburasinimupu. Ko nau karako ragiragi kawaya
wi nidiyakani, wainapumuri; Mamanuga God wi winenibu makeya
badidi maba idiwana wagubu ki wi karako makeya makeya inako
supasupai mena idiwoi. 2 Eba yabara kawakawaraiwogoi ko kwarisiwagi
moyamoyakai idiwoi manako nota kwarikwarisi ki notai pokaiya wi
kowaguma mete wiwira-tamiyoi. Ade wi rabinaga eba urono, diriwa
diriwa eba kwaiwogoi. 3 Mama-nuga God e eya Keyai wi rabinagau
tondau ki kasiyarai pokaiya ka wi eyakamenaigubu ki pokere wi
tomoga ki wi karako eba kamadumuri ko e nuwabagi pokaiya wi tenibu
dobonibu ki wi naigida mena wadumuri doko idiwoi. 4-5 Keriso e naureya
ka nu eyakamenaigibi ewapuru eyaka mena idiwei. Mamanuga God e
eya Keyai nu negebu ki mete eyaka mena. Ade ki maba, Mamanuga God
wi winenibu da e puyo ewa negeyana wadamana wagubu, puyo ki yonai
ka mete eyaka mena. Nu Kaiwawonuga ka eyaka mena, nu sumanuga
ka eyaka mena, nu siruwa-nuga ka eyaka mena, 6 ade Mamanuga God e
eya ka mete eyaka mena. Nu iyapana kuduba nu Mamanuga eyaka mena
ka eyo. E ka nu kuduba kawai-nuga, e ka nu kuduba rabinanugu tondau,
ade e ka nu kuduba nu rabina-nugu upiwagau were nu e upi ebo ebo
kwaigemei idiwei.

7 Keriso e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki mena e makeya
makeya kwaewena puyo nu eyaka eyaka negebu. 8 Mamanuga God e
ororeya mena wagubu ki mu oka tamupu, tagubu ke;

'E iyarau yapu kayawena ki makeya ka e iyaraiyoma raurutapu ade
tetapu diburatapu ki mete waratapu kayatagubu.
E iyapana puyo ebo ebo mete negebu.'

Mu oka inako tamupu.

9 Ko wi waina-pumuri; 'E iyarau yapu kayawena' oka wagubu ki
mibai ka badidi? Ki mibai ka yau kena; E yabiri kunuma were kawapu
yewe tondawa ko e eba yewe waira kawareya mena tondawa ko e waira
rabineya mete supu. 10 Kunumau Kawapu Apunai e mena ka ade kipu
ubupu yapu kunuma raurupupu kawareya esida yapu. E kwaewena ki
mibai ka e nuwaiya wairau ade kunumau kuduba e tanai miniyana
siwa ki nana. 11 Kawapu ade yapu apunai ki e ka 'puyo ebo ebo' nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mete negeyau. Nu dai ka e ‘tononibu ragidai’ nidibu, dai ka e ‘bonanai wainapamana iwagamana ragidai’ nidibu, dai ka e ‘iyapana e yonai bagi kawaya eba kataimugu ragidai iya waunai ki yonai mu tademana ki nana’ nidibu, dai ka ‘e eya iyapanaiyoma kwayubatamana ki nana’ nidibu, ade dai ka e ‘iyapanaiyoma tademana kabukabuwa ki nana’ nidibu. 12 Keriso e puyo ebo ebo inako nu negebu ki mibai ka e nuwaiya Mamanuga God e iyapanai-yoma kuduba e naureya idiwei nu nidiyana teyateyama da nu e upi naigida mena kwaigamana ade nu sumanuga kawayawagana ade ragiragiwagana ki nana. E nuwaiya inako wainapupu ki pokere e nu waitanuga nene puyo ebo ebo ki negebu. 13 E puyonuga negebu ki pokaiya nu upigomu yamomu ki ka nu sumanuga pokaiya ka nu nuwanuga notanuga eyakamenayagisi ade Mamanuga God e eya Gubagai ki e nu naigida mena kataipamu wetawetara. Nu inako kwaigomu ki ka nu sumanuga irawayagisi manako Keriso e eya iyai nu rabinanugu posiyagisi siwagapoto.

14 Nu inako idiwomu ki ka eba nu munu rasi mu rabinamaga tatatawai ki mu maba idiwomu da nusuru bo egi towawa bauwagau giniyau pasuniyau ki maba nu inako igida yauda iwomu. Pa mena. Nu munu rasi maba idiwomu ki ka iyapana mu kabuwamaga ebo ebo mu mubo notamaga pokaiya kwae-tagamu ki tepomoto weki gwaiya baitagisi nu kerapunugu yadini negemoto kekera manako waranimoto yawata kwaiya kaigamu. Ko nu inako eba idiwomu. 15-16 Nu nota kwarikwarisi ki notai pokaiya yona mibai mena kabuwa kasiwaraigomu idiwomu. Nu inako idiwomu ki ka nu rabinanuga pakara-yagisi manako nu yabiyabirinuga apunai Keriso e iyai badidi maba tondau ki maba nu mete inako nu nuwanuga notanuga ade nu iyanuga mete kina ki e maba wenapoto idiwomu yamomu. Nu ka Keriso e idai yo e kerarai yo e midi kwakwarepui kuduba inako, ko e eya ka debai. E kasiyarai pokaiya ka nu eyaka eyaka e naureya idiwei. E nu tenibu dibinibu upi ebo ebo nu negebu da nu nota kwarikwarisi ki notai pokaiya upi ki yodomu makeya makeya kwaigomu ki ka nu nuwanuga notanuga eyaka-menayagisi manako nu irawaigamu ragiragi kawaya ubumomu.

Keriso iya waunai negebu

17 Ki pokere, nu Kaiwawonuga e si pokaiya ka nau karako ragiragi kawaya wi nidiyakani teyateyama yau kena; Naiya ka wi iyapana kwaiyanai mu notamaga kororai ade Mamanuga God eba kataimupu ragidai ki mu maba wi mete inako notapamawa kwaigamawa. Ko nota ki wi karako kamadumuri. 18 Iyapana ki mu notamaga ka sisi-pupupu, mu rabinamaga ka ragiragi kawaya ade mu wenagumaga ka mu muga bodamupu da mu babatagamu gwede mo eba kataitagamana waina-piyamu ki pokere Mamanuga God iya waunai nu negeyau ki tanai mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eba empiyamu. 19 Kataina, mu naiya paere-mupu bigi kwaetagubu ki
ka bani mu midimama mete waditapu. Ko karako mu bigi kwaetagamu
ki midimamai mu eba waditamiyau. Mu midimama berai ebo ebo
kwaetagamu ade mu kwakware-pumaga tainitamiyau ki poisiyasiyai mu
mete wainapiyamu kawareya kawareya kwaetagamu.
20-21 Nau kataineya da wi Keriso wauneya sumamupu ki ka wi inako
eba idiwana ki nana iyapana wi nidimupu. Iyesu e ka mibai ade wi
ka e ewakuma-piyamu ragidai ki pokere mu e yonai mibai ki mena
wi kabuwanimpu. 22 Ki pokere, nau karako wi nidiyani wainapumuri;
Wi iyaga oragai naiya umanibu dokodoko ki ka berokoi ki pokere wi
giriniyawa pasuniyawa wi kerapugau wadawa ade taininiyawa da wi
yawata kwaiya kaigamawa. Ko iya oragai ki wi karako kamadumuri.
Wi midiga tatamai oragai rikapiyamu ki maba wi iya ki deni mena
rikapumuri. 23 Wi nuwaga notaga oragai ki kuduba wi deni mena
wirapumuri da waunai wenayagisi, 24 manako wi midiga tatamai waunai
umamu ki maba wi iyaga waunai ki umamuri. Ko wi nuwaga notaga
waunai ki ka Mamanuga God e eya nuwai notai ki maba wi negebu ki
pokere e nuwai notai ki pokaiya ka wi Mamanuga God e yabuiya mibai
supasupai bagi kawaya e nene mena idiwoi.
25 Ki pokere, karako yona bera kuduba ki kamadumuri. Nu Keriso e
naureya ewapuru eyaka mena dibimipi idiwei ki pokere wi yona mibai
mena kabuwa kasiwaraiwogoi idiwoi. 26 Wi nuwaga pupuyogono ki ka wi
kwarisiwagi kwaenda wi nuwapupuga ki taininiyoto da wi paerepumuri
bigi kwaiwagi. Ade eba gagaya rowarowa kawaya idiwoi da madega
kaniyoto suroto. 27 Berokoi Apunai Seitani e gudui eba kwaipumuri
bo wata kwe-muri. 28 Wi gwedewau naiya kuwa kwaigamawa ki wi
karako kuwa kamadumuri manako wi wibo idagere upiwogoi da
mibai matarayogono ki wi tepiyoi iyapana bani pa mena ragidai mete
waitatamiyoi.
29 Eba wi kowaguma mu rabinamaga berokowagana ki yonai iwogoi
ko maramara wi kowaguma togitamana ki yonai mena iwogoi. Wi inako
kwaiwogoi ki ka mu rabinamaga bagiyagisi kasiyara wainapomoto.
30 Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya wi rabinagau tapu
tondau ki wi nuwaboya eba kwemuri mibai ka e Keyai ki pokaiya
ka Mamanuga God wi tonabanibu e eya nene nakanibu. E Keyai wi
rabinagau tondau ki pokaiya ka wi kataigubu wetawetara da Mamanuga
God wi teniyana gwede umanibu dokodoko ki kuduba rikapana ki marai
ewa bai-yagisi. 31 Gagaya bo nuwapupu bo bonana ragiragi bo kira
kasiwara bo nuwagayagaya yonai bo ade wi kowa-guma keitamiyamu
idiwu, bera kudubi kwaki inako ki wi kamadumuri. 32 Ko wi deni deni
kwayuba kasiwaraiwogoi ade wi kowaguma mete wiwiratamiyoi. Mu
paere wi bamagau kwaetagubu ki wi deni mena berokoi ki wi notagau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

surupumuri. Mamanuga God e Keriso pokaiya wi bigiga deni mena surupupu ki maba wi mete kina inako kwaiwagi.

Sisipu yo Tanai ki yonai

5 1 Wi ka Mamanuga God e munuiyoma. E nuwaiya po wiyo, ki pokere e badidi maba tondau ki maba wi mete inako makeya makeya kwaiwogoi idiwoi. 2 Keriso nu nota kwarikwarisinibu e eya iyai nu nene tapu ko ki maba ka wi mete kina wi kowaguma inako waitatamiyoi, nota kwarikwarisitamiyoi idiwoi. Iyapana Mamanuga God e yabuiya puyo papa pasumu aurai bagi kawaya e bameya yarau ki maba ka Keriso e eya iyai nu nene puyo inako tapu powena.

3 Wi ka Mamanuga God e iyapanai-yoma ki pokere iyapana taku maba asusu yabayababa igida yauda kwaetagamu ade didiwa ukwapamu iwu ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi. Wi midimama berai eba kwaiwogoi ade eba kapoiwogoi wi kowaguma mu gwedegwedemaga mete eba taisi teyateyamaiwogoi. Wi paere marai munta mo inako mete eba kwaiwagi mibai ka Mamanuga God e eya iyapanaiyoma e nene idiwu ragidai inako kwaetogomono ki ka eba supasupai.

4 Wi ka Mamanuga God e iyapanai-yoma ki pokere midimama yonai ki wi eba iwogoi ade bainama yo kira berokoberoko ki yonai wi mete eba iwogoi ko Mamanuga God e si mena esida tepapiyoi ade e paraupiyoi idiwoi. 5 Nau yona mibai wi nidiyani wainapu-muri; Iyapana nima taku maba asusu igida yauda kwaeyogono umono bo midimama berai kwaeyogono bo ade kapoiyogono e kowaiyoma mu gwede-gwedemaga taisi teyateyamayogono ki ka Mamanuga God ade Keriso mu garimaga rabineya e eba kaniyoto. Ade yona yau mete wainapumuri; Iyapana nima kapoiyogono e kowaiyoma mu gwedegwedemaga taisiteyateyama-yogono ki e notai ka iyapana daisusu bo momorapa ade dai mete kina inako bamamugu buburitagamu ki mu nota-maga maba.

6 Wi naigida mena idiwoi kwaenda iyapana yona mibai pa mena tagamu ragidai baitagisi wi beranimoto wi kerapugau yadini. Mamanuga God e umunui kwenupiyamu ragidai badidi tagamu kwaetagamu ki pokaiya ka Mamanuga God e nuwai mu bamamugu maramara pupuwagau tondau. 7 Iyapana inako kwaetagamu ragidai ki mu diriwamaga wi eba kwaiwogoi, 8 mibai ka wi mete kina naiya sisipu inako idiwa ko karako ka wi nu Kaiwawonuga e eya iyapanaiyoma mibai. Wi ka e tanai rabineya idiwu ki pokere iyapana e taneya idiwu ragidai badidi kwaetagamu ki maba wi mete inako mena kwaiwogoi idiwoi. 9 Wainapumuri; Mamanuga God e tanai ki pokaiya ka iya bagi, iya supasupai, ade gwede mibai kuduba wenayagisi. 10 Ki pokere, Mamanuga God e nuwaiya badidi wainapiyau ki mena nu kwaenepamu makeya makeya kwaigomu da e nu pokanugere mamamayagisi. 11 Iyapana sisipu idiwu gwede mibai pa mena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaetagamu ragidai badidi kwaetagamu ki diriwai wi eba kwaiwogoi ko mu kwaetagamu ki wi matarapumuri tepumuri taneya nakapumuri. 12 Mu bigi weki gwaiya kwaetagamu ki sisiyai nu matarau iwagamana ki ka midimama kawaya. 13-14 Ko gwedegwede kuduba taneya baiyagisi ki ka berokoi bo bagi ki mibai matarayagisi. Ade gwedegwede kuduba taneya inako matarayagisi ki pokaiya ka tanai kawayayagisi miniyoto siwa. Ki pokere, Mamanuga God e okai mosi wagubu ke;

> 'Oro wadamu ragidai, wi yabuiwagi kimuri ubumuri. Popoi maba eba ukwopoi ko kimuri ubumuri da Keriso e tanai wi kawarigau miniyoto siwa.'

15 E inako wagubu ki pokere wi badidi maba idiwu ki wi naigida mena wainapiyoi. Notababa ragidai ki mu maba wi eba idiwoi ko iyapana notanotai ki mu maba idiwoi. 16 Mara karako ka iyapana ropani kawaya bigi ebo ebo kwaetagamu ki pokere wi mu pauna-mugu bagi mena kwaiwagamana marai yau wi eba paerepumuri. 17 Iyapana notababa kwaetagamu ragidai ki mu maba wi eba kwaiwogoi ko nu Kaiwawonuga e nuwaiya wi badidi kwaiwagamana wainapiyau ki mena wi kwaenepiyoi makeya makeya kwaiwogoi.

18 Awana 'waeni' kawaya daganani eba kubamuri kwaenda wi midiga giripoto yabaraga babayagisi. Ko wi guduga kwaipumuri da Mamanuga God e eya Keyai tonopoto wi rabinagau posiyagisi siwagapoto ki ka bagi kawaya. 19 Wi nuwaga notaga eyaka mena nu Kaiwawonuga e si umayo pokaiya tepapiyoi manako guriguri ki umayoi bo nu keyainuga togipana ki umayoi bo Mamanuga God e umayoi ki mu naiya mena e okai rabineya oka-mupu, umayo ki mibai pokaiya ka wi deni deni kabuwa kasiwaraiwogoi idiwoi. 20 Gwede mo bagi bo eba bagi wenayagisi ki ka eba gwedei mete kina. Wi maramara nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e si pokaiya Mamanuga God paraupiyoi idiwoi.

Mibai anikai mu yonamaga

21 Wi wibo bagiga nene mena eba wainapiyoi ko kwarisiwagi wi kowaguma wiwiratamiyoi mu bagimaga nene mete kwaiwogoi. Ade mu wi nene inako mete kwaetogomono. Wi deni deni inako kwayuba kasiwaraiwogoi idiwoi ki ka wi Keriso mete wiwirapiyamu.

22 Ridi, kau nima kau nobomogi mete kina ki kau yona yau naigida mena wainapi; Kau Keriso wiwirapiyei ki maba kau kwarisinuwagi kau nobomogi e kobaiya tondowa mete wiwirapiyowa. 23 Keriso e ka nu Iya Negeyana Apunai. E ka debai ko nu e sumapemei ragidai nu kuduba ka e midi kwakwarepui. Keriso e ka debai ki maba ka ridi e debai ka e nobomoi. 24 Ki pokere, nu Keriso sumapemei ragidai e wiwirapemei ade e kobaiya idiwei ki maba ka ridi wi mete kwarisiwagi wi nobomoguma maramara wiwiratamiyoi mu kobamugu idiwoi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Apunu, kau nima kau wainagi mete kina ki kau yona suwagakani yau
wainapi; Keriso ubupu e sumapemei ragidai nu nene kawaya daganani
nota kwarikwarisinibu e eya iyai nu nene tapu ki maba wi wainaguma
mete inako nota kwarikwarisitamiyoi idiwoi. 26 Nu rabinanugu tanai bagi
posiwagana ki nana ka Keriso nu nene powena e eya iyai nu nene tapu.
Nu awanau siruwaigibi ade e yonai wagubu mete kina ki pokaiya ka e nu
paerenuga ki bigi kuduba surupupu. 27 E kwaewena ki mibai ka e nuwaiya
e sumapemei ragidai nu rabinanuga bigi pa mena, bidara pa mena, giwi
bo gayai pa mena, momomoi tanai bagi kawaya ki mena e yabareya
ubumana ki nana. 28-30 Ki pokere, apunu, wi wiga midiga kwayuba-
piyamu ki maba ka wi ridiguma inako mete kwayubatamiyoi ade nota
kwari-kwarisitamiyoi. Nu ka Keriso e midi kwakwarepui ki pokere e nu
kwayuba-niyau ade nota kwarikwarisiniyau. Ki maba, iyapana nima e
eya midi kwa-kwarepui kwayubapiyau ki ka e eya midi kwakwarepui ki e
eba tagarara-piyau ko e bani yo awana kweyau togipiyau. Ko ki maba ka
wi ridiguma inako mete kwayubatamiyoi ade nota kwarikwarisitamiyoi
idiwoi. 31 Mama-nuga God e okai wagubu ke; 'Ki pokere, yaraga mosi
ridi uworoto ki ka e eya inai mamai kamaditamini manako ridi ki mete
dibipomoto ewapuru eyaka mena idiwono. Naiya ka mu mubo mubo
idiwa, ko karako ka mu dibimupu ewapuru eyaka mena idiwono.'
32-33 Yona ki daikere ka waigugu ko daikere ka matarau. Yona
matarau wi nene ki mibai ka yau kena; Apunu, kau kiya midigi
kwakwarepugi kwayubapiyei ki maba kau wainagi mete inako
kwayubapiyowa wi rabinaga eyaka mena idiwoi. Ade ridi, kau nima
kau nobomogi mete kina ki kau e naigida mena wiwirapiyowa ade e
mete wi nuwaga notaga ewapuru eyaka mena idiwoi. Yona ki daikere
ka waigugu ko ki mibai ka nau yau wainapakani; Nu Keriso sumapemei
e mete rabinanuga eyakamenaigibi ki pokere e ka nu nene ade nu ka e
nene.

Munu rasi ade ina mama mu yonamaga

6 1 Munu rasi, wi inaguma mamaguma wiwiratamiyoi ade mu
tagamu ki mu umunumaga wadoi makeya makeya kwaiwogoi. Nu
Kaiwawonuga nuwaiya ka wi inako kwaiwagamana ki nana wagubu.
2 Mamanuga God e gorai tapu, wagubu ke; 'Wi inaguma mamaguma
naigida mena wiwiratamiyoi.' E gorai tapu ka ropani kawaya ko gora
eyaka mena yau ka e yabiri gwaiyaba mete wagubu. 3 E gwaiyabawena
wagubu ke; 'Wi inaguma mamaguma inako wiwira-tamiyoi ki ka wi
waira yau kawareya wi iyaga rowarowa kawaya idiwoi.'
4 Ina mama, wi munuguma eba bonana ragiragitamiyoi kwaenda
mu rabinamaga berokoyagisi gagayatagisi. Ko Mamanuga God e yonai
pokaiya mu naigida mena kabuwatamiyoi wade supasupatamiyoi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kawakawai ragidai ade bigabiga ragidai mu yonamaga

5 Bigabiga ragidai, nau wi yonaga yau suwagani wainapumuri; Wi
kawakawaiguma yewe wairau ki mu wi naigida mena wiwiratamiyoi ade
mu umunumaga wadoi. Wi Keriso e umunui wadamu e upi kwaiwagamu
ki maba ka wi nuwaga notaga eyaka mena mu umunumaga wadoi ade
mu upimaga kwaiwogoi. 6 Wi kawakawaiguma wi eminimana wi werega
tagamana ki nana eba notapiyoi were upiwogoi. Ko wi ka ade Keriso
e bigabigaiyoma mibai ki pokere wi Mamanuga God e nuwaiya badidi
wainapiyau ki wi nuwaga notaga eyaka mena notapiyamu kwaiwagamu
ki maba ka wi kawakawaiguma mu upimaga inako mete kwaiwogoi.
7 Ki pokere wi kawakawaiguma mu bigabigamaga kwaiwogoi ki ka wi
mibi mamamai upiwogoi ko eba notapiyoi da wi iyapana mu nene mena
upiwagamu ko wi upiga ki kena ki wi nu Kaiwawo-nuga e nene mete
kwaiwagamu. 8 Wi yona yau naigida mena wainapumuri; Mamanuga God
e yabuiya ka bigabiga ragidai ade pakasi ragidai ki mu kuduba ka eyaka
mena. Iyapana nima upi bagi kawaya inako kwaeyogono ki ka aita ewa
Mamanuga God denai puyo bagi kawaya e kweyoto.
9 Kawakawai ragidai, nau wi nene suwagani wainapumuri; Wi bigabiga-
guma ragidai wi bamagau badidi kwaetagamana ki nana suwagubuwani
ki maba ka wi mu bamamugu inako mete kwaiwogoi. Mu wi umunuga
wadamana ki nana kudu tagemana yonai mu eba tadeyoi mibai ka wi
wiga ade wi bigabigaguma ragidai mete kina ki wi Kaiwawoga eyaka
mena ka kunumau tondau. Mamanuga God e yabuiya ka iyapana
kawakawai ade iyapana maimerei nu kiyabunuga ka eyaka mena.
Aita ewa ka nu e yabareya ubumamu manako e idai gurai nu kuduba
naurinugu ugwadiniyoto ragiragi.

Nu ragiragi kawaya ubumana ki nana ki gwedegwedei

10 Nau yona siyarai yau mete suwa-gani wainapumuri; Wi karako
Keriso e naureya idiwu ki pokere wi rabinaga gudui kwaipumuri da
nu Kaiwawonuga e kasiyarai negeni ki pokaiya ka wi ragiragi kawaya
ubumoi. 11 Berokoi Apunai Seitani e ka bera berokoi ebo ebo weki gwaiya
nu bamanugu kwaewagana notapiyau. Ko nu e raurupamana ki nana ka
Mamanuga God nu bidara eba wadamana ki kepatai ade yawira boda-
pamana ki tatamai mete kina nu negebu. Ki pokere yawira gwedegwedei
ki kuduba tepumuri wi midiga tatamai maba umamuri manako kasiyarai
kawaya ubumoi. 12 Nu ka eba matarau iyapana kaina mete kandeigemei
ko nu ka keyai berokoi ebo ebo eba emitame-mei yo kunuma kawakawai
yo kunuma kaiwawoi yo ade kunuma kasiyarai ki mu mete inako
kandeigemei. Mara karako ka mu maramaga ki pokere mu waira yau
kawareya kawakawayatagamu sisipu gwaiya nu yawiyawiraniyamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

giriniyamu pasuniyamu. 13 Ki pokere Mamanuga God wi bidara eba
wada-mana tatamai negebu ki kuduba wi tepumuri wi naurigau umamuri
manako kasiyarai kawaya ubumoi. Yawira marai ki wi bamagau
baiyagisi ki ka wi kudu tagagere eba riyaiwogoi ko wi berokoi ki mete
kandeiwogoi da yawira ki kewo-yagisi ki ka wi eba kekeraiwagi ko wi
watagau ragiragi kawaya ubumoi.
14 Wi nuwaga notaga gwede mibai ki mena notapiyoi matarau
kwaiwogoi manako piyara ragidai mu naurimugu maira umamu ki maba
wi nota mibai ki maira maba wadumuri wi naurigau umamuri dokodoko.
Ade piyara ragidai mu nodamaga tatamai ragiragi kawaya umamu ki
maba ka wi Mamanuga God e yabuiya supasupai kwaigamana ki notai
tepumuri wi nodaga tatamai maba umamuri manako yabarayabara
ragiragi kawaya ubumoi. 15 Ade piyara ragidai mu kerapumaga tatamai
umamu ki maba ka wi Mamanuga God e nuwabagi negebu ki yonai
bagi kawaya iyapana tademana ki nana okukunaigubu ki tepumuri wi
kerapuga tatamai maba umamuri. 16 Wi bidara eba wadamana tatamai
yau kuduba umamuri kewo-yagisi ki kawareya ka wi piyara ragidai mu
kepatamaga tepiyamu iwu ki maba wi sumaga kepata maba inako mete
wadoi iwoi. Keyai berokoi mu kawai-maga e tai uwareya mata beuwagau
ki pokaiya e wi ugwadiniyana kwaewagau ko wi sumaga pokaiya ka wi e
tai ki bodapumuri manako e kasiyarai kewo-yagisi. 17 Ade piyara ragidai
mu deba-maga tatamai ragiragi kawaya umamu ki maba Mamanuga
God e iya waunai negebu ki deba tatamai maba wadumuri wi debagau
umamuri. Ade Mamanuga God e yonai wi negebu ki wi e eya Keyai ki
kasiyarai pokaiya kereba maba wadumuri ubumoi. 18 Wi yau kuduba
kwaiwogoi ki ka wi guriguri mena pokaiya inako kwaiwogoi. Wi bani
iwoi upiwogoi bo ukwopoi ki ka wi Mama-nuga God e Keyai badidi
kabuwaniyau ki makeya makeya mena e bameya guriguriwogoi ade
genepiyoi. Yabu yabu ukwopoi ade Mamanuga God e iyapana-iyoma
kuduba mu nene mete guri-guriwogoi, ko wi midiga eba togayagisi.
19 Ade nau Poru, wi nau nene mete guriguriwogoi da iyapana nau dima-
sugana watai tegeni ki ka nau yabara-yabara uburoni Mamanuga God
e yonai wekewekei kabuwasinibu ki makeya makeya mena mataraponi.
20 Mama-nuga God nau winesinibu da nau e yonai bagi kawaya ki
matarapana ki nana sidibu. Nau e yonai ki suwegekeya umekeya ki
pokere iyapana nau wadisinimupu diburasinimupu. Ko wi nau nene
guriguriwogoi da nau badidi suwagana ki nau yabarayabara ragiragi
kawaya uburoni suwogoni.

Parau siyarai

21 Nu Kaiwawonuga e upi ragiragi kawaya kwaewagau apunai nu nuwa-
nugu po apunai Taikikasi wi bamagau ika baiyagisi ki ka nau badidi

maba tondakani ki yonai kuduba e wi nidiyoto, 22 manako nu yewe badidi
maba upigemeya ki sisiyai e wi mete kabuwaniyoto toginiyoto kasiyara
negeni.
23 Baganai, Mamanuga God ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso
mete kina mu karako wi nuwabagi negeni ade suma negeni da wi
suma rabineya deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraiwogoi idiwoi.
24 Wi gwedewau wi nuwaga notaga eyaka mena ragiragi kawaya nu
Kaiwawonuga Iyesu Keriso maramara nota kwarikwarisipiyamu idiwu
ragidai ki wi bamagau ka nau parau siyarai yau suwagakani; Mamanuga
God e wi deni mena wadiniyoto bagi.
Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

PIRIPAI

Apunu Poru natere Piripai ragidai mu okamaga tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka apunu Poru dibura rabineya tondawa ki makeya e okapupu (*1:13-14*). Natere Piripai ka natere kawaya mosi tawana Makedoniya rabineya. Apunu Poru ka naiya Mamanuga God e yonai ika dimawagawa umawa manako iyapana dai Iyesu sumamupu. Ko ewa ka iyapana dai ki ika bautagubu Iyesu sumapamawa ragidai ki mu notamaga wiramupu ki sisiyai Poru wainapupu ki pokere e oka yau okapupu.

Iyesu sumapamawa ragidai natere Piripai rabineya mu ka maramara apunu Poru puyo-pamawa. Oka yau pokaiya ka e mu parautapu. Mu iya waunai wadumupu ki ka eba mu gora wiwirapamawa ki pokaiya mu iya ki wadumupu ko mu Iyesu sumamupu ki mena pokaiya ka Mamanuga God mu iya waunai puyo deni mena tagebu.

Iyesu sumapamawa ragidai mibi mamamai idiwana ade giruru kobaiya tetetagamana ragiragi kawaya sumatagamana ki nana ki yonai ka apunu Poru oka yau rabineya mu tadebu teyateyama.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-11*
Apunu Poru bameya badidi wenawena *1:12-26*
Iya Keriso pokaiya *1:27–2:18*
Simosi yo Epaporoditasi mu yonamaga *2:19-30*
Bera ragidai mu diriwamaga eba kwaigamu *3:1–4:9*
Apunu Poru ade natere Piripai ragidai *4:10-20*
Parau siyarai *4:21-23*

---

1 1 Kaiwa kaiwa Mamanuga God e eya iyapanaiyoma kuduba natere
Piripai rabineya idiwu, wi yabiyabiri-guma ade wi waitaguma
ragidai mete kina. Wi ka Keriso Iyesu e naureya idiwu manako nau Poru

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ade nau waretani Simosi mete kina, Keriso Iyesu e ebo bigabigaiyoma, nu karako oka yau wi nene tonopemei.

2 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Ko e ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete kina karako ewapuru mena wi yabuga yadini papomoto da mu wi nene kwaetagubu ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya idiwoi.

3 Nau wi wainaniyakani ki ka nau wi nene Mamanuga God paraupakani, 4 ade maramara mibi mamamai wi kuduba nene gurigurisugakani. 5 Nau naiya wi bamagau bausugubuwani tondekeya yabedekeya da karako Mamanuga God e yonai bagi kawaya dimasugekeya umekeya ki ka wi nau waitasinimawa ade nau togisinimawa. 6 Ki pokere nau kataineya da Mamanuga God e naiya wi notaga wirapupu wi rabinagau upi bagi kawaya birikapupu ki upi e eba kamadini ko e inako mena kwaeyogono yarono da Iyesu Keriso ade wirayagisi baiyagisi makeya.

7 Nau nuwaneya po wiyo. Nau wi nene inako wainapakani ki ka supasupai bagi kawaya mibai ka nau yo wi nu rabinanuga ka eyaka mena. Mamanuga God bagi kawaya nau nene kwaewena upi yau tegebu. Nau dibura rabineya tondakani bo nau pa umakani wadakani Keriso e yonai bagi kawaya dimasuga-kani iyapana yabaramugu mibipakani e taububarai suwagakani ki ka wi nau waitasiniyamu. Wi karako nau mete togisiniyamu ki pokere nau kawaya daganani wi notaniyakani. 8 Mamanuga God e yabuiya ka nau yona mibai yau suwagakani; Keriso Iyesu wi nene kawaya daganani notapiyau ki maba ka nau wi mete inako notaniyakani ade wi eminiyana ki nana mete wainapakani.

9 Nau wi nene Mamanuga God bameya gurigurisugakani da nota kwarikwarisi ki notai wi rabinagau kawayayogono yarono manako ki pokaiya ka wi katai mibai ki kataiwagi da wi nota supasupai mena pokaiya upiwogoi idiwoi. 10 Wi inako kwaiwogoi ki ka wi yawata bani ka supasupai ade bani ka eba supasupai ki wi kataiwagi manako Keriso e marai baiyagisi ki ka wi rabinagau paere pa mena ki pokere wi e yabareya yabarayabara ubumuri, ko nima mo eba baiyagisi wi nidiyoto siyasiya. 11 Wi inako idiwoi manako Iyesu Keriso pokaiya wi mibiga bagi kawaya wi rabinagau kiroto ki ka iyapana wi iyaga ki empomoto manako ki pokaiya ka mu Mamanuga God paraupomono e si esida mena tepa-pomono.

Nu Iyesu nene idiwomu

12 Kowaniyoma, nau nuwaneya wi yona yau naigida mena kataiwagi; Iyapana nau wadisinimupu diburasini-mupu ki ka eba gwedei mete kina mibai ka Mamanuga God e yonai bagi kawaya ki mu eba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bodamupu ko e yonai ki karako kawayawagau yarau. 13 Nau bamaneya
badidi wenawena ki pokaiya ka tawana yau mu kawaimaga e tawai
kwayubapiyamu ragidai ade iyapana yewe mete idiwu ki mu kuduba
karako kataitagubu da nau Keriso e bigabigai kwaesugekeya ki pokere
nau dibura rabineya tondakani. 14 Ade wi yona yau mete wainapumuri;
Nau dibura rabineya tondakani ki pokaiya ka nu kowanuguma dai
karako ubumu nu Kaiwawonuga e yonai yabarayabara tagamu. Mu naiya
kudu wainapamawa ko karako ka mu kudu eba waina-piyamu ko mu
Mamanuga God e yonai kasiyarai kawaya tagamu iwu.

15 Mibai, iyapana dai Keriso e dimai tagamu ki ka mu nau bamaneya
gunara-tagamu ade nau kausinimana mu muga kawakawayatagamana
ki nana waina-piyamu. Ko mu dai e yonai tagamu ki mu nuwamugu
supasupai mena kwaiwagamana wainapiyamu, 16 ade mu nau mete nota
kwarikwarisiniyamu. Mu kataimugu da nau Mamanuga God e yonai
bagi kawaya ki taububarai suwegekeya ki pokere yewe tondakani.
17 Ko gunaratagamu ragidai ki mu notamaga ka eba eyaka mena. Mu
muga simaga kawayawagana ki nana ka mu Keriso e dimai tagamu. Mu
nuwamugu nau bitani yewe dibura rabineya ki kawayawagana mete
wainapiyamu.

18 Ko ki ka eba gwedei mete kina. Mu Keriso e dimai mu notamaga
eyaka mena tagamu bo mu notamaga apeya tagamu ki ka baganai.
Keriso e yonai mu pokamugere kawayawagau yarau ki pokere nau
mibi mamamai tondakani. Ena, nau mamamasugakani, 19 mibai ka
nau kataineya da wi guriguriga pokaiya ka Iyesu Keriso e eya Keyai
ki kasiyarai nau waitasiniyoto manako bita karako kawarapakani ki
rikayagisi. 20 Nau Keriso upi tegebu ki kamadani ki ka aita ewa nau
midimama wadisiniyoto. Ki pokere nau nuwani notani kawaya ka yau
kena; Nau eba nuwaneya upi ki paunau kaupani ko nau nuwaneya
maramara yabarayabara uburani upi ki yadani yarani. Nau dibura
rabineya tondoni bo matarau bausugani bo nau iyaiya tondoni bo
posugani ki ka eba gwedei mete kina. Nau notani yau mena wainapakani;
Nau nuwaneya Keriso e si nau pokanere kawayayagisi. 21 Iya ka gwede?
Nau iyani ka Keriso. Nau posugani ki ka bita karako wadakani ki
kuduba kewoyagisi manako nau puyoni nau nawanani tondau ki nau
yadani. 22 Ko nau yewe wairau tondoni ki ka nau upi bagi kawaya yau
kwaesugoni ki pokere nau upi bani ki winepani? Nau wi kamadiniyani
Keriso e bameya kayasugani bo nau yewe wi mete idiwomu? 23 Ki nau
eba kataineya ko nau paunau uburakani nota apeya wadakani. Nau
idanugu tenene ki deneya kayasugani bo garu deneya kayasugani? Nau
naubo nene mena wainaponi ki ka nau waira yau kamadani Keriso
bameya kayasugani ki ka bagi kawaya esida. 24 Ko nau yewe tondoni wi
waitaniyoni ki ka gwede kawaya mosi wi iyaga nene, 25 ki pokere nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

karako kataisugubuwani wetawetara da nau wi eba kamadiniyani. Wi suma sumaiwagamu ko wi sumaga ragiragiwagana da wi mibi mamamai idiwana ki nana ka nau wi mete ewapuru yewe wairau idiwana wainapakani. 26 Nau wi bamagau ika bausugani ade empepeigamu ki ka wi mamamaga Keriso Iyesu bameya nau pokanere kawayayagisi siwagapoto.

27 Nau wi nidiyakani teyateyama yau kena; Keriso e yonai bagi kawaya wi badidi maba idiwana kabuwanibu ki wi inako mena kwaiwogoi idiwoi. Nu ewa ade empepeigamu bo pa mena ki ka baganai ko nau nuwaneya po ka yau kena; Wi nuwaga notaga ewapuru eyaka mena ragiragi kawaya Keriso e nene idiwoi ki sisiyai mena nau wainapana wainapakani. Nau nuwaneya ka wi nuwaga notaga eyaka mena ragiragi kawaya ubumoi Keriso e yonai bagi kawaya sumapamana ki taububarai iwogoi, mibai ka iyapana ropani kawaya karako e yonai ki bodabodapiyamu. 28 Yona bagi bodabodapiyamu ragidai ki mu kudumugu wi eba wainapiyoi nitaisiniwogoi ko maramara ragiragi kawaya ubumoi. Wi inako kwaiwogoi ki ka Mamanuga God wi waitaniyau ki kasiyarai iyapana empomoto manako ki pokaiya ka mu kataitagisi da wi ka aita ewa iya wadumuri ko mu paeremupu ki pokere aita ewa ka mu denai bita yadini. 29 Mamanuga God e wi winenibu ade wi puyoga yau negebu; Wi ka eba pa suma mena sumapamana ki puyoi wadumupu ko wi Keriso e pokaiya bita makari bananapamana ki puyoi e wi mete negebu. 30 Iyapana naiya nau bamaneya badidi kwaetaga-mawa Keriso e yonai bodabodapamawa manako nau yona ki taububarai suwegekeya ki wi nau emisinimupu kewowena. Wi kataigau da nau karako mete kina bita inako bananapakani. Ki pokere wi karako nau mete ewapuru yabarayabara ubumomu bita ki kawarapomu ade Keriso e yonai ki taububarai iwogomu.

Keriso kwarisiwena ki maba nu mete kwarisigamu

2 1 Wi Keriso e naureya idiwu ki kasiyarai wi wainapiyamu, e wi nota kwarikwarisiniyau ki wi nuwabagi wainapiyamu, wi Mamanuga God e eya Keyai mete ida wadewadeigubu ki wi wainapiyamu ade wi deni deni kwayuba kasiwaraiwagamu ade deni deni waita kasiyaraiwagamu idiwu. 2 Wi inako wainapiyamu idiwu ki pokere nau yonani yau suwagani ki wi mete wainapumuri; Wi nuwaga notaga eyaka mena idiwoi, nota eyaka mena notapiyoi ade deni deni nota kwarikwarisiwogoi idiwoi. Wi inako idiwoi ki ka nau mibi mamamai tondoni. 3-4 Wi wibo eba gwandagiwogoi ade eba kawai gisipiyoi ko wi kwarisiwagi wi kowaguma mu mete wiwiratamiyoi. Wi wiga bagiga nene mena eba kwaiwogoi ko wi kowaguma mu bagimaga nene mete kwaiwogoi. Ade eba notapiyoi da wi wiga ka baganai ko ade wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kowaguma mu ka eba baganai. Wi inako eba notapiyoi. 5 Keriso Iyesu
badidi nota-piyawa ki maba wi mete inako mena notapiyoi.
6 E ka Mamanuga God mete eyaka mena ko e Mamanuga God e watai
wadana ki nana nisi eba kandawa.
7 E ebo nuwaiya kwarisiwena, gwede bagibagi kuduba usi kunumau ki
e kamadubu manako kawapu yewe wairau iyapana kaina nu maba
wenawena bigabiga upi ki mena kwaewagawa.
8 E iyapana kaina wenawena ko e ade kwarisiwena e Mamai umunui
wadubu manako po yawateya kayawena umawa da ripa korosi
naureya berokoi bananapupu powena.
9 E inako kwaewena ki pokaiya ka Mamanuga God ubupu e iyapupu
tepapupu iyarau yabiri tapu manako e si kasiyarai kawaya ki
sibu. E si ki sibu ka kawaya daganani esida. Gwedegwede kuduba
kunumau yo wairau nu sinuga kuduba ka erida. 10 Mamanuga
God ubupu e si Iyesu sibu ki pokere e si pokaiya ka gwedegwede
kuduba kunumau yo wairau yo waira kobaiya ki kwarisitagisi
mu ramatamaga kawareya ubumoto, 11 manako mu umunumaga
pokaiya matarau tagisi ke; 'Iyesu Keriso e ka nu Kaiwawonuga
Kawaya.' Mu inako togomono manako ki pokaiya Mamanuga God
e si esida mena tepapomono.

Keriso tanai negebu ki pokaiya upigamu

12 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo ki pokere nau nidiyani
wainapu-muri; Nau naiya wi mete idiweya ki ka wi maramara nau
umununi wadamawa makeya makeya kwaigamawa ko nau karako wi
kamadinibuwani ki ka wi naiya badidi kwaigamawa ki maba wi karako
inako mete naigida mena kwaiwagi. Mamanuga God e iya waunai wi
negebu kewowena ko wi karako kudu yo kasiyara paunau ragiragi
kawaya ubumuri upiwagi da wi iyaga mibai kiroto. 13 Mamanuga God e
eya notai bagi kawaya maramara wi rabinagau upiwagau da e nuwaiya
badidi wainapiyau ki mena wi nuwaga notaga eyaka mena pokaiya
makeya makeya kwaiwagamana ki nana.
14 Wi gwede upi wadamu ki ka wi eba ungwerogweroroiwogoi bo
midi ragiragiwogoi, 15-16 ko wi mibi mamamai mena upiwogoi. Wi inako
upiwogoi ki ka tanai wi rabinagau miniyoto siwa ki pokere iyapana
mosi eba baiyagisi wi nidiyoto siyasiya wi siga berokoi yagisi. Wi ka
Mamanuga God e munuiyoma. Wi paerega ka pa mena. Ko wi iyapana
berokoi bigi kwaetagamu ragidai mu paunamugu idiwu ki pokere wi
supa-supai bagi mena kwaiwagi. Wi iya yonai ki wadumuri doko tageyoi
ki ka supama kunumau mu tanimaga tawana miniyau siwa ki maba ka
wi iyaga iyapana sisipu rabineya idiwu ki mu kawarimugu mete miniyoto
siwa. Wi inako idiwoi ki ka aita ewa Keriso e marai baiyagisi ki ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nau e yabareya uburani wi pokagere mamama-sugani mibai ka nau wi bamagau badidi kwaesugekeya bo kabuwaniyekeya ki ka eba kororai ko nau upini ki mibai kipu.

17-18 Wi sumaga Keriso bameya sumaiwagamu ki ka mu puyo papa pasumu ki maba. Wi sumaga puyoi ki Mamanuga God bameya tamuri manako iyapana dai baitagisi nau susinimoto poyo da nau niya iyani puyo maba wi puyoga mete tarani ki ka eba gwedei mete kina. Nau mamamasugani. Ki pokere, wi mete kina karako nau mete ewapuru mamamaigomu idiwomu.

Apunu Simosi yo apunu Epaporoditasi mu yonamaga

19 Nu Kaiwawonuga Iyesu e ebo nuwaiya wainapiyau da baganai ki ka e yawata yadini supasupa da nau apunu Simosi wi bamagau tonopani manako e ewa ade wirayagisi baiyagisi wi badidi maba idiwu ki yonai nau kabuwa-siniyoto ki ka kasiyara nau bamaneya baiyagisi. 20 Apunu Simosi maba mo yewe pa mena. E nuwai notai ka nau notani mete eyaka mena. Nau wi notaniyakani ki maba e wi mete inako notaniyau. 21 Iyapana dai ka mu mubo iyamaga nene mena wainapiyamu ko Iyesu Keriso e nuwaiya badidi wainapiyau ki mu eba wainapiyamu. 22 Ko Apunu Simosi ragiragi kawaya badidi maba upiwagawa ki wi kataigau. Nau ka e mamai maba ade e ka nau gubagani maba. E nau waitasiniyau Mamanuga God e yonai bagi kawaya ki upi nu ewapuru mena kwaigemei iwei. 23 Ki pokere, iyapana nau diburasini-mupu ragidai nau bamaneya badidi kwaetagamana wainapiyamu ki yonai tagisi nau wainapani were ewa ka nau apunu Simosi wi bamagau tonopani da e yona ki kuduba wi nidini. 24 Ko nau Kaiwawoni Iyesu sumapakani da e nau yawatani yadini supasupa manako nau niya mete kina wi bamagau ika bausugani emisinimuri.

25-26 Nu sumanuga eyaka mena apunai Epaporoditasi e wi tonomupu nau waitasiniyana ki nana nau bamaneya bauwena. E nau togisinibu Keriso e upi ewapuru mena kwaigemeya ragiragi kawaya ubumeya Keriso e yonai ki taububarai iwegemeya iweya. Ko wi e sigirawena sisiyai wainamupu ki yonai e eya wainapupu manako nuwaboyawena. E nuwaiya po wiyo ade wi eminiyana mete wainapiyau ki pokere e nu mete yewe idiwomu ki nau wainapakani da eba baganai. 27 E sigirawena ki mibai, e waunitau powagana kwaewena, ko Mamanuga God e nuwaboyai wainapupu ki pokere iyapupu. Ko Mamanuga God e eba apunu Epaporoditasi e nene mena wainapupu ko e nau nuwaboyani mete wainapupu mibai ka nu waretanuga ki powagubena ki ka nau nuwaboyani karako waina-pakani ki kawayawagubena. 28 Baganai, nau nuwaneya e tonopani wi bamagau baiyagisi manako wi e kiyabui empu-muri ki ka wi mamamaiwagi manako nau niya nuwaboyani ki mete mareya-yagisi. 29-30 Apunu Epaporoditasi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e ka nu Kaiwawonuga sumapiyau ki apunai ki pokere e ika baiyagisi ki ka wi e diriwai kwaiwagi mamamapumuri. Wi wiga ubumana nau waitasinimana ki yawatai ragiragiwena ko wi waretaga ki tonomupu yewe bauwena. E nau waitasiniyawa Keriso e upi kwaigemeya manako upi ki pokaiya ka e waunitau powagana kwaewena ki pokere e wi bamagau ade baiyagisi ki ka wi e naigida mena wiwirapumuri. Iyapana dai e maba wi bamagau baitagisi ki ka wi mu mete inako wiwiratamuri.

Iya supasupai badidi maba idiwana ki yonai

3 1 Kowaniyoma, nau yonani siyarai yau mete suwagani wainapumuri;
Wi ka nu Kaiwawonuga e naureya idiwu ki pokere mibi mamamai idiwoi. Nau yona yau naiya mena oka pokaiya wi kabuwanibuwani kewowena ko nau karako kawareya ade okapakani ki nau midini eba togawagau mibai ka yona yau ka wi waitaniyana ade toginiyana ki yonai. 2 Nau yonani ka yau kena; Yabu yabu idiwoi da iyapana beramaga berokoi taku kamarai maba ki eba baitagisi wi beranimoto tagisi ke; 'Iyapana nima nuwaiya iya wadana wainapiyau ki ka e yabiri uburoto e kwakwarepui wakapoto.' 3 Mamanuga God e iyai mibai wadimipi ragidai ka nuyo ko eba muyo. Nu ka eba nu midinuga kwakwarepunuga wakamipi ki pokaiya iya ki wadimipi. Pa mena. Mamanuga God e ubupu nu rabinanuga wirapupu e eya Keyai nu negebu manako e Keyai ki mena pokaiya ka nu iya waunai wadimipi ade e si esida mena tepapemei. Nu karako Keriso Iyesu e naureya idiwei ki pokere nu mibi mamamai mete idiwei. Ko iyapana beramaga berokoi ki ka mu mubo kasiyaramaga pokaiya idiwu. Nu mu maba inako eba idiwomu.

4 Nau naiya mu maba tondekeya ko karako ka nau inako eba tondakani. Iyapana inako idiwu ki ka mu mubo kasiyaramaga pokaiya kwaetagamu da kowamuguma ubumana mu simaga tepapamana ki nana wainapiyamu. Ko wainapumuri; Mu kwaetagamu ki maba nau karako inako kwaesugubena ki ka nau mu kuduba raurutapena manako iyapana nau sini iyarau esida mena tepampena. 5 Mibai, nau wenasugubuwani pura eyaka mena eweya ka mu nau kwakwarepuni wakamupu. Nau ka tawana Isiraero taubanuwai. Nau kununi ka Bendimani ade nau ripakwarakwara-niyoma kuduba ka mibai Iburu ragidai. Nau ka Parisi apunai. Parisi ragidai Gora oragai naigida mena kwayuba-piyamu makeya makeya kwaetagamu ki maba nau mete naiya inako ragiragi kawaya kwaesugekeya. 6 Nau notani gora ki mena notapekeya ki pokere nau uburekeya suma sumatagamawa ragidai Mamanuga God nene dibipamawa idiwa ki giritamekeya pasutamekeya umekeya. Apunu Mosisi gora kuduba tapu ki nau naigida mena wiwirapekeya ade makeya makeya kwaesugekeya ki pokere nau niya wainapekeya da Mamanuga God e yabuiya ka nau supasupai mena kwaesugekeya tondekeya.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Naiya ka nau inako kwaesugekeya yabara kawakawarasugekeya
nau naubo midini mamamapekeya ko karako ka nau Keriso e pokaiya
nota ki kuduba deni mena kamadubuwani. 8 Ena, eba nota ki mena
ko gwedegwede kuduba ki nau naiya wainapekeya kwaesugekeya ki
nau mete kamadubuwani. Karako ka nau nuwani notani kawaya ka
yau mena; Nau nuwaneya ka nau Kaiwawoni Keriso Iyesu e mena
naigida kataipani wetawetara. E pokaiya ka nau gwede-gwede kuduba
marai kawai tagarara-puwani mugu sibuwani isiyapuwani mibai
ka nau nuwaneya Keriso e mena iyai yadani doko, 9 ade e naureya e
mete ewapuru eyaka mena idiwana ki notai mena nau wainapakani.
Naiya ka nau gora ki naigida mena wadekeya doko makeya makeya
kwaesugekeya manako nau wainapekeya da ki pokaiya ka nau apunu
bagi supasupai kawaya. Ko karako ka nau Keriso e mena sumapakani
manako ki pokaiya ka Mamanuga God nau apunu bagi supasupai sidibu.
10 Karako nau nuwaneya po ka yau kena; Nau nuwaneya ka Keriso
naigida mena kataipani wetawetara ade e powena ko ade iyawena kipu
ubupu ki kasiyarai nau naubo rabinaneya wainapana wainapakani. E
bita kawarapupu makariwena ki maba nau mete inako bita kawarapana
makarisugana wainapakani ade e powena ki maba nau mete inako
posugana wainapakani. 11 Nau wainapakani da Mamanuga God uburoto
e iyapanaiyoma popotagubu ragidai badidi maba iyatamini ade kimoto
ubumoto ki maba ka e nau mete iyasiniyoto da nau kirani uburani. Mara
ki bauwagana nawanai nau tondakani.

Katamuru yabiri baigamana ki diriwai garugarupomu

12 Kowaniyoma, nau eba suwagakani da nau paereni pa mena bo Keriso
badidi wagubu ki kuduba nau kewo-puwani. Ko Keriso Iyesu e ubupu
nau puyoni ororeya mena wadubu e bameya tapu tondau ki nau wadana
waina-pakani diriwai nisi kandakani. Nau puyo ki wadana ki nana ka
Keriso nau nene powena manako nau wadisinibu e eya nene tamusinibu.
13 Kowaniyoma, nau eba suwagani da nau puyo ki wadubuwani. Pa mena.
Ko nau karako notani eyaka mena yau mena waina-pakani; Gwedegwede
kuduba oragai ki nau deni mena kamadubuwani tagararapuwani
ko gwede eyaka mena nau yabaraneya tondau ki mena nau wadana
wainapakani diriwai nisi kandakani. 14 Mamanuga God e puyoi nau
tegeyana wagubu ki ka iya waunai ki e kunumau Keriso Iyesu pokaiya
nau tegeyana ki nana winepupu tapu. Nau puyo ki wadana ki nana
katamuru deneya deni mena garupakani.

15 Iyapana gwedewau nu bebeda maba irawaigibi ki ka nau yona
suwagubuwani yau mena notapomu idiwomu. Ko wi dai notababa
wadamu ki ka Mamanuga God wi waitaniyoto yawata supasupai mena
kabuwaniyoto. 16 Ko yona kawaya eyaka mena ka yau kena; Nu eyaka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyaka yawata bani baigibi ki ka nu yawata ki eba kama-damu ko ewapuru mena yawatau mena kaigomu yamomu.

17 Kowaniyoma, nau badidi maba kwaesugekeya wi yabugere emisinimawa ki maba wi mete kina inako makeya makeya kwaiwogoi idiwoi. Ade iyapana dai ki nu maba inako mete kwae-togomono ki ka wi mu mete naigida mena emitamuri manako mu kwae-tagamu ki kawareya wi inako mete kwaiwogoi. 18 Nau naiya mara ropani kawaya yona yau kawareya kawareya wi nidiyekeya ko karako ka nau yona ki kawareya mibi yadi wi ade nidiyakani yau kena; Keriso ripa korosi naureya nu nene powena ki yonai ka iyapana ropani kawaya karako tagararamupu iyarapiyamu. 19 Inako kwaetagamu ragidai mu ka bita wadamana ki deneya kayatagamu. Mu kawaimaga ka eba Mamanuga God ko mu kawaimaga ka mu mubo midimaga kwakwarepumaga poisiyasiyai wainapiyamu tainitamiyau ki kena. Mu midimama waditamana yabarayabara eba kwaetagamana berai ki mu kwaetagamu, mibai ka waira yau gwedegwedei ebo ebo empiyamu ki mena mu notapiyamu.

20 Ko nuyo, nu ka eba waira yau taubanuwai ko nu pa daiyo baigibi yewe idiwei. Nu tawananuga mibai ka usi kunumau ki pokere nu Iyesu Keriso kunumau ade wirawagana bauwagana ki nawanai mena nu idiwei ade e diriwai nu kwaigemei. 21 E baiyagisi ki ka e uburoto nu midinuga kwakwarepu-nuga kasiyarai pa mena ewa puwayagisi yau wirapoto e ebo midi kwakwarepui tanai bagi kawaya ki maba wenayagisi. Ko e ki kwaeyagisi ki ka e ebo kasiyarai kawaya ki pokaiya kwaeyagisi. E kasiyarai ki pokaiya ka e gwedegwede kuduba mete tepoto e kerarai kobaiya nakapoto manako e eya nu kuduba kawainuga uburoto.

Nu naigida mena idiwana ki yonai

4 1 Kowaniyoma, nau wi nene ebotau nota kwarikwarisiniyakani tondakani ade wi eminiyana ki nana mete wainapakani. Nau upisugekeya ki denai wadubuwani ka wiyo. Wi pokagere ka nau mamamasugakani. Ki pokere kowaniyoma, nau wi nidibuwani ki wi makeya makeya inako kwaiwogoi nu Kaiwawonuga eba kamodoi ko e naureya ragiragi kawaya ubumoi.

2 Egapuniyoma Eudiya yo Sintaki, nau wi toginiyana ki nana ka nau ragiragi kawaya yona yau wi nidiyani wainapumuri; Nuwarara tagarara eba idiwoi ko nu Kaiwawonuga pokaiya wi nuwaga notaga eyaka mena idiwoi. 3 Ade kau, nau daikereni waitasiniyei apunai, kau ridi apeya ki mu waita-tamiyowa, mibai ka mu naiya Mama-nuga God e yonai bagi kawaya yau kawayawagana ki nana nau mete ewapuru ragiragi kawaya upigemeya iweya. Apunu Keremensi yo iyapana dai mete kina nu mete ewapuru inako iweya. Mamanuga God e ororeya mena iyapana ki mu simaga e Iya Bukai rabineya tapu kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Wi nu Kaiwawonuga mete eyaka-menaigubu e naureya idiwu ki
pokere mibi mamamai idiwoi. Nau yona yau kawareya ade suwagakani;
Wi mibi mamamai idiwoi. 5 Ade kwarisiwagi moyamoyakai maba idiwoi
da iyapana kuduba wi iyaga bagi ki empomoto. Nu Kaiwawonuga e ka nu
bamanugutau yewena.
6 Wi gwede mo nene eba wainapiyoi nuwaboyaiwogoi ko guriguri
pokaiya ka wi gwede nene wainapiyamu ki kuduba kawareya mena
maramara Mamanuga God kabuwapiyoi. Ko wi gwede nene e
kabuwapiyoi ki kuduba nene wi e mete paraupiyoi. 7 Wi inako kwaiwogoi
ki ka nuwabagi kawaya esida ki nu nuga katainuga pokaiya eba
kataipamana makai ki Mamanuga God uburoto wi negeni manako wi
nuwabagi ki pokaiya notababa eba wadumuri ko Keriso Iyesu e naureya
bagi kawaya idiwoi.
8 Kowaniyoma, nau yonani siyarai yau mete nidiyani wainapumuri;
Gwedegwede kuduba mibai yo gwede-gwede kuduba kewanai yo
gwedegwede kuduba supasupai yo gwedegwede kuduba bigi pa mena yo
gwedegwede kuduba nu yabanugere empamana yo gwedegwede kuduba
nu mamama-pamana si tepapamana ki nana, gwede-gwede kuduba
inako ki mena wi yabugere empiyoi, wi wenagugere wainapiyoi ade wi
rabinagau notapiyoi idiwoi. 9 Nau wi yabugau badidi maba suwegekeya
bo kwaesugekeya emisini-mawa ki maba wi mete inako kwaiwogoi iwoi.
Wi inako kwaiwogoi ki ka nuwa-bagi negeyau apunai Mamanuga God e
eya wi bamagau baiyagisi wi kwayuba-niyono tondono.

Poru puyo wadubu ki nene parauwena

10 Wi puyo nau bamaneya tonomupu ki nau wadubuwani, ki pokere
karako ka nau Kaiwawoni bameya mamama-sugakani. Wi naiya
inako mete waita-sinimawa. Ena, nau kataineya da wi maramara
nau notasinimawa kebomawa ko paunau ka wi nau waitasinimana
ki yawatai ragiragiwena. 11-13 Nau parau-niyakani ki ka nau eba wi
gwede mo kawareya nau ade tegemana ki nana suwagakani. Gwede
mosi nau bamaneya pa mena ki ka nau eba nuwaboyasuga-kani ko nau
mamama mete waina-pakani. Nau wekewekei kataisugu-buwani ade
manamasugubuwani ki pokere gwede mosi nau bamaneya pa mena
bo mete kina ki ka baganai. Nau maramara tawana tawana umakani
wadakani bani kawaya daganani kupakani bo bani pa mena pa wetei
umakani ki ka eba gwedei mete kina. Berokoi bo bagai nau bamaneya
bauwagau ki ka nau Keriso e kasiyara tegeyau ki pokaiya tondakani
umakani gwedegwede kuduba kwaesugakani.
14 Baganai, nau ba suwagubuwani. Ko bita kawaya nau bamaneya
bauwena ki wi bagi kawaya nau waitasinimupu. 15 Kowaniyoma
natere Piripai ragidai, wi kataigau da nau naiya tawana Makedoniya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kamadubuwani Mamanuga God e yonai bagi kawaya iyapana tadeyana
ki nana ki upi kerarai birika-puwani makeya ki ka nu sumanuga
eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai dai ki nau eba
waitasinimawa. Wi mena ka nau mete deni deni waita kasiwaraigemeya
idiweya. **16** Nau natere Tesaronika rabineya tondekeya gwedegwede
nene babasugekeya ki makeya ka wi mena nau kawareya kawareya
waitasinimawa. **17** Nau eba wi puyo tegemawa ki mamamai suwagakani
ko nau mamamasugakani ki mibai ka wi nau nene kwaigubu ki denai ka
wi rabinagau mibai kipu manako aita ewa ka Mama-nuga God puyo bagi
kawaya mosi usi kunumau wi negeni. **18** Nau wi nene kwaesugubuwani
ki ka maraitau erida ko wi nau nene kwaigubu nau puyoni apunu
Epaporoditasi e idaiya nakamupu tepupu bauwena tegebu ki kuduba nau
tepuwani ki pokere karako nau bamaneya ka maura bauwena. Iyapana
Mamanuga God bameya papa puyo pasumu aurai bagi kawaya yarau
manako Mamanuga God puyo ki mamamapiyau, wi nau bamaneya
kwaigubu ka ki maba. **19** Keriso Iyesu e bameya ka puyo bagi bagi ebo ebo
posiwena uburau ki pokere Keriso e pokaiya ka nau Mamai God uburoto
wi gwede nene badidi wainapiyamu ki kuduba wi negeni. **20** 'Mamanuga
God e si bagi kawaya esida ki nu maramara tepopomu idiwomu. Ki
mibai.'

Parau siyarai

21 Mamanuga God e ebo iyapanai-yoma kuduba Keriso Iyesu e
naureya idiwu ki mu bamamugu ka wi nau parauni yau mu eyaka eyaka
tademuri. Ade nau kowaniyoma nau mete yewe idiwei ragidai ki mu
mete wi parau-niyamu. **22** Mamanuga God e iyapana-iyoma kuduba yewe
idiwu ki mu mete kina parau ki tonopiyamu. Tawana yau mu kawaimaga
Sita e bigabigaiyoma Iyesu sumapiyamu ragidai ki mu mete kina kawaya
daganani wi parauniyamu.

23 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga
Keriso Iyesu e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako wi
waitaniyoto da e wi nene badidi kwaewena ki mibai kuduba wi naigida
mena kataiwagi wetawetara.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

KOROSIYA

Apunu Poru natere Korosiya ragidai mu okamaga tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Natere Korosiya ka natere mosi tawana Aisiya rabineya. Apunu Poru e eya ka natere ki eba umawa ko e waretai mosi tonopupu Keriso e yonai ika dimawagana ki nana. E waretai ika upiwagawa ki pokaiya iyapana dai Iyesu sumamupu ki sisiyai apunu Poru wainapupu ki pokere e oka yau pokaiya mu parautapu. E sisiya mete wainapupu da mu paunamugu ka kabuwa bera dai mete wenawagawa. Iyapana dai tagubu da Iyesu sumapamawa ragidai kaisi kwaetogomono ade aneya mu simaga tepapomono ki ka mu iya yadini.

Oka yau pokaiya ka apunu Poru natere Korosiya ragidai mu wade supasupatapu. Mu kaisi bo gwede mo inako mu mubo kasiyaramaga pokaiya kwaetagisi ki ka mu yawata kwaiya kayatagisi. Keriso e mena pokaiya ka Mamanuga God waira kunuma kuduba yamanapupu ade e mena pokaiya ka nu iya waunai yadamu.

Oka yau ka apunu Poru dibura rabineya tondawa ki makeya e okapupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-8*
Keriso ka badidi maba *1:9–2:19*
Iya waunai Keriso bameya *2:20–4:6*
Parau siyarai *4:7-18*

---

1 1-2 Mamanuga God e eya iyapanaiyoma natere Korosiya rabineya e nene idiwu. Wi sumaga ragiragi kawaya Keriso sumapiyamu ki pokere nau Poru ade nu sumanuga eyaka mena apunai Simosi mete kina oka yau wi bamagau tonopemei. Mamanuga God e nau winesinibu ade nau tonosinibu da nau Keriso Iyesu e bigabigai kwaesugana ki nana.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako waitaniyoto da e wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nene kwae-wena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya idiwoi.

Apunu Poru Mamanuga God paraupupu

3 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yo nu Mamanuga God e bameya ka
nu wi nene gurigurigemei ade wi nene e mete paraupemei. 4 Nu wi nene
inako guri-gurigemei ki mibai ka wi sumaga ragiragi kawaya Keriso
Iyesu bameya ki sisiyai nu wainamipi ade wi e iyapana-iyoma mu kuduba
mete nota kwari-kwarisitamiyamu idiwu ki sisiyai nu mete wainamipi.
5 Wi inako idiwu mibai ka Mamanuga God gwede bagi kawaya wi nene
winepupu kunumau tapu ki wi notapiyamu nawanai idiwu. Wi Keriso e
yonai mibai bagi kawaya ki wauneya wainamupu makeya ki ka wi puyo
wadamana yonai ki mete wainamupu. 6 Wi paerega ki denai bita wibo
wada-mana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu
bagi. E wi nene inako kwaewena ki sisiyai wi paunagau kawayawena
kayawena ade e kwaewena ki mibai wi naigida mena kataigubu
wetawetara. Ko ki maba ka Keriso e yonai bagi kawaya karako tawana
tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau inako mete
kawayawagau kayawagau.
7 Nu waretanuga sumanuga eyaka mena apunai Epapurasi e yabiri
ika bauwena Keriso e yonai wi nidibu. E ka nu waitanuga apunai. Nu
eba iwei ki ka e nu watanuga wadau Keriso e yonai iyapana tadeyau
umau. 8 Wi Mamanuga God e Keyai ki kasiyarai pokaiya deni deni
nota kwarikwarisiwagamu idiwu ki sisiyai e nu nidibu, 9 ki pokere nu
wi sisiyaga ki wainamipi idiweya kebomeya da karako ka nu wi eba
notagoganimpi ko nu maramara wi nene gurigurigemei. Nu Mamanuga
God kabuwapemei da e nuwaiya badidi wainapiyau ki notai kuduba e
wi kabuwaniyoto manako wi nota ki naigida mena kataiwagi. Ade nu
e kabuwapemei da e eya Keyai tonopoto wi rabinagau tanai miniyoto
siwa da wi e notai pokaiya e eya katai kuduba ki mete kataiwagi. 10 Wi
e katai ki kataiwagi ki ka Mamanuga God e nuwaiya wi badidi maba
idiwana waina-piyau ki wi maramara inako mena idiwoi manako e
uburoto wi mamamaga yagisi. Wi inako idiwoi ki ka wi iyaga mibai ebo
ebo kiroto manako wi notaga Mamanuga God bameya ki kawaya-yagisi
da wi e naigida mena kataipu-muri wetawetara. 11 Nu ade guri-gurigemei
da Mamanuga God e ebo tanai kasiyarai kawaya wi negeni da bita ebo
ebo wi bamagau baiyogono ki ka wi kwarisiwagi giruru maba kobaiya
teteiwagi buridere baiwagi manako e kasiyarai pokaiya ragiragi kawaya
ubumoi. 12 Wi inako kwaiwogoi ki ka wi mibi mamamai Mamanuga God
parau-piyoi, mibai ka e iyapanaiyoma nene puyo winepupu nakapupu
ki puyoi e wi mete wadamana ki nana winenibu da wi e gari rabineya e
eya tanai bagi kawaya ki rabineya idiwana ki nana. 13-14 Sisipu kasiyarai

nu umanibu dokodoko ki e rikapupu tenibu e eya Gubagai nuwaiya po apunai ki e gari rabineya nu nakanibu. E Gubagai nu nene badidi kwaewena ki pokaiya ka e nu rikanibu e eya munuiyoma nidibu manako nu biginuga kuduba ki e deni mena surupupu notagogapupu.

Keriso e ka kawaya esida

15 Nu Mamanuga God nu yabunugere eba empemei ko e eya Gubagai Keriso ki e nu empemei. E ka e eya Mamai maba. E ka e eya Mamai nunupu wetawetara. E ka Mamanuga God e Gubagai amu suwakarai ko gwedegwede kuduba ka ewa mataratagubu. 16 Gwedegwede kuduba kunumau ade wairau ki nu empemei ade eba empemei yo kunuma kawakawai yo kunuma kaiwawoi yo kunuma kasiyarai mete kina ki mu kuduba ka Mamanuga God ubupu e Gubagai mena pokaiya yamanatapu. Gwedegwede kuduba marai kawai wenatagubu ka Keriso e nene ade e pokaiya ka mu makeya makeya matara-tagubu. 17 Gwedegwede kuduba pa mena makeya ki ka Keriso ika tondawa. E idai pokaiya ka e gwedegwede kuduba yamanatapu ki tetapu dibitapu manako mubo mubo watamugu wata-mugu nakatapu ade e kasiyarai pokaiya kinkinatapu. 18 Nu e sumapemei ragidai nu ka e idai yo e kerarai yo e midi kwakwarepui inako ko e eya ka debai. E mena ka iya kerarai. Gwedegwede kuduba popotagubu mu paunamugu ka e mena yabiri iyawena kipu ubupu manako e iya yawatai mebu. Ki pokere karako, gwedegwede popai ade iyaiya kuduba ki e raurutapu yabiri tondau.

19 Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere e eya Gubagai e ebo kiyabui ade e ebo nuwai notai ki kuduba kwebu. 20 Kunumau wairau ka nu naiya Mamanuga God e iyaraiyoma idiweya ko Mamanuga God e wainapupu da baganai ki pokere e Gubagai ripa korosi kawareya powena e darai nu nene kawapu ki pokaiya ka e nu ripanuga teyapu manako tenibu dobonibu e yamanai kuduba e bameya ade baigamana ki nana ki yawatai mebu.

21 Naiya ka wi yawata kwaiya kaigubu wi beraga berokoi ebo ebo notapamawa kwaigamawa manako ki pokaiya ka wi Mamanuga God e gari tagaiya e iyaraiyoma idiwa. 22 Ko karako, e Gubagai e midi kwakwarepui ripa korosi kawareya wi nene tapu powena ki pokaiya ka e eya munuiyoma wi nidibu. Aita ewa ka wi e pokaiya wi paerega pa mena e yabareya yabara-yabara ubumuri ko nima mo eba baiyagisi wi nidiyoto wirawira. 23 Mama-nuga God e munuiyoma wi nidibu ki pokere wi wauneya Keriso suma-pamawa ki maba wi karako mete kina wi sumaga bebeda maba inako kaupu-muri ragiragi kawaya ubumoi. Wi Mamanuga God e yonai bagi kawaya wauneya wainamupu makeya ki ka wi puyoga e winepupu kunumau wi nene nakapupu ki sisiyai wi mete wainamupu nawanai idiwa. Ki pokere wi karako ragiragi kawaya inako ubumoi ki ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyapana eba baitagisi wi nukenimoto bo wi puyoga wadamana nawanai idiwu ki notai meyomoto puru. Pa mena. Iyesu e yonai bagi kawaya ki karako tawana tawana, madega kauwagau madega posiwagau ki kawayawagau kayawagau. Mamanuga God ubupu nau Poru wine-sinibu da nau yona ki iyapana tadeyana kabukabuwa ki nana tonosinibu.

Apunu Poru suma ragidai togitamiyawa

24 Nau karako mamama wainapakani mibai ka nau wi nene makarisugakani bita wadakani. Keriso yewe wairau tondawa ki ka e sumapemei ragidai nu nene bita makari ade nuwaboya mete bananapiyawa, ko bita ki ka eba kewo-wena ko e badidi bananapiyawa ki maba nau mete karako inako banana-poni yaroni da kewoyagisi. **25** Nau e bigabigai kwaesugana ade e yonai kuduba wi nidiyana da wi naigida mena kataigamana wetawetara ki nana ka Mamanuga God nau winesinibu tonosinibu. **26** Naiya takari kawaya iyapana wenatagamawa popotagamawa ade wenatagamawa popotagamawa kebomawa da karako ka iyapana tawana tawana idiwu ki mu bamamugu Mamanuga God e yonai wekepupu ki mu eba kataitagubu. Ko karako ka Mamanuga God yona ki matarapupu e ebo iyapanaiyoma nu kabuwanibu. **27** E ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere e yonai bagi kawaya naiya eba matarapupu ki e iyapana kwaiyanai ragidai wi mete kabuwaniyana ki nana wainapupu. Yona wekewekei ki mibai ka yau kena; Keriso wi rabinagau tondau ki pokere aita ewa ka wi mete kina Mamanuga God e eya tanai bagi kawaya ki rabineya idiwoi.

28 Nu nuwanugu ka iyapana kuduba Keriso pokaiya supasupai bagi mena Mamanuga God e yabareya ubumana ki nana, ki pokere e ebo katai negebu ki pokaiya ka nu ubumei e yonai iyapana tawana tawana idiwu ki kabuwa-tamemei ade togitamemei. **29** Iyapana bagi supasupai mena idiwana ki nana ka Keriso kasiyara nau tegebu. Kasiyara ki pokaiya ka nau upisugakani ade muya nunurakani.

2 **1** Wi yo tawana Raodikeya ragidai yo iyapana dai mete kina nau kiyabuni eba emupu ragidai ki wi nene ka nau ragiragi kawaya upisugakani muya nunurakani, ko ki sisiyai nau karako wi nidiyani.

2 Nau ragiragi kawaya wi nene inako upisugakani ki mibai ka nau nuwaneya wi waitaniyana kasiyara negeyana da wi ewapuru eyaka mena deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraigamana idiwana ki nana. Wi inako idiwoi ki pokaiya ka wi nuwaga notaga wirayagisi da Keriso wi nene bagi kawaya kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara. Mamanuga God e notai naiya wekepupu ki mibai kuduba ka Keriso e mena bameya. **3** E pokaiya ka Mamanuga God e eya notai ade e katai bagi kawaya naiya wekepupu ki matarapiyau.

4 Nau yona yau wi nidiyakani ki mibai ka nau eba nuwaneya iyapana dai baitagisi dayaya yonai pokaiya wi nuwaga notaga wirapomoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Kwakwarepu pokaiya ka nau yo wi karako nubo nubo idiwei ko nau
nuwani notani pokaiya ka nau wi mete eyaka mena ika idiwei. Wi
ragiragi kawaya wi nuwaga notaga eyaka mena Keriso sumapiyamu
ade e yonai wagubu ki makeya makeya kwaiwagamu ki sisiyai nau
wainapuwani ki pokere nau rabinani bagiwena mamamasugakani.

Iya kuduba ka Keriso bameya

6 Wi Keriso Iyesu sumamupu ade wi Kaiwawoga e simupu ki pokere e
naureya ragiragi kawaya ubumoi. 7 Wi inako ubumoi ki ka wi iyaga ripa
witai waira rabineya supu ragiragi kawaya uburau ki maba uburono. Ade
wi bebeda nunumu tawa kawareya wadamu ki maba ka wi iyaga tawa
maba Keriso kawareya wadumuri. Wi Keriso e yonai naiya kabuwanimpu
ki naigida mena wadumuri doko sumapiyoi ki ka wi sumaga
ragiragiyagisi kawayayagisi manako Mamanuga God e paraupamana
notai ki wi rabinagau posiyagisi.

8 Wi yabuga naigida kwarisiyagisi da iyapana eba baitagisi yona
kororai mibai pa mena tagisi wi beranimoto wi kerapugau yadini manako
mu kabuwa-maga ki kawayayagisi wi umaniyoto dokodoko. Iyapana
baitagisi inako togomono ki ka eba Keriso bauwena mu kabuwatapu
ki makeya mu tagamu ko mu mubo ripakwarakwaramuguma naiya
kwaetagamawa kebomawa kabuwa-tampu ade kunuma kasiyarai yo
kunuma kaiwawoi badidi maba kabuwatamiyamu ki mena makeya
makeya mu kwae-tagamu. 9 Mamanuga God ubupu e eya nuwai notai ade
e eya iyai kuduba e Gubagai kwebu manako e Gubagai kawapu iyapana
kaina nu maba yewe wairau wenawena. 10 Ki pokere, wi e naureya e mete
eyaka mena idiwu ki ka e iyai kuduba ki wi mete wadumupu kewowena.
Kunuma kawakawai yo kunuma kasiyarai kuduba ka erida ko Keriso e ka
mu kawarimugu esida.

11 Diyu ragidai ka gora pokaiya mu mubo idamugere mu
kwakwarepumaga wakapiyamu. Ko wi ka eba wi kwa-kwarepuga
wakamupu ko wi ka Keriso sumapiyamu e naureya idiwu ragidai ki
pokere wi nuwaga notaga yo wi kwakwarepuga bigi posiwena umanibu
dokodoko ki kuduba e rikapupu. 12 Nu Keriso e si pokaiya siruwaigibi
makeya ki ka nu e mete popoigibi manako e urubau supu ki maba nu
awana rabineya sumipi. Ade nu awana rabineya kimpi ubumpi ki ka e
Mamanuga God e kasiyarai pokaiya iyawena kipu ubupu ki maba ka nu
e kasiyarai sumamipi ki pokaiya ka nu e mete ewapuru iyaigibi kimpi
ubumpi.

13 Iyapana kwaiyanai ragidai wi ka naiya Mamanuga God e gorai tapu
ki wi eba kataigubu. Wi bigi rabineya idiwa ki pokere wi keyaiga ka
iyapana popai ki maba powena ukwarawa. Ko Keriso iyawena kipu ubupu
ki pokaiya ka Mamanuga God wi iya waunai negebu. Nu biginuga kuduba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki e surupupu notagogapupu. 14 Nu paeremipi e gorai raurumipi ki pokere
nu paerenuga bimbinai nu nubo wadamana ki e ororeya mena okapupu
nu nawananuga tapu. Ko nu paerenuga ki bimbinai kuduba ka Keriso ripa
korosi naureya nu nene powena ki pokaiya rikapupu kewowena. 15 Ripa
korosi kawareya ka Keriso kunuma kawakawai yo kunuma kasiyarai
yo kunuma kaiwawoi ki kuduba raurutapu manako mu kasiyara-maga
taorotapu mu muga umatapu dokodoko e eweya nakatapu manako
gwedegwede kuduba paunamugu mibi midimamai tagebu waratapu
kayawena.

16 Iyesu e iyaraiyoma kuduba raurutapu kewowena ki pokere iyapana
mo eba baiyagisi kaisi yonai yagisi ke; 'Bani yau kupumuri ko yau eba
kupu-muri, awana yau kubamuri ko yau eba kubamuri, poraga yau
poragaiwagi ko yau eba poragaiwagi, siragamu yau mamamapumuri
ko yau eba mamama-pumuri, ade aiyata marai yau wiwirapu-muri ko
yau eba wiwirapumuri.' Iyapana mo eba baiyagisi gora ebo ebo inako
wi kabuwaniyoto. Pa mena. 17 Naiya ka gora inako ki mibai mete kina
ko ki kuduba ka ewa badidi wenawagana ki keyakeyai. Ko ewa badidi
wenawagana ki mibai ka Keriso e eya bauwena. 18 Iyapana mo baiyagisi
yagisi da e waro were gwede mo empupu ki pokaiya e aneya kunumau
idiwu mu simaga tepapiyau ade kaisi ragiragi kawaya mete kwaewagau,
e inako yagisi ki ka wi e naigida mena empiyoi kwaenda e uburoto wi
notaga wirapoto manako wi puyoga ewa wadamana nawanai idiwu ki wi
paerepumuri. Iyapana mo bai-yagisi inako yagisi ki ka e bani wi yabugau
ki pokere e kaisi kwaewagau ade e eya si kaupiyau, ko e eya rabineya ka
e kawai gisipiyau. E waira yau notai pokaiya kwaewagau yabara kawa-
kawarawagau. 19 Nu ka Keriso e idai yo e kerarai yo e midi kwakwarepui
kuduba inako, ko e eya ka debai. Ko iyapana yabara kawakawaratagamu
idiwu mu ka eba nu yabiyabirinuga apunai Keriso e naureya idiwu ko
mu paeperetagubu mu mubo mena idiwu. Ko nu katainugu da nu ka
Keriso wadimipi e naureya idiwei ragidai. E nu tenibu dibinibu manako
Mamanuga God e nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya makeya ka
Keriso e midi kwakwarepui ki kawayawagau yarau.

20 Keriso powena ki ka wi e mete popoigubu manako kunuma kasiyarai
ebo ebo naiya umanibu dokodoko ki kasiyarai ka Keriso rikapupu
kewowena. Ko wi badidi pokere iya naiya idiwa ki maba karako
mete inako idiwana wainapiyamu? Wi badidi pokere waira yau kaisi
kwaiwagamu, iwagamu ke; 21 'Ki eba wadumuri bo ki eba kupumuri bo
ki eba geyapumuri?' 22 Gora inako ki ka iyapana kaina mu mubo umunu-
mugu tagamu, ko ki ka waira yau e notai ki pokere mara eba rowarowa
uburono manako ewa ade gogayagisi. 23 Wi gora ki kwaetagamu ragidai
emitamuri ki ka wi notaga bani yagisi ke; 'Mu ka supasupai kwaetagamu
ragidai,' mibai ka mu bagi kawaya guriguritagamu, mu aneya simaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tepapiyamu, mu muga simaga kau-piyamu, mu kaisi pokaiya mu muga midimaga kwakwarepumaga Mamanuga God nene makari kweyamu, mu inako kwaetagamu. Ko mu gora-maga inako kwaetagamu ki kasiyarai pa mena mibai ka nota berokoi ebo ebo notapemei bigi kwaigemei ki kwaitana ka kaisi ki eba bodapoto. Pa mena.

3 1 Mamanuga God e wagubu umuneya Keriso iyawena kipu ubupu ki pokaiya ka wi e mete ewapuru inako iyaigubu kimpu ubumpu iya waunai wadumupu. Keriso karako kunumau Mamanuga God e idai garu deneya tondau ki pokere wi nuwaga notaga kunuma iyai usi ki mena notapiyoi idiwoi.

2 Wi nuwaga notaga gwedegwede usi kunumau ki mena notapiyoi ko eba wi notaga waira yau gwedegwedei ki kawareya ukworono, 3 mibai ka wi iyaga oragai ki wana kewowena ko wi iyaga waunai ka karako Keriso e naureya Mamanuga God bameya wekewena ko ewa were matarayagisi. 4 Wi iyaga mibai ka Keriso ki pokere e ade wirayagisi baiyagisi makeya ki ka wi iyaga ki matarayagisi manako wi e mete ewapuru e taneya idiwoi.

Iya waunai ade iya oragai ki yonai

5 Ki pokere waira yau kerapu wade-wadei wi nuwaga notaga tainipiyau ki kuduba wi deni mena tagararapumuri. Iyapana taku maba asusu yabayababa igida yauda kwaetagamu iwu ade didiwa ukwapamu ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi iwoi, midimama berai ki wi mete eba kwaiwogoi, gwedegwede empiyamu ki wi yabuga kawareya eba midiyayogono poisiyasiyai wainapiyoi, nota berokoi eba notapiyoi, ade eba kapoiwogoi wi kowaguma gwedegwede-maga mete eba taisi teyateyamaiwogoi. Iyapana nima kapoiwagau ade e kowaiyoma mu gwedegwedemaga taisi teyateyamawagau ki e notai ka iyapana daisusu bo momorapa ade dai mete kina inako bamamugu buburitagamu ki mu notamaga maba. 6 Iyapana gwedewau inako kwaetogomono ki ka Mamanuga God e nuwai mu bamamugu pupuyogono tondono. 7 Wi naiya iyapana ki mete idiwa ade mu badidi kwaetagamawa ki wi mete inako kwaigamawa.

8 Ko karako gagaya yo nuwapupu yo yanuwe yo kira kasiwara yo ade wi kowaguma keitamiyamu, bera kudubi kwaki inako ki kuduba wi karako kamadumuri ko eba kwaiwogoi. 9 Wi beraga oragai kwaiwagamawa da manamaigubu ki wi midiga tatamai oragai rikapiyamu ki maba wi beraga oragai ki deni mena rikamupu kewo-wena ki pokere deni deni eba bera kasiwaraiwogoi. 10 Wi iyaga waunai ki wi midiga tatamai waunai umamu ki maba wi ororeya mena umamupu kewowena. Iya waunai ki kerarai ka Mamanuga God e mena. E nuwaiya ka wi e naigida mena kataipamana wetawetara ki nana wainapiyau ki pokere e wi nuwaga notaga kawareya kawareya wirawirapono

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tondono da wi nuwaga notaga e nuwai notai maba wenapoto taniyagisi.
11 Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai, kwakwarepunuga wakamipi
ragidai ade eba wakamupu ragidai, katai ragidai ade notababa ragidai,
bigabiga ragidai ade pakasi ragidai, Keriso pokaiya ka nu kuduba nu
kiyabunuga eyaka mena. Keriso nu kuduba rabinanugu tondau. E ka nu
yabiyabirinuga ki pokere Mamanuga God nu eminiyau ki ka e Keriso e
eya nu rabinanugu tondau ki empiyau.
12 Wi ka Mamanuga God e munui-yoma. E nuwaiya po wiyo ade e
wi winenibu da wi kuduba ka e eya nene, ki pokere wi kowaguma
mu nuwaboya-maga mete wainapiyoi waitatamiyoi ade eba yabara
kawakawaraiwogoi ko kwarisiwagi wi kowaguma mete wiwira-tamiyoi.
Ade wi notaga pakarayagisi eba diriwa diriwa kwaiwogoi. Wi nota
inako ki mena tepumuri wi midiga tatamai umamu ki maba umamuri,
13 manako moyamoyakai maba idiwoi.
Wi paunagau iyapana mosi e waretai kwaewena siyasiya e bameya
ki nota-piyau tondau ki ka e waretai badidi paerepupu ki e deni mena
notagogapoto. Nu Kaiwawonuga ubupu nu paerenuga empupu deni
mena surupupu notagoga-pupu ki maba ka wi mete kina ubumuri wi
kowaguma mu paeremaga notagoga-pumuri ade mu mete ubumoto
wi paerega ki mete notagogapomoto. 14 Wi inako kwaiwogoi ki ka
bagi kawaya ko ki ka ade maraitau. Wi deni deni nota kwarikwarisi
kasiwaraiwogoi idiwoi ki ka kawaya esida. Nota kwarikwarisi ki notai
pokaiya ka wi rabinaga eyaka-menayagisi. Iya inako ki ka supasupai bagi
kawaya.
15 Wi ka Keriso e eya idai yo e kerarai yo ade e midi kwakwarepui
inako ko e wi winenibu da wi nuwabagi rabineya e naureya eyaka mena
idiwana ki nana. Ki pokere wi eyaka eyaka nuwabagi ki wadumuri doko
wi rabinagau tamuri tondono manako e uburono wi badidi kabuwaniyono
ki mena wi makeya makeya kwaiwogoi idiwoi. Keriso wi nene badidi
kwaewena ki denai e paraupiyoi. 16 Keriso e yonai tanai kawaya wi
rabinagau tawayagisi ki ka bagi kawaya manako e notai pokaiya ka wi
deni deni kabuwa kasiwaraiwogoi idiwoi. Mamanuga God paraupiyoi ade
umayo bagi bagi ebo ebo ki pokaiya e si mete esida tepapiyoi. 17 Wi upi
kiyabui ebo ebo iwogoi bo kwaiwogoi ki ka wi nu Kaiwawonuga Iyesu
e mena si pokaiya inako kwaiwogoi ade e mena pokaiya gwede-gwede
kuduba nene Mamanuga God paraupiyoi.

Iyapana tawa eyaka mena rabineya badidi maba idiwana ki yonai

18 Ridi, kau nobomogi mete kina ki kau kwarisinuwagi e kobaiya
tondowa wiwirapiyowa. Nu Kaiwawonuga e yabuiya ki ka iya supasupai.
19 Apunu, kau wainagi mete kina ki kau e naigida mena nota
kwarikwarisi-piyowa ko eba bonana ragiragipiyowa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 Munu rasi, wi inaguma mamaguma badidi tagamu ki wi maramara
mu umunumaga wadoi makeya makeya kwaiwogoi. Nu Mamanuga God e
yabuiya ki ka iya supasupai.
21 Ina mama, wi munuguma eba bonana ragiragitamiyoi da mu gagaya-
tagisi manako mu notamaga kauyagisi.
22 Bigabiga ragidai, wi kawakawai-guma mu umunumaga maramara
wadoi makeya makeya kwaiwogoi ko eba mu ubumana eminimana wi
werega taga-mana ki pokere wi inako kwaiwogoi mu umunumaga wadoi. Wi
ka Keriso e bigabigaiyoma mibai ki pokere nu Kaiwawonuga wiwirapamana
ki nana ka wi e nuwaiya badidi wainapiyau ki mena notapiyoi manako
makeya makeya kwaiwogoi. 23 Wi gwedegwede kuduba kwaiwagamu ki ka
wi nuwaga notaga eyaka mena pokaiya upiwogoi, mibai ka wi eba iyapana
kaina mu nene upiwagamu ko wi nu Kaiwawonuga e nene upiwagamu. 24 Wi
nota yau mena notapiyoi; 'Keriso e mena ka nu kawai-nuga ade nu e mena
bigabigai kwaigemei'. Wi e sumapiyamu ki pokere e puyo wi nene winepupu
tapu ki e aita ewa denai makeya makeya wi negeni. 25 Ko iyapana nima
berokoi kwaewagau ki ka e denai berokoi bananapoto, mibai ka Mamanuga
God nu kuduba eminiyau denai makeya makeya nu negeyau. Iyapana nima
supasupai kwaewagau ki ka e denai bagi bananapoto, ade iyapana nima
berokoi kwaewagau ki ka e denai berokoi bananapoto.

4 1 Kawakawai ragidai, wi bigabigaguma wi nene upitagamu ki mu
denimaga eba wakitapumuri bo wadu-muri doko ko mu bamamugu
bagi supasupai mena kwaiwogoi. Wainapu-muri; Wi wiga Kawaiga mete
usi kunumau tondau.

Nu naigida mena idiwana ki yonai

2 Mamanuga God bameya maramara guriguriwogoi ade e paraupiyoi.
Yabu yabu idiwoi. 3 Wi nu nene mete guri-guriwogoi da Mamanuga God
nu wata negeni manako e Keriso pokaiya badidi kwaewagana e ebo
notapiyawa ki yonai bagi kawaya nu matarapamu iyapana tadeyomu
kabukabuwa iwomu. Nau yona ki suwegekeya ki pokere iyapana nau
wadisinimpu diburasinimpu, 4 ko Mamanuga God e nau winesinibu da
nau e yonai ki matarau suwagana ki nana, ki pokere wi karako nau
nene mete guriguriwogoi da nau e yonai ki mataraponi makeya makeya
supasupai mena dimasugoni.
5 Wi suma eba sumatagamu ragidai mu paunamugu idiwu ki pokere
mu bamamugu supasupai mena iwogoi kwaiwogoi. Mu ubumoto
Mamanuga God e yonai iwagamana watai mo wi negeni ki ka wi mara
ki eba paerepu-muri ko e yonai iyapana ki tadeyoi kabukabuwa. 6 Wi
maramara yona mibai supasupai mena inako iwogoi ki ka iyapana wi
yonaga ki wainapamana mena wainapomono manako mu manu mosi wi
manunimoto ki ka wi ubumuri denai supasupai mena mu tademuri.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Parau siyarai

7 Nu Kaiwawonuga e upi nu mete ragiragi kawaya kwaigemei apunai,
nu nuwanugu po apunai Taikikasi, ki e wi bamagau tonopakani da e ika
baiyagisi ki ka e nau badidi maba tondakani ki sisiyai kuduba wi nidini.
8 E wi bamagau tonopakani da nu yewe badidi maba upigemei ki yonai
e wi kabuwaniyoto manako wi toginiyoto kasiyara negeni. 9 Wi wiga
iyapanaga apunu Onesimasi ki e nau apunu Taikikasi mete ewapuru
wi bamagau tonotamakani. Nu nuwa-nugu po eyo mibai ka e Iyesu
upi ragiragi kawaya deni mena kwaewagau. Mu ika baitagisi ki ka mu
tawana yau rabineya badidi wenawagau ki sisiyai wi mete nidini.
10 Nau mete ewapuru diburaigibi idiwei apunai Aristakasi ade
apunu Banabasi e gurabai Maki mete kina ki mu wi bamagau
parautagamu. Apunu Maki wi bamagau baiyagisi ki ka wi naigida mena
e wiwirapumuri, ko yona ki wi ororeya mena kataigubu kewo-wena.
11 Apunu Diyosuwa si daikere ka Diyastasi e mete kina parau wi bamagau
tonopiyau. Diyu ragidai karako Iyesu sumapiyamu mu paunamugu ka
apunu apeya eyaka ki mu mena nau waita-siniyamu Mamanuga God e
gari rabineya idiwana ki upi nau mete kwaigemei. Mu kawaya daganani
nau waitasiniyamu ki pokere nau mu mamamamaga suwagakani.
12 Wi iyapanaga mosi, Keriso Iyesu e upi kwaewagau apunai Epapurasi,
ki e mete kina wi parauniyau. E Mamanuga God bameya ragiragi kawaya
wi nene maramara kawareya kawareya guriguri-wagau da eba wi notaga
munu rasi mu notamaga maba idiwana ki nana ko wi notaga eyaka mena
ragiragi kawaya Mamanuga God e nuwaiya badidi notapiyau ki mena
wi kataigamana ade makeya makeya kwaigamana ki nana. 13 Apunu
Epapurasi e uburau wi nene ade natere Raodikeya yo natere Iraporisi
ragidai ki mu nene mete kina inako ragiragi kawaya kwaewagau. Ko ki
nau naubo yabunere empuwani ki pokere wi kabuwaniyakani yau kena.
14 Nu waretanuga iyapana muramura-tamiyau apunai Ruki ade apunu
Demasi mete kina mu wi mete parauniyamu.
15 Nu sumanuga eyaka mena ragidai natere Raodikeya rabineya idiwu
ade ridi Nimpa e tawaiya Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai
kuduba mete kina ki wi nau parauni yau mu tade-muri.
16 Wi nau okani yau iyabapumuri kewoyagisi ki ka wi oka yau wadumuri
kaiwagi nu sumanuga eyaka mena ragidai tawana Raodikeya rabineya
Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu mete iyabapumuri.
Ade nau okani mosi mu bamamugu tonopuwani ki wi mete iyabapumuri.
17 Apunu Akipasi simuri, iwagi ke; 'Nu Kaiwawonuga upi negebu kwae-
nugei ki kau midigi eba togayagisi paunau kamadi ko kewopi.'
18 Nau Poru nau parauni yau nau naubo idanere okapakani.
Kaiwa kaiwa. Nau dibura rabineya tondakani ki pokere nau eba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

notagogasinimuri. Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi. E karako wi waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 TESARONIKA

Apunu Poru Tesaronika Ragidai mu okamaga yabiri tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Natere Tesaronika ka natere kawaya mosi tawana Makedoniya rabineya. Apunu Poru naiya mena Iyesu yonai ika dimawena manako iyapana Iyesu sumamupu. Ko Diyu ragidai dai ki nuwarorotagubu apunu Poru siwakekemupu ki pokere e tawana ki kamadubu kayawena umawa da natere Korini bauwena. E ika tondawa ka e waretai Simosi e bameya bauwena Iyesu sumapamawa ragidai natere Tesaronika rabineya badidi maba idiwa ki sisiyai e kabuwapupu. Apunu Poru yona ki wainapupu ki pokere e oka yau mu togitamana kasiyara tageyana ki nana okapupu.

Natere Tesaronika ragidai supasupai kawaya idiwa ki nene ka apunu Poru mu parautapu ade mu iya inako mena idiwana ki nana mu mete tadebu teyateyama. Mu Keriso badidi maba ade wirawagana bauwagana ki notababai wadamawa manui dai tagubu ki e mete wadubu supasupa oka yau pokaiya mu kabuwatapu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1*
Mu weremaga wagubu *1:2–3:13*
Naigida idiwana ki yonai *4:1-12*
Keriso ade bauwagana ki yonai *4:13–5:11*
Parau siyarai *5:12-28*

---

1 1 Nu sumanuga eyaka mena Mamnuga God nene dibipiyamu ragidai natere Tesaronika rabineya idiwu. Wi ka Mamanuga God ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete ewapuru eyaka-menaigubu ragidai.
Nau Poru yo Sairasi ade apunu Simosi mete kina karako wi paraunimei kawaya daganani wi ba-magau. Kaiwa kaiwa.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako waitaniyoto da e wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nene kwae-wena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade
nuwabagi rabineya idiwoi.

Natere Tesaronika ragidai mu iyamaga bagi

2 Nu maramara Mamanuga God bameya wi nene gurigurigemei ade
wi kuduba nene e paraupemei. 3 Ena, Mamanuga God e kataiya da wi
badidi maba idiwu ki nu maramara notapemei idiwei. Wi eba suma
mena sumaiwagamu ko wi sumaga ki pokaiya ka wi e wagubu ki makeya
makeya mete upiwagamu. Nota kwarikwarisi ki notai pokaiya ka wi e
nene muya nunumu, ade nu Kaiwawo-nuga Iyesu Keriso e nawanai idiwu
ki nene ka wi giruru maba kobaiya teteiwagamu ragiragi kawaya ubumu.
4 Nu katainugu da Mamanuga God e nuwaiya po wiyo ki pokere e
winenibu e eya nene nakanibu. 5-6 Wi kataigau da nu yabiri Mamanuga
God e yonai bagi kawaya wadimipi wi bamagau ika baigibi makeya ki
ka nu e kasiyarai mete wadimipi ika baigibi. Nu Mama-nuga God e Keyai
Tanai Bagi Kawaya ki kasiyarai pokaiya iwegemeya ki ka e yonai ki wi
geyanibu da wi e yonai mibai ki deni mena mibimupu. Nu Kaiwawo-nuga
naiya badidi kwaewagawa umawa ki maba nu wi bamagau inako mete
kwaigemeya iweya manako wi nu eminimawa ki ka wi mete kawareya
inako kwaigamawa. Wi Mamanuga God e yonai sumamupu ki pokere
iyapana dai mete bautagubu wi girinimawa pasunimawa. Ko Mamanuga
God e Keyai Tanai Bagi Kawaya wi mamama mete negebu ki pokere
wi notaga eba kauwena ko wi mibi mamamai idiwa. 7 Wi badidi maba
idiwa ki ka suma sumatagamu ragidai kuduba tawana Makedoniya yo
tawana Akaiya rabineya wi eminimpu ki pokere mu mete kina karako
inako kwaetagamu. 8 Wi pokagere ka Kaiwawonuga e yonai karako
tawana Makedoniya yo tawana Akaiya rabineya kawayawagau yarau. Wi
e sumapiyamu ki sisiyai tawana tawana bauwena kayawena ki pokere
nu yona mo eba iwagamu mibai ka wi sumaga ki sisiyai ka iyapana
kuduba ororeya mena wainamupu kewowena. 9 Nu naiya wi bamagau
baigibi makeya wi nu diriwanuga badidi kwaigubu ki sisiyai mu mete
wainamupu. Ade wi daisusu yo momorapa ade dai mete kina bamamugu
buburigamawa ki wi deni mena kamaditampu manako wi notaga
wirawena maramara tondau apunai mibai Mamanuga God ki e mena
suma-mupu, ki sisiyai ka iyapana kuduba mete wainamupu kewowena da
karako tagamu. 10 Mu kuduba kataitagubu da wi karako Mamanuga God
e Gubagai kunuma were ade kaworoto ki e mena nawanai idiwu. E naiya
mena powena ko Mamanuga God wagubu umuneya ka e ade iyawena
kipu ubupu. Nu iyapana kuduba paeremipi ki pokere Mamanuga God e
nuwai nu bamanugu pupu-wagawa. Bita ki nu nubo wadamana ko Iyesu
bauwena nu yawatanuga mebu da nu karako e pokaiya Mamanuga God e
nuwa pupui ki baibigamipi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Poru natere Tesaronika rabineya upiwagawa

2 1 Kowaniyoma, wi kataigau da nu naiya wi bamagau baigibi ki ka nu
eba asusu baigibi ko ki mibai mete kina. 2 Wi kataigau da iyapana
natere Piripai rabineya nu girinimpu waegeyageyama-nimpu manako
nu kebomipi wi ba-magau baigibi ki ka iyapana dai ika mete kina nu
bodanimana kwaetagubu. Nu ewanugere eba wiraigibi ko Mama-nuga
God e eya kasiyarai negebu ki pokaiya ka nu ubumpi e yonai bagi kawaya
ki wi kabuwanimpi. 3 Nu ubumei iyapana suma sumatagamana ki nana
dimaigemei ki ka eba nu nubo nuwa-nugu bera were waratamana da
mu yawata kwaiya kayatagamana ki nana iwegemei. Pa mena. 4 Ki ka
Mamanuga God e nu eminibu da nu ka baganai ki pokere e nu winenibu
manako upi yau negebu da nu e yonai bagi kawaya iyapana tademana
ki nana. Nu ka eba iyapana nu werenuga tagamana ki wainapemei
ko nu nuwanuga notanuga empiyau apunai Mamanuga God e rabinai
mamamawagana ki nana ka nu e nuwaiya badidi wainapiyau ki mena
makeya makeya iwegemei. 5 Wi kataigau da nu naiya wi bamagau
baigibi ki ka nu eba wi gwedegwedega mo taisi teyateyamaigamana ki
notai notamipi were baigibi manako dayaya yonai pokaiya wi rabinaga
kupemeya. Pa mena. Mamanuga God e kataiya da nau yona mibai
suwagakani. 6 Nu eba wi bo iyapana dai ki nu sinuga tepapamana ki nana
baigibi.

7 Nu ka Keriso e tononibu ragidai ki pokere nu bani bo gwedegwede
nene wi genenimpena ki ka eba gwedei mete kina. Ko nu inako eba
kwaigibi. Ridi mosi e munui wawayai naigida mena kwayubapiyau ki
maba ka nu wi naigida mena inako kwayubanimana ki nana baigibi.
8 Nu wi nene ebotau notapemei ki pokere Mamanuga God e yonai
bagi kawaya nu bamanugu bauwena ki ka nu nuwanugu yona ki wi
mete kabuwa-nimana ki nana wainamipi. Ko eba ki mena; Nu wi nota
kwarikwarisinimei ki pokere nu nubo iyanuga wi bagiga nene tampena
da wi ki pokaiya iya bagi wadumpena ki mete baganai. 9 Kowa-niyoma,
nu wi bamagau badidi kwaigemeya ki wi kuduba yabugere nu eminimpu
kewowena. Nu Mamanuga God e yonai wi kabuwanimeya ki ka nu aiyata
mo eba idiweya. Nu eba nuwa-nugu wi nu nene muya nunumana ki nana
ki pokere kemora nawaru ka nu nubo idanuga kasiyarawagawa pokaiya
kupemeya idiweya.

10 Wi suma sumaiwagamu ragidai wi bamagau ki nu berokoi mo
eba kwaigibi ade gwede mo eba paeremipi. Nu wi bamagau bagi
supasupai mena idiweya ki wi kuduba yabugere nu eminimpu
kewowena. Mamanuga God e mete kataiya. 11 Wi kataigau da apunu
mosi e munuiyoma naigida mena tadeyau kabukabuwa ade wade
supasupatamiyau ki maba ka nu wi eyaka eyaka inako mete nidimeya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kabukabuwa ade wade supasupanimeya. 12 Nu wi toginimeya kasiyara
negemeya ade wi rabinaga minimeya kwarisi nuwanusuru mete
negemeya. Nu wi nidimeya teyateyama, iwegemeya ke; 'Mamanuga
God e wi winenibu da wi e eya gari rabineya kaiwana e tanai kasiyarai
pokaiya idiwana ki nana wagubu ki pokere e nuwaiya wi bagi supasupai
mena idiwana wainapiyau ki wi inako mena idiwoi.'
13 Nu naiya Mamanuga God e yonai wi nidimeya kabukabuwa ki ka
wi e yonai ki deni mena sumamupu ki pokere nu maramara Mamanuga
God bameya wi nene paruigemei. Yona ki ka eba iyapana kaina nu
yonanuga ko ki ka Mamanuga God e eya yonai. Wi yona ki sumapiyamu
ki pokere yona ki wi rabinagau tawayagisi manako Mama-nuga God wi
nuwaga notaga rabineya upiyogono tondono. 14 Kowaniyoma, nau yona
yau mete nidiyani wainapu-muri; Nu sumanuga eyaka mena Mama-nuga
God nene dibipiyamu ragidai tawana Diyudiya rabineya idiwu mu naiya
nuwaboya badidi bananamupu ki nuwaboyai ka karako wi mete inako
bananapiyamu yau kena. Mu mete kina ka Keriso Iyesu e iyapanaiyoma
ki pokere Diyu ragidai dai ubumpu mu giritampu pasutampu. Ki
kwaitana ka wi tawanaga eyaka mena ragidai dai karako ubumu wi mete
inako giriniyamu pasuniyamu. 15 Diyu ragidai ki mu ka nu Kaiwawonuga
Iyesu wadumupu minimupu poyo. Takari kawaya ka mu ubumpu
Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai inako mete
namutampu ade mu nu mete siwakekenimpu. Mu ka iyapana kuduba
nu iyaranuguma. Mamanuga God e mu bamamugu eba mamamawena.
16 Nu baigibi Mamanuga God iya negeyana yonai iyapana kwaiyanai
ragidai wi nidimana ki nana ki ka Diyu ragidai ki bautagubu nu
yawatanuga bodaboda-pamawa. Mu inako kwaetagamawa ki mu muga
bigimaga wadamawa kawaya da kewowena yau kena ki pokere karako ka
Mamanuga God e nuwa pupui mu bamamugu wana bauwena.

Apunu Poru e Tesaronika ragidai ade emitamana ki nana wainapupu

17 Kowaniyoma, nu suwawi garigari maba wi kamadinimpi kaigibi.
Mara eba rowarowa eweya ka nu nuwanugu poyo ade wiraigamana wi
eminimana ki nana wainamipi ko nu yawatanuga ragiragi-wena. Nu
kamadinimpi kaigibi ko nu notanuga ka maramara wi bamagau ika
tondau. 18 Nu ade wiraigamana wi bamagau baigamana wainamipi.
Ena, nau Poru yona mibai suwagakani; Nau maramara ika kaniyana
ki nana kwae-sugekeya ko Berokoi Apunai Seitani nau yawatani ki
e bodabodapiyawa. 19 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ade wira-yagisi
baiyagisi manako nu e yabareya ubumamu makeya ki ka e gwede
pokaiya nu puyo negeni? Nu puyo wadamana nawanai idiwei ki nu
gwede pokaiya yadamu? Ade nu mara ki makeya gwede pokaiya
mamamaigamu? Nau suwagani wainapumuri; Nu wi mena pokagere

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mamama ki bananapamu. 20 Ena, wi pokagere ka nu mibi mamamai e
yabareya yabarayabara ubumamu.
3 1-3 Nu nuwanugu wi ade eminimana ki nana wainapemeya nu rabina-
nuga wadawa maramara bagi ububura-igemeya. Wi badidi maba
idiwa ki sisiyai nu kataigamana ki nana ka nu wareta-nuga Simosi wi
bamagau tonomipi ko nau yo Sairasi notamipi da nu mena natere Ateni
rabineya idiwana ki nana. Apunu Simosi e ka nu mete ewapuru Mamanuga
God e upi kwaigemei ade Keriso e yonai bagi kawaya mete ewapuru
dimaigemei ki apunai. Iyapana bautagubu wi girinimawa pasunimawa
ko wi sumaga eba kekerawagana ki nana ka nu e tonomipi da e wi togi-
niyana kasiyara negeyana manako wi sumaga ragiragiwagana ki nana.
Wi kataigau da Mamanuga God nu yo wi ewapuru winenibu da nu bita
makari ade nuwaboya inako mete banana-pamana ki nana.

4 Ena, nu naiya wi mete ewapuru idiweya ki makeya ka nu kawareya
kawareya wi nidimeya teyateyama, iwegemeya ke; 'Wi Keriso sumapiyoi
ki ka iyapana mete baitagisi wi girinimoto pasunimoto.' Nu yona ki
iwegemeya ki mibai karako wi bamagau wana bauwena ki kena.

5 Nau wi nene ebotau wainapekeya, kemora nawaru oro naigida eba
ukwerekeya ko bagi ububurasugekeya mibai ka nau notani wagawa
ke; 'Mu sumamaga kamadumpu bo? Kerapu wadewade apunai Seitani
bauwena mu kerapumugu wadubu manako nu upinuga mu bamamugu
kwaigemeya ki kuduba e giripupu bo pa mena?' Nau inako notapekeya
tagani kandawa ki pokere nau apunu Simosi wi bamagau tonopuwani.

6 Apunu Simosi wi bamagau umawa ki e karako ade wirawena nu
bamanugu bauwena manako wi Iyesu ragiragi kawaya sumapiyamu ade
wiga deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraiwagamu idiwu ki sisiyai bagi
kawaya e nu nidibu. E mete nidibu da nu wi nene badidi kwaigemeya ki
wi eba notagogamupu ko nu wi eminimana wainapemei ki maba wi nu
mete inako eminimana wainapiyamu. 7 Kowaniyoma, nu yewe maramara
bita makari yo nuwaboya kawaya daganani bananapemei ko wi sumaga
ragiragi kawaya ki sisiyai nu wainamipi ki pokere karako ka nuwa-
nusuru nu bamanugu bauwena. Nu kasiyara mete wainapemei. 8 Naiya ka
nu wi kaupuwaga wainamipi ko wi karako nu Kaiwawonuga e naureya
ragiragi kawaya ubumu ki sisiyai nu wainamipi ki pokere karako ka nu
taganuga roronawena iya bagi kawaya idiwei. 9 Karako ka nu Mamanuga
God wi nene paraupemei. E yabuiya ka nu wi pokagere mamama kawaya
daganani wainapemei. Mibai, ki denai nu badidi maba e paraupamu?
10 Nu wi ade eminimana ki nana wainapemei ki pokere kemora nawaru
ka nu nuwanuga notanuga eyaka mena Mamanuga God bameya
gurigurigemei da nu yo wi empepeigamana ki yawatai e yadini supasupa.
Wi Keriso bagi kawaya sumapiyamu ko nu nuwanugu po yona dai
kawareya wi ade kabuwanimana ki nana da wi sumaga ragiragiyagisi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Kowaniyoma, nu nuwanugu ka Mamanuga God ade nu Kaiwawonuga
Iyesu mete kina karako nu yawatanuga yadini supasupa da nu wi
bamagau ika ade baigamu. 12 Nu wi nota kwari-kwarisinimei ki maba
ka nu Kaiwawo-nuga Iyesu wi notaga wirapoto da nota kwarikwarisi
ki notai wi rabinagau posiyagisi siwagapoto manako ki pokaiya ka wi
wiga deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraiwogoi ade iyapana kuduba
inako mete nota kwarikwarisitamiyoi idiwoi. 13 Wi inako idiwoi ki ka
nu Kaiwawonuga Iyesu wi toginiyoto kasiyara negeni manako aita ewa
e eya iyapanaiyoma popotagubu ragidai ki mete waratamini baiyagisi
makeya ki ka wi bagi supasupai ade wi paerega pa mena Mamanuga God
e yabareya e eya nene ubumuri.

Nu badidi maba idiwomu da Mamanuga God nu mamamanuga yagisi?

4 1 Kowaniyoma, nu oka yau kewopamana kwaigemei ko iyapana
Mamanuga God e yabuiya badidi maba idiwana da e nu
mamamanuga wagana ki yonai ka nu karako kawareya wi ade nidimei
yau kena. Nu katainugu da nu naiya badidi nidimipi teyateyama ki wi
makeya makeya inako kwaiwagamu idiwu ko nu karako nu Kaiwawonuga
Iyesu e si pokaiya ragiragi kawaya kawareya wi ade nidimei da wi
mara-mara inako mena kwaiwogoi yamoi. 2 Wi badidi maba idiwana ki
kabuwai ka nu Kaiwawonuga Iyesu kasiyara negebu ki pokaiya nu wi
nidimeya teyateyama. E kabuwai ki kuduba ka wi kataigubu kewowena.
3 Mamanuga God e nuwaiya ka wi e yabuiya bagi supasupai mena e
nene idiwana ki nana. Ki pokere ridi yo apunu, wi taku maba igida yauda
asusu eba kwaiwogoi iwoi ade didiwa mete eba ukwopoi. 4 Wi apunu
eyaka eyaka ridi tauwamana wainapiyamu ki ka wi Mamanuga God e
yabuiya ade iyapana kuduba mu yabumugu mete kina waina nobomo wi
iyaga bagi supasupai mena idiwoi. 5 Iyapana kwaiyanai Mamanuga God
eba kataimugu ragidai taku maba iwana ki poisiyasiyai wainapiyamu
notamaga ki deneya tainitamiyau ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi.
6 Ki pokere, yau nene ka nau yona yau ade suwagani wainapumuri;
Kau waretagi eba giripiyowa ade e eba rauru kawa-kawarapiyowa. Nu
naiya mena ragiragi kawaya wi nidimeya ki nu karako kawareya wi ade
nidimei yau kena; Iyapana nima inako kwaeyogono ki ka Mamanuga
God aita ewa bita kawaya mosi e kweyoto. 7 Mamanuga God nu winenibu
da nu midimama berai inako eba kwaigamana ki nana ko e nuwaiya ka
nu e yabuiya iya bagi supasupai e nene mena idiwana ki nana wagubu.
8 Ki pokere iyapana nima yona yau kwenupiyau ki ka e eba nu yonanuga
kwenupiyau ko Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya puyo
negebu ki e yonai e kwenupiyau.
9 Wi suma sumaiwagamu ragidai deni deni nota kwarikwarisi
kasiwara-igamana ki yonai nu oka pokaiya mo wi eba kabuwaniyamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mibai ka Mama-nuga God e ebo mena nota kwarikwarisi ki notai wi
kabuwanibu kewowena. 10 Nu sumanuga eyaka mena ragidai kuduba
tawana Makedoniya rabineya idiwu ki mu bamamugu ka wi mara-mara
bagi kawaya inako kwaiwagamu nota kwarikwarisitamiyamu idiwu.
Ki pokere kowaniyoma; Nu karako yona yau mena wi nidimei; Wi bagi
kawaya kwaiwagamu ki wi eba kamadumuri ko kawareya kawareya
inako mena kwaiwogoi yamoi.
11 Nu naiya mena wi nidimipi, iwagibi ke; 'Kau nima rabinagi tatatawai
ki kau kwarisinuwagi rabinagi pakarayagisi. Kau nima kowagiyoma
mu yonamaga nuparanugei nuwegei ki kau nupara kamadi. Ade
kau nima imagei tondei ki kau kaubo idagi kasiyarayogono pokaiya
kupowa tondowa.' 12 Wi inako kwaiwogoi ki ka wi baniga digumau
uburono manako iyapana suma eba sumatagamu ragidai wi eminimono
wiwiranimono ade wi werega mete togomono.

Nu Kaiwawonuga Iyesu ade wirawagana bauwagana ki yonai

13-14 Kowaniyoma, nu karako iyapana popotagubu ragidai mu yona-maga
wi nidimana wainapemei. Iyapana iya wadamana nawanai eba idiwu
ragidai ki mu ka nuwaboya rabineya idiwu mibai ka mu kowa-muguma
popotagisi ki ka mu deni mena kayatagisi ko ewa mo eba emitamini. Ko
nu Iyesu sumapemei ragidai nu nuwaboya inako eba wainapomu mibai ka
nu katainugu da Iyesu powena ade iyawena kipu ubupu ki pokere iyapana
gwedewau e sumapamawa da popo-tagubu ki ka Mamanuga God mu
waratamini da mu aita ewa Iyesu mete wiratagisi baitagisi.
15 Nu Kaiwawonuga badidi wagubu ki nu karako makeya makeya wi
nidimei yau kena; Nu Kaiwawonuga ade wira-yagisi baiyagisi makeya
ki ka iyapana popotagubu ragidai yabiri iyatagisi kimoto ubumoto ko
nu iyaiya idiwei ragidai ki nu ka mu ewamugu yamamu. 16 Mara ki
makeya ka Mamanuga God e bawiwi yagisi ade aneya kawaimaga e
bonanai ragiragi kawaya wena siyonoto ki nu mete wainapamu manako
nu Kaiwawonuga kunuma kamadini kaworoto. Ki makeya ka iyapana
gwedewau Keriso e naureya idiwa da popotagubu ragidai ki mu yabiri
iyatagisi kimoto ubumoto. 17 Ki eweya ka Mama-nuga God uburoto
nu iyaiya idiwei Keriso sumapemei ragidai kwananiyoto teniyoto
popotagubu ragidai ki mete ewapuru yamamu manako nu Kaiwawonuga
oroguma kawareya iyarau bananapamu. Bananapamu manako nu e mete
mara-mara idiwomu kaiwomu. 18 Ki pokere yona yau pokaiya ka wi wibo
wibo deni deni togi kasiwaraiwogoi idiwoi.

Nu Kaiwawonuga ade wirayagisi baiyagisi e nawanai idiwomu

5 1 Kowaniyoma, nau wi nidiyani wainapumuri; Mara ki bauwagana
sisiyai nidibuwani ki gwede mara bo gwede madega baiyagisi ki nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

oka pokaiya mo wi eba kabuwaniyani. 2 Wi kataigubu wetawetara da nu
Kaiwawo-nuga baiyagisi ki ka e kuwa apunai kemorau bauwagau ki maba
e inako baiyagisi. 3 Iyapana tagisi ke; 'Nu karako bagi kawaya idiwei.
Gwede berokoi mosi nu bamanugu eba wenayagisi.' Mu inako togomono
idiwono ki makeya ka ridi munu wenapana makarai garugaru mena e
bameya bauwagau ki maba ka Mamanuga God bita kawaya daganani
garugaru mena tonopoto mu bama-mugu baiyagisi nainitamini, ko mu
bita ki baibigapamana yawatai mo pa mena.

4 Kowaniyoma, wi ka eba sisipu rabineya idiwu da nu Kaiwawonuga
kuwa apunai maba baiyagisi wi naininiyoto. Pa mena. 5 Wi kuduba ka
tanai ragidai karako taneya mena idiwu. Nu ka eba sisipu ragidai da nu
sisipu idiwomu. 6 Ki pokere iyapana oro wadamu ragidai ki mu maba nu
eba ukwopomu ko nu yabu yabu idiwomu ade nota naigida mena yodomu
were kwaigomu. 7 Oro wadamu ragidai mu ka kemorau ukwapamu. Ade
awana suwakarai kubamu yabaramaga babawagau ragidai ki mu mete
kemorau awana kubamu iwu. 8 Ko nu ka nawarau ki ragidai ki pokere
nu notanuga inako eba babayogono ko nu nota naigida yodomu were
kwaigomu. Piyara ragidai mu nodamaga tatamai ragiragi kawaya umamu
ki maba ka nu ubumamu suma ade nota kwarikwarisi ki notai tepamu nu
nodanuga tatamai umamamu. Ade piyara ragidai mu debamaga tatamai
ragiragi kawaya umamu ki maba ka nu mete kina ubumamu Mamanuga
God iya waunai negeyana yonai wagubu nawanai idiwei ki notai mena
yadamu nu debanuga tatamai umamamu. 9 Mamanuga God nu winenibu
da nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso pokaiya iya waunai wadamana ki nana
ko e eba winenibu da nu e nuwa-pupui ki bananapamana ki nana. Pa
mena. 10 E nuwaiya ka nu e mete idiwana ki pokere e Keriso tonopupu nu
nene powena. Ko nu iyaiya idiwomu bo popoigamu were e baiyagisi ki
ka eba gwedei mete kina mibai ka nu katainugu da nu e mete dibipamu
manako ewapuru eyaka mena e mete idiwomu. 11 Ki pokere kowaniyoma;
Wi karako badidi kwaiwagamu ki mena wi kawareya kawareya
inako mena kwaiwogoi deni deni togi kasiwaraiwogoi ade kwayuba
kasiwaraiwogoi idiwoi.

Naigida mena idiwana ki yonai siyarai

12 Kowaniyoma, wi yona yau mete naigida mena wainapumuri; Wi
yabiyabiriguma paunagau ragiragi kawaya upitagamu ki denai mu
naigida mena wiwiratamiyoi idiwoi. Nu Kaiwawonuga mu winetapu da
mu yawata bagi wi kabuwanimana ki nana. 13 Mu wi nene upitagamu ki
pokere naigida mena wiwiratamiyoi ade nota kwarikwarisitamiyoi. Ade
naigida mena nuwabagi rabineya ewapuru eyaka mena idiwoi.

14 Kowaniyoma, nau yona yau mete nidiyani teyateyama wainapumuri;
Midi togatoga ragidai ki wi tademuri da mu upitogomono. Pore

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wainapiyamu ragidai ki wi kasiyara tagemuri. Daiyororo ragidai ki wi waitatamuri. Ade iyapana eba diriwatamiyoi ko kwarisiwagi mu kuduba bamamugu naigida mena kwaiwogoi. 15 Iyapana wi girinimono pasunimono ki ka wi denai eba kwaiwagi ko maramara iyapana kuduba bamamugu bagi mena kwaiwogoi.

16 Ade yona yau mete wainapumuri; Wi maramara mibi mamamai idiwoi, 17 ade maramara Mamanuga God bameya guriguriwogoi. 18 Mara bagi bo berokoi wi bamagau baiyagisi ki ka eba gwedei mete kina ko wi maramara Mamanuga God mena paraupiyoi. Wi ka Keriso Iyesu e naureya idiwu ragidai ki pokere Mamanuga God e nuwaiya ka wi inako mena kwaiwagamana ki nana.

19 Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya wi rabinagau minibu siwa ki tanai wi eba popumuri. 20-21 Iyapana mosi uburoto yagisi da e Mamanuga God e bonanai wainapupu ki ka wi e yonai ki garugaru eba tagararapumuri ade garugaru eba mibipumuri. Wi rabinaga pakarayagisi yona ki naigida mena wainapumuri popo da bagi ki ka wi yona ki diriwai kwaiwagi, 22 ko berokoi ki ka wi yona ki diriwai eba kwaiwagi ko tagararapumuri.

Parau siyarai.

23 Nuwabagi negeyau apunai Mama-nuga God e karako kasiyara negeni ade kawareya kawareya wi rabinaga wirapono da wi e yabuiya bagi supasupai mena e nene idiwoi. Nau nuwaneya e uburono wi kwayubaniyono da gwede berokoi mosi wi keyaiga yo wi nuwaga notaga yo wi midiga kwakwarepuga mete kina ki eba giripoto. Nau nuwaneya ka wi paere mo eba kwaiwagi ko bagi supasupai mena idiwoi yamoi da nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ade wira-yagisi baiyagisi makeya. 24 Mamanuga God e wi winenibu ki pokere e eba kamadiniyoto ko e naiya badidi gwaiyabawena ki e makeya mena wi bamagau kwaeyagisi.

25 Kowaniyoma, wi Mamanuga God bameya nu nene mete guriguriwogoi.

26 Wi yowaguma tataguma badidi maba parautamiyamu ki maba wi sumaga eyaka mena ragidai kuduba mu mete inako deni deni parau kasiwara-iwogoi idiwoi.

27 Nu Kaiwawonuga kasiyara tegebu ki pokaiya ka nau karako wi nidiyakani yau kena; Oka yau nu kowanuguma kuduba mu paunamugu iyabapumuri da mu wainapomoto.

28 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 TESARONIKA

Apunu Poru Tesaronika ragidai mu okamaga ewa tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Iyesu sumapamawa ragidai natere Tesaronika rabineya mu paunamugu ka iyapana dai tagubu da Keriso ororeya mena wirawena bauwena. Notababa yonai ki kawayawena kayawena ki pokere apunu Poru mu wade supasupatamana ki nana oka yau okapupu. Keriso ade wirawagana bauwagana marai ki tondau ko yabiri ka iyapana ropani kawaya Mamanuga God tagararapomoto e yonai tapu ki raurupomoto manako bera apunai mosi si ka Gora Raurupiyau Apunai ki mete matarayagisi.

Oka yau rabineya ka apunu Poru Iyesu sumapamawa ragidai mu sumamaga ragiragiwagana ki nana ki yonai wagubu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-2*
Apunu Poru mu mamamamaga wagubu *1:3-12*
Keriso ade bauwagana ki kabuwai *2:1-17*
Supasupai mena idiwana ki yonai *3:1-15*
Parau siyarai *3:16-18*

---

1 1 Nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu
ragidai natere Tesaronika rabineya idiwu. Wi ka Mamanuga God
ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mu nene ki pokere nau Poru yo
Sairasi yo Simosi mete kina karako oka yau wi nene tonopemei. Kaiwa
kaiwa.
2 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God
e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu
Keriso mete kina karako waitanimoto da mu wi nene badidi kwaetagubu
ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya
idiwoi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Parau ade guriguri

3 Kowaniyoma, nu Mamanuga God bameya wi nene maramara
paraupomu ki ka supasupai kawaya. Nu inako eba kwaigomu ki ka nu
paerepemei mibai ka wi sumaga kawayawagau yarau ade deni deni nota
kwarikwarisi kasiwara-igamana ki notai wi paunagau mete kawayawagau
yarau. 4 Wi suma mena sumaiwagamu ki pokere wi bita makari yo
nuwaboya mete bananapiyamu. Ko Keriso e upi ki wi eba kamadumpu ko
wi giruru maba kobaiya teteigubu ragiragi kawaya ubumu ki pokere nu
sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana
tawana idiwu mu bamamugu iwei ki ka nu mibi mamamai wi sisiyaga
mu mete tademei.

5 Mamanuga God e bagi supasupai mena kwaewena mibai ka wi
bita yo makari bananamupu ki ka wi ewagere eba nitaisinigubu ko wi
giruru maba kobaiya teteigubu ki pokere e wi eminiyoto yagisi da wi
ka baganai manako e gari rabineya ki wi kaiwuri e kasiyarai pokaiya
idiwoi. 6 Mamanuga God e supasupai mena kwaeyagisi ki pokere iyapana
gwedewau karako bita wi negeyamu ki ka e aita ewa uburoto denai
bita kawaya mu tageni. 7 Nu Kaiwawonuga Iyesu ade e aneyaiyoma
kasikasiyarai ki mete kunuma were mata nonarai yadini kawomoto
ki makeya ka nu yo wi ewapuru bita karako bananapemei ki e yadini
tekateka. 8 Mara ki makeya ka iyapana gwedewau nu Kaiwawonuga Iyesu
e yonai bagi kawaya eba sumamupu ade Mamanuga God e eya mete eba
katai-mupu ragidai ki ka e denai bita kawaya mu tageni. 9 Bita ki eba
kewoyagisi ko mu maramara makaritogomono yamono ade Mamanuga
God uburoto deni mena mu purutamini mubo mena nakatamini da nu
Kaiwawonuga e kasiyarai ki tanai rabineya mu eba idiwono.

10 Mara ki makeya, nu Kaiwawonuga ade wirayagisi baiyagisi makeya
ki ka e eya iyapanaiyoma kuduba ewapuru mena dibipomoto manako e si
esida tepapomono tarataragapomono. Nu e yonai wi nidimipi ki wi deni
mena sumamupu ki pokere nu yo wi ewapuru mu mete dibipamu manako
nu Kaiwawo-nuga inako mamamapomu. 11 Ki pokere nu maramara
Mamanuga God bameya wi nene gurigurigemei da wi iya badidi maba
idiwana wagubu winenibu ki wi makeya makeya inako mena idiwoi
manako e wi eminiyoto yagisi da wi ka baganai. Nu ade gurigurigemei
da e kasiyara negeni manako wi iya bagi supasupai badidi maba idiwana
waina-piyamu ki wi inako idiwoi ade wi sumaga pokaiya upi badidi maba
kwaiwagamana wainapiyamu ki wi mete makeya makeya kwaiwogoi
yamoi da kewoyagisi. 12 Wi inako idiwoi ki ka Mamanuga God ade nu
Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete kina puyo deni mena negemupu ki
pokaiya ka nu Kaiwawo-nuga Iyesu e si wi pokagere kawaya-yagisi ade e
pokaiya ka wi siga mete kawayayagisi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Gora Raurupiyau Apunai

2 1 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ade wirayagisi
baiyagisi nu kwananiyana da nu e mete ewapuru idiwana ki
sisiyai nau karako wi nidiyani naigida mena wainapumuri; 2 Iyapana
dai tagamu da nu Kaiwawo-nuga e ororeya mena wirawena bau-wena.
Mu inako tagamu ko yona ki ka bera ki pokere wi eba tatawaiwogoi
ade wi notaga eba koyogono notababa wadoi. Yona tagamu ki kerarai
ka nu eba katainugu. Kataina, nu Mamanuga God e bonanai wainamipi
iwagibi bo yona mo dimaigibi ki iyapana waina-mupu paere bo nu
oka okamipi ki mu mubo wadumupu wira yona ki tagamu bo? 3 Nau
eba kataineya, ko wi yabu yabu idiwoi da iyapana mosi eba baiyagisi
wi beraniyoto wi kerapugau inako yadini. Nu Kaiwawonuga ade
wirawagana bauwagana marai ki tondau ko naiya ka iyapana ropani
kawaya Mamanuga God tagarara-pomoto ade e yonai tapu ki rauru-
pomoto manako gora raurupiyau bita wadana deneya kayawagau apunai
ki e eya mete matarayagisi. 4 Gora Rauru-piyau Apunai ki e uburoto
gwedegwede kuduba iyapana sumapiyamu simaga tepapiyamu ki mu
simaga kuduba kaupoto manako e eya si esida tepapoto. Mamanuga God
e Tawai rabineya ka e mete kaniyoto manako ika tondono, yogono ke; 'Wi
Mamaga God mibai ka nau yau kena.'

5 Nau wi mete idiweya makeya ka nau yona yau kuduba wi nidibuwani
kewowena, ko wi bani notaga goga-wena bo? 6 Wi kataigau da gwede
mosi karako Gora Raurupiyau Apunai e yawatai bodapiyau, ko e marai
baiyagisi ki ka e eya matarayagisi. 7 Gora Rauru-piyau Apunai ki e eya
eba bauwagana kena ko e notai mena karako weki gwaiya kawayawagau
yarau. Ko gwede mosi e yawatai bodapiyau ki paere-yogono makeya,
8 ki ka Gora Raurupiyau Apunai ki e eya matarayagisi. E matara-yagisi
makeya ka nu Kaiwawonuga Iyesu kunuma were kaworoto manako
uburoto e umunui aurai pokaiya Gora Raurupiyau Apunai ki puwapoto
poyo ade e sinini tanai bagi kawaya ki kasiyarai pokaiya e deni mena
giripoto da gogayagisi.

9 Ko naiya ka Berokoi Apunai Seitani uburoto e eya kasiyarai kuduba
Gora Raurupiyau Apunai ki kweyoto manako kasiyara ki pokaiya ka
e uburono matakira ebo ebo kwaeyogono, ko e notakoko matakirai
kwaewagau ki kuduba ka mibai pa mena. 10 Iyapana gwedewau yona
mibai eba nota kwari-kwarisimupu ragidai ki mu kerapumugu e
yadini beraberatamini da mu e mena sumapomono, ko aita ewa ka
mu deni mena gogatagisi. Mu iya wadamana yonai mibai ki diriwai
kwaetagumpena ki ka mu iyatagumpena ko mu iya wadamana yonai
ki eba wainapamana wainamupu ki pokere mu denai berokoi inako
bananapomoto. 11 Mu yona mibai kwenumupu ki pokere Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God mu notamaga wirapupu da mu yona bera ki mena sumapiyamu.
12 Iyapana gwedewau yona mibai eba sumapomoto ko mu mubo
beramaga berokoi ki mena mamamai kwaetogomono ki ka Mamanuga
God mu beramaga berokoi ki empoto matarapoto manako denai bita
tageni.

Ragiragi kawaya ubumana ki yonai

13 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga e wi nota kwarikwarisiniyau ki
pokere nu Mamanuga God bameya wi nene maramara paraupomu
ki ka supasupai kawaya. E kerareya wi winenibu da wi yona mibai
sumapamana manako e eya Keyai wi rabinagau upiwagana wi notaga
wirapana da wi e nene bagi supasupai mena idiwana manako ki pokaiya
ka wi iya waunai wadamana ki nana. 14 Nu Mamanuga God e yonai bagi
kawaya wi nidimipi ki pokaiya ka e wi winenibu da wi nu Kaiwawonuga
Iyesu Keriso mete ewapuru e taneya idiwana ki nana. 15 Ki pokere
kowani-yoma, wi nuwaga notaga eyaka mena ragiragi kawaya ubumoi
manako nu yonanuga oka were okamipi bo nu umununugere iwagibi ki
mena wi wadumuri doko idiwoi.
16-17 Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko Mamanuga God
nu nota kwarikwarisinibu ki pokaiya ka e bita ki rikapupu deni mena
nu wadinibu bagi. E puyo nu nene winepupu tapu ki nu notapamana
ade nawanai idiwana ki notai e nu kabuwanibu ade nu maramara
yabarayabara ubumana ki nana ki kasiyarai e nu mete negebu toginiyau
tondau. Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ade Mamanuga God mete kina
karako wi waitanimoto wi nuwaga notaga yadini papara kasiyara negeni
da wi ragiragi kawaya ubumoi yona bagi mena iwogoi ade bera supasupai
mena kwaiwogoi.

Mu apunu Poru nene guriguritagamana ki nana

3 1 Kowaniyoma, nau yona siyarai yau mete suwagani wainapumuri;
Nu naiya wi bamagau baigibi nu Kaiwawo-nuga e yonai wi
kabuwanimpi manako wi e yonai ki diriwai kwaigubu garugaru
mena sumamupu ki maba karako Mamanuga God bameya nu nene
guriguriwagi da nu e yonai iwogomu ki ka iyapana wi maba e yonai ki
diriwai kwaetogomono manako e yonai ki garugaru mena kawayayagisi
kaya-yagisi. 2 Wi kataigau da iyapana dai nu badidi dimaigemei ki yonai
mu eba sumapiyamu ki pokere guriguriwagi da Mamanuga God iyapana
beramaga berokoi ki mu yawatamaga bodapoto da mu eba baitagisi nu
girinimoto.
3 Nu Kaiwawonuga badidi wagubu ki e makeya makeya kwaeyagisi.
E wi eba kamadiniyoto ko e kasiyara negeni manako uburoto Berokoi
Apunai e yawatai bodapoto da e eba baiyagisi wi giriniyoto. 4 Nu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kaiwawonuga pokaiya ka nu wi nene pore eba wainapemei. Nu katainugu da nu badidi nidimipi ki wi makeya makeya kwaiwagamu ade nu mete katainugu da wi notaga eba gogayagisi ko nu iwagibi ki wi mara-mara inako mete kwaiwogoi yamoi.

5 Mamanuga God e wi waitaniyoto ade wi notaga yadini papara da e wi nota kwarikwarisiniyau ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara. Ade e wi waitaniyoto da Keriso yewe wairau giruru maba kobaiya tewena ki maba wi mete inako giruru maba ki kobaiya teteiwogoi yamoi.

Iyapana pa imagei eba idiwana ki nana

6 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e si kasiyarai pokaiya ka nu wi nidimei teyateyama yau kena; Iyapana nima Iyesu sumapiyau ko pa imagei tondau ade nu yona naiya kabuwanimpi ki makeya makeya e eba kwaewagau, iyapana inako ki e diriwai wi eba kwaiwagi. **7-8** Wi kataigau da nu naiya wi mete idiweya ki ka nu eba pa imagei idiweya ko kemora nawaru ka nu nubo idanuga kasiyarawagawa were tepemeya kupemeya idiweya, mibai ka nu eba nuwanugu wi baniga pa kupamana da nu bita wi negemana ki nana. Nu inako kwaigemeya ki maba wi mete inako kwaiwogoi.

9 Nu yona bagi kawaya wi nidimeya kabukabuwa ki pokere wi denai nu bani pa negempena ki ka supasupai. Ko nu nuwanugu wi yabugau badidi kwaigemeya ki wi makeya makeya inako mete kwaigamana ki nana waina-mipi ki pokere nu kasiyarai kawaya upigemeya ko iyapana imagei ragidai mu maba eba idiweya. **10** Nu wi ba-magau idiweya ki nu wi nidimeya teyateyama, iwegemeya ke; 'Iyapana nima upi eba kwaeyogono ki ka e bani mete eba kupono.'

11 Nu yona yau oka pokaiya wi kabuwanimei ki mibai ka nu yona mo wainamipi da wi paunagau ka iyapana dai pa imagei idiwu. Mu mubo ida-mugere eba upitagamu ko mu iyapana yabumugu mu midimaga matakawagau tawa roroneya asusu igida yauda iwu. **12** Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e si kasiyarai pokaiya ka nu karako iyapana ki sisibatamemei da mu mubo idamaga kasiyarayogono upitogomono bani kupomono idiwono.

13 Ko kowaniyoma, wi yonaga ka yau kena; Wi karako bagi supasupai mena kwaiwagamu ki wi midiga eba togayagisi kamadumuri ko wi inako mena kwaiwogoi yamoi.

14-15 Iyapana mosi wi paunagau karako yona yau oka pokaiya tamei ki wainapoto ko makeya makeya eba kwaeyogono ki ka wi e deni mena eba kamadumuri tagararapumuri ko e notai wirawagana ki nana ka wi mara dai e kamadumuri da e paerei badidi kwae-wena ki e wainapoto midimama yadini manako e notai wirayagisi. E ka eba wi iyaraga ko e ka wi iyapanaga mosi ki pokere wi e bameya inako kwaiwagi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Parau siyarai

16 Nu Kaiwawonuga e ka nuwabagi negeyau ki apunai ki pokere nu
nuwa-nugu ka wi badidi kwaiwagamana wainapiyamu ki e maramara
uburono wi toginiyono ade nuwabagi wi nege-yono. Nu Kaiwawonuga e
wi eba kamadiniyoto ko e wi mete ewapuru idiwoi.
17 Nau Poru nau parauni yau nau naubo idanere okapakani. Kaiwa
kaiwa. Nau okani kuduba siyareya ka nau maramara nau sini yau maba
okapakani.
18 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga
Iyesu Keriso e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako
waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi kuduba naigida mena
kataiwagi wetawetara.
Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Simosi

Apunu Poru oka yabiri apunu Simosi nene okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Apunu Simosi e ka munu waunai mosi ki Iyesu sumapupu. E inai ka Diyu ade e mamai ka tawana Gurisi ki apunai. Apunu Simosi e ka apunu Poru e waitapiyawa ewapuru upitagamawa iwa.

Oka yau rabineya ka debai apeya eyaka; Iyesu sumapamawa ragidai mu paunamugu ka iyapana dai ubumpu kabuwa mibai pa mena ki kabuwatagamawa. Mu tagubu da iyapana kaisi idiwono ade eba anikatagisi ki ka mu iya yadini. Oka yau pokaiya ka apunu Poru kabuwa mibai pa mena ki bodapana yonai apunu Simosi sibu.

Yona debai mosi ka Iyesu sumapamawa ragidai badidi maba dibipamana ewapuru idiwana ki yonai. Mu yabiyabiri ragidai badidi maba winetamini upi tageni ki yonai e mete wagubu.

Siyarai ka apunu Poru apunu Simosi e eya badidi maba tondana upiwagana ki yonai e kabuwapupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-2*
Iyesu sumapamawa ragidai mu yonamaga *1:3–3:16*
Apunu Simosi e yonai *4:1–6:21*

---

1 1-2 Nau waretani Simosi, nau waitanibuwani da kau karako Iyesu sumapiyei ki pokere nau gubagani mibai ka kau. Nau mamagi Poru kau okagi yau tonopakani.

Nu iya negeyau apunai Mamanuga God ade nu puyo wadamana nawanai idiwei ki negeyana apunai Keriso Iyesu mete kina ki mu nau winesinimupu sidimupu da nau mu bigabigamaga kwaesugana ki nana tonosinimupu.

Kau paeregi ki denai bita kaubo wadana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena kau wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Keriso

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu mete kina mu karako kau nuwanuwa-nimoto nuwabagi negeni manako waitanimoto da mu kau nene kwae-tagubu ki mibai kau naigida mena katainuwagi wetawetara.

Kabuwa mibai pamena kabuwatagamu ragidai

3 Nau naiya tawana Makedoniya kayasugekeya makeya ka nau kau munanibuwani da kau ika natere Epeso rabineya tondana ki nana suwagu-buwani. Yona ki nau karako kawareya kau ade nidiyakani yau kena; Natere ki rabineya ka iyapana dai bautagubu suma sumatagamu ragidai mu pauna-mugu kabuwa mibai pa mena kabuwa-tagamu ki pokere bera tagamu ragidai ki kau ragiragi kawaya tadeyowa da mu bera ki kamadini. 4 Iyapana ki mu nuwamaga notamaga ka mu mubo kunumaga bo mu mubo ripakwara-kwaramuguma bususumaga ade wensisiyamaga ki kawareya ukwarau ki pokere kau mu tatamatami. Mu kwae-tagamu ki pokaiya ka kira yo kande mena wenawagau ko Mamanuga God e upi ka eba inako. E upi ka suma mena pokaiya. 5 Kau mu tatamatamana ki nana nidiyakani ki mibai ka yau kena; Iyapana gwedewau mu rabinamugu bigi pa mena ade mu nuwamaga notamaga eyaka mena suma mena sumatagamu ragidai ki ka mu mubo rabinamugu wainapomoto da Mamanuga God e yabuiya mu ka baganai. Ade mu rabina-mugu ka nota kwarikwarisi ki notai mete kawayayagisi. 6 Ko iyapana dai ki mu ka iya bagi ki tagararamupu kwako-tagubu yawata kwaiya kayatagubu ki pokere mu karako yona asusu yaba-yababa mena tagamu iwu. 7 Mu nuwa-mugu ubumana iyapana gora kabuwa-tamana ki nana wainapiyamu ko mu yabarayabara ubumu tagamu yona ki mibai ka mu muga eba wainapiyamu popo were tagamu.

8 Nu kuduba katainugu da gora oragai ki kuduba ka bagi mena. Ko nu badidi maba idiwana kwaiwagamana gora wagubu ki nu asusu eba kwaigamu. 9 Ade nu katainugu da gora ki ka eba iyapana bagi kwaetagamu ragidai ki mu nene ko ki ka iyapana kuwakuwai gora raurupiyamu ragidai ki mu nene. Ki ka iyapana Mamanuga God tagararapiyamu bera berokoi ebo ebo kwaetagamu ragidai ki mu nene. Ki ka iyapana Mamanuga God eba notapiyamu ko waira yau gwedegwedei niniyapiyamu diriwai kwaetagamu ragidai ki mu nene. Ki ka naunuma ragidai ki mu nene. 10 Ki ka ridi yo apunu taku maba igida yauda iwu bo didiwa asusu ukwapamu bo apunu e ebo waretai apunu uwarau bo ridi e ebo waretai ridi uwarau ki mu nene. Ki ka iyapana bowa madai wadamana ki nana bera berokoi kwae-tagamu mu kowamuguma weki gwaiya tetamiyamu weketamiyamu ki mu nene. Ki ka iyapana beraberai mu kowa-muguma naritamiyamu ki mu nene. Ade ki ka kabuwa mibai kamadumpu bera kabuwai ebo ebo tagamu kwaetagamu ragidai ki mu nene. 11 Supasupai tanai bagi kawaya apunai Mamanuga God e eya yonai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mibai ki mu kamadumpu. Ko Mamanuga God e nau emisinibu da nau ka baganai ki pokere e nau winesinibu da nau e yonai ki iyapana tadeyana ki nana sidibu.

Apunu Poru Mamanuga God bameya parauwena

12-13 Nau naiya nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu siyekeya siyasiya ade gayagayasugekeya e iyapanaiyoma mete giritamekeya pasutamekeya. Ko Mama-nuga God e nau nuwanuwasinibu ki pokere nau paereni ki e surupupu manako Keriso wagubu da nau baganai ade nau winesinibu e eya kasiyarai tegebu da nau e upi kwaesugana ki nana. E nau bamaneya inako kwaewena ki pokere karako ka nau e paraupakani e si esida tepapakani. Nau naiya badidi kwaesugekeya ki mibai nau niya eba kataineya. Nau notababa tondekeya ade suma eba sumasugekeya, ko Mamanuga God e nau nuwaboyani wainapupu. 14 Nu Kaiwawonuga bagi kawaya nau nene kwaewena. Nau paereni ki denai bita naubo wadana ko ki e deni mena rikapupu manako e puyoi awana taparai maba nau kawarineya kwebu wira nau wadisinibu bagi. Iyesu Keriso pokaiya ka e nota kwarikwarisi ki notai nau tegebu ade e sumapana ki nana ki kasiyarai e nau mete tegebu.

15 Nau yona suwagakani yau ka mibai kawaya iyapana kuduba wainapamana ade mibipamana ki nana; Nu bigi kwaigemei ragidai iya waunai nu nege-yana ki nana ka Keriso Iyesu yewe wairau kawapu. Iyapana kuduba ka bigibigi ko mu paunamugu nau mena ka bigini kawaya esida. 16 Ko Mamanuga God e nau nuwaboyani wainapupu nau wadisinibu bagi ki mibai ka yau kena; Iyapana kuduba mu paunamugu nau mena paereni ka kawaya daganani esida. Ko Iyesu Keriso nau eba emisinibu basarasinibu. Pa mena. E iya waunai tegebu ki pokere iyapana ewa e suma-pomoto iya maramara idiwana kaiwana ki iyai yadini ki ka e nau bamaneya badidi kwaewena ki mu notapomoto manako ki pokaiya ka mu kataitagisi da e mu bamamugu inako mete kwae-yagisi. E midi mu bamamugu mete eba togayagisi. 17 'O Mamanuga, kau ka nu Kaiwawonuga kawaya esida. Nu kau eba eminimei ko kau maramara tondei. Kau bamageya ka po pa mena. Nu Mamanuga God ka kau kiya mena. Kau kasiyaragi ka kawaya ki pokere kau sigi nu maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki mibai.'

18 Gubagani Simosi, Mamanuga God e bonanai wainapiyamu tagamu ragidai naiya mena badidi kau nene tagubu ki yonai kau audagi maba wadi doko manako ki pokaiya kau Keriso nene ragiragi kawaya uburowa upinugowa. Mu kau nene badidi tagubu ki kawareya ka nau oka pokaiya kau kabuwaniyakani yau kena; 19 Kau sumagi ki kau eba kamadi ade kau rabinageya katainugibi wetawetara da Mamanuga God e yabuiya kau ka baganai ki notai kau mete wadi doko. Iyapana dai ki nota inako ki mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tagararamupu ki pokere waka nade kawareya yapu egi supu ki maba ka mu sumamaga inako mete kauwena. 20 Iyapana ki mu paunamugu ka apunu Imeniyasi yo Arekisanda mu inako kwaetagamu. Mu Mamanuga God e si giripiyamu ko mu bera ki kamadamana ki nana ka nau ubupuwani mu midi-maga kwakwarepumaga Berokoi Apunai Seitani e idai rabineya nakata-puwani da e mu giritamana ki nana.

Nu ewapuru mena badidi maba gurigurigamu

2 1 Nau karako yabiri yona yau ragiragi kawaya kau nidiyakani;
Nu sumanuga eyaka mena ragidai kuduba tade da mu ubumana iyapana tawana tawana idiwu ki mu nene guriguri-tagamana ki nana. Mu gwede nene notapiyamu ki nene wi Mamanuga God kabuwapiyoi mu tagawaiwitamaga ubumoi guriguriwogoi. 2 Nu suma sumaigemei ragidai nuwabagi rabineya Mamanuga God nene supasupai bagi kawaya idiwana ki nana ka wi kawa-kawai ragidai ade yabiyabiri ragidai waira yau kawareya ki mu nene mete guriguriwogoi. 3 Wi inako kwaiwogoi ki ka bagi kawaya ade ki pokaiya ka nu Iya Negeyau Apunai Mamanuga God wi eminiyoto manako wi mamamaga yagisi. 4 E nuwaiya ka iyapana kuduba e yonai mibai kawaya ki kataitagamana ade iya waunai mete wadamana ki nana.

5 Mamanuga God e ka eyaka mena. Tawiri ogayawa apunai iyapana kuduba teniyau Mamanuga God mete dibiniyau apunai ki e ka mete eyaka mena. Nu dibiniyau apunai ki ka Keriso Iyesu e eya mena. 6 E ebo bauwagana marai ki makeya mena ka e bauwena nu nene powena manako nu bitanuga kuduba ki e rikapupu. E nu nene powena ki pokaiya ka iyapana kuduba kataitagisi da Mamanuga God e nuwaiya ka iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau iya waunai ki yadini. 7 E nuwaiya inako wainapiyau ki pokere e nau winesinibu ade nau tonosinibu da nau kayasugana iyapana kwaiyanai ragidai e yonai mibai mu tadeyana ade mu kabuwatamana da mu e sumapa-mana ki nana. Nau eba berasugakani ko nau yona mibai mena suwagakani.

8 Gubagani Simosi, nau yona yau mete nidiyani wainapi; Nau nuwaneya iyapana uratana mena tawana tawana Mamanuga God nene idiwu ki mu idamaga bagipomono manako mu rabinamaga eyaka mena kira gagaya pa mena nuwabagi mena rabineya guri-guritogomono idiwono.

9-10 Nau karako ridi mu yonamaga mete suwagani; Ridi gwedewau tagamu da mu Mamanuga God e si tepapiyamu ki ka mu iyapana yabaramugu iya bagi supasupai mena kwaetogomono. Mu iyamaga bagi ki ka mu monagamaga ko eba mu kwakwarepumaga ki monaga-pamana da iyapana monaga ki pokaiya mu emitamana taragatamana ki nana. Mu midimaga tatamai naigida mena umomono ade eba mu debamaga wikupomono monaga kiyabui ebo ebo yodomono bo gwedegwede denimaga kawakawaya inako tepomono monaga-togomono. Pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Apunu ubumoto Mamanuga God e yonai kabuwatogomono ki ka ridi
kerekereretagisi pa idiwono yona mena wainapomono. 12 Nau ridi tatama-
tamakani da mu Mamanuga God e yonai apunu eba kabuwatamono ade
mu apunu watamaga eba yadini ubumono. Mu ka yona mena waina-
pomono pa idiwono, 13 mibai ka Mamanuga God yabiri apunu Adamu
yamanapupu manako ewa ka e ridi Iwi yamanapupu. 14 Berokoi Apunai
Seitani e ka eba yabiri apunu Adamu bameya bauwena e kerareya
wadubu. Pa mena. Yabiri ka e ridi Iwi e bameya bauwena e kerareya
wadubu manako ridi ki paere-pupu Mamanuga God e gorai rauru-pupu.
15 Ko ridi gwedewau Mamanuga God sumapomono bo iyapana nota
kwarikwarisitamono bo Mamanuga God e nene bagi supasupai mena
idiwono bo ade midimama berai eba kwaetogo-mono, ridi inako idiwono
ki ka mu munu wenatamini ki pokaiya ka mu iya mete yadini.

Yabiyabiri ragidai

3 1 Gubagani Simosi, nau karako yona mibai mosi ade suwagani
wainapi; Apunu nima nuwaiya ka suma sumatagamu Mamanuga
God nene dibipiyamu ragidai mu yabiyabirimaga uburana wainapiyau
ki ka e upi bagi kawaya winepupu. 2 Ko apunu upi inako kwaeyogono
ki ka e iyapana kuduba yabumugu bagi supasupai mena kwaeyogono
ade iyapana e bameya berokoi mo eba wainapomoto. E eba
werawerayagisi ade e eba nota baba maba tondono. E naigida notapono
were kwaeyogono. Iyapana dai e bameya daiyo baitagisi ki ka e mu
diriwamaga kwaeyagisi ade e iyapana badidi maba kabuwatamana ki
yawatai mete naigida kataiyagisi. 3 E awana suwakarai eba kuburono
da e yabarai babayagisi ade e eba tayatayabadai ade kirakirai tondono
ko e kwarisiyagisi moyamoyakai maba tondono. E bowa madai nene
eba nota kwarikwarisi-yogono, 4 ade e wainai yo e munuiyoma naigida
mena kwayubatamono da e munuiyoma mu mamamaga ki naigida
mena wiwirapomono ade e umunui yodomono makeya makeya
kwaetogo-mono. 5 Apunu ki e eya wainai yo e eya munuiyoma naigida
eba kwayubatamini ki ka e badidi maba suma sumatagamu ragidai
Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu kwayubatamini?

6 Waunai sumawena apunai eba uburoto upi yau maba yadini
kwaenda Berokoi Apunai Seitani yabara kawa-kawarawagawa manako
Mamanuga God ubupu e kaupupu ki maba ka apunu ki mete yabara
kawakawara-yagisi manako e Berokoi Apunai Seitani maba inako
kauyagisi. 7 E iyai supasupai mena tondono ki ka iyapana suma eba
sumatagamu ragidai e iyai bagi ki empomoto manako e wiwirapomono
ade e werei togomono. Ko e paerepoto ki ka iyapana e waigubapomoto
manako Berokoi Apunai Seitani baiyagisi e kerareya yadini da e yawata
paerepoto kauyagisi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yabiyabiri ragidai mu waitamuguma

8 Yabiyabiri ragidai mu waita-muguma mu mete kina ka iyapana
yabumugu supasupai bagi mena idiwono da iyapana mu wiwiratamono
ade eba mu tenawarimaga ragaragapono. Mu awana ‘waeni’ kawaya
daganani eba kubomoto da mu yabaramaga baba-yagisi ade gwedegwede
kuduba eba taisi teyateyamatogomono bo kapoi-togomono. 9 Mamanuga
God e yonai mibai wekewekei ki mu sumapomoto yadini doko ade mu
muga rabinamugu ka mu wainapomoto wetawetara da Mamanuga God e
yabuiya mu ka supasupai. 10 Apunu mosi e nuwaiya upi yau kwaewagana
wainapiyau ki ka wi naiya e iyai ki naigida mena empumuri wetawetara.
E bagi supasupai mena kwaeyogono empumuri ki ka baganai, wi upi ki e
kwemuri. 11-12 E eba werawera-yagisi ade e eya wainai yo e munuiyoma
ki e naigida mena mu kwayubatamono da mu ewapuru deni deni wiwira
kasiwaratogomono idiwono. 13 Yabi-yabiri ragidai mu waitamuguma upi
bagi supasupai mena inako kwaetogo-mono ki ka iyapana mu emitamini
mu weremaga togomono ade mu simaga tepapomono. Mu yabarayabara
ubumono manako Keriso Iyesu sumapiyamu ki yonai matarau togomono
iwono.

Mamanuga God e yonai wekewekei

14-15 Gubagani Simosi, nau waunitau kau bamageya bausugana kau
eminiyana ki nana wainapakani. Ko gwede mosi nau bodasiniyoto da
nau garugaru ika eba bausugani ki kau oka yau mena iyabapi manako
Mamanuga God nene dibipemei ragidai nu badidi maba idiwana ki
nana ka oka yau kau kabuwaniyoto. Nu ka Maramara Tondau Apunai
Mamanuga God e eya iyapanaiyoma. E yonai mibai ki nu bebeda maba
togipemei. 16 Mama-nuga God e notai wekewekei ki e naiya e ebo mena
notapiyawa tondawa, e notai ki ka kawaya daganani esida. Iyapana
nota ki bera umani siyamana ki yawatai mo pa mena. E yona yau nu
kabuwanibu, wagubu ke;

E ka iyapana kaina nu maba wenawena. Mamanuga God e eya Keyai
mibipupu da e ka mibai. Aneya usi kunumau ki mu e mete emupu.
Tawana tawana kuduba ka iyapana kayatagubu e dimai tagamawa
iwa. Yewe wairau, madega kauwagau madega posiwagau ka
iyapana e sumamupu ko ki eweya ka Mamanuga God e wadubu
tepapupu usi kunumau e eya taneya ade tapu.

Bera tagamu ragidai mu yonamaga

4 1 Mamanuga God e eya Keyai karako matarau nu kabuwaniyau
da mara siyareya ka iyapana dai mu sumamaga kaupomoto
manako wiratagisi keyai beraberai ebo ebo ki mu umunumaga yadini.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Keyai berokoi mu badidi kabuwatamono ki mu makeya makeya mete
kwaetogomono. 2 Kabuwa bera-tagamu ki kerarai ka yau kena; Iyapana
ki mu midimaga pa matakawagau yona bera ebo ebo tagamu. Yawata
supasupai kayatagamana notai naiya mu rabina-mugu kabuwatamiyawa
ki karako mata maba urabu rerewara auwena ki pokere mu badidi
paerepiyamu ki mu muga eba kataimugu. 3 Iyapana ki mu kabuwa-maga
wagau ke; 'Ridi yo apunu anika-tagisi ki ka eba baganai ade nu bani dai
mena kupomu ko dai kaisipomu ki ka supasupai.' Iyapana ki mu inako
tagamu ko nu suma sumaigemei ragidai ki nu yona mibai kataigibi ki
pokere nu mete katainugu da Mamanuga God bani kuduba kiyabui ebo
ebo nu kupamana ki nana yamanapupu. Nu e paraupamu were ewa
bani kuduba kiyabui ebo ebo ki tawiyaigamu kupamu, ko iyapana mosi
eba baiyagisi nu bodaniyoto. 4 Gwedegwede kuduba Mamanuga God
yamanapupu ki ka bagi mena ki pokere nu mo eba keipamu berokoi
siyamu. Ko nu yabiri Mamanuga God paraupamu were ewa bani ki
kupamu, 5 mibai ka Mamanuga God e yonai pokaiya ade nu gurigurinuga
pokaiya ka e gwedegwede kuduba ki wadubu bagi kewowena.

6 Gubagani Simosi, kau nau yonani yau nu sumanuga eyaka mena
ragidai kabuwatamiyowa. Nu keyainuga bani ki kau kiya kupowa ade
kabuwa yonai katainugibi wadibi doko ki kau makeya makeya mete
kwaenugowa. Kau inako kwaenugowa ki kau mibai Keriso Iyesu e
bigabigai apunai. 7 Iyapana mu wensisiyamaga bo mu bususumaga
kororai mibai pa mena tagamu ki kau eba wainapiyowa ko Mamanuga
God nu badidi kwaiwagamana wagubu ki mena kau makeya makeya
kwaenugowa yarowa da kau notagi bebeda maba irawayagisi. 8 Nu
midinuga kwakwarepu-nuga tekatekawagana ki nana yanuwa kwaigemei
ki denai ka maraitau erida, mibai ki ka mara karako nene mena. Ko
nu keyainuga ragiragiwagana ki nana nu nubo wade supasupaigamu ki
denai ka kawaya esida, mibai iya ki ka mara karako nene ade mara ewa
nene mete kina.

9 Nau yona karako suwagubuwani ka mibai kawaya iyapana kuduba
waina-pamana ade deni mena mibipamana ki nana; 10 Maramara Tondau
Apunai Mamanuga God e ka iyapana kuduba, madega kauwagau madega
posiwagau nu Iya Negeyau ki Apunai. Nu gwedewau e sumapemei ki ka e
iya waunai nu negeni. E nuwaiya ka inako wainapiyau ki pokere e puyo
negeyana ki nawanai nu idiwei ade nu e nene ragiragi kawaya upigemei
muya nunumei.

11 Nau karako badidi kabuwani-buwani ki kau makeya makeya
iyapana kabuwatamiyowa tadeyowa teyateyama. 12 Kau ka munu
waunai ki pokere mu ubumoto kau waigubanimoto, tagisi ke; 'Kau ka
nu yabunugu wenanugibi.' Mu inako nidimono ki kau mu yonamaga ki
eba wainapiyowa ko nu sumanuga eyaka mena ragidai mu paunamugu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka kau supasupai mena kwaenugowa, kau yonagi pokaiya, kau iyagi pokaiya, kau nota kwarikwarisigi pokaiya, kau sumagi pokaiya, ade kau paeregi pa mena ki pokaiya. Kau inako kwaenugowa ki ka mu kau eminimoto manako kau kwae-nugei ki maba mu mete inako kwaetogo-mono. 13 Kau eba pa tondowa ko kau maramara iyapana yabaramugu uburowa Mamanuga God e yonai iyabapiyowa, dimanugowa, ade iyapana tadeyowa kabukabuwa. Kau maramara inako kwaenugowa yarowa da nau kau bamageya ika bausugani makeya. 14 Mamanuga God kau keyaigi togipana puyoi negebu ki kau eba basarapi ko puyo ki pokaiya ragiragi kawaya upi-nugowa umowa. Yabiyabiri ragidai naiya ubumpu mu idamaga kau kawari-geya nakamupu kau nene guriguri-tagubu makeya ka mu dai kau ewa badidi maba upinugana Mamanuga God mu kabuwatapu ki sisiyai mu matarau tagubu. Mara ki makeya ka kau puyogi ki mete wadibi ki pokere kau puyo ki karako eba tagararapi, 15 ko maramara kau nuwagi notagi eyaka mena pokaiya keyakeyapiyowa yarowa da kau manamanuwagi manako kau tekatekai kawaya kwaenugei ki iyapana kau eminimoto manako kau weregi togomono. 16 Iyapana paunamugu kau kiya iyagi ki naigida mena empiyowa ade kau badidi kabuwanugei ki kau naigida mena wainapiyowa popo were kabuwanugowa. Kau maramara inako kwaenugowa yarowa ki kau kiya iya wadi ade kau pokagere ka iyapana kau wainaniyamu ragidai ki mu mete iya yadini.

Iyesu sumapiyamu ragidai badidi maba kwayubatamamu

5 1-2 Iyapana magurai ki kau eba nakaritamiyowa bo bonana ragiragi-tamiyowa. Mu ka kau mamagiyoma maba ki pokere mu wiwiratamiyowa giyansu mena tadeyowa. Ridi magurai ki kau kiya inagi kwayubapiyei ki maba mu mete inako kwayubatamiyowa, ade munu waunai yaraga ki kau kiya yowagi-yoma tatagiyoma wiwiratamiyei ki maba mu mete inako wiwiratamiyowa, ade munu waunai onowa ki kau kiya egapugiyoma wiwiratamiyei ki maba mu mete inako wiwiratamiyowa ko eba yabu gedegedetamiyowa.

3 Ridi koborotagubu mu muga mena idiwu ki kau naigida mena mu kwayuba-tamiyowa ade waitatamiyowa. 4 Ko koboro mosi e ebo munuiyoma bo e ataiyoma mete kina ki ka mu ubumono e kwayubapomono. Nu inanuguma mamanuguma kwayubatamamu ki ka Mamanuga God e yabuiya iya bagi supasupai kawaya esida. Nu inanuguma mamanuguma naiya nu kwayubanimpu ki pokere ki denai nu ubumamu mu kwayubatamomu ki ka Mamanuga God e mamamayagisi. 5 Koboro nima e ebo mena tondau ki ka e mibai koborowena. E Mamanuga God e waitapana ki nene mena notapiyau ki pokere maramara kemora nawaru e bameya guriguriwagau tondau. 6 Ko iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nima e ebo midi kwakwarepui mamamapana ki mena wainapiyau ki e keyai ka powena maba.

7 Gubagani, kau iyapana yona yau mete ragiragi tadeyowa teyateyama da mu makeya makeya kwaetogomono ko eba paerepomoto. Mu paerepomoto ki ka kwaenda iyapana baitagisi mu paeremaga ki matarapomoto manako tadeni siyasiya. **8** Iyapana gwedewau mu mubo inamuguma mamamuguma bo mu mubo ewamuguma ki eba kwayubatamiyamu ki ka mu muga sumamaga ki giripiyamu ki pokere mu paeremaga ka kawaya daganani esida. Iyapana suma eba sumatagamu ragidai ki mu paeremaga ka maraitau erida.

9 Ridi mosi apunu eyaka mena uwapu manako koborowena tondawa da magurawena, ridi gwedewau inako idiwu ki mu mena simaga kau okapi. **10** Koboro magurai gwedewau mu muga munumuguma naigida mena kwayuba-tamawa ade karako mete kina upi bagi kawaya inako kwaetagamu yo koboro gwedewau ubumu mu daiyomaga bautagamu ragidai mu diriwamaga kwaetagamu werenatamiyamu yo koboro gwedewau suma sumatagamu ragidai mu bamamugu bagi mena kwaetagamu yo koboro gwedewau nuwasiyasiya nene idiwu ragidai ki mu waitatamiyamu yo koboro gwedewau mu nuwamaga notamaga pokaiya deni mena upi bagi kawaya kwaetagamu da iyapana mu emitamiyamu mu were-maga tagamu, koboro inako kwae-tagamu ki mu mena simaga kau okapi.

11-12 Ko koboro ridi waunai ki mu simaga kau eba okapi. Mu koborotagubu makeya ka mu ewa eba anikatagamana ko Keriso e upi mena kwaetagamana ki nana ki gwaiyabai tagubu. Ko mu eba maguratagubu ki pokere mu ade anika-tagamana wainapomono ki pokaiya ka mu gwaiyaba naiya tagubu ki rauru-pomoto manako Mamanuga God uburoto ki pokaiya e idai gurai mu naurimugu ugwaditamini ragiragi. **13** Mu eba gwaiyaba tagubu ki mena giripomoto ko midi togatoga ade yanuwe teyateyama ki notai mu naiya eba notapamawa ki notai mu rabinamugu mete kawaya-yogono. Ridi inako mu mubo idamugere eba upitagamu ko mu kowamuguma bamamugu midimaga pa matakawagau tawa roroneya igida yauda asusu kupamu iwu manako yona eba tagamana yonai ki mu mete tagamu. **14** Ki pokere nau wainapakani da ridi anika waunai koborotagubu ki ka mu ade anikatagisi munu wenatamini da mu rabinamaga kwarisiyagisi manako mu tawamaga nauwamaga kwayubapomono. Mu inako kwaetogomono ki ka nu iyara-nuguma mu iyamaga supasupai ki empomoto manako nu sinuga berokoi tagamana yawatai kwaenepiyamu ki yawatai mo mu eba bananapomoto. **15** Nau yona yau kau nidiyakani ki mibai ka koboro dai mu ororeya mena yawata supasupai ki tagararamupu manako karako Berokoi Apunai Seitani e eweya kayatagamu. **16** Ridi nima

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

suma sumawagau manako e rakarakaiyoma dai koboro idiwu ki ka e eya uburono mu waitatamono naigida mena kwayubatamono. E eba e kowaiyoma Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai ki mu mena bita ki tageyono. Pa mena. Mu paunamugu ridi dai koboro-tagubu mu mubo mena idiwu ki mu mena ka mu waitatamono.

17 Kau uburi nu sumanuga eyaka mena ragidai yona yau mete tade, nuwagi ke; Yabiyabiri ragidai wi paunagau upitagamu ki mu wi naigida mena wiwiratamiyoi ade mu upimaga ki denai naigida mena mu tageyoi. Mu dai wi nene ragiragi kawaya upitagamu muya nunumu, dimatagamu, ade yona wi kabuwaniyamu. Mu bagi kawaya inako kwaetagamu ki pokere wi mu denimaga mete wadumuri kawaya ki ka baganai. 18 Mibai, Mamanuga God e okai wagubu ke; 'Papa burumakau uratanai wi nene upiyogono ki ka wi e umunui eba umamuri ko e upiwagau ki denai bani mete kwemuri.' Ade oka mosi wagubu ke; 'Upi kwaetagamu ragidai ki ka mu upimaga ki denai mete yadini.'

19 Gubagani, iyapana mosi uburoto yabiyabiri apunai mosi badidi paerepupu ki empupu sisiyai e eya mena yagisi ki kau e yonai ki eba mibipi. Ko iyapana apeya bo apeya eyaka baitagisi e yonai ki kawareya ade tagisi ki kau mu yonamaga ki wainapi. 20 Yabiyabiri apunai mosi paerepoto bigi kwaeyagisi ki kau iyapana yabaramugu e paerei ki matarapi wade supasupapi da e kowaiyoma ki em-pomoto ki ka mu kudu wainapomoto manako e kwaewena siyasiya ki maba mu inako eba kwaetagisi.

21 Mamanuga God yo Keriso Iyesu yo mu aneyamuguma bagi kawaya idiwu ki mu kuduba yabumugu ka nau yona ragiragi kawaya kau nidiyakani yau kena; Nau badidi nidibuwani ki kau makeya makeya kwaenugowa. Kau nuwageya po apunai paere mo kwae-yagisi ki kau eba e paerei ki emani utautapi manako ade iyapana mosi paerepoto ki e paerei matarapi. Kau inako eba kwaenuwagi. Kau nuwagi notagi eyaka mena pokaiya mu ewapuru wade supasupatami.

22 Apunu mosi nuwaiya ka nu Kaiwawonuga e upi mo kwaewagana wainapiyau ki kau naiya e iyai emani popo were ewa kau idagi e kawareya tari e nene gurigurinuwagi mibai ka e paere mo kwaeyagisi ki ka e paerei ki bitai daikere kau mete kawarapi. Kau naigida supasupai mena tondowa da bigi kau eba pasiniyoto.

23 Gubagani, kau romodogi maramara kenkedowagau ki pokere awana kasiga mena eba kuborowa ko awana 'waeni' piri munta mete kawareya kuborowa da makari yo sigira wainapiyei ki kewo-yagisi.

24 Iyapana dai berokoi kwaetagamu ki nu matarau mu emitamemei ki pokere mu iyamaga badidi maba ki nu mete kataigemei. Ko iyapana dai mu ka berokoi weki gwaiya kwaetagamu ki pokere mu iyamaga badidi maba ki nu ewa were kataigamu. 25 Ki maba, iyapana dai karako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bagi kwaetagamu ki nu matarau mu emitamemei ki pokere mu iyamaga bagi ki nu mete kataigemei. Ko iyapana dai mu ka bagi weki gwaiya kwaetagamu ko ki mibai ka ewa matarayagisi.

Bigabiga ragidai mu yonamaga

6 1 Bigabiga ragidai ki ka mu kawakawaimuguma naigida mena wiwiratamono ade mu umunumaga mete yodomono. Mu inako kwaetogo-mono ki ka iyapana mu pokamugere Mamanuga God e si eba giripomoto ade nu kabuwanuga badidi kabuwaigemei ki mu mete eba siyomoto siyasiya. 2 Bigabiga ragidai mu kawakawai-muguma suma mete sumatagamu ki ka bigabiga ragidai ki mu notamaga eba yagisi ke; 'Nau kawaini mete ewapuru Keriso sumapemei ki pokere nau ramata togatoga nene e upi kwaesugoni ki ka baganai.' Mu inako eba notapomono ko mu notamaga yogono ke; 'Nau kawaini mete kina nu sumanuga ka eyaka mena ade nau nuwaneya po eyo ki pokere nau e nene kawaya daganani kwaesugoni muya nunuroni ki ka bagi kawaya.' Mu inako notapomono ki ka mu supasupai mena kwaetogomono.

Nau yona yau nidibuwani ki kau makeya makeya dimanugowa ade iyapana tadeyowa kabukabuwa.

Waira yau gwedegwedei eba nota kwarikwarisipomu

3 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e yonai badidi wagubu ki kuduba mibai ade nu sumanuga pokaiya badidi maba idiwana kabuwanibu ki yonai ka mete supasupai kawaya. Ko iyapana dai baitagisi mu mubo kataimaga pokaiya yona kudubai mosi tagisi, 4 ki kau kataigeya da mu yonamaga ki ka bera ade mu muga pa kawai gisipiyamu yabara kawakawaratagamu were tagamu. Mu ka eba iya bagi ki notai wadumupu ko mu nuwamugu ka yona pa wadamana wenapamana waina-piyamu manako ki pokaiya ka nuwaroro yo kira kasiwara yo yona berokoberoko yo nari kasiwara inako wenawagau. 5 Mu yabaramaga babawena yona mibai naiya wainamupu ki mu notamaga gogawena ki pokere mu karako kira mena tagamu nuwarara tagarara idiwu. Mu wainapiyamu da mu Mamanuga God e upi kwaetogomono ki pokaiya ka mu denai waira yau gwedegwedei pokaiya purapuratagisi. Ko ki pa mena.

6 Nu Mamanuga God e upi kwaigomu ki ka nuwabagi nu rabinanugu posiyagisi siwagapoto ko waira yau gwedegwedei nu tawanuga rabineya posiyagisi siwaga-poto bo pa mena ki ka eba gwedei mete kina. 7 Nu wenaigibi ki ka nu ida kasikasi waira yau kawareya baigibi. Ade nu popoigamu ki ka nu ida kasikasi waira yau kamadamu kaigamu. 8 Ki pokere nu baninuga bo nu midinuga tatamai mete kina ki ka nu nubo denenugu baganai ki kena. 9 Ko iyapana mu mubo purapura-tagamana nene wainapiyamu ki mu notamaga ka gwedegwede ki mena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawareya ukwarau manako denkoe papa wadau ki maba mu notamaga wadubu doko. Nota berokoberoko ebo ebo mu tainitamono notababa tageyono manako mu wiratamini mu iyamaga deni mena giripoto. 10 Nu bowa madai nota kwarikwarisitamemei ki notai ka berokoi ebo ebo kuduba ki kerarai. Iyapana ropani kawaya bowa madai ki poisiyasiyai wainapamawa manako ki pokaiya mu sumamaga kaumupu manako nota ebo ebo bauwena mu rabinamaga giripupu nuwaboya tagebu.

Apunu Simosi e yonai

11 Gubagani Simosi, kau ka Mama-nuga God e iyapanai ki pokere bera yau kuduba ki kau tagararapi. Kau Mama-nuga God e yabuiya bagi supasupai mena kwaenugowa, e mena notapiyowa, e mena sumapiyowa, ade e mena nota kwarikwarisipiyowa. Gwede ragiragi mosi kau bamageya baiyagisi ki kau giruru maba kobaiya tenuwagi manako kwarisinuwagi moyamoyakai maba tondowa iyapana waitatamiyowa. 12 Kau sumagi pokaiya iya maramara tondana kaniyana ki puyoi wadana ki nana nisi kandowa e diriwai garupiyowa. Kau ororeya mena iyapana ropani kawaya mu yabumugu Keriso sumapana e eweya kayanugana ki yonai matarau nuwagibi.

13 Gwedegwede kuduba iya negeyau apunai Mamanuga God yo Iyesu Keriso ki naiya apunu Pontiyasi Pairasi e yabareya ubupu yona bagi supasupai mena wagubu, ki mu yabumugu ka nau karako kau ragiragi kawaya nidiyakani yau kena; 14 Mamanuga God e nuwaiya kau badidi kwaenugana nidibu ki kau eba paerepi kwaenda iyapana kau sigi berokoi tagisi. E badidi nidibu waina-pipi ki kau makeya makeya bagi supa-supai mena kwaenugowa yarowa da nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso ade wira-yagisi baiyagisi makeya. 15 E wirawagana bauwagana marai ki ka Mamanuga God e ebo nuwaiya winepupu tapu. E mena ka bagi kawaya ade e mena ka Kaiwawo. E ka kaiwawo ragidai kuduba mu Kaiwawomaga ade kawakawai ragidai kuduba mete kina mu Kawaimaga. 16 E mena maramara tondau ade e mena bameya ka tanai kasiyarai kawaya, ki pokere iyapana kaina nu kwaitana mosi e tanai ki bameya eba baigamu. Iyapana kaina mu yabumugere e eba emupu ade karako mete kina nu yabunugere e eba empemei. E mena si nu maramara tepapomu. E mena kasiyarai ka mara-mara tondono kaniyono ko eba kewo-yagisi. Ki mibai.

17 Gubagani Simosi, nau yona mosi ka nidiyani ka yau kena; Kau waira yau kawareya purapuratagubu ragidai mu ragiragi kawaya tade, nuwagi ke; ‘Wi waira yau gwedegwedei pokaiya eba yabara kawakawaraiwogoi ade wi nuwaga notaga wi gwedegwedega ki kawareya eba ukworono mibai ka waira yau e gwedegwedei ka mara mosi uburono ko mara mosi ade gogayagisi. Wi nuwaga notaga Mamanuga God e mena bameya tondono mibai ka yewe waira kawareya nu badidi kupamana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mamamaigamana ki gwedegwedei ka e mena nu denenugu denenugu negeyau.' 18 Kau yona yau mu mete tade, nuwagi ke; 'Naigida mena idiwoi upi marai kawai bagi mena kwaiwogoi ade wi gwedegwedega eba gwandagiwogoi ko imagei ragidai mu mete waitatamiyoi. 19 Wi inako idiwoi ki ka wi puyoga kunumau wi nawanaga tondau ki kawayayogono yarono manako mara yabaranugu tondau ade ewa ka wi puyoga ki bebeda maba ragiragi kawaya uburono da wi bebeda maba ki kawareya wi iyaga tawai wadumuri. Iya wadu-muri doko ki ka iya mibai maramara idiwana kaiwana ki iyai.'

20 Gubagani Simosi, Mamanuga God kau eminibu da kau ka baganai ki pokere e gwede upi negebu ki kau eba kamadi ko naigida mena kwayuba-piyowa wadi doko yarowa. Iyapana notababa yonai asusu yabayababa tagamu mu bani wainapiyamu da mu katai wadumupu. Ko ki pa mena. Mu katai eba wadumupu. Mu yonamaga ka mibai pa mena ki pokere kau wenagugi mena wainapi kamadi. 21 Iyapana dai mu muga kataimaga wadumpu suma-piyamu ki pokere suma mibai ki yawatai mu paeremupu kwakotagubu yawata kwaiya kayatagamu.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 SIMOSI

Apunu Poru oka siyarai apunu Simosi nene okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau rabineya ka apunu Poru e waitapiyawa apunai Simosi e yonai okapupu. E waretai ki giruru maba kobaiya kaniyawa ki e eba kamadana ko e upi ragiragi kawaya kwaewagana ki nana ka e oka yau pokaiya e togipiyawa kasiyara kweyawa.

Iyapana yona pa wadamana wenapamana yonai tagamawa ragidai ki mu yonamaga ka apunu Simosi eba wainapono mibai ka yona ki pokaiya ka yanuwe kira kasiwara ade nuwarara tagarara wenawagau.

Apunu Poru e badidi maba tondawa upiwagawa ki maba ka apunu Simosi e mete inako tondana upiwagana ki nana.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-2*
Apunu Simosi e werei wagubu *1:3–2:13*
Kabuwa yonai *2:14–4:5*
Apunu Poru e eya yonai *4:6-18*
Parau siyarai *4:19-22*

---

1 1-2 Nau gubagani Simosi. Nau nuwaneya po kau ki pokere nau Poru oka yau karako kau nene oka-pakani. Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere e nau winesinibu manako tonosinibu. E naiya mena gwaiyabawena da nu Keriso Iyesu pokaiya iya wadamana ki nana. Nau iya yonai ki iyapana tadeyana ki nana ka e nau winesinibu upi yau tegebu.

Kau paeregi ki denai bita kaubo wadana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena kau wadinibu bagi. Ko e ade nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu mete kina karako kau nuwanuwanimoto nuwabagi negeni manako waitanimoto da mu kau nene badidi kwaetagubu ki mibai kau naigida mena katainuwagi wetawetara.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Poru apunu Simosi paraupupu

3 Nau ripakwarakwaraniyoma naiya Mamanuga God e upi badidi
maba kwaetagamawa ki maba nau mete kina inako kwaesugakani. Nau
rabinaneya wainapakani da Mamanuga God e yabuiya nau ka baganai
ki pokere nau maramara e upi kwaesugakani kau notaniyakani ade
Mamanuga God bameya kemora nawaru kau nene paraupakani ade kau
nene guriguri-sugakani. 4 Nau naiya kau kamadini-buwani ki makeya
kau nau yadini kipi eminibuwani ki nau notani eba goga-wena ki
pokere karako ka nau nuwaneya po kau ade eminiyana ki nana waina-
pakani. Nu ade empepeigamu ki nau mamama kawaya ade wainapani.
5 Kau sumagi ragiragi kawaya tondei ki nau eba notagogapuwani. Kau
inagi Yunesi yo kau atagi ridai Rousi mu Keriso deni mena ragiragi
kawaya sumapamawa ki maba kau karako e inako mete suma-piyei
wainapakani. 6 Ki pokere gubagani, nau nidiyani wainapi; Naiya nau
idani kau kawarigeya tapuwani gurigurini-buwani ki makeya Mamanuga
God kau puyogi negebu, puyo ki kau maramara wadi doko mata maba
puwakakapiyowa da beuyogono ko eba popi. 7 Mamanuga God e eya
Keyai nu negebu ki ka eba nu notanuga kauwagana kudu wainapa-
mana ki nana. Pa mena. Nu kasiyara wainapamana nu kowanuguma
nota kwarikwarisitamana ade nu rabinanuga pakarawagana naigida
notapamana were kwaigamana ki keyai e nu negebu.

8 Nu Kaiwawonuga e yonai badidi katainugibi ki kau uburowa iyapana
yabaramugu dimanugowa ko midimama eba wadiniyoto. Ade nau karako
nu Kaiwawonuga e pokaiya diburasugu-buwani sisiyai togomono ki
nene kau mete eba midimamanugowa. Mama-nuga God e kasiyarai kau
negeyau ki pokaiya kau ragiragi kawaya nau mete ewapuru ubumomu
Keriso e yonai bagi kawaya ki nene makarigomu ade muya nunumomu.
9 Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere bita
nu nubo wadamana ki e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi. E nu
iyanibu ade nu winenibu da nu e nene mena idiwana ki nana. Ko ki ka
eba nu gwede bagi mosi e nene kwaigibi ki denai e inako kwaewena. Pa
mena. E kunuma yo waira eba yamanapupu ki makeya ka e ebo mena
notapupu da e aita ewa Keriso Iyesu pokaiya nu bita-nuga ki rikapoto
deni mena nu wadiniyoto bagi. 10 Karako ka nu Iya Negeyana Apunai
Keriso Iyesu bauwena. Po kasiyarai ki e raurupupu kewowena manako nu
eba popoigamana ko mara-mara idiwana kaiwana ki iyai ka e yonai bagi
kawaya ki pokaiya wadubu matara nu kabuwanibu. 11 Mamanuga God
e nau winesinibu da nau e yonai bagi kawaya ki iyapana tadeyana ade
kabuwatamana ki nana nau tonosinibu.

12 Nau e yonai ki suwegekeya ki pokere iyapana dai nau bita makari
ade nuwaboya mete tegeyamu. Ko bita ki pokaiya ka nau kudu bo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

midimama mo eba wainapakani ko nau kawareya kawareya uburakani yona ki kawareya dimasugakani. Nau nima sumapakani ki e nau kataipuwani kewowena ade nau mete kataineya da e kasiyarai ka kawaya daganani esida. E nau emisinibu da nau baganai ki pokere e nau wine-sinibu upi yau tegebu. Ko upi ki e eya kwayubapono yarono da e marai bai-yagisi ki makeya kewoyagisi.

13 Nau yona mibai nidiyekeya ade kau badidi upinugana kabuwaniyekeya, kabuwa ki kau wadi doko manako iyapana kuduba makeya makeya inako kabuwatamiyowa. Kau Keriso Iyesu e naureya tondei ki pokere e mena suma-piyowa ade e iyapanaiyoma mete nota kwarikwarisitamiyowa. 14 Mamanuga God e eminibu da kau ka baganai ade e kau winenibu e yonai bagi kawaya iyapana tadeyana ki nana ki puyoi kau mete negebu. E eya Keyai Tanai Bagi Kawaya nu rabinanugu tondau ki kasiyarai pokaiya ka kau puyo ki naigida mena kwayubapiyowa.

15 Gubagani Simosi, kau kataigeya da tawana Aisiya ragidai apunu Paigerasi yo apunu Emogenesi mete kina ki mu kuduba nau tagararasinimupu.

16 Nau nuwaneya ka Mamanuga God uburoto apunu Onesiporo e iyapana-iyoma mu nuwaboyamaga wainapoto waditamini bagi, mibai ka apunu ki e maramara nau waitasiniyawa nau bitani wadawa tekateka ade kasiyara nau mete tegeyawa. Nau diburasugubuwani ki sisiyai tagubu wainapupu ki e nau bamaneya eba midimamawena, 17 ko e natere Roumi bauwena ki ka e nau kwaeneni kwaewagawa umawa da nau bananasinibu. 18 Kau mete kataigeya da nau natere Epeso rabineya tondekeya ki makeya ka e nau nene kawaya daganani kwaewagawa. Ki pokere nu Kaiwawo-nuga e marai baiyagisi makeya ki ka nau nuwaneya e uburoto apunu Onesiporo e nuwaboyai mete wainapoto.

2 1 Gubagani, kau ka Keriso Iyesu e naureya tondei. Kau paeregi ki denai bita kaubo wadana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena kau wadinibu bagi puyo negebu ki pokere puyo ki kasiyarai pokaiya kau karako e nene ragiragi kawaya uburowa.

2 Nau iyapana ropani kawaya mu yabumugu dima-sugekeya emisiniyeya nau yona badidi suwegekeya ki kau wadi doko manako kayanuwagi iyapana dai emitamiyei da mu ka baganai ade mu kowamuguma tademana kabukabuwa ki mu mete baganai, iyapana ki kau yona yau tade da mu mete kayatagisi mu mubo kowa-muguma tademono kabukabuwa iwono.

3 Piyara ragidai ragiragi kawaya ubumu ki maba ka nu mete kina Keriso Iyesu e nene ubumei ade e nene makarigemei muya nunumei. Ko ki maba ka kau mete kina uburowa e nene makarinugowa muya nunurowa ko eba midi togatoga nene kwaenugowa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Nau keyakeyai dai kau kabuwa-niyani wainapi; Piyara apunai eba e
ebo nuwaiya wainapiyau ki kwaeyogono umono. Pa mena. Piyara ragidai
mu mubo upimaga ki mena e kwaeyogono manako piyara ragidai mu
kawaimaga e empoto e mamamai yagisi.
5 Ade apunu mosi yanuwa rabineya garupana wainapiyau ki ka e
yanuwa gorai ki makeya makeya kwaeyagisi. E gora ki makeya eba
kwaeyogono ki ka e bani garupoto yabiri baiyagisi ko e denai eba yadini.
6 Ade iyapana nima e kokoreya upiyogono da maura marai baiyagisi ki
ka e eya yabiri bani ki tepoto kupoto.
7 Nau yona yau nidibuwani ki kau naigida mena wainapiyowa manako
nu Kaiwawonuga kau waitaniyoto da nau badidi kabuwanibuwani ki
mibai kuduba kau naigida mena katainuwagi.
8 Kau maramara Iyesu Keriso nota-piyowa. E powena ko e ade
iyawena kipu ubupu. E ka oragai apunai Dewida e momai. Nau yona
bagi kawaya dima-sugakani yau ka e yonai. 9 Yona ki pokaiya ka mu
nau kuwa apunai maba wadisinimupu umasinimupu dokodoko makari
tegeyamu. Ko Mamanuga God e yonai ki mu eba umamupu dokodoko.
Pa mena. 10 Mamanuga God e iyapanai-yoma winetapu ragidai mu iya
waunai Keriso Iyesu pokaiya wadamana ade e taneya e kasiyarai pokaiya
maramara idiwana ki nana ka nau mu nene karako bita makari ade
nuwaboya ebo ebo yau bananapakani giruru maba kobaiya tesugakani.
11 Nu wainapamana ade suma-pamana yonai mibai ka yau kena;
‘E powena ki maba nu e mete inako popoigamu ki ka nu aita ewa e
tondau ki maba nu mete inako iyaigamu e mete idiwomu.
12 Nu e nene giruru maba kobaiya teteigamu ki ka aita ewa nu e mete
ubumamu kaiwawo upi kwaigomu. Nu karako iwagamu bodaboda
da nu eba katainugu eyo ki ka aita ewa e mete kina nu inako
nidini.
13 Ko nu gwaiyabaigibi ki mibai eba kwaigamu ko paerepamu ki ka
e gwaiyabawena ki e eba paerepoto ko mibai mena kwaeyagisi.
E naiya gwaiyabawena wagubu ki e eba kamadini mibai ka e
bameya ka bera mo pa mena.’

Mamanuga God nu upinuga mibipana ki yonai

14 Gubagani, kau iyapanagiyoma yona yau mete ragiragi kawaya tade,
nuwagi ke; ‘Wi Mamanuga God e yabuiya idiwu ki pokere wi yona pa
wadamana wenapamana yonai ki wi eba iwogoi kwaenda ki pokaiya
kira kasiwara wenayagisi. Wi inako kwaiwogoi ki pokaiya ka gwede bagi
mosi eba wenayagisi ade iyapana wi yonaga ki wainapomono ragidai mu
iyamaga ki mete giriyagisi.’
15 Gubagani, kau uburi Mamanuga God e upi negebu ki naigida mena
kwaenugowa ade e yonai mibai ki supasupai mena kabuwanugowa ki ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewa midimama kau eba wadiniyoto. Kau kaubo wainapiyei da baganai
ki makeya mena kwaenugowa ki ka Mama-nuga God kau eminiyoto
yagisi da kau ka baganai. 16 Iyapana waira yau yonai mibai pa mena
ki kawareya deni deni tagamu ragidai ki mu yonamaga ki kau eba
wainapiyowa. Mu tagamu ki pokaiya ka mu iyapana waratamiyamu
yawata kwaiya kayatagamu ko Mama-nuga God e deneya ki mu eba kaya-
tagamu. 17 Mu yonamaga ka kwata pokesi iyapana mideya kawayawagau
yarau ki maba iyapana giritamiyau. Yona inako tagamu ragidai mu
pauna-mugu ka apunu Aimaniyasi yo apunu Pairitasi mete kina inako
kwaetagamu. 18 Mu apeya yawata supasupai kama-dumpu karako bera
yau tagamu ke; 'Popotagubu ragidai ororeya mena iyatagubu kimpu
ubumpu ki pokere nu iyaiya idiwei ragidai popoigamu ki ka nu ewa eba
iyaigamu kimamu ubu-mamu.' Mu inako tagamu ki pokaiya ka suma
sumatagamu ragidai dai mu sumamaga nusuruwena. 19 Ko Mama-nuga
God e ororeya mena wowo bebedai kaupupu ragiragi kawaya uburau.
Iyapana bebeda ki nukepomoto ko e eba geyageyayagisi. Bebeda ki
naureya ka Mamanuga God oka yau okapupu; 'Nau iyapananiyoma
nau nene idiwu ki mu eyaka eyaka nau niya kataineya.' Ade e oka yau
mete okapupu; 'Iyapana nima wagau da e ka nau nene ki ka e eya iyai
wirapoto e berai berokoi kuduba kamadini.'

20 Iyapana kawai mosi e tawai rabineya ka kebari yo kurari yo yogo
yo kapa yo karakara inako ropani kawaya uburau. Gwedegwede dai ka
poraga nene ko dai ka pa yabayababa uburau. Gwedegwede ki dai ka
mu bowa yama-yamai pokaiya yamanatampu, dai ka mu ripa pokaiya
kaitetampu ade dai ka mu nimadi pokaiya pasitampu. 21 Tawa rabineya
gwedegwede dai bagi ade dai berokoi ki maba ka iyapana nima e ebo
idai kerarai rikapoto ade berokoi kuduba kamadini ki ka e gwedegwede
bagi yamayamai ki maba. Nu Kaiwawonuga uburoto e winepoto upi
bagi mena kweyoto manako e upi bagi ebo ebo ki mena kwaeyogono
tondono. 22 Ki pokere gubagani, onowa yaraga kwakwarepu-maga
tainitamiyau poisiyasiyai waina-piyamu ki maba kau inako eba kwae-
nugowa. Nota berokoi inako baiyagisi kau taininiyono ki kau nota ki
weupi kwenupi manako iyapana gwedewau mu nuwamaga notamaga
supasupai Mama-nuga God bameya waita nene guriguri-tagamu ragidai
ki mu mete dibipumuri ewapuru mena upiwogoi. Iya supasupai mena
kwaenugana ki mena notai kau notapiyowa, suma mena sumanugowa,
nota kwarikwarisi ki notai wainapiyowa, ade nuwabagi rabineya mena
tondowa. 23 Ko iyapana yona mibai pa mena notababa yonai tagamu
ragidai ki mu yonamaga kau eba wainapiyowa. Kau kataigeya da mu
yonamaga ki pokaiya ka kira kasiwara ade bonana ragiragi wenawagau.
24 Nu Kaiwawonuga e bigabigaiyoma mu ka kira yonai eba togomono
ko mu iyapana bamamugu bagi mena kwaetogomono ade Mama-

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuga God e yonai supasupai mena kabuwatogomono. Iyapana dai mu yonamaga garugaru eba wainapomoto ki ka mu midimaga eba togayagisi ko kawareya mu ade kabuwatamono. 25 Iyapana dai mu bonana ragiragitamini ki ka mu denai mu eba giritamini ko giyansu mena mu kabuwatamono wade supasupatamono, mibai ka ewa marai mosi ka Mamanuga God bani iyapana ki waitatamini da mu notamaga wirayagisi manako mu yona mibai kataitagisi. 26 Mu notamaga wirayagisi ki ka Berokoi Apunai Seitani e denkoi maba waditapu doko ki purupuruyagisi manako mu baitagisi kayatagisi. Naiya ka Berokoi Apunai e notai mu umatapu dokodoko da e nuwaiya badidi ki mena mu makeya makeya kwaetagamawa. Ko mu nota-maga wirayagisi ki ka nota oragai ki kewoyagisi.

Mara siyareya ka iyapana Mamanuga God tagararapomoto

3 1 Gubagani, nau yona yau suwagani ki kau naigida mena wainapi;
Mara siyareya ka bera berokoi ki notai kawayayagisi. 2 Mara ki makeya ka iyapana mu mubo nene mena waina-pomono, kapoitogomono, bowa madai ki poisiyasiyai wainapomono, yabara kawakawaratogomono, mu mubo simaga tepapomono, deni deni kira kasiwaratogomono, mu inamuguma mamamuguma umunumaga kwenu-pomono, ade iyapana mu waitatamono ki ka denai mu eba parautamini. Mama-nuga God e nene bagi supasupai idiwana ki notai mu eba wainapomono, 3 ade mu kowamuguma eba nota kwari-kwarisitamono. Iyapana berokoi mu bamamugu kwaetagisi ki ka mu berokoi ki eba notagogapomoto ko mu yanuwe-togomono. Mu naigida eba notapomono were kwaetogomono ko mu rabinamaga gayagayayogono kiratogomono idiwono. Iya bagi ki mu berokoi siyomono, 4 ade mu umunumaga pokaiya ka mu bani yowatata togomono ko mu rabinamugu ka mu yogo tagamana wainapomono. Mu notamaga garugaru mena wirayagisi berokoi kwaetagamana ki notai mena notapomono. Mu kawai gisipomono ade mu muga midimaga tainitamiyau ki poisiyasiyai wainapomono ko mu Mamanuga God eba nota kwarikwarisi-pomono. 5 Mu ka midimaga pa mataka-wagau ragidai. Mu umunumaga pokaiya ka mu togomono ke; ‘Nu ka Mamanuga e upi kwaigemei ragidai.’ Mu inako togomono ko mu mibimaga ka pa mena. Mamanuga God e kasiyarai ki mu eba kataimugu. Iyapana gwedewau inako tagamu kwaetagamu ragidai ki kau kamaditami mu mete eba idiwoi.

6 Iyapana ki dai tawa tawa kaya-tagamu ridi notamaga eba pakarawena ki beratamiyamu mu rabinamaga wira-piyamu iwu. Ridi ki mu mubo paere-maga naiya kwaetagamawa ki bitai wadamana kudeya maramara nota-piyamu ko nota berokoi ebo ebo taini-tamiyau ki mu mete kwaetagamana wainapiyamu. 7 Mu yawata supasupai kataitagamana ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaenei kwaetagamu ko yona mibai ki mu kwaitana eba bananapomoto.
8 Takari kawaya apunu apeya Diyanesi yo Diyambesi oragai apunai Mosisi
e yonai bodabodapamawa ki maba ka iyapana ridi beratamiyamu ragidai
ki yona mibai mete bodaboda-pomoto. Iyapana ki mu yabaramaga
babawena. Mu umunumugere tagamu da mu suma sumatagamu ko ki pa
mena mibai ka mu ororeya mena paeremupu mu sumamaga kaumupu.
9 Ko mu notamaga ki eba kawayayagisi kaya-yagisi wainapakani, mibai
ka iyapana kuduba mu emitamini ki ka mu garugaru kataitagisi da mu ka
notababa ragidai. Oragai ragidai Diyanesi yo Diyambesi mu bamamugu
badidi wenawena ki maba mu bamamugu inako mete wenayagisi.

Apunu Simosi badidi maba tondana ki yonai

10-11 Gubagani, nau badidi suwege-keya bo kwaesugekeya ki kuduba
kau emisiniyeya. Nau iyapana badidi tadeyekeya kabukabuwa ki kau
kataigeya ade nau niya iyani badidi wainapekeya umekeya ki kau
mete kataigeya. Nau eba diriwadiriwa kwae-sugekeya ko nau nota
kwarikwarisi ki notai mena notapekeya sumasugekeya tondekeya.
Iyapana bita yo midi makari ade nuwaboya nau tegemawa ki ka nau
upini eba kamadubuwani ko nau giruru maba kobaiya tesugekeya.
Natere Antiyoka rabineya, natere Aikoniyamu rabineya ade natere Rusira
rabineya mete kina iyapana badidi maba nau girisinimawa pasusinimawa
nuwaboya kawaya daganani nau tegemawa ki kuduba kau kataigeya. Nau
bita makari ade nuwaboya bananapuwani ko nu Kaiwawonuga maramara
nau waitasini-yawa iyapana mu idamaga rabineya tondekeya ki taorotapu
nau wadisinibu paere.
12 Nau yona mibai mosi kau ade nidiyani wainapi; Iyapana gwedewau
bagi supasupai mena Keriso Iyesu e naureya idiwana wainapiyamu ki ka
iyapana ubumono mu giritamono pasutamono bita makari ade nuwaboya
mu mete tagemono. **13** Ko bera ragidai yo midimaga pa matakawagau
ragidai mu bigimaga ka kawayayogono yarono. Mu iyapana beratamono
mu kerapu-mugu waditamono ade mu muga mete kerapu wadewade
kasiwaratogomono.
14 Ko gubagani, kau yona mibai katainugibi sumapipi ki kau deni
mena wadi doko yarowa ko eba kamadi. Iyapana gwedewau yona mibai
kau kabuwanimupu ragidai ki kau kataigeya. **15** Kau munugeya tondeya
yabedeya da karako ki kau Mamanuga God e yonai bagi kawaya naiya
takari kawaya okamupu ki kuduba kau wainapipi katainugibi. Oka ki
pokaiya ka nu kataigibi da nu Keriso Iyesu sumapamu ki mena pokaiya
ka nu iya waunai yadamu. Ko ki kuduba kau katainugibi kewowena.
16 Mamanuga God e yonai ki e ebo Keyai pokaiya iyapana kabuwa-tapu
makeya makeya okamupu, oka ki kasiyarai ka kawaya. Oka ki pokaiya ka
Mamanuga God nu yona mibai kabuwa-niyoto, nu paerenuga matarapoto,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nu wade supasupaniyoto, ade iya naigida supasupai idiwana ki yawatai
nu mete kabuwaniyoto. 17Iyapana nima Mama-nuga God e upi bagi
kawaya ebo ebo kwaewagana wainapiyau ki ka e Mamanuga God e yonai
okamupu ki pokaiya upi ki kwaewagana kasiyarai ade katai kuduba mete
yadini.

4 1Mamanuga God ade Iyesu Keriso mete kina ki e idai gurai
popotagubu ragidai ade iyaiya idiwei ragidai nu kuduba naurinugu
ugwadiniyana ragiragi apunai ki mu yabumugu ka nau Keriso ade
bauwagana nu teniyana da nu e gari rabineya e kasiyarai pokaiya
idiwana ki nana yona ragiragi kawaya yau kau nidiyakani;

2Kau Mamanuga God e yonai dimanugowa iyapana tadeyowa. Mu kau
wainanimoto bani, pa mena bani, ko ki ka eba gwedei mete kina, kau
dimanugowa. Mu paerepiyamu ki kau mu waditamiyowa supasupa. Mu
berokoi kwaetagamu ki kau mu sisiba-tamiyowa. Mu bagi kwaetagamu
ki kau mu togitamiyowa kasiyara tageyowa. Mu kau yonagi ki garugaru
eba waina-pomoto ki kau kwarisinuwagi kawareya kawareya mu ade
tadeyowa ko kau midigi eba togayogono. 3Mara yabadau da iyapana
kabuwa mibai eba waina-pamana wainapomoto. Mu mubo rabinamugu
tainitamiyau ki mena kwaetagamana wainapomono ade kabuwa yonai
ki mu mubo nuwamugu wainapamana wainapiyamu ki mena diriwai
kwaetogomono. Kabuwa ragidai gwedewau mu kabuwamaga iyapana
ki mu notamaga mete eyaka mena ragidai ki mu mena diriwamaga mu
kwaetogo-mono kwaenemaga iwono. 4Mu yona mibai tagararapomoto
manako mubo bususumaga bo wensisiyamaga mibai pa mena kororai
ki mena kawareya togomono iwono. 5Ko gubagani, mara bagi bo mara
berokoi ki kau maramara naigida mena notapiyowa wetawetara were
upinugowa. Kau ka Mamanuga God e bigabigai apunai ki pokere bita
makari ade nuwaboya kau bamageya baiyogono ki kau giruru maba
kobaiya tenugowa ade kau upigi ki kuduba paunau mo eba kamadi ko
yona bagi kawaya ki mena dimanugowa umowa.

6Ko nau niya yonani ka yau kena; Mu Mamanuga God nene papa
naumu puyo pasumu ki maba ka nau waina-pakani da nau niya iyani
waunitau puyo ki maba tarani. 7Mamanuga God nau upi tegebu ki nau
paunau eba kamadu-buwani ko nau upi ki kuduba kewo-puwani. E nau
badidi sidibu ki kuduba nau wadubuwani doko garupekeya da karako
katamuru bausugubuwani. Nau sumani e bameya ki nau eba kamadu-
buwani, 8ki pokere e nau apunu bagi supasupai sidibu ade nau puyoni ki
e nau nawanani tapu tondau. Nu Kaiwawonuga e ka supasupai mena e
idai gurai nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi ki apunai ki pokere e eya
bauwagana marai baiyagisi ki ka e uburoto puyo ki nau tegeni. Ko e eba
nau mena puyo ki tegeni ko iyapana gwedewau mu nuwamugu po e bau-
wagana empamana nawanai idiwu ki mu e puyo ki mete tageni.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Poru e eya gwedegwedei

9 Gubagani, kau garugaru mena kau yawatagi kwaenepi nau
bamaneya yewe baunuwagi. 10 Apunu Demasi waira yau iyai nota
kwarikwarisipiyawa ki pokere e nau kamadisinibu natere Tesaronika
kayawena. Apunu Kereseni tawana Garasiya kayawena ade apunu Taitosi
tawana Daramasiya kayawena, 11 ko apunu Ruki e mena nau mete yewe
idiwei. Kau yabodowa ki kau apunu Maki mete bananapi kebomuri
da e nau waitasiniyoto wade tekatekasiniyoto. 12 Nau apunu Takikasi
tonopuwani natere Epeso kayawena. 13 Nau nusuru tatamai natere
Torowasi rabineya apunu Kapasi bameya tapuwani ki wi mete wadumuri
ade nau bukani mete tepumuri. Nau nuwaneya po bukai papa kwakwarai
pokaiya yamanatampu ki wi mete tepumuri.

14 Kirama yamanawagau apunai Arekisanda e kawaya daganani
nau girisinibu pasusinibu. E nau bamaneya kwaewena ki denai ka nu
Kaiwawonuga e mena kwaeyagisi. 15 Nu yonanuga ki e ragiragi kawaya
bodabodapiyawa ki pokere kau mete kina e naigida mena empiyowa ade
kau kaubo kwayubagi mete kwaenugowa.

16 Kawakawai ragidai yabiri nau sidimawa wirawira ki makeya ka
iyapana mosi nau taganeya eba ubupu nau taububarani purupupu. Mu
kuduba nau kamadisinimupu kayatagubu. 'O Mamai, mu badidi paeremupu
ki kau notagogapi ko eba notapiyowa.' 17 Ko nau Kaiwa-woni e nau eba
kamadisinibu. E nau togisiniyawa kasiyara tegeyawa ki pokere nau e
yonai bagi kawaya ragiragi kawaya iyapana kwaiyanai ragidai kuduba
wainapamana ki nana dimasuge-keya. Iyapana nau susinimana po waina-
pamawa ko Mamanuga God nau barani wadubu manako nau mu idamaga
rabineya tondekeya ki taorotapu nau wadisinibu paere. 18 Nau kataineya
da berokoi kuduba ebo ebo nau bamaneya ewa baiyagisi ki ka Mamanuga
God nau eba kamadisiniyoto ko e uburoto nau kwayubasiniyoto iya tegeni
manako wadisiniyoto kunumau e gari rabineya tamusiniyoto mete idiwomu.

'O Mamai, kau mena ka tanai apunai. Karako ade aita ewa ka nu
maramara kau sigi esida mena tepapomu. Ki mibai.'

Parau siyarai

19 Ridi Pirisira e nobomoi Akwira mete kina ade apunu Onesiporo e
iyapanaiyoma mete kina nau mu kuduba parautamakani. 20 Apunu Erastasi
e natere Korini rabineya tondau ade apunu Toropimasi ki e nau mibi sigirai
natere Mairitasi rabineya kamadubuwani. 21 Gubagani, kau yawatagi
garugaru mena kwaenepi yewe baunuwagi were ewa nusuru marai baiyagisi.

Apunu Eburusi yo apunu Pudesi yo apunu Rinusi yo ridi Karaudiya
ade Iyesu sumapiyamu ragidai dai yewe mete idiwei ki mu kuduba kau
parauniyamu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Nu Kaiwawonuga kau keyaigi yadini bagi kasiyara negeni.
Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi.
Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

TAITOSI

Apunu Poru e okai apunu Taitosi bameya okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Apunu Taitosi e ka kwaiyanai apunai mosi ko e Iyesu sumapupu ade apunu Poru waita-piyawa e mete ewapuru upitagamawa iwa. Poru apunu ki tawana Kurisi rabineya kamadubu da e Iyesu sumapamawa ragidai ika idiwa ki mu tadeyana kabukabuwa ki nana.

Oka yau rabineya ka apunu Poru yabiyabiri ragidai badidi maba idiwana ki yonai wagubu. E apunu Taitosi uburana iyapana badidi maba kabuwatamana ki yonai wagubu ade Iyesu sumapamawa ragidai mu iyamaga badidi maba idiwana ki yonai e mete wagubu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-4*
Yabiyabiri ragidai *1:5-16*
Upi debai ebo ebo *2:1-15*
Kabuwa yonai *3:1-11*
Parau siyarai *3:12-15*

---

1 1-4 Apunu Taitosi, nau Poru oka yau pokaiya kau parauniyakani kawaya daganani kau bamageya. Nau yo kau nu sumanuga ka eyaka mena ki pokere nau gubagani mibai ka kau. Mamanuga God e bigabigai nau kwaesugakani ade Iyesu Keriso e tonosinibu apunai nau sidibu.

Mamanuga God e iyapanaiyoma winetapu ragidai ki mu sumamaga togipana waratamana da mu e yonai mibai supasupai wainapamana weta-wetara ki nana ka e nau winesinibu tonosinibu. Naiya takari kawaya, Mama-nuga God kunuma waira eba yamana-pupu makeya, mara kerareya ko ade tagere ki makeya ka e iya maramara idiwana ki iyai nu negeyana gwaiyabai wagubu. Mamanuga God bameya ka bera mo pa mena ki pokere e ebo winepupu ki marai bauwena ki ka e badidi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gwaiyaba-wena ki mibai e yonai pokaiya matara-pupu. Mamanuga God e ka nu Iya Negeyau ki Apunai. E nau emisinibu da nau baganai ki pokere e nau winesinibu ade ragiragi kawaya sidibu da nau e yonai iyapana kuduba tadeyana ki nana.

Kau paeregi ki denai bita kaubo wadana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wadinibu bagi. E ade nu Iya Negebu Apunai Keriso Iyesu mete kina karako waitanimoto da mu kau nene kwaetagubu ki mibai kau naigida mena katainuwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya tondowa. Kaiwa kaiwa.

Apunu Taitosi tawana Kurisi rabineya upiwagana ki yonai

5 Nau tawana Kurisi rabineya tondekeya ki ka nau suma sumatagamu ragidai ika idiwu ki kabuwa dai mena mu kabuwatapuwani. Kau kabuwa kuduba mu kabuwatamana ade mu nateremaga ebo ebo rabineya yabiyabiri ragidai winetamana nakatamana ki nana ka nau kau ika kamadinibuwani. Nau nidibuwani, suwagubuwani ke; 6 Iyapana nima yabiyabiri ki upi kwae-wagana wainapiyau ki ka e iyapana yabumugu paere mo eba kwaeyogono ko supasupai mena tondono. E eba werawerayagisi ade e munuiyoma mete kina suma sumatogomono. Mu ina-muguma mamamuguma umunumaga yodomono makeya makeya kwaetogo-mono ko eba gate kwaetogomono kwaenda iyapana baitagisi mu simaga berokoi tagisi. 7 Mamanuga God e iyapanaiyoma kwayubatamiyamu ragidai ki ka mu Mamanuga God e upi kwaetagamu ki pokere mu bera berokoi mo eba kwaetagisi ko iyapana yabu-mugu supasupai mena idiwono. Iyapana nima yabiyabiri tondau ki ka e eba kawai gisipono bo ade eba e midi tayatayabadai tondono. E awana ‘waeni’ kawaya daganani eba kuborono da e yabarai babayagisi ade e midi gayagayai maba eba tondono. E eba kapoiyogono ade iyapana mu gwedegwedemaga eba taisi teyateyamayogono. 8 Iyapana e bameya daiyo baitagisi ki ka e mu diriwamaga kwaeyagisi ade iyapana kuduba bamamugu ka e bagi mena kwaewagana wainapono. E notai pakarayagisi naigida mena notapono were kwaeyogono. E iyapana bama-mugu bagi supasupai mena kwae-yogono ade e nuwai notai eyaka mena Mamanuga God nene notapono upi-yogono. E badidi notapiyau ki kwayubai e naigida mena wainapono were kwae-yogono. 9 Yona mibai naiya wainapupu sumapupu ki e yadini doko ko kabuwa kudubai mosi ki diriwai e eba kwae-yogono. E supasupai inako tondono ki ka e yona mibai kabuwawagau ki pokaiya iyapana togitamini kasiyara tageni. Ade iyapana kabuwa mibai tagararapiyamu ragidai mu notamaga badidi maba notapiyamu ki e uburono yona mibai pokaiya mete matarapono.

10 Mibai, karako ka iyapana ropani kawaya yona mibai ki tagararapiyamu. Mu yonamaga kororai mibai pa mena ki pokaiya ka mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyapana kerapumugu wadamu notababa tageyamu. Diyu ragidai karako
Iyesu sumapiyamu mu ropani kawaya inako kwaetagamu. 11 Mu eba
kwaetagamana ki mu kwae-tagamu ade mu eba kabuwatagamana ki mu
mete kabuwatagamu. Mu bowa madai tepamana ki nana ka mu tawa
tawa mu kabuwamaga pokaiya iyapana giritamiyamu notababa tageyamu
iwu, ki pokere mu yonamaga ki kau bodapi. 12 Tawana Kurisi mu muga
apunumaga mosi ewa badidi wenawagana yonai wagawa umawa
e yona yau wagubu ke; 'Tawana Kurisi ragidai nu ka papa kamarai
yawiyawirai ki maba. Nu maramara beraigemei kaikayokayoi idiwei
ade bani irimagere mena kupemei.' 13 Apunu ki yona mibai wagubu ki
pokere iyapana kabuwa mibai pa mena tagamu ragidai ika idiwu ki
kau mu nakaritami da mu sumamaga wayowayowena ki ade ugwadini
wawara iruirui kawaya wenayagisi. 14 Diyu ragidai mu wensisiyamaga
ade iyapana yona mibai tagararapiyamu ragidai mu muga goramaga
bo kaisimaga mu mubo notamaga pokaiya tagamu, nota ki mu mete
kamadini ko eba notapomono. 15 Iyapana gwedewau mu rabinamugu
bigi pa mena ki ka gwedegwede kuduba empiyamu ade wainapiyamu
ki kuduba bagi mena. Ko iyapana gwedewau Keriso eba sumapiyamu
ki mu rabina-mugu ka bigi posiwena ki pokere gwede empiyamu bo
wainapiyamu ki kuduba ka berokoi, mibai ka mu muga nuwa-maga
notamaga ade mu rabinamugu tadeyau wirawira da mu paerepiyamu
ki notai ka bigi utapupu giripupu pasupu. 16 Mu umunumaga pokaiya
tagamu da mu ka Mamanuga God e iyapanaiyoma, ko mu mibimaga
ka pa mena. Mu ka kororai, mibai ka mu iyamaga ka eba supasupai.
Mamanuga God mu emita-miyau ki ka e rabinai mu pokamugere
kwiyakwiyawagau, mibai ka e umunui mu eba wadamu ade gwede bagi
mosi mu kwaitana eba kwaetagisi.

Keriso e kabuwai mibai

2 1 Ko gubagani Taitosi, kabuwa mibai supasupai ki mena kau makeya
makeya iyapana tadeyowa kabukabuwa. 2 Kau apunu magurai tade
da mu nota-baba maba eba idiwono ko bagi supa-supai mena idiwono
da iyapana mu wiwiratamono ade mu notamaga pakarayagisi naigida
notapomono were kwaetogomono. Mu supasupai mena sumatogomono,
supasupai mena deni deni nota kwarikwarisitogomono, ade supasupai
mena giruru maba kobaiya tetetogomono ragiragi kawaya ubumono.
3 Ki maba, kau ridi magurai tade da mu iyamaga bagi supasupai mena
Mamanuga God nene idiwono manako iyapana mu mete emitamono
wiwira-tamono. Mu eba yanuwetogomono ade awana suwakarai eba
kubomono kwaenda ki pokaiya ka mu iyamaga giriyagisi. Mu iyapana
bagi supasupai idiwana ki mena kabuwai kabuwa-togomono ade mu
muga mete kina inako mena idiwono, 4 da ridi waunai mu iyamaga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bagi kawaya ki empomoto ki ka mu mete kina kawareya inako
kwaetogomono mu nobomomuguma ade mu munumuguma naigida
mena notatamono kwayubatamono, 5 ade mu notamaga pakarayagisi
naigida mena notapomono were kwaetogomono ko eba apunu dai mete
iwana notapomono. Mu ridi mubo upimaga supasupai bagi ki mena
kwaetogomono ade mu mubo nobomomuguma wiwiratamono mu
kobamugu idiwono. Mu bagi supasupai inako mena kwaetogomono ki ka
iyapana mosi eba baiyagisi Mamanuga God e yonai siyoto siyasiya.
6 Ade ki maba, kau apunu waunai mu mete tade da mu notamaga
pakara-yagisi nota naigida yodomono were kwaetogomono.
7 Gubagani Taitosi, kau kiya bagi supasupai mena kwaenugowa
ki ka iyapana kau eminimoto manako mu mete inako kawareya
kwaetogomono. Kau iyapana kabuwatamiyowa ki kau dayaya yonai eba
nuwogowa ade kau yanuwa maba eba kwaenugowa. 8 Kau yona bagi
supasupai mena nuwogowa ki ka iyapana mosi eba uburoto kau yonagi
siyoto siyasiya. Kau inako mena kwaenugowa ki kau iyaragiyoma midi-
mama waditamini manako mu ubumana suma sumaigemei ragidai nu
nidimana siyasiya ki mu yawatamaga pa mena.
9 Bigabiga ragidai badidi kwaetaga-mana ki nana kawakawaimuguma
tagisi ki mu umunumaga yadini makeya makeya kwaetagisi ko eba
basaratagisi ungwerogwerorotagisi. 10 Mu eba mu kawakawaimuguma
mu gwedegwede-maga kuwatagisi ko mu bagi supasupai mena idiwono
da kawakawaimuguma mu mibitamini sumatamini. Mu tomo-maga
bagi kawaya idiwono ki pokaiya ka mu kawakawaimuguma notamaga
wirayagisi nu Iya Negebu Apunai Mama-nuga God e kabuwai mete
wainapamana kwaetagamana wainapomono.
11 Iyapana kuduba nu paerenuga denai bita nubo wadamana ko ki ka
Mamanuga God e deni mena rikapupu. E nu wadiniyana bagi ki yawatai
ka e ororeya mena mebu kewowena ki pokere iyapana gwedewau yona
ki sumapomoto ki mu ka iya waunai yadini. 12 Mamanuga God nu deni
mena wadinibu bagi ki yonai nu kabuwaniyau da nu naiya Mamanuga
God eba suma-pemeya makeya yewe wairau badidi maba idiweya ki nu
deni mena kamadamu ade nu kwakwarepunuga taininiyau poisiyasiyai
wainapemei ki nu mete tagararapamu. Nu notababa maba eba idiwomu
ko nu notanuga pakarayagisi naigida notapomu were kwaigomu. Nu
yawatau mena kaigamu ade watanugu mena ragiragi kawaya ubumomu
nu nuwanuga notanuga eyaka mena Mamanuga God e mena notapomu
idiwomu. 13 Nu bagi supasupai inako mena kwaigomu yamomu ki ka
nu mara bagi mamama marai bauwagana ki nawanai mete idiwomu
yamomu. Mara ki baiyagisi makeya ka nu Iya Negebu Apunai Iyesu
Keriso, ki ka nu Kawainuga God, ki e Tanai Bagi Kawaya matara-yagisi
ki nu empamu. 14 Bigi ebo ebo yewe wairau nu umanibu dokodoko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki rikawagana da nu bigi pa mena supa-supai mena e nene idiwana
ki nana ka Keriso nu nene powena ade e darai nu nene kawapu. Nu
nuwanuga notanuga bagi mena wainapamana kwaiwaga-mana ade e eya
iyapanaiyoma e nene idiwana ki nana ka e inako kwaewena.
15 Nau yona nidibuwani yau pokaiya ki kau iyapanagiyoma tadeyowa
teya-teyama manako Mamanuga God e kasiyarai negebu ki pokaiya
uburowa mu togitamiyowa kasiyara tageyowa. Ko mu paerepomono ki
kau mu nakari-tamiyowa ade wade supasupatamiyowa. Ridi bo apunu
mosi kau nidiyono waigubaniyono ki kau mu yonamaga ki eba wainapi.

Suma sumaigemei ragidai badidi maba idiwomu

3 1 Yona naiya tademipi wainamupu ki kau iyapanagiyoma kawareya
mu ade tade da mu yona yau naigida mena wainapomoto; Kaiwawo
ade kawakawai ragidai kuduba ki wi wiwiratamiyoi ade mu umunumaga
wadoi. Upi bagi kiyabui ebo ebo ki mena wi wadamana diriwai
kwaiwogoi. 2 Ade yona yau mu mete tade; Iyapana mosi eba simuri
siyasiya ko nuwabagi rabineya yowaiya tataiya moeginayamu rabineya
idiwoi. 3 Naiya ka nu mete nota baba rabineya idiweya. Mamanuga God
e badidi wagubu ki nu tagararapemeya ade gwedegwede kiyabui ebo
ebo empemeya poisiyasiyai wainapemeya ki nu umanibu dokodoko
da nu ki mena diriwai kwaigemeya. Nu maramara nu iyaranuguma
giritamana pasutamana wainapemeya ade iyapana gwedegwedemaga taisi
teyateyama-igemeya deni deni giri kasiwaraigemeya idiweya. 4 Nu inako
kwaigemeya kebomeya ko nu Iya Negebu Apunai Mamanuga God e nu
nota kwarikwarisi-nibu ade bagi kawaya nu nene kwae-wena ki makeya,
5 ka e nu iya waunai negebu. E nu iya waunai ki negebu ki ka eba nu
gwede bagi mosi e nene kwaigibi ki denai e iya ki negebu. Pa mena. Ko e
nu nuwanuwanibu manako e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya tono-pupu nu
rabinanugu minibu siwa nu biginuga kuduba surupupu ki pokaiya ka nu
wena waunai wenaigibi ade iya waunai mete wadimipi. 6 Nu Iya Negebu
Apunai Iyesu Keriso e pokaiya ka Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi
Kawaya eba wakitapupu ko deni mena awana taparai maba nu kawarinugu
kwebu wira. 7 Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki e rikapupu
deni mena nu wadinibu bagi da nu Mamanuga God e yabuiya bagi supa-
supai mena idiwana ade maramara idiwana kaiwana iyai ewa wadamana
nawanai idiwei ki nu mete yadamu. 8 Nau yona yau nidibuwani ki ka mibai
kawaya nu kuduba wainapamana ade sumapamana ki nana.

Kau iyapanagiyoma yona ki mara-mara mu tadeyowa teyateyama. Mu
Mamanuga God sumapiyamu ki pokere mu nuwamaga notamaga eyaka
mena bagi mena kwaetagamana ki notai mu mete notapomono idiwono.
Mu inako kwaetogomono ki ka mu muga bagi-maga nene ade ki pokaiya
ka mu mibi-maga mete kiroto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Gora kawareya eba kira kasiwara-iwogoi ade wi wibo kunuga bo
wi wibo ripakwarakwaraguma mu wensisiya-maga bo bususumaga ki
pokaiya wi yona eba wadoi wenapiyoi kwaenda wi nuwarara tagarara
idiwoi. Nota inako ka mibai pa mena ade ki pokaiya ka wi tomoga
giriyagisi. 10 Iyapana nima yona wadau wenapiyau ki kau e sisibapi. E kau
yonagi wainapoto ki ka baganai ko pa mena ki kau e kawareya ade siyo
manako e kau umunugi eba yodono ki kau gwede mo eba kwaenuwagi
ko deni mena e kamadi. 11 Kau kataigeya da nima inako kwaewagau
ki ka yawata supasupai ki e kamadubu. Bigi e rabineya tondau ki mete
kabuwapiyau da e yawata paerepupu.

Parau siyarai

12 Karako nusuru marai waunitau baiyagisi ki pokere nau natere
Nikoporasi rabineya tondana waina-pakani. Nau apunu Atemasi bo
apunu Taikikasi kau bamageya tonotamani ki kau nau nene wainapi
manako nau bamaneya ika Nikoporasi baunuwagi. 13 Iyapana wade
supasupatamiyau apunai Sinasi yo apunu Aporosi mete kina ki kau
mu waitatami kau nene ki kwaenuwagi manako yawata gwede-gwedei
waitatami were ewa tonotami kayatagisi. 14 Kau iyapanagiyoma
maramara tadeyowa da mu upi bagi mena kwaetogomono ade iyapana
bamamugu supasupai kwaetagamana ki mena notai notapomono
idiwono. Mu imagei eba idiwono ko mu mubo idamaga kasiyarayogono ki
pokaiya ka bani matarayogono manako mu kuduba kupomono idiwono.
15 Nau mete yewe idiwei ragidai kuduba mu paraumaga kau bamageya
tonopiyamu. Nu kowanuguma sumanuga eyaka mena ragidai mu
bamamugu nu paraunuga yau mu tade. Wi paerega ki denai bita wibo
wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi kuduba
wadinibu bagi.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

PAERIMONI

Apunu Poru e okai apunu Paerimoni bameya okapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Apunu Paerimoni e ka gwedegwede ropani kawaya apunai mosi ki Iyesu sumapupu. E bigabigai apunai mosi si ka Onesimusi e wakapawena umawa wadawa da apunu Poru banana-pupu manako Poru e badidi kabuwapiyawa ki pokaiya ka e Iyesu sumapupu.

Oka yau pokaiya ka apunu Poru apunu Paerimoni siyau da e bigabigai apunai ki ade wirayagisi e bameya baiyagisi ki ka e eba gagayapoto ko Iyesu Keriso e si pokaiya e diriwai kwaeyagisi.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1-3*
Apunu Paerimoni e werei *4-7*
Apunu Onesimusi e yonai *8-22*
Parau siyarai *23-25*

---

1 Nu waretanuga ade nu upinuga eyaka mena kwaigemei apunai
Paerimoni, nau Poru, Keriso Iyesu e upi kwaesugekeya ki pokere dibura
rabineya tondakani apunai, ade nu sumanuga eyaka mena apunai Simosi
mete kina, nu kau nene wainapemei ki pokere nu paraunimei kawaya
daganani kau bamageya. 2 Nu sumanuga eyaka mena ragidai kau tawagi
rabineya Mamanuga God nene mete dibipiyamu idiwu yo nu egapunuga
Apiya yo nu waretanuga Iyesu nene ragiragi kawaya uburau apunai
Akipasi mete kina ki mu bama-mugu ka nu paruigemei ade oka yau wi
nene tonopemei. Kaiwa kaiwa.

3 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e
rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso
mete kina karako wi waitanimoto da mu wi nene kwaetagubu ki mibai wi
naigida mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi rabineya idiwoi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Poru apunu Paerimoni e nene Mamanuga God paraupupu

4 Nau waretani Paerimoni, nau maramara gurigurisugakani ki
ka nau kau notaniyakani ade Mamanuga God bameya kau nene
paraupakani, 5 mibai ka kau Kaiwawonuga Iyesu sumapiyei ade
Mamanuga God e iyapanaiyoma tawana tawana idiwu ki kau mu mete
nota kwarikwarisitamiyei ki sisiyai nau wainapuwani kewowena. 6 Nau
gurigurisugakani da kau sumagi ki sisiyai kau maramara iyapana
tadeyowa umowa. Kau inako kwaenugowa ki pokaiya ka Mamanuga
God kau yabugi yadini papoto da e gwedegwede kuduba Keriso pokaiya
negebu ki kuduba kau mete katainuwagi wetawetara. 7 Nau waretani,
kau iyapana nota kwari-kwarisitamiyei ki pokaiya ka kau togisinibi
kasiyara tegebi da nau karako mamama kawaya wainapakani. Kau inako
kwaenugei ki pokaiya ka Mama-nuga God e iyapanaiyoma kuduba mu
rabinamaga kipu ubupu karako kasiyara wainapiyamu.

Apunu Poru apunu Onesimasi nene wagubu

8 Karako nau yo kau nu sumanuga ka eyaka mena ki pokere nau kau
badidi kwaenugana yonai nidibena ki ka baganai. 9 Ko nau kau nota
kwari-kwarisiniyakani ki pokere nau ragiragi kawaya kau eba nidiyakani
ko giyansu mena kabuwaniyakani. Ko kau wainapi; Nau ka Poru, apunu
magurai ade karako Keriso Iyesu e nene yewe dibura rabineya tondakani
ki apunai yona yau karako suwagakani
10 Nau karako kau bigabigagi kwaewagawa apunai Onesimasi ki e
nene uburakani e sisiyai kau nidiyakani. Nau yewe dibura rabineya
tondekeya ki ka e Keriso sumapupu ki pokere nu sumanuga pokaiya ka
nau e gubaga-puwani ade e nau mamasinibu. 11 E naiya kau bigabigagi
kwaewagawa ki makeya ka e midi togatoga nene upiwagawa ko karako
ka e rabinai wirawena ki pokere nau wainapakani da e kawaya daganani
kau waitaniyoto. E nau mete inako waitasiniyau.
12 Nau nuwani notani e bameya tondau ko nau karako e tonopani kau
bamageya kaniyoto. 13 Nau Keriso e yonai bagi kawaya ki suwegekeya
umekeya ki pokere nau karako dibura yau rabineya tondakani. Kau kiya
yewe eba baunugibi nau waitasiniyei ko kau bigabigagi kwaewagawa
apunai Onesimasi kau watagi wadubu kawaya daganani nau waitasiniyau
ki pokere nau e munapena yewe nau mete idimpena ki ka baganai. 14 Ko nau
eba nuwaneya kau ninekenekeniyani da kau e ade tonopi nau bamaneya
baiyagisi. Pa mena. Nau nuwaneya kau kaubo nuwageya wainapiyei baganai
ki mena makeya kwaenuwagi. Nau eba nuwaneya kau tagageya kwaesugani
ko nau yo kau nu rabinanuga eyakamenayagisi ki ka baganai.
15 Apunu Onesimasi badidi pokere kau kamadinibu umawa da yewe
bauwena? Kataina, e ewa kau mete maramara idiwana ki pokere bo?

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 E naiya kau bigabigagi apunai mena tondawa ko karako ka e eba
kau bigabigagi apunai mena ko e ka ade kau mete sumaga eyaka mena
ki apunai. Nau nuwaneya po eyo ko nau kataineya da e karako kau
bamageya baiyagisi ki ka e kau bigabigagi apunai tondono ade nu
Kaiwawonuga pokaiya kau mete sumaga eyaka mena apunai tondono, ki
pokere kau notagi e bameya ka kawaya daganani esida.
17 Ki pokere, kau wainapiyei da nau yo kau nu upinuga eyaka mena
ki ka nau kau bamageya bausugubena manako kau nau diriwani
kwaenugubena ki maba ka apunu Onesimasi kau bamageya baiyagisi
ki kau e diriwai inako mete kwaenuwagi. 18 E kau bamageya gwede mo
kwaewena siyasiya bo kau gwedegwedegi mo asusu wadubu denai eba
negebu ki kau nau kabuwasini da ki denai nau kau negeyani. 19 Nau Poru
naubo idanere yona yau ade okapakani; Ki denai nau kau negeyani. (Ko
wainapi; Kau iya waunai nau pokanere wadibi ki denai nau tegeyana ki
tondau, ko ki yonai nau eba suwagani.)
20 Nau waretani, nau yona yau suwagubuwani ki kau nu Kaiwawonuga
pokaiya nau nene kwaenuwagi. Keriso pokaiya ka nau yo kau nu
sumanuga eyaka mena ki pokere kau inako kwaenuwagi ki ka nau
rabinani kiroto uburoto mamama wainapani.
21 Nau oka yau kau nene okapakani ki nau kataineya da nau badidi
nidiya-kani ki kuduba kau kwaenuwagi. Ena, eba ki mena ko gwede mo
kawareya ki kau mete kwaenuwagi.
22 Nau yonani yau mete wainapi; Nau wi bamagau ika bausugana ki
nana ka wi kuduba nau nene Mamanuga God bameya guriguriwagi ade
nau watani ika winepumuri da e nau yawatani yadini supasupa ki ka nau
wi daiyoga ade bausugani.

Parau siyarai.

23 Apunu Epapurasi e ubupu Keriso Iyesu e yonai wagawa umawa ki
pokere iyapana e wadumupu diburamupu karako nau mete yewe idiwei.
E parau-wagau kawaya daganani wi bamagau. 24 Nu upinuga eyaka mena
kwaigemei ragidai apunu Maki yo apunu Aristakasi yo apunu Demasi yo
apunu Ruki mete kina ki mu kuduba wi parauniyamu.
25 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga
Iyesu Keriso e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako
waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi
wetawetara.
Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

IBURU

Iburu ragidai mu okamaga

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka suma sumatagamawa ragidai ragiragi bananamupu ki mu togitamana ki nana okamupu. Iyesu e ka tawiri ogayawa apunai Mamanuga God e yabareya nu nene uburau nu yonanuga wagau.

Oka debai empamana ki kabuwai

Keriso e Mamanuga God nunupu wetawetara *1:1-3*
Keriso ka esida ko aneya kuduba ka erida *1:4–2:18*
Keriso ka esida ko Mosisi yo Diyosuwa ka erida *3:1–4:13*
Keriso ka esida ko dobopiyamu ragidai ka erida *4:14–7:28*
Keriso ka gwaiyaba waunai esida *8:1–9:28*
Keriso e puyoi ka kawaya esida *10:1-39*
Suma ka gwede? *11:1–12:29*
Mamanuga God mamamapamu *13:1-19*
Guriguri siyarai *13:20-21*
Parau siyarai *13:22-25*

Mamanuga God e yonai Iyesu pokaiya matarawena

1 1 Naiya takari kawaya nu bodanuguma Mamanuga God e yonai
wainapamana ki nana ka e yawata ebo ebo pokaiya mara ropani
kawaya e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai kabuwatamiyawa.
2 Ko karako mara siyarai yau rabineya ka e Gubagai pokaiya nu
kabuwanibu. E pokaiya ka Mamanuga God kunuma waira kuduba
yamanapupu ade e eya Gubagai mena winepupu da mara siyareya ki ka
e gwedegwede kuduba e idai rabineya nakapoto. 3 Mamanuga God e eya
sinini tanai bagi kawaya ki e Gubagai naureya minibu siwa. E nuwai
notai ade e kiyabui kuduba ka e eya Mamai nunupu wetawetara ade e
yonai kasiyarai kawaya ki pokaiya ka kunuma waira kuduba e wagubu
umuneya mu wata-mugu ubumu. E nu biginuga kuduba surupana ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yawatai mebu kewowena eweya ka e ade kipu ubupu kunumau kayawena
manako Mamanuga God Kasiyarai Kawaya Esida Apunai ki e madaneya e
idai garu deneya kwarisi-wena tondubu tondau.
4 Aneya kuduba ka kawakawaya ade mu simaga ka mete kawaya. Ko
Mama-nuga God e ebo nuwaiya wagubu da e eya Gubagai ki e mena ka
kawaya esida ade e si ka mete kawaya esida ko aneya kuduba mu simaga
ka e kobaiya. 5 Mamanuga God e eba ubupu e aneyai mosi sibu, wagubu
ke;
'Kau ka nau Gubagani ade karako kau mamagi ka nau.'
Pa mena, e inako eba wagubu. Ade e aneyaiyoma mete eba tadebu,
wagubu ke;
'Nau ka aneya buri ki e Mamai ade e nau Gubagani tondono.'
Pa mena, e aneyaiyoma inako eba tadebu.
6 Ko e eya Gubagai amu suwakarai waira yau kawareya tono-pana
kwaewagawa ka e yona yau wagubu ke;
'Nau aneyaniyoma kuduba, wi nau Gubagani yau e mena si esida
tepapiyoi.'
7 Ade aneya mu nene ka e ubupu wagubu ke;
'Nau suwagani manako nau aneyani-yoma nusuru maba baitagisi
kayatagisi.
Nau suwagani manako nau bigabiga-niyoma mata nonarai maba
wenatagisi.'
8 Mamanuga God e aneyaiyoma mu nene inako wagubu ko e eya
Gubagai ki e nene ka e bonanai wainapiyawa wagawa apunai
mosi oka yau okapupu, wagubu ke;
'Kau ka God. Kau garigi rabineya ka kau kasiyaragi maramara
tondono kaniyono.
Kau iyapanagiyoma mu yabiyabiri-maga kau uburei bagi supasupai
mena mu wade supasupatamiyei
9 Bera bagi supasupai ki kau nuwageya poyo ko bera berokoi ki kau
keipiyei,
ki pokere kau Mamagi God nau kau winenibuwani ade kau
mamama-nugana ki nana monaganibuwani, tepanibuwani ade
iyarau tamuni-buwani,
da kau kowagiyoma kuduba kau kobageya idiwana ki nana.'
10 Mamanuga God e okai inako wagubu ade e Gubagai nene ade
wagubu ke;
'Kau ka Kaiwawo. Kau mara kerareya nuwagibi manako waira
kuduba wenawena.
Kau kaubo idagere kunuma yamanapipi.
11 Kunuma waira kuduba aita ewa gogatagisi,
ko kau ka maramara tondowa kaniyowa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sipuma goragora purupurutagamu gagai wenawagau ki maba ka
kunuma yo waira mu kasiyara-maga aita kewoyagisi.
12 Iyapana aukwara ewopiyamu ki maba kau kunuma waira ewopi,
ade iyapana gwedegwede gagai rikapiyamu ki maba kau kunuma
waira rikatami da mu kiyabumaga wirayagisi ebo wenayagisi.
Ko kau kiyabugi eba wirayagisi kudubai mo wenayagisi. Pa mena.
Kau eba maguranuwagi ade kau kwamuragi eba kewoyagisi.
Kau watageya mena mara mara tondowa kaniyowa.'
13 Mamanuga God e aneyaiyoma mo eba tadebu, wagubu ke;
'Kau yewe madanani garu deneya tondowa da nau kau iyaragiyoma
kuduba kwanatamani kau kerapugi kobaiya nakatamani
kewoyagisi were.'
Pa mena. E mu mo inako eba tadebu ko e Gubagai mena yona ki sibu.
14 Ki pokere aneya ki mu ka gwede? Mu ka keyai. Mamanuga God mu
tonotapu da mu e bigabigai kwaetagamana ki nana. Iyapana iya waunai
wadamana ki nana winetapu ragidai ki mu waitatamiyamu togitamiyamu
iwu.

Mamanuga God Keriso tonopupu iya waunai negebu.

2 1 Ki pokere nu yona mibai waina mipi ki nu naigida mena yadamu
doko kwaenda waira yau notai baiyagisi nu taininiyoto manako nu
paerepamu yawata kwaiya kaigamu. 2 Naiya takari kawaya ka Mamanuga
God e aneya-iyoma tadebu manako mu yona ki nu ripakwarakwaranuguma
tademupu. Mu yona tagubu ki ka yona mibai ki pokere iyapana gwedewau
mu yonamaga ki tagararamupu bo eba sumamupu ki ka mu denai bita
makeya makeya wadu-mupu. 3 Mu denai bita inako wadumupu ki pokere
nu karako iya waunai bagi kawaya ki yonai wainamipi sumamipi ragidai
ubumamu yona ki tagararapamu kamadamu ki ka nu bita denai wada-
mana ki badidi maba baibigapamu? Ki pa mena. Nu iyanuga yonai ki ka nu
Kaiwawonuga yabiri wagubu matara manako iyapana e yonai ki wainamupu
mibimupu ragidai ki mu pokamugere ka nu kataigibi wetawetara da yona
ki ka mibai. 4 Ade mu yonamaga tagubu ki kawareya ka Mamanuga God
matakira kiyabumaga ebo ebo kunuma kasiyarai pokaiya mete kwaewagawa
nu yabunugere empemeya. E ebo nuwaiya ki makeya ka e puyo ebo ebo e
Keyai Tanai Bagi Kawaya ki pokaiya puru-pupu nu eyaka eyaka negebu ki
pokere nu kataigibi wetawetara da e badidi wagubu ki kuduba ka mibai.

Iyesu iya waunai ki yawatai nu kabuwaniyau

5 Nu karako waira waunai aita ewa baiyagisi kawareya idiwomu ki
sisiyai iwegemei. Mamanuga God eba e aneyaiyoma winetapu da mu
waira ki kwayubapamana ki nana. Pa mena. 6 Ko e okai mosi naiya
okamupu ki wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

'Mamanuga God, nu ka pa iyapana kaina ko kau gwede nana nu
nene wainapiyei?
Nu ka maimerei munta ko kau gwede nana nu kwayubaniyei?
7 Kau iyapana yamananibi ade aneya kobamugu mara eba rowarowa
idiwana ki watai mete yamanapipi nu nakanibi,
ko ki eweya ka kau nu sinuga tepapipi kau kasiyaragi tanai bagi
kawaya negebi,
8 manako kau yamanagi kuduba mu yabiyabirimuguma nu nakanibi.'
Oka ki wagubu da e yamanai kuduba mu yabiyabirimuguma ki e nu
iyapana kaina nakanibu da nu ubumana gwede-gwede ki kuduba
kwayubatamana ki nana. E wagubu ki nu karako nu yabunugere
matarau eba empemei,
9 ko nu Iyesu e empemei. Mara eba rowarowa ka e kwarisiwena aneya
mu kobamugu tondawa ko ki eweya ka Mamanuga God e tepapupu e
kasiyarai bagi kawaya ki taneya tapu tondau. Iyesu e ka midi makari ade
nuwaboya bananapupu iyapana kuduba nu nene powena. Nu paerenuga
ki denai bita nubo wadamana ko ki ka Mamanuga God e Iyesu kwae-
wena ki pokaiya rikapupu manako nu wadinibu bagi.
10 Mamanuga God e ka gwedegwede kuduba yamanapupu ade
gwedegwede kuduba maramara iya tageyau ki apunai. E ebo nuwaiya
wainapupu da supasupai ki pokere e iyapanaiyoma tetamana e eya
taneya nakatamana ki nana ka e bita yo midi makarai Iyesu kwebu da e
bita wadubu ki pokaiya nu Iya Negeyana Apunai uburana wara-niyana
da nu iya waunai wadamana ki nana. Mamanuga God e inako kwae-
wena ki ka e supasupai bagi kawaya kwaewena. 11 Nu biginuga surupiyau
apunai Iyesu e yo nu Mamanuga ka eyaka mena ki pokere e umunai eba
mayamayawena, 12 ko e wagubu ke;
'Mamai, kau sisiyagi ki nau yowani-yoma tadeyakani.
Kau sumaniyamu ragidai mu pauna-mugu ka nau kau sigi umayo
pokaiya esida tepapakani.'
13 E inako wagubu, ade wagubu ke;
'Nau sumani ki nau Mamai God e bameya tarakani.'
Ade wagubu ke;
'Mamanuga God e mununiyoma tegebu ki karako nau mete idiwei
yau kena.'
14 E munuiyoma ka nuyo, ko nu ka iyapana kaina, nu midinuga,
kwakware-punuga, daranuga mete kina, ki pokere Iyesu mete kina
iyapana kaina nu maba wenawena. E nu nene powena manako ki
pokaiya ka e minimini popo apunai Seitani e kasiyarai kuduba taoropupu
tainipupu poyo. 15 E kwaewena ki pokaiya ka iyapana kuduba maramara
popoigamana kudeya wainapemeya idiweya ki notai nu rabinanugu
umanibu dokodoko ki e rikapupu. 16 Nu katainugu da Iyesu yewe wairau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bauwena ki ka e eba aneya waitatamana ki nana bau-wena ko e oragai apunai Eburamu e momoiyoma nu waitaniyana ki nana bauwena. 17E nu waitaniyana ki nana ka e iyapana kaina nu maba wenawena da e yowaiyoma nu badidi maba idiwei ade gwedegwede marai kawai badidi bananapemei ki kuduba e mete inako bananapana ki nana. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawa-kawaimuguma yewe wairau Mamanuga God nene upitagamu ki maba ka tawiri ogayawa apunai Iyesu karako kunumau Mamanuga God e yabareya nu nene uburau nu sisiyanuga wagau. E eba kamadiniyau ko e nuwanuwaniyau ki pokere Mamanuga God karako Iyesu pokaiya nu biginuga empiyau surupiyau. 18Iyesu e midi yo makari bananapupu ade waira yau kerapu taisini marai kawai e bameya mete bauwena. Ki pokere nu kerapu taisini inako banana-pemei ki ka e uburau nu waitaniyau ade nu toginiyau.

Iyesu e ka kawaya esida ko Mosisi ka e kobaiya

3 1Kowaniyoma, nu sumanuga eyaka mena ragidai; Mamanuga God e wi mete winenibu ki pokere wi nuwaga notaga Iyesu mena bameya tondono. E ka tawiri ogayawa apunai ki pokere Mamanuga God ubupu e tonopupu manako Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu kawaimaga yewe wairau uburau upiwagau ki maba ka e mete kina inako nu nene uburau nu sumanuga togipiyau. 2Mamanuga God e tawai mibai ka e eya iyapanaiyoma. Oragai apunai Mosisi yewe wairau Mamanuga God e tawai kwayubapiyawa tondawa ko eba kamadubu ki maba ka Mamanuga God upi kuduba winepupu Iyesu kwebu ki mo e eba kamadubu ko makeya makeya supasupai mena kwaewagawa tondawa. 3Wi keyakeyai yau mete wainapumuri; Apunu mosi tawa bagi kawaya mosi yadini ki ka eba iyapana tawa ki si tepapomoto ko tawa wadubu apunai ki e si mu tepapomoto. Ki maba; Iyesu e mena si nu esida tepapomu, ko oragai apunai Mosisi e ka kobaiya erida. 4Tawa kaina ka iyapana nu idanugu waditamemei ko gwede-gwede kuduba ki yamanapiyau apunai ka Mamanuga God e mena. 5Oragai apunai Mosisi e ka Mamanuga God e tawai kuduba ki rabineya bigabiga upi kwaewagawa tondawa. E upi mo eba kamadubu ade Mamanuga God aita ewa badidi wagana ki nene e mete kabuwa-wagawa. 6Ko karako ka Keriso bau-wena. E ka Mamanuga God e eya Gubagai ki pokere Mamanuga God e tawai mibai ki yabiyabiri apunai ka eyo. E uburau upi ki kwaewagau ko eba kamadau. Nu sumanuga yadamu doko ade puyo ewa wadamana mamamai iwegemei nawanai idiwei ki eba notagogapamu ki ka nu Mamanuga God e tawai mibai.

Mamanuga God e iyapanaiyoma aiyata idiwono

7Baganai, Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya naiya mena wagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘Wi Mamanuga God e bonanai karako wainapiyamu,
8 ki ka wi ripakwarakwaraguma naiya takari kawaya iyapana eba
idiwu tawaneya tagamawa mama e tagararapamawa idiwa ade e
kasiyarai mete kina bo pa mena ki empamana ki nana e umunui
kwenupamawa ki mu maba wi inako eba kwaiwogoi.
9 Mamanuga God e wagau; Wi ripakwarakwaraguma tawana ki
rabineya nau kasiyarani mete kina bo pa mena ki empamana ki
nana kwaesinimawa. Kwamura apunai apeya (40) ki rabineya
ka nau kwayubatamekeya emisinimawa ko nau mu nene badidi
kwaesugekeya ki mibai mu eba kataitagubu,
10 ki pokere mu bamamugu ka nau nuwani pupuwena, suwagubuwani
ke; Mu maramara nau tagarara-siniyamu ade nau umununi ki mu
eba wadamana wainapiyamu.
11 Nau nuwani mu bamamugu pupuwena ki pokere nau gwaiyaba
suwagubuwani kaimatana, suwagubuwani ke; Nau aiyata
tageyana tawaneya ka mu mo nau bamaneya ika eba baitagisi
idiwono. Pa mena.’
12 Ki pokere kowaniyoma; Wi wibo kwayubaga kwaiwogoi yabu yabu
idiwoi kwaenda gwede berokoi mosi wi rabinaga wirapoto wi sumaga
kaupoto manako wi Mamanuga God Maramara Tondau Apunai ki
tagararapumuri. 13 Mamanuga God e okai mara ‘karako’ nene wagubu
ki ka e mara karako idiwei ki nene wagubu. Ki pokere karako deni
deni waita kasiwaraiwogoi kwaenda bigi baiyagisi wi kerapugau yadini
manako Mamanuga God bameya ka wi midiga togayagisi wagemama
kwaiwagi. 14 Nu Keriso wauneya sumamipi makeya nu sumanuga badidi
maba deni mena e bameya tamipi ki eba kamadamu ko yadamu doko
yamomu ki ka nu mibai Keriso mete ida wadewadeigemei ki ragidai.
15 Mama-nuga God e okai wagubu ke;
‘Wi Mamanuga God e bonanai karako wainapumuri ki ka wi
ripakwara-kwaraguma naiya takari kawaya iyapana eba idiwu
tawaneya tagamawa mama e tagarara-pamawa idiwa ki mu maba
wi inako eba kwaiwogoi.’
16 Iyapana Mamanuga God e bonanai wainapamawa ko ade tagarara-
pamawa ragidai ki mu ka gwedewau? Mu ka oragai apunai Mosisi mu
wara-tapu tawana Idipi kamadumpu kaya-tagubu ragidai ki muyo. 17 Ade
Mama-nuga God e kwamura apunai apeya (40) ki rabineya e nuwai mu
bama-mugu pupuwagawa ragidai ki mu ka gwedewau? Mu ka bigi notai
nota-pamawa paerepamawa iyapana eba idiwu tawaneya gwairimupu
popo-tagubu ragidai ki muyo. 18 Ade Mama-nuga God e gwaiyaba wagubu
ke; ‘Nau aiyata tageyana tawaneya ki ka mu mo nau bamaneya ika eba
baitagisi idiwono,’ e inako wagubu ki ka e iyapana gwedewau nene
wagubu? Ki ka iyapana e tagararapamawa ragidai ki muyo. 19 Bususu yau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokaiya ka nu kataigamu da mu sumamaga pa mena ki pokere mu aiyata tawaneya eba bautagubu.

4 1 Ko Mamanuga God e gwaiyabanibu da nu aiyata tawanai ki kaigamana e mete ika aiyataigamana ki nana wagubu ki pokere nu naigida mena notapamu wetawetara kwaenda nu aiyataigamana ki tetai tainipamu paere manako e aiyatanuga watai gwaiyabanibu ki nu ika eba baigamu. 2 Iyapana naiya takari kawaya idiwa ragidai ki ka Mamanuga God e yonai bagi kawaya nu karako wainapemei ki maba mu mete wainamupu. Mu e yonai ki wainamupu ko eba sumamupu ki pokere yona ki mibai mu eba banana-mupu. 3 Ko nu dai ki Mamanuga God e yonai ki nu wainamipi sumamipi ki pokere nu aita ewa e bameya baigamu e mete ewapuru aiyataigomu idiwomu. Iyapana naiya idiwa ragidai ki mu nene ka Mamanuga God oka yau tapu, wagubu ke;

> 'Nau nuwani mu bamamugu pupuwena ki pokere nau gwaiyaba suwagubuwani kaimatana, suwagubuwani ke;
> 'Mu mo nau bamaneya eba baitagisi nau aiyatani wateya nau mete ika eba aiyataigomu. Pa mena.'

Mamanuga God inako wagubu ko e waira yamanapupu kewowena ki makeya ka e eya upi ki kuduba kewo-pupu aiyata mena tondawa. 4 Pura kawai nene ka Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Pura kawai ki makeya ka Mamanuga God e upi ki kuduba kewopupu aiyata mena tondawa.' 5 Ade oka ororeya mena kabuwanibuwani ki rabineya ka e wagubu ke; 'Mu mo nau bamaneya eba baitagisi nau aiyatani wateya nau mete ika eba aiyataigomu. Pa mena.' 6 Iyapana takari kawaya Mamanuga God e yonai bagi kawaya yabiri wainamupu ragidai ki ka e yonai ki mu eba wadumupu sumamupu ki pokere aiyata tawaneya ki mu eba bautagubu.

Ko Mamanuga God e aiyatai watai ki tetai e ororeya mena tapu kewowena ki pokere karako ka iyapana kudubai dai ki e bameya baitogomono e mete ika aiyatatogomono. 7 E tagararapamawa ragidai ki ka mara yomi e teta tapu ki mu paeremupu ki pokere Mamanuga God mara waunai mosi winepupu ki e si mara karako sibu. Kwamura dai kewo-wena eweya ka e yona ki apunu Dewida pokaiya matarapupu okapupu ko oka ki nau ororeya mena wi kabuwanibuwani kewowena; 'Wi karako Mamanuga God e bonanai wainapumuri ki ka wi eba wagemamaiwagi.'

8 Oragai apunai Diyosuwa ubupena iyapana naiya idiwa ragidai waratapena Mamanuga God e aiyatai ki wateya nakatapena ki ka Mamanuga God e aiyatai watai ewa nene ki yonai mo eba wagubena. 9 Ko Mamanuga God e eya pura kawai ki makeya aiyata tondawa ki maba ka e iyapanaiyoma nu aiyata-nuga watai ki e mete tapu nu nawana-nuga tondau. 10 Ki pokere iyapana gwedewau Mamanuga God e aiyatai watai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki kaiwoto ki ka mu Mamanuga God e upi kewopupu aiyata tondawa
ki maba mu mete upimaga kewopomoto manako aiyata idiwono. 11 Ki
pokere nau suwagani wainapumuri; Nu nuwa-nuga notanuga eyaka mena
pokaiya ragiragi kawaya nisi kandomu da nu Mamanuga God bameya
kaigamu e mete aiyataigomu. Iyapana takari kawaya e umunui eba
wadamawa ko tagararapamawa ki mu maba nu eyaka eyaka inako eba
kwaigomu kwaenda nu aiyata watai ki tetai tainipamu paere manako
gwepamu.

12 Mamanuga God e yonai badidi wagau ki kasiyarai ka kawaya
esida ade e yonai badidi wagau ki makeya makeya wenawagau. Kereba
uwarai daikere daikere ki uwarai ka maraitau ko e yonai ki uwarai
ka kawaya. E yonai nu rabinanugu surau ki ka nu mibinuga ade nu
keyainuga ki paunamugu surau purupiyau ewanauwapiyau ade nu
suwananuga rabineya surau nu suwana-nuga ade nu piwanuga purupiyau
ewanauwapiyau. Nu notanuga ade nu nuwanugu badidi kwaiwagamana
wainapemei ki kuduba ka Mamanuga God e yonai ki nu rabinanugu
surau purupiyau, matarapiyau, ade wade supasupaniyau. 13 Mamanuga
God e yabuiya ka gwede mosi weki gwaiya eba tondau. Gwedegwede
kuduba yewe wairau e wagubu umuneya wenatagubu ki e yabuiya
matarau uburau. E yabareya ka nu kuduba ubumamu manako nu badidi
kwaigibi ki nu e bameya iwagamu matara.

Iyesu e ka tawiri ogayawa apunai

14 Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai karako kunumau yapu
tondau. E mena ka tawiri ogayawa apunai ki pokere e Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga upiwagau ki maba e mete
inako kwae-wagau Mamanuga God e yabareya nu nene uburau. E nu
nene inako uburau ki pokere nu iyapana tademei da nu e badidi maba
sumapemei ki sumai nu yadamu doko ko eba kamadamu. 15 Nota berokoi
ebo ebo nu kerapunugu wadau ki nu kwaitana eba ubumamu nu nubo
kasiyaranuga pokaiya bodapamu. Pa mena. Ko nu nene uburau apunai e
ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga ki e maba
ko ade kawaya esida. Nu badidi maba idiwei ki kuduba e kataiya. E nu
nuwaboyanuga wainapiyau, mibai ka waira yau kerapu wadewadei marai
kawai nu rabinanugu taininiyau ki e mete inako bananapupu ko e gwede
mo eba paerepupu ade bigi mo e eba kwaewena. 16 Mamanuga God e ka nu
deni mena wadiniyana bagi ki wateya tondau ki pokere nu yabarayabara
e bameya ika kaigamu. Nu kasiyaranuga kewoyagisi wairoroigamu ki ka
e baiyagisi nu nuwanuwaniyoto ade toginiyoto manako nu paerenuga ki
denai bita nubo wadamana ki e rikapoto deni mena nu wadiniyoto bagi.

5 1 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu paunamugu ka
mu waretamaga mosi winepomoto mu kawaimaga tamoto manako

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e mu nene uburono Mamanuga God yabuiya e upi kwaeyogono. Iyapana bigi kwaetagubu ki mu bigimaga Mamanuga God empana surupana ki nana ka e uburono papa naurono pasurono ade puyo ebo ebo mete kina Mamanuga God bameya tarono.

2 Apunu ki e ka iyapana kaina ade e nuwai notai ki kasiyarai mete
pa mena ki pokere iyapana yawata paere-mupu kwakotagubu ragidai
e bameya baitagisi ki ka e eba mu bonana ragiragi-tamini ko e mu
waitatamini mibai e ka mu mete ewapuru eyaka mena. 3 E ka iyapana
kaina ade e nuwai notai ki kasiyarai mete pa mena ki pokere e
Mamanuga God bameya papa naurono pasurono ki ka eba e iyapana mu
paere-maga nene mena inako kwaeyogono ko e eya paerei ki nene mete
kwaeyogono.

4 Iyapana Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaetagamu
ragidai ki ka eba mu mubo nuwamugu kwae-tagamana wainapiyamu
ki pokere mu wata bagi kawaya ki wadumupu upi ki kwaetagamu. Pa
mena. Mamanuga God ubupu oragai apunai Aroni yabiri winepupu upi ki
kwebu ki maba e mu kuduba mete inako winetapu upi ki tagebu.

5 Ki maba, Keriso e ka eba e eya si kawayawagana ki nana e ebo
nuwaiya kwaewena manako Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
mu kawai-maga e watai wadubu. Pa mena. Mama-nuga God e mena
ubupu Keriso wine-pupu, wagubu ke;

‘Kau ka nau Gubagani ade karako kau mamagi ka nau.’

6 Ade oka mosi rabineya ka e Gubagai nene yona yau wagubu ke;

‘Kau maramara kemora nawaru uburowa iyapana mu nene dobo-
piyamu upi ki nau bamaneya kwaenugowa tondowa.
Oragai apunai Merukesidiki upi ki kwaewagawa ki maba kau inako
mete kwaenugowa.’

7 Iyesu naiya yewe wairau tondawa ki makeya ka e nuwaiya badidi
waina-piyawa ki kuduba e Mamanuga God kabuwapiyawa e bonanani
ragiragi kawaya mibi yadi e bameya guriguri-wagawa. E kataiya da
Mamanuga God kasiyara wadubu da e Iyesu powagana ki yawatai
bodapana ki mete baganai. E kwarisiwena e eya iyai kuduba e Mamai
idai rabineya tapu ki pokere e badidi guriguriwagawa ki ka Mamanuga
God e waitapiyawa. 8 Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai ko e bita
yo midi makari bananapupu ki pokaiya ka e Mamai umunui wadana ki
yawatai kataiwena wetawetara. 9 E upi kuduba makeya makeya kwaewena
kewowena ki pokaiya ka iyapana gwedewau karako Keriso e umunui
yadini ki ka mu iya maramara idiwana kaiwana ki iyai bananapomoto. Mu
iyamaga kerarai ka eyo. 10 E upi kuduba kewopupu makeya ka Mamanuga
God ubupu e sibu, wagubu ke; ‘Oragai apunai Merukesidiki nau bamaneya
dobopiyamu ki upi kwae-wagawa ki maba ka kau maramara iyapana nene
nau yabaraneya uburowa dobopiyamu upi ki kwaenugowa.’

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Wiraigamana ewanugere eba kaigamana ki kabuwai

11 Nu yona yau kawareya ade dai wi kabuwanimana wainapemei ko
ki ka ragiragi kawaya mibai ka wi waina-piyamu ko garugaru mena eba
kataiwa-gamu. 12 Wi mara rowarowa kawaya Iyesu e yonai kawareya
kawareya wainapamawa idiwa ki pokere wi karako kabuwa ragidai
ubumpibena iyapana yona ki kabuwatampibena ka baganai. Ko ki wi
eba kwaiwagamu. Wi yona iyaruiyaru mena wainamupu ki pokere
Mamanuga God e iya negeyana yonai ki kerarai ka iyapana kawareya
kawareya wi ade kabuwanimono idiwono da wi wainapumuri. Wi bani
ragiragi eba kupamu ko wi amu mena kubamu. 13 Ko iyapana gwedewau
amu mena kubomono ki ka mu munu wawayai maba mu watamugu
mena idiwono. Munu wawayai ki ka nu supasupai badidi kwaiwagamana
ki yawatai mu eba kataitagubu ade nu eba kwaiwagamana yawatai
ki mu mete eba kataitagubu. 14 Ko iyapana kawakawai ki ka mu bani
ragiragi mena kupomono. Yawata bagi ki kiyabui ka badidi maba ade
yawata berokoi ki kiyabui ka badidi maba ki mu maramara empamawa
kwaetagamawa ki pokere bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena ki
mu mete kataitagubu kewowena.

6 1-2 Ki pokere, nu sumanuga yonai ki kerarai nu yabiri wainamipi
suma-mipi ki mena nu kawareya kawareya iwogomu munu wawayai
maba nu watanugu mena idiwomu ki ka eba baganai. Karako nu
kawakawaigibi ade nu tawanuga bebedai ki nu ororeya mena nunumipi
kewowena. Nu suma-nuga yonai ki kerarai ka yau kena; Po yawateya
kaigemei ki nu kamadamu manako nu notanuga wirayagisi Mama-nuga
God e mena sumapamana ki nana ki yonai; Iyesu e si pokaiya siruwa-
igamana ki nana ki yonai; Nu idanuga iyapana kawarimugu nakapamana
mu nene gurigurigamana ki nana ki yonai; Popotagubu ragidai ade
iyatagamana kimana ubumana ki yonai; Ade Mamanuga God e idai gurai
iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi denai negeyana
ki eba kewo-wagana ko maramara tondana kaniyana ki yonai. Yona ki
kuduba ka nu suma-nuga kerarai ki yonai,

3 ko nu yona ki kuduba nu taganugu kamadamu manako yabaranugere
mena kaigamu. Mamanuga God e wainapiyau da baganai ki ka nu inako
mena kwaigomu yamomu.

4 Suma sumatagamu ragidai gwedewau mu sumamaga deni mena
kaupomoto kayatagisi ki ka mu nota-maga badidi maba ade wirayagisi mu
beramaga berokoi ki kamadini? Mu naiya Mamanuga God e taneya idiwa
ade kunuma puyoi ki mu bamamugu mete bauwena. Mamanuga God e
eya Keyai Tanai Bagi Kawaya ki mu rabina-mugu minibu siwa kasiyara
tagebu, 5 e yonai bagi kawaya ki mu ororeya mena kataitagubu kewowena
ade iya ewa nene ki kasiyarai mu mete bananamupu. 6 Ki pokere mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kasiyara ki kuduba deni mena kamadini tagararapomoto manako ewa ubumoto mu notamaga wirapomoto Iyesu bameya ade baitagisi ki yawatai mo pa mena. Iyapana naiya Mamanuga God e Gubagai ripa korosi naureya ikoko-mupu manako iyapana paunamugu e midimama kwemupu, ki maba ka e tagararamupu ragidai ki karako e kawareya inako ade ikokopiyamu midimama kweyamu. **7** Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri; Nawaya kaworoto manako waira bagi rabineya suroto ki ka momai umupu ki bagi kawaya wenayagisi mibai kiroto manako raupomu marai ewa baiyagisi. Mamanuga God e eya uburoto waira ki yadini bagi. **8** Ko waira ki kawareya gwaba ade gaya inako wenatagisi ki ka Mamanuga God e yabuiya waira ki ka berokoi ki pokere e kowagai ki marai baiyagisi ki ka e waira ki giripoto pasuroto kwarisi.

9 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nu sisiba yonai yau iwagibi ki ka nu wi bamagau pore eba wainapemei. Nu kataigibi wetawetara da wi ka iya yawateya bagi kawaya kaigubu kaiwu ki ragidai. **10** Mamanuga God e ka bagi supasupai ki apunai. Wi e iyapanaiyoma waitatampu ade karako mete waita-tamiyamu manako ki pokaiya e eya mete nota kwarikwarisipiyamu ki e notai eba gogayagisi. **11** Ko nu nuwa-nugu po ka yau kena; Wi eyaka eyaka wi nuwaga notaga pokaiya mibi mamamai badidi kwaiwagamawa ki maba wi karako inako mete kwaiwogoi yamoi da mara siyarai baiyagisi makeya. Wi inako kwaiwogoi ki ka puyo bagi ewa wadamana nawanai idiwu ki mibai wi bamagau baiyagisi. **12** Nu eba nuwa-nugu wi midi togatoga nene idiwoi ko iyapana kwarisitagubu suma mena sumatagamu da ki pokaiya Mamanuga God mu nene badidi gwaiyabawena ki puyoi e mu tageni ragidai, ki mu maba wi inako mete idiwoi.

Mamanuga God naiya gwaiyabawena ki mibai baiyagisi

13-16 Iyapana dai gwede mosi kawareya deni deni togomono manako iyapana mosi mu paunamugu uburoto apunu kawai mosi e si pokaiya gwaiyaba kaimatana yagisi, ki ka yona kuduba wana kewowena ki kena. Ki maba, Mamanuga God badidi gwaiyabawena ki kuduba mibai ki oragai apunai Eburamu naigida mena kataiwagana wetawetara ki nana ka Mamanuga God gwaiyaba kaimatana wagubu ki kawareya e eya si e mete sibu, mibai ka e si ki kawareya ka iyapana kawai mosi e si eba tondawa da e si ki pokaiya gwaiyabawagana ki nana. E oragai apunai Eburamu sibu, wagubu ke; ‘Nau karako gwaiyaba kaimatana nidiyakani ka yau kena; Nau wadiniyani bagi manako kau ewageya ka kau momogi ropani kawaya wenatagisi.’ Oragai apunai Eburamu e ka Mamanuga God e badidi gwaiyaba sibu ki nene eba wagawa tondawa ko e kwarisiwena wateya mena nawanawagawa tondawa ki pokere Mamanuga God badidi e kweyana gwaiyabapupu ki e makeya mete kwebu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Mamanuga God e iyapanaiyoma gwede bagi tageyana gwaiyabawena
ki e notai eba wirapana ko e wagubu ki makeya makeya mu tageyana
ki nana ka e eya si gwaiyaba ki kawareya mete tapu mu tadebu. 18 E
gwaiyaba wagubu ade e eya si kawareya mete wagubu ki pokaiya ka nu
kataigibi wetawetara da e notai eba wirapoto ade e eba bera-yagisi. Nu
gwedewau e diriwai kwaigibi e bameya baigibi ade e kwayubai rabineya
idiwei ragidai ki ka nu rabina-nugu kasiyara wainapomu mibai ka nu
kataigibi kewowena da e negeyana gwaiyabai wagubu nawanai idiwei ki
kuduba e nu negeni. 19 E negeyana wagubu nawanai idiwei ki yonai ka
dana ragiragi kawaya ki maba nu nuwanuga notanuga togipiyau. Dana ki
eba kaiyarayagisi bo gwairiyagisi ko e kerarai ka kunumau Mamanuga
God e eya tondau wateya aukwara utapupu ki rabineya kinkinapupu
uburau. 20 Nu nene ka Iyesu yabiriwena wata ki kanibu manako karako
tawiri ogayawa apunai nu nene ika uburau. Oragai apunai Merukesidiki
takari kawaya Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaewagawa
ki maba ka Iyesu karako kunumau upi ki maramara kwaeyogono
tondono.

Mamanuga God bameya dobopiyawa apunai Merukesidiki

7 1-2 Oragai apunai Merukesidiki e ka tawana Saremu ragidai mu
kawai-maga tondawa. Ade Bagi Kawaya Esida Apunai Mamanuga
God bameya ka e dobo upi ki kwaewagawa. E si ki mibai mete kina. E si
Merukesidiki ka keya-keyai ko ki mibai ka 'Kaiwawo Bagi Supasupai' ade
e si daikere tawana Saremu naureya ki mete keyakeyai ko ki mibai ka;
'Nuwabagi Kaiwawoi'.

Oragai apunai Eburamu kawakawai ragidai apeya apeya ki
raurutapu ade wirawena bauwena ki makeya ka apunu Merukesidiki
e bananapupu paraupupu manako wadubu bagi ki pokere apunu
Eburamu ubupu gwedegwede kuduba tepiyawa ki purupupu damu ida
esida mena nakapupu manako damu ki eyaka mena wadubu apunu
Merukesidiki puyo kwebu. 3 Apunu Merukesidiki e inai mamai yo e
ripakwarakwaraiyoma mu bususumaga ki mo mu eba okamupu, ade e
eya gwede mara wenawena ade gwede mara powena ki yonai mo mu
mete eba okamupu. E ka Mamanuga God e Gubagai e maba uburau
maramara Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi kwaewagau
tondau.

4 Ki pokaiya ka wi kataiwagi da apunu Merukesidiki e ka apunu
kawaya. Oragai apunai Eburamu e ka bususu kerarai ki apunai ko e
yawira pokaiya gwedegwede kuduba tepiyawa ki e damu ida esida mena
nakapupu manako damu ki eyaka mena wadubu apunu Merukesidiki
kwebu. 5 Ade yona yau mete wainapumuri; Mamanuga God e gorai
wagau da oragai apunai Riwai e momoiyoma Mamanuga God bameya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

dobopiyamu ki upi kwaetogomono ki ka mu tawana Isiraero ragidai
mu gwede-gwedemaga kuduba purupomoto damu ida esida mena
damupomoto manako damu ki eyaka mena ka mu yadini Mamanuga God
nene tamoto. Kunu Riwai ki mu mete kina ka oragai apunai Eburamu e
momoiyoma ko mu ubumu mu muga kowamuguma gwedegwede-maga
purupiyamu damu eyaka mena Mamanuga God nene tamu. **6** Apunu
Merukesidiki e ka eba kunu Riwai mu iyapanamaga ko e ubupu oragai
apunai Eburamu e gwedegwedei damu eyaka mena ki wadubu. Eburamu
e ka apunu kawaya Mamanuga God gwaiyabapupu ki apunai ko apunu
Merukesidiki ubupu apunu Eburamu wadubu bagi. **7** Ki pokaiya ka nu
kataigibi da apunu Merukesidiki e ka kawaya esida mibai ka wadana bagi
ki yonai wagubu apunai e ka kawaya esida ko wadubu bagi apunai e ka
kobaiya erida.

8 Wi yona yau mete wainapumuri; Mamanuga God bameya dobopiyamu
ragidai iyapana gwedegwedemaga damu eyaka mena tepiyamu ki
mu kuduba ka iyapana kaina ki pokere aita popotagisi. Ko apunu
Merukesidiki e nene ka Mamanuga God e okai rabineya wagubu da e ka
maramara tondono kaniyono.

9-10 Nau yona keyakeyai yau wi mete nidiyani wainapumuri; Oragai
apunai Eburamu apunu Merukesidiki yawatau bananapupu ki makeya ka
apunu Riwai eba wenawena ko e aita ewa e ripa-kwarakwarai Eburamu
e momai wena-wagana ki nana. Yona ki mibai ka yau kena; Apunu
Eburamu e gwedegwedei damu eyaka mena apunu Merukesidiki kwebu
ki makeya ki ka e momoi Riwai ade apunu Riwai e momoiyoma ewa
wenatagisi mete kina ki ka mu ripa-kwarakwaramaga Eburamu e pokaiya
apunu Merukesidiki puyo ki mete kwemupu. Ki pokaiya ka nu kataigibi
da oragai apunai Merukesidiki e ka kawaya esida ko kunu kerarai apunai
Riwai ade e momoiyoma karako damu eyaka mena ki tepiyamu ragidai ki
mu kuduba ka apunu Merukesidiki e maba ko ade erida.

11 Kunu kerarai apunai Riwai e momoiyoma Mamanuga God bameya
dobopiyamu upi kwaetagamawa ki mu paunamugu ka oragai apunai
Mosisi wenawena gora wadubu tawana Isiraero ragidai tagebu.
Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu upimaga ki supasupai
mena kwaetagumpena ki ka Mamanuga God e bameya dobopiyau
apunai kudubai mosi eba tonopena bauwagubena. Ko apunu mosi karako
bauwena. E ka eba apunu Riwai e momai apunu Eroni naureya wenawena
ko e ka apunu Merukesidiki e maba ubupu Mamanuga God bameya dobo-
piyamu ki upi kwaewagau.

12 Wainapumuri; Karako ka Mama-nuga God e bameya dobopiyau
apunai waunai mosi tonopupu ki pokere e gora waunai mete tonopupu
bauwena. **13** Waunai bauwena apunai ki kena e ka nu Kaiwawonuga.
E kunui ka eba oragai apunai Riwai mete kunumaga eyaka mena. Pa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mena. Nu Kaiwawonuga e kunui ki rabineya ka iyapana mosi Mamanuga
God bameya dobopiyamu ki upi mo eba kwaewena ade Mamanuga
God e Tawai rabineya mo eba upiwena. 14 Nu kataigibi kewowena da
nu Kaiwawonuga e ka kunu Diyuda rabineya wenawena. Oragai apunai
Mosisi ubupu Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu nene oka
tapu ki ka e kunu Diyuda nene eba wagubu ko e kunu Riwai mu nene
mena oka ki okapupu.

15 Nau yona karako suwagani ki pokaiya ka wi mibai matarau wainapu-
muri; Nu nene uburau apunai e ka eba iyapana kaina Mamanuga God
bameya dobopiyamu ragidai ki mu maba ko e ka apunu Merukesidiki
e maba. 16 Maramara tondana kaniyana iyai ki kasiyarai pokaiya ka
e Mamanuga God bameya dobopiyamu ki upi wadubu kwaewagau.
Iyapana kaina mu mubo kunumaga bo bususumaga pokaiya upi ki
wadamu ki maba e upi ki inako eba wadubu, 17 mibai ka Mamanuga
God e okai mosi e nene wagubu ke; 'Kau maramara kemora nawaru
nau bamaneya dobopiyamu upi ki mena kwaenugowa tondowa. Oragai
apunai Merukesidiki tondawa upi kwaewagawa ki maba kau inako mete
kwaenugowa.' 18 Gora oragai ki kasiyarai ka pa mena ade e mibai eba
kipu ki pokere Mama-nuga God karako gora ki rikapupu madaneya tapu.
19 Gora oragai ki pokaiya ka gwede mosi bagi supasupai eba wenawena
ko yona waunai bau-wena ki pokaiya ka nu ewa wenawagana ki nawanai
idiwei ade Mamanuga God e bameya mete baigemei.

20-21 Iyesu uburana Mamanuga God bameya dobopiyamu upi wadana
ki gwaiyabai ka Mamanuga God ubupu e eya si pokaiya gwaiyaba ki
wagubu. Iyapana kaina yewe wairau upi ki kwaetagamu ki mu nene
ka e gwaiyaba mo inako eba wagubu ko Iyesu nene ka e eya si pokaiya
gwaiyaba kaimatana-wena, wagubu ke;

> 'Nau ka kau Kaiwawogi. Nau karako nau niya sini pokaiya kau
> gwaiyabaniyakani ade nau notani eba wirapani;
> Kau maramara kemora nawaru nau bamaneya dobo upi ki mena
> kwaenugowa tondowa.'

22 Mamanuga God e inako wagubu ki pokere Iyesu pokaiya ka nu
karako kataigibi wetawetara da gwede oragai ki kasiyarai kewowena
ko gwaiyaba waunai ki Mamanuga God ubupu Iyesu pokaiya nu
gwaiyabanibu ki kasiyarai ka kawaya daganani esida.

23 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai yewe wairau upi-
tagamawa mu ka ropani kawaya. Mu upitagamawa da mo powagawa
ki ka mo uburawa e waretai ki e watai wadawa. 24 Ko Iyesu e ka
maramara tondono kaniyono ki apunai ki pokere Mamanuga God
bameya dobopiyamu upi ki e maramara kwaeyogono yarono ko e watai
ka iyapana kudubai mo eba yadini. Pa mena. 25 E maramara upi ki
kwaeyogono ki pokere iyapana gwedewau mara karako ade mara ewa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e pokaiya Mamanuga God bameya baitogomono ki ka e iya waunai mu tageni. E ka tawiri ogayawa apunai maramara Mamanuga God bameya nu nene uburau nu taububaranuga purupiyau.

26 Iyesu e mena ka Mamanuga God bameya nu Doboniyau Apunai Kawai tondau. E nu nene eba uburibena ki ka nu badidi kwaigumpena? Iyapana yewe wairau ki nu kuduba bigi kwaigemei ko e mena ka tanai bagi kawaya ki apunai. E paere mo eba kwaewena ade e rabineya ka bigi mo pa mena ki pokere Mamanuga God e wadubu paere tepapupu e ebo nene iyarau kunumau esida tapu. 27 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawakawai-muguma mu ka iyapana kaina bigimaga mete kina ki pokere maramara ka mu yabiri mu muga bigimaga nene papa naumono Mamanuga God bameya puyo pasumono were ewa ubumono mu iyapanamuguma bigimaga nene papa naumono puyo pasumono. Ko Iyesu e ka eba mu maba da e inako kwaeyagisi. E bigi pa mena ko iyapana kuduba nu biginuga nene ka e po eyaka mena powena e eya midi kwakwarepui nu nene tapu kewowena, ko e ewa inako mo eba kwaeyagisi. 28 Gora oragai ki pokaiya ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu muga kawa-kawaimuguma paeremaga mete kina ki winetamawa. Gora ki yabiri bauwena ko ewa ka Mamanuga God e eya si pokaiya gwaiyaba kaimatanawena manako gwaiyaba ki pokaiya ka e eya Gubagai winepupu nu nene tapu. E Gubagai e mena ka bagi kawaya esida ade e mena ka e Mamai badidi wagau ki makeya makeya mena maramara kwaewagau yarau.

Iyesu e ka nu doboniyau apunai kawaya esida.

8 1 Nu yona kuduba karako iwagibi ki dabeya ka yau kena; Nu doboniyau apunai ki e kunumau yapu nu Kawai-nuga Kawaya Esida e kemai kawareya e madaneya e idai garu deneya tondau nu yonanuga wagau. 2 E kunumau Tanai Bagi Kawaya ki wateya nu nene upiwagau. Tawa kunumau ki ka eba tawa iyapana nu wademei ki maba ko nu Kaiwawonuga God e ebo ubupu tawa ki wadubu.

3 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu kawakawaimuguma ki mu kuduba ka yewe wairau papa naumu pasumu ade puyo ebo ebo mete kina Mamanuga God bameya naka-piyamu. Dobopiyamu upi ka inako ki pokere nu nene uburau Mamanuga God bameya doboniyau apunai ki e mete kina Mamanuga God bameya puyo tarau. 4 E yewe wairau tondibena ki ka e Mamanuga God bameya dobo upi ki eba kwaewagubena, mibai ka yewe wairau ka Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ropani kawaya gora oragai pokaiya puyo inako naka-piyamu. 5 Ko mu yewe wairau Mama-nuga God e Tawai rabineya puyo inako nakapiyamu ki kuduba ka pa keyakeyai. Ki mibai ka usi kunumau ki pokere oragai apunai Mosisi ubupu Mamanuga God e Tawai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yewe wairau ki wadana kwaewagawa makeya ka Mamanuga God e sibu, wagubu ke; ‘Kau nau mete kweyau idiweya nau tawani keyakeyai kabuwanibuwani empipi ki kau makeya makeya tawa inako wadi.’

6 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu upimaga ka baganai, ko Iyesu nu nene uburau nu yonanuga wagau ki upi ka bagi kawaya esida. Ade gwaiyaba oragai ki mete baganai, ko gwaiyaba waunai ki pokaiya Iyesu nu nene uburau Mamanuga God yabareya nu doboniyau ki gwayabai ka kawaya esida, mibai ka gwaiyaba ki pokaiya ka nu puyo bagi kawaya esida ki wademei.

7 Mamanuga God e ebo nuwaiya badidi ki kuduba gwaiyaba oragai pokaiya wenawagubena ki ka e gwaiyaba waunai mosi nu eba negebena,
8 ko e iyapanaiyoma mu paeremaga empupu ki pokere tadebu, wagubu ke; ‘Nau wi Kaiwawoga yona yau nidiyakani;

Mara yabadau da wi tawana Isiraero ragidai ade wi kunu Diyudiya ragidai nau gwaiyaba waunai mosi wi negeyani.

9 Wi ripakwarakwaraguma tawana Idipi rabineya idiwa mu idamugu nau tepuwani waratapuwani tawana ki kamadumpu kaya-tagamawa makeya ki ka nau gwaiyaba mu mete tadebuwani.

Ko nau gwaiyaba waunai negeyani ki ka eba gwaiyaba oragai ki maba. Nau gwaiyaba oragai tagebuwani ki mu tagararamupu ki pokere nau mu mete tagararatapuwani. Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani.

10 Mara ewa baiyagisi ki ka tawana Isiraero ragidai nau gwaiyaba waunai mosi wi negeyani manako nau gorani ki nau wi yabaragau tarani ade wi rabinagau mete okapani.

Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani. Wi Mamamaga God ka nau ade wi ka nau munu-niyoma.

11 Mara ki makeya ka iyapana mosi eba uburoto e eya rakarakaiyoma bo e kowaiyoma tadeni, yagisi ke; ‘Wi Kaiwawonuga kataipumuri.’ Mu mosi inako eba tagisi mibai ka mara ki makeya ka iyapana kawakawai ade iyapana gwabau idiwu ragidai ki mu kuduba nau kataisinimoto.

12 Nau mu nuwanuwatamani, mu bigimaga surupani, ade mu paeremaga kuduba ki nau deni mena notagogapani.’

13 Mamanuga God gwaiyaba waunai nene wagubu ki ka e mete wagubu da gwaiyaba yabiri bauwena ki oragawena. Ko nu kataigibi kewowena da gwede mosi nenanenayagisi ki ka e waunitau purupuruyagisi gogayagisi.

Mu naiya Mamanuga God e si badidi maba tepapamawa

9 1 Mamanuga God e gwaiyaba oragai wagubu ki rabineya ka iyapana e si badidi maba tepapamana ki gorai ika mete kina ade yewe wairau e si tepapa-mana ki watai mete kina. 2 E tawai wadumupu ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabineya ka rabinai apeya. Wata yabiri ki mu si ‘Mamanuga God Nene’ simupu. Ki wateya ka mu duna kerarai tamupu ade kepakepa mosi yamanamupu tamupu ki kawareya mu bani buredi Mamanuga God puyo-mupu ki ika nakamupu. 3 Wata apeya ki paunau ka mu aukwara pokaiya gudu maba umamupu ade ki rabineya ka wata mosi ki mu si ‘Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya’ simupu. 4 Wata ki rabineya ka mu kepakepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ika tamupu ki kawareya mu ripa kwarai aurai bagi kawaya ika pasumawa ade mauwa bagi kawaya mosi ki mu bowa yamayamai pokaiya utamupu ki mete ika tamupu. Mauwa ki rabineya ka mu awana kororai mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki ika tamupu ade awana kororai ki rabineya ka mu kunuma bani si ka ‘mana’ ki dai ika nunumupu. Mauwa ki rabineya ka mu oragai apunai Aroni e gunai naureya siwisiwipupu kwarai wenawena ki mete ika kaumupu ade gora oragai apunu Mosisi bowa petapetai apeya naurimugu okapupu ki mete ika nunumupu. 5 Kunuma aneyai apeya tanimaga bagi kawaya simaga ‘serubimi’ tagamu ki keyakeyaimuguma mu kaitetampu ika mauwa ki kawareya nakatampu ubumawa. Mu ubumawa wateya ki mu si ‘Mamanuga God Nu Nuwanuwaniyau Biginuga Surupiyau ki Watai’ simupu. Wata ki kawareya ka aneya ki mu mabumaga dadaramupu kawareya utamupu ubumawa. Ko nau karako gwedegwede marai kawai ki sisiyai eba suwogoni kwaenda madega kewoyagisi.

6 Mu tawa ki makeya makeya inako wadumupu kewowena ki ka Mamanuga God bameya dobopamawa ragidai maramara tawa ki rabinai yabiri ki rabineya bautagamawa mu upimaga ika kwaetagamawa. 7 Ko tawa ki rabinai daikere ki ka Mamanuga God bameya dobopamawa ragidai mu kawaimaga ki e mena kwamura eyaka mena rabineya mara eyaka mena wata ki rabineya kaniyawa. E ika uburawa manako e eya nene ade e iyapanaiyoma badidi paere-pamawa ko mu muga eba kataimugu ki nene Mamanuga God mu bigimaga empana surupana ki nana papa darai wadawa puyo ika tarawa. 8 Mu inako kwaetagamawa kebomawa ki pokaiya ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya nu kabuwaniyau da tawa oragai wadumupu ki wateya uburono ki ka ‘Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya’ ki gudui mete kina e wateya uburono. Ko tawa oragai ki rorororoyagisi ki ka gudu ki mete siwayagisi.

9 Gudu uburana ki yonai ka keyakeyai nu karako idiwei ragidai nu waina-pamana ki nana. Keyakeyai ki mibai ka yau kena; Nu Mamanuga God e si tepapamana ki nana papa naumamu ade puyo ebo ebo e bameya nakapamu ki ka eba ki pokaiya nu biginuga kewo-yagisi ade eba ki pokaiya nu rabinanugu nidiyau wirawira ki nidini da nu paere-nuga pa mena. 10 Nu papa pasumamu bo puyo ebo ebo Mamanuga God nene nakapamu ki ka iyapana bani yo awana kaisipiyamu bo gora pokaiya mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

idamaga siruwapiyamu ki maba. Ki kuduba ka pa kwakwarepunuga nene ki tondono kaniyono da Mamanuga God uburoto gwede waunai negeni ki makeya mete kewoyagisi.

Keriso e darai nu nene kawapu

11 Ko Keriso ororeya mena bauwena. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga mibai ka eyo ade gwedegwede bagi kuduba ka e pokaiya yewe matarawena. Mamanuga God e tawai oragai yewe wairau mu idamugu wadumupu ki ka waira yau nene ki pokere marai munta erida. Ko Keriso karako tawa rabineya upiwagau ki ka tawa bagi kawaya esida eba iyapana kaina idanugere wademei ki maba. 12 Keriso 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya mara eyaka mena deni mena kanibu ki ka e eba papa gote bo papa burumakau munai mu daramaga tepupu puyo Mamanuga God kwebu. Pa mena. E eya darai wadubu kwebu manako e darai ki pokaiya ka e bigi nu kuduba umanibu dokodoko ki deni mena rikapupu manako iya maramara idiwana kaiwana iyai nu negebu. 13 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai ki mu ubumu gora wagau ki makeya kwae-tagamu papa gote yo papa burumakau mu daramaga tepiyamu iyapana bigi-maga mete pasitamiyamu ade papa burumakau munai pasumupu ki wapurai mete tepiyamu iyapana wapuratami-yamu da ki pokaiya ka iyapana mu idamaga kerapumaga rikapiyamu. 14 Ko ki kuduba ka erida. Keriso powena e darai kawapu ki kasiyarai ka kawaya esida. E bameya ka bigi mo pa mena ki pokere Mamanuga God e Keyai mara-mara tondau kaniyau e Keyai ki pokaiya ka Keriso e eya iyai puyo Mamanuga God bameya nu pokanugere tapu. E darai eba nu biginuga ki mena suru-pupu ko nu rabinanugu maramara nidiyau wirawira da nu paerepemeya ade upi kororai kwaigemeya ki kerarai e mete kwaipupu. Ki pokere nu karako gwede oragai ki kuduba kamadamu manako Mamanuga God maramara tondau kaniyau apunai e upi mena kwaigomu yamomu.

15 Ki pokere wainapumuri; Mama-nuga God gwaiyaba waunai wagubu ki ka e tawiri ogayawa apunai Keriso e mena pokaiya yona ki wagubu. Iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu da e gwaiyabawena ki makeya mu maramara idiwana kaiwana puyoi wadamana ki nana ki ka mu puyo ki yadini. Gwaiyaba oragai pokaiya ka nu biginuga eba kewowena ko Keriso nu nene powena e darai nu nene kawapu ki pokaiya ka bigi naiya umanibu dokodoko ki kuduba e deni mena rikapupu manako nu ripanuga teyapu.

16 Iyapana mosi e buderi badidi maba nidapana okai taroto manako ewa poyagisi ki ka mu oka ki pokaiya e gwedegwedei kuduba ki makeya nidatagisi. Ko e iyaiya tondono ki ka mu e buderi ki eba nidatagisi. 17 Oka tapu apunai tondau ki ka e okai ki kasiyarai pa mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko e poyagisi ki ka oka ki mibai matarayagisi. Mu oka ki em-pomoto
manako ki pokaiya makeya makeya e buderi nidatagisi. 18 Ki maba,
gwaiyaba oragai ki kasiyarai matara-wagana ki nana ka mu papa mosi
ugwadumpu poyo manako e darai kawapu. 19 Oragai apunai Mosisi e ka
yabiri ubupu Mamanuga God e gorai kuduba iyapana makeya makeya
tadebu kewowena manako ewa ubupu papa burumakau munai dai
mu daramaga tepupu awana kasiga mete wirapupu. E papa sipi kumai
daragai mete wadubu ripa ragai kwarere kwarere ki naureya painipupu
awana ki rabineya kaupupu manako wadubu gora ki okai ade iyapana
kuduba mete kina mu kawari-mugu kwisikwisipupu putamatapu
kayawena. 20 E inako kwaewena manako iyapana tadebu, wagubu ke;
'Mamanuga God wi gwaiyabanibu ade e badidi wagubu ki wi makeya
makeya kwaiwagamana ki nana nidibu ki e dara yau pokaiya mibipupu
kewowena.' 21 Oragai apunai Mosisi inako wagubu manako Mamanuga
God e tawai ade e si tepapamana gwedegwedei kuduba mete kina ki
kawarimugu e dara kwisikwisipupu putamatapu. 22 E inako kwaewena
ki mibai ka Mamanuga God e gorai wagau da dara mena pokaiya ka
gwedegwede marai kawai bigi siruwa-poto. Ade dara eba kaworoto ki ka
Mamanuga God eba uburoto iyapana bigimaga empoto notagogapoto.

23 Mamanuga God e Tawai ade e si tepapamana gwedegwedei yewe
wairau ki kuduba ka usi kunumau badidi uburau ki keyakeyai. Yewe
wairau ka iyapana ade gwedegwede ki bigi kewo-wagana ki nana ka
mu papa darai pokaiya mu siruwatamawa. Ko Mama-nuga God e tawai
usi kunumau ki ka papa darai ki kwaitana eba yadini bagi. Pa mena.
24 Ko Keriso e ka eba kunuma keyakeyai iyapana mu mubo idamugere
wadumupu ki rabineya kanibu. E kunuma mibai ki rabineya kanibu
manako karako Mamanuga God e yabareya nu nene uburau. 25-26 Mama-
nuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawaimaga yewe wairau ki
ka kwamura eyaka mena rabineya ka e mara eyaka mena papa darai
wadau 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya kaniyau.
Ko Keriso e inako eba kwaewena. E darai ka eba kawareya kawareya
kawarawa ko e mara eyaka mena ki powena manako ewa kunumau
yapu kayawena. E inako eba kwae-wagubena maba ki ka kunuma waira
kerareya yabadawa da karako ki ka e kawareya kawareya nu bitanuga
kawarapibena powaguibena. Ko e karako mara siyareya deni mena
kunumau yapu iyapana kuduba nu biginuga deni mena surupana ki nana
e eya iyai nu nene tapu kewowena. 27 Mamanuga God wagubu ki pokere
nu kuduba po eyaka mena popoigamu manako ki eweya ka nu e yabareya
ubumamu manako e idai gurai nu naurinugu nugwadiniyoto ragiragi.
28 Ki maba, mara eyaka mena ki rabineya ka Keriso iyapana ropani
kawaya nu biginuga surupana kwenupana ki nana e eya iyai deni mena
nu nene tapu. Mara ewa ka e ade wirayagisi baiyagisi, ko ki makeya ka

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e eba nu biginuga ki empana surupana ki nana baiyagisi. Pa mena. E eya iyapanaiyoma gwedewau e nawanai idiwu ragidai ki mu tetamana ki nana baiyagisi manako iya waunai tageni.

Gora oragai nu iyaniyana kasiyarai pa mena

10 1 Mamanuga God e gorai oragai ki ka gora waunai ki keyakeyai,
ko keyakeyai ki ka eba gora waunai ki mete eyaka mena.
Gwedegwede bagi-bagi aita ewa wenayagisi ki sisiyai ka gora oragai ki
dabeya mena nu kabuwa-niyau. Gora ki pokaiya ka iyapana kwamura
kwamura ki kawareya kawareya papa naumu pasumu puyo nakapiyamu
ko iyapana Mamanuga God nene inako kwaetagamu ragidai ki mu
rabinamugu ka bigi eba kewowena.
2 Iyapana Mamanuga God inako nota-piyamu e si tepapiyamu ragidai
gora ki pokaiya mu bigimaga deni mena surupena maba ki ka mu ewa
bigi ki eba wainampibena ade puyo kawareya kawareya inako eba
nakampibena. 3 Ko mu papa ki kwamura kwamura naumu pasumu ki
pokaiya ka mu kataitagamu da mu bigimaga ika tondau, eba kewo-wena,
4 mibai ka papa burumakau yo papa gote mu daramaga kwaitana nu
biginuga rabinanugu uburau ki eba surupoto. Pa mena.
5 Ki pokere, Keriso yewe wairau kawarana kwaewagawa ki makeya ka
e Mamanuga God yona yau sibu, wagubu ke;

‘Mamai, mu papa naumu pasumu puyo ebo ebo kau nene naka-
piyamu ki kau eba nuwageya ki pokere kau nau midini
kwakwarepuni winepipi tapi.
6 Mu papa kumerekumere naumu pasumu ade mu bigimaga nene bani
ebo ebo kau nene puyo mete nakapiyamu, ko mu kwaetagamu ki
pokaiya kau eba mamamanugei.
7 Ki pokere nau suwagubuwani ke; Mamai God, nau yau kena. Kau
nuwageya nau badidi kwaesugana wainapiyei ki nau makeya
kwaesugani. Kau goragi ki wikui rabineya ka mu nau nene inako
okamupu.’

8 Yabiri ka Keriso yona yau wagubu ke; ‘Mu papa kumerekumere
naumu pasumu puyo ebo ebo kau nene naka-piyamu ade mu bigimaga
nene bani ebo ebo puyo mete nakapiyamu ki kau eba nuwageya ade
mete eba mamamanugei.’ Keriso inako wagubu ko gora oragai wagubu
da iyapana makeya makeya inako kwaetagamana ki nana. 9 Ko ki eweya
ka e yona yau mete wagubu ke; ‘Mamai, nau yau kena. Kau nuwageya
nau badidi kwaesugana wainapiyei ki nau makeya makeya kwaesugani.’
Keriso yona wagubu ki mibai ka iyapana naiya papa naumawa pasumawa
puyo ebo ebo mete nakapamawa ki kuduba ka Mamanuga God
koritapupu manako e Keriso wadubu wata ki tapu. 10 Mama-nuga God e
nuwaiya badidi waina-piyawa ki kuduba ka Iyesu Keriso makeya makeya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwaewena e eya midi kwakwarepui mara eyaka mena puyo nu nene tapu manako ki pokaiya nu biginuga kuduba surupupu.

11 Mamanuga God bameya dobo-piyamu ragidai mu ka papa naumu pasumu upi kiyabui eyaka mena ki maramara kawareya kawareya kwae-tagamu ko ki pokaiya ka mu iyapana bigimaga eba surupiyamu. Pa mena. 12 Ko Keriso e ka nu biginuga ki denai mara eyaka mena e eya midi kwa-kwarepui puyo tapu powena manako e kwaewena ki kasiyarai eba kewoyagisi ko mara mara tondono kaniyono. E kwaewena kewowena ki eweya ka e kwarisiwena Mamanuga God e idai garu deneya tondubu tondau. 13 E ika nawana tondono kaniyono da Mamanuga God uburoto Keriso e iyaraiyoma kuduba kwanatamini e kerarai kobaiya naka-tamini kewoyagisi ki makeya. 14 Mara eyaka mena ka e eya midi kwakwarepui puyo tapu manako ki pokaiya ka iyapana gwedewau mu bigimaga e surupupu ragidai ki ka mu maramara Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi mena idiwono.

15 Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya yona ki mete mibipiyau. Yabiri ka e yona yau wagubu ke;

16 'Mara ewa baiyagisi ki ka nau gwaiyaba waunai mosi wi negeyani manako nau gorani ki nau wi yabaragau tarani ade wi rabinagau mete okapani. Nau wi Kaiwawoga yona yau suwagakani.'

17 Ade ewa ka e wagubu ke;

'Mu bigimaga ki nau surupani ade mu paeremaga ki kuduba nau deni mena notagogapani.'

18 Mamanuga God wagubu da nu biginuga kuduba ki e deni mena notagogapupu ki pokere nu biginuga ki puyoi mosi nu e bameya ewa eba tamamu. Ki pa mena.

Nu Mamanuga God maramara notapomu idiwomu

19 Kowaniyoma, Keriso nu nene powena ki ka e nu yawatanuga mebu da nu 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki wateya ka nu yabarayabara kaigamu. 20 E nu nene powena ki pokaiya ka Mamanuga God e Tawai ki katamurui aukwara pokaiya bodamupu ki aukwarai tegerewena manako e iya yawatai waunai e eya midi kwakwarepui pokaiya nu nene mebu. 21 Nu doboniyau apunai bagi kawaya esida e karako Mamanuga God e tawai rabineya nu nene yabiyabiri uburau, 22 ki pokere nu nuwanuga notanuga eyaka mena ragiragi kawaya Mamanuga God suma-pomu ade e bameya yabarayabara kaiwomu. Nu badidi paerepemeya nu rabinanugu maramara nidiyawa wirawira ki e deni mena surupupu kewowena ade awana negai pokaiya ka e nu midinuga kwakwarepunuga kuduba mete siruwapupu. 23 Mamanuga God badidi kwaewagana gwaiyabai wagubu ki kuduba e kwaeyagisi ki pokere e ewa nu puyo negeyana wagubu notapemei nawanai idiwei ki notai nu denai mena yodomu doko ko eba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kamadamu. 24 Nu deni deni waita kasiwaraigomu ade iyapana bamamugu
bagi mena kwaigamana deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraigamana
ki notai mete notapomu idiwomu. 25 Nu ewapuru dibipemei Mamanuga
God e si tepapemei ki ka bagi kawaya ki pokere nu eba kamadamu. Ko
iyapana dai ki ewapuru dibipamana notai kamadumpu ki mu maba nu
inako eba kwaigomu. Nau suwagani naigida mena wainapumuri; Nu
Kaiwawonuga e marai rogobiwagau ki pokere nu deni deni togi kasiwara-
igomu idiwomu.

26 Iyapana gwedewau Mamanuga God e yonai mibai ki mu wainamupu
ko ewa ade kamadumpu mu mubo nuwa-mugu bigi kwaetagamu ki ka
mu bigi-maga surupana apunai mosi eba tondau da e ewa baiyagisi e
midi kwakwarepui mu nene puyo taroto. Ki pa mena. 27 Ki pokere mu
bamamugu ewa badidi wenawagana ki mena kudeya mu wainapomono
idiwono. Mara baiyagisi da Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba
nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi ko ki eweya ka e uburoto e midi
ragiragipamawa ragidai ki kuduba tetamini mata kawaya ki nonareya
nakatamini uratamono.

28 Iyapana gwedewau oragai apunai Mosisi e gorai tapu ki
tagararamupu manako iyapana apeya bo apeya eyaka ubumoto iyapana
ki mu paeremaga emupu ki tagisi matara ki ka kawakawai ragidai
ubumoto paere ragidai ki eba nuwanuwatamini ko mu idamaga gurai
mu naurimugu ugwaditamini ragiragi manako deni mena namutamini.
29 Iyapana ki mu paeremupu ki pokere mu denai bita kawaya ki
wadumupu, ko paere kawaya daganani esida ka yau kena; Iyapana
gwedewau Mamanuga God e Gubagai taisi kurakurapiyamu mugu siyamu
bo gwaiyaba waunai e darai pokaiya mu bigimaga surupana wagubu ki
mu sumamupu ko ewa tagararamupu manako dara ki mibai pa mena
kororai simupu bo ade mu paeremaga denai bita mubo wadamana ki
Mamanuga God e Keyai pokaiya rikapupu deni mena waditapu bagi
ki mu mete wereyakaurapiyamu, iyapana inako kwaetagamu ki mu
bamamugu ka badidi maba wenayagisi? Akae, mu yabaramugu ka bita
kawaya daganani esida mu nawanamaga tondau. 30 'Bimbinai ki nau
kwaesugani ade denai ki nau mu tageyani.' Nima inako wagubu ki nu
katainugu. E ade wagubu ke; 'Nau ka Kaiwawo, nau idani gurai nau
iyapananiyoma mu naurimugu ugwaditamani ragiragi.' Nima inako
wagubu ki nu mete katainugu. 31 Akae, nu Mamanuga God maramara
tondau kaniyau apunai e nuwapupui rabineya sumamu ki ka berokoi
kawaya.

32 Wi naiya suma wauneya suma-igamawa makeya badidi maba idiwa
ki wi notaga eba gogayagisi. Mamanuga God e tanai wi kawarigau minibu
siwa ki eweya ka bita yo midi makari ebo ebo wi bamagau bauwagawa
ko wi eba kekeraigubu ko wi watagau mena ragiragi kawaya ubumawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

33 Mara dai ka iyapana bautagamawa iyapana paunamugu wi kiranimawa
wereya-kauranimawa ade girinimawa pasu-nimawa. Ade mara dai ka
iyapana bautagamawa wi kowaguma giritamawa pasutamawa ki ka wi
baigamawa mu madanimugu ubumawa togitamawa. 34 Mu dai dibura
rabineya idiwa ki ka wi mu nuwaboyamaga wainapamawa ade mu
bitamaga daikere ki wi mete wadamawa. Piyara ragidai bautagamawa wi
gwedegwedega asusu yabayababa tepamawa ki wi eba nuwaboyaigamawa
ko wi rabinagau mamama mete waina-pamawa mibai ka wi puyoga usi
kunumau wi nawanaga uburau ki mena wi notapamawa idiwa. Puyo ki
eba berokotagisi ko maramara idiwono kaiwono.

35 Ki pokere wi naiya Mamanuga God nene kasiyarai kawaya yabara-
yabara inako ubumawa ki wi karako eba kamadumuri. Wi ragiragi
kawaya inako kwaiwogoi yamoi ki ka Mamanuga God wi puyoga bagi
kawaya mosi aita ewa negeni. 36 Ki pokere kwarisiwagi giruru maba ki
kobaiya teteiwagi manako Mamanuga God e nuwaiya badidi wainapiyau
ki wi makeya makeya ragiragi kawaya kwaiwogoi yamoi da wi
buridere baiwagi ki ka Mamanuga God uburoto wi puyoga bagi kawaya
gwaiyabanibu ki wi negeni. 37 Nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga
God e okai mosi wagubu ke;

> ‘Mara eba rowarowa ka bauwagana wagubu apunai ki baiyagisi,
> ko e mara ki eba paerepoto riyapoto yaroto.
> 38 Gwedewau nau yabuneya supasupai mena idiwu ragidai ki mu nau
> sumasinimono manako mu sumamaga ki pokaiya idiwono.
> Ko gwedewau nau kamadisinimoto wiratagisi ewamugere kayatagisi
> ragidai ki mu bamamugu nau eba mamamasugani.’
> 39 Ko nu ka eba iyapana iyamaga kaupiyamu wiratagamu ewamugere
> kayatagamu ragidai ki mu maba. Nu sumanuga pokaiya ka nu iya
> ki yadamu.

Nu sumanuga pokaiya idiwana ki nana

11 1 Suma ka gwede? Nau suwagani; Nu puyo ewa wadamana
nawanai idiwei ki mibipemei da nu ewa yadamu ki ka nu suma
sumaigemei. Ade nu gwede mosi karako eba empemei ki mibipemei da
nu ewa empamu ki nu mete sumaigemei. 2 Oragai ragidai takari kawaya
Mamanuga God inako sumapamawa ki pokere e mu weremaga mete
wagubu.

3 Nu sumanuga pokaiya ka nu mibipemei da Mamanuga God e wagubu
umuneya ka kunuma waira kuduba wenawena. Gwedegwede kuduba
yabunugere matarau empemei yau ka nu eba empemei apunai e pokaiya
matarawena.

4 Oragai apunai Eiboro e sumai pokaiya ka e papa mo wadubu
puyo Mamanuga God kwebu manako Mama-nuga God ubupu puyo ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mibipupu. Ko e tatai Kaini bani dai tepupu puyo Mamanuga God kwebu
ki ka Mamanuga God puyo ki eba mibipupu ko tagarara-pupu. Apunu
Eiboro e ka Mamanuga God sumapupu ki pokere Mamanuga God puyo ki
wadubu manako apunu bagi supasupai e sibu. Apunu Eiboro e ka takari
kawaya powena ko e sumai pokaiya badidi kwaewena ki yonai nu karako
mete wainapamana makeya makeya kwaiwagamana ki nana.
5 Oragai Apunai Enoki e sumai pokaiya ka Mamanuga God kawapu
e iyaiya wadubu usi kunumau tapu ko e eba powena. Iyapana e
kwaenepamawa ko mu mo e eba bananamupu mibai ka Mamanuga God
kawapu e iyaiya tepa-pupu wadubu kayawena. Mamanuga God e okai
mosi wagubu da apunu Enoki yewe wairau tondawa ki makeya ka e
bagi supasupai mena kwaewagawa ki pokere Mamanuga God e bameya
mamama wainapiyawa. 6 Iyapana nima notapiyau da Mamanuga God
e ka pa mena maba ki ka e suma eba suma-wagau. Ko iyapana nima
Mamanuga God bameya guriguriwagau ki ka e guriguriwagau ki pokaiya
mibipiyau da Mamanuga God e tondau. E Mamanuga God eba sumapena
ki ka e bameya eba guriguriwagubena ko e sumawagau ki pokere
Mamanuga God uburau e mamamai mete wainapiyau. Iyapana gwedewau
Mamanuga God sumapiyamu manako e bameya guriguritagamu ki ka
Mamanuga God mu denai puyo tageni.
7 Mamanuga God e ewa bita tono-pana yonai wagubu ki e oragai
apunai Nowa kabuwapupu. Apunu Nowa yona ki mibai e yabere mo eba
empupu ko e sumai pokaiya ka e Mamanuga God e umunui wadubu waka
yamanapupu manako e wainai yo e gubagaiyoma yo mu ridimuguma
mete kina waka ki rabineya iyatagubu. E Mamanuga God sumapupu ki
pokaiya ka Mamanuga God e apunu bagi supasupai sibu ko iyapana dai
ki mu paeremaga ki denai ka mu bita kawaya bananamupu.
8 Mamanuga God e oragai apunai Eburamu waira waunai mosi e
kweyana ki nana gwaiyabapupu ki pokere e sumai pokaiya ka e kipu
ubupu Mamanuga God e umunui wadubu kayawena. E sumai pokaiya
ka e wairai oragai ki kamadubu e wairai waunai ki kai kayawena ko
e bani deneya kayawagana ki e eya eba kataiya. 9 Mamanuga God e
gwaiyabapupu ki wairai kawareya e bauwena ki ka e sumai pokaiya ika
tondawa. Waira ki ka iyapana kudubai dai ki mu wairamaga ki pokere
e tawa mibai ika eba wadubu ko e nabonabo papa kwakwarai pokaiya
wadumupu ki rabineya tondawa. E gubagai Aisiki ade e atai Diyaikapu
ki mu mete kina gwaiyaba ki pokaiya inako ika idiwa. 10 Natere kawaya
mosi ki Mamanuga God e ebo notai pokaiya makeya makeya bebeda
ragiragi kawaya nunupu kawareya tawa wadubu ki naterei ka apunu
Eburamu empana ki nana nawanai tondawa.
11 Apunu Eburamu e ka magurawena ade e wainai Sera mete kina
kagara tondawa da magurawena ki pokere e munu wenapana marai ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ororeya mena kewowena. Ko Mamanuga God e munu mosi kweyana gwaiyabapupu ki apunu Eburamu sumapupu ki pokere e wainai romodowena munu wenapupu. 12 Apunu Eburamu e doborowena e midi kwa-kwarepui roparopawena ko e wainai romodowena manako munu wenapupu ki pokaiya ka e momoiyoma minibu daburi kawayawena kayawena supama kunumau ade naya egi papateya eba iyabapamana makai ki maba.

13 Iyapana yau kuduba Mamanuga God e naiya gwaiyabatapu ki mu sumapamawa idiwa ko e badidi gwaiyabatapu ki mibai mu eba banana-mupu ko popotagubu gawarara. Aita ewa badidi wenawagana ki mu yabara-mugu uwamau kawaya buri emupu manako mamamatagubu. Mu matarau tagubu da mu ka eba waira yau tauba-nuwai ko mu ka iyapana kwaiyanai pa ka were bautagubu. 14 Iyapana inako tagamu mu mibipiyamu da mu tawana-maga mosi ki kawareya mu maramara idiwana kaiwana ki nana ki kwaenei kwaetagamu. 15 Mu ade wiratagamana mu tawanamaga oragai kamadumpu kebomupu ki ade kayatagamana notampena ki ka mu kayatagumpena ko nima mo mu eba bodatapena. 16 Ko mu waira waunai bagi kawaya esida usi kunumau ki kwaenei kwaetagamawa nawanai idiwa. Mamanuga God e mu nateremaga usi kunumau okukunawena kewowena ki pokere mu ubumoto mu mamamaga e siyomoto ki ka e umunui eba mayamayayagisi.

17 Mamanuga God e oragai apunai Eburamu e sumai empana ki nana yona yau e sibu, wagubu ke; 'Kau gubagagi Aisiki karako mini poyo nau nene puyo tari.' E gubagai eyaka mena Mamanuga God e gwaiyabai pokaiya wenawena ki e eba gwandagipupu ko e sumai pokaiya ka e ubupu Mamanuga God wagubu ki makeya makeya kwaewena. 18 Mamanuga God naiya e gwaiyaba sibu, wagubu ke; 'Kau gubagagi Aisiki pokaiya ka kau momogi ki kawayayogono yarono.' 19 Mamanuga God naiya inako wagubu ki pokere apunu Eburamu e gubagai miniyana po kwaewagawa ki makeya ka e notai wagubu ke; 'Mamanuga God aita uburoto popotagubu ragidai ade iyatamini kimoto ubumoto ki pokere nau karako nau gubagani miniyani poyo ki mete baganai.' Oragai apunai Eburamu e notai pokaiya ka e notapupu da e gubagai gwe ororeya mena powena maba ko e sumai pokaiya ka e mete notapupu da Mamanuga God uburoto e gubagai ki ade iyapoto iyaiya kweyoto.

20 Apunu Aisiki e sumai pokaiya ka e ubupu e gubagaiyoma Diyaikapu yo Iso ewa bagi kawaya idiwana ki nana mu waditapu bagi.

21 Apunu Diyaikapu e sumai pokaiya ka e powagana kwaewagawa ki makeya e gubagai Diyosepa e gubagaiyoma waditapu bagi. E gunai kawareya togi-wena manako Mamanuga God e si esida tepapupu.

22 Apunu Diyosepa e sumai pokaiya ka e powagana kwaewagawa ki makeya ka e iyapanaiyoma Isiraero ragidai mu tawana Idipi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kamadamana tawana mo kayatagamana ki sisiyai tadebu ade e eya kwakwarepui ewa wadamana tawana mo rabineya ononopamana ki sisiyai mu mete tadebu.

23 Apunu Mosisi e inai mamai mu sumamaga pokaiya ka e wenawena makeya ki ka mu siragamu apeya eyaka ki rabineya e wadumupu wekemupu idiwa. Mu emupu da e ka munu komeruwana kawaya ki pokere kaiwawo Pero badidi wagubu ki kudeya mu eba wainamupu.

24 Apunu Mosisi e yaraga tondawa ki makeya ka kaiwawo Pero e petei ubupu e gubagapana sibu ko e sumai pokaiya ka e yona ki bodapupu.
25 E eya iyai yewe wairau ki nene wainapena ki ka e kaiwawo tawaiya tondibena ko e midi kwakwarepui tainipiyawa ki e tagarara-pupu manako e ebo nuwaiya ki kwae-wena kipu ubupu kayawena Mamanuga God e iyapanaiyoma mu mete bita yo midi makari bananamupu.
26 E waina-pupu da tawana Idipi ragidai mu gwedegwedemaga mamamapamana ki mamamai ka erida ko iyapana Keriso pokaiya e wereyakaurapamana ki mamamai ka kawaya esida. E waira yau iyai nene eba notapiyawa mibai ka e denai bagi kawaya aita ewa wadana ki nene mena notapiyawa tondawa.

27 Apunu Mosisi e sumai pokaiya ka e tawana Idipi ragidai mu kawaimaga e kudeya eba wainapupu ko e kipu ubupu tawana ki kamadubu kayawena. Mama-nuga God e nu eba empemei ko apunu Mosisi e gwe empupu diyayai ki pokere e giruru maba ki kobaiya tewena deni mena kayawena.

28 Apunu Mosisi e sumai pokaiya ka e tawana Idipi rabineya ‘Mamanuga God Nu Raurunibu Poragai’ ki kerarai birikapupu. E iyapanaiyoma Isiraero ragidai papa naumana manako papa ki darai mu mubo eyaka eyaka tawamaga katamuruiya pasipamana ki nana wagubu. Mu inako kwaetagamana da ‘Naunuma Aneyai’ dara ki empana ki ka e mu munumuguma uratanai amu suwakarai ki eba namutamana ki nana.

29 Tawana Isiraero ragidai Egi Daragai ki papateya bautagubu ki ka mu sumamaga pokaiya ka egi ki puru-wena daikere daikere ubupu manako mu sumpu egi ki rabineya borau maba kayatagubu papasi daikere bautagubu. Ko tawana Idipi ragidai mu ewamugu kayatagubu kaiwa da paunau ka egi ki mu utatapu mu nonamaga kubabu manako mu popotagubu gawarara.

30 Tawana Isiraero ragidai mu sumamaga pokaiya ka mu mara ida daikere kewowena daikere apeya ki rabineya natere Diyeriko kikirau kowiwirapamawa da siyareya ka natere ki gwarantana kawaya minimupu wiwiramupu ki kuduba rorororowena gwekauriyapupu.

31 Yawata kawakawareya umawa ridai Reyabu e sumai pokaiya ka e tawau mena tondawa ki pokere tawana Isiraero ragidai ubumpu Mamanuga God tagararapamawa ragidai ki namu-tamawa makeya ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ka mu ridi ki eba minimupu poyo, mibai ka e naiya gopara ragidai ki waitatapu mu diriwa-maga kwaewena.

32 Nau Mamanuga God e suma-pamawa ragidai ade dai mu bususu-maga mete suwagani bo? Apunu Gidiyoni yo Baraki yo Samsoni yo Diyepeta yo Dewida yo Samuwero yo ade Mamanuga God e bonanai waina-pamawa tagamawa ragidai ropani kawaya mete kina mu bususumaga nau suwagana ko madega pa mena. 33 Mu sumamaga pokaiya ka mu iyara-muguma mete kandetagamawa raurutamawa ade wairamaga mete wadamawa. Mu bagi supasupai mena kwaetagamawa idiwa ki pokere mu gwede wadamana gwaiyabai waina-mupu ki mu makeya wadumupu. Papa kamarai 'raiyoni' yawira bautagubu ki mu sumamaga pokaiya ka mu papa ki bodatampu. 34 Mu sumamaga pokaiya ka mu mata nonarai kawaya ki pomupu ade iyaramuguma ta temupu yawira bautagubu ki ka mu ubumpu mu baibigatampu. Mu wairorotagubu ko mu sumamaga pokaiya ka mu kasiyara ade wadumupu. Yawira marai bauwena ki ka mu ubumpu mu iyaramuguma kuduba raurutampu ki pokere iyara-muguma kuduba wakapatagubu. 35 Ridi dai mu sumamaga pokaiya ka mu munumuguma bo mu nobomomuguma bo mu rakarakamuguma popotagubu ki ade iyatagubu kimpu ubumpu mete ewapuru idiwa.

Iyapana dai ki bita yo midi makari kawaya bananamupu. Mu Mamanuga God tagararampena ki ka mu iyara-muguma mu idamaga kerapumaga rikatampena bautagumpena kayatagu-mpena. Ko mu iyaramuguma umunu-maga eba wadumupu mibai ka mu ewa ade kimana ubumana iya bagi kawaya esida wadamana ki mena notapamawa. Mu Mamanuga God eba tagararamupu ko iyaramuguma mu idamaga rabineya popotagubu. 36 Iyapana ubumpu mu dai wereyakauratampu ade wikuku pokaiya raukeketampu ade dai ki mu tetampu mu idamaga kerapumaga umatampu dokodoko dibura rabineya nakatampu. 37 Dai ka mu bowa were taunimupu popo, dai ka mu naurimugu purutampu popotagubu, ade dai ka mu kereba pokaiya metampu popo. Mu dai gwede-gwedemaga pa mena ki pokere papa sipi yo papa gote mu kwakwarepumaga ki mu temupu umamawa iwa. Iyapana bautagubu mu giritamawa pasutamawa ade bita ebo ebo mu tagemawa. 38 Mu tawamaga kamadumpu gwabau ade kweyau igida yauda iwa. Mu dai ka ragu ukwapamawa ade dai ka urubau ukwapamawa. Waira yau ragidai mu beramaga ka berokoi ko suma sumatagamawa ragidai ki mu beramaga ka bagi supasupai kawaya ki pokere mu yewe idiwana watai mu nene ka pa mena.

39 Iyapana yau kuduba mu suma-maga ka ragiragi kawaya ki pokere Mamanuga God mu simaga tepapiyawa ade mu mamamamaga wagawa. Mu bagi kawaya kwaetagamawa ko e mu badidi gwaiyabatapu ki mibai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mo mu eba bananamupu, 40 mibai ka ororeya mena ka Mamanuga God
nu karako idiwei ragidai nu nene wainapupu gwede bagi kawaya mosi
nu nene tapu ki pokere oragai sumatagamawa ragidai nu raurunimana
yabiritagamana ki nana ka eba baganai. Mamanuga God e nuwaiya ka
nu yo mu ewapuru e badidi wainapupu ki yadamu ade ewapuru mena e
nuwaiya wainapiyau ki makeya idiwomu.

Mamanuga God e munuiyoma wade supasupaniyau

12 1 Suma ragidai ropani kawaya naiya popotagubu mu karako
oroguma maba nu kwagaranimpu eminiyamu idiwu ki pokere
gwedegwede kuduba nu kwakwarepunuga tainipiyau ade bigi ki
garugaru mena nu umeme dokodokoniyau ki nu rikapamu manako nu
nuwanuga notanuga eyaka mena nisi kandamu katamuru yabaranugu
ki deneya deni mena garupamu kaigamu. 2 Nu sumanuga kerarai ka
Iyesu e mena ade e mena pokaiya ka nu sumanuga mibai mete kirau
ki pokere e mena empomu ade nu yabunuga e mena naureya uburono.
E ripa korosi naureya powagana ki e yabareya buri empupu ki e eba
midimamawena nitaisiniwena. E ewa mamama kawaya bananapana
ki mena wainapiyawa ki pokere e giruru maba ki kobaiya tewena ripa
korosi naureya powena manako karako kema kawareya tondau apunai
Mamanuga God e madaneya e idai garu deneya tondau.

3 Wi bita yo nuwaboya banana-piyamu manako ki pokaiya wi notaga
kauwagana kwaewagau ade wi wairoroigamana kwaiwagamu ki ka
iyapana bera berokoi kwaetagamawa ragidai Iyesu bameya badidi kwae-
tagamawa e giripamawa pasumawa ade bita yo midi makari ebo ebo e
kweya-mawa ki wi wainapiyoi idiwoi. 4 Wi berokoi mete kandeiwagamu
ki ka ragiragi kawaya, ko ade wainapumuri; Wi mosi ki pokaiya eba
popoigubu ade wi daraga eba kawapu. 5 Wi ka Mama-nuga God e
munuiyoma ko e wi togi-niyana yonai naiya mena wagubu ki wi notaga
gogawena bo? E yona yau wagubu ke;

‘Gubagani, kau Kaiwawogi nau uburani kau wade supasupaniyani ki
kau naigida mena wainapi,
ade nau uburani kau nakariniyani ki kau notagi eba kauyagisi,
6 mibai ka gwedewau nau nota kwarikwarisitamakani,
ki nau mu mete wade supasupa-tamakani,
ade gwedewau nau mununiyoma mu tadebuwani,
ki nau wade supasupatamana ki nana bita mu mete tageyani.’

7 Wi bita yo midi makari banana-piyamu ki ka wi notaga eba kauyagisi
ko wi eyaka eyaka nota yau notapu-muri; ‘Mamanuga God e munui sidibu
ade nau wade supasupasiniyau ki pokere nau ragiragi yau bananapuwani
ki ka baganai.’ Mibai, inamama kuduba yewe wairau mu mete kina mu
munu-muguma inako wade supasupa-tamiyamu. 8 Mamanuga God e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

munui-yoma kuduba wade supasupatamiyau ki pokere e wi eba wade supasupanibena maba ki ka wi eba e munuiyoma mibai ko wi ka yawata kawakawareya wenatagubu ragidai ki mu maba. Ko wi ka eba yawata kawakawareya wena-igubu. 9 Nu mamanuguma kaina yewe wairau nu wade supasupanimupu ki ka nu denai mu wiwiratampi. Ko wainapumuri; Mu kuduba ka erida ko nu Mamanuga Mibai e ka kawaya esida ki pokere nu e naigida mena wiwirapomu ade e umunui yodomu. Nu inako kwaigomu ki ka nu iya bagi kawaya idiwomu. 10 Nu mamanuguma yewe wairau mu mubo wainamupu baganai ki makeya mu mara eba rowarowa nu wade supasupanimawa, ko nu nubo baginuga nene ka Mamanuga God nu wade supasupaniyau da e taneya bagi kawaya tondau ki maba nu e mete inako idiwana ki nana. 11 Nu mama-nuguma nu wade supasupanimana ki nana bita negeyamu ki makeya ka nu mamama eba wainapemei ko nu nuwaboya wainapemei. Ko mu wade supasupanimoto kewoyagisi eweya ki ka iya supasupai ade nuwabagi nu rabinanugu mibai kiroto.

12 Ki pokere wainapumuri; Wi idaga nubatagubu ki roronatamuri genge-mupumuri, ade rwi amataga boniboni-tagubu ki taisi rorororonaiwagi damda ubumuri. 13 Yawata kwaiya eba kaiwagi kwaenda wi tainipumuri paere manako wi kerapuga rokowena ki dagupumuri. Ko wi yawata supasupai mena kaiwagi da wi kerapuga rokowena ki iyayagisi.

Nu Mamanuga God eba tagararapamu

14 Wi iyapana kuduba paunamugu nuwabagi rabineya supasupai naigida mena kwaiwogoi ade Mamanuga God e nene mena idiwoi. Iyapana gwedewau mu nuwamaga notamaga eyaka mena Mamanuga God nene inako eba idiwono ki ka mu nu Kaiwawonuga eba empomoto. 15 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi, ki pokere wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda da gwede mosi baiyagisi wi kerapugau yadini manako Mamanuga God wi nene kwaewena ki wi tagararapumuri. Ade wi eyaka eyaka wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda iyapana mosi wi paunagau e gagayai ki gwabiyara maba yadini baiyagisi igida yauda wi pasuniyoto kayayagisi. 16 Wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda da wi paunagau iyapana mosi taku maba igida yauda umono. Ade wi kwayubaga naigida mena kwaiwogoi kwaenda oragai apunai Iso e kwakware-pui ki iyai nene wainapiyawa ki maba wi mete inako kwaiwagi. Apunu Iso e mamai uburana puyo e kweyana wagubu ki e eba wainapupu ko e wetei mebu bani kupana ki mena wainapupu ki pokere puyo bagi kawaya ki e yowai bauwena wadubu. 17 Apunu ki e bususui wi kataigau; E ewa bauwena e puyoi ki wadana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki nana e mamai genepupu ko e mamai ororeya mena puyo ki e yowai kwebu. Apunu Iso paerepupu ki e wadana supasupa ki nana mibi yadi kwaewagawa ko e kwaewena siyasiya ki wadana supasupa yawatai mo pa mena.

18-21 Naiya takari kawaya tawana Isiraero ragidai kweya Sainai kerareya bautagubu ki ka mu kweya ki kawareya mata nonarai warapiyawa emupu, madegau tawana sisipu umapu emupu, oroguma pinai kawaya kawapu emupu, ade nusuru kawaya gipiyawa ki mu mete emupu. Mu ki kuduba emupu manako bawiwi wagubu wainamupu ade bonana mo kawapu wagubu ki mu mete wainamupu. Mu bonana ki wainapa-mawa ka mu kudu ebotau wainamupu manako genetagubu da mu bonana ki ewa mo eba wainapamana ki nana, mibai ka bonana ki wagubu ke; 'Kweya yau madaneya eba kebomuri. Eba iyapana wi mena ko wi papaguma mete kina mu kerapumaga kwaipomoto kweya yau tainipomoto ki ka wi bowa were mu namutamuri.' Mu yabumugere badidi emupu bo wainamupu ki ka gwede kawaya mosi ki pokere oragai apunai Mosisi e mete wagubu ke; 'Nau kudu kawaya wainapakani, nau didigurani mete wagau.'

Iyapana ki mu ka kweya Sainai ki bameya bautagubu gwedegwede ki kuduba mu yabumugere matarau emupu ko wi ka kweya ki bameya mo eba baigubu. Pa mena. **22** Wi ka kweya Saiyoni ade maramara tondau kaniyau apunai Mamanuga God e naterei Diyerusaremu kunumau ki bameya baigubu. Natere ki rabineya ka Mama-nuga God e aneyaiyoma ropani kawaya eba iyabapamana makai ika mamama nene dibimupu idiwu. **23** Yabiri Keriso sumapamawa ragidai ki Mamanuga God ubupu e munuiyoma mu tadebu ade mu simaga kunumau okapupu ki karako mamama nene dibimupu idiwu ragidai ki mu bamamugu wi baigubu. Mama-nuga God e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi apunai ki e eya bameya wi baigubu. Ade iyapana naiya yewe wairau bagi supasupai mena idiwa popotagubu manako mu keyaimuguma kayatagubu Mamanuga God mu waditapu bagi mete idiwu ragidai ki mu bamamugu wi mete baigubu. **24** Wi ka tawiri ogayawa apunai Iyesu e bameya baigubu. E pokaiya ka Mamanuga God gwaiyaba waunai negebu ade e darai nu nene kawapu ki nu biginuga kuduba surupupu. Keyakeyai mosi dara naureya ka yau kena; Oragai apunai Eiboro e darai kawapu ki mibai ka poyo ko Iyesu e darai kawapu ki mibai ka iya ki pokere bagi kawaya esida.

25 Ki pokere nima karako nu bama-nugu wagau ki e yonai wi naigida mena wainapumuri wetawetara ko eba basarapumuri. Naiya takari kawaya iyapana e yonai yewe wairau waina-pamawa ko ewa ade tagararapamawa ragidai ki ka mu denai bita wadamana ki mu baibigapamana yawatamaga mo pa mena. Ki maba, karako nima

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kunumau nu nidiyau ki nu wainapamu ko ade kamadamu ki ka nu aita
ewa bita kawaya daganani esida bananapamu. Nu bita ki baibigapamana
yawatai mo pa mena. 26 Wagubu apunai naiya wagubu ki makeya
ka waira kuduba e bonanai pokaiya geyageyawena. Ko karako ka e
gwaiyabawena, wagubu ke; 'Mara mosi ka nau waira ade kwisikwisipani.
Eba waira mena ko kunuma mete kina.' 27 E ade kwisikwisipana
wagubu ki mibai ka e gwedegwede kuduba orageya mena yamanapupu
nu yabunugere empemei ki e ade kwisikwisitamini da gogatagisi ko
gwedegwede kuduba eba emitame-mei ki mu watamugu mena idiwono
ko eba geyageyatagisi.

28 Nu Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya kaiwana
idiwana watai ki eba geyageyayagisi bo gogayagisi ki pokere nu
Mamanuga God mayapamu wiwirapamu ade e nu mamamanuga wagana
ki nana parau-pamu e si esida tepapamu. 29 Wainapu-muri; Mamanuga
God e ka mata nonarai maba uburoto gwedegwede kuduba pasutamini
uratamini rerewara.

Mamanuga God nene idiwomu

13 1 Wi sumaga ka eyaka mena ki pokere deni deni nota kwari-
kwarisi kasiwaraiwogoi idiwoi. 2 Iyapana gogoi dai wi daiyoga
baitagisi ki ka wi mu diriwamaga kwaiwagi. Nau nidiyani wainapumuri;
Iyapana dai inako kwaetagubu ki ka mu aneya diriwa-maga kwaetagubu
ko ki mu muga eba kataimugu. 3 Iyapana dai dibura rabineya idiwu ki wi
mu wainatamiyoi, ena, wi gwe mu mete ewapuru dibura rabineya idiwu
maba inako wainapiyoi. Ade iyapana bita yo midi makari banana-piyamu
ki wi mu mete wainatamiyoi, ena, wi gwe mu mete ewapuru bita yo midi
makari bananapiyamu ki maba inako wainapiyoi.

4 Ridi yo apunu anikatagamu ki ka bagi kawaya ki pokere anika
eba simuri siyasiya. Mu anikatagubu ki ka mu naigida mena deni deni
kwayuba kasiwaratogomono idiwono ko eba taku maba asusu igida
yauda iwono bo rauru kawakawara kasiwaratogomono iwono. Iyapana
gwedewau inako kwaetogo-mono ki ka Mamanuga God e idai gurai mu
naurimugu ugwaditamini ragiragi.

5 Wi nuwaga notaga bowa madai kawareya eba ukworono ade gwede-
gwede dai kawareya tepamana ki nene eba wainapiyoi. Gwedegwede wi
bamagau kawaitau bo maraitau ki ka eba gwedei mete kina, mibai ka
Mama-nuga God e wagubu ke;

'Nau wi mo eba kamadiniyani ade nau wi mo eba notagoganiyani.'

6 Nu nuwanuga notanuga eyaka mena pokaiya yabarayabara iwagamu
ke;

'Nau Kaiwawoni nau waitasiniyau ade togisiniyau ki pokere nau
kudu eba wainaponi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyapana mosi eba baiyagisi nau girisiniyoto. Ki pa mena.'
7 Yabiyabiri ragidai Mamanuga God e yonai wi nidimawa kabukabuwa
yamawa da popotagubu ki mu badidi maba idiwa ki wi wainapiyoi ade
mu badidi maba sumatagamawa ki maba wi mete inako sumaiwogoi
idiwoi. 8 Iyesu Keriso e ka mara yomi, mara karako, ade mara ewa e
wateya mena mara-mara tondau kaniyau.
9 Kabuwa ebo ebo kudubi kwaki ki wi eba wainapiyoi kwaenda wi
kerapugau yadini yawata supasupai kaiwu ki paerepumuri yawata
kwaiya kaiwagi. Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki
ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu bagi ki pokere
e kwaewena ki mena nu wainapomu yamomu ki ka bagi kawaya. Ki
pokaiya ka nu nuwanuga notanuga ade nu mibinuga mete ragiragiyagisi.
Ko iyapana gwedewau bani nene kaisi ebo ebo kwaetagamu bo gora ebo
ebo tamu ki mena notapiyamu ki ka mu kaisi-maga bo mu goramaga ki
pokaiya waita bagi mo eba bananapomoto.
10 Yona mosi ka yau kena; Mama-nuga God e puyo kweyamana watai
waunai mosi yamanapupu nu nene tapu, ko e bameya dobopiyamu
ragidai yewe wairau tawa oragai rabineya upitagamu ki mu kwaitana
wata ki kawareya nu mete eba dibipamu puyo e kweyamu. Pa mena.
11 Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai mu kawai-maga e ka papa
darai ki wadau tawa rabineya 'Mamanuga God e Watai Tanai Kawaya' ki
wateya kaniyau iyapana bigimaga nene puyo tarau. Ko papa naumpu mu
midimaga kwakwarepu-maga ki mu tepiyamu gari tagaiya pasutamiyamu
uratamiyau rerewara. 12 Ki maba ka Iyesu e mete kina gari tagaiya
powena iyapana kuduba nu biginuga surupana wadiniyana bagi ki nana
e eya iyai tapu ade e darai nu nene kawapu. 13 Ki pokere nu mete kina
karako gari tagaiya e bameya kaigamu manako iyapana e simpu siyasiya
wereyakauramupu ki maba mu nu mete inako nidinimoto siyasiya
wereyakaura-nimoto ki ka baganai. 14 Nu maramara idiwana kaiwana
naterei mosi yewe wairau pa mena ko nu mara ewa bau-wagana naterei
ki nene nu yabu tamemei e nawanai idiwei.
15 Ki pokere nu Mamanuga God e si Iyesu pokaiya maramara esida
tepapomu idiwomu. Nu inako kwaigomu ade nu umununuga pokaiya nu
sumanuga Iyesu bameya ki matarapomu ki ka nu puyo mibai Mamanuga
God bameya tamei. 16 Wi upi bagi ebo ebo kwaiwagamu ki wi eba
kamadumuri ade deni deni waita kasiwaraiwogoi idiwoi mibai ka upi
inako ki ka puyo maba Mamanuga God bameya ade ki pokaiya ka e wi
mama-maga yagisi.
17 Wi yabiyabiriguma ki wi mu wiwiratamiyoi ade mu umunumaga
wadoi mibai ka mu maramara kemora nawaru wi kwayubaniyamu
idiwu. Mu upimaga supasupai bo eba supasupai ki mu muga aita ewa
Mamanuga God bameya matarapomoto. Wi mu umunu-maga wadoi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki ka mu upimaga ki wi wadumuri tekateka da mu mibi mamamai upitogomono, ko wi inako eba kwaiwogoi ki ka mu nuwaboya rabineya upitogomono manako ki pokaiya ka wi iyaga eba supasupayagisi.

18 Nu rabinanugu nidiyau wirawira ki kabuwaniyau da nu paere mo eba kwaigibi ko wi nu nene guriguriwogoi mibai ka nu nuwanugu ka maramara bagi supasupai mena upigamana waina-pemei. **19** Nau wi bamagau ade bau-sugana ki nana wainapakani ki pokere nau ragiragi kawaya wi nidiyakani da wi nau nene guriguriwagi da Mamanuga God uburoto nau yawatani garugaru mena yadini supasupa.

20 Nu Kaiwawonuga Iyesu e ka e eya papaiyoma sipi mu Kwayubatamiyau Apunai Bagi Kawaya. E nu nene powena ko Mamanuga God gwaiyaba waunai wagubu ki pokaiya ka e ade iyawena kipu ubupu. Iyesu e darai pokaiya ka Mamanuga God kawapu maramara tondana kaniyana ki gwaiyabai nu negebu. **21** Nuwabagi Negeyau Apunai Mamanuga God e karako wi waitaniyoto da e nuwaiya wi badidi kwaiwagamana wainapiyau ki puyoi bagibagi kuduba e wi negeni manako wi puyo ki pokaiya upi kwaiwogoi. Ade e Iyesu Keriso pokaiya nu eyaka eyaka nu rabinanugu mete upiyogono da e nuwaiya badidi mamamapiyau ki makeya makeya nu rabinanugu wenayagisi. Keriso e si nu maramara kawareya kawareya esida tepapomu yamomu. Ki mibai.

Parau siyarai.

22 Kowaniyoma, nau wi toginiyana yonai eba rowarowa yau okapuwani ki wi naigida mena wainapumuri weta-wetara ko wi midiga eba togayagisi. **23** Nu waretanuga Simosi dibura rabineya tondawa e gudui mu kwaimupu manako e bauwena kayawena ki sisiyai nau wainapuwani ki pokere nau karako yona ki wi kabuwaniyakani. E garugaru yewe baiyagisi ki ka nau e bananapani manako nau yo e ewapuru wi bamagau ika baigamu wi eminiyamu.

24-25 Wi yabiyabiriguma kuduba ade Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba ika idiwu mete kina ki nu paraunuga yau mu tademuri. Tawana Itari ragidai kuduba nu mete yewe idiwei ki mu mete wi parauniyamu kawaya daganani wi bamagau.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi naigida mena kataiwagi wetawetara.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

DIYEMESI

Apunu Diyemesi e okai tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Mamanuga God e eya iyapanaiyoma taubanuwai daburimupu tawana tawana kayatagubu mu bamamugu ka apunu Diyemesi oka yau okapupu. Iyesu sumapamawa ragidai eba suma mena sumatagamana ko keyai mete kwaetagamana ki nana ka e keyakeyai ropani kawaya mete wagubu mu kabuwatapu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1*
Suma ade katai *1:2-8*
Gwedegwede apunai ade kaikayokayoi *1:9-11*
Kerapu wadewade *1:12-18*
Wainapamu ade kwaigamu *1:19-27*
Eba yabunuga pokaiya iyapana purutamamu *2:1-13*
Suma ade keyai mete kwaigamu *2:14-26*
Tenawarinuga *3:1-18*
Waira e gwedegwedei mete eba waretatamomu *4:1–5:6*
Kabuwa yonai *5:7-20*

---

1 1 Mamanuga God e eya iyapanaiyoma taubanuwai wi daburimupu kaigubu tawana tawana idiwu ragidai, nau parauniyakani kawaya daganani wi bamagau. Nau ka Diyemesi, Mamanuga God ade nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso mete kina mu bigabigamaga kwae-sugakani apunai. Kaiwa kaiwa.

Suma ade kerapu wadewade

2 Iyapananiyoma, bita ebo ebo wi bamagau baiyagisi ki ka wi notaga
eba kauyogono ko wi mamamaiwogoi, 3 mibai ka wi giruru maba ki
kobaiya teteiwagi buridere baiwagi ki ka wi sumaga ragiragiyagisi da
bita mosi ade baiyagisi ki ka wi eba kekeraiwagi. 4 Wi bebeda rikipiyamu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

da irawai matara-wagau ki maba ka bita wi bamagau bauwagau ki wi rikiniyono da wi sumaga irawayagisi. Wi sumaga inako irawayagisi ki ka wi pore mo eba wainapumuri. 5 Wi paunagau nima mosi katai e bameya pa mena ki pokere e pore wainapiyau ki ka e Mamanuga God bameya guriguriyagisi manako Mamanuga God katai ki deni mena e kweyoto. Mamanuga God iyapana ki eba tagararapoto ko katai deni mena e kweyoto ki mibai ka e iyapana kuduba puyo deni mena nu negeyau. 6 Ko iyapana nima inako guriguriyagisi ki ka eba e notai apeya apeya pokaiya guriguriyagisi. E notai eyaka mena Mamanuga God deni mena sumapoto were ewa guriguriyagisi. E notai apeya apeya guriguriyagisi ki ka e towawa egi kawareya igida yauda gipiyau umau ki maba. 7-8 Iyapana nima e notai apeya apeya inako guriguriwagau ki ka e bebeda iyaruiyaru uburau ki maba ki pokere e badidi guriguriwagau ki ka nu Kaiwawonuga guriguri ki eba waina-poto ade denai e gwede mo eba kweyoto.

9 Iyapana nima Mamanuga God nene tondau ko e gwedegwedei pa mena ki ka e gwedegwedei pa mena ki nene eba notapono ade nuwasiyasiya nene eba tondono. Ko Mamanuga God bauwena e keyai tepapupu iyarau tapu ki mena e notapono mibi mamamai tondono. 10 Ade iyapana nima Mamanuga God nene tondau ko e gwedegwedei mete kina ki ka e gwedegwedei nene e eba notapono yabara kawakawarayogono ko e kwarisiyagisi nota yau notapono; 'Nau ka pa iyapana kaina. Nau gwede-gwedeni ka paraparawasi didiburu supiyau tanai bagi kawaya ki maba. 11 Madega posiyagisi muyayagisi ki ka paraparawasi ki uroto manako tanai ki kewoyagisi gwetagisi.' Ki maba, iyapana gwedegwedemaga ropani kawaya ragidai ki mu upimaga kwaetogomono yamono da paunau ka mu muga mete popotagisi.

Nu sumanuga ragiragiwagana ki yonai

12 Iyapana nima bita bo kerapu wadewade ebo ebo e bameya baiyogono ko e eba kekerayagisi ki ka e bebeda irawawena ki maba ragiragi kawaya mibi mamamai uburono. E giruru maba kobaiya teyagisi manako buridere baiyagisi ki ka e denai iya maramara idiwana kaiwana ki puyoi yadini. Mama-nuga God e naiya mena gwaiyabawena da iyapana nima e nota kwarikwarisi-piyau tondau ki ka e puyo ki yadini. 13 Iyapana nima bita bo kerapu wade-wade e bameya baiyagisi ki ka e notai eba yogono ke; 'Yau ka Mamanuga God e bauwena nau kerapuneya wadau.' E inako eba notapono mibai ka Mamanuga God e ka bera mo eba kwaeyagisi. Nu kerapunugu ki e mete eba yadini. Ade gwede berokoi mosi Mamanuga God e kerareya eba yadini. Pa mena. 14 Nu eyaka eyaka nu nubo kwakwarepunuga ade nu nubo notanuga berokoi waina-pemei ki pokaiya ka nu yabunuga midiyawagau wade dokodokoniyau ade taininiyau. 15 Nu notanuga inako taininiyono ki ka nu momai maba mosi nu rabinanugu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

umei manako momai ki nu rabinanugu ugwadini sukwana ki ka bigi wenayagisi. Ko bigi ki kawaya-yogono yarono da matarayagisi ki denai ka po baiyagisi.

16 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Yabu yabu idiwoi da iyapana eba baitagisi wi kerapugau yadini. 17 Puyo bagibagi kuduba ki ka Mamanuga God bameya kunuma were kawarau. E ka mara kerareya kunuma tanai ebo ebo kuduba yamanatapu ki apunai. Yewe wairau ka sisipu ebo ebo baiyagisi tawana sisipupoto kayayagisi ko Mama-nuga God e ka eba inako. E ka eba mara mosi tondono ko mara mosi gogayagisi. Pa mena. E ka maramara e wateya mena tondau. 18 Gwedegwede kuduba yamanatapu mu paunamugu ka e iyapana kaina nu yamananibu manako debai nu nakanibu. E ebo nuwaiya winepupu ki e makeya makeya kwae-wena manako e yonai mibai pokaiya ka e iya waunai ki momai nu rabinanugu upu manako iya ki nu negebu.

Yona wainapamana ade kwaigamana

19 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nau yonani suwagani ki wi naigida mena wainapumuri; Iyapana yona badidi nidiyamu ki wi garugaru mena wainapumuri ko denai iwagamana ki wi naigida mena wainapumuri weta-wetara were ewa iwagi. Wi midiga eba tayatayabadai idiwoi, 20 mibai ka Mama-nuga God e nuwaiya ka nu bagi supa-supai mena idiwana ki nana. Nu midinuga tayatayabadai idiwomu ki ka iya bagi nu bamanugu eba baiyagisi. 21 Ki pokere, wi iyaga oragai berokoi badidi kwaiwagamawa ade bigi mena notapamawa da manamaigubu ki kuduba wi karako kamadumuri manako kwarisiwagi wi nuwaga notaga kuduba Mamanuga God kwemuri. E iya waunai negeyana yonai wi rabinagau momai maba upu ki mena wi wadumuri doko notapiyoi idiwoi. Yona ki pokaiya ka wi iya wadumuri.

22 Ko Mamanuga God e yonai ki wi eba pa wainapiyoi ko e wagubu ki wi makeya makeya mete kwaiwogoi. Wi e yonai pa wenaguga mena wainapiyoi ki ka wi wiga kerapu wadewadeiwagamu. 23 Iyapana nima Mamanuga God e yonai wainapiyau ko makeya makeya eba kwaewagau ki ka e iyapana e eya kiyabui kaburu negai rabineya empiyau ki maba. 24 E eya kiyabui naigida mena empoto ko ewa kamadini kayayagisi ki ka e kiyabui badidi empupu ki garugaru mena e notai ade gogayagisi. 25 Nu biginuga umanibu dokodoko ki rikapana yawatai ka Mamanuga God e yonai ki nu kabuwaniyau. Yona ki ka supasupai bagi kawaya. Iyapana nima yona ki maramara naigida mena empono iyabapono wainapono yarono ade e notai eba gogayagisi ko e badidi em-pupu bo wainapupu ki e makeya makeya naigida mena kwaeyogono yarono ki ka Mamanuga God iyapana ki waitapoto ade e upi badidi kwaewagau ki e deni mena yadini bagi.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

26 Iyapana gwedewau tagamu ke; ‘Nu ka Mamanuga God e nene
waina-pemei kwaigemei ragidai,’ mu inako togomono ko mu muga
tenawarimaga naigida eba kwayubapomono ki ka mu Mamanuga God
nene pa kwaetagamu ade mu muga kerapu wadewade-tagamu. Mu ka
kororai ade mu mibi-maga mo pa mena. 27 Ko nu Mamanuga God e
nene wainapamana supasupai kwaiwagamana wainapiyau ka yau kena;
Suwawi yo koboro nuwasiyasiya nene idiwu ragidai ki nu emitamana
waitatamana ki nana, ade nu nuga kwayubanuga mete kwaigomu da
waira yau notai bo berai ki nu notanuga eba wirapoto nu giriniyoto
pasuniyoto.

Iyapana yabuga madana madana eba emitamiyoi

2 1 Kowaniyoma, wi ka nu Kaiwawonuga tanai bagi kawaya apunai
Iyesu Keriso e sumapiyamu ragidai ki pokere wi iyapana naigida
emitamuri were mosi ka bagi simuri ade mosi ka eba bagi simuri. 2 Nau
keyakeyai mosi suwagani wainapumuri; Mara mosi ka iyapana wi
tawagau damupomoto manako iyapana apeya baitagisi. Mosi ka purapura
apunai. E monagai ka bagi kawaya ade e idaiya katama yamayamai mete
tapu. Ko mosi ka kaikayokayoi ade e midi tatamai ka tegetegerei. 3 Wi
monaga bagi wadubu apunai ki e diriwai kwaiwagi, iwagi ke; ‘Kau yabi
kebari bagi kawaya yau kawareya tomi.’ Ko kaikayokayoi apunai ki wi
simuri, iwagi ke; ‘Kau nu taganugu yewe tariya kawareya tondowa.’ 4 Wi
inako iwagi ki ka wi wibo yabuga pokaiya purumupu da apunu mosi ka
bagi ko mosi ka yopeyope. Ko wi iyapana inako puru-piyamu ki ka eba
supasupai.

5 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Iyapana gwedewau
yewe wairau mu gwedegwedemaga pa mena ki pokere iyapana mu
emitamiyamu tagamu da mu ka yopeyope ki ka Mamanuga God mu mete
winetapu ki pokere mu suma-maga pokaiya mu ka kawakawai. Mu ka
e eya iyapanaiyoma ki pokere e naiya badidi gwaiyabawena ki kuduba
mete mu nene. Mara kwauneya ka mu e gari rabineya kaiwoto idiwono.
6 Iyapana gwedegwedemaga pa mena ragidai ki wi mu tadeyamu siyasiya.
Ko wainapu-muri; Ki ka eba mu wi siga kaupiyamu, ko ki ka purapura
ragidai ki mu wi siga kaupiyamu. Ki ka purapura ragidai ki wi teniyamu
giriniyamu pari wirawira-niyamu. 7 Ade ki ka purapura ragidai ki ubumu
Mamanuga God e si bagi kawaya negebu ki siyamu siyasiya giripiyamu
pasumu.

8 Mamanuga God e gari rabineya kaiwana idiwana ki gorai oka
tapu ki mosi ka yau kena; ‘Kau kiya nene wainapiyei ki maba kau
kowagiyoma mu nene mete inako nota kwarikwarisi-tamiyowa.’ Wi
e wagubu ki makeya makeya kwaiwagi ki ka supasupai. 9 Ki pokere
wainapumuri; Wi wibo yabuga pokaiya purupumuri da iyapana

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mosi ka bagi ko mosi ka eba bagi ki ka wi Mamanuga God e gorai ki raurupiyamu. Gora ki wi naurigau ugwadiniyau ragiragi wagau da wi paeremupu bigi kwaigubu, 10 mibai ka iyapana nima Mamanuga God e gorai kuduba kwayubatamiyau makeya makeya kwaewagau ko gora eyaka mena mo paerepiyau ki ka gora kuduba ki e mete raurutapu kewowena. 11 Mamanuga God e wagubu ke; 'Ridi yo apunu, wi eba rauru kawakawara kasiwaraiwagi.' Ko e gora mosi ade wagubu ke; 'Iyapana mosi eba minimuri poyo.' Ki pokere apunu mosi e wainai eba rauru kawa-kawarapoto ko e iyapana mosi miniyoto poyo ki ka Mamanuga God e gorai kuduba ki e mete raurutapu. 12 Mama-nuga God aita ewa e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi ki ka berokoi nu umanibu dokodoko ki e gora waunai tapu ki pokaiya nu idanuga kerapunuga rikapoto. Ki pokere, wi supasupai mena iwogoi kwaiwogoi. 13 Iyapana nima e waretai eba nuwa-nuwapiyau ki ka aita ewa Mamanuga God e idai gurai nu naurinugu ugwadi-niyana ragiragi ki marai baiyagisi makeya ki ka e iyapana ki mete eba nuwanuwapoto. Ko iyapana nima e waretai nuwanuwapiyau ki ka aita ewa Mamanuga God e idai gurai nu nauri-nugu ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi makeya ki ka e iyapana ki mete nuwanuwapoto.

Nu sumanuga pokaiya mibai mete kwaigamu

14 Kowaniyoma, iyapana mo yagisi ke; 'Nau sumasugakani,' ko e Mamanuga God wagubu ki makeya makeya eba kwaeyogono ki ka e badidi maba iya yadini? E suma mena sumawagau ki pokaiya e iya ki yadini bo? 15 Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri; Iyesu sumapiyau apunai bo ridai mosi mu sipuma bo goragora pa mena ade bani mete pa mena, 16 mu nuwasiyasiya nene inako idiwono manako wi dai mu bamamugu baiwagi, iwagi ke; 'Parau kawaya, wi kaiwagi bani kupumuri ade monagaiwagi da wi midiga muyayagisi,' wi inako iwagi ko bani bo gwedegwede mo mu eba tage-muri ki ka wi parau iwagubu ki ka pa kororai. 17 Ki maba, wi sumaga mena pokaiya sumaiwogoi ko wi mibai mete eba kwaiwogoi ki ka wi sumaga pa kororai mibai pa mena.

18 Kataina, iyapana mosi bani yagisi ke; 'Iyapana yau ka suma mena suma-wagau, ko iyapana yau ka keyai mena kwaewagau.' E inako yagisi ko nau denai e siyani, suwagani ke; 'Kau pa sumanugei ko gwede bagi mosi eba kwaenugei ki pokere kau sumagi ki mibai ka bani? Kau nau emisini. Nau gwede bagi kwaesugakani ki pokaiya ka nau sumani mibai ki matarapakani kau kabuwaniyakani emani.' Nau inako siyani, 19 ade manu mosi e mete siyani, suwagani ke; 'Kau kataigeya da Mama-nuga God e ka eyaka mena nuwegei. Baganai, ko kau katainugibi nuwegei ki pokaiya kau iya wadi bo? Pa mena. Keyai berokoi ki mu mete kataimugu da Mamanuga God e ka eyaka mena. Ko wainapi; Mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e kudeya wainapiyamu ade mu didiguramaga mete wagau. 20 Kau ka
notababa apunai. Nu suma pa sumaigomu ko keyai mosi eba kwaigomu
ki ka nu sumanuga ki pa kororai. Ko ki kau nuwageya nau matarau kau
kabuwaniyani emani bo?'
21 Nau nidiyani wainapumuri; Nu ripakwarakwaranuga Eburamu e eya
gubagai Aisiki wadubu puyo Mamanuga God nene gwarantana kawareya
tapu. E gubagai ugwadana po kwaewagawa ki pokaiya ka Mamanuga
God ubupu e apunu bagi supasupai sibu. 22 E inako kwaewena ki mibai ka
yau kena; Apunu Eburamu e ka Mamanuga God suma-pupu. Ko e eba pa
suma mena suma-wagawa ko Mamanuga God e badidi kwaewagana sibu
ki e makeya makeya mete kwaewagawa. E Mamanuga God sumapupu
manako e sumai ki pokaiya keyai mete kwaewagawa yarawa da mibai
matarawena. 23 Mamanuga God e okai okamupu ki mibai wenawena yau
kena. Oka ki wagubu ke; 'Apunu Eburamu suma sumawagawa ki pokere
Mamanuga God e apunu bagi supasupai sibu.'
Mamanuga God apunu Eburamu e ebo waretai sibu, 24 ki pokere wi
wainapumuri; Iyapana nima Mamanuga God sumapiyau ade e wagubu
ki makeya makeya kwaewagau ki ka Mamanuga God e iyapana bagi
supasupai siyoto. Ko e pa suma mena sumayogono ki ka Mamanuga God
e inako eba siyoto.
25 Ki maba, yawata kawakawareya igida yauda asusu umawa ridai
Reyabu e naiya Diyu ragidai natere ki goparai bautagubu ki mu
diriwamaga kwae-wena tetapu weketapu yawata kudubai mosi tonotapu
da natere ki ragidai mu eba emitamana ki nana. E sumai pokaiya inako
kwaewena ki pokere Mamanuga God ridi ki bagi supasupai sibu.
26 Wainapumuri; Iyapana mosi e eya keyai e rabineya tondau ki
baiyagisi kaiyayagisi ki ka e eya poyagisi manako e kwakwarepui kororai
ukworono. Ki maba, iyapana mosi e suma mena sumayogono ko keyai
mosi mete eba kwaeyogono ki ka e sumai ki kororai mibai pa mena.

Nu tenawarinuga

3 1 Kowaniyoma, nau nidiyani wainapumuri; Mamanuga God e idai
gurai nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi
makeya ki ka nu e yonai kabuwaigemei ragidai ki nu e naigida mena
eminiyoto wetawetara, ki pokere wi eba ropani kawaya yabiyabiri inako
ubumoi kabuwaiwogoi.
2 Nu iyapana kuduba mara dai ka nu paerepemei nu tenawarinuga
pokaiya yona supasupai eba iwegemei. Iyapana mosi e tenawarai
maramara eba paerewagau ki ka e bagi supasupai kwaewagau ki apunai.
E idai kerarai mete eba paerewagau. 3 Nau keyakeyai mosi suwagani
wainapumuri; Papa osi nu siyamana umununuga wadana kayawagana
ki ka nu ripa tapai marai munta mosi e umuneya tamamu taburuba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokaiya umamamu manako ki pokaiya ka nu papa kawaya ki wiwira-
pamu da nu nuwanugu bani kaigamana ki e deneya kayayagisi. 4 Ade
waka kawakawaya egi kawareya iwu ki keyakeyai nau mete suwagani
wainapu-muri; Nusuru towawa wirawagau waka gipiyau ki ka waka
wadau apunai waka bani deneya kayawagana wainapiyau ki e waka ki
anai marai munta mosi ki wiwirapoto manako waka kawaya ki deneya
kayayagisi. 5 Nu tenawarinuga ka ki maba. Ki ka gwede marai munta
mosi ko e pokaiya ka iyapana mu muga kawai gisipiyamu ade mu muga
simaga tepapiyamu.

Ade nu tawiri pasumei ki keyakeyai nau mete suwagani wainapumuri;
Nu mata yabai marai munta yadamu tawiri pasumamu ko tawiri ki uroto
ki ka tawana kwakopoto kayayagisi. 6 Nu tenawarinuga ka tawiri urau
ki maba. Berokoi yewe wairau posiwena ki maba ka nu tenawarinuga
uburau nu midinuga kwakwarepunuga kuduba giripiyau bigi kweyau. Nu
tenawarinuga e kasiyarai ka Berokoi Apunai Seitani e tondau ki deneya
bauwagau nu iyanuga kuduba giripiyau pasurau.

7 Papa kiyabumaga ebo ebo, papa kamarai yo midiwari yo motamota
yo egi raubiyoi kuduba ki ka iyapana mu kodatamiyamu ade wade
manamanama-tamiyamu tagamu da mu bonanamaga wainapiyamu
manako bautagamu. 8 Ko nu papa kamarai wade manamanama-tamemei
ki maba nu tenawarinuga wade supasupapamana ki nana ki ka eba
baganai mibai ka e igida yauda asusu wirawirayogono makimaki berokoi
ki maba e rabineya posiwena ki kwiyapono baiyogono kayayogono.

9 Nu tenawarinuga pokaiya ka nu Kaiwawonuga ade nu Mamanuga
parautamemei mu simaga tepapemei. Ko ade tenawarinuga pokaiya
ka nu kowanuguma Mamanuga God e eya maba yamanatapu ragidai
ki nu berokoi mu tademei ade giritamemei. 10 Nu umununuga eyaka
mena ki pokaiya ka nu parau bagi iwegemei ade kira mete iwegemei.
Kowaniyoma, nu inako eba kwaigamana ki nana. 11 Awana usirai eyaka
mena rabineya ki ka awana bagai ade awana suwakarai usirai eyaka
mena ki rabineya ewapuru baitagisi bo pa mena? Ae, pa mena, bagi
mena bai-yagisi. 12 Kowaniyoma, ripa damaya madai maureba wenapoto
bo? Ae, pa mena, damaya ebo damaya wenapoto. Ade ripa kauma mibai
damaya wenapoto bo? Ae pa mena, kauma ebo kauma wenapoto. Ade egi
awana kaina wena-poto bo? Ae pa mena, egi ebo egi suwakarai tondono.
Ko nu tenawarinuga ka badidi pokere yona bagi ade yona berokoi wagau?

Nota apeya

13 Wi wainapiyamu da wi paunagau ka iyapana mosi e notai supasupai
ade e katai bagi kawaya mete kataiwena ki ka e iyai ade e upi bagi
kawaya kwaewagau ki pokaiya ka iyapana e empomoto kataitagisi da e
ka eba e umunui mena matakawagau ko e kwarisiwena nota supasupai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pokaiya kwaewagau. 14 Ko wi nuwaroro kwaiwagamu bo gayagaya-
iwagamu bo kapoiwagamu bo taisi teyateyamaiwagamu, wi inako
kwaiwagamu ki ka wi eba iwagi da wi katai wadumupu. Pa mena. Wi
inako iwagamu ki ka wi beraiwagamu ade yona mibai ki wi bera umani
siyamu. 15 Nota inako ki ka eba kunuma were kawapu. Nota ki ka waira
yau notai Berokoi Apunai Seitani e deneya bauwagau. 16 Nuwaroro yo
kapoi yo taisi teyateyama, nota inako iyapana paunamugu wenayogono
yarono ki ka iyapana mu tomomaga mete giriyagisi ade berokoi ebo ebo
mu bamamugu mete wenayagisi. 17 Ko nota kunuma were kawapu ki ka
tanai kawaya. Iyapana nota ki wadumupu ragidai ki mu bamamugu ka
nuwabagi mena yo kwayuba kasiwara mena yo ade wiwira kasiwara ki
notai mete kina. Iyapana mosi nuwasiyasiyayogono ki ka e kowaiyoma e
nuwaboyai wainapomoto waitapomoto ade mu paunamugu ka bera bagi
ebo ebo mu rabinamugu ki mibai mete kirono. Mu garugaru mena eba
iyapana mosi berokoi siyomoto ade mosi bagi siyomoto ko mu iyapana
naigida mena emitamini wetawetara were tagisi. Ade mu rabinamugu
badidi notapiyamu ki mu makeya makeya kwaetagisi ko eba paerepomoto
kudubai mosi kwaetagisi. 18 Nuwabagi rabineya idiwu ragidai ki mu
ka nuwabagi momai mena umu manako momai ki kawayawagau ki ka
gwedegwede mibai bagi mena kirau maura bauwagau.

Waira yau e gwedegwedei eba waretatamomu

4 1 Kira yo yawira wi paunagau wenawagau ki kerarai ka badidi?
Ki ka wi wibo notaga berokoi ebo ebo wi midiga kwakwarepuga
tainipiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki kwaewagau. 2 Wi kowaguma
mu gwedegwedemaga kawareya wi yabuga midiyawagau ko mu wi eba
negeyamu ki pokere gwawai ki wi mu taunimana popo wainapiyamu.
Gwedegwede ebo ebo empiyamu ki wi rabinaga wadau ko wi eba
tepiyamu ki pokere wi kiraiwagamu ade yawira-iwagamu. Nau suwagani
wainapumuri; Wi Mamanuga God bameya eba guriguriwagamu ki
pokere wi gwede nene wainapiyamu ki wi eba wadamu. 3 Ko wi dai
guriguriwagamu ko eba wadamu ki mibai ka wi wiga kwakware-
puga taininiyau poisiyasiyai waina-piyamu ki notai mena pokaiya
wi guriguriwagamu. 4 Wi rauru kawakawara kwaiwagamu ki wi
wainapiyamu bo pa mena? Wi yewe waira e gwedegwedei mete
waretaiwagamu ki ka wi Mama-nuga God e rauru kawakawarapiyamu
manako e iyaraiyoma idiwu. Iyapana nima nuwaiya waira yau e
gwedegwedei waretatamiyau ki ka e Mamanuga God e iyarai tondau.
5 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘E Keyai nu rabinanugu tapu
ki ka e eya nene ki pokere gwede mosi e Keyai ki watai yadini ki ka e
nuwaroroyagisi.’ Kataina, wi bani wainapiyamu da yona ki ka mibai pa
mena bo?

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Nu paerepemei ki pokere Mama-nuga God nu bamanugu nuwaroro
wainapiyau. Ko e rabineya nuwaroro wainapiyau ki ka ade maraitau
erida ko e nu nota kwarikwarisiniyau ki notai ka kawaya esida. Nu
paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki e rikapupu deni mena
nu wadinibu bagi. E okai mosi wagubu ke; 'Iyapana nima yabara
kawakawarawagau ki ka Mamanuga God e iyarapupu. Ko nima
kwarisiwena e paerei ki matarapiyau ki ka Mama-nuga God iyapana ki e
bitai wadana ki e rikapoto deni mena e yadini bagi.'
7 Ki pokere, wi wiga kwarisiwagi Mamanuga God e kobaiya kaiwuri
idiwoi. Ade wi Berokoi Apunai Seitani e midi ragiragipumuri ki ka e
wi kamadi-niyoto wakapayagisi deni mena kaya-yagisi. 8 Wi kebomuri
Mamanuga God e bameya baiwagi manako e wirayagisi wi bamagau
baiyagisi. Berokoi kwaiwagamu ragidai ki wi idaga bigi siruwapumuri.
Ade wi nuwaga notaga apeya apeya wainapiyamu ragidai ki wi nuwaga
notaga bigi posiwena ki mete siruwapu-muri da wi nuwaga notaga
eyaka mena nota bagi ki mena notapiyoi idiwoi. 9 Gwaita kamadumuri,
yadi wadumuri, ade apena memuri. Ade mamama kamadumuri
nuwaboya wainapumuri. 10 Wi kwarisiwagi wi nuwaga notaga kuduba nu
Kaiwawonuga kwemuri manako e mena kobaiya kaiwuri idiwoi. Wi inako
kwaiwogoi ki ka e wi tepani-yoto iyarau nakaniyoto.
11 Kowaniyoma, wi deni deni eba yanuwe kasiwaraiwogoi. Wi
kowaguma yanuwetamiyoi ade wi idaga gurai mu naurimugu
ugwaditamiyoi ragiragi ki ka wi Mamanuga God e gorai ki giripiyamu
ade wi idaga gurai gwe gora ki naureya mete ugwadamu ragiragi. Wi
inako kwaiwagamu ki ka wi gora rauru-piyamu ade gora ki bera umani
siyamu. 12 Mamanuga God e mena gora nu negeyau ade e mena gora
ki pokaiya e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyau ragiragi. E mena ka
nu iya negeyau ade e mena ka nu bita negeni. Ko wi ka gwedewau? Wi
idaga gurai kowaguma mu naurimugu ugwaditamiyamu ragiragi ki wi
wainapiyamu da wi ka baganai ki pokere wi inako kwaiwagamu bo?

Yabara kawakawara kamadumuri

13 Nau karako suwagani wainapu-muri; Kau nima nuwegei ke; 'Nau
karako bo marawani natere mo kaya-sugani manako kwamura eyaka
mena buri bowa madai nene bagibagisugoni da yadani were ewa ade
wirasugani yewe bausugani.' 14 Kau inako nuwegei ko marawani badidi
wenawagana ki kau eba kataigeya ki pokere kau inako eba nuwagana
kena. Nau suwagani wainapumuri; Nu iyapana kaina nu iyanuga ka
oroguma maba. Oroguma baiyagisi ko eba rowarowa tondono garugaru
mena ade gogayagisi ki maba. 15 Ki pokere, nu yona yau mena iwagamu
ke; 'Nu Kaiwawonuga e ebo nuwaiya wainapiyau da baganai ki ka nu
marawani idiwomu manako upi inako yodomu bo inako kwaigomu.' 16 Wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako iwagumpena ka baganai ko wi karako Mamanuga God e yabuiya yabara kawakawaraiwagamu noda gongomiwagamu, ko ki ka eba supasupai.

17 Iyapana nima bagi supasupai mena kwaewagana wainapiyau ko eba kwaewagau ki e paerepiyau bigi kwaewagau.

Purapura ragidai

5 1 Karako wi gwedegwedega ropani kawaya ragidai, nau nidiyani waina-pumuri; Bita yo nuwaboya yabadau da wi bamagau baiyagisi ki pokere wi apena meyoi yadi wadoi. 2 Wi gwede-gwedega kuduba puwawena ade wi midiga tatamai bagibagi ki ketere kupamupu da berokotagubu. 3 Wi bowaga madai yamayamai ki niniwena ko ki pokaiya ka wi paerega matara-yagisi manako denai bita yo makari wi bamagau baiyagisi. Mata nonarai maba wi midiga kwakwarepuga uroto. Wi mara siyareya waira yau e gwedegwedei wi wibo bondaga nakamupu ki pokere bita inako wi bamagau baiyagisi. 4 Wainapumuri, wi raupomuga kwaetagamawa ragidai mu denimaga ki wi eba tagemupu ko wi wibo nene naka-mupu. Mu denimaga wi eba tagemupu ki pokaiya ka wi paerega wadubu matara. Wi raupomuga kwaetagamawa ragidai makaritagamawa yadi wada-mawa mu bonanamaga ki nu Kaiwawo-nuga Kasiyarai Kawaya Apunai e bameya bauwena da e wainapupu. 5 Wi yewe wairau gwedegwede yo bani ebo ebo tepamawa taisi teyateyamaigamawa wi wibo kwakwarepuga werenapamawa kupamawa kebomawa da buyagaigubu ki pokere naunuma marai rogobiwena wi nawanaga tondau. 6 Wi idaga gurai ki wi iyapana bagi supasupai paere-maga pa mena ragidai mu naurimugu ugwaditampu ragiragi manako tauni-mupu popo. Ko mu wi eba iyaranimpu.

Naigida notapomu were kwaigomu

7 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga ade wirawagana bauwagana ki nawanai wi naigida mena idiwoi. Wainapumuri, upi apunai doko waunai meyoto ki ka e bodu marai ki makeya bani momai uroto manako ewa nawana mena tondono kaniyono da bani raiyagisi ki ka raupomu marai da e bani bagi bagi ki raupomuyagisi. 8 Ki pokere wi mete inako nawanaiwogoi. Nu Kaiwawonuga wirawagana bauwagana marai ka waunitau ki pokere wi rabinaga pakara-yagisi wi watagau mena ragiragi kawaya ubumoi.

9 Idai gurai nu naurinugu ugwadi-niyana ragiragi apunai ki e nu katamuru-nugu uburau, ki pokere kowaniyoma; Wi kira kasiwaraiwagamu ade nuwarara tagarara idiwu ki wi karako kamadumuri kwaenda Mamanuga God e idai gurai wi naurigau ugwadiniyoto ragiragi manako denai bita negeni. 10 Kowani-yoma, iyapana naiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamanuga God e bonanai wainapamawa e yonai iyapana tademawa
ki mu badidi maba idiwa ki wi wainapumuri manako ki maba wi mete
makeya makeya inako kwaiwogoi idiwoi. Bita yo midi makari ebo ebo
mu bamamugu bauwena ko mu ewamugere eba wiratagubu ko mu
giruru ki kobaiya tetetagubu ragiragi kawaya mu wata-mugu mena
nawanatagamawa idiwa, 11 ki pokere Mamanuga God mu deni mena
waditapu bagi. Oragai apunai Diyobu e ka berokoi ebo ebo banana-pupu
ko e rabinai pakarawena ragiragi kawaya uburawa. E bususui kuduba ki
wi wainamupu kewowena. E naiya berokoi bananapupu ko e kaniyawa
da siyareya ka Mamanuga God e gwede-gwede bagibagi ade kwebu.
Nu Kaiwawonuga e ka nu nuwanuwaniyau apunai ade maramara nu
wadiniyau bagi ki apunai.

12 Kowaniyoma, nau yonani kawaya esida ka yau kena; Wi gwaiyaba
yonai mo iwagi ki ka wi gwede mo si pokaiya eba iwagi. Eba iwagi ke;
'Kunuma Apunai e yabuiya ka nau yona yau suwagakani,' bo 'Iyapana
yabumugu ki nau suwagakani.' Wi inako eba gwaiyaba-iwagi ko wi yona
yau mena iwagi ke; 'Nau kwaesugani,' baganai, wi inako iwagi ki ka wi
iwagubu ki makeya kwaiwagi. Ade wi iwagi ke; 'Nau eba kwaesugani,'
baganai, wi iwagubu ki pokere wi ki eba kwaiwagi. Wi inako mena
iwagi kwaiwagi ki ka Mamanuga God eba e idai gurai wi naurigau
ugwadiniyoto ragiragi bita negeni. Pa mena

Sumanuga pokaiya gurigurigamu

13 Wi gwedewau ragiragi banana-mupu nuwaboyaigubu ki ka wi Mama-
nuga God bameya guriguriwagi. Wi gwedewau mamama wainapiyamu
ki ka wi umayo pokaiya Mamanuga God e si esida tepapumuri. 14 Wi
paunagau nima mo sigirawena ki ka e yabiyabiri ragidai ki mu nene
yagisi baitagisi manako mu ubumoto sigira apunai bo ridai ki nu
Kaiwawonuga e si pokaiya awana monamonai dobiri maba yadini e
kawareya kweyomoto wira manako kawareya guriguritagisi. 15 Mu
suma-maga pokaiya inako guriguritogomono ki ka nu Kaiwawonuga
sigira apunai bo ridai ki iyapoto manako e iyayagisi kiroto uburoto. E
bigi mo kwaewena ki ka nu Kaiwawonuga bigi ki deni mena surupoto
notagogapoto. 16 Ki pokere, wi gwedewau badidi paeremupu bigigubu
ki wi deni deni kabuwa kasiwaraiwagi iwagi matara manako ubumuri
ki kawareya deni deni guriguri kasiwara-iwagi. Wi inako kwaiwagi ki
ka wi iyaiwagi, mibai ka iyapana gwedewau bagi supasupai idiwu ki
mu guriguri-maga ka kasiyarai kawaya. Mu guriguri-tagisi ki ka mibai
makeya makeya wenayagisi.

17 Oragai apunai Eraidiya e ka iyapana kaina nu maba. E Mamanuga
God bameya ragiragi kawaya guriguri-wena manako kwamura apeya
eyaka ade siragamu ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabineya ka garewa mo eba bauwena. **18** Ki eweya ka e ade guriguriwena manako kunuma gudui siwawena garewa kawapu manako ripa yo gwaba yo bani kuduba suratagubu ki ade iyatagubu watamugu watamugu ade wenatagubu.

19 Kowaniyoma, wi paunagau ridi bo apunu mosi yona mibai ki yawatai kamadini kwakoyagisi manako ade wi mosi e wirapumuri bananapumuri baiwagi, **20** ki ka wi yona yau wainapu-muri; Iyapana nima e waretai bigi kwaewagau ki wirapoto bananapoto baiyagisi ki ka e waretai po yawateya kayawena kaniyawa ki e wadubu iya yawateya tapu da e ewa eba poyagisi. E paere ropani kawaya kwaewena ki ka Mamanuga God uburoto iyapana ki e bigi empoto manako deni mena surupoto.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 PITA

Apunu Pita e okai yabiri tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Apunu Pita oka yau Iyesu sumapamawa ragidai daburimupu kayatagubu tawana tawana idiwa ki mu bamamugu okapupu. Mu bita yo midi makari bananapamawa ki e mu togitapu kasiyara tagebu. Iyesu Keriso mu nene powena ade iyawena kipu ubupu. E ade wirawagana bauwagana ki notai ka mu yadini doko manako giruru maba kobaiya tetetogomono e nawanai idiwono. Keriso ade wirayagisi baiyagisi ki ka e puyo mu nene winepupu tapu ki e mu tageni.

Apunu Pita iyapana ki mete tadebu teyateyama da mu Keriso nene supasupai bagi kawaya idiwana ki nana.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-2*
Mamanuga God iya negebu *1:3-12*
Mamanuga God e nene idiwomu *1:13–2:10*
Giruru maba kobaiya teteigamu *2:11–4:19*
Kwarisigamu moyamoyakai idiwomu *5:1-11*
Parau siyarai *5:12-14*

---

1 [1]Mamanuga God e iyapanaiyoma winenibu ragidai wi wibo tawanaga kamadumpu daburimupu kaigubu tawana Pontasi, tawana Garasiya, tawana Kapadosiya, tawana Aisiya, ade tawana Bisiniya rabineya idiwu; Nau Pita, Mamanuga God nau tonosinibu apunai, nau karako wi okaga yau okapakani. Kaiwa kaiwa. [2]Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki pokere e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki pokaiya ka e wi winenibu e eya nene nakanibu. Iyesu Keriso wi nene powena manako e darai kawapu ki pokaiya ka Mamanuga God wi bigiga kuduba surupupu kewowena da wi karako Iyesu Keriso e badidi wagubu ki makeya makeya kwaiwagamana ki nana.

Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E nuwabagi negebu kewowena ko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e karako wi waitaniyoto da e wi nene badidi kwaewena ki mibai kuduba wi rabinagau posiyagisi siwagapoto.

Iya waunai ki puyoi kunumau nu nawananiyau

3 Nu yo Iyesu Keriso nu ewapuru Mamanuga God e si nu karako
esida tepapomu. E nu kawaya daganani nuwanuwanibu ki pokere e eya
Gubagai Iyesu Keriso nu nene powena ki e ade iyapupu kipu ubupu. E
gubagai pokaiya ka e iya waunai negebu ki pokere nu aita ewa e bameya
maramara idiwana kaiwana ki nu kataigibi wetawetara da karako
nawanai idiwei yau kena. 4 Iya puyoi e munuiyoma nu nene winepupu
kunumau tapu ki diriwai nu kwaigemei ade nawanai idiwei. E puyo wi
nene tapu ki e kunumau kwayubapono tondono ki pokere puyo ki eba
beroko-yagisi bo puwayagisi bo gogayagisi. Pa mena. 5 Wi gwedewau wi
sumaga pokaiya Mamanuga God e kwayubai rabineya ade e kasiyarai
pokaiya bagi kawaya idiwu ki ka aita ewa ka wi puyo ki wadumuri. E
puyo ki ororeya mena winepupu tapu manako mara kwauneya ki ka e iya
maramara idiwana kaiwana iyai ki yadini matara wi negeni.

6 Wi karako bita yo midi makari bananapiyamu ki pokere wi nuwaboya
mete wainapiyamu. Ko nau suwagani wainapumuri; Bita yo nuwaboya
ki kuduba ka erida ko wi puyoga usi kunumau wi nawananiyau ki
mamamai ka kawaya esida. 7 Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri;
Bowa bagi yamayamapiyau ki ka mu matau pasumoto manako ki pokaiya
ka mu empomoto kataitagisi da bowa bani ka yamayamai ade bani ka
eba yamayamai. Ki maba ka nu mete kina bita yo makari bananapamu
manako ki pokaiya ka nu sumanuga mibai bo eba mibai ki matara-
yagisi. Bowa yamayamapiyau ki ka waira yau e gwedegwedei da aita
ewa gogayagisi ko nu sumanuga ka gwede bagi kawaya mosi ki eba
gogayagisi. Wi sumaga mibai ragiragiyagisi ki ka Iyesu Keriso mara
kwauneya matarayagisi makeya ka Mamanuga God uburoto wi werega
yagisi, wi siga tepapoto, ade wi mamamaga mete yagisi. 8-9 Wi Keriso
wi yabugere mo eba emupu ko wi e nota kwarikwarisipiyamu. Ade
karako ka wi e mete eba empiyamu ko wi e suma-piyamu. Ko wi gwede
nana e suma-piyamu? Nau suwagani; Ki ka wi wiga mibiga rabinagau
ki iyawagana ki nana wi e sumapiyamu. Wi iya ki wadumupu ki pokere
karako ka wi mamama kawaya eba iwagamana makai ki mamamai
wainapiyamu.

10 Oragai Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai
mu ka iya maramara idiwana kaiwana iyai ki kerarai mu kwaenepamawa
idiwa. Ko Mamanuga God e puyo deni mena wi negeyana wagubu ki mu
yabumugere mo eba emupu bo kataitagubu ko mu puyo ki yonai mena
wainapamawa tagamawa. 11 Keriso e Keyai mu rabina-mugu tondawa ki
mu kabuwatapu da Keriso e eya aita ewa baiyagisi ki ka e bita yo midi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makari bananapoto manako ki eweya ka gwede tanai bagi kawaya mosi
wenayagisi. Ko ki kuduba gwede mara bo badidi maba wenawagana
ki mu kwaenepamawa idiwa. 12 Mamanuga God e mu kabuwatapu da
mu badidi tagubu ki ka eba mu mubo iyamaga nene ko ki ka iyapana
ewa wenataga-mana ragidai ki mu iyamaga nene. Mu badidi tagubu
ki yonai ka Mamanuga God e yonai bagi kawaya iwegemei ragidai nu
karako e Keyai Tanai Bagi kunuma were kawapu ki kasiyarai pokaiya
wi nidimei. Yona ki ka aneya kunumau idiwu ki mu mete waina-pamana
wainapamawa ko ki mibai mo mu eba bananamupu.

Bagi supasupai mena idiwana ki yonai

13 Ki pokere karako wi nuwaga notaga pakarayagisi okukunaiwagi
were yabu tamiyoi idiwoi. Iyesu Keriso e matarawagana makeya puyo
deni mena wi negeyana ki mena wi notapiyoi ade nawanaiwogoi.
14 Ade wi Mamanuga God e umunui wadumuri. Wi naiya asusu
yabayababa idiwa wi midiga kwakware-puga taininiyawa ki mena
poisiyasiyai wainapamawa kwaigamawa kebomawa ki kuduba wi karako
kamadumuri. 15 Mamanuga God e wi winenibu, ko e ka ade tanai bagi
kawaya ki apunai ki pokere wi badidi maba idiwoi yamoi ki ka wi
Mamanuga God e tondau ki maba wi mete inako e nene idiwoi yamoi.
16 Mibai, Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; 'Nau ka Tanai Bagi
Kawaya Tondakani Apunai ki pokere wi mete tanai bagi kawaya inako
nau nene idiwoi.'

17 Iyapana eyaka eyaka nu badidi kwaigemei ki kuduba ka Mamanuga
God e yabuiya ki pokere nu eyaka eyaka badidi kwaigibi ki pokaiya ka
e aita ewa denai nu makeya makeya negeni. Nu e 'Mamanuga' siyemei
ki pokere nu yewe wairau daiyo were idiwei ki ka nu e naigida mena
mayapomu idiwomu. 18 Naiya ka wi ripakwarakwaraguma mu notamaga
mibai pa mena kororai ki wi umanibu dokodoko idiwa, ko karako
gwede rikanibu ki mibai wi kataigau. Ki ka eba bowa madai bo bowa
yamayamai aita gogayagisi ki pokaiya e wi rikanibu, 19 ko ki ka Keriso
nu nene powena e darai nu nene kawapu ki pokaiya ka e wi rikanibu.
E ka papa sipi munai midi remaremai ugwadamu poyo Mamanuga God
nene puyo pasumu ki maba. 20 Mamanuga God waira yo kunuma eba
yamanapupu ki makeya ka e Keriso winepupu manako e mara siyarai yau
rabineya e tonopupu wi nene bauwena. 21 Keriso powena ko Mamanuga
God e wagubu umuneya ka e ade iyawena kipu ubupu karako Mamanuga
God e taneya tondau. Keriso pokaiya ka wi Mamanuga God sumapiyamu
manako e wi iyaniyana ki nana ki nawanai idiwu.

22 Karako wi yona mibai wainamupu sumamupu da ki pokaiya wi
nuwaga notaga taniwena wi kowaguma mete notatamiyamu ki pokere
nau wi nidiyani wainapumuri; Wi suma sumaiwagamu ragidai karako wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuwaga notaga eyaka mena deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraiwogoi
idiwoi. 23 Yona ki keyakeyai mosi ka yau kena; Bani momai mosi kokorau
wenawena mibai muduwa supu. Muduwa ki ka iyapana gwedewau
wi wena waunai wenaigubu ragidai. Ko momai ka Mamanuga God e
eya yonai. Nu bani momai kokora umei ki ka momai ki eya ropayagisi
puwa-yagisi ko Mamanuga God e yonai ki eba ropayagisi puwayagisi ko
maramara iruirui bagi kawaya tondono kaniyono manako iya kasiyarai
wi negeyono. 24 Mamanuga God e okai wagubu ke;

'Iyapana kuduba ka gwaba wena-wagau ki maba. Mu tanimaga ka
paraparawasi sui tanai bagi kawaya ki maba.
Gwaba surayagisi ade paraparawasi sui ki mete gwetagisi,
25 ko Mamanuga God e yonai ka mara mara tondono kaniyono.'
Yona yau ka yona bagi kawaya ki mu wi bamagau dimatagamawa
waina-pamawa ki yonai.

Naigida mena idiwoi

2 1 Ki pokere, berokoi kudubi kwaki ebo ebo ki kuduba wi
kamadumuri, yona bera kamadumuri, wi midiga mena pa
matakawagau ki kamadumuri, nuwaroro kamadumuri, ade yanuwe
teyateyama kuduba ki wi mete kamadu-muri. 2 Munu wawayai amu
kubamana diriwai kwaetagamu ki maba wi mete kina inako wi keyaiga
bani bagi kawaya awana maba ki kubamana diriwai kwaiwogoi. Wi
awana inako kubomoi ki ka wi kawakawayaiwogoi yamoi manako wi iya
waunai wadumuri. 3 Mibai ka Mamanuga God e okai mosi wagubu ke;
'Karako wi kataigubu kewowena da Mamanuga God wi nene bagi kawaya
kwaewena ki ka gwede mosi midiyai ki maba.'

4-5 Bebeda mosi ki ka tawa wadamu ragidai e emupu berokoi umani simupu
manako wadumupu kwenumupu ko Mamanuga God ubupu bebeda ki ade
winepupu wadubu bagipupu wowo bebedai kaupupu. Wowo bebedai ki ka
keyakeyai ko ki mibai ka nu Kaiwawo-nuga karako iyawena tondau. E pokaiya
ka wi mete iyaigubu ki pokere wi karako e bameya kebomuri manako e
bebeda kaupupu uburau ki maba e wi mete tawa bebedai maba nununiyoto
ubumoi. Wi iya waunai wadumupu ki pokaiya ka Mamanuga God e eya
tawai wi kawari-gau yadini. Mamanuga God bameya dobopiyamu ragidai
upitagamu ki maba ka wi mete kina tawa ki rabineya e nene upiwogoi, e si
tepapiyoi, ade wi keyaiga puyoi e kweyoi. Ko wi puyoga Mamanuga God
kweyamana ki ka wi Iyesu Keriso pokaiya e kwemuri manako e wi puyoga ki
yadini mibipoto. 6 Mama-nuga God e okai mosi wagubu ke;

'Empumuri, nau bebeda mosi wine-puwani tawana Saioni rabineya
kaupuwani.
Bebeda ki ka bagi kawaya ki pokere nau wadubuwani wowo bebedai
kaupuwani.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyapana gwedewau e sumapomoto ki ka mu midimama eba
waditamini.'
7 Wi iyapana gwedewau e sumamupu, ki ka gwede bagi kawaya mosi
wi iyaga nene wadumupu. Ko iyapana gwedewau bebeda ki eba
sumapiyamu ki mu nene ka Mamanuga God e okai wagubu ke;
'Tawa wadamu ragidai bebeda ki simpu siyasiya kwenumupu,
ko Mamanuga God bebeda ki ade wadubu wowo bebedai kaupupu.'
8 Ade e okai mosi wagubu ke;
'Iyapana kaiwono da bebeda ki pokaiya ka mu pisipisitamini
gwepomoto.'
Iyapana ki mu Mamanuga God e yonai tagararamupu ko eba
sumamupu ki pokere e yonai mu kerapumugu pisipisi-tapu
gwemupu. Mamanuga God naiya mena e ebo nuwaiya wainapupu
da iyapana ki mu bamamugu inako wena-wagana ki nana.
9 Ko wiyo, Mamanuga God wi winenibu ade e eya iyapanaiyoma
wi nakanibu. Wi ka wi keyaiga ki puyoi nu Kaiwawonuga Kawaya
Esida e bameya tamu ki ragidai. Wi ka e eya iyapana-iyoma e nene
idiwana ki ragidai. Ade wi ka e eya munuiyoma. E sisipu rabineya wi
winenibu tenibu e eya tanai bagi kawaya ki rabineya wi nakanibu da wi
gwedegwede kuduba bagi kawaya kwaewena apunai Mamanuga God e
sisiyai kuduba iyapana tademana ki nana. **10** Naiya ka wi eba Mamanuga
God e iyapanaiyoma idiwa ko karako ka e ubupu e munuiyoma wi nidibu.
Naiya ka Mamanuga God wi eba nuwanuwa-niyawa ko karako ka e wi
nuwanuwa-nibu deni mena wi wadinibu bagi.
11 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo ki pokere nau yona yau
ragiragi kawaya wi nidiyakani; Wi ka eba waira yau taubanuwai ko wi
ka iyapana kwaiyanai pa daiyo were waira kawareya baigubu ki ragidai.
Wi kwakwarepuga taininiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki diriwai wi
eba kwaiwagi mibai ka wi kwakwarepuga ade wi wiga mibiga ka eba
eyaka mena ko mu wi rabinagau nuwarara tagarara kande kasiwara-
tagamu idiwu. **12** Wi ka iyapana Mama-nuga God eba kataimugu
ragidai mu paunamugu idiwu ki pokere naigida mena idiwoi. Mu wi
nidimoto siyasiya da wi ka bera berokoi kwaiwagamu ragidai. Ko wi mu
paunamugu supasupai naigida mena idiwoi ki ka mara mosi Mamanuga
God mu notamaga wirapana marai baiyagisi ki ka mu notamaga
paparayagisi manako wi iyaga bagi kawaya naiya idiwa eminimpu ki
pokaiya ka mu notamaga mete wira-yagisi da mu Mamanuga God e si
tepapomoto.
13 Iyapana nu Kaiwawonuga e si eba giripamana ki nana ka wi waira
yau kawakawai ragidai kuduba naigida mena wiwiratamiyoi ade mu
kobamugu idiwoi. Mu kawaimaga e ka yabiri tondau ki pokere wi e
umunui wadoi makeya makeya kwaiwogoi, **14** ade e kobaiya upitagamu

ragidai ki mu umunumaga wi mete wadoi, mibai ka e mu tonotapu da
mu iyapana kwayuba-tamana ki nana bautagubu. Berokoi kwaetagamu
ragidai ki mu denai bita tagemono ade bagi kwaetagamu ragidai ki mu
weremaga togomono. 15 Mama-nuga God nuwaiya ka yau kena; Iyapana
notababa ragidai mu yonamaga mibai pa mena asusu tagamu ragidai
mu paunamugu wi supasupai bagi mena idiwoi, ki ka wi iyaga bagi
empiyamu ki pokaiya ka mu yona kerekereretagisi.
16 Gwede mosi wi eba umaniyau dokodoko ki pokere wi wibo nuwagau
badidi kwaiwagamana wainapiyamu ki wi kwaiwogoi. Ko gwede mosi
wi eba umaniyau dokodoko ki notai wi eba uta maba wadumuri utaiwagi
manako uta ki kobaiya weki gwaiya bigi kwaiwagi. 17 Wi iyapana
kuduba wiwiratamiyoi, wi sumaga eyaka mena ragidai mete nota
kwarikwarisitamiyoi, wi Mama-nuga God mayapiyoi, ade kawakawai
ragidai mu kawaimaga ki wi mete wiwirapiyoi.
18 Bigabiga kwaiwagamu ragidai, nau suwagani wainapumuri; Wi
kawakawaiguma dai ka moyamoyakai ade dai ka tayatayabadai ko
ki wi eba wainapiyoi ko mu kuduba naigida mena wiwiratamiyoi
mu umunumaga wadoi. 19 Mamanuga God e nuwaiya wi badidi
kwaiwagamana wainapiyau ki wi kataigau ki pokere wi kawaiga mosi
uburoto wi pa asusu giriniyoto pasuni-yoto bita yo makari negeni ki
ka wi giruru maba ki kobaiya teteiwagi buridere baiwagi manako
Mamanuga God wi wadiniyoto bagi wi mamamaga yagisi. 20 Ko wi bera
berokoi kwaiwagi da wi kawaiga ki gwawai wi giriniyoto pasuniyoto
makari negeni ki ka wi giruru maba ki kobaiya bani teteiwagi ko
Mamanuga God e eba uburoto wi wadiniyoto bagi bo wi mamamaga
yagisi. Pa mena. Ko wi bagi mena kwaiwagi manako ki pokaiya wi
bita makari bananapumuri ki ka Mamanuga God wi mamamaga yagisi
ade denai bagi kawaya wi negeni. 21 Keriso wi nene bita yo makari
bananapupu da e badidi kwaewena ki wi empamana manako e kewoi
kawareya e eweya kaigamana ki nana. Mamanuga God wi winenibu da
wi bita yo makari inako mete bananapamana ki nana. 22 Keriso, e ka bigi
mo eba kwaewena ade yona bera mosi e umuneya eba wagubu. 23 Iyapana
e kirapamawa ade e waegeya-geyamapamawa ko e denai yona berokoi
mosi mu bamamugu eba wagubu. Mu e giripamawa midi yo makari
e kweya-mawa ko e denai siri gwaiyaba mo mu eba tadebu. E nuwai
notai deni mena Mamanuga God bameya tapu. Mama-nuga God e ka
supasupai mena kwae-wagau ki apunai ade aita ewa ka e uburoto e idai
gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi. 24 Keriso e
mena ka nu biginuga kuduba e eya mideya kwakwarepuiya kawara-pupu
nu nene ripa korosi kawareya powena. Bigi nu umanibu dokodoko ki
kasiyarai kuduba e ripa korosi kawareya deni mena rikapupu kewowena
da nu Mamanuga God e yabuiya bagi supa-supai e nene idiwana ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nana. Iyapana e ugwadumpu bidara kwemupu ko e bidarai ki pokaiya
ka wi bigi nene popoigubu manako iyaigubu. 25 Wi ka papa sipi maba
yawata paeremupu kwakoigubu kaigubu ko karako ka wi wiga mibiga
ki Kwayubapiyau Apunai bauwena wi ade wiranibu yawata supasupaiya
nakanibu manako e eya maramara wi koyagaga tondono.

Mibai anikai mu yonamaga

3 1-2 Ridi, wi nobomoguma mete kina ki wi yona yau naigida mena
waina-pumuri; Wi nobomoguma naigida mena wiwiratamiyoi ade
kwarisiwagi mu kobamugu idiwoi. Wi inako kwaiwogoi ki ka mu dai
Mamanuga God e yonai eba sumapiyamu ki wi iyaga supasupai badidi
maba idiwu ki mu wi eminimoto manako ki pokaiya ka mu nuwamaga
notamaga wirayagisi da mu e yonai ki wainapomoto. Mu ka eba wi
badidi tadeyamu ki pokaiya e yonai ki waina-pomoto sumapomoto ko wi
iyaga supasupai idiwu mu wiwiratamiyamu ki pokaiya ka mu sumatagisi.
3 Wi kwa-kwarepuga monagapiyamu wi debaga isiwaripiyamu bo barasi
sinegeiwagamu bo goragora bagibagi umamu, monaga ki ka eba monaga
mibai da wi monagaga ki pokaiya wi nobomoguma mu rabina-maga
wirapumuri. 4 Monaga mibai ka wi wiga rabinagau. Wi nuwaga notaga
mibai supasupai kawaya ki ka Mama-nuga God e yabuiya monaga bagi
kawaya esida. Wi kwarisigubu moya-moyakai idiwu ki ka monaga bagi
kawaya maramara tondono kaniyono ki monagai. 5 Ridi naiya Mamanuga
God e nene bagi supasupai mena idiwa ki mu monaga yau wadamawa;
Mu nuwamaga notamaga Mamanuga God mena kweya-mawa manako mu
muga nobomo-muguma wiwiratamawa ade kwarisi-tagubu mu kobamugu
idiwa. 6 Ridi Sera e inako mete kwaewagawa. E kwarisi-wena apunu
Eburamu e umunui wadawa e nobomoi kawai siyawa. Ki maba, wi bagi
supasupai inako mete kwaiwogoi ade gwede mo kudeya eba wainapiyoi
ki ka wi oragai ridai Sera e peteiyoma.

7 Ki maba, apunu gwedewau wi ridiguma mete kina ki wi nau yonani
yau mete naigida mena wainapumuri; Wi ridiguma mete idiwoi ki wi
mu eba bonana ragiragitamiyoi ko mu naigida mena wiwiratamiyoi
mibai ka mu kasiyaramaga ka eba wi kasiyaraga maba. Ko wainapumuri;
Mamanuga God uburoto iya waunai ki puyoi wi negeni ki puyoi e mu
mete tageni ki pokere wi bagi supasupai ewapuru eyaka mena idiwoi. Wi
inako kwaiwogoi ki ka wi Mamanuga God bameya guriguriwagamu ki ka
gwede mosi eba baiyagisi wi guriguriga ki bodapoto.

Bagi mena kwaigomu ki pokaiya bita yo makari bananapamu

8 Nau suwagubuwani ki kawareya nau yona siyarai yau mete suwagani
wainapumuri; Wi nuwaga notaga eyaka mena idiwoi, wi kowaguma
mu mete nota kwarikwarisitamiyoi, ade wi wiga siga eba tepapiyoi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko kwarisiwagi wi sumaga eyaka mena ragidai mu mena tepatamiyoi.
9 Iyapana gwedewau wi bamagau berokoi kwaetagisi ki denai mu
bamamugu wi berokoi eba kwaiwagi. Ade mu wi kira beroberokonimoto
ki denai wi mu eba kiratamuri. Mamanuga God nuwaiya ka wi yau mena
kwaiwaga-mana wainapiyau; Iyapana berokoi wi bamagau kwaetagisi ki
ka wi denai mu waditamuri bagi. Wi inako kwaiwagi ki ka Mamanuga
God naiya wi wadiniyana bagi ki nana gwaiyabanibu ki makeya makeya
e kwaeyagisi wi wadiniyoto bagi. 10 Mamanuga God e okai wagubu ke;

'Iyapana gwedewau mu iyamaga nene wainapiyamu ade mu
nuwamugu mara bagi mena idiwana ki nana wainapiyamu,
ki ka mu yona berokoi ade bera yonai mo eba togomono.
11 Mu beramaga berokoi kamadini ade bagi mena kwaetogomono mu
kowamuguma mete ewapuru eyaka mena nuwabagi rabineya
idiwana ki mena kwaenei kwaenetogomono yamono.
Mu nuwarara tagarara eba idiwono,
12 mibai ka nu Kaiwawonuga e iyapanaiyoma supasupai kwae-tagamu
ragidai ki e mu emitamiyau,
ade mu gurigurimaga ki wainapana ki nana ka e wenagui siwai
namanamarawagau mu wainatamiyau,
ko berokoi kwaetagamu ragidai ki e mu iyaratamiyau.'

13 Wi bagi mena kwaiwagamana wainapiyoi ki ka nima mo eba
baiyagisi wi giriniyoto. 14 Ko wi bagi inako kwaiwagi manako ki pokaiya
wi bita bo makari bananapumuri ki ka wi mamamaiwagi. Wi notaga eba
koyagisi ade wi iyapana mu kudumugu eba wainapumuri. 15 Ko wi iyaga
rabineya ka wi Keriso e mena wadumuri doko wi Kaiwawoga simuri
ade e mena wiwira-piyoi ade e mena si tepapiyoi. Iyapana baitagisi wi
manunimoto, tagisi ke; 'Wi puyo wadamana nawanai idiwu ki mibai wi
matarapumuri da nu wainapamu.' Mu inako tagisi ki ka wi eba babaiwagi
ko wi naiya yona badidi iwagamana notamupu okukunaigubu ki mena wi
makeya makeya mu tademuri. 16 Diriwa diriwa eba iwagi ko wi notaga
kwarisi-yagisi wi manunimpu ragidai ki mu wiwiratamuri were tademuri.
Ade wi rabinagau nidiyau da wi ka baganai ki notai wi eba kamadumuri.
Wi ka Keriso e eweya iwu ragidai ki pokere wi naigida mena inako
kwaiwagi ki ka iyapana wi nidiyamu siyasiya ragidai wi iyaga bagi
supasupai ki mu empomoto manako mu midimama waditamini. 17 Wi
bagi mena kwaiwagi manako Mamanuga God e ebo nuwaiya waina-
piyau da baganai ki pokaiya iyapana wi bita yo makarai wi negeni, ki
ka baganai, eba gwedei mete kina. Ko wi berokoi kwaiwagamu manako
ki pokaiya bita yo makari bananapumuri ki ka eba baganai. 18 Nu paere
kwaigemei ragidai nu nene ka Keriso powena ko ewa mo eba poyagisi. E
ka bagi supasupai ki apunai ko nu bigi kwaigemei ragidai nu nene ka e
powena nu yawatanuga mebu da e uburana nu waraniyana Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God bameya kaigamana ki nana. E kwakwarepui pokaiya ka e iyapana kaina nu maba powena ko e keyai pokaiya ka e ade iyawena kipu ubupu maramara tondau kaniyau. 19 E powena makeya ka e keyai bauwena kayawena iyapana popai ragidai mu keyaimuguma po tawaneya diburatagubu idiwa ki mu bamamugu dimawagawa. 20 Iyapana naiya takari kawaya apunu Nowa waka yamanapiyawa makeya ubumpu Mamanuga God e bonanai kwenumupu ragidai ki mu keyaimuguma bamamugu ka e bauwena dimawagawa. Apunu Nowa waka yamanapiyawa ki makeya ka Mamanuga God iyapana ki mu nene wagubu mu nawanamaga tondawa, ko mu e yonai ki eba wainamupu. Waka ki rabineya ka iyapana eba ropani ida daikere kewowena daikere apeya eyaka ki mu mena awana goya ki baibiga-mupu. 21 Awana ki ka keyakeyai ko awana ki mibai ka nu karako Keriso e si pokaiya siruwa kawemei manako ki pokaiya ka nu iya waunai wademei. Nu siruwa kawemei ki mete kina ka keya-keyai ko ki mibai ka Iyesu Keriso powena ade iyawena kipu ubupu ki pokaiya ka nu mete kina e mete ewapuru iyaigibi kimpi ubumpi. Nu siruwa kawemei ki ka eba nu kwakwarepunuga bigi siruwa-pemei. Pa mena. Nu ka Mamanuga God e yabuiya nu nuwanuga notanuga eyaka mena gwaiyaba iwegemei da nu Iyesu Keriso sumapamana ade e mena eweya kaigamana ki nana ki gwaiyabai iwegemei. 22 Keriso kunumau yapu kasiyara wadubu manako karako Mama-nuga God e idai garu deneya tondau. Kunuma kawakawai yo kunuma kasiyarai yo ade aneya kuduba mete kina mu kuduba kawaimaga ka eyo.

Iyanuga oragai kamadimpi waunai wenaigibi

4 1 Keriso badidi maba notapiyawa tondawa ki notai wi mete kina inako notapiyoi manako nota ki pokaiya kasiyarai kawaya idiwoi. Keriso yewe wairau e kwakwarepui pokaiya bita yo midi makari bananapupu ko e bita ki nene eba notapiyawa. Ki maba ka wi mete kina bita yo midi makari banana-piyamu ki nene eba notapiyoi. Iyapana nima Mamanuga God nene e kwakware-pui pokaiya bita yo midi makari banana-piyau ki ka bigi kwaewagana notai e bameya pa mena. 2 Ki pokere wi karako yewe wairau idiwoi ki ka wi kwakware-puga taininiyau poisiyasiyai waina-piyamu ki wi eba niniyapiyoi ko Mama-nuga God e nuwaiya badidi wainapiyau ki mena wi makeya makeya kwaiwogoi idiwoi. 3 Mamanuga God eba kataimugu ragidai badidi kwaetagamu ki maba naiya wi inako mete kwaigamawa kebomawa. Wi naiya midimama berai kudubi kwaki ebo ebo kwaigamawa. Wi kwakwarepuga nuwaiya taininiyawa ki mena poisiyasiyai wi wainapamawa. Poraga kawareya ka wi awana suwakarai kubamawa wi yabaraga babawagawa. Wi taku maba igida yauda asusu iwa ade Mamanuga God e si wi giripamawa. Daisusu yo momorapa yo ade dai mete kina mu bamamugu wi buburigamawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu simaga tepapamawa. Wi inako kwaigamawa iwa ko bera ki kuduba
wi karako kamadumuri. 4 Mamanuga God eba kataimugu ragidai
midimama berai inako kwaetagamu ki mu karako wi eminiyamu da
wi iyaga ka eba mu mete ewapuru ki pokere mu notamaga baba-wena
gagayatagubu ade wi giriniyamu pasuniyamu. 5 Ko mara baiyagisi da
mu berokoi badidi kwaetagubu ki kuduba mu Mamanuga God matarau
siyomoto. E ka popai ragidai ade nu iyaiya idiwei ragidai e idai gurai nu
kuduba naurinugu ugwadiniyana ragiragi ki nawanai tondau. 6 Ki nene
ka Keriso naiya ubupu popotagubu ragidai mu keyaimuguma bamamugu
kayawena e yonai bagi kawaya ika dimawagawa. Mu naiya bera berokoi
kwaetagamawa ki Mama-nuga God mu emitapu ki pokere e denai bita
tagebu manako nu iyapana kuduba kwakwarepu pokaiya popoigemei
ki maba mu mete inako popotagubu. Ko mu iya yawatai kataitagamana
manako Mamanuga God iyaiya tondau ki maba mu keyaimaga iyawagana
e mete inako idiwana ki nana ka Keriso mu bama-mugu kayawena e
yonai bagi kawaya mu kabuwatapu.

7 Gwedegwede kuduba gogawagana marai ki wana rogobiwagau
ki pokere wi notaga pakarayagisi supasupai mena Mamanuga God
bameya gurigurigamana ki nana naigida mena notapiyoi popo were
kwaiwogoi. 8 Nota supasupai bagi esida ka yau kena; Wi deni deni
nota kwarikwarisiwagi ki pokaiya ka wi bigiga ropani kawaya badidi
kwaigubu ki kuduba ka nota kwarikwarisi ki notai utapoto kewoyagisi.
9 Wi werena gudui kwaipumuri deni deni werena kasiwara-iwogoi idiwoi
ko eba ewakimekimei iwogoi. 10 Wi eyaka eyaka Mamanuga God puyo
negebu ki puyoi wi naigida mena wadumuri doko kwayubapiyoi manako
e puyo badidi negebu ki pokaiya wi kowaguma mete deni deni waita
kasiwaraiwogoi. 11 Iyapana nima dimawagana puyoi wadubu ki ka e
Mamanuga God e yonai kawareya dimayogono. Iyapana nima e kowai-
yoma waitatamana ki puyoi wadubu ki ka e Mamanuga God kasiyara
kwebu ki kasiyarai pokaiya e kowaiyoma waita-tamono. Wi gwedegwede
kuduba inako kwaiwogoi idiwoi ki ka Mamanuga God e si Iyesu Keriso
pokaiya kawayayagisi. E bameya ka tanai bagi kawaya ade e kasiyarai ka
maramara tondono kaniyono ko eba kewoyagisi. Ki mibai.

Iyapana nu girinimoto pasunimoto

12 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo; Bita yo midi makari ebo
ebo wi bamagau baiyagisi ki ka wi notaga eba babayagisi bo iyapana
gogoi ki mu maba wakapa giriwagi. 13 Wi nuwaboya eba wainapiyoi
ko mamamaiwagi. Keriso naiya bita yo midi makari bananapupu ki
makarai wi mete karako bananapiyamu ki pokere e tanai bagi kawaya
matarayagisi makeya ki ka mamama kawaya wi rabinagau posi-yagisi.
14 Wi ka Keriso e eweya iwu ragidai ki pokere iyapana ki pokaiya wi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

girinimoto pasunimoto nidimoto siyasiya ki ka wi mamamaiwagi, mibai ka Mamanuga God e eya Keyai, ki ka Keyai tanai bagi kawaya esida, Keyai ki tanai wi kawarigau minibu siwa. **15** Iyapana mosi e waretai miniyoto poyo bo kuwayogono bo berokoi ebo ebo kwaeyogono bo yona pa asusu yodono wenapono e kowaiyoma mu midimaga pasurono manako ki pokaiya denai bita yo midi makari bananapoto, ki ka e eya paerepupu ki denai banana-pupu. Ko wi inako eba kwaiwogoi. **16** Wi siga ka 'Keriso e Sumapiyamu Ragidai', ena, wi siga ka Keriso e si naureya, ki pokere wi ki pokaiya bita yo midi makari bananapumuri ki ka wi midimama eba wadiniyono ko wi Mamanuga God paraupiyoi mibai ka e ubupu Keriso e si wi negebu.

17 Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadini-yana ragiragi ki marai wana rogobi-wena. E idai gurai yabiri e sumapemei ragidai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi ko ki eweya ka e uburoto e idai gurai e yonai bagi kawaya eba suma-mupu ragidai ki mu naurimugu ugwadi-tamini ragiragi. Akae, bita mu banana-pomoto ka kawaya daganani esida. **18** Mamanuga God e okai wagubu ke;

'Iyapana bagi supasupai mena kwaetagamu ragidai iya wadamana ka ragiragi kawaya,
ko iyapana bera berokoi bigi kwae-tagamu ragidai mu ka iya ki badidi maba yadini?'

19 Iyapana gwedewau Mamanuga God e nuwaiya wainapiyau da baganai ki makeya bita yo midi makari banana-pomoto ki ka mu midimaga eba toga-yagisi ko bagi mena kwaetogomono yamono. Mu Yamanatapu Apunai e ka supasupai bagi kawaya. E gwaiyaba-wena ki kuduba e makeya makeya kwaeyagisi ki pokere mu nuwamaga notamaga eyaka mena e mena suma-pomono ade mu iyamaga kuduba e idai rabineya nakapomono.

Keriso nu kwayubaniyau

5 **1** Keriso e iyapanaiyoma kwayubatamiyamu ragidai, nau karako wi yonaga suwagani wainapumuri; Nau mete kina ka iyapana kwayubatamakani apunai mosi. Keriso bita yo midi makari bananapupu ki nau naubo yabunere empuwani. Nau kataineya da e ade wirayogono baiyogono makeya ki ka e tanai bagi kawaya matarayagisi ki kaworoto nau kawarineya mete miniyoto siwa. Nau karako yona yau wi nidiya-kani; **2** Mamanuga God e iyapanaiyoma wi idaga rabineya nakatapu ki wi naigida mena mu kwayubatamiyoi. Mamanuga God e nuwaiya ka wi ramata-ramata e iyapanaiyoma kwayuba-tamiyoi ko eba midi togatoga nene kwaiwogoi. Wi eba denai wadamana ki poisiyasiyai wainapiyoi were upiwogoi ko wi iyapanaguma mu iyamaga nene mena wainapiyoi were kwaiwogoi. **3** Iyesu e iyapanaiyoma wi idaga rabineya nakatapu ki mu yabaramugu eba tadeyoi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawai gisipiyoi ko wi bagi supasupai mena kwaiwogoi da mu wi eminimoto manako mu mete kina supasupai mena inako kwaetogomono. 4 Kwayuba Debai Apunai e eya wira-yagisi baiyagisi makeya ki ka e uburoto wi puyoga deba tatamai tanai bagi kawaya mosi negeni, ko puyo ki tanai ka eba gogayagisi ko mara mara taniyogono tondono.

5 Ki maba, wi munu waunai iyapana magurai wiwiratamiyoi ade kwarisiwagi mu kobamugu idiwoi. Wi wiga siga eba tepapiyoi ko kwarisiwagi wi gwede-gwede waunai umamu ki maba deni deni wiwira kasiwaraigamana ki notai umamuri, mibai ka Mamanuga God e okai mosi wagubu ke;

> ‘Iyapana nima yabara kawakawara-wagau ki ka Mamanuga God e iyarapoto.
> Ko nima kwarisiwena e paerei ki matarapiyau ki ka Mamanuga God uburoto iyapana ki bita wadana ki e rikapoto deni mena yadini bagi.’

6 Ki pokere Mamanuga God e yabareya eba yabara kawakawaraiwogoi ko wi kwarisiwagi wi nuwaga notaga kuduba e kwemuri manako e idai rabineya e kasiyarai pokaiya idiwoi. Wi inako kwaiwagi ki ka mara bagi e ebo nuwaiya winepupu tapu ki marai baiyagisi makeya ki ka e wi tepaniyoto iyarau nakaniyoto. 7 Wi gwede nene waina-piyamu nuwaboyaiwagamu ki kuduba wi Mamanuga God e idai rabineya nakapumuri, mibai ka e wi nene kawaya daganani wainapiyau.

8 Wi naigida mena notapiyoi popo were kwaiwogoi ade yabu yabu idiwoi. Wi iyaraga Berokoi Apunai Seitani wi kwaenega umau. E ka papa ‘raioni’ uwari sisiripiyau gagagaga mena wagau ki maba inako kwekwe wirawirawagau wi kupaniyana ki nana wi kwaenega kwaewagau umau. 9 Wi sumaga pokaiya ragiragi kawaya wi watagau mena ubumoi e iyarapiyoi. Wi kataigau da tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ka wi sumaga eyaka mena ragidai bita yo midi makari wi bananapiyamu ki maba mu mete inako bananapiyamu. 10 Mama-nuga God e ka puyo kuduba nu negeyau ade deni mena nu wadiniyau bagi ki apunai. E wi winenibu da wi Keriso pokaiya e tanai bagi kawaya ki rabineya e mete maramara ika idiwana ki nana. E inako kwaewena ki pokere wi midi makari yo nuwaboya karako banana-piyamu ki ka mara eba rowarowa tondono ko ki eweya ka Mamanuga God bita ki rikapoto wi iyaniyoto kasiyara negeni manako baginiyoto da wi bebeda maba irawaiwagi ubumoi. 11 Mamanuga God e kasiyarai ka eba kewoyagisi ko mara mara tondono kaniyono. Ki mibai.

Parau siyarai

12 Nau yonani rogobi munta kabuwa-nibuwani yau ka apunu Sairasi nau waitasinibu okapupu yau kena. Nu sumanuga eyaka mena ragiragi

kawaya uburau apunai ka eyo. Nau oka yau wi toginiyana kasiyara
negeyana ki nana okapuwani. Nu paerenuga ki denai bita nubo
wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nu wadinibu
bagi. E kwaewena ki mibai nau naubo yabunere empuwani ki pokere
karako oka pokaiya wi kabuwaniyakani yau kena. Yona mibai yau wi
rabinagau wadumuri doko manako ki pokaiya ragiragi kawaya ubumoi.
13 Mamanuga God e ubupu wi winenibu ki maba ka e iyapanaiyoma dai
yewe natere Babironi rabineya mete winetapu idiwu, ko mu kuduba wi
parauniyamu. Nau gubagani Maki e wi mete parauniyau. **14** Wi yowaguma
tataguma parautamiyamu ki maba wi Keriso e nota kwarikwarisiniyau ki
notai pokaiya deni deni parau kasiwara-iwogoi idiwoi.

Wi kuduba Keriso e naureya idiwu ragidai; Mamanuga God e wi
nuwabagi negeni.

Nau okani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 PITA

Apunu Pita e okai siyarai tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka apunu Pita Iyesu sumapamawa ragidai mu nene okapupu. Kabuwa mibai pa mena mu paunamugu kawayawagawa yarawa ade ki pokaiya ka iyapana dai midimama berai mete kwaetagamawa. Iyapana bera inako kamadamana ki nana ka apunu Pita oka yau oka-pupu.

Iyapana dai tagubu da Keriso ewa eba wirayagisi baiyagisi. Ko apunu Pita mu wade supasupatapu, wagubu ke; 'Iyapana kuduba bera berokoi kamadamana mu notamaga wirawagana ki nana ka Mamanuga God e kwarisiwena mu nawanatamiyau tondau.'

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-2*
Mamanuga God nu winenibu *1:3-21*
Kabuwa mibai pa mena *2:1-22*
Keriso ade wirayagisi baiyagisi *3:1-18*

---

1 **1 Nu Iya Negebu Apunai Iyesu Keriso e ka ade nu Kawainuga God. E wainapupu da supasupai ki pokere e suma bagi kawaya nu negebu. Iyapana gwedewau wi sumaga ka nu sumanuga mete eyaka mena ragidai ki wi bamagau ka nau Saimoni sini daikere ka Pita oka yau okapakani. Mamanuga God e nau winesinibu ade nau tonosinibu da nau e bigabigai kwaesugana ki nana. Kaiwa kaiwa.**

2 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi nuwabagi negebu. Wi Mamamanuga God ade nu Kaiwawonuga Iyesu mete kina naigida mena kataitamana ki nana ki pokaiya ka mu wi nene badidi kwae-tagubu ki mibai kuduba wi rabinagau posiyagisi siwagapoto.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamanuga God nu nene wagubu ade nu winenibu

3 Nu winenibu apunai ki e nu kataimipi wetawetara ki pokere nu
yewe wairau iya supasupai badidi maba idiwana ade Mamanuga God e
nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya makeya kwaiwagamana ki nana
ki kasiyarai kuduba e nu mete negebu kewowena. E nu winenibu da e
bagi kawaya e taneya tondau ki maba ka nu mete kina e mete ewapuru
bagi kawaya e taneya idiwomu. 4 E nu yawatanuga mebu ki pokaiya ka
e puyo bagibagi ade kawakawaya naiya nu negeyana gwaiyabai wagubu
ki kuduba e negebu kewowena. Yewe wairau ka iyapana mu mubo
kwakware-pumaga tainitamiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki notai mena
notapiyamu idiwu ko wi nota ki baibigapamana ki nana ka Mamanuga
God e puyoi bagi-bagi ki wi negebu. Puyo ki pokaiya ka e uburoto wi
wadiniyoto paere da e badidi maba tondau ki maba wi mete inako idiwoi
ade e notai badidi maba notapiyau ki wi inako mete notapiyoi.
5 Ki pokere wi kasiyarai kawaya upiwagi. Wi sumaiwagamu ki ka
baganai ko wi eba suma mena sumaiwagi ko wi sumaga ki kawareya
bera bagibagi mete kwaiwagi. Ade bera bagibagi kwaiwogoi ki kawareya
ka wi nota supasupai mete notapumuri. 6 Ade wi nota supasupai
notapiyoi ki kawareya ka wi rabinaga pakarayagisi naigida mena
notapumuri popo were kwaiwagi. Ade wi rabinaga pakarawena naigida
mena notapiyoi popo were kwaiwogoi ki kawareya ka wi giruru maba
ki kobaiya teteiwagi ragiragi kawaya ubumuri. Ade wi giruru maba ki
kobaiya teteiwogoi ragiragi kawaya ubumoi ki kawareya ka wi nuwaga
notaga eyaka mena Mamanuga God e mena notapumuri kwaiwagi.
7 Ade wi nuwaga notaga eyaka mena Mamanuga God e mena notapiyoi
kwaiwogoi ki kawareya ka wi sumaga eyaka mena ragidai ki mu mete
deni deni kwayuba kasiwaraiwagi. Ade wi sumaga eyaka mena ragidai
ki mu mete deni deni kwayuba kasiwaraiwogoi ki kawareya ka wi nota
kwarikwarisi ki notai wadumuri doko idiwoi. 8 Wi ka ororeya mena nu
Kaiwawonuga Iyesu Keriso kataimupu kewowena ko nota yau kuduba wi
rabinagau tawayagisi kawayayogono yarono ki ka wi Keriso kataimupu
ki ka eba kororai ko wi rabinagau ka katai ki mibai mete kipu. 9 Ko
iyapana nima nota yau kuduba e rabineya eba tawawena ki ka e iyapana
yabui kenekenei tawana naigida eba empiyau ki e maba. Mamanuga God
ororeya mena ubupu iyapana ki e nene bagi kawaya kwaewena e bigi
kuduba surupupu notagogapupu ko Mamanuga God ubupu e nene badidi
kwaewena ki mibai e notai gogawena.
10 Ki pokere kowaniyoma, nau yonani yau suwagani wainapumuri;
Mamanuga God ubupu wi nene wagubu winenibu ki wi maramara
notapiyoi ade mibai matarau mete kwaiwogoi. Wi inako kawaiwagi ki
ka wi sumaga eba kau-yagisi bo nusuruyagisi. 11 Nu Kaiwawo-nuga Iya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Negebu Apunai Iyesu Keriso e ade wirayagisi baiyagisi makeya ki ka e wi waraniyoto Mamanuga God e gari rabineya e kasiyarai pokaiya wi nakaniyoto manako wi maramara ika idiwoi.

12 Ki pokere kowaniyoma, yona ki wi naiya mena kataigubu kewowena ade wi mibai mete makeya makeya kwaiwa-gamu ko nau maramara kawareya kawareya ade suwogoni. **13-14** Nu Kaiwawonuga nau sidibu ki pokere nau kataineya da nau waunitau waira yau kamadani kayasugani. Ko wi yona yau eba notagogapamana ki nana ka nau notani wagau; 'Nau karako yewe tonda-kani ki pokere nau yona yau kawareya kawareya mu tadeyoni teyateyama ki ka baganai.' Nau notani inako wagau, **15** ade nau yawata mo mete kwaesugani tarani da nau posugani ewaneya ki ka nau yonani yau suwagubuwani ki wi eba notagogapumuri ko mibai mete kwaiwogoi yamoi.

16 Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e kasiyarai pokaiya ade wirawagana bauwagana sisiyai wi nidimeya ki ka eba nu iyapana kaina mu wensisiyamaga bo bususumaga mu mubo yabara-maga pokaiya nidiyamu ki maba wi nidimeya. Pa mena. Keriso kaiwawo-wena ki kasiyarai nu nubo yabunugere badidi matarau emipi ki sisiyai nu wi nidimeya kabukabuwa iweya. **17** Mama-nuga God kawapu e Gubagai kweya kawareya mamamapiyawa tanai bagi kawaya kweyawa ki makeya ka nu ika mete kina e yabunugere emipi. Ade Tanai Bagi Kawaya Esida Apunai e bonanai kunumau kawapu, bonana ki nu mete matarau wainamipi, wagubu ke; 'Yau ka nau Gubagani. Nau nuwa-neya po eyo. E mamamai nau karako suwagakani.' **18** Mamanuga God e kweyai bagi kawaya ki kawareya nu Iyesu mete idiweya ki makeya ka nu bonana ki inako kunumau kawapu wainamipi.

19 Nu ki kuduba matarau emipi bo wainamipi ki pokere Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai takari kawaya gwede ewa wenawagana yonai okamupu ki kuduba nu deni mena sumapemei. Oka okamupu ki ka duna maba tawana sisipu miniyau siwa ki pokere wi yona ki naigida mena wainapumuri wetawetara. Duna ki urono kawayayogono yarono da Keriso e eya tanai ki mara supamai tanai maba wi rabinagau taniyagisi ki ka nawaru puruyagisi.

20-21 Ko yona yau kawareya suwagani ki wi mete wainapumuri; Mamanuga God gwede ewa wena-wagana yonai wagubu oka pokaiya tamupu ki mibai ka iyapana kaina nu nubo nuwanuga notanuga pokaiya eba kataigamu. Ko Mamanuga God e eya Keyai nu waitaniyoto ki pokaiya ka nu mibai ki kataigamu. Mibai, gwede ewa wenawagana yonai oka pokaiya tamupu ki ka eba iyapana mu mubo notamaga pokaiya okamupu ko Mamanuga God e eya Keyai Tanai Bagi Kawaya mu yabiritapu badidi kabuwatamiyawa ki mena mu makeya makeya tagamawa ade e okai okapamawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kabuwa beratagamu ragidai mu yonamaga

2 1 Takari kawaya ka iyapana dai iyapana paunamugu ubumawa
tagamawa ke; 'Nu ka Mamanuga God e bonanai wainapemei
iwegemei ragidai.' Mu inako tagamawa ko ki pa mena, mu ka pa
beratagamawa. Ki maba, karako wi paunagau ka iyapana dai mete
baitagisi bera kabuwai wi kabuwa-nimoto. Mu weki gwaiya wi sumaga
kaupamana ki nana kerapu wadewade-nimono. Nu Kaiwawonuga mu
nene mete powena ade e darai mu nene mete kawapu ko e mu nene
kwaewena ki mu kamadumpu tagararamupu ki pokere mu paeremaga
ki bimbinai mu nawana-maga tondau da aita ewa nainitamini. 2 Mu
midimama berai kwaetagamu ki iyapana ropani kawaya mu emitamini
mu ewamugu kayatagisi manako mu paeremaga ki pokaiya ka iyapana
dai ubumoto iya yawatai mibai ki si giri-pomoto. 3 Bera ragidai ki mu ka
kapo-kapoi ade genegenei. Mu mubo yabara-maga pokaiya bera kabuwai
wi kabuwa-nimoto manako ki pokaiya ka mu muga gwedegwedemaga
kawayayagisi. Ko idai gurai mu naurimugu ugwaditamana ragiragi
apunai e ororeya mena mu beramaga berokoi ki e empupu kewo-wena.
Ade denai bita mu tageyana apunai e yabui pawena mu giritamana ki
nana mu nawanamaga tondau.

4 Nau keyakeyai dai mete suwagani wainapumuri; Aneya naiya
paere-pamawa bigi kwaetagamawa ki ka Mamanuga God mu
nuwaboyamaga eba wainapupu ko e tetapu taburuba ragiragi pokaiya
umeme dokodokotapu manako uruba sisipu kawaya ki rabineya mu
isiyatapu. E idai gurai mu naurimugu ugwaditamana ragiragi ki marai
bau-wagana ki nawanai mu karako ika idiwu. 5 Ade takari kawaya
iyapana waira yau kawareya Mamanuga God tagararapamawa idiwa
ki ka e mu nuwaboyamaga eba wainapupu. E wagubu manako awana
goya kawaya ki bauwena mu bibiyotapu gawarara. Apunu Nowa e
mena ka bagi supasupai idiwana ki dimai dimawagawa ki pokere
Mamanuga God ubupu apunu Nowa yo e iyapanaiyoma ida daikere
kewowena daikere apeya ki mu mena iyatapu. 6 Ade keyakeyai natere
Sodomu yo Gomara ragidai mu naurimugu badidi wenawena ki wi mete
wainapumuri; Mu bera berokoi kwaetagamawa ki denai ka Mamanuga
God ubupu mu giritapu mu tawamaga kuduba pasupu urabu rerewara.
E inako kwaewena ki pokaiya ka iyapana berokoi kwaetagamu ragidai
ki empomoto manako kataitagisi da mu berokoi kwaetogomono ki
ka mu bama-mugu inako mete wenayagisi. 7-8 Ade keyakeyai oragai
apunai Rote e naureya ki wi mete wainapumuri; E ka bagi supasupai
mena kwaewagawa ki apunai ki pokere Mamanuga God e iyapupu.
Iyapana gora raurupamawa midimama berai ebo ebo kwaetagamawa
ragidai mu paunamugu e tondawa ki pokere e nuwaboya wainapiyawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mu maramara kemora nawaru berokoi badidi kwae-tagamawa ki e
mu emitamiyawa ki pokere e makari wainapiyawa e rabineya mena
kekemurupiyawa. 9 Apunu Rote bameya badidi wenawena ki pokaiya
ka nu kataigamu da iyapana bagi supasupai mena kwaetagamu ragidai
bita yo makari bananapomoto ki ka Mamanuga God mu badidi maba
iyatamana yawatai ki e kataiya. Ade berokoi kwaetagamu ragidai mu
waditamana dokodoko bita tageyana idiwana yamana da e idai gurai mu
naurimugu ugwaditamana ragiragi marai baiyagisi ki yawatai e mete
kataiya. 10 Berokoi kwaetagamu ragidai kuduba ka denai bita yadini ko
gwedewau Mamanuga God e kasiyarai keipiyamu siyamu siyasiya ragidai
ade iyapana gwedewau mu kwakwarepu-maga tainitamiyau poisiyasiyai
waina-piyamu midimama berai ebo ebo kwaetagamu ragidai, ki ka aita
ewa ka mu denai bita kawaya bananapomoto.

Iyapana kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai mu ka
yabara-yabara ubumu mu muga kataimaga ki werei tagamu noda
gongomutagamu ko aneya kawakawai kunumau idiwu ki mu eba
wiwiratamiyamu ko mu ubumu mu wereyakauratamiyamu. 11 Ko wi
yona yau wainapumuri; Aneya kunumau idiwu mu ka nu Kaiwawonuga e
yabuiya wereyakaura yonai inako eba tagisi. Aneya ki mu kasiyaramaga
ka kawaya esida ko iyapana kabuwa beratagamu ragidai mu
kasiyaramaga ka erida ko mu ade ubumu aneya raurutamana ki nana
kawai gisipiyamu. 12-13 Iyapana bera tagamu ragidai mu ka papa kamarai
notamaga pa mena mu kwakwarepu-maga pokaiya pa asusu iwu ki mu
maba. Papa kamarai pa asusu iwu ki pokere iyapana mu namutamiyamu,
ko ki maba ka naunuma marai bera tagamu ragidai ki mu nawanamaga
tondau. Mu gwede bagi eba emupu bo kataitagubu ki mu pa asusu
giripiyamu wereyakaura-piyamu. Mu iyapana bita tageyamu ki pokere
mu muga denai bita inako mete bananapomoto. Mu nawarau iyapana
yabumugu mu mubo kwakwarepumaga tainitamiyau ki mamamapiyamu
ade midimama berai ebo ebo mete kwae-tagamu. Wi ewapuru
dibipiyamu kupeiwagamu ki ka mu mete ika bautagamu kupetagamu
ko wi kupega ki mu giripiyamu bigibigipiyamu. Mu wi kerapugau
wadamu midimama berai mamama gwaiya ika mete weki gwaiya
kwaetagamu. 14 Mu notamaga ka ridi midimama berai kwaetagamu
ragidai ki mu mena yabu gedegedetamana ki nana wainapiyamu. Mu bigi
kwaetagamana ki notai wetei meniyau ki maba mu metamiyau. Iyapana
rabinamaga eba pakarai mu kerapumugu ki mu wadi-tamiyamu ade mu
gwedegwedemaga taisi teyateyamatagamu ki pokere mu Mamanuga
God e kowagai rabineya idiwu. 15 Mu yawata supasupai kama-dumpu
kwakotagubu yawata kwaiya kayatagubu apunu Boso e gubagai Baramu
kwaewena siyasiya ki maba mu mete inako kwaetagamu. Apunu Baramu
e ka berokoi mo kwaewagana da e ki pokaiya denai bowa madai dai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wadana ki nana ki notai mena notapiyawa. 16 Ko Mamanuga God ubupu
e nakari-pupu. E papa 'donki' kawareya kani-yawa manako Mamanuga
God papa ki e tenawarai wirapupu da papa ki iyapana kaina maba ubupu
apunu Baramu yona pokaiya nakaripupu. Apunu Baramu e ka Mamanuga
God e bonanai waina-piyawa wagawa ki apunai mosi ko e paere eba
kwaewagana ki nana ka papa 'donki' ki yona wagubu manako apunu ki
notababa berai kwaewagana waina-piyawa ki e kamadubu.
17 Iyapana kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai mu ka awana
yabai powena raragawena ki maba ade nusuru oroguma puwapiyau
daburi-wagau ebo ebo kayatagamu ki maba. Ko mu watamaga sisipu
kawaya ka Mama-nuga God ororeya mena mu nene winepupu tapu. 18 Mu
yabarayabara ubumu notababa yonai tagamu manako iyapana naiya mu
beramaga berokoi kwaetagamawa ko notamaga wirawena ragidai ki mu
kerapumugu mu waditami-yamu ade mu kwakwarepumaga taini-tamiyau
poisiyasiyai wainapiyamu nota ki pokaiya ka mu iyapana tapitamana ki
nana kwaetagamu. 19 Mu iyapana tadeyamu, tagamu ke; 'Wi nu ewanugu
ubumuri manako wi nuwagau badidi kwaiwagamana wainapiyamu ki wi
asusu kwaiwagi.' Mu inako tagamu ko mu mamamatagamu kwaetagamu
ki pokaiya ka mu muga umeme dokodoko-tagamu da aita ewa ka mu bita
kawaya bananapomoto, mibai ka iyapana gwedewau gwede mo emupu
manako mu rabinamaga wadubu, gwedegwede ki pokaiya ka mu muga
idamaga yo kerapumaga umeme dokodokopiyamu. 20 Iyapana gwedewau
nu Kaiwawonuga Iya Negebu Apunai Iyesu Keriso katai-mupu manako
katai ki pokaiya mu waira yau notai naiya giritapu umatapu dokodoko
ki kamadumpu ki ka mu karako bagi kawaya idiwu. Gwede mosi mu eba
umatamiyau dokodoko. Ko waira yau notai mu ade tapitamini gwairere-
tamini ki bitai ka kawaya esida. Naiya umatapu dokodoko ki bitai ka
maraitau erida. 21 Mu Keriso e yawatai supasupai eba wainampena
kataitagumpena ki ka baganai ko mu karako Mamanuga God e yonai
bagi kawaya ki wainamupu ko tagararamupu kamadumpu ki ka berokoi
kawaya. 22 Iyapana waigugu yau tagamu ki mibai; 'Taku kwiya kandini
ki ka e eya kwiyai ki ade kupoto.' Ade tagamu ke; 'Papa boyo doneya
dogiya nunuroto manako garewa baiyagisi e mideya ugwadini siwa ki ka
e garugaru mena ade wirayagisi doneya dogiya ade nunuroto.' Iyapana
gwedewau yawata supasupai kataitagubu ko kamadamu ragidai mu ki
maba kwaetagamu.

Nu Kaiwawonuga ade wirayagisi baiyagisi

3 1 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nau naiya oka wi bamagau
tonopuwani ade karako mosi tono-pakani yau kena. Oka naiya ade
oka karako ki pokaiya ka nau nuwaneya wi rabinaga tepapana da wi nota
bagi supasupai mena notapamana idiwana ki nana. 2 Mamanuga God e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bonanai wainapamawa tagamawa ragidai e nene bagi kawaya idiwa mu naiya takari kawaya badidi tagubu ki wi naigida mena wainapumuri wetawetara. Ade nu Kaiwawonuga Iya Negebu Apunai ubupu e tonotapu ragidai badidi tadebu teyateyama ki yonai wi mete naigida mena wainapumuri wetawetara.

3 Yabiri ka nau yona yau suwagani wainapumuri; Mara siyarai yau idiwei makeya ka iyapana dai mu mubo kwakwarepumaga nuwaiya tainitamiyau niniyapiyamu ki baitagisi wi nidimoto siyasiya manako gwaigwitanimoto, 4 tagisi ke; 'E ade wirawagana bau-wagana gwaiyabai wagubu ko e badidi pokere eba bauwena? Nu bodanuguma idiwa kebomawa da popotagubu ade nu inanuguma mamanuguma idiwa kebomawa da popotagubu karako nu idiwei ko nu gwede mo eba wenawena emipi. Mamanuga God waira kunuma yamanapupu makeya yabadawa da karako ka gwedegwede kuduba wateya mena uburau wainapemei.' 5-6 Iyapana inako tagamu ragidai ki ka Mamanuga God naiya mena wagubu manako e umuneya kunuma yo waira matara-tagubu ki sisiyai mu eba wainapamana wainapiyamu ki pokere e yonai ki mu tagararapiyamu. Mamanuga God ubupu waira awana pokaiya yamanapupu manako awana daikere tapu ade waira daikere tapu. E ade wagubu manako awana goya kawaya ki bauwena waira ade gwedegwede kuduba utatapu giritapu. 7 E ade wagubu ki pokaiya ka nu kataigibi da kunuma yo waira aita ewa mata pokaiya uratamana kwarisi ki marai e winepupu tapu tondau. Mama-nuga God e karako nawana tondau da aita ewa e idai gurai iyapana e tagarara-mupu ragidai mu naurimugu ugwadi-tamana ragiragi ki marai baiyagisi ki ka e iyapana ki kuduba surutamini manako waira yo kunuma mete gogatagisi.

8 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nau yonani yau suwagakani ki wi notaga eba gogayagisi; Nu Kaiwawonuga yabuiya ka mara eyaka mena idiwei ade kwamura ropani kawaya 1000 idiwei ki mu kiyabumaga ka gwe eyaka mena diyayai. Eba kwamura 1000 rowarowa kawaya ade mara eyaka mena ki rogobi munta. Pa mena. 9 Iyapana dai tagamu ke; 'Mamanuga God nu nene gwaiyaba-wena ki e garugaru nu eba negeyau.' Mu inako tagamu ko ki ka eba mibai. Nu Kaiwawonuga e wi nawananiyau. E eba nuwaiya wi mo kwakoiwagi berokoi bananapumuri ko e nuwaiya ka iyapana kuduba mu bigimaga kamadini mu notamaga wirayagisi ki pokere e diriwa diriwa eba kwaewagau ko e kwarisi-wena iyapana nawananuga tondau.

10 Nu Kaiwawonuga e marai ka kuwa apunai weki gwaiya bauwagau ki maba baiyagisi wi naininiyoto. Mara eyaka mena ki rabineya ka kunuma mumugarai kawaya mo yagisi manako kunuma gogayagisi, madega, siragamu yo supama kuduba mete uratamini kewoyagisi ade gwedegwede kuduba waira kawareya ki mete gogatagisi. 11-12 Gwedegwede kuduba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inako giriyagisi ki pokere wi badidi maba supasupai idiwana ki nau karako suwagani wainapumuri; Mama-nuga God e Marai baiyagisi ki pokere wi nuwaga notaga eyaka mena supasupai kawaya e mena nawanapiyoi idiwoi. Ko wi eba pa nawana mena idiwoi ko wi ragiragi kawaya upiwogoi da ki pokaiya ka wi mara ki wadumuri rogobi. Mara ki baiyagisi ka kunuma uroto kewoyagisi manako madega yo siragamu yo supama kuduba ninimatagisi kwereretagisi manako gogatagisi. 13 Ko Mamanuga God e kunuma waira waunai mosi yamanapana nu negeyana gwaiyabai wagubu ki nawanai nu idiwei. Kunuma waira waunai ki kawareya ka iyapana supasupai bagi mena kwaetagamana wainapomono idiwono.

Parau siyarai

14 Kowaniyoma, wi Mamanuga God e marai bauwagana ki nawanai idiwu ki pokere ragiragi kawaya ubumoi da mara ki baiyagisi ki ka wi bigi pa mena, paere pa mena, nuwabagi mena rabineya e yabareya yabarayabara ubumuri. 15 Mamanuga God e wi nawananiyau ki pokere wi eba nawanaiwogoi ko e iya waunai negebu ki wi karako deni mena wadumuri doko sumapiyoi idiwoi. Mamanuga God e ororeya mena ubupu e ebo katai nu sumanuga eyaka mena apunai Poru kwebu. E katai ki pokaiya ka Poru ubupu yona yau maba wi bamagau okapupu. 16 E okai kuduba okatapu ki rabineya ka e kabuwa yonai yau maba mete wagubu. E okai dai ka ragiragi kawaya ki pokere iyapana dai mu sumamaga iyaruiyaru ade e yonai ki mibai naigida eba wainamupu ragidai ki mu ubumu mu mubo notamaga pokaiya e yonai ki wirapiyamu paerepiyamu tagamu. Mu ka eba apunu Poru e okai ki mena inako wirapiyamu ko Mama-nuga God e yonai dai mete kina ki mu wadamu kiyokiyo, ki pokere mara kwauneya ka mu mubo paeremaga ki denai bita yadini.

17 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nau yona yau suwagubuwani ki wi ororeya mena kataigubu kewowena ki pokere wi yabu yabu idiwoi. Ade wi wiga kwayubaga mete kwaiwogoi kwaenda iyapana Mamanuga God e gorai raurupiyamu ade mu muga iya-maga kaupiyamu ragidai ki baitagisi wi taininimoto manako wi mu mete ewapuru gwepumuri. 18 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga Iya Negebu Apunai Iyesu Keriso e rikapupu deni mena wi wadi-nibu bagi. Wi e kataimupu ade e wi wadinibu bagi ki wi mete kataigubu wetawetara. Ko e karako waitaniyoto da wi rabinagau ka katai ki kawayayogono yarono. Keriso e mena ka nu kawainuga ade e mena tanai ka kawaya ki pokere e si nu karako ade ewa maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki Mibai.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 DIYONI

Apunu Diyoni e okai yabiri tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau rabineya ka apunu Diyoni yona debai apeya ki kabuwai wagubu.

Debai mosi ka iyapana Mamanuga God ade e Gubagai Iyesu Keriso mu mete ewapuru eyaka mena idiwana ki yonai.

Debai mosi ka kabuwa mibai pa mena iyapana paunamugu kawayawagawa yarawa ki bodapamana ki nana ki yonai. Iyapana dai tagubu da waira yau ka bigibigi ki pokere nu iyapana kuduba ka mete bigibigi. Mu tagubu da Mamanuga God e Gubagai eba iyapana kaina nu maba wenawena. E iyapana kaina nu maba wenawagubena ki ka e mete bigibigi. Mu inako tagubu ade tagubu da nu bagi supasupai idiwomu bo deni deni nota kwarikwarisigomu ki ka eba gwede kawaya mosi.

Apunu Diyoni notababa yonai ki wade supasupapupu. E wagubu da Iyesu Keriso e ka mibai iyapana kaina nu maba wenawena ki pokere iyapana gwedewau e sumapiyamu ade Mamanuga God mete nota kwarikwarisipiyamu ki ka mu kowamuguma mete deni deni nota kwarikwarisi kasiwaratogomono idiwono.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-4*
Tanai ade Sisipu *1:5–2:29*
Mamanuga God e munuiyoma ade Seitani e munuiyoma *3:1-24*
Mibai ade bera *4:1-6*
Nota kwarikwarisi ki notai *4:7-21*
Berokoi kuduba raurumipi *5:1-21*

---

1 1-2 Nu Iya Wadamana Yonai e ka kunuma waira kerareya tondawa yabadawa da nu bamanugu matara-wena. E sisiyai nu karako oka pokaiya wi kabuwanimei yau kena. Nu Iya Yonai ki apunai bananamipi, e bonanai nu wenagunugere wainamipi, ade e midai nu idanugere mete geyamipi. Nu Iya Wadamana Yonai matarawena ki ka nu e yabunugere

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

matarau emipi. Nu iya maramara idiwana kaiwana ki kerarai apunai
ka naiya mena Mamanuga God bameya tondawa ko e kawapu nu
bamanugu bauwena ki nu e emipi kewowena ki pokere e yonai nu
karako wi kabuwanimei yau kena. 3 Nu badidi emipi bo wainamipi ki
kuduba nu wi nidimei da wi nu mete dibipamu manako nu rabinanuga
eyakamenayagisi ewapuru mena idiwomu ade Mamanuga God e Gubagai
Iyesu Keriso mete kina mu mete ewapuru idiwomu. 4 Nu oka yau
okapemei da nu yo wi ewapuru mibi mamamai idiwana kaiwana ki nana.
Kaiwa kaiwa wi bamagau.

Mamanuga God e ka nu Taninuga Kawaya

5 Yona ki e nu nidibu wainamipi ki nu karako wi nidimei yau kena;
'Mama-nuga God e ka tanai kawaya ko sisipu mo e bameya pa mena.'
6 Ki pokere, nu iwagamu da; 'Nu ka Mamanuga God mete ewapuru
idiwei,' nu inako iwege-mei ko ade sisipu rabinaneya idiwei ki ka nu nubo
beraigemei ko supasupai eba idiwei. 7 Ko nu e taneya tondau ki maba nu
mete e taneya idiwomu ki ka nu kuduba nu rabinanuga eyakamena-yagisi
ewapuru mena idiwomu manako e Gubagai Iyesu nu nene powena e darai
kawapu, e darai ki pokaiya ka e nu biginuga kuduba surupoto.
8 Nu iwagamu da; 'Nu rabinanugu ka bigi mo pa mena,' nu inako
iwegemei ki ka nu nubo kerapu wadewadeigemei. Yona mibai nu
rabinanugu eba tawa-wena. 9 Ko nu bigi badidi kwaigibi ki kuduba nu
umununuga pokaiya Mama-nuga God bameya matarau iwagamu ki ka
e naiya mena gwaiyabawena ki e makeya supasupai yau kwaeyagisi;
Nu biginuga ki kuduba e empoto deni mena surupoto manako nu bigi
badidi kwaigibi ki e yadini nu taganugu kwenupoto kayayagisi. 10 Ko nu
iwagamu da; 'Nu gwede mo eba paeremipi,' nu inako iwegemei ki ka nu
Mamanuga God e bera umani siyemei ade e yonai ki nu rabinanugu eba
tawawena. Pa mena.

Nu waitanuga apunai ka Iyesu

2 1 Mununiyoma, wi bigi eba kwaiwagamana ki nana ka nau oka yau
wi nene okapakani. Ko Iyesu Keriso e ka apunu supasupai bagi
kawaya tawiri ogayawa apunai ki pokere nu eyaka eyaka paerepemei ki
ka e Mamanuga God e yabareya uburau nu nene wagau. 2 Nu biginuga
ki denai bita nubo wada-mana ko bita ki ka Iyesu nu nene wadubu
kewowena. E nu nene powena ki pokaiya ka Mamanuga God nu bigi-nuga
kuduba empupu surupupu. E eba nu bitanuga mena wadubu ko iyapana
kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nu bitanuga kuduba ki
Iyesu wadubu manako nu yawatanuga mebu.
3 Iyapana nima Mamanuga God e umunui wadau ki pokaiya ka e katai-
wena da e Mamanuga God mete katai-pupu. 4 Ko iyapana nima yagisi ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

‘Mamanuga God e nau kataineya,’ nima inako wagau ko ade Mamanuga God e umunui eba wadau ki ka e berawagau yona mibai mo e bameya pa mena. 5-6 Iyapana nima Mamanuga God e yonai wadau sumapiyau ki ka e mibai Mamanuga God nota kwarikwarisipiyau. Ade iyapana nima yagisi ke; ‘Nau ka Mamanuga God e naureya tondakani,’ nima inako yagisi ki ka Iyesu badidi maba kwaewagawa umawa ki maba e mete inako kwaeyogono umono. Ade iyapana nima inako kwaeyogono umono ki ka e rabineya mena wainapono da e mibai Mamanuga God e iyapanai.

Gora waunai

7 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nau gora yau okapakani ki ka eba gora waunai mosi. Ki ka gora oragai ki wi naiya mena wainapamawa kebomawa ki gorai nau karako kawareya ade okapakani yau kena. 8 Wi gora ki naiya mena wainapamawa ko Keriso bauwena ki ka e gora oragai ki mibai waunai matarapupu. Wi mete kina gora ki mibai matarapiyamu ki pokere sisipu kasiyarai ki karako mareyawagau ko tanai mibai ki kasiyarai karako tawana miniyau siwa.

9 Iyapana nima yagisi ke; ‘Nau ka tawana taneya tondakani,’ nima inako wagau ko ade e eya yowaiyoma tatai-yoma midi ragiragitamiyau ki ka e sisipu rabineya tondau. 10 Ko iyapana nima e eya yowaiyoma tataiyoma nota kwari-kwarisitamiyau ki ka e tawana taneya tondau. E yawata naigida mena empono manako gwede mosi e kerarai eba pisipisipoto. 11 Ko iyapana nima e eya yowaiyoma tataiyoma midi ragiragi-tamiyau ki ka e sisipu rabineya tondau ade sisipu rabineya umau. E kaniyono yabodono ko yawata mosi eba empoto mibai ka sisipu ki e yabui kenepupu.

12 Mununiyoma, nau oka yau wi nene okapakani mibai ka Keriso e pokaiya ka Mamanuga God wi bigiga empupu surupupu kewowena. 13 Mamaniyoma, nau oka yau wi nene okapakani mibai ka kunuma waira kerareya tondawa yabadawa apunai Keriso e wi kataigau. Yaraganiyoma, nau oka yau wi nene okapakani mibai ka Berokoi Apunai Seitani e wi raurumupu kewowena.

14 Mununiyoma, nau oka yau wi nene okapakani mibai ka Mamanuga God e wi kataigau. Mamaniyoma, nau oka yau wi nene okapakani mibai ka kunuma waira kerareya tondawa yaba-dawa apunai Keriso e wi kataigau. Yaraganiyoma, nau oka yau wi nene okapakani mibai ka wi kasiyaraga ka kawaya. Mamanuga God e yonai ki wi rabinagau tawawena ki pokere Berokoi Apunai Seitani e wi raurumupu kewo-wena.

15-16 Wi waira yau gwedegwedei eba niniyatamiyoi bo nota kwarikwarisi-tamiyoi, mibai ka wi inako kwaiwagi ki ka wi Mamanuga God eba nota kwari-kwarisipiyamu. Nu kwakwarepunuga poisiyasiyai wainapemei kwaigemei bo nu yabunuga midiyawagau empemei

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

niniyapemei bo nu gwedegwedenuga nene yabara kawakawaraigemei,
nota inako ki ka eba Mamanuga God nu negeyau ko ki ka waira yau e
notai. 17 Waira yo gwedegwede kuduba iyapana mamamatamiyamu ki
kuduba gogatagisi ko iyapana nima Mamanuga God e umunui wadau
makeya makeya kwaewagau ki ka e iya maramara tondono kaniyono.

Keriso e Iyarai

18 Mununiyoma, nu mara siyareya baigamana kwaigemei. Wi naiya
mena wainamupu da Keriso e iyarai matarau baiyagisi ki ka mara siyarai
rogobiwena. Ko nau karako suwagani wainapumuri; Keriso e iyaraiyoma
ropani kawaya ororeya mena bautagubu yewe idiwu ki pokere wi
kataigubu da mara siyarai ki wana rogobiwena. 19 Iyapana ki mu naiya
nu mete idiweya ko mu ka eba nu iyapananuguma mibai. Mu nu mete
ewapuru rabinanuga eyaka mena idimpibena ki ka mu eba ubumpena
nu kamadinimpena kayatagumpena. Ko mu kamadinimpu kayatagubu ki
pokere nu katainugu da mu ka eba nu mete ewapuru eyaka mena.
20-21 Ko Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya ki Keriso ubupu
wadubu wi kawarigau kwebu wira. Nau kataineya da yona mibai ki wi
kuduba kataigubu kewowena ki pokere nau oka yau wi nene okapakani.
Ko ki ka eba wi gogoi. Wi kataigau da yona mibai ade yona bera ki
kerarai ka ebo ebo, eba eyaka mena. 22 Bera Apunai e berai ka yau kena;
E maramara yogono ke; 'Iyesu e ka eba nu Iya Negeyana Apunai Keriso.'
Ko iyapana nima inako wagau ki ka e Iyesu iyarai. E Mamanuga God
tagararapiyau ade Mamanuga God e Gubagai mete tagararapiyau. 23 Nima
Mamanuga God e Gubagai tagararapiyau ki ka e Mamanuga God e eya
mete tagararapiyau. Ade nima Mamanuga God e Gubagai mibipiyau ki ka
e Mamanuga God e eya mete sumapiyau.
24 Wi naiya Iyesu e yonai wainamupu ki wi eba kamadumuri ko
maramara wi rabinagau notapiyoi idiwoi. Wi inako kwaiwagi ki ka
wi Mamanuga God ade e Gubagai Iyesu mu mete ewapuru mara-mara
idiwoi. 25 Keriso e gwaiyaba nidibu kaimatana da e iya waunai maramara
idiwana kaiwana ki iyai nu negeni.
26 Nau oka yau okapakani mibai ka iyapana dai bautagubu wi
beraniyamu wi kerapugau wadamu. 27 Ko Keriso e ororeya mena e eya
Keyai wi negebu kewowena. E Keyai ki wi rabinagau tondau ade e
Keyai ki pokaiya ka e gwedegwede kuduba wi kabuwaniyau. E badidi
kabuwaniyau ki kuduba mibai mena ki pokere iyapana kudubai mosi eba
baiyagisi wi kabuwaniyoto. Pa mena. Keriso e eya Keyai ki kabuwai mena
wi wadumuri doko ade Keriso e mena naureya idiwoi. 28 Mununiyoma,
wi Keriso e mena naureya inako idiwoi ki ka e baiyogono makeya ki ka
nu yabarayabara e bameya baigamu, ko nu midimama eba wadiniyoto
wekeigamu. Pa mena. 29 Wi kataigau da Keriso e ka bagi supasupai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kawaya. Ko wi ki waina-pumuri wetawetara ki ka wi mete kataiwagi da wi e maba supasupai mena kwaiwagi ki ka wi mibai Mama-nuga God e munuiyoma.

Nu ka Mamanuga God e munuiyoma

3 1 Nau suwagani wainapumuri; Mamanuga God e nu nota kwari-kwarisiniyau ki pokere e munuiyoma nu nidibu. Ena, e munuiyoma mibai ka nuyo ko waira yau notai wainapiyamu ragidai ki mu eba kataimugu da nu ka e munuiyoma mibai ka mu Mamanuga God mete gogoi. 2 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo ki pokere wainapu-muri; Nu ka Mamanuga God e munu-iyoma ko nu mara aita ewa badidi maba idiwomu ki nu karako naigida mete eba katainugu. Ko nu kataigibi wetawetara da Keriso ade wirayagisi baiyagisi makeya ki ka nu e eya kiyabui matarau empamu manako nu e maba wenaigamu. 3 Ki pokere iyapana nima Keriso e nawanai tondau ki ka e naigida mena tondono da nota berokoi e kerareya eba yadini. Keriso bigi pa mena tanai mena tondau ki maba e mete inako bigi pa mena bagi supasupai mena tondana wainapono.

4 Iyapana nima bera berokoi kwae-wagau ki ka Mamanuga God e gorai tapu ki e raurupiyau, mibai ka bigi kuduba gora ki giripiyau. 5 Wi kataigau da Keriso iyapana kuduba nu biginuga surupana ki nana bauwena. E bameya ka bigi mo pa mena ko tanai mena posiwena uburau. 6 Ki pokere iyapana nima Keriso e naureya tondau ade Keriso tondau ki maba e mete inako tondana wainapiyau ki ka e bera berokoi kuduba deni mena kamadini ko ewa mo eba kwaeyogono. Iyapana nima bera berokoi kawareya kawareya kwaewagau ki ka e Keriso eba bananapupu. E eba kataiya eyo.

7 Mununiyoma, yabu yabu idiwoi da iyapana mo eba baiyagisi wi beraniyoto wi kerapugau yadini. Nau nidiyakani yau kena; Iyapana nima bera bagi supasupai mena kwaewagau ki ka Keriso Mamanuga God e yabuiya supasupai bagi kawaya tondau ki maba e inako mete tondau. 8 Ko iyapana nima bera berokoi kawareya kawareya kwaewagau ki ka e Berokoi Apunai Seitani e nene, mibai ka Berokoi Apunai Seitani e ka mara kerareya bera berokoi mena kwaewagawa yabadawa da karako. Ko Mamanuga God e Gubagai tonopupu yewe wairau kawapu da e uburana Berokoi Apunai Seitani e upi kuduba kaupana ki nana.

9 Iyapana nima Mamanuga God e munui tondau ki ka e bera berokoi kawareya kawareya eba kwaeyogono, mibai ka Mamanuga God e eya iyai e kwebu. Mamanuga God tondau ki maba e mete e iyai kwebu ki pokaiya tondau ki pokere bera berokoi ki e eba kwae-wagau. 10 Ko iyapana nima bera berokoi mena kwaewagau ade e eya yowaiyoma tataiyoma mete midi ragiragitamiyau ki ka e eba Mamanuga God e munui. Nau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yona suwagakani yau pokaiya ka wi Mamanuga God e iyapanaiyoma
ade Berokoi Apunai Seitani e iyapanaiyoma mu kiyabumaga matarau
emitamuri.

Nu deni deni nota kwarikwarisigomu

11 Wi Iyesu sumamupu makeya e yonai badidi wainapamawa
kebomawa da karako ka yau kena; 'Nu deni deni nota kwarikwarisigomu
idiwomu.' 12 Oragai apunai Kaini e maba nu eba idiwomu. E ka Berokoi
Apunai Seitani e munui ki pokere e ubupu e eya yowai Eiboro minibu
poyo. E kwaewena ki kerarai ka yau kena; E eya upi kwae-wagawa ki
e paerepiyawa ko e yowai badidi upiwagawa ki kuduba bagi supasupai
mena. 13 Ki pokere kowani-yoma, waira yau notai wainapiyamu
ragidai baitagisi wi girinimoto ki ka wi notaga eba babayagisi. 14 Nu
rabinanugu mena wainapemei da nu yowanuguma tatanuguma nota
kwarikwarisitamemei ki pokere nu mete kataigibi da po yawatai ki
nu ororeya mena raurumipi kebomipi karako iya yawateya idiwei. Ko
iyapana nima e eya yowaiyoma tataiyoma eba nota kwarikwarisitamiyau
ki ka e po yawatai ki eba baibigapupu. 15 Iyapana nima e waretai midi
ragiragi-piyau ki ka e Mamanuga God e yabuiya e waretai ki miniyana
po maba kwae-wagau. Ade wi kataigau da naunuma ragidai mu
rabinamugu ka iya maramara kaiwana idiwana ki iyai pa mena. 16 Nu
deni deni nota kwarikwarisigamana ki kerarai ka Keriso birikapupu nu
ka-buwanibu kewowena. E eya iyai nene eba wainapupu ko e nu iyanuga
nene wainapupu manako e ubupu eya iyai nu nene tapu. Ki maba ka nu
mete kina nu nubo iyanuga nene eba wainapomu ko nu yowanuguma
tatanuguma mu iya-maga nene ka nu nubo iyanuga ki mu nene tamamu.
17 Nau suwagani waina-pumuri; Iyapana mosi e eya gwede-gwedei ropani
kawaya ko e waretai imagei apunai e nuwaboyai ki e eba wainapiyau
ade gwede mosi e eba kweyau waitapiyau ki ka e paerepiyau. E yagisi
ke, 'Nau ka Mamanuga God e nota kwarikwarisipakani tondakani,' e
inako wagau ko ade e waretai ki eba waitapiyau ki ka e berawagau
ade yona kororai mena wagau. 18 Mununiyoma, nu deni deni nota
kwarikwarisigomu idiwomu ki ka nu eba pa yona mena iwogomu ko nu
mibai mete kwaigomu.

Nu Mamanuga God e yabareya yabarayabara ubumamu.

19-20 Nu inako kwaigomu ki nu mete kataigamu da nu ka mibai
kwaigemei ragidai. Ki pokere nu rabinanugu nidiyau wirawira da nu
paeremipi ki ka nu Mamanuga God e yabareya pore eba wainapamu mibai
ka Mamanuga God gwedegwede kuduba e kataiya. 21 Ko kowaniyoma, wi
ade wainapumuri; Nu rabinanugu nidiyau wirawira da nu eba paeremipi
ki ka nu Mamanuga God e yabareya yabarayabara ubumamu. 22 Nu e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bonanai yodomu ade e nuwaiya badidi wainapiyau ki kwaigomu ki ka nu gwede nene wainapemei ki nu e siyamu manako e ki kuduba nu negeni. 23 Mamanuga God e nu kwayubanuga yonai nu nene wagubu ka yau kena; Nu e Gubagai Iyesu Keriso sumapomu ade nu nuga deni deni nota kwarikwarisi kasiwara-igomu idiwomu. Yona ki ka Keriso e eya mete nu nidibu. 24 Nu Mamanuga God e yonai ki makeya makeya kwaigomu ki ka nu e mete idiwomu ade e nu mete idiwomu. E eya Keyai Tanai Bagi Kawaya puyo nu negebu ki pokere nu katainugu da e nu mete idiwei.

Bera ragidai ropani kawaya yewe wairau posiwena

4 1 Kaiwa kaiwa kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Karako yewe wairau ka bera ragidai ropani kawaya posiwena. Ki pokere iyapana ki tagisi ke; 'Mamanuga God yona yau nu nidibu,' mu inako tagisi ki ka wi mu yonamaga ki garugaru eba sumapumuri ko wi notaga kwarisiyagisi mu naigida mena emitamuri werena; Mamanuga God e Keyai mu kabuwatamiyau were tagamu bo keyai kudubai mosi mu kabuwa-tamiyau were tagamu? 2 Ko wi badidi maba kataiwagi da Mamanuga God e Keyai wagubu mu kabuwatapu? Nau suwagani wainapumuri; Iyapana nima yagisi ke; 'Iyesu Keriso, e ka kunumau kawapu iyapana kaina nu maba wena-wena,' nima inako wagau ki ka Mama-nuga God e eya Keyai e kabuwapupu ki makeya e wagau. 3 Ko iyapana nima yagisi ke; 'Ki pa mena,' ki ka eba Mama-nuga God e Keyai e kabuwapupu ki makeya e wagubu ko ki ka Keriso e iyarai yona ki e kabuwapupu. Wi naiya mena wainamupu da Keriso e iyarai aita ewa baiyagisi ko nau karako suwagakani da berokoi ki e keyai ki ororeya mena yewe wairau bauwena.

4 Mununiyoma, wi ka Mamanuga God e iyapanaiyoma. Bera tagamu ragidai ki mu wi raurutampu kewowena, mibai ka Mamanuga God e Keyai Tanai Bagi Kawaya wi rabinagau posiwena uburau ki kasiyarai ka kawaya esida ko waira yau keyai kasiyara tagebu pokaiya tagamu ki kasiyarai ka marai munta erida. 5 Bera tagamu ragidai mu ka yewe wairau idiwu ki pokere mu waira yau yonai mena tagamu manako waira yau ragidai mu diriwamaga kwae-tagamu ade mu yonamaga mete waina-piyamu sumapiyamu. 6 Ko nu ka Mama-nuga God e iyapanaiyoma ki pokere gwedewau Mamanuga God kataimupu ragidai ki mu mena nu yonanuga ki wainapomoto. Ko gwedewau Mamanuga God tagararapiyamu ki ka nu yonanuga ki mu tagararapomoto ade eba suma-pomoto. Nau yonani nidibuwani yau pokaiya ka wi kataiwagi da keyai mibai ka bani kena ade keyai bera ka bani kena.

Mamanuga God nu nota kwarikwarisiniyau

7 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Nu deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraigomu idiwomu mibai ka nota ki ka Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God e eya notai. Nima e kowaiyoma ade e yowaiyoma tata-iyoma nota
kwarikwarisitamiyau ki ka e mibai Mamanuga God e munui. E ka
Mamanuga God kataipupu wetawetara. 8 Ko nima e kowaiyoma ade e
yowa-iyoma tataiyoma eba nota kwarikwarisi-tamiyau ki ka e Mamanuga
God eba kataipupu, mibai ka nota kwarikwarisi ki kerarai ka Mamanuga
God. 9 Mama-nuga God nuwaiya po nuyo ki pokere e yau kwaewena;
E Gubagai eyaka mena ki e nu nene tonopupu yewe wairau kawapu
da nu e si pokaiya iya waunai e bameya wadamana ki nana. 10 Nu
deni deni nota kwarikwarisigemei ki kerarai ka eba nu yabiri ubumipi
Mamanuga God nota kwarikwarisimipi. Pa mena. E eya mena yabiri
ubupu deni mena nu nota kwarikwarisinibu e eya Gubagai tonopupu nu
nene powena manako e Gubagai pokaiya ka Mamanuga God karako nu
biginuga empiyau surupiyau. 11 Kaiwa kaiwa kowaniyoma, Mamanuga
God e kawaya daganani nu nota kwari-kwarisiniyau ki pokere nu
mete kina deni deni inako nota kwarikwarisi kasiwaraigomu ade nu
rabinanuga eyakamenayagisi were idiwomu. 12 Yewe wairau ka iyapana
kuduba Mamanuga God nu yabunugere mo eba emipi. Ko nu deni deni
nota kwarikwarisigomu idiwomu ki ka Mamanuga God nu rabinanugu
tondono manako e nota kwarikwarisi notai nu negebu ki mibai nu
rabinanugu tawayagisi matarayagisi ki iyapana matarau empomoto.

13 Nu badidi maba kataigamu da Mamanuga God nu rabinanugu tondau
ade nu e rabineya idiwei? Nau suwagani wainapumuri; E eya Keyai
tonopupu nu rabinanugu tondau ki pokaiya ka nu kataigibi. 14 Iyapana
kuduba, madega kauwagau madega posiwagau nu iya waunai wadamana
ki nana ka Mama-nuga God e eya Gubagai tonopupu kawapu, ko ki
nu nubo yabunugere emipi kewowena ki pokere e sisiyai nu karako
wi matarau nidimei yau kena. 15 Iyapana nima yagisi ke; 'Iyesu, e ka
mibai Mamanuga God e Gubagai,' nima inako wagau ki e rabineya ka
Mamanuga God tondau ade e mete kina ka Mama-nuga God e naureya
tondau.

16-17 Mamanuga God nuwaiya po nuyo ki nu wainapemei ade
sumapemei. Nu deni deni nota kwarikwarisigamana idiwana ki kerarai
ka eyo ki pokere iyapana nima e kowaiyoma ade e yowaiyoma tataiyoma
maramara inako nota kwarikwarisitamiyau ki ka e Mamanuga God e
naureya tondau ade Mamanuga God iyapana ki rabineya mete tondau.
Nu inako idiwomu ki ka nu mara kwauneya Mamanuga God e idai gurai
iyapana kuduba nu naurinugu ugwadiniyana ragiragi ki marai baiyagisi
makeya ki ka nu e yabareya yabara-yabara ubumamu. Nu yabarayabara
inako ubumamu ki mibai ka Mamanuga God e nu eminiyoto da nu ka e
Gubagai Keriso mete eyakamenaigibi ki pokere e yagisi da nu ka baganai.
18 Iyapana nima e rabineya nota kwarikwarisi ki notai tawawena tondau
ki pokaiya ka kudu e rabineya ki deni mena baiyagisi kayayagisi. Ko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyapana nima e rabineya nota kwarikwarisi ki notai pa mena ki ka e kudu mete wainapono tondono, mibai ka kudu kerarai ka yau kena; Iyapana nima supasupai eba tondau ki ka e paerei ki denai bita wadana ki kudeya mena e maramara wainapono tondono.

19 Mamanuga God yabiri nu nota kwarikwarisinibu ki pokere denai ka
nu karako e mete inako nota kwarikwarisi-pomu. 20 Ko iyapana mo yagisi
ke; 'Nau ka Mamanuga God e nota kwarikwarisi-pakani tondakani,' e
inako wagau ko ade e ebo yowai bo tatai midi ragiragi-piyau ki ka e
berawagau. E yowaiyoma tataiyoma matarau emitamiyau mete idiwu ki
eba nota kwarikwarisitamiyau ki ka e badidi maba Mamanuga God eba
empemei ki nota kwarikwarisipono tondono? Ki pa mena. 21 Nu kwayuba-
nuga yonai Keriso gwaiyabanibu ka yau kena; Iyapana nima Mamanuga
God nota kwarikwarisipiyau ki ka e eya kowaiyoma ade e eya yowaiyoma
tataiyoma ki mu mete inako nota kwarikwarisitamono tondono.

Nu sumanuga pokaiya waira yau notai raurupamu

5 1 Iyapana nima e notai eyaka mena wainapiyau da; 'Iyesu, e
ka nu Iya Negeyana Apunai Keriso,' nima inako wainapiyau
ki ka e Mamanuga God e munui. Ade iyapana nima e eya mamai
nota kwarikwarisipiyau ki ka e yowa-iyoma tataiyoma ki mu mete
nota kwarikwarisitamiyau. 2 Ki maba, nu Mamanuga God nota
kwarikwarisipomu ade e gorai tapu ki makeya makeya kwaigomu ki
pokaiya ka nu kataigamu da nu Mamanuga God e munuiyoma mete nota
kwarikwarisitamemei. 3 Nu Mamanuga God nota kwarikwarisipomu ki
ka nu e umunui yodomu ade e gorai badidi tapu ki nu makeya makeya
mete kwaigomu. E gorai ka eba ragiragi kawaya, 4 mibai ka iyapana nima
Mama-nuga God e munui wenawena ki ka e waira yau notai kuduba
kaupoto ki mete baganai. Nu sumanuga pokaiya ka nu waira yau e notai
ki kuduba rauru-pamu. 5 Iyapana nima e notai eyaka mena yagisi ke,
'Iyesu, e ka Mamanuga God e eya Gubagai,' iyapana nima e notai inako
wagau ki ka e waira yau notai kuduba raurupoto ki mete baganai.

Iyesu e ka Mamanuga God e eya Gubagai

6 Iyesu Keriso e ka kunuma were kawapu yewe wairau wenawena.
Apunu Diyoni ubupu awana pokaiya e siruwa-pupu manako e powena
ki makeya ka mu e ta were ugwadumpu manako e darai bauwena
kayawena. Mamanuga God e Keyai nu mete kabuwaniyau da Iyesu e
ka eba awana pokaiya siruwa-wagana pa tondana ki nana bauwena
ko e powagana manako e darai bau-wagana ki nana mete bauwena.
Ade nu katainugu da Mamanuga God e Keyai yona mibai mena wagau.
7 Yona apeya eyaka yau kuduba mibipiyau da Iyesu, e ka Mamanuga
God e eya Gubagai; 8 Mamanuga God e eya Keyai badidi wagau ki kena,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iyesu awana pokaiya siruwawena yonai ki kena, ade e darai bauwena kayawena yonai ki kena. 9 Yona apeya eyaka ki kuduba ki mibai ka eyaka mena. Nu iyapana kaina mu yonamaga sumapemei ki ka maraitau erida ko Mamanuga God e eya Gubagai nene yona yau wagubu ki ka kawaya esida, mibai ka Mamanuga God e ebo yona ki wagubu. 10 Iyapana nima Mamanuga God e Gubagai sumapiyau ki e rabineya ka Mamanuga God e yonai yau mete tawawena. Ko iyapana nima Mamanuga God e yonai eba sumapiyau ki ka e Mamanuga God bera umani siyau mibai ka Mamanuga God e eya Gubagai nene yona mibai kawaya badidi wagubu ki yonai e eba sumapupu.

11 Ki pokere yona mibai ka yau kena; Iya waunai maramara idiwana kaiwana ki iyai ka Mamanuga God e Gubagai pokaiya nu negebu.
12 Iyapana nima Mamanuga God e Gubagai sumapiyau ade wadubu e eya iyai rabineya tapu ki ka maramara idiwana kaiwana iyai ki e wadubu kewowena. Ko iyapana nima Mamanuga God e Gubagai eba suma-piyau ade e eya iyai rabineya eba tapu ki ka maramara idiwana kaiwana iyai ki e eba wadubu.

Iya waunai maramara idiwana kaiwana iyai

13 Mununiyoma, wi ka Mamanuga God e Gubagai sumapiyamu ki ragidai. Nau oka yau okapakani mibai ka nau nuwaneya wi naigida mena kataiwagi wetawetara da iya waunai maramara idiwana kaiwana iyai ki wi wadumupu kewowena. 14 Nu Mamanuga God e yabareya yabarayabara ubumamu manako e nuwaiya badidi wainapiyau ki makeya makeya e siyamu ki ka nu katainugu da e nu wainaniyoto manako nu badidi iwagibi ki kuduba e nu negeni. 15 Mibai, nu e badidi siyemei ki e nu wainaniyau ki pokere nu mete kataigibi da nu e badidi simipi ki e ororeya mena nu negebu kewowena.

16 Kowaniyoma, iyapana mosi wi paunagau paerepoto bera berokoi mo kwaeyagisi empumuri ki ka wi e nene guriguriwagi da e bigi kwaewena ki kuduba Mamanuga God empoto suru-poto manako iya kweyoto. Ko e paere kawaya mo kwaewena da e po yawateya kayawagau, nau eba ki nene wi guri-gurigamana ki nana suwagakani. 17 Bera berokoi kwaigemei ki kuduba ka bigi ko nu bigi dai kwaigemei ka erida ki pokere nu denai eba popoigamu.

18 Nu katainugu da nu Mamanuga God e munuiyoma idiwei ki ka nu bigi kawareya kawareya eba kwaigomu. Mamanuga God e Gubagai nu kwayuba-niyau ki pokere Berokoi Apunai Seitani eba baiyagisi nu giriniyoto. Pa mena.

19 Nu mete kataigibi da nu ka Mamanuga God e munuiyoma ko waira yau notai notapiyamu ragidai madega kauwagau madega posiwagau ki mu kuduba ka Berokoi Apunai Seitani e umunui wadamu ragidai.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 Nu mete kataigibi da Mamanuga God e Gubagai bauwena nu notanuga wadubu papara ki pokere Yona Mibai Wagau Apunai Mamanuga God ki e nu mete kataimipi kewowena. Nu karako e idai rabineya idiwei ade e Gubagai Iyesu Keriso e idai rabineya mete idiwei. Iyesu e ka God mibai ade e ka nu iya maramara idiwana kaiwana ki kerarai.

21 Mununiyoma, daisusu bo momo-rapa bo ade dai mete kina inako ki mu mibimaga ka pa mena ki pokere mu bamamugu wi eba buburiwogoi.

Kaiwa kaiwa, nau Diyoni oka yau okapuwani.

Ika kewowena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 DIYONI

Apunu Diyoni e okai paunau tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Mamanuga God e wine-pupu ridai mosi e munui-yoma mete kina mu bama-mugu ka apunu Diyoni oka yau oka-pupu. Ridi ki e munui-yoma mete kina ka keyakeyai ko ki mibai ka Iyesu suma-pamawa ragidai tawana mo rabineya idiwa.

Oka yau pokaiya ka apunu Diyoni mu kabuwatapu da mu deni deni nota kwarikwarisi-togomono idiwono ade kabuwa mibai pa mena ki kabuwai mu eba waina-pomono.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1-3*
Nota kwarikwarisi ki notai *4-6*
Kabuwa mibai pa mena ki yonai *7-11*
Parau siyarai *12-13*

---

1 Mamanuga God e winenibu Ridai, kau munugi-yoma mete kina;
Nau parauniyakani kawaya daganani wi ba-magau. Nau Diyoni, Iyesu
iyapana-iyoma kwayubaniyakani apunai oka yau wi nene tarakani. Nau
nuwaneya po wiyo ko ki ka eba nau mena wi nota kwarikwarisiniyakani
ko iyapana kuduba yona mibai katai-tagubu ragidai ki mu mete kina wi
inako nota kwarikwarisi-niyamu. 2 Yona mibai nu rabinanugu tondau ki
eba kewo-yagisi ko maramara tondono kaniyono.

3 Nu paerenuga ki denai bita nubo wadamana ko ki bitai ka
Mamanuga God e Gubagai Iyesu Keriso pokaiya rika-pupu deni mena
nu wadinibu bagi. E Gubagai mete kina mu karako nu nuwaboyanuga
waina-pomoto nuwabagi negeni manako waitanimoto da mu nu
nene bagi kawaya badidi kwae-tagubu ki mibai nu naigida mena
kataigamu wetawetara manako nu yona mibai ki mena yadamu doko

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nu rabinanugu tawa-yagisi da nu deni deni nota kwari-kwarisigomu idiwomu.

Nu deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraigomu idiwomu

4 Mamanuga God e ubupu e yonai mibai nu wainapamana makeya
makeya kwaiwagamana ki nana nidibu ko ki kau munugi-yoma dai
makeya makeya kwae-tagamu emitamakani ki pokere nau rabinaneya
mamama waina-pakani.
5 Ridi, nau kau nene waina-pakani ki pokere nau kau nidiyakani yau
kena; Nu nubo deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraigomu idiwomu.
Nau oka-pakani yau ka eba yona waunai mosi ko ki ka gora oragai ki nu
naiya mena wainapemeya kebomeya da karako yau kena. 6 Mamanuga
God e gorai tapu ki nu makeya makeya kwaigomu ki ka nu mibai nota
kwarikwarisigemei. Gora ki wi kerareya mena waina-pamawa kebomawa
da karako ka yau kena; 'Wi deni deni nota kwarikwarisi kasiwara-iwogoi
idiwoi.'
7 Wi bera-nimana kerapugau wada-mana ragidai ropani kawaya yewe
wairau posi-wena idiwu. Mu kuduba tagamu da; 'Iyesu Keriso e ka eba
iyapana kaina nu maba-wena-wena.' Mu inako tagamu ki pokere mu ka
Keriso e iyarai-yoma. Mu yona bera-tagamu idiwu, 8 ki pokere wi wibo
kwayubaga kwaiwogoi idiwoi da wi Keriso e nene badidi kwaigubu ki
denai e puyo wi negeni ki puyoi wi eba kaupu-muri.
9 Iyapana nima Keriso e yonai waina-piyau ko ade e ebo notai pokaiya
yabiriwagau ki ka e Mamanuga God e idai rabineya eba tondau.
Ko iyapana nima Keriso e yonai wainapiyau makeya makeya mena
kwaewagau ki ka e Mamanuga God e Gubagai mete kina mu ida-maga
rabineya tondau. 10 Ki pokere wainapu-muri; Iyapana mosi wi ba-
magau bai-yagisi manako Keriso e yonai yau eba yogono ko e kabuwa
kudubai mosi wi ka-buwaniyono ki ka wi e diriwai eba kwaiwagi ade e
wi tawagau mete eba ukworoto. 11 Nau suwagu-buwani ki mibai ka yau
kena; Wi e diriwai kwaiwagi ki ka e paere-piyau berokoi kwaewagau ki
wi e wata kweyamu waita-piyamu diyayai.

Parau siyarai

12 Yona kawaya daganani nau bamaneya uburau ko nau eba nuwaneya
oka pokaiya wi ka-buwaniyani. Nau nuwaneya wi daiyoga ika bausugani
empepeigamu manako yonaigomu ade mibi mamamai ewapuru idiwomu.
13 Wi yowaga Mamanuga God e wine-pupu Ridai ki e munui-yoma wi
parauniyamu kawaya daganani wi ba-magau.
Nau yonani ika kewo-wena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 DIYONI

Apunu Diyoni e okai siyarai tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau ka apunu Diyoni apunu Gaiyasi e bameya oka-pupu. Apunu Gaiyasi e Iyesu suma-pamawa ragidai ropani kawaya waita-tamiyawa ki pokere apunu Diyoni e werei wagubu.

Apunu mosi si ka Diyotepesi. E berai ka eba bagi ki pokere apunu Diyoni oka yau pokaiya apunu Gaiyasi e wenagui wadubu kabuwa-pupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-4*
Apunu Gaiyasi e werei wagubu *5-8*
Apunu Diyotepesi e yonai *9-10*
Apunu Demeteresi e si tepa-pupu *11-12*
Parau siyarai *13-15*

---

1 Nau waretani Gaiyasi, nau kau nene ebotau waina-pakani. Nau
Diyoni, Iyesu iyapanai-yoma kwayubatamakani apunai karako
parauniyakani kawaya daganani kau bamageya.
2 Waretani, nau nuwaneya kau bagi kawaya tondana da sigira bo
gwede mo inako kau bamageya eba bauwagana ki nana ki pokere nau
Mamanuga God bameya kau nene gurigurisugakani. Nau kataineya da
kau keyaigi ka kasiyarai kawaya. 3 Nu sumanuga eyaka mena ragidai
yewe bau-tagubu nau sidi-mupu da yona mibai ki kau eba kamadibi ko
wadibi doko makeya makeya kwae-nugei ki pokere nau rabinani bagi-
wena poyo. 4 Nau mununi-yoma yona mibai ki waina-pomoto makeya
makeya kwae-togomono ki sisiyai wainapani ki ka nau mamama kawaya
daganani wainapani. Gwedegwede kuduba mamamai ka mamama ki
kobaiya.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apunu Diyoni apunu Gaiyasi e werei wagubu

5 Waretani, nau nuwaneya po kau. Nau kataineya da suma sumatagamu
ragidai ki kau naiya mu emitapi ade dai ki kau naiya mu eba emitapi
ki mu kau bamageya bau-tagamu ki kau mu eba tagarara-tamiyei ko
mu diriwa-maga bagi kawaya ki kau kwaenugei. 6 Mu dai wira-tagubu
yewe bau-tagubu manako nu suma sumaigemei Mamanuga God nene
dibipemei ragidai kuduba yewe idiwei nu paunanugu ubu-mpu kau
weregi tagubu. Kau bagi kawaya kwaenugei ko nau karako kau ade
nidiyani; Iyapana kau bamageya inako bautagamu mu ka Mamanuga
God e upi kwae-tagamu ragidai ki pokere kau yawata gwede-gwedei
dai mu waitatamiyowa da mu supasupai bagi mena ade kimoto ubu-
moto kaya-tagisi. Kau inako kwaenugowa ki ka Mamanuga God e mete
mamama-yagisi. 7 Mu Iyesu e upi kerarai birika-mupu kaya-tagamawa ki
makeya ka suma eba sumatagamu ragidai dai ubu-mpu mu puyotamana
kwaetaga-mawa. Ko mu puyo ki eba wadamana waina-mupu, 8 ki
pokere nu nubo Keriso e si wademei ragidai karako nu kowa-nuguma ki
waitatamomu mu mete dibipamu manako yona mibai ki upi ewapuru
mena kwaigomu.

Apunu Diyotepesi yo Demeteresi mu yona-maga

9 Nau naiya oka rogobi munta mosi okapuwani suma sumaiwagamu
Mama-nuga God nene dibipiyamu ragidai ika idiwu wi ba-magau
tonopuwani. Ko apunu Diyotepesi e ebo nuwaiya kawai gisi-piyawa
ki pokere nau yonani suwagu-buwani ki e kwenu-pupu. 10 Nau niya
ika bausugani ki ka nau e berokoi kwaewagau ki yonai matarau wi
nidi-yani, mibai ka e nu wereyakauraniyau ade nu yonanuga ki e ebo
nuwaiya berawagau umau. Ko eba ki mena; Iyesu e upi wadamu ragidai e
bameya bau-tagamu ki ka e mu tagarara-tamiyau, ade iyapana dai ki mu
diriwa-maga kwaetagamana kwae-tagamu ki ka e mu bodatamiyau ade
siwakeketamiyau da mu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai mete
eba idiwana ki nana.

11 Waretani, nau nuwaneya po kau. Bera berokoi kwae-tagamu ragidai
badidi kwae-tagamu ki kawareya kau inako eba kwaenugowa ko bera
bagi kwae-tagamu ragidai badidi kwae-tagamu ki mena kau makeya
makeya kwaenugowa. Iyapana nima bera bagi mena kwae-yogono ki ka e
Mamanuga God e iyapanai. Ko iyapana nima bera berokoi kwaewagau ki
ka e Mamanuga God eba katai-pupu.

12 Iyapana kuduba apunu Demeteresi e werei tagamu ade e eya badidi
mibai supasupai kwaewagau ki nu kabuwa-niyau da e ka apunu bagi.
Nu nuga mete kina e werei iwegemei, ade kau kataigeya da nu badidi
iwegemei ki kuduba ka mibai mena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Parau siyarai

13 ona kawaya daganani nau bamaneya uburau ko nau eba nuwaneya
yona ki oka pokaiya kau ka-buwaniyani. 14 Nau waina-pakani da nau
niya waunitau kau bamageya ika bausugani empepeigamu manako nu
yonaigamu.

15 Kau nuwabagi rabineya tondowa.

Kau kowagi-yoma kuduba yewe idiwu mu kau parauniyamu kawaya
daganani kau bamageya. Ade nu kowanuguma kuduba ika idiwu ki nu
mu mete parautamemei. Nu paraunuga ki kau mu eyaka eyaka tade.

Nau yonani ika kewo-wena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

DIYUDI

Apunu Diyudi e okai tapu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Oka yau pokaiya ka apunu Diyudi Iyesu sumapamawa ragidai kabuwatapu da mu kabuwa mibai pa mena ragidai ki mu kabuwamaga eba wainapamana ki nana.

Oka yau ka Apunu Pita e okai siyarai tapu ki maba.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1-2*
Kabuwa mibai pa mena ragidai *3-16*
Ragiragi sumatagamana ki nana *17-23*
Mamanuga God e si wadubu bagi *24-25*

---

1 Mamanuga God e winenibu iyapanaiyoma ki e nota kwarikwarisi
rabineya idiwu ade Iyesu Keriso e kwayubai rabineya mete idiwu ragidai;
Nau Diyudi wi okaga yau okapakani. Nau ka Iyesu Keriso e bigabigai
kwae-sugakani apunai ade nau ka nu suma-nuga eyaka mena apunai
Diyemesi e yowai. Kaiwa kaiwa.
2 Mamanuga God e wi nuwanuwa-niyau, wi nota kwarikwarisiniyau,
ade nuwabagi wi negeyau ko e karako wi waitaniyoto da e wi nene
badidi kwae-wena ki mibai kuduba wi rabinagau posiyagisi siwagapoto.

Kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai mu yonamaga

3 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo. Mamanuga God ubupu
nau yo wi ewapuru iya waunai negebu ki yonai nau oka pokaiya wi
kabuwaniyana ki nana wainapuwani ko karako nau wainapakani da nau
yona kudubai mosi wi bamagau okapani manako ki pokaiya wi toginiyani
kasiyara negeyani. Wi sumaga ki Mamanuga God ubupu e iyapanaiyoma
deni mena negebu ki wi eba kaupumuri ko ragiragi kawaya wadumuri
doko, 4 mibai ka Mamanuga God e yonai tagararapiyamu ragidai dai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mu weki gwaiya bautagubu nu suma sumaigemei ragidai nu paunanugu mete dibimipi idiwei. Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e mena ka Kaiwawo ko mu e tagararamupu ade nu paerenuga denai bita nubo wadamana ki Mamanuga God rikapupu deni mena wadinibu bagi ki yonai mu wadamu kiyokiyo mu mubo kwakwarepumaga tainitamiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki kabuwai mete dibipiyamu kabuwatagamu iwu. Ko iyapana ki badidi kwaetagamu ki denai mu aita ewa bita yadini ki yonai ka Mamanuga God takari kawaya e okai rabineya tapu kewowena.

5 Nau yonani karako suwagakani ki kuduba wi ororeya mena wainamupu kewowena ko wi kawareya ade waina-pamana ki nana ka nau keyakeyai yau wi ade nidiyakani; Mamanuga God e iyapanaiyoma takari kawaya tawana Idipi rabineya tawana ki taubanuwai ragidai mu paunamugu idiwa ki makeya ka e mu waditapu paere waratapu bautagubu kayatagubu. Ko ki eweya ka e ubupu e iyapanaiyoma eba suma-tagamawa ragidai ki mu namutapu popotagubu gawarara.

6 Ade wi keyakeyai yau mete waina-pumuri; Aneya kunumau takari kawaya Mamanuga God e kasiyarai tagebu ki paupui raurumupu kayatagubu ki ka Mamanuga God mu sisipu rabineya bodatapu taburuba ragiragi kawaya pokaiya umatapu dokodoko idiwu. Taburuba ki eba rikatagisi ko inako mete idiwono kaiwono da Mamanuga God e idai gurai aneya ki mu nauri-mugu ugwaditamana ragiragi ki marai baiyagisi makeya ki ka e mu paeremaga ki denai bita tageni.

7 Ade keyakeyai natere Sodomu yo Gomora yo tawana dai mu madanimugu mete kina mu naurimugu nau suwaga-kani ki wi mete wainapumuri; Aneya berokoi kwaetagubu ki maba ka iyapana ki inako mete kwaetagubu. Mu taku maba igida yauda asusu kwaetagamawa, midimama berai kwaetagamawa, ridi e ebo waretai ridi uwarawa ade apunu e ebo waretai apunu uwarawa. Mu berokoi ebo ebo inako kwaetagamawa ki pokere mata maramara urau ki matai mu uratapu gawarara. Mu bita bananamupu ki nu empamana kudu wainapamana manako mu badidi kwaetagubu ki maba nu inako eba kwaigamana ki nana. Mu bamamugu badidi wenawena ki nu notanuga eba gogayagisi.

8 Ki maba, kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai karako berokoi inako mete kwaetagamu. Mu waro were maba empiyamu manako ki pokaiya ka mu midimama berai kwaetagamu mu muga kwakwarepumaga bigi kweyamu. Mamanuga God e kasiyarai ki mu tagararapiyamu ade aneya kawakawaya kunumau idiwu ki mu tadeyamu siyasiya wereyakauratamiyamu. 9-10 Mu ka iyapana kaina ko mu kawai gisipi-yamu aneya kawakawaya usi kunumau ki mu eba emitampu bo kataitampu ki mu simaga mu giripiyamu. Aneya mu kawaimaga Maikero e paere inako mo eba kwaewena. Oragai apunai Mosisi e powena kwakwarepui wadamana ki nana ki kawareya ka aneya Maikero yo

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Berokoi Apunai Seitani gatepamawa idiwa. Mu deni deni tagamawa idiwa ko aneya Maikero ubupu Berokoi Apunai Seitani ragiragi kawaya eba kirapupu ko e kwarisiwena manako yona yau mena wagubu ke; ‘Nau kau eba nakariniyani ko Mamanuga God e mena uburoto kau nakariniyoto.’ Aneya kawaya Maikero e eya kwarisiwena ko iyapana kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai ki mu ka papa kamarai mu notamaga pa mena kwakwarepumaga pokaiya pa asusu yabayababa iwu ki mu maba. Ko mu badidi kwaetagamu ki pokaiya ka mu aita ewa bita bananapomoto.

11 Akae, mu aita bita kawaya yadini. Oragai apunai Kaini berokoi yawateya kayawena ki e eweya mu kayatagamu. Oragai apunai Baramu badidi paere-pupu ki maba mu mete paerepiyamu bowa madai wadamana ki nana kabuwa mibai pa mena ki kabuwatagamu. Oragai apunai Kora e midi ragiragiwena manako Mamanuga God ubupu e giripupu ki maba ka mu mete kina inako midi ragiragitagamu idiwu ki pokere Mamanuga God aita ewa uburoto mu giritamini. **12** Wi ka tanai ragidai ko kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai mu ka bigibigi ki pokere mu wi mete ewapuru dibipiyamu kupeiwagamu ki ka mu wi kupega ki bigi kweyamu. Mu kapoitagamu ade mu muga nene mena wainapiyamu. Mu yonamaga ka nusuru oroguma kawarapiyau daburi-wagau ebo ebo kayatagamu ko garewa eba bauwagau ki maba. Mu ka ripa supiyau ko mibai eba kirau ki maba. Mu ka ripa kerareya kerareya kwaimupu da witai surawena ki maba. **13** Mu midimama berai kwaetagamu ki ka towawa egi kawareya kaniyau yabadau totori posiwagau ki totori maba. Mu ka supama kunumau garupiyamu kaya-tagamu ki maba. Ko mu watamaga sisipu rabineya aita ewa maramara idiwana watai ki ka Mamanuga God e ororeya mena winepupu tapu mu nawanamaga tondau.

14 Yabiri wenawena apunai Adamu e ataiyoma wenatagamawa kebomawa da wenatagamawa kebomawa da ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki makeya ka apunu Enoki wenawena. Iyapana kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai mu bamamugu badidi wenawagana ki nana ki yonai ka apunu Enoki naiya mena wagubu ke; ‘Empumuri, Mamanuga God e aneyai-yoma ropani kawaya eba iyabapamana makai e nene idiwu ki mu waratamini mete baitagisi, **15** manako e idai gurai iyapana kuduba nu naurinugu ugwadi-niyoto ragiragi. Iyapana gwedewau e tagararapamawa ade bera berokoi ebo ebo kwaetagamawa e wereyakaura-pamawa e si giripamawa ragidai ki mu bamamugu ka e denai bita mu tageni.’

16 Iyapana kabuwa mibai pa mena kabuwatagamu ragidai mu ka mara-mara gunaratagamu ade maramara mu kowamuguma yanuwetamiyamu idiwu. Mu mubo kwakwarepumaga taini-tamiyau poisiyasiya wainapiyamu ki mu niniyapiyamu ade mu muga kawai gisipiyamu noda

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gongomutagamu. Dayaya yonai pokaiya ka mu iyapana rabinamaga wirapiyamu da mu umunu-maga wadamu.

Notanuga paparawagana ki yonai

17 Kowaniyoma, wainapumuri; Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso e
tonotapu ragidai naiya wi badidi nidimupu ki yonai wi wadumuri
doko naigida mena notapiyoi idiwoi. 18 Mu nidimupu, tagubu ke;
'Mara siyareya ka iyapana mu mubo kwakwarepumaga taini-tamiyau
poisiyasiyai wainapiyamu ragidai baitagisi wi nidimoto siyasiya
gwaigwitanimoto.' 19 Iyapana gwedewau inako kwaetagamu ki ka mu
iyapana purutamiyamu da mu nuwarara tagarara idiwu. Mamanuga
God e eya Keyai mu rabinamugu pa mena ki pokere mu muga
kwakwarepumaga nuwaiya badidi tainitamiyau ki mu niniyapiyamu
makeya makeya kwaetagamu.

20 Ko kowaniyoma, wi ka eba inako. Wi ewapuru togi kasiwaraiwogoi
da wi eyaka eyaka wi sumaga bagi kawaya ki pokaiya bebeda maba
irawaiwagi ragiragi kawaya ubumoi. Wi Mamanuga God e Keyai Tanai
Bagi Kawaya ki kasiyarai pokaiya guriguriwogoi, 21 ade Mamanuga God e
nota kwarikwarisi rabineya naigida mena idiwoi. Nu Kaiwawonuga Iyesu
Keriso wi nuwanuwaniyana manako maramara idiwana kaiwana iyai
negeyana ki nawanai mena idiwoi.

22 Iyapana gwedewau mu notamaga apeya apeya wainapiyamu ki wi
mu nuwanuwatamiyoi ade togitamiyoi, 23 manako ki pokaiya ka wi mata
nonareya mu taorotamuri. Ade wi iyapana dai ki mu mete nuwanuwa-
tamiyoi togitamiyoi ko wi wiga kwayubaga mete kwaiwogoi, mibai ka
mu kwakwarepumaga tainitamiyau poisiyasiyai wainapiyamu ki bigi mu
midimaga tatamai pasipupu ki kwaenda wi mete pasiniyoto.

Apunu Diyudi Mamanuga God e si tepapupu

24 Mamanuga God e wi kwayuba-niyono toginiyono tondono da wi
eba gwepumuri manako teniyoto wi paerega pa mena mibi mamamai e
yabareya e taneya wi nakaniyoto. 25 Mamanuga God e ka eyaka mena. E
mena ka nu Iya Negeyau Apunai. Nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso pokaiya
ka nu e paraupomu ade e si esida mena tepapomu. E kunuma yo waira
eba yamanatapu makeya yaba-dawa da karako ade mara ewa mete
kina ka e tanai bagi kawaya ki rabineya e kasiyarai pokaiya maramara
kaiwawo-yogono tondono. Ki mibai.

Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

MATARAPUPU

Iyesu Keriso e yonai apunu Diyoni bameya matarapupu

Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Apunu Diyoni oka yau okapupu makeya ka Iyesu sumapamawa ragidai ropani kawaya bita makari bananapamawa. Mu togitamana ade kasiyara tageyana ki nana ka e oka yau okapupu.

Apunu Diyoni e ka gwede marai kawai waro were maba kunumau empupu. E badidi empupu ki mibai ka yau kena; Keriso pokaiya ka Mamanuga God e iyaraiyoma kuduba ade Berokoi Apunai Seitani mete kina raurutamini deni mena surutamini manako kunuma waira waunai kawareya ka e eya iyapanaiyoma ika waditamini bagi.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-8*
Natere 7 mu okamaga *1:9–3:22*
Wiku mosi rima 7 naureya *4:1-8*-1
Bawiwi 7 *8:2–11:19*
Motamota kwakoru ade kunkani apeya *12:1–13:18*
Waro maba dai ki *14:1–15:8*
Mamanuga God e nuwa pupui tera 7 rabineya *16:1-21*
Natere Babironi gumorowena ade Seitani e kasiyarai kewowena *17:1–20:10*
Mamanuga God e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi *20:11-15*
Kunuma waira waunai ade natere Diyerusaremu waunai *21:1–22:5*
Parau siyarai *22:6-21*

---

1 1 Oka yau ka Iyesu Keriso apunu Diyoni bameya yona badidi matara-
pupu ki okai. Mamanuga God e biga-bigaiyoma ragidai gwede
waunitau wenawagana yonai kuduba kataitaga-mana ki nana ka e yabiri
yona ki Keriso kabuwapupu manako e ubupu e aneyai mosi yona ki e
bigabigai apunai Diyoni kabuwapana ki nana tonopupu. 2 Mama-nuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God e yonai ade Iyesu Keriso e mibai badidi matarapupu apunu Diyoni empupu bo wainapupu ki kuduba ka e oka yau pokaiya nu kabuwanibu.
3 Iyapana nima oka yau iyabapiyau ki ka e mibi mamamai tondono ade iyapana gwedewau aita ewa wena-wagana yonai yau wainapiyamu ade oka yau wagau ki makeya makeya kwaetagamu ragidai ki mu mete kina ka mibi mamamai idiwono. Mibai, mara siyarai waunitau baiyagisi da yau kuduba wenayagisi.

Apunu Diyoni parauwena

4-5 Apunu Diyoni e Iyesu sumaiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) tawana Aisiya rabineya idiwa ki mu paraumaga yau tonopupu, wagubu ke:

Kaiwa kaiwa; Naiya kerareya tondawa, karako tondau, ade ewa baiyagisi Apunai Mamanuga God e karako wi parauniyau. Ade keyai ida daikere kewowena daikere apeya kema kawareya tondau Apunai e yabareya ubumu ki mu mete kina wi parau-niyamu. Ade yona mibai eba kamadubu ko yona supasupai mena kabuwaniyau apunai Iyesu Keriso ki e mete kina wi parauniyau. E powena ko yabiri ade kipu ubupu popotagubu ragidai ade iyatagamana kimana ubumana ki nana mu yawatamaga mebu. E ka waira yau kawakawai ragidai kuduba mu Kaiwawo-maga kawaya. Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Mu karako wi waitanimoto da wi nuwabagi rabineya mibi mamamai idiwoi.

Iyesu e nuwaiya po nuyo ki pokere nu biginuga umanibu dokodoko ki e darai pokaiya deni mena rikapupu, 6 manako winenibu da nu e kasiyarai pokaiya ubumana e Mamai God bameya dobopiyamu upi ki nu mete kwaiwaga-mana ki nana. Karako ade ewa ka Iyesu Keriso e kasiyarai eba kewoyagisi ki pokere nu e si maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki mibai.

7 Empumuri, e oroguma kawareya kawarau. Tawana tawana kuduba ka iyapana e empomoto ade e ugwadumpu po ragidai ki mu mete kina e matarau empomoto. Iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu ka e pokaiya apena meyomoto yadi kimoto. Ena, ki makeya makeya inako wena-yagisi. Ki mibai.

8 Kasiyarai Kawaya Esida Apunai nu Kawainuga God e wagau; Nau ka Aropa ade nau ka Omega, nau ka Kerarai ade nau ka Kwaunai. Nau naiya tondekeya, nau karako tondakani, ade nau mara ewa mete bausugana ki apunai.

Apunu Diyoni e Iyesu waro were maba matarau empupu

9 Nau ka Diyoni, wi sumaga mete ewapuru eyaka mena ki apunai. Nu ka Iyesu e naureya idiwei ade e gari rabineya kaiwana e kasiyarai

pokaiya idiwana ki nawanai nu idiwei. E pokaiya ka nu midi makari mete bananapemei ade giruru maba kobaiya teteigemei ko nu eba kekeraigemei.

Mamanuga God e yonai ade Iyesu e yonai bagi kawaya ki nau dimasugekeya iyapana tadeyekeya umekeya ki pokere mu nau wadisinimupu ruku mosi si ka Pasimosi ki kawareya nau tamusini-mupu.
10 Pura Kawaiya, nu Kaiwawo-nuga e marai ki makeya ka Mamanuga God e Keyai nau kawarineya minibu siwa yabirisinibu manako nau bonana ragiragi kawaya mosi bawiwi maba nau taganeya wagubu wainapuwani.
11 Bonana ki wagubu ke; 'Kau gwede empiyei ki kuduba kau okapi suma sumatagamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) yau mu bamamugu tonopi. Natere ki mu simaga ka; Epeso yo Simona yo Pogamamu yo Tayataira yo Sodisi yo Piraderopiya yo Raodikeya.'

12 Nau bonana wagubu ki empana ki nana wirasugubuwani nau taganeya yabu tapuwani manako nau duna uburau watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki ika ubumawa emitapuwani. **13** Ko duna uburau watai ki mu paunamugu ka nau gwede mosi kiyabui iyapana kaina maba ika mete uburawa empuwani. E midi tatamai ka rowarowa kawaya kerareya bauwena ki nau empuwani, ade e naureya maira maba bowa yamayamai pokaiya yamanamupu umapu ki nau mete empuwani. **14** E debai kumai ka poe kawaya oroguma bo midiwari weyaku ki maba. E yabui sinini ka mata nonarai maba warapiyawa, **15** ade e kerarai ka mete tanai kawaya bowa wawinebowa yamayamai ki maba. E bonanai ka awana tapara sikipiyau ki mumugarai maba wainapuwani. **16** E idai garu deneya ka e supama ida daikere kewo-wena daikere apeya (7) e idaiya te-piyawa empuwani ade kereba maba uwarai daikere daikere ki e umuneya bauwena ki nau mete empuwani. E kiyabui sinini ka tanai kawaya madega paunau yabunuga poporapiyau ki maba.

17 Nau apunu ki empuwani ka nau e kerareya gwairisugubuwani iyapana popai maba ukwapuwani. Ko e idai garu nau kawarineya tapu manako sidibu, wagubu ke; 'Kau kudu eba wainapiyowa. Nau ka Kerarai ade nau ka Kwaunai. **18** Nau ka maramara tondakani apunai. Nau posugubuwani ko kau wainapi; Nau ade iyasugubuwani kipuwani ubupuwani karako maramara tondoni kaniyoni. Iyapana popotagisi bo eba popotagisi bo ade popai ragidai mu watamaga ki gudui nau kwaipana bo bodapana ki kasiyarai kuduba nau wadubuwani. **19** Ki pokere kau karako badidi empiyei ade gwede ewa wena-wagana ki mete empiyei ki kuduba kau okapi. **20** Kau supama ida daikere kewowena daikere apeya (7) nau idani garu rabineya emitamiyei ade duna uburau watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) bowa yamayamai pokaiya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yamanatampu ki mete emi-tamiyei ki ka gwede mosi wekewekei ko
ki mibai nau karako kau nidiyakani yau kena; Supama ida daikere
kewowena daikere apeya (7) emitamiyei ki ka nau sumasiniyamu ragidai
natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) rabineya Mamanuga
God nene dibipiyamu idiwu ki mu aneyamuguma. Ade duna uburau
watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) emitamiyei ki ka nau
suma-siniyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7)
rabineya Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu muga.'

Natere Epeso ragidai mu okamaga

2 1 'Nau sumasiniyamu ragidai natere Epeso rabineya Mamanuga God
nene dibipiyamu idiwu ki mu aneya-maga bameya kau yona yau
okapi tonopi;

Yona yau ka supama ida daikere kewowena daikere apeya (7) nau idani
garu deneya tepakani ade duna uburau watai ida daikere kewowena
daikere apeya (7) bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki mu
paunamugu umakani apunai nau yonani. 2 Wi badidi kwaiwagamawa
idiwa ki kuduba nau kataisugubuwani. Wi nau nene bita kawarapamawa
muya nunumawa ade kwarisigubu giruru maba kobaiya teteigamawa ki
nau mete wi emini-buwani kewowena. Berokoi kwae-tagamu ragidai mu
diriwamaga ki wi eba kwaiwagamu ade iyapana dai bautagubu tagubu da
mu ka nau tonotapuwani ragidai ki ka wi diriwa-diriwa eba kwaigubu ko
wi iyapana ki naigida mena emitampu wetawetara were kataitampu da
mu ka bera ragidai. 3 Wi nau pokanere bita makari banana-mupu ko wi
notaga eba kauwena ade nau eba kamadisinimupu.

4 Ki kuduba ka baganai, ko yau mena ka eba baganai; Wi wauneya
nau suma-sinimupu makeya ki ka wi kawaya daganani nau nota
kwarikwarisisini-mawa ko karako ka wi nuwaga notaga nau bamaneya
ki maraiyawena. 5 Wainapumuri, wi naiya sumaga ragi-ragi kawaya nau
sumasinimawa ko karako ka wi gwemupu wi sumaga nusuruwena. Ki
pokere wi paerega ki tagararapumuri wi notaga wirayagisi manako wi
wauneya nau sumasinimawa badidi maba kwaiwagamawa idiwa ki maba
wi karako inako mete kwaiwogoi idiwoi. Ko wi paerega ki eba kamadu-
muri ki ka nau wi bamagau bausugani manako wi dunaga uburau watai
ki nau koritapani yadani kayasugani. 6 Ko gwede supasupai mosi wi
kwaiwagamu ka yau kena; Nikoraita ragidai badidi kwaetagamu ki berai
wi keipiyamu. Nau mete kina inako kwaesugakani.

7 Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e
sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu badidi
wagau ki wi wainapu-muri. Wi gwedewau berokoi raurumupu ki ka aita
ewa nau suwagani manako ki pokaiya ka wi kaiwuri Mamanuga God e
Kokorai rabineya Iya Ripai ki madai bagi kawaya ki kupoi idiwoi.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Natere Simona ragidai mu okamaga

8 ‘Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere
Simona rabineya idiwu ki mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi
tonopi;

Yona yau ka nau kunuma waira kerareya tondekeya ade mara
kwauneya tondoni apunai nau yonani. Yau ka nau posugubuwani ko ade
iyasugubuwani kipuwani ubupuwani apunai nau yonani; 9 Nau kataineya
da wi berokoi banana-mupu ade nuwaboyaigubu. Waira yau iyai pokaiya
ka wi imagei ragidai ko nau pokanere ka iya mibai wi bamagau posiwena
siwagapupu. Iyapana dai bautagubu tagubu da mu ka Diyu ragidai ko
mu beratagubu mibai mu ka Berokoi Apunai Seitani e iyapanaiyoma. Mu
bautagubu wi girinimpu yona beroko-beroko wi bamagau tagubu, ko ki
nau kataineya. 10 Wainapumuri, nuwaboya makari marai wi bamagau
bauwagana kwaewagau ko wi kudu eba wainapiyoi. Berokoi Apunai
Seitani uburoto wi sumaga ragiragi kawaya bo pa mena ki empana
kwaeyagisi manako iyapana dai baitagisi wi tenimoto diburanimoto
manako wi mara ida esida mena dibura rabineya ukwapumuri midi
makari bananapumuri. Wi ragiragi kawaya nau nene ubumoi ko eba nau
kamadisiniyoi. Mu ubumoto wi namunimoto ki ka wi nau nene ragiragi
kawaya ubumawa ki denai ka nau iya maramara idiwana kaiwana ki
puyoi wi negeyani.

11 Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e
sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu badidi
wagau ki wainapu-muri. Wi gwedewau berokoi ki rauru-mupu ki ka wi
kwakwarepuga poyagisi ko wi keyaiga ka eba poyagisi. Po ewa baiyagisi
ki eba wi giriniyoto.’

Natere Pogamamu ragidai mu okamaga

12 ‘Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere
Pogamamu rabineya idiwu ki mu aneyamaga bameya kau yona yau okapi
tonopi;

Yona yau ka kereba uwarai daikere daikere wadakani apunai nau
yonani; 13 Wi idiwu watagau ka Berokoi Apunai Seitani mete ika
tawawena tondau e kasiyarai ika mete kina uburau. Bita yo midi makari
ade nuwaboya wi bamagau bauwena ki ka wi nau eba kamadisini-mupu.
Ade mu ubumupu wi waretaga nau nene ragiragi kawaya uburawa
nau sisiyani wagawa apunai Antopasi nau pokanere ika Seitani tondau
tawaneya minimupu poyo ki ka wi sumaga nau bamaneya ki mete eba
kauwena.

14 Ki kuduba ka baganai ko yau mena ka eba baganai; Nau sumasini-
yamu ragidai wi paunagau ka wi dai oragai apunai Baramu e umunui

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wadamu. Oragai apunai Baramu e ka takari kawaya ubupu apunu
Bereki uburana tawana Isiraeru ragidai mu kerapumugu wadana da mu
bigi kwae-tagamana ki nana ki yawatai e kabuwa-pupu. Mu daisusu
yo momorapa ade dai mete kina mu bamamugu yadau umamawa
ki bani kupamana ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu
kwaetagamana ki yawatai e mu mete kabuwatapu. 15 Ko ki maba
ka iyapana dai wi paunagau karako ubumpu Nikoraita ragidai mu
kabuwamaga wadumpu doko kwaetagamu. 16 Ki pokere wi paerega
kawaya ki wi karako kamadumuri wi notaga wirayagisi. Ko wi paerega
ki eba kamadumuri ki ka nau niya waunitau ika bausugani manako nau
kerebani uwarai daikere daikere nau umununeya bauwena tondau ki
pokaiya ka nau uburani iyapana ki mete kandamu.

17 Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e
sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu
badidi wagau ki wainapu-muri. Wi gwedewau berokoi ki rauru-mupu
ragidai ki wi nene ka nau kunuma bani 'mana' karako wekewena ki
dai wi negeyani. Ki makeya ka nau bowa poe naureya si waunai mosi
okapuwani ki wi eyaka eyaka mete negeyani. Bowa ki wadau apunai bo
ridai e mena si waunai ki kataiyagisi.'

Natere Tayataira ragidai mu okamaga

18 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere
Tayataira rabineya idiwu mu aneya-maga e bameya kau yona yau okapi
tonopi;

Yona yau ka Mamanuga God e eya Gubagai nau yabuni sinini mata
nonarai maba warapiyau ade nau kerarani mete tanai kawaya bowa
wawinebowa maba yamayamapiyau ki nau yonani; 19 Wi badidi maba
idiwu ki nau kataineya. Nota kwarikwarisi ki notai wi bamagau tondau
ki nau kataineya. Wi ragiragi kawaya ubumu nau eba kamadisiniyamu
ki nau kataineya. Wi waita kasiwara kwaiwagamu ki nau kataineya. Ade
wi giruru maba kobaiya teteiwagamu wi sumaga eba kaupiyamu ki nau
mete kataineya. Wi wauneya nau sumasini-mawa makeya ka wi maraitau
inako kwaigamawa ko karako ka wi kawaya daganani kwaiwagamu.

20 Ki kuduba ka baganai ko yau mena ka eba baganai; Ridi Diyesaboro
e wi eba baiyonomupu ko ridi ki e kabuwai wi wadumupu doko. E wagau
da e ka nau bonanani wainapiyau wagau ki ridai, ko ki pa mena. E nau
iyapananiyoma beratamiyau ade mu kerapumugu wadau da mu daisusu
yo momorapa ade dai mete kina bama-mugu yadau umamu ki bani mu
kupamana ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu iwana ki
kabuwai e mu mete kabuwatamiyau. 21 Nau naiya mena ridi ki uburana
midimama berai ki kamadana e notai wirawagana ki nana sibuwani ko
e berai ki eba kamadana wainapiyau. 22 Ki pokere nau sigira e kweyani

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

manako e kebari kawareya ka e mete ewapuru rauru kawakawara kasiwaratagamu ragidai bita yo makari kawaya daganani bananapomoto. Ko mu ridi ki mete berokoi kwaetagamu ki berai kamadini ki ka nau kowaga ki mu eba tageyani. 23 Nau ridi ki e munu-iyoma namutamani manako nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki pokaiya kataitagisi da nau ka iyapana kuduba wi nuwaga notaga empakani wainapakani ki apunai. Wi eyaka eyaka badidi kwaigubu ki denai nau makeya makeya wi negeyani.

24 Ko wi natere Tayataira rabineya idiwu ragidai dai ki ka ridi berokoi ki e kabuwai wi eba wadumupu ade nota ki mu tagamu da ki ka 'Berokoi Apunai Seitani e notai wekewekwei' ki wi mete eba kataigubu. Nau nidiyani wainapu-muri; Nau wi gwede mosi kwaiwaga-mana ki nene eba suwagani, 25 ko wi wauneya ragiragi kawaya nau sumasini-mawa kebomawa ki mena wi wadumuri doko nau sumasiniyoi yamoi da nau bausugani makeya.

26-28 Wi gwedewau berokoi rauru-piyamu ade nau nuwaneya badidi ki kuduba wi kwaiwogoi yamoi da wi mara siyareya baiwagi makeya ki ka nau Mamai kasiyara tegebu ki kasiyarai nau wi mete negeyani manako wi kasiyara ki pokaiya waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau mu kawakawaimuguma ubumoi. Iyapana kurari mininiyamu sukwana tapi tapi ebo ebo wenapiyau ki maba ka wi nau kasiyarani kepata maba wi idagau wadumuri manako berokoi kwaetagamu ragidai ki inako musuta-muri. Mara ki makeya ka nau mara supamai wi mete negeyani.

29 Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.'

Natere Sodisi ragidai mu okamaga

3 1 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Sodisi rabineya idiwu mu aneyamaga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka Mamanuga God e Keyai ida daikere kewowena daikere apeya (7) ade supama ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki tepupu e bameya idiwu apunai ki e yonai; Wi badidi kwaiwagamu ade badidi maba idiwu ki kuduba nau kataineya. Iyapana wi sisiyaga tagamu da wi ka iyaiya, ko nau suwagakani; Wi ka popai. 2 Ki pokere nainiwagi kimuri ubumuri wi kasiyaraga maraitau uburau ki kasiyara ade kwe-muri kwaenda deni mena poyagisi. Nau Mamai God e yabuiya ka wi badidi kwaiwagamawa ki naigida mena eba supasupawena. 3 Ki pokere wi wauneya nau sumasinimupu makeya badidi wainamupu bo wadumupu doko ki wi notaga eba gogayagisi ko karako mete notapiyoi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makeya makeya kwaiwogoi ade wi notaga wirapumuri. Ko wi yabuga eba papumuri ade wi eba kimuri ubumuri ki ka nau kuwa apunai maba bausugani wi naininiyani, ko nau bausugana madegai ki wi eba kataigau.

4 Ko wi natere Sodisi ragidai eba ropani ka supasupai mena idiwu. Wi midiga tatamai ka eba bigibigiwena ade wi bagi supasupai badidi maba idiwana ki wi makeya makeya idiwu ki pokere wi midi tatamai poe ki umamuri manako nau mete kaigamu. **5** Iyapana gwedewau berokoi raurupiyamu ki mu mete kina ubumoto midi tatamai poe ki umomoto manako mu simaga Iya Bukai rabineya ki nau eba surupani. Nau Mamai e aneyaiyoma mete kina mu yabaramugu ka nau uburani suwagani da iyapana ki mu ka nau nene.

6 Wi wenaguga mete kina ki ka Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.'

Natere Piroderopiya ragidai mu okamaga

7 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Piroderopiya rabineya idiwu mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka apunu Tanai Bagi Kawaya ade Yona Mibai Wagau Apunai e yonai; Oragai apunai Dewida e kasiyarai nau wadubuwani kewowena. Nau gudu mo kwaipani ki ka nima mosi eba baiyagisi gudu ki umuroto. Ade nau gudu mo umarani ki ka nima mosi eba baiyagisi gudu ki kwaipoto. Pa mena. **8** Wi badidi kwaiwagamu ade badidi maba idiwu ki nau kataineya. Wi ka eba iyapana mamatarai ko nau yonani ki wi wadumupu doko ade wi nau eba tagararasinimupu ki pokere wi yabaragau ka nau gudu mo kwaipuwani ko nima mosi eba baiyagisi gudu ki umu-roto. **9** Wainapumuri, iyapana dai ki Berokoi Apunai Seitani e mete dibi-mupu idiwu ragidai ki mu tagamu da mu ka Diyu ragidai. Ko ki pa mena, mu ka bera ragidai. Nau suwagani manako mu wi bamagau baitagisi mu ramata-maga kawareya wi yabaragau kwarisi-tagisi manako mu kuduba kataitagisi da wi ka mibai nau nota kwarikwarisi-niyakani ragidai. **10** Nau nidibuwani ki wi makeya makeya kwaigubu kwarisigubu giruru maba kobaiya teteigubu ki pokere iyapana waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau mu sumatagamu bo pa mena ki mibai matarapana marai baiyagisi ki ka nau wi toginiyani da bita marai ki wi bamagau eba baiyagisi. **11** Nau waunitau ade wirasugani bau-sugani ki pokere wi sumaga wadumuri doko kwaenda iyapana mosi baiyagisi wi sumaga puyoi ki taoroniyoto.

12 Iyapana nima berokoi ki rauru-pupu ki ka nau Mamai Tawai ki bebedai maba e kaupani manako e maramara e wateya mena ragiragi kawaya uburono ko eba puwayagisi. Bebeda ki naureya ka nau Mamai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God e si okapani ade nau Mamai God e naterei ki si mete okapani. Natere ki ka Diyerusaremu waunai ki nau Mamai God tonopoto kunuma were kaworoto. Bebeda ki kawareya ka nau niya sini waunai ika mete okapani.
13 Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.'

Natere Raodikeya ragidai mu okamaga

14 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Raodikeya rabineya idiwu mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi tonopi;
Mamanuga God e gwaiyaba kuduba wagubu ki mibai nau pokanere matara-wena ade gwedegwede kuduba e umuneya wenawena ki kerarai apunai ka nau. E badidi wagau ki mo nau eba kamadakani ko makeya makeya mena suwagakani. Nau yonani ka yau kena; 15 Wi badidi kwaigubu ade badidi maba idiwu ki nau kataineya. Wi ka eba nusurai ade wi ka eba muyai. Wi muyai idimpibena ki ka baganai ade wi nusuru idimpibena ki mete baganai, 16 ko wi ka paunau ki pokere nau eminiyakani ki ka nau umununi iwaiwawagau ki pokere nau wi kwiyaniyana maba wainapakani. 17 Wi iwagamu ke; 'Nu gwede mo nene eba wainapemei. Nu ka baganai, gwede-gwede kuduba nu bamanugu uburau'. Wi inako iwagamu, ko wi eba kataigau da wi ka nuwasiyasiya nene kwaiwa-gamu ragidai. Wi gwedegwedega pa mena, wi niga ka matarau, ade wi yabuga kenekenei idiwu. 18 Wi badidi kwaiwagamana ki nau karako wi kabuwaniyani wainapumuri; Wi karako nau bamaneya baiwagi manako bowa yamayamai mata yabeya pasumupu ki nau bamaneya gimarapumuri da wi purapuraiwagi. Ade midi tatamai poe nau bamaneya mete gimarapumuri da wi midimama nene niga matarau iwu ki wi midiga sikwapumuri. Ade yabu muramurai nau bamaneya mete gimarapumuri wi yabuga muramurapu-muri da wi yabuga payagisi tawana ade empumuri.
19 Iyapana gwedewau nau nota kwarikwarisitamakani ki nau mu mete sisibatamakani ade wade supasupa-tamakani ki pokere wi nuwaga notaga eyaka mena nau yonani yau wainapu-muri wadumuri doko manako wi beraga berokoi ki kuduba kamadumuri. 20 Wainapumuri, nau wi katamuruga uburakani wi guduga miniyakani. Iyapana nima nau bonanani wainapoto e gudui kwaipoto ki ka nau e tawai rabineya kaniyani e mete kupeigamu ade e nau mete kupeigamu.
21 Berokoi kuduba ki nau rauru-puwani kewowena ki pokere nau Mamai e tondau wateya ki ka nau mete kina e madaneya ika tondakani. Ki maba, iyapana gwedewau berokoi ki raurumupu ki ka nau mu tadeyani da nau tondakani wateya ki mu mete ika idiwono.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e
sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi
wagau ki wi wainapumuri.' Iyesu apunu Diyoni inako sibu.

Usi kunumau Mamanuga God e si tepapamawa

4 1 Ki eweya ka nau pairasugubuwani kunuma gudui mosi wakawena
ki usi waro were maba empuwani manako bonana ki nau naiya
bawiwi maba wagubu wainapuwani ki ade wagubu wainapuwani. Bonana
ki nau sidibu, wagubu ke; 'Kau yewe umuni da ewa badidi wenayagisi ki
nau kau kabuwa-niyani.' 2 Ki makeya ka Mamanuga God e Keyai garugaru
mena bauwena nau kawarineya minibu siwa yabirisinibu manako nau usi
kunumau kema bagi kawaya mosi empuwani. Kema ki kawareya ka nau
iyapana mosi ika tondawa empuwani. 3 Apunu ki e kiyabui ka tanai kawaya,
bowa bagibagi poe si 'diyasipa' ade daragai 'kaneriya' ki maba. E tondawa
kemai ka bowa kasikasigai si 'emera' ki wari maba e kwagarapupu ki nau
empuwani. 4 Kema ki ka paunau ko e madaneya ka kema ropani kawaya
apunai eyaka mena ade ida apeya apeya (24) e kwagaramupu. Kema ropani
kawaya ki kawarimugu ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena ade
ida apeya apeya (24) ika idiwa ki mu nau mete emitapuwani. Mu midimaga
tatamai poe mena monagatagubu ade mu debamaga tatamai bowa
yamayamai pokaiya yamanatampu ki mu debamugu nakamupu. 5 Kema
paunau ki kawareya ka yangwara maba wadawa empuwani ade mumugarai
ka gaiya maba wagawa bo ade kwarara puruwagau ki mumu-garai maba
wagawa ki nau waina-puwani. Kema ki yabareya ka duna ida daikere
kewowena daikere apeya (7) beutampu urawa ika ubumawa. Duna ki ka
keyakeyai ko ki mibai ka Mamanuga God e Keyai ida daikere kewowena
daikere apeya (7). 6 Kema ki yabareya ka nau kaburu maba negai kawaya
ika tapasisipiyawa ki mete ika empuwani.

Kema paunau ki madanai daikere daikere ka gwede dai iyaiya apeya
apeya ika ubumawa emitapuwani. Mu yabu-maga ka yabaramugu ade
ewagaragara-mugu. 7 Gwede dai iyaiya ki mosi e kiyabui ka papa 'raiyoni'
maba, ade mosi e kiyabui ka papa burumakau uratanai ki maba, ade mosi
e kiyabui ka iyapana kaina nu kiyabunuga maba, ade siyarai e kiyabui
ka midiwari kusuketa iyarau robowagau umau ki maba. 8 Gwede dai
iyaiya apeya apeya ki mu eyaka eyaka ka mu mabumuguma ida daikere
kewowena daikere eyaka mena (6). Mu midimaga kuduba tagamugere
ade rabinamugere ka mu yabumaga mena posiwena. Maramara kemora
nawaru ka mu umayo yau mena umayotagamawa, tagamawa ke:

'Nu Kawainuga God Kaiyarai Kawaya Esida Apunai e ka tanai mena,
tanai mena, tanai mena.
E naiya tondawa, karako tondau ade ewa mete bauwagana ki
apunai.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Gwede dai iyaiya apeya apeya ubumu kema kawareya maramara
tondau kaniyau apunai e si umayo pokaiya inako tepapiyamu,
paraupiyamu ade wiwirapiyamu, 10 ki ka kwayuba debai ragidai apunai
eyaka mena ade ida apeya apeya (24) kema ki yabareya mu ramatamaga
kawareya kwarisitagamu manako mu mete kina maramara tondau
kaniyau apunai ki e si esida mena tepapiyamu. Mu debamaga tatamai
bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki mu tepiyamu e yabareya
nakapiyamu manako tagamu ke;

11 'Nu Kaiwawonuga ade nu Mamanuga God, kau ka bagi kawaya
esida,
ki pokere nu kau wiwiranimei ade kau sigi esida mena tepapemei.
Kau kasiyaragi ka kawaya ki pokere nu kau mete paraunimei.
Gwedegwede kuduba ki kau yamanatapi ade kau kaubo nuwageya
ka gwedegwede marai kawai mataratagubu.
Kau ka gwedegwede kuduba iya negeyei ki apunai.'

Mu inako tagamu.

Oka wikumupu ade papa sipi e munai

5 1 Kema kawareya tondawa apunai e idai garu rabineya ka nau oka
wikere wadawa ki waro were maba empuwani. Wiku ki naureya
ka oka madanai daikere daikere ade wiku ki naureya ka mu rima ida
daikere kewowena daikere apeya (7) ki kawareya umamupu.

2 Aneya kasiyarai kawaya mosi e bonanai ragiragi kawaya wagubu
ki nau mete wainapuwani ade empuwani. E wagubu ke; 'Nima ka bagi
supasupai da e uburoto rima yau koritatamini wiku yau rikapoto?' 3-4 E
manu inako wagubu ko kunumau, wairau, ade waira kobaiya ka wiku
ki rikapana rabineya empana iyapanai mo pa mena ki pokere nau yadi
kawaya daganani kipuwani. 5 Nau yadi kirekeya tondekeya manako
kwayuba debai apunai mosi nau bamaneya bauwena sidibu, wagubu ke;
'Kau yadi kamadi, emani; Oragai apunai Dewida e gidaragai kunu Diyuda
mu papamaga 'raiyoni' ki e ka bagi supasupai. Berokoi kuduba ki e rauru-
pupu kewowena ki pokere e mena ka rima ida daikere kewowena daikere
apeya (7) ki koritatamini ade wiku ki rikapoto.' E inako wagubu.

6 Ki makeya ka nau kema paunau papa sipi munai mosi ika uburawa
empuwani. Gwede dai iyaiya apeya apeya ade kwayuba debai ragidai ki
mu ka papa sipi ki kwagaramupu. E kiyabui ka mu e gwe ugwadumpu po
maba mibi bidarai ika uburawa. E debai ganai ka ida daikere kewowena
daikere apeya (7) ade e yabui ka mete ida daikere kewowena daikere
apeya (7). E yabui ki ka keyakeyai ko ki mibai ka Mamanuga God e
keyai ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki e tonotapu waira
kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki kayatagubu. 7 Papa sipi
munai ki kanibu apunu kema kawareya tondawa apunai ki e idai garu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rabineya wiku ki wadubu, 8 manako ki makeya ka gwede dai iyaiya apeya
apeya ade kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena ade ida apeya
apeya (24) ki mete kina papa sipi munai ki e yabareya kwarisitagubu.
Mu eyaka eyaka mu idamugu ka mu ripa tapai maba temupu ade kapa
bowa yamayamai pokaiya yamanatapu rabineya gwede mosi aurai
bagi kawaya pasumupu gwisi yarawa ki mu eyaka eyaka mete temupu.
Aurai bagi kawaya ki mibai ka Mamanuga God e eya iyapanaiyoma mu
guriguri-maga. 9 Mu inako kwaetagubu manako umayo waunai mosi
umayotagubu, tagubu ke;

‘Kau ka bagi supasupai kawaya ki pokere kau wiku yau wadi rima
kuduba koritatami ki ka baganai.
Kau inako kwaenuwagi ki mibai ka iyapana kau nunimupu poyo
manako kau daragi kawapu ki pokaiya ka kau iyapana tawana
tawana, kunu kunu, yona yona, midimaga ebo ebo kuduba ki mu
bigimaga ki kau surupipi Mama-nuga God e nene mu gimaratapi.
10 Kau mu winetapi da mu Mama-nuga God e kasiyarai pokaiya
ubumana e bameya dobopiyamu upi ki kwaetagamana, waira
kawareya yabiyabiri ubumana ade Mamanuga God e bigabigai
kwaetagamana ki nana.’
Mu inako tagubu.

11 Ki makeya ka nau ade yabu tapuwani manako kema ki, ade gwede dai
iyaiya apeya apeya ki, ade kwayuba debai ragidai ki mu kuduba madani-
mugu ka nau aneya ropani kawaya eba iyabapamana makai ika bautagubu
mu kwagaratampu ubumawa emitapuwani. 12 Aneya ropani kawaya ki mu
bonana-maga ragiragi kawaya umayo yau umayotagamawa, tagamawa ke;

‘Papa Sipi Munai, mu kau nunimupu poyo ko kau ka bagi supasupai
ki pokere nu kau paraunimei ade kau sigi tepapemei.
Kasiyara kuduba ka kau bamageya, gwedegwede kuduba ka kau
bamageya ade katai kuduba ka kau bamageya,
ki pokere nu kau wiwiranimei, kau paraunimei ade kau sigi esida
tepapemei.’

13 Aneya ropani kawaya ki inako tagubu manako ki eweya ka nau
gwedegwede kuduba iyaiya ika kunumau, waira kawareya,
waira kobaiya, ade egi rabineya mete kina, gwedegwede kuduba
inako madega kauwagau madega posiwagau ki mu umayo yau
tagamawa wainapuwani;

‘Kema kawareya tondei apunai ade papa sipi munai, wi kasiyaraga
ka kawaya daganani esida.
Nu wi paraunimei, wi wiwiranimei, ade wi siga maramara esida
tepapemei.’

14 Mu kuduba inako tagamawa manako gwede dai iyaiya apeya apeya
ki denai tagubu ke; ‘Ki mibai.’ Kwayuba debai ragidai kuduba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kwarisitagubu mu ramatamaga kawareya ubumpu manako
mu kema kawareya tondau apunai ade papa sipi munai ki mu
taragatampu.

Oka wikumupu ki rimai

6 1Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai yabiri
rikapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya
ki mosi e bonanai ragiragi kawaya gaiya maba wagubu ke; 'Kau yabi.'
2Nau yabu tapuwani manako nau papa osi poe mosi empuwani. Papa
ki kawareya ka apunu mosi e pewa idaiya wadubu tondawa ki nau mete
empuwani. Mu apunu ki e kaiwawowagana debai tatamai kwemupu
manako e iyapana kuduba raurutamana mu wairamaga wadana ki nana
bauwena kayawena empuwani.

3Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi
rikapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki
mosi wagubu ke; 'Kau yabi.' 4Manako nau papa osi ade mosi e kumai
daragai ki mete bauwena empuwani. Papa osi ki kawareya ka apunu mosi
tondawa. E kasiyara wadubu da e waira kawareya kande ade deni deni
minimini popo-tagamana ki kerarai birikapana ki nana. Mu kunumau
kereba kawaya mosi e idaiya tamupu ki nau empuwani.

5Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi
koritapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki
ade mosi wagubu ke; 'Kau yabi.' Nau yabu tapuwani manako papa osi
pinai mosi ika empuwani. Papa osi ki kawareya ka nau apunu mosi ki
gwedegwede ruba-piyamu ki rubai mosi e idaiya wadubu tondawa ki nau
mete empuwani. 6Ki makeya ka nau gwede dai iyaiya apeya apeya ki
mu paunamugu bonana maba mosi wainapuwani. Bonana ki wagubu ke;
'Iyapana mosi mara eyaka mena bagibagiyagisi ki ka e denai eba kawaya
suguna poe kapa eyaka mena ki mena yadini bo suguna madimadi kapa
apeya eyaka ki mena tepoto. Ko ripa 'oripi' ki otai ade awana daragai
'waeni' ki kau eba giripi.' Bonana ki inako wagubu.

7Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi
koritapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki
siyarai wagubu ke; 'Kau yabi.' 8Nau yabu tapuwani manako apunu mosi
si ka Po Kerarai Apunai ki papa osi e kumai ku maba kawareya tondubu
bauwena ki nau empuwani. Apunu ki e tagaiya ka apunu ade mosi papa
osi ki nikareya tondobu. E si ka Po Tawanai Apunai. Iyapana apeya
ki kasiyara wadumupu da mu kayatagamana iyapana waira kuduba
purutamana damu apeya apeya nakatamana ki nana. Mu kasiyara mete
wadumupu da mu yawira pokaiya, wetei pokaiya, sigira berokoi pokaiya
ade papa kamarai berokoi ki pokaiya damu ki eyaka mena namutamana
gawarara ki nana.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi
korita-pupu empuwani. Nau yabu tapuwani manako kunumau kepakepa
kobaiya ka nau iyapana popai dai ki mu keyai-muguma mete ika idiwa
emitapuwani. Iyapana ki mu ka naiya Mamanuga God e yonai eba
kamadumpu ko tagamawa iwa ki pokere ki gwawai ka iyapana ubumpu
mu namutampu. 10 Iyapana ki mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu
ke; 'Kaiwawonuga, kau kasiyaragi ka kawaya esida. Kau ka mibai ade
kau ka bagi supasupai kawaya ko kau gwede mara uburi nu namunimpu
ragidai ki bimbinai kau idagi gurai mu naurimugu ugwadi ragiragi
bita tage?' 11 Mu inako tagubu manako kunumau ka dai ubu-mupu
midi tatamai poe temupu iyapana ki eyaka eyaka tagemupu, tagubu
ke; 'Wi watagau yewe aiyataiwogoi. Wi namunimpu ragidai ubumoto
wi kowaguma sumaga eyaka mena ragidai wairau idiwu ki dai mete
namutamono yamono da Mamanuga God e yagisi da kewowena ki ka e
uburoto bimbina ki kwaeyagisi.' Mu inako tagubu.
12 Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi
korita-pupu empuwani. Ki makeya ka waira nutanuta kawaya eba
marai mo bau-wena. Aukwara pinai tatabura kwenu-piyamu ki maba ka
madega piniwena empuwani ade siragamu dara maba inako daragawena.
13 Nusuru kawaya ripa damaya kwisipiyau madai mara-kirakirai
gwetagamu ki maba ka supama kunumau wairau gwegwetagubu ki nau
mete emitapuwani. 14 Nu kebari ewope-mei ki maba ka kunuma inako
ewopupu yapu wekepupu ade kweya yo ruku ebo ebo ki geyageyatagubu
sisiwatagubu mu watamaga kamadumpu kayatagubu. 15 Ki makeya
ka yewe waira kawareya kawakawai ragidai yo piyara ragidai mu
kawakawaimuguma yo purapura ragidai yo iyapana kasikasiyarai yo
pakasi ragidai yo bigabiga kwaetagamawa ragidai, iyapana kuduba inako
ki mu wakapatagubu ragu weketagubu idiwa ki nau mete emitapuwani.
16 Mu bonana-maga ragiragi kawaya kweya yo bowa tademupu, tagubu
ke; 'Wekenimuri da kema kawareya tondau apunai nu eba eminiyoto
ade Papa Sipi Munai e nuwai nu bamanugu eba pupuyogono. 17 Mu
nuwapupumaga ki marai berokoi kawaya bauwena ki pokere nima mu
boda-tamini?' Mu inako tagubu.

Tawana Isiraero ragidai kuduba 144,000

7 1 Ki eweya ka nau aneya apeya apeya waira kawareya ubumawa
emitapuwani. Mosi ka nu yabaranugu buri kiya uburawa, mosi ka
nu ewanugu buri kiya uburawa, mosi ka nu idanuga garu deneya buri
kiya uburawa, ade mosi ka nu idanuga tenene deneya buri kiya uburawa
ki nau waro were maba mu emitapuwani. Aneya ki nusuru mubo
denemugu denemugu bauwagawa ki mu mubo bodapamawa ki pokere
nusuru waira kawareya eba tarawa, ripa eba geyageyatagamawa, ade

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nusuru egi kawareya mete eba garupiyawa ki nau empuwani. 2 Ki makeya
ka nau aneya mosi madega posiwagau ki deneya bauwena empuwani. E
idaiya ka e maramara tondau apunai Mamanuga God e kurikuri ki mete
wadubu bau-wena. Aneya apeya apeya ki waira yo ripa yo egi kuduba
giritamana kasiyarai wadumupu nawanai ika ubumawa ki mu wenamaga
e siyapu manako e bonanai ragiragi kawaya mu tadebu, wagubu ke;
3 'Wi nawana ubumoi da nu Mamanuga God e bigabigaiyoma kuduba mu
yabaramugu e kurikuri pasitamamu kewoyagisi were ki ka wi waira yo
ripa yo egi kuduba ki giritamuri.'

4 Iyapana gwedewau mu yabaramugu Mamanuga God e kurikuri mu
pasitampu ragidai ki damui kuduba kabuwasinibu ka iyapana ropani
kawaya eba iyabapa-mana makai kuduba 144,000. Mu ka tawana Isiraero
ragidai kunu ebo ebo kuduba ki dai ki.

5 Kunu Diyuda rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Rubeni rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Gata rabineya ka 12,000 pasitapu.
6 Kunu Ata rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Natari rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Manase rabineya ka 12,000 pasitapu.
7 Kunu Simiyoni rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Riwai rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Isikari rabineya ka 12,000 pasitapu.
8 Kunu Teburoni rabineya ka 12,000 pasitapu.
Kunu Diyosepa rabineya ka 12,000 pasitapu.
Ade kunu Bendimani rabineya ka 12,000 pasitapu.

Aneya ki Mamanuga God e kurikuri pokaiya iyapana inako pasitapu.
Mamanuga God e iyapanaiyoma ropani kawaya

9 Ki eweya ka nau ade yabu tapuwani manako iyapana damu
kawaya eba iyabapamana makai ade mosi ika ubumawa emitapuwani.
Mu ka waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau mu
kwakwarepumaga ebo ebo, mu kunumaga ebo ebo, mu waira-maga
ebo ebo, mu yonamaga ebo ebo, mu tawana tawana kuduba ki deneya
bautagubu. Mu kunuma kemai ki ade Papa Sipi Munai ki mu yabaramugu
ubumawa midi tatamai poe monaga-tagubu ade mu idamugu ka mu
notowiya kwarai temupu, 10 manako mu bonana-maga ragiragi kawaya
tagubu ke;

'Mamanuga God kema kawareya tondau apunai ade Papa Sipi e
Munai ki mu mena nu iya negeni.'

11 Mu inako tagamawa makeya ka aneya kuduba kema ki kwagaramupu
ubumawa yo kwayuba debai ragidai yo anu dai iyaiya apeya apeya
ki mete kina kuduba kema ki yabareya gwairitagubu nikapu mempu
manako mu Mamanuga God taragamupu, 12 tagubu ke;

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

'Ki mibai. Mamanuga God, nu kau paraunimei ade kau sigi esida tepapemei. Kau ka tanai bagi kawaya ki apunai.
Katai yo kasiyara kuduba ka kau bamageya ki pokere nu kau paraunimei, kau wiwiranimei, ade kau sigi maramara esida mena tepapemei. Ki mibai.'

13 Mu inako tagubu manako ki eweya ka kwayuba debai apunai ki mosi nau manusinibu, wagubu ke; 'Iyapana midi tatamai poe utatagubu ki kau wainapiyei da mu ka gwedewau? Ade kau waina-piyei da mu ka tawana bani were bautagubu?'

14 E inako wagubu manako nau denai e sibuwani, suwagubuwani ke; 'Bada, ki nau eba kataineya ko kau kataigeya.'

Ko e ade sidibu, wagubu ke; 'Waira kawareya ka Mamanuga God iyapana kuduba bita kawaya tagebu ko iyapana karako emitamiyei mu ka giruru maba ki kobaiya tetetagubu yaudere bau-tagubu manako mu midimaga tatamai Papa Sipi Munai e darai pokaiya siruwamupu da taniwena ki ragidai. 15 Mu bigimaga inako siruwamupu ki pokere mu maramara Mamanuga God e tawai rabineya e kemai ki yabareya ubumono kemora nawaru e upi kwae-togomono, e si esida mena tepapomono, manako kema kawareya tondau apunai ki e mu gwanawatamono tondono. 16 Karako ade ewa ka wetei mo mu eba metamini, mu awana gobamaga eba yagisi ade madega muyai bo gwede muyai kawaya mu eba uratamini, 17 mibai ka Papa Sipi Munai kema kawareya paunau tondau ki e uburoto mu kwayubatamini manako waratamini awana yabai maramara usirapiyau ki kabuwatamini. Mu yabumaga iwai bauwena ki kuduba ka Mamanuga God surupoto kewoyagisi.' E inako sidibu.

Oka wikumupu ki rimai siyarai

8 1 Papa Sipi Munai oka wikumupu ki rimai siyarai koritapupu kewowena ka kunumau daumoro ukwapu nawaru dumai tarau yarau da nawaru puru-wagau ki rowarowai maba. 2 Ki eweya ka mu dai ki bawiwi ida daikere kewo-wena daikere apeya (7) ki temupu bautagubu aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) Mamanuga God e yabareya ubumawa ki eyaka eyaka mu tagemupu.

3-4 Aneya ade mosi bauwena kunuma kepakepai ki yabareya ubupu. E idaiya ka kapa mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki rabineya gwede mosi aurai bagi kawaya urawa gwisi yarawa ki nau empuwani. Aurai ki ka Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba mu guri-gurimaga. Aneya ki kanibu kepakepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki yabareya ubupu manako kepakepa ki kawareya kapa ki Mamanuga God nene puyo tapu. Gwede aurai bagi kawaya mosi kwemupu ki e mete wadubu puyo ika tapu manako gwede aurai bagi kawaya ki ade

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mamanuga God e iyapanaiyoma mu gurigurimaga ki, mu aurimaga ka aneya ki e idaiya gwisi maba Mamanuga God bameya yarawa empuwani.
5 Gwisi ki yapu kewowena ka aneya ki mata komai yabai dai kepakepa kawareya tepupu kapa ki rabineya nunupu manako e kapa ki wadubu kwenupupu wairau kawapu. E kapa ki kwenupupu makeya ka yangwara wadubu gaiya mumugarai mete wagubu ade kwarara puruwagau mumugarai maba wagubu ki nau mete wainapuwani. Waira nutanuta mete bauwena ki nau empuwani.

Bawiwi wagubu

6 Ki makeya ka aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) bawiwi okukunatagubu ki siyamana ki nana ubumawa.
7 Aneya yabiri ki e ubupu bawiwi siyapu wainapuwani. E siyanawa makeya ka nawaya aniyata kawaya kawapu manako nusuru yo mata nonarai yo dara mete kina inako dibipupu wairau kawapu. Waira purupupu damu apeya eyaka ki damui mosi ka mata ki urabu kwarisi. Ripa purupupu damu apeya eyaka ki damui mosi ka mete urabu kwarisi. Ade gwaba kasiga ki mete urabu gawarara.
8 Ki makeya ka aneya mosi ubupu bawiwi siyapu wainapuwani. E siyanawa makeya ka gwede kawaya mosi kweya maba beuwena ki mu kwenumupu egi supu ki nau empuwani. Kweya maba ki egi surawa makeya ka egi purupupu damu apeya eyaka ki damui eyaka mena ka wirawena dara wenawena, 9 manako egi raubiyoi damu apeya eyaka purupupu ki damui eyaka mena ka popotagubu gawarara ade waka maimerei kawakawai ki purupupu damu apeya eyaka nakapupu ki damui eyaka mena ka giriwena ki nau mete empuwani.
10-11 Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e bawiwi siyapu wainapuwani. E siyanawa makeya ka kunumau supama kawaya mosi si ka Makimaki duna maba urawa ki kauwena kawapu manako awana kuduba purupupu damu apeya eyaka ki damui mo rabineya supu empuwani. Awana rabineya supu makeya ka awana ki yabai mete giri-wena pasuwena ki pokere iyapana ropani kawaya awana ki kubamupu ki ka mu kuduba popotagubu gawarara.
12 Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e bawiwi siyapu wainapuwani. E siya-nawa makeya ka madega yo siragamu yo supama kuduba purupupu damu apeya eyaka ki ka madega damui eyaka mena ki berokowena, siragamu damui eyaka mena ki berokowena ade supama damui eyaka mena ki mete berokowena. Nawarau ka madega napusi apeya apeya ki rabineya ka madega eba tapapupu ade kemorau ka siragamu yo supama madega napusi apeya apeya rabineya ki mete eba tanitagubu.
13 Ki makeya ka nau yabu tapuwani manako midiwari kusuketa usi kunuma bogaboga ika robowagawa e bonanai ragiragi kawaya wagawa

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki nau empuwani wainapuwani. E wagawa ke; ‘Akae, akae, akae, waira kawareya idiwu ragidai ki mu nene ka nau yona yau suwagakani; Siyarai aneya apeya eyaka mu bawiwimuguma siyomono ki ka bita kawaya eba marai iyapana kawarimugu suroto.’ E inako wagubu.

9 1 Ki makeya ka aneya ki mosi ubupu e bawiwi siyapu ki nau wainapuwani. E siyanawa makeya ka nau supama mosi kunumau kauwena wairau kawapu ki mete empuwani. Uruba nigidai pa mena ki rabineya mu keyai berokoi bodatampu idiwa ki gudui kwaipana kasiparai ka supama ki wadubu kawapu.

2 E gudu ki kwaipupu makeya ka gwisi pinai kawaya mugu pasumu ki gwisi maba uruba ki rabineya posiwena iyarau yapu madega yabui wadubu. 3 Gwisi ki rabineya ka borepa maba ropani kawaya eba biga-bigai positagubu waira yau kawareya kawamupu. Mu kasiyara wadumupu ka reuwa meniyau ki makarai maba. 4 Ko aneya ubumpu borepa maba ki tade-mupu, tagubu ke; ‘Wi gwaba bo ripa bo gwedegwede kuduba inako ki eba giritamuri ko iyapana gwedewau mu yabaramugu Mamanuga God e kurikuri eba pasitampu ki mu mena wi girita-muri.’ 5 Borepa maba ki mu eba iyapana namutamana ki kasiyarai wadumupu ko mu siragamu ida daikere mena ki rabineya maramara kemora nawaru iyapana makari mena tagemana ki nana ki kasiyarai wadumupu. Makari ki makarai ka reuwa meniyau ki makari maba, 6 ki pokere mara ki makeya ka iyapana makari kudeya popotagamana yawatai kwaenepomono ko mu eba bananapomoto.

7 Borepa maba ki mu ka papa osi yawira nene monagatamiyamu ubumu ki maba emitapuwani. Mu debamugu ka mu deba tatamai bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki maba naka-mupu. Mu kiyabumaga ka iyapana kaina nu kiyabunuga maba, 8 ade mu debamaga kumai ka ridi debamaga kumai rorowa kawakawaya ki maba. Mu uwarimaga ka papa ‘raiyoni’ e uwarai maba. 9 Mu nodamaga tatamai umamupu ka ragiragi kawaya kirama maba ade mu mabumaga mumugarai ka papa osi ropani kawaya yawira anai nimaga kareya tainitamiyamu garu-piyamu ki mumugarai maba. 10 Mu yawarimaga ade mu dowamaga ka gwedeyapuni gimpuru ki maba. Mu yawarimaga ki pokaiya ka mu siragamu ida daikere mena ki rabineya iyapana makari tagemana ki kasiyarai wadumupu. 11 Borepa maba ki mu kawai-maga ka aneya mosi uruba nigidai pa mena ki yabiyabiri uburau. E si yona Iburu were ka Abadoni ade yona Guriki were ka e si Aporiyoni, ko e si ki mibai ka ‘Giri Pasu ki Apunai’.

12 Nuwaboya makari marai apeya eyaka ki mo kewowena yau kena ko apeya uburau.

13 Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e bawiwi siyapu. E siyanawa makeya ka nau bonana mosi kunumau wainapuwani. Bonana ki ka kepakepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu Mamanuga God e

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yabareya uburau ki ganai apeya apeya mu pokamugu bauwena. 14 Bonana
ki bawiwi siyanawa aneyai ki sibu, wagubu ke; 'Kau aneya apeya apeya
awana kawaya Euperatasi papateya umatampu dokodoko idiwu ki
rikatami da mu baitagisi kayatagisi.'
15 E rikatapu makeya ka aneya apeya apeya ki bautagubu kayatagubu.
Mama-nuga God e ebo kwamura bo siragamu bo mara bo madega
winepupu tapu da mu kayatagamana iyapana kuduba damu apeya eyaka
nakatapu ki damui eyaka mena namutamana ki nana ki marai wana
bauwena yau kena. 16 Nau yabu tapuwani manako piyara ragidai papa
osi kawareya idiwa ropani kawaya eba iyabapamana makai ki nau mete
emitapuwani. Mu ka ropani kawaya eba iyabapamana makai kuduba
200 miriyoni (200,000,000) nau kabuwa-sinimupu. 17 Nau waro were
maba papa osi ade kawareya kayatagubu ragidai ki mu emitapuwani.
Mu nodamaga tatamai ka daragai mata nonarai maba, pinai kunuma
maba, ade miyamiyawai. Papa osi mu debamaga ka papa 'raiyoni' mu
debamaga maba. Mu umunumugu ka mata nonarai, gwisi pinai, ade
gwisi berokoi kokokowai mete bauwena kayawena. 18 Iyapana kuduba
madega kauwagau madega posiwagau damu apeya eyaka nakatapu ki
damui eyaka mena ka mata nonarai, gwisi pinai ade gwisi berokoi papa
osi mu umunumugu bauwena ki pokaiya popotagubu gawarara. 19 Papa
osi ki mu kasiyara-maga ka mu umunumugu ade mu yawarimugu. Mu
yawarimaga ka motamota maba debai uwari mete kina ki pokaiya mu
iyapana giritamawa.
20-21 Iyapana waira kawareya idiwa bita ebo ebo bauwena kayawena
ki pokaiya eba popotagubu ragidai mu bita ki kuduba emupu ko mu
notamaga eba wirawena Mamanuga God bameya. Kweya kairapu bo
daisusu bo momorapa bo ade dai mete kina ki keyakeyai-muguma mu
bowa yamayamai yo bowa wawinebowa yo ripa pokaiya mu mubo
idamugere yamanatampu, gwedegwede ki mu eba kamaditampu ko
mu bama-mugu buburitagamawa mu simaga esida mena tepapamawa
idiwa. Ko keyakeyai yamanatampu ki kuduba ka mibai pa mena kororai.
Daisusu yo momorapa inako mu ka tawana eba empiyamu, mu yona eba
wainapiyamu, ade mu kerapumugu ka eba iwu. Ko iyapana gwedegwede
ki kuduba eba kama-dumpu. Ade minimini popo yo simaga yo muwara
yo kuwa yo ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu kwaetagamu
iwu, bera kuduba inako ki mu mete eba kamadumpu.

Aneya mosi oka wiku wadubu

10 1 Ki eweya ka nau aneya kasiyarai kawaya ade mosi kunuma
were kawapu empuwani. E midi tatamai ka oroguma ade e
debai tatamai ka wari. E kiyabui sinini ka madega maba ade e kerarai
daikere daikere ka mata nonarai ki maba. 2 E oka wiku marai munta mosi

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

e idaiya wadubu ki dadarapupu manako e kerarai garu egi kawareya teyapu ade e kerarai tenene waira kawareya teyapu. 3 E bonanai ragiragi kawaya papa 'raiyoni' kwewagau ki bonanai maba nau wainapuwani manako e wagubu ki denai ka gaiya ida daikere kewowena daikere apeya (7) bonana maba tagubu ki mumugarai nau mete wainapuwani. 4 Nau mu bonanamaga ki wainapekeya ki ka nau mu badidi tagubu ki okapana kwaesugekeya ko bonana ade mosi kunuma were kawapu nau sidibu, wagubu ke; 'Bonana ida daikere kewo-wena daikere apeya badidi tagubu ki kau kaubo mena rabinageya wadi doko wainapiyowa ko kau eba okapi.'

5 Ki makeya ka aneya e kerarai egi kawareya ade waira kawareya uburawa ki e idai garu kunuma deneya bagipupu ki nau empuwani. 6 Kunuma ade kunuma rabineya gwedegwede kuduba yamanapupu apunai, waira yamana-pupu ade waira kawareya gwedegwede kuduba yamanapupu apunai, ade egi rabineya gwedegwede kuduba mete yamanapupu maramara tondau kaniyau apunai Mamanuga God, e si pokaiya ka aneya ki ragiragi kawaya gwaiyaba kaimatana wagubu ke; 'Mara winepupu tapu ki marai riyapamana yamana yawatai mo pa mena, 7 mibai ka aneya siyarai uburoto e bawiwi siyonono makeya ki ka Mamanuga God takari kawaya e ebo nuwaiya mena badidi notapiyawa ki kuduba matarayagisi. E ororeya mena e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai kabuwatapu da inako wenayagisi.' Aneya ki inako wagubu.

8 Ki eweya ka nau bonana naiya kunuma were sidibu ki ade wagubu wainapuwani. E sidibu, wagubu ke; 'Kau kaniyo aneya kerarai egi kawareya ade waira kawareya uburau ki e idai rabineya oka wiku dadarapupu wadau ki kau wadi.'

9 Nau yona ki wainapuwani ka nau aneya ki bameya kanibuwani oka wiku ki e nau tegeyana ki nana sibuwani, ko e denai nau sidibu, wagubu ke; 'Kau wiku yau wadi kupi. Kau umunugeya kupowa ki midiyai ka manigowa maba ko kau kupi kaupi kau rabinageya suroto ki ka suwakarai wenapoto.'

10 Nau wiku marai munta e idaiya ki wadubuwani kubabuwani ki ka nau umununeya midiyai manigowa maba wainapuwani. Ko nau kubabuwani kaupuwani nau rabinaneya supu ki makeya ka suwakarai mete matarawena wainapuwani. 11 Ki makeya ka mu nau ade sidimupu, tagubu ke; 'Iyapana mu kwakwarepumaga ebo ebo ade mu yonamaga ebo ebo tawana tawana idiwu mu kawakawaimuguma mete kina mu bamamugu badidi ewa wenawagana yonai Mamanuga God wagubu ki kuduba kau kawareya mu ade tadeyowa umowa.'

Yabumugu emupu tagubu ragidai apeya

11 1 Ki eweya ka apunu mosi ruwa tegebu ki nau waro were maba empuwani. E sidibu, wagubu ke; 'Kau kiri uburi Mamanuga

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

God e Tawai ade e kepakepai mete kina ki mu ruwamaga wadi manako iyapana badibadi ika Mamanuga God e si tepapiyamu idiwu ki mu mete iyabatami. 2 Ko e tawai tagaiya matarau ki kau eba ruwapi, mibai ka wata ki ka Mamanuga God ubupu iyapana kwaiyanai ragidai mu watamaga winepupu tagebu. Mu ka kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki rabineya Mamanuga God e naterei kawaya Diyerusaremu ki giripomono pasumono. 3 Mara ki makeya ka nau iyapananiyoma apeya tonotamani manako mu midimaga tatamai berokoberoko umumoto tataburatogo-mono mara 1,260 ki rabineya iyapana paunamugu Mamanuga God e yonai togomono iwono.' Apunu ki nau inako sidibu.

4 Ripa 'oripi' apeya yo duna uburau watai apeya waira yau Kaiwawoi e yabareya ubumu ki ka keyakeyai ko ki mibai ka iyapana apeya ki muyo. 5 Iyapana gwedewau ubumoto iyapana apeya ki giritamana kwaetogomono ki ka mata nonarai mu umunumugu baiyagisi mu iyaramuguma ki uratamini popo ki pokere iyapana gwedewau iyapana apeya ki giritamini pasutamini ki ka mu denai popotagisi. 6 Iyapana apeya ki kasiyara wadumupu da mu tagisi ki ka kunuma gudui bodapoto ki pokere mara ropani kawaya ka mu Mamanuga God e yonai togomono iwono ko nawaya mo eba baiyagisi. Mu kasiyara mete wadumupu da mu tagisi ki ka awana usirai kuduba dara wenayagisi. Ade mu kasiyara mete wadumupu da mu mubo nuwamugu kwaetagisi ki ka sigira ebo ebo ade berokoi ebo ebo waira kawareya posiyagisi.

7 Mu Mamanuga God e yonai togo-mono iwono da kewoyagisi makeya ka uruba kawaya nigidai pa mena ki rabineya ka kunkani maba berokoi kawaya mosi posiyagisi iyapana apeya ki mete kandetagisi. Mu kandetogomono yamono da paunau ka berokoi ki uburoto mu namutamini, 8 manako iyapana ubumoto mu kwakwarepumaga ki tepomoto natere kawaya ki imateya pa nakapomoto ko eba ononotamini. Natere ki rabineya ka iyapana naiya ubumupu iyapana apeya ki mu Kaiwawomaga wadumupu ripa korosi naureya e minimupu poyo. Yona kwakwarai pokaiya ka natere ki si Sodomu bo Idipi. 9 Iyapana tawana tawana kuduba mu kunumaga ebo ebo, mu kwakwarepumaga ebo ebo, ade mu yonamaga mete ebo ebo, mu ka iyapana apeya popotagubu ki mu kwakwarepu-maga ika pa emitamono ko eba onono-tamini. Ononotamana yawatai ki mu bodabodapomono yamono da mara apeya eyaka kewoyagisi ade mara mosi ka yarono da madega paunau.

10 Mamanuga God e yonai tagamawa ragidai apeya ki popotagubu ki pokere iyapana kuduba yewe wairau mamama-tagamawa taeretagamawa deni deni puyo kasiwaratagamawa idiwa emita-puwani. Iyapana apeya ki iyaiya idiwa makeya ka iyapana kuduba mu poka-mugere makaritagamawa ko karako mu popotagubu ki pokere iyapana mu rabinamaga bagiwena.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Mara apeya eyaka ki kewowena ade mara mosi yarawa da madega
paunau ki makeya ka Mamanuga God e eya umunai aurai tonopupu
iyapana popai ki mu rabinamugu supu manako mu ade iyatagubu kimpu
ubumpu. Iyapana mu emitampu ki ka mu nota-maga kowena kudu ebotau
wainamupu. 12 Ko iyapana apeya ki mu bonana ragiragi kawaya mosi
kunumau kawapu ki wainamupu, wagubu ke; 'Wi yewe umunumuri.' Ki
makeya ka iyapana apeya ki mu iyaramuguma kuduba yabumugu yamawa
idiwa da kunumau oroguma gwaiya tetetagubu kayatagubu emitapuwani.
13 Mu oroguma gwaiya tetetagamawa makeya ka waira nutanuta
kawaya mo bauwena manako natere ki damu ida esida mena ki damui
eyaka mena giripupu manako iyapana ropani kawaya kuduba 7000
popotagubu gawarara. Ko iyapana eba popotagubu ragidai mu kudu
ebotau wainapamawa manako Mamanuga God kunumau tondau e si mu
esida tepapamawa emitapuwani.
14 Nuwaboya yo makari marai apeya eyaka ki apeya kewowena yau
kena ko eyaka mena uburau.

Aneya bawiwi siyarai siyapu

15 Ki eweya ka aneya siyarai ubupu e bawiwi siyapu ki nau empuwani.
E siyanawa makeya ka nau bonana ropani kawaya kunumau ragiragi
kawaya tagubu wainapuwani, tagubu ke;

'Nu Kaiwawonuga Kawaya ade e madanai irikai Keriso ki mu karako
waira kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki mu
kawakawaimuguma maramara ubumono.'

16 Ki makeya ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena kewowena
ade ida apeya apeya (24) Mamanuga God e yabareya mu mubo
kemamaga kawareya idiwa ki mu ubumpu gwairi-tagubu nikapu mempu
manako Mama-nuga God taragapamawa, 17 tagamawa ke;

'Kawainuga God, kasiyara kuduba wadibi apunai, kau naiya tondeya
ade karako mete tondei.
Kau kasiyaragi kawaya ki kau karako wadibi matara karako waira
kuduba mu Kaiwawomaga tondei.
18 Kau tagararaniyamu ragidai mu nuwamaga pupuwagau mibai ka
kau bita tageyana ki marai bau-wena ade iyapana popotagubu
ragidai kau idagi gurai mu nauri-mugu ugwaditamana ragiragi ki
marai mete bauwena.
Kau bigabigagiyoma kau bonanagi wainapamawa tagamawa ragidai,
ade kau iyapanagiyoma kawakawai maimerei kuduba kau
wiwiranimawa idiwa ki denai puyo bagi mu tageyana ki nana ki
marai mete bauwena.
Ki pokere kau karako uburi iyapana waira giripamawa pasumawa
ragidai ki denai mu giritami.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

19 Mu inako tagubu wainapuwani manako ki makeya ka nau
Mamanuga God e Tawai kunumau ki gudui siwa-wena empuwani
manako Mamanuga God e gwaiyabai wagubu okamupu tamupu ki
sikwai nau ika tawa rabineya mete matarau empuwani. Ki makeya
ka yangwara wadubu, gaiya mumugarai bauwena kayawena,
kwarara wadau ki mumugarai maba wagubu, waira nutanuta
bauwena waira kuduba geyageyawena, ade nawaya aniyata ki
mete bauwena nawaya tai bowa maba kawapu ki nau empuwani.

Ridi ade motamota kwakoru maba

12 1 Ki eweya ka gwede bagi kawaya mosi usi kunumau matarawena
ki nau waro were maba empuwani. Nau ridi mosi empuwani. E
goragorai ka madega ade e debai tatamai ka supama ida esida kewowena
kerapu apeya (12). E ika tondubu manako e kerarai siragamu kawareya
sirigipupu. 2 Ridi ki munu waunitau wenapana kwaewagawa munu
makarai wainapiyawa kwewagawa wainapuwani.

3 Ki makeya ka gwede mosi usi kunumau matarawena empuwani. Nau
motamota kwakoru maba daragai kawaya mosi empuwani. E debai ka
kuduba ida daikere kewowena daikere apeya (12) ade e debai ganai ka
kuduba ida esida mena (10). E debai eyaka eyaka mu tatamamaga mete
kina. 4 E yawarai gipupu manako supama damu apeya eyaka ki damui
eyaka mena ki e minibu rorororo wairau gwetagubu manako e kanibu
ridi ki e yabareya munu wenapana ki kupana dagurai ika uburawa
empuwani.

5 Ki makeya ka nau ridi ki munu uratanai wenapupu empuwani ko
motamota kwakoru maba bauwena munu ki wadana kwaewagawa ki
makeya ka gwede mosi bauwena munu ki motamota e idaiya taoropupu
Mama-nuga God e kemai kawareya kunumau tapu. Munu ki aita ewa
kasiyarai kawaya uburono e idaiya kepata yodono manako iyapana
kuduba yabaramugu mu Kaiwawomaga uburono. 6 Ko ridi ki wakapawena
Mamanuga God wata mosi iyapana eba idiwu tawaneya e nene winepupu
tapu ki ika tondana ki nana kayawena. E mara ropani kawaya 1,260
Mamanuga God e kwayubai rabineya ika tondono.

7 Ki eweya ka nau kande kawaya mosi usi kunumau wenawena
empuwani. Aneya kawaya Maikero e aneyaiyoma mete kina daikere
ubumupu ade mota-mota kwakoru maba e aneyaiyoma mete kina daikere
ubumupu. 8 Mu kandetagamawa idiwa da kandetaga-mawa idiwa da
paunau ka aneya Maikero e aneyaiyoma mete kina berokoi ki kuduba
raurutampu baiyonotampu da mu ewa kunumau eba idiwana ki nana.
9 Mu motamota kwakoru kawaya ki kunumau wadumupu wairau kwenu-
mupu manako e aneyaiyoma kuduba mete wairau isiyatampu. Motamota
ki e ka motamota oragai si ka Seitani ade e si daikere Nari Apunai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

simupu. E ka iyapana kuduba nu kerapunugu wadau ade beraniyau ki apunai.

10 Ki makeya ka nau bonana ragiragi kawaya mosi kunumau wagubu waina-puwani, wagubu ke; ‘Karako ka iya waunai bauwena ade Mamanuga God e Kaiwawo kasiyarai ki mete matarawena. Karako ka e madanai irikai Keriso e kasiyarai mete matarawena. Mibai, nu sumanuga eyaka mena ragidai maramara naritamiyawa apunai ki e mu karako kunumau wadumupu wairau kwenu-mupu. E kemora nawaru Mamanuga God e yabareya uburawa nari yonai wagawa ki karako kewowena.
11 Papa Sipi e darai pokaiya ade Mamanuga God e yonai mibai tagamawa ki pokaiya ka nu sumanuga eyaka mena ragidai ubumupu Berokoi Apunai ki e kasiyarai kuduba raurumupu. Mu muga iyamaga nene eba wainapamawa ko mu suma-maga nene popotagamana ki mu waina-pamawa da ki ka baganai. 12 Ki pokere wi kunumau idiwu ragidai wi karako mamamaiwagi. Ko wi gwedewau ika waira kawareya idiwu bo egi rabineya idiwu ragidai ki wi bamagau ka berokoi baiyagisi ki pokere wi nuwaboyaiwagi. Nari Apunai Seitani karako supu wi paunagau ika wi mete idiwu. E kataiya da e marai rogobiwena ki pokere e nuwai pupuwagau.’ Bonana ki inako wagubu wainapuwani.

13 Motamota kwakoru maba waina-pupu da mu e wairau kwenumupu ki ka e ubupu ridi munu uratanai wenapupu ki kiwunapiyawa kwaenepiyawa umawa. 14 Ko Mamanuga God ubupu ridi ki midiwari kusuketa mabui maba apeya mete kwebu da e robowagana buri iyapana eba idiwu tawanai Mamanuga God e kwayubai rabineya tondana ki wateya kayawagana ki nana. E kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewowena daikere eyaka mena ika tondana da motamota berokoi e bameya eba bauwagana giripana ki nana.

15 Motamota kwakoru maba ridi ki robowagana kwaewagawa empupu ka e umuneya awana goya bauwena ridi ki kawarapana ki nana, 16 ko waira bau-wena ridi ki waitapupu. Goya kawaya motamota umuneya bauwagawa ki ka waira susukwanawena manako awana ki waira rabineya kayawena. 17-18 Mota-mota kwakoru maba ki empupu ka e ridi ki bameya e nuwai pupuwena manako e ewere wirawena ridi ki e momoiyoma dai ki mu yawiramaga kayawena. Ridi ki e momoiyoma ka iyapana gwedewau Mamanuga God e umunui wadamu ade Iyesu e yonai tagamu iwu ki ragidai.

Berokoi apeya egi positagubu

13 1 Motamota kawaya kwakoru maba ki egi papateya nayau uburawa manako nau yabu tapuwani gwede berokoi mosi kunkani maba ika egi posiwena empuwani. Berokoi ki e debai ka ida daikere kewowena daikere apeya (7) ade e debai ganai ka ida esida mena

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

(10). E debai ganai ki eyaka eyaka ka mu tatamamaga mete kina ade e debai kuduba mu naurimugu ka e si dai mete okapupu. E si okapupu ki ka eba e eya siyo ko e Mamanuga God e si bagi kawaya ki sibu siyasiya ika oka-pupu.

2 Nau yabu tapuwani manako e kiyabui papa kamarai ‘reopadi’ ki kiyabui diyayai empuwani. Berokoi ki e kerarai ka papa ‘beya’ maba ade e umunui ka papa ‘raioni’ ki maba. Nau yabu tapuwani manako motamota kwakoru maba ki kanibu e eya madanai irikai kunkani maba ki sibu ade e eya kasiyarai kawaya ki dai e mete kwebu da kunkani maba ki waira kawareya kawai uburana ki nana. 3 Kunkani maba ki e debai eyaka mena ka gwe ugwa-dumpu powena maba ki bidarai nau empuwani ko e kwatai ki ewa ade iyawena. Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau kunkani maba ki emupu ki ka mu notamaga kowena e diriwai kwaetagubu manako mu e eweya kayatagubu. 4 Motamota berokoi kwakoru maba ki e ubupu e eya kasiyarai kunkani maba ki kwebu ki pokere iyapana kuduba motamota ki e si tarataragapamawa esida tepapamawa. Mu kunkani maba ki e si mete tepa-pamawa, tagamawa ke; ‘Iyapana mo kasiyarai e maba pa mena ade iyapana e kwaitana eba raurupomoto kau-pomoto.’

5 Mamanuga God ubupu kunkani maba ki wata kwebu da kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewo-wena daikere eyaka mena ki rabineya ka e kasiyarai kawaya uburana yona berokoberoko wagana umana ki nana. 6 E umuneya ka e Mamanuga God siyawa siyasiya ade e si giripiyawa pasurawa. Mamanuga God e tawai kunumau ade gwedewau kunumau idiwu ki mu simaga e mete giripiyawa. 7 Mamanuga God e iyapanaiyoma yawiyawiratamana ade raurutamana ki kasiyarai e mete wadubu. E uburana iyapana kuduba, kunu ebo ebo, tawana ebo ebo, yona ebo ebo, kwakwarepu-maga ebo ebo, mu e idai rabineya idiwana da e mu kawaimaga uburana ki nana ki kasiyarai e mete wadubu.

8 Iyapana waira kuduba ubumoto kunkanki maba ki e si tarataragapomono esida tepapomono idiwono ko iyapana gwedewau Mamanuga God waira kunuma eba yamanapupu makeya mu simaga Iya Bukai rabineya okapupu ragidai ki mu mena e si eba tepapomoto. Iya Bukai ki ka Papa Sipi Munai mini-mupu poyo ki e bukai.

9 Wi wenaguga mete kina ki ka wi yona yau wainapumuri; 10 Iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu da iyaramuguma ubumana mu tetamana diburatamana ki nana ki ka mu tetamini diburatamini. Ade iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu da iyara-muguma ta were mu taugwaditamana popo ki nana ki ka mu taugwaditamini popo. Ki pokere mara ki baiyagisi ki ka Mamanuga God e iyapanaiyoma mu sumamaga ragiragi kawaya ubumono giruru maba kobaiya tetetogomono kaiwono ki ka baganai.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Berokoi ade mosi waira rabineya posiwena

11 Ki eweya ka nau gwede berokoi kunkani maba ade mosi waira
rabineya posiwena empuwani. Berokoi ki e debai ganai apeya ka papa sipi
munai mu debamaga ganai ki maba ko e bonanai ka motamota kwakoru
e bonanai maba. 12 Berokoi ki kanibu e kasiyarai kunkani yabiri ki e
bameya wadubu e irikai ubupu manako ewa kayawena waira yo waira
kawareya gwedegwede kuduba idiwu e kasiyarai kawaya ki pokaiya mu
notamaga wade wirawirapiyawa da mu kunkani maba naiya e debaiya
bidara wadubu ko ade iyawena ki e tarataragapamana si tepapamana
ki nana. 13 Berokoi ki matakira kawaya-kawaya ebo ebo kwaewagawa
ki nau empuwani. E wagubu manako iyapana kuduba mu yabumugu
ka mata nonarai kunuma were kawapu. 14 Berokoi ki kasiyara wadubu
da e uburana e waretai kunkani maba ki e nene matakira ebo ebo
kwaewagana ki nana. Ki pokaiya ka e iyapana kuduba, madega kauwagau
madega posiwagau mu kerapumugu wadana mu notamaga wirapana ki
nana ki nau mete empuwani. E iyapana ragiragi kawaya tadeyawa da
mu ubumana kunkani maba kereba pokaiya ugwadumpu ade iyawena ki
e keyakeyai mosi yamanapamana manako ewa ubumana keyakeyai ki
pokaiya kunkani maba ki e si tepapamana ki nana. 15 Berokoi ki kasiyara
mete wadubu da e uburana keyakeyai ki puwapana iya kweyana da e
yonawagana ki nana, ko ki nau mete empuwani. Iyapana gwedewau e
si eba tarataragamupu ki ka kunkani maba e keyakeyai ki ubupu mu
namutapu. 16 Berokoi ki mete ubupu iyapana kawakawai yo iyapana
maimerei, iyapana gwedegwedemaga mete kina yo imagei ragidai, pakasi
ragidai yo bigabiga ragidai, iyapana kuduba inako ki e mu ninekeneke-
tamiyawa da mu kunkani maba ki e si okai mu idamaga garu naureya
bo mu yabaramugu kurikuri pokaiya kapa-pamana ki nana ki nau mete
empuwani. 17 Iyapana gwedewau kunkani maba ki e si bo e si keyakeyai
namba pokaiya ki mu naurimugu pa mena ki ka mu gwede mosi eba
gimarapamana bo deni deni eba nida kasiwaratagamana ki nana.
18 Yona yau ka wekewekei ki pokere iyapana notanotai ki mu mena ka
yona yau mibai bananapomoto. Iyapana nima e yabarai supasupai ki ka e
kunkani maba e si namba pokaiya tamupu ki mibai mete kataiyagisi. E si
namba pokaiya ka iyapana kaina mosi e siyo. E si ki nambai ka 666.

Umayo waunai mo tagubu

14 1 Ki eweya ka nau waro were maba ade empuwani manako Papa
Sipi Munai ade iyapana ropani kawaya eba iyabapamana makai
kuduba 144,000 e bananamupu kweya Saiyoni kawareya e mete ika
ubumawa ki nau mu emitapuwani. Papa Sipi e eya siyo ade e Mamai e si
mete kina ki okai ka nau iyapana ki mu yabaramugu empuwani.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Nau bonana mosi kunuma were kawapu wainapuwani. Bonana ki
mumugarai ka awana kawaya tapara sikipiyau ki maba bo gaiya wagau
ki mumugarai maba bo iyapana ripa tapai yanuwatagamu bonanai bagi
kawaya ki maba. 3 Iyapana kuduba 144,000 mu ka Mamanuga God e
kemai ki, ade gwede dai iyaiya apeya apeya ki, ade kwayuba debai
ragidai ki, mu kuduba yabara-mugu ubumupu umayo waunai mosi
umayotagamawa. Iyapana kuduba wairau idiwa mu paunamugu ka
Mama-nuga God ubupu iyapana ki mena e ebo nene winetapu tetapu ki
pokere mu mena ka umayo waunai ki kataitagubu. Iyapana dai ki umayo
ki eba kataitaga-mana makai. 4 Iyapana 144,000 mu notamaga eyaka
mena Mamanuga God deni mena notapiyamu. Mu eyaka eyaka ka ridi
mo mete eba iwa ade papa Sipi Munai bani kayawagau umau ki ka mu e
ewakumapiyamu mete iwu. Iyapana kuduba paunamugu ka Mamanuga
God mu rikatapu da karako ka mu maura amotana ki maba yabiri
Mamanuga God yo Papa Sipi Munai mu bamamugu bautagubu. 5 Mu
rabinamugu ka tanai mena posiwena. Mu yona bera mo eba tagubu ade
mu paeremaga mete pa mena.

Aneya apeya eyaka

6 Ki eweya ka aneya mosi usi kunuma bogaboga robowagawa ki nau
empuwani. E ka iyapana kuduba, kwakwarepumaga ebo ebo, kunu
ebo ebo, yona ebo ebo, tawanamaga ebo ebo ki iya maramara idiwana
kaiwana ki yonai bagi kawaya mu tadeyana ki nana bauwena. 7 E bonanai
ragiragi kawaya wagawa ke; 'Mamanuga God e idai gurai iyapana
kuduba naurigau ugwadana ragiragi ki marai wana bauwena ki pokere
e mayapiyoi ade e mena si tepapiyoi. E ka kunuma yamanapupu, waira
yamanapupu, egi yamanapupu, ade awana usirai mete yamanapupu ki
apunai ki pokere e mena tarataragapiyoi.'
8 Aneya ki inako wagubu eweya ka aneya ade mosi bauwena e waretai
eweya robowagawa kaniyawa, wagawa ke; 'Natere kawaya Babironi
karako gumoruowena po minibu. Iyapana awana suwakarai kubamu
mu yabara-maga babawagau ki maba ka ridi ki naiya e kwakwarepui
poisiyasiyai wainapiyawa tainipiyawa ki iyapana tawana tawana idiwu
mete tagebu da mu karako taku maba igida yauda iwu.'
9 Aneya ki inako wagubu eweya ka aneya ade mosi bauwena e
kowaiyoma apeya ki mu ewamugu robowagawa kaniyawa e bonanai
ragiragi kawaya wagawa ke; 'Iyapana gwedewau ubumu kunkani
maba ade e keyakeyai mu idamugu yamanamupu ki mu simaga
tarataragapiyamu bo kunkani maba ki e si okai mu yabaramugu tondau,
10 ki ka awana 'waeni' suwakarai kawaya Mama-nuga God kapa rabineya
gwepupu ki e yadini mu tageni kubomoto. Ko awana 'waeni' ki kena ki
ka Mamanuga God e eya nuwapupui ki keyakeyai. Iyapana gwedewau

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kunkani maba ki tarataraga-piyamu ki ka aita ewa ka mu Mamanuga God e eya aneyaiyoma ade Papa Sipi Munai ki mu yabaramugu mata nonareya gwisi berokoi rabineya makaritogomono idowono. 11 Gwisi ki eba kewoyagisi ko maramara yarono. Iyapana gwedewau ubumu kunkani maba ade e keyakeyai mu idamugu yamanamupu ki mu simaga tarataragapiyamu bo e si okai mu naurimugu okamupu tondau ki ka mu Mamanuga God e nuwapupui baibiga-pamana ki yawatai mo pa mena ko mu maramara kemora nawaru makari-togomono idiwono.

12 Ki pokere mara ki baiyagisi ki ka ka iyapana gwedewau Mamanuga God e umunui wadamu ade mu sumamaga Iyesu bameya ki eba kamadamu ragidai ki ka mu ragiragi kawaya ubumono giruru maba ki kobaiya tetetagisi kaiwono ki ka baganai.

13 Ki eweya ka nau bonana mosi kunuma were ade wainapuwani, wagubu ke; ‘Kau yona yau okapi; Iyapana karako ade ewa nu Kaiwawonuga e naureya idiwu e bigabigai kwaetagamu ki ka mu popotagisi ki ka mu mibi mamamai idiwono.’

E inako wagubu manako Mamanuga God e eya Keyai ki kawareya wagubu ke; ‘Ki mibai, mu ragiragi kawaya upitagamawa muya nunumawa ki pokere karako ka mu aiyatatogomono. Mu gwede bagi yewe wairau kwae-tagamawa ki ka Mamanuga God eba notagogapoto.’

Waira yau kawareya raupomu marai bauwena

14 Ki eweya ka nau yabu tapuwani manako oroguma poe kawaya ki kawareya ka nau gwede mosi e kiyabui iyapana kaina maba ika tondawa empuwani. E debai tatamai ka bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki e tapu ade e raupomu kerebai uwarai korekorei kawaya mosi e idaiya mete wadubu ki nau empuwani. 15 Ki makeya ka aneya mosi Mamanuga God e Tawai kunumau ki rabineya matarau bauwena manako wena siyapu oroguma kawareya tondawa apunai ki sibu, wagubu ke; ‘Raupomu marai wana bauwena ki pokere uburi raupomu kerebai uwarai korekorei ki wadi waira kawareya bani miyawawena ki raupomunuwagi.’ 16 E yona ki wagubu ka oroguma kawareya tondawa apunai ki ubupu e kerebai wadubu waira kawareya bani miyawa-wena ki kuduba petapiyawa raupomu-wagawa.

17 Ki eweya ka nau aneya ade mosi Mamanuga God e Tawai kunumau rabineya matarau bauwena empuwani. E mete kina kereba uwarai korekorei kawaya ki mo wadubu.

18 Nau yabu tapuwani manako aneya ade mosi ki Mamanuga God e kepakepai kawareya mata urau ki kwayubapiyawa aneyai ki e kepakepa deneya matarau bauwena manako e bonanai ragiragi kawaya e waretai kereba wadubu apunai ki sibu, wagubu ke; ‘Ripa ‘waeni’ madai miyawawena ki pokere kau kerebagi uwarai ki wadi suri

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

waira kawareya ripa madai ki kuduba gwiyapiyowa.' 19 Aneya yona ki wagawa makeya ka kereba wadubu apunai ki supu waira kawareya ripa 'waeni' miyawatagubu ki kuduba gwiyapupu tepupu Mamanuga God e nuwapupui ki wateya botopamana ki nana nakapupu. 20 Mu ripa madai ki botopamana watai ka gari tagaiya manako mu madai ki botopamawa ki ka dara goya maba bauwena kayawena. Goya ki urubai ka kerapunugu da debanugu ade e rowa-rowai ka uwama kawaya. Nu kerapu-nugu yawata ki kaigamu ka pura apeya kwaitana kewoyagisi (300 kiromita).

Bita yo makari siyarai

15 1 Ki eweya ka nau gwede kawaya mosi usi kunumau waro were maba empuwani. Nau kodabani kawena notani kowena. Aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) iyapana bita yo makari siyarai tagemana ki nana mu bita ki mu mubo idamugere mete tempu bautagubu ki nau mu emita-puwani. Mu iyapana bita yo makari ki tageni kewoyagisi ki ka Mamanuga God e nuwai iyapana bamamugu pupuwagau ki mete kewoyagisi.

2 Ki eweya ka nau ade yabu tapuwani manako kaburu maba negai kawaya ika tapasisipiyawa mata nonarai mete dibipupu ki nau ika empuwani. Iyapana gwedewau ubumupu kunkani maba bo e keyakeyai mu idamugu yamanamupu bo e si namba pokaiya okamupu ki kuduba raurumupu ragidai ki mu nau ika kaburu negai kawaya ki papateya ubumawa emitapuwani. Ripa tapai ki Mamanuga God mu eyaka eyaka tagebu ki mu idamugu temupu, 3 manako mu ika ubumawa Mamanuga God e bigabigai apunai Mosisi ade Papa Sipi Munai mu umayomaga umayo were tagamawa ke;

'Kaiwawonuga Mamanuga God, kau kasiyaragi ka kawaya.
Kau kwaenugei ki kuduba ka mibai bagi supasupai mena ade kawaya esida.
Iyapana kuduba nu Kaiwawonuga ka kau mena.
4 Kaiwawonuga, iyapana kuduba kau mayanimono ade kau kasiyaragi bagi kawaya ki mu mamamapomono.
Kau mena ka tanai bagi kawaya.
Kau gwedegwede kuduba supasupai mena kwaenugei ki ka iyapana kuduba nu yabunugere empemei,
ki pokere tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ka iyapana baitagisi kau yabarageya ubumono kau tarataraganimono.'

5 Ki eweya ka nau Mamanuga God e Tawai kunumau ki gudui siwawena empuwani ade tawa ki rabineya ka e tanai miniyau siwa ki watai nau mete ika empuwani. 6 Ki makeya ka aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki iyapana bita yo makari tagemana ki

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

bitai mu mubo idamugu temupu ki Mamanuga God e Tawai rabineya matarau bautagubu ki nau mu mete emitapuwani. Mu midimaga tatamai ka poe yamayamai bagi kawaya ade bedi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki mu nodamugu sinegetagubu. 7Gwede dai iyaiya apeya apeya ki mosi ubupu aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki tera bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki eyaka eyaka mu tagebu. Mamanuga God maramara tondau apunai e nuwapupui ka awana maba tera ki rabineya posiwena. 8Mu tera ki tepamawa makeya ka Mamanuga God e Tawai rabineya e eya sinini tanai ade e eya kasiyarai ki gwisi maba yarawa ki pokere nima mosi tawa ki rabineya eba kaniyoto. Ko aneya ida daikere kewowena daikere apeya iyapana bita yo makari tageni kewoyagisi ki makeya ka tawa ki rabineya yamana yawatai mete kina.

Mamanuga God e nuwapupui ki terai

16 1Ki eweya ka nau bonana ragiragi kawaya mosi usi kunumau wainapuwani. Bonana ki aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki mu tadebu, wagubu ke; 'Wi kaiwagi manako Mamanuga God e nuwapupui wi eyaka eyaka teraga rabineya posiwena ki waira kawareya kwemuri wira.'

2Aneya yabiri kayawena e terai kwebu wira ki makeya ka berokoi kawaya mosi wenawena. Iyapana gwedewau kunkani ki e si okai mu naurimugu tondawa bo e keyakeyai mu idamaga pokaiya yamanamupu ki si tepapamawa ragidai ki mu midimaga ka kwata posiwena mauweta gwitai berokoi kawaya tarawa makarai mu tageyawa.

3Ki eweya ka aneya ade mosi e terai wadubu egi kawareya kwebu wira ki nau empuwani. Ki makeya ka iyapana popai mu daramaga pinai kawaya ki maba ka egi dara ki maba wenawena manako gwedegwede kuduba iyaiya egi rabineya idiwa ki mu popotagubu gawarara.

4Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu kayawena awanau ade awana usireya kwebu wira manako awana dara wenawena ki nau mete empuwani. 5Nau awana kwayubapiyau ki aneyai e bonanai mete wainapuwani, wagubu ke;

'Naiya tondeya ade karako mete tondei apunai, kau tanigi ka bagi kawaya.
Kau karako iyapana bita yo makari tagebi ki kau eba paerepipi ko kau supasupai mena kwaenugibi.
6 Iyapana karako bita tageyei mu naiya kau iyapanagiyoma ade kau bonanagi wainapamawa tagamawa ragidai ki namutampu da mu daramaga kawapu,
ki pokere kau karako bimbinai kwaenugei dara kubamana ki nana mu tageyei ki ka mu paeremaga ki denai mu makeya wadamu.'
E inako wagubu.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Ki makeya ka nau bonana ade mosi Mamanuga God e kepakepai
deneya bauwena wainapuwani. Bonana ki wagubu ke;
'Kaiwawonuga Mamanuga God, kau kasiyaragi ka kawaya esida.
Yona ki ka mibai.
Kau iyapana karako bita yo makari tageyei ki kau eba paerepiyei ko
supasupai mena kwaenugei.'
8 Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu madega kawareya
kwebu wira manako madega muyai kawaya-wena iyapana kuduba
uratapu sipasiparatagubu. 9 Madega muyai iyapana uratapu sipasipara
ki ka mu Mamanuga God simpu siyasiya ade e si girimupu pasumupu
mibai ka e bita inako mu tageyawa. Mu bita yo makari wadamawa ko mu
notamaga eba wirawena, mu beramaga berokoi ki mu eba kamadumpu
ade Mamanuga God e si mu eba tepamupu. Pa mena.
10 Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu kunkani ki e
kemai kawareya kwebu wira manako kunkani ki ade e eweya kayatagubu
ragidai ki mu kuduba kawarimugu ka sisipu kawapu. Ki makeya ka
iyapana makari kawaya daganani wainapamawa mu kiyabumaga
giriwagawa mu uwarimaga sisiripamawa 'aige aige' tagamawa.
11 Mamanuga God kunumau tondau apunai e bita yo makari yo kwata
berokoberoko inako mu tageyawa ko mu beramaga berokoi ki mu eba
kamadumpu ko mu e siyamawa siyasiya ade e si giripamawa pasumawa.
12 Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu awana kawaya
Euperatasi ki kawareya kwebu wira ki nau empuwani manako awana
ki powena raragawena yawata wenapupu da kawakawai ragidai mu
piyara-muguma mete kina madega posiwagau deneya ika bautagamana
kebomana ki nana. 13 Ki makeya ka nau keyai berokoi apeya eyaka mu
kiyabumaga kweru maba bautagubu emitapuwani. Ki mosi ka motamota
kwakoru maba ki e umuneya posiwena bauwena kaya-wena, mosi
ka kunkani ki e umuneya posiwena bauwena kayawena, ade mosi ka
kunkani e madanai irikai iyapana bera were waratamiyawa apunai ki e
umuneya posiwena bauwena kayawena. 14 Kweru berokoi apeya eyaka mu
ka kweya kairapu mu keyaimuguma ki matakira ebo ebo kwaetagamana
ki nana ki kasiyarai wadumupu. Mu tawana tawana kuduba, madega
kauwagau madega posiwagau ki kayatagamana manako waira yau
kawakawai ragidai kuduba tetamana dibitamana da mu Kasiyarai
Kawaya Esida Apunai Mamanuga God e marai kawaya ki kawareya
kandetagamana ki nana.
15 Nu Kaiwawonuga wagubu ke; 'Wainapumuri, nau kuwa apunai maba
bausugani wi naininiyani. Wi mara ki makeya nau nawanani yabu yabu
idiwu ki ka wi mamamaiwogoi ko wi sipuma goragora eba okukunaigubu
ade nau nawanani eba idiwu ki ka wi iyapana mu yabumugu niga
matarau ki pokere midimama wi wadiniyoto.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Keyai berokoi ki kayatagubu kawakawai ragidai kuduba waratampu
wata eyaka mena ki mu si yona Iburu were Amagedoni tagubu ki ika
dibitampu idiwa emitapuwani.
17 Ki eweya ka aneya siyarai ubupu e terai iyarau kwebu wira manako
bonana ragiragi kawaya mosi Mamanuga God e tawai rabineya kema
deneya bauwena ki nau wainapuwani. Bonana ki wagubu ke; 'Ika
kewowena.' 18 Ki makeya ka yangwara wadubu, gaiya mumugarai
bauwena kayawena, ade waira nutanuta kawaya eba marai bauwena
waira kuduba geyageyawena. Naiya, Mama-nuga God iyapana
yamanapupu makeya yabadawa da karako ka waira nutanuta kawaya yau
kwaitana mo eba bauwena. 19 Tawana tawana kuduba, madega kauwagau
madega posiwagau ka natere kuduba tawa gwaigwiritagubu mogotapu
gawarara. Natere kawaya Babironi purupuruwena damu apeya eyaka
wenapupu. Natere ki ragidai badidi kwaetagamawa ki Mamanuga God
e notai eba gogawena ki pokere karako bimbinai e nuwapupui awana
suwakarai maba kapa rabineya ki e mu tagebu kubamupu. 20 Ruku
kuduba egi rabineya sumupu ade kweya kuduba kwereretagubu dobu
wenapupu. 21 Bowa bisi kawakawaya eba bibiyo-pamana makai ki
nawaya aniyata tai maba kunumau gwegwetagubu iyapana kawarimugu
kawamupu mu giritamawa pasutamawa ki pokere iyapana Mama-nuga
God siyamawa siyasiya ade e si mete giripamawa.

Yawata kawakawareya umawa ridai

17 1 Ki makeya ka aneya ida daikere kewowena daikere apeya
ki naiya tera kwekwe wirawiratampu ki mosi nau bamaneya
bauwena sidibu, wagubu ke; 'Kau yabi da yawata kawakawareya igida
yauda umawa ridai e si kawaya-wena kayawena ki Mamanuga God
uburoto e badidi maba yadini bita kweyoto ki nau kau kabuwaniyani.
Ridi ki ka keyakeyai ko ki mibai ka natere kawaya awana ropani kawaya
pauna-mugu wadumupu uburau ki kena. 2 Kawakawai ragidai yewe
wairau mu ka ridi ki mete taku maba igida yauda kwaetagamawa iwa.
Iyapana awana suwakarai kubamu mu yabaramaga babawagau ki maba
ka ridi ki igida yauda umawa e notai awana suwakarai maba iyapana ki
tageyawa da mu yabaramaga babawena manako e badidi kwaewagawa
umawa ki maba mu mete inako kwaetagamawa iwa.'
3 Ki makeya ka Mamanuga God e Keyai nau yabirisinibu manako aneya
ki nau tepasinibu iyapana eba idiwu tawaneya kaigibi. Ika baigibi ka ridi
mosi nu papa osi kawareya iwei ki maba e kunkani daragai kawaya mosi
kawareya kaniyawa ki nau empuwani. Kunkani ki e debai ka kuduba ida
daikere kewowena daikere apeya ade e debai ganai ka ida esida mena.
E si dai e mideya okapupu ki ka eba e eya siyo ko e Mamanuga God e si
bagi kawaya ki dai kuwawena okapupu. 4 Ridi ki e midi tatamai daragai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yo pinai ki umapu ade e barasi bagibagi ebo ebo bowa yamayamai, bowa bagibagi dai ki, ade gwede dai denai kawakawaya pokaiya yamanatampu ki e idaiya, e gobaiya, ade e mideya sinegewena. E idaiya ka e tera mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki wadubu. E midimama berai kwaewagawa ade taku maba igida yauda asusu umawa ki berai kuduba ka awana suwakarai maba tera ki rabineya posiwena. **5** Ridi ki e yabareya ka mu e si mibai yau okamupu;

> 'Natere kawaya Babironi ka nau. Ridi kuduba, madega kauwagau madega posiwagau yawata kawakawareya iwu mu inamaga ka nau.'

6 Mamanuga God e iyapanaiyoma yo iyapana gwedewau Iyesu eba kama-dumpu ko e nene popotagubu ragidai, iyapana ki mu daramaga ka ridi ki kubabu manako iyapana awana suwakarai kubamu mu yabaramaga babawagau ki maba ka e yabarai mete babawena. Nau Diyoni ridi ki waro were maba empuwani ki ka nau notani kowena kodabani kapuwani.

7 Ko aneya ki nau ade sidibu, wagubu ke; 'Kau notagi gwede nana kowena? Kunkani e debai kuduba ida daikere kewowena daikere apeya ade e debai ganai ida esida mena ki mibai nau karako matarapani kau kabuwaniyani ade ridi kunkani kawareya kaniyau ki mibai nau mete matarapani kau kabuwa-niyani. **8** Kunkani maba empipi ki ka naiya iyaiya tondawa ko karako eba tondau. E uruba nigidai pa mena rabineya tondau ki e waunitau kamadini matarau posiyagisi manako e bita bananapana deni mena gogawagana ki wateya kayayagisi. Mamanuga God kunuma waira eba yamanatapu ki makeya ka e eya iyapanaiyoma mu simaga Iya Bukai rabineya okapupu. Iyapana gwedewau yewe wairau mu simaga Iya Bukai ki rabineya pa mena ragidai ki ka mu kunkani ki empomoto manako wakapa giritagisi, mibai ka e naiya tondawa, karako eba tondau, ko ewa ade baiyagisi.

9 Iyapana notanotai ade katai nibadi kataimugu ragidai ki mu mena yona yau mibai wainapomoto; Debai ida daikere kewowena daikere apeya empipi ki ka kweya kwaunai ida daikere kewowena daikere apeya ki kawareya ridi ki tondau. Ko kweya kwaunai ki ka mete keyakeyai; Ki mibai ka kawakawai ragidai ida daikere kewowena daikere apeya. **10** Kawakawai ragidai ida daikere kewowena daikere apeya ki mu pauna-mugu ida daikere mena ka ororeya mena popotagubu, eyaka mena karako kawaiwena tondau, ade eyaka mena ka ewa baiyagisi. E baiyagisi ki ka e mara eba rowarowa tondono. **11** Kunkani maba ki naiya tondawa ko karako eba tondau e ka kawakawai ragidai ida daikere kewowena daikere apeya ki mosi, ko e bita bananapana deni mena gogawagana ki wateya kayayagisi.

12 Debai ganai ida esida mena empipi ki mibai ka kawakawai ragidai ida esida mena ki ewa baitagisi kasiyara yadini manako kunkani maba

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki mete kaiwawotagisi. Mu baitagisi manako madega napusi eyaka mena
ki mena rabineya kaiwawotagisi. 13 Kawakawai ragidai ida esida mena
ki kena ki mu nuwamaga notamaga ka eyaka mena. Mu kasiyaramaga
kuduba ki mu ubumoto kunkani maba ki e kweyo-moto. 14 Mu Papa
Sipi Munai ki mete kandetogomono ko Papa Sipi Munai e ka kaiwawo
ragidai kuduba mu Kaiwawomaga ade kawakawai ragidai kuduba
mu Kawaimaga ki pokere e uburoto mu kuduba raurutamini. E eya
iyapanaiyoma mu nene wagubu wine-tapu e eba kamadumpu ragidai ki
mu mete kina e mete ubumoto kawakawai ragidai ki raurutamini.'
15 Aneya ki inako wagubu manako ade sidibu, wagubu ke; 'Yawata
kawakawareya umawa ridai awana ropani kawaya mu paunamugu
tondawa empipi, awana ki ka mete keyakeyai. Awana ki mibai ka iyapana
mu waira-maga ebo ebo, iyapana mu kiyabumaga ebo ebo, iyapana mu
kwakwarepumaga ebo ebo, ade iyapana mu yonamaga ebo ebo. 16 Debai
ganai ida esida mena empipi ade kunkani maba e eya mete kina ki mu
ubumoto yawata kawa-kawareya umawa ridai ki keipomoto manako e
tawai ade e gwedegwedei kuduba ki mu tepomoto. E eya midi tatamai
ki mu mete rikapomoto manako ni matarau e kamadini. E midi kwa-
kwarepui ki mu kupomoto ade matau deni mena pasumoto. 17 Mamanuga
God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki matarawagana ki nana ka e
mu nota-maga wirapoto da mu rabinamaga eyakamenayagisi manako mu
kasiyara-maga kuduba ki mu kunkani maba ki kweyomoto da e uburoto
kasiyara ki pokaiya kaiwawoyogono tondono. E inako kaiwawoyogono
tondono da Mamanuga God badidi wagubu ki mibai kuduba wenayagisi
makeya ki ka e kasiyarai ki kuduba kewoyagisi.
18 Kau ridi empipi ki ka natere kawaya ki e keyakeyai. Natere ki ka
kawakawai ragidai kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu
kawaimaga uburau.' Aneya ki nau inako sidibu.

Natere Babironi gumoruowena

18 1 Ki eweya ka nau aneya ade mosi kunumau kawapu empuwani.
E kasiyarai ka kawaya ade e tanai ka waira kuduba madega
kauwagau madega posiwagau ki minibu siwa.
2 E bonanai ragiragi kawaya wagubu ke;
'Natere kawaya Babironi karako gumorowena tawana po minibu.
Natere ki rabineya ka kweya kairapu, keyai berokoi ebo ebo,
ade midiwari berokoi ebo ebo eba kupemei ki mete kina wata
wadumupu idiwu.
3 Iyapana awana suwakarai kubamu mu yabaramaga babawagau ki maba
ka ridi ki e ebo kwakwarepui poisiyasiyai waina-piyawa taku maba
igida yauda umawa ki notai ka e awana suwakarai maba iyapana
kuduba tawana tawana idiwu mu kubamana ki nana tageyawa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Waira yau kawakawai ragidai ridi ki mete taku maba asusu
yabayababa iwa,
ade e nuwai notai waira yau gwedegwedei ki mena kawareya
ukwarawa,
ki pokere tawana tawana kuduba ka gwedegwede deni deni nida
kasiwaratagamu ragidai e bameya bautagamawa manako e
pokaiya purapuratagamawa.'
Aneya ki nau inako sidibu.
4 Ki makeya ka nau bonana ade mosi kunumau kawapu wainapuwani.
Bonana ki wagubu ke;
'Iyapananiyoma, wi ridi ki kamadu-muri matarau baiwagi.
E bigi kwaewagau ki wi mete eba kwaiwagi kwaenda e bita yodono
ki daikere wi mete wadumuri.
5 E bigi ka damu yapu kunuma bananapupu ki pokere e berokoi
badidi kwaewena ki bigi kuduba ka Mamanuga God e ororeya
mena empupu kewowena ko e notai eba gogayagisi.
6 Ridi ki wi bamagau berokoi badidi kwaewena ki wi denai makeya
makeya e bameya inako mete kwaiwagi ko ade kawareya mete
kwaiwagi.
E nuwaboya awana suwakarai maba wi negebu ki ka e wi kapa
nigideya negebu,
ko wi denai kapa posipumuri were e kwemuri.
7 Naiya ka ridi ki e bameya gwede-gwede posiwena ki pokere e
yabara kawakawarawagawa,
ko ki maba wi karako bita makari yo nuwaboya e kwemuri da e
gwede-gwedei ki kuduba gogayagisi,
manako bita makari yo nuwaboya baiyagisi wata ki yadini.
Ridi ki e eya sidiwagau, wagau ke; 'Nau ka kaiwawo kemai
kawareya tondakani ki ridai. Nau ka eba koboro. Nuwaboya nau
bamaneya eba baiyagisi ade nau apena eba meyani.'
8 E inako wagau ki pokere mara eyaka mena ki rabineya ka bita yo
makari yo sigira yo nuwaboya yo wetei e bameya baiyagisi.
Nu Kaiwawonuga Mamanuga God, e kasiyarai ka kawaya.
E uburoto e idai gurai ridi ki e naureya ugwadini ragiragi,
manako e berai berokoi badidi kwaewena ki denai ka mata e uroto
rerewara.'
9 Aneya ki inako wagubu, ade wagubu ke; 'Waira yau kawakawai
ragidai mu ridi ki mete iwa ade e mete ewapuru mu kwakwarepumaga
poisiyasiyai waina-pamawa, ko mu ridi ki mata urono gwisi yarono
empomoto ki ka mu yadi kimono e apenai meyomono. 10 Bita e
bananapupu ki mu eba bananapamana ki kudeya ka mu uwamau
ubumono gwisi dauyogono empomono manako e durui teyomono,

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

togomono ke; ‘Akae, akae, nu naterenuga kawaya Babironi, nu ridinuga kasiyarai kawaya. Madega napusi eyaka mena yau rabineya ka bita kau bamageya bauwena.’

11 Gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamu ragidai tawana tawana kuduba idiwu ki mu mete yadi kimono ridi ki e apenai meyomono. Yomi ka mu natere ki rabineya deni deni nida kasiwaratagamawa idiwa ko karako ka mu nida kasiwaratagamana ki marai kewowena. 12 Gwedegwede naiya nida kasiwaratagamawa ki gwedegwedei ka yau kena; Monaga bagibagi yamayamai bowa ebo ebo pokaiya yamanamupu, yo aukwara bagibagi poe bo pinai bo daragai bo yamayamai mu denimaga kawakawaya, yo ripa ebo ebo aurai bagi kawaya mu denimaga kawakawaya, yo keyakeyai marai kawai ripa bagibagi pokaiya kaitemumpu bo kirama bo papa dowai bo bowa yamayamai daragai pokaiya yamanamupu ki mete kina. 13 Ade bani ebo ebo, yo ripa madai, yo ripa kwarai aurai bagibagi ebo ebo, yo parawa poe yo parawa madai, yo awana ‘waeni’ yo awana papa monamonai maba mete kina. Ade papa burumakau yo papa sipi yo papa osi yo ade papa osi gwede mosi nikareya tainipiyau umau ki kena. Mu naiya gwedegwede marai kawai inako deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa ade iyapana kaina mete nidatamawa denai bowa madai wadamawa, ena, iyapana mibimaga ki mu mete nidapamawa. 14 Ko karako ka ki kuduba kewowena ki pokere gwedegwede deni deni nida kasiwara-tagamu ragidai mu ubumoto ridi ki siyomoto, tagisi ke; ‘Gwedegwede marai kawai ki kau tepana ki nana notagi kawareya ukwarawa ki marai wana kewowena. Kau gwedegwedegi ade kau monagagi bagibagi ki kuduba karako deni mena gogawena da kau ewa mo eba emani.’ 15 Gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamu ragidai mu ka naiya natere ki pokaiya purapura-tagubu. Bita e bananapupu ki mu eba bananapamana ki kudeya ka mu uwamau ubumono yadi kimono e durui teyomono, 16 togomono ke; ‘Akae, akae, nu naterenuga kawaya. Kau naiya aukwara bagibagi poe yo pinai yo daragai pokaiya monaganugibi ade bowa bagibagi ebo ebo yamayamai bedi sinegenugibi, 17 ko karako madega napusi eyaka mena yau rabineya ka kau gwedegwedegi ebo ebo ki kuduba gogatagubu.’

Waka wadamu ragidai yo waka ki kawareya upitagamu ragidai yo waka kawareya pa iwu ragidai yo ade iyapana gwedewau waka bautagamu ade kaya-tagamu ki wateya upitagamu ragidai ki mu mete uwamau ubumono, 18 manako mata urono gwisi dauyogono ki mu empomono manako mu notamaga koyogono, togomono ke; ‘Nu naterenuga kawaya yau maba mo pamena ko e karako gogawena.’ 19 Mu inako togo-mono manako yadi kimono tatabura tainipomono popoku mete tepomono taudumatogomono manako duru teyo-mono, togomono ke; ‘Akae, akae nu naterenuga kawaya. E gwedegwedei marai kawai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ki pokaiya ka nu egi kawareya iwei ragidai purapuraigibi. Ko madega napusi eyaka mena yau rabineya ka e gwedegwedei ki kuduba gogawena.' Mu inako togomono.

20 Natere ki gogawena ki pokere kunumau idiwu ragidai wi mamamaiwagi. Mamanuga God e iyapanaiyoma yo e tononibu ragidai yo e bonanai wainapiyamu iwagamu ragidai ki wi mete mamamaiwagi, mibai ka ridi ki naiya wi giriniyawa pasuniyawa ki bimbinai ka Mamanuga God karako ubupu e idai gurai ridi ki e naureya ugwadubu ragiragi bita kwebu.

21 Ki eweya ka nau waro were maba aneya kasiyarai kawaya mosi ika empuwani. Aneya ki bowa bisi kawaya mosi wadubu kwenupupu egi rabineya supu manako wagubu ke;

'Nau bowa kasiyarai kawaya kwenupuwani ki maba ka natere kawaya Babironi rorororoyagisi deni mena gogayagisi.

22 Kainaga yo ripa tapai yanuwa-tagamu ade bawiwi yo binogo siyamu ki bonanai ka natere ki rabineya ewa mo eba yogono.

Iyapana upi ebo ebo kwaetagamu ragidai wi natere ki rabineya mo eba upitogomono emitamuri ade bani madai bowa pokaiya musupiyamu ki ratabai ki wi ewa mo mete eba wainapumuri.

23 Natere ki rabineya ka wi duna tanai mo eba empumuri,
ade wi ridi yo apunu natere ki rabineya ewa mo eba anikatogomono emitamuri.

Gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamawa ragidai natere ki rabineya idiwa ki mu kasiyara-maga ka kawaya esida. Tawana tawana kuduba mu maba mo pa mena ko ki kuduba karako wana kewowena.

Mu naiya tawana tawana, madega kauwagau madega posiwagau ki kayatagamawa aimana pokaiya iyapana kuduba mu notamaga wirapamawa ade mu kerapu-mugu wadamawa.

24 Natere ki rabineya ka mu ubumpu Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ade e iyapanaiyoma mete kina ki ika namutampu.

Ena, iyapana kuduba yewe wairau mu iyaramuguma taunimupu popo ki mu daramaga ka natere ki rabineya kawapu.'

Aneya ki inako wagubu.

Mamama kawaya kunumau

19 1 Ki eweya ka nau iyapana ropani kawaya eba bigabigai kunumau dibimupu idiwa mu bonanamaga ragiragi kawaya tagamawa ki wainapuwani. Mu tagubu ke;

'Kaiwa kaiwa Mamanuga God, kau sigi nu tepapemei.
Kau mena nu iya negeyei,

kau mena tanigi ka kawaya,
ade kau mena kasiyaragi ka esida.
2 Kau badidi kwaenugei ki kuduba ka mibai ade supasupai kawaya.
Yawata kawakawareya umawa ridai rauru kawakawara notai
iyapana kuduba kabuwatamiyawa wara-tamiyawa ki kau empipi
manako kau idagi gurai e naureya ugwadibi ragiragi bita kwebi.
E ubupu kau bigabigagi kwae-tagamawa ragidai namutapu ki
bimbinai kau e bita kwebi.'
3 Mu inako tagubu, ade tagubu ke;
'Kaiwa kaiwa, nu Mamanuga God e si tepapemei.
Natere rorororowena urau ki gwisi maramara dauyogono yarono ko
eba kewoyagisi.'
4 Mu inako tagamawa makeya ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka
mena ade ida apeya apeya (24) yo gwede dai iyaiya apeya apeya ki mete
kina kema kwareya tondau apunai Mamanuga God e yabareya kwarisi-
tagubu e si tarataragapamawa, tagamawa ke;
'Ki mibai. Kaiwa kaiwa, Mamanuga God e si nu tepapemei.'
5 Mamanuga God e kemai ki deneya ka bonana mosi wagubu ki nau
mete wainapuwani, wagubu ke;
'Mamanuga God e bigabigai kwaiwagamu ragidai,
ade iyapana kuduba kawakawai ade maimerei e mayapiyamu idiwu
ragidai,
wi karako e si esida tepapumuri.'
6 Ki makeya ka iyapana ropani kawaya eba bigabigai kunumau dibi-
mupu idiwa mu bonanamaga ragiragi kawaya tagamawa mumugaramaga
awana taparai kawaya sikipiyau bo gaiya mumugarai wagau kayawagau
ki maba nau mu bonanamaga waina-puwani. Mu tagubu ke;
'Kaiwa kaiwa, Mamanuga God e si nu esida tepapemei.
Nu Kaiwawonuga e kasiyarai ka kawaya esida. E karako Kaiwawo
wateya tondau,
7 ki pokere nu mamamaigomu ade e kasiyarai kawaya ki
mamama-pomu,
mibai ka Papa Sipi Munai e anikawagana ki marai bauwena.
E uwarana ridai ki ororeya mena okukunawena e nawanai tondau.
8 Mamanuga God ubupu monaga bagi tanai kawaya bigi pa mena ridi
ki kwebu da e umarana ki nana.'
(Monaga tanai kawaya ki ka keyakeyai ko ki mibai ka
Mamanuga God e iyapanaiyoma supasupai bagi kawaya badidi
kwaetagamawa ki kena.)
9 Ki makeya ka aneya ki nau ade sidibu, wagubu ke; 'Kau yona yau
okapi; Iyapana gwedewau Papa Sipi Munai anikawagana kupei kawareya
bautagamana ki nana mu bibimaga tonopupu ki ka mu mibi mamamai

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

idiwono.' E inako wagubu manako kawareya nau ade sidibu, wagubu ke;
'Yona nidibuwani yau ka Mamanuga God e eya bonanai.'
10 Aneya yona ki wagubu ka nau e si tepapana ki nana e yabareya
nau ramatani kawareya kwarisisugubuwani. Ko e wagubu ke; 'Ae, kau
inako eba kwaenuwagi. Kau kowagiyoma mete kina Iyesu e bigabigai
kwaiwagamu e yonai iwagamu iwu ki mosi ka nau. Mamanuga God
e mena si kau tepapi. Iyapana gwedewau Mamanuga God e bonanai
wainapiyamu tagamu ki ka mu Iyesu badidi mibai kawaya kwae-wagawa
ki mena mu matarapomono togomono iwono.' Aneya ki inako wagubu.

Apunu mosi papa osi poe kawareya bauwena

11 Ki eweya ka nau waro were maba kunuma gudui siwawena empuwani
ade papa osi poe mosi ika empuwani. Papa osi ki kawareya ka apunu mosi
ika tondawa ki e si 'Upi Eba Kamadau Apunai' ade e si mosi 'Mibai Mena
Wagau Apunai' tagubu. Apunu ki uburau iyapana wade supasupatamiyau
bo gwede bagi nene ragiragi kawaya uburau taububarai purupiyau ki ka
e supasupai mena kwaewagau. 12 E yabui ka mata nonarai maba ade e
debaiya ka e kaiwawowena ki debai tatamai ropani kawaya nakapupu.
E mideya ka e si mosi okamupu ki mibai e ebo mena kataiya. 13 E midi
tatamai umapu ki kuduba ka dara mena pasipupu ade e si ka 'Mamanuga
God Yonai'. 14 Kunuma piyarai kuduba mu midimaga tatamai bigi pa
mena poe tanai kawaya uma-mupu mu papamuguma osi poe kawareya
bautagubu e eweya kaya-tagamawa ki mu nau mete emita-puwani.
15 Kereba uwarai daikere daikere apunu ki e umuneya bauwena manako
kereba ki pokaiya ka e iyarai-yoma tawana tawana kuduba rauru-tamini.
E kasiyarai kawaya uburono kepata e idaiya yodono manako iyapana
kuduba mu yabaramugu mu Kaiwawo-maga uburono. Kasiyarai Kawaya
Esida Apunai Mamanuga God e nuwapupui ki wateya ka apunu ki uburoto
e iyara-iyoma kuduba nakatamini taisi kurakura-tamini. 16 E midi tatamai
ki naureya ade e tekaiya ka mu e si yau okamupu; 'Kawakawai Ragidai
Kuduba Kawai-maga' ade 'Kaiwawo Ragidai Kuduba Kaiwawomaga'.
17 Ki eweya ka nau waro were maba aneya mosi usi madega kawareya
uburawa empuwani. E wena siyapu manako midiwari kunuma bogaboga
robotagamawa iwa ki mu tadebu, wagubu ke; 'Kebomuri manako
ewapuru dibipumuri Mamanuga God e poragai kawaya ki kawareya
kupeiwagi. 18 Wi baiwagi iyapana kwakwarepumaga kupumuri,
kawakawai ragidai, piyara ragidai, kasiyaramaga mete kina ragidai, papa
osi ade papa osi kawareya iwu ragidai, bigabiga ragidai, pakasi ragidai,
iyapana kawakawai, iyapana maimerei, iyapana kuduba inako ki mu
kwakwarepumaga wi kupumuri.' E midiwari ki inako tadebu.
19 Ki eweya ka nau kunkani maba ki yo waira yau kawakawai ragidai
ebo ebo mu piyaramuguma mete kina ki tawana tawana madega

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kauwagau madega posiwagau deneya bautagubu dibimupu idiwa ki emitapuwani. Mu papa osi kawareya tondawa apunai ade e piyaraiyoma mete kandetagamana ki nana bautagubu. 20 Papa osi kawareya tondawa apunai ade e piyaraiyoma mete kina ki mu ubumpu kunkani maba ki yo e madanai irikai e waretai nene matakira ebo ebo pokaiya iyapana notamaga wirapiyawa umawa ki mu tetampu manako iyaiya mata gwisi berokoi kawaya ki nonareya isiyatampu. (Naiya ka kunkani maba e madanai irikai ki ubupu iyapana gwedewau kunkani maba ki e okai mu naurimugu okamupu bo ade e keyakeyai mu idamugu yamanamupu ki tarataraga-mupu ki matakira ebo ebo pokaiya mu kerapumugu wadubu yawata kwaiya kayatagubu.)

21 Papa osi kawareya tondawa apunai e umuneya kereba uwari daikere daikere bauwena e ubupu kunkani maba ki e piyaraiyoma kuduba e kerebai pokaiya namutapu gawarara manako midiwari kuduba bautagubu mu kwakwarepumaga kupamawa idiwa da mu romodomaga naigida mena posiwena.

Aneya mosi Berokoi Apunai Seitani umapu dokodoko

20 1 Ki eweya ka nau waro were maba aneya mosi kunumau kawarawa empuwani. E idaiya ka e uruba kawaya nigidai pa mena ki kasiparai wadubu ade taburuba ragiragi kawaya mosi mete wadubu bauwena.

2 E kanibu taburuba ragiragi kawaya pokaiya motamota kwakoru maba ki umeme dokodokopupu da e kwamura rowarowa kawaya kuduba 1000 inako dibura rabineya tondono kaniyono. Motamota kwakoru maba e ka naiya takari kawaya tondawa yabadawa motamotai si ka ‘Kerapu Wadewade-niyau Apunai’ bo si daikere ka Seitani. 3 Berokoi Apunai ki eba uburana iyapana tawana tawana idiwu mu kerapu taisinitamana ki nana ka aneya ki ubupu e umeme dokodokopupu uruba kawaya ki rabineya kwenupupu manako uruba ki umunai bodapupu kasiparapupu. Kwamura rowarowa kawaya 1000 ki kewoyagisi eweya ka mu gudu ki ade kwaipomoto manako Berokoi Apunai Seitani ade matarau baiyagisi, ko mara ki makeya ka e eba rowarowa kawaya upiyogono umono.

4 Ki eweya ka kaiwawo ragidai kema ropani kawaya kawareya idiwa ki nau emitapuwani. Kaiwawo ragidai ki mu idamaga gurai iyapana kuduba nauri-mugu ugwaditamana ragiragi ki kasiyarai mu mete wadumupu. Iyapana gwedewau Mamanuga God e yonai pokaiya ade Iyesu e dimai tagamawa iwa ki pokaiya iyapana gwawai ubu-mupu mu gobamaga purutampu ragidai ki mu keyaimuguma nau ika mete emitapuwani. Iyapana ki mu ka bagi kawaya kwaetagamawa. Kunkani maba ade e keyakeyai mete kina ki mu eba tarataragatamawa ade e okai ki mu yabaramugu bo mu idamugu eba okamupu. Mu naiya popotagubu ko mu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ade iyatagubu kimpu ubumpu karako kwamura 1000 ki rabineya Keriso mete kaiwawotogomono idiwono.

5 Iyapana ki mu mena ka yabiri iyatagubu kimpu ubumpu ko popotagubu ragidai kuduba ka ewa iyatagisi kimoto ubumoto. Mu ka aiyata wateya pa idiwono kaiwono da kwamura 1000 ki kewoyagisi makeya ki ka mu mete kina iyatagisi kimoto ubumoto. 6 Iyapana gwedewau yabiri iyatagubu kimpu ubumpu ragidai ki mu mamamatogo-mono, mibai mu ka Mamanuga God e nene. Po ewa baiyagisi ki eba baiyagisi mu giritamini pasutamini. Mamanuga God yo Keriso mu kasiyaramaga pokaiya ka mu ubumoto dobopiyamu upi ki kwaetogomono manako kwamura 1000 ki rabineya ka mu Keriso mete kaiwawotogomono idiwono.

Mamanuga God ubupu Seitani deni mena raurupupu

7 Kwamura kuduba 1000 ki kewo-yagisi eweya ka mu uruba gudui ki kwaipomoto Berokoi Apunai Seitani e idai kerarai rikapomoto manako e matarau posiyagisi kayayagisi. 8 E waira kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki kayayagisi iyapana kuduba beratamini mu kerapumugu yadini manako tetamini yawira nene dibitamini. Iyapana ropani kawaya eba iyabapa-mana makai naya egi papateya ki maba e tetamini damutamini. Mu simaga ka Goga yo Magoga. 9 Iyapana ki yawira nene purupomoto mubo mubo kaya-tagisi manako mu ubumoto Mamanuga God e iyapanaiyoma ade e nuwaiya po naterei ki kuduba kwagaratamini. Ko mu inako kwaetogomono ki makeya ka mata nonarai kunumau kaworoto deni mena mu uratamini gawarara. 10 Ki makeya ka Mamanuga God uburoto Kerapu Wadewade Apunai Seitani yadini mata gwisi berokoi ki nonareya kwenupoto. Naiya ka e kunkani maba yo e madanai irikai mete kina ki tetapu mata nonareya isiyatapu ki pokere karako ka mu ewapuru mena maramara kemora nawaru ika makaritogomono idiwono ko makari ki eba kewoyagisi.

Mamanuga God e idai gurai nu naurinugu ugwadiniyoto ragiragi

11 Ki eweya ka apunu mosi e kemai poe tanai kawaya ki kawareya tondawa ki nau empuwani. E kasiyarai pokaiya ka kunuma waira kuduba deni mena gogatagubu. 12 Popotagubu ragidai marai kawai ika Mamanuga God e kemai yabareya ubumawa ki nau mu emitapuwani manako aneya dai bau-tagubu buka dai dadaratampu ade Iya Bukai ki mete dadaramupu. Iyapana eyaka eyaka badidi kwaetagamawa buka wagubu ki makeya makeya ka mu eyaka eyaka denai mete wadumupu. 13 Iyapana egi popotagubu ragidai ki mu mete kina egi rabineya kimpu ubumpu Mamanuga God e yabareya ubumupu. Ade popotagubu ragidai kuduba po kasiyarai waditapu dokodoko po wateya idiwa ki mu mete

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kina kimpu ubumpu Mamanuga God e yabareya ubumupu. Mu eyaka eyaka badidi kwaetagubu ki denai mu makeya makeya wadumupu.
14 Ki eweya ka Mamanuga God ubupu Po Kasiyarai yo Po Watai ki koritatapu tetapu uruba rabineya mata maramara urau ki nonareya isiyatapu. Mata maramara urau ki ka po ewa ki watai. 15 Iyapana nima e si Iya Bukai ki rabineya pa mena ki ka Mamanuga God uburoto e yadini mata maramara urau ki nonareya kwenupoto.

Waira waunai ade kunuma waunai

21 1 Ki eweya ka nau waira waunai ade kunuma waunai mete emitapuwani. Waira oragai ade kunuma oragai kuduba gogatagubu ade egi mete gogawena. 2 Nau yabu tapuwani manako natere Diyerusaremu Waunai Tanai Bagi Kawaya ki Mamanuga God e deneya kunuma were kawarawa ki nau empuwani. Natere ki ka onowa apunu uwarana monagai wadubu ki maba monagawena kawapu empuwani.
3 Bonana ragiragi kawaya mosi Mamanuga God e kemai ki deneya bauwena ki nau mete wainapuwani. Bonana ki wagubu ke; 'Wainapumuri, Mamanuga God e karako iyapana mu bamamugu bauwena. E mu paunamugu mu mete ewapuru idiwono ki pokere e iyapanaiyoma mibai ka muyo ade mu Mamamaga God ka eyo. 4 Mu yabumaga iwai ki e surupoto. Karako ka po pa mena, nuwaboya pa mena, yadi pa mena ade makari mete pa mena. Gwedegwede oragai ki kuduba goga-wena.' Bonana ki inako wagubu.
5 Ki makeya ka kema kawareya tondawa apunai e eya wagubu ke; 'Nau karako gwedegwede kuduba waunai yamanapani matarayagisi.' E inako wagubu manako nau sidibu, wagubu ke; 'Nau yonani yau ka mibai ade iyapana sumapamana ki nana ki pokere kau yona yau makeya mena okapi.' 6 E inako wagubu manako ade sidibu, wagubu ke; 'Nau badidi suwagubuwani ki kuduba nau makeya makeya kwae-sugubuwani kewowena. Nau ka Kerarai ade nau ka Kwaunai. Nau ka Aropa ade nau ka Omega. Iyapana nima awana gobai yogono ki ka nau iya awanai maramara usirapiyau ki pa deni mena e kweyani. 7 Iyapana nima ragiragi kawaya uburau berokoi kuduba raurupiyau ki ka nau suwagubuwani yau kuduba ki nau puyo e kweyani manako e Mamai ka nau ade nau gubagani ka eyo. 8 Ko iyapana gwedewau nau yonani mu tagamana ko mu iyapana kudumugu nitaisinitagamu nau tagararasiniyamu bo bigi notai mu rabinamugu posiwena ki pokaiya kwaetagamu bo ubumu iyapana namutamiyamu bo rauru kawakawaratagamu taku maba igida yauda asusu iwu bo muwaratagamu bo momorapa yo daisusu yo ade dai mete kina mu bamamugu buburitagamu bo yona beratagamu, iyapana inako kwaetagamu ki ka mu uruba ki rabineya mata maramara urau ade gwisi berokoi yarau ki wateya kayatagisi. Mata maramara urau ki ka po ewa ki watai.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki Mamanuga God e
nuwapupui siyarai tera rabineya awana maba posiwena mu idamugu
temupu ki mosi nau bamaneya bauwena sidibu, wagubu ke; 'Kau yabi
da Papa Sipi Munai uwarana ridai ki nau kau kabuwaniyani emani.'
10 Mamanuga God e Keyai nau kawarineya minibu siwa yabirisinibu
manako aneya ki nau tepasinibu kweya kawaya mosi ki kwauneya nau
tamusinibu. Tamusinibu manako natere Diyerusaremu Waunai Tanai
Bagi Kawaya ki Mamanuga God deneya kunuma were kawarawa ki e
nau kabuwasinibu empuwani. 11 Natere ki naureya ka Mamanuga God
e eya tanai minibu siwa. Nau tawa ki rabineya empuwani ka nainiwara
wadawa tanai sinini ka bowa yamayamai denai kawaya bowa 'diyasipa'
ki maba ade kaburu negai kawaya ki maba. 12 Natere ki gari ka iyarau
kawaya ade gari ki katamurui ka ida esida kewowena kerapu apeya. Gari
ki katamuruiya ka aneya eyaka eyaka ika ubumawa. Tawana Isiraero
ragidai mu kunumaga ida esida kewo-wena kerapu apeya mu simaga ki
mu katamuru eyaka eyaka ki mu nauri-mugu okatampu. 13 Gari ki nu
idanuga garu madega posiwagau deneya ka katamuru apeya eyaka, nu
idanuga tenene madega surau deneya ka kata-muru apeya eyaka, nu
yabaranugu deneya ka katamuru apeya eyaka, ade nu taganugu deneya
ka katamuru apeya eyaka. 14 Natere kawaya ki gari togipana danai ka
bowa ida esida kewowena kerapu apeya nunumupu. Bowa ki kawareya ka
mu Papa Sipi Munai e tonotapu ragidai mu simaga eyaka eyaka bowa ki
kawareya okatampu.

15 Aneya nau sidiyawa apunai e idaiya ka ruwa mosi bowa yamayamai
pokaiya yamanamupu ki wadubu. Ruwa ki pokaiya ka e natere yo gari
yo katamuru ki ruwapupu. 16 Natere ki rowarowai yo dadarai yo kawayai
esida ka kuduba eyaka mena, ko ki ka umawa kawaya nu kerapunugu
kaigamu ka pura ropani kawaya yawatau kewo-yagisi (2400 kiromita).
17 Aneya ki gari kawayai esida ki mete ruwapupu ko ki rowarowai ka
taburuba apeya eyaka dibipemei badipemei ki rowarowai maba (60
mita). Iyapana nu ruwa badidi wademei ki maba e mete inako ruwapupu.
18 Gari ki mu bowa bagi kawaya 'diyasipa' pokaiya umamupu, ade
natere ki e eya ka mu bowa yama-yamai sinini tanai bagi kawaya ki
pokaiya wadumupu. 19 Gari togipana danai ki bowai ida esida kewowena
kerapu apeya nunumupu ki bowai ka bagibagi mu kiyabumaga ebo ebo.
Mosi ka bowa daragai 'diyasipa', mosi ka bowa pinai 'sipaiya', mosi ka
bowa poe 'ageta', mosi ka bowa kasikasigai 'emera', 20 mosi ka bowa
gwadugwadu-warai 'sadoniki', mosi ka bowa daragai 'koniriya', mosi
ka bowa miyamiyawai 'kurisora', mosi ka bowa pinai ade kasikasigai
'beriro', mosi ka bowa miyamiyawai 'topasi', mosi ka bowa miyamiyawai
ade kasikasigai 'kirisopasi', mosi ka bowa pinai 'aiyasini', ade siyarai ka
bowa daragai 'ametisi'. 21 Gari katamurui ida esida kewowena kerapu

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

apeya ki eyaka eyaka ka mu gwede bagi poe mosi riyariya maba si ka ‘pero’ pokaiya yamanamupu. Katamuru eyaka eyaka ka mu ‘pero’ eyaka eyaka ki pokaiya yamanatampu. Natere ki imateya ka mu bowa yama-yamai ko ade nenanenai pokaiya yamanamupu ki nau empuwani. 22 Nau yabu tapuwani ko nau Mamanuga God e si tepapamana tawai mosi ika eba empuwani, mibai ka Mamanuga God e eya ade Papa Sipi Munai ki mu muga ka tawa ki kena. 23 Mamanuga God e eya Tanai Bagi Kawaya natere ki miniyau siwa ki pokere iyapana madega bo siragamu tanai nene eba notapomono. Natere ki dunai ka Papa Sipi Munai ki kena. 24 Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau duna ki taneya iwono manako kawa-kawai ragidai yewe wairau mu puyo-maga bagi ebo ebo ki tepomoto natere ki rabineya baitagisi. 25 Natere ki ka sisipu eba umuroto ki pokere gari katamurui kwaimupu ki maramara uburono ko ewa eba bodapomoto. 26 Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu puyomaga bagi bagi ebo ebo tepomoto natere ki rabineya baitagisi. 27 Ko gwede mo bigibigi bo iyapana midimama berai kwaetagamu bo beratagamu mu ka natere ki rabineya eba kaiwoto. Pa mena. Ko iyapana gwedewau mu simaga Papa Sipi Munai e Iya Bukai rabineya okapupu ki mu mena ka natere ki rabineya kaiwoto.

Iya Awanai ade Iya Ripai

22 1 Aneya ki Iya Awanai usirapiyau nau mete kabuwasinibu. Awana ki ka negai kawaya nainiwara kawareya wadau. E Mamanuga God ade Papa Sipi Munai mu kemamaga kobaiya usira-piyawa, 2 natere ki imateya bauwagawa kayawagawa ki nau empuwani. Awana ki papasi daikere daikere ka Iya Ripai ika mete ubumawa. Ripa ki siragamu eyaka eyaka rabineya mibai kirono ade ripa ki kwarai ka tawana tawana kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki iyatamini. 3 Mamanuga God e gwede mosi kowaga eba kweyoto ki pokere gwede e eba nuwaiya ki natere ki rabineya eba kaniyoto. Mama-nuga God ade Papa Sipi Munai mu kemamaga ka ika mete kina ki pokere Mamanuga God e bigabigaiyoma e si ika esida mena tepapomono idiwono. 4 Mu e kiyabui matarau empomoto ade e eya si mu yabaramugu mete okapoto. 5 Tawana eba sisipuyagisi ki pokere iyapana duna nene bo madega nene eba notapomono. Nu Kaiwawonuga Mama-nuga God e eya tanai tawana ki miniyoto siwa manako e eya bigabigai-yoma ika ubumoto kaiwawotogomono manako maramara e mete idiwono kaiwono.

Iyesu ade wirayagisi baiyagisi

6 Ki makeya ka aneya ki nau ade sidibu, wagubu ke; ‘Yona yau ka mibai, iyapana kuduba sumapamana ki nana. Mamanuga God e ka nu Kaiwawonuga. E bonanai wainapiyamu tagamu ragidai mu ka e eya

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Keyai mu kabuwatamiyau ki pokaiya tagamu ko karako ka e aneyai tonopupu gwede waunitau wenayagisi ki sisiyai e bigabigai kwae-tagamu ragidai mu kabuwatapu.' Aneya ki inako wagubu.

7 Ki makeya ka Iyesu e eya ubupu, wagubu ke; 'Kau wainapi; Nau waunitau ade wirasugani bausugani.'

Iyapana gwedewau ewa wenawagana yonai oka yau rabineya tondau ki sumapiyamu makeya makeya kwae-tagamu ki ka mu mibi mamamai idiwono.

8 Nau Diyoni yona yau kuduba wainapuwani ade gwedegwede yau kuduba waro were maba mete empuwani. Nau ki kuduba empuwani kewowena ka nau kabuwasinibu aneyai ki e si tepapana ki nana wainapuwani ki pokere nau e yabareya nau ramatani kawareya kwarisisugubuwani. **9** Ko e tatamasinibu, wagubu ke; 'Ae, kau inako eba kwaenuwagi. Kau kowagiyoma mete kina wi gwedewau Mamanuga God e bonanai wainapiyamu iwagamu ade Iyesu e yonai oka yau rabineya wadamu doko e bigabigai makeya makeya kwaiwagamu ki wi waretaga mosi ka nau. Wi Mamanuga God e mena si tepapiyoi idiwoi.' **10** E inako sidibu, ade wagubu ke; 'Gwedegwede kuduba ewa wenawagana yonai oka yau rabineya wagubu ki wenawagana marai ka waunitau ki pokere yona yau kau eba wekepi. **11** Bera berokoi kwae-tagamu ragidai mu ka bera berokoi kwaetogomono yamono, ade midimama berai kwaetagamu ragidai mu ka midimama berai ki mete kwaetogomono yamono. Ko iyapana nima bera bagi kawaya kwaewagau ki ka e bera bagi ki mena kwaeyogono yarono, ade iyapana nima Mamanuga God e nene mena tondau ki ka e Mamanuga God nene mena inako tondono kaniyono.'

12 Iyesu e eya nau ade sidibu, wagubu ke; 'Kau wainapi; Nau waunitau ade wirasugani bausugani. Nau iyapana mu denimaga mete tepani bausugani manako mu upi badidi kwaetagamawa ki makeya makeya nau mu eyaka eyaka denai puyo tageyani. **13** Nau ka Yabiri ade Ewa, nau ka Kerarai ade Kwaunai, nau ka Aropa ade Omega.

14 Iyapana gwedewau mu midimaga tatamai siruwamupu taniwena idiwu ki ka mu mibi mamamai idiwono. Mu midimaga tatamai siruwamupu ki pokaiya ka mu Iya Ripai ki mibai kupomono ade gari rabineya kaiwoto ko nima mosi mu eba bodatamini. **15** Ko gari ki tagaiya ka taku idiwu. Mu ka muwaratagamu, mu ka yawata kawa-kawareya igida yauda asusu yabayababa iwu, mu ka minimini popo kwaetagamu, mu ka daisusu yo momorapa yo ade dai mete kina mu bamamugu buburitagamu, ade mu ka bera mena tagamu kwae-tagamu ki ragidai.

16 Nau ka Iyesu. Nau yonani yau nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai mu kabuwatamana ki nana ka nau aneyani kau bamageya tonopuwani. Nau ka oragai apunai Dewida e siwai ade e gidaragai. Nau ka Mara Supamai. Nau tanini ka kawaya.'

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Mamanuga God e Keyai ade e sumapiyamu ragidai ridi maba e
uwamana ki nana e nawanai idiwu ki mu tagisi ke; ‘Kaiwawonuga, kau
baunuwagi.’ Ade yona yau wainapiyamu ragidai ki mu mete tagisi ke;
‘Kaiwawo-nuga, kau baunuwagi.’

Wi gwedewau takotakoigubu awana gobaga wagau bo wi nuwagau
awana kubamana wainapiyamu ki wi kebomuri Iya Awanai ki puyo deni
mena wadu-muri kubamuri.

Yona siyarai

18 Iyapana nima gwede ewa wenawagana yonai oka yau rabineya
iyabapoto wainapoto manako e eya notai mete dibipoto ki ka nau Diyoni
ragiragi kawaya suwagakani yau kena; Mamanuga God oka yau rabineya
bita iyapana tageyana ki nana wagubu ki e iyapana ki mete kweyoto.
19 Ade iyapana nima gwede ewa wenawagana yonai oka yau rabineya mo
koritapoto ki ka Mamanuga God gwede bagi iyapana tageyana yonai oka
yau rabineya nu kabuwanibu ki e koritapoto manako Iya Ripai ki mibai
ka iyapana ki eba kupoto ade Natere Tanai Bagi Kawaya ki rabineya e
mete eba kaniyoto.

20 Yona yau mibai wenawagana yonai matarapiyau apunai ki e wagau;
‘Ki mibai. Nau waunitau ade wirasugani ika bausugani.’

Ki mibai. Nu Kaiwawonuga Iyesu, kau baunuwagi.

21 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga
Iyesu e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako nu waitaniyoto
da e iyapanaiyoma kuduba nu nene badidi kwaewena ki mibai nu naigida
mena kataigamu wetawetara.

Nau okani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

The New Testament in Umanakaina of Papua New Guinea; 1st ed. 1999; web version, © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.